

пам'ятки
української
мови

ЛУЦЬКА
ЗАМКОВА
КНИГА

1560 – 1561

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМЕНІ М.С. ГРУШЕВСЬКОГО
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УКРАЇНИ
У М. КИЄВІ

ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ

Серія актових документів і грамот

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА

ІМЕНІ М.С. ГРУШЕВСЬКОГО

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИЧНИЙ АРХІВ УКРАЇНИ

У М. КИСВІ

ЛУЦЬКА ЗАМКОВА

КНИГА

1560 - 1561 рр.

Підготували до видання

В.М. МОЙСІЄНКО, В.В. ПОЛЩУК

Луцьк 2013

ББК 63.3(4 Укр)44+81.2 Укр-8

УДК 81-112

Л 82

Серію засновано 1961 р.

У повному обсязі публікується одна із перших повністю збережених актових книг – Луцька замкова книга за грудень 1560 та весь 1561 рік, яка нараховує 383 записи судових і нотаріальних справ, – фундаментальне історичне джерело з історії Волині, яка перебувала у складі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Це перша сформована книга за врядування князя Богуша Федоровича Корецького на посаді луцького старости. Замкова книга є продуктом повноважень і справочинства судово-адміністративної установи (замкового уряду) у столиці Волинської землі. Матеріали справ відображають соціальну структуру та динаміку розвитку станового суспільства на Волині напередодні Люблінської унії 1569 р. – князів, панів, шляхти, бояр, слуг, селян. Відображені господарські, майнові та конфліктні відносини між шляхетськими мастками, посадовими особами (урядниками), луцькими міщанами, купцями. Вичерпно представлена сфера судочинства. Текст пам'ятки є унікальним джерелом вивчення староукраїнської писемно-літературної мови в її північноукраїнському варіанті. Багато мовних та історичних фактів засвідчено вперше. Транслітерований текст супроводжує історичне, лінгвістично-палеографічне дослідження, покажчики слів і словоформ, іменний та географічний.

Видання розраховане на істориків, мовознавців, правників, а також для всіх, хто цікавиться історією Волині, волинської шляхти і селянства XVI ст.

Підготували до видання
В.М. МОЙСІЄНКО, В.В. ПОЛІЩУК

Відповідальний редактор
член-кореспондент НАН України,
доктор філологічних наук В.В. НІМЧУК

Затверджено до друку вченими радами:
Інституту української мови НАН України;
Інституту української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України;
Житомирського державного університету імені Івана Франка

**Видання здійснене за фінансової підтримки експертної ради з питань видавничої справи
Волинської обласної державної адміністрації**

ISBN 978-966-02-6854-8

© В.М. Мойсієнко, підготування тексту, лінгвістично-палеографічне дослідження, покажчик слів та словоформ;

© В.В. Поліщук, підготування тексту, історичне дослідження, географічний та іменний покажчики, опис справ, додатки

ЗМІСТ

ДО ЧИТАЧА.....	6
СПИСОК ПРИЙНЯТИХ СКОРОЧЕНЬ.....	8
ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560 – 1561 рр. ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, РУСЬКОГО І ЖЕМАЙТІЙСЬКОГО (<i>Володимир ПОЛИЩУК</i>).....	9
ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560 – 1561 рр. ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ОФІЦІЙНОЇ «РУСЬКОЇ» МОВИ ВКЛ СЕРЕДИНИ ХVІ ст. У ЇЇ ПІВНІЧНОУКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ (<i>Віктор МОЙСІЄНКО</i>).....	64
ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560–1561 рр. ТРАНСЛІТЕРОВАНІЙ ТЕКСТ.....	149
ОПИС СПРАВ	508
ДОДАТКИ	567
ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ РАНІШЕ ЗАПИСІВ ЛУЦЬКОЇ ЗАМКОВОЇ КНИГИ.....	568
НАЗВИ ХРИСТІЯНСЬКИХ СВЯТ ТА ЇХ ДАТУВАННЯ	570
СЛОВА ПІД ТИТЛАМИ ТА СКОРОЧЕННЯ, ВЖИВАНІ В ТЕКСТІ	576
УРЯДНИКИ ЛУЦЬКОГО ЗАМКОВОГО УРЯДУ 1560 – 1561 рр.....	577
ІЛЮСТРАЦІЇ	584
ПОКАЖЧИКИ	613
ПОКАЖЧИК СЛІВ ТА СЛОВОФОРМ	613
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	666
ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	718

ДО ЧИТАЧА

У пропонованому виданні в повному обсязі публікується одна із перших збережених на сьогодні урядових книг луцького старости – Луцька замкова книга за грудень 1560 р. і весь 1561 р. (до 19 грудня). Оригінал писемної пам'ятки офіційного справочинства зберігається в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, фонд 25, оп. 1, справа 3. Це перше видання в українській археографії і мовознавстві, яке повністю відтворює книгу судово-адміністративної установи XVI ст. періоду Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського з теренів Волині. Чимало актів (записів) з книг судово-адміністративних установ були опубліковані й раніше, починаючи з середини XIX ст.

Повне видання найранішої повністю вцілілої Луцької замкової книги 1560 – 1561 рр. продовжує традицію, закладену публікацією Книги Київського підкоморського суду 1584–1644 рр., у якій вдало були поєднані історичний та мовознавчий підходи до повного видання пам'ятки. Корпусний підхід до публікації дозволяє під новим і набагато ширшим кутом зору поглянути на широке коло історичної та мовознавчої проблематики українських земель XVI ст., власне Волині, передовсім у її джерелознавчому й мовному осягненні. Таке представлення матеріалу підносить опрацювання документів офіційного справочинства судово-адміністративних установ на вищій щабель. Адаже йдеться не тільки про нові висновки й результати досліджень, а й про нові методики опрацювання цього унікального масиву історичних джерел. Складність цілісного видання рукописної пам'ятки зумовлена доволі великим об'ємом урядових книг Правобережної України XVI – XVIII ст., які містять сотні записів, що відклалися лише за один рік роботи канцелярії. А сотні аркушів скорописного тексту з різним ступенем збереження перетворюють видання навіть однієї архівної одиниці зберігання на тривалий марафонський забіг. Публікована книга по суті одна з найменших в серії книг Луцького гродського суду, яких до кінця XVI ст. збереглося понад 70. У подальшому, з розвитком цифрових технологій збереження й обробки інформації, археографічна праця спиратиметься на сканування, оцифрування наявних архівних комплексів та розміщення їх в мережі Інтернет, що переведе оригінали в електронний формат. Це неминуче змінить відношення історика, археографа, мовознавця до оригіналу й до власної праці, що підштовхне до вироблення нових методик опрацювання текстів. Наразі ми дотримувалися класичного археографічно-мовознавчого підходу, метою якого було відтворити оригінальний рукописний текст пам'ятки XVI ст. максимально близько до оригіналу. Цілком усвідомлюємо, що й таке видання не в змозі повністю замінити оригінал. Але й сам оригінал без свого джерелознавчого та мовознавчого опрацювання залишатиметься «чорною скринєю» для читача, незнайомого з епохою і з мовою того часу. Через свій величезний обсяг судові книги XVI – XVIII ст. все ще залишаються малодоступними навіть для дослідників, а тим більше для тих, хто тільки починає свій шлях історичного пізнання на матеріалі цих книг. Оригінал у статусі архівної одиниці зберігання потребуватиме не один місяць для більш-менш повного опрацювання. Переважно дослідник змушений йти на часткове опрацювання тих чи інших фрагментів оригіналу. А розміщення в Інтернеті оригіналів судово-адміністративних книг не зніме питання адекватного розуміння текстів та повноцінного введення їх до наукового обігу. Цілісна публікація Луцької замкової книги 1560 – 1561 рр. дозволить прочитати кожний факт у загальному контексті книги, зрозумівши його обумовленість багатьма інформаційними планами. Як відомо, історичне джерело невичерпне. Невичерпність історичного джерела залишає прочитання й розуміння тексту неостаточним, щоразу по-новому наповнюючи його новими смислами, з відсиланням до інших текстів та епох. Ми публікуємо цю рукописну пам'ятку, щоб створити нові можливості для більш різнопланового й глибокого прочитання тексту, а не тільки для використання показників. Публікація – це наше прочитання історичного джерела, яке не претендує на остаточність. З іншого боку, пропоноване історико-лінгвістичне дослідження дозволить швидко опанувати специфіку

подібних джерел і впевнено почувати себе, студіюючи новий архівний матеріал, тим молодим науковцям, які щойно збираються працювати з таким різновидом джерел. За сприйняттям тексту стоїть розуміння епохи й людей з їхніми вчинками та образом мислення в неповторній мовній стихії, характерній лише для одного покоління 1550-х–1580-х років (якщо традиційно рахувати одне покоління 30 роками). Різнопланове прочитання історичного джерела має підводити читача до осягнення минулого як того історичного часу, в якому ми перебуваємо зараз і яке до нас промовляє тут-і-тепер – і в тому, що сказано, і в тому, що залишилося, так би мовити, «за кадром». Прочитання джерела вбирає в себе не тільки знання палеографії рукопису, а також знання застарілих слів, правничої термінології, рівнів суспільної ієрархії, історичних персонажів. При осягненні історичного джерела не обійтися й без пов'язання з історичними реаліями Волинської землі XVI ст. та магістральними тенденціями ранньомодерного часу, які в той час непомітно поривали з традиціями середньовіччя, визначаючи нові мовні практики, презентації влади, стереотипи сприйняття, самототожність та ступінь проникнення державних інституцій у сферу звичаєвого ритму життя тощо.

Публікація Луцької замкової книги 1560 – 1561 рр. має сприйматися не лише як звичайне «введення до наукового обігу», але й як наукова практика опрацювання конкретного різновиду джерел, якими є книги судово-адміністративних установ певного періоду та регіону. З огляду на фундаментальне значення книг судово-адміністративних установ для вивчення історії України XVI – XVIII ст., корпусне опрацювання цих книг тільки й дозволяє ставити питання про закономірності історичних процесів, мовні явища, станову самосвідомість і родову налаштованість дійових осіб, їхню включеність у персональні та колективні зв'язки залежності, магнатське і шляхетське землеволодіння, службове підпорядкування, регіональну специфіку комунікацій та різні способи використання людських і природних ресурсів.

Пропонована замкова (судова) книга є найдавнішою із відомих (якщо не рахувати уцілілі рештки раніших книг) рукописних кириличних пам'яток офіційного судочинства українських земель у складі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. На мові пам'ятки іще мало позначився вплив латиномовного формуляра, майже відсутні макаронізми й латинізми, які пізніше привнесли в канцелярське справочинство «сухий» стиль і лаконізм висловлювань. Мова Луцької замкової книги відбиває найвищий рівень розвитку тогочасної офіційної «руської» мови ВКЛ, якою вона досягла за кількадесят років напередодні Люблінської унії 1569 р. та подальшої колонізації і латинізації судових канцелярій та культури загалом. Попри наявність у документах чіткого формуляра та канцелярських штампів, які взагалі притаманні діловому стилю, мова досліджуваної пам'ятки вочевидь ще відображає і продовжує «руську» писемно-літературну традицію попередніх періодів – Галицько-Волинського князівства зокрема та Київської Русі загалом. Водночас у численних описах різних справ нерідко знаходимо виразні прояви місцевої народно-розмовної стихії, які, без перебільшення, можуть слугувати дослідникам історичної діалектології хрестоматією західнополіського мовлення середини XVI ст.

Підготування до публікації розпочалося в 2007 р. і уможливилось завдяки всебічному сприянню керівництва Центрального державного історичного архіву України в м. Києві в особі колишнього директора архіву Ольги Володимирівни Музичук; також висловлюємо ширю подяку заступнику директора архіву Людмилі Ярославівні Демченко і незмінним працівникам читального залу Оксані Іванівні Михайловій та Ніні Михайлівні Джамбас за сприяння під час роботи з оригіналом пам'ятки.

СПИСОК ПРИЙНЯТИХ СКОРОЧЕНЬ

арк. – аркуш
ВКЛ – Велике князівство Литовське, Руське і Жемайтійське
кн. – князь
кнг. – княгиня
кнж. – княжна
нар. – народженої (вказівка на родові прізвище заміжної жінки)
о. – отець, священник
св. – святий
спр. – справа
ф. – фонд
etc. – перелік урядницьких титулів, який скорочено

ЦДІАК України. – Центральний державний історичний архів України у м. Києві
ІР. НБУ ім. В. Вернадського. – Інститут Рукопису. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського НАН України.

РДАДА. – Російський державний архів давніх актів м. Москва (Российский государственный архив древних актов. г. Москва)

LVIA – Lietuvos valstybes istorijos arhivos (Литовський державний історичний архів)

Архів ЮЗР. – Архів Юго-Западної Росії, видаваний тимчасовою комісією для розбору давніх актів, утвореної при Київському, Подільському і Волинському генерал-губернаторі:

Архів ЮЗР Ч. 1, т. 1. – Акти, що стосуються до історії православної церкви Юго-Западної Росії (1481–1596 гг.) / Під ред. Н. Д. Іванишева. – Київ, 1859. – 641 с.

Архів ЮЗР Ч. 6, т. 1. – Акти про економічні та юридичні стосунки селян Юго-Западної Росії в XVI–XVIII ст. (1498–1795) / Під ред. К. Е. Козловського. Предисловіє І. П. Новицького: *Содержание актов о крестьянах* (с. 1-161). – Київ 1876. – 775 с.

Архів ЮЗР Ч. 8, т. 3. – Акти про шлюбні стосунки та сімейне життя в Юго-Западної Росії в XVI–XVII ст. / Під ред. О. І. Левицького. Предисловіє О. І. Левицького: *Черты семейного быта в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв.* – Київ 1907. – 858 с.

Архів ЮЗР Ч. 8, т. 4. – Акти про землекористування в Юго-Западної Росії в XVI–XVIII ст. / Під ред. М. Ф. Володимирського-Буданова. Предисловіє: М. Ф. Володимирський-Буданов. *Церковные имущества в юго-западной России XVI века.* – Київ 1907. – 772 с.

Архів ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Акти про землекористування в Юго-Западної Росії в XV–XVIII вв. Предисловіє: [М. В. Довнар-Запольський] *Заставное владение в Юго-Западной России.* – Київ, 1911. – 113+588 с.

Малиновський І. Збірник 1912. – Малиновський І. Збірник матеріалів, що стосуються до історії Панов Рад Великого князівства Литовського. Додатки. – Томск, 1912.

Статут ВКЛ 1529 р. – ПЛС – Перший Литовський Статут. Тексти на старобілоруському, латинському та старопольському мовах. / Редкол.: С.Лазутка, І.Валиконіте, Е.Гудавичюс. – Вільнюс, 1991. – Т. 2. Ч. 1.

Поліщук В. Між процедурою та формою. – Поліщук В. Між процедурою та формою: історико-правовий аналіз судових записів замкових книг перед реформою 1564–1566 гг. (на прикладі латвійських замкових книг 1558–1566 гг.) // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos šaltiniai. Faktas. Kontekstas. Interpretacija. – Vilnius III Leidykla, 2007. – Р. 374-376.

Торговля на Україні. – Торговля на Україні XIV – середина XVII століття. Волинь і Наддніпрянина. / Упор.: В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К., 1990.

ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560 – 1561 РР. ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, РУСЬКОГО І ЖЕМАЙТІЙСЬКОГО

Для більш-менш адекватного прочитання й розуміння Луцької замкової книги як писемної пам'ятки та історичного джерела, її необхідно роглянути передусім у джерелознавчому аспекті – під кутом зору виявлення смислів, які несе пам'ятка на різних рівнях передачі інформації – інституційному, соціальному, правовому, текстологічному, мовному, писемному, канцелярському тощо. Луцька замкова книга – це також і пам'ятка писемної культури світських органів регіональної влади у Волинській землі – продукт канцелярського справочинства. Відтак її ще можна вивчати з точки зору розвитку письма та ділового мовлення в атмосфері релігійної свідомості православної культури, яка ще панувала на той час на українських і білоруських землях Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Українські землі Європа у XVI ст. ототожнювала з землями «Русі» і відносила до Європейської Сарматії, відтак і мова, якою написана пам'ятка, називалася «руською».

З огляду на вкрай уривчасту джерельну базу з історії Правобережної України XVI ст., землі якої входили до складу Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського (особливо до Люблінської унії 1569 р.), книги великокнязівських урядників (маршалків, старост, воєвод, намісників, державців) приблизно з 1560-х років є наймасовішим різновидом офіційних джерел світської влади. Для українських земель за своєю значущістю судово-адміністративні книги регіональних урядників стоять в одному ряду з документальною канцелярією великого князя литовського – як книгами копій Литовської Метрики (державний архів ВКЛ), так і чисельними окремими документами (вихідна документація канцелярії), що відклалися в залишках родових архівів князів і шляхти (в оригіналах, у копіях судової документації, в регестах). На сьогодні опубліковано чимало фрагментів окремих книг і записів судово-адміністративних книг XVI – XVIII ст. з Києва¹, Житомира², Луцька³, Володимира⁴,

---

¹ Книга Київського підкоморського суду (1584–1644) (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). / Підгот. до вид. Г. В. Боряк, Т. Ю. Гирич, Л. З. Гісцова, В. В. Німчук, Н. М. Яковенко та ін. – К., 1991. – 300 с.; Тестаменти киян середини XVI – половини XVII століття / Упоряд. Наталя Білоус. – К., 2011. – 200 с.

² Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. (1582–1588). (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). / Підгот. до вид. М. К. Бойчук. – К., 1970. – 260 с.; Актова книга Житомирського гродського уряду 1609 року. / Підгот. до вид. К.С. Симонова, В.Ю. Франчук // Ділова мова Волині і Наддніпрянщини. (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). – К., 1981 – С. 113-180; Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року. (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). / Підгот. до вид. А. М. Матвієнко, В. М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.; Актова книга Житомирського гродського уряду 1605 року. / Підгот. до вид. В.В. Німчук, В.М. Мойсієнко // Волинь-Житомирщина. – №2. – 1998. – С. 75-110; Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). / Підгот. до вид. В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – 253 с.

³ Архів ЮЗР; Архів української церкви. Вип. 1: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упоряд. М. В. Довбищенко. – К., 2001. – 462 с.; Демченко Л. Майнові розпорядження волинських шляхтичів за матеріалами тестаментів та реєстрів спадкового майна XVI ст. // Архіви України. Вип. 1-2 (253) 2004. С. 112-148.

⁴ Життя князя Андрея Михайловича Курбського в Литві та на Волині. – Т. 1-2. – К., 1848; Волинські грамоти XVI ст. (Пам'ятки української мови. Серія актових документів і грамот). / Упоряд.

Кременця¹, Вінниці, Брацлава², Одрехови³, Борисполя⁴, Пириятина⁵, Лохвиці⁶, Стародуба⁷ При цьому видавці здебільшого застосовували вибірковий тематичний підхід для публікації окремих записів і фрагментів з книг судово-адміністративних установ⁸, яких до Жовтневого перевороту 1917 р. в Київському Центральному архіві (так в Російській імперії називався сучасний ЦДІАК України) зберігалось 5883 книг, більше половини з яких загинуло в пожежах Другої світової війни 1941–1945 рр..

Інші різновиди історичних джерел цього часу – наративні (хроніки, літописи, поезія, епічні твори, пісні, усна народна творчість), епістолярні (приватне листування), описово-статистичні (господарська документація), геральдичні, образотворчі, побутові, які власне й відбивали би усю повноту минулого, до нас дійшли в мізерній кількості. Як зауважував Володимир Антонович у своєму університетському курсі з джерелознавства 1879 р., «така малочисельність (літописів – *В.П.*) пояснюється не зубожінням літописання, яке, судячи за аналогією з іншими місцями (наприклад, Псковом), повинно було б розвиватись ще більш широко; а причиною було знищення в Західній Русі (тобто, Західній Україні й Білорусі – *В.П.*) всіх рукописів, писаних кирилівським шрифтом (у XVII ст.), в силу релігійного намагання знищити самобутню культуру»⁹. Відтак судово-адміністративна і приватно-правова актова документація, що відклалася в урядових книгах, становить майже єдину репрезентативну джерельну базу (поряд з документацією державної канцелярії ВКЛ) для висвітлення історії українських земель XVI ст. Відповідно до класифікації джерел з історії України XV – XVIII ст., замкові книги – це продукт книжкового діловодства, що належать до документальних (актових) джерел¹⁰. Вони становлять комплекс публічно-правових і приватно-правових записів і

В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко. – К., 1995. – 248 с.; Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. Справи 1–5: 1566–1570 рр. / Упоряд. Галина Сергійчук. – К., 2002. – 225 с.; Кравченко В. Реєстри книг Володимирського гродського суду 1621–1647 рр. // Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип. 12. – К., 2007. – С. 321–384.

¹ Кременецький земський суд. Описи актових книг. Вип. I. книги № 1–11 (1568–1598 рр.). – Київ, 1959. – 256 с.; Демченко Л. Я. Тестаменти княжого роду Збараських // Архіви України. – 1996. – № 4–6. – С. 26–36; Литвинчук (Ящук) Леся. Актова книга Кременецького земського уряду 1568 р. // Волинь-Житомирщина. – № 8. – 2002. – С. 9–19; Поліщук В. Князі Масальські на Волині у XVI ст. за документами Державного історичного архіву Литви. (Руська титулована знать у просторі Великого Князівства Литовського). – К., 2007. – 100 с.

² Документи Брацлавського воєводства 1566–1606 років. / Упоряд. Микола Крикун, Олексій Піддубняк. – Львів, 2008. – 1220 с.

³ Акти села Одрехови / Упоряд. І. М. Керницький, О. А. Купчинський. – К., 1970.

⁴ Мѣстечко Борисполе въ XVII-мъ вѣкѣ. Акты мѣйскаго уряда 1612–1699 гт. съ предисловіем А. В. Стороженка. – К., 1892.

⁵ Пириятинські актові книги // Стороженки, фамільний архив. Т. 6. – К., 1908.

⁶ Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. (Пам'ятки української мови). – К., 1986. – 222 с.

⁷ Модзалевский В. Отрывки из Стародубовской мѣской книги за 1664–1673 г. – Чернигов, 1911.

⁸ Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. (Пам'ятки української мови. Серія актових джерел і грамот) / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський, К. С. Симонова та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.; Торгівля на Україні XIV – середина XVII століття. Волинь і Наддніпрянщина. / Упор.: В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 408 с.; Селянський рух на Україні 1569 – 1647 рр. Збірник документів і матеріалів. Упор.: Г. В. Боряк та ін. – К.: Наукова думка, 1993. – 535 с.; Національно-визвольна війна в Україні. 1648–1657. Збірник за документами актових книг Упор.: Сухих Л. А., Страшко В. В. – К., 2008. – 1011 с.

⁹ Антонович В. Лекції з джерелознавства / Підготував до друку М. П. Ковальський. – Острог, Нью-Йорк, 2003. – С. 43.

¹⁰ Ковальський Н. П. Источниковедение истории Украины XVI – первой половины XVII в. – Днепропетровск, 1979. – Ч. 4. – С. 79.

документів, зафіксованих у формі урядово засвідчених копій. Окрема книга як окремих документів була юридичною підставою для видання копій і містить у собі копії документів або записи заяв і скарг осіб, які зверталися до офіційного органу влади за потреб оприлюднення своїх рішень, дій чи певного, юридично зафіксованого стану речей. Складовим елементом актової книги був *запис*, а похідним – *випис*¹. Через запис і випис усі різновиди документів і публічних заяв набували своєї законної (правоздатної) сили при внесенні їх до актових книг. *Запис* – це публічно-правова дія, яка шляхом внесення до актової книги відповідної заяви чи документа набувала визнання і письмової фіксації з боку офіційного органу влади, публічного оприлюднення, а, отже, і юридичної сили. Запис письмово оформлював заяву сторони, засвідчував юридичний акт (нотаріат), правопорушення, претензії сторін, збитки, ушкодження, виконання вироку, присяги та інших суспільно важливих дій і публічно-правових процедур. *Випис* як вихідний документ із канцелярії відповідного уряду являв собою урядово засвідчену копію, яка за певну плату видавалася на руки стороні за підписом і печаткою урядників і мала юридичну силу документа-оригінала. Згідно з постановою Віленського вального сейму 1551 р. встановлювалась фіксована сума оплати за вписання скарги до урядових книг – 2 гроша, а разом з виписом – 12 грошів литовських². Про функціонування актових книг, які не дійшли до нашого часу, свідчать збережені в різноманітних архівних збірниках виписи з таких незбережених книг.

Інституційна належність урядових книг.

З точки зору інституційної належності Луцька замкова книга відноситься до книг судово-адміністративних установ регіонального підпорядкування старост і воєвод у сфері дії верховної влади великого князя литовського³. На сторінках урядових книг відбулась система функціонування ранньомодерних судово-адміністративних установ, що діяли на руських землях як Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтського, так і Корони Польської. Джерелознавчий аспект вивчення записів замкової книги обов'язково має вбирати в себе інституційні характеристики документів і записів, заснованих на розумінні того стану речей, який давав право і визначав сферу компетенцій старости (як великокнязівського намісника), замкових урядників і повітових суддів. Луцьку замкову книгу можна розглядати як продукт інституційної діяльності представників великокнязівської влади на місцях, власне в Луцькому повіті і

---

¹ Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики 1569–1673 рр. Студія з історії українського регіоналізму в Речі Посполитій. – Острог – Львів, 2002. – С. 108.

² Литовская метрика. – Кн. 3. – Отд. 1-2. – Ч. 3; Книга публичных дел – т. 1 // Русская историческая библиотека. – Т. XXX. – Юрьев, 1914 – С. 128-129. Таким чином, порахувавши кількість внесених за рік заяв, можна приблизно встановити і суму грошей, сплаченої замковим урядникам за внесені до книги записи (щоправда, без урахування виписів, про кількість яких нам не відомо).

³ Любавский М. К. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского Статута. – М., 1892. – С. 757; Левицкий О. И. Об актовых книгах, относящихся к истории Юго-Западного края и Малороссии // Труды XI археологического съезда в Киеве 1899 г. – М., 1902. – Т.2. – С. 55-82; Левицкий О. И. О судьбе древних актовых книг и собрания их в центральных архивах // Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. – К., 1896. – Кн. 10; Андрияшев О. В. Актові книги Київського центрального архіву давніх актів // Центральний архів стародавніх актів у Києві. – К., 1929. – Вип.1. – С. 33-78; Дашкевич Я. Р. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII – XVIII ст. (Проблематика, стан і методика дослідження) // Історичні джерела та їх використання. – К., 1964. – Вип. 4. – С. 129-170; Ковальський Н. П. Источниковедение истории Украины XVI – первой половины XVII в. – Днепропетровск, 1979. – Ч. 4; Купчинський О. Земські та городські судово-адміністративні документальні фонди Львова. – К., 1998.

старостві. Книги велися при великокнязівських урядниках і були сучасним аналогом канцелярії, що виконувала публічні повноваження офіційної влади в провінційному центрі. У період пізнього середньовіччя і раннього Нового часу актові книги, через механізм запису юридично значимої інформації, утворювали сферу публічності, в якій людина мала обґрунтувати свою присутність, обумовлену певним порядком речей, що визначали майновий і соціальний статус особи.

Називання актових книг.

У правовому аспекті замкові книги – це самоназва актових книг, які були продуктом діяльності судово-адміністративних установ литовсько-руського права. Замкові книги продукувалися в нормативному полі Статуту ВКЛ 1529 р., регіональних земських привілеїв (Привілей Волинській землі великого князя литовського Казимира Ягайловича (не зберігся), Олександра 1501 р., Жигимонта I Старого 1506 р., Жигимонта Августа 1547 р.)¹ та ухвал вальних сеймів ВКЛ. Актіві книги в різний час називалися по-різному – залежно від установи, в якій вони продукувалися, від мови, якою велися, та правового поля, в якому діяли. У правовому відношенні судово-адміністративні установи ВКЛ у XV–XVI ст. розділялися на юрисдикцію земського (великокнязівського) права, патримоніального права (князів, панів і бояр-шляхти) та магдебурзького (міського) права. Окрему юрисдикцію мали національно-релігійні громади татар, євреїв, караїмів, вірмен, які по суті становили окремі стани зі своєю суспільною спеціалізацією. Інші варіанти назв актових книг: урядові, судові, замкові, записові, гродські (*acta castrensia*), земські (*acta terrestria*), підкоморські, лавничі («книги местские», *acta iudicii civilis: scabinalis*), вийтівські (*acta officii advocatialis*). Велися актові книги і в окремих національних громадах, наприклад акти вірменського суду (*acta iudicii armenorum*). Однозначно свої книги велися і в єврейських кагалах. Узагальнена сучасна назва урядових книг – книги судово-адміністративних установ. Назва «замкові» книги обіймає період дії Статуту ВКЛ 1529 р., власне до судово-адміністративної реформи 1564–1566 рр., коли старости (воєводи) зреклися частини повноважень на користь інститутів шляхетського самоврядування – земських судів, а старостинський замковий уряд трансформувався в гродський суд. Після судово-адміністративної реформи 1564–1566 рр., коли замкові уряди реформувалися в гродські суди, відповідно і замкові книги отримали назву *гродських книг*².

На сторінках Луцької замкової книги, що публікується, трапляються різні варіанти називання цих публічних книг луцького старости. Наприклад, «до книг владовых замку гсдрского Луцкого» (арк. 214 зв.), «до книг владу замку гсдрского Луцкого» (арк. 51) «до книг замковых», «выпис с книг владу замку Луцкого» (арк. 58) «Запис с книг замку гсдрского Луцкого» (арк. 23 і далі), «книги справ судових» (до книг справ

---

¹ Ясинский М.Н. Уставные грамоты литовско-русского государства. – К., 1889; Якубовский И. В. Земские привилеи Великого княжества Литовского // Журнал Министерства Народного Просвещения. 1903 апрель. – С. 239-278; 1903 июнь. – С. 245-303; Любавский М.К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. – М., 1915 – Приложения; Жемайтис С. Привілей Новогрудской земле 1440 г. // Рукописные памятники. Публикации и исследования. Вып. 4. – СПб., 1997. – С.215-225; Макараў Максім (Торунь). Полацкі і Віцебскі прывілеі. Да гісторыі стварэння тэкстаў дакументаў // *Belaruskie Zeszyty Historyczne*. Т. 20. – Białystok, 2003. – S. 5-32.

² Лапто И. И. Гродский суд в Великом княжестве Литовском // Журнал Министерства Народного Просвещения. – СПб., 1908 январь. – С. 51-113.

судових *єст* записано (арк. 256). Найпоширенішою назвою виступає «книги замкові», як скорочення повної назви «книги замку гдѣрського Луджого», тоді як назви «книги урядові» і «книги судові» зустрічаються доволі рідко. Всередині записів називання завжди скорочується до одного слова «книги»: «до книг тыми словы сознал». Як бачимо, у назві книг вживано три прикметники: урядові, судові і найпоширеніша – замкові, що дозволяє взаємозамінно вживати ці атрибути як аналог осучасненої назви книг – судово-адміністративно-нотаріальні.

Писане право.

Замкові книги – продукт реалізації «писаного права» у формі книжкової документації провінційних органів влади у Великому князівстві Литовському протягом XVI ст. (до Люблінської унії 1569 р.). «Писане право» не тільки унормувало правові відносини в майновій площині (по горизонталі), а головне – підтверджувало станові привілеї князям, панам і зем'янам (боярам-шляхті), моделюючи певний тип соціальних відносин світського характеру по вертикалі, який замикався на фігурі верховного володаря (господаря, монарха, пана, сюзерена), виходячи з понять честі, вірності і земської служби підданих (слуг, васалів, ленників). Друга третина XVI ст. – активний період поширення «писаного права», локомотивом якого був Статут ВКЛ 1529 р. У сфері цього правового кодексу, власне, і діяли правові інститути, відображені в Луцькій замковій книзі 1560.12.–1561 року. Для розуміння офіційної документації урядових книг «писане право» виступає вищою нормативною ланкою, яка може прояснити як механізм продукування самих документів, так і безліч соціальних, правових, політичних, релігійних явищ тогочасного суспільства. У публікованій Луцькій замковій книзі Статут ВКЛ 1529 р. регулярно згадується у судовій практиці суддів як усталений правовий звичай: «ведле обычаю права посполитог и Статуту Земског» (записи №№ 36, 37, 38, 40, 45, 46, 49, 107, 114, 132, 170, 171, 198, 202, 286, 292, 305, 373). «Писане право» та урядові інституції призвичаювали населення до масового вживання документа як надійного фіксатора майнових відносин і соціальних дій. У цьому процесі уряди великокнязівських урядників (маршалків, старост, воєвод, намісників, державців) становили інституційний механізм застосування та поширення писаного права. «Писане право», як історичний процес і конкретний законодавчий кодекс, виступає *семантичним полем* для адекватного сприйняття урядових (замкових, судових) книг періоду Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. Семантичне поле моделює смисли вживаних у книгах понять і логіку викладу подій, а відтак задає модус розуміння текстів.

Книжкове справочинство урядів.

Невипадково дія Статуту ВКЛ 1529 р. у другій третині XVI ст. збігається з поширенням книжкового справочинства офіційних органів влади в усіх землях Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського. На цей час припадають збережені в архівах Києва, Мінська, Вільнюса і Москви офіційні книги регіональних урядників, які охоплюють проміжок від 1530-х до судово-адміністративної реформи 1564–1566 рр. Ця реформа перетворила замкові уряди на гродські суди, запровадила паралельно земські і підкоморські суди, а також уряд офіційного свідка і судового виконавця – *возного*, який замінив *врядового вижа* і *дітського*. На сьогодні деякі з цих книг 1530–1540-х рр. опубліковані або повністю або фрагментарно, причому завдяки тому, що вони збереглися у складі Литовської Метрики. Зокрема, з опублікованих можна назвати

судові книги вітебського воєводи 1530–1532 рр.¹ та 1533–1540 рр.², полоцького воєводи 1533–1539 рр.³, віленського воєводи 1542–1565 рр.⁴, городенського старости 1539–1566 рр.⁵, дві слонімські земські книги за 1555–1565 і 1565–1566 рр.⁶. З українських земель ВКЛ дореформені книги великокнязівських намісників (старост і воєвод) не публікувалися у повному вигляді. Згідно з каталогом М. Горбачевського, до розвалу Російської імперії в 1917 р. у віленському архіві зберігалося і чимало інших урядових книг до 1564–1566 рр. Найдавнішими були латиномовні земські і старостинські книги Дорогичинського повіту з Підляшшя (земські 1474–1566 рр., 1529–1566 рр., замкові 1528–1567 рр.)⁷, а також замкові і старостинські книги з Сурожа 1544–1561 рр. (4 книги), 1558–1628 рр. (1 книга)⁸, замкові з Брянська 1537–1566 рр. (13 книг) і 1541–1550 рр. (5 книг)⁹, замкові з Пінська 1558–1564 рр. (рештки 2-х книг), земські пінські 1552–1566 рр. (3 книги)¹⁰, замкові з Слоніма 1560–1574 рр. (1 книга), земські з Слоніма 1550–1567 рр. (5 книг)¹¹. На жаль, більшість книг не дійшла до нашого часу, хоча стає очевидним, що такі книги велися в кожному адміністративному центрі (воєводстві, повіті, старостві) ВКЛ, власне при персональному уряді великокнязівських урядників.

Гене́за актових книг безпосередньо пов'язана з гене́зою судово-адміністративних установ, інститутів писаного права, книжкового діловодства та з формуванням станово-територіального привілейованого (боярсько-шляхетського і міського) суспільства, кожний стан якого забезпечувався своїми правами і привілеями. У Чехії (Богемії) актові книги з'являються з першої половини XIII ст. (чесько-моравський регіон виникнення книжкового діловодства); у Польщі – з кінця XIV ст. (краківські – з 1386 р.), а регулярно вони починають вестися з першої половини XV ст. На руських землях Корони Польської (Галичина, Західне Поділля) поява актових книг пов'язана з запровадженням коронного права у 1434 р. (Руське воєводство) і у 1462 р. (Бельзьке воєводство), яке потягло за собою введення в дію городських (*officia castrensia capitanealia*) і земських (*officia*

---

¹ Беларускі архіў. – Мінск, 1928. – Т. 2 [Литовська Метрика, кн. записів № 16]. – С. 5-144.

² Судебная книга витебского воеводы, господарского маршалка волковьского и оболецкого державцы М.В. Ключко. 1533–1540 (Литовська метрика. Книга № 228. Книга судних дел № 9) / Публ. подгот. В.А. Воронин, А.И. Груша, И.П. Старостина, А.Л. Хорошкевич – М., 2008.

³ Беларускі архіў. – Мінск, 1928. – Т. 2 [Литовська Метрика, кн. записів № 16]. – С. 145

⁴ Lietuvos Metrika (1542 m.). 11-oj Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Parengė I. Valikonytė, S. Viskantaitė, Vilnius, 2001; Lietuvos Metrika (1546–1548). 19-oj Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija). Parengė Irena Valikonytė, Saulė Viskantaitė-Saviščiėvienė, Lirija Steponavičienė. Vilnius, 2009; Зберігається: РДАДА. – Ф. 389, оп. 1 (Литовська Метрика), кн. 34, 40, 230, 233, 234, 238, 240, 241-247, 250, 252, 253, 255, 256, 259, 260, 262. Див.: Кяупене Ю. Книги Вильноского замкового суда XVI в. в составе Литовской Метрики. // Литовская метрика. Тезисы докладов межреспубликанской научной конференции. Апрель 1988 г. – Вильнюс, 1988. – С. 42-44.

⁵ Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссиею для разбора древних актов. – Т. XVII: Акты городенского земского суда [три книги 1539–1540, 1540–1541, 1541–1542 рр., записи за 1556–1565 рр.]. – Вильно, 1890. Там само. – Т. XXI: Акты городенского земского суда [три книги 1555, 1556-1557, 1558 рр.]. – Вильно, 1894

⁶ Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссиею для разбора древних актов. – Т. XXII: Акты слонимского земского суда [дві книги за 1555–1565, 1565–1566 рр.]. – Вильно, 1895.

⁷ Горбачевский Н. Каталог. – С. 323, 350, 355.

⁸ Там само. – С. 320, 321.

⁹ Там само. – С. 283, 293.

¹⁰ Там само. – С. 455, 466. Див. також: Раманкевіч А. Ф. Адзін са старажытнейшых рэстраў беларускіх архіваў (Пінскі гродскі суд. 1522—1631 гг.) // Архіварыус. Т. 4. – Мінск, 2006.

¹¹ Там само. – С. 266, 278.

terrestria) судів, що існували в кожному повіті. На руських землях Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського актові книги активно поширюються протягом другої третини XVI ст. як продукт справочинства великокнязівських урядників (маршалків, старост, восвод, державців). Однак спорадично урядові книги уже велися на початку XVI ст. На момент кодифікації Статуту ВКЛ 1529 р. (нагадаємо, що загалом його текст було укладено в 1522 р.) замкові книги згадуються як усталена практика, тому вони і не стали предметом кодифікації: «...оземши выпис с книг сказаня (судового вироку – В.П.) ...» (ПЛС розд. VI, арт. 6), або: «А естли бы судья выпису дати не хотел, тогда...» (ПЛС розд. VI, арт. 2). Однак при визначенні повноважень писаря, урядові книги прямо не згадуються, визначаючи їхній загальний обов'язок фіксації різноманітних справ: «А писари присяжные тых панов воевод и старост и державцев наших мають также при них быти и то все пописовати» (ПЛС розд. VI, арт. 3)¹.

Одна з перших згадок провінційних замкових книг господарських урядників міститься в судових книгах Жигимонта I (1506–1548), куди занесено підтвердження судового вироку ошмянського державці кн. Андрія Прихабського: «И Шимко покладать перед нами выпись съ книгъ князя Андрѣевихъ» (судовий лист Жигимонта від 31. III. 1515 р.)². У підляських повітах ВКЛ (Дорогичинський, Мельницький і Бельський) велися латиномовні книги шляхетського земського суду, виписи з яких фігурували на суді Жигимонта I під 22. I. 1515 р.: «выпис с книг права дорогицкого», «и тот он выпис покладал перед нами подъ печатми судьи и подсудка дорогицкого»³. Найраніші збережені книги Дорогичинського земського суду датуються 1474 р.⁴ У правовому просторі ВКЛ книжкове справочинство офіційної документації запроваджувалося спочатку по окремих замках і при окремих урядниках. Цей період припадає на 1510 – 1520-ті рр. часу правління Жигимонта I (1506–1548). Ведення урядових книг великокнязівськими урядниками слід розглядати як наслідування великокнязівської канцелярії, де з кінця XV ст. (з середини 1480-х р.) за Казимира Ягайловича уже велися метричні книги⁵. У першу чергу такими урядниками були Пани Рада – найвищі сановники й дорадники великого князя литовського. На Волині актові книги запроваджувалися як у господарських замках (Луцьк, Володимир, Кременець) – на підставі великокняжого права, так і в магнатських (Осторг, Заслав, Дубно, Рівне, Олика тощо) – на підставі доменіального права їхніх власників-магнатів. В Острозі замкові книги з'явилися не пізніше 1522 р. В ув'язчому акті 1542 р. на введення у володіння Острозькою волостю Беати і Гальшки Острозьких є унікальна згадка про 21 книгу, які зберігалися на той момент (1542 р.) в Острозькому замку⁶. В сумаріуші документів князя Олександра Заславського за 1628 р. згадані «книги писаные руским характером места старого Заслава» за 1512–1516 рр.⁷. З усіх володінь Острозьких-Заславських до нашого часу збереглася лише одна замкова книга із Заслава за 1574–1576 рр. та одна міська книга із Козлина. До нашого часу дійшли лише згадки про ведення замкових книг у

¹ Там само. – С. 71 (розд. VI, арт. 3).

² РИБ. – Т. XX. – Стб. 226.

³ РИБ. – Т. XX. – Стб. 214.

⁴ Горбачевский Н. Каталог ... – С. 355.

⁵ Груша А.І. Канцелярия Вялікага Княства Літоўскага 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст. – Мінск, 2006. – С. 23.

⁶ Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття / Упоряд. В. Атаманенко. – Київ-Острого-Нью-Йорк, 2004. – С. 21.

⁷ Боряк Г. В. Административно-территориальное устройство украинских земель в конце XV середине XVI века. (Анализ документальных источников). Дис. ... канд. ист. наук. Машинопись. – К., 1987. – С. 93.

більшості князівських володінь, зокрема, Острозі, Дубно, Рівному, а також поодинокі виписи, внесені до книг інших судово-адміністративних установ. У Луцьку замкові книги, ймовірно, були запроваджені за старостування кн. Федора Михайловича Чорторийського (1522–1542)¹. Найраніший з відомих виписів з луцьких замкових книг датується 12 березня 1520 р.² Орест Левицький знайшов у пізніших луцьких гродських книгах факти про те, що в замку зберігалися книги «старые» цього замкового суду «почавши одъ року 1522 ажъ до року 1566», якими чинний староста не дозволяв користуватися³. Таким чином, можна прийняти дату запровадження старостинських книг у Луцьку на 1522 р., яка збігається з датою створення Статуту ВКЛІ 1529 р., після чого ще сім років лежав «під сукном» до своєї легалізації. Регулярно **виписи** з луцьких замкових книг за оригіналами і за пізнішими копіями трапляються з початку 1530-х рр. Перші збережені фрагменти луцьких замкових книг датуються 1558 р.⁴ У Кременці замкові книги були запроваджені близько 1541 р.⁵, у Володимирі найраніші виписи з замкових книг, які не збереглися, сягають початку 1550-х рр.: випис від 28.04.1551 р.⁶ У Володимирському гродському суді до Визвольної війни українського народу під проводом гетьмана Богдана Хмельницького 1647–1657 рр. зберігалися замкові книги, починаючи з 1561 р.⁷ У Володимирі, на думку Ореста Левицького, урядові книги були запроваджені також після Статуту ВКЛІ 1529 р.⁸

До середини XVI ст. замкові книги розглядалися як персональна власність урядників, які могли приймати заяви і вести записи у своїх володіннях, де книги могли лишатися й після смерті урядників. Багато актів Луцького замкового уряду періоду старостування кн. Федора Михайловича Чорторийського датується 1530-ми рр. за місцем перебування князя у власних маєтках – Чорторийську, Клевані тощо. Отже, діловодство не було прив'язано до одного місця, книги возилися разом зі старостою і лишалися у князівських маєтках як приватна власність. Подібне явище було звичайною адміністративною практикою, яка на середину XVI ст. уже викликала серйозні нарікання з боку повітового боярства-шляхти. Саме цим була викликана вимога депутатів Віленського вального сейму і постанова Жигимонта I на сеймі 1544 р. щодо необхідності збереження судових книг у повітах у зв'язку з тим, що повітові урядники – старости, восводи, державці здійснювали судочинство у різних місцях⁹. Сеймова вимога зі збереження судових книг у повітах повторювалась на сеймах регулярно: «просили

---

¹ Urządnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy / Opr. Marian Wolski. – Kórnik, 2007. – S. 97.

² Arhiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie. / Wyd. nakładem właściciela pod kier. Z. L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobelskiego i B. Gorczaka. – Lwów, 1890. – T. 3. – S. 197. Не зважаючи на збережений оригінал випису, датування викликає певні сумніви з огляду на дату старостування в Луцьку князя Ф. М. Чорторийського з 1522 р., на що також звернули свою увагу і видавці документа Горчак і Радзівінський.

³ Левицький О. И. О судьбе древних актовых... – С. 10.

⁴ ЦДІАК України. – Ф. 25 (Луцький гродський суд), оп. 1, спр. 1.

⁵ Собчук В. Мережа оборонних споруд Південної Волині (середина XIV – перша половина XVII ст.) // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині. Зб.наук.праць. / За ред. В.Собчука. – Кременець, 2006. – С. 20.

⁶ Arhiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie. / Wyd. nakładem właściciela pod kier. Z. L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobelskiego i B. Gorczaka. – Lwów, 1910. – T. 6. – S. 114.

⁷ Кравченко В. Реєстри книг Володимирського гродського суду 1621–1647 рр. // Український археографічний щорічник. Нова серія. Вип. 12. – К., 2007. – С. 337, 344, 353.

⁸ Левицький О. И. О судьбе древних актовых... – С. 10.

⁹ Литовская метрика.– Кн. 3. – Отд. 1-2. – Ч. 3: Книга публичных дел – т. 1 // Русская историческая библиотека. – Т. XXX. – Юрьев, 1914 – Стб. 128–129.

короля его мести абы книги судовые воеводинские и судей повѣтовых не были вывожены съ повѣтовъ» (20 XI 1551 р.)¹. Як писав Орест Левицький, оскільки «староства зазвичай надавалися в нагороду за державні заслуги, то нерідко траплялося, що по смерті старости його спадкоємці визнавали ведені старостою книги за свою власність, привласнювали їх, тримали у своїх домах, ускладнюючи видачу врядових виписів»². Цю обставину також можна розглядати, як одну з ключових причин, чому найраніші урядові книги не дійшли до нашого часу.

Надійним свідченням появи книжкового діловодства регіональних органів влади у ВКЛ є збережені виписи з урядових (замкових, судових) книг великокнязівських урядників. А наявність судових листів як окремого різновиду публічно-правових документів якраз свідчить про відсутність практики внесення документів і записів до урядових книг регіональних урядників. Інакше судовий лист фігурував би у формі випису. Перші судові листи великокнязівського суду почали вписуватися у Литовську Метрику в останнє десятиліття правління Казимира IV (Литовська Метрика, кн. IV записів): «*Книги судовые и данина короля его мести Казимера*» [1480–1489 pp.]³. Зокрема, у цю книгу було внесено сім судових листів від 1482, 1483, 1486, 1488, 1489, 1490 pp.⁴ У часи правління великого князя Олександра (1492–1506) продовжувалась метрична практика спільного запису судових актів разом з привілеями на маєтки (Литовська Метрика кн. V записів. 23. VIII. 1492 – 15. VIII. 1503): «... *росказывал ми (писарю. – В.П.), его милость, листы судовые и данину свою писати*»⁵. У цій метричній книзі серед 265 записів знаходимо 72 судових листи і 18 судових розпоряджень та процесуальних слухань (34% записів книги). Окремі книги судових справ у канцелярії великого князя литовського виділяються з 1506 р., тобто з початку правління Жигимонта I Старого. Перші книги виключно судового характеру датуються з листопада 1506 р.: «*В тых книгах початы писатися листы судовые и теж про память суды и иньшия дела, въ Городне, при великом князи Жигимоньте*» (запис писаря)⁶. Великий князь був верховним суддею, що обумовлювало престижність і навіть обов'язок судочинства у його суді, а вже потім у судах нижчої ієрархії – Панів Ради та регіональних урядників. Відповідно до обласного земського привілею Волинській землі судова справа (скарга) спочатку мала бути спрямована на розгляд великого князя, а потім уже могла бути переадресована великим князем до нижчої інстанції, якою виступали уряди регіональних намісників великого князя литовського. У більшості судових листів маршалків, старост, воевод ми бачимо здійснення судочинства за наказом великого князя. Писане право відкривало дорогу застосуванню письма в регулюванні соціальних відносин та маркуванню публічного простору без особистої участі великого князя. Так, у судовому вирокі Казимира від 7. VIII. 1488 р. як правовий доказ фігурує судовий лист луцького старости (в 1486–1490 pp.) Петра Яновича: «... *и Семашьковичи положили передъ нами листъ судовый пана Петровъ Яновича старосты луцкого, маршалка Волынского земли*»⁷. Судовий лист того ж Яновича згадується й у вирокі великого князя Олександра від 27. VIII. 1492 р. – у справі між кн. Іваном

---

¹ Акты ЗР. – Т. 3. – С. 35.

² Левицький О.И. О судьбе древних актовых ... – С. 6-7.

³ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 373-507.

⁴ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 374, 380, 407, 409, 413.

⁵ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 509.

⁶ РИБ. – Т. XX. – Стб. 523.

⁷ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 422.

Корецьким та луцьким ключником Богданом Сеньковичем Гойським (Гостським) про обмін підвод у своїх маєтках¹. Цікаво, що цього ж листа згадано і в судовому вирокі Жигимонта I від 15. III. 1522 р. – у тій таки справі про підводи між кнг. Ганною Федорівною Корецькою та Василем Богдановичем Гойським (Гостським)². У тогочасній копії зберігся судовий лист володимирського намісника Василя Хребтовича, який розглядав межовий спір від 30. VII. 1498 р.: *«Приказане его млсти Александра, господара нашого, великого князя литовского ... Розъежал есми землю»*³. Регест судового листа луцького старости і маршалка кн. Семена Юрійовича Гольшанського від 7008 (1500) р., у спорі за право власності на землю між жидичинським архімандритом та господарським селянами було занотовано в сумаріуші справ Жидичинського монастиря (XVIII ст.)⁴. Зберігся також оригінал граничного листа того ж старости від 29. XI. 1500 р.⁵ Судовий лист київського воеводи кн. Юрія Олександровича Гольшанського у справі про спірну ниву між Печерським та Микільським монастирями датовано 20. VII. 1510 р.⁶ Судовий лист у справі межування маєтків, яке особито продавив володимирський староста (1508-1531) кн. Андрій Олександрович Сангушкович (без вказівки на запис до замкових книг), датується мною 1515 р.⁷ Аналогічний судовий лист від луцького старости кн. К. І. Острозького має дату 19. IV. 1517 р.⁸ Його трохи раніший судовий лист у справі луцьких ремісників (бл. 1511 р.), помилково датований 1495 р.,⁹ взагалі було внесено до метричних книг великого князя. У судовій практиці луцьких старост судові листи видаються сторонам десь до 1520-х років, власне до початку старостування в Луцьку князя Ф. М. Чорторійського (1522–1542).

Проте, наявність судових листів не може служити надійним доказом неіснування урядових книг офіційної документації у першій третині XVI ст., адже навіть після Статуту ВКЛ 1529 р. запис до книг не був обов'язковим для судових сторін. Ймовірно, що вписування «листів» до книг здебільшого залежало від платоспроможності сторони, як про це свідчить титульний аркуш судової книги комісарських суддів Жигимонта I: *«кто ж записное дьяку дасть, то того судъ тутъ записано»* (1528 р.)¹⁰. До судової реформи Віленського сейму 1551 р. судові витрати, зокрема оформлення документів, мали надзвичайно високу ціну. Здешевлення судових витрат, зокрема на оплату

¹ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 512.

² Arch. Sang. – Т. III. – S. 220.

³ Архив ЮЗР. – Ч. VIII, т. 3. – С. 118-120.

⁴ ЦДІАК України. – Ф. 2071, оп. 1, спр. 69, арк. 1.

⁵ Німчук В. В., Яковенко Н. М. Дві Волинські грамоти (1500 р. і 1519 р.) // Мовознавство. – К., 1989. – С. 61.

⁶ Архив ЮЗР. – Ч. 1, т. 6. Акты о церковно-религиозных отношениях в Юго-Западной Руси (1372 - 1648 гг.) / Под ред. О. И. Левицкого. – К., 1883. – С. 15 (№9).

⁷ Волинські грамоти XVI ст. (Пам'ятки української мови) / Упоряд. В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко. – К., 1995. – С. 219. Акт датовано індіктовим літочисленням (індикт 3), який припадає на 1515 р. старостування кн. Андрія Олександровича Сангушковича у Володимирі. З 1522 р. він – маршалок Волинської землі. Відсутність другого титулу схиляє до дати 1515 р. З 1525 р. уряд володимирського старости батько передав у намісництво своєму синові кн. Федору Андрійовичу.

⁸ Arch. Sang. – Т. I. – S. 152 (№175).

⁹ Акты Литовской метрики / Собраны Ф. И. Леонтовичем. – Т. I. Вып. 1 (1413-1498). – Варшава. – 1896. – С. 88 (№ 225). Цей текст передруковано: Торгівля на Україні XIV – середина XVII століття. Волинь і Наддніпрянина. Упоряд. В. М. Кравченко, Н. М. Яковенко. – К., 1990. – С. 39 (№ 24).

¹⁰ Lietuvos Metrika (1528 - 1547). 6-oji Teismu bylu knyga (Kopija-XVI a. Pabaigos) Parengė S. Lazutka, I. Valikonytė, J. Karpačiūnė. [Литовская Метрика, 6-я Книга судебных дел (Копия – конец XVI в.)] / Parengė – Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius, 1995. – Кн. 6. – CXLIX+448 s. (С. Лазутка, И. Валиконите, И. Карпавичене. Введение. – S. IX - CXLIX) – S. 23.

канцелярських послуг, значно сприяло поширенню писаного документа, який все більше витісняв з правового звичаю усні заяви сторін, усне свідчення свідків і усні (тілесні) присяги¹. На цьому сеймі були значно зменшені оплати для сторін за запис і випис: «*А выписы съ книгъ въ таковыхъ речахъ, хто похочеть, тому мають быти даваны подъ печатми врядовыми*»; тут же визначалися й розцінки оформлення: за запис – 2 гр., за випис – 12 гр.² Дані розцінки можуть бути екстрапольовані і на луцькі замкові книги 1560-х рр. На нашу думку, саме після Віленського сейму 1551 р. замкові книги загалом по Великому князівству Литовському набули того вигляду, який ми бачимо на прикладі публікованої книги.

На тому ж Віленському сеймі 1551 р. уперше законодавчо унормовується обов'язкове вписування до урядових книг нотаріальних актів. На пропозицію шляхетських депутатів акти нерухомості (*записи на вѣчність на имѣнья и заставы*) мали засвідчуватися перед повітовими суддями: «*и оный листъ свой и сознание свое устное маеть дати въ книги записати*»³. Ця норма відміняла положення Статуту ВКЛ 1529 р., згідно з яким для продажу маєтку вимагався «*лист дозволений*» великого князя або старост і воевод, що ніяк не пов'язувалося з урядовими книгами: «*А за листы дозволеными панов воевод и маршалков, и старост нашихъ мають каждый з нихъ куплю свою держати, яко и за листы дозволеными нашими*» (ПЛС розд. I, арт. 15). Однак на прикладі нашої книги бачимо рідкісний випадок застосування цієї норми у цей час від імені луцького старости, який дозволяє продати половину маєтку Підріжжя Івану Олехновичу Борзобогатому Красенському від луцького повітового судді Василя Семашка (запис № 49 від 8-го січня 1561 р.).

Уряд луцького старости в першій половині XVI ст.

Концептуальне розуміння замкових книг має виходити із розуміння судово-адміністративної ролі старостинських замкових урядів в ієрархії державного управління у Великому князівстві Литовському. Відповідно, появу та формування луцької замкової книги неможливо розглядати без діяльності замкового уряду луцького старости, який сучасною мовою можна назвати фондоутворювачем і аналогом канцелярії місцевої влади. Очевидно, замкова книга як продукт діяльності певної офіційної установи великокнязівської вертикалі влади вимагає від читача й дослідника розуміння місця та ролі замкового уряду в контексті функціонування інституту великокнязівських намісників (маршалків, старост, воевод, державців) у судово-адміністративній системі Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського загалом і Волинської землі зокрема⁴. Старостинські уряди – це інститут регіонального управління в станово-територіальному суспільстві, яке творилося на руських землях ВКЛ, починаючи з початку XV ст., власне, з часу правління великого князя Вітовта (1392–1430) та появи перших земських привілеїв (1411, 1432, 1434, 1447 рр.). Старостинські уряди діяли в межах повітів як територіальної організації бояр-шляхти (зем'ян). Уряд, як позиція влади, це поєднання *officium* (службових обов'язків) та *beneficium* (майнового

---

¹ Поліщук В. Свідки у русько-литовському праві до судово-адміністративної реформи 1564 – 1566 рр. // Молода нація. Альманах. – К., 2000. – № 1. – С. 123-163.

² Акты ЗР. – Т. 3. – С. 33, 36.

³ Акты ЗР. – Т. 3. – С. 33.

⁴ Wolff J. Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386 - 1795. – Kraków, 1885; Лаппо И. И. Великое княжество литовское во второй половине XVI: литовско-русский повет и его сеймик. – Юрьев, 1911. Поліщук В. Луцький замковий уряд в адміністративній системі Великого князівства Литовського до реформ 1564 – 1566 рр. // Український історичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 111.

забезпечення), де *officium* репрезентує виконавчу владу-службу, а *beneficium* – власність-прибутки. Подвійна структура уряду на практиці реалізувалась завжди порізному – залежно від персонального характеру уряду, який відображав особистий зв'язок підданого-урядника з сюзереном-володарем, а також залежно від регіонального розподілу влади між місцевою знаттю (по горизонталі). Крім цього, статус того чи іншого уряду залежав від його майнового забезпечення і прибутків, тобто від приписаної до уряду землі/служб/виробників та різних податків і місцевих зборів. Структурне розрізнення уряду на *officium* і *beneficium* умовно відповідає розподілу права на публічне й приватне, де публічне тотожне *officium*, а приватне – *beneficium*. Однак для середньовічного права публічне й приватне не мало законодавчо кодифікованого визначення, повсякчас розмиваючись структурами родової свідомості. У правничій мові ВКЛ смислу *beneficium* відповідає поняття «*клібокормління*», відоме з часів Київської Русі. Як і *officium*, *beneficium* являло собою акт передачі влади-власності від володаря своєму підданому. Як зазначав Іван Лаппо, «отримуючи державу, державця отримував право керування, суду і ведення великокнязівського господарства в ній з усіма доходами, що йдуть на нього»¹.

Уряд старости робив його посідача *господарським урядником*, який присягав верховному володарю не тільки при отриманні уряду, але й при інтронізації чергового великого князя: «*А мы, воеводы и старосты и горододержавцы, тыи замьки маемъ к рукамъ его млсти королевича Жикгимонта держати, а мимо его млсти иному никому не поступовати, а с тыми замьки верне его млсти служыт (Присяга панов рад и княжатъ, и панятъ, и шляхты, и всего посполства перед господарем королемъ)*» (4. XII. 1550 р.)². Уряд мав персональний характер і в діловому мовленні міг виступати як займенник з особистим отождненням: «до мене, яко до уряду». Своім урядом староста володів на підставі привілею великого князя і, як правило, пожиттєво або до заміни іншим урядом. У деяких випадках привілей на уряд старости видавався ще за життя чинного старости, що, очевидно, свідчило про очікування невдовзі його кончини. Так, за життя луцького старости кн. А. М. Сангушковича-Коширського († 8. X. 1560) великий князь Жигимонт Август двічі надавав по черзі привілеї на цей уряд: «*Привилей князю Костентину Костентиновичу Острозскому на староство Луцкое по смерти князя Андрея Кошерского*» (3. XI. 1556)³ та «*Привилей князю Богушу Федоровичу Корецькому на староство Луцкое по смерти князя Андрея Коширского*» (7. XII. 1559)⁴.

Практика пожиттєвого володіння господарськими урядами та поєднання кількох урядів в одних руках склалася у ВКЛ з початку XVI ст. і була пов'язана з реформуванням системи державного управління за польським взірцем та поширенням інституту намісництва. Так, підстароста заміщував старосту, будучи його слугою і маючи повноваження нести «прапор репрезентації влади». Як зазначив Антоні Гонсьоровський, «згідно з пануючим на той час загальним поняттям уряду, його посідач міг передавати свої повноваження своїм приватним заступникам»⁵. Найвищі регіональні уряди на Волині й Київщині у XV–XVI ст., як правило, посідали представники найвищої аристократії – князі з роду Гедиміновичів і Рюриковичів, які могли брати участь у

---

¹ Лаппо И. И. Великое княжество литовское ... – С. 279.

² Малиновский И. Сборник материалов... – С. 83.

³ Малиновский И. Сборник материалов ... – С. 37-38.

⁴ Там само. – С. 44-45.

⁵ Gaşiorowski A. Urzędnicy zarządu lokalnego w późnosredniowiecznej Wielkopolsce. – Poznań, 1970. – S. 276.

засіданнях Панів Ради – найвищому дорадчому і представницькому органі при великому князі литовському. При передачі уряду замок і старство підлягали ревізорській реєстрації майна, власне складанню інвентаря. Найраніший з надрукованих інвентарів стосується Кременецького замку: *«Инвентарь поданья Кременца»* [бл. 1480 р.]¹ Ближчим до нашого часу є інвентар Кременецького старства 1548 р., опублікований Віктором Атаманенком². Перший збережений ревізорський інвентар Луцького замку, не рахуючи відомих великокнязівських ревізій 1545³ і 1552 рр.⁴, датується 1576 р. – після смерті князя-старости Б. Ф. Корецького⁵.

Виокремлення замкового уряду як апарату управління і (прото)канцелярії старости припадає на другу третину XVI ст., коли відбувається модернізація механізму функціонування старостинського уряду та запроваджується дія Статуту ВКЛІ 1529 р. На нашу думку, про його утворення можна говорити лише з початком ведення при господарських урядниках *замкових (урядових) книг* як сучасного аналогу канцелярії, що виконує публічні повноваження офіційної влади в провінційному центрі⁶. По-перше, поширюється книжкове справочництво офіційної документації органів влади. По-друге, розгалужується апарат управління старостинського уряду й системне виконання адміністративних повноважень переходить до заступників-урядників. По-третє, утворюється регулярна (прото)канцелярія, коли замковий уряд умовно виокремлюється від особи старости і концентрує свою діяльність в одному місці, у замку, як адміністративному центрі. Відтак центр локалізується територіально, на відміну від попередньої практики «мандрівного» характеру відправлень влади, коли урядницькі книги мандрували разом зі старостою. Таким чином, стає зрозуміло, чому у джерелах кінця XV ст. – 1530-х рр. назва *замковий уряд* ще не фігурує.

Відгомін «мандрівного» характеру уряду (прийняття публічних заяв) епізодично зустрічається ще напередодні реформ 1564–1566 рр. У 1515 р. володимирський староста ще особисто виїжджав на землю провадити межовий суд⁷. Подеколи староста кн. Ф. М. Чорторійський підписує нагадувальні листи від імені свого уряду, перебуваючи не в Луцьку, а в своїх маєтках – Клевани (6 VI 1538), Чорторійську (28 I 1539; 29 V [1536–1541] р.)⁸. Луцько-берестейський біскуп Януш Андрусевич прийняв скаргу від павловицького урядника кн. Р. Ф. Сангушковича, проїжджаючи через Павловичі: *«Сѹчи намъ тѣми часы с Подѣляія до замку нашого торчинского на Волын, черезъ имене его млсти...»*⁹. Луцький підстароста Андрій Русин прийняв запис до замкових книг не в канцелярії у Луцьку, а по дорозі через колишнє замкове село Гуляльники: *«я, яко вчорашого дня, в неделю, едучи дорогою до Луцка, заехал есми до Гуляльник, тогды там же в Гуляльниках, земяне гсдрские Гуляльницие на ймя (...)ставши передо мною*

¹ РИБ. – Т. XXVII. – Стб. 371; Акты ЮЗР. – Т. II. – С. 110.

² Атаманенко В. Б. Інвентар Кременецького старства 1548 р. // Наукові записки: Національний університет «Острозька Академія»: Історичні науки. – Острог, 2007. – Вип. 8. – С. 8-36.

³ Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 р. / Підгот. Володимир Кравченко. – К., 2005. – С. 117-190.

⁴ Архив ЮЗР. – К., 1886. – Ч. 7. – Т. 1. Акты о заселении Юго-Западной России (1386 - 1700) / Под ред. В. Б. Антоновича. – № XIX.

⁵ Кравченко В. М. Найдавніші інвентарі Луцького замку і старства (кінець XVI – початок XVII ст.) // Архіви України. 1986. – № 5. – С. 19-27; Кравченко В. М. Інвентар Луцького замку і старства 1622 року // Український археографічний щорічник. Вип. 15. – К., 2010. – С. 367-383.

⁶ Поліщук В. Луцький замковий уряд в адміністративній системі ... – С.

⁷ Волинські грамоти XVI ст. ... – С. 219.

⁸ ІР. НБУ. – Ф. II, спр. 22613. – Арк. 5 зв., 7 зв., 21 зв.

⁹ Arch. Sang. – Т. VII. – С. 44.

очевисто, оповедили...» (6. III. 1564)¹. У тому ж році на судовому засіданні Луцького замкового уряду сторона пред'явила *«выпис с книг под печатю его млсти ... князя Богдаша Корецкого (титули) ...на вряде покладал»* (9. IV. 1564)², який було зроблено під Оршею в ході військових дій, коли, власне, і сталося правопорушення (Маско Шпаковский впізнав свого краденого коня серед слуг Яна Монтовта Коблинського, заявивши про це князю-старості).

Більш-менш повний склад замкового уряду можна реконструювати, починаючи від старостування кн. А. М. Сангушковича Коширського (1542–1560). Зокрема, тоді ж окреслюється коло посад і послуг (старостинських слуг), які обслуговують виконання публічно-правових повноважень уряду: справця староства, підстароста, писар, дяк (підписок), врядові вижі, дітські (детские). Показово, що волинський привілей Казимира IV щодо старостинської вертикалі оперує збірним поняттям «намісники» або «слуги», ще не знаючи таких понять як «замковий уряд» чи «урядники». У Луцьку заміна поняття старостинського «намісника» (*«Я, Федор Сербинъ, намѣстник луцкій»* 25. XI. 1536)³ на «підстаросту» відбувається з приходом кн. А. М. Сангушковича Коширського. Уперше титул підстарости з'являється у Зенка Борсука (Борсуковича): скарга *«на подстаростего луцкого Борсука»* (6. XII. 1543)⁴; з тим само титулом як дільчий суддя згадується 30. XII. 1544 р.⁵ Відтак можна провести паралель: як поняття «уряду» стає загальним для господарських «намісників» з кінця XV ст., вбираючи в себе вертикаль верховної влади, так і поняття «замкового уряду» з 1530-х рр. обіймає старостинську вертикаль його слуг, задіяних для виконання старостинських повноважень. Ототожнення уряду з персоною урядника. Один волинський шляхтич, ретроспективно пригадуючи довготривалий конфлікт з суміжником, зазначав у скарзі: *«якож есмо ихъ (сусідів – В.П.) непооднокрот в том листы врядовыми от князя Федора Чорторыйского и от князя Андрея Михайловича Сангушковича Коширского, так теж и от Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, з уряду замку Луцкого навоминал»* (16. II. 1566)⁶. Як бачимо, процедури нагадування (обсилання) ще асоціюються з іменами старост, хоча з початком старостування у Луцьку кн. Б. Ф. Корецького з XII. 1560 р. вони все виразніше пов'язуються з іменем підстарости, що вказує на зменшення домінувальної ролі старости в повсякденній діяльності уряду.

Від замкових урядників слід відрізнити повітових суддів, які утворювали шляхетське представництво, але діяли в структурі замкового уряду до утворення в 1565 р. земського суду. Повітові судді запроваджувалися відповідно до тієї ж таки устави від 20. XI. 1551 р.⁷ На думку Івана Лаппо, цей інститут реалізував норму Першого Статуту 1529 р. про вибір двох присяжних зем'ян у судах великокнязівських намісників: *«Кождый воевода и старосты, и державцы наши мають обрати двух землянинов в повете своем и ку присяже их привести, которые мають судити поспол з урядники их»* (розд. VI, арт. 3)⁸. Але й після ухвали 1551 р. вони не були обрані на Волині. На Віленському сеймі 1554 р. волинські депутати знову прохали Жигимонта

---

¹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 26 зв.

² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 158 зв.

³ Arch. Sang. – Т. IV. – S. 59.

⁴ Ibid. – S. 371.

⁵ Архив ЮЗР. – Ч. VIII, т. 4. – С. 330.

⁶ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 45 зв.

⁷ Акты ЗР. – Т. 3. – С. 32.

⁸ Лаппо И. И. Земский суд в Великом княжестве Литовском // Журнал Министерства Народного Просвещения. – СПб., 1897 июнь. – С. 295-300.

Августа про запровадження повітових суддів на Волині¹, хоча тепер це залежало тільки від їхньої власної ініціативи. Ймовірно, вони були обрані протягом наступного року, оскільки перші повітові судді Луцького повіту, на базі яких у 1565 р. утворився Луцький земський суд², фіксуються 10. VII. 1556 р.: Василь Семашко (†1561) «судя повету Луцкого» – печатар акту застави Линева Тихном Олехновичем Линевським³. Безпосередня діяльність суддів виявлена лише в рештках збережених луцьких замкових книг – з лютого 1558 р.: Петро Іванович Чаплич-Шпановський (†XI 1558), «судя повету Луцкого (старший)» і Василь Михайлович Семашко⁴. Варто додати, що появу інституту суддів й писаря в провінційній системі замкових урядів І. Юхо розглядав як елементи відокремлення суду від адміністрації⁵.

На функціонування замкових урядів в останнє десятиліття перед реформами 1564–1566 рр. вплинула вищезгадувана постанова вального сейму ВКЛ від 20. XI. 1551 р., згідно з якою встановлювалась регулярність судових засідань: для нижчого замкового суду (за термінологією Ігоря Юхо) чотири рази на рік по чотири тижні; для вищого – двічі на рік по чотири тижні⁶, хоча для судочинства у Волинській землі, зокрема в Луцьку, ця регулярність та інша специфіка судової діяльності відповідала іншим критеріям і в цій передмові не розглядається.

Розташування замкового уряду.

Як рудимент «мандрівного» характеру канцелярії сприймається відсутність сталої будівлі для її розміщення. У 1558 р. уперше за джерелами фіксується місцеперебування замкового писаря Романа Перевеського при виконанні своїх повноважень на уряді луцького старости кн. А. М. Сангушковича Коширського. Виявляється, що писар приймав заяви до замкових книг, знімаючи помешкання в колишнього луцького ключника й городничого Герасима Дахновича, тобто, схоже, що в Луцькому окольному замку, де розташовувалися князівські, панські і шляхетські двори: «*Пришедши ... до замку господарского Луцкого, до господы Романа Перевеского, писаря замкового, до двора пана Гарасима Дахновича*» (1. XII. 1558)⁷. За старостування кн. Б. Ф. Корецького заяви у своєму помешканні приймав уже не писар, а підписок (дяк): «*иж коли ишол пан Езерский до дяка замкового, хотячы тую жалобу до книг записати*» (2. IV. 1567)⁸. Роман Іванович Перевеський згадується і в нашій книзі, але вже не як слуга старости і замковий писар, а як сторона, що оскаржила зем'янина Кременецького повіту Федора Лудвицького, який у Кременці, в його помешканні у міського писаря, забрав у невідомому напрямі його слугу Івана Лідуховського (запис № 13, арк. 7). Як бачимо, найімовірніше він знайшов собі писарську службу у Кременці. Натомість, замковий дяк (підписок) Гришко Трушович залишився в апараті луцького замкового уряду, що підтверджує не тільки наша, але й наступні луцькі замкові книги до 1567 р. Щоправда, ми не можемо з певністю доводити, що він вів Луцьку замкову книгу 1561 р. Звернімо увагу на те, як змінюється найменування Трушовича залежно від службового

¹ Акты ЗР. – Т. 3. – С. 64

² ЦДАК України. – Ф. 26, оп. 1, спр. 1, арк. 1.

³ Архив ЮЗР. – Ч. VIII, т. 6. – С. 54-55.

⁴ ЦДАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 18 зв.

⁵ Юхо І. Крыніцы беларуска-літоўскага права. – Мінск., 1991. – С. 118. Юхо І. А. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. – Минск, 1978. – С. 122.

⁶ Юхо І. А. Правовое положение населения Белоруссии в XVI в. – Минск, 1978. – С. 122.

⁷ ЦДАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 62 зв.

⁸ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 139.

призначення. У першому випадку в ролі в'язового вижа від колишнього підстарости попереднього старости його названо скорочено Гришком Трушем: «а з уряду замку Луцког ѿт кїза Остаѡя Соколског, подстаростег бывшого луцког, служебника ег Гришка Труша» (запис № 13, арк. 7). Натомість на виживстві від підстарости Бориса Сиви його названо за шляхетським прізвищем Гришком Трушовичем Обазницьким (запис № 129, арк. 88). Вдруге дяк з'являється на виживстві 18. II. 1562 р. як виж, наданий від *справці* староства кн. М. Четвертинського у королівській справі про порушення зобов'язання луцько-острозького владики М. В. Жоравницького про сплав ста лаштів жита до Гданська¹. Зауважимо, що в цій справі Трушовича не названо підписком, а лише служебником старости. Лише в пізніших записах він ідентифікується як «дяк» або «подписок», а його третє й останнє виживство за п'ять років датоване 5. I. 1564 р., причому також у досить значній справі: ув'язання в луцьку митну комору чергових орендарів волинського мита – берестейських євреїв Давида Шмерлевича та Айзека Бородавки: «...при служебнику его млсти князя старосты луцкого Гришку Трушовичу, дыаку замковом, того мыта на коморе луцкой допустили и печать мытнную имь отдали»². Ці його виживства можна розглядати як принагідні і випадкові. Виживство нижчих замкових урядників не було чимось надзвичайним з огляду на характер виживства як одноразового доручення. Останнього разу в ролі дяка/підписка Трушович фігурує в записі луцької гродської книги від 4. IX. 1567 р., згідно з яким на той час він мешкав у домі володимирського підкоморія О. Б. Семашка: «(слуги О.Б. Семашка. – В.П.) *вырѡвавиши* з дому пана своего, в котором пан Грицко Трушович, дяк замку Луцкого, *мешкаетъ*...»³. Через рік, 5. IX. 1568 р., на сторінках луцької земської книги він згадується як підписок земського писаря М. Ф. Коритенського⁴. Таким чином, розташування замкового уряду в Луцьку до Другого Статуту ВКЛ 1566 р. почасти слід ототожнювати з помешканням замкового писаря і дяка, яке розташовувалося в шляхетській садибі переважно в Окольному Луцькому замку.

Князь Богуш Федорович Корецький, староста луцький, брацлавський і вінницький (бл. 1508–1576)

Досліджувана книга була сформована за старостування князя Богуша Федоровича Корецького, який наприкінці 1560 р. очолив Луцьке староство⁵. Розглянемо докладніше постать цього можновладця. Рід князів Корецьких походив від литовських князів Гедиміновичів. Засновником роду традиційно вважається онук Наримунта Гедиміновича кн. Олександр Патрикійович Стародубський († після 1408 р.), який за однією із версій на початку XV ст. отримав у данину місто Корець з прилеглистями у південно-східній Волині⁶. Однак на сьгодні питання коли, від кого і за яких обставин Корець перейшов до Наримунта Гедиміновича залишається дискусійним, адже перед цим Корець перебував в руках роду князів Острозьких і великий князь литовський (Вітовт? чи під час династичної війни 1432–1438 рр. Свидригайло?) не міг просто так відняти його в

¹ ЦДІАК України. Ф. 25, оп.1, спр. 4, арк. 39.

² Там само. Ф. 25, оп.1, спр. 5, арк.240 зв.

³ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 453 зв.

⁴ Там само. – Ф. 26, спр. 1, арк. 232.

⁵ Поліщук В. Князь Богуш Корецький як землевласник та урядник (1510–1576) // Київська старовина. – Київ, 2001. – № 3. – С. 56-72.

⁶ Архив ЮЗР. – Ч. 8, т. 6. – С. 128.

Острозьких і передати майбутнім князям Корецьким, на що слушно вказав Василь Вихованець, розгорнуто подавши проблему отримання Корця князями Корецькими¹. Згідно з пом'яником Києво-Печерської Лаври, родова пам'ять Корецьких сягала другої чверті XIV ст. Поминання «роду князей Корецькихъ» починається у ньому з імені Гліба². Як відомо, це хрестильне ім'я Наримунта Гедиминовича († 1348 р.), який доводився дідом першому князю Корецькому Олександрю Патрикійовичу³. Таким чином, принаймні наприкінці XV ст. (час відновлення пом'яника в Лаврі після татарського погрому 1482 р.) Корецькі вели свій початок не від надання Вітовта, а від сина Гедиміна.

Князь Богуш Федорович Корецький народився бл. 1508 р. у родині волинського кн. Федора Івановича Корецького та його дружини кнг. Ганни Михайлівни Жижемської. Хрещене ім'я, яке він отримав, було Євфимій⁴. З молодих років він залишився майже єдиним спадкоємцем маєтків роду Корецьких. У тринадцять років молодий князич залишився без батька (бл. 1513 р.), а ще через дев'ять років з світу пішла його мати (1522 р.). У 1532 р. він уперше фіксується як *господарський дворянин*⁵. На першу третину XVI ст. Михайло Кром відносить рід князів Корецьких до абсолютної більшості тих княжат, які належали до служилої дрібноти⁶. За словами Михайла Крома, їхній центр уваги зосереджувався на великокнязівському дворі, так що дрібні княжата цінували господарську службу дужче за свої маєтки⁷. Проте ніхто з роду князів Корецьких не досягав таких адміністративних висот, ніхто так не перемагав у набуванні урядів і титулів, як Богуш Федорович. Саме за його життя потужність роду остаточно зміцніла і він досяг вагомого впливу на Волині. Саме князь Богуш набув регіонального волинського статусу «княжати головного». Серед *головних княжат* на середину XVI ст. згадуються дев'ять родів (Острозькі, Заславські, Сангушки, Гольшанські-Дубровицькі, Збаразькі, Вишневецькі, Чорторийські, Четвергенські, Корецькі)⁸. І для сучасників (волинян), і для самої верхньої влади було очевидним існування внутрішньої ієрархії родовитості в середині *головних княжат*. «Це підтверджується практикою надсилання листів від імені верховного володаря, який особисто мав повідомляти *головних княжат* про різні господарські справи та земську службу (власне, порядок переліку адресатів і мав відбивати внутрішню ієрархію родовитості)⁹. Якщо співставити цю ієрархію з переписом русько-литовського війська 1528 р., то майновий рівень *головних княжат* починався у відповідності до 15 виставлених на службу вершників (близько 350 димів) з усіх родових земель включно¹⁰. Проте не тільки майновий ценз відкривав доступ до

¹ Вихованець В. Роль і доля князів Корецьких в історії Великого князівства Литовського // Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник. – Вип. VIII. – Луцьк, 2012. – С. 167-179.

² Голубев С. Древний помяник Киево-Печерской Лавры (конца XV и начала XVI столетия) // Чтения в историческом обществе Нестора-Летописца. Кн. 6. – Отд. III. – К., 1892. – С. 84.

³ Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX - початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. – Львів 2000. – С. 294, 300.

⁴ Згідно з записом до пом'яника Межигірського монастиря: Кузьмук О. Поменник Межигірського монастиря: спроба системного аналізу. // Просемінарії. Медієвістика, історія церкви, науки і культури. – Вип.4. – К., 2000. – С. 94

⁵ Wolff J. Kniaziowie... – S. 173.

⁶ Кром М.М. Меж Русью и Литвой. Западнорусские земли в системе русско-литовских отношений конца XV- первой трети XVI века.– М., 1995. – С. 105-106

⁷ Там само. – С. 113.

⁸ Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Вид. друге. – К., 2008. – С. 104.

⁹ Там само. – С. 102.

¹⁰ Там само. – С. 107.

впливової верхівки. Згідно з інтерпретацією Наталі Яковенко, «серед *головних княжат* ... не випадково знаходяться саме ті, чие землеволодіння простежується як стабільне й безперервне з кінця XIV ст. Адже саме тоді, як можна припускати, на території України були ліквідовані династичні уділи, на зміну яким прийшли ... „уділи службових князів”»¹. Перепис литовського війська 1528 р. фіксує 18-річного кн. Богуша Корецького як зобов'язаного ставити п'ять збройних вершників. В еквіваленті до селянських господарств (1 кінь = 8 служб = 24 дими²) 5 вершників виставлялися приблизно з 40 служб або 120 димів. Зрозуміло, що це була не вся Кореччина, оскільки власних вершників мала виставляти мати кн. Богуша, а також його двоюрідна сестра Ганна, одружена з кн. Іваном Масальським, які разом володіли половиною Корця, внаслідок чого у пописі 1528 р. кн. Масальський іменувався *Масальський Корецький*.³ Так, у 1528 р. серед прошарку волинських князів Корецькі посідали восьме місце за майновим показником: їм належало 480 димів на двох представників роду, а в 1570 р., згідно з поборовим реєстром, до Кореччини, уособленої князем Богушем, належало 1159 димів⁴. Наприкінці життя кн. Б. Ф. Корецький володів п'ятьма містами (Корець, Межиріч, Торговиця, Килікіїв, Маренин) та 65 селами⁵. Однак слід мати на увазі, що деякі з указаних міст лише за життя князя отримали привілей на міську організацію (наприклад, Торговиця). У 1629 р. Кореччина посідала за залюдненістю третє місце серед княжих володінь України – 6344 димів⁶. Що ж до соціальної значимості, то на середину XVI ст. Корецькі вже належали до групи “*головних княжат*”, посідаючи в ній приблизно шостий щабель⁷. Цей факт ставить питання про зміну місця князів Корецьких у регіональних структурах влади, власне у волинському суспільстві, оскільки їм доволі швидко вдалося вивиситися з дрібних княжат до числа *головних*. Шлюб кн. Богуша у другій половині 1530-х рр.⁸ з донькою майбутнього луцького старости, а на той час господарського маршалка (у 1522–1553 рр.⁹) кн. А. М. Сангушковича Коширського, свідчить про високий соціальний престиж молодого князя. Однак шлюб виявився не тривалим з огляду на бездітність княгині і невдовзі потому князь удруге одружується з представницею волинського роду Чапличів Настасією. Наступний факт, що підкреслює високий соціальний статус, відноситься до 1540–1543 рр., коли Корецький відписує два свої київські маєтки (батьківські *виглуги*) двом київським монастирям: Софійському – село Безрадічі на річці Стугні¹⁰ та Пустинно-Микільському – село Кононче «у *повете Києвском, у Каневе*»¹¹.

---

¹ Там само. – С. 100.

² Менжинский В. С. Структура феодального землевладения Великого княжества Литовского (по материалам Переписи войска 1528 г.) // История СССР. – 1987. – Т. 3. – С. 168.

³ Wolff J. *Kniaziowie* ... – S. 173.

⁴ *Zródła dziejowe*. – Т. 19. – S. 14.

⁵ *Zródła dziejowe*. – Т. 19. – S. 44-45. PSB. – Т. XIV. – S. 58.

⁶ Яковенко Н. М. Українська шляхта ... – С. 99.

⁷ Там само. – С. 102.

⁸ Датування спирається на лист підляського воеводи та дорогичинського старости І. Б. Саниги до кн. Б. Ф. Корецького, який датується в межах 1532-1539. (Arch. Sang. – Т. 4. – S. 574).

⁹ *Urzednicy centralni i dostojnicy Wielkiego Ksiestwa* ... – S. 89.

¹⁰ ІР НБУВ. – Ф. 301, спр. 217. – Арк. 111 зв.-113.

¹¹ ІР НБУВ. – Ф. 301, спр. 219. – Арк. 4-4 зв.

Не зважаючи на те, що рід князів Корецьких відносився до Гедиміновичів, князь Богуш довгий час використовував герб «Лев» (1547, 1552–1561, 1570 рр.)¹. І тільки напередодні Люблінської унії 1569 р., на хвилі великої гербової трансформації литовсько-руської аристократії, після того як Жигимонт Август зрікся своїх доменіальних прав на Велике князівство Литовське у 1564 р., Корецький починає вживати великокнязівський герб «Погоня»². Князь користувався кількома печатками водночас, зокрема для засвідчення документів з луцького замкового уряду, але таких документів збереглося одиниці. В 1569 р. Литовська Метрика фіксує запис про втрату князем власної печатки в Любліні після відвідин гостей³. Після чого в 1570-х рр. з'являється нова печатка на якій фігурує титул луцького, брацлавського і вінницького старости⁴.

Усі ієрархічні шаблі, які посідав кн. Б. Ф. Корецький, носили *регіональний* характер, замикаючись у межах Волині, Східного Поділля та Київщини, що відповідало вимогам абласних земських привілеїв, згідно з якими належність до регіональної аристократії відкривала доступ до ключових урядів відповідного регіону. Перелічимо господарські уряди кн. Богуша Корецького, які він отримав упродовж життя: житомирський староста в 1539–1548; вінницький староста в 1548–1576; брацлавський староста в 1548–1576; луцький староста в XII. 1560–1576; волинський воєвода в 4. VII. 1572 – 1576; звенигородський староста (номінальний титул) в 1570-х рр. З цього переліку бачимо, як зростала потужність князя, що виражалось не тільки в підвищенні адміністративного значення урядів аж до сенаторського поста волинського воєводи, але й в одноразовому «держанні» кількох урядів – явищі, на той час дуже поширеному⁵. Адміністративна кар'єра і життєвий шлях князя тісно пов'язані з степовим прикордонням на Київщині (Житомирське староство) і Східному Поділлі (Вінницьке і Брацлавське староство). Його можна назвати степовим рицарем, який у молоді свої роки, будучи прикордонним старостою, активно ходив у Поле на татарські шляхи, вистерігаючи татар. Його мужність відзначив у своєму відомому донесенні великому князю Жигимонту Августу Бернард Претвич⁶.

У віці близько 30 років кн. Богуш Корецький отримав Житомирське староство. Приблизно в 40 років – бл. 1548/1550 р.⁷ – він очолює відразу два східноподільських староства: Вінницьке та Брацлавське, які завжди поєднувалися в одних руках. А в 50 років стає луцьким старостою, очоливши луцький замковий уряд. На нього князь заступив у грудні 1560 р., зберігши за собою Вінницьке та Брацлавське староства. Саме з цього часу починає свій відлік фонд збережених луцьких замкових книг, які ведуться від його імені. Хоча сама номінація датується 7. XII. 1559 р., тобто була видана великим князем ще за життя попереднього луцького старости кн. А. М. Сангушковича Коширського: *Привилей князю Богушу Федоровичу Корецькому на староство Луцькое по*

¹ Однороженко О. Руські королівські, господарські та князівські печатки XIII – XVI ст. Monumenta Rutheniae Heraldica. Volumen II. – Харків, 2009. – 104.

² Там само. – С. 104.

³ Ragauskienė R. Tloki pieczętnie Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI w. (na podstawie Metryki Litewskiej). Materiały do archeologii prawa // Сфрагістичний щорічник. Вип. I. – К., 2011. – С. 355.

⁴ Там само. – С. 104.

⁵ Matuszewski J. Sprzedawalność urzędów w Polsce... – S. 133.

⁶ Український степовий кордон в середині XVI століття (Спогади барського старости Бернарда Претвича). (Старожитності Південної України. Вип. 2.) / Упор. О.С. Мальченко. – Запоріжжя-Київ, 1997. – 84 с.

⁷ Wolff J. Kniaziowie... – S. 174. PSB. – T. XIV. – Wrocław, 1968-1969. – S. 58.

смерти князя *Андрея Коширського*.¹ Точний термін перебирання повноважень луцького старости після смерті попереднього старости 8-го жовтня 1560 р. залишається невідомим, адже перші аркуші Луцької замкової книги, що публікується, не збереглися і в інших документах не відображені.

Призначення на уряд луцького старости збіглося в часі з початком Лівонської (Інфлянтської) війни (1558–1570, 1576–1582), яка розпочалася в 1558 р., хоча активні бойові дії литовсько-руського війська почалися саме в 1561 р. Кн. Богуш Корецький був призначений головнокомандувачем волинського ополчення, чим по суті замінив маршалка Волинської землі кн. Василя-Костянтина Костянтиновича Остозького, який на той час зі свого уряду київського воєводи повинен був стерегти південні кордони ВКЛ на Київщині. 12 травня 1562 р. шляхетські війська з українських земель під керівництвом кн. Богуша Корецького мали зібратися під Речицею у верхньому Подніпров'ї.² Луцький староста повинен був координувати військову діяльність з найвищим гетьманом ВКЛ, зокрема, здійснювати передислокацію військ за його наказом. Передбачалося, що шляхетське військо з українських земель, власне з Волині, буде прикривати від московських військ територію південно-східної Білорусі та північно-східної України.³ Таким чином, не зважаючи на те, що Лівонська війна розпочалася офіційно у 1558 р., посполите рушення ще не було зібрано і протягом 1561 р., волинська і східно-подільська шляхта ще перебувала у своїх маєтках. Лише луцькі замкові книги за наступні роки (1562–1566) зможуть дати повнішу картину (не)участі волинської шляхти у посполитому рушенні і відповісти на питання, а хто ж залишився у своїх маєтках. Загалом, як свідчать пізніші переписи литовсько-руського війська 1565 і 1567 рр.,⁴ шляхта проявила надзвичайно слабку активність у виконанні земської служби. Так, згідно з військовим переписом, лише 37% волинян прибуло на службу – 697 кінників.⁵ Не зрозуміла їй війна за Лівонію, яка відійшла під протекторат Жигимонта Августа, раптом перетворилася на захист східних рубежів ВКЛ від наступу московських військ, які неочікувано у 1563 р. захопили Полоцьк. Шляхті явно не імponував балтійський вектор зовнішньої політики ВКЛ, який робив ще більш вразливими від степовиків південні рубежі держави. Війна була явно не популярною серед підданих великого князя, однак вона стала необхідним політичним каталізатором проведення шляхетських реформ і в підсумку – укладанню Люблінської унії 1569 р. та приєднанню Волині, Східного Поділля й Київщини до Корони Польської. Під час Лівонської кампанії кн. Б. Ф. Корецький належав до найвищого керівництва литовсько-руського війська і входив до кола найвищого гетьмана Миколая Радивиля Рудого, польного гетьмана Григорія Ходкевича, земського стольника Яна Ходкевича, рогачівського старости Богдана Соломірецького, житомирського старости кн. Романа Сангушка, брацлавського (литовського) старости Юрія Остика, остерського державці Філона Кміти.⁶ Навесні 1565 р. він відзначився дещо поспішною бойовою акцією вглиб московського війська на східному пограниччі в районі Смоленська, здійснену спільно з

---

¹ Малиновский И. Сборник материалов, относящийся к истории Панов Рад Великого княжества Литовского. – Томск, 1901. – С. 44

² Янушкевич А. Вялікае Княства Літоўскае і Інфлянцкая вайна 1558–1570 гг. – Мінск, 2007. – С. 78.

³ Там само. – С. 78.

⁴ РИБ. – Т. 33. – Стб. 1199-1378 (Військовий перепис Волинської землі 1567 р.).

⁵ Янушкевич А. Вялікае Княства Літоўскае і Інфлянцкая вайна... – С. 148.

⁶ Там само. – С. 124.

кн. Андрієм Курбським¹. Цікаво, що кн. Андрій Курбський у третьому посланні до царя Івана Грозного згадував бойові дії спільно з кн. Богушем Корецьким².

Зрозуміло, що для аристократа, кровно належного до правлячої династії Гедиміновичів, військова звитяга була найвищим проявом життєвих сил і цінностей і аж ніяк не урядова діяльність з виконання адміністративних, судових та господарських повноважень. Цим займалися його урядники. На це вказує і той факт, що відповідно до заповіту кн. Б. Ф. Корецький у 1576 р. відписує власного бойового коня Стефану Баторію на знак відданості своєму королю й панові і як символ військової доблесті.

Безпосередня діяльність крязя-старости на уряді майже не простежується. Урядники часто відкладають справи до приїзду старости. Книга фіксує лише кілька випадків, коли староста приймав певні рішення зі свого уряду. Так, зокрема, запис № 378 скарги господарського зем'янина Микити Кутровського, в якому розгляд справи переносився до приїзду старости³. Очевидно, до старости направлялися ті справи, які самі урядники і повітові судді не наважувалися розв'язувати, як, скажімо, у цій справі про вбивство шляхетського сина іншим шляхтичем. Показово, що сам кн. Б. Ф. Корецький за протоколами записів уперше фіксується на уряді в Луцьку лише через п'ять з половиною років після його отримання – 28. IV. 1566 р.⁴

Луцький замковий уряд у 1561 р. за врядування луцького, брацлавського і вінницького старости князя Богуша Корецького

Окреслимо персональний склад уряду в межах першого року врядування луцького старости князя Богуша Федоровича Корецького, не ставлячи собі за мету вивчити всіх луцьких урядових виконавців за весь період правління князя до 1576 р.⁵. Хто ж ці люди, які першими почали врядувати в Луцьку від імені нового старости і імена яких розпочинали кожний запис книги? Детально біографіями перших замкових урядників були досліджені у попередніх наших роботах⁶ і тут підсумовані в Додатку. На прикладі

---

¹ Там само. – С. 96.

² «Так жо и от короля Сигизмунда Августа принужден бых Луцкие (тобто, Великі Луки. – В.П.) влости воевати. И тамо zelo стерегли есмы вкупе со Корецким князем, иже бы неверные церковей божиих не жгли и не разоряли». (Переписка Івана Грозного с Андреем Курбским. – М.: Наука, 1979. – С. 108-109). Похід під Полоцьк і Великі Луки у вересні-жовтні 1564 р. військ литовського гетьмана Миколая Радивиля, у складі яких були А. Курбський та кн. Б. Ф. Корецький, підтверджується також і офіційним московським літописом (ПСРЛ. Т. XXIX. Стб. 340). Під еретиками, які брали участь у поході, Курбський мав на увазі, ймовірно, католиків та протестантів.

³ «Што его млет княз Богуш Федорович Корецкии, староста луцкии, браславскии и вѣницкии о забите сына пѣна Микиты Кутровског• зложил рок Федору Хмаре•, абы пасынка своег Яцка Шибенског ку праву в замку Луцком ставил.» (№ 378, арк. 267 зв.)

⁴ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 110 зв.

⁵ Тоді слід було дослідити усі збережені луцькі замкові (з 1566 р. - городські) книги аж до смерті князя-старости в 1576 р. (шороку по книзі з гігантським об'ємом записів, які збільшувалися від року до року), але це тема для іншої великої роботи. Додатково див.: Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярії Волині, Наддніпрянщини та Східного Поділля (Остання третина XVI – середина XVII століть) // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ-Львів, 2004. – Т. I. – С. 320-357; Łosowski Janusz. Kancelaria grodzka chełmska od XV do XVIII wieku. Studium o urzędzie, dokumentacji, jej formach i roli w życiu społeczeństwa staropolskiego. – Lublin, 2004.

⁶ Поліщук В. Урядницький клан луцького старости князя Богуша Корецького (на прикладі Луцького замкового уряду 1561 – 1567 рр.) // Український археографічний щорічник. Нова серія. – Київ, Нью-Йорк, 2004. – Вип. 8-9. – С. 266-298; Поліщук В. Князь Богуш Корецький як землевласник та урядник (1510–1576) // Київська старовина. – К., 2001. – № 3. – С. 69-72.

Луцького замкового уряду можна побачити, як у системі господарських урядів формується власна ієрархія старост і восвод (замкові уряди). Причому доступ до посад невід'ємний від поземельної і клієнтарної залежності від старости (Б. Сова, брати Хребтовичі Богуринські). У записах луцьких замкових книг трапляються прямі вказівки про особисту підлеглисть князю-старості його замкових урядників. Так, у формулі надання вижа від імені підстарости зазначається: «*Ино я (підстароста Борис Сова. – В.П.) посылал есмо на то вижом служебника князя его милости, пана моего, (підкреслено мною – В.П.) старосты луцкого*»¹. Варто наголосити на паралелізмі ієрархій: як кн. Б. Ф. Корецький – «слуга» великого князя і господарський урядник, отримує в держання Луцьке староство, так шляхтич Б. І. Сова, слуга князя, отримує в держання від старости уряд підстарости. Як великий князь виступає джерелом права для своїх підданих, так і кн. Б. Ф. Корецький наділяє правом своїх васалів-служебників: «*А в томъ ихъ милости панове опекунове и сын мой слугам моим над права ихъ, отъ мене цмъ даные (виділено мною. – В.П.), никоторое кривды чинити не мають», – зазначалося в тестаменті кн. Б. Корецького 1576 р.² В обох випадках служба, яка завжди ґрунтується на землеволодінні, визначається листом-привілесом, який відкриває доступ до публічної влади-власності. Докладніше засади підлеглисті фіксує тестамент кн. Б. Ф. Корецького 1576 р. Згаданих у тестаменті «слуг», очевидно, можна сприймати як особливо наближених осіб, причому характерно, що саме вони обіймали судово-адміністративні посади на Луцькому замковому уряді. Це, зокрема: Борис Іванович Сова – луцький підстароста в 1560.12. – 1563 рр., Василь Васильович Дешковський, луцький замковий писар (1560.12. – 1562 рр.), луцький замковий ворітний Войтех Красовський (докладніше див. у Додатку), Григорій Данилевич – луцький гродський суддя, Семен Іванович Хребтович Богуринський – луцький гродський писар. Показово, що першими замковими урядниками кн. Б. Корецького (Б. І. Сова і В. В. Дешковський) були не волиняни, які не займали на Волині стійких соціальних позицій. Невипадково, що вони, на відміну від наступних луцьких підстарост і писарів, майже не зустрічаються серед печатарів, «людей добрих», яких шляхта запрошувала для оформлення актів. Для нас важлива їхня роль у створенні Луцької замкової книги, як представників влади, які забезпечували роботу замкового уряду. Хоча незначущість замкових урядів для шляхтичів, що їх посідали, підкреслюється короткочасністю (по 2-3 роки) служби на них.*

Різновиди записів Луцької замкової книги 1560 – 1561 рр.

Розглянемо особливості документального складу Луцької замкової книги 1560.12. – 1561 рр. В урядових книгах регіональної влади фіксувалися правові дії сторін, як акти (не)рухомості, заяви, претензії, свідчення, судові суперечки, судові вирокі, (не)явки до суду. Особливість дореформених урядових книг – до впровадження нової судової системи у Великому князівстві Литовському, Руському і Жемайтійському і прийняття Другого Литовського Статуту 1566 р., полягала в поєднанні усіх різновидів записів в межах однієї книги. В пізнішій термінології з останньої третини XVI ст. це три різновиди книг: *поточні* (нотаріальні), *декретові* (судові вирокі) і *записові* (скарги, заяви). Тому книги нашого періоду точніше можна назвати судово-адміністративно-нотаріальні, оскільки вбирали в себе усі три різновиди документації. Виходячи зі свого призначення, записи загалом обіймають дві ключових сфери правозастосування: *сферу*

¹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 5. – Арк. 26 зв.

² Архив ЮЗР. – Ч. I, т. 1 – С. 109.

правонаступництва (приватно-правові акти і заяви про правові дії, інвентарі (описи майна)) та *сферу правопорушення* (судові листи, заяви, скарги, реєстри збитків, свідчення офіційних свідків (*врядових вижив*) та судових виконавців *дїтських*). Записи урядових книг можна класифікувати за різними ознаками, виділяючи ті чи інші критерії документального, соціально-правового і діловодного характеру. В історіографії (на матеріалі луцьких гродських книг) була розроблена класифікація записів за документальними видовими ознаками, але переважно для книг останньої третини XVI ст.¹ З урахуванням класифікації, запропонованої Віктором Атаманенком, нами виділено п'ять різновидів записів для луцьких замкових книг 1560-х рр. залежно від їх походження та цільового призначення: 1) документи офіційної влади (публічно-правові акти): розпорядження */привілей, листи/* верхньої влади (короля польського і великого князя литовського); 2) приватно-правові документи (нотаріальні акти): акти обігу (не)рухомості привілейованого стану (тестаменти, дарчі, данини за службу, купівля-продаж, застава, обмін маєтків, шлюбні записи */віно, посаг/*, опікунство); 3) судові акти: судові листи, вироки, декрети, угоди приятельського суду, присяги; 4) заяви про збитки й шкоди, досудові записи правопорушень (скарги), свідчення офіційних свідків – *врядових вижив* (після 1566 р. – *возних*) та сторонніх свідків */людей добрих, віри годних/*; 5) записи про виконання судових вироків, введення у володіння маєтком */ув'язання/*, двосторонніх угод і правових процедур: сплати боргу, передачі застави, межування земель, реєстрацію рухомого майна та землеволодінь (маєтків). Серед зазначених різновидів записів гродських і земських книг групи №№ 4 і 5 виділяються масовістю і помітною перевагою щодо інших груп². Аналіз шести луцьких замкових книг за 1561–1566 рр. виявив, що близько 75% (1891 з 2575 усіх записів) складають саме судові записи: заяви, скарги та свідчення в'рядових вижив, і тільки 25% записів містили в собі нотаріальні та судові акти³. Однак документальні властивості записів неможливо розглядати без розуміння практики публічно-правових процедур, яка визначалася литовсько-руським правом (Статут ВКЛ, станові й персональні привілеї князів і шляхти). Адже практика публічно-правових процедур становить сутність судового запису як такого, транслюючи семантичне поле писаного права у свідомість і обумовлюючи поведінкові стереотипи дійових осіб.

Запис до урядової книги є публічно визнаною формою фіксації соціально-правових дій підданих, які звертаються до влади, і адміністративних дій влади, що приймає рішення. Таким чином, запис – це не тільки письмова фіксація певного смислу, але й вияв соціальної дії з чіткою орієнтацією на «іншого». Записи можуть бути представлені як в документальній формі, так і в заявній. До заявної форми відносяться записи заяв, скарг та процесуальних дій судових сторін (ув'язання в маєток, вручення судових позовів і нагадувальних листів), свідчення свідків. Заяви не є в повному сенсі документами, адже виражають не правові рішення, які фіксують відносини сторін, а певну потребу зацікавленої сторони. На документ вони перетворюються у формі випису з книги за підписом писаря і печаткою старости (підстарости). До документальної форми фіксації відносяться розпорядження офіційної влади (публічно-правові акти),

---

¹ Атаманенко В. Б. Положение и классовая борьба крестьянства Волыни во второй половине XVI века (по материалам Луцкого гродского уряда). Автореферат дисс. ...канд. ист. наук. – Днепропетровск, 1990 – С. 12.

² Там само. – С. 12.

³ Поліщук В. В'рядове виживство в структурі публічно-правових процедур (на матеріалі луцьких замкових книг 1558–1567 рр.) // Соціум. Альманах соціальної історії. – К., 2002. – № 1. – С. 84.

судові акти (вироки, декрети), нотаріальні (приватно-правові) акти, які в межах урядової книги перетворюються на урядово засвідчену копію, а статусу документа вони знов можуть отримати у формі *випису* з книги за підписом писаря й печаткою старости (підстарости). Отже, критерій класифікації записів застосовується на підставі форми фіксації соціально-правових дій та документальних актів¹.

Формуляр запису дозволяє поєднувати в одному записі різноманітні документальні та заявні форми фіксації соціально-правових дій. Тоді критерієм класифікації може виступати специфіка правової процедури, що була проведена стороною. Роль процедури впливає з її юридичного значення, зафіксованого в Статуті ВКЛ 1529 р., станових привілеях та сеймових ухвалах 1544–1554 рр. У Статуті ВКЛ 1529 р. описуються такі засадничі процедури, як: обведення збитків */огледане шкод, обвод кгвалту/*, нагадування про правопорушення */обсилання сторони, вручення заручних і нагадувальних листів/*, виклик до суду */вручення позову/*, уведення у володіння */ув'язання/*, присяга, судовий рок. Знання процедури, яка власне і моделювала поведінку сторони, дозволяє виділити обов'язкові (нормативні) моменти фіксації в тексті судового запису, що дозволяє зрозуміти внутрішню структуру запису і побачити логіку побудови і послідовність висловлювань.

Таблиця. *Різновиди публічно-правових процедур, які освідчувалися в'рядовим вижем і вносилися до протоколів Луцької замкової книги 1560.12. – 1561 рр.*

№	Типи публічно-правових процедур, які освідчувалися вижем	1561
Сфера правопорушення		
1	Засвідчення тілесних поранень (<i>огледане ран</i>)	48
2	Обведення збитків (<i>обвод кгрунту, кгвалту дому, шкоды</i>)	24
—	Спільно № 1, 2 (засвідчення тілесних поранень + обвід шкод)	26
3	Засвідчення хвороби (<i>огледане фороби</i>)	4
4	Опитування, обсилання сторони про відшкодування чи нагадування про збитки	33
5	Вручення судових листів (заручних, нагадувальних, позовів)	58
6	Судовий рок комісарського, панського, приятельського, в'їтвіського судів	5
7	Викриття селян-утікачів (<i>застане збегов, быдла, речей</i>)	—
Сфера правонаступництва		
8	Заповіти (<i>тестаменти</i>)	2
9	Уведення у володіння (<i>увезане</i>)	18
10	Виконання угоди: сплата боргу, повернення застави, торговий контракт тощо	1
11	Реєстрація рухомого і нерухомого майна (маєтку)	1

Одним із принципів класифікації записів книги можуть бути самоназви записів, які подавалися в заключних формулах наприкінці запису, наприклад: «И просить, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедане его мл до книгъ замъковыхъ записати казалъ». У цьому випадку самоназвою запису виступає «жалоба и ѿповедане». У

¹ Відтак можна застосувати документальний критерій класифікації, виділивши різновиди вписаних документів та записів, а можна застосувати записовий критерій класифікації за критерієм поданої до запису інформації (заявна чи документальна).

Луцькій замковій книзі виділяються записи за такими заключними формулами (крім «листів», які тут не деталізуються за заключними протоколами, а класифікуються за різновидом акта). Запис нотаріального акта, як правило, містив таку формулу в заключному протоколі: «очевистое сознание, добровольное оповедание их и листъ...», поєднуючи усну заяву сторони і вписаний акт. Найраніший акт, вписаний у Луцьку замкову книгу 1560 – 1561 р., відноситься до 26.10.1547 р. (запис № 31 (30) від 30 грудня 1560 р. дільчого листа («листы делчие») за скаргою Богухвала Лабунського на свого брата Василя про порушення процедури «єднання» згідно з полюбовною угодою) і вже публікувався раніше (див. у Додатку Список опублікованих раніше записів). Також варто додати, що акти, які датуються 1561 р., вносилися волинськими зем'янами до луцьких та інших замкових книг і в наступні роки і їх треба розшукувати у пізніших книгах¹. Заключні протоколи судових актів (вироків) тут не розглядаємо.

Таблиця. *Різновиди записів Луцької замкової книги 1560.12–1561 рр.*

Різновиди записів документального і заявного характеру	грудень 1560 – 1561
« <i>Листы</i> » – адміністраційна документація (накази, дозволи представників влади, виконання рішення вищої інстанції) № 49	1
« <i>Листы</i> » – нотаріальні записи (приватно-правові акти: куплі-продажі, застави, шлюбне <i>віно</i> , тестаменти) та записи правових дій (<i>умоцований лист</i>) №№ 18, 19, 38, 71, 72, 73, 80, 95, 148, 187, 199, 200, 245, 280, 281, 282, 291, 340, 341, 342, 359, 369, 370	23
« <i>Лист судовый</i> » (вирок, декрет, полюбовна угода (приятельський суд), <u>перенесення справ</u> (на інший термін або до полюбовного суду чи вищої інстанції) №№ 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, <u>82, 85, 98, 99</u> , 100, 106, 107, <u>169</u> , 171, 173, 197, 198, 202, 223, 283, 284, <u>286</u> , 292, 293, 298, 305, <u>312, 315, 316, 351, 372, 373, 378</u>	41
« <i>Стане и пильность</i> », (не)явка до суду (процесуальний запис) №№ 50, 175, 203, 378	4
<i>Оповедане</i> (заява без свідчення офіційного свідка)	44
<i>Жалоба и оповедане</i> (скарга-заява)	76
<i>Жалоба оповедане и вижово сознание</i> (скарга-заява і свідчення офіційного свідка)	120
<i>Оповедане и вижово сознание</i> (заява без претензій і свідчення офіційного свідка)	25
<i>Вижово сознание</i> (свідчення офіційного свідка без заяви сторони)	49
Чисельність виживств	194
Загальна кількість записів	383

¹ Наприклад, із опублікованих див.: Торгівля на Україні... – С. 95 (№ 67) 1561.09.08 Камінь-Каширський. (Зберігається: ЦДІАК України. – Ф. 28, оп. 1, спр. 19, арк. 670-671 зв.); Там само. – С. 93-95 (№ 66) 1561.08.03 (Зберігається: ЦДІАК України. – Ф. 25, спр. 5 (Луцька замкова книга 1563 р.), арк. 202 зв.-204.

Формуляр запису.

Формуляр запису – надзвичайно важлива складова розуміння офіційної документації урядових (замкових, судових) книг. На підставі формуляра можна розробити алгоритм фіксації даних із судово-адміністративних книг. Формуляр визначає структуру запису. Формуляр як набір усталених словесних формул виражає інституційну належність тексту і таким чином немовби прикріплює усне чи письмове висловлювання, подане стороною, до інституції, тим самим легалізуючи її в публічному просторі. В тексті записів урядової книги існують наперед задані словесні формули, які обрамляють висловлювання сторін. Формуляр тут мислиться як свого роду смисловий інституційний фільтр, через який з боку офіційної влади відбувалось визнання тих чи інших соціальних дій сторін і їхня типізація згідно правового поля, визначеного становищем привілеями князів і шляхти, Статутом ВКЛ 1529 р., ухвалами вальних сеймів 1550-х рр. Такі дії мали бути оформлені й позначені згідно з певною правничою термінологією, з точки зору правового суб'єкта станового суспільства, а отже станових привілеїв та верховної влади монарха. Влада добре розуміла, що піддані мали самостійно проявляти ініціативу і вносити заяви на розгляд урядових інстанцій. Право зобов'язувало до публічного оголошення справи, тим самим накладаючи певні правила висловлювань: *«А так, што ся дотычеть присяги, ку которой ся брала, мы, вбачывъшы то, кды ж она жадного сведомья не вчынила (зокрема, не внесла заяви до замкових книг. – В.П.), ... а едучы из замьку прочь, врадникомъ: намеснику и войту, бояром ани мещаномъ не оповедала, а навенцей, яко на вкраине¹ и наимнейшая речъ вишелякая маеть быти объявлено граду, водлугъ обычая прав* (виділено мною – В.П.)» (судовий вирок комісарських суддів вітебського воєводи М. В. Яновича від 5 III 1540 р.)². Соціальні дії через правничу термінологію прописувалися відповідно до ієрархії влади та юридичних відносин правових суб'єктів, накладаючись на звичаєві, родинні, приятельські, службові, релігійні відносини. У записях урядових книг соціальні дії ототожнювалися з правничою термінологією, а дійових осіб – з правовими суб'єктами та місцем в ієрархії. Таким чином, формуляр задавав спосіб типологізації подій у ширшому сенсі, наперед накладаючи ту чи іншу інтерпретацію того, що сталося і мало бути оприлюднено, а отже, і зафіксовано на певних інституційних засадах.

Попередньо ми вже розглядали формуляр судових записів луцьких замкових книг³. Формуляр записів судових актів (вироків) та нотаріальних (приватно-правових) актів ми тут не розглядаємо. Звернемо увагу на формуляр судових записів крізь призму публічно-правових процедур. Виділяються такі параметри фіксації: номер запису за місяць; дата запису; ім'я урядника, який приймає заяву; заявник, від чийого імені подається заява; слуга, який доставляє письмову заяву чи скаргу (якщо заявник передає заяву через уповноважену особу, а не особисто); форма подачі заяви (усно, письмово, особисто, через родичів, через слугу); подія, яка викликала звернення до уряду; проміжок часу між цією подією і записом до урядових книг. Учасники події: обвинувачені, потерпілі, свідки – імена, станова і службова належність (принагідно, спорідненість, землеволодіння, герб, генеалогія); публічно-правові процедури, проведення яких

¹ Тут вислів «яко на вкраине» у сенсі «земли українные» відноситься до всіх руських (сучасних українських і частини білоруських) земель, приєднаних до ВКЛ.

² Lietuvos Metrika (1528–1547). *6-oji Teismu bylu knyga (Kopija-XVI a. pabaigos)*. Parengė S. Lazutka, I. Valikonytė, J. Karpavičienė. – Vilnius, 1995. – S. 156.

³ Полищук В. Между процедурой и формуляром... – Р. 355-380. У цій роботі було проаналізовано формуляр одного із записів Луцької замкової книги, що публікується (запис від 21.10.1561 р. скарги піддячого луцького костелу св. Трійці Томаша Хосенського на єврея Данчика). Ibid. – Р. 374.

санкціонував уряд (освідчення правопорушення офіційним свідком – урядовим вижем; вручення позову, нагадувального, заручного листа; ув’язання в масток за судовим вироком або відповідно до заповіту; межування земельних кордонів – див. вище таблицю). Очевидно, що зазначені категорії даних у записах урядових книг постають у типологізованій формі. І саме вони свідчать про наявність формуляра, виявляючи чітку структуру запису хоча і з багатьма варіаціями та доповненнями. При цьому слід пам’ятати, що для формуляра вищим семантичним простором прочитання і конструювання залишаються вищезгадані норми законодавства литовсько-руського права, станові привілеї та повсякденна практика великокнязівської канцелярії¹, які визначали формуляр на мовному (руська офіційна мова справочинства) та ієрархічно-інституційному рівні (адміністративна та службова термінологія – титулатура урядів в їх інституційному зв’язку з вертикаллю влади великого князя литовського). Ці правничі норми можуть стати вихідними пунктами для структуризації внутрішньої форми записів урядових книг, а відтак і класифікації записів.

В урядових записах луцьких замкових книг елементи формуляра ототожнюються з мовленням урядника від першої особи, який описує дії або надає слово: «Присылаа до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцкого, дворенин его кролевское млсти пан Миколаи Миколаевич Кухмистровича Дорогостаискии, просечи ѿ вижа для поданя листов наивминальных и позвов владовых брати его» (запис № 83, арк. 57). Як бачимо, підстароста Б. І. Сова з початку запису повідомляє про те, що королівський дворянин прислав до нього свого слугу з проханням надати офіційного свідка – в’ядового вижа для засвідчення публічно-правової процедури вручення нагадувальних листів і судових позовів з Луцького замкового уряду своїм братам, тобто в родинній справі. Очевидно, що ця дія цілком типологізована й визначена Статутом ВКЛ 1529 р., а в’рядник від імені інституції лише надає слово стороні, приписуючи дію до певної особи, часу й простору, що потім деталізує в’ядовий виж у своєму свідченні. Опис типових дій з одного боку відображає публічно-правову процедуру, а з іншого – структурується як формуляр запису заяви, скарги, свідчення. Таким чином виокремлюються структурні елементи тексту – мовлення урядника і мовлення сторони-заявника, які подаються в тексті від першої особи. Мовлення урядника ми називаємо згідно усталеної в дипломатиці термінології – *протокол*, який власне й забезпечує публічність заяви як такої. У записах мовлення урядника структурується на вступний протокол, процедурний протокол, есхатокол (заключний протокол). Саме протоколи, за визначенням Петра Кулаковського, «створюють додаткові можливості для правової аргументації»², зокрема при оформленні «випису». Натомість, мовлення заявника-сторони в межах урядового запису логічно назвати *нарація* – оповідь, що відповідає і передає подію, яка ініціювала звернення сторони (правового суб’єкта) до замкових книг, становлячи *пратекст* судового чи заявного запису.

Процедура

Формуляр судового запису, структуруючи текст відповідно до вимог писаного права, вказує на певні етапи публічно-правової процедури, які має провести сторона. І

---

¹ Яцкевич Я. Г. Роль судебных решений великого князя и панов-рады в процессе правообразования в Великом княжестве Литовском в первой половине XVI в. // Проблемы истории дзяржавы і права Беларусі: матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф., прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння І. А. Юхо. – Мінск, 2011. – С. 89-92.

² Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики ... – С. 108.

це тому, що писане право зобов'язувало сторону до запису процедури в урядових книгах: «Если бы хто мел кого позы позвати, тогда мает жалобу свою в позвехъ выобразити» (ПЛС Розд. VI, арт. 14.). Про реалізацію процедури ми можемо говорити після її письмової фіксації (документації) в урядових книгах у формі запису, що надає процедурі статусу публічності. Процедура безпосередньо пов'язана з історією правових інститутів і програмуванням соціальних дій, тобто визначенням алгоритму поведінки особи як певного правового суб'єкта. Так, особливістю досудового процесу литовсько-руського права до судово-адміністративних реформ 1564 – 1566 рр. було те, що зацікавлена сторона повинна була сама організувати й провадити процедури, збирати докази правопорушення, опитувати свідків, вручати судовий позов, провадити ув'язання в масток¹. У цій сфері офіційна влада ще не взяла на себе виконавчі функції. Подаючи скаргу-заяву, сторона від першої особи викладає не тільки зміст претензій чи реєстрацію збитків, але в першу чергу описує хід виконання правових процедур. Згідно з формуляром цей фрагмент тексту заяви в межах претексту відповідає *narratio*, якому можна дати назву *судовий наратив*. Назва запису фіксується в *есхатололі* (заключному протоколі): «оповеданє», «жалоба», «сознанє вижово», які повинні містити в собі складові елементи публічно-правової процедури, без яких запис не може бути дійсним. На думку Н. М. Яковенко, «з точки зору мовної різноманітності заяви найдалі відступають від діловодних штампів, подаючи довільний виклад подій від першої особи»². Проте це торкалося тільки розлогих деталізованих заяв-скарг, за змістом схожих на детективні оповідання, а не лаконічних за текстом скарг з типовим набором висловлювань із формулярних штампів. На думку Н. М. Яковенко, скаргам і заявам сторін була «властива характерна для ранньої дипломатичної мови ВКЛ поширено-розповідна форма акта з деталізованим викладом обставин чинності; домінування архаїчних засад розгорнутої оповіді замість пізнішого формалізованого викладу...»³. Ми ж стверджуємо, що «поширено-розповідна форма акта з деталізованим викладом обставин чинності», яку названо «архаїчною», не має ніякого відношення до актової архаїки чи «ранньої» дипломатичної мови ВКЛ, оскільки ще на початку XVI ст. дипломатична мова судових актів була вкрай лаконічною, а судові книги велися хіба що в канцелярії великого князя (див. вище про генезу актових книг). Бурхливий розвиток судового наративу як жанру деталізованого письма припадає саме на середину XVI ст. Раніше письмова фіксація судових справ і виготовлення документів була досить дорогим заняттям. У досудових процедурах домінувала практика усного права, яка не потребувала деталізованої фіксації всіх обставин чинності – все вирішувалося при очевидному свідченні й розгляді справи в присутності суддів і свідків без обов'язкового пред'явлення великої кількості документів. Натомість у «поширено-розповідній формі акта з деталізованим викладом обставин чинності» можна вбачати якраз вплив усного правового звичаю, коли сторона сама виконувала процедурні дії, а потім мала їх фіксувати на письмі відповідно до нових приписів писаного права. Саме ця необхідність і змушувала до детального викладу справи на письмі того, що раніше викладалося усно

---

¹ Пор. у досліджуваній Луцькій замковій книзі нарікання зем'янина Івана Перекладовського на великі судові витрати, яких він зазнав під час розподілу спадкових мастків: «А я, деи, добываючи тог имения, выложи есми своих властивых пнѣи на полтораста кол грѣи» (запис № 169 від 30 травня, арк. 112 зв.-113 зв.)

² Яковенко Н.М. Підкоморські книги Правобережної України кінця XVI – XVII ст. // Книга Київського підкоморського суду (1584–1644)... – С. 29.

³ Там само. – С. 23.

й не потребувало фіксації. Судові справи різко подешевшали, щоб стати масовим явищем, захопити ширше коло шляхти й залучити її до «боротьби за свої права» з родичами та сусідами. А на публічній сцені «судовий конфлікт став розгорнутим перед публікою – і за її участю – спектаклем, у якому жоден порух душі не міг би залишитися в тіні»¹.

Подаємо сконструйований на матеріалах луцьких замкових книг 1560–1566 рр. формуляр судового запису, який включає в себе вступний протокол, претекст, процедурний протокол та есхатокіл, що відображає функціонування конкретних правових інститутів литовсько-руського права до реформ 1564–1566 рр. Користуючись формуляром, ми можемо читати записи замкових та інших судово-адміністративних книг під різним кутом зору – згідно з наперед установленими (процедурними) правилами розуміння висловлювань, які вкладалися в запис при його оформленні. Цей формуляр, було розроблено спеціально для луцьких замкових книг кінця 1550-х – 1560-х рр. і загалом може відбивати закономірності творення урядового запису в судово-адміністративних книгах по всіх регіонах дії литовсько-руського права. Отже, формуляр складається з наступних смислових елементів, які структурують текст у стійку смислову композицію: *Datum*: датування запису (аналог заголовку). *Dispositio* означає наказ урядника дяку-підписку зробити запис до книг – «Про пам'ят казано записати.» (№ 177, 195, 204, 205, 206, 208, 213, 214, 216, 220, 234, 235, 308, 309, 311); «Казано записати». *Praesentatio* означає появу заявника на уряді перед урядником – «Приходчи до мене; Приходчи перед мене; Приходчи до мене в замок; Приходчи до мене в замок и ставши обличне (№ 223); Приходчи в замок Луцкии перед мене (№ 310); Пришедчи в замок гдрскии Луцкии до мене (№ 320); Пришедчи и постановившися передо мною обличне в замку Луцком (№ 245); Пришедчи до владу замку Луцкого перед мене; Приходчи до замку; Приходчи в замок перед мене; Пришедчи перед мене до замку гдрского Луцкого и ставши обличне (№ 282); Приходчи и постановившися обличне в замку Луцкомъ (№ 300, 341, 342, 359, 360, 369, 370, 371); Приходшы в замок и постановившися обличне передо мною (№ 307); Приходил до мене (№ 325); Передо мною, ..., в замьку гдрскомь Луцку постановившися обличне (№ 312); Приездил до мене; Приехавши до владѣ замьку Луцкого (№ 209); Приехавши до замку гдрского (№ 275); Приехавши и постановившися обличне в замку Луцком (№ 291, 339, 340); Присылал до замку гдрского Луцка; Приславши до мене; Присылал до мене; Писал и присылал до мене; Што първеи сего писала и присылала до мене (№ 227); Што перво сего писал и присылал до мене (№ 356); Просил мене; Ставши в замку Луцком перед нами очевисто (№ 373); Ставши перед владом замку Луцкого передо мною; Ставши обличне перед нами; Ставши перед нами; Приходчи и постановившися перед нами обличне». *Intitulatio* означає ім'я урядника, який приймає заяву. *Inscriptio* означає ім'я заявника або слуги, який доставив заяву. *Declaratio* означає тип заяви, який відповідає різновиду судового запису в заключному протоколі: «жаловал и ѡповедал тым обычаем, иж деи». *Declaratio* теж має численні форми, які ми можемо класифікувати. Наступний елемент судового запису – ім'я обвинуваченої сторони – *Condemnatio*, яке подається або у вступному протоколі від імені урядника, або в скарзі-заяві сторони. Заява-скарга сторони *Narratio*

---

¹ Яковенко Н. М. Про два ментальні стереотипи української шляхти: «чоловік добрий» і «чоловік злий» // Яковенко Н. М. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – К., 2002. – С. 120; Старченко Н. Публічність як домінанта культурної традиції... (Волинь другої половини XVI століття // *Mediaevalia ucrainica: ментальність та історія ідей.* – К., 1998. – С. 120.

подається безпосередньо від першої особи, яка відповідає претексту судового запису і відображає ту подію, що змусила сторону вдатися до публічного оприлюднення заяви. Заключний протокол (есхатокол) судового запису містить в собі *Petitio*: прохання сторони про внесення заяви до урядових книг, наприклад: «И просил княз Томаш Хоенский, подакании костела замкового, абы то было записано» та *Acticatio*: факт вписання заяви чи акта до урядових книг, наприклад: «А так таа жалоба оповедане и вижово сознане до книг замковых ест записано».

Таблиця. Структурні елементи формуляра судового запису (без свідчення вижа)

Вступний протокол	1. datum – 2. intitulatio – 3. praesentatio – 4. inscriptio – 5. declaratio – 6. condemnatio –	- дата (на місці заголовка) - ім'я урядника від першої особи, який приймає заяву - присутність на уряді сторони - ім'я заявника - оголошення заяви на уряді - звинувачення сторони заявником
Претекст	7. narratio –	- опис перебігу подій від імені заявника
Есхатокол	8. petitio – 9. dispositio – 10. acticatio	- прохання сторони про внесення скарги-заяви до книг - наказ урядника внести до книг заяву - вписання заяви чи акта до урядових книг

Однак поки що ми розглянули формуляр запису заяви-скарги без свідчення в'язового вижа, яка містить тільки оповідь сторони-заявника, тобто формуляр простої скарги. Для побудови повнішого формуляра з урахуванням свідчення в'язового вижа необхідно розглянути місце в'язового вижа у правовій процедурі, як її офіційного свідка й обов'язкового учасника.

З часу появи Статуту ВКЛ 1529 р., а ще більше з моменту ухвалення сеймової постанови 1551 р. *в'язове виживство* набуло неабиякої ролі при оформленні досудових правових дій¹. Свідчення в'язового вижа («сознане вижово») регулярно починає фіксуватися в урядових книгах з кінця 1540-х рр., стаючи інструментом писаного права. На відміну від в'язових вижив у правовому просторі існують і панські вижив привілейованих землевласників та сільської адміністрації, наприклад, в записі № 154 від 12 травня досліджуваної книги фігурує виж від урядника жидичинського архімандрита Михайла Смиківського (арк. 104); у записі № 113 від 8 березня сторона просить надати вижа у поворського старця (арк. 79). Однак виживство панських вижив відносилось до сфери доменіального суду й слідства і в замкових книгах не фіксувалося. В'язове виживство у формі «випису» служило доказовою базою для скарги і заяви на судовому процесі. Без свідчення вижа і внесення його зізнання до урядових книг правопорушення не вважалося доведеним. Згідно з писаним правом свідчення вижа наперед визначалось як незаперечне й об'єктивне, що було унормовано спеціальним артикулом: «*Вижа жаден пересведчити не может*» (ПЛС Розд. VI, арт. 35.). Як правило, до урядових книг свідчення вижа вноситься як частина урядового запису разом зі скаргою-заявою

¹ Поліщук В. Свідки у русько-литовському праві до судово-адміністративної реформи 1564-1566 рр. // Молода нація. Альманах. – К., 2000. – № 1. – С. 123-163; Поліщук В. Офіційні свідки в структурі Луцького замкового уряду до реформ 1564–1566 років (службове підпорядкування і правові послуги). – Автореферат дис. ... канд. іст. наук. – К., 2004.

(«жалоба оповедане и сознане вижово») та рідше трапляється як самостійний судовий запис. І навпаки, скарги без свідчення вижа складають досить значний відсоток, що добре видно на матеріалі луцьких замкових книг 1561 – 1566 рр. Зрозуміло, що з правової точки зору такі скарги не мали доказової сили на судовому процесі. На Луцькому замковому уряді ми бачимо різні групи вижив. Вижив – це завжди чийсь слуга, так іноді помилково писарі в заключному протоколі скаргу пишуть не «сознане вижово» а «сознане служебника» (запис № 56 від 15 січня, арк. 39), хоча насправді це так і є. Виживство, по суті, одноразове службове доручення, яке закінчується після виконання освідчення правової процедури. Врядові виживі Луцького замкового уряду – це слуги старости та замкових урядників (підстарости, писаря, ворітного)¹; друга група слуг-виживів – бояри із замкового села Красне (нині в межах м. Луцьк), які в процедурному протоколі запису фігурують як бояри господарські красносільські².

Маємо красномовний приклад з нашої книги, де відсутність на суді в'язового вижа та впису з урядових книг свідчення цього вижа позбавляє сторону аргументів на свою користь. У суперечці братів Джусів один одному мав передати 80 кіп грошей у рахунок погашення боргу для подальшого розподілу маєтків, проте один із братів, Михайло, заперечив сам факт вручення йому грошей від брата Григорія. Григорій доводив вручення 80 кіп грошей листом в'язового вижа. Брат Михайло заперечив цей факт і судді також не прийняли вижового листа, оскільки Григорій Джуса не виставив вижа на суді, а по-друге, не пред'явив впису з луцьких замкових книг свідчення цього вижа:

«Мы (судді – В.П.) пытали его: «Чим бы того доводил, абы ему коли тыи гроши дават м'бль?». Пан Григорей подпирал того листом еднацким постановена виленского, в котором са водле жалобы его знашло. И показал лист сознанн вижова – служебника его млсти кнѣза Богуща Ѳедоровича Корецкого, старосты луцкого, браславского и вѣницкого, в котором визнаваает, иж пан Григорей тыи пнѣи брату своему при нем давал, а он ихъ в него не брал. Которому листу вижовому пан Михаилу вѣры не дал и к тому са не знал, абы ему коли брат его тыи пнѣи давати мал. А пан Григорей свѣдоцтвом того не подпирал, вижа при себе не мал и выпису с книг замковых не показал. С тых причин и оную заруку на сторону есмо отложили, а тыи пнѣи осмдесат коп грошеи пану Михаилу от пнѣа Григора тут же в права взати казали» (запис № 305, арк. 212).

Як бачимо, у разі спротиву сторони, інша сторона мала доводити вірогідність свідчення вижа з вписом із судових книг. На текстуральному рівні взаємозалежність процедури й формуляра проявлялася в тому, що сторона, вносячи скаргу без свідчення вижа, по суті відмовлялася розпочинати судовий процес або з інших причин не хотіла на це зважитися, наприклад, вдаючися до полюбовного (приятельського) суду³. Стає очевидним, що відсутність виживства під час проведення процедури та подання скарги, змінює формуляр судового запису, а відтак і правовий характер запису.

---

¹ Поліщук В. В'язове виживство в структурі публічно-правових процедур (на матеріалі Луцьких замкових книг 1558–1567 рр.) // Соціум. Альманах соціальної історії. – К., 2002. – № 1. – С. 79-109.

² Поліщук В. В'язове виживство красносільських бояр в контексті замкових служб (Луцьке староство в 1545–1567 рр.) // Молода нація. Альманах. Україна і Польща: сторінки спільної історії (XIV–XVIII ст.). – К., 2001. – № 3. – С. 196-239.

³ Докладніше див.: Старченко Н. Полюбовні суди на Волині в останній третині XVI століття. // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ-Львів, 2004. – Т. II. – С. 207-228.

Таблиця. *Різновиди записів луцьких замкових книг 1561–1566 рр.* – (скарги і заяви), що містять або не містять «зінання» в'рядових виживів

Різновиди записів луцьких замкових книг, що містять:	Луцькі замкові книги за відповідні роки						Разом
	1561	1562	1563	1564	1565	1566	
– заяви-скарги з зінанням виживів	194	141	182	247	263	297	1340
– заяви-скарги без зінання вижа	68	80	97	95	96	115	551

У формулярі записів досудового процесу виживство відображається як друга *narratio* від імені вижа і в заключному протоколі позначається як «жалоба оповедане и сознание вижово», на відміну від скарги-заяви без свідчення вижа («жалоба-оповедане», «оповедане»). Мовленню в'рядового вижа передує *процедурний протокол*. У процедурному протоколі мовлення знову ведеться від імені урядника, який на прохання сторони надає в'рядового вижа для освідчення правопорушення та інших правових дій, що виражається, наприклад, таким формулюванням: «Для чого ж на о҃гледане тых бояр збитых и пораненых брал ѓ мене вижом служебника пїа моего кнѣа Богуша ег мл ђедоровича Корецкого // старосты луцкого, браславского и веницкого» Матыса Николаевича. Которыи виж там бывши и оттола приехавши, пришедчи перед мене, тыми словы сознал, иж...» (запис № 92, арк. 63–63 зв.). У процедурному протоколі можуть бути виділені такі обов'язкові формулярні елементи тексту, які можуть подаватися з варіаціями або в скороченій формі: *Causa*: причина надання вижа; *Delegatio*: вказівка на те, що сторона взяла вижа з уряду; *Servitium*: службова належність вижа, чий він слуга; *Inscriptio*: власне іменування вижа; *Effectum* означає результат виконання вижем свого освідчення на місці; *Praesentatio* означає фізичну появу вижа на уряді перед урядником після освідчення; *Declaratio* означає подачу на уряді свого свідчення. Наступним елементом формуляра виступає пряма мова вижа або *Narratio-2*, у якій викладається хід проведення процедури освідчення або опис інших правових дій, дотичних до справи (крім тих випадків, коли наротив судового запису не містить у собі заяви сторони і складається виключно зі свідчення вижа).

Таким чином, повний формуляр судового запису зі свідченням в'рядового вижа складається із вступного протоколу, претексту, процедурного (проміжного) і заключного (есхатокोल) протоколів та двох *narratio* – заявника і вижа. Це, очевидно, свідчить про проведення правових процедур згідно з вимогами писаного права (засвідчення офіційним свідком). Натомість неповний формуляр, без запису виживства, не містить процедурного протоколу й *narratio* вижа.

Таблиця. *Формуляр судового запису зі свідченням в'рядового вижа*

Вступний протокол	1. Datum – 2. Intitulatio – 3. Praesentatio – 4. Inscriptio – 5. Declaratio – 6. Condemnatio –	- дата (на місці заголовку) - ім'я урядника від першої особи, який приймає заяву - присутність на уряді сторони - ім'я заявника - оголошення заяви на уряді - звинувачення сторони заявником
Претекст	7. Narratio-1 –	- опис перебігу подій від імені заявника
Процедурний протокол	Petitio – Causa – Delegatio –	- прохання сторони про надання вижа - причина надання вижа; - вказівка на те, що сторона узяла вижа з

	Servitium – Inscriptio – Effectum – Praesentatio – Declaratio –	уряду; - службова належність вижа, чий він слуга; - власне іменування вижа; - результат виконання вижем свого освідчення на місці; - поява вижа на уряді перед урядником після освідчення; - подача вижем на уряді свого свідчення.
Претекст	Narratio-2	-свідчення вижа від першої особи
Есхатокол	8. Petitio – 9. Dispositio – 10. Acticatio –	- прохання сторони про внесення скарги-заяви до книг - наказ урядника внести до книг заяву - вписання заяви чи акта до урядових книг

Наприклад, розглянемо запис № 47 без свідчення в'ярдового вижа («жалоба и оповеданє»): [№ 47] 15. **[Datum]** – Того ж мѣца гѣнвара з [7] дѣа.

[Praesentatio] – Прислала до нас, **[Intitulatio]** – Василя Михайловича Семашка и Гаерила Василевича, судеи повету Луцкогo, а Бориса Ивановича Совы, подстаростез луцког, **[Inscriptio]** – еє млѣть пѣи Михайлова Михайловича Свинюская пѣи ѳедора ѳедоровна, княжна Чорторыская, **[Declaratio]** – жалуючи и оповедуючи тым обычаем, што ж, деи, **[Narratio]** – тых часов на ден светог Василя мѣца гѣнвара первог дѣя в середу **[Condemnatio]** – пан Ѡлексеи Тихнович Козинскии, **[Narratio – продовження]** – наславши моцно, кгвалтом в'рдника своег козинског на има Яна з слугами и з многими людьми подданными своими с козинскими и з ѳиванскими, боярина еє млѣти Ивана шлахту без бытности его самог сынов его Степана Мица а Конаша, невѣстку, паробков дворных позбивали и помордовали и сусѣда его Стецка и жону его также збили и змордовали, а быдла, кони, ѳвцы, свини, гуси, куры ис комор их статки и живности, домовые рѣчи забрали и з них самых платѣ, в чом ходили, бивши их, змордовали и великие шкоды поделали болшеи ста коп грѣшеи, которых всих шкод реестрѣ меновите списаныи в себе быти меним.

[Petitio] – И просила еє мѣ пѣи Свинюская, абы то было записано. **[dispositio]** – А так мы тую жалобу и оповеданє еє мѣ пѣи Свинюскои до книг замковых записати казали.

Розглянемо запис № 52, зі свідченням в'ярдового вижа, але без скарги («вижово сознанє»): 52 [10]. **[datum]** – Того ж мѣца ѳеєрала й [8] дѣя.

[Dispositio] – Казано записати. **[Praesentatio]** – Прислал до мене, **[Intitulatio]** – Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкогo, **[Inscriptio]** – его мл пан Марко Василевич Жоравницкии, нареченныи владыка луцкии и ѳострозскии, **[Petitio]** – просечи ѳ вижа **[Causa]** – дла поданя позовов гѣдрьских еє мл пѣи Михайловоє Свинюскои, ѳедоре, княжне Чорторыскои. **[Delegatio]** – А так я з уряду замку гѣдрьскогo Луцкогo давал єсми вижом **[Servitium]** – служѣбника моего **[Inscriptio]** – Василя Григорѣвича. **[Effectum]** – Которыи виж там бывши и ѳоттола приѣхавши, **[Praesentatio]** – пришедчи перед мене, **[Declaratio]** – тыми словы сознал, иж **[Narratio-1]** – яко дѣа вчорашнего мѣца ѳеєрала семог дѣа в п'ятницу служѣбник его мл пѣа Марка Жоравницкогo Григорѣи Данилѣвич при мнѣ, вижу в'рдовом, маючи при себе людеи добрых, сторонних, именем пѣа своего дал двои позвы гѣдрьские ѳчевисто еє млсти пѣи Свинюскои. Первыи позвы ѳ именя и ѳ маєтности небожчика пѣа Михаила

Свинюского правом приржоньми на пїа Марка спалыи, а другіє позвы ѿ кривды и ѿ шкоды, которыи пїи Свинюская, держачи тыє іменя, починила. Што ширєи а достаточнєи на тых двоих позвех гсдърских *єст* ѡписано. За которыми позвы и рок стая перед гсдрем его королевскою млстю стати пнєи Свинюскои *ѡт сеєи* недєли масопусту руского за чотыри недєли, тоєст вступивши в пост великии 8 трєтєю недєлєю мєїа марта деватого дїа року тепєрєиного шєстдєсат пєрвого.

[**Dispositio**] – Гдє ж [тоє] вижово сознанє до книг замковых записати казал.

Структуруємо запис № 167, у якому скарга сполучєна зї свїдчєнням вижа («жалоба и ѡповєданє их и вижово сознанє»): [**№ 167**] 19 [20]. Того ж мєца мая кз [26] дїя.

[**Praesentatio**] – Пришодчи перед мєнє, [**Intitulatio**] – Бориса Ивановича Сovy, подстаростєго луцкого, [**Inscriptio**] – земанє гєдърские пан Пєтрь и пан Тєдор Андрѣевичи Несвѣцкие [**Declaratio**] – жаловали и ѡповєдали [**Inscriptio-2**] – іменєм ѡтца своєго пїа Андрєя Несвєцког а брата своєго Василя и сами ѡт себє тым ѡбычаєм, што ж, дєи, [**condemnatio**] – пан Иван, пан Стєпан Ѡлєхновичи Борзобогатыи Красєнскии [**Narratio-1**] – моцно, кгвалтом землю нїїу влостивую іменя Лавровског Дуброву покопати и полє поѡрати болшє нижлє полтрєтаста дєн и засеяти казали.

[**Causa**] – Длє чога ж на ѡбвожєнє тоє земли своєє [**Delegatio**] – брали в мєнє вижом [**Servitium**] – боярина гєдрског красносєлског [**Inscriptio-2**] – Пилипа Созоновича. [**Effectum**] – Которыи там бывши и [**Praesentatio**] – ставши передо мною, [**Declaratio**] – тыми словы до книг сознал, иж [**Narratio-2**] – пнбѣ Несвєцкие при мнє, вижу владовом и маючи при себє людєи добрых сторонних, выєжчали на кгрунт свои землєнши, почавши ѡт врочища Грдного Пута кь сєлищѣ ку Хреновє Горѣ показовали мнѣ дуброву покопаня и пол поѡраня и видєл єсми дубровы покопанє, яко на сємдєсат дєн, а пол зораныхъ и яринами засеяных, яко бы ѡ двѣстє дєн и там жє стоячи на том кгрунтє пїѡвє Несвѣцкие повєдали мнѣ, иж то єст властивыи кгрунт и землє их ѡтчизная іменя Лавровског, которого, повєдаєт, ѡни сами и прєдковє их то держали и спокоиє вживали, а радомышлєнє никгды перед тым до того кгрунту вступу жадного нє мєвали.

[**Petitio**] – И хотєчи пнбѣ Несвєцкие ѡ то мовити, просили, абы то было записано.

[**Dispositio**] – А так я тую жалобу и ѡповєданє их и вижово сознанє до книг замковых записати казаль.

За типовим формуляром можна розібрати будь-який судовий запис, побачити його структуру й зрозуміти, за яким шаблоном описується та програмується будь-яка соціальна дія, щоб вона виглядала стандартно. Таким чином, ми можемо говорити, що стереотипи сприйняття й комунікації пересічної людини середини XVI ст., відображені в записах урядових книг, задавалися якраз дією формуляра й писаного права. Стає очевидним, як правові приписи (семантичне поле), публічно-правові процедури (соціальні дії) та інституції влади (уряди) через писане право і станові привілеї запроваджували у свідомості підданих соціальні єгоконструкції. Так формувалась система самоідентифікації осіб з матеріальним станом речей (через розподіл майна та майнові збитки¹) та ієрархією влади (хто чий пан і якому пану і Богу служить). Це по-новому ставить питання аналізу текстів судових книг, які не стільки відображають

---

¹ У цьому сенсі записи замкових книг подають нам історію збитків.

стереотипи сприйняття пересічної шляхти¹, скільки програмують поведінку², «змушуючи» шляхтича «діяти» і «думати» згідно з наперед визначеними вузькостановими приписами писаного права. Таким чином, у свідомість упроваджувалась ідентичність правового суб'єкта – суб'єкта, який в публічно-правовому просторі дистанціюється від звичаєвої моралі та від родової спільності, обмінюючи її на стану й майнову самоідентифікацію.

Заголовки записів. Принципи укладання.

Оригінал тексту Луцької замкової книги 1560–1561 рр. не містить заголовків, тобто згідно з тогочасним справочинством вони не склалися писарями. Роль заголовків у тексті оригіналу виконувало датування запису, де подавались: порядковий номер запису за місяць і число місяця кириличними літерами, яке ми розшифруємо в квадратних дужках арабськими цифрами, наприклад: «33. Того же мсца июла кѣв [22] дѣл» (арк. 163.) Заголовки в публікації ми розмістили окремо від тексту оригіналу (див. Опис справ – С. 510), а від розміщення їх над кожним записом у тексті відмовилися. Заголовки – короткий виклад змісту справи й тому по суті є певною інтерпретацією події – сучасним відчитуванням смислу. Ми дотримувалися певних формулярних критеріїв при складанні заголовків: крім наскрізної нумерації записів (№№1–383) збережено в дужках помісячну нумерацію записів, зроблену ревізорами в XVII або XVIII ст., та нумерацію аркушів за оригіналом. У заголовках максимально повно відображено зміст запису з відображенням формулярних особливостей тексту. Так, зокрема виділено різновиди запису (заява, скарга-заява, судовий вирок, нотаріальний запис актів) з додатковим виділенням структурних елементів запису (вписаних актів, свідчень в'ярдових вижив, господарських дворян, свідків тощо). Максимально повно передано зміст справи із зазначенням дійових осіб, обставин ходу подій та хронології. Особові імена й назви населених пунктів у заголовках подано в сучасній українській транскрипції, яку ми не стали відображати в іменному й географічному покажчиках. Досліджувана Луцька замкова книга у 1883 р. уже була описана Іваном Каманіним за записами з високим ступенем точності³. Програма описування актових книг була розроблена й методологічно обґрунтована ще з моменту заснування в 1852 р. Київського центрального архіву, створеного, власне, для збереження цих книг. На це виділялися додаткові державні кошти й готувалися відповідні фахівці, а методика описування актових книг постійно вдосконалювалася⁴. Хоча І. М. Каманін у 1903 р. у підсумку зазначив, що програма

---

¹ Див. докладний опис таких стереотипів у праці: Яковенко Н. М. Про два ментальні стереотипи української шляхти: «чоловік добрий» і «чоловік злий» // Яковенко Н. М. Паралельний світ. ... – С. 106-147.

² Таке програмування, яке здійснювалося через концепти писаного права й формуляр судових записів, почасти можна розуміти як нейро-лінгвістичне програмування.

³ Опись актовой книги Киевского центрального архива № 2035. Сост. И. Каманин. – Киев, 1883. – 35 с.

⁴ Каманин И. М. Киевский центральный архив для хранения актовых книг губерний Киевской, Подольской и Волынской в течении протекших 50 лет его существования (1852–1902 г.) // Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С. 32. Цитата: «Дальнейшая практика составления описей (з 1866 р. – В.П.) указала на невозможность и ненужность разделения актов на явленные и сознанные (згідно з указом 2.04.1852 р. – В.П.), но вызвала необходимость обстоятельного поименования в описи главных действующих лиц и исторических деятелей, перечисления географических названий, а также более обстоятельного описания документов, имеющих историко-юридическое значение, т.е. внесения в опись подробностей и фактов, указывающих на научное значение документов». Перша публікація: Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. – Кн. 17. – Вып. IV. – К., 1903. – С. 73-86.

складання описів так не була вироблена остаточно, описи склалися повільно, а спеціалістів об'єднати навколо них не вдавалося¹. Історію вивчення Луцької замкової книги 1560–1561 рр. почасті відображає перелік попередніх публікацій окремих записів з цієї книги, який розміщено в Додатку.

Іменний покажчик. Принципи укладання.

Особова назва в покажчику відсилає до номера запису, який також можна знайти за описом справ. До покажчика внесено тільки особові імена з тексту джерела, без фіксації імен з передмови та науково-довідкового апарату. Усього в тексті пам'ятки зафіксовано близько 1900 осіб. Усі назви подані за оригінальним правописом. Зберігається написання виносних літер. Імена, прізвища й прізвиська, засвідчені в тексті книги в непрямому відмінку, подаємо в називному відмінку. Наведено всі зафіксовані в тексті оригіналу варіанти прізвищ і прізвищевих назв, прізвиць, які так само подаються в алфавітному порядку з відсиланням у круглих дужках до основного реєстрового запису: *Арыстовскии Ждан* (див. *Аристовскии Ждан*). Варіанти написання імен подаємо в одному рядку в круглих дужках: *Безсекирскии Ярош* (Ерош), *земанин гедьрскии 223*. Непрочитані місця в тексті, які не дозволяють реконструювати соціальну належність, помічені квадратними дужками: *Андреико*, *служебник [...] Козинскои*, сторона 118. Латинською літерою *N*. позначено нез'ясовані імена, прізвища чи прізвищеві назви, які не вдалося відчитати з оригіналу, або пропущене в тексті ім'я. Повне іменування може реконструюватися за зв'язками спорідненості через зафіксовані в оригіналі імена батька, матері, сина, сестри. Наприклад, *Семашко Ян Василевич* (з заповіту *Василя Семашка*, у якому згадано неповнолітнього сина: «*жона моя держати маєт аж до лет сына моег Яна*») № запису 291; або інший приклад: одна з родин бояр Гуляльницьких: «*суседове мои Иванъ Марьковичъ зъ братомъ своимъ Степаномъ и з сыномъ своимъ Мартиномъ*» (запис № 145). У випадку відсутності докладних даних про згадану особу відомості про неї можуть бути відтворені з інших справ цієї пам'ятки (у круглих дужках мовою оригіналу) або загалом з інших джерел – у скісних дужках сучасною українською літературною мовою, наприклад, в оригіналі: «*подскарбиная Богушова*» реконструюється як */Боговитиновна/ Богушева*, *подскарбиная*, *вдова Богуша Боговитиновича* (див. *Богушева*, *подскарбиная*).

Титулатура та соціальна (станова), професійна, службова належність, спорідненість (батько, мати, дядько, брат, сестра тощо) спрощується, але залишається в оригінальному написанні. Наприклад, в оригіналі: «*Шпраскии Левко Солтанович, боярин велможного кнѣзати его млсти кнѣзя Александра ѳедоровича Чорторыскогъ*» – в покажчику: «*боярин кнѣзя Александра ѳедоровича Чорторыскогъ*» (запис № 26); в оригіналі: «*врадника муравицкогго Ходкевича Григоря его мл Александровича, кашталана троцкогго*» – в покажчику: «*муравицкии врадник Григоря Александровича Ходкевича, кашталана троцкогго*» (запис № 101). В іменному покажчику скорочуємо особове величання «*ее млсти, его млсти, его млсти пѣа, пѣа, на има, яснивелможного кнѣзати его млсти, велможного пана его млсти пѣа*», наприклад, в оригіналі: «*староста ольцкии ясневелможного пѣа его мл пѣа Миколая Радивила, воеводи виленскогъ*» подаємо в покажчику: «*староста ольцкии Миколая Радивила, воеводи виленскогъ etc.*». Величання «*пан, пана*» залишасмо у випадку, коли не вказано або невідоме ім'я. Аналогічне

---

¹ Там само. – С. 36.

написання титулу князь – «кнѣзь», «кнѣза» щодо католицьких ієрархів означає «ксьондз»; «земенин его королевскои млсти» аналогічно «земенин гсдѣрскии» або шляхтич; «виж врадѣ замку Луцкогo» аналогічно «виж врядовыи»; «людеи добрых сторонних» аналогічно «сторона» або «чоловѣк стороннии»; «писар его королевское млсти» аналогічно «писар гсдѣрскии». Станова, службова, виробнича належність осіб залишається в оригінальному написанні, оскільки на сучасну мову не завжди перекладається однозначно: архимандрит, бискуп, владыка, дяк, священник, поп, попович (син попа), староста, воєвода, маршалок, дворенин гсдѣрскии, наместник, подстарости, воитович (син войта), хоружии, хоружич (син хоружого), присажныи мѣрчыи, мытник гсдѣрскии, арандар, врядник, земенин, шляхтич, боярин, слуга, служебник, помочник, старец, тивон, атаман (ѡтаман), хлопец, паробок, паробок дворныи, дворник, члѣк, ѡтчич, збег, рыкунья, девка, ѡмоцованыи, єднач, виж врядовыи, децкии, поездник замку Володимѣрскогo, возныи земскии, воротныи, стрелец, пушкар мѣстскии, мещанка, аптыкарка, шинкарка, барбер, возница, шафар, бортник, бондар, пташник, швец, слюсар, кухар, грабар, тѣсла, кравец, кушнер, мелник, ѡрѣганиста, воит, бурмистры и радцы мѣста Луцкогo. Ремісничі іменування, які не є особовими іменами і не є прізвищами, подаються з маленької літери: «Савка слюсар», «Томаш бондар», «Томаш коваль», а іноді відчитуються як прізвищеві назви і подаються з великої літери. Міська належність міщан до Луцька відтворюється за умовчанням, оскільки прямо в тексті часто-густо не називається через очевидність цього факту для писарів. Наприклад, в оригіналі: «сподарина домовая Ныта, аптыкарка», «пошол на мѣсто до аптыкарки» (запис № 330) – відтворено в покажчику: «Бартошова Ныта, аптыкарка в мѣсте Луцком» або в оригіналі: «дом гостинныи господара домового, которыи гребѣлногo ѡт жида пилновал» (запис № 104) – відтворено в покажчику: «Васко, мещанин мѣста Луцкогo, господар гостиного дому», або в оригіналі: «на бесѣде ... в дому Ѡлекшег в мѣсте Луцком» (запис № 219) – відтворено в покажчику: «Ѡлекшии, мещанин мѣста Луцкогo»; в оригіналі: «змовившиа с товаришом своим, тоест з барвѣрчином» (перукарем – В.П.) – реконструйовано в покажчику: «Жикмонт, барвѣр мѣста Луцкогo» (запис № 330) тощо. З контексту відтворюється й службова належність з указівкою на ім'я пана. Наприклад, у покажчику «Турко Грицко, боярин Гаврила Яновича Загоровског (запис №176) – реконструйовано з оригіналу: «ѡгледали єсмо збитя боярина пѣа Гаврилова (Загоровскии Гаврило Янович) Грицка Турка»; наприклад, у покажчику: «Ѡѣдор, боярин Петра Загоровскогo, сторона» - реконструйовано з оригіналу: «з людми сторонними – Ѡѣдоромъ, боярином пѣа Петра его млсти Загоровскогo» (запис № 226). Написання жіночих імен зведено у певну систему з дотриманням тогочасного способу називання, жінок залежно від соціального стану (княжна, шляхтянка/зем'янка, бояриня), спорідненості (донька, сестра, невістка, свекров) та гендерної ролі (незаміжня, заміжня, вдова). Реконструється повне жіноче іменування за іменем родичів – батька, брата, сестри. Наприклад, у покажчику: «Еловичева Букоємская панна Ѡѣдора Матѣѣвна, сестра Ивана Матѣѣвича Еловича 110, 111, 118» відтворено з оригіналу: «пан Иван восполк из сестрою своею панною Ѡѣдородою». В оригіналі: «крик дочки пѣа Петра Хомака Смордовскогo (запис № 125)» – реконструйовано в покажчику: «Хомакова Ѡвдоотя, девка, дочка Петра Хомака Смордовскогo». Називання селян теж варіативне й відбиває різні аспекти соціальної залежності або способи називання залежно від того, хто називає, що ми намагалися відтворити повністю, точно йдучи за джерелами, але розуміючи близькість значень:

поданныи з ыменя = ѡтчиц = члѣк (=чоловек) = влостивыи збег = муж = мужик (Станислав, мужик з Мозыра 257) = «парубок дворный» = «хлопец» (Васечко /Васечка), члѣк ѡтчизныи, хлопец Зоѡеи Петровны Олехновои Козинскои 51). У покажчику зберігається відтопонімичне (за місцем осілості) називання в джерелах підданих селян разом з належністю до певного пана, що ми відтворюємо в гаслі-покажчику. Наприклад, у покажчику: «Хилко, (тяглая) служба в Борисковичох» – реконструйовано з оригіналу: «ѡсказали ему ... в Борисковичох службу людеи Ярмола и Хилка зъ их повинностями» (запис № 372); в оригіналі: «поданныи пѣа Козинского головбскии» реконструюється для покажчика на: «головбскии поданныи пѣа Козинского»; в покажчику: «Ленец, паробок дворныи баевскии, подданыи Яцка Русина 250, 315» – реконструйовано з оригіналу (ѡ збите паробков его Ленца а...); наприклад, в покажчику «Торгун, ратновскии подданныи панеи Загоровское» – реконструйовано з оригіналу: «в подданного панеи Загоровское ратновского, в Торгуна» (запис № 337); в оригіналі: «чоловѣк пѣа Загоровского, меначы его быти збегом своимъ (Матфѣа Бѣлостоцкого)» (запис № 334) – реконструйовано для покажчику: «N. чоловѣк пѣа Загоровского збег Матфѣа Бѣлостоцкого 334»; в покажчику: «Ярмола, (тяглая) служба в Борисковичох 372» – реконструюється за оригіналом: «ѡсказали ему ... в Борисковичох службу людеи Ярмола и Хилка зъ их повинностями» (запис № 372). У разі коли ми маємо в оригіналі реєстр підданих селян, то він подається в алфавітному порядку під топонімичним гаслом, наприклад: жабокрыцкиє люди (далі поіменний перелік селян) – реконструйовано з оригіналу: «пѣеи Яцковои Жабокрыцкои на две части тые люди еи сл достали. Напервеи: Климко, Грицик, Харко, Макар, Сидоръ, Иванец, Якимович, Грицко, Еско, Данило, [Илья]шка, Денис, Сушко, Демко» (запис № 181).

Географічний покажчик. Принципи укладання.

Географічні назви подано в оригінальному написанні. До покажчика внесені такі види топонімів і мікротопонімів, враховуючи їх самоназви: двор, дворец, дворище, домъ, замок, імене, костѣл, манастыр, место, повѣт, село, селище, служба (людеи), ѡлица, церков, дорога, гостинец, мытная комора, кгрунт, (кгрунт земельныи, кгрунт именя), врочище, гаи, гать, гребля, земля, лѣсъ, могила, мосток, поле, полъ, ѡстров (ѡстров именя), пета, став, ставок, рѣчка. Представлення матеріалу здійснюємо за таким само принципом, що й в іменному покажчику. Якщо назва, засвідчена в книзі, зазнала значних (фонетичних, словотвірних, морфологічних) змін, то в скісних дужках подаємо її запис сучасною українською мовою, наприклад, **Велна** /Вільно/. Деякі назви населених пунктів реконструюються за згадкою підданих селян за місцем осілості, наприклад, населений пункт Губин, реконструюється за згадкою в документі губинських підданих Олександра Марковича Жоравницького (запис № 64); Клевань – за згадкою клеванських міщан, підданих князя Івана Чорторійського (запис № 27); Невжиль – за згадкою невжильських підданих (запис № 322) тощо.

Опис рукопису Луцької замкової книги 1560–1561 рр.

Зовнішні ознаки рукопису.

Рукопис зберігається в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві, фонд 25, опис 1, справа 3. Книга оправлена в картонну палітурку світло-вишневого кольору в процесі реставрації рукопису в ЦДІАК України в 1950-х рр. Корінець світло-зеленого кольору. Висота палітурки 33 см. Ймовірно, наша книга не мала оригінальної оправки, на відміну від більшості актових книг (5883 книг) на момент

створення Київського центрального архіву¹. Висота аркуша становить 30,5 см., ширина – 20,5 см. Верхні береги аркуша: 2,5 см, нижні береги: 2,5 см., зовнішні береги: 2,5 см., внутрішні береги: 3-3,2 см. При загальній висоті аркушів 30,5 см. висота складених у книгу зошитів становить 31,5 см.

Стан збереження.

Пошкодження тексту незначні і загалом стосуються перших 70-80 аркушів, нижні краї яких ушкоджені, через що текст на кутках сильно вицвів або затерся. Десь до аркуша 100 і далі папір внизу на згині ушкоджено, він темніший, немов забруднений, ймовірно внаслідок впливу вологи або несприятливого способу зберігання без оправи та перегортання пальцями сторінок. У цих місцях майже на кожній сторінці літери більше вицвілі й текст читається важче, але загалом цілком приступний для відчитування смислу усіх слів. Нижня 2/3 частини кожного аркуша під час реставрації проклеєна захисним прозорим конденсаторним папером, який робить папір оригіналу темнішим. Корінці перших аркушів проклеєні білим реставраційним папером. У процесі реставрації книга була розшита й наново зшита посторінково – кожні два аркуші склеєні між собою білим папером, а потім – у зошити по десять аркушів. На всіх без виключення аркушах унизу рукопису на внутрішніх берегах залишилися по дві дірки, через які, очевидно, колись було продіто шнур для скріплення книги в оправу. Прокол пройшовся безпосередньо по тексту так, що завдав йому ушкодження. Як свідчить запис ревізорів, зроблений під час перевірки книги в 1835 р., вона була прошнурована блакитним мотузком, що вказує на конкретну дату появи цих дірок і самої оправи (арк. 271). Книга була оправлена недбало й трималася на одному шнурку знизу, продітому через дві дірки. Нижня дірка розташована на рівні останнього рядка тексту. Відстань між нижньою діркою і нижнім краєм аркуша – 2-2,5 см.; відстань між верхньою діркою і нижнім краєм аркуша: 6-6,5 см. Відстань між дірками: 3,7 – 4,3 см. Діаметр дірок 0,5 см. Зрозуміло, що читання скріплених таким чином аркушів книги було незручним і могло пошкодити сам текст. Скріплений таким шнуром текст не міг бути повністю розгорнутий у нижній частині. Проколи пошкодили текст, однак не вплинули на його читабельність, хоча деякі слова через проколи так і не вдалося відчитати. У процесі реставрації дірки, там де можливо, були розглажені. Ймовірно, саме через це зошити книги були зшиті нерівномірно один щодо одного – зміщені по висоті, так що верхні і нижні краї сусідніх зошитів не збігаються й розходяться на один см. Очевидно, що в книзі бракує початкових аркушів, адже перший збережений аркуш починається продовженням запису без його початку, дата якого реконструюється. На цілому аркуші могло бути розміщено переважно 2-3 судових записи. Скільки початкових аркушів не дійшло до нашого часу, сказати важко. Це залежить від встановлення точної дати початку врядування луцького старости кн. Б. Ф. Корецького, яка могла припасти на жовтень-листопад 1560 р. – невдовзі після смерті попереднього старости кн. А. М. Сангушковича Коширського (помер 8 жовтня)². Очевидно, що в даній книзі бракує й останніх аркушів за 12 днів грудня місяця 1561 р. – з 19-го по 31 число.

---

¹ Каманин И. М. Киевский центральный архив (Записка помощника заведывающего Архивом) // Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С. 27.

² Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku... – S. 97. Відповідно до запису від 10.02.1561 р. (№ 85) зем'янин Лев Ржишовський отримав випис від колишнього луцького підстарости кн. Остафія Сокольського 16 жовтня 1560 р., це значить уже після смерті луцького старости кн. А. М. Сангушковича Коширського, а відтак уряд ще працював після смерті старости (арк. 53).

Як бачимо, в грудні 1560 р. з 19 грудня до кінця року було внесено аж одинадцять (!) записів, які вносилися майже щодня до 31-го грудня включно.

Нумерація аркушів.

Луцька замкова книга нараховує 271 аркуш, з яких оригінальних – 269 аркушів. Два останні аркуші були додані під час ревізії книги в 1835 р. Цей факт було відзначено в опублікованому у 1883 р. Іваном Каманіним описі справ даної замкової книги (див. нижче). Книга має в собі дві нумерації. Перша нумерація (1) зроблена коричневим чорнилом. Друга, архівна нумерація (2) – олівцем. Обидві нумерації збігаються, крім двох помилкових разів. Нумерація-1 виконана тим само чорнилом, що й помісячна нумерація записів, підкреслення імен дійових осіб скарг і заяв. Нумерацію-1 можна віднести до часу ревізії шляхетськими ревізорами Волинського воєводства Речі Посполитої XVII – XVIII ст. Нумерацію-2 олівцем можна віднести до архівної перевірки в межах Київського центрального архіву в XIX ст., або під час реставрації книги, яка була проведена по закінченню Другої світової війни в 1945 р. Нумерація-1 проставляла тільки лицьову сторону аркуша, залишаючи зворотній бік аркуша нумерованим. Композиційно номери аркушів проставлялися вгорі посередині, і якщо запис починався з початку аркуша, то нумерація ставилася у проміжку між датою запису і його початком. Нумерація-2 олівцем ставилася так само згори, але ліворуч у межах лівого кутка сторінки, фіксуючи лише зворотню нумерацію аркуша і не дублюючи таким чином нумерацію-1. Шляхетськими ревізорами (світло-коричневе чорнило) було помилково пронумеровано лише зворот останнього аркуша, який на той час очевидно був відірваний, а відтак був прикладений не тією стороною до решти сторінок. Таким чином, стає очевидним, що оригінальна Луцька замкова книга 1560.12 – 1561 рр. не мала посторінкової нумерації аркушів, як вона не мала і нумерації записів та заголовків.

Нумерація записів.

Нумерація записів так само була проставлена набагато пізніше, ймовірно, тоді ж, коли робилися ревізії шляхетськими ревізорами Волинського воєводства Речі Посполитої XVII–XVIII ст. Чи одна й та сама рука ставила нумерацію аркушів і нумерацію записів, сказати важко. Обидві нумерації зроблені світло-коричневими чорнилами. Очевидно, що писарі й підписки Луцького замкового уряду не вживали арабських цифр і записи, й аркуші не нумерували. Поденне датування записів проставлено виключно кириличною нумерацією, збереженою при транслітерації. Нумерація записів помісячна, за винятком одного місяця лютого, де, очевидно, ревізори припустилися помилки, продовжуючи проставляти номери записів після січня 1561 р. (арк. 52, запис № 75). Важливо порівнювати дату запису з датою події (претекст) – коли подія сталася і коли була внесена до книг, адже більшість подій траплялися в межах Луцького повіту – в маєтках магнатів і шляхти, а це значить – ще треба було мати час доїхати до Луцька. Наприклад, запис без дати – дня місяця за змістом датується 7-м січня, коли сталося вручення листа, а запис розміщено в книзі після запису від 25 січня (запис № 66, арк. 43). Але таких записів небагато, загалом же записи вписуються хронологічно-послідовно. Відзначимо приклади нехронологічно-послідовного вписання записів, які слід віднести до плутанини справочинства, див. записи від 28-30 травня, 16-21 червня. Запис від 17-го листопада (№ 352, арк. 248 зв.) вписано після записів від 20 і 21-го числа №№ 350, 351, причому після нього йдуть записи від 22-го листопада (№ 353) і далі хронологічно. Загалом за кожний місяць вписувалося близько 30 записів. У якісь дні заяви не вносилися взагалі, а в якісь – по кілька разом. Найбільше записів зафіксовано: 14-грудня 1560 р. – 5 записів; у 1561 р.: 2 січня – 6 записів; 7 січня – 6

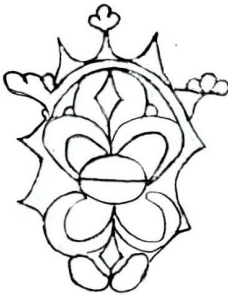
записів; 8 січня – 4 записи; 4 квітня – 6 записів; 20 липня – 5 записів, 5-го вересня – 4 записи; 18 вересня – 6 записів; 19 вересня – (найбільше) 10 записів; 14-го грудня – 4 записи.

Зошити книги.

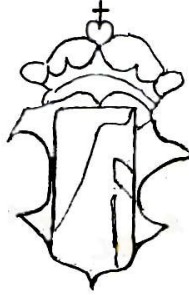
Книга складається з 27 зошитів. Кожний зошит зроблено з п'яти складених удвічі великих аркушів, які утворюють десять книжних аркушів. Чітко простежується наявність однієї філіграні на два аркуші (див. нижче табл.). Ймовірно, що при створенні рукопису книги складався з десятиаркушевих зошитів. Писарі в процесі заповнення докладали один зошит до іншого. Формат, який утворювався одним згином аркуша – «в лист» або «в десь», тобто «in folio»¹. Не зважаючи на те, що перші аркуші відсутні, перший зошит складається так само з десяти аркушів, однак не виключено, що так вони були складені під час реставрації рукопису після війни в ЦДІА УРСР².

Філіграні.

Виявлено філіграні чотирьох типів, які ми позначили літерами А, В, С, D і подаємо за власними промальовками, крім четвертої філіграні D (вепр/свиня – 5 зразків)³. Нижченаведені промальовки відображають загальний тип філіграні без урахування варіацій зображень. Через технічні причини промальовки не достатньо точно скопійовані. Філігрань А не ідентифікована (81 зразок). Філігрань В не ідентифікована (26 зразків). Філігрань С (18 зразків)⁴ подібна до гербу «Любич», але підкова не перевернута і має один хрест посередині.

А

В

С

¹ Груша А. І. Беларуская кірылічная палеографія: вучэб. дапам. для студэнтаў гістарычных фак. – Мінск: БДУ, 2006. – С. 87.

² Обсяг першого зошита, не зважаючи на відсутність перших аркушів однієї або й більше сторінок, не вплинув на кількість його аркушів (10 арк.).

³ Laucevičius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a.: Atlasas. – Vilnius, 1967. – №№ 3661, 3662 та інші; Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. Ч.2. Предметный и хронологический указатели. – СПб., 1899. – С. 111-112 (1534, 1544, 1554, 1556, 1564 pp. – без промальовок). Примітка Н.П. Ліхачова: «Знаки вепря або свині дуже часто зустрічаються в рукописах і актах, починаючи з перших і закінчуючи останніми десятиліттями XVI ст., але встановити наступництво різновидів складно, тому на підставі однієї філіграні і важко встановити точну хронологію». – Там само. Ч. I. Ч.1. Исследование и описание филигранных. – СПб., 1899. – С. 251 (№ 2378).

⁴ Каманін І., Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI і XVII вв. (1566–1651). – К., 1923. – С. 1. Подібні до філіграні № 1-8 (1566–1569 pp. Володимирські гродські і земські книги).

Таблиця. Співвідношення зошитів книги і філіграней по аркушах

Зошит книги №№	Аркуші зошитів	Дати записів	Розміщення філіграней по аркушах	Позначення філіграней
1	арк. 1-10	[01.12].1560 (№ 1) - 15.12.1560 (№ 19)	1, 2, 3, 4, 9	А, А, А, А,
2	арк. 11-20	— // — 30.12.1560 (№ 31)	11, 13, 15, 17, 20	А, А, А, А, А,
3	арк. 21-30	01.01.1561 (№ 33) – 07.01.1561 (№ 44)	22, 23, 27, 30	А, А, А, А,
4	арк. 31-40	07.01.1561 (№ 45) – 17.01.1561 (№ 59)	31, 33, 33а, 34, 35, 37, 39 (11 арк. 4-го зошита. Додано арк. 33а)	А, А, А, А, А, А, А,
5	арк. 41-50	20.01.1561 (№ 61) – 31.01.1561 (№ 72)	41, 46, 47, 48	А, А, А, А,
6	арк. 51-60	31.01.1561 (№ 73) – 13.02.1561 (№ 86)	53, 54, 55, 59, 60	А, В, В, В, В,
7	арк. 61-70	14.02.1561 (№ 87) – 27.02.1561 (№ 102)	61, 65, 66, 67, 69	В, С, С, С, С,
8	арк. 71-80	27.02.1561 (№ 103) – 21.03.1561 (№ 114)	73, 75, 77, 78	С, В, В, В,
9	арк. 81-90	24.03.1561 (№ 117) – 12.04.1561 (№ 131)	81, 83, 86, 87, 88	В, В, С, С, С,
10	арк. 91-100	14.04.1561 (№ 132) – 02.05.1561 (№ 148)	92, 93, 94, 95, 97, 100	С, С, С, С, С, А,
11	арк. 101-110	— // — 25.05.1561 (№ 166)	102, 103, 104, 108	А, А, А, А,
12	арк. 111-120	28.05.1561 (№ 167) – 03.06.1561 (№ 179)	111, 112, 113, 115, 117, 118, 120	А, А, А, А, А, А, А,
13	арк. 121-130	04.05.1561 (№ 181) – 17.06.1561 (№ 196)	123, 127, 130	А, В, В,
14	арк. 131-140	18.06.1561 (№ 198) – 28.06.1561 (№ 208)	131, 133, 134, 135, 137, 139	В, В, В, С, С, С,
15	арк. 141-150	29.06.1561 (№ 209) – 10.07.1561 (№ 223)	141, 143, 146, 149, 150 (9-ий арк. 15-го зошита відсутній. Додано арк. 146а)	С, С, В, В, В,
16	арк. 151-160	11.07.1561 (№ 224) – 20.07.1561 (№ 243)	152, 155, 156, 158, 160	В, В, В, А, А,
17	арк. 161-170	20.07.1561 (№ 244) – 13.08.1561 (№ 258)	161, 162, 169, 170	А, А, А, А,
18	арк. 171-180	13.08.1561 (№ 260) – 02.09.1561 (№ 273)	173, 174, 177, 179, 180	А, А, А, А,
19	арк. 181-190	05.09.1561 (№ 275) – 17.09.1561 (№ 283)	181, 183, 187, 188, 189	А, А, А, А, А,
20	арк. 191-200	18.09.1561 (№ 284) – 19.09.1561 (№ 293)	191, 192	А, А,
21	арк. 201-210	19.09.1561 (№ 294) – 05.10.1561 (№ 305)	201, 202, 205, 206, 207, 209	А, А, А, А, А, А,
22	арк. 211-	— // — 12.10.1561 (№	211, 212, 215, 217	А, А, А, А,

	220	315)		
23	арк. 221-230	[12-13].10. 1561 (№ 317) – 19/10/1561 (№ 328)	221, 222, 224, 227, 228, 229, 230	A, A, A, A, A, A, A,
24	арк. 231-240	22.10.1561 (№ 330) – 02.11.1561 (№ 341)	232, 233, 234, 238	A, A, A, A,
25	арк. 241-250	– // – – 22.11.1561 (№ 353)	244, 246, 247, 248, 249	A, A, A, A, A,
26	арк. 251-260	25.11.1561 (№ 354) – 14.12.1561 (№ 368)	252, 253, 254, 258, 259, 260	B, B, B, B, B, D,
27	арк. 261-269	14.12.1561 (№ 369) – 19.12.1561 (№ 383)	262, 264, 266, 268 (8 арк. 27-го зошита)	D, D, D, D,

Почерки писарів книги.

Текст Луцької замкової книги 1560.12–1561 р. писано загалом двома почерками. Третій почерк, подібний до Почерку II, був уживаний у трьох записах. Нижче по таблиці можна простежити зміну почерків за хронологією записів. Див. у таблиці: Почерк I, Почерк II, Почерк Па.

Таблиця. Співвідношення почерків Луцької замкової книги 1560.12–1561 рр.

Почерк книги (I, II, Па)	Аркуші розташування почерків	Датування крайніх записів, писаних одним почерком.
Почерк I	арк. 1–134 зв.	№ 1 (01.12.1560) – № 203 [15-16].06.1561
Почерк II	арк. 135–141 зв.	№ 204 (26.07.1561) – № 207 (27.06.1561)
Почерк Па	арк. 139–141	№ 208 (28.06.1561) – № 209 (29.06.1561)
Почерк II	арк. 141–141 зв.	№ 210 (29.06.1561)
Почерк Па	арк. 141 зв.–142 зв.	№ 211 (30.06.1561)
Почерк I	арк. 142 зв.–207 зв.	№ 212 (30.06.1561) – № 303 (2.10.1561)
Почерк II	арк. 208–218	№ 304 (03.10.1561) – № 311 (10.10.1561)
Почерк I	арк. 218 зв.–220 зв.	№ 312 (11.10.1561) – № 316 (12.10.1561)
Почерк II	арк. 220 зв.–222 зв.	№ 317 (12/13.10.1561) – № 318 (13.10.1561)
Почерк I	арк. 223–225	№ 319 (14.10.1561) – № 20 (15.10.1561)
Почерк II	арк. 225–226	№ 322 (17.10.1561)
Почерк I	арк. 226 зв.	№ 323 (17.10.1561)
Почерк II	арк. 227 зв.–238 зв.	№ 325 (17.10.1561)
Почерк I	арк. 239	№ 340 (02.11.1561)
Почерк II	арк. 240–259 зв.	№ 341 (02.11.1561) – № 367 (14.12.1561)
Почерк I	арк. 260–269 зв. (кінець книги)	№ 368 (14.12.1561) – № 383 (19.12.1561)

Загальні підсумки щодо співвідношень почерків: почерком I заповнено приблизно 215 аркушів. Почерком II заповнено менший обсяг книги: близько 52,5 аркушів і третім, варіативним, Почерком Па заповнено лише 1,5 арк. Зв'язок зміни почерків з урядованням на уряді урядників Луцького замкового уряду прямо не простежується, оскільки книгу вели дяки-підписки. У цій книзі ім'я підписки (дяка або дяків) не зафіксоване. Можна лише обережно припускати, що одним з них був Григорій Трушович (Трушевич, Трушкович) [Обазницький?], а другим, напевно, Павло Якович Невишський¹. Почерки відповідають стилям письма, які мають типовий характер. У той час почерк ще не був індивідуальним. Обидва почерки книги, що публікується, відповідають «південно-західноруському» (українсько-білоруському) *півуставному скоропису*, який формувався з другої половини XV ст. – протягом першої половини XVI ст. Сучасний білоруський історик Аляксандр Груша вживає також термін *регулярний скоропис*². Відповідно й досьогодні прийнятої періодизації Івана Каманіна, це був перший період розвитку південноруського (давньоукраїнського) скоропису, спільний для правобережноукраїнського і білоруського регіонів ВКЛ. Цей тип скоропису випрацювався у великокнязівській канцелярії під впливом латинського письма, проте ще зберігав у собі чимало рис руського півустава XIV – першої половини XV ст.³ Луцька замкова книга, що публікується, є яскравим проявом луцької школи письма, яку також уперше серед українських (південноруських: київської, володимирської і острозької шкіл) виділив І. М. Каманін. Щоправда, у вступі до опису книги 1883 р., написаного І. Каманіним за шість років до виходу його «Палеографічного збірника», почерк названо «руським півуставом»⁴. Аналіз палеографії скоропису у ВКЛ першої половини – середини XVI ст. детально проведено А. І. Грушею⁵. Як відомо, палеографія й водяні знаки паперу актових книг є єдиними та найбільш вірогідними доказами оригінальності документів, які майже неможливо підробити⁶. Докладніше про палеографічні особливості досліджуваної пам'ятки див. у дослідженні Віктора Мойсієнка на сс. 64-65, 143-146).

Особливості справочинства.

Текст писано коричневим чорнилом: від світлорічного до темнокоричневого відтінку. Береги становлять 2,5 см праворуч (до зовнішнього краю), 2,5 см угорі, 2,5 см унизу і 3–3,2 см ліворуч (до внутрішнього краю). Відстань між рядками 0,8 см. Відстань між записами (останнім рядком попереднього і датою наступного) – 2,6 – 2,3 см. Кількість рядків на сторінку становить переважно 28-32 рядки. На особливості справочинства вказує таке текстuale явище, як залишки вільного місця між записами. Серед пропусків тексту виділяються два типи порожніх місць на аркуші, свідомо

---

¹ Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій Волині... – С. 346.

² Груша А. І. Беларуская кірылічная палеографія: вучэб. дапам. для студэнтаў гістарычных фак. – Мінск: БДУ, 2006. – С. 63.

³ Каманін І. М. Палеографіческий сборник: Материалы по истории южнорусского письма в XV – XVIII вв. Киев, 1889; Соболевский А. И. Славяно-русская палеография. – СПб., 1901, 1908, 2-е изд.; Груша А. І. Беларуская кірылічная палеографія... – 18.

⁴ Опись актовой книги Киевского центрального архива № 2035. Сост. И. Каманин. – Киев, 1883. – С. 1.

⁵ Груша А. І. Беларуская кірылічная палеографія... – С. 100-106.

⁶ Каманін І. М. Киевский центральный архив для хранения актовых книг губерний Киевской, Подольской и Волынской в течении протекших 50 лет его существования (1852–1902 г.) // Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С. 34.

залишених писарем книги: пропущені й недописані. *Пропущені* місця мають значно більший обсяг – від півсторінки до сторінки (арк. 24 зв., 33а, 73 зв., 113 зв., 170 зв., 177 зв.), що пояснюється специфікою справочинства – писарі або залишали місце для наступного вписання записів, або починали наступний запис з нового аркуша). Пізніше, у XVII ст. у такі пропуски між записами канцеляристи вписували пародійні скарги-жарти, які стали чи не найранішим проявом світської (нерелігійної) літературної творчості¹. *Недописані* порожні місця, яких у тексті книги переважна більшість – на 13-ти аркушах (арк. 39, 96 зв., 112, 113 зв., 127, 149, 181, 184 зв., 187 зв., 195 зв., 199, 202, 202 зв.). Зауважимо, що всі зазначені приклади залишення підписком вільного місця між записами належать Почерку I, що підкреслює свідомий характер такої практики діловодства. Тоді як писар Почерку II жодного разу не вдався до такого поводження з текстом: ним не було залишено жодного вільного місця при вписанні записів. Таким чином, схоже, що основну відповідальність за ведення книги ніс підписок з Почерком I. Недописування до кінця сторінки може бути пояснене пізнішим вписанням запису у залишене раніше місце в зошиті, до чого не раз вдавався перший підписок (Почерк I). Наприклад, на арк. 96 зв. недописано до кінця сторінки близько 5-6-ти рядків кінця запису від 28.04.1561 р. (№ 24). При докладному розгляді тексту, стає очевидним, що текст цього запису вписувався пізніше, оскільки відстань між рядками на арк. 96 зв. значно збільшена, а написання слів розтягнуто. Наведемо приклади ущільненого й розрідженого тексту. Зразок ущільненого тексту бачимо на арк. 160 зв., зразок розрідженого тексту на арк. 164 зв. Приклад ущільнення тексту яскраво спостерігається на арк. 195-195, де між записами з розрідженим текстом вписується запис з ущільненим текстом. На арк. 195 ми бачимо розріджений текст, на якому лише 25 (!) рядків суцільного тексту без розриву на початок-закінчення записів. Після запису від 19.09.1561 р. (№ 18 за серпень, арк. 196) йде запис від 19.09.1561 р. (№ 19 за серпень) із виразно ущільненим текстом. Так на арк. 197 розміщено 32 рядки, а на звороті цього арк. – 30 рядків. А далі у наступному записі від 19.09.1561 р. (№ 20 за серпень, арк. 198) текст знову розріджений – 26 рядків на сторінку. На арк. 207 ще менше – 21 (!) рядок на сторінці. Практика пізнішого вписування записів у залишені вільні місця, призвела до того, що одні записи вписувалися розтягнутим почерком, а інші – вкрай ущільненим, що не могло не вплинути на розміщення тексту на сторінці.

Приймання заяв і видача виписів.

Присутність на уряді того чи іншого урядника має підставове значення для прийняття заяв та внесення їх до урядових книг. Урядник дає наказ підписку про внесення заяви до книги. Як правило, урядники, які приймають заяви, це підстароста, писар і замковий ворітний. Як винятки, бачимо єдине прийняття скарги від повітових суддів В. М. Семашка і Г. В. Бокія (запис № 50 від 8-го січня, арк. 35 зв.). Це не просто розмежування повноважень, а ще й прибутки. Зрозуміло, що не йдеться про фізичну присутність урядника на уряді. Численні приклади засвідчують, що в один і той же день в 1561 р. заяви приймали як підстароста Б. І. Сова, так і писар В. В. Дешковський. Так, скажімо, 16 квітня 1561 р. (запис № 133, арк. 91) заяву прийняв Б. І. Сова, і тим же днем позначена заява, прийнята В. В. Дешковським (запис № 134, арк. 91). Так само і 17-го квітня ми бачимо почергове прийняття заяв, то підстаростою, то ворітним В. Красовським (запис №№ 135, 136). Відсутність на уряді підстарости зазначалося

---

¹ Яковенко Н. М. Пародії і жарти в актових книгах Житомира та Луцька першої половини XVII ст. // Український археографічний щорічник. – Вип. 2. – 1993. – С. 161-176.

спеціальною формулою, яка вказувала на те, кому підстароста передоручив прийняття заяв: «В небытности пїа Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцког, на местцы его Воитех Красовскии, воротныи замку Луцкого». Уперше підстаросту Б. І. Сову на уряді заміняв ворітний Войтех Красовський 2-го квітня 1561 р. (запис № 120, арк. 82 зв.), а луцький замковий писар В. В. Дешковський уперше замінив на уряді підстаросту 16-го червня 1561 р. (запис № 194, арк. 129). Староста на уряді відсутній (і не тільки через військові обов'язки). Іноді бачимо передоручення від його імені розглянути особливо важливі справи, які не наважуються розглядати його замкові урядники самостійно: див. запис від 10 лютого (№ 85) розгляду судової справи за позовом луцького зем'янина Льва Ржищовського на свого брата Василя Ржищовського щодо наїздів, побиття й пограбувань улітку 1560 р.: «Запис книг замку гдѣрського Луцкого Матѳѳя Василевича Четвертенског а Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, и порученем // кнѣа Богуша его млсти Ѡедоровича Корецкого, старосты луцкого, браславского и веницкого... (згідно слів заявника. В.П.): Его млст кнѣз староста для инших пилных справ гдѣрских, а иже тот рок еще был не припал, ѡтежчаючи з Луцка, злецити и поручити рачил, абыхмо с пїом подстаростим межи ними того досмотрели» (арк. 58). Помітна тенденція в дорученні приймати заяви з боку підстарости. На певні важливі справи він «раптом» з'являвся на уряді, приймаючи заяви особисто або від себе надаючи урядового вижа на освідчення правопорушення, причому у той же день, коли за іншим записому фігурував відсутнім.

Таблиця. Співвідношення записів за місяць та головування на уряді замкових урядників, які приймали заяви

Кількість аркушів на місяць луцької замкової книги	Щоденна присутність на уряді урядників, які приймали заяви чи вели судові засідання (роки)	Кількість записів за місяць
Грудень 1560 р., арк. 1-20 зв.	підстароста Б. І. Сова: 1, 2, 5, 6, 8, 10, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 28, 29, 30	32+?
Січень 1561 р. Арк. 20 зв.-52	підстароста Б. І. Сова: 1,2, 3, 7*, 8, 10, 15, 17, 20, 22, 25, ?, 27, 31	42
Лютий арк. 52-73 зв.	підстароста Б. І. Сова: 1, 3, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 17, 19, 23, 24, 25, 26, 27	31
Березень арк. 74-82	підстароста Б. І. Сова: 4, 6, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 24, 29	14
Квітень арк. 82 зв-99 зв.	ворітний В. Красовський: 2, 4, 8, 9, 12, 14, 16, 17, 23, підстароста Б. І. Сова: 16, 17, 24, 28, 29	28
Травень арк. 100- 19	підстароста Б. І. Сова: 2, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 26, 28, 28*, 29*, 30*, 30	31
Червень арк. 119 зв.-143	підстароста Б. І. Сова: 3, 4, 8, 10, 11, 14, 17, 18*, 21*, 21, 16* писар В.В. Дешковський: 16, 26, 27, 28, 29, 30	34
Липень арк. 143-167	писар В. В. Дешковський: 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 31	40
Серпень арк. 167 – 179 зв.	писар В. В. Дешковський: 2, 9, 11, 13, 17, 19, 28 підстароста Б. І. Сова: 10, 13, 19, 25, 27, 30, 31	20
Вересень Арк. 179 зв.-206 зв.	підстароста Б. І. Сова: 2*, 4, 5, 5*, 7, 8*, 9, 17*, 18*, 18, 19, 19*, 22, 26; писар В. В. Дешковський: 19	29

Жовтень арк. 206 зв.-237 зв.	підстароста Б. І. Сова: 2, 3, 5*, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 22, 26, 28, 31,	36
Листопад арк. 237 зв.-255 зв.	підстароста Б. І. Сова: 1, 2, 3, 5, 8, 12, 13, 14, 17, 20, 21, 22, 25, 26, 30	22
Грудень арк. 255 зв.-269 зв.	підстароста Б. І. Сова: 2, 4, 13, 14, 15, 15*, 17, 18, 19, +? писар В. В. Дешковський: <u>13</u>	24+?

*Зірочкою виділено дні засідань спільно з повітовими суддями (судові роки).

Підкресленням виділено спільні дні засідань писаря В. В. Дешковського і підстарости Б. І. Сова.

Іншим аспектом прийняття заяви є надання в'язного вижа на виживство, тобто офіційне засвідчення тих чи інших протиправних дій за скаргою сторони, яка сама ж і оплачувала послуги в'язного вижа, що чітко унормовував Статут ВКЛ 1529 р., а згодом і постанови Віленського вального сейму 1551 р. Таким чином, урядник ніс відповідальність не тільки за прийняття заяви-скарги, але й за надання офіційного свідка та подальше внесення його свідчення до замкових книг. Помилково в записі № 275 від 5.09.1561 р. не було зазначено, хто приймав заяву, хоча це, очевидно, був підстароста – наступний запис теж від 5-го числа, як і попередні, містять його ім'я. Так само і в записі від 9-го вересня (№ 282) було помилково пропущено ім'я підстарости: «Пришедчи перед мене до замку гедрського луцкогого и ставши обличне». Єдиним прикладом запису, в якому свідомо було опущено ім'я урядника, який приймав заяву, є запис від 19 вересня 1561 р. (№ 298, арк. 204-204 зв.), хоча урядником (ймовірно, підстаростою) й було наказано внести його до книг (формула «Казано записати»). У записі йдеться про неявку до суду позваної сторони, власне родичів, на судовий рок («стане и пилност»). Так само і в записі від 12-го жовтня запис про «стане и пилност» судової сторони фігурує без імені урядника (№ 315, арк. 219 зв.), хоча в кінці запису Б. І. Сова прямою мовою пояснює, чому він відмовився виносити судовий вирок: «але иж на тот час пана Гаврила Бокиа, суди повету Луцкогого, за иншими справами не было, а я, подстаростии, того сам на себе брати и судити их не хотель» (арк. 220). Аналогічно й у записі від того ж 20-го числа (№ 316, арк. 220). У записі від 19-го грудня (№ 378, арк. 267 зв.) про явку до суду («стане и пилност») знову без імені урядника, хоча він (очевидно, підстароста) і засвідчив своє виконавче рішення: «А так я тую справу отложил до приеханя кнѣза его мл до нового лѣта, тоест мсца генваря первого днѣя».

Виписи з книг.

Важливе значення для розуміння справочинства замкового уряду має практика видачі виписів, які отримувала на руки сторона. Присутність урядника, який приймав заяву, наказуючи внести її до замкової книги, має визначальне значення ймовірності документа. Адже замкова (урядова) книга, це лише почасти копіарій виданих і вписаних документів. Для правового процесу підставове значення все ж таки мав випис як документ, який засвідчувався підписом писаря й печаткою підстарости. Тому зазначення в кожному записі урядника, який приймає заяву, має важливе значення засвідчення документа у формі випису. На сьогодні вдалося відшукати чотири оригінали виписів з

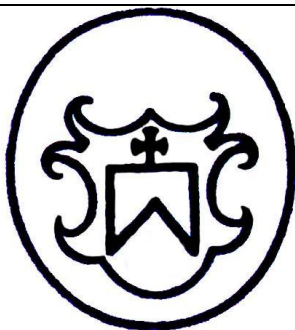
книги, що публікується. Вони зберігаються в Державному історичному архіві Литви¹. Іше два недосліджені оригінали зберігаються в ЦДІАК України, зокрема виписи від 8.10.1561 р. та від 29.11.1562 р.². Цікаво, що почерк виписів відповідає почерку записів (Почерк І). Виписи засвідчені підписом замкового писаря Василя Дешковського і запечатані печаткою підстарости Бориса Івановича Сови, а в одному випадку випис запечатав також писар.

Печатка Бориса Івановича Сови, луцького підстарости 1560-1563³
Прорисовка Олега Однороженка

Відбиток печатки Бориса Івановича Сови, луцького підстарости на виписі з Луцьких замкових книг 1561.09.08
LVIA. F.1282, byl. 10818, lap. 10 v.

Печатка Василя Дешковського, луцького замкового писаря 1580 р.⁴
Прорисовка Олега Однороженка

Відбиток печатки Василя Дешковського, луцького замкового писаря 1561 р.
LVIA. F.1282, byl. 10818, lap. 7 (1561.08.01)

¹ Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas. – F.1282, byl. 10818, lap. 7, 10, 11, 12.

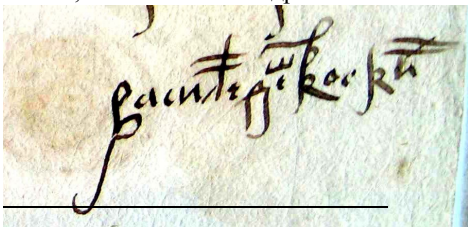
² ЦДІАК України. – Ф. 256 (Любомирські), оп. 1, спр. 1. – Арк. 94 (8 X 1561); Арк. 107 (29 XI 1562).

³ Опис печатки: в полі печатки ренесансовий щит, на якому підкова кінцями додолу над трьома врубамі; згори літери: BS. Форма: кругла, розмір 16 мм. Джерела: ЦДІАК України. Ф. 256, оп. 1, спр. 1, арк. 94, 107 (1561, 1562 pp.). Публікації: Wittig W.- С.302; опис. 1560 рік. (Інформація надана Олегом Однороженком).

⁴ Опис печатки: В полі печатки ренесансовий щит, на якому знак у вигляді хреста над двома трикутниками; згори літери: ID. Форма восьмикутна, розмір 15x13 мм. Джерела: APK, Arch.Sang, TeKa XIV a, Plik 21, st.128. 1580 рік. (Інформація надана Олегом Однороженком).

Три із чотирьох збігаються за датою: 8-го серпня (два виписи) – записи №№ 281, 282 і 22 серпня (один випис) – запис № 300. Усі документи стосуються купівлі Василем Гулевичем різних частин мастку Баїв у численних його спадкоємців – зем'ян Лідуховських і Привередовських. Однак перший випис від 1-го серпня 1561 р. не відповідає даті запису – 19-го серпня¹. Проте все пояснює характер запису: господарські зем'яни Луцького повіту Василь Дривинський а Степан Мировицький від імені своїх дружин, народжених Лідуховських, заявили про передачу в управління Василю Гулевичу успадкованих ними частин мастку Баїв. Отже, заява була зроблена в інтересах Василя Гулевича, який, імовірно, і проплатив випис, адже випис було адресовано саме йому: «А так я тоє оповедає их до книг замковых записа ти казал и выписть с книг под печатло моею (писаря Василя Дешковського. – В.П.) его млсти пїу Василю Гулевичу на то даль»². Проте, як бачимо, запис до книг було зроблено набагато пізніше – через 18 днів, а спочатку стороні було видано випис. Цей приклад доволі унікальний, адже привідкриває завісу над практикою справочинства, у якій виписи могли видаватися заздалегідь або робитися заднім числом. Відтак виникає запитання, яке, на жаль, неможливо перевірити: чи всі виписи мали свій дублікат у книзі? У записах Луцької замкової книги нерідко зустрічаються вказівки в заключному протоколі (есхатоколі) на видачу виписів. У заяві Василя Дривинського і Степана Мировицького такої вказівки немає, хоча випис було видано раніше. Можемо зробити висновок, що вказівки на видачу випису в заключному протоколі запису є явищем випадковим, і свідчить, схоже, про те, що підписок вносив запис у книги безпосередньо з випису. Наприклад, в записах № 19 (В. Гулевичу), № 31 (В. Лабунському), № 41, 285, 305, 310, 319, 351 – згадка про «выписки владовыи» серед судових справ; № 43 – повернення судових документів, але без виписів, Хмарі Миловському; № 44, 85, 283, 351, 360 – пред'явлення «выпису владового» на суді; № 45 – випис з книг маршалка Волинської землі кн. К. К. Острозького під печаткою князя; № 171–175 – судячи з заголовка – очевидне копіювання записів з тексту виписів – вироки суддів з вказівкою про випис в заключному протоколі; № 176, 177, 306, 307, 312, 331, 341, 356, 359 – вказівка на видачу випису в заключному протоколі; № 181 вказівка на виписи серед документів на право власності в процесі розподілу землі; № 182 «выписы владовые» серед викрадених документів; № 245 випис нотаріальних актів; № 266 відмова видати випис володимирським війтом: «Нижели, деи, воить володимерскии•, жалобы и оповеданя моег выслухавши, збитя и ран огледавши, казал был то до книг мѣстскихъ писару мѣстскому записати•. А потом, деи, выпису с книг не видати дла чого выдати не хоте»; № 308 «выпис гедрьскии».

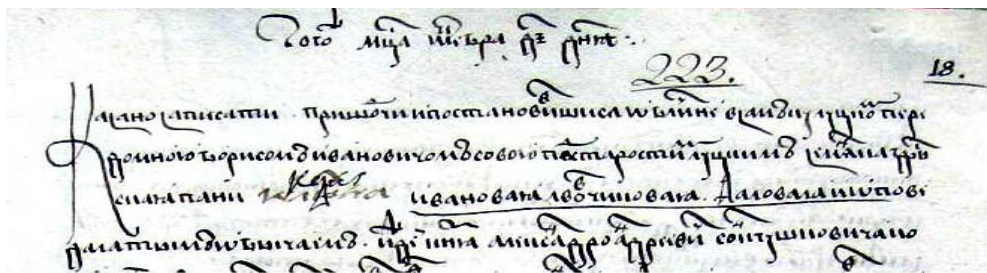

Підпис луцького замкового писаря Василя Дешковського на виписі з Луцької замкової книги 1560 – 1561 рр. (випис від 22.09.1561 р.) – LVIA. F.1282, byl. 10818, lap. 11

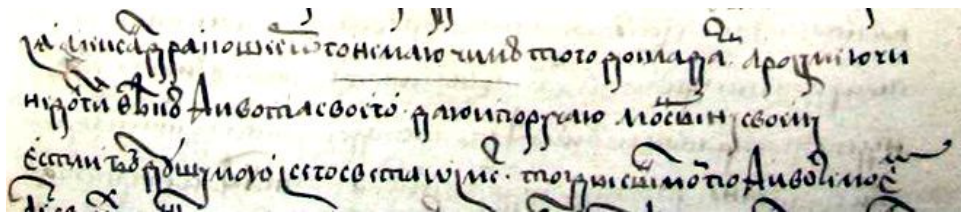
¹ У нашій книзі є один приклад помилкового дублювання запису, з якого видно, що дата запису могла підганятися під загальну хронологію записів. Це видно на прикладі повторного вписання скарги мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського (запис №№ 231, 236). Обидві скарги ідентичні, тільки перша датована 16 липня (154 зв.), а друга – 18 липня (157 зв.).

² LVIA. – F.1282, byl. 10818, lap. 7.

«Віконце» – порожнє місце для вписання імені – зазначається в підрядкових примітках по тексту транслітерації. У процесі вивчення справочництва замкової книги не може не привертати уваги таке явище, як пропуски в текстах особових імен, які свідомо залишалися писарями книги. Пропуски імен виявлено в 16-ти записках цієї книги №№ 10, 13, 113, 130, 224, 234, 253, 265, 268, 269, 270, 286, 296, 299, 319, 357. Здавалося б, нічого дивного, адже точного і повного імені дійсно могли не знати ні писар, ні заявник. Проте при докладному вивченні текстів записів стає зрозуміло, що все не так однозначно з цими пропусками. А деякі приклади залишають чимало запитань. Скажімо, як у запису № 319, де господарська зем'янка Оляхна, вдова зем'янина Івана Львовчика заявляє про передачу усіх повноважень своєму малолітньому сину по досягненню повноліття, ім'я якого пропускається. Парадоксально, але якби зем'янка справді стояла перед писарем, то «забути» імені свого сина вона б не змогла. А справа таки серйозна: мати передає своєму малолітньому сину повноваження з відсуджування головини за вбивство його батька та власницьких прав на родовий маєток Гугів у господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського, який звинувачується у вбивстві Івана Львовчика та відібранні маєтку Гугів. Цікаво й те, що спочатку ім'я Олени (Оляхни) теж було пропущене й уписане пізніше іншою рукою, а потім надписано ревізорами.

Початок запису № 319 (№ 18) від 14 жовтня 1561 р. Луцької замкової книги 1560–1561 рр., арк., 223 з пропущеним і вписаним пізніше іменем заявника та ще пізнішою поміткою ревізорів.

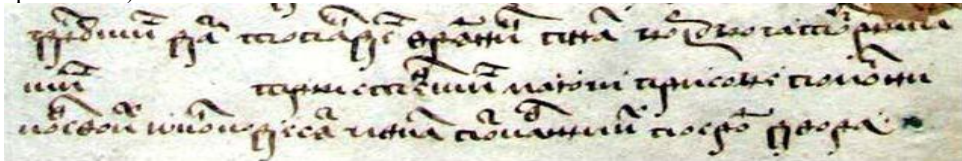

Пропущене ім'я сина Оляхни Іванової Львовчикової в записі № 319, арк. 223.

У записі № 13 від 14 грудня (арк. 7) колишній луцький замковий писар Роман Перевеський у своїй скарзі про напад на його помешкання кременецького зем'янина Федора Лудвиського, «забув» ім'я кременецького міського (лавничого) писаря, у якого він мешкав у Кременці. І це при тому, що скарга подавалася особисто Перевеським на уряді перед підстаростою Б. І. Согою: «Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростега луцкога, пан Роман Иванович Перевѣскии жаловал и оповедал тымъ обычаемъ» (арк. 7). Як тоді могли забути записати ім'я? Можна такий факт пов'язати з

особливостями подвійного справочинства, коли спочатку складався протокол, а потім текст начисто переписувався до книг. Тоді можна припустити, що ім'я забули внести до протоколу, не запитали у Перевеського, а потім при переписуванні скарги в книги, коли Перевеський уже пішов з уряду, ім'я міського кременецького писаря уточнювати було пізно.

Імена справді могли не знати, адже за актами бачимо багато прийшлих на Волинь людей у пошуках служби й заробітку, які на момент запису не могли чути один про одного. Так, скажімо, мельницький урядник О. Б. Семашка Ян Соколовський – шляхтич явно не з Волині, навряд чи міг знати імена трьох волошинів – прибульців з Валахії, які найнялися в маєтках Семашка працювати, переганяючи отари овець, і яких викрали та побили селяни з села Поворське (запис № 113 від 8-го березня, арк. 79). Тому ми й бачимо пропуски імен урядників, що вони були не з Волині і їхні імена були не відомі в сусідніх маєтках. У записі № 130 від 12 квітня і в записі № 224 від 11 липня в скаргах вірменського священика Вартика не названо ім'я урядника Василя Гулевича, однак дуже імовірно, що це був Ян Гружевський (Кгрушовский) – польський шляхтич з Мазовії, який пізніше стане заможним шляхтичем в Жемайтії, вислуживши маєтки на службах у Радивилів¹ і який особисто фігурує в багатьох записах Луцької замкової книги 1560-1561 рр. (№№131, 140, 190, 191, 193, 196, 202, 292, 293). Так само мстишинський урядник кн. О. Ф. Чорторийського Ян Кожанець не встиг чи забув уточнити ім'я риканського урядника І. О. Борзобогатого Красенського на прізвище Тристенський або «забули» уточнити його ім'я на Луцькому замковому уряді, коли приймали заяву і тому не внесли до протоколу й не вписали до книги (запис № 296 від 19-го вересня 1561 р., арк. 202 зв.).

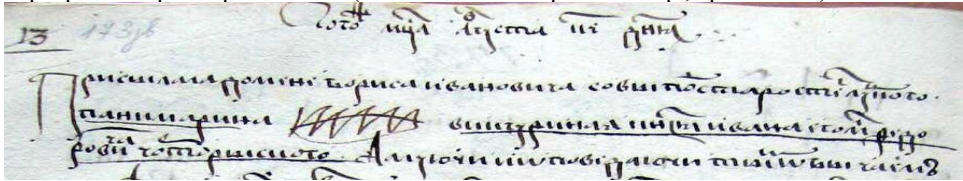
Пропуск імені риканського урядника І. О. Борзобогатого Красенського, позначеного лише за прізвищем Тристенський (запис № 296 від 19-го вересня 1561 р., арк. 202 зв.).

Так само подвійним справочинством можна пояснити пропуск прізвища уповноваженого («умоценого») від дружини повітового судді Василя Семашка Олени Карпівни, який приніс заяву своєї пані до уряду, назвавшись лише по імені Іван, що й було занотовано підписком, а ось прізвища його не записали і тому залишили вільне місце в книзі (запис № 286 від 18-го вересня 1561 р., арк. 194). Інша ситуація могла скластися при надсиланні скарг і заяв до уряду, які могли підписуватися неповним іменем. Так, свою скаргу надіслала бояриня кн. Івана Федоровича Чорторийського Марина Вигурина, оскаржуючи викіс сіножатеї чаруківським підданним Борзобогатих Красенських. У *Praesentatio* «Присылала до мене, *Intitulatio* Бориса Ивановича Сова,

---

¹ Drungilas J. Etnosocialinis mobilumas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: Gruževskių giminės pavyzdys (XVI a. antroji pusė – XVIII pradžia) // Lietuvos istorijos metraštis. 2004 metai. T. 2. Vilnius, 2005. – P. 53-78; Drungilas J. Jono Gruževskio archyvo registras (XVI a. pab. – XVII pr.). – P. 251-266; Drungilas J. Adaptacija I integravija pierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (II połowa XVI – początek XVII wieku) // Europa orientalis. Studija y Dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich. Vol. I. 2009. – S. 255-277.

подстаростег луцкого», отже скаргу швидше за все передала усно через слугу, а тому на уряді не встигли або забули занотувати повне її ім'я по чоловіку й по батькові, залишивши порожнє місце на потім, коли вже в XVII або XVIII ст. порожнє місце було перекреслено ревізорами книги (запис від 25-го серпня 1561 р., арк. 173 зв.).

Пропуск іменування боярині Марини Вигуриної (по чоловікові), закреслений пізніше ревізорами книги (запис від 25-го серпня 1561 р., арк. 173 зв.).

Окрему групу становлять пропуски імен у свідченнях в'ярдових вижив, які спільно зі свідками оглядали місця подій, а потім свідчили на уряді. Тут теж можна побачити, як особливості подвійного справочинства впливають на фіксацію подій.

При докладнішому вивченні тексту з пропущеними іменами впадає в око той факт, що заявник або виж не могли не знати імен тих осіб, яких описували в своїх заявах і свідченнях, оскільки вони перетиналися з ними безпосередньо на місці подій. І як у таких випадках розуміти сенс подій? Розглянемо деякі красномовні приклади, які дозволяють твердити, що такі записи (і, можливо, інші – з повними іменами) оформлювалися заднім числом за прикладом *маграмів* (чистих бланків). Наприклад, у записі № 234 від 17-го липня 1561 р. (арк. 156-157) було шість раз пропущено місце в тексті для вписання імені: скарга від імені господарського маршалка кн. О. А. Сангушковича Коширського на милянського в'ярдника, ковельського в'ярдника, ковельських бояр, міщан і всю Ковельську волость за те, що вони чисельністю в 3 тис. осіб 12.07.1561 р. здійснили напад на коширські землі його підданих під час жнив. Скарга була надіслана у письмовій формі (клаузула *Praesentatio* – «Писал и присылал»), однак у книзі пропущені імена ковельського в'ярдника, милянського в'ярдника і милянського в'яйта – вказані тільки прізвища перших двох. Значить, і в надісланій скарзі їх не було? А далі свідчення вижа, в якому він, будучи в маєтку князя О. А. Сангушковича Коширського Залісся, оглядав два селянські дома і двох побитих підданих, імена яких пропущено (три імені). Не згадавши імен потерпілих селян, виж посилається на наявність у князя реєстру збитків, в якому мали бути викладені усі збитки та імена усіх потерпілих: «и *иных людей* немало збитых и пораненых – на тях раны битые синие, которые на *реестре* меновите *суть* пописаны» (арк. 157). Так само в'ярдовий виж не називає імен потерпілих, яких він буцімто оглядав у Смолені за викликом того ж кн. О. А. Сангушковича Коширського між 31 липня, коли стався наїзд і 2-м серпня, коли скарга була внесена: «огледал *людей* збитых и пораненых и *видел* 8 двохъ стадниковъ [.....] раны битые кровавые и синявые по плечах и по руках, а в третьего чоловѣка смолевскогъ [.....] *видел* рану на *парсуне* битую синоюю». І додаткове питання, чи міг виж так швидко з'їздити на місце наїзду і повернутися назад? Чи скарга була оформлена заднім числом? Причому, що дуже важливо, це той самий виж – красносільський боярин Юрко, який був у князя на виживстві після наїзду підданих села Поворське 12-го липня і який у своєму свідченні так само не навів імена потерпілих (див. вище). Як бачимо, пропуски імен у записах урядової книги стають унікальною можливістю зазирнути за лаштунки справочинства, щоб побачити принципову відмінність тексту і реальної події. На це так само наводить розгляд і порівняння

зустрічних скарг, у яких одна й та ж само подія подавалася під різним кутом зору й у різній інтерпретації, виявляючи діловодну техніку формалізації подій і відображаючи контрадикторне судочинство, яке полягало у веденні суперечок сторін (див. приклади зустрічних скарг у нашій книзі №№ 130–131; №№ 165–166; №№ 182–183; №№ 217–218; №№ 334–335; №№ 336–337; №№ 366–367; № 373 (на суді)).

Ревізорські помітки.

У процесі описування книги в 1835 р. Імператорською Комісією для приведення в порядок метричних і актових книг по Київській, Подільській і Волинській губерніях за постановою Волинського Губернського Правління від 7 червня 1835 р. комісія оглядала книги Луцького повітового суду, про що було складено акт на двох аркушах. Акт пришили до книги й засвідчили печаткою червного сургуча, від чого обсяг книги став 372 аркуші. У 1883 р. було опубліковано опис справ книги, складений Іваном Каманіним¹. На початку опису було відтворено підсумки ревізії 1835 р.²: «Книга эта 11 апреля 1835 г. прошнурована и скреплена печатью и подписями членов Комиссии, ВЫСОЧАЙШЕ учрежденной для приведения в порядок метрических и актовых книг по губерниям: Киевской, Подольской и Волынской. Комиссия же, назначенная для проверки книг Луцкого уезд[ного] Суда, по постановлению Волын[ского] Губерн[ского] Правления 7 июня 1839 г., замечает, что 1 [во-первых], нижняя часть листов сгнила, от чего и письмена сделались неясными; но в действительности этого вовсе нет: книга во всех своих частях, за исключением последнего листа, сохранилась в совершенной целости; 2 [во-вторых], между 33 и 34 листами позов землянина Александра Дмитриевича по ошибке будто бы не занумерован; в действительности же не означен номером лист, а не акт, что и указано нами в своем месте в описи. С пришитыми, прошнурованными и припечатанными Комиссией 1839 г. двумя листами, в книге всех листов 372 с 382 актами, писанными русскимъ полууставом»³. Старий архівний номер книги № 2035, під яким І. Каманін описував книгу в 1883 р., було замінено на сучасний № 3 у 1955 році.

Згори над першим рядком (арк. 1) зазначені імена ревізорів Волинського воєводства Речі Посполитої XVII–XVIII ст., які збереглися фрагментарно. На останньому арк. 269 зв. імена ревізорів вдалося розібрати (за що дякуємо Ігореві Тесленку). Це чернігівський земський суддя Олександр Война Оранський; кременецький підсудок Ян Мокосій Матвійович Дениско; брацлавський війський, підстароста володимирського гродського суду Миколай Жабокрицький, які утрюх були обрані («deputowani»), ймовірно, на сеймі, для ревізії луцьких гродських книг. Дата цієї ревізії не вказана й орієнтовно реконструюється нами за часом урядування Яна Мокосія Матвійовича Дениска на уряді кременецького підсудка у 1668–1676 рр.⁴, тобто на період Руїни після укладання Андрусівського перемир'я та чергового розподілу українських земель.

Архівні помітки ЦДІА УРСР (додатковий вклеєний технічний аркуш):

Проверено 271 лист; лист 33 литерный «а», лист 144 пропущен. 15 июня 1955 г. (підпис: Л. Проценко).

---

¹ Опись актовой книги Киевского центрального архива № 2035. Сост. И. Каманин. – Киев, 1883. – 35 с.

² Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С. 49–53: док № 2. 1839 р., березня 31. – Довідка про діяльність ревізійних комісій для розгляду дій дворянських депутатських зібрань ав Київській, Подільській і Волинській губерніях.

³ Опись актовой книги Киевского центрального архива № 2035... – С. 1.

⁴ Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy / Opr. Marian Wolski. – Kórnik, 2007. – S. 55

ЦДІА УРСР Проверено апреля 1958 года (підпис)
ЦДІА УРСР Проверено 12 мая 1958 года Зав. чит.зала. (підпис)
ЦДІА УРСР Проверено 30 октября 1959 года (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 16.XI.1959 р. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 16.III.1961 р. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 15 апреля 1961 р. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 9.I.1970 р. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 22.I.1970 р. чит. зал. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 13 октября 1971 р. чит. зал. (підпис)
23.V.1972 г. (підпис)
ЦДІА УРСР Перевірено 10 июня 1972 р. чит. зал. (підпис)

Незначна кількість маргіналій пошукового характеру (прізвища на берегах аркушів польською або руською мовою) відтворена в тексті за місцем знаходження (запис № 340, арк. 239). Ми намагалися відтворити усі позначки й підкреслення по тексту, як коричневими чорнилами XVII–XVIII ст., так і олівцем XIX ст. Розлогі підкреслення чорнилом, ймовірно належали ревізорам, які проставляли нумерацію аркушів і записів. Підкреслення цілеспрямовано виділяло імена дійових осіб, що мало прискорювати розшук потрібних документів і осіб. Креслення олівцем, ймовірно, належить київським архівістам і відносяться до XIX ст., коли гродські та земські книги уже були перевезені до Києва й перебували в складі архіву. Вони відображають своєрідний зріз зацікавлень архівістів XIX ст. мовою та реаліями XVI ст. При транслітерації відтворюються вертикальні риси, якими архівісти XIX ст. проставляли межі слів, розділяючи тим самим малозрозумілі уже слова.

Архівна історія книги.

Передумовою перевезення актових книг з Волині до Києва було створення в 1843 р. Київської археографічної Комісії (Временная комиссия для разбора древних актов при киевском военном генерал-губернаторе губерний Киевской, Подольской и Волынской), яка мала опрацювати давні акти в архівах судових інстанцій («присутственных мест») Київської, Подільської і Волинської губерній¹. Перевезенню книг передувало успішне відрядження в серпні 1843 р. на Волинь В. Ф. Домбровського, який оглянув компактні комплекси судово-адміністративних книг XVI–XVIII ст. за наказом київського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова². З метою запобігання зловживань і фальшуванню документів та *централізованої* видачі довідок було

---

¹ Журба О. І. Київська археографічна комісія 1843–1921. Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 38-42; Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С.64.

² Журба О.І., Ковальський М.П. Значення діяльності В.Ф. Домбровського у становленні Київської археографічної комісії // Вісник Київського університету. Історичні науки. – 1989. – Вип. 31. С. 48-55; Журба О. Джерело до вивчення приватних архівів Волині першої половини XIX століття // Архіви України. – 1995. – № 4-6. – С. 73-79; Журба О. І. Київська археографічна комісія 1843–1921. Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 40; Київський Центральний архів давніх актів. 1852–1943: Збірник документів у двох томах. – Т. 1: 1852–1921. – К., 2002. – С. 61-64 (док. №№ 9, 10, 12).

зібрано усі актові книги судово-адміністративних установ XVI–XVIII ст., які згодом стали основою для заснування Київського Центрального архіву давніх актів у Києві за наказом імператора Миколи I від 2 квітня 1852 р. У 1852 р. книга разом з іншими книгами судово-адміністративних установ Волині, Поділля і Київщини надійшли до новоствореного Київського центрального архіву (КЦА) при університеті св. Володимира у Києві. Вони зберігалися в сучасному Червоному корпусі Національного університету ім. Т. Г. Шевченка до початку Другої Світової війни 1941–1945 рр., коли були почасти вивезені німецькими окупантами, а почасти знищені, а після війни повернені до Києва та перевезені в сучасне приміщення архіву, де вони зберігаються й дотепер.

Володимир Поліщук

**ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560 – 1561 pp.
ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ОФІЦІЙНОЇ «РУСЬКОЇ» МОВИ ВКЛ
СЕРЕДИНИ XVI ст.
У ЇЇ ПІВНІЧНОУКРАЇНСЬКОМУ ВАРІАНТІ**

Пам'ятки писемності з теренів України та Білорусі в період входження цих земель до складу Великого Князівства Литовського, Руського та Жемайтійського мають велике значення для дослідження процесів становлення як окремих елементів, так і категорій білоруської та української мов. Особливо важливий період – XVI ст. Саме в цей час процеси відродження із Західної Європи докотилися до українських і білоруських земель і місцева шляхта загалом їх сприйняла. Маємо чисельні приклади спроб достосування текстів Святого Письма до місцевої розмовної стихії «для леп(ь)шо(г)[o] вырозоумленА людоу хр(с)тіан(ь)ского посполитого». Потужним струменем підпитування народнорозмовного елемента в тогочасній писемній мові була продовжувана міцно вкорінена ще з періоду Київської Русі традиція ведення світської писемності мовою, наближеною до народної – давньоруською, яку в період входження українських і білоруських теренів до складу ВКЛ сучасники називали руською. Ця руська мова, не маючи нормувальних словників та граматик, за різних обставин та ситуацій (місце створення та жанр пам'ятки) з-під білоруського та українського пера проявлялася настільки оригінально, що згодом дослідники, намагаючись її осягнути, дали їй (мові) понад 40! назв. Пишучи «язиком руским, простымъ языкомъ, реччю рускою, простою мовою, діалектом домашним», тогочасні білоруські та українські писарі (письменники, служителі культу, власне писарі) вочевидь були впевнені, що творять не польською, не російською і не церковнослов'янською мовами, а іншою, розмовною, своєю. Основний критерій – зрозумілість для місцевих простих людей. Дотримання цього критерію кожен писар також розумів по-своєму. Тому русько- чи простомовні тексти годі звести до якогось спільного знаменника, а над те, дати відповіді на питання: це винятково білоруськомовний чи українськомовний текст? Це однозначно простомовний чи руськомовний текст? Для мовної характеристики більшості кириличних пам'яток з північноукраїнських та білоруських земель, свідомо писаних не церковнослов'янською мовою в XV – XVII ст., такі питання залишаться, очевидно, без відповідей.

Безперечно, що для дослідників історії мови, історичної діалектології важливими є всі давні тексти, але особливо цінні – точно датовані й локалізовані. На щастя для україністики та білорусистики досьгодні збереглися сотні давніх канцелярських актових книг, які хранять не лише дивовижні факти історії, культури конкретного народу, але і його мови. Саме в таких повітових книгах і розцвіла пишним буйноквіттям руська мова, де іноді в зовсім неприхованому, «неолітературненому» вигляді подано численні записи. Такий відверто онароднений вияв цієї мови (незмакаронізований польською та латиною) зберігався щонайменше до другої половини XVI ст.¹ Принаймні

---

¹Не можна не погодитися з М.Мозером, який у низці публікацій зауважував: «С 30-х годов XV века „русский“ язык был официальным лишь в ВкЛ. Постепенный его упадок начался после Люблинской Унии 1569 года». (Див. Мозер М. История „русского“ языка в Великом княжестве Литовском и Королевстве Польском – несколько замечаний о роли Галиции в раннее Новое время // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštyjos tradicijos. – Vilnius, 2009. – С. 247) або «И унификация „русских“ языковых норм и полонизация „русского“ языка происходили в более интенсивной мере в

тут варто назвати Люблінську унію, до і після якої (звичайно, не одразу) мова повітових канцелярій відрізнялася: чимдалі зазнавала помітних змін у напрямку певної стандартизації. Не можна не вказати й на ще одну причину «вирівнювання» руської ділової мови – виходу третього, друкованого, Статуту 1588 року, який фактично закріпив неписаний узус як для українських, так і для білоруських канцелярій. Попередні рукописні два статuti 1529 та 1566 рр. безсумнівно не мали такого «нормувального» впливу на руську мову, як останній 1588 р., хоч і були наявні в канцеляріях. Про те, що, наприклад, примірник I Статуту був на час написання Луцької книги 1561 р. в місцевому суді, свідчать записи справ: «А так [мы], ѿглянувши в Статутъ, иж сын старшии по смерти ѿца своег, естли будет припозван, винен долги ѿцѣвские платити» 23¹; «заховываючиса ведле обычаю права посполитого и Статуту Земского» 25 зв.

Тим і важливі для істориків мови тексти актових книг, створених, по-перше, до 1569 року, по-друге, до 1588 року.

Палеографічні особливості.

Із відомих в Україні скорописів кінця XVI – XVII ст. I. Каманін виокремлює й луцький, що був загалом подібний київському, але відрізнявся шириною літер². Щоправда, цей поділ дослідник достосовував уже до періоду діяльності братських шкіл. У середині ж XVI ст. на теренах ВКЛ якихось писарських регіональних шкіл, мабуть, ще не виділялось. У цей час, а особливо дещо пізніше, виразно протиставлявся руський (український та білоруський) скоропис московському. Як зауважував I. Каманін, «сѣверно-русское письмо рано подчинилось чьему-то чуждому влиянию (быть может восточному), под которымъ вырабатываются его главные особенности: неровность и крючкованость; южно-русское письмо в это время было свободно отъ всякаго посторонняго вліянія и въ приемахъ писанія слѣдовало завѣтамъ родной старины, долго удерживая въ себѣ характеръ уставной скорописи»³.

Досліджувану книгу творили кілька писарів, серед яких можна чітко виділити особливості двох (таблицю розподілу справ, які писали різні писарі див. на с. 51-52). Хоч їхні скорописи відрізняються, проте загалом манера письма однакова й накреслення графем має сталу тенденцію, властиву тогочасній писарській практиці на українських та білоруських землях. Літери першого писаря розміщені послідовно вертикально, а деякі (б, з, р, у, рідше – г, к, н) навіть дещо нахилені ліворуч. Графемами другого писаря мають нахил праворуч (зразки графем обох писарів див. у таблиці на с. 143-146). Скоропис луцьких писарів, особливо першого, відображає такий етап розвитку, коли каліграфічність ще витримувалася досить послідовно. Саме до скоропису першого писаря повною мірою можна застосувати характеристику «уставний скоропис» (див. Додаток. Ілюстрації сс. 590, 592, 593, 602, 604, 610, 611). Модуль букв рівновеликий:

течение XVI века и прежде всего в его второй половине». (Див. Михаэль Мозер. Язык Литовских Статутов и вопрос о его „нормализации“ (с синопсисом параллельных мест первого раздела Статутов 1529, 1566 и 1588 гг.) // *Studia Russica*. – Т. XXIII. – Budapest, 2009. – С. 180.)

¹Тут і надалі цифра після ілюстрації мовного матеріалу вказує на аркуш оригіналу книги Луцького замкового уряду 1560-1561 року, що зберігається в ЦДІАУ в м. Києві – ф. 25, оп. 1, спр. 3.

²Палеографическій изборникъ. Материалы по исторіи южно-рускаго письма въ XV - XVIII в.в., изданные Киевской комиссией для разбора древнихъ актов. – Вып. 1. – Составиль И.М. Каманинь. – К., 1899. С. 16.

³Там само. – С. 9.

висота їх дорівнює ширині. Натиск пера загалом рівномірний, майже відсутні витієваті згини над- і підрядкових суглобів. Графеми написані, переважно, окремо, з'єднані, як правило, рядкові літери *см, др*. Буква *р* найчастіше поєднана з іншими не залежно від позиції.

Порівнюючи аналізований скоропис з іншими тогочасними відомими на білоруських та українських землях, варто зауважити, що луцький за накресленням графем, треба думати, прямо продовжує канцелярську писарську манеру, яка була поширена в різних канцеляріях ВКЛ у XVI ст. Це було логічно й закономірно, адже «персанальны штат выканаўчых работнікаў (пісараў і дзякаў) канцэлярыі ВКЛ быў у значнай ступені прадстаўлены выхадцамі з Вальні»¹. Для прикладу порівняємо скоропис І луцького писаря зі скорописом копіювальника Вітебської книги 1533-40 рр. до Метрики ВКЛ (процедура здійснювалася в кінці XVI – на поч. XVII ст.): літери *б, в, г, д, е, ж, з, к, ѡ, п, р, ѳ, ц, ч, ш, щ, ы, ь, ъ*, паєрок для позначення *й* – взагалі не розрізняються, інші дуже подібні. Відмінність становить лише накреслення деяких букв: у з продовженням під рядок у луцькому та відсутність такої у вітебській копії; *а* із продовженням під рядок і заокругленням ліворуч у луцькому та відсутність такої у копіювальника метрики; значно більше великих та винісних літер у луцькому; дуже рідко у копіювальника вживається *а* тощо². Тому й не дивно, що ілюстрації графем зі скорописів першої половини XVI ст. з канцелярії ВКЛ, які наводить А. Груша в посібнику «Беларуская кірылічная палеаграфія», майже ідентичні з літерами скоропису Луцької книги³. Отже, зазначене вище ще раз підтверджує висновок Є. Карського, що південноруський (український) скоропис фактично мало відрізнявся від західноруського (білоруського) в цей час, при цьому явно протиставлялися північноруському (московському)⁴. Подальша манера письма в правобережноукраїнських повітових канцеляріях (а від другої половини XVII ст. й лівобережноукраїнських генеральній, сотенних та полкових) з деякими незначними особливостями удосконалювалася в напрямку спрощення та зручності, загалом-таки в основних рисах продовжуючи найдавніші українські та білоруські скорописні традиції ведення справочинства⁵. Із нових, зовсім невластивих луцьким писарям досліджуваної книги літер, які з'являються пізніше (чи були поширені паралельно) в різних регіонах України, можна відзначити накреслення *б, г, ж, з, к* у житомирських книгах другої половини XVI ст.⁶; поява графеми, подібної до латинської *v*, на позначення звука [в] у першій половині XVII ст.

---

¹Груша А.І. Беларуская кірылічная палеаграфія. Вучэбны дапаможнік для студэнтаў гістарычнага факультэта. – Мінск, 2006. – С. 97.

²Ілюстрації // Судебная книга витебского воеводы М.В. Ключко 1533-1540. / Публ. подгот. В.А. Воронин, А.И. Груша, И.П. Старостина, А.Л. Хорошкевич. – М., 2008. – С. 371-411.

³Груша А.І. Беларуская ... – С. 104.

⁴Карский Е.Ф. Белорусы. Язык белорусского народа. Выпуск первый. Исторический очерк звуков белорусского языка. – М., 1955. – С. 76.

⁵Бойчук М. Передмова // Актова книга Житомирського міського уряду кінця XVI ст. / Підгот. до вид. М.К. Бойчук. – К., 1965. – С. 15-17; Книга Київського підкоморського суду (1584 – 1644) / Підгот. до вид. Г.В. Боряк, Т.Ю. Гирич, Л.З. Гісцова, В.М. Кравченко, В.В. Німчук та ін. – К., 1991. – С.94-95, 179; Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. / Підгот. до вид. В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2004. – С. 46, 55, 68, 83-89, 98, 151; Книга № 561. Фототипічне відтворення текстів // Литовська метрика. Книга № 561. Ревізії українських замків 1545 року. / Підгот. до вид. Володимир Кравченко. – К., 2005. – С. 259-514; Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. – К., 1970. – С. 39, 41, 43, 61, 67, 68.

⁶Бойчук М. Передмова ... – С. 15-17;

Орфографічні особливості.

Писарі Луцької книги були людьми своєї епохи і в своїй практиці продовжували писемні традиції, які склалися на основі писарських шкіл ще Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. На час написання досліджуваної пам'ятки жодної праці, яка б регламентувала будь-які правила кириличного письма (букваря, граматики, лексикона), не було. Тому, зберігаючи давні традиції, водночас письменні люди закладали й нові. У «правописі» Луцької книги загалом можна виокремити низку положень.

1. Написання слів разом / окремо. Оскільки більшість літер писарі не поєднували, то межі між словами позначували: крапкою над кінцевою графемою слова; рядковим знаком (крапкою, комою, двокрапкою); зрештою, проміжком між окремими словами. Службові слова, напевне, писарі за окремі, самостійні одиниці мови не вважали, тому писали їх переважно разом з іменами та дієсловами: *инеперепершимене /и не переперши мене / 62, вмене /в мене / 62, оштодеисми тыхчасов помасльных запустех /о што деи есми тых часов по масльных запустех/ 62, имене притыхлюдех /и мене при тых людех/ 62, иповижовом /и по вижовом / 63 нато /на то/ наложив *отдати* 65 та ін. Значимо, що прийменник у луцькі писарі послідовно передавали буквою ъ: ъ мене 12 зв., ъ Вилни 40, ъ пушѣ 40 зв. та ін., при тому, що в інших позиціях слова вочевидь перевага надавалася графемі у. Нерідко енклітизувався чи проклітизувався займенник: *тыхлюдеи /тых людеи/ 62, вкоторыхма /в которых ма/ 62, абытобыло записано /абы то было записано/ 62, исамвдому /и сам в дому/ 62, натотъчасъ /на тотъ часть/ 72 зв., иоповеданеего /и оповедане его/ 72 зв. та ін. Як правило, разом з іменником написані числівники: *трыкопы /три копы / гришеи 22 зв., быдла дворного волов осмь коровдвестелаты ... подвоекур /коров две с телаты ... по двое кур/ 195.* Натомість складені утворення другого десятка іноді написані окремо: *плати надцати члѣков 101 зв.* Про те, що такі числівники волинськими писарями сприймалися як два слова, свідчить написання *четвертогоднат 78 зв.* Цікаво, що в писаря, який крапками розділяв слова, чи намагався це зробити, оскільки крапок дуже багато, лексему *поколкукрот* записано так: *поколку. крот. 140.* Відділяли луцькі писарі від інших слів найчастіше іменники (особливо власні назви) та дієслова: *детемнебожчикаматфѣя ивана исеструего панну ѳедору вдвор /детей небожчика матфѣя ивана и сестру его панну ѳедору в двор/ 78; увоштоесмиих увазал• списавши каждую речдостаточненареистръ иподпечатюмоєю имѣдал /у во што есми их увазал• списавши каждую реч достаточне на реистръ и под печатю мою имѣ дал/ 78; и просил пан иляш несвецкии абытобыло /абы то было/ записано 195 та ін. Зауважимо, що виокремлення частин тексту (поділ на фрази чи окремі слова) у другого писаря спостерігається значно виразніше, ніж у першого.***

2. Написання великої літери. Послідовно з великої літери писарі починають справу. Переважно, це букви К (Казано), П (Пропамет казано), (Присылалъ), В (Внебытности), (Выпис книг), З (Запис книг) в обох писарів. Іноді з великої літери перший писар починає нове речення після крапки: *Топакдеи небожчик пандахно жабокрыцкии недождавшитогороку стогсвета зшол•. Асынегопангуринооставшиса наименюотчизном• ивживаючи всеимаѣтности отцевское завпоминаем врадovsky платити нехотел•. Натопангуриин жабокрыцкии поведил ... 22 зв.* Тогвсегосуму всказали

есмонашему панутихну стокол грошеи личбыимонетылитовское ивтых пнѣх водле опису небожчикадахна пїажабокрьцького присудили есмодесять служобьлюдеи назупольныхъ дворищах воименю пана гурина жабокрьцького вжабокрькахъ. Маеи оитые люди держати ивживати дозуполноизаплаты той сумы пнѣи 22 зв.; іноді й після коми: Наштожилииствои уважчиі тактеж иреестрь увоштоесми их увазалъ списавши каждую речдостаточнереистрь иподпечатуюемою имьдалъ, Ипросилиабытобылозаписано 78. З великої букви інколи писар продовжує наступну ускладнену частину речення після крапки: ... паті надцати члѣков егомлсти варковскихъ позбивали ипомордовали и патеро надцатеро конеи звозы схомуты зсокерыъ. Азних самыхъ сермагї кожухї шапкї поясы скалитами испеназми внїх побралаи ишкодынемалыи поделалаи 101 зв. У другого писаря трапляються випадки написання нового речення з великої літери, коли після попереднього жодного розділового знака немає: гринца безвиннѣ спопелом выгналі тамже ему конздох Подданныи его млсти видачі таковыи кривды поехали былі доего млсти пана долитвы 135 зв. Власні назви, як правило, написані з малої літери.

3. Літерна варіативність. Як бачимо з попереднього параграфу, деякі звуки на письмі передавано кількома рядковими та надрядковими графемами. У більшості випадків така бінарна, а іноді й тернарна варіативність жодного функціонального навантаження не несла. Так, рядкові варіанти літери *m* писар міг на одному аркуші вживати в будь-якій позиції в слові. Наприклад, на аркуші 22 зв. у слові *статут* маємо три різні накреслення цієї літери.

Варіативність літер на позначення звуків [i], [u], [ü] та звукосполюки [iü]. Луцькі писарі використовували графема *и* та *ы*, але послідовності написання для відображення твердості/м'якості попереднього приголосного не було. Це зумовлено, передовсім, тим, що на українському мовному ґрунті континуанти давніх *i, *y збіглися й утворили оригінальний український звук [u]. Пам'ятка цей процес широко засвідчує: листи 11, паны а приятели 18 зв., людеи рускихъ были, мордовали, одныхъ ... 20 зв., нынешнимъ 24, нынешнегъ 83 зв., причинами 29, листи 31 зв., полпаты копы 32, без битности 33 зв., Давыда 36, за полдесеты копы 36 зв., их самыхъ 38 зв., был вичитан 39, быти мене хотел 39, три тисачи 41, зъ ихъ землямы 47, з млыны и з млынищами 47, волни 50 зв., до казни 'казна' 51 зв., посторонныи 60, недавныхъ часовъ 73, самыхъ 78, били, мордовали и добывшиса 78, людеи сторонныхъ 78, великодныи 87, от давныхъ часовъ 88 зв., врадником лысчинским 103 зв., в полудиннадцаты 108 зв., роки 117, там бивши 117 зв., в саду щепи покопаны 118, кривая 122, от недели Вербни 140 зв., быки ... бики 175 зв., трынадцат 195, палны Марыи 213, кухары ... кухари 133 зв., кїзь Саварыи 213, Севарии 213 зв., крывому 215 зв., Борыса 217, як одны циганове 233 зв., дверы 235, тры 241 кривду ... кривдъ 225 зв., добрихъ 237, Одржижискии ... Одржижискии 250 зв., чотыри дворы 266 зв. тощо. Вагання *ы* - *и* після *p* вочевит засвідчують не лише факт витворення передньо-середнього українського звука [u], але й ствердіння [p]. Звук [ü] в кінці слова та складу завжди передавано виносною графемою, щоправда, в такий спосіб позначувано й двозвук [iü]: Жабокрьцькии 22 зв., лист свои записныи 46 зв., пожиточнѣишому 49 зв., одинъ серыи а другии гнедыи 72 зв., Михаила 72 зв., але – на подданныхъ своихъ, которыи на реистре 28 зв., записы вечистыи 35, хаты пустыи 36, именя мои 254, мыта незвычайныи 258 зв. Нерідко в кінці слів після голосних звуків графема *и*, що позначала [iü], не виноситься: давал комисеи гдѣрскии /давав комісії государські/ 1 зв., на вечныи часы 10 зв., гроши золотыи чирвоныи 21.

Графемами е, є луцькі писарі передавали звук [e] та двозвук [йе]. Відзначимо, що лише в кількох словах одного писаря виявлено букву э: тэж 80, эшишског та зэлвєньског 97, якою позначено звук [e]. Загалом простежити певну закономірність уживання обох літер важко, оскільки вони накресливалися в будь-якій позиції в слові і для писарів вочевидь були взаємозамінні: єсми ... єсми 2, в тоє имєнє ... во имєнє моє 2 зв., реєстръ 5 зв., ехал єсми проч 7 зв., Семєновое Послговецкое 51 зв., очевистое сознанє и оповеданє 52, имєнє моє Вгриновское 53, тоє моє 54, жалует 56 зв., на нєє 60 зв., Єлтухова ... єму 136, в опеце своєи 137, тоє имѣнє своє Вгриновское 137 зв., Разом з тим, коли в слові наявні кілька звуків [e] і з них один позначає двозвук [йе], то нерідко вони передавані різними буквами: ѿсветчєнє 2, єднанє 2, во имєнє моє 2 зв., кролєвское 8, ѿповеданє 137. Не вживається, як правило, графема є всередині слів – вѣдаєм, где поехала 2, поехали 135 зв.; після попередньої є – єє 2, на завтрєє 2, /але – на нєє 60 зв./ та обмежено на початку – єсми 2, єднанє 2, єще 7 зв., Євтуха 135 зв.

На позначення звука [o] вживано літери o та ω, причому омега переважно на початку слова: ѿн 2 зв., ѿт 4 зв., ω то мовити 5, ѿповеданє 5, ѿсмъ 6, ѿстрозкого 6 зв., ѿлгорок 12 зв.; лише в деяких словах – всередині: прєѿр 12, Иоѿнє 13, побрати 110 зв. Після прийменника початковий [o] передавано іноді літерою o, що вочевидь підтверджує думку про невіддільність прийменника від повнозначного слова: у виразах – зоньх 55 зв., зобєєх 67 зв., сочю своих 'з очей своїх' 133 зв., вопєце 137, во тнималло 199 зв. – для писаря слово починалося не з o, а із з, с та в.

На позначення звука [a], який пом'якшує попередній приголосний, та двозвука [йа] використовують писарі графема я та а. Обмеженіше вживано літеру а – переважно для пом'якшення попереднього приголосного: з Любомла 6, просачи 6, ѿтнал 7, телат 7 зв., Савостанєц 135, до Заборовла 135 зв., взато 135 зв., клача 135 зв., дла 137, але – синаа 17 зв., боарина 135 зв., полсы 137 зв., полтриану 147 та ін. Непросто зараз відзначити, що передавано буквами я та а в результаті йотової асиміляції – двозвук [йа] (роздільна вимова) [ʼa] (м'якість попереднього приголосного з його подовженням чи без подовження): збожа 7 зв., свєдомя 7 зв., пушчя 12 зв., поделаня 135, имєня 135, Літера я вживана в обох випадках: [йа] Яцкович 6, я 6, але іноді а – займ. І ос. 90, Миколая 6 зв., ѿстаѿя 7 зв., ноябра 7 зв., Лукияна 136, [ʼa] княз 8.

У виборі букв ѿ та у відзначимо такі особливості: на початку слова та для позначення прийменника писарі, як правило, використовують графему ѿ: аралдовал ѿ менє 12 зв., ѿ Тристани 36 зв., ѿ Вилни 40, ѿ пущѿ 40 зв., ѿ которомъ 41, ѿ єє 41 зв., ѿ вєзєню 97 зв., ѿ брата 98, ѿ вєжи 136, ѿ Васка 136; ѿпросивши 12 зв., ѿчинили 13, ѿпросил 120, ѿкрунтовалъ 140; але – ураду 13, уважчимъ 36 зв., учораинєг 36 зв. У кінці слів вживано обидві літери: ку праву 12 зв., напругу 39 зв., заруку 41, з листу 41, єму самому 119 зв., сторону 120, дѣвку 136, в платницѿ 39 зв., справѿд 39 зв., пущѿ 40 зв., в середѿ 41, и пущу ... роботѿ ванчосу комѿ ... будѿ 41, стрелцѿ 119 зв., жалобѿ 119 зв., межѿ 120. Всередині слів – у: бурмистра 12 зв., вступовати 13, другие 13, будучи 13, дубовицу 97 зв., служєбнику 119 зв., Якубца 136, але рідко – нєвчинєнє 28 зв., кучму кѿнюю, 38 на рѿцѿ 127 зв.

Не завжди послідовно використовують писарі й графема ь, ѿ. Зазвичай після літер на позначення твердих звуків пишеться ь: выпись с книгъ 11 зв., Дєрьновном 13, ѿнъ 87 зв., дєрьжалъ 97 зв., Семашька 97 зв., понєдєлька 97 зв., двадцать 97 зв., лесныхъ 97 зв., тамъ 97 зв., мель 97 зв., часъ 98, прочъ 98, Елєць 98, нє дѣбаючи 99, киевського 139 зв., побѣлизѿ 139 зв., имєнячька 140, терьпєчи 223, розѣздъ ... по розѣздє 252, замъковыхъ 263 та ін.; на позначення м'яких – ь: дєнь 10 зв., сѿ маєтъ 10 зв., князь 12,

по масляных 62, совитость 69 зв., Великдень 87 зв., только 93 зв., двадцать 97 зв., день 98 та ін. Проте така послідовність нерідко порушується: печатьми 11 зв., луцкимь 44 зв., своємь горуховскомь 45, великимь 46, въ его 49, намь 49, приязнь 53, пїа Львовы 58 зв., кгвальт 71 зв., перед нимь 71 зв., ижь 97 зв., речь 97 зв., Марьковичь 98, из ихь 116 зв., замки нутрьные ... а въ светлицах 117 зв., имь 135 зв., дьака 136, сѣм возь 136, взаль 137 та ін. Трапляються приклади, коли ці літери написані між двома приголосними: ку двору 37 пьришльє 75, шапьки 98, дастаменть 263 та ін. Для відбиття наслідків йотової асиміляції писарі вживають обидві літери: из свѣстю 48 зв., на вышштю 64 зв., наеханью 97 зв., спаленье 97 зв., поделанье 97 зв., мїстью 97 зв. Іноді зустрічаємо написання літери ь у суфіксах: серебряныи 33.

Интерпункція.

У досліджуваній книзі писарі використовують чотири розділові знаки: крапку, кому, двокрапку й трикрапку, але останній розділовий знак ставиться не горизонтально, а нагадує три вершини трикутника ∴ (див. таблицю «Приклади накреслення графем писарями Луцької книги». – С. 146). Найчастіше вживаними є крапка та кома, причому можна іноді простежити певну закономірність: крапку писарі ставлять на місці, де зараз за правилами пунктуації ставимо кому, а кому – на місці крапки: Дла чого ж на огледанє ран служебника своеє брал в мене вижом служебника моеє Степана Климовича, Которыи виж ран огледавши и пришедчи перед мене до книг тыми словы сознал 15. ... с подписаниемь властноє руки моеє, А при том были ... 51. Ку чому сѣ и сам пан городничий признал, иж еи лист королевский давалъ 74 зв. А теперечи, поведает, служу его млсти пану Монтовту, и дал ми тот дом, у котором ма естє наши, А потом принесши желѣза полторы шины и подковы конские, дал тому Станиславу, поведаячи ... 76 зв., ... перед тыми зацными людьми, которые на тот час при мне были, жадных листов, ани реестру, с чим тую опеку до рук своих, яко они сами менят, взали, не показали 77 зв.

Непоодинокі випадки проставляння крапки та коми, що цілком відповідають нормам сучасної пунктуації: ... дал пану Василю Семашку, суди повету Луцкого, жонє и потомству его млсти сєс мои лист з моею печатю, А при том были ... 47 зв., ... кнѣзь Василей Солтанович Соколский, пан Иван Петрович Чаплич, а пан Микита Ѳedorович Сербин, хоружий земли Вольнское, а пан Гарасим Дахнович ... 47 зв., Иван Петрович Чапич, которыи за прозбою ... 49 зв. И видель есми шляхи тые значны, куды ежчно, ужищомь мероно и затыки позатыкано, А потомь ... 73 зв., ... маот они, обоя сторона, в замку Луцком перед нами стати и в том скутечную росправу ѡчевистую принять, 74 зв. ... не ѡтдавши тых пнзии двох соть копъ грошеи, тоє имене Грицовъ ... 99.

Дві та три крапки писарі ставили в кінці завершеної частини тексту – Казано записати, Присылала до мене ... 37 зв. Писан в Луцку лета божог нароженя тисеча плтсот шестдесат первого, мѣца генвара второгонадцат днѣя, 47 зв.; перед прямою мовою – ... лист так сѣ в собе мает, «Я, [Андр]иян Андрѣевич Короваи ... 46 зв., которыи лист так сѣ в собѣ мает, «Я, Иван Ѡлехнович Борзобогатыи Красенский ... 48 зв., при перерахуванні однорідних членів – И на тот час при нас были, пан Микита Ѳedorович Сербин, ... пан Яцко Дрозденский 47 зв.; у випадках, де тепер ставимо крапку з комою – Крон Рубежевич поведил, иж в него взато сукьман муравского сукна, Юшко Рубежевич поведил, иж в него взато две радни, сорочку и два платы ... 78 зв.

Фонетичні особливості.

Звукова система писемних пам'яток чи не найбільше піддавалася впливу народнорозмовної стихії. Відсутність будь-якого нормування призводило до пошуків «правильних» написань. Ці «правила» передовсім позначалися на фонетиці пам'яток. Луцька книга не є винятком.

Реалізація давнього *ѣ. Колишню фонему */ѣ/, яку в найдавніших східнослов'янських пам'ятках позначали графемою *ѣ*, луцькі писарі передавали відповідно буквами *ѣ, е, и, 'а*. Для поліського мовлення різних епох вияв */ѣ/ прямо залежав і ще тепер залежить від наголошуваності: якість звуків під наголосом і в ненаголошеній позиції – різна. Відображення цих рефлексів на письмі не завжди відповідало реальному звуковому вияву і все ж певні тенденції в Луцькій книзі можна виокремити. Загалом найчастіше писарі на місці давнього ятя накреслювали графему *ε*, особливо в ненаголошеній позиції. В основах повнозначних частин мови: мешане 1, оповедал 1 зв., на мѣстцох 2, оповедане 3, *отменяючи* повести 4, *выделивши* 4 зв., полреки 11, *от детеи* 24, на сеножатех 34, з *детми* 34 зв., *видѣли* 36, *лесных* 39 зв., *лесов* 41, до сенеи 46, *веновномъ* 55, *выделити* 55, *померковати* 55, *видѣл* 55 зв., *пасеку* 56, *недели седѣти* 58 та ін.; у закінченнях іменників: на *кгрунтѣ* 1, на Соломонѣ 21, *тетце* 41, в *отчизне* 47, *малжонце его млсти* 50, в сумѣ 55, по *вгодѣ* 56 зв., на носѣ 83, на *послузѣ* 95, на *врадѣ* 119, при *работѣ* 139 зв., в *тои* *господѣ* 141, *о ярмаръцѣ* 142, *ѡ Кузминѣ* 150 зв. та ін.; у закінченнях займенників та займенникових прикметників: *колцы граничныѣ* 1, на *тыѣ вожи* 1, *Ѡле[ны] Солгановоѣ* 2, з *другоѣ* 31 зв., *дла* *работы лесноѣ* 34, *ѣсмо ѡкна повыыбиваныѣ* и *скрынки полупаныѣ* 36, *раны битыѣ синиѣ* 36, *сумы ѡписаное* 54 зв., *личбы литовскоѣ* 55, *печати комисарскиѣ* 56 зв., та ін.; багато випадків накреслення *ε* відзначимо й під наголосом: *ѣздят* 1, при *мнѣ* 1 зв., *приехавши* 1 зв., *имѣла* 1 зв., *повѣдили* 1 зв., *собѣ* 1 зв., *деютяся* 1 зв., на *столе* 1 зв., *поделаных* 1 зв., *ѡсветчил* 1 зв., *чоловек* 1 зв., в *дворѣ* 2, *ѡселому* 3 зв., в *поветѣ* 4, *хотѣл* 4, *вѣчност* 11, *бѣлых* 11, *розумѣючи* 11, *двѣ* *раны* 17 зв., на *руцѣ* 21, *тог* *лета* 26 зв., *наклады* *моѣ* 27, *сверепы* 28 зв., *двѣстѣ коп* 29, *дѣвка* 32 зв., *сусѣда* 33 зв., в *лесѣ* 34, за *рѣчку* 34, в *дворѣ* 36, на *столе* 45, *засѣдчи* 54 зв., на *листе* 54 зв., *вѣчне* 55 зв., *делат* 60, *постреленую* 83, в *корчмѣ* 145 зв. та ін. Букву ѣ взагалі луцькі писарі використовують не часто, але переважно під наголосом: *чоловѣков* 1, *дѣтем* 9, *дѣда* 10, *двѣ* 11, до *невѣстки* 14 зв., *двѣ* 15 зв., в *головѣ* 17 зв., на *лѣвои* 21, *двѣ* *копѣ* 22, *вѣдати* 4, *вѣры* 22, *дѣти* 24, *Несвѣцког* 27, *вѣно*, *довѣдавши* 31 зв., *мнѣ* 34, *сѣно* 34, не *вѣдати* 35 зв., на *Хомѣ* 36, *усѣхъ* 37, не *вѣмъ* 37, у *дворѣ* 37 зв., *пѣшого* 38 зв., *сокрѣ* 43 зв., *мѣла* 47 зв., *Подрѣжа* 48 зв., *мнѣ* и *жонѣ* 51 зв., в *селѣ* 52, *сѣсти* 58, *рѣки* /Н. мн./ 60, не *смѣли* 61, на *столѣ* 61 зв., *понѣдѣлок* 65 зв., *свѣтчили* 81 зв., у *ѡбѣдную* *годину* 89, *недѣлю* 99 зв., в *головѣ* 106, *засѣяти* ... *навѣснѣ* 109 зв., *рѣчки* 118 зв., в *цѣлом* 125 на *лѣвои* *руцѣ* ... на *стѣгнѣ* *лѣвомъ* 127 зв., в *собѣ* 131 зв., *дѣти* 132, по *двѣ* 247, *позвѣте* 269 та ін. Особливо це показово в словах з кількома рефлексами давнього *ѣ: в *повѣте* 27 зв., *ѡ том* *лѣсѣ* 33 зв., *ѡ том* *лѣсѣ* 34, в *лѣсѣ* 34, в *мѣстѣ* 39 зв., у *вѣнѣ* 44, у *оддѣлѣ* 46 зв., *вѣчнѣ* 49, *нагнѣвити* ... *гнѣву* 51 зв., в *мѣстѣ* 62 зв., на *стрѣлѣ* 91 зв., в *том* *лѣсѣ* 97 зв., на *сем* *свѣтѣ* 100, *двѣстѣ* 100 зв., на *ѡтсѣвѣ* 226. Додамо також, що коли в слові з наголошеним ятевим рефлексом наявний ще звук [e], то нерідко вони також передаються різними графемами, коли ж будь-який інших голосний, то на місці наголошеного ятя могли писати *ε*: *ѡсветчилъ* ... на *стѣгнѣ* 176 зв., на *плѣчѣ* ... на *руцѣ* 143, до *Бѣлѣва* 217. В

ненаголошеній позиції графему ѣ у питомих словах зафіксовано декілька раз: *оповѣдане* 4 зв., *Бѣлостоджую* 27 зв., *сѣрострокастого* 62, *ѡтолѣ* 71 зв., *ѡгледѣль* 62, *к долинь* 110 зв., *нѣлзе* 113, *мѣшок* 127 зв., *вѣнец* 208 зв., *згнѣтаеш* 231 зв., *свѣчу* 231 зв. Наголошуваність більшості наведених слів сумнівів не викликає. Певні труднощі виникають при визначенні наголосу в 1561 році в словах: *оповѣдане*, *ѡгледѣль* та *свѣчу*. І. Огієнко зазначав, що «слова на -аніє (які походять від дієслів на -ати) постійно мають наголос на суфіксійнім а: ... исповѣданіє»¹. В іншому ж дієслові маємо два виразні польські рефлекси: *ε* на місці *ε та *ѣ* на місці *ѣ. Сучасна вимова цього слова, наприклад, у західнополській говірці Сильне Ківерцівського р-ну [og¹лед¹іуc] 'ог¹лянувся'² повністю «суперечить» написанню 1561 року: під наголосом мала б бути написана графема *я* (< *ε), а в ненаголошеній позиції *ε* (< *ѣ) – *ѡгледѣль*. Ймовірно, на час написання це слово мало іншу наголошуваність, що й відображено в написанні: під наголосом *ѣ* < *ѣ, в ненаголошеній позиції *ε* < *ε. Підтвердженням цьому припущенню може слугувати інша форма цього дієслова – *гледѣти буду* 179. Зауважимо, що другий писар графему *ѣ* значно частіше вживає в ненаголошених закінченнях: в *парканѣ* 214, на *арандѣ* 217 зв., на *паренинѣ* 226, на *Юзеѡѣ* 228, на *Блудовѣ* 232, на *парсунѣ* 233, *шкодѣ* 233 зв., *Воронѣ* 254 зв. та ін. У слові – *свѣрепѣ* 159 – букву *ѣ* вжито всупереч етимології. Маємо поплугування *ѣ* – *ε*, оскільки писарі в абсолютній більшості випадків це слово пишуть з першою графемою *ε*. Літера *и* для відображення аналізованого рефлекса «конкурує» з *ε* в ненаголошеній позиції в закінченнях займенників та займенникових прикметників: *тыи ж мещане* 1, *подданыи наши* 1, *сторонами, которыи* 1 зв., *панове мои* 3, на *вечныи часы* 10 зв., *тыи части* 11, *невѣстки* нашої 14 зв., *гроши золотыи чирвоныи* 21, *для великой а пилной* 22, *тыи сверепы* 28 зв., *хаты пустыи* 36, *слова непристоиныи* 41 зв., *земане гдѣрскии* 43 зв., *моцныи записы* 49, *ѡднои сабли* 87, *боты саѡновыи* 141 зв. та ін. Значно менше написань з *и* в закінченнях іменників у Д. та М. в. одн.: на *Кондратцу Возницы* 37 зв., *владыци* 37 зв., на *руци* 38, *были в Угринови* 42 зв., *пѣи Ганни* 50, на *дорози* 52, на *справи* 56 зв., *старости кремлянецкому* 67 зв., *ѡ погребѣ* 72, в ... *ѡстрови* 109 зв., *воеводи* 118. Зафіксовано *и* в дієслівних формах: *подывали* 35 зв., *са ... выдѣло* 248, *помиралючи* 252 та в антропонімі *Билостоцкого* 71 зв. Небагато написань з *и* й під наголосом: *понесите* 1 зв., *всѣх* 30, *двѣ недели* 32, на *руци* 37 зв., на *містѣ веновномѣ* 55, *двѣ радни* 78 зв., *двѣ части* 126. Лише кілька раз у похідних від *имати*: *мал* 4, *мали бы* 34 зв., *маль* 140, *іменнику ѡсватчене* 3 та *прикметниках цалог* 126, *сусадским* 180 зв. засвідчено польську рефлексію *я*.

Цікавий запис з погляду пояснення польської континуації *ѣ засвідчено в одній із справ: *имеѣ Миткевичи*, *лежачое* в *повѣтѣ Полоцкомѣ*, а *другии имена* в *повѣтѣ Житомирскомѣ*, *тоєст* *Троянояцы*, *Крошнѣ*, *Мократичи*, *Денешевичы* (253 зв.-254). *Маєтності*, *згадані* у справі, на сьогодні називаються: *Троянів*, *Крошня*, *Дениші*. *Зем'янин* *господарський* *Житомирського повіту* *Андрій Ворона*, як видно зі справи, усі *маєтності* записав у тестаменті так, як вони, треба думати, тоді й називалися. У цьому переліку, на перший погляд, дивне закінчення множини, називного відмінка в іменнику *Крошнѣ* – *ε* замість очікуваного *и* – *Крошні*. У середньополських говірках в іменниках передовсім чоловічого роду в називному відмінку множини після історичного кінцевого м'якого приголосного основи наголошене закінчення, що походить з давнього *i,

¹ Огієнко І. Український наголос на початку XVII-го віку. – Жовква, 1926. – С.11.

² Аркушин Г. – Усне повідомлення.

збіглося з ятевим рефлексом: [горо¹ бей – гороб¹ йі,є, здві⁴ ж – здві⁴ жє, ку¹ рец¹ – кур¹ ц¹,є, ку¹ рен¹ – куре¹ н¹,є] (пор. форми з історичними ятевими рефлексами: [сте¹ на – на сте¹ н¹,є, око – на ок¹ н¹,є]). Послідовно поширене таке закінчення при творенні форм множини у польських прізвиськах: [Круц¹ – Круц¹ ц¹,є, Дов¹ гал¹ – Довга¹ л¹,є, Лп¹ бон¹ – Лп¹ бо¹ н¹,є, Сі¹ дон¹ – Сі¹ до¹ н¹,є] та ін. На сьогодні походження топоніма остаточно не з'ясоване: від назви виробництва – кришити/крошити камінь; від назви однойменної риболовецької снасті; зрештою, відоме прізвище історичної особи – Олександр Крошницький, урядник Самуеля Горностає². Можливо, в середині XVI ст. сучасний район Житомира Крошня (форма жіночого роду засвідчена на початку XVII ст.) пов'язувався з якимось Крошнем (Крошень) і мав форму чоловічого роду. Форму множини Крошнє [Крош¹ н¹,є] із характерним середньополіським рефлексом і вписав до листа поліський шляхтич Андрій Ворона. Інакше закінчення -е в цьому іменнику варто визнати писарською помилкою.

Які висновки можна зробити щодо реалізації давнього *ѣ на основі виявлених рефлексів в Луцькій замковій книзі середини XVI ст.? По-перше, з-поміж усіх виявів цілком переважає написання літери *ε*, особливо в ненаголошеній позиції. По-друге, буква *ѣ* вживається передовсім під наголосом. У пам'ятці виявлено 1614 написань з *ѣ*, із них під наголосом 1539. У ненаголошеній позиції, крім наведених вище, відзначено написання: 35 у слові копѣя, 6 – пѣнези, 2 – рѣчи, 1 – канцлерѣи, 1 – свѣрѣпѣ, 1 – пѣрначѣм. Дуже часто луцькі писарі графему *ѣ* вживають у фіналах слів перед наступним *й*. Майже безвинятково з *ѣ* написані імена та похідні від них: Авдѣи, Андрѣи, Василѣи, Еремѣи, Ероѣѣи, Зоѣѣя, Кирдѣи, Левѣи, Малѣи, Магѣи, Мацѣи, Матѣѣи, Олексѣи, Тимоѣѣи, Фалелѣи. Це неписане «правило» поширюється й на апелјативи: дилѣя 141 зв., у вилѣю 165. По-третє, літера *и*, як вияв *ѣ, трапляється на письмі аналізованої пам'ятки рідше. Більшість написань виявлено в ненаголошеній позиції в закінченнях займенників та займенникових прикметників. Про таку трояку – *ε*, *ѣ*, *и* – рефлексію свідчить і наша вибірка: словоформу *дві* вжито в тексті 186 раз, із них з *ε* – 111, *ѣ* – 71, *и* – 4. По-четверте, артикуляція західнопольських ятевих континуантів залежала від наголосу: в ненаголошеній позиції вимовлявся звук [e], рідше [и], що й відображено на письмі відповідними літерами *ε* та *и* (показовими є приклади вживання на одному аркуші в одному слові обох виявів: до панѣи Ялков-ои[ойі] Жабокрылк-ое[ойе] 14, у Посагвѣ... в Посегви 56, Белостоцкого... Билостоцкого 116 зв.); під наголосом – оригінальний поліський рефлекс, позначуваний буквою *ѣ* (не виключаємо у таких написаннях намагання писарями відобразити оригінальний не-[i] та не-[e] звук, можливо, [e] з дещо виразнішим *ε*-компонентом, про що може свідчити й такий запис: дал ... жоне ... Олени 197 зв.). При цьому зауважимо, що у вживаних поряд повторюваних (і загалом у тексті пам'ятки) словах частіше поплутуються графемі *ѣ* – *ε*: з ... свестю 34 зв. – з свѣстю 48, Склєнскии ... Склѣнського 37 зв., повѣту ... повету 131 зв., сѣна ... сена 136 зв., под левым ... в лѣвои 142, посеяли ... засѣяную 143, Кирдѣевича ... Кирдєевича 149 зв., сверепу 78 зв. – свѣрѣпу 128 зв. – свѣрѣпѣ 159, Сѣньи Гаи ... в Сѣном Гаю 212 зв.; трапляються й *ѣ* – *и*: Андрѣян ... Андриян 46 зв., Остриевскии ... Острѣвскому 91 зв., сокѣру ... сокиру 129, в Киселѣнѣ ... в Киселѣнѣ 167, Иван Патрикиевич ... Иван Патрѣкиевич 253. При характеризуванні мовних рис

¹Тут і надалі приклади в транскрипції без покликання взяті із рідної говірки автора с. Мелені Коростенського району Житомирської області.

²Георгій Мокрицький. Вулиці Житомира. Енциклопедія. – Житомир, 2007. – С.374-377.

пам'ятки загалом і ятевих континуантів зокрема варто зважати на її характер, стильову приналежність: це ділові документи, де певна стандартизація так чи інакше присутня. Усе це, поза сумнівом, відобразалося й на мові. Так, у досліджуваному тексті є слова, які відбивають вияви *ѣ невідповідно до загальної картини цієї рефлексії. Наприклад, у займенниках *тобі, собі, мені (мне)* жодного разу не виявлено рефлекс *и*, за повного переважання *ε* та спорадично *ѣ*; у займеннику *всі*, навпаки, явно переважає рефлекс *и* при значній кількості *ѣ* та лише кілька *ε*: на 50-ти аркушах пам'ятки *и* – 54 рази, *ѣ* – 18, *ε* – 2; в іменнику *повідати* переважають написання з *ѣ*, менше з *ε* та цілковито відсутні з *и*; у дієслові *повѣдати* (повѣдил, повѣдали) на 50-ти аркушах тексту 48 написань з *ε*, 29 – з *ѣ*, відсутні з *и*. Ми вже відзначали, аналізуючи польські вияви *ѣ, що в слові *exami* та похідних жодного випадку в ділових текстах іншого написання, крім *ε*¹. Луцька книга 1561 року не виняток: на кількостот уживань єдиний рефлекс – *ε*. Про що можуть свідчити такі факти? Зрозуміло, що не про відбиття реальної живомовної стихії. Ймовірно, що саме такі слова потрапляли у складі готових формул до повітових канцелярій і писарі їх так «завчали».

Реалізація давніх *о, *е.

Зовсім інша картина континуації історичних *о, *е в новозакритих складах у досліджуваній пам'ятці. Цілковите переважання літер *о* та *е* відповідно для відбиття рефлексів цих давніх фонем. Жодного випадку написання *и* на місці *е у новозакритому складі, жодного випадку «нового ятя» (красноселського 13, *тетце* 41, корень 144 зв., на камєн 260 зв. та ін.). З інших виявів відзначимо лише: кошюлка 35 зв., пїюв 71, на тютку 185, на нюм 253 зв. Кілька написань у на місці *о: *хут* свою 34 зв., до Горухова 43, горуховского 44 зв., ведле позвув 64 зв., хорлупскии ... хорлопськіє 104, листув врадových 108 зв., кгвалтувного 119, запродав став ... жидум луцким[...] 129 зв., тых спустув 129 зв., двух частех 132. Кілька прикладів, які окремо треба прокоментувати, можливої рефлексії *и* < *о: *забица мужа моег* 37 зв., *забица брата моег* 106 зв., *о забиство* 114 (не виключаємо новий український вияв *и* < *о в новозакритому складі в явному полонізмі, оскільки в оригіналі з польської мало б бути *zabójca, zabójstwo*, звернімо увагу, що в тексті трапляється рефлекс із *о* мужебоица 8; водночас, характеризуючи рефлекс саме в цих словах, варто зважити на те, що в досліджуваній пам'ятці вжито й імператив «Бии, заби!» 89, де *и* – іншого походження); пїюм вибирчимь /Д.мн./ *отдати* 207 зв. (також можливе двояке пояснення: *и* на місці *о* *вибори* – *вибірчий* та на місці *и* *вбирати* – *вбирчий*; у польській мові в подібних словах засвідчено *е*: *wybieracz, wybieralny* та *о*: *wyborca, wyborczy*); над дорогою гориховскою – тут написання *и* на місці нового *о*, що витворилося внаслідок розвитку повноголосся, незаконірно, бо пов'язане з назвою міста на Волині *Горихів*. Але зміну засвідчено й у самій назві: з Охлопова к Горихову 247 зв. Зважаючи на те, що в жодному іншому подібному випадку *о* в *і* не перейшло, не виключаємо в написаннях – гориховскою та Горихову – якусь взаємну аналогію. Значимо, що в пам'ятках цей ойконім виявлено ще з такими рефlekсами: по *горюховськую* дорогу (1545), у *Горюхове* (1536)². Вияв *и* в корені неозначеного числівника – *ран синих килка* 129 – законірний для розвитку української мови. Фіксація в Луцькій книзі 1561 року наразі є найдавнішою з усіх

¹Мойсієнко В.М. Фонетична система українських польських говорів у XVI-XVII ст. – Житомир, 2006. – С. 145.

²Шульгач В.П. Ойконімія Волині. Етимологічний словник-довідник. – К., 2001. – С. 36.

відомих¹. При коментуванні розвитку $o > i$ в слові *кілька* не можна не зважати й на факт функціонування цього ж числівника з подібним *i*-вокалізмом в польській мові, де найдавніші вияви відомі з 1550 року². Можливо, відбувся перехід *o* в *i* в антропонімі Андриї Гирка 136, якщо походить від *гора*, а не від *гуря*³. Хоч зважити тут треба й на те, що в аналізованій пам'ятці поряд з антропонімом Андриї Гирка виявлено ще й Пашко Гира 195. Зауважимо, що при коментуванні переходу $o > i$ в цьому слові треба враховувати й такі факти: 1) в українських говірках поширений номен *гурка* 'верхня частина голови'⁴, 'молодіжна зачіска з чубом' [Ф. Климчук – усне повідомлення]; 2) в українському історичному антропоніміконі від XVII ст. відоме прізвище Горка – Лаврентій Горка, син козака, випускник Київської академії, відомий письменник, учений і церковний діяч⁵. Попри те, що усі наведені приклади зміни *o* в *i* в різних позиціях не завжди промовисті й потрактовувати їх можна не завжди однозначно, все ж у жодній із відомих нам українських пам'яток (не кажучи про ділові документи) середини XVI ст. ми не знаходимо стільки прикладів написання *u* на місці *o* в новозакритому складі. У словах *килка*, *Гирка*, зрештою, *выбирчимь*, *забища*, *забиство* потрактовування *u* відповідно до *o – цілком умотивоване загальною закономірністю розвитку українського вокалізму й може претендувати на найдавніші приклади цієї зміни в історії української мови.

Перехід *e* в *o* після шиплячих та м'яких.

Зміна *e* в *o* після шиплячих перед історично твердим приголосним відбулася значно раніше від часу написання пам'ятки, тому в тексті відбита досить послідовно як в основях: чоловѣков 1, з жонки 1, вчорашнег 1 зв., чотырех 3 зв., мачоха 3 зв., Божов 3 зв., мачохою 23 зв., служоб 4 зв., Чорторыская 7, малжонка 7, грошовыми 10, жона 10, пошол 14 зв., зшол 39, шодчи 51 зв., шостои 19 зв., к чому 20, до вечора 25 зв., чолом 51 зв., шолком 52 зв., чилшовыми 153 зв., имєня Золочова 264 та ін., так і в закінченнях: нашом 1, городничого 8 зв., пожиточнеишому 9 зв., при вижох 1 зв., навыишого 3 зв., бышого 7 зв., уважчого 36 зв., Богушова 37 зв., пѣшого 38 зв., лепшому 49 зв., ѿ Гудчом Броду 78; вижом 55 зв., мужом 101, ужищомъ 73 зв., в Боровичох 37 зв., Наречѣлжовичом и Стомичом 1 зв., во Иванчичох 3 зв., єдначов 19, Мордашевичом 25, Божого 35, Ивановичом 44, в Поповичохъ 97 зв., в грошох 205 зв. ін.

Перед історично м'яким лабіалізація, як правило, не відбувалася: з братею нашою 10, нібею 50, дѣда нашог ... с тєткою нашою 10 зв., служебников 36 зв., Богушевич 44 та ін.

Показовими щодо «правильності» переходу *e* в *o* після шиплячих є написання в пам'ятці форм слів *чотири* та *шість*: чотырех 3 зв., четвертую 4 зв., четвертого 4 зв., чотири 6, четверо 6 зв., до четвертог 30, у чотырох 48, четвертоє 64, с чотырма 136, на чотырех 207, дано четверы позвы 243 та ін.; шєст 6, шостого 5 зв., шостом 19 зв., за

¹У Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст. найдавніша реєстрація цього рефлексу датована 1569 роком. (Див. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Випуск 14. – К. – Львів, 2008. – С. 92-93.)

² Wańkowski A. Etymologiczny słownik języka polskiego. – Т.1. А-К. – Warszawa, 2000. – С.676.

³Див. докладніше: Мойсієнко В.М. Варіативність у староукраїнській літературно-писемній мові (на прикладі текстів північноукраїнського ареалу XVI ст.) // Волинь-Житомирщина. – № 22 (1). – 2010. – С. 119-120.

⁴Етимологічний словник української мови. – К., 1982. – Т. 1. – С. 506.

⁵Українська літературна енциклопедія.– К., 1988. – Т. 1. – С. 464.

шестма 169, шестеро 175 зв., шестма 181, шостыи 247 зв. та ін. Зауважимо, що в слові шестеры 257 зв. маємо виправлення корневого *ε* з *o*.

Відсутність переходу трапляється рідко: нареченног 6 зв., нашего 9, ніїему 9, именя нашег 11, вижемь 13, пришедчи ... пришедчи 15, передь вечером 17 зв., женою 19 зв., Яцком Иёвовичем а Еском Луцевичем 38 зв., Богушемь 41 зв., роженыи 53, пїеи Янушевои 68 зв., до вечера 91, брал у мене вижемь 124, з мужем 125, з роженою 125 зв., в грошех 138, Ерошемь 150 зв.

У похідних дериватах, творених за допомогою *-ьск*, *-ьн* нерідко також спостерігаємо зміну: Оришовський 6 зв., Ощовский 13, Кгрушевський ...Кгрушовский 130, Фалчовського ... Фалчевского 171, корчемном 94 зв., корчюмныи 207 зв., коршовских 136 зв., двору ег Золочовському 264. У запозиченому складному іменнику мужебоица 7 зв. (п. меѣзово́йца) маємо відхилення від тогочасного узусу.

Трапляються й винятки, які згодом стали нормою української вимови: нашое 9, нашои 10, на чолѣ 122 зв., мачосе 23 зв. з подальшою зміною *o* > *y*.

Особливістю Луцької книги зокрема та західнополіських пам'яток загалом є лабіалізація кінцевого *e* після шиплячих: тот жо 6 зв., там жо 15, ужо ни перед 28 зв., вжо 41, имене нїо 48, имене нашо 170, там жо 52 зв. Спостерігаємо лабіалізацію *e* й у слові *місце* на *местцо* 25 зв., на *местцо* 35 зв., на *местцо* 58, на *местцо* 80. У відмінкових флексіях іменників з основою на *ц* перехід *e* в *o* міг бути викликаний і ствердінням *ц*: на *местцох* 2, в *Подгайцох* 5, в *Затурцохъ* 10 зв., при *желцох* 157; *виноватцом* 32, *купцом* 34 та ін. Причому в М. та Д. мн. іншої флексії, аніж *-ох*, *-ом* писарі не вживали. Жодного разу не вжито з *ε* іменник чоловік. Очевидно, що в мовній та усній практиці писарів книги зокрема, зрештою, волиняків загалом не відклалася вже вимова *человік*. Цього слова саме в такому вияві – з *ε* – волиняни вже не чули (в мовленні) й не бачили (на письмі).

Не виявлено нами в досліджуваній книзі жодного випадку переходу *e* > *o* в патронімічному суфіксі *-евич* після м'яких основ: Миколаєвич 57, Ян Миколаєвич 62, Григорей Данилевич 57 зв., Антон Василевич 64, Василя Григоревича 71 зв., Григоревич 222 зв. Такі утворення, ймовірно, стали вживатися пізніше, як то маємо в Овруцькій книзі 1678 р.: Григоровича¹.

Зближення артикуляції [e] – [и].

У тексті Луцької книги багато прикладів поплутування [e] – [и], нерідко незалежно від наголосу, що може свідчити про відображення на письмі західнополіської оригінальної особливості – зближення артикуляції цих звуків: до Велны /йдеться про Вільно/ 13, под трима 41 зв., ярославецкий ... ярославицких 63, вины 4 зв., у венє своєи 66, Лаврена 65, сермагу 1, сирмаги 159 зв., Вилгорского ... Велгорский 91 зв., Лидуховскимъ ... Ледуховского 96, врадником лысчинским 103 зв., именя Зубелна ... имене Зубилно 120, именеи ... именеи 206 зв., яснивелможного 139 зв., колєнских 52 зв., колинских 141 зв., теремежскому ... теремежский 140, пристоинности свьи /тут своєи/ 248 зв., пїа Семена ... на пану Сємине 258.

¹Книга Овруцького гродського суду. Зберігається в ЦДІАУ в м. Києві. – Ф. 11., оп. 1., спр. 1. – арк. 2а.

Зміна *е, *’а > е в ненаголошеній позиції.

Одна з визначальних північноукраїнських рис – перехід *е, *’а > е в ненаголошеній позиції та збереження ’а (я, л) під наголосом – якнайвиразніше виявлена в тексті пам’ятки: *петнадцат* 1, *полпетадесят* 20, *девет* 36 зв., *десет* чоловіків 22 зв., за полдесеты копы 36 зв., у девеносту 20, тисечу 19; с колодою 17, земли пом’яренья /помірянья/ 73, *огледає* 21, *посегаю* 219 зв., дворенина 27, *Костентина* *Костентиновича* 54, по *которои* паненцы *своєи* 52 зв., п’и *Хомековоє* 57, *памети* 100, *заєци*, *сети заєчи* 38 зв., *уреду* 57, *м’ца октєбра* 58, *свещенника* 56, *светог* 33 зв., на *кгрунт* *земленыи* 73, *гор’лченыи* 195; не ретовали 94 зв., увезати 36 зв., *потєгаєт* 52, *притегати* 67, *посегати* 98 зв., *пригледал* 74 зв., *жедал*, *штобы огледал* 88 зв., *выпрегли* 175 зв., *памєтаємь* 215 зв., *угленувши* 30, *вынєвши* 85, *споменувши* 149 зв., *хотєчи* 29, *чинєчи* 29, *видєчи* 48, *просєчи* 57, *бачачи* 51 зв., *стоєчи* 100, *тер’пєчи* 223 зв. та ін. Надпоправне написання закінчення -е в іменнику *имєня* (Зн. мн.) – *ыменє* *свои* 117 зв. – підтвердження закоріненості цієї зміни у волинських говірках того часу.

Трапляються написання й під наголосом: *Тихно Иванович Хомек* 22, *орманскому* ... *ормєнскии* 56 зв., до *врєду /уряду/* 58, до *врєду* 117 зв., *сукна лунская знета* 203, але – *зняти* 94.

Рефлекси, пов’язані з існуванням та занепадом надкоротких ь та ъ.

Під уже усталену тенденцію до витворення голосних повного творення на місці зредукованих ь, ъ підпадають приклади: *ведєр* 17, *служобъ* 22 зв., *седєл* три 87, *пов’ѣту* *Ковєлжского* – *Пилип с Ковлѣ* 156, такі голосні з’являються й у запозиченнях пізнішого часу: з *гумєн* 7 зв., *перєл* 35 зв., *єпанєч* *двє* 87, але *земль* 209. На місці колишніх поєднань зредукованих з плавними масмо характерні українські рефлекси: по *хрыбту* 122, *кывавых...* по *хрыбту* 127 зв., *кывавыи* 128, на *шии* 142, *подданныє* *яблыножские* 153 зв., *тывати* 74, до *кыви* 183 зв. Водночас, трапляються й інші вияви: *слєзне* *просила* 101, *глубоко* 129 зв. Іноді писарі накреслюють в кінці слова на місці ь літеру о: *єдучи* через *Луцко* 42 зв. Засвідчено рефлекс так званого напруженого ь > и в слові – *бию* 197, який в подальшому розвитку західнополіських говірок успадкований не був. У дієприслівнику *сплитивши* ‘згуртувавши’ 125 зв., що не став набутком української літературної мови, вияв *илъ* – закономірний: *гльтька* – *глитати*; *плть* – *сплитивши*. Можливо, дієслово *сплитити* із закономірним для розвитку вокалічної підсистеми української мови рефлексом на час написання пам’ятки було в активному вжитку.

Чергування у – в, з – зо, з(с) – из(ис).

Принципи української милозвучності закладалися ще в староукраїнський (коли не раніше) період. Іноді складається враження, що луцькі писарі дотримувалися певних неписаних правил усунування збігу кількох голосних чи приголосних на межі слів, настільки виразно й послідовно ця тенденція відображена в пам’ятці. Чергування у – в (во, ув, уво, вы) у прийменниках: *Ѡ* *Кондрата Шитка* *взали* 1, *врдник* 3 – *и з урдникомъ* 153, *братєю* *нашею* *уво* *спокоюном* 10, *водлє* *сєго* *ѡпису* *и* *ув* *сєм* *листе* 11, *сторговал* *во* *Ивана* 17, *ув* *ындиктє* 19 зв., *стадныхъ* *Ѡ* *дому* 29, *ДубовицѠ* *Ѡв* *остров* 33 зв., *во* *Кгданску* 34, *Ѡв* *ѡтказє* 35 зв., *Александро* *уво* *имєня* 44, *слово* *у* *слово* 45, *мнє* *ув* *оддѣлє* *сѣ* *зостала* 46 зв., *были* *в* *Угринови* 42 зв., *и* *въ* *ѡтказє* 75, *ув* *отчизну* 77, *которыє* *ув* *ызбє* 86 зв., *вы* *имєня* *єг* 70, *ув* *окон* 86 зв., *ув* *ѡб’ѣдную* *годину* 89, *ув* *очи* 109, *у* *двор* *увошол* 111 зв., *Богдан* *у* *тых* 132, *тыждєн* *Ѡ* *вєжи* 136, *чѠв* *Ѡ* *суботу* 146 зв., *писан* *Ѡ* *Кузминє* 150 зв., *тых* *чѠв* *Ѡ* *волгѡрок* 150 зв., *вы* *имєнях* 262 зв., *Ѡв* *Опанаса* ...

дв отамана ... дво *Ивашины* 268; у префіксах: у Шитка взали 1, свереп *дзати* 29, сею вгодою 18 зв., своїми вгоду вчинити 19, з угоды 53 зв., Которое всказане 26, Белостоцкого усказали 26 зв., дпросивши 12 зв., впросияши 27, уважчого 36 зв., и *вважчог* 37, хотел его узати 42, шкоды и втраты 55, *везчают* ... *вьезчаючи* 69, кривды, втиски 73, в понеделок проводныи умер ... третьего дня *вмер* 91 зв., и *взголоже* 145 зв., *вморил* 141 зв., *дморили* 149 зв., *дмыслне* 16, *пришодчи* *вмыслне* 181 зв., інші приклади з початковими у – в: ножи *вгорские* 17 зв., *ото всег* 32 зв., *нас дсѣхъ* 37 на усих 86 зв., *учораинег* 36 зв., *Януш Прокопович* *Вгриновский* ... *именя* *Вгриновского* 23 зв., *поддальни мои* был *дтек* 32, *зашкодивши* *втек* 62, з уздою 42 зв., во *Ивана* *седло* и *взду* *взали* 136, *навчилса* 153 зв.; з(с) – зо(со), з(с) – из(ис): *исъ* *санок* ... *из* *санками* 17, *ис* *седломъ* 26, *зо* *всеи* 27, *восполлок* *ис* *жоною* 33 зв., *сабла* *зо* *сребром* 52 зв., *посылал* *зо* *мною* 89, и *зо* *всакими* 121, *выехавши* *со* *мною* 124 зв., *взал* *со* *млына* 137, *Ян* *зо* *Гребеного* 182 зв., *оден* *зо* *сребром*, а *други* *из* *шнурами* 227. *Мабуть*, дією цієї ж тенденції треба пояснювати вживання варіанта прийменника *ото* (<отъ): *ото* *всег* 32 зв. Усунення з'яння спостерігаємо і всередині слів: *Велерияном* 1 зв., з *дьяменты* 52 зв., *кніни* *Бяты* 71, до *патриярхов* 62 зв., *Июди* 129 зв., *Биаты* 159.

Трапляються й інші поодинокі випадки звукових змін у підсистемі голосних. Низка прикладів прямо чи непрямо вказують на загалом невластиву для західнополіських говірок рису – акання: не *остовуючи* 24, *отколе* *се* *была* *первей* *граница* *почола* 164, *Григоря* *Оксакова* 31, *готовых* *пнѣи* 35 зв., *начовала* 42 зв., *начовали* 122 зв., *валал* 46 зв., *пнѣи* *Марине* *Колантаевни* 53 зв., *Александровича* 83 зв., *Олександра* 102, *Борзобогатым* ... *Борзобогатые* 105, *жона* *мая* 197. Подібні написання можна пояснювати впливом північних білоруських говірок. У дієприкметнику *неразделимое* 262 в префіксі *раз-* вбачаємо не фонетичне явище, а вочевидь данину церковнослов'янській традиції, оскільки слово *вжиге* у відповідному контексті: *Во* *има* *отла* *и* *сына* *и* *Светога* *Духа* *светое* *живоначалное* *и* *неразделимое* *Троицы* 262. Відзначимо, що в чисельних написаннях дієслів з цим префіксом, жодного випадку з *-а* не виявлено.

Можливо, традиційною орфографією (якщо не описка!) варто пояснювати закінчення *-аго* в прикметнику *зраненаго* 86 зв., яке в такому вияві трапляється лише в цьому слові.

Не виключаємо характерного для низки західнополіських говірок відображення зміни *о* в *е* після м'яких приголосних у написанні: *мешанину* *варшевскому* 70.

Особливості консонантизму.

Відображення твердості / м'якості приголосних.

Приголосні в українській мові, залежно від певної території, по-різному зберігали історичну м'якість. У поліських говірках, очевидно, ще в киеворуський період розпочався процес ствердіння *шиплячих* та *р* перед колишніми дізними *ь, е, и, а, ла, ю*. Цей процес широко засвідчено в досліджуваній пам'ятці.

Р

рь – рь: *гсдѣрь* 2 зв., *гсдрѣског* 29, *гсдрѣског* 84, *мосорьског* 97, *чоботгарь* 195, ра – рд (ря) в кінці основ: *Жданца* *Чоботгара* 16, *бондара* 64, до *писара* 7, *бондара* 64, *писара* 69 зв., *орандара* 71, *Яна* *Грабара* 136, *Лазора* 136 зв., *Пашко* *Гира* 195, *октебра* 213, *от* *Стыра* 214 зв., *але* – до *цара* 20 зв., на *гсдрд* 51, до *гсдря* 90, *Степана* *Моря* 97, *вепрд* 136 зв., *писара* 153 зв., *Лазора* 161, *октебра* 212 зв., *от* *Стыра* 215; в основі: з *ураду* 18 зв.,

владу 23 зв., з ураду 74 зв., на владника 75, владник 89, розшир~~ати~~ 49 зв., з радом сребр~~ьным~~ 52, однорадок 52 зв., однорадокъ 147, дворанине 70, дворанин 260 зв., двораниномъ 142, померал 73, помиряючи 252, две радни 78 зв., Андрея Рябка 86 зв., и на радец ... и радцы 103 зв., Опранка ... Опранце 121, уморлю 125 зв., Горалин 145, варать 172, невпражен 195, сребраных 197, Боратином 238 зв., верлчи 247; ру – рю в кінці основ: гс~~д~~ру 29, гс~~д~~рю 47 зв., в основі: Мирюта 114; ро – ре: гс~~д~~рем 84, у панцарех 86 зв., от комисарев 152 зв., таларев 180. Про м'яку вимову *р* можуть непрямо свідчити й деякі відмінкові форми, вживані в пам'ятці. Наприклад, у присвійних прикметниках суфікси *-ов / -ев* послідовно вживаються з основами на твердий та м'який приголосний відповідно: служебнику Михайлову 26, кона пасыжкова 26 зв., Василевы женою 19 зв., зельзо Миколаєво 76 зв., отчич Миколаев 76 зв. Після основи на *-р* писар нерідко використовує суфікс для маркування саме м'якої основи: Малхерева 69 зв., Григоревич 222 зв., Григоревая 254. Щодо вживання *р - р'* в Луцькій книзі відзначимо, що в іменнику *государ* послідовно *р* м'яке в усіх формах. На аркушах 84-134 у семи написаннях Р.одн. – лише гсдра, у шести О.одн. – лише гс~~д~~рем (у похідних можливі й інші вияви: на цих само аркушах гс~~д~~рьск- – 10 написань, гс~~д~~рьск- – 64, гс~~д~~рск- – 39). Цілком переважають написання з *ра* в Р.одн. іменника *писара*. Слово *уряд* писали як з відображенням м'якості *р*, так і без неї. Наприклад, на аркушах 84-134 лексему *уряд* вжито 31 раз: з *-ра-* – 16, з *-рл-* – 15. Зауважимо й те, що, порівняно з написаннями в середньополіських актових книгах (житомирських, овруцьких, київських), випадків відбиття м'якої вимови *р'* в досліджуваній пам'ятці значно більше.

Ж, Ч, Ш

шь – шь: ездиш ... и хочешъ 70 зв., ши – шы: илшии ... иншии 214, постановившися 214 зв., ша – шя(шл): Руда Мшана Репная 59 зв., пустошл 69, шу – шю: кошулка перловая 35 зв.;

чи – чы: ку помочы 213 зв., ведаючы ... паметаючы 214, привлащыти 215 зв., чу – чю: тещю свою 79 зв., на обличю 94 зв.,

жи – жы: на влицы Жыдовской 213 зв., держыт и вживает 213 зв., жа – жя(жл): имения Подрежа 47 зв., имения Подрежя 48, збожя 74 зв., з Дорогобужя 245 зв., жу – жү: имению Подрежу 34 зв. (зараз с. Підріжжя Ковельського р-ну), в Дорогобужю 245 зв.

Один із писарів після шиплячих, як правило, ставив *ь*: каторыи вижъ 97, сознал, ижъ 97, каждая речъ 97 зв., Иванъ Марьковичъ 98, ижъ мене 98 та ін. Непросто сказати, чи тут йдеться про відображення особливості мовлення, чи відгомін П південнослов'янського впливу, до певної міри, відомого цьому писареві?

Ц

В основах

ци – цы: Буцынскии 95, тєдєц Мацынич 107 зв., злєцывши 125; ца – ця(цл): цатками 36, тридцать 99 зв., але – з ручницлми 31 зв.; цу – цю: ланцугом 38, обєцуючи 93, Стєцута 103 зв., Пацуково 117 зв., Яцука 131, але – два ланцюги 52 зв., Пацюк 119.

У кінці основ

ць – ць: Анд~~р~~ѣць 91 зв., с Подлєсєць 95 зв., отєць 98; цы – ци: небожчицы, Богданє 18 зв., палцы 36, на Кондратцу Возницы 37 зв., посланцы 38, справцы 39 зв., до светлицы 46, на концы 56 зв., по небожчицы 64 зв., две мацы 69, в светлицы 72, на Панковцы 72 зв., на Яровицы 88 зв., державцы 93, копцы-границы 95 зв., Тишицы, духовницы 125, але – Микитинци 59 зв., с платницы на суботу 62, копци 68 зв., две простицы 72, на Верещагиньци 72 зв., в потылицы 112, тыи шєвци 114, Тишицы 125, быти у опєци 126, по олци 150; ца – ця(цл): и хлопца 35 зв., тканица 35 зв., забица 37

зв., на заяца 38 зв., мсца 84 зв., *отца* 87 зв., *от* желѣца 91 зв., до конца 92 зв., овцами 97 зв., на *има* Романца 103 зв., Хомица Грицинич 104, Пилица Мицинич 105 зв., в копицах сено 173 зв., але – мсца 69; *цѹ – цю*: за речку Дубовицу 34, ключницу 35 зв., на Кондратцу 37 зв., в плтницу 38 зв., справцу 39 зв., в светлицу 46, половицѣ 48, моцу 'міццю' 60, половицу млына 75 зв., пятницу 85, на мѣстцу 94, духовницѣ 100, стрелцѣ 119 зв., границу 126 зв., але – ѿ Мошченицу 80 зв., з моцю 25 зв., моцю 129, моцю 103 зв., ѿлѣю 253 зв.; *цо – це*: куницею 17 зв., куницею 38 зв., ключницею 35 зв., из дворцем 65, за границею 118 зв. У присвійних прикметниках цілком переважають написання з суфіксом *-ов*: Гринцовы 15 зв., пасынка ѿедцова 89, *отцова* 98, *отцовског* 82, Грицова 98 зв., грицовскихъ 124, Ярцовны 267. Суфікс *-ев* засвідчено лише в кількох прикметниках: *отцевског* 82, *отцєви* 208 зв. Натомість, після *ц* в пам'ятці ми виявили послідовні написання з *ε* в патронімічному суфіксі *-євич*: Курцевич 10 зв., Луцевичем 38 зв., Соровцевич 41 зв., Бурцевича 55, Грицевича 89, Мицевич 111 зв., Пацевич 226 та ін. Домінують написання з відображенням велярності *ц* у складних числівникових утвореннях на *-дцять*: двадцат 1, двадцатєро 7 зв., дванадцат 6, двоєнадцатєро 89 зв., тринадцат 201 та ін., у типовому поліському вияві давнього ненаголошеного *ε – платонадцет 134 зв., тридцет 161 в сучасному мовленні поліщуків звук [ц] однозначно твердий [net'naɥ:etogo // t'pɥ'ɥ:em], однак непросто зробити висновок про твердість/м'якість цього звука на основі виявлених написань 1561 року. Загалом випадків написань, що потверджують тверду вимову [ц], в Луцькій книзі значно більше порівняно з *p* та *ж*, *ч*, *ш*. Лише з флексією *-ох* засвідчені форми М. мн. з кінцевим *ц*-основи (див. ще приклади на с. 75), але відмінкова форма ѿедцєм 43 зв. може вказувати й на м'якість кінцевого *ц'*. Водночас після інших приголосних трапляються паралельні флексії *-єх* та *-ох*: во Иванчихох 3 зв., у грабєжох 43 зв., в Боровчихох 66 зв., у панцарєх 86 зв, при бодрох 237, в правєх 162 зв., в Садкох 212 зв., в ланєх 247, в лесох 266, на плєчох 16 зв., на возєх 155 та ін.

При відображенні палатальності / велярності варто зважити й на тогочасну орфографію. В арсеналі писарів середини XVI ст. не завжди були наявні засоби для передавання певних звуків. Нічого не можна сказати певного про те, що відобразив писар графемою *ε* в словах: ковалєва, вчорашнєг, тєтку, втєк, бискупєго у виразах – ѿ ковалєва сына 1, вчорашнєг дѣл 1 зв., на тєтку 9, хлопец мои Гурин ... втєк, на середнєм 174 зв.: чи відбулася там лабіалізація *e > o* [кова'л'ова], [вчо'рашн'ого], [т'отка], [вт'ок], [се'редн'ом] чи збереглася вимова *e* з палаталізацією попереднього приголосного [кова'л'єва], [вчо'рашн'єго], [т'єтка], [вт'єк], [се'редн'єм]? Яка була вимова приголосного [п] у слові бискупєго 84 [бискуп'єго], [бискуп'їєго] чи [бискупєго]; [д] у написанні людом пелєпелєцким /людям пелєпелєцьким/ – л'удом чи л'уд'ом?

Процеси, пов'язані з наслідками II палаталізації, в пам'ятці загалом відображені послідовно: на руци 38, на рєцє 60, на их черзє 82 зв., на рудцє 89, на руцє 112, в нозє 119, в нозѣ 122 зв., ѿв опєцє 261, ѿ Белом Стоцє 262, але – в правои руци 228.

Відображення йотової асиміляції. *D+j: не хожу 8 зв., ѿбвоженє 34, припужєня 34 зв., ѿбвоженє 36, посажавши 38 зв., ѿслобожати 51, перед Рожєством 56, выпроважу 140, сажают 141, горожу (ім. Зн.одн.) 245 зв. (не виявленого жодного випадку передавання цього рефлексу за допомогою графем *дж*, що може свідчити про відсутність у волинсько-поліському мовленні на той час африкати *ѣ* на місці колишнього поєднання *d+j); *zd+j: наєжчанє 32 зв., уєжчал, слугамъ и бояром своим

уежчати не казал 44, приеждчали 85, уеждчати 89, узъежчати 102, заежчал 193; b, p, v, m+tj: поступлю 2 зв., ку поступело 249, до Заборовла 6, мовени 'мовленні' 22, виробленого 34, купленые и закупленые 44, прибавлати 10, прибавлене 50 зв., намовала 51 зв., заставлати 53, постановеня 59 зв., вимовляючися 68 зв., выздоровеня 75, робачи 122 зв., застановеня 90 зв., застановлено 129, справеную /справленую/ 124 зв., потравленую 124 зв., zostaveno 163, справены ... справлены 218, прават 'вимагають' 236, на поставлене 193, оставлати 197, забава т 212 зв., постановене 218 зв., граба т 233 зв., грабловали 258 зв. Двоякі рефлексії (наявність та відсутність епентетичного л) у наведених прикладах, можливо, варто пояснювати або ще недостаньою закоріненістю цього явища в живому мовленні (наявність епентези л), або впливом польської мови (відсутність епентези л).

Наслідки уподібнення приголосними j (асимілятивне подовження): за розказаньем 4 зв., брати 4 зв., при заховани 11 зв., с подпистою 22, имению 34 зв., палене 41, сознание 41, збитя и зраненя 41 зв., Подрѣжа 48 зв., впоминанемь 54, за злеценемь 54 зв., на оследане 55 зв., дручемь 86 зв., збитье 104, зопсованя ... вырубаня ... зораня 109 зв., Ильяш ... Ильяша 115, привилия 137 зв., по выгнало 137 зв., до сховалия 138, з Дорогобужя 245 зв. та ін. Як видно з численних прикладів, у різних позиціях жодного разу наслідком асиміляції не стало написання двох літер. Не виключаємо висновку про те, що на час написання пам'ятки довгота передньозвичних у подібних позиціях остаточно не витворилася у вимові мешканців Західного Полісся. Водночас випадки подвоєних написань (на межі морфем) непоодинокі: подданыи 1, поддякании 84 зв., подданныи 28, данного 36 зв., сторонних 123, паржалного 174, неометлно 232 зв., пошрал 6 зв., пошдбирал 102; трапляються навіть надпоправні – листу записного 69 зв. Двоякі написання (винесення над рядок та накреслення букв ь, ъ) можуть свідчити про збереження роздільної вимови. Зрештою, в антропонімі Василя 4 зв. та присвійному прикметнику Божего 24 зв. про довгі [л], [ж] взагалі не йдеться. Мабуть, саме роздільну вимову та ствердіння губних і задньозвичкових варто вбачати в прикладах: здорова 41, здоровья 41 зв., набют 60 зв., вѣжчаючи 69, обьявил 118, Лукяна 136, възголоже 145 зв., ѿ вѣжчае 242 зв., але – платном 62, патая 118, обьяжками 150 зв. У запозиченні з очевидним польським виявом *tj > с моц у формі О.в. одн. маємо паралельні написання: з моцю 25 зв. та моцью 129.

Асимілятивні процеси на межі поєднань прийменників *с, от* та префіксів *с-, рос-, бес-, от-* з наступними звуками. Приклади з дотриманням звукового сингармонізму (перед наступним глухим – *с*, перед дзвінким – *з*) у пам'ятці вочевидь переважають. Написання з прийменниками: с подпистою 22, с пушами, з реками 24, с кунцею 26, з руки 27, с части 41, с кнѣм 41 зв., з двора 41 зв., з вижом 46, с подпистою 50 зв., з людми, з роботами, с подачками 53, с которое 55, с тых 55, с платници 62, з ним 69, з бояры и с татары 71, с подданными 81 зв., з жоною, з детми и с пасынками 88 зв., з возы, с хомуты. А з них 101 зв., восполк з Вацлавом 103 зв., с платы, з роботами 121, з розказаня 124, з мошною 129, с полми ... з гаи 132 зв., с цркви 243 та ін., але – абых с ним 27, мы с обудву 27, хто з слуг 32 зв., когби с них 61, хотячи с нею 90 зв., с мошною 129, одингъ з камаином, два з шафером 235 зв., с озерми 255. Іноді під загальну сингармонійну тенденцію підпадають і слова, зміни в яких призводять до забуття етимології: добре зведомы /тобто сведомы /24. Написання одразу двох літер *зс* також свідчить про намагання писаря дотримуватися певного правописного узусу: зс хомутом 38 зв. У випадках перед наступним *с* писарі, як правило, змінювали прийменник *с* на *з*, очевидно, з метою уникнення злиття двох звуків *с*: з сторонами 46, из свестью 48 зв., зь

староства 69 зв., возы з сукномъ 72, з службниками 81 зв., з сокеры 101 зв., з свекровю 121, зсоромитил 147 зв., з судьями 225 та ін. Щоправда, у префіксі *рос-* писарі могли використовувати й одну графему *с* – росаду /розсаду/ 136. Показовим є виявлене оглушення й у приємнику *через* перед наступним глухим: *черес* поле 157 зв. Написання з префіксами: *зъєднали* 30 зв., *розказал* 37, *збил*, *скривавил* 56, з *росказанєм*, але – *розказати* 67 зв., не *розказую* 69. Інші приклади асимілятивних процесів: *свѣчил* 18, *свѣтил* 76 зв., *Котчиски* 27 зв., *Подрезског* 34 зв., *Подрезского* 35, *подрезские* 146 зв., *кнажетского* 38, *ни и* чимъ 38 зв., *Лудвицьскии* 39, *Збаразкого* 59 зв., *Збаражскими* 98 зв., *ческая* 87, *защепки* 107, за прозбою 108 зв., *вижом местским* ... *казни местцкои* 114, *владник Мыщин* 124 зв., *дедицтва* 60, *свидоцтва* 134, *бородчицкое* 149, *принецши* 205, *дороцши* 223, *берестелжи* 167 зв., *влица Троицкая* 214, по нещастю 223, *шубку на нюм зодрал и шарпаль* 253 зв. Наведені приклади показують іще неустабільненість витворення прикметників за допомогою суфікса *-ьск-*: в одних випадках асиміляцію відбито на письмі, в інших – ні. Надзвичайно промовистими для ілюстрації уподібнення за м'якістю при словостворенні за допомогою цього суфікса відзначимо написання *огавичицькии* 129, *суседськимъ* 170, де, треба думати, букву *ь* вжито писарем уже з метою передати м'яку вимову [с']. Явище започатковане ще в давньоукраїнській період після занепаду зредукованих (найдавніші поодинокі вияви в пам'ятках XIV ст.¹), але в подальшій писемній практиці траплялося рідко. Прикладів звукової сингармонії в приємнику/префіксі *ом/от-* менше, явно переважає *ом/от-*: *мне ув оддѣле са* зостала 46 зв., в *отдѣле са* зостала 46 зв., *оддавши* 62, *одменяючи* 70 зв., *отлили* 86 зв., *одежчал* 204, *од годѣ* 100 зв., *от сеѣ* недела 108 зв., *от пѣов* 130, *отвезли* 135 зв., *отворали* 135 зв., *от всеи* 137 зв., *отповѣд* 137 зв., *отвѣдено* 147, *отгол* 147 та ін. Прикладом уподібнення за глухістю може бути написання: *моц суполоую* 223 зв. (стп. *zupelnie*), оскільки на цій само сторінці в іншому консонантному оточенні маємо: з *моцо зуполоую*. Якщо в написанні слова – *гребра* 129 – не описка, то тут варто вбачати приклад прогресивної дистактної асиміляції.

Дисимілятивні процеси засвідчено в пам'ятці поодинокими прикладами: *бчол* 34, *нихто* 47, *пѣа Сщастного* 69, *вынешчи* 64, *отнешчи* 205 зв.

Явище спрощення. Спрощення в групах приголосних, яке наразі в літературній українській мові є не лише орфоепічною, але й орфографічною нормою, в писемній мові середини XVI ст. проявлялося непослідовно: *-ждн-*: *кожное* 34, за *кожныи* 35 зв., *кождыи* 12, *тыждню* 82 зв., *-здн-*: *о празнику* 42 зв., *позно* 46, при *поезднику* 117 зв., *позно* 121 зв., *позно* 217 зв., *-слн-*: *солныце* 46, на заходѣ *солныца* 122 зв., *-стл-*: *щастливог* 58 зв., *-стн-*: *пресныи* 17, *наместник* 19 зв., *властным* 51, *Щасного...* *Щастному* 69, в суботу *маслопустную* 62 зв., *ѣстне* 124 зв., на *страснои* недела 82 зв., на *страстнои* 85, *чесног креста* 100 зв., *постник* 136 зв., *перстенми* 208 зв. та ін.

Протетичні приголосні *в* та *г* трапляються відносно рідко: *гаркабуз* направовати 103 зв., *пнею Ганю* 109 зв., *вовторок* 21, и *въ вотказѣ* 75, *ѣ вовсе* 166, *ѣ восмидѣят* 191 зв. /у двох останніх написаннях не виключаємо вживання приємника *ув*, що зовсім не означає нерозповсюдженість явища в мовленні/. Написання – *ув окон* 86 зв. – можна

¹Шевельов Ю. Исторична фонологія української мови. – Харків, 2002. – С. 434.

потрактовувати двояко: з протетичним *в* та з прийменником *ув*, але в іншому місці писар таку неоднозначність усуває: в дверехи и в вокон 249 зв.

Перехід л > в загалом писемні тексти цього періоду засвідчують досить спорадично. У Луцькій книзі також випадків цієї зміни виявлено небагато, але приклади, що її ілюструють, досить промовисті: вожков, на вожи 1, землю Баевскую залив 11, наложив 65, човны 102, наповнившиса воли своеє 122 зв., Свтуха 135 зв., врадник ... закликав 166, нашов 176, поьмили 180, приятелєи не зевєв /звів/ або и звездши, помеьжованя и роздеьлку приняти не хотєл 189, пєвных 225. Про закоріненість процесу в мовленні поліщуків свідчить надпоправне написання – *отбилши* 'відбивши' 234 зв. У назві другого дня тижня *олторка* 12, *олторок* 12 зв., в *овторок* 21 (можливо, во второк), *овторок* 251 зв., мабуть, протеза ще тільки-но з'являлася, оскільки всі безприйменникові номени засвідчено винятково з *о* чи *ω*. Такі само форми виявлено і в більш ранніх пам'ятках: во вьторокъ ... *отъ* *ольторка*¹.

Досить послідовно розрізняли волинські писарі вибуховий [г] та глотковий [г]: *квалт* 17 зв., *крунт* 31 зв., *кгданскии* 34, *Граевскому* ... *Кграевского* 79, *квалтовным* 72 зв., *Грицка* *Кгоклгича* ... *Семена* *Гордуновича* 91 зв., *микдалов* 177, *кгда* 136.

«Проблемним» при відтворенні на письмі для луцьких писарів був звук [ф], який вони сплутували з іншими, що призводило до різних надпоправних написань: *хоробє* 64 зв., *Филипко* 65 зв., *Федець* ... *Хведца* 81 зв., *Хведора* 175 зв., *велми хорьм* ... *Форобы* 88 зв., *ФстаФю* ... *ФстаФєвы* 117 зв., *похвативши* ... *Фатали* 231 зв.

Інші поодинокі явища в підсистемі консонантизму: у слові – *бондара* 64 – явище метатези вже відбулося; в іменнику для *воженя* 'для возіння' 220 зв. маємо чергування за аналогією до *водити* – *вожу*.

Система наголошування.

Певні спостереження можна зробити над акцентуацією досліджуваної пам'ятки. Навіть зважаючи на те, що в скорописних текстах цієї пори діакритичні знаки (не йдеться про винесені графемі) або не проставлялися, або були зовсім невпорядковані, все ж до деяких висновків ці знаки спонукають. Уже йшлося вище, що волинські писарі досить часто над голосними літерами ставили крапки. Найпослідовніше такі крапки ставлено над кінцевою голосною літерою з метою розмежування слів, які ще не завжди писали окремо. Водночас крапки нерідко стоять і над графемами всередині слів: на року 31, ставши перед нами на року *обоя* 66, на брата 58; своєму, свого 38, до мєне 38 зв., моєго 41 зв., мойми 43 зв., моєго 60 зв., жебы єго 62 зв., в нєго 65 зв., до нєго писаныи 66, з нєго 109, *иж* *ѡни* 68 зв.; *копѣю* з *листу* 39 зв., *листу* 43, за *листом* *И* *рсказанємъ* 69 зв., *кнѣзя* *Рѡмана*, *волѡдавскии*, *листы* 260, з *ставы* 49; *перед* *менє*, *жалуючи* 42 зв., *повєдаючи* 44 зв., *не* *вдаючиса* 48 зв., *ѡгаючи* 48 зв., *заморляючи* 58, *маючи* 66 зв., *и* *ѡбєцуючи* 70, *вымовляючи* 67, *жадаючи* 80, але *пытанючи* 44 зв., *маючи* 58 зв., *чиндчи* 48 зв.; *Василєвича* 48 зв., *Василю* *Михаиловичу* 48 зв., *иванѡ* *Яцковичѡ* 55, *Бориса* *ивановича* 57, *Петру* *Кухмистровичу* 64 зв.; *стрєлити* 31 зв., *меновите* 44, *половицѡ* 48; *зо* *всьми* 49, *скликавши* 52, *Казано* 55 зв., *казаль* 57 зв., *Казано* 57 зв., *подстѡростєг* 57, *присылал* 57 зв., *приєхали* 70, *починила* 57 зв., *приятелєи* 58, *стѡросты* 63 зв., *рубанѡя* 63

¹Судебная книга ... – С. 85.

зв., Андрѣємъ Садовскимъ 66, за росказанѣмъ 66 зв., до ключника 69 зв., жупнику рускому 69 зв., ведле запису 69 зв., с кнаѣлѣмъ 138 зв., четвертогонацѣмъ 78 зв., мнѣ нагородилъ 79, в сѣреду 82 зв., небытности 84, вижѣво сознѣне 98, тисячи 99, Мѣтѣсу 101 зв., зѣнавши 102 та ін. Свідомі того, що цими крапками писарі, можливо, намагалися відобразити й щось інше, не винятково наголос, оскільки послідовність таких «наголосів» в жодній справі не витримана. Але деякі написання все ж дають підстави припускати, що в низці випадків творці книги саме відтворювали розмовне наголошування, яке було характерним для староукраїнських пам'яток загалом, як то: кореневе наголошування односкладових іменників лісту, наголошуваність займенників свого, до нѣго, перенесення наголосу з односкладового іменника на проклітик нѣ року, наголошування патронімічного суфікса *-ович* Василевича, дієприслівників жадаючи¹.

Іменник.

Словотвір.

Творення слів, засвідчене в Луцькій книзі, відображає процес становлення успадкованих з попередніх мовних епох похідних дериватів та витворення нових на власне українському мовному ґрунті, зокрема й під впливом чужих мовних систем.

Чи не найактивнішим способом творення іменників з-поміж усіх виявлених похідних треба назвати суфіксальний, а із суфіксальних виділимо новотвори з постпозитивним компонентом *-ше*, <(-іj-), *-ше*, <(-іj-). Для луцьких писарів, складається враження, не було жодних обмежень при творенні абстрактних іменників за такою моделлю від дієслів. Причому, від безпрефіксальних мотиваторів новотворів значно менше: в держаню 3, гамованя 6, будованѣм 9, в будовани 240 зв., пушчани 12 зв., стани 13 зв., єдналю 19 зв., мовѣли 22, хованя 32 зв., на зимованѣ 33 зв., седѣне 58, ку граниченю 68 зв., за жѣданѣмъ 232 зв., старѣло 241 зв., ѡт даня 251, питя 155. Набагато більше субстантивів утворено від префіксальних дієслівних основ²: (рос-/роз-) за росказанѣмъ 1, розровнанѣ 9, розширенѣ 50 зв., на розмышленѣ 56 зв., розогнанѣ 135, розобранѣ 248 зв., (ѡ-) ѡсвалченѣ 3, ѡповѣданѣ 3, ѡмѣшканѣ 14, на ѡгледанѣ 55 зв., (ѡт-) при ѡтдаваню 58, ѡтнатѣ 75 зв., (ѡб-) за ѡбсыланѣмъ 76, на ѡбвоженѣ 91 зв., ѡбдарованѣмъ 125, ѡбовазанѣ 210 зв., за ѡбосланѣмъ 241 зв., (у-/в-) увазаня 3, впоминанѣмъ 54, ѡ хѣханѣ 74 зв., за вмоцованѣмъ 90 зв., ѡ вѣжчанѣ 242 зв., взорванѣ 255, взатѣ 174 зв., (з-/с-) под страченѣмъ 19 зв., зранѣню 64, на смѣркани 63, на смѣрканю 122, знаидѣне 68 зв., по зѣханю 113 зв., схованя 137 зв., скупованѣ 139 зв., збитя 30 зв., збитѣ 104, (со-/зо-) сознѣне 3, зопсованѣ 95 зв., (вы-) по выѣханю 7 зв., по вычитаню 9, на выхованѣ 18 зв., по вычѣтѣлю 24 зв., при выдаваню 53, вызнѣне 58 зв., по выделѣню 66, на выдержанѣ 70 зв., длѣ выздоровеня 75, по выгналю 137 зв., длѣ вывоженя 140, длѣ вышишкованя 233 зв., на вышгѣю 220, на вышгѣи 220, (на-) нароженя 9, (за-) при заховани 11 зв., застановѣнѣ 18 зв., заложѣна 18 зв., задержаня 23 зв., ѡ забранѣ 28, по застреленю 91 зв., при замордованю 114, в захованѣ 138 зв., запоможѣня 239, завитѣ 235 зв., (по-) ѡ порожанѣнѣ 19 зв., ѡ покраденѣ 25, ѡт поданя 88 зв., почертѣня 118 зв.,

¹Мойсієнко В.М. Наголошування в українських стародруках кінця XVI – XVII ст. // Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 475-477. Слов'янська філологія. – Чернівці 2009. – С. 531-534.

²Л. Полога таких віддієслівних абстрактних іменників в українських пам'ятках XIV – першої половини XVII ст. наводить близько 700 (Див. Полога Л.М. Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. – К., 1991. – С. 84).

поделана 135, постанове^ня 137 зв., позволе^ня 137 зв., поме^никане 140, покаже^на 154 зв., в попасе^ню 165 зв., поволокана 218 зв., на початю 57, ѿ пожатє 194, (при-) ѿ приложє^не 28, кром припужє^ня 34 зв., (пере-) перенагабаня 51, ѿ переєжчанє 193.

Значно менше в пам'ятці виявлено іменників, утворених за цією моделлю від інших частин мови (іменників): свини 7 зв., каменя 71, сосонє 257 зв., плата 33, брата 116 зв., весе^ня 137, привиля 137 зв., межи провала 174, подлє подвора 9, в колодах 70 зв., волошя 33 зв., дручємь 86 зв., збожя 118, волосє 94 зв., в столгьє 204, дубє 257 зв., (прикметників) здорова 8 зв., дла сведома 10 зв. Засвідчено лише кілька конфіксальних дериватів з фінальним компонентом *-ьє*, <(-ї)->: подлє запястя 16 зв., на передмєсто 142, зголо^вє 231 зв., ѿголо^вє 145 зв., по залєчю 161.

До продуктивних також треба віднести утворення з суфіксами:

-ьк-: сорочки 5 зв., дочки 14, за речкою 34, бочки 72, скрилка 137 зв., ѿг гребєлжи 163 зв., внучку 180, ; салками 17, мешок 17 зв., дячко 18 зв., вачок 26, батко 114, по зашижу 193 зв., горщков 217, **-ьк-**: спадком 7, ѿденки 7 зв., ѿстаток 7 зв., вчинков 8 зв., пожитки 9, счадки 9, матце 10, жонки 16 зв., мошо^нжу 17 зв., хустку 26, розделку 18 зв., пожитку 19, земалка 21 зв., з розсудку 22, малжонок 27 зв., ши^нкарки 33 зв., статки 33 зв., клепок 34, ѿртку 44 зв., панєнцы 53, добытки 60, погрозки 61, до мостка 118 зв., боярка 123, ѿ ярмаргьє 142, перстенюк 265 зв.;

-ник-: дворника 5, помочники 5, ложники 5 зв., четвєртинник 6, мылники 13 зв., намєстник 19 зв., золотник 35 зв., целник 48, коморника 55, жупнику 69, иноходника 89 зв., потужников 133 зв., служебник 135, ключнику 135, мелника 136, ручники 137 зв., передники 235 зв., летник 236, бєрезник 251 зв., дубник 251 зв.;

-чик-: небожчик 18 зв., барв'єрчик 231;

-ств-: непослушенство 4 зв., потомства 7, драпєзство 7 зв., непоспєшєнством 19 зв., в малженствє 54 зв., поручєнство 58 зв., дєдицства 60, маршалства 69 зв., крадежство 76, ѿ забиство 114, шлахєтство 134, малжо^нство 137, небєзпєчєнство 137 зв., влдчюства 139 зв., на повиноватство 149 зв., добродєжство 161 зв., на тєсєлствє 195, ѿбаватєлством 214, ѿбожствє 223;

-ость-: трудности 3, властност 3 зв., колкосот 3 зв., бытности 4, властивост 5 зв., маєтност 6, маюности 140 зв., вєчност 9, сведомостю 9 зв., совитости 12 зв., в'єдомости 20 зв., недорослостю 22 зв., пилност 26 зв., невчяинност 28, живяности 33 зв., вєчистостю 34 зв., поволност 55, близкост 68, за недбалостю 70 зв., повинност 135, сватостєи 137 зв., твердости 137 зв., лєгкост 181, готовост 200 зв., прикрости 229, спротивност 233, справєдливост 237, ровност 247, склонност 262 зв., короткост 264, дла в'єрности 269 зв.;

-ьць-: Богданца 5, ѿ дворцы 5, радцами 12, на сыновца 13 зв., до кравца 17, гостилцюм 17, посланец 20 зв., истца 32, виноватцюм 32, чєпец 35 зв., хлопец 62, старец 79 зв., молодец 111 зв., Жданец 136 зв., на мєстцы 139 зв., злочилцюв 141, старец 225 зв., **-ьць-**: забища 37 зв., шкодцюв 79 зв., через приводцу 130 зв., державцы 135;

-иц-: рукавицы 1, пивницы 6, пшеницы 7 зв., ручницу 8, розницы 18 зв., небожчица 18 зв., ключницу 35 зв., ѿконницы 72, ѿбетницу 95, тканиц 137 зв., имєлица 140, жупицы 141 зв.;

-ич-: шлахтича 83, старостич 196 зв., хоружич 196 зв.,

-ин-: за головщину 4 зв., воловщину 7 зв., подымщину 7 зв., кром броварщину 234, дробины 20 зв., пошлинами 11, причина 11 зв., рогатинами 15, ѿтб'єжщину 81 зв., лозины 129, паренины 136, днину 136, господына 145, з десатини 157, животину 170,

пашнина 195, кобылину 220 зв., -изн-: сєрєбщизну 11 зв., материзну 83 зв., готовизны 125 зв., в ыстиязє 205.

До непродуктивних (за матеріалами аналізованої пам'ятки) віднесемо словотвірні моделі з суфіксами -д-: кривды 135, -ар-: писар 138 зв., -ик-: мужиком 136 зв., -ак-: жабраком 55 зв., -тель-: приятелеи 12 зв., -ьб-: прозбою 9, личбы 11, селитбу 123, -об-: жалобою 12 зв., -от-: истоты 12 зв., -ищ-: городище 20, побоища 161, -ощ-: в оорощах 248, -єж-: грабежи 135, чергєжи 142 зв., ; -ечк-, -ячк-: именичъка 140, скрынечъка 140 зв., з мешєчжом 200 зв., -яг-: блудаги 268 зв., -иск-: ошєписком 221, -знь-: приязнє 53, -л-: пошла быдлу 102, -овл-: годовли 78 зв. Іменник *годовля*, треба думати, є власне українським утворенням¹, оскільки не виявлений у словниці цього періоду ні білоруської, ні російської, ні польської мов. Поява цього деривата пізніше в польській мові потрактовується як українізм². Іменник *братанич* – з братаничом 62 зв. – формально мав би бути утворений від твірного *братан*, однак ні в досліджуваній пам'ятці, ні в інших текстах цього періоду подібного деривата не виявлено. Цікаво, що в українських та білоруських текстах трапляються найрізноманітніші похідні від мотиватора *братан*: братанєкь, братанокь, братанець, братаникь, братанка, братанна³. Можливо, вже у час написання книги мотиватор *братан*, який активно живився в текстах періоду Київської Русі⁴, з ужитку вийшов. У документі з Луцька 1558 р. зафіксовано іменник *братеникь*⁵, де твірним мало б бути ніде не виявлене *братен*? Невипадково Г. Аркушин, характеризуючи сучасну західнополіську систему словотворення, похідні *братанець*, *братанка* подає як утворення з суфіксами *-анець*, та *-анк-(а)* відповідно⁶, оскільки волиняки ці слова наразі вже жодним чином не пов'язуть із мотиватором *братан*, а винятково з *брат*. Додамо, що й у XVI ст. жителі Західного Полісся, очевидно, слова *братан* 'небіж, син брата' також уже не знали. Засвідчений у пам'ятці дериват – на сыновца 'син брата' 13 зв. – активно вживається на Західному Поліссі й тепер⁷.

Називання мешканців за місцем проживання за допомогою суфікса *-ан-, -ян-*, очевидно, було поширеним у мовленні волиняків: мешчанина 147, радомышланє 111.

Небагато іменників утворені префіксальним способом: пасынки 15 зв., презыски 18 зв., небытности 84, з двєма прихижки 195; складаням: мужєбоища 8, четвєртолътков 21 зв., полреки 11, в полумили 78 зв., рыболовов 129 зв., полтретѣ 135 зв.; конфіксацією: уже згадуване – запяста 16 зв., а також – поминки 21, паробков 33 зв., пожитки 71, подсусєдка 163 зв., прикаждов 195, подтєлок 195; безафіксним: ѡтказ 4, выроку 4 зв., втиски 6 зв., до погребу 7 зв., вступу 9, вступу 10 зв., наклады 11, спокоєм 13, впор 14, подписомь 24 зв., вєвод 31, ку ѡтводу 43 зв., переказу 51, вєездь 68 зв., на послугах 90, змовы 108 зв., по вымєру 118, до испаси 128 зв., заповєд 130 зв., выделу 132, ѡгород 136, росаду /тут розсада/ 136, наиму 136, в опєце 137, ѡповєд 137 зв., застави 137 зв., розмовы 142 зв., прокосы 149, в перегороды 151, под присудомь 171 зв., зърубы 204,

¹ У пам'ятках української мови в формі годовл- – абы годовл- была (Н. одн.) слово засвідчене в 1512 р. (Див. Словник української мови XVI ... – Випуск 3. – С. 245).

² Wańkowski A. Etymologiczny ... – Т. 1. А-К. – S. 529.

³ Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Випуск 3. – Львів, 1996. – С. 52; Гістарычны слоўнік беларускай мовы. – Вып. 2. – Мінск., 1982. – С. 194-195.

⁴ Срезневский И.И. Словарь древнерусского языка. Т. 1. Часть 1. – М., 1989. – С. 167.

⁵ Словник української мови XVI ... – Випуск 3. – С. 53.

⁶ Аркушин Г. Іменний словотвір західнополіського говору. – Луцьк, 2004. – С. 52, 55.

⁷ Аркушин Г. Словник західнополіських говірок. У двох томах. – Т. 2. – Луцьк, 2000. – С. 145.

выкладов 224, вымыслу 233 зв., горожу (ім. Зн.одн.) 245 зв., после забору 237, для переїзду 250 зв. та ін.

Активність різних словотвірних моделей на час написання пам'ятки призводила до появи кількох варіантів на позначення одного поняття. Так, для вираження процесу опитування писарі могли вживати синоніми: *опыт* (< опытати) 260 зв., *опытане* (< опытати/опытаний) 111 зв., за *опытуванемъ* (< опытувати) 193 зв.

Неморфологічне словотворення в досліджуваній книзі засвідчене поодинокими прикладами. Лексико-синтаксичний спосіб: *сегодня* 55, *сеножатми* 77 зв., *невѣсту* 138 зв., *злодѣвъ* 141, *добродѣю* 197, *Точивеки* /назва села/ 175, з *Добрыводою* /назва присілка/ 238 зв.; окремо тут варто виділити числівники на позначення другого десятка, десятків, сотень, де процес лексикалізації вже завершився: *платнадцат* 25 зв., *осмьдесат* 140 зв., *платсот* 10 зв. та ін.; морфолого-синтаксичний: *державчина* *кревская* 40, *подданнии его* 76, *воротныи* 84, *мел мнѣ* врочистого *платити* 95, *огневою хоры* 256 зв. Іменник *дядиной* 261, *дядиную* 263 зв., треба думати, відмінювався ще в мовленні волиняків за зразком займенникових прикметників, оскільки сучасна парадигма слова *дядина* – *дядини* – *дядину* в тексті не виявлена.

Виявлений у пам'ятці рід деяких іменників подальшою мовною практикою українських мовців успадкований не був (принаймні, не став нормою літературної мови): *переказы чинити* 9, якую *ж* *колвек* *переказу* (ж.р.) 11 зв.; *той продажи* (ж.р.) 51, *адамашку брунатного* 183, *о ярмарке луцкомъ* 193. Іменник *Волинь* поліщуки відмінювали за зразком чоловічого роду: *одини от* Рускоє землі, а другіє *от* Волиня 60. Субстантиви *яблоня*, *долоня* ще зберігали в мовленні волинян давню парадигму *ї*-основ: на *долон* (ч.р.) 82 зв., *видел есми яблон*, а *от* *той яблони* 124. Іменник *гроші* мав форму однини й множини: *своим властивым грошем* 139 зв. Із контексту не зрозуміло, яка була початкова форма іменника *годовля*: *кон своєї годовли* 78 зв. Як уже було відзначено вище цей субстантив в українських текстах уживався в Н. одн., очевидно, за зразком давніх іменників *ї*-основ: *абы годовлѣ была*.

Словозміна.

Словозміна іменників охоплює ще значною мірою старі форми. У багатьох випадках давні типи відмінювання нерідко проступають вочевидь послідовно. Водночас історичні флексії писарі вже замінювали новими, що в подальшому ставали нормою української літературної мови. Для ілюстрації усіх зафіксованих у пам'ятці виявів закінчень представимо їх за окремими парадигмами.

І відміна. Іменники *ā*, *jā*-основ.

Однина. Ї: *половица* 20, *сабла* 25, *дєвка* 32 зв., *губа* 63 зв., *державца* 80, *делѣя* 78 зв., *должина* 247, Р: *пшеницы* 1, *потребы* 14 зв., *личбы* 54 зв., *от малжонки* 54 зв., *тєсли* 55 зв., *от* *недели* 108 зв., *пашнѣ* 130, *пашни* 250, *гривни* 54, *гривны* 208 зв., *рыкуни* 250, *от* *суботы* 251, *шкодцы* 257, Д: *невѣстце*, *небожчицы* *Богдане* 18 зв., *воеводе* 24, *воеводи* 118, *жоне* 24, *кнѣни* *Богдане* *Михаиловнє* 44, *кнѣни* *Богдани* *Михаиловнє* 44 зв., *малжонце* 55, *малжонци* 197, *небожчицы* 55, *братанцы своєї* 77 зв., Зн: в *середу* 1, в *платницѣ* 26 зв., *въ епископю* *Луцкую* 37 зв., у *неделю* 56, *сестру* 71 зв., *половицу* 75 зв., *о* *Мощеницю* 80 зв., *о* *голову* 223, *пашню* 250, О: з *пашнею* 10, *куницею* 17 зв., *куницею* 38 зв., *ключницею* 35 зв., *границею* 118 зв., *лисицею* 227 зв., з *Ганною* ... *Марєю* 48 зв., за *прозбою* 56 зв., з *милостынею* 62 зв., *стелею* 86 зв., *дирею* *зверху* 86 зв., за *межею* 96, *межою* 120, з *опанчою* 106 зв., з *опанчею* 146 зв., *сторожею* 160 зв., з *бронєю* 174, *Головнею* 193 зв., *над греблею* 247, *должинею* 247 зв., *ширинею* 247 зв., с

клячою 233, з долею 254 зв., душею 262 зв., М.: у Четвертни в корчмы 8, по матце 10, по бабце 219 зв., по души 100 зв., по бабце 219 зв., у голове 55 зв., ку шкоди 62 зв., на бородѣ 110 зв., по души 100 зв., в потылицы 112, у потылицы 122, в загороды 128 зв., в правои руки 228, 8 стални 228 зв., на справи 56 зв., на справе 228 зв., на дорози 252 зв., Кл.: форм не виявлено.

Множина. Н.: сверепы 30 зв., розницы 54 зв., гречки 74 зв., Р.: служоб 4 зв., личьб 183, двох сверепѣ 30 зв., сабел 82 зв., опанеч чотыри 122 зв., куров сто 7 зв., кур трое 136, выбирати платов и доходов 206, солодовнеи 171 зв., солодовен 233, з сторон 54 зв., яловиц 108 зв., павов три 204, земля 209, вбицлов 252 зв., з скрин 258, Д.: шкодам 54 зв., нам обома сторонам 246, Зн.: форм не виявлено; О.: зо всѣми платы, пошлинами, земли, з дубровамы, зо всакими проробки, з отавы, з запусты, 10, з грудами, и с крыницами 10, з бронями 15, из слугами 55 зв., перед громницами 60, зь землями 143, из судьями 189 зв., с пашнами 250, М.: на руках 55 зв., у светлицох ... въ светлицах 118, в копицах 173 зв., Кл.: форм не виявлено.

Двоїна. Н. – Зн.: на обе стороне 18 зв., двѣ копи /можливо, тут писар намагався передати двоїнну форму, оскільки далі в цьому реченні в поспданні з іншим числівником маємо й іншу флексію – полтретѣ копы/ 135 зв., две ране 174 зв., на две сестре 185, двѣ копе 195, двѣ кошоуце 236, по двѣ волоцы 247, Р. – М.: форм не виявлено. Д. – О.: форм не виявлено.

Іменники і, ї-основ.

Одина. Н.: кнїги Андреевая Четвертенская, кнїги Маря Лвовна Свищовская 66, пани Несвѣцкая 138, Р.: 8 пїеи 55 зв., от панєи 250, от панєе 250 зв., Д.: пїе 32, Зн.: на панюю 56, О.: с кнїгєю 18, М.: Кл.:

Множина. Н.: Р.: Д.: Зн.: О.: М.: Кл.: форм не виявлено.

Двоїна. Н. – Зн.: Р. – М.: Д. – О.: форм не виявлено.

Інші колишні типи відмінювання, що ввійшли до I відміни:

Одина. Н.: свекров 14 зв., Р.: до скрви 14, свекрви 14, до церкви 56, Д.: Зн.: О.: з свекровю 121, М.: Кл.:

Множина. Н.: Р.: Д.: Зн.: О.: и з двема дочками 135, М.: Кл.:

Двоїна. Н. – Зн.: Р. – М.: Д. – О.: форм не виявлено.

	однина						множина					
	тверда			м'яка			тверда			м'яка		
	ā	ū	г	jā	ī	ī	ā	ū	г	jā	ī	ī
Н.	-а			-а			-ы, -и – після з,к,х				-и	
Р.	-ы, -и – після з,к,х	-и,		-и, -ы після ц; ъ;			-О, -ов			-О, -ов, -ей	-еи, -ее	
Д.	-и, -е			-и, -е, -ы після ц			-ам			-ам		
Зн.	-у			-ю, -у після ц;								
О.	-ою	-ю,		-ою, ею			-ы, -ами		-ами	-и, -ами, ями, -амы		
М.	-и, -ы, -е, -ѣ;			-и, -е, -ы після ц;			-ах,			-ах, -ох		
Кл.												

П відміна. Іменники *ѡ, ѣ*-основ.

Однина. **Н.**: кожухъ 1, кгвалт 17 зв., запуст 251 зв., пиво 91 зв., жыто 225, **Р.**: ноабра 1, до цара 20 зв., мѣѣа 26 зв., до колца 30 зв., з лѣса 34, листа 43, *ѡт* кнѣа 55, хорга 56, млына 66 зв., писара 69 зв., до Буга 135 зв., писара 153 зв., за розума 126, берегом гая 126 зв., *ѡт* застенка 248, до двора 268; водлѣ листу 12 зв., тог листу 82, кгвалту кликати 15, трупу 18, водлѣ позву 23, *ѡт* статку 30 зв., долгу 30 зв., воску 54, з дѣлу 54 зв., ставу 66 зв., по хрыбту 122, з мосту 122 зв., з дѣлу /поділу/ 132 зв., к Бугу 135 зв., полтора року 136, люду 151, перцу 177, з возу 180, по ѡбапол гаю 248, длѣ переезду 250 зв., *ѡт* застенку 248, *ѡт* дворѣ 267; *ѡт* поданя 88 зв., поголовя 257, *ѡт* поданю 88 зв., **Д.**: вриаднику 1 зв., попу Вартику 56 зв., пану Петру Костоюшковичу 120, ку берегу 60; вриадникови 84, мужови 53 зв., кгвалтови 60, Вартикови 68 зв., тому вриадникови Стасѣви 84, пушкаррови 103 зв., жиду Лѣвѣви 122, ѡписови 210, застановѣло 256. **Зн.**: вziali ... кожухъ 1, дубѣ рубаюг 1, за нестане 4 зв., тоѣ имѣнѣ 24, ѡ покраденѣ 25, ѡ бои 28 зв., за кон 26, во имѣнѣ 36 зв., на ѡгледанѣ 55 зв., збитѣ 56, взато два кони 78 зв., на повиноватство 149 зв., ѡ допущенѣ 251, збожѣ 252 зв. **О.**: жабраком 55 зв., з брамом ѡксамитнымъ 236, киѣм 14 зв., ѡбычаѣм 55 зв., из дворцѣм ... з дворцом 65, вижом 1, вижемъ 124, гдѣрем 84, за Глушцѣм 141, з краямом 208, колцѣм ... колцом 247 зв.; за росказаньѣм 4 зв., под страченѣмъ 19 зв., впоминанѣмъ 54, збожѣмъ 110, з будованѣмъ 254 зв. над чоломъ 16 зв., з сѣдломъ 26, Петром Костоюшковичомъ 120 зв., з людомъ 160 зв., вином 233. **М.**: на торгу 1, на Києвѣ 14, на возѣ 21, на князи 26, на листѣ 30 зв., на концы 56 зв., на запастю 17 зв., на смѣркани 63, на смѣрканию 122, на мѣстцы его 84, на мѣстцу 94, на полю 90, на ѡбличию 94 зв., на ѡбличи 202, на плечи 129 зв., видѣл на Данилу 147, на ѡвѣ 166, на порозѣ 193 зв., на вышгью 220, на вышгьи 220, на Сѣшчу 258, на берези 260; по увазаню 5, по сватом Юри 99 зв., по свѣтом Петрѣ 148 зв., ; в подвори 9, в подворю 141, в дворе 14 зв., в дворѣ 228 зв., в Пашовѣ 24 зв., ув отдѣлѣ 55, в замку 56 зв., в дѣтинцы 56 зв., в полотни 78 зв., ѡ млыни 118, ѡ выпиѣсѣ 248 зв., в гумнѣ 250, в запусѣ 251 зв., в сѣлѣ 252 зв., ; при заховани 11 зв., при бою 33 зв., при бои 64, при выдаваню 53, при бои 64, при зранѣню 64, при ѡкупаню 251; ѡ кони 17 зв., ѡ кнѣзи Александрѣ 45 зв., ѡ серебри 54, ѡ пану Янѣ 84, ѡ пану Гурину 85, ѡ ярмарѣ лудкомъ 193, **Кл.**: тобѣ, пѣнѣ Гулевичу, 105 зв., Бжѣ створителю 126, ти, кнѣжѣ Маѣею 231 зв., пѣнѣ Русинѣ 265.

Множина. **Н.**: мѣщанѣ 1, будованя 196, брата наши 10 зв., тры дубы 16, волошя ... шкоды 33 зв., кнѣи 55, два дубы 126 зв., два кони 52, жита, ѡвсы, 74 зв., два чѣпцы 78 зв., тры палцы 82 зв., его быдла пасут 118, два полсы 137 зв., маса, сыры, масла 156 зв., пива 172, два коляши 197, пановѣ малжонковѣ 10 зв., потомковѣ нѣи 51, пѣновѣ комисаровѣ 56 зв., предковѣ 110 зв., татаровѣ 213 зв., жыдовѣ 227 зв., пановѣ комисарѣ 225, пановѣ комисары 225 зв., бодрѣ 237. **Р.**: аркабузов 52 зв., бояров 6 зв., чѣтвертолѣтков чотырѣх 21 зв., ѡт листов 30 зв., листув 108 зв., вижов 30 зв., посланцов 38, ѡтчичов 136, позвов 56, з воев 72, мечов 82 зв., сѣрпов 147, жѣнцов 157, ѡвсов 165 зв., таларов 127, чоловѣков 193, ланов 247, палцов 258, ѡт комисарѣв 152 зв., таларѣв 180, долгов 260, з лесов 266; приятелѣи 19, двоига конѣи 25, зо всих имѣнѣи 34 зв., коло ѡчѣи 94 зв.; мѣщан 1, дел ровных 33 зв., двоих радѣц 38, триста возѣ 73, сѣдел 87, зораня пол 109 зв., сѣл 152 зв., пив 171 зв., мил 182 зв., свѣтых апостол 222 зв., сал 266 зв.; ѡпису их приятѣли 19 зв., колкодеслат чоловѣка 229 зв., **Д.**: виноватцом 32, купцом 34, бояром 44, накладомъ 54 зв., ѡбаполымъ сусѣдомъ 87, пѣномъ Борзобогатым 105, жидомъ 104, жидум 129, имѣнямъ 159, по сѣлом 233 зв. **Зн.**: на мылники 13 зв., через

комисарии 56, через комисарей 118 зв., через татарє 59 зв., на Верещагиньци 72 зв., на Панковцы 73, на служебники валати 109, в ымене свои ѿтчизный 117 зв., его быдла пасут 118, два кони взато 135 зв., в ымене свои 117 зв., двое убране 141 зв., на сыны 173, на три годы 191 зв., меды и пивы шишковати 233, дома 257 зв., О.: з ножами 1, с хворощами, з вымелками 10, служебниками 36 зв., зо всіми пожитками 50 зв., копцами 151 зв., з брамами 236, с брамы 236, з викареями 228; за плечима 16 зв.; с полми 77 зв., киими 79 зв., з мужми 165 зв., мечми 202, перед приятелми з сырми 217, с озерми 254; з аркабузы 2 зв., з стависчи, з млыны и млынищи, и з болоты 10, з гаи 11, з вымелки 49, паны нїми 18 зв., з листы 28, зо всакими пожитки 53, з ыншими помочники 97, за тыми копцы 110, з бодры полонскими 135, с паны, приятелы 189 зв., з мечи 2 зв., зь седлы 153 зв., с пивы 233 зв., имели нашими 261 зв., М.: во Иванчихох 3 зв., в пожиткох 14 зв., в листех 19, в полахъ 23 зв., в имєлахъ 211 зв., у боєх 43 зв., у грабежах 43 зв., в Боровчихох и в Голузеях 66 зв., в панцырях 85 зв., у панцарєх 86 зв., в тлумокох 85 зв., в гаєхъ 116 зв., в подклѣтах 118, в Дрозднєх 119, в трех дубєх 126 зв., в деревєх 126 зв., в правєх 162 зв., в Болотковдєх, в Новгородчичах 209, в Садкох 212 зв., во ...артыкулєх 232 зв., в ланєх 247, в лесох 266; на плєчох 16 зв., на имєнях 33, на палцох 55 зв., на листєхъ 97 зв., на возєх 155, на грудєх 156 зв., на выписєх ... и на рєйстрах 193; на позєх 264; по сватєх 17, по запустєх 62, по плєчах 78 зв., по врочицах 152, ѿ рокох 26 зв., при жєлцох 157, при бодрох 237, Кл.: форм не виявлено.

Двоїна. Н. – Зн.: две радни 78 зв., реєстра меновитє написаныи 86 зв., братя наша 9, братя моя 116 зв., три седла 141 зв., три палцє 142, двѣ дворища 171 зв., две ребрє 183 зв., Р. – М.: Д. – О.: за плєчима 118.

Іменники ї-основ:

Однина. Н.: Р.: в зата 250 зв., Д.: Зн.: 8 грош 9, О.: затєм 254 зв., М.: на локти 147, на локтю 183 зв., Кл.:

Множина. Н.: два гроши 1, гуси 7 зв., люде 73 зв., люде хорлопськіє 104, Р.: грошеи 1, грїшеи 30 зв., грошии 259, гусєи 7 зв., до людеи 14 зв., людии несвѣцких 229 зв., ѿт люде /може, описка/ 14 зв., гостєи 233 зв., Д.: людемъ 14, людом пєлєпєлєцким 102, Зн.: люди держати 24, гуси занавши 102, люди согнал 117 зв., видєл дєрвы 258, О.: приятєлы нїми 18 зв., грошми 31 зв., людми 36 зв., М.: в людєх 14 зв., в грошєх 138, в сороку грошох 205 зв., Кл.:

Двоїна. Н. – Зн.: ѿ двое имєнє 212, Р. – М.: Д. – О.: форм не виявлено.

ї,п,s-основ

Однина. Н.: Р.: дїи 1, Д.: Зн.: на дєн 12 зв., О.: с камєлємъ 204 зв., М.: на сыну 98 зв., Кл.: форм не виявлено.

Множина. Н.: ячмени 74 зв., два дїи 56, Р.: сєм камєнєи 54, колко днии 65 зв., двох дєн 112 зв., плат дєн 120, на колконадцат днии 109 зв., ячменєв 165 зв., с колєс 176, Д.: Зн.: О.: з сынми 54 зв., з двєма сыны 135, з двадцатма перстєнми 208 зв., М.: в двох домєх 90, в деревєх 109 зв., на днєх 130, Кл.:

Двоїна. Н. – Зн.: Р. – М.: Д. – О.: форм не виявлено.

	однина				множина						
	тверда		м'яка		тверда			м'яка			
	ѡ	ї	приг.	їѡ	ї	ѡ	ї	приг.	їѡ	ї	приг.
Н.	-Ѧ, -о			-Ѧ, -є	-Ѧ,	-є, -овє,		-и	-и, -я	-и,	
						-ы, -а, -я				-є,	
Р.	-а, -у			-а,	-а,	-Ѧ, -ов,		-Ѧ,	-Ѧ, -єй,	-	-єи,

				-у, -ю			-ев,ув			ии,		-ии
Д.	-у, -ови			-ю, -єви			-ом, -ум			-ом після ц,		
Зн.	-ю, -а, -о			-ю, -с			-и, -ей, -ий, -е, -ы, -а,			-и, -ы після ц, - є	-и,	
О.	-ом			-ом, -ем	-ем		-и, -ы, -ами, -ми		-ми	-и, -ы, -ами, -ми	-ми	-ми
М.	-у, -є, -ѣ, -и	-у,		-ю, -и, - ы,	-ю,		-ех, -ох		-ех,	-ех, -ох -ах, -ах	-ех, -ох	
Кл.	-є, -у											

III відміна

Однина. Н.: *готовост* 200 зв., *клет* 204, *гран* 225 зв. Р.: *чверти* лета 12 зв., до *кости* 16 зв., *крови* 18, *живности* 33 зв., *тои* *продажи* 51, до *спаши* 165 зв., *подле* *клет* 204, *сватости* 204 зв., *ночи* 251 зв., *тои* *ночи* 258, *єє* *млсти* 254, Д.: Зн.: *ω* *част* 66 зв., *матєр* 71 зв., на *долон* 82 зв., на *тую* *спаш* 165 зв., *тую* *част* 254, *справедливост* 256, О.: *под* *печало* 1 зв., з *печато* 28, с *печато* 28, *ωтповєдю* 31 зв., з *свѣстью* 48 зв., з *даню* 49, *немоцю* 256 зв., *бєлю* 236 М.: в *тои* *спаши* при *моцы* 11 зв., в *тои* *рєчи* 14 зв., в *тои* *спаши* 165 зв., на *жерди* 208 зв., Кл.: форм не виявлено.

Множина. Н.: Р.: *тых* *пнѣи* 13, *пнѣєи* *двє* *копє* 26, *пенєзєєи* 150, с *тых* *двох* *части* 11, *печати* 28, *печатєєи* 56 зв., *рѣчєи* 36, *рєчи* 62, *коло* *ωчєи* 94 зв., *сватостєєи* 137 зв., *скатєртєєи* 138, *тарєлєєи* 155 зв., *ведомостєєи* 238, Д.: к *тым* *частєм* 50, Зн.: *трудности* 30 зв., *ω* *рєч* 39 зв., *ув* *очи* 109, О.: *повинностєми*, *сєножатєми* 10, *далєми* *медовым* 24, *под* *печатєми* 55, з *рєчєми* 21, з *рєчми* 122, *живностєми* 122 зв., *частєми* 126, *зарослєми* 132 зв., *скатєртєми* 140 зв., *из* *скатєртєми* 155, *граєми* 151 зв., с *сєножатєми* 77 зв., с *пенєзм* 101 зв., с *кадєми* 195, с *подписєми* 205, М.: в *сєножатєх* 23 зв., Кл.: форм не виявлено.

Двоїна. Н. – Зн.: Р. – М.: с *ωчю* *своєх* *согнал* 133 зв., Д. – О.: форм не виявлено.

	однина			множина			двоїна	
	ї	ӯ	г	ї	ӯ	г	ї	
Н.	-ю,							
Р.	-и, -ы після шипл.			-ии, -єи, -и			-ю	
Д.				-ем				
Зн.	-ю,		-ю,					
О.	-ю			-ми, -ами				
М.	-и, -ы після <i>ц</i>			-єхъ				
Кл.								

IV відміна

Однина. Н.: Р.: *кнѣжати* 15, *курати* 269 зв., Д.: Зн.: на *имє* 4, на *имє* 31, О.: *имєнєм* 13 зв., *кнѣжємъ* 54 зв., зъ *жерєбатєм* 203, М.: на *тѣмєни* 63 зв., Кл.: форм не виявлено.

Множина. Н.: *быдлата* 236, *имены* описаны 68, *имена* 266; Р.: *телат* 108 зв., *быдлат* 175 зв., Д.: Зн.: О.: *якими ж колвек* *имены* названы 50, з жеребаты 167 зв., с телаты 195, с кйжаты и паняты 265, М.: Кл.: форм не виявлено.

Двоїна. Н. – Зн.: Р. – М.: Д. – О.: форм не виявлено.

	однина			множина			двоїна	
	n	t		n	t			
Н.				-а, -ы	-а			
Р.		-и		-Ø,				
Д.								
Зн.	-А, -ε							
О.	-εМ	-εМ		-ы	-ы			
М.								
Кл.								

Множинні іменники

Н.: форм не виявлено, Р.: *ись санок* 17, до с'єнеи 90, с ... Новоселок 250, Д.: форм не виявлено, Зн.: у ворота 15, по дрова 15 зв., в санки 52, О.: *из санками* 17, з санами 6 зв., зь санми 38 зв., *перед вороты* 220 зв., М.: у воротех 2 зв., на санках 17, на санех 38 зв., на *персехъ* 183 зв., в Новоселках 250, Кл.:

Як видно з наведених прикладів, поділ іменників на типи відмінювання поступово набував того вигляду, який успадкувала з часом нова українська літературна мова на народній основі. На час написання пам'ятки виразно видно, що за зразком давніх парадигм *ā*, *jā*-основ та *ǫ*, *jǫ*-основ відмінюють луцькі писарі іменники й інших типів. Поділ іменників на три групи відмінювання, очевидно, саме започатковується: іменники з кінцевим шиплячим основи приймають закінчення як м'якого, так і твердого типів. Остаточно не витворилася в середині XVI ст. і м'яка група, зокрема іменники *гривня*, *довжина* та *ширина* відмінювалися за обома типами, що маємо й у пам'ятках з інших територій¹. Запозичений іменник *броня* 'зброя' в називному мав тверду основу, а в орудному приймав флексію м'яких основ *бронєю* 174. Субстантиви з основами на шиплячий могли набувати флексій як твердого, так і м'якого типів відмінювання.

Явище аналогії було досить поширене, підтвердженням чому маємо відмінкові форми для деяких іменників, які з такими флексіями в подальшому не були успадковані українською літературною мовою, хоч у діалектній – мали продовження. Наприклад, іменники *jā*-основ Р. мн.: *солодовна* – *солодовен* і *солодовнеи* (аналогія до іменників *jǫ*-основ), *вбища* – *вбищов* (аналогія до іменників *ǫ*-основ); *ā*-основ: *плата* – *платов*, *пава* – *павов* (аналогія до іменників *ǫ*-основ). Іменник *кинъ* у формі знахідного відмінка множини зберігає давню парадигму: *взато два кони* 78 зв., де історичне закінчення *ǣ закономірно рефлексувалося в *i*. Унаслідок збереження давніх флексій, впливів народнорозмовної стихії, інших мовних систем, а також інших типів відмінювання низка іменників у певних відмінкових формах можуть приймати в текстах одразу кілька закінчень: *р'чечи* – *речи*, *частеи* – *двох частии* (Р.мн.), через *комисареи* – *комисарии*, на *имѧ* – на *имѧ* (З. мн.); зь *землами* – зь *в'єми* *земли*, *скатертами* – *из скатертми*, з

¹Словник української мови XVI ... – Випуск 8. – С. 108-109; Гістарычны слоўнік ... Вып. 8. – Мінск., 1987. – С. 250.

санами – зь санми, з сынми – з двома сыны, тисачми – под тисечма (О.мн.); на мѣстцы – на мѣстцу, на твари – на твары, при бою – при бои (М.одн.), в грошѣх – в грошох (М.мн.). В іменниках колишніх *ѡ*-основ та *јѡ*-основ у місцевому множини не засвідчено жодної історичної флексії *-ѣхъ*, *-ихъ*, а лише *-ех* (в дубѣх), *-ох* (на палцох), *-ах* (по плечах). Цілковита відсутність у цій відмінковій формі закінчень з графемами *ѣ* та *і* можна пояснити, по-перше, аналогією до таких само форм іменників *ї*-основ та *і*-основ, по-друге, відсутністю в живому мовленні вимови з континуацією *ѣ > і*, на зразок *в дубѣх*. В одному рядку трапляються часто аналогічні до інших типів відмінювання іменникові закінчення: в мѣстѣх (закономірне мѣст-ѣхъ) и по имѣнях (закономірне имен-ѣхъ) 258 зв. Нерідко власні назви відмінювали волинські писарі по-особливому. Цікаві форми засвідчені в імені та по батькові в орудному відмінку множини: з малжонкою своєю Ганною и з свѣстью своєю Марєю Василевнами Семашковнами Рыканскими 48 зв., панѣи Галны и сестры еѣ палны Мари Василевн Семашковича Рикалских 84 зв. Найімовірніше, також «спрацювала» аналогія Василевичами – Василевнами та в знахідному множини: на панюю Милжу ..., Марю ..., Настасю ... Богдановѣн Лидоховских, де по батькові відмінювано не за прикметниковою, а іменниковою парадигмою, на зразок *солодовѣн*. Слово *півгодини* в пам'ятці, очевидно, ще сприймається писарями в однині жіночого роду: добрую полгодини 182 зв. Іменники на *-ище* в Р.одн. в пам'ятці послідовно мають флексію *-а*, але онім *Кочище* випадає з цієї парадигми: именѣи моих ѡтчизных в повѣтѣ Ѡвружком, Кот[чи]щи и Велавска 23 зв. Прийменниково-іменникові конструкції з прийменником *о*+М.в. досить часто писарі передавали з різними закінченнями: ѡ кѣзи Александри 45 зв., ѡ пану Яне 84, ѡ пану Гурину 85, ѡ ярмарцѣ луцкомъ 193. Іменник *очи* відмінювався за зразком *ї*-основ жіночого роду¹, підтвердженням чому є засвідчена форма двоїни, властива саме цій парадигмі: с очю своих согнал ъ очей своїх зигнавъ 133 зв.

Іменники *ї*-основ *пани*, *княгини* в Н.одн. зберігають давні флексії, а в непрямих відмінках набувають нерідко аналогічних закінчень: *пани* – до панѣи – панѣи – на панюю – ѡт пѣе – с панєю; кнѣни *Маря* Лвовна Свищовская 66. Іменник *паненя* відмінювався за зразком *t*-основ: с кнѣжаты и паняты 265. Така парадигматика: *князь* – *княгини* – *княжа* (О.в. княжаты); *пан* – *пани* – *паня* (О.в. паняты) загалом була властива для писемно-літературної мови на українських і білоруських землях у XVI ст.². Субстантив *ї*-основ *путь* належав до чоловічого роду і мав відповідну словозміну: ѡт врочища Градного Пута 111. Лексема *братия* зберігає давню парадигму збірних імен жіночого роду: ани *дѣти* и *братя* наша; водночас натрапляємо й на приклади вживання цього слова в множині: ни *дѣти*, ани *братя* наши.

Форми двоїни, треба думати, в мовленні волинян ще зберігалися, але лише в окремих відмінках. Так, у Н.-З. виявлено багато утворень, переважно середнього та жіночого роду: *дѣе радни*, *дѣе ребре*, *по двѣ волоцы*, *ѡбѣ стороне*, *дѣе ранѣ*, *на дѣе сестре*, *двѣ копе*. В інших відмінкових формах двоїна вже не представлена, проте численні поплутування закінчень свідчать про її присутність ще в недалекому минулому: три палце, двѣ дворища.

Усе виразніше виявлялася формально категорія назв істот/неістот. Наприклад, в Р.одн. II відміни закінчення *-а* приймали переважно іменники назви істот, *-у* – іменники

¹Шахматов А.А. Историческая морфология русского языка. – М., 1957. – С. 93.

²Гістарычны слоўнік ... – Вып. 23. – Мінск, 2003. – С. 443.

назви неістот. Досить послідовно в цій відмінковій формі вибір закінчення залежав від наголосу та конкретності, чіткоокресленості позначуваної іменником реалії дійсності (винятки поодинокі: *листа – листу, розума, гая, з возу*).

Прикметник.

Словотвір. Прикметникова підсистема на час написання пам'ятки значною мірою вже набувала властивостей, які з часом стали нормою і в новій українській літературній мові. Нечленні прикметники вживалися рідко: рад 41, за *истинну* долгу 69 зв., к долинь Мотишови 110 зв., *от* недели Вербни 140 зв., застави *волен* и *моцон* 35, ку Хренове Горѣ 111, вижова *сознания* 134, *здоров быти* не могѣ 140 зв., будучи *сам* з округного зранена хор 183, *приказаня* пана воитова 224 зв., гнезда *орлова* 247 зв. та ін. Лише присвійні ще зберігали стару парадигму. Найімовірніше, в мовленні волиняків у цей час стягнення відбулося не лише у формах жіночого та середнього роду однини, але й у множині: халупы их пусты *стоят* 20 зв., наклады описаны 23, *Кнѣжетски* ми мешчане 38, *винни* 53, Руда Мшана 59 зв., гребла добра и млыны добры 71, *шапка отцова* 98, *двери* выламаны 129, *двери* побиты, порубаны 236. Це ж стосується й прикметникових займенників – которы (Н. мн.) 22 зв. Характерними для польських говорів є усічені закінчення в прикметниках та в прикметникових займенниках ч.р. у формі Н.одн. та в М.одн.: *молоди́, си́н'ї, калинови́, котри́, на молодом, на зеленом*. Імовірно, що зафіксовані в пам'ятці форми – *пань Ясениницки* 16, *кожух барали* 25 зв., час *немалы* 31 зв., *квалт ест* обведены и *осветчены* 60, *воротны* замку 90, на *острове*, прозывается Мутишови 110 зв., *острожки* 155 зв., – також відображають цю польську рису.

Певні особливості мали похідні ад'єктиви, що зберігали ще давні словотвірні моделі. Найпоширеніший спосіб прикметникового словотвору був суфіксальний. У книзі виявлено такі суфікси, за допомогою яких творилися нові прикметники:

-ьск-: *лушкому* и *острошкому* 13, *гсдѣрского* 13, *кролевскою* 13 зв., *приятельскимъ* 23 зв., *рожищским* 25, *кнажетскую* 54, *єднацкогю* 68, *девоцкую* 78 зв., *женскую* 78 зв., *панских* 89 зв., *троцкого* 135, *лидского* 135, *полонских* 135, *волынских* и *полских* 135, *ярославилкии* 139, *злудежскую* 141, *местскои* 141, *панежских* 183, *панажское* 197, *жидовские* 208, *змеинецкихъ* 250. Прикметники – *воитовскомъ* 21, *небожчиковских* 65 зв., *млыновские* 70 зв. – утворені за цією ж моделлю, при цьому між твірною основою і дериватором вставлялася «прокладка» *-ов-*.

-н-: *слушныи* 4, *овсанмыи* 10, *велможного* 15, *ранных* 15 зв., *тые ранные* 122 зв., *платсотного* 19 зв., *стадных* 21 зв., *жалобная* и *отпорная* 22, *вильное* 24, *боргными* 24, *правным* 26 зв., *лесное* 34, *заручномъ* 41 зв., *записныи* 46 зв., *пенные* 50 зв., *смертєнного* 53, *зборную* 57, *посторонныи* 60, *масльных* 62, *бочечную* 64, *дворною* 77 зв., *подворищных* 79 зв., *обѣдную* 89, *сторонних* 123, *сѣнныи* 128 зв., *серебрных* 137 зв., *кужелного* 138, *вербную* 140, *проводной* 140 зв., *ошсамитныи* 141 зв., *военные* 155 зв., *дожных* 167 зв., *служными* 168, *жеребную* 175 зв., *зимнем* 216 зв., *ярильным* 225, *светличныи* 236, (за цією моделлю від деяких прислівників нові прикметники творилися шляхом додавання прокладкового компонента *ш* – *вчорашного* 12 зв., *нинешнег* 13 зв., *сегоднешнег* 18 зв., *здешнего* 23 зв., *тутешнии* 68 зв., *тамошнег* 74 зв., *теперешних* 137 зв., *оногдашнег* 163);

-ен-, -ан-, -ан-: *валашаных* 21 зв., *масляных* 51 зв. *серебрных* 137 зв., *серебрными* 138 зв., *горѣлченныи* 195;

-лн-: єдналным 19 зв.;

-ов-/-ев-: замковых 8, гвоздикова 25, лазуровог 25 зв., врдовомъ 41 зв., плуговая 110 зв., домовых 139 зв., овощовыи 147 зв., арацдаровых 171 зв., липовомъ 193, перловыи 235, адамашкова 243, кожуховыи 244 зв., дубовыи 247 зв.;

-ав-: синавых 107 зв., кривавых 142;

-ив-: плєснивыи 25;

-лив-: особливыи 11, вгодливым 18 зв., шкодливых 142;

-ист-: материстое 9 зв., записы вечистыи 35, позлотистых 137 зв., огнистою 256 зв.;

-аст-: мышастую 128 зв., глинастыи 52, глинастыми 183;

-изн-: дєдизного 9 зв., ѡтчизных 136 зв.;

-ч-: выбирчимъ 'вѡборним' – пѡм выбирчимъ 207 (лексема не виявлена більше в жодній із відомих пам'яток староукраїнської мови).

Так само не засвідчено в жодному східнослов'янському історичному лексиконі слово – з доимом, значення якого можна встановити хіба з контексту: Которыи люди для великого драпезства всѣ з доимом хочут поити проч 8. Очевидно, йдеться про заборгованість. У пам'ятках російської мови XVII ст. і дієслово *доимати*, й девербатив *доимка* вжиті відповідно зі значеннями 'добирати те, чого не вистачає' та 'заборгованість'¹. Мабуть, і волинське *дойм* слід пов'язувати з давнім *доймати*.

Присвійні прикметники від назв осіб найчастіше творилися за допомогою суфікса -ов- / -ев- і вживлися переважно в короткій формі: пана Ивановы служебники 15, двора Андрѣева 17, пѣа Василєвы женою 19 зв., служебнику Михаилову 26, кона пасылкова 26 зв., в повєсти пѣа Львовы 58 зв., Малхєрева 69 зв., з руки Богухваловы 19 зв., зєлѣзо Миколаєво 76 зв., ѡтчич Миколаєв 76 зв., дворище Иваново 81 зв., вижово сознанє 81 зв., имєне Зубилоно 82, шапка ѡтцова 98, имєне Грицово 98 зв., збитѣе тивовоно 104, архимандритова 104, Игнатова сына 136, служебник воитов 136 зв., вызнанє пана Гапоново 191 зв., але пѣи Романовая вина 28, быдло Черницовоє, Ивановоє 118, панновая 123. Не виявлено жодного випадку займенникового відмінювання в непрямій відмінковій формі на зразок *двора Андрѣєвого* чи *службебнику Михаиловому*. Вагання у виборі суфіксів -ов- / -ев- дає підставу припускати наявність м'якої вимови *р'* та твердої – *ц* в кінці основи, адже послідовність вибору безвиняткова: -ев- після основи на м'який, -ов- – на твердий. Відзначимо, що в пам'ятці не засвідчено написань нечленного прикметника середнього роду на -е, лише на -о. Підтвердження цьому може бути такий наведений у тексті перелік: быдло Кондратово бояриново, Грицково бояриново, Пуичичово, Федцово, Пацуково 118 або поле Каплино, поле Лютково, поле Карпцово 148 зв. та ін. Очевидно, такі утворення, а згодом і назви місцевостей на зразок *Грицьове*, *Гапонове*, витворювалися у волинських говірках зокрема, а в українській мові загалом дещо пізніше. Поодинокі випадки творення присвійних прикметників за допомогою суфікса -ин-: зверинными 49, Балдина сына 136 зв., поддалного пѣа Савина 145 зв. старостино 139, владычин 164, лосиноє 244 зв. Продуктивною залишалася і йтова суфіксація від імеників назв тварин: барании 17 зв., кожух барании 26, шубу лисюю 38, шубка лисья 72 зв., брушками лисими 138 зв., кучму кунюю 38, сети заечии 38 зв., пташиими 47, соболо 183, волчєи 247 зв., рідше осіб: бискулимъ 171 зв., служебничих 174, архимандричомъ 213 зв. Для творення відносних прикметників писарі могли

¹ Словарь русского языка X – X вв.. – Вып. 4. – М., 1977. – С. 288.

вживати паралельні суфікси -н- або -ан- (-ен-). Тому поряд із дериватом сребранных маемо – сребрных 137 зв., масляных 51 зв. – масляных 62.

Зовсім небагато прикладів творення нових прикметників префіксальним способом: полюбовными 18 зв. Трапляються й приклади складання – серострокатыи 25, живоначалное 262, тёмнокарыи 268; складання+суфіксація: тогольтнею 77 зв., гудчобродских 78, Жабокрьцком 85, зобусторонее 116, села Лисего Пола ... бояр лисеполскихъ 123 зв., обаполным 142 зв.; зрощення: близкоприидучого 74, ясневелможного 135. Прикметники заграничному 3 зв., заграничных 131, судячи з контексту, утворено префіксально-суфіксальним способом, оскільки йдеться про людину, яка жила *за границею*. Відзначимо, що ад'єктиви від мотиватора *границя* творилися як за допомогою успадкованого подальшою українською мовною практикою суфікса *-ьн-*, так і варіантного на той час *-ьск-*.

Ступенювання в пам'ятках ділового стилю виявлено поодинокими випадками, що й підтверджує досліджувана книга: *налетшому* 11, *пожиточнѣшому* 49 зв., *наяснешшая* 62 зв., *пилнешшими* 74 зв., *ближшии* 81, *болшии* 197, *мелшии* 197, *нагоршого* 229, *певнешшого* 262, *вышше* 263.

Словозміна.

Однина. Іменні. Н.: *гребла добра* 71, Р.: *до двора Андрѣева* 17, *до двора пѣа Григорѣва* 81 зв., *повѣсти пѣа Львовы* 58 зв., *Балдина сына* 136 зв., Д.: *форм не виявлено*, Зн.: *за истинну долгу* 69 зв., *Мишкову жону* 136, *леву* 161, О.: *пѣа Василевы женою* 19 зв., М.: *форм не виявлено*; Займенникові. Н.: *синая* 17 зв., *барании* 26, *зеленая* 52 зв., *великая* 34, *исподная* 63 зв., *долгая* 52 зв., *ровное* 113 зв., *ровная* 131 зв., *блакитная* 141 зв., *луцкии* і *осстрожи* 155 зв., *великии* 197, *малыи* 197, *добрыи* 169, *соболая* 208 зв., *погожее* 224; Р.: *лѣвое руки* 21, *отцевское* 22 зв., *литовское личбы* 38, *еднацкого* 68, Д.: *владыци луцкому* 37 зв., *враднику горуховскому* 45; Зн.: *синною* 8, *шубу лисюю* 38, *кучму кунюю* 38, *сукню люнскую* 38 зв., *кнажетскую* 54, *ласкавую* 53, *порожнюю* 137 зв., *добровольное оповедаие* 263, О.: *сукномъ поприяновымъ серыи* 38, *сукномъ люнскимъ* 38 зв., *в том делчим ... их отправчимъ* 211, *остаточнею* 262 зв., М.: *в мѣсте Луцкомъ* 39 зв., *ку листу врадовомъ заручномъ* 41 зв., *о кнѣзи Александрѣ Кошерскомъ* 45 зв., *у Гудчомъ Броду* 78, *на бѣломъ* 138 зв., *в замку Луцкомъ* 192, *по свате прошломъ* 211, *на пану Дахну Охлоповскомъ* 246 зв., *писанъ в Ровномъ* 255 зв.; *на левои руци* 38, *по влостной земли* 38 зв., *о еѣ млсти пнѣи Миколаевои* 41 зв.

Множина. Іменні. Н.: *Ивановы служебники* 15, *халупы ... пусты* 20 зв., *Кнѣжетики* ... *мещане* 38, *млыны добры* 71, *два паробки пана Русиновы* 165 зв., Р.: *форм не виявлено*, Д.: *форм не виявлено*, Зн.: *форм не виявлено*, О.: *форм не виявлено*, М.: *форм не виявлено*. Займенникові. Н.: *синии* 18, *гроши золотыи чирвоныи* 21, *хаты пустыи* 36, *гроши золотыи чирвоныи* 21, *отчизные* 50 зв., *кони ездные* 64, *домовыи речи* 64, *отчизныи люди дорогостаиские* 76, *двери выламаны ... ворота выламаные* 129, *избные* 147 зв., *избныи* 148, *военные* 155 зв., *паробки дворные* 165 зв., *передники перловыи*, *а двои золотыи* 235 зв., Р.: *людеи добрыхъ* 38, *арацдаровыхъ* 171 зв., Д.: Зн.: *великии трудности* 30 зв., О.: *великими* 50, *с кнаолами сребреными* 38 зв., *полонскими* 135, М.: *в Хмелевыхъ санкахъ* 52 зв.,

Спостерігасмо в прикметниковому відмінюванні значні хитання в належності до твердої чи м'якої груп: *муки житное* 69, *сторонъние* 73 зв., *сторонныхъ* 78, *давную* 152 зв., *порожнюю* 137 зв., *давныхъ* 131 зв., *недавныхъ* 6 зв., *давную* 152 зв., *пашными* 132 зв., *чоловѣкомъ лѣльнымъ* 262, *остаточнею* 262 зв.

Однина.

	Іменні прикметники			Займенникові прикметники							
	М'яка група ч. р., с. р. ж. р.			Тверда група ч. р., с. р. ж. р.			М'яка група ч. р. ж. р. с.р.			Тверда група ч. р. ж. р. с.р.	
Н.				-Ø, -а			-ии, -ая -оє				-ии, -и, -ая -оє -ьи
Р.				-а, -ы			-оє				-ого, -аго
Д.							-ому				-ому -ои
Зн.				-у -у			-уюю				-ую
О.				-ы							-ым, -им -єю ым, -им
М.											-ом -ом

Множина

	Іменні прикметники			Займенникові прикметники							
	М'яка група ч. р. ж. р. с.р.			Тверда група ч. р. ж. р. с.р.			М'яка група ч. р. ж. р. с.р.			Тверда група ч. р,с.р. ж. р.	
Н.				-и			-ии				-ьи, -ие, -ис
Р.											-их, -ых
Д.											
Зн.											-ии
О.											-ими, -ыми
М.											-ых

Числівник.

Числівники в пам'ятці представлені багатьма формами та словотвірними варіантами, значна частина з яких сучасною літературною мовою не успадковані. Виявлені в Луцькій книзі слова на позначення кількості подаємо в таблиці.

	Кількісні	Порядкові, числівникові прикметники	Збірні	Дробові
1.	одень 23, один 29 зв., одно 11, едно 52, одна 19,	первого 1 зв., первьшого 121, в первьшую 264, першие 120 зв.		
2.	два 1, двѣ 9 зв.,	вторыи 11 зв., другии 20, двои позвы 57 зв., двоига конѣи 25, на двоих позвех 57 зв.,	двое псов 15, обоига панства 59 зв., з обоих сторон 68, обоя сторона 56,	полтора 7 зв., полторы 26,
3.	три дубы 16, три копы 22,	третег 1, третюю 9, троима позвы 90, на троихъ листехъ 97 зв.,		полтретѣ 135 зв., с
4.	чотыри 36,	дано четvery позвы 243,	четверо 7 зв.,	полчвартма 17 зв., по полчетверта 35 зв.,
5.	пѣт 80,	пятое 266 зв., пѣтеры позвы 243,		полпѣты копы 32,
6.	шѣст 6,	шостыи 247 зв.,		полшосты 139,

		шостого 5 зв., шостом 19 зв.,		
7.	семь 26 зв., бчол семеры 34,	по семои 117, семою 241 зв.		полсемы 136,
8.	осмь 6, осъм 165 зв.,	осмом 29, осмог 265	осмеро телат 7 зв.,	
9.	девет 80, деват 247 зв.		деватеро 256,	
10.	десет 4 зв., десат 26 зв.,		десетеро 204,	
11.	одиннадцат 60, оденнадцат 260 зв.,	первыннадцат 248,		полодиннадцат ы 111 зв.,
12.	дванадцат 6,	вторыннадцат 248,	двоеннадцатеро 89 зв.,	
13.	трыннадцат 195, тринадцат 201,	третезнадцат 29 зв.,		
14.		четвертогонадцат 252,		
15.	палннадцат 25 зв.,	патогонадцет 134 зв.,	патероннадцатеро 101 зв.,	
16.		шостогонадцат 139,	шестероннадцатеро 195,	
17.	семнадцат 22 зв.,	семогонадцат 12,		
18.	осмьннадцат 35 зв.,			
19.		девятигонадцат 13 зв.,		
20.	двадцат 32,		двадцатеро 7 зв.,	
30.	тридцат 1 зв., по тридцет 161,	тридцатого 267, тридцатеры 266 зв.,	тридцатеро 175 зв.,	полтретадцат коп 113,
40.	чотырдесят 20, в сороку копах 34 зв.,			полчетвертадес ат 137 зв.,
50.	палдесат 129 зв.,			полпетадесят 20,
60.	шестдесат 34,	шестдесяты 10 зв., шестдесятот 12 зв.,		
70.	семдесат 26,8			
80.	осмьдесят 22, осмидесят 191 зв., в осмидесат 257,			
90.	у девеносту копах 20; девятдесят 80, девятдесат 256,			
100.	сто 24,			полтораста 9 зв.,
200.	двѣстѣ 24,			
300.	триста 48,			полтретаста 53

				зв.,
400.	у чотырохсот копах 48,			полчетвертаста 34
500.	пачсот 10 зв.,	пачсотного 191 зв.,		
600.	шэстмасты копамі 91,			
700.	сэьсот 232 зв.,			
800.	васмасты копамі 109,			
900.				

Прыклады відмінювання квантываві Луцькай кннкі.

Чнслівннкн першого десаьтка

	1	2	3 – 4	5 – 10
Н.	один 29 зв., одынн ’одні’ 60,	двє ребрє 183 зв.,	тры 1, тры 241, чотыры 6,	шэст 6, сэьмь 26 зв., десаьт 2 зв., десаьт 4 зв.,
Р.	оьного 18 зв.,	двох тнсаьчє 69 зв., двох служэбннкюв 86 зв.,	трєх 18 зв., чотырєх 3 зв.,	до пачы 152, сэьмн 108 зв., десаьтн 92 зв.,
Д.		оьбома сторунам 246		
З.		на двє сэьстрє 185	по чтыры 39,	на сэьм 191 зв., по десаьт 7 зв.,
О.	оьдннмы 219 зв.,	з двєма 135, з дв’єма 135 зв., двєма 192,	под трєма 21, под трнма 41 зв., тронма пазвы 90, с чотырма 136,	пачьма 88, шэстьма 181, десаьтма 133
М.		на двоюх пазвєх 57 зв.,	на трюх’ лнстєх’ 97 зв., на трюх 110 зв., у чотырох 48, на чотырєх 207,	по пачьн 34 зв., по пєтн 175 зв., в сєьмн 29 зв., по десаьтн 12 зв.,

Чнслівннкн другою десаьтка

Н.	оьднннадьчат 60,	трынадьчат 201,		
Р.		трынадьчатн 201, чєтвєртогюнадьчат 252,		оьт оьснннадьчатн 207 зв.,
Д.				
З.				
О.			с пачьманадьчатма 203,	
М.				

Назвы десаьтків

Н.	трыдцьат 1 зв.,			
Р.	двядьцатн 95 зв., трыдцьатн 34,	сорока коп 79 зв.,	оьлшєн шэстн дєсєьт 78, оьт пачьн дєсєьт 214,	
Д.				

З.				
О.	з двадцатма 208 зв., тридцатма 133,	сорокма копами 79 зв.,	к петмадесат копам 129 зв., платмадесат 132,	
М.	Ѡ двадцѣти 205,	ѡ сороку копах 34 зв.,	в шестидесат копах 212,	в семидесат копах 20, Ѡ восмидесат 191 зв.,

Назви сотень

Н.	сто 7 зв.,	двѣстѣ 11 зв., триста 47 зв.,		
Р.	ста коп 29, стома копъ /Р. в./ 32 зв., двадцат сот 34,	в двоихсот 23 зв.,	в чотырохсот 49, чотырехсот 263, палсолного 191 зв.,	семисот 232,
Д.				
З.		ѡ триста 6,		
О.	стома копами 32 зв.,	двемасты копами 51, под двемасты 227 зв.,	палмасты копами 51, шестмасты 91,	шестмасты 65 зв., ѡсмасты 109,
М.	у сту копах 66,	в двоихсот 27 зв., у двусту копах 98 зв., в трехсот 34 зв., у чотырохсот копах 48,	в палтисот 88, в чотырехѡсот 262,	

Інші слова на позначення кількості: з обудву 18 зв., з обудву сторон 19 зв., ѡбадва листы 61 зв., з обудву листов 61 зв., на ѡбудву рукахъ 98 зв., ѡбоя сторона 19, ѡбема сторонам 19 зв., ув обоѣх 246 зв.; под тисѣчма 21, под тислчма 150, тислчми 41 зв., тислчѣи 69 зв., тисѣчного 191 зв.; колжонадцат недел 137 зв., колжодесат 71, в колжудесат 182 зв., колжось 213, колжко ѡсталжов 244 зв., поколжукрот 140.

Очевидно, у зв'язку з руйнуванням числівникової категорії роду, граматичного значення двоїни та давнього відмінювання при вживанні низки квантитативів спостерігаємо оригінальне узгодження з іншими словами: другу десат коп 26 зв., тую десет коп 64, чотыри члѣков 36, посылат ѡсми дворенина 43, болшеи шестидесат чоловѣков 78, держали ... мужиков семи 136 зв. Відлунням колишніх контамінованих утворень можна прокоментувати зафіксовану в пам'ятці форму малого квантитатива – троима позы (пор. в Іпатіївському літописі 1425 р.: *дѣѡма, дѣѡма та двоими; трѣими, трѣими*)¹. Загалом у відмінюванні порядкового числівника *третя* спостерігаємо значні хитання: с третѣи 10, ѡт третѣи части 47, за третюю 34 зв., за третюю 35, третю 116 зв. Вживають луцькі писарі й давні, так звані, завершальні квантитативи, коли число останнього із перерахованих предметів (осіб) є визначальним для всієї кількості: пришол самотретѣи (утрѡх) з братѣю своєю 145, ѡн мимо двор кнѣни Ивановои Четвертенской самошост (ушѣстьѡх) едет 8. Поза сумнівом, універбація назв числівників другого

¹Историческая грамматика древнерусского языка / Под ред. В.Б. Крысько. – Т. IV. Числительные / О.Ф. Жолобов. – М., 2006. – С. 245.

десятка та назв десятків на час написання пам'ятки відбулася. Більшість таких квантитативів у текстах Луцької книги написані разом. Проте нерідко ще трапляються випадки внутрішнього відмінювання: *с пѧтмѧнадцѧтѧ 203*, *ѡт ѡсминадцѧти 207 зв.*, *пѧтмѧдесѧт 132*, *ѡт ѡсмидесят 191 зв.*, *жеребѡв пѧтидесят поголоѡѧ 159*, *ѡт пѧтидесят 214* та ін. Такі числівникові форми, очевидно, загалом були властиві канцелярській мові у ВКЛ. Виявлено їх і в копіях більш ранніх пам'яток на позначення чисел другого десятка: по чѡтырехнадцѧти недѡляхъ¹. Квантитатив *осмь* та інші назви чисел з цим першим компонентом засвідчені в пам'ятці без протетичного *в*. Можливо, протезу *в* слід вбачати в написанні – *ѡт ѡсмидесят 191 зв.*, хоча в іншому місці в подібній відмінковій конструкції протетичного звука немає – в *осмидесят 257*. У вживанні збірних числівників уже простежувалася тенденція поєднання переважно з назвами істот та з назвами парних чи множинних іменників: *конѡи двоѡ*, *сокер двѡѡ* побрал 104 зв. В одній із справ засвідчено після збірного квантитатива не форму Р.в. мн., а Зн. в. одн.: двоѡ ѡбраѡѡ влоскоѡ 141 зв. Зафіксована в Луцькій книзі форма квантитатива *одини* 'одні': *одини ѡт Рускоѡ земли*, а другіє *ѡт Волянѧ 60* – напевне, являє проміжний етап на шляху витворення сучасної форми *єдини* – *одини* – *одні*. Можливо, узгоджуваність кількісного числівника *два* з іншими частинами мови на час написання пам'ятки була ширшою, ніж тепер: самі два пили 231 (пор. суч. *самі вдвох пили* чи *самі двоє пили*) 231. Квантитатив *сто* мав граматичне значення роду. Із контексту непросто визначити, якого саме – середнього чи чоловічого: в том сту копах 116 зв. Числівник *сім* волинський писар ототожнював із жіночим родом: другуѡ сѡм год 191 зв. Родова парадигма для окремих числівників цього періоду, мабуть, була властива загалом. Порівняймо також у копії Вітебської книги, де копіювальник, очевидно, слідом за писарем квантитатив *сорок* вживає в жіночому роді: туѡ сорок грошеи ѡтдадуть². У написаннях *чѡтверы* позы, *пѧтеры* позы 243 зв., слід убачати давні числівникові прикметники, які ще не втратили остаточно свою парадигму. Числа понад кілька сотень, тисяч волиняни передавали описовими конструкціями: позычил ѡ него двѧдѡцѧт копѡ и ѡсмѡ копѡ грошеи 23, всказали ѡсмо до права кнѡзю Богушу Дмитровичу Любѡлжкому сто кол сѡмдесят кол ѡсмы кол тридѡцѧт грошеи и девѡт грошеи 26, всѡго сумоѡ сто кол, шѡстдесят кол, девѡт кол и чѡтыри гроши 264. Як видно, такі описові конструкції не відмінюються. Однак при датуванні волинські писарі числівники відмінюють: ѡт року тисѡчного пѧтсоного пѧтдесят девѡтог 191 зв. У виразі – *ѡк ѡдны циганѡѡ 233 зв.* – числівник *одні* зазнав прономіналізації і вжитий як неозначений займенник *якісь*: 'ѡк якісь цигани'.

Займенник.

Займенники загалом характеризуються як обмежений, замкнений розряд слів. У пам'ятці виявлено багато давніх форм, які збережені лише в українських діалектах. Разом з тим засвідчено й нові утворення, що стали набутком сучасної української літературної мови.

Особові: ми /мені/ 3, мнѡ 55, мене /мені/ справѡдливѡсти з ним жадноѡ не вчинили 12 зв., *мѧ позыѡѡѡт* 79, при мнѡ 8 зв., мнѡ ѡтдати 21 зв.; ты 2 зв., тобѡ 2, тобѡ 120 зв.; ѡн 1 зв., ѡго 140 зв., ѡму 2, му всѧ тѡѡр 221, до него 4, в него 6 зв., ѡ него 23, на нем 10,

¹Судебная книга ... – С. 82.

²Там само ... – С. 112.

по нем 11 зв., през него 43 зв., з ним 69, перед нимъ 71 зв., она 14, єе 2, з нею 14 зв., до неї 14 зв., в неї 15, єи 32 зв., кгрунт єи 32 зв., сынов єе 38, ѿт неє 55; вы 2 зв., вас 37; нас 241, нам 2 зв.; ѿни 2, ѿны 262 зв., им 2, на них 4 зв., перед ними 17;

зворотній: собе 1 зв., собѣ 10 зв., з собою 17, на себе 19 зв., ку собе 55, пред са /перед себе/ 37, продал єсми за са тые помененные части 50 зв., за са ми єго ѿдал 96 зв., в себе 140 зв., ;

присвійні: панове мои 3, з возом моим 21, дети и братья наша 9, нашего 10 зв., нашою 10, нашею 10 зв., нашої 11, наше 9, имєнє нашо 170, своєг 13 зв., в своємъ 37 зв., на своєм 55, водле жалобы свои 56 зв., листы свои 68, з жоною свою 90 зв., своих 139, жалобою своєю 224 зв., пристояности свьи 248 зв., прикрости твои 229;

вказівні: за ѿным 41 зв., ѿная 55, з ѿных 55 зв., на ѿн 210 зв., сим 23 зв., сюю 49 зв., ѿт сєєи 57 зв., ѿт сєє 108 зв., сєєи ноци 62, к сєму 55 зв., до сих 94, сєсь 163, того 10 зв., тот 12 зв., тую дѣвку ... ѿтую дѣвку 51 зв., тои вгоды 68, тоєи жєнє 116 зв., то 140 зв., на тоєє 191;

означальні: сам 9, самую 32 зв., самых 129 зв., илшиє 26 зв., илшии рєчи 64, илши (Н.мн.) 140 зв., илшии 214, з илшими 5, илшим 28, илшиє 225 зв., илшии 59 зв., жадєн 67, жаднои 139, жадног 10 зв., жадных 33, каждыи 11 зв., кождыи 12, за кожныи 35 зв., с каждого 39, каждые 250, всих 3 зв., всихъ 29, всѣх 140 зв., всего 4 зв., всеє 7 зв., всѣ 8, вси 33, на усих 86 зв., вєс 225, всакиє 7, всяких 14 зв., всакии статки 64; таковыи прикрости 229;

неозначєні: якиє-колвєк 9, никоторои 14 зв., хто-колвєк 51, хто бы колвєк 9, што-колвє 141, штос шкодливог 90 зв., нѣякии 169, якожь 214, колкос 214, кое-кому 222, якиє ж колвє 232 зв.;

питально-відносні: хто 49 зв., кому 23 зв., которы (Н.мн.) 22, которыи 1, которыи посланцы 38, для которои 76, которое 138, што за люди 38, в чомъ 140 зв., чии 56 зв., колко 231 зв.;

заперєчні: никому 9 зв., ниhto 105, ничим 9 зв., ничюг 33, неякими 18 зв., нияким 18 зв., нияког 101 зв., аниякоє 47.

Інші: службу єго млсти пану Монтовту, и дал ми тот дом, у котором ма єстє нашли /тут и вжито як анафоричний займенник у зн. 'який?' і служить для підрядного зв'язку/ 76 зв.

Можливо, у мовленні волиняків на час написання книги деякі займенникові форми ще не закріпилися, хоч в інших пам'ятках іноді виявлені й раніше. Це стосується форми Д.одн. *менѣ* – єдиний випадок (із характерною поліською рефлексациєю ятя – *менє*), форми Н.одн. предметно-особових займенників з приставним *в* (*вонъ*, *вона*) – жодного випадку. Натомість досить активно вживані односкладові відмінкові форми особових та зворотного: ми (Д.), ма (З), му (Р), са (З). У приєменникових формах непрямих відмінків переважають написання предметно-особового займенника з приставним *н*: до него 4, в него 6 зв., на нем 10, з ним 12 зв., за ним 17, ѿт него 21 зв., у него 23, з нею 14 зв., до неї 14 зв., в неї 15 та ін., але іноді трапляються й без приставного: под єю 197. Написання *ѿт сєєи недели* 57 зв., можливо, свідчить про початок витворення нової української форми *цієї*?

Дієслово.

Великою строкатістю та різноманітністю вживання характеризуються дієслівні утворення, виявлені в пам'ятці. Із словотвірних особливостей зауважимо цілковите

переважання на час написання пам'ятки в мовленні волиняків суфікса *-ова-*, інші варіанти цього дериватора *-ува-*, *-ива-*, навіть *-ава-* трапляються вкрай рідко: дарувати 11, прибудувати 11, араждовал 12 зв., вступувати 13, записувати 18 зв., переночувати 20 зв., квитувати 29, прискаковати 37, прислужовал 53, виплачувати 53, доведоваючися 62, *отказовали* ... *отказовати* 68 зв., *вырубовати* 95 зв., *выкуповати* 99, показовал 135, жаловати 136, коштовали 141 зв., побудувати 213 зв., *вырубовают* 251 зв., *пекловатися* 262 зв., *миловали* і *шановали* 262 зв.; *поискивати* 18 зв., *са* ... *заховыват* 41, *отказывати* 68 зв., *нарушивати* 132; *соромочувал* 30 зв., *отказувати* 68 зв., *пороскопувал* 118 зв., *вкошувано* 156 зв., *за опытувалемъ* 193 зв. Від дієслова *виламати* за цією моделлю дериват утворено за допомогою суфікса *-ава-*: *виламавали* 235. У другій половині XVI ст. від дієслова *грабити* поширеним у писемно-літературній мові був дериват переважно з суфіксом *-ива-*: *грабливати*¹. Луцький писар в одній із справ вживає новотвір *грабловали* 258 зв., що може свідчити про певну закоріненість на час написання пам'ятки у мовленні волиняків цього дериватора. Процес витворення українського літературного *грабувати*, можливо, мав такі стадії: *грабливати* > *грабловати* > *грабувати*. У дієслові *взорвал* зі значенням 'заздри́в, заглядає́ся': *тогда тот с тых ближих моих и каждый, хто бы са на то взорвалъ або его ѿ то рушати мел, маєт заплатити заруки* 162 зв., можливо, писар пропустив літеру *о*. Чи так, чи ні – цей вербатив в українських пам'ятках виявлено вперше.

Серед інших дієслівних словотвірних суфіксів виділимо:

-и-: *соромогил* 12 зв., *валчити* 151, *въсправедливити* 194 зв.,

-ва-: *сознаваем* 9 зв., *збивати* 95 зв., *бывала* 100 зв., *давано* 135 зв., *вживати* 137;

-ну-: *впоменути* 54, *владнути* 142.

Простий майбутній від дієслова *хотіти* волиняки творили не за допомогою звичного тепер префікса *за-*, а *по-*: *муж мои похочет* 125 зв., *не похотел* 132. Загалом на час написання пам'ятки *префіксальне* творення дієслів було дуже продуктивним. У Луцькій книзі виявлено такі дієслова, утворені префіксальним способом:

вы-: *выделил* 4 зв., *выпустити* 5, *выпровадити* 7 зв., *выщєт* 14 зв., *вышли* 25 зв., *выслушает* 14 зв., *выслал* 14 зв., *вывернулися* 17, *выписати* 20 зв., *вылупили* 20 зв., *выполнити* 29, *вывела* 29 зв., *выдал* 32, *выпускала* 32, *вырубали* 34, *выбити* 37, *выпхати* 38 зв., *выгледал* 46, *выкрасти* 51 зв., *вырекла* 56, *вынал* 62, *выпустошил* 70 зв., *вывозит* 82, *выповедаєт* 85, *вырвал* 91 зв., *вырубовати* 95 зв., *выобразила* 101, *выпутал* 111 зв., *вымолотити* 117 зв., *высовали* 128 зв., *выгнали* 135 зв., *выправити* 136, *вызнал* 137, *вылетати* 138 зв., *выпросил* 139, *выметалъ* 140 зв., *вытопали* 147 зв., *выпасли* 147 зв., *выорати* 148 зв., *вычести 'вчитати'* 251, *выливаєт* 155, *выпрегли* 175 зв., *вырадити* 193, *вызычил* 228, *выимовати* 240 зв., *вызволаєм* 263 зв.;

в-: *вламатися* 2 зв., *вчинилъ* 7 зв., *вморяєм* 18 зв., *впустил* 36 зв., *вделат* 162 зв., *вмер* 175, *впали* 198, *вмоцнаєм* 241, *впросил* 247, *вмєли* 263, *во-*: *вогнали* 221 зв., *у-*: *вєжчал* 17, *вставал* 26 зв., *впѣстил* 33 зв., *указали* 33 зв., *вховати* 53, *вскромил* 58, *вистил* 65 зв., *впросити* 67, *вкрунтовалъ* 140,

по-: *понєситє* 1 зв., *поѡбирали* 6 зв., *поѡрал* 6 зв., *побрати* 7 зв., *попалити* 7 зв., *починила* 7 зв., *поѡтнимал* 8, *покажут* 11, *позыват* 11 зв., *поткаєт* 13, *побили* 14, *позбирал* 15 зв., *поделалъ* 15 зв., *попсовали* 16, *порубали* 16, *поранил* 16, *поступити* 18

¹Словник української мови XVI ... – Випуск 7. – Львів, 2000. – С. 67; Гістарычны слоўнік ... – Вып. 7. – Мінск, 1986. – С. 128.

зв., позволили 20, поворочати 21 зв., помордовал 25, погодила 26 зв., пограбил 28, поволокати 47, посести 60, покупити 63, погноил 70 зв., покружати 70 зв., погнило 71, поросточовали 72, повешали 87, пождали 92 зв., поухли 94, позаимать 99, поодбирал 102, повыбирали 107, подрати 108 зв., поконати 114, поморили 129, пошло 135, позбивал 135 зв., посылал 135 зв., поехали 135 зв., погонити 135 зв., порвати 136, пожали 136, поступил 137, погинуло 137 зв., поведает 138, подавали 139, покинули 140, показити 'викривити' 148 зв., покосити 149, позабирал 154 зв., попушаль 159 зв., позамыкал 172, позапечатовал 172, потребовал 191 зв., помкнул 192, понатєсьвал 207, позаставлял 210, повыкуповал 210, посъали 226, позбавити 229, потравил 229, померковати 247;

роз-/рос-: розделил 7, розмовити 14, розорвал 19, розогнал 26 зв., розправити 58 в., розметал 60, розказали 3, розказую 69, розлупал 235 зв., розмерили 121, розмножили 188, рознали 198, роспаховати 239 зв.;

до-: допомагаєт 2, допустил 3, достояти 3 зв., ся дотычет 4 зв., доводити 12 зв., сд добываю 14, доставало 31 зв., дозволил 35, доростєт 53 зв., домагалсд 54, досмотрєти 114 зв., дотравлювати 165 зв., доделєвати 198, докончит 210 зв., добывали 220 зв., доходити 223, ся довъдаєш 265;

при-: приехали 2, приложили 3, приходит 9, прибавляти 11, прибудовати 11, приправоват 11 зв., прислат 13 зв., припоминал 13 зв., прибєгли 15, пришодчи 15, придат 19 зв., призволили 20, прирек 20 зв., приручити 21, присудили 22 зв., притегал 30 зв., призналсд 33, приказал 51 зв., приездил 58, привалашати 60, пригледал 74 зв., привлащити 215 зв., привєрнути 62, припоручит 89, приходили 136, приехала 137 зв., пригаєтуют 'приладнають' 228, приблудилися 268;

про-: продали 9, просили 12, проминули 80, прострєлили 86 зв., проложили 113, пропушати 169, просушит 169, проломили 220 зв., промытил 244 зв.;

под-: подписал 24, подгали 220 зв.;

пре-/пере-: предали /передали/ 11, перебывал 12 зв., переєднал 12 зв., перєнал 17, перєпал 19 зв., перєночовати 20 зв., перевозили 123 зв., сд переиначити 229;

на-: наложит 11, нашли 22, нарушили 24, нахилили 34 зв., намовала 51 зв., нагневити 51 зв., напалил 70 зв., направовати 81 зв., напорили 86 зв., нагнала 100 зв., наменил дати 140, навчилсд 153 зв., найдут 168, наймовати 234;

-о-: одержала 8 зв., окупит 11, обачили 14, опухла 15, оправити 32 зв., огледати 137 зв., осадиль 140, оставити 140, ограничити 151 зв., ожаловати 174, обудила 231 зв., оступили 260;

от-: отдати 9, отложил 12 зв., отказывати 14 зв., отпочинил 19 зв., отправил 21, отпустил 28, отписати 34 зв., отповєдити 63 зв., отвозили 71, отрочил 'відтермінував' 74, отлили 86 зв., отпровадил 94 зв., отбєг 103 зв., отбили 107, отвєли 107 зв., сд...отприслєнути 114 зв., отворали 135 зв., отнали 136, отискати 141, отповєдати 140 зв., отдалати 162 зв., отзываютсд 168 зв., откладат 187;

об-: объявили 28, обдаровала 54 зв., обвєсит 96 зв., объводили 142, обєжчати 152, обослатисд 210 зв.;

за-: задержал 2, заказали 3, записати 7, заведл 7, заменити 9, заставили 9 зв., заплатити 11, замкнули 14, заткнути 15, заставити 18 зв., загамовали 21, загнати 21 зв., засадили 27, заводити 28 зв., заступати 30 зв., занати 31, запродал 41, задавати 47 зв., заделати 49 зв., запомогати 51 зв., заступовати 52, заграничили 68, завалали 86 зв., запалити 86 зв., зазвонили 89, застрєлил 91 зв., забралєм 95, засеяти 95 зв., замордовали

114, *запер* 128 зв., *затлумит* 133 зв., *задѣли* 136, *заборонаю* 138, *заложила* 140, *заховати* 150, *застати* 166 зв., *заєжчал* 193, *замахнул* 231 зв., *загасил* 231 зв., *заехалом* 234 зв.;

з-: *знайти* 2, *звести* 3 зв., *зшол* 6, *зъехати* 14, *збирати* 15, *зложити* 19 зв., *зривали* 58, *зведет* 67, *знеслася* 123, *зъганает* 133 зв., *здохли* 135 зв., *збили* 136, *згинула* 137 зв., *змишкати* 140, *збудоваль* 140, *змордовали* 140, *зранили* 142 зв., *звозил* 146, *зсоротили* 157, *зменяли* 164 зв., *згнѣтаеш* 231 зв., *са ... згодити* 248 зв., *зжати* 248 зв., *здати* 257 зв., *зготовался* 269 зв.;

зо-: *зостала* 6, *зогнал* 31, *зослал* 93 зв., *зопсоват* 110 зв., *зорати* 119 зв., *зобрал* 173 зв., *зодрал* 218;

из-/ис-: *изнести* 113, *изъехали* 151, *изволившися* 30, *иссадити* 113;

с-: *спытал* 7 зв., *списали* 7 зв., *складав* 13, *сторговав* 17, *спалил* 34, *сѣукал* 264 зв.

Префіксально-постфіксальним (хоча частка *ся* в той час вживалася і в препозиції): *ся збегати* 15, *зъехалися* 19 зв., *са ... розъехали* 19 зв., *приялася* 33, *са вдавал* 58 зв., *са усправедливити* 67, *са допирал* 114 зв., *са ізехали* 198. Префіксально-суфіксальним: *розширяти* 10, *прикладает* 28, *вызнавает* 29 зв., *прискаковати* 37, *пописовати* 37 зв., *прислужовал* 53, *нарушовати* 133, *розшироват* 186, *докладати* 223.

Приклади дієвідмінювання зумовлені характером пам'ятки: вочевидь переважають форми I особи однини та множини. Наприклад, у теперішньому часі не засвідчено на сторінках книги жодної форми II особи множини.

Дієвідмінювання.

Теперішній час. Однина. I ос.: *приимую* 8 зв., *хожу* 8 зв., *допускаю* 8 зв., *єстем волен* 19, *еду* 20 зв., *приимаю* 66, *могѣ* 140 зв., *гоно* 151, *вем* 5 зв., *вѣмь* 35 зв., *вѣдаю* 61, *мамъ* 188, *даю*, *дарую*, *записую* 188, *бию* 197, *отдавамъ* 262 та ін.; II ос.: *ты жалуєш* 21, *маєш* 138 зв., *держишь* 149, *вступаєшь* 63 зв., *са ... вступаєши* 229 та ін.; III ос.: *єдет* 8, *несет* 8, *хочет* 13, *жалует* 31 зв., *ма быт 'має бути'* 51, *сѣдит* 79, *бо-м, деи, ест* ґора 90 зв., *пише до пана* 93, *бьет* 133 зв., *може* 157, *грабежи чинит* 159 зв., *рoсказует* 159 зв., *держит* 214. Множина. I ос.: *сознаваем* 9 зв., *маєм* 51, *маємо* 53 зв., *боронимо* 77 зв., *хочемо* 77 зв., *вживаємо* 105 зв., *вмораемъ* 150, *паметаємъ* 214, *оборочаем* 219, *даємо* 241 зв. та ін. II ос. Форм не виявлено; III ос.: *чию сун* 56 зв., *сун явныи знаки и границы* 60, *люди робят* 96, *бьют* 97 зв., *могут* 113, *отзываются* 168 зв., *пасун* 118, *сун пограблены* 222.

Минулий час. Для вираження особи в минулому часі писарі вживали як традиційні перфектні форми з допоміжним дієсловом, так і все частіше лише активні дісприкметники, де особа визначалася з контексту. Характерною ознакою вираження минулої дії для тогочасної писемно-літературної мови є лексикалізація модифікованих залишків колишнього дієслова *єсмь*. Однина. I ос.: *втекл-ом ся* 7 зв., *єсми не видѣл* 16 зв., *мусил-ом* 37, *мусал-ом* 114, *я ... пытался врадника* 84, *згинул-ом* 89 зв., *за которую-м был дал* 94, *забрал-ем* 95, *служил-ем ему* 95, *видал єсми* 149, *хотел єсми* 151 зв., *єсми дал* 152, *абых а ... записати велелъ* 162, *єсми бирал* 224, *єсми втекался* 224 зв., *килка ден стрел 'стериг'* 193; II ос.: *ты ... и збил єси* 117 зв., *єс не жаловал* 133 зв., *са єси зобрал* і *приехал єси* 151, *єси позаставлял* 210, *иж-єс ты мнє прирекал* 229, *єси вказывал* 229, *ты ... лег* 231, *єс ѿ то безвинне позвал* 133 зв., *бо-с ма ѿ то не позвал/бо єси не позвал/* 265; III ос.: *не хотел* 14 зв., *муж єст забить* 17 зв., *попал єсть* 70, *як ся єму хотело* 96 зв., *кон здох* 135 зв., *галдлевал* 197 зв., *ижебых поступила* 237 зв. Множина. I ос.: *мы восполк з братєю нїєю ... продали єсмо* 9, *єстмо зьєднали* 30 зв., *єсмо втекли*

37, смо ... казали 68 зв., ехали єсмо 149, пак ли быхмо мы ... выступили 150, стояли єсмо 151, єсмо не нашли 154, єсмо обѣдали 165 зв., абыхмо ѿправу вдѣлали 190 зв., II ос.: єсте тут приехали 2 зв., ма єсте нашли 76 зв., єсте приехали 222, III ос.: ѿни, ѿбоа сторона, на том перестали 30 зв., ѿбецали 68, угамовалисе 86 зв., тыє повѣдили 122 зв. Давньоминулий: розровнанє были вчинили 9, которых єсмо были на то себе ѿбрали 48 зв., вернулса были до мене 63, были повезли 79 зв., выпросил был 139, бых я з дому ехала 160, же бых то я побрала 160, занал был череду 170, иж бых я поламал 172, были не повтекали 173, были повезли 182 зв., стали были даваны 183 зв., быхъмо мели ѿкладаг 187, дал єсми был того кона 228 зв., пошли єсмо были 245 зв., справили єсмо были листы 248 та ін. Наведені приклади дають підстави заперечити висновок І. Керницького: «У пам'ятках ділового характеру форми давньоминулого часу виступають дуже рідко або й зовсім відсутні. Так, наприклад, у луцьких гродських книгах, у грамотах XVI ст., надрукованих в *Aktach grodzkich i ziemskich*, ми не знайшли жодного прикладу»¹. Форми давноминулого часу, навпаки, властиві пам'яткам ділового стилю. Крім Луцької, ми відзначали їх і в Житомирських книгах, а В. Німчук, характеризуючи мову житомирських та київських ділових документів, взагалі вважає «звичайними в досліджуваних текстах форми давноминулого часу»². Дієслово *быти* в формі аориста хоч і змінювалося ще нерідко за особами, все ж за його допомогою писарі передавали не стільки давноминулу дію, скільки умовну або й зовсім воно вживалося в ролі частки: *яко бых я ... привлащити мел* 214, *єсли быхмо мы ... мели* 214.

Майбутній час. Однина. I ос.: ѿзму 18 зв., ѿтдам 27 зв., застану 71 зв., верну 153 зв., боронить буду 93 зв., буду бити имати 96 зв., иматиму битому 159 зв., повинен буду навезат 134, са я ... выпроважу 140, будѣ взала 160 II ос.: не приидеш 51 зв., поправиш 134, будеш вылетати и поедеш 138 зв., ся довѣдаеш 265, III ос.: будет могло быти 60, пан Колонтаи казал будет побрати 69, похочет 125 зв., *которыи, деи, трудно жив быти мает* 146 зв. Множина. I ос.: поступимо 77 зв., II ос.: форм не виявлено; III ос.: были повинны дат 13 зв., дадут 96 зв., заховатиса будут повитни 232 зв. У виразі – хто-колвек ... в держаню будет мели ку праву позыват 11 зв. – спостерігаємо неузгодженість вираження форми майбутнього часу: колишній активний дісприкетник *мели* ужито в множині, а допоміжне дієслово *будет* – в однині.

Спосіб. Наказовий: нехаи чинит 13, поедте 14 зв., ед 105 зв., шукаи 63 зв., позываи 70 зв., вѣдаи 77 зв., нехаи позываєт 79, нехаи ѿ томь вѣдаєт 82, бии 89, ѿказуи и ѿсправедлив 265, позвѣте 269; умовний: если бы што было 7 зв., при котором бы лист подала 8 зв., *єсли бы не ѿтдал* 12 зв., хотєла бых водле ѿпису мужа своєг тоє мєти 14 зв., кому бых малъ служити 140, бых мел в том имєло змєшкати 140, иже бы им дала 155 зв., ѿн бы єго был на смєрть замордовал 228, чым бых єє выправити мел 254. Як видно з прикладів, аорист дієслова *бути* у формі *бых, быхом* ще іноді зберігався для творення давньоминулого часу, водночас усе виразніше за цими формами закріплювалася нова функція – творити ірреальну дію.

Неособові форми. Інфінітив: записат 162 зв., вживат 187, дат ... прислат 13, розмовит 14 зв., быт 27 зв., подет 64, заступоват 186, быт мєла 55, ѿтповєдат мєли 68, са увєзат 70, застават 76, мєшкат мел 81, брат не хотєл 87, робит почат, выбит и

¹ Керницький І.М. Із спостережень над формами давньоминулого часу в староруських і староукраїнських пам'ятках // Дослідження і матеріали з української мови. – Т. І. – К., 1959. – С. 105.

² Німчук В.В. Передмова // Ділова мова Волині і Наддніпрянщини / Підгот. до вид. В.Німчук, В.Русанівський, К.Симонова, В.Франчук, Т.Чергоризька – К., 1981. – С. 21.

забить 93 зв., зопсоват и пошрати казал 110 зв., шаюоват 126, повинен ... ехат 134, верит не хотел 134; записати 1 зв., влматися 2 зв., вживати 13, взати 53 зв., сл показати 14 зв., платити 22 зв., збити 25 зв., заступовати 52, служити 140, вгекати 160 зв.; втечи 76 зв., стали сечи 82 зв., засегчи мне ... дорогу 122, б'гчи /бігчи/ 160 зв., стеречи 160 зв.

Особливо активно вживали луцькі писарі пасивні дієприкметники з суфіксами -н-: приржоного 7, ёмоцованыи 21 зв., вызнаныи 22, выробленого 34, выпшваных 52 зв., приложоных 56 зв., засеяною 77 зв., потравленую и вытоптаную 124 зв., вытесаные 126 зв., выламаные 129, описаного 137, непор'заные 137 зв., порубаных 142 та -ен-: збоже выважено 7 зв., положоные 16, высаженными 18 зв., порушеное 18 зв., поменного 137, купленыи 141 зв., пораненых 142, замененыи 152, проламленую 221; нерідко вживані й іменні форми: выволаны 8, писан 9, держан 11 зв., дань 11 зв., ошешканы 11 зв., затруднен 21 зв., захован 22 зв., припозван 22 зв., справен 28 зв., вичитан 39, выполнен 51, позниманы 175, кгрунт заграничон 225, обламан 249 зв. та ін.; іноді в дієприкметниках писарі писали в суфіксі дві літери ни: данного 36 зв., наречелнымь 139 зв.; -т-: пробитаа 16 зв., были пити 17, забить 18, нашли виноватым 22, принатог 31, взатыми 32, дощьки выбитые ... двери выбиты 72, подшитыи 141 зв., збитых 142, добытымь 145, подтатых 221. Активні дієприкметники в пам'ятці вживані не так часто. Із суфіксом -л-: оселому 3 зв., припалыи 25, пошожалые 112 зв., прошлых 141 зв.; -уч-, -ач-: прислухаючии 5 зв., будучие 9, вставаючюю 67, боронуючих 106, знашодчи подданных моих робачи /працюючих/ 122 зв., ид'ючою 152, бегучых 228; -ш-: бывшого 139 зв., -ом-: св'доми 10 зв., посведома мачоха его 23, р'хомии 140 зв.

Непоодинокі в пам'ятці форми на -но, -то: поранено 2, всказано 4 зв., выважено 7 зв., описано 11, выдано 12, ошорвано 17 зв., впушоно 18, доложено 22, дано 38 зв., держано 51, позывано 53, молчано 55 зв., оторвано 72, ежчоно 73 зв., мероно 73 зв., позатыкано 73 зв., зложоно 114, зас'яно 225, давано 135 зв., побрано 141, придано 142, вкошувано 156 зв., вытравлено 165 зв.; ошлато 15 зв., бито 15 зв., пробито 41 зв., вжато 'нажато' 78, пожато 161, збито 135 зв., взато 135 зв., перетато 231 зв.

Досліджувана пам'ятка багата на дієприслівникові утворення. Теперішній час: видечи 7 зв., хотечи 12 зв., просечи 33, чинечи 17, гонечи 17, боронечи 60, полнечи 64, кончечи 68, садечи 125, личечи 131 зв., грозечи 182 зв.; личачи 9, бачачи 51 зв., видачи 17 зв., стоячи 32 зв., бороначиса 89 зв., хогачи 137 зв., выносячи 169, поллячы 246, верачи 247; жалуючи 3, маючи 7 зв., збираючи 7 зв., приежчаючи 8, розумеючи 9, мешкаючи 11, будуючи 11, осажоваючи 11, прибавляючи 11, направуючи 11, простерегаючи 12, ошбаваючиса 12, ёпоминаючи 13 зв., дбаючи 14, пыгаючиса 17, взрушываючи 18 зв., вызнаваючи 22, ошбецуючи 28, взручаючи 47, зврушаючи 49 зв., ош'ежчаючи 58 зв., гамуючи 62 зв., доведоваючиса 62, в'ежчаючи 69, замышляючи 127 зв., перемешковаючи 141, ошповедаючи 141 зв., выламуючиса 150, ошдыхаючи 181 зв., паметаючы 214; будучи 8 зв., идучи 17, несучи 17, ведучи 18 зв., женучи 159, кажучи 160 зв. Кілька випадків виявлено дієприслівникових форм (залишків колишніх активних дієприкметників ж.р.), які в українській мові загалом продовження не знайшли: стоя 124 зв., ознаймаю 254 зв. Минулий час, суфікс вш-: ёставивши 7 зв., споткавши 8, взавши 8 зв., приложивши 10 зв., заплативши 12 зв., ёпросивши 12 зв., показавши 12 зв., скликавши 14, ошбачивши 15, вгланувши 22 зв., дождалавши 22 зв., оштложивши 24, зрозумевши 35, оштскочивши 37, переписавши 37 зв., ошковавши 38, ошбачивши 71 зв., выгнавши 74 зв., вынявши 78, вын'євши 85, выносивши 86 зв.,

принявши 96 зв., списавши 135, загамовавши 135 зв., побравши 135 зв., поймавши 135 зв., приславши 136, запометавши 137 зв., пустивши 137 зв., соромотивши 137 зв., одержавши 137 зв., вычитавши 138, освѣтчивши 138 зв., наславши 139, приложивши 141, осадивши 141, ехавши 142 зв., замышлявши 198 зв., будовавши 234; собравши 15, способивши 7 зв., записавши 30, зрекши 54 зв., вломивши 71 зв., наполивши 137 зв., звазивши 141, постановивши 142, довѣдавши 142 зв., выбравши 179 зв.; суфікс *щ*: перенемши 15, вынемши 47, оземши 29, заперши 36 зв., обмерши 86 зв., всѣдши на кони 89, выведши 128, приведши 135 зв., вычѣлши 162, впадши 52, шодчи 141, выведчи 194 зв. Єдиний раз виявлено давню форму *догнав*, що походить від нечленного дієприкметника минулого часу ч. р. Н. одн.: *пан Иван и пан Ильяшъ Красєлские, способивши сѧ з людомъ немалымъ, зброюю, ѿ колко сот конєи, догнав их повгоре на доброволюю дорозе, ... его самого и служебниковъ кѣзѧ его млсти гонили* 160 зв.

Пасивні конструкції в пам'ятці представлені не лише відповідними дієприкметниками, але й дуже часто за допомогою частки *ся*, що походить від займенника *себе*, яку луцькі писарі могли писати разом з дієсловом, окремо, в пре- та постпозиції: до него с *кордом ся* порывал 4, за тыи пѣзи увезал ся єсми на гдѣл ... за тыи пѣзи увезал ся єсми на гдѣл 4 зв., другии *лист* на двѣ части, которыи так ся в собѣ маєть 10 зв., мы сѧ в тоє вступовати нѣ хочєм 13, пѣзи на рок певныи ѿписал сѧ єму был *ѿдати* 22, которыи бы сѧ пану Тихну подобали 22 зв., перед нами сѧ становил 35, которого ми сѧ велми мало послѣ *ѿтца* моєє зостало 52 зв., то сѧ, поведаєт, все дѣєт 71, Семенова Посяговецкая не маєт сѧ увазовати 74 зв., *єстли* сѧ вам кривда видит 149, *Єстли* сѧ, деи, што стало, то сѧ переиначити не можєт 229. Дієслово *остати* могло виражати пасивну конструкцію й без *-ся*: *ѿстал* ми был винєн 39, на возє ѿстала *єпанча* 109.

Інші цікаві дієслівні форми, вживання яких викликане передовсім занепадом у живому мовленні давніх утворень: *ѿстал* (тут – *оставил*) 21 зв., *подданных их бити* имати и до везєня своєго *ѿсадити* казала (певно, тут спроба вжити майбутній час?) 66 зв., я яко-м тобє *перво* поведилъ и тепєр поведаю (зайве нагородження показників І особи) 70 зв., *всѣх, которые в листє єднаком єст* (невиправдане вживання зв'язки *єсть*, треба *суть*) 68, бо-м я *єст* посланецъ гсдѣрскии 21, я ... *єст* ѿра (в обох випадках невиправдане вживання зв'язки *єсть*, треба *єсь*) 74, при том бою згинул ми *пояс* с *калитою* 89, в *тот* часъ згинулом копа *грошеи панских* (у двох прикладах писар порізному зазначає І-у особу: власне зайиенником *ми* та особовим показником *-м*, тобто копа грошей згинула в *мене*) 89 зв., *болшеи* влицам не *єсть* назвискъ 215 зв., *лист ... данъ* *суть* (тут невиправдані вживання дієслова-зв'язки) 164, я ... *єст* єсми готов пану Дубравскому достояти права 3 зв., *єст* єсми приданымъ дворенином (у двох попередніх прикладах дублюються зв'язки І та ІІІ особи однини) 45 зв., *которыи, зъехавши на мєстцо* назначоєє до *Вгринова*, дали сѧ єсмо им *доброволне* в *компромис* (тут *єсмо* невиправдане вжито, оскільки підмет у ІІІ особі множини) 58, *намъ* даном ... *заховати* *єстєсмы* повили 150, *многих* рєчах, што *єст ...* *выписаны* (невиправдане вжито *єст*, оскільки підмет у ІІІ особі множини) 192 зв., ми *єстє* его *сами* дали (невиправдане вжито *єстє*, оскільки підмет у І особі множини) 228 зв., єсмо паном *ѿпекуномъ ... єсє наш лист ... дан* (тут *єсмо* невиправдане вжито, оскільки підмет у ІІІ особі однини) 261. Подібні неузгоджені написання красномовно засвідчують про занепад допоміжних дієслів для передавання особи в різних часових (передовсім у минулому) формах.

У пам'ятці засвідчено два приклади відображення властивої для поліських говорів риси – «сакання»: пан Воютинский обавалса 30 зв., попилса водою на рудце 89. Якщо тут не писарські помилки, то маємо найдавнішу фіксацію оригінальної північноукраїнської (власне, й південнобілоруської) особливості¹.

Прислівник.

Прислівникова підсистема в мові постійно оновлюється. Нові прислівники виникають за характерними для кожної мови моделями в усі періоди її функціонування. Особливо активно адвербативи творилися в середньоукраїнську добу. У цей час зберігалось ще багато давніх утворень, але разом з тим активно розпочався процес творення нових.

У пам'ятці виявлено адвербативи відзайменникові: где /де/ 2, не вѣдаем, где /куди/ поехала 2, где /десь, де-небудь/ могли са где сами ѿ плот пообразати 112 зв., давал ми индеи /десь, в іншому місці/ помешкане 140, не маючи ниоткол индеи /нізвідки/ запоможєня 240, куды 73 зв., нигде 18, нигды 7, кгды 19 зв., тогда 51, где-колвек 14 зв., где ж кгды 247; там /туди/ поедте 14 зв., тут 2 зв., тутє ж 150, ту 203, везде 62 зв., здѣсе 69 зв., ѿттола 110 зв., ниоткол 240; николи 18 зв., покол 11, покола 29 зв., покол 65, тепере 162, теперечи 1; толко 1 зв., колко 3, зовѣм 140; не инак 60, внивеч 219; відприкметникові /утворені на ґрунті адвербіалізованих нечленних форм називного – знахідного відмінка однини якісних прикметників середнього роду/: вечно 20, волно 18 зв., гараздь (від давньоукр. *гораздо*) 229, давно 82, долго 247 зв., збротно 160 зв., конечно 30, колно 151, легко 88 зв., мало 14, велми мало 53, мощно 15, наголо 130, нелатво 161, низко 197, ѿбѣжливо 129 зв., просто /прямо/ 89, прудко 174, ровно 190 зв., рихло 237, скоро 28, совито 12 зв., трудно 20 зв., явно 10 зв.; безвинне 3 зв., безмытне 62 зв., безправне 8, вдячне 49, велє 'багато' 137, вечне 29 зв., велми са зле маєт 63 зв., вмыслне 181 зв., змыслне 16, врадѡне 14, ганебне 180, кгвалтовне 72, добре 10 зв., дуже 105 зв., живе 265 зв., заочне 75, обличне 9 зв., ѿбтяжливє 21 зв., плачливє 35 зв., почтивє 8 зв., правє /напевне/ нас за мертвые покидали 72, потаємне 169 зв., словне его напоминал 69 зв., сталє 265, явє 31 зв.; далеи 2 зв., налепи 11, вышеи 17 зв., болшеи 118 зв.; велми 53; /утворені від конструкції прийменник + відмінкова форма нечленного прикметника/ дочиста 86, залєдвє 37, залєдвѡ повтєкали 83, здавна 12, згола тых пнѣеи дати 53, сполна 131 зв.; напотивку 2 зв., напотивко 39 зв., наголо 183; відіменні /утворені від застиглих безприйменникових іменникових форм/: кгвалтом 15, кнѣзь ѡкномъ выглядал 46, верхомъ 151, боком лежит 247 зв., концом 247 зв., троха 110 зв., /утворені від застиглих прийменниково-іменникових конструкцій/: восполок 10, заправды 21, заразом 37, утєкали надвор 71 зв., посродком 110, наполю держати 129 зв., замуж 23 зв., зверхъ 163 зв., вночи 79, назад 158, ехал наноч до имени своего 179 зв., далибог 151, з обуруч 231 зв.; до завтрея были 130 зв., назавтриє в субботу 252, з волторка на середу ѡ полночы /народження прислівника ѡ полночы/ 220 зв., навеснѣ 109 зв., побєгла зас додому, до Подлєсь 111 зв., вчинивъши, деи, наконецъ ѡповеди и поѡалки, з дому его поехали /народження прислівника *наконєць*/ 220 зв., вслєд – приехалши за нами вслєд до домѣ нїог 202, вниз стаѡу 247; прислівники на -ь: оплат 61

¹Мойсієнко В. Вияв живомовної стихії в Актовій книзі Луцького уряду 1561 року // Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі. – Вип. 9. – Луцьк, 2010. – С. 68.

зв. проч пошли 57, хотат проч ити 102 зв., удолжь 36, вдолжь 246; відчислівникові: первеи 11, перво 26 зв., повторе 14 зв., натрое роста 253, по повторе и по третии крот 265; перво того служил 51 зв. Інші: частокрот 13 зв., поспол из сынами 35, наскроз пробито 41 зв., вон изъ замку выгнати 46, мимо 68 зв., сплош 118 зв., навывает 86, рукопаш 231 зв., обапол – остал концем ... обапол гаю 247 зв., ще за цалог розума 126, вжо 33 зв., дже 174.

Більшість виявлених адвербативів успадковані від періоду праслов'янського та киеворуського. Деякі ж утворення не зафіксовано дослідниками ні в давньо- ні в староукраїнських пам'ятках: зугралю 'співгранично' – на землі пїа моего, которую, деи, его млст княз Чорьгорыскии зугралю рачит мети за гаємь Кальнатицкимь 160 зв. Прислівник сезде – отехал єсми сезде до землі Волынское ... маючи сезде у землі Волынской 132 зв. – також не засвідчено в староукраїнських пам'ятках. Такий прислівник виявлено в текстах цього періоду й з інших слов'янських теренів: Євангелії Тяпинського – сезде 15 зв.¹ та «Повісті про Трищана» – которыи сезде влъзе(т) 72.² Щоправда, в Пересопницькому рукописі вжито вираз: «рекоу(т). се zde альбо оньде»³, що зі змісту впливає 'це тут або он там'. Таку структуру прислівника, можливо, варто пояснити наслідком уживання частки се як у пост- здъсе, так і в препозиції. У пам'ятці виявлено рідко вживаний в українських текстах середньоукраїнської доби прислівник сплош: за границею дерева ...рож...го⁴ и иншог сплош болшеи тисечи почертено 118 зв. Адвербатив, поширений у російських говірках, в українському просторі зафіксований лише в поліських діалектах: всплошну 'всуціль'. Можливо, продовженням засвідченого в Луцькій книзі прислівника за підсилювальною часткою туте ж 150 зв. є сучасні західнополіські 'тута, ту'то⁵. Кілька виявлених прислівникових утворень ілюструють процес адвербіалізації: коли ті чи інші слова ще остаточно семантично й формально не втратили свій частиномовний статус. Так, у пам'ятці поряд із полонізмом внивеч (ст. п. wniwicz) – внивеч обернул, вживано конструкцію в ни во што – вырубал и в ни во што обернул 60 (пор. ще – ни въ во што обернули 149 зв.); процес адвербіалізації ще до кінця не звершився в словах: на завтрее ... до завтрия 2, вчорашенго часу д вечор 231, дже было в ноч колько годин ... я вночи дзнал не мог 174 (тут вночі безсумнівний прислівник, а в першому випадку в ноч перебуває «в процесі адвербіалізації»), идучи оттола додому 38 зв. (прислівникування відбулося), ехал єсми до дому своего 58 зв. (тут видно, що лексикалізації не сталося, прислівник ще не утворився, оскільки після дому маємо означення). У процесі витворення сучасного українського прислівника неподалік, як видно з тексту Луцької книги, сталася метатеза – приехавши понедалеко сєла 156 зв.

¹ Evanhelije in der Übersetzung des Vasil Tjapinski um 1580. Facsimile und Kommentare. Herausgegeben von Heorhi Halenčanka. – Paderborn, Ferdinand Schöningh, 2005.

²Беларускі Трышчан. Faksymile rękopisu wraz z analizą filologiczną Alesia Brazgunowa i Nadziei Starowojtojewej i ich przekładami na współczesny język białoruski. Pod red. Mariusza Maszkiewicza. – Wrocław, 2007.

³Німчук В. Прислівник // Історія української мови. Морфологія. – К., 1978. – С. 361.

⁴Слово виправлено з іншого, читається незрозуміло.

⁵ Григорій Аркушин. Словник ... – Т.2. – С. 214.

Службові частини мови.

Переважає більшість виявлених у тексті досліджуваної пам'ятки службових слів успадкованих із попередньої мовної епохи. Як правило, це непохідні утворення, хоч іноді виявлено й вторинні.

Прийменники. Первинні: при іменнику у формі родового відмінка: без *бытности* 20, в себе 32 зв., вь его 49, з господы 20 зв., из двора 17, изъ замку выгнати 46, од году 100 зв., от воза 233, до жоны 33, до Буга 135 зв., над мене 209; при іменнику у формі давального відмінка: в дому 20 зв., к рукам 53, к долинь 110 зв., к Бугу 135 зв., ку тому 33, ку дъвору 37, ко роспущею 190 зв., были в Угринови о празнику 42 зв., обещаючи мне о ярмарку ... отдати 54, по огородомъ 156 зв., при бою 33 зв.; при іменнику у формі знахідного відмінка: за болото 143, у вечор 20 зв., в субботу 32 зв., 8 лѣсъ 33 зв., на сыноядя 13 зв., на има 32 зв., на двор 21 зв., над повинност /зверх/ 135, просил о вижа 39 зв., пытал ... о кнѣза 44 зв., о тую дѣлку 33, о отнате 66 зв., о колкодесат коней 71, людеи о двѣстѣ 61, под бока 3; при іменнику у формі орудного відмінка: з служебниками 15, з вижом 46, зо ... будованем 9, ис тивуном 44 зв., за речкою 34, за чимъ 151, перед вижом 33, под лѣсом 34; при іменнику у формі місцевого відмінка: у дворѣ 14 зв., вь обоех 246 зв., во ...артыкулах 232 зв., о кнѣзи 45 зв., пытал о пану Монтовте 76 зв., о пану Яне 84, о подвори 213 зв., по ней 55, по вычитаню листа 120 зв., на палцы 122 зв.;

вторинні: при іменнику у формі родового відмінка: ведле розделку 18 зв., ведла 153, водле умовы 95, водлуг 6, ведлуг записов 100 зв., дла чого 55 зв., кром припуженя 34 зв., межи плеч 183 зв., напротивку того 58 зв., недалеко дороги 127, окром дробины 221, поблизу звода 46, послѣ отца 53, промежку нас 55, промежку них 130 зв., подле Лавок 6, против избы 204, коло двора 118, около гнѣзда 247 зв., посеред избы 86 зв., поблизу звода 46; при іменнику у формі знахідного відмінка: скроз стегно навьлет 86, черес поле 157 зв., через дѣброву 152; при іменнику у формі орудного відмінка: межи ними 58 зв., межи двором 165 зв. Інші оригінальні вживання прийменників: Которыи люди дла великого драпезства всѣ з доимом хочут поити проч 8, и иншиѣ дла таковых кривдъ хотат проч ити /тут дла = *від*/ 102 зв., чии ест, а о чом пришол /тут *о* = *з*/ 106 зв.

Сполучники*. **Сурядні єднальні:** а 1, и 29, **протиставні:** а 2, ино 'однак, але' 36 зв., але 49, одно 21, нижли 'але' 5 зв., прото 'проте, однак' 262; **розділові:** або 33, або ли 49 зв., албо 154 зв., естли 'чи' 257 зв., али ж 137; **підрядні:** абы 4, абых 27, бо 148, бы 'ніби' 60, 'якби' 88 зв., иж 15 зв., же 15 зв., естли 63, если 100 зв., ач 'хоч' 49, нижли 'ніби' 87, 'якщо' 88 зв., 'оскільки, бо' 90 зв., поки 21, поневаи 60, што 33, штобы 49 зв., а хота бы 29, якобы 244 зв.

Частки. Власне модальні: *деи* 1; **підсилювальні:** еше 1, на сыноядя его Борзобагато жъ 13 зв., тые ж 21, чого ж 55 зв., тым же 34, вед жо 8 зв., тым жо 150 зв., аж до плеча 38; **обмежувально-видільні:** хот же 125 зв., а хота бы 29, а хота ж бы 54 зв., мало нас не побили 14, одно ми в том проволоку чинит 64 зв., не одно тьи панове /одно – 'тільки' /57, а скоро у двор увошол /скоро – 'тільки'/ 111 зв.; **стверджувальні:** теж хто з брати 49 зв., теж видели 118, таже збил 81 зв.; **питальні:** будеи ли 2 зв., Маѣт ли, деи, хто потребу 44 зв., будет ли жив 63, пыталса есми: «Естли бы был кназ Вороницкии у

---

*У цьому підпункті лише наводимо приклади виявлених у пам'ятці сполучників. Докладніше про особливості поєднання сполучниковим зв'язком див. пункт «Синтаксичні особливості».

дворе своем?» /у цьому реченні *єстли* = *чи*/ 37, хиба 125, за чимь то розказанємь 151; **вказівні**: тоє то ѡсвецонои 60, **заперечні**: у дворє нѣт 14 зв., не побили 14, жадное ѡселости ани волности 60, ни 2 зв.; **формотворчі**: Нехай ... позваєт 23, мел са ... вступовати 49 зв., коли бы к тому пришло 60; залишки колишніх аористичних форм у процесі перетворення в показник умовного способу призвели до витворення часток, що вказували на особу, причому, не обов'язково при дієслові: ижебых 237 зв., яко бых я 214, єстли быхмо мы 214, ехал-омь 182, забрал-єм 95, смо ... казали 68 зв., бы-м 18 зв., которого-м 4, ѡдно-м 28, бо-м 244 зв., где-м 168, же-м 68 зв., *єстли-м* 70, иж-єм 120 зв., иж-єс 228 зв., нижли-м 227.

Багато службових слів зберігають не лише давні граматичні значення (керують відмінками, поєднують прості частини), але й давню структуру. Слово *єстли*, очевидно, на час написання пам'ятки ще остаточно не втратило первинної функції – сполучника підрядності для приєднання підрядного умови, а також усе частіше було вживане як питальна частка: *пытал єсми гсѣра домовол, [єсли бы] мне шкоды в дому єго не было 20 зв.*¹. Трапляються випадки вживання поряд двох розділових сполучників *або ли*: *або ли теже хто з брати 49 зв., або ли в чомь 49 зв.* Іноді писар використовує сполучник *єсли* як питальну частку *чи*: *Я, деи, тебе не знаю и тог не вѣдаю, єсли то жона твоя, або нѣт 88.* Очевидно, писар хотів висловити думку так: «Я тебе не знаю, і того не відаю, чи то є (єст ли то) дружина твоя, чи ні». Однак на заваді цьому стала тогочасна невпорядкована орфографія, а власне саме написання цього сполучника, який міг уже передаватися: *єстли, єсли, єст ли*. У низці написань вжито слово *бы* в значенні порівняльного сполучника *ніби*, що й тепер відомий поліським говіркам: *привлацати себе хочєт*, не инак бы теже былъ не ѡдного пѣа 60; *хотачи са увєзат в тои сумє выше ѡписанои на пѣа Малхєра вы именя єз заборолского, бы тут не достало 70.* Засвідчене також це слово в ролі сполучника *якби*: *положил рок близкии, на которыи стати не могу, але бы ми положил рок земьскии ... 88 зв.*

Синтаксичні особливості.

Способи та засоби поєднання слів, словосполучень і речень, виявлені в аналізованій пам'ятці, все виразніше демонструють тенденції до відображення живого тогочасного мовлення, хоч нерідко ще подибуємо давні синтаксичні конструкції. Як справедливо зауважують дослідники історичної граматики, вивчення діахронійного та синхронійного синтаксису має низку виразних особливостей. Сучасні синтаксичні конструкції, як правило, мають свої кореляти у відповідним чином структурно й інтонаційно оформлюваних висловлюваннях усного мовлення. Цей важливий взаємозв'язок синтаксичних явищ значною мірою втрачений для писемних пам'яток давньоукраїнської та староукраїнської мов².

---

¹Пор. ще: Німчук В.В. Частка // Історія української мови. Морфологія. – К., 1978. – С. 477; а також у Вітебській книзі 1533-1540рр.: «И мель Николаи Юньдель сознати, если тую часть двора мачосе своєи панєи Мальггорєте записываль або ни, и листь тоть, если даль або ни», (див. Судєбная книга ... – С. 107); варто звернути увагу, що слово *jest* li як питальна конструкція 'чи є?' в польській мові поширене було також іще в старопольську добу: *Gospodzin z nieba weźrzal jest na syny ludzkie, by widzial, jest li gozimny albo szukajęcy Boga*, але вже в цей час виступає і як сполучник з новим значенням, приєднання підрядного умови: *jest li umrę, nie oddalaj miłosierdzia swęgo*, (див. Zenon Klemensiewicz. Historia języka polskiego. Część I. Doba staropolska. – Warszawa, 1961. – С. 128-129).

² Арполенко Г., Грищенко А., Німчук В., Русанівський В., Щербатюк Г. Історія української мови. Синтаксис. – К., 1983. – С. 7.

Синтаксична організація Луцької книги значною мірою визначена характером самої пам'ятки: це текст урядово-канцелярського стилю. Зрозуміло, що в таких пам'ятках не може бути різноманітня речень за метою висловлювання і за інтонацією. Питальні, спонукальні та окличні речення виявлено поодинокі в окремих фрагментах справ: «А нас колко братии?» 23, «Колко печатети в того листа приложоных, чии сум?» 56 зв.; пытала их: «Што за люди, а дла чого приехали?» 38; почал нам мовити: «Дла чого, деи, есте тут приехали во имене мое увазыватися?» 2; «Дла чого через заруку, ѿ владу положоную, жону его збил, сторсовал?» 229. Питальна конструкція вибудовувалася не лише за допомогою питального слова (сполучника, частки, прислівника), але й нерідко частки *би*: спытал есми владника пїеи Свинуской Матея: «Если бы што было которог сховаия пїа Свинуского в дворе Новоселецкомъ?» 7 зв.; Пытал есми владника горуховского Станислава и ключника замкового Савы ѿ кїза Александра Кошерского: «Где бы его мл был?» 44 зв.; И пытал их служебникъ пана Дубровского: «Ким бы ся озывали?» 167; пыталс владника его Стася ѿ пану Яне: «Где бы был?» 84; Пыталс есми: «Естли бы был княз Вороницкии у дворе своемъ?» 37. Не менш оригінальними були й відповіді: *Он* пана своего поведил в Литвѣ 'він повідомив, що його пан у Литві' 84; они его в дворе быти поведали 'вони повідомили, що він у дворі' 37.

Великою різноманітністю виявів представлені в пам'ятці присудки. Прості дієслівні: просил пан Андрѣян Коровай 47 зв., я ... боронити его будѣ 2 зв.; дієслівні складені: В чом пїа моего ... каждыи правом хочу заступовати 52, ... мы, видячи таковыи кгвалт, мусили есмо ѳеждчати 89, которые, деи, за ними бѣчи не успели и вгекати не могли 160 зв. та ін.; складені іменні: я, деи, не винен ни за кого терпѣти 2 зв.; каждыи мает и повинен будет заруки заплатити 47 зв.; продажа моя вечне при mocy в каждого права захована и держана быти мает 47 зв.; которые с пану ключнику, малжонце его, внуцѣ и служебником его стали были даваны 183 зв.; кгвалт ... ест ѳбведены и ѳсветчены 60, которыми ... ест подстаростим 174 та ін.

Дієслово-зв'язка в особовій формі (передовсім для вираження минулої дії) часто ще живана при присудках: Дла чого, деи, есте тут приехали 2 зв.; на то есми дал его млсти ... сес мои лист 47 зв.; просили есмо его млсти пїа Василя 48; Я ... давал есми его млсти вижом служебника 57; [Иван Борзобогатыи] тымъ в совитост ... ест попал 69 зв.; дал ми тот дом, ѳ котором мл есте нашли 75; я ... естем в цѣлом розуме 125, которые на мѣстѣ пана Козижского ест подстаростим 174, которые з дажных и вечных часов всимъ воец значны и ведомы сут 214. Водночас маємо багато прикладів написань, де такі зв'язки опущені, передовсім це стосується випадків, коли дієслово вжите у формі III особи: Василеи Семашко самъ, жона, дети и потомки его млсти волни люди ѳсажовати, ставы сыпати ... 47; Давал ему служебник его млсти пїа Николаев перво лист владовнии 57 зв. Лише в поодиноких випадках та переважно в канцелярських зворотах використовує писар зв'язки в III особі однини й множини: на што, деи, не толко же сум листы достаточнии крулев их млсти 60, кгвалт ... ест ѳбведены и ѳсветчены 60, што ширѣи достаточнеи ... ест ѳписано 58.

У заперечних конструкціях частки *не*, *ни*, *ани* переважно живано перед усіма однорідними членами: не заплативши мне истоты, ани совитости з ыменя моего 12 зв.; где жадное ѳселости ани волности не мает, ани мети может 60; Тот старец як вижа не дал, так и шкодцы имати не допустил 79 зв.; ѿ той влщы Татарской в мѣсте Луцком ведомости жадной не маємо ани есмо того слышали 215. Рідше частка стоїть лише перед одним із однорідних членів: *Иляш* Несвецкии того боронити ани тоє шкоды искати не хочет 257 зв.; а торбы и ни листов его ему не ѳтдал 260 зв. Якщо в реченні вжито

заперечну частку *ані*, то частки *не, ні* не вживаються: А мы сами, ани *дети* и *братья* наша 9 (пор. сучасне українське – ні ми самі, ані діти й брати наші); *людеи* во *именю* пана моего *немаши*, ани, *деи*, ѿ них вѣдаю 167. В одній із справ писар не до місця вжив прийменник *в*, у результаті заперечна конструкція набула такого вигляду: *держат* не *в* покою и неприязни /тримають у неспокої та неприязні/ 34 зв. Загалом в аналізованій пам'ятці писарі використовують два заперечувальних слова: *нимаи* та *нѣт*: тобе, *деи*, пѣе Павловичу, до того *потребы* жадное *нимаи* 63 зв.; и до сих *часов* его *нѣт* 64.

У пам'ятці численні давні прийменниково-іменникові конструкції вжиті паралельно з новими, властивими вочевидь місцевому мовленню. Історичний знахідний-називний усе частіше поступається знахідному-родовому: мимо *двор* кнѣзи *Ивановой* 8, *ѿтнато* в него *сѣрмагу*, *шанку* и *сокиру* ... в него *ѿтнато* *кожух*, *шанка* и *сокира* 15 зв., *смотрели* єсмо *тои* *справы* 21 зв., *маєт* *ѿн* *тыє* *люди* *держати* 22 зв., *люди* на *новом*, на *сыром* *кореню* *ѿсаживати* 49 зв., *всеи* *маєтности* *вживаєт* 23, *был* *пограбил* *кони* 23, *тыи* *конєи* *двоє*... *загнати* 128 зв., *ѿгледавши* *всих* *листов* 30, *ѿзали* *чотыри* *члѣтков* 36, *двери* *передо* мною *замкнуги* *казал* 46, *ѿвса* *сеяти* 89, *жалуючи* и *ѿповедаючи* на *бояре* 173. Вживання таких паралельних форм пов'язуємо із становленням лексико-граматичної категорії істот/неістот. Причому, як видно із прикладів, поплутувалися форми не лише чоловічого роду, але й жіночого. Такий паралелізм загалом був характерний для ділової писемності на українських і білоруських землях у XVI ст. Зрештою, подібні написання знайшли широке відображення й у друкованому Статуті 1588 року¹. Сучасна безприйменникова конструкція «мені тебе жаль», очевидно, на час написання пам'ятки була прийменниковою: *ми* на *тебе* *жал* 231. Можливо, керування з прийменником *на* загалом було активніше виявлено, а з часом замінене або безприйменниковим, або стало вживатися з іншим прийменником: *всказано* на *них* 4 зв., *хотачи* на *мне* *взати* *мыго* 20 зв., *стали* на *нас* ... *стрелати* 37, *справедливост* на *подданных* *своих* *вчинити* 41, *прослчи* на *мене* *права* 51 зв., *стали* на *его* *мл бити* 52, *стали* на *него* *сєчи* 82 зв., *кликнул* на *люди*, *абы* на *нас* *били* и *гонили* 85 зв., з *выроку* *его* *млсти* ... *всказано* на *мнѣ* 108. Багато таких конструкцій виявлено в рукописному Познанському збірнику кінця XVI ст.: *да(и)* *его* на *мене* 10, *пал* на *колѣне* *своемѣ* и на *королевы* *поклонилъся* 11, *вчинили* на *его* *волю* 47, *мстилъ* на *тобе* 62². Подібні поєднання відомі і в старопольській мові: *na* *mię* *moi* *poddani* *niełaskawi*³. В одній зі справ засвідчено безприйменникове поєднання *мене* (+object) *оповідати* 'про мене комусь розповідати': *пытал* єсми *врадника* *горуховского* ѿ *кнѣзи* *Александри* *Кошарском*, *где* *ѿн* *єст* и *хто* *бы* *мене* *мл* *его* *млсти* *кнѣзю* *ѿповедати* 45 зв. Можливо, відгомонам давніх безприйменникових конструкцій (якщо це не *писарська* помилка) з формами місцевого відмінка є написання: *вѣно* *мне* *ѿправил* на *третєи* *части* *имєти* *своем* *Приверєдовскомѣ* 100 зв. Поєднання з прийменником *через*, вживане волинським писарем у 1561 році, тепер відповідає в літературній мові підрядній конструкції з допустовим сполучником *незважаючи на*: *просо* *через* *заповєд* *владовую* *побрал* /*просо* *побрал*, *незважаючи на* *заборону* *уряду*/ 130 зв. У діалектному ж мовленні поліщуків

¹Мякишев Владимир. Язык Литовского Статута 1588 года. – Kraków, 2008. – С. 194.

²Беларускі Трышчан. Faksimile rękopisu wraz z analizą filologiczną Alesia Brazgunowa i Nadziei Starowojtowej i ich przekładami na współczesny język białoruski. Pod red. Mariusza Maszkiewicza. – Wrocław, 2007.

³Beata Kaczmarczyk. Język polski w kancelarii królewskiej w pierwszej połowie XVI wieku. – Wrocław, 2003. – С. 148.

подібні узгодження з прийменником *через* і зараз трапляються: [¹навет' | через тво|йє балач|к'і / іа | буду ро|б'іт' сво|йє].

Поширеним у Луцькій книзі є явище мультиплікації прийменників: до пана моє до Володимера 1 зв., у подданного кнїги Ивановое ув Андреица 8, оповедал мне на поддальных кнїзъ Ивана Чортгорьского на мешчан клеваиских 16, на има на Тимоша 25, с тог имени Вгриновског з Михлинског 27, есмо до другою имени его до Щурина 37, ув одног члѣка на има у Юхна 37, посылал есми двою радец ... до Красного до пїа Ивана 38, ввезалса есми в члѣка пїа Семена Козинского на има во Иванца 42, до двора до пїей пришол 51 зв., на знаидене и на розсудок ... приятелеи своих, тоест на пїа Ивана Шимковича Скленского, на пана Григоря Гулевича, на пїа Андрея Колпытовского а на пїа Григоря Болбаса 58, в подданного своего в Хома 94, она мешкает во имению пїа Ивана Олехновича Борзобогатог в Тополю на има в Тишка у тивона 102 зв., кь селищу ку Хренове Горѣ показовали 111, на Павлу на мелнику 127 зв., ъ служебника пана Алтона Яловицкого на има ъ Тита 180.

Приклади звертань у пам'ятці виявлено небагато: а тобе, деи, пїе Павловичу, до того потреби жадное нимаи 63 зв., я, деи, тобе, пїе дворанине, увазаня жадного во именах своих не поступаю 70, Бже створителю, вховаи 126.

Досить часто трапляються в тексті книги залишки колишніх зворотів із давальним самостійним: будучи мне в Тристанцы 18, будучи нам в Заборолы 36, иж будучи мне в Боровичох 37 зв., (виж) тыми словы сознал, иж будучи ему у пїей Зверовои в Посезви 55 зв., И приежчаючи нам до имения 60 зв., приходчи ему до млына их Перекалского 82 зв., иж будучи мнѣ в Шулжинцох 123, будучи мне дворенином ѿт его крелевское млсти 192 зв. Успадкований з мови церковнослов'янської давальний самостійний в українських пам'ятках XVI ст. був активновживаним¹. Можливо, відгомоном цього явища є й інші модифікації таких конструкцій: будучи я потребным пїзеи 46 зв.; я, Василеи Михайлович Семашко, будучи з Божого доущеня хоробою ѿбгажому 196 зв.; И не смеючи их /вони/ ити до дому своего 94 зв., иж зъехавшиса нам /ми/ дла потреб наших 213 зв. Не успадковані сучасною українською мовою поєднання вживають луцькі писарі стосовно займенника І особи з орудним відмінком, де з часом почав уживатись родовий: Козинская ѿбводила нами халупы 36, ѿбводил нами землю 123, ѿбводил мною поле 165 зв.

Очевидно, поширена дотепер у поліських говорах конструкція [*пойти^і на село*] 'піти в центр села', була в активному вжитку в XVI ст.: пан пошол на село 14 зв., до врдника приехали и наши, деи, его на селѣ 111 зв.

Своєрідність узгодження. Присвійні прикметники узгоджувалися, як правило, не з кваліфікатором *пан*, а з попереднім іменником: з руки пана Богухваловы 19 зв., оповедане служебника пїа Александра ѿалелѣво 52, у дворе его млсти пїа Петровом 57, водлуг повести пїа Львовы 58 зв., подданные пана Грицковы Букоемские 87, до рук пана Можеевых 192 по смерги пїа Клименгове 261 зв. Загалом означення вживані як у пре-, так і в постпозиції: на влостивом кгрунтѣ 1, литовскои личбы 10, ъ спокоиньомъ держало 31 зв., скутечную росправу 74 зв., перед зацными людьми 77 зв., муравского сукна 78 зв., влостивые прокосы 149, доброи воли 188 та ін.; але – з пашнею дворною 10, личбы литовское 11, час немалы 31 зв., кона сѣрострокатого 62, в неделю проводную 74

¹ Житецький П.Г. Нарис літературної історії української мови в XVII ст. // П.Г. Житецький. Вибрані праці. Упорядк., вспупна стаття й прим. Л.Масенко. – К., 1987. – С. 41.

зв., подковы конские 76 зв., кгрунту земланого 99, у книги замковые 118 зв. та ін. Нерідко постпозитивне узгоджене означення стоїть дистактно від означуваного слова: вѣна ѿт небожчика ѿтца моего неописаного 23 зв., лист вѣдывови ѿт пнѣи Ѡстиковои навпоминальныи 41; колко печатей в того листа приложоных 56 зв., рокъ в листе гѣдрском описаныи 74 зв., положил копѣю з листа заручного списанную 81 зв., обачивши лежачого Ивана посеред избы кривавого 86 зв., коня того, на котором седел, шерсти гнедого 89 зв., ложок два тузины серебряных 183, затлумляючи реч мою справедливую 190 зв.

Дуже багато вживали луцькі писарі вставних та вставлених конструкцій. Характерною ознакою пам'яток ділового стилю XV-XVI ст. на українських та білоруських землях є вживання вставного слова *деи* 'мовляв': і ще, *деи*, над то 25 зв.; бо, *деи*, а там же, на том болотѣ 149, а також інших вставних слів: на котором, *поведает*, *видел* у голове 55 зв.; правда, и в малом часе 86 зв.; збили, *змордовали* и, *праве*, нас за мертвые покидали 72. Не можна зараз однозначно сказати, чи висловив тогочасний автор словом *певне* впевненість, чи сумнів у такому реченні: *естли, деи*, поедете до села, *певне*, *вам набют хребта* 60 зв. Ми трактуємо його як вставне. Вставлені конструкції: *знашодчи пѣа Кгесинског* (а онъ с панею своею *хочут ехати* до мши) и там же при их млсти в светлицы застаяши жону свою 88, *жадных* листов, *ани реестру*, с чим тую ѡпеку до рук своих (яко они сами менят) *взали*, не *показали* 77 зв.; *повинен будет* гѣдрю королю его *млсти* заруки *заплатити* *пятсот коп* грошеи, а *пану Василю Гулевичу* (або хто-колвекъ по нем на *тот час* *тых двох частей* того имени *нашого Баевского держат будет*) *двѣсте коп* грошеи 11 зв.; *вѣдник* его *мл* *дорогостаискии* *ѡилиико* (нѣт вѣдома для *которои* *причины*) на *смерть* замордовал 65 зв.; И *то*, *поведил*, *иж* *дня* *сегоднешнег* у *пѣтницу* великую *пан* *Грицко* *Елович* присылал мнѣ саблю мою через *служебника* кнѣз *Костентинова Черкаса* (*нижли* я *ѡднои* сабли, *кром* *инших* *речеи* *своихъ*, *брат* не *хотел*) 87; а *чого*, *Бже* *створителю* *вховаи*, на *тые* *ѡбое* *деток* *моих* *смерти* 126; А *так* я *того* *вижа* *вѣдывовог* *достаточне* *выслухавши*• (такъ *якъ* онъ *передо* мною *все* *то* *вызналь*•) *тоѣ* *сознаѣ* его, *яко* *вышеи* *ест* *описано*, до *книгъ* *замъковыхъ* *записати* *казаль* 164. Цікаво, що в останньому реченні сам писар вставлену конструкцію виділив розділовими знаками.

Відокремлені члени. Відокремлені обставини. Активне вживання дієприслівників є виразною характерною особливістю ведення канцелярських книг. Найчастіше в тексті відокремлюються обставини, виражені дієприслівниковими зворотами та одиничними дієприслівниками: И *того ж* *дна* *ехали* *есмо* до *именя* *кнѣни* *Солтановое* *Соколское* до *Михлина*, *хотечи* *тамъ* в *томъ* *именю* *пѣа* *Дубравского* в *десят* *служ[б]* *увязати* 2 зв.; *скоро* нас *обачили* *дочки* *пнѣи* *Ялжовои*, *высочивши*, и *ворота* *замкнули* и нас в *двор* не *пустили* 14; А *служебники* *мои*, *побравши* *шагы* *ѡ* *кравца*, *ехали* до *мене* 17; *тут* же, *стоячи* *перед* *нами* у *права*, *сын* *еѣ* *пан* *Гурин* *поведил* *пану* *Григорю* *никоторыи* *слова*, *праву* *непристоинныѣ* 32 зв.; *Которыи*, *приехавши* до *Луцка* и *напытавши* *колко* *вантухов* *хмелю* в *Луцку*, *вернулись* *были* до *мене* 63. Нерідко писарі нанизують до відокремленої структури одразу кілька таких зворотів: *пан* *Ѳедор* *Лудвищскии*, *способившися* з *многими* *помочниками* *своими*, не *маючи* до *мене* *никды* *жадноѣ* *потребы*, *пришодчи* *умыслне* *моцно* *кгвалтом* на *господу* *мою* у *дом* до *писара* *местского* на *имѣ* ..., *мене* *самого* *мало* *ѡ* *горло* не *приправил* 7. Відокремлені означення, особливо додатки, в тексті пам'ятки трапляються рідше: *то* *двор* *мои*, *деи*, *к* *тому* *двору* *прислухаючи* 5 зв.; *зо* *всеми* *пожитки*, *яким-колвекъ* *ѡдно* *именемъ* *названы* *быти* *могут*, 11; *мам* ... *вѣно*,

описаное на листе веновном 14 зв.; *валчосу готовог, выробленого под брак кгдажкий*, 34; *том кгрунт сатановский*, в Подолскои земли лежачии 60; *копѣи, списанныи з листов* 61; *через заруку, ѿт владу положоную, жону его збил, сторсовал* 229; *если бы што было, кром будования, то мает вывезти* 192 зв.; *покол они з собою роздѣлок вечистыи а неѡтмелныи, кром жадное проволоки, примут* 213. Водночас характер досліджуваної пам'ятки передбачає широке вживання відокремлених прикладок: *от князя Романа Ѳedorовича Сонкгушковича, старосты его мл житомирского*, 3; *Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого*, 4 зв.; *при мне, вижу вradoвом*, 5 зв.; *Яцко Аѡрашевич, жид з Любомла*, 6; *мещанин луцкий Ивал Иванович, Гречинои зят, арацдовал 8 мене корчму* 12 зв.; *великий княз московский посылал архидьякона своего Генадия и мене, слугу своег, Василя* 62 зв.; *я, Грицко, матце их а неѡтстце своеи* 77 зв.; *а то, деи, справа Матысова, писаря его млсти пѣи воеводы виленьского, который, поведает, перед тымъ писат не вмевал* 153 зв.; *пан Аврам зо мною, вижом*, 123. Трапляється, що прикладка стоїть не одразу після означуваного слова: *кгда ж, деи, тыи боярове до Лукова, Гацко Мартинцевич, Иван а Кузма Сидковичи, до владника приехали* 111 зв.

Часто вживають писарі при описі різних справ уточнювальні члени речення: *тобе тут, в дворе, ани до людеи потребности нѣт* 14 зв.; *сеи ночи, с палтници на субботу, хлопец мой Гурин, немало речии зашкодивши, втек* 62; *бо, деи, а там же, на том болоте, маю з вами част* 149; *А потом вночи, с палтници на субботу, якобы ѿ полночи, владник пана Василяв закликав* 166; *тых часов з олторка на середу ночи вчорашнее, якобы трема годинами в ноч, служебники, тивон и паробки дворные* 119. Нерідко пояснювально-ототожнювальний сполучник *тоест* вживає писар для приєднання словосполучення або речення, які уточнюють у контексті попереднє повідомлення: *здавна приходит кождог року по чотыри копы грошеи и по чотыри тисечи соли, тоест на кождый квартал по копе грошеи и по тисечи соли* 12; *чинечи досыт ѡпису своему на рок припалый, тоест на Вознесене Гсдне* 29; *за тыми позвы в замку Луцкомъ стати [ку праву н]а початю роков, тоест в неделю зборную* 57; виявлено цей сполучник і при перерахуванні однорідних членів: *речей рухомых досыт немало, тоест грошеи готовых тридцат коп, ку тому пояс сребрьныи позлотистыи и листы потребныи* 33; *казала взати коня ихъ серого зь санми, зс[!] хомутом и с тымъ, што было на санех, тоест коверец, ложник, ѡпанчу, саблю и сокерку* 38 зв.; *всакие пожитки прибавляти и розширляти, тоест люди на новом, на сыром кореню ѡсаживати, ставы сыпати и млыны будовати* 49 зв. Поєднуючи групи однорідних членів речення, писарі використовують приєднувальні сполучники *так теж*: *быдло, свини, гуси, куры, так теж с коморы полотна, прадиwa, хусты ... побралаи* 5 зв.; *к тому: Взал в них четверо коней з санами и с хомуты, к тому сокир чотыри, кожухов чотыри* 6 зв. Часто вжито парні сполучники в реченні з однорідними членами *яко ... , так*: *яко въ дворе, так в людех* 13 зв.; *над то: тог всег набрал и до рук своих взал яко палтнадцат сот копѣи монеты и личбы литовское, над то еще положил тастамент небожчика того* 48.

Єднальні, протиставні, розділові та інші відношення як між однорідними членами в простих реченнях, так і між простими частинами в складних виражені в пам'ятці за допомогою відповідних сполучників сурядності.

Просте речення. Єднальні відношення найчастіше виражені за допомогою сполучників *и, а*: *А за тым стала ми ся тажкост и тым зацным людемъ* 2; *на розсудок их*

млсти пїов а приятелєи своих 58; просил их млсти вышєи менєных панов – пїа Фєдора а пїа Головни, и пїа Василя 255 зв.

Протиставнї та зїставнї вїднєшєня вираженї за допомогою одиничних за вживаннєм сполучникїв *а*: губа исподнєя штыхом наскроз пробита, а другая рана в голове 63 зв., *але*: могучи тую част вь єго млсти окупити, але хотачи в покои вечисты 49; *одно*: пани Яцкова на двор сама вышла, ѿдно ж ѿтказывати не хотєла 14 зв.; ни ѿт ког иншог, ѿдно ѿт ... подданных 21, *толко*: ѿн жадног схованя у дворе Жабокрыцком быти не поведал*, толко повєдил ручниц чотыри 6; *нижли*: И хотєл єхати до сєла, нижли ѿбачивши на сєлѣ людєи ... 61; *хиба*: я, будучи ѿт немалого часу невєстою хорою и єстєм в цѣлом розумє и в доброй своєи памати, не припужоною, ани тєж намовленюю, хиба по своєи доброй воли справила єсми сую мою духовницю 125; *прото*: розумєючи то, иж на сєм свѣтє каждому чоловѣку ничого пєвнєшшого, яко час смєртєльныи, прото ж єще за доброй памати и зуполного розуму своєг 262.

Засобом вираженнєя роздїлових вїднєшєн є сполучники *або*: пану Василю Гулєвичу або хто-колвєкь по нем ... 11 зв.; з росказаня пїа своєго або своволнє 124; *албо*: которыи пєует и посєдаєт албо посєдати хотєт 59 зв.; *єсли*: єсли то жона твоя, або нѣт 88.

Градацїйнї вїднєшєня – *нє ѿдно ...*, *але*: в листє єго граничномь нє ѿдно тыи пановє баєвскии, которых ѿн позвал, але и иншиє 57; и нинє нє ѿдно влицы Татарское, але и назвиска того нєт 214.

Пам'ятка дає влячнїй матерїал для вивчєннєя способїв і засобїв поєднаннєя простих (сурядних і пїдрядних) частин складного речєннєя.

Складносуряднї речєннєя.

Такими ємо сполучникими поєднуютьсє я частини складного речєннєя. Протиставнї – *а*: видєл сєми ѿ ворот дворныхъ двє дощкы выбитыє, дєрєво ѿторвано, гдє забивають, а в светлицы ѿт ворот ѿконницы двѣ ѿторваныє 72; *ѿдно*: Повєдаючи, жє єст здоров, ѿдно ми в том проволуку чинит, нє хотєчи сє усправєдливити 64 зв., *але*: На што ж и позвы єго кролєвское мл в сєбє маю, але єго тут позывати ни с чог 3 зв.; *нижли*: А за тым пан Павлович стал єго ѿукати и бити хотєл, нижли єго кнїгнє Яловицкая вгамовала и бити нє допустила 63 зв.; *то*: К тому, дєи, тот жє жид Батко закупил у єго млсти млыны и ставки млыновские на выдєржанє, то, дєи, такжє за недбалостю жидє Батка м[лыны] немалыи час пусто стоят, за начинємь млыновым нє мелют 70 зв.

Складнопїдряднї речєннєя.

Пїдряднї речєннєя в дїлових докумєнтах писарї вживають дужє активно. Характерною ознакою подїбних пам'яток є нагромадженнєя одразу кїлькох речєн, якї поєднанї нерїдко рїзними типами зв'язку¹. З'єсувальнї приєднуютьсє за допомогою сполучникїв *ино*: пытали пїа Козинское, ино пїа и пїєх нє повєдили 1; *хто*: хто бы там только робит почат смєлѣ, выбит и забить и вєшати росказу 93 зв.; *жє*: повєдаючи, жє єст здоров 64 зв.; *єсли*: И нє вѣдаю, єсли с того бою живѣ быти можєть 98; *што*: с комор ихъ брали, што хотєли 78; и в них, што было конєи, то всє побрали 167 зв., *абы*:

---

¹Див. щє. Мойсїєнко В.М. Акти Житомирського уряду кїнця XVI початку XVII ст. – важливє джерело вивчєннєя тогочасної української лїтературно-писемної мови // Акти Житомирського градського уряду: 1590 р., 1635 р. / Пїдгот. до вид. В.М. Мойсїєнко. – Житомир, 2004. – С. 23.

просечи в том, абы ему кони его поворочали 95; *иж*: А за тым стала ми ся тажкост и тым зашным людемъ пану Марку Холоневскому и пану Охлаповскому, *иж* нас самых и служебников наших збито и поранено 2; *а што ...*, *то*: А што, *деи*, было быдла рогатог, то, *деи*, пѣи еще до погребу скоро по смерти пана Свинуског побрати казала*; *што которое*: сознаваем сами на себе сим нашим листом ..., што которое имене наше материстое Баев спало на нас 10 зв.; *штобы ...* и *жебы*: пыгали пѣна Семена Воютииского, штобы на то, которые отказ пану Ощожскому чинил, и жебы перед нами всю справу свою показал 30; при котором бы мел мовити пану Борзобогатому, жебы его не гамовал и ку шкоди, мешкаючи в мѣсте, не приводил 62 зв.; *колко*: хотачи вѣдати, колко печатеи в того листа приложонных 56 зв.; *если*: Матгыс Бережежкийи врадника дубежского Гневоша Вороновича пыгал, если з росказаия пана своег кѣзда Костентина, воеводы киевского, albo сам своволне собравшиися з бояры ... 193.

Означальні. Приєднуються за допомогою сполучників та сполучних слів *а што ...*, *ино*: А што, *деи*, мачоха моя на мене менила ..., *ино*, *деи*, тых коней служебники мои видели в кѣзда Ярослава 3 зв.; *кто-колвек*: волно будет пану Василю Гулевичу або потомком его мл, хто-колвек по его листе тое имене наше Баевское держати будет 11; *котрии*: уво именя купленые и закупленые у волинские и полеские, котрии ее млсти княжне записаные, так теж и во именя ее млсти кѣтни Кошерское литовские 44; *сут* явныи знаки и границы рѣки, которые делат в Подолскую землю одины от Руское земли, а другие от Волына 60; и *вси* речи его, которые при нем были, побрал 65 зв.; *што*: жаловал и оповедал тым обычаем, што *ж*, *деи*, гѣдрь мои его мл Иван Василевич 62 зв.; *он* повѣдил ку неи слова невчтивые, што каждому цнотливому шкодит 85; *яко*: хочу от мовити, *иж* он такии лист змышленыи, яко в копее стоит описаныи, на мене себе именем моим справил 70; *куды*: И видель есми шлахи тые значны, куды ежчно, ужищомъ мероно и затыки позатыкано 73 зв.; *покол*: присужоно было мачосе моеи, панеи Оринѣ Болбасовне, вѣна ... до тых часов, покол замуж поидет 23 зв.,

Очевидно, в мовленні для приєднування означальних та з'ясувальних підрядних речень все частіше використовувався сполучник *що*, оскільки в пам'ятці маємо кілька випадків невмотивованого дублювання двох сполучників – традиційного канцелярського *иж* та, ймовірно, розмовного *што*: оповедалъ и сознавалъ тымъ обычаемъ, *иж* што з розсудку 23 зв., кому бы того потреба ведати або чтучи его слышати, *иж* што которая половица именя 48 зв., панюю ѳедору Боговитиновичу, *иж*, *деи*, што недавно прошлых часов 236 зв. Зауважимо, що поплутування цих сполучників при приєднуванні підрядних частин відомі й більш раннім пам'яткам¹. Можливо, тут є сенс говорити про закорінення в тогочасній діловій мові на певний період канцелярського штампу.

Обставинні. Способу дії *так, як*: держати и его вживати так, як я самъ держаль 24 зв.; *як ...*, *так*: як самъ не был, так теж никог вмоцованог ... не прысылал 58; *Тот старец* як вижа не дал, так и шкодцы имати не допустил 79 зв.; очевидно, до речень такого типу можна віднести й конструкції, поєднувані не властивим для них сполучним словом *где*: дубровы вырубал и в ни во што обернул, где он колко тисачей дубов вырубал и стрелбу на гребли Морозовской был засадил 60;

---

¹Див. Судебная книга ... С. 64, 86.

Місця *где*: зовучи его тамъ до того мѣстца, где подданные нѣи дрова рубали 43 зв.; *откол*: ѡдно там же во имѣлю Цѣвоѣ, *откол* са палу Козинскому кривды и шкоды деяли 263 зв.

Мети *аби*: намовала ми частокрот, абых дѣвку еѣ дворную волную на има Ѡводтку понал 51 зв.; посылал есми бояр еѣ пѣѣ ярославицких ... на Подлаше, абы купили колко вантухов хмелю 63; *абыхмо*: Довкиртъ дал нам листы гсѣрские его королевское млсти^а, абыхмо сребѣщизну выбирали 12;

Часу *ино кды*: Ино кды *ж* есмо к тому [име]ню приехали, знашли есмо у воротех Кобылины запушонныи людеи множество з мечи 2; *кды ... , тогда*: А кды *ж* есмо там [до Михлина] приехали, тогда врадник михлинскии, служебник кнѣи сокол[скии] и сынов еѣ Богдан ... з рогатинами на гребли дорогу заступили 2 зв.; *и кды*: И кды *ж* есмо приехали до двора, скоро нас ѡбачили дочки пѣи Яжковой 14; *поки*: их не спустил, поки са ему в том справедливост станѣт 21, *як*: як мене били, сѣрмагу знали, две шалки з мене и з брата моего знали 176; *кды*: которыи там при враднику полонском Хацку Туличовском, при бодрох и подданных его млсти, кды было брали, быяши и ѡтгола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал 237.

Допустові – *хотя*: а хотя бы, *деи*, печат мужа моего в мене была, я бых еѣ не приложила 28; *ач...*, *але*: выдачи таковоѣ слушное право его млсти пѣа Василя Семашика и моцныи записы небожчика брата своего Ивана, ач могучи тую част въ его млсти ѡкупити, але хотачи в покои вечистыи ему вчинити ... 49; *ач ... , ино*: А так мы для выздоровеня паниѣ Жабокрыцкоѣ ач быхмо и хотели у теперешних рокох справу тую на иншии час ѡтложивши кончити, ино нас пилнешая справа гсѣрская зашла 75; А я ач бы-мъ рада того доходити, ино тых листов в себе не маю 223; допустові відношеня варто вбачити й у конструкціи зі сполучником *а иж ... , але*: А *иж* пѣа Ивана Шимковича и пѣа Григоря Гулевича не было, которые за иншими пилными справами своими сами [...] не успѣли, але вызнане и поручене свое на листех ѡтворных под печатми своими товаришом своим пѣу Андрею Колпытовскому и пѣу Григорию Болбасу дали 58 зв.

Умови – *если*: если са, *деи*, навернете, *будет* вас тут колко забитых 3; хотя и вину гсѣрскую ѡ загамоване листу, *если* к тому приидет, заплачу и тебе досыт учиню 70; *если бы*: пан Григорей за тог подданног своег, *если* бы его собе хотѣл мети^а, дал *ей* пѣи двадцат коп 32; *бы*: бы есмо на добрых конех не были, ѡни бы насъ вгонияши, побили 85 зв.; *если бы...*, *тогда*: *если* бы на роки ѡписанные ѡна тых пѣѣи сорока коп грѣѣи ему не ѡтдала, тогда мела поступити в тых пѣѣх чотыри службы людеи своих подворищных 79 зв., *а если бых...*, *тогда*: А *если* бых самъ, дѣти^а або ближие мои тоѣ имѣѣ в жоны моеѣ з рук взали^а, а не ѡтложивши сумы пѣи^а або чимъ-колле нарушили, тогда маемъ заруки заплатити палу воеводе 24; *а если ... , то*: А *если* бы которой чверти лета десяти коп не ѡтдал, то, *деи*, мел мне совито платити, тоѣст двадцат коп грошеи 12 зв; *ач ... , ино*: ач быхмо и хотели у теперешних рокох справу тую на иншии час ѡтложивши кончити, ино нас пилнешая справа гсѣрская зашла 75; *кды бы*: А кды бы ма подданные панские не ретовали, снат бы ма насмерть был забил 94 зв.; *одно-м што ... , то*: *одно-м* што был пограбил кони, то маѣт пан Хмара подданным его млсти дати две сверѣпы 28; *нижли ... , ач*: Нижли тот рокъ близко зложоныи, ач бы-м и рад, а тому досыт вчинити не могу 89 зв. Вочевидь обставинні відношеня умови в одному із речень виражені за допомогою сполучника *ли* та підсилувальної частки *а*: А *будеши* ли, *деи*, кгвалтом *далеи* добыватися, *поткает* тебе ш[та] дивнога 2 зв.

Причини – бо: *Естли же а своимъ подданым росказал покосити**, тогда а свои влостивые прокосы – не ваши, бо, *деи*, а там же, на том болоте, маю з вами *част от* брата вишоу Федора 149; *нижли*: С которым листом гедрским посылал есми до неи, *нижли* я самъ маючи перед собою послуги гедрские, не хотячи так далеце в том мешкати ... *позывал* есми ее ку праву 90 зв.; *а иж* ..., *тогда*: А иж на тот час при справовало дастаменту братаничов его пѣа Микиты, пѣа Ивана и пѣа Ялка жадного с них не было*, тогда *пан Семѣн Белостоджий*. тот дастамент дал до рук моих мнѣ 262 зв.

Компаративні (прикомпаративні) – *первеи*, *нижли*: на то наложит мели *первеи*, *нижли* тое имене мы сами або потомки наши *окупит* маємо 11.

Лексика.

Чи не найповніше мовне багатство досліджуваної пам'ятки виявлено на рівні лексичному. Як уже вище ми відзначали, ця книга формувалася в період, коли запозичення з європейських мов, передовсім з польської, саме починали активно проникати до волинського, а згодом і загалом до українського словника. Лексика, виявлена в пам'ятці, відображає той етап, коли органічно поєднувалися старі (давньоруські) слова з українськими новотворами, що з'являлися як на основі питомих, так і запозичених.

Найширше в Луцькій книзі представлена побутова лексика, де виділяємо назви на позначення садиби, будівель, подвір'я: до избы 18, изба чорная 204, 8 хижи 6, дом гостинныи 71 зв., под господою 87, оселею 171, у светлицы низкои 46, светлица з сѣлми 163 зв., на томъ сѣлищи 123; печи 117, гридня з сѣнми а сталья 163 зв., в сѣнѣх 72, до клѣти 78 зв., сырник /тут, очевидно, йдеться про сироварню¹, оскільки сучасне значення 'ворок для сиру', яке поширене в західнополіських говірках², не підтверджується контекстом уживання лексеми, який наводимо нижче/ 204, кухня 204, клона 204, двери сѣлныи и светличныи 148, ни дверей, ни окон, ни оболон 107, оконницы 72, одверки 129, верхъ стѣли 86 зв.; замок, звод и ѳортку 44 зв., замок, защѣпки и прибои 107, дощѣки 117, в плоту 85, в парканѣ 213 зв., на тыну 87, ѳострог 117, перед вороты дворными кобылин /'дерев'яна колода з гострими палями'³ две подгатых и лѣсу /'плетинь'⁴ проламленую 221, подвои порубаныи в загороды 129, два зърубы, ѳдин на избу, другии – в столтъѣ 204, 8 погребѣи 72, на кошару 79 зв., у ѳборе 128 зв., сталья 163 зв., две колѣшни 156 зв., в гумнѣ чотыри стоги жита, а патая стирта 118, ѳденки (два) 7 зв.; 8 пивницы 1, в корчмы 8, в дому корчѣмном 94 зв., корчом, броваров и солодовѣн 233, 8 солодовнях горны, а в броварѣх печи 172, бровар с кадми, с котлом, котѣл горѣлчѣныи с трубами и с кадми, бочок пивных трынадцат, кадеи пят, а прикадков два 195; присадибних угідь: сѣна полстирты 6, с полми, сеножатми, з дубровами з бory, з лѣсы, з гаи, з ловы зверинными и пташными, з реками, з бобровыми гоны, з ставы и ставищами, з млыны и з млынищами 47, поле яловое 102, пола на паренину посораныи 123, сеножатѣи 155 зв., з саду щѣпи яблонѣи и груш 243, дерево

¹Пор. «Сырница на сохах, плетеная» з пам'ятки 1566 р. Див. Тимченко Є. Матеріали до словника ... – Книга 2. – С. 382.

²Аркушин Григорій. Словник ... – Т. 2. – С.145

³Словник української мови XVI ... – Вип. 14. – С. 154.

⁴Тимченко Є. Матеріали до словника ... – Книга 1. – С. 412.

овощовое – черешни, груши и яблони 257 зв., сливок 260, в новинах, в дуброве и в дворищи 190 зв., с озєрми 254, с огородами и с пашнею дворною 254, з рудами 11, з лесом будным 254. Нерідко в описах справ натрапляємо на докладні описи типової забудови садиби волинського шляхтича: 8 дворе будованя светлиц две, промежку ними сени, на дворе клєтка, погреб, на погребі хижка з двома прихижки, изба з сєлми и с коморою, стаина рублена, лазя з сєлми 195, двор зо всим будованєм и осєлею, 8 дворе будованя изба чорная з сєлми, против избы клєт, подлє клєти сырник, за сырником кухня, на дворе два зьрубы, один на избу, други – в столпье, толко три стєны, клєна непокрыта и двор не огорожен 204. У пам'ятці в одній із справ засвідчено префіксальний дериват *подклѣт* (від *klěty 'хата, комора, хижка'): 8 светлицох чотырох ни дверєи, ни окон, ни оболон, ани столов, печи побиты, защєпки и замки нутрьные повывиваны и в подклѣтах также 117. Лексема з дещо видозміненою фонеморфологічною структурою – *пок'л'єт, пок'л'єт, пок'л'їт* – активно вживається в окремих польських говірках дотепер зі значенням 'опалюване приміщення, комора для зберігання овочів'¹. Саме з таким фонемним складом номен відомий у польських пам'ятках від середини XVI ст., лише з характерним ятевим рефлексом – *poklat*². Можливо, якщо це не описка, саме волинський запис лексеми *подклѣт* відбиває первинний варіант новотвору за типовою для української мови моделлю *під+іменник*: *підляци, підстєп, підстриха*, що надавало новому слову значення 'щось менше, молодше, нижче' від попереднього. Звідси *подклѣт* 'менша будівля, ніж кліть; те, що при кліті'. Лексема *груба* (8 грбє ... сєна нємногo 204) в значенні 'схованка, накриття для сїна' у відомих нам східнослов'янських писемних пам'ятках та лексиконах не виявлена. У наддністрянських говірках слово засвідчене з семантикою 'неглибока продовгувата яма, в яку картопля чи буряки насипані вище землі, прикриті соломомою і присипані землею'³. Можливо, і в західнополіській, і в наддністрянській мові номен було запозичено з польської (пор. у п. *gruba 'loch, ziemianka, sklep, piwnica do chowania win, owoców, dół w ziemi, przykryty dachem'*)⁴;

хатнього начиння: столов 117, ручник и ножи вгорские 17 зв., лъжок 29 зв., две ложки сребранных 140 зв., ложник 38 зв., к тому цыи, мисы, талеры 140 зв., рєчєи кухонных: цыну и мєди, тоєст мис, тарєлєи, котлов, панов /'металева кастрюля'/ две, конвєи цыновых /'ємність для зберігання чогось, переважно рідини'/ 155 зв., мешок аксамитный 17 зв., в торбє 52 зв., тлумакы 86 зв., скрынку з лысты и печатю 28; постєл 52 зв., ковров два, коц бѣлыи 52 зв., колдра китажи зеленои 236, тканица перловая, на которой было осмь золотников перел 35 зв., тканица вєнєцкогo золота 134 зв., две радни 78 зв., полотна, скатєрти а ручники непорѣзаныє а скринка 137 зв., простира 141 зв., ручников колєцких шолжом шитых шєст 236, платємь бєлым с полотны и скатєртами 140 зв., с крамом 244 зв., сукна влоского, сукна люнского, сукна цвиковского, сукна швєбєдинского 72, постав муравког сукна 177, адамашку брунатного кармазину локот тридцат и сємь, адамашку шарого локот осмьнацат 183, двѣстє локот обрусов 236,

¹Никончук М.В., Никончук О.М. Будівельна лексика Правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов. – Житомир, 1990. – С. 102; Аркушин Г. Словник ... Т. 2. – С. 65.

²M. Samuel Bogumił Linde. Słownik języka polskiego. – Т. IV. Р. – Lwów, 1858. – С. 283.

³Никончук М.В., Никончук О.М. Будівельна лексика правобережного Полісся ... – С. 76 із покликанням на: Studia nad dialektologią ukraińską i polską /z materiałów katedry języków ruskich UJ/. Opracował do druku Mieczysław Karaś. – Kraków–Warszawa: PWN, 1975 – С. 36.

⁴Słownik języka polskiego. Ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedzwiedzkiego. Т. I. А-Г. – Warszawa, 1900. – С. 916.

волну 114, мохры, шолку зеленого зо злотом 134 зв., з вачкомъ 25, грошеи з мошонкою 98, поясы с калитами 101 зв.;

одягу загалом: шаты его млсти, шата атласу чирвоного соболми подшита 52 зв., *дбранє* 126 зв.; головні убори: *чепец моравский* с перлами 35 зв., два *челпы* шитых 78 зв., *чепец* золотый также с ткажкою перловою 236, *завите* двое – одно золотое с перлы, а другое золотое з сребром 236, *колпак* 141 зв., *кучму кунюю* 38 зв., *кучма* соболя 208 зв., *шапка* соболям подшита 52 зв., *шапку*, *куницюю* подбитую 17 зв., *шапка* чорная столбоноватая 98, *шапки* две аксамитных 183, два *платы* 78 зв., *взголове* скураное 145 зв., *хустка* 259, *рантухов плат* /'тканина, хустка довга до землі'/ 78 зв.; верхній одяг: *толстки*, *одну* *черчатую*, *другую* *синятку* 78 зв., *кожух* *барани* 17 зв., *кожух* *бобровыи*, а *други* *лиси* 52 зв., *кожух* *куньи* 208 зв., *колнєр* *кожуховыи* зъ *шматом* *кожуха*, а в *скоржи* *лосиное* две *гаѳтки* *сребреных* *порвано* 244 зв., *сукман* 16 зв., *жупан* *чорныи* *отласовыи* 52 зв., *жупан* *влоский* *бурнатныи* 130, *опанчи* две, *дылеи* *двѣ* с *китаикою*, а *двѣ* с *жупицы* 17, *шубу* *лисиюю*, *сукномъ* *поприяновым* *серым* *крыта* 38 зв., *шубу* *дхоровую* 38 зв., *шубу* *адамашки* *гвоздиковое* *брушками* *лисими* *подшитую*, с *кнаѳлами* *сребреными* *позлотистыми*, а *другую* *шубу* *зеленую* *влоского* *сукна*, *лисими* *чорными* *подшитую* 138 зв., *шубку* *чорную* *жоны* *моеє* *кулю* з *бобромъ*, *ѳаншлюцдышом* *крытую* 183, *шубка* *сиберковая* *голая* 236, *летник* *оксамиту* *чорного* з *вымыканыи* *рукавы*; *летник* *адамашку* *гвоздикового* с *трема* *брамы* *оксамитными* 236, *делѣя* *швєбєдинская* *синяя* и *карватка* *чирвоная* *лунская* 78 зв., *сермаг* 108, *ѳнорадок* *влоского* *сукна* *чирвоныи* 130, *ѳнорадокъ* *гвоздикового* *поприану* 147, два *каѳтаны* *замшовых* 147 зв., *сардак* *оксамитныи* 141 зв., з *жонок* *простицы* *познимали* 156, *передники* *перловыи* 236; натільний одяг: *рукавицы* 1, *кошул* *коленских* 52 зв., *кошулка* *перловая*, у *котором* *было* *шєст* *цѣвок* *золота* и *ѳс്മьнадцат* *локот* *перел* 35 зв., *сорочок* 78 зв., *сукна* *порприановаа* *гвоздиковая*, *шнуры* на *неи* с *пуклами* *золотыми* 25, *сукна* *порприану* *лазуровог* 25 зв., *сукню* *люнскую* с *кнаѳлами* *сребреными* 38 зв., *сукню* *женскую* *колтрышовую* 78 зв., *сукна* *чорная* *чєская* 87, *платє* *белое* 156 зв.; взуття: *боты* 1, *полуботки* *саѳановых* *двое*, и *боты* *саѳановыи* 141 зв. Лексема *карватка* в історичних словниках східнослов'янських мов не виявлена. Як впливає зі змісту Луцької книги, ця назва, ймовірно, пов'язана з одягом. У «Словнику польської мови» Яна Карловича, Адама Криньського, Владислава Недзведзького номен засвідчено з семантикою 'коротка сукня з простого сукна' та 'мірка, посудина для рідини' з покликанням на твори Миколая Рея¹. Водночас, у північноукраїнських, зокрема лівобережних, говірках лексема *карватка* зафіксована зі значенням 'металевий кухоль для води'².

прикрас, коштовностей: два *ланцюги* *золотых* 52 зв., *клеинотов* *дєсєт*: три с *туркосы*, два з *дыяменты*, три ис *шаѳєрами*, а *девятыи* з *одног* *золота* *кручоныи* 52 зв., *злото*, *сєбро*, *перла* 64, *гєлшпан* /'наместо'/ *сребрныи* *позлотистыи* 134 зв., *лєлужков* *панєнских* 183, *ношєне* *панєнское* с *крыжиком* 197, *дванадцєт* *дукатов*, *перлы* *великими* *ѳсажованы* 208 зв., *вѣнєц* з *двєдцєтма* *перстєнми* 208 зв., *чотыри* *перстєни*, *ѳдинь* з *камаином*, два з *шаѳєром*, а *чєтвертыи* с *туркусомъ* 236. Лексема *камаин* не засвідчена ні в історичних, ні в сучасних відомих нам словниках східнослов'янських мов;

¹Słownik języka polskiego. Ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedzwiedzkiego. T. II. H-M. – Warszawa, 1902. – S. 285.

²Никончук М. Правобережнополіські говірки в лінгвогеографічному висвітленні. – Житомир, 2012. – С. 128, 146.

грошей: *патсот* золотых чирвоных 52 зв., гроши готовые 64, грошеи литовское личбы 78 зв., готовых пйзеи 140 зв., золотых полских 169, золотых вгорскихъ 183, серебра шест гривен 140, гривен дванадцат 183;

господарського реманенту: з возом 1, воз кухолныи 155, воз котчии 183, в санках 52, из санми, с хомутом и з лцом 17 зв., з уздою и з вожками 42 зв., подковы конские 76 зв., подвод з вozy 71, з седлы, одно злотоглавомъ крыто з радом сребрьным, а другое седло сабяном крыто з радом черкаским 52, плугомъ 68 зв., и плуги порубал 110 зв., снаст плуговая 110 зв., клепок 34, ушлепок 93, желез, пил, склютов, сокер 34, свердлы и желъза млыновые 266 зв., мотык 108, сох 207 зв., кос две, серлов пат 147 зв., вилки 268, желъза полторы шины 76 зв., лесных товаров ван[т]ух, попелов 93, ванчосу готового выробленого 34, в крынех попелов паленыхъ 71, медвѣдно, мѣлница, лихтар 52 зв. В одній справі засвідчено прізвищеву назву Лукошко – Василеи Лукошко 115. Номен активно вживаний у російській літературній мові із семантикою 'гнута коробочка із дранки, лубка, берести'¹ і відсутній в українській. Перша фіксація слова в російських пам'ятках подана з покликанням на «Псковскую судную грамоту» XV – XVI ст., а решта прикладів датовані XVII ст.² В українських говорах лексема *лукошко* поширена переважно в покрайніх північних говірках у значенні 'маленька циліндрична луб'яна коробочка'³. Можливо, в тогочасній українській мові, зокрема в її північноукраїнському вияві, вживаний був і апелятив *лукошко*, як демінутив від *луко*, оскільки ця лексема в зн. 'короб' відома в українських пам'ятках від 1516 р.⁴;

збіжжя та інших культурних рослин: пшеницы 1, гороху 6, збожя 74 зв., жита, ячмени, гречки, проса 74 зв.;

худоби, птиці та іншої живності: вziali клачу 1, сверепу 78 зв., сверепы з жеребаты 167 зв., сверепу жеребную 175 зв., валаха 1, кон 17 зв., конда валаха 175 зв., два кони подводных 52, кони ездные 64, возники чотыри сивозелезных з шором 183, коней военных 243, кон свои годовли 78 зв., иноходника з седломъ 89 зв., волов 104 зв., коров без телат або яловиц 108 зв., коров доиных а подгелжов 167 зв., кони, быдла, свини, дробины, гуси, куры 20 зв., каплунов 'кастрований півень' 195, быдла людского двоенадцатеро поголовя 89 зв., стадо 64, жеребцов валашаных четвертолѣтков 21 зв., озимков 221, овец 237, двое псов дворных 15, хорта 56, лосиное 244 зв., заимуючи клуба /стегнова кістка в худоби/ 129; кінських мастей: вороного 1, серого 7 зв., серострокатыи, плеснивыи, рыжии 25, один тисавыи, а другии глинастыи 52, шерсти гнедого прискованого 89 зв., два кони половых 103 зв., колми соловыми 155 зв., чалог а серого 68, шерстью буланого 175 зв., у пестре рыжого 175 зв., сивозелезных 183, валах серыи фарбованыи 201, кон сплеснива сивыи 251 зв., тѣмнокарыи 268, сверепу мышастую 129, з сверепою белою 237;

мір довжини, об'єму, ваги: три мацы пшеницы 1, маца ропы 6, поля на дванадцат мац 106 зв., розміру збожя 118, з десатини /поля/ 157, гороху четвертинник 6, фунт золота 177, камен перцу 177, пят аршинов сукна 260 зв., сорок локот полотна 78 зв.,

¹Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. /Репринтное издание/ – Т.2. И-О. – СПб., 1996. – С. 272.

²Словарь русского языка XI – XVII вв. ... Вып.8 – С. 305.

³Никончук М.В. Правобережнополіські говірки в лінгвогеографічному висвітленні. – Житомир, 2012. – С. 145.

⁴Тимченко Є. Матеріали ... Кн. 1. – С. 409.

постав муравског сукна 177, перел тридцат золотников 35 зв., шест золотников сребра 127 зв., шолжу двѣ литры 244 зв., в том лапу палт волок и десат моржов, пругов два и полтора локта 247 зв.;

їжі: очевидно, прізвищеві назви Андрѣян Корован 46 зв., Кисел Андреи 77, ѓ Ярмола Борщика 158 зв. можуть свідчити про існування у волинян відповідних страв: *коровай*, *кисель*, *бориц*; продуктів харчування: сол 12, за солоды 252 зв., продавал бараны, молочное 114, маса, сыры, масла побрали 156 зв., сал тринадцат 266 зв., муки житное 69, два мехи с хлѣбомъ и з ыншими живностами 122 зв., камен перцу, три фунты шаѣрану, десят фунтов имберу, шест фунтов гвоздиков, камен микдалов, камен рыжу, оливы полжамена 177, хмелю 38, речи овощовыи 147 зв.; напоїв: с питем 233 зв., горельжою, вином, меда и пивы шинжовати 233, двѣ бочки меда, палдесат кварть горелки, а пива палт бочок 72, пиво празничное 91 зв., пиво волное 98, пив не варено и медов не сычно 171 зв., питя малмазеи, мушкателы, вина 155. Можливо, прізвищева назва Водка (Водка Сенко 317) пов'язана із спиртним напоєм. У пам'ятках української та білоруської мов апелюють *водка* виявлений від кінця XVI ст. із семантикою 'невелика кількість води', 'невелика водойма', 'горілка', 'лікувальний настій'¹;

військових чинів: пушкаррови 103 зв., з стрелцами 166, з отаманомъ 166; зброї спорядження: всю стрелбу, зброи и речи воельные 155 зв., рогатиною 1, в руках несет ручницу, жактов с огнем 8, штыхомъ 16 зв., аркабуз, чинкатору 17 зв., гаркабуз 103 зв., сагайдак, сабля 25, меч, булаву 38 зв., саблю и сокерку 38 зв., кордь зо срьбром 52 зв., ручница долгая 52 зв., лук и два десятки стрел 81 зв., с пуклами 25, зброино у панцарех у прилбицах 86 зв., пѣрначем 118, з делы и з гаковнищами и з ручницами, зъ сагайдаки, з рогатинами и з ыншими бронами 156 зв., з ошцы 180, ошцеписком 221. Лексема *чинкатора* в пам'ятці подається в переліку зброї або якогось військового спорядження. В історичних лексиконах української мови не засвідчена. Без вказівки на час фіксації лексеми *szegatura*, *syngatura* зі значенням 'пов'язка, поясок' знаходимо в «Podręcznemu słowniku dawniej polszczyzny» Стефана Речка². У нижньослуцьких (сарненських) говірках *ч'інко|тора*, *чинди|кора*, *чинда|кора* поширена зі значенням 'широкий жіночий пояс', 'святковий чоловічий пояс, переважно з червоної вовни'³.

Окрему ТГЛ становлять назви, пов'язані з номінацією людини.

Частини тіла: подле запястья 16 зв., над чоломъ 16 зв., на парсуни, на ягоди рана 36, рану в кулши 37 зв., челюст, носа и зубъ 41 зв., на руках, на палцох ручных 55 зв., на тѣмени 63 зв., через темя 82 зв., на долон 82 зв., на пад 91 зв., волосе 94 зв., коло очей на обличю 94 зв., у потылицы 122, вышеи локта ... на стегнѣ 127 зв., по заплечю 161, у череве 175, у правом боку две ребре выбиты, на персехъ ... 183 зв., по зашиику дал 193 зв., на шию выпхал 194.

Соціальний стан, посади: служебника 44, слуг, бояр и подданных 44, девку еє дворную волную 51 зв., с челадю неволною 65, людии подворищных 79 зв., люди талгые 160 зв., паробков дворных 104 зв., жонка дворная на има Марушка102 зв., работниковъ 93 зв., наумита 107 зв., мужиков, жонок и детеи 160 зв., вдовою 223; сподарина домовая 231, дворенин гсѣрскии 44, шлахтича 122, купцы острожские 168

¹Словник української мови XVI ... – Вип. 4. – С. 151; Гістарычны слоўнік ... Вип. 4. – С. 80.

²Stefan Reczek. Podręczny słownik dawniej polszczyzny. Cz. I. Staropolsko-nowopolska. Cz.II. Nowopolsko-staropolska. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1968. – S. 49.

³Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир, 2002. – С. 171-172; Никончук М. Правобережнополіські говірки ... – С. 189.

зв.; при вижох комисарских 1, возные земские воеводства Руского 59 зв., децкогю 64 зв., лантвоиту, бурмистру и радцамъ 12 зв., врядника 76 зв., тивон 38 зв., тивуном горуховским 44 зв., воеводы киевского 44 зв., воротногю и ключника кнѣго 45 зв., маршалка земли Волинское, старосты володимерского 54, писар коморы Луцкои 54, целника гсдѣрського 54, коморника кнѣа 54, судеи повѣту 55, ключника городничого, мостовничогю луцкого 55, воиту луцкому 83 зв., хоружии 74, подскарбиное 63, жупнику рускому 69 зв., ѡхмистра королевое еѣ млсти 253; владыки луцкого и ѡстрозкого 45 зв., поп 56 зв., поповича купечевского 78, поддакании костела Луцкого 95 зв., преѡр клаштора Луцкого 129 зв., каплан 145, викарей костела Луцкого 172. У контекстѣ однієї справи – просил старца поворского ѡ вижа 79 зв. – лексему *старца*, треба думати, вжито зі значенням 'старший, староста'.

Професії, заняття, обов'язки: мелник 18, будников панских 34, справцу робот лесных 39 зв., до кравца по шаты 17, возница 37 зв., до шаѡара 40 зв., тесли 55 зв., бондари 64, на роботу бочечную 64, до ковала 93, ѡт шевцов 114, дедѣ чоботарь, бортникъ 195, грабаров 31, гребельного 71 зв., кухар его млсти 101 зв., слюсар 135 зв., до аптыкарки 145, селетръник 224, бакалар 227 зв., барверчик ... барбѣрчик /'цирульник'/ 231; роботниковъ 93 зв., дворничю его Наталю 148, пастухов двух 159, стадников 167 зв., мерчыи 247, рыкути /'хазяйка при дворѣ, доглядачка худоби'/ 249 зв., Мацину, пташника 78; продавал бараны, молочное 114, зѣ ярмарю с крамом 244 зв., при поезднику замку Володимерского 117 зв., через приводцу 130 зв., при жниве был приставом 146 зв.

Назви процесів, пов'язаних з виконанням певних робіт, занять: дубѣ рубают 1, дрова в дѣброве рубают 152, ставы сыпати и млыны будовати, проробки розробливати 49 зв., попелов напалил, шмалцовал 70 зв., дерево покружати 70 зв., протесов дерева 243, ходили ... лозины драги 129, землю есми бирал и селетру час немалыи роблювал 224; робили на мосту городню 122 зв., грабарю сыпал 181 зв.; пашню дворную засеяную и жатую 77, ѡвцы личковати 79 зв., сверепу выпутал на поле 111 зв.; ѡвса сеяти 89, житом засеяти 95 зв., иншими яринами засеяти 95 зв., сеяти пашню ѡзимую 225 зв., сеножати косат и жито жнут 151, траву косили 165, ѡвсѣ пожати 106 зв., ѡвса вымолотити 117 зв., на просо новину копал 108, ѡрали, сеяли, бороновали 96, поля дворного побраного и пораленного 222; подрал бчол 34, кнѣз гонил пасеку 45 зв., ходили на заяца 38 зв., рыб ловити 102, рыбы з водою выпустили 129 зв. Засвідчена в пам'ятці прѣзвищева назва Мотовило 154 зв., очевидно, непрямо вказує на поширення у волиняків ткацтва, оскільки й зараз у західнополських говірках наявна лексема *мотовидло* зі значенням 'пристосування, за допомогою якого намотували нитки з міток у клубки'¹.

Назви народів, племен, етнографічних груп та територій їх проживання: жид 54, двох волошинов 79 зв., через татарѣ 59 зв., Галичан 155, пѣа Андреа и пѣа Яцка Русинѡв 77, циганѡвѣ 233 зв., у волинские и полеские ... литовские (про маестности) 44, кнѣз московские 62 зв., полские 26, ладских 159 зв., зѣ земаны ... Юшковичи Прусскими 161 зв.; в Подолскую землю ѡдины ѡт Руское земли, а другие ѡт Волины 60, с Подоля 262, на Подлаше 63, в Литвѣ 84, с Коруны Полское 3, Речи Посполитое ... Великого Кнѣзства Литовского ... до земли Иѡлантское 218 зв.

---

¹Аркушин Григорій. Словник ... Т. 1. – С. 320.

Свояцтво: жона, дети ... счадки 9, жона моя венчалная 52, муж 100 зв., малжонки 34 зв., з малжоню 50, отец 22, батко 114, матка 3, матер 71 зв., по деду 9, по бабце 219 зв., сын 22 зв., на сыновца 13 зв., пасынку 85, дочку 86 зв., мачоха 3 зв., з унуком 129, внучде 183, дядку 9 зв., стрыи 23 зв., девер 105 зв., з шуриномъ 172 зв., племелника 233, до скрви 14, з свекровю своею 121, невѣстка 53 зв., тещю 79 зв., свести 34 зв., з сестренками 18 зв., ои братаничов 18 зв., братанцы свои 77 зв., крєвныи мои брат стрыини 126, затем своим 127.

У пам'ятці засвідчено багато давньої питомої лексики, яка з плином часу вийшла з активного українського (принаймні літературного) вжитку й сприймається зараз як чужа, власне російська: ждати 2, ожидал 103, поотнимал 8, отнал 56, отнимают 119 зв., отнатє 66 зв., в отниманю 199 зв., отищєт 65, искали 208, ищучи 69 зв., слышу 22 зв., слышавши 86 зв., согнал 117 зв., землю ... пахали 207, смотрели 19, слыхаючи 214, слыхали 215, отдыхаючи 181 зв., спросивши 262; мимо 8, трудно 20 зв., проч 24, конечно 30, около 32 зв., много 33, везде 62 зв., нигде 62 зв., еси приехал здѣсе 69 зв., оплат 76, нѣлзе 113, сплош 118 зв., глубоко 129 зв., еще 230 зв., естли 22 зв., будет ли 41 зв.; здешнего 23 зв., рубленаа 195, никакое улицы 214, кое-кому 222; год од году 100 зв., долгу 22 зв., именица 140, избы 86 зв., мѣлница 52 зв., мысли 182 зв., недостатками 131 зв., невѣсту 138 зв., тот молодец приятела тог боярина 111 зв., обычаємъ 23 зв., в погоню 234 зв., сюю продажу 49 зв., склонност 262 зв., топором 140 зв., трудность 79, в целости 257 зв., челюст 41 зв., чертежи 142 зв. Більшість (коли не всі) наведених слів та сполучень слів вживали волиняни, треба думати, в повсякденному спілкуванні. Тому, характеризуючи мовний портрет українця (у нашому випадку волиняка) XVI ст., варто зважати на конкретні історичні обставини та епоху. Й уявна фраза на зразок «естли кое-какие мысли опять услышу, искать, конечно, буду везде» аналізуючи не сприймалася в той час неприродною, чужою. У 1561 році, очевидно, це був звичайний розмовний український вислів. Якщо літні поліщуки ще в другій половині XX ст. мовили: «я, конешно, не ожидав од тебе такого» або «год од году все больше трудностей», то тут не стільки треба говорити про запозичення з російської, скільки сприймати подібні лексеми прадавніми, тяглість яких у поліському мовленні не переривалася щонайменше від волиняно-древлянських часів.

На час написання пам'ятки водночас із широким використанням питомої давньої лексики, активно формується власне український лексикон, звичайно ж, не лише на основі успадкованих слів, але й запозичень: волосє 94 зв., выховавши єє 101, в добром выхованю 125 зв., гамуючи 62 зв., тог деталі 197, доведоваючисє 62, допытавшиса 40 зв., занедбавши 225, заткнулиса 'закрилися' 128 зв., зопсоват 110 зв., будучи чоловѣком лѣлным 262, лихтар 52 зв., мешкала 123, коло оуєи на обличю 94 зв., осєлло 171 зв., за опыпуванємъ 193 зв., пєкловатиса 262 зв., са ... подобали 22 зв., померкованю 121 зв., у потылицы 122, таковыи прикрости 229, межи проваля 174, прохали ма 34 зв., псуєт 59 зв., поповал 95 зв., працы 140, ратовати 98, на ратунок 221, розмовы 17, треба 81 зв., трывать 74, слухати 14 зв., з мосту скакат мусєли 122 зв., шкоды и втраты 55, мене миловали и шановали 262 зв., жарговали /уси похідні від жарт в історичних лексиконах датовані переважно від першої половини XVII ст., раніше є лише в Г.Смотрицького 1587 – жартовати/ 231. Дієслово ображатиє, образитисє, очевидно, на час написання пам'ятки мало й іншу, відмінну від сьогоденної, семантику: могли са где сами о плот поображати 112 зв. Тобто, 'могли самі дєсь об тин поранитисє, уразитисє'.

Багато вживають писарі сталих сполучень слів. Значна частина таких фразем використовувалися у певних канцелярських стандартних формулах і потрапляла до українських судових установ нерідко за польського посередництва:

рок ему ознамилъ 12, рок стая озялмилъ 'повідомив про термін позову' 13, скликавши кгвалту 'зібравши людей для розбійного нападу' 14, тому листу вѣры не далъ 'не повірив' 21 зв., водле обычаю права посполитога 22 зв. (пор. стп. /1560/ według prawa pospolitego)¹, той сумы пнѣии верху описаное 24 (пор. стп. /1511/ z temi rzeczami z wirzchu wypisanemi²; /1543/ умуенуа tego z wyerchu орыссаного³); не вѣмъ, естли будут живы 35 зв., неведомо [будет], деи, ли жив и вечным жабраком будет 55 зв., с которои раны велми труден 82 зв., с которого збитя и зраненя трудно маю быти жив 94, наполнившись воли своее 'розізлившись' 42 зв., запомневши учтivosti шляхетскои, волю свою пополнил 'бажання свої вдовольняв' и еє кгвалтовалъ 42 зв., на том мало маючи, а наповнившись воли своее 122 зв., наполнившись мысли а препомняши пристояности своее 182 зв., на здорове их стоимъ 'погрожує фізичною розправою' 101 зв., хотечи их ѿ горло приправити 'вбити, знищити' 101 зв., под горломъ грозечи 182 зв. (пор. стп. /1560/ na garle był karan)⁴, на здорове мое стоимъ 137 зв., на здорове его не стою 151, ѿ смертъ приправил и с того света зослал 223, з живого и добре здорового мертвого вчинил 231 (пор. стп. /1560/ z żywego uczynił umarłego)⁵, положил мне рок праву 12 зв., року пред нами ѿставал ку праву 26 зв., ведле позву 26 зв. (пор. стп. /1543/ vedle pozwu uch⁶); справедливост вчинили 12 зв. (пор. стп. /1539/ sprawiedliwość czynić)⁷; досыт вчинити 150 (пор. стп. /1543/ dosytc nye vczynili)⁸; был захован обычаем правным 'був захищений законом' 26 зв., не судовне правным обычаем, одню приятельским налезком 'не судовою тяжбою, а за приятельською домовленістю' 30 зв., с початку аж до конца 46 зв., ѿ нишпорнои години 'у вечірній час' 52, дали то на знаидене и на розсудок их млсти 58, не переперши мене жаднымъ правомъ 'не переконавши мене законно' 62, нѣт вѣдома для которои причины 65 зв., збили, змордовали и, праве, нас за мертвые покидали 72, шкоды и жал мои мне нагородил 'відшкодувати збитки' 79, мает ѿселост и седит под правомъ 'законно обіймає певну маєтність' 79, ширеи а достаточнеи ... на листе еє записном ест описано 80 (пор. стп. /1539/ to list szerej opisuje)⁹; слова невчтивые, што каждому цнотливому шкодит 85, словы невчтивыми соромотил и поличковал водлуг воли своее 87 зв. (пор. стп. /1543/ słowem niesłusznem albo nierościwem¹⁰); пан Богдан сам на себе держал 'мав у своїй власності' 112 зв., за доброго а способного здоровья своего 116 зв., я ... естем в цѣлом розуме 'я є сповна розуму' 125, не выламуючися ниякими причинами 150, без доводѣ,

¹ Dorota Aldona Kowalska. Język polskich zapisek sądowych z Kamieńca Podolskiego z II połowy XVI w. // Studia nad polszczyzną kresową. T. XI. Dawna i współczesna polszczyzna na kresach. – Warszawa, 2004. – С. 269.

² Beata Kaczmarczyk. Język polski w kancelarii królewskiej w pierwszej połowie XVI wieku. – Wrocław, 2003. – С. 175.

³ Zapisy polskojęzyczne w księgach sądów szlacheckich województwa krakowskiego / Opracowali Waclaw Urban i Aleksander Zajda. – Kraków, 2004. – С. 31.

⁴ Dorota Aldona Kowalska. Język polskich ... – С. 269.

⁵ Там само. – С. 267.

⁶ Там само. – С. 29.

⁷ Beata Kaczmarczyk. Język polski ... – С. 155.

⁸ Zapisy polskojęzyczne... – С. 29.

⁹ Beata Kaczmarczyk. Język polski ... – С. 178.

¹⁰ Там само. – С. 189.

только на приреченїе слова 'без доказів, лише словесно' 150, мало на томъ маючи 156 зв., Про памат казано записати 171, зо всим на все ѓживати маєт 192, естли Бог дѣшу мою з сего света ѓзмет 223. Багато таких само чи подібних канцеляризмів виявлено й у написаній майже тридцятьма роками раніше згадуваній уже Вітебській книзі 1533-1540: почаль Кузму сородотити и неучтивыми словы на него ся сегати (78)¹, безвиньне мя збилъ и зсорототил (77), водлуг листу (81), рокъ положили водлуг ѓбычаю ... (82), досыть не въчинилъ (86), справедливости учынити не хочет (108), перед людми добрыми (с. 103), мне кривѣда и шкода великая ся деет (108), рокъ под страченъемъ ... положили (108), казалъ записати про память (110), внивеч ѓборочаю (78), листъ нивошто ѓбернулъ (118), А што ся догычет (79), перед нами ѓчевисте стояла (121) та ін. Крім таких лексичних та фразеологічних канцеляризмів, виділимо й характерні для обох пам'яток поєднання однорідних членів, а також простих частин у складних реченнях: поведиль ..., иж тотъ человекъ ... не мель, одно двое клячь (69), ѓн ещо над то и мене збилъ (71), за чотыры недели, то есть у понеделокъ (82), жаловал ... ѓ том, иж, дей, ... (110), жаловаль ... тымъ ѓбычаемъ, што ж, дей, ... (121), если ж ..., тогда (113) та ін.

Попри певну стандартизацію мови ділових документів тієї пори, все ж згадані пам'ятки нерідко містять явні регіональні лексеми. Так, в Луцькій книзі не виявлено номен *свадба*, а лише *веселе*, у Вітебській, поряд із словом *веселе* використовується ще й *свадба*: до мене на свадбу приехали²; відсутня в Луцькій книзі назва грошової одиниці *рубль*, у Вітебській наявна: десеть рублев грошей³.

Нерідко натрапляємо в текстах справ Луцької книги й на розмовну фраземіку, хоча однозначно відокремити сталі канцелярські вирази від живомовних волинських загалом непросто: наполю жеребеи метали 20, через ден аж до вечора 35, через ден споранку аж до вечора 103, вже было солныце на заходи 46, люди на новом, на сыром кореню ѓсаживати 'заселяти людей на новому місці' 49 зв., вам набют хребта 60 зв., с которое раны велми са зле маєт 63 зв., чога тыи кгвалтовники не попили, то поросточовали 'що не доїли, те понадкушували' 72, у малженство за него выдала 'видала заміж' 79 зв., з ручницы груди напороли 86 зв., ни в чом нигде не гамуючи 62 зв., угамовалисе, дали покои и пошли 86 зв., и в малом часе 'незабаром' 86 зв., робят кгрунт 'обробляють землю' 96, ѓт мала и до велика 100 зв., не вѣдати, где его задѣль 104 зв., того дуже боронити буду до горла моего 'боронити буду до смерті своєї' 105 зв., сеножати в лыко розделити наполю промежку себе мають 113, пола и сеножати в лыко розмерили 121, не могучи его промежку людми поконати 114, мало з голоду не вморил 141 зв., вѣшати их буду як псов 159 зв., ѓпросившиса в добрыи ѓбычани 169, ѓ здорове его мл стоит 'про його здоров'я дбає' 181, впор свои ведучи 'опираючись' 209, того сам на себе брати ... не хотель 220, знати дали 'повідомили' 225, тепер, деи, то початок, а ѓкох еще будет 230 зв., ѓ смертъ приправил и с того света зослал 223, собе с того смежки строит 'насміхається, кепкує' 256 зв., не вмели мене ѓгожати, як дяжку своему 263, на корен попалил 'знищив дотла' 266 зв. Фразеологізм – поедеш на бѣлом – очевидно, мав семантику 'повезуть тебе на білій ряднині, хоронитимуть': я тобе имена своего не поступлю, а будеш ѓтгола вылетати и поедеш на бѣлом 138 зв. Українська фразема *знати в шию* в XVI ст., треба думати, вживалася з двома прийменниками: зъ светлицы

¹ Приклади цитуємо за виданням: Судебная книга витебского воеводы М.В. Ключко 1533-1540. / Подг. В.Воронин, А.Груша, И.Старостина, Л.Хорошкевич. – М., 2008.

² Судебная книга ... – С. 71.

³ Там само. – С. 115.

на шию выпхал 194 та – 8 шию зь светлицы выпхал 201 зв. В одній справі засвідчено дієприслівник *надеваючи са* 'надіючися, сподіваючись' – будучи чоловіком лґтним і оорым и лежачи вв обложной ооробе а надеваючи са на себе часу смертного 262, який, мабуть, у той час був активно вживаний і не лише в українській мові¹.

Як уже ми зазначили вище, загалом пам'ятка написана тогочасною писемною «руською» мовою, де українська, власне західнополіська, жива стихія виявлена якнайповніше. Запозичень засвідчено небагато. Зважаючи на характер подібних пам'яток – актові книги, які на українські та білоруські землі потрапили за польського посередництва, то й чужа лексика передовсім представлена власне полонізмами або з інших європейських мов через польську.

Із загальноновживаної лексики відзначимо такі виявлені в пам'ятці полонізи – іменники: *чинечи* валку 'напад, розбій' 59 зв., за вмоцованем 90 зв., на выштгыю 64 зв., драпезство 7 зв., о замешкае 224 зв., заштыя 18 зв., золживост 160 зв., крулев 60, с крыжиком 197, лупезство 79, в малженстве 161 зв., з млодецы 227 зв., мнозство 2 зв., мужебоица 8, навезжи 'те, що додане над належне' 26 зв., дла небезпеченства 8 зв., налезком 'домовленістю' 30 зв., непоцтгивости 263, в опатрньности 59 зв., паненцы 53, подавая 219, похвалки 137 зв., працы 140, презыски 18 зв., совитост 23; прикметники: *велеможная* 40, *вельможно* 1 зв., *вечистог* 31, до влостных 80 зв., вмоцованого 30, вшелакие 29, при зацных 100, зупольныхъ 22 зв., казнодеиског 12, крєвных 19, невцтвивыми 33, о нишпорной 52, опатрньных 59 зв., сполечного 64, умоцованыи 21 зв., цнотливыйи 51 зв.; числівники: *самошост* (стп. *samoszóst* 'сам з п'ятьма особами') 8, с полчвартма 17 зв., самотретей 145; прислівники: *ачколвек* 19, *барзо* 88 зв., *далибог* 151, *велекрот* 95, *внивеч* 219, *восполек* 64 зв., *весполек* 94 зв., *вшетечне* а *простне* 42 зв., *гдеколвек* 14 зв., *колвек* 47, *завше* 3, *завжды* 43 зв., *зас* 64, *згола* 237, *лацнעי* а *безпечнעי* 60, *далеце* 74, *лепей* 9, *нелатво* 161, *очевисте* 22, *повторе* 14 зв., *поспол* 31, *рач* 53, *совито* 22, *сполечне* 19, *цнотливе* 101; дієслова, слова категорії стану: *валчити* 151, *вмоцнаем* 241, *естем волен* 19, *звазнившиса* 18, *злецываи* 125, *немаи* 20 зв., *ознаимиль* 12, *не очєкиваючи* 59 зв., *полєцил есми* 65, *не позволамь* 93 зв., *привлаща* 59 зв., *вморая* стп. *umarzać* 'скасовувати' 125 зв., *вѡаючи* 48 зв.; службові слова: *ведле позву* 21 зв., *ведлуг записов* 100 зв., *жебы* 114, *лєч* 18 зв., *подле права* 77 зв., *посрод* 202 зв., *през* 30, *оуж не мовил* 18.

Багато польських запозичень виявлено серед ТГЛІ на позначення одягу, зброї, торгівельно-грошових стосунків, господарського реманенту тощо: *карватка* 'молодіжний короткий убір з петлицями' (стп. *karwatka*) 78 зв., *гвоздиков* (стп. *gwoździk*) 260, *туркосы* 'коштовний камінь' (стп. *turkus*) 52 зв., с *камаином* 'коштовний камінь' (стп. *kamaun*) 236, *колтрышовую* 'грубе просте сукно' (стп. *koltrysz*) 78 зв., с *пеназми* (стп. *pieniądz*) 101 зв., *лиѡы* 'відсотки від позиченої суми' (стп. *lichwa*) 139, *изь скопи* 'податок, сплачуваний у снопах' (стп. *skop*) 139, *жабраком* (стп. *zabrak*) 55 зв., *жупнику* 'урядовець у жупі /соляній копальні/' (стп. *żupnik*) 69; до *миши* 88 (стп. *msza*); *ощепы* 'вид зброї' (стп. *oszczer*) 180; у *прилбицах* 'частина шолома, що захищає обличчя' (стп. *przyłbica*) 86 зв., с *пуклами* 'оздоблення до чогось, бляшка' (стп. *puklik*) 25, *панов* *две* 'металева кастрюля' (стп. *panew*) 155 зв., *склѡтов* 'вид сокири' (стп. *sklut*) 34, *тлумаки* (стп. *tlumok*) 86 зв. Очевидно, з польської мови запозичена лексема *клуб* 129, точну семантику з контексту пам'ятки встановити важко. В українських поліських

¹ Словарь русского языка XI – XVII вв. Выпуск 10 (Н – наятися). – М., 1983. – С. 64.

говорах слово поширене зі значенням 'бокова кістка таза', 'круп коня', 'потилична та стегнова кістка у худоби'¹ (пор. стп. kłąb 'кінська або взагалі худоб'яча шия' – від XV ст.)². Зауважимо, що для деяких лексем при фактично одночасній давній фіксації в писемних пам'ятках, непрямо потрапувати напрям запозичення. Наприклад, виявлене в книзі слово *конвечи* 'дерев'яна посудина' 155 зв. має давній відповідник у стп. *kopew* зі значенням 'начиння дзбана' від першої половини XVI ст., яке етимологи пов'язують із ст. в. нім. *channa*³. Відзначимо, що в польських говірках семантика цієї лексеми досить розгалужена й, треба думати, також давня: *коновка* 'видовбане з дерева коритце для курей', 'посудина для товчення часнику, перцю тощо', 'дерев'яна бочечка для перенесення води на полі', 'дерев'яне відро'⁴. Це ж стосується й лексем *комага* 'судно для сплаву товарів' 260, яка в польських пам'ятках виявлена також у середині XVI ст. *komiega*⁵ та *пастовник* 143 зв. і стп. *pastewnik* (1549)⁶. Значення слів в обох мовах тотожні. Лексема *жакго* 8 'губка, трут' засвідчена майже в один час у пам'ятках трьох мов (пор. ще у стп. *żagiew* з такою самою семантикою та блр. 'головешка, факел'⁷).

В окремих словах спостерігаємо фонетичні зміни, властиві польській мові (водночас, не виключаємо, що такі слова можна потрапувати як лексичні запозичення): *прожно* (в пам'ятці переважають написання *порожно*) 2 зв., *в оброне* 59 зв. (*оборона*), *строн* 150 зв. (*сторона*), *пану Чарнышу* 70 (*чорныи*), по *Велиццєдні* 74, *лѣжок* (*ложки*) 29 зв., *мусалом* 114 (*мусл, мусел*), *мал* 124 зв. (*мѣл, мел*), *видал* 149 (*видѣл*), *сусадским* 180 зв. (*сусѣд*), *шарого* 183 (*сєрого*), *налажу* 157 зв. (*налезку*), *вземши* 254 (*вздѣши*), *вынѣвши* 47 (*вынявши, вынѣвши*), *моц* 4 зв., *немоццо* 256 зв. (при цсл. *моци* 11), *далецє* 67 зв. (при цсл. *далече*), *непоцтивости* 263. Трапляються й зворотні явища – в очевидних полонізмах маємо українські (східнослов'янські рефлексії): *обчии* (стп. *obcy*) 60, *множество* (стп. *mnostwo*) 71, *сполочне* (стп. *społecznie*) 216, *борзо* (стп. *bardzo*) 223.

Запозичення, що потрапляли в мовлення волинян переважно за посередництва польської мови.

З німецької:

бискуп 1 – нім. *bischof*, через стп. *biskup*; *брак* 'сорт' 34 – нім. *Brak* через стп. *brak*; *бровар* 'пивоварня' 195 – свн. *brouwer* через стп. *browar*; на буду 'поташня' 34 – свн. *buode* через стп. *buda*; *буркграба* 'управитель, міський урядовець' 59 зв. – свн. *burg+grave* через стп. *burgabia*; *бурмистру* 12 зв. – свн. *burgermeister* через стп. *burmistrz*; *вантухов* 'великий мішок, лантух' 38 – з нім. *Wagentuch* через стп. *wańtuch*; *валаха* 1 – нім. *Wallach* через стп. *wałach*; *вачок* 'гаманець' 147 – свн. *wätsak* через посередництво, очевидно, стч. *vak*, зменш. *vaček*, оскільки в стп. *wacek*; *гамовати* 'перешкоджати в чомусь' 85 – свн. *hemmen* через стп. *hamować*; *гандлевал* 197 зв. – свн. *handeln* через стп.

¹ Етимологічний словник української мови ... – Т. 2. – С. 466; Аркушин. Г. Словник ... Т. 1. – С. 226; М.В.Никончук, О.М.Никончук, В.М.Мойсієнко. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир, 2001. – С.56.

² Bańkowski A. Etymologiczny ... Т. 1. – S. 716.

³ Bańkowski A. Etymologiczny ... Т. 1. – S. 778.

⁴ Никончук М.В. Правобережнополіські говірки ... – С.144; Аркушин. Г. Словник ... Т. 1. – С. 240.

⁵ Bańkowski A. Etymologiczny ... Т. 1. – S. 767.

⁶ M. Samuel Bogumił Linde. Słownik języka polskiego. – Т. IV. P. – Lwów, 1858. – С. 60.

⁷ Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. – Т. 3. – Мінск, 1985. – С. 199.

handlować; гаџтки 'елемент одягу, застібка' 244 зв. – свн. haft через стп. hafika; гелшпан 134 зв., очевидно, із свн. halsbant через стп. halsbant; под гербомъ 140 зв. – свн. erbe через стп. herb; гетмана 'головнокомандувач' 3 зв. – нім. Häuptmann через стп. hetman; грабаров 31 – нвн. Gräber через стп. grabarz; кгвалту 14 – свн. *gewalt* через стп. стп. *gwalt*; дьяменты 52 зв. – нім. Diamant через стп. diament; жартовали 231 зв. – свн. sēten через стп. żartować; каплунов 'кастрований півень' 195 – карпін через стп. karfun; келих 243 – свн. kelich через стп. kielich; клеинотов 52 зв. – свн. kleinot через стп. kleinot; под клеинотомъ 197 – снн. kleinoe через стп. kleino, kleimo; кнаџлами 'гудзики, застібки' 38 зв. – нім. knoufel через стп. knafel; с крамом 244 зв. – свн. krāme через стп. kram; лантвоиту 12 зв. – свн. lentvoget через стп. landwójt; ланцог 197 – свн. lannzug через стп. łanżug; лихтар 52 зв. – свн. liuchtār через стп. lichtarz; малмазеи 'давній грецький та італійський напій' 155 – снн. malmasie через стп. małmazja; моркгов 247 – нім. Morgen через стп. morga; ошачовано 'оцінено' 124 зв. – свн. schatzen через стп. szacować; 8 палцарех 85 – свн. *panc(e)r* через стп. *pancerz*; в паркане 213 зв. – свн. parchan через стп. parkan; потраџит 96 зв. – нім. treffen через стп. potrafić; ратовати 98 – нім. retten через стп. ratować; на ратунок 221 – нім. Rettung через стп. ratunek; скарбь 37 зв. – двн. scerf через стп. skarb; слосар 135 зв. – нім. Schlosser через стп. ślusarz; талари 'монети, гроші' 21 – нім. Taler через стп. taler; тузин 'дюжина' 52 зв. – нім. Dutzend через стп. tuzin; џарбованыи 201 – нім. Farbe через стп. farba; џортку 46 – нім. Pforte, у словниках польської мови номен не виявлено; цукру 260 – с.в.нім. zucker через стп. cukier; шаџара 'управитель, економ' 40 зв. шахвовати 18 зв., шаџовати 'розпоряджатися, вести господарство' 50 зв. – нім. Schaffaere через стп. szafować; шишковати 'торгувати алкогольними напоями в шинку' 233 зв. – свн. schenke/schenk 'шинок' через стп. szynkować; шмалцовал 'дія, пов'язана із утилізацією попелу': Што попелов напалил, тог не шмалцовал и з гаю не возил 70 зв. – нім. Schmelzer 'плавильник, фахівець гірничої справи'; шпикговали 227 – свн. spēher/spēher 'шпигун' через стп. szpieg/śpieg; на шпитал (ж.р.) луцкую 197 – свн. spitāl через стп. szpital; штыхомъ 145 зв. – нім. Stich через стп. sztych; ярмарку 104 – свн. jārmarket через стп. jarmark.

З латинської:

адамашку (ч.р.) 183 – лат. adamascus через стп. adamaszek; аралды 233 зв. – лат. attendare через стп. arenda; артыкулу 248 – лат. artikuslus через стп. artykuł; бакалар 227 зв. – лат. baccalaureus через стп. bakałarz; бруналного 183 – слат. brunaticus свн. brunat, через стп. brunatny; викареи 'помічник архірея' 172 – лат. vicarius через стп. wikary; 8 вилџю 'передень свята' 165 – лат. vigilia через стп. wilia; воит 6 – лат. vocatus, свн. voget через стп. wojt; дукатов 208 – лат. ducātus, іт. dukato, нвн. dukat через стп. dukat; имбџеру 260 – свн. imbēr, лат. zingiber через стп. imbir; с канцлерџи 62 зв. – лат. cancellaria через стп. kancelaria; капитуле 84 зв. – лат. capitulum через стп. kapituła; каплан 145 – лат. capellanus через стп. kaplan; на касоваџе 30 зв. – лат. cassare через стп. kasowanie; кварталъ 72 – лат. quarta через стп. kwarta; квартал 'четверта частина року' 12 – лат. quartale або нім. Quartal через стп. kwartał; квит 29 зв. – слат. quitus через стп. kwit; кляштор 12 – лат. clausrum, нім. kloster через стп. klasztor; кмину 260 – ствн. kumīn, лат. cumīnum через стп. kmin; колдра 236 – лат. cultita, свн. kolter через стп. koldra; с колџодою 17 – лат. Calendae через стп. kołęda; колнеп 'комір' 244 зв. –лат. collare, свн. koller, kolner через стп. kołnierz; комисарове 57 зв. – слат. commissarius або нім. Kommissar, через стп. komisarz; компромис 58 – лат. compromissum через стп. kompromis;

контракт 'договір' 260 – нім. Kontrákt, лат. contractus через стп. kontrakt; коп'я 56 зв. – лат. соріа, лексема могла бути запозичена з латинської безпосередньо, оскільки відома в українських пам'ятках від другої половини XV ст.; костела 84 зв. – лат. castellum через стп. kościół; кошул 'сорочка' 52 зв. – лат. cosula через стп. koszula; на мамрамє 'бланк для запису документа' 154 – лат. membāra через стп. membarna; мандат 29 – лат. mandatum через стп. mandat; маршалок 3 – лат. mareschalcus через стп. marszałek; минута 'копія документу' 260 – лат. minūta через стп. minuta; мушкателы 'сорт вина' 155 – лат. muscus, свн. muskāt через стп. muszkatel; павов 'пава' 204 – лат. pāvus, свн. pāvo через стп. raw; на парсуни 36 – лат. persōna через стп. persona; на плацу 'виділене місце переважно під забудову' 225 зв. – нвн. Platz походить від нлат. *plattea (< plātēa) 'місце, відкритий простір, вулиця' через стп. plac; плебани 227 зв. – plēbānia через стп. plebania; прєѡр 12 – лат. prior через стп. przeor; реєстръ 4 зв. – лат. regista через стп. rejestr; розынков – лат. rascēmus, нім. Rosine через стп. rozynek 260; под сыкѣтомъ 'печатъ' 32 – з лат. signaculum через стп. sygnet; тастаменту 'заповіт' 44 зв., дастамєньгъ 263 – лат. testamentum через стп. testament; ѡунт 'міра ваги' 260 – свн. rhunt, лат. pondō через стп. funt; церокграѡд 'боргова розписка' – лат. chirographum через стп. syograf 69 зв.

З інших мов: аксамитныи 17 зв. – гр. ἄζαμίτον; аркабуз 'рушниця, яку заряджали з дула' 17 зв. – фр. arquebuse через стп. arkabuz; архидьякона 62 зв. – гр. ἀρχιδιάκονος; архимандрита 1 зв. – гр. ἀρχιμανδρίτης; боты 141 зв. – фр. Botte через стп. buty; ванчосу 'оброблена з трьох сторін деревина' – з лит. vanšos через стп. wańszos 34; ганєбнє 180 – стч. hanebny через стп. haniebnie; евалѣєлиє 243 – гр. εβαγγέλιον; вь єпископию 37 зв. – гр. ἐπισκοπία; жупан 52 зв. – араб. džubbah; индикта 'найменування року в церковному літочисленні за 15-річними циклами' 20 – гр. ἰνδικτός; индит 'покривало на церковному престолі' 243 – гр. ἐνδιτός; кадєи 195 – гр. κάδος; карєгу 183 – іт. carreta через стп. kareta; кармазину 183 – іт. carmesino через стп. karmazyn; каиталана 59 зв. – іт. castellano, нім. castellan через стп. kasztelan; подлє клуни 204 – лит. klūonas; в крынєх 71 – гр. κρινον; кухар 101 зв. – стч. kuchař через стп. kucharz; литры 'міра ваги для тканин' 244 зв. – гр. λίτρα, стел. литра; микѣдаловъ – гр. ἀμυγδαλος, лат. amygdalum через стп. migdał 260; на паркгаменє – гр. περγαμινός, лат. pergamēnus через стп. pergamin 48 зв.; перла 35 зв. – іт. perla, фр. perle, нім. Perle через стп. perla; рыкуни – лит. rykūnė 'скотниця, поїлниця корів, хазяйка в дворі' 249 зв., стирты – лит. stirta 34; шаѡєрами 'дорогоцінний камінь' – гр. σάφειρος через стп. safir 52 зв.

Запозичення з тюркських мов, найімовірніше, були безпосередні, хоч категорично заперечити польське посередництво не можна: аршинов 260 зв. – з тур. arşın; атласу 'шовкова тканина' 52 зв. – з тур. atlas (стп. atlas від XIV ст.); буланьи 268 – тюрк. bulan; дєлѣя 'вид верхнього одягу' 78 зв. – з тур. telli (стп. delja від середини XVI ст.); єпанча 63 – тур. уаринса (уаринса); каѡтаны 147 зв. – з тур. kaftan; с китаюкою 17 – тур.-тат. Кутай; ковров 52 зв. – тур. köwer; коверєц 'килимок' 38 зв. – загалом ця лексема потрапляє як тюркське запозичення, проте фонеморфологічна структура демінутива дає підстави думати, що в староукраїнську (принаймні в Луцьку книгу) він міг потрапити й з польської (пор. стп. kobierzec від XIV ст.); колпак 141 зв. – тур. kalpak; кордь 'меч' 17 зв. – тур. kard; сагаудах 25 – тат. сагдак; сардак 141 – тур. şerdak; саѡьяном 52 – тур. sachtian.

Низка запозичених слів уже представлені в пам'ятці новотворами, що постали за властиво українськими словотвірними моделями: аптыкарка 231 – гр. ἀποτηκή лат.

apotheca через стп. артека; барверчик ... барбѣрчик 'цирульник' 231 – свн. varwer через стп. balwierz; кошулка – стп. koszula 35 зв.; поме́рковати 'обдумати, розважити' 55 – нім. merken через стп. miarkować; пригао́туют 'приладнають' 228 – нім. heften через стп. haftować 'вишивати, протикати тканину вручну ниткою на кросенках'.

У деяких західноєвропейських запозиченнях, що потрапили в українську через польську мову, спостерігаємо стійку субституцію $e > a$: жабрак (стп. zebraк), тастамент (стп. testament), паркгамен (стп. pergamin), аранда (стп. arenda), 8 панцарєх (стп. pancerz), кашталан (стп. kasztelan), на парсуни (стп. persona), на мамраме (стп. memrana). Очевидно, під цю тенденцію потрапили й імена: Саварын 213.

Церковнослов'янськи в пам'ятках ділового стилю траплялися рідко. Можливо, до таких у Луцькій книзі варто віднести: пол 56 зв., попушалъ 159 зв., не спушал 88, крещєня гсѣна 43, ѿ воздвиженіи 25 зв., иноходника 89 зв., на ден сошествил 143 зв. Дієслово *рачили* 'хотіти, бажати' 55 широко відоме ще в пам'ятках Київської Русі від XII ст.¹, куди потрапило, найімовірніше, зі старослов'янської мови². Звичайно, не можна не зважати на факт активного функціонування цього вербати́ва в польській мові саме в період написання Луцької книги.

Антропоніми.

Надзвичайно вдячний матеріал дає пам'ятка для дослідження українського антропонімікону. У справах записано сотні імен, антропонімічних формул, які відтворюють великою мірою світогляд волиняків, їх заняття, звичаї, оцінку соціального стану суспільства.

Волинський іменнік XVI ст. відображає властиво українські тенденції називання особи в цей час загалом. Слов'янських (дохристиянських) імен стає все менше, на зміну питомим, одвічно українським, приходять чужі назви, до яких вдаються жителі тогочасних українських земель для найменування дитини.

Імена.

Дохристиянські імена. Чоловічі. Серед цих імен можна виділити очевидні дохристиянські: кнлз Богуш 28 зв., Босик 256 зв., Воины 135 зв., пан Волчко 10 зв., Гневоша 161 зв., Горлин 145, Гулка 135 зв., Думу 181 зв., в Ждана 136 зв., Жданец 136 зв., Жук 198 зв., Звер 31 зв., Малѣи 133, Малко 135, Нєлжраша 25, Плакиду 50, в Сужка 268, Сушко 121, Томилом 12, а також подвійної мотивації: Радко 121, в Радца 268 (< Радославъ або Радионь).

Жіночі: пайлу Богдану 137, Ждана 83 зв., пїною Любку 9, Милка 9 зв., Хотимку 42 зв. (хоч не виключаємо й інше походження: пор. *Хотінка* < церк. жін. *Фотима*)³.

Християнські імена. Серед християнських імен виділяємо повні невидозмінені й видозмінені під тиском розмовної стихії: Авдѣи 195, Адам 184, сын мои Александро 232, Амброжини 184, Андрѣи 136, Андрєяна 50, Антонєи 132, пан Валантєи 167 зв., Василєи 136 зв., Венєдикта 218 зв., Гавриилом 23 зв., Гарасима 135 зв., Григорєи 233 зв., Давыд 36, Данило 121, Демида 81, Дємян 129, Дмитрєи 8, Євдокима 24, Єрооѣю 239

¹Срезневский И.И. Словарь древнерусского языка. Репринтное издание. – Т. 3. – Ч. 1 Р-С. – М., 1989. – С. 111.

²Белей Л., Белей О. Словник староцерковнослов'янсько-український. – Львів, 2001. – С. 220.

³Суперанская А.В. Словарь народных форм русских имен. – Москва, 2010. – С. 347

зв., до *Захаря* 56, *Иван* 135, *Иєв* 225 зв., *Иєсиоѣ* 78, *Июсиоа* 139 зв., *Исаи* 163 зв., *Казимира* 252, *Каленик* 136, *Карпа* 266 зв., *Касян* 163 зв., *Климент* 261, *Кузму* 136 зв., *Куприян* 135 зв., *Курила* 135 зв., *Лазара* 136 зв., *Лукаяна* 136, *Максима* 266, *Марко* 136 зв., *Мартин* 136, *Матѣи* 136, *Мєлєха* 268, *Мєлхиора* 218 зв., *Микиту* 17, *Миколая* 135, на *дєн Свѣго Миколы* 154, *Михаило* 10 зв., *Моисєи* 159, *Монговту* 242 зв., *Надмом* 174 зв., *Нєстєр* 136 зв., *Никона* 257, *Оксєлгии* 142, *Олєкшиг* 147, *Оникия* 122 зв., *Остаоѣя* 7 зв., *Охрєма* 268, *Павла* 176 зв., *Пєтрь* 140, *Пилип* 121, *Роман* 138 зв., *Савостяна* 229 зв., *Саву* 135 зв., *Сєварина* 12, *Сєливона* 221 зв., *Сємєна* 138, *Сєраоина* 44 зв., *Сєргєи* 124, *Симон* 256 зв., *Стєоана* 60 зв., *Щєоаномъ* 98 зв., *Тит* 136 зв., *Томас* 174, *Трухона* 176, *Фалєлѣи* 145, *Фєдор* 138 зв., *Фѣрса* 159, *Хома* 256 зв., *Яким* 78 зв., *Якуб* 13 зв., *Яна* 136.

Усїчени: *Антон* 64, *Дмитра* 252, *Євтуха* 135 зв., *Євхима* 38 зв., *Єлтуху* 15 зв., *Игната* 33 зв., *Зєнова* 126 зв., *Крьшгтооом* 25, *Панас* 166 зв., *ѡв Опанаса* 268, *Остапа* 81 зв., *Пархома* 252 зв., *Прокопь* 12, *Тимоха* 260 зв., *Штєх* 39.

Суфїксальнї та усїчено-суфїксальнї варїанти: *Андрєица* 8, *Андрушка* 165, *Бартоша* 111 зв., *Валку* 262 зв., *Васка* 136, *Васєчка* 147 зв., *Власца* 234 зв., *Гаврилца* 136 зв., *Гацка* 136, *Глєбко* 124, *Гриц* 226, *Грицка* 135 зв., *Гришку* 25, *Грицик* 121, *Грицяя* 173 зв., *Гринєц* 135, *Дахно* 22 зв., *Дашком* 175, *Дєшка* 15, на *Дорошу* 15 зв., *Єско* 24, *Залца* 24, *Зѣнєц* 256 зв., *Иванєц* 121, *Ивашинь* 268, *Ивашко* 135 зв., *Игнатко* 121 *Иєвца* 136, *Илка* 266 *Иляша* 136 зв., *Карпєц* 135, *Климца* 136 зв., *Климко* 256 зв., *Конаш* 135, *Костюк* 256 зв., *Кунаша* 136 зв., *Лаврєлца* 139 зв., *Лашко* 136 *Лашиною* 174 зв., *Лєжка* 139, *Лєнєц* 165 зв., *Лєжко* 163 зв., *Лєцку* 9, *Логун* 119, *Лукаянєц* 121, *Лужу* 139 зв., *Максимєц* 171, *ѡ Маїка* 268, *Мартинца* 136 зв., *Мартишка* 167, *Маска* 136 зв., *Масца* 126 зв., *Масюка* 136, *Матєица* 126 зв., *Магас* 91, *Матьса* 17 зв., *Матьска* 136, *Махна* 136 зв., *Мацко* 64, *Мацину* 78, *Мициною* 174 зв., *Мєлєха* 268, *Михна* 135 зв., *Мица* 33 зв., *Мицка* 42 зв., *Назарца* 135 зв., на *Надмцы* 158, *Нєктария* 245, *ѡв Олєшка* 78 зв., *Омєлца* 15 зв., *Оникиєц* 15 зв., *Ониска* 78 зв., *Оношко* 119, *Осталка* 76 зв., *Осташ* 237, *Палко* 226, *Панко* 135, *Панєц* 195, *Пашко* 195, *Петрок* 136, *Пєтрушка* 269, *Пилипєц* 135 зв., *Пронл* 175 зв., *Романца* 8, *Савка* 135 зв., *Савостанєц* 135, *Саца* 268, *Сачко* 135 *Сєливонца* 56, *Сєн* 121, *Сєнко* 135, *Сєнчина* 119, *Стася* 142 зв., *Стасєлю* 159 зв., *Стєпанєц* 135, *Стєцко* 135 зв., *Тимош* 136, *Тит* 136 зв., *Тихно* 22, *Тишко* 135, *Томашом* 139, *Томко* 244 зв., *Троца* 136, *Труша* 136 зв., *Улашка* 42 зв., *Фалка* 229 зв., *Фєдєц* 135 зв., *Фєдину* 136, *Фєдорко* 136 зв., *Фєдорєц* 245 зв., *Фєдєчку* 197 зв., *Фронцка* 247, *Фролдьшка* 141 зв., *Халка* 230, *Хвєдєц* 135, *Хвєдка* 136 зв., *Харко* 121, *Хилка* 264 *Хилца* 266, *Хомицѡ* 64, *Чорныша* 229 зв., *Шимка* 16 зв., *Юнко* 43 зв., *Юрка* 136 зв., *Юска* 39, *Юхна* 9, *Юшко* 136 зв., *Ялко* 165 зв., *Януш* 10 зв., *Ярмолєц* 135, *Яцка* 140.

Багато вживаних волинянами їмен мають по кїлька варїантїв як фонетичних, так і словотвїрних: *Андрѣи* 136 (*Андрєица* 8, *Андрушка* 165), *Антон* 64 (*Антонєи* 132), *Василєи* 136 зв. (*Василя* 14, *Васка* 136, *Васєчка* 147 зв.), *кнзѣ Влодислав* 60 зв. (можливо, *Володка* 122), *Гавриилом* 23 зв. (*Гаврила* 138, *Гаврилца* 136 зв.), *Григоря* 27 (*Гриц* 226, *Грицка* 135 зв., *Гришку* 25, *Гринєц* 135, *Грицик* 121, *Грицяя* 173 зв.), *Данило* 121 (*Дахно* 22 зв., *Дашком* 175), *Євтуха* 135 зв. (*Єлтуху* 15 зв.), *Єроѡѣю* 239 зв. (*Яроѡєю* 240 зв.), *Зєнова* 126 зв. (*Зѣнєц* 256 зв.), *Иван* 135 (*Иванєц* 121, *Ивашко* 135 зв.), *Игната* 33 зв. (*Игнатко* 121), *Иєсиоѣ* 78 (*Июсиоа* 139 зв.), *Илка* 266 (*Иляша* 136 зв.), *Карпа* 266 зв. (*Карпєц* 135), *Климца* 136 зв. (*Климко* 256 зв.), *Лашко* 136 (*Лашиною* 174 зв.), *Лєнєц* 165 зв. (*Лєжко* 163 зв.), *Лукаяна* 136 (*Лукаянєц* 121, *Лука* 245 зв.), *Максима* 266

(Максимец 171), Мартин 136 (Мартинца 136 зв., Маргишка 167), Матея 7 зв. (Маска 136 зв., Масца 126 зв., Матеїца 126 зв., Матас 91, Матуса 17 зв., Матуска 136, Матѳи 136, Махна 136 зв., Мацей 231, Мацко 64, Мацину 78), Миколая 135 (Миколы 154), Михаило 10 зв. (Михна 135 зв., Мица 33 зв., Мициною 174 зв., Мицка 42 зв.), Наѳмом 174 зв. (на Наѳмци 158), Оникия 122 зв. (Оникиец 15 зв.), Остапа 81 зв. (Остапка 76 зв., Осташ 237, Остаѳья 7 зв.), Омелца 15 зв. (Омелком 217), Павла 176 зв. (Павльша 136 зв., Павлюк 167, Палко 226, Панко 135, Панец 195, Пасюк 135¹, Пацюк 119², Пашко 195), Панца 136 зв., Петръ 140 (Петрок 136, Петрушка 269, Петраш 317), Пилип 121 (Пилипец 135 зв., ґилипко 65 зв.), Протас (Прогасик) 226, Роман 138 зв. (Романца 8), Саву 135 зв. (Савка 135 зв.), Савостяна 229 зв. (Савостанец 135), Сада 268 (Сачко 135), Селивона 221 зв. (Селивонца 56), Семѳна 138 (Сѳн 121, Сѳнко 135, Сѳнчина 119), на Станиславе 142 (Стася 142 зв., Станца 136 зв.), Стеѳана 60 зв. (Степан 138, Степанец 135, Стецко 135 зв., Шеѳаномъ 98 зв.), Тимош 136 (Тимоха 260 зв., Тихно 22, Тишко 135), Труша 136 зв. (Трухона 176), на има ґалели 51 зв. (ґалелъи 145, ґалка 229 зв.³, можливо, Палко 226), ґедор 138 зв. (ґедец 135 зв., ґедину 136, Ходора 252 зв., ґедорко 136 зв., ґедечу 197 зв., Хведец 135, Хведка 136 зв.), Хилка 264 (Хилца 266), Хома 256 зв. (Хомидъ 64), Юзеѳа 59 зв. (Юска 39, Юхна 9 Юшко 136 зв.), Якуб 13 зв. (Якубца 136), Яна 136 (Ялко 165 зв., Януш 10 зв.), Ярмола 264 (Ярмолец 135).

Жіночі: Агнуши 33 (Галны 17 зв.), Духну 252 зв., пани Зоѳья 21 зв., пану Катерину 75, Марии 12 (Марина 8 зв., Марухны 245 зв., Марушу 138 зв., Маря 9 зв.), Наталка 147 зв., Настасья 9 зв., Овдоця 79 зв., (Овдотка 32 зв., Овдохна 100), Огапка 35 зв., Огрѳенка 55 зв. (Огрѳина 124 зв.), жону его Оксимку 234 зв., Оксини 61 зв., Олена 137, Олюхны 267, Опранце 121 (Опрахна 14), Орине 23 зв., Раина 179 зв., Татяны 79 зв., Уляну 262 зв., ґедора 7 (Хведоры 183 зв., жону его Хведю 72). В одній із справ засвідчено жіноче ім'я Ванька: 8 Валки, мещ(ал)ки луцкое 259. За особливостями скоропису пам'ятки писар написав саме так – ввалки, де в не винесено над рядок. Не можемо заперечувати й того, що писар мав на увазі – вв Алки, оскільки в подібних написаннях в, як правило, в пам'ятці над рядок не винесено: ув сѳм листѳ 11, ув ындикте 19 зв., вв остров 33 зв., вв отказе 35 зв., ув оддѳле 46 зв., ув отчизну 77. При потрактуванні імені в цьому записі варто зважити й на виявлені в пам'ятці інші антропонімічні назви: жіночу – Галла Валкояна, малжолка ґедора Дубровського 54 зв. та чоловічу – Валку Белостолкомъ 262 зв. Зауважимо, що жіноче ім'я Ванька засвідчене в російській антропонімічній традиції: пор. **Ванка** < **Ивана** (< церк. **Иоанна**, церк. **Урвана**)⁴.

Сврейські імена: Аврама 138 зв., Батко 70 зв., на Гиршов 260 зв., Дагчик 231, Идель Зраилович 260 зв., Июди а Мордухаю 129 зв., Крон Рубежѳевич 78 зв., жида Лазора 71

¹Р.Керста припускає походження цього імені від *Павель*. Див. Керста Р. Українська антропонімія XVI ст. чоловічі іменування. – К., 1984. – С. 135.

²Що це було ім'я (варіант імені), а не прізвищева назва, свідчать факти з дещо пізніших пам'яток (1580) з теренів Білорусі – *Пацюк Феѳевич* (див. Чучка П. Спільнослов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород, 2011. – С. 273). Не виключаємо постановня імені як суфіксального варіанта від *Паць*. Див. ще Керста Р. Українська антропонімія ... С. 136.

³Не виключаємо, що це ім'я успадковане, слов'янське: пор. Фаль < Фалимирь < Хвалимир, див. Худаш М. Походження імен та релігійно-міфологічні функції давньоруських і спільнослов'янських язичницьких божеств. – Львів, 2012. – С. 239.

⁴Суперанская А.В. Словарь ... – С. 70.

зв., Левѣви 197, Мошеи 54, Мошко Гошвич 265 зв., Пєрда Лазаровича и на Шможа 260 зв., Симха Караймович 227 зв., на Хажжа 191, Шлома Левѣвич 208, на Шмаржов 260 зв., жиди Шмоила 71 зв., Хамко 138 зв., Юско 138 зв.; жіночі: Ныга 231, Халны 208. Імена *Єска*, *Марко*, *Яцко* були активно вживані й для називання місцевого слов'янського населення. При називанні євреїв писарі завжди додавали до імені етнонім: жиди Єска Шломича 233 зв., жид Марко Абрамович 167 зв., жид Яцко Симшич 71 зв. та ін.

У тексті, як видно, переважають чужі імена, принесені на українські землі разом із новою релігією. Ці імена за кілька століть уже нерідко видозмінилися, пристосовуючися до нових мовних реалій, до невпізнання. Разом з тим традиція називати дітей своїми, слов'янськими, іменами була ще міцно закорінена як серед волинського простоліду, так і знаті. У справах книги маємо приклади «сусідства» свого (слов'янського) й чужого (християнського) найменування: на пїов *Михайла*, *Остаѡья*, *Плакиду*, *Андрєяна Андрєевичов* *Короваєв* 50 – поряд з християнськими *Михайло*, *Остафій*, *Андріян* вживано слов'янське ім'я *Плакида*; *пан Яцко* а *пан Томило* *Ворони* *Борогинский* 213: одного сина назвали християнським ім'ям *Яцко*, іншого – слов'янським *Томило*; двох чоловіков в *Холонєви*, *Жука* а *Климжа* 103; двох члїков пїа *Василєвых* *Жука* и *Павла* 198 зв. Такі поєднання бачимо і в багаточленних антропонічних формулах: *Дахно Александрович* *Мушата* *Ўхлоповский* 24 (*Дахно* – *Мушата*), *Андрєя Григорєевича* *Хмару* *Миловског* 28 (*Андрєя* – *Хмару*), *Ѳедором* *Хмарою* *Миловским* 223 зв. (*Ѳедором* – *Хмарою*). Трапляються ПН з обома автохтонними іменами: *Богдан* *Ўжог* *Андрѣевич* *Безволицкий* 141 (*Богдан* – *Ўжог*).

В аналізованій пам'ятці особу ідентифікували одночленними, двочленними, тричленними та описовими назвами. Одночленними називано в книзі, як правило, простих людей (підданих, людей тяглих, робітних, паробков): *Костюк* 135 зв., *Лашко* 136, *Малашину* 135 зв., *Малышки* 229, *Мордыша* 229 зв., *Масюка* 136, *Пасюк* 135 зв., *Пацок* 119, *Хомица* 135 зв., *Ярошина* 135, *Яцука* 136 зв. та ін., іноді дрібних шляхтичів: в *бодрина* *Баглая* 221 зв., *Глебко*, *воитъ* *затурецкий* 124; двочленними (ім'я + ПН) могли називати людей як вищих станів, так і підданих: *Іван* *Баранович* 141, *кнзз* *Дмитрей* *Буремский* 8, *Малхєр* *Волбах* 69 зв., *Іваном* *Балдою* 135, *Гринєц* *Владычка*, *Василєи* *Воитович* 136 зв., *Іваном* *Гарабурдою* 135, *Андрѣи* *Гирка* 136, *Михна* *Голубковича* 17 зв., *Яна* *Грабара* 136, *Миколая* *Гринєвича* 8, *Ялка* *Жукожского* 140, *Ярмолец* *Кисєлевич* 135, *Івана* *Кисла* 135 зв., *Сєнка* *Кравца* 9, *кнзз* *Михайло* *Курцевич* 10 зв., *Андрєица* *Малашинича* 8, *Роман* *Москвитин* 138 зв., *Костюка* *Надчєргу* 135 зв., *Михно* *Ўвлучимский* 136 зв., *Якуба* *Ўрганисту* 73, *Степан* *Павлович* 138, *Василєи* *Пархомович* 139 зв., *Іван* *Тимоєєвич* 135, *Романца* *Ходичича* 8, *Томашом* *Хоєнским* 139, *Гацка* *Хомича* 136 та ін.; тричленними (ім'я + ПН + по батькові) назвами іменували переважно шляхтичів, князів та представників духовенства: *Волчко* *Якимович* *Жасковский* 10 зв., *Михайло* *Іванович* *Ўщожский* 12 зв., *Івана* *Ўлєхновича* *Красєлског* 13 зв., *Лєжко* *Солганович* *Шпраский* 15, *пан* *Тихно* *Іванович* *Хомєк* 22, *пан* *Сємєн* *Зброхович* *Воютигский* 26 зв., *кнзєм* *Александром* *Сонкгушковича* *Кошєрским* 28 зв., *Миколая* *Юрєвича* *Радивила* 135, *Івану* *Яцковичу* *Борзобогатому* 135, *Януш* *Прокопович* *Вриножский* 137, *пїа* *Сємена* и *пїа* *Гаврила* *Зброховичов* *Воютигский* 138, *Яна* *Якубовича* *Монтовга* 141, *Івана* *Ѳилиповича* *Барана* 141, *Моєєи* *Мурич* *Чагадаєвич* 191, *Януш* *Кузмич* *Жєславский* 206 зв., *Івана* *Ўсталжовича* *Гулалицкого* 265, *Карла* *Южковича* *Гулалицкого* 266 зв. та ін., до тричленних також відносимо назви, де ПН являє складне утворення: *пан* *Томило* *Ворона* *Борогинский* 213, *Ѳедором* *Хмарою* *Миловским* 223 зв., *Пєтръ* *Кирдєи* *Мылский* 230, *Яцко* *Тимоха*

Гулалниціки 260 зв.; чотиричленні: пан Дахно Александрович Мушата **Охлоповский** 24, Андрея Григоревича Хмару Миловского 28, Богдан **Ожог Андрѣевич Безволидский** 141, княз Александро Андреевич Солжгушковича Кошерский 223; описові: Иван Иванович, Гречниной зят 12 зв., Ивана Борзобогатого с Полоною 135.

При називанні заміжною жінки писарі Луцької книги часто вдавалися до різних описових формул, де, як правило, один із компонентів давав відповідь на питання: чия вона? Нерідко в таких формулах її власне ім'я взагалі опускалося. Одночленні: Мордышова 136 зв., Хавустова 195, Викгуриная 173 зв., **Олекшиной** 228, двочленні: кнїни Ивановой **Четвертенской** 8, пани Василева **Жабокрыцкая** 14, пани Иляшова Несвѣцкая 138, пїи Серафимовал **Олговецкая** 153, панєи **Михайловой** Свинуской 232; але вже нерідко при називанні шляхтянки додавалося й ім'я: Марина Киселевна 8 зв., пїюю Любку Привередовскую 9, панєю Любкою Ленковною 9, Настасю Вечериную 56 зв., Ульяну Иванову 262 зв., Галлы **Ярцовны** 267; тричленні: пїи Зверова **Львовича** Тишкевича 55 зв., пани Василева **Дривинская** Милка, а пани Настася Янушова Былицкая 9 зв., **Опрахна** Федоровна **Сербиновича** 14, кнлгина Иванова Федоровича **Четвертенская** 37 зв., панюю Климентовую Катєрину Дахнояв 263 зв.; описові: Федора Федоровна кнлжна Чорторыская 7, пани Михайлова **Михайловича** Свинуская Федора Федоровна кнлжна Чорторыская 238, ездил есми до скрви своеє до панєи **Яцкова** Жабокрыцкое, пїєи Зенови **Мордвиновы** 14, пани Зофѣя Петровна **Олехнова** Козинская 21 зв., Иванова Федоровича **Четвертенского** Марина Киселевна 64, Михайлова **Воисѣцкая** Ждана Федоровна 83 зв., Иляшова Несвѣцкая **Олена** Федоровна 137, пїи Петрова **Чаплича** Шпановская пани **Маря** Козѣчална 217, пани Янова Загоровская Федора Боговитиновна **Шумбарского** 235, **Яцковоє** Малжевич **Олохны** Василєяны 267.

У Луцькій кнзї простежуємо намагання писарів по-різному ідентифікувати шляхту та простих (*тяглих*) людей. Якщо в називанні шляхти та князів трикомпонентні назви (ім'я, прізвищева назва, рідше по батькові) вже досить послідовно виявляються, то в іменуванні *паробков* та *дѣвок* це зробити ще не зовсім просто. Звичайно, жодної негативної конотації не варто вбачати в називанні підданих: **Оношко**, **Панко**, **Пацюк**, **Петрушко**, **Хведец**, **Хведко**, **Харко**, **Хилко**. Цих людей так називали в повсякденні без будь-якого натяку на глузування. Але жодного разу ми не виявили подібних імен при називанні, наприклад, згаданих у пам'ятці князів. Зауважимо, що ім'я Филип у пам'ятці виявлено лише раз – Филипко 65 зв. та один раз по батькові – Ивана Филиповича Барана 141; переважає Пилип та похідні, але при називанні посту – Пилипівки – писарі послідовно вдаються до офіційного найменування: **Филиповых** запустєх 246.

Мотивація постановя виявлених ПН могла бути найрізноманітнішою. Прізвищеві назви, виявлені в пам'ятці, поділяємо на: 1) ПН, в основі яких лежать антропоніми (християнські та слов'янські автохтонні чоловічі й жіночі імена); 2) ПН, в основі яких лежать апелятивно-антропонімні назви; 3) ПН, в основі яких лежать апелятивні назви.

Прізвищеві назви, мотивовані:

- чоловічими християнськими іменами: **Яцка** Андросовича 227, Васко а Мишко Васютичы 226, Миколая Гриневича 8, Гриичука 128, Гневоша Гурька 161 зв., Гуцину 135 зв., Гарасиму Дахновичу 239 зв., Курилом Ивашком 174 зв., Прона Климовича 175 зв., Костюк 135 зв., Ивана Льовчика 223, Фалка Любковича 229 зв., Федором Лютиковичом 174 зв., очевидно, від дохристиянського імені Лютикь, виявленого в

українських пам'яток від XIV ст.¹, у Малашину 135 зв., Иван Микит'яч 98 зв., Лашиною Мартиновичом 174 зв., Палко Мацкович 226, Степан Павлович 138, Василен Пархомович 139 зв., Залца Полуяна 24, Ивана Сачковича 225 зв., Сенюк 256 зв., ґедца Терешковича 229 зв., Иван Тимоѳеєвич 135, Степанец Тишко 195, Хомица 135 зв., Хомича 136, Ивалко Хомичич 201 зв., Җмелком ґедчичом 217, Ярошина 135, ґедец Яцевич 256 зв., Яцука 136 зв., Яцугичи 197 зв., Яцыну 229 хв.; можливо, Блажескии 136 зв. від Блажко, Иванец Дмиш 195 від Дмитрей, Станислава Славу 233, можливо, від Славомир, до Тишини 170 від Тихно.

- жіночими християнськими іменами: ґедца Лепески 221 зв. (пор. жін. народні варіанти *Лепестіна, Лепестінья, Лепестінья* від церковних жіночих варіантів *Епистима, Епистимия*)².

- соціальним станом, родом занять, знарядями праці: Томаша Бондара 175, Боргновелкии 216 зв., Воитович 136 зв., Грабара 136, Д'як (Д'як) Яцко, 180, Мициною Ковалем 174 зв., Петраша Квача 221 зв., Петрь Кравец 256 зв., Богдана Мотовила 154 зв., Якуба Җрґанисту 73, Павла Җгамана 24, Җлешка Поповича 235 зв., в Харка Рымара 221 зв., Яцка Скрилка 167, Торгуна 237;

- місцем, умовами проживання: Мат'уса Бережеского 201, Евхима Дубровы 38, Застаяскии Курило 182, ґедора Рудеског 226 зв., Залескии Станислав 273;

- назвами рослин: Цыбулского 111 зв., Бузынскии 136 зв., ґедор Грибкович 214 зв., во Ивана Стебла 221 зв., Станислава Хмела 52;

- назвами тварин, птахів, риб: Барана 141, Ивал Баранович 141, Мартином Вовчком 175, княз Вошна Вороникии 25 зв., Андр'їи Ворона 253 зв., Тимоѳея Головою 201, Михна Голубковича 17 зв., Яцка Жабу 253, Бориса Жолну 167, Бартоша Жука 164 зв., Яцка Жуковского 140, Козель 195, Юря Козлинского 266, ґедорко Козула 256 зв., Семена Кота 252 зв., Ян Котовскии 232, Михна Мєнка 64 (не виключаємо постання ПН як усічено-суфіксального варіанта від християнських імен Мелетій, Мефодій), на Станиславе Җрловскомъ 142, Ивалца Рыбки 221 зв., Хомек 22, Ярмолу Чижа 259 зв., Григор'їи Чаплич 208;

- назвами їжі та напоїв: 8 Ярмола Борщика 158 зв., Кисел Андр'їи 77, Киселевич 135, Андр'їян Короваи 46 зв., Павлюк Маслович 167, Ивалка Налисна 175, Пирог Мартиец 1 зв., Водка Сенко 317;

- назвами осіб за етнічною ознакою: пїа Андр'їа и пїа Яцка Русинов 77, З'їнец Волошин 256 зв., Роман Москвитин 138 зв., Микита ґедорович Сербин 226 зв., Гришка Турка 118, Грищину Турчиновича 229 зв.;

- кольороназвами: Рыжко Ъвангъ 174, Андр'їя Рудка 221 зв., ґедец Серкович 226, Чорныша 229 зв.;

- особливостями вдачі, зовнішніми ознаками: Балдою 135, Белика 165, Мартином Величком 174 зв., в Данила Вл'їзла 221 зв., Дутии ґедор 356, Волось 195, Пашко Гира 195, Яцка Глада 147 зв., Андр'їец Довган 256 зв., Гришку Зуб'8 197, 8 Андр'їица Дураса 221 зв., Ивана Кисла 135 зв., ґедора Колгуна 207 зв., Ивалца Крижа 221 зв., Максима Лежневича 266, Тишко Лиход'їевич 256 зв., княз Богуш Любец 28 зв., Малышки 229, Якима Малца 24, Яцка Лалку 39, Иван Некгодлик 256 зв., Ивана Плєскача 175 зв.,

---

¹Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. – К., 1988. – С. 22.

²Суперанская А.В. Словарь ... – С. 168.

Грицькомъ Поволенком 12, Оникия Пугача 227, в Хомаы Пъаного 221 зв., Өдърса Ростопчу 159, 8 Иван Толстыи 252 зв., Семену Хролуну 21 зв., Ивана Чешейка 80, Игната Чорнодса 33 зв., Петръ Шишка 80;

- назвами інших апелативів: Владычка 135, Дудка Юско 221 зв., Квач Петраш 317, Өедьцем Кулжо 166, Локот 182, Василей Лукошко 115, Трухона Носка 176, Лазора Смолжу 202 зв., Юска Шоки 227 зв., во Иванца Шотки 221 зв., Ивалца Росошку 229 зв., Королжа 229 зв., ПН Джуса (пан Григорей Игнатович Джуса ... на Дчжусу 209), можливо, пов'язана з діал. *джуса* 'джура, хлопець'. Як власна назва в українських пам'ятках уперше була виявлена в Реєстрі війська запорозького за 1649 рік¹. Зауважимо, що прізвище та прізвисько *Джус* і зараз поширені на Західному та Середньому Поліссі².

Прізвищеві назви з не зовсім прозорою мотивацією: Якову Варейце 15 зв., Гарабурдою 135, Ялжо Жанец 161 зв., Селивонца Жежгача 56, Лашко Жулча 195, Стецка Кобыша 78 зв., Ялка Матыжича 175 зв., Хомицу Мишинича 64, Мордыша 17 зв., Өвлучимскии 136 зв., Мацка Өмнича 64, Миско Пыкулик 43 зв., Курило Соровцевич 41 зв., Щасный Гердык 19 зв.

Найчастіше вживаним суфіксом для творення прізвищевих назв був *-ск-ии*: Балкожского, Вилкожский, Воютижский, Жасковский, Өстрожецкий, Өщовский та *-ович/-евич*: Волович, Климовича, Лелжович, Маргиновичом, Мишжовича; Гриневича, Лиходѣвич, Тимоѳеевич, Пацевич, Яцевич, рідше *-ук/юк*: Гринчука, Пилчука, Ячука, Костюк, Масюк, Пацюк, Сенюк; *-ко*: Посолейко 214 зв., *-ич*: Васюгичы, Дубровичч, Микитъчич, Мишинича, Өмнича, Өедчич, Хомичич; *-чик*: Ивана Лвовника *-иш*: Павлыша, Мордыша, Чорныша; *-ун*: Торгуна 237. Для творення по батькові: *-ович/-евич*: Роман Өедорович, Богдан Солтанович, Александро Андреевич, Өстаѳей Василевич; *-инич*: Кузминич. Суфікса *-енко* серед засвідчених у пам'ятці прізвищевих назв не виявлено. У кількох справах маємо ПН на *-ов*: Өлехно Духов 153, Духова Григора Солнцева Кнажского 247.

Аналіз мови досліджуваної пам'ятки дозволяє зробити висновки про велику різноманітність виявів, варіантів передовсім на фонетичному та морфологічному рівнях. Характеризуючи мову Луцької книги, варто виокремити щонайменше три стихії: 1) загальні лінгвальні особливості, властиві текстам ділового стилю, писаних у ВКЛ (спільні як для тогочасної української, так і білоруської писемних мов), так звані «руськомовні» риси; 2) українські, властиво південноукраїнські, риси; 3) північноукраїнські риси із західнополіським регіональним забарвленням.

До «руськомовних», засвідчених у пам'ятці, віднесемо такі:

фонетичні: - майже безвиняткові вияви етимологічних *о*, *е* в новозакритих складах (конь, *мои*, *тетце*, *корень*, на *камені*);

- перехід *e > o* після шиплячих (чоловѳков, *жонки*, *мачоха*);

- чергування *у // в* в прийменниках та префіксах (вгоду – угоды, *вмори*л – *дмори*ли, *өто* всего – нас *у*сѳх, *утек* – *втек*);

¹Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. ... Вип. 8. – С. 6.

²Словник прізвищ північно-західної України. / Упорядн. Г. Аркушин. – Луцьк, 2013. – С. 117. У смт. Чоповичі Малинського р-ну Житомирської обл. таке прізвисько мають зараз місцеві жителі. Поліська семантика цього номена, очевидно, продовжує давню: 'маленький вертлявий хлопчик' [Аркушин – усне повідомлення], 'маленька саморобна дитяча іграшка на зразок сучасної дзиги' [лус'ти'т 'джуси'ка] – говірка смт. Чоповичі.

- зміна *л > в* (Ў) (вовки, човны);
- відсутність африкати *ʃ* на місці **d+j* (сажают, горожу) та наявність такої на місці **zd+j* (уєждчати, заєжчал);

- відображення наслідків уподібнення приголосними *j* у фіналях іменників з відсутністю написання двох графем (за злеценемь, на огледанє, дручемь);

- асиміляція *с – з, т – д* у прийменниках та префіксах (с платници – з ним, ѿд году – ѿт сєє);

морфологічні: - трапляються вживання паралельних закінчень у Р. одн. іменників II відміни чоловічого роду на позначення назв неістот (листа – листу, двора – двору);

- переважання давніх флексій *-ом, -єх* в іменниках ч. р. Д. та М. відмінків множини (купцом, бояром, на позвєх, на дубєх);

- творення форми суперлатива за допомогою префікса *на-* (нагоршого, налєшого);

- написання з *н* унаслідок перерозподілу основ у формах непрямих відмінків займенників *он* (она, они), якщо вони вживані після прийменника (к нему, з нею, на них);

- родова співвіднесеність числових найменувань (другую сєм год, тую сорок грошеи);

- закінчення *-мь* у дієсловах теперішнього часу I особи множини (ѿморємь, памєтаємь, ѿборочаем);

синтаксичні: вживання конструкцій з прийменником *ку* (ку праву, ку господе, ку двору).

Ці наведені вище риси властиві текстам ділового письма як з теренів України (переважно північних регіонів), так і Білорусі. Виявляємо такі особливості в пам'ятках до і після написання Луцької книги. Послідовно цей неписаний мовний узус засвідчено в Литовському Статуті 1588 року¹.

Із південноукраїнських особливостей виділимо

фонетичні: - рефлексія давнього **ĕ > и*, особливо в закінченнях прикметників та займенників (владыци, на справи, подивали; на вечньи часы, гроши золотьи чирвоныи, для великой а пилнои, хаты пустьи, подданыи наши, панове мои, тыи части, невѣстки нашої, тыи сверепы);

- поодинокі вияви у в новому закритому складі на місці **о* (листує, спустує);

- спорадичне відбиття палатальної вимови *р'* та *ц'* (дворанином, Андрея Рябка, вепра, писара; ланцюги, ѿцю);

- поплутування *ы* та *и* (причинамы, листи, бики);

морфологічні: - закінчення *-ови, -єви* в Д. відм. одн. (мужови, квалтови, Вартикови, тому врадникови Стасєви, пушкаррови);

- закінчення *-ий* у Р. мн. іменників колишніх I-основ (людии, грошии, днии);

- відпадиння закінчення у формах дієслів III особи теперішнього часу однини (пише, може);

- закінчення *-мо* в дієсловах теперішнього часу I особи множини (маємо, боронимо, хочемо);

словотвірні: форма суфікса *-ува-* для творення дієслів (соромочувал, ѿказувати, пороскопувал).

---

¹Див. ґрунтовний аналіз мови цієї пам'ятки, здійснений В. М'якишевим: М'якишев Владимир. Язык Литовского Статута 1588. – Kraków, 2008.

Найвиразніше в пам'ятці виявлені поліські мовні особливості. Із фонетичних відзначимо:

- залежність рефлексії давнього *ѣ від наголосу: під наголосом – *ѣ* (дѣѣм, дѣда, двѣ, до невѣстки, в повѣте, в лѣсе, в мѣсте), у ненаголошеній позиції – *е* (полреки, *от дети*, на сеножатех), рідше *и* (8 погребі, в ... острови, воеводи – Д.в.);

- залежність рефлексії давнього *ѣ від наголосу: під наголосом – *я*, *а* (свата, *плат*, деватого), у ненаголошеній позиції – *е* (пѣтнадцат, с коледою, тисечу, светого, у девеносту, полпетадѣсят, огледанѣ, десѣт, хотечи, чинечи);

- написання *е* під наголосом (Хомѣк, до вреду /уряду/, сукна знѣта) можна потрактувати як локальну західнопліську особливість, властиву й дотепер деяким цим говіркам;

- помірна велярність *р* та *шиплячих*, тобто значно більше випадків відображення твердої вимови порівняно з південноукраїнськими пам'ятками і менше таких написань порівняно з північнобілоруськими;

- у написаннях, що відображають зближення артикуляцій *е* – *и* під наголосом, варто вбачати властиво західнопліську звукову рису (до Вѣлны /йдеться про місто Вільно/, под трима, ярославецкии ... ярославицких, именя Зубѣлна ... имене Зубилно, колѣнских, колинских, пѣа Семѣна ... на пану Семѣинѣ);

- як західнопліську діалектну фонетичну особливість трактуємо написання – Пилип з Ковля 156, будучи в Ковли 253 зв., де відсутній очікуваний і з часом нормативний для літературної мови секундарний *е* – з Ковеля, в Ковелі (<*kovьль)¹, зауважимо, така вимова для місцевих жителів старшого й найстаршого віку характерна й дотепер (пор. *взѣв руб'ле і по'їхав до Ков'ле*)²;

морфологічні: - відпадіння кінцевого *й* у прикметникових закінченнях у формі чоловічого роду Н. відм. одн. (пань Ясениницки, кожух барали, час немалы, квалт *єст* обведены и освѣтчены, воротны, на островѣ, прозываѣмом Мутишови, островѣ жи);

- збереження давніх прикметникових закінчень у формі чоловічого та середнього роду М. відм. одн. (ку листу врадвомѣ заручномѣ, у Гудчом Броду, на бѣлом, в замку Луцком, по сватѣ прошломѣ, на пану Дахну Охлоповскомѣ);

- вживання інфінітивної фіналі *-т/-т'* (записат, вживат, дат, прислат, розмовит, подѣт, са увѣзат);

- відображення явища «сакання» (обавалса, попилса);

- вживання прислівників місця, характерних для мовлення поліщуків загалом, а волинян зокрема (тутѣ ж, сезде 'тут');

синтаксичні: - активне вживання конструкцій з прийменником *на*, які з часом були замінені на безприйменникові або стали вживатися з іншими прийменниками (ми жал на тебе 'мені тебе жаль', хотаги на мнѣ взати мыто 'з мене мито взяти', просачи на мене права 'просячи мені права', стали на его *мл бити* 'стали його бити', стали на него сечи 'стали його сікти', всказано на них 'сказано ім', всказано на мнѣ 'сказано мені');

- вживання характерної для мовлення поліщуків конструкції з прийменником *через*, яка тепер в літературній мові відповідає конструкції з допустовим сполучником *незважаючи на*: (просо через заповѣд врадвою побрат).

У текстах, писаних на теренах України та Білорусі до середини XVI ст., до яких належить і досліджувана книга, відсоток запозичень з інших мов іще був порівняно

¹Шульгач В. П. Ойконімія Волині. Етимологічний словник-довідник. – К., 2001. – С. 64.

²Аркушин Г.Л. Усне повідомлення.

незначний. Найбільше в пам'ятці виявлено полонізмів. Іншомовні слова з європейських мов (латинської, німецької, грецької, чеської, французької) потрапляли до Луцької канцелярії, очевидно, через польське посередництво. Поодинокі тюркізми та литуанізми, зафіксовані в тексті, можливо, стали наслідком безпосередніх контактів мовців.

Висновуючи про мовні особливості якоїсь конкретної пам'ятки, варто завжди зважати на умови її створення, стилістичну належність та загальну спрямованість. Попри те, що аналізована актова книга й характеризується значною варіативністю елементів тогочасної писемної мови, закоріненістю в місцеве західнополіське мовлення, все ж не можна не відзначити певну стандартність, пов'язану із загальними закономірностями ведення подібних книг. Саме цим варто пояснювати відсутність очевидних для писемної української мови цього періоду й регіону типових, лінгвальних особливостей, які в тексті не виявлені послідовно або виявлені спорадично. Для волинських писарів, зрештою, як і для багатьох інших з різних канцелярій ВКЛ, «мова руська» була очевидністю: вони її знали, і писати нею добре вміли. І хоч мова Луцької книги 1560-1561 рр. відрізняється в сторону «українського мовного комплексу» від мови, наприклад, Вітебської книги 1533-1540 рр., де помітніше виявлений «білоруський комплекс», все ж об'єднувальні мовні тенденції для обох пам'яток вочевидь більше притаманні. Чи не тому відчутна мовна різниця двох створених майже водночас і майже на одній території пам'яток – Пересопницького Євангелія та Луцької книги? Творці Пересопницького Євангелія перекладали текст (спеціально добирали народнорозмовні волинські, поліські, надсянські /≠ українські/ риси) «изъ азька бльгарского на мовоу роускую». Для них «мова роускаа» = «мова українська». Творці ж Луцької книги писали вже опанованою, знаною добре ними «мовою руською», яка в їх свідомості ≠ церковнослов'янській та польській мовам. У цій канцелярській «руській мові» (незалежно від місця створення – Вітебськ, Мінськ, Житомир, Луцьк) переважала поліська (північноукраїнська та південнобілоруська) розмовна стихія. Саме північноукраїнська живомовна основа так виразно й простежується в Луцькій книзі 1561 року.

Віктор Мойсієнко

Приклади накреслення графем писарями Луцької мити

	Перший писар			надрядкові	Другий писар		
	Рядкові моті	великі	надрядкові		Рядкові моті	великі	надрядкові
а							
б							
в							
г							
ґ							
д							
е							
ж							
з							
и							
к							
л							
й							
к							
п							

m						
h						
o						
ii						
p						
c						
r						
y						
phi						
x						
ii						
v						
iii						
iii						
so						
r						
h						
s						

Правила набору тексту

Публікацію здійснено відповідно до «Правил видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції»¹ з незначними особливостями. Відтворюються всі літери, відсутні у сучасному українському алфавіті: “Ѡ”, “ѡ”, “Ѡ”, “Ѣ”, “Ѥ”, “ѥ”, “Ѧ”. Літеру “ѧ” передаємо “я”. На початку власних назв та на початку речення велику букву “Ѥ” передаємо “Е”. Усі надрядкові літери внесені в рядок і надруковані курсивом. Це стосується й надрядкового знака на позначення “Ѩ” або “ѩ”, який у досліджуваній пам'ятці послідовно писарі ставили на місці відповідної літери. Виносна “Ѧ”, позначена на письмі крапкою під титлом, в публікації внесена в рядок і передається курсивом. Знаки пунктуації розставлено відповідно до сучасних норм зі збереженням оригінальної, яка виділена спеціальними символами:

➤ крапка	—	•
➤ дві крапки	—	›
➤ три крапки	—	Δ
➤ кома	—	◻
➤ колофон, вензель наприкінці запису	—	∞

Збережено написання слів під титлами. У тексті відтворено літерне позначення цифр (числа, дати, індікти), проте в квадратних дужках наводиться арабська нумерація. Текст розділено на абзаци за дипломатичним формуляром. Круглими дужками “(…)” позначені частини слів та речень, помилково пропущені писарями в тексті. У квадратних дужках “[...]” позначено реконструйований текст у пошкоджених місцях. Трьома крапками “...” позначене ймовірне слово, яке не вдалося прочитати при транслітерації. Помилки писарів коментуємо у виносках.

---

¹Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції. – К., 1995. – Ч. I. Проект.

ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560. XII. – 1561 рр. ТРАНСЛІТЕРОВАНІЙ ТЕКСТ

// [№ 1] Без початку. 31 листопада або 1 грудня 1560 р.]

1

...подданыи наши люди хорохоринские мѣа ноябра третег дѣя в неделю езд[или] к торгу до Торчина и там, деи, за росказалемь кѣза бискуповым мещане торчин[ский]¹ на волном торгу тых подданных наших осми чоловѣков пограбили, клачу, сѣрмагу, кожухи и гроши в них побрали*. Напервѣи ѿ Коидрата Шитка вziali клачу з возом, три мацы пшеницы, сѣрмагу², кожухъ•, а з жонки его толстку, ѿ Гр[и]нца Шелеста вziali сѣрмагу, кожух, рукавицы, пѣнадцат грошеи; ѿ Васка Кучевича вziali кожух, боты, пѣнадцат грошеи с поясом и з ножами; ѿ Ярмола Панковича вziali сѣрмагу и сокеру*; ѿ ковалѣва сына вziali сѣрмагу, кожух, шалку и два гроши; ѿ Мартица Пирого вziali сѣрмагу и кожух; ѿ Сенка Голода вziali сѣрмагу, кожух и полжопы грошеи*; ѿ Гацковой вziali сѣрмагу и кожух*. Ещѣ, деи, над то тыи ж мещане торчинские за колцы граничныѣ на влостивую землю нашу Хорохоринскую по дрова ездят, дубѣ рубают и дуброву пустошат*. А теперечи, деи, в среду прошлую мѣа ноябра двадцат сѣмого дѣя подданыи наши на влостивом кгрунтѣ нашом ѡбышли были вожков. И посылала, деи, осми служѣбниковъ и подданных своих на тыѣ вожки*. То пак, деи, его мѣ княз бискуп переславши мещан торчинских мощно, кгваллом служѣбников и подданных наших на влостивом кгрунтѣ нашом позбивали и поранили и валаха панского вороного из седлом ѡзали*. А Васка, боярина хорохоринского, рогатиною пробилли с которои, деи, раны жив быти не может*.

Дла чого ж на ѡгледање ран збитых служѣбников подданных своих брала в мене вижом боярина гсдѣрского красносѣлского Юрка. Которыи виж там бывши и ѡтола приѣхавши и пришедчи перед мене до книг тыми словы сознал*, иж будучи³ мне в Хорохоринѣ, [ѡглѣ]дал осми служѣбников пана Михаила Сѣрбиновича и видѣл [осми] [...]ну⁴ боярине ралу рогатиною колотая ѿ боку, с которои, [деи, раны] [...]рудѣн⁵ и не вѣдати естли будет жив*. А на двох служѣбниках [.....]⁶[...]шку⁷ видѣл осми раны битыи синии.

А так я тоѣ ѡповѣданѣ Михаилюво Сѣрбиновича и вижово сознанѣ до книг замковых [записати казал].

---

¹ Тут обірвано правий верхній кутик аркуша.

² Слово написане двічі.

³ Початки і кінці семи нижніх рядків аркуша нечитабельні.

⁴ 3-4 літери на початку рядка не читаються. Текст пошкоджено.

⁵ 3-4 літери на початку рядка не читаються. Текст пошкоджено.

⁶ Одне-два слова в кінці рядка не читається, очевидно, імена бояр. Текст пошкоджено.

⁷ Кілька літер на початку рядка не читається. Текст пошкоджено.

1 зв.

//) [№ 2]¹ Лѣт бож ѿ ѿ 3̄ѣ [1561] мѣа декабѣ [1] дѣя

[Каза]но записати. Пришодчи перед мене Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужого, служебник мой Василей Григоревич оповедал и вызнал тыми словы•, што ж, деи, вчорашнег дѣа в субботу мѣа ноября тридцат первого дѣа служебник его мѣл оца Иоаны, архимандрыта жидичинского, при мне, вижу вradoвом и при вижох комисарских, приехавши до Головбѣ, имения пана Михаила Тихновича Козинского, приходчи до двора, пытали пѣа Козинског, ино пѣа и пѣей не повелили•. То пак служебник оца архимандрыта жидичинского• Иев Стецкович давал комисеи гдѣрскый врандику головбѣскому Ленарту Ясенскому. Он комисеи гдѣрской не принимовал: «Понесите, деи, себе до пана моего до Володимера»•. На то служебник оца архимандрыта повелит, и ж палу моему кривды деются не от Володимера, толко от тог имения Головбѣ. И положил перед нимъ на столе комисеи гдѣрские позов комисарский и реистръ под печало шкод поделанных, а положивши, осветчил мною, вижом, служебниками комисарскими Лѣжом Наречѣжковичомъ и Велерияном Стомичом• а сторонами, которыи на тот час при нас были – Лука Онисимович из Сѣдник• а человек пана Киверецког Симон Хомич•.

А так я тое вижово сознанѣ до книг замковых записати казал.

[№ 3] 3. Того ж мѣа декабря в [2] дѣя.

Казано записати. Пришодчи перед мене Бориса Ивановича Совы подстаростег лужог служебник велможного пѣа его мѣл пана Миколая Юр[евича] Радивила воеводы троцкого, гетмана навыйшого Великого Кназства Литовского, старосты мозырского державцы лидског, белицког [и сомили]шского Мартин Бурцевич оповедал тым обычаем, што ж, деи, за листом и росказанемъ его мѣл пѣа своего дал есми дважчим палу ѳедору [...] ²// и маючи, деи, при себе шляхту, людеи добрых пѣа Якима Охлопов[ского] а пана Марка Холонѣвского, искал есми на многих мѣстцох кнѣни Олѣ[ны] Солтановое Соколское и сына ее кнѣа Василя•, хочечи им дати лист его мѣл палский и не мог есми ее знати•. И приехавши до Сокола, пытал есми людеи о кнегини Соколской. Они повелили ее в дворе. Я, деи, до двора приходчи, пытал есми служебников. Они в дворе кнѣни быти не поведали и сами, деи, не вѣдаем, где поехала•. И я перед тыми ж служебники, показавши лист палский с печало, положил есми копѣю з листу его мѣл палского• и, чинивши осветченѣ шляхтою, поехал есми з двора•. А потом на завтрѣе в понеделок мѣа ноября двадцат пѣаг дѣа знашол есми кнѣа Василя Солтановича Соколского в

¹ В оригіналі нумерація відсутня через пошкодження аркуша.

² Одне-два слова в кінці рядка не читається. Текст пошкоджено.

Луцку при тых жо добрых людеи¹ и при пану Шимковичу Склєнском, дал єсми єму лист панский под печало. Его мѣл кнѣз² Василен Соколский ѡчтыве лист принял. А скоро по вычитало дал єсми єму копею, ѡнъ мнє лист вернул и казал ми ждати до завтрия: «Я, деи, тебе на то ѡтказвчиноу». И хотєчи єднанє приняти с паномъ Дубравскимъ, задержал ма до третєго дѣа и єднал пѣа Дубравского через пана Ивана Борзобагатого. А видячи то кнѣз Соколский, иж єднаия звести себе не мог, ѡтказал через пана Ивана Шимковича Склєнского, иж, деи, пан Дубравский болшеи тог по Воыни єздити не будєт и тот, хто єму в том допомагаєт. А за тым стала ми сѣа тажкост и тым зацным людемъ пану Марку Холонєвскому и пану Ѡхлаповскому, иж нас самых и служєбников наших збито и поранєно. Я, деи, [чи]ячи досыт воли и росказало єго мѣл с тыми ж добрыми людми, шлахтою, взявши вижа з ураду замку Луцкого боярина гєдрского красносєлжского Михна Павловича в туо прошлую суботу мѣца [ноябра] тридцатого дня єздил єсми до Божова, до имєня [кнѣни Соколской] // [хот]єчи в тоє имєнє пѣа Дубровского ѡвѣзати. Ино кды ж єсмо к тому [имє]ло приєхали, знашли єсмо ѡ воротєх кобылины запуцѡны и людеи мнозство з мечи, з рогатинами стоят, до села нас не пустили. А по малои ѡили кнѣз Марко Солтанович Соколский из служєбниками своими з ручницами и з аркабузы, приєхавши до нас, почал нам мовити: «Дла чого, деи, єсте тут приєхали во имєнє моє ѡвѣзватися?» Я єму показал лист єго мѣл пѣа воеводы троджого, в котором заруки ѡписаны. Ѡн миѣ на то повєдил: «Тот, деи, лист писан до матки моєє и до брата моєг кнѣз Василя, а я, деи, не винєн ни за ког терпѣти, бо, деи, то имєнє моє влостивое, до которог matka и брат мои не маєт ничог. Я, деи, в том имєло мєшкаю, боронити єго будѡ и никому не поступлю». И хотєл єсми до того села влєматися. Ѡн мнє повєдил: «Прожно, деи, ты кгвалтомъ в моємъ имєло хочєш ѡвѣзвати. Я тебе до села не пущѡ. А будєш ли, деи, кгвалтом далєи добыватися, поткаєт тебе щ[то] дивного». Я, ѡсвєтчивши шлахтою и вижом владовым, єхал єсми ѡттола проч. И того ж дна єхали єсмо до имєня кнѣни Солтановое Соколское до Михлина, хотєчи тамъ в томъ имєло пѣа Дубравского в дєсѣт служоб людеи ѡвѣзати водлє декрету єго мѣл панского. А кды ж єсмо там до Михлина приєхали, тогды владник михлинский, служєбник кнѣни Соколское и сынов єє, Богдан, способившия з многими людми, з мечи, з ручницами, з луки и з рогатинами на гребли дорогу заступили³ и до села нас не пустили. И почал намъ тот владник михлинский мовити, абыхмо сѣа вернули, повєдаючи, иж, деи, кнѣни ани кнѣєи панов моих тут, в том имєло, не маш и вы, деи, не маєтє по што єхати. А єстли, деи, маєтє якуо

2 зв.

---

¹ Помилка писаря, очевидно, треба читати «людех».

² Треба читати «кнѣзь»

³ Треба читати «заступили»

справу або лист [...] ¹ едте ж собе до панов моих•, а я, деи, вас до имени панского не пушд и вв[аз]аня жадного не поступлю». Я, деи, показавши лист панский, хотеЛ ехат до села. Он напротиву нас з рогатинами казал позаст[упати?] // а праве добре нас на рогатины не взали и юж были под бока приложили. И поведил тот владник: «Если са, деи, навеРнете, будет вас тут колжо забитых, бо, деи, ми панове мои росказали того боронити•». Я и там вчинивши оСватчене• шлахтою и вижом владовымь, ехал есми проч•. Яко ж то и виж владовии Михно Павлович, пришодчи перед мене, до книг тыми ж словы сознаЛ•, иж княз Марко Солтанович Соколский во имени Божов увазана не допустиЛ•, поведаючи, иж то ест имени мое властивое, до которог matka и брат мои ничог не мают•. А владник михлинский Богдан также в Михлине до села не допустил и ввазана не поступиЛ• а мало нас не побил, поведаючи мне: «Панове мои заказали тог дуже боронити•».

А так я тое оповедане служебника его мл пана воеводы тролжого Мартина Бурцевича и вижово сознае до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 4] 4. Того ж мѣа декабра ѿ [5] днѣа ^Δ.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, его мл княз Александро Андреевич Сожгушковича Кошерский, маршалок гдрский•, жалуючи и оповедаючи тымь обычаемь, што ж, деи, великие а незносные кривды, трудности и шкоды от князя Романа Федоровича Сожгушковича, старосты его мл житомирского, и от брата его мл князя Ярослава завше уживам•. А тых, деи, недавно прошлыхъ часов мѣа ноября двадцат оСмог днѣа в четвергъ княз Ярослав, способивши ся з многими людми и з слугами своими, приехавши [умыслне] молно, кгвалтом на имени и на замок мои Кошер•, подданных моих людей кошерских позбивали и шкоды великие имь поделали•. А потомь, деи, шодчи [...] ² // взали чотыреХ коней моих туредких и иных речеи немало побрали, которыхъ всех шкод реиСтръ меновите написаны в себе быти менил. А што, деи, мачоха моя на мене менила, якобых я которыи кони по смерти небожчика отца своего во Иванчичох побрати мєЛ•, ино, деи, тых коней служебники мои видели в князя Ярослава•. И хотечи его мл княз Кошерский о то мовити просил, абы то в книги замковые было записано•.

А так я тую ж жалобу и оповедае через лист его мл князя Кошерского до книг замковых записати казалъ.

---

¹ Кінець рядка обірвано, одне слово не читается.

² Кінець аркуша обірвано, одне слово не читается.

[№ 5] 5. Того ж мѣца декабра ѿ [5] дѣа^Δ.

Казано записати[•]. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, княз Марко Солганович Соколский[•] оповедал тымъ обычаемъ, што ж, деи, в тую прошлую субботу мѣа ноябра тридцатого дѣа приездил до мене служебник его мл пана Миколая Юревича Радивила, воеводы троцкого, гетмана навыйшого Великого Князства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилышского пан Мартин Бурцевич, хотечи во имене мое, в Божов, пана ѳедора Дубравского увезати. Где я того служебника его мл панского пытал. «Ест ли бы мел лист до мене?» Он жадного листу ѿт его мл пѣа до мене писаног не показал и в себе быти не поведал[•], дла чого бы властност а ѿтчизну мою з рук моих ѳ мене брати, а чоловѣку заграничному и тут ѳ Великомъ Кнзѣ Литовскомъ не ѳселому, с которым я права звести не могу, безвинне дал, бо, деи, в речах немалых пан Дубравский ест мне винен. На што ж и позвы его королевское мл в себе маю, але его тут позывати ни с чоґ. А я, подданныи его королевское мл, будучи чоловѣком ѳселым, ест есми готов пану Дѣбравскому достояти права // так перед его королевскою млстѣю, яко и в повете, естли бых ему што винен быти мал. А на тот, деи, час был при мене виж владовый[•], который был мне на справы мои даный[•] ѿт имени моего Божова с кнзем Кошерскимъ.

4

Яко ж то и виж владовый, которого-м я кнзю Марку Соколскому давал, на има Семен Гордунович, боярин гдрѣский красносельский, пришодчи перед мене до книг тыми ж словы сознал[•], ничим не ѿменяючи повести кнза Марка Соколского[•]. И просил княз Соколский, абы то было записано.

А так я тое оповедале кнза Соколского и вижово сознанье до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 6] 6. Того ж мѣца декабра ѿ [5] дѣа^Δ.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого[•], княз Василей Солганович Соколский оповедал тымъ обычаемъ, што ж, деи, в тую субботу прошлую мѣа ноябра тридцатого дѣа без бытности моее служебник его мл пана Миколая Юревича Радивила, воеводы троцкого, гетмана навыйшого Великого Князства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилышского, пан Мартин Бурцевич приездил до имени моего Михлина, а мам за то, иж росказая его мл панскоґ на то не мѣл и не вѣдати, в который обычаи вадника моего михлинского Тишка Речинского бити хотел и до него с кордом ся порывал[•], а подданных моих михлинских колко чоловѣков конем потрутивши, потоптал и на мене, деи, самоґ перед вадником моим словы невчтивыми соромотил, не маючи до мене и до имени моего жадной потребности[•], бо еґ млст, деи, перво тоґ за листом его мл панским мѣл до мене потребу. Я, деи, вжо, пане, подстаростии перед его мл на то ему слушныи ѿказ вчинил.

4 зв. И просил, абы то было записано. А так я // тоє оповѣдає кнѣа Соколского до книг замковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 7] 7. Того ж мѣа декабра ̄ [6] дня^Δ.

Казано записати[•]. Приходчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужкого, дворенин гдр̄ский[•] пан Крыштооъ Масло[•] оповедал тым обычаем, што ж, деи, з выroku гдр̄ского за непослушенство и нестане кнѣа Василя и кнѣа Льва Андрѣевичов Четвертєнских и за мандатом гдр̄ским на року через дворенина им зложонымъ[•] всказано на них за головущину кнѣа Ивана Четвертєнског и за шкоды, которые кнѣни Ивановая себе от них быти менила, так теж и за вину гсдр̄скую всего сумою чотыриста коп грошеи, у которой сумѣ перво тог за росказаньем гсдр̄ским, выделивши част имѣня того кнѣа Василя и кнѣа Льва Четвертєнскихъ от иншое брати их, што за то стояло[•], увезал есми кнѣню Ивановую Четвертєнскую и сынов еѣ и то им держати подал[•]. А теперечи, деи, за жалобою кнѣни Андрѣевои Четвертєнской кнѣни Марѣ Лвовны гсдр̄ь его королевская млст рачил росказати лист свои гсдр̄кии до мене писати[•], абы-м я с тых частєи кнѣа Василєвы и кнѣа Лвовы на дочки кнѣни Андрѣевои Четвертєнской четвєртую част выделил и в то их двезал[•]. А так я за росказанемъ и листомъ его королевское м̄л в тую прошлую середу мѣа декабра четвєртого д̄ѣа зо всего того, ѿ во што есми кнѣню Ивановую и сынов еѣ был увезал[•], выделивши четвєртую част в людех, в полах, в сеножатех, в борох и дереве бортном, кнѣню Андрѣевую и дочок еѣ в тую четвєртую част увезал в моц и в держанє им подал[•]. Яко ж и реєстръ тои четвєртой части людєи боровицкихъ[•] и голузєнских менови[тє] списавши и под печало моею на то имъ даль[•]. А што ся дотычет вины гсдр̄ское ста коп грошеи, я, деи, за тьи п̄зи двезал ся есми на гсдр̄а в десєт служоб, людєи голузєнских до росказаня его королевское м̄л.

И просил, абы то было записано[•]. Где ж я тоє оповеданє дворенина гсдр̄ского до книг замковыхъ записати казал.

5 // **[№ 8]** 9¹. Того ж мѣа декаб̄̄ [6] д̄ѣа^Δ.

Приходчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужкого, кнѣни Андрѣевои Четвертєнскои Марѣ Лвовны жаловала и поведала тым обычаем, што ж, деи, по двазало дворенина гсдр̄ского п̄ѣа Крыштооа Масла в тую прошлую середу мѣа декабра четвєртого д̄ѣа кнѣни Ивановая Четвертєнскои кнѣни Марини Кисєлевны, наслаивши молно, кгвалтом служебников своих Ласковского и Воиника и з ылыми многими помощники

---

¹ В оригіналі запис помилково пронумеровано цифрою 9, треба № 8.

на дом подданного моего, Яцка Лаха, самого поймавши и перед собою бити казала и везено его держала. А потом, деи, на завтрие в четвѣртъ, поймавши двоих чоловіков, Богдалца и Маска, до везеня осадити дала и до сих часов выпустити не хочет и еще, деи, в того ж Богдалца взяла клачу и два волы•. А то, деи, люди мои, в которых мене и дочок моих дворенин гсдрѣский вѣзала•.

И хотѣчи кнѣни Андрѣева ѿ то мовити, просила, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ еѣ до книг замѣковых записати казаль.

[№ 9] 9. Того ж мѣа декабра 7 [6] дѣа.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужкого, подданныи гсдрѣский Василей Лукашевич, мещанин мѣста Лужкого, ѿповедал тым ѿбывчаем, што ж, деи, ѿ дворцы своем, в Подгайцох Волковыиских, мел есми дворника своег Мицка из жоною, которая шодчи до Подгаец королевских и мешкала там в брати своег колко днии•. То пак, деи, вчорашнего дна мѣа декабра патог дна брата еѣ Аврашко и Савжа восполок из затѣм своимъ и з ылыми помочники своими, наехавши силою модно до дворца моего, дворника моего Мицка самого збил•, а з [оборы] // дворца моего быдлю, свиши, гуси, куры, так теж с коморы поло тна, прадива, хѣсты, плахты, сорожки, | постѣд, | ѿпанчи, | ложники¹ и илших речеи немало побрали, которых всих шкод реестръ меновитѣ написаныи в себе быти менит.

5 зв.

И просил абы то было в книги замковые записано•. Я за прозбою его тую жалобу и ѿповеданье его• до книгъ замѣковыхъ записати казаль.

[№ 10] 10. Того ж мѣа декабра 8 [8] дѣа.

Казано записати. Присылала до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужкого•, земацка гсдрѣская пани Яцкова Жабокрыцкая Зеновя Мордвиновя, просечи ѿ вижа на справу свою. А так я з ураду замку гсдрѣского Лужкого давал есми вижом служебника моего Степана Климовича. Которыи виж там бывши и ѿтголя приехавши, пришедчи перед мене, до книг тыми словы сознал•, што ж, деи, в тую прошлую палницу мѣа декабра шостого дѣа пѣи Яцкова Жабокрыцкая, маючи при себе шляхту, людеи добрых пѣа Павла Корытѣнского, пѣа Дмитра Рогозинского и вижом служебника его мѣи кнѣа Костѣнтина Костѣнтиновича Ѱстрожкого, воеводы киевского, маршалка земли Волыиское, старосты володимѣрского, пѣа Богдана Ѱлехновича Детиницкого при мне, вижу врадовом, вѣхала в двор свои Жабокрыцкии поведаючи, иж то двор мои, деи, к тому двору прислухаючи,

---

¹ Між словами «сорочки, постѣд, ѿпанчи, ложники», які в оригіналі написані без пробілів, накреслені риски олівцем (XIX ст.).

властивост моя, которую, *деи*, я по *смерти* небожчика мужа своего *пїа Жабоккрыцкого* *спокоине держала и вживала*•, *нижли*, *деи*, небожчик *пан* *Михаило Свинуский*, не *маючи* до того *ничого*, не *вем*, *дла* *которое* *причины*, то *имене* в *мене*, *детей* *моих* *кгвалтовне* *был* *отнал*. *О* *што*, *деи*, *есми* *были*¹
6 *гсдрю* *его* *млсти* // *жалуючиса* на *пїа* *Свинуског*, *где* *ж* *его* *кroleвская* *мл* *рачил* *был* *ми* *дати* *лист* *свои* *гсдрский* и *дворенина* до *пїа* *Свинуског*•, *абы* *он* *тое* *мое* *имене* *мне* *поступил*•. *А* *кды* *ж* *пан* *Свинуский* с *тог* *света* *зшол*, *я*, *деи*, *водлуг* *росказаня* *гсдрског* *его* *кroleвское* *мл* в *тое* *имене* *мое* *властивое* *уежчаю*•, *в* *которо-м* *дворе* *пїи* *Жабоккрыцаа* *пытала* *дворника* на *има*• ...²
Мальшки, *если* *бы* *што* *которого* *схованя* *пїа* *Свинуског* *в* *дворе* *было*. *Он* *жадног* *схованя* *в* *дворе* *Жабоккрыцом* *быти* не *поведал*•, *толко* *поведил* *ручниц* *чотыри*, | *а* *три* *рогатины*•, *в* *хижи* *гороху* *четвертиник* *а* *маца* *овса*•, *в* *пивницы* | *маца* | *репы*, *а* *на* *гумне* *дванадцат* *кол* *овса*, *проса* *осмь* *кол*, *а* *гречки* *шест* *кол*, *сена* *полстирты*•. *И* *тую* *всю* *маетност* *дворную* *пїи* *Жабоккрыцкая*• *шляхтою* и *нами*, *вижами*, *осветчивши*, в *том* *дворе* *зостала* и *людеи* в *послушенство* *свое* *взала*•. *А* *з* *сторони* *никоторого* *гамованя* не *было* и *на* *тот* *час* *нихто* с *того* *именя* не *заборонал*•.

И *просила* *пїи* *Жабоккрыцкая*, *абы* *то* *было* *записано*•. *Яко* *ж* *я* *тое* *вижово* *сознае* до *книг* *замковых* *записати* *казаЛ*•.

[№ 11] 11. Того ж мѣа декабра ѿ [8] дѣа.

Пришедчи *перед* *мене*, *Бориса* *Ивановича* *Сову*, *подстаростег* *луцкого*, *подданныи* *гсдрский* на *има* *Яцко* *Аорашевич*, *жид* *з* *Любомла*, *оповедал* *тым* *обычаемь*, *што* *ж*, *деи*, *пан* *Иван* *Яцкович* *Борзобагатыи*, *воит* *луцкий*, *писал* до *мене* *лист*, *просачи*, *абы* *приехал* до *него*, до *Заборовла*. *Я*, *деи*, *нынешнег* *дня*, в *неделю*, *ехаль* *есми* до *него*. *И* *будучи* *мне* на *бололо* *подле* *лавок* в *тот*, *деи*, *час* | *Каспор* | *Свидерский*, *лантвоит* *места* *Луцкого*, *погонивши* *мене*, *самотрет* на *добровольной* *дорозе* *мене* *самог* *соромотил* и *паробка* *моего* *збил*, *кона* *з* *возом*, на *возе* *сукна* | *влоског*, *люнског*, *порпоряну* на *колжо* *шат*, *сумки* с *пїзми*, *кореня*, *ложники*, *опальчи* *побрал* *всег* *зо* *всим* *моцно* *кгвалтом*
6 *зв*. *побрал* *о* *триста* *золотых*•, *котрых* *всих* *шкод* // *реистрь* *меновите* *написаныи* в *себе* *быти* *мениТ*•.

И *хотечи* *о* *то* *мовити*, *просил*, *абы* *то* *было* *записано*. *А* *так* *я* *тое* *оповедае* *его* до *книг* *замковых* *записати* *казаЛ*•.

¹ Після цього слова пляма на аркуші.

² Пропущене місце в тексті для вписання імені.

[№ 12] 12. Того ж мѣца декабра 1 [10] дѣа.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужког, служебник пѣа Миколоая Кухмистровича пан Ян Оришовъский, владник дорогостаиский, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, владник хорлупский пѣа Марка Жоравницког, нареченног владыки лужког и острожког, пан Григорей Олизаровский кривды и великие втиски именю пѣа моего бояром и подданым панским людемь романовским завше чинит. Напервее того лѣта прошлог року шестдесатог властивые пола панские квалтовне поворал и посял. А потом, деи, недавных чѣсов мѣца ноября двадцат второг дна в палницу владник хорлупский пан Олизаровский восполук из служебниками своими, поткавши на добровольнои дорозе в дуброве бояров пѣа моего романовских на има ѳедка Андрѣевича а Степанца Куприяновича модно, квалтомь их самых позбиваль и пошбирал. Взал в них четверо коней з санями и с хомуты, к тому сокир чотыри, кожухов чотыри, сермаг чотыри, шапки чотыри, поясы и десет грошей з мошною ѳтал. А теперешних, деи, часов мѣца декабра патог дна в четвергь тот жо владник хорлупский пан Олизаровский, поткавши боярина панского Ядка Маргиновича, модно, квалтом самог збил и взал в него коня з седлом и хортов чотыри ѳтал. В чом себе шкоду и кривду немалую ѳт него быти менил.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедале его до книгъ замъковыхъ записати казалъ^Δ.

// **[№ 13]** [13]¹. Того ж мѣца дѣ [14] дѣа. 1560²

7

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужког, пан Роман Иванович Перевѣский жаловал и оповедал тымь обычаем, што ж, деи, тых часов недавно прошлых по потребе своеи и справ своих был есми в Кремалцы. То пак в тую прошлую палницу мѣца декабра шостог дѣа земении повѣту Кремалецког пан ѳедор Лудвищъский, способившия з многими помощниками своими, не маючи до мене никды жадное потребы, пришедчи ѳмыслне мощно квалтом на господу мою ѳ дом до писара мѣстского на име ...³, мене самог мало ѳ горло не приправил и в тот час з господы моее взал служебника моего | Ивана Лидоховског, который в мене служил, и вси речи мои заведаль. Ку тому коня з седлом, шаблню и илших речей немало, которыхь всих шкод своих реестрь меновите написаныи в себе быти менил.

---

¹ Номер запису не проставлено.

² Дата написана коричневыми чернилами, але іншим почерком і, схоже, що пізніше.

³ Пропущене писарем місце для вписання імені.

И хотечи ѿ то мовити, просил, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его до книгъ замковыхъ записати казаль.

[№ 14] 14. Того ж мѣца дї [14] дїа.

Пришедши перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужкого, княз Дмитрей Александрович Буремский, жаловал и ѿповедал тымъ обычаем, што ж, деи, сестрениц мои небожчикъ пан Михаило Свинуский с тог света без потомства зшол, а имения его Новоселки, так теж част в Корсове в Сестратине на Змеидцы ѿв Обзери и в вОдрожине водле права приржоног на мене и на детеи моих спадком припали•. Бо, деи, ѿтец мои, княз Александро з небожчиком братом своим кнѣзем Лвом, дедом пана Михаила Свинуског, тыи имения Буремский, так теж стада и зброю наполю был розделил•. То пак, деи, еѣ мл пїи Свинуская пїи ѳедора | ѳедоровна | княжна | Чорторыская скоро по смерти малжонка своего с тых имении стада полпретаста, | зброи | на дванадцат чоловіков, к тому быдла и збожя и всакие речи рухомыи побрати, до дворов своих // выпровадити казала• и людем великое драпезство чинила. Я, деи, видечи таковую шкоду свою, ѳтклом ся до враду и взявши вижа ѿт его мл кнѣза Костентина Костентиновича Ѵстрожского, воеводы киевского, маршалка Волынского земли, старосты володимерского, пїа Петра Чибельского, а з ураду замку Лужког ѿт кнѣза Ѵстаѳья Соколского, подстаростег бывшого лужкого, служебника ег Гришка Труша и маючи при собе шляхту и сторон людеи добрых в тот двор Новоселки, яко во властивую ѿтчизну свою ѳехал. И пытал есми владника пїи Свинуской Матѣя: «Если бы што было которог схованя пїа Свинуского в дворе Новоселцкомъ?» Ѵн жадног схованя пїьског в том дворе быти не поведил•. А што, деи, было быдла рогатог, то, деи, пїи еще до погребу скоро по смерти пана Свинуског побрати казала•. Толко всеѣ маестности дворной поведил ѿсемеро телат, свиенеи двадцатеро, гусеи двадцатеро и четверо, куров сто•, а в гумнех збожя, в дворе два стоги жита•, а сто кол пшеницы, ѿвса полтора стога и два ѿделки проса•, а на поли в гумне пал стогов жита, а стог ѿвса•. Тог всег вижи ѿгледали и на реестрь списали и листы свои под печатми и с подписю рук своих сведомя своего мне дали•. Я, деи, ѿсвѣтчивши шляхтою, вижами и сторонами, ѳставивши владника своего в том дворе, ехал есми проч•. А то-м вчинилъ дла того, абы болшеи пїи Свинуская того имения не пустошила•. То пак по выеханю моем четвертого дїа в неделю мѣца ноября двадцат четвертого дїа еѣ мл пїи Свинуская, способившися з многими людми з слугами и бояры своими, приехавши модно, кваллом до Новоселок з гумен збожѣ, што до снопа выважено•, так теж з двора ѿстаток быдла, кони дворные, свини, гуси, куры побрати казала•. А на ѿстаток, збираючи, дома в дв[оре] огнем попалити казала и великие шкоды починила, которых всих шкод реестрь меновите написаны в себе быти менит. Ку тому з людеи волюящину ѿт вола по десети грошеи брала, чинши и

подымщину. А в Корсове и в Сестратине с подданных своих // взяла тридцат волов безправне^о, которые для великого драпезства всѣ з домом хотят пойти проч^о.

И хотечи княз Дмитриѣ Буремѣский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его до книгъ замъковых записати казалъ^А.

[№ 15] 15. Того ж мѣся декабра дѣ [14] дѣя.^А

Казано записати^о. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, кнѣни Иванова Четвертецкая кнѣни Марина Киселевна жаловала и ѿповедала тым обычаем, што ж, деи, тот мужебоица княз Василѣи Андреевич Четвертецкий за росказалем гѣрским выволаны зъ земли его королевское млѣти, мало на том маючи, иж малжонка моег с того света позбавил, еще над то приежчаючи до мажки моег до Боровичъ мѣне самои, слугам и поддальным моимъ ѿповеди чинит^о. А теперешних, деи, часов в четверть прошлыи мѣся декабра патог дѣя тот княз Василѣи, споткавши на добровольнои дорозе подданных моих Андреица Малашиничя, Романа Ходичичя, людеи копыльских, самых позбивал и сокеры поѿлнимал^о. А того Андреица в голову ранил.

Для чого ж на ѿгледаѣ ран поддальных своих^о брала в мене вижом боярина гѣрского красносельского Миколая Гриневича^о. Которыи виж тамъ бывши и ѿттола приехавши, пришедчи перед мене до книгъ тыми словы сознал, иж видеѣл ѿ поддального кнѣни Ивановое ѿв Андреица ѿ головѣ рагу синною битую. А потом, деи, ѿ понеделок прошлыи мѣся декабра деватог дѣя^о видеѣл есми [т]ог кнѣзя Василя^о. А ѿн мимо двор кнѣни Ивановои Четвертецкой самошост едет, а в руках несѣт ручницѣ, жакогов с огнем. После тог, едучи до Луцка с кнѣнею Ивановою, видеѣл есми ег у Четвертни в корчмы^о.

А так я тог ѿповедангѣ кнѣни Ивановои Четвертецкой и вижово сознание до книгъ замковых записати казалъ.

// **[№ 16]** 16. Того ж мѣся декабра дѣ [14] дѣя.

8 зв.

Приходчи перед мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого^о, кнѣни Иванова Четвертецкая, Марина Киселевна¹ ѿповедали, што ж, деи, за ласкою гѣрскою ѿдержала есми себе лист заручныи до кнѣзя Матѣя Четвертецкого для небезпеченства здоровья своего, слуг и подданных своих^о. И просила ѿ вижа, при котором бы кнѣю Матѣю Четвертецкому лист гѣрский его королевское млѣти подала^о. А так я з урадѣ замку Луцког давал

¹ «Киселевна» виправлено з помилкового написання останніх літер.

єсми вижомъ боярина гдѣрскаго красносѣлског Миколаа Гринѣвича°. Которыи виж там бывши и пришедчи перед мене до книг тыми словы созналъ, иж при мне, вижу вradoвом, служебник кнѣни Ивановое Четвертѣнское на Яровицы в дворе кнѣю Матѣю Четвертѣнскому лист гдѣрскый заручныи подалъ. Єго млст кнѣз Матѣи Четвертѣнскый почтивє принал а вычитавши лист, єму вернулъ, а копѣю себе взявши, поведил тым обычаємъ: «Я, дєи, лист гдѣрскый, яко будучи слуга єго кролѣвское млсти, почтивє приимую, а што, дєи, невестка моя, кнѣни Ивановая, одержала на мене заруку дла небезлєчєнства здоровья своего°, я, дєи, жадных ѡповедєи єи не чиню° и на здоровє єє ничим не стою. Што сѣ, дєи, дотычєт слуг и подданных моих, я за ними не хожу, ани жадных злых вчинжов чинити не допуцаю°. А веджо, єсли што которыи вчинит, я справєдливости никому не бороню°».

И просила кнѣни Ивановая, абы было записано. А так я тоє вижово созналє до книгъ замѣковыхъ записати казалъ.

[№ 17] 17. Того ж мѣца декабра дї [14] дїа.

Казано записати°. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростєго луцкого, кнѣни Ивановая Четвертѣнская, Марина Кисєлєвна жаловала и ѡповєдала тым обычаєм, што ж, дєи, недавно прошлых часов мѣца ноябра двадцат сємог дна в сєреду приехавши до Луцка и дла справы своєє ишла єсми в дом пїа Ивана Борзобагатог, ключника, городничого, мостовничог и воита луцкого, иж там был єго мїл кнѣз Александро Сожгушковица [Кошє]рскый ...¹

[№ 18] (17а). [Того ж мѣца декабра [14-15] дїа]².

9 ... // на мєстє подлє подворя пїа Яна Богушєвича и подлє подворя мєцанина луцкого Сєнка Кравца спало на нас и на братю нашу пїа Юхна а пїа Ивана Богдановичов Лидуховских и на | тєтку нашу пїюю Любку Привєредовскую по дєду нашом пану Лєцку Баєвском, яко ж єщє небожчик ѡтєц нашъ пан Богдан Лидуховскый скоро по смєрти дєда нашего пана Лєцка Баєвског с тєткою нашою пнїєю Грицковою Привєредовскою панєю Любкою Лєжковною³ в том подвори розровналє были вчинилиѣ. Яко ж мы восполок з братєю пнїєю, будучи в спокоинюм держалю тог подворя нашєг продали єсмо на вєчност част свою тог вышєипоменєног подворя нашего, которая на нас ѡт

---

¹ Запис уривається без продовження в кінці аркуша. Наступна сторінка продовжує зовсім інший запис. Очевидно, проміжний аркуш було вирвано.

² Запис без початку. Дата і номер запису реконструйовані.

³ Написано помилково, треба «Лєцковною».

брати и ѿ(т)¹ тетки нашеє приходит пану Василю Гулевичу за двацѣт кол грѣи литовское личбы, личачи по десѣти пнѣии белых ѿ грош, зо всим будоваѣм и пожитки якиѣ-колвек ест• або быти могут•. Волен уже пан Василен Гулевич его мѣ, жона, дети и потом будучие | счадки тую част подвора нашог держати, ѿдати, продати, заменити и ку своему лѣлшому а пожиточнѣлшому ѿбѣрнути, яко сам налепѣи розумеючи•. А мы сами, ани дѣти и брата наша и ниhto з близких наших пану Василю Гулевичу его мѣ, жонѣ, дѣтем и потомкомъ его мѣ и хто бы колвек ѿдно под его мѣ тоѣ подворѣ наше держал, жадног ѿступу и переказы чинити не маемъ•. А при том были и того добре сведоми пан Гаврило Гулевич, пан Ѳедор Линѣвский а панове малжонки наши: пан Василен Дрѣвинский, пан Якуб Былинский а пан Степан Мировицкии, которые их мѣ пнѣе за прозбою нѣею и печати свои приложили к сѣму нѣѣму листу.^Δ А дла лѣлшог сведома и твердости своѣи есмо печати приложили к сѣмѣ нѣемѣ листѣ.

Писан в Лудку лет Божего нароженья тисѣча пѣтсот шѣстдесятог мѣца декабра третѣг дѣя•.

А по вычитано листу тог просили, абы то было записано. // А так мы ѿчевистое сознаѣ и лист их записныи слово ѿ слово до книг замковых записати казали. ∞ 9 зв.

[№ 19] 18. Того ж мѣца декабра ѣ [15] дѣя.

Казано записати•. Пришодчи и поставившия ѿбличнѣ перед нами, Василемъ Михайловичом Сѣмашкомъ, Гаврилом Василевичом Бокиемъ Печихвостским², судяими повету Лудкого, а Борисом Ивановичом Совою, подстаростим лудким, пани Василева Дрѣвинская Милка, а пани Настася Янушова Былицкая, пнѣи Степанова Мировицкая Маря Богдановы Лидѣховские сознавали и ѿповѣдали перед нами, и ж третюю част продали на вѣчност имени своего дѣдизног и ѿчизног | Баѣва | ничим никому не пѣлног дядку своему пану Василю Гулевичу за полтораста кол грошѣи литовское личбы, а двѣ части того ж имени нашего Баѣва также ничим никому не пѣлног заставили есмо его ж млсти пану Василю Гулевичу за триста кол грошѣи литовских•. Яко ж, дѣи, есмо и листы писаныи на паржгам[ени под] сведомостю и печатми людеи добрых его мѣ на то дали•. Пан [Василен] Гулевич, тут жо стоячи, показал листы, которые ѿт них маѣт, которые есмо при том ѿповѣдало тых пнѣх вышѣи помененых слово ѿт слова до книг казали вписати•, которые листы так ся в собе мают: «Я, Милка Василева Дрѣвинская, а я, Настася [Янушова] Былицкая, а я Маря Степанова

¹ Литеру «т» пропущено.

² На берегах пнѣишим почерком коричневыми чорнилами напроти имен повитових суддѣв позначено «NB».

Мирови[дкая] Лидоховские чиним явно и сознаваем симь нашим листом кождому, кому тог потреба будет вѣдати^о або чтучи его слышати нынешним и на потом будущим. И што которое имеле наше материстое Баев [спало на нас и на бра ло нашу] // пана Юхна а пана Ивана Богдановичов Лидуховских по малце нашої панєи Богдановой Лидѡховской Мари Ледковнє Баевской^о, яко ж еще небожчик отец нашъ пан Богдан Лидуховский скоро по смерти дѣда нашог пана Ледка Баевского с теткою нашею панєю Грицковою Привередовскою панєю Любкою Ледковною до делу вечистог в том имело нашом Баеве розровнає вчинил. Яко ж есмо и до того часу восполок з братею нашею^о вв спокойном держанло будучи з волею и ведомостю панов малжонков наших продали есмо третюю част на вечност того вышєи поменєнного имени нашего Баевского, которая на нас от брати нашеи приходит дядку нашему пану Василю Гулевичу за полгоста кол грошєи литовской личбы, личачи по десяти пнѣи белых 8 грош з двором, з пашнею дворною, з людми, и з их роботами, и с чиншами грошовыми и овсаными, и зо всѣми платы, и пошлинами, и повилностами их, и сеножатми земли, и з запусты, з дубровамы, и с хворощами и зо всакими проробки, з ставы, и стависчи, з млыны | и млынищи, и з ихъ вымелками, з рудами, з болоты, и с крыницами и з уступом у став Положский по полреки, и Полоное покол нашу землю Баевскую залив, и зо всакими пожитки, которые на нас с той | третєи части тог имени нашог Баевского прихожовали яким-колвек обычаем названы были и быти могут, ничог на себе, на дети и на бра ло нашу на потомки и на близких нѣих тоє третєи части не оставуючи ничог^о. Волен пан Василєи Гулевич, его жона и ег дети, и потомки - будущие счадки их млѣти тую третюю част имени нашог Баевског держати и вживати и на нем мешкаючи всех пожитков прибавлати^о, будовати, людми осажовати, розширяти и дел вечистыйи с теткою нашою пнѣю Привередовскою и братею нашою рожною пано(м) Юхном и паном Иваном мети приемовати так, яко мы сами. Так теж тую част тог имени нашог Баева^о волен пан Василєи, его жона и ег дети и потом будущие счадки [их мл] отдат, продат, заменит, як хочечи записат и ку своему лєлшому пожит[очнєишему] обернути, яко сами розумеючи^о. А мы сами, ни дети [и потомки] //, ани братя наши и ниhto з близких наших в тую третюю част того имени нашего Баевского жадног вступу мети, ани переказы чинити не маемо на вечныи часы^о.

А при том были и того добре свѣдоми их млст панове маршалок гсдря его млст пан Петръ Богданович Загоровский а суди повѣту Володимєрского княз Михаило Курцєвич^о а пан Волчко Якимович Жасковский^о и панове малжонковє наши^о, пан Василєи Дривинский, пан Януш Былицкий, а пан Степан Мировицкий^о. Которые их млст панове за прозбою нашею и печати свои приложили к сєму нѣиому листу^о. А дла лєлшого сведомя и твердости и свои печати к сєму нѣиому листу, на паркгамени писаному, есмо приложивши, пану Василю Гулевичу дали^о.

Писан в Затурдохъ лета Божего нароженя тисеча патсот шестдесятыи мѣца декабра вторыи день».

А другии лист на двѣ части, которыи так ся в собѣ маеть: «Я, Милжа Василевая Дривинская, а я, Настася Янушова Былидкая, а я, Маря Степанова Мировидкая Богдановны Лидуховские, чиним явно и сознаваем сами на себе сим нашим листом каждому, кому того потреба будет вѣдати або чтучи ег слышати нынешним и на потом будѣчим, иж што которое имее наше материстое Баев спало на нас и на брало нашу пѣа Юхна и пѣа Ивана Богдановичов Лидѣховских по маце нашої пнѣи Богдановои Лидуховскои Мари Леджовне Баевскои, яко ж еще отец наш небожчикъ пан Богдан Лидуховский скоро по смерти дѣда нашог пана Леджа Баевского с теткою нашею пнѣю Гриджовою [При]вередовскою Любкою Леджовною до делу вечистог в том именю нашомъ Баеве розровнане вчинили. Яко ж есмо и до тог часу восполок з братею нашею в спокойном держаню будучи з волею и ведомостю малжонков наших // первеи продали есмо на вѣчност третью част тог именя нашог Баевского, которая от брата нашеи на нас приходит, дядку нашему палу Василло Гулевичу, на што и лист есмо особливии его млсти на то дали. А теперечи двѣ части того ж именя нашего ж Баевского ж заставили есмо палу Василло Гулевичу за триста кол грошей личбы литовское, личачи по десет пѣзии белых ђ грош, з двором, с пашнею двоною, з людми и з их роботами, и с чилшами грошовыми и ѡ(в)санными¹, и зо всакими платы и пошлинами их, с полми и сеножатми, з гайи и з запусты, з дѣбровами и хворощами, з ставы и з ставищами, з млыны и млынищами и з их вымелжами, з рудами, з болоты, и з уступом ђ став Полонский по полреки Полоное, покол нашу землю Баевскую залив, и зо всими пожитки, яким-колвекъ ѡдно именемъ названы быти могут, што ѡдно в том именю нашом Баевском с тых двох частии на нас приходит. Волен пан Василеи Гулевич, его жона и его дети и потом будучие счадки их мл тьи двѣ части тог именя нашог Баевского держати, вживати и, на нем мешкаючи, всяких пожитков водле воли своее прибавляти и прибѣдовати, и што бы колвек будѣючи або людми ѡсажоваючи або яких-колвек пожитков прибавляючи, на то наложит мели. Первеи, нижли тое имее мы сами або потомки наши ѡкупит, маемо вси наклады и шкоды их мл, што тые две части наши направуючи наложит, заплатити маем без жадного доводу, ѡдно, што их млст на реестре покажут. И зо всим тым правом, як ест в семь листе нашом ѡписано, волно будет палу Василло Гулевичу або потомком его мл, хто-колвек по его листе тое имее наше Баевское держати будет, волно будет их мл таким же правом, яко ест в сем листе нашом опи[сано], кому хотечи ѡдати, даровати, записати, заставити и ку своему налелшому а пожиточнейшому ѡбѣрнути, яко сами налелеи розумеючи. А мы сами и по

11

---

¹ Літеру «в» пропущено.

11 зв. животе нашом, *дети* наши и никто з *брати* и *ближих* наших, не заплативши тои всеи сумы пнѣи водле сего ѡбвязаку в сѣм листе ншѣм [на]писаног, не маемо ся ничим тые двѣ *части* тог имени нашег Баевского ѡступ[ати] //, а *первей* всю тую суму пнѣи и наклады их млсти водле сего ѡпису нашег заплатити маемо. А естли быхмо мы сами• або *дети*, *братя* и хто-колвек з *ближих* наших¹ не заплативши всеи тои сумы пнѣи и накладов водле сего ѡписаня ншѣог пану Василю або по его млсти хто-колвек тых двох *частей* тог имени нашег Баевского в *держалю* будет мели ку *праву* позыват• або якую ж колвек переказу в том имени нашом чинит и тым ку *шkode* и *накладом* приправоватъ, тогды таковыи *каждыи* мает и повинен будет гсѣрю королю его млсти заруки заплатити *пѣтсот* коп грошеи•, а пану Василю Гулевичу, або хто-колвекъ по нем на тот час тых двох *частей* того имени нашег Баевского *держат* будет, двѣсте коп грошеи•. А заплативши тыи заруки пред са сѣс наш лист при *моцы*, *захован* и *держан* быти мает•.

А при том были и того добре сведоми их мл пнѣе *маршалок* гсѣра короля его мл пан *Петръ Богданович Загоровский*• а *суди* повѣту *Володимѣрского* княз *Михаило Курцевич*• а пан *Волчко Якимович Жасковский*, а панове *малжожковѣ* наши пан *Василеи Дривинский*, пан *Януш Былицкий*, а пан *Степан Миrowидкий*•. Которые их млст панове за *прозбою* нашою и *печати* свои приложили к сѣму нашому листу. И на то есмо пану Василю Гулевичу сѣс нашъ лист на *паркгамене* писаныи подъ нашими *печати*.

Писан в *Затурдох* лета *Божего* *нароженя* *тисача* *пѣтсотъ* *шестдѣсятыи*, мѣса *декабра*, *вторыи* день.

Яко ж пану Василю Гулевичу• и *выпись* с *книгъ* под нашими *печати*ми на то данъ естъ^Δ.

[№ 20] 19. Того ж мѣса *декабра* сѣ [16] дѣя.

12 Пришодчи *перед* мене, *Бориса* *Ивановича* *Сову*, *подстаростег* *луцкого*, пан *Василеи* его млст *Михаилович* *Семашко*, *судя* повѣту *Луцкого*, а пан *Михаило* *Ѳедорович* *Сербинович*, *хоружич* *земли* *Волынского*, ѡповѣдали, што ж, *дѣи*, *нинешнег* дѣя по *светои* *Луции* в *понедѣлок* *дворенин* гсѣрскии пан [Щ...ан]² // *Довжиргъ* дал нам *листы* гсѣрские его *кroleвское* млсти•, абыхмо *серебѣцизну* *выбирали* ѡт всеи *шлахты* *земли* *Волынского*, *каторыи* *листы* гсѣрские *датою* *значат* мѣца *июл* *ѡсмогоднат* дѣя•. Але, *иж* так ѡмешканы, не вѣдаем, што *тому* за *причина* и *простерегаючи* в том *ласки* гсѣрское и ѡбаваючися *трудности* *своее*•, *просили*, абы то было *записано*•.

¹ Над цим словом закреслено літеру «ш».

² Дірка в аркуші, ім'я нечитабельне.

А так я, обачивши листы гсдѣрскіе и дату в них описаную, тоє их млсти оповедає до книг замѣковых записати казаль^Δ.

[№ 21] 20. Того ж мсца декабря зї [17] дїя.

Пришодчи перед мене Бориса Ивановича Сову, подстаростег луджого, княз Севарин, преѡр костела Луджого палны Марии закону казнодеиског, просил ѡ вижа дла поданя позвов гсдѣрских пану Ивану Борзобогатому, ключнику, городничому, мостовничому и воиту луджому. А так я з ураду замѣку гсдѣрского Луцкого давал есми его млсти вижомъ служебника моего Степана Климовича.

Которыи виж там бывши и приходчи перед мене до книг тыми словы созналь*, што ж, деи, при мене, вижу, и при сторонах каплан костела палны Марии княз Прокопъ ѡт кнѣза Севарина, преѡра луджого, позвы гсдѣрскіе пану Ивану Борзобогатому и рок ему ознаимиль, абы он сам восполк из радцами, Грицкомъ Посолѣжком, Степаном Лелковичомъ а с Томиломъ, перед гсдѣремъ его кroleвскою млсто стали ѡт нинешнег дїя ѡлторжа мсца декабря семогонадцат дня за чотыри недели. А потом, деи, князь Прокол, показавши лист кroleвский, мовил пану Борзобогатому ѡ пнѣи и ѡ солд, што з мѣта луджого на тот кваштор здавна приходит кождог року по чотыри копы грошеи и по чотыри тисечи соли, тоєст на кождый квартал по копе грошеи и по тисечи соли. А теперечи, деи, не выдано за рок чотырех кол грѣшеи, а соли за полроку двох тисечеи. На то пан Борзобогатыи жадного ѡтказу не чинил//.

12 зв.

И просил княз преѡр, абы то было записано*. А так я тоє сознає вижов¹ до книгъ замѣковыхъ записати казаль^Δ.

[№ 22] 21. Того ж мсца декабря ѡї [19] дїя.

Пришодчи перед мене Бориса Ивановича Сову, подстаростег луджого, земенин гсдѣрский пан Михаило Иванович Щоѡвский жаловал и оповедал тым обычаєм, што ж, деи, мещанин лудкий Иван Иванович, Грѣчиной зят*, арацдовал ѡ мене корчмѡ во имѣло моем Щоѡве на рок ѡт ѡлипова пушаня, которое было в року теперешнем шестдесятом за сорок кол грошеи монеты и личбы литовское и мел, деи, мнѣ давати на кождую чверти лета по десети кол грошеи литовских. А если бы которой чверти лета десяти кол не ѡтдал, то, деи, мел мне совито платити, тоєст двадцат кол грошеи. Яко ж и лист его записаны под печатми в себе маючи передо мною показывалъ. То пак, деи, он тых пнѣии водле листу своего записног не заплативши мне истоты*, ани совитости з ыменя моего, выехал до Луцка. На которог, деи, пан Иван

---

¹ Треба читати «вижово» (в однині).

Борзобогатыи, воить лудкии, за жалобою моею положил мне рок праву на тот прошлыи ѿлторок мѣа декабра семогнадцат дня. Я, деи, на тот рок впросивши панов а приятелеи своих, был есми ѿ пѣа воита, хотечи справедливости своее себе доводити*, где на тот час тот истыи Иван, мещанин лудкии, пришедши ку праву, мене соромотил. То пак, деи, пан Борзобогатыи хотечи, абы тот мещанин переѣднал, ѿтложил мне справу мою до завтрия, яко на ден вчорашний*, а лантвоиту, бурмистру и радцамъ поведил. «Если бы тот мещанин мене не переѣднал, абы мы з ним справедливост вчинили, ѿн, деи, мене не перебывал». Я, деи, вчорашного дня [...] ¹, впросивши задных панов, просил есми лантвоита, бурмистра и радец*, абы мне справедливост вчинили. Ѱни, деи, толко тог Ивана показавши, взявши ег межи себе с права, проч 13 пошли, мене справедливости з ним жадное не вчинили. // В чомъ себе шкоду великую быти мениг.

Дла чого ж брал в мене вижомъ боярина гсдѣрского красноселского Семена Гордуновича• и посылал его до лантвоита, до бурмистра и до радец, абы ему справедливост вчинили•. Которыи виж там бывши и ѿттола пришедши перед мене до книг тыми словы сознал, иж, деи, пан воить самъ право складал, нехаи же и справедливост чинит•. А мы са в тое вступовати не хочем.

И хотечи пан Ѱщовский ѿ то мовити•, просил, абы то было записано•. А так я тое ѿповедаѣ пѣа Ѱщовског и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казаль ^А.

[№ 23] 22. Того ж мѣа декабра ѿ [19] дѣя.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лудкого, княз Сѣваринъ, преѿр костела Лудкого панны Марии закону казнодеиског, просил ѿ вижа дла поданя позовов гсдѣрских нареченному владыце лудкому и ѿстрозскому пану Марку Жоравницкому•, а другие позвы архимандриту жидичинскому ѿлцу Ионе•.

А так я з ураду замку гсдѣрского Лудкого давал есми ему вижемъ служебника моего Андреика Халчинского•. Которыи виж там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною до книг тыми словы сознал*, што ж, деи, при мне, вижу, и при стороне, людеи добрых, служебник кнѣзя преѿров Павел Ду(б)ровский² дал позвы гсдѣрские нареченному владыце лудкому и ѿстрозскому его млсти пану Жоравницкому и рок станя ѿзнаимил перед гсдѣремъ его кролевскою млсто стати ѿт сего дня четверга мѣа декабра девятогнадцат [за чо]тыри недели•. То пак, деи, пан Марко его мл Жоравницкии, будучи в дворе своемъ церьковномъ ѿ Теремном, позвы гсдѣрские

---

¹ Очевидно, пропуск частици тексту.

² Пропущено літеру «б».

принал и поведал тым обычаемъ: «Не хочет, деи, княз преѡр спокоем хлеба живати», а то[г] не ведает, што ег ѡт мене до весны поткает». А потом, деи, ехали есмо до Жидичина. // И будучи в монастыри Жидичинском, при мнѣ, вижу вradoвомъ, и при стороне тот же служебник кнѣз преѡров Павел Дубровский дал позвы гсѣрские ѡлцу Иоане его млсти архимандрыту жидичинскому ѡт пѣа своего кнѣз преѡра луцког и рок стая передъ гсѣремъ его королевскою млсто за тыми позвы стати ѡт нынешнег дѣя четверга мѣа декабра девятюнадиат дѣа за чотыри недели».

13 зв.

И просил кнѣз преѡр, абы то было записано». А такъ я тое вижово сознание до книгъ замъковыхъ записати казаль^Δ.

[№ 24] 23. Того ж мса декабра ѡї [19] дѣя^Δ.

Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког», служебник ясновельможного кнѣзати его млсти кнѣз Костентина Костентиновича ѡстрожског, воеводы киевског, маршалка земли Вольнское, старосты володимерског», пан Якуб Мошинский ѡповедал именем его млсти пѣа своег на пѣа Ивана Яцковича Борзобагатог, ключника, городничог и воита луцког а на сыновца его Борзобагатог жь Ивана ѡлехновича Красенског на мыльники его королевское млсти земли Вольнское тым обычаем, што ж, деи, ѡни, спротив[ляючиса] воли и розказано гсѣрскому водле квиту до них под властною рукою его королевское млсти писаног, пану моему его млсти кнѣзю воеводе киевскому тисечи коп грошеи монеты и личбы литовское дати не хочут». Которые, деи, пѣзи на люд служебныи до Киева еще на ден Покрова Прсѣгои Богородицы мѣа ѡктября первого дѣя были повинны дат. По которые, деи, пѣзи ег мѣ пан мои частокрот посылал до них с квитом его королевское мѣ, ѡпоминаючи их». Яко ж и теперешнег часу его млст пан мои мене, служебника своег, ѡ тые пѣзи до них прислати рачил, ѡ што-м са частокрот припоминал. // ѡни ничого не дбаючи, розказана и листу его королевское млсти ѡпор свои ведут. А тых пѣзии тисечи коп грошеи и до сих часов его млсти пану моему дати не хочут. А тым ся людемъ служебным на Киеве шкода немалая и великое ѡмешкане чинит».

14

И просил пан Якуб Мошинский, абы то было записано». А так я ѡповедал пана Якуба Мошинског до книгъ замъковыхъ записати казаль^Δ.

[№ 25] 24. Того ж мса декабра ѡї [19] дѣя.

Казано записати». Пришедчи перед мене Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, земанка гсѣрская пѣи Василевая Жабокрьщкая пѣи ѡпрахна ѡедоровна Сербиновича» ѡповедала тым обычаем, што ж, деи, з

листом владовым навпоминальным, маючи при себе вижа, боярина гсѣрскаго красноселскаго Михна Павловича и людеи добрых, ездил а есми до скрви¹ своеѣ до панѣи Яцковой Жабокрьцкое пнѣи Зенови Мордвиновны, впоминаючи еѣ, абы она мне третей части во имело Жабокрьцком поступила водлѣ шправы малжонка моего небожчика Василя Жабокрьцкого и сына своего. Она, дѣи, будучи в дворе своем, сама показатися не хотѣла и до двора ехати до чки еѣ мене не пустили. А потом, скликавши кгвалту, мало нас не побиле.

Яко ж той виж владовый Михно Павлович передо мною до книг тыми словы сознал, иж в тую прошлую середѣ мѣся декабра осмогнадцат дня пани Василевая Жабокрьцкая ездил а до Жабокрьц, хотячи лист владовый свекрви своеѣ показат и дат панѣи Яцковой Жабокрьцкой и словом в потребе своеѣ водлѣ листу розмовити. И кды ж есмо приехали до двора, скоро нас обачили до чки пнѣи Яцковой, выскочивши, ворота замкнули и нас в двор не пустили. Пани Василевая повѣдила им: «Я тут не приехала кгвалтовнѣ, едно-м приехала // владовнѣ з листом ихъ млѣти панов судѣи и пнѣа подстаростег и з вижом владовым хотѣчи с панѣю маткою вѣ са видѣти и з нею розмовити. А кды ж мене в двор пустити не хочѣте, я ся кгвалтом не добываю, нехай пани матка ваша хота и тут перед ворота выидѣт а листа владовог выслушает и со мною в той речи розмовит». Они повѣдили, иж панѣи матки нашеѣ в дворе нѣт, але ест там в пана Ивана Жабокрьцкого, вы себе там поедѣте. Того часу пани Василевая Жабокрьцкая мене, вижа, и служебника своег и сторон до пнѣа Ивана посылала, естли бы пани Яцкова Жабокрьцкая там была, хотѣчи и там до неѣ ехати. А пан Иван, будучи в дворе своем, намъ са показати не хотѣл и выслал служебника своег, повѣдаючи, иж пан пошол на село. А пани Яцкова в дворе своем ест, а тут не была и кды ж есмо вттола приехали и тоѣ втказали пани Василевая повторѣ почала мовити дочкам еѣ, абы пани матка их гдѣ-колвек на село вышла, а з нею розмовила. То пак пани Яцкова на двор сама вышла, вдно ж втказывати не хотѣла. Але до чки еѣ повѣдили, иж пнѣи матка ннѣа до панѣи невѣстки нашеѣ дела жадного не маѣт, ани розмовы никоторой мѣти и листу владовог слухати не хочѣт. На то пнѣи Василевая повѣдила, естли же свекров моѣ повѣдаѣт, иж потребы до мене не маѣт, але я до неѣ маю, иж мам тут, на том имело Жабокрьцахъ вт мужа своего, небожчика пнѣа Василя, сына еѣ, на третей части, яко в дворе, так в людех и во всаких пожиткох вѣно вписаное на листѣ венонном и хотѣла бых водлѣ впису мужа своег тоѣ мѣти. Естли же пнѣи мене в двор пустит, а со мною коло того розмовити и листа владовог | выслухати | не хочѣт, тогда я до людеи маю потребу. Они повѣдили, иж тобѣ тут, в дворе, ани до людеи потребы нѣт, бо вт люде кием даюг // и почали кгвалту кликати. И того ж часу люди на кгвалт стали ся збегати до двора з ручницами, з луки, з рогатинами, яко ж и пана

---

¹Тут «до свекрови».

Ивановы служебники и подданые там жо з бронями прибеґли и собравшия до двора, почали нас з ручниц стрелати. Пѣи Василея то обачивши, иж ѿни таковыи ѿпор ведут и квалту кликали, освѣтчивши мною, вижом, и сторонами, взявши | копею з листу вradoвог ѿ ворота заткнути казала и сама проч ѿт двора поехала•.

И просила пѣи Василея•, абы то было записано•. А так я тое ѿповедае и вижово сознае до книг замковых записати казаль.

[№ 26] 25. Того ж мса декабра кѣ [23] дѣя.

Казано записати•. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого•, боярин велможного кнѣати его млсти кнѣзя Александра ѳедоровича Чорторыског пан Лѣжо Солтанович Шпраский жаловал и ѿповедал тым обычаем, што ж, деи, вчоращнего дня в недѣлю мсѣа декабра двадцат второг дня посылал есми служебника своего Дешка на дуброву стада збирати. То пак, деи, пан Лѣжо Стасевич Несвецкий восполк з служебниками своими, перенемши тог служебника моего в дуброве, ег самог збил, зранил и коня з седлом мощно, квалтом в нег ѿтнал и двое псов дворных взал•.

Дла чого ж на ѿгледае ран служебника моего брал в мене вижом служебника моего Степана Климовича•. Которыи виж ран ѿгледавши и приходчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж видеґл на служебнику ег Лашку¹ на плечах рану битую синюю и рука правая збита и ѿпухла•.

И хотечи пан Шпраский ѿ то мовити, просил, абы то было записано•. А так я тое ѿповедае ег и вижово сознае до книг замковых записати казаль^А.

// **[№ 27]** 26. Лѣта Божего нарожена ꙗ ѿ ѿ [1561] мсѣа декаб кѣ [28] дѣя¹. 15 зв.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, земенин гсдрский пан Яско Матѳеевич Ясениницкий•, жалуючи и ѿповедаючи тым обычаем, што ж, деи, тых часов недавно прошлых мсѣа декабра двадцат первог дѣа в субботу перед Божим нароженемъ подданныи мои, люди ясениницкие ездили в дуброву по дрова. В тот, деи, час служебник ее млсти кнѣни Иллиное Ѱстрожское кнѣни Бѣаты с Костелца врлд² ставецкий Степан, способившия з служебниками, з людми ставецкими и з ышшими многими помочники своими, наехавши мощно, квалтом на влостивыи кгрунт имения моего Ясениницкого тых подданных моих людей ясениницких позбивал,

¹ Помилка писаря, треба читати «Дашку».

² Треба читати «врядник».

поранил и з них сѣрмаги, кожухи, шапки позбирал• и сокеры в них побѣлмал и великие шкоды имѣ поделалъ^о.

Для чого ж на огледање ран подданных своих брал в мене вижом з урадѣ замку Луцкого служебника моего^о Ивана Василевича•. Которыи виж там бывши и оттола приехавши, пришедчи перед мене до книг тыми словы сознал•, иж будучи мне в пана Ясениницкого и маючи при собе сторону•, огледал есми людеи ясениницкихъ, збитых и поранененых•. Видел есми на Дорошу 8 головъ рана битая кривавая•. Тот именовал шкоды своее•, иж при том бою на тот час ѡтнато в него сѣрмагу, шалку и сокиру•. На Якову Варелце рана в головъ битая кривавая и меновал шкоды своее, иж в него ѡтнато кожух, шалка и сокира•. На Елуху рана битая синяя на правои руке, поведил, же ему ѡтнато двѣ сѣрмаги и две сокиры•. На Прокопу рана синяа на плечох. Тот поведил•, иж ему ѡтнато двѣ сѣрмаги и сокеру•. Омелца збито, раны синие по хребту, поведил, иж в него ѡтнато сѣрмагу и сокиру•. Грилцовы пасынки¹, же ихъ бито и в них ѡтнато две сѣрмаги и двѣ сокиры•. Оникиец поведил, же в него ѡтнато сѣрмагу, шапъку и сокиру•. Федец поведил, же в него ѡтнато сѣрмагу и сокиру•. Врядникова сына Андрея збито, // и поведал шкоды своее, же в него сѣрмагу и сокиру ѡтнато•. А по огледаю ранных оповедал мне пан Ясениницкий и подданныи его люди ясениницкие, иж тые раны и шкоды свои на влостивомъ кгрунтьте ясениницкомъ ѡт вранника ставелког Степана и ѡт помочниковъ его маемо^о.

К тому теж оповедал мне на подданныхъ кнѣз Ивана Чорторыского на мешан клеванскихъ, иж они грани попсовали и дубѣ гралное порубали и мною, вижом владовым, ѡбводил. Видел есми три дубы порубаныхъ, в которыхъ грани были положонные^о.

И хотечи панъ Ясениници ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А такъ я тоѣ оповедање пана Ясениницкого и вижово сознане до книгъ замковых записати казалъ.

[№ 28] 27. Того ж мѣца декабра кѣ [28] дѣня.

Казано записати•. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, земенин гсѣрский пан Андрѣи Василевич Рудѣцкий, жалуючи и оповедаючи тым ѡбычаем, што ж, деи, недавно прошлых часов мѣца ноябра двадцат шостог дѣня 8 волгорок брат мои пан Федор Рудѣцкий восполек зъ служебниками и с помочниками своими пришедчи моцно, квалтом на дом подданого моего Ждалца Чоботара, его самог, служебников моих Юрка, Богдана позбивал и поранил и в тот час шкоды немалые имѣ поделали•. А теперешних, деи, часов на завтрее Божего нароженя мѣца декабра

---

¹Очевидно, пропущено слово «поведили».

двадцат шостог дня в четвергъ брат мой пан Ѳедор, приславши ѱмыслне слуг своих на има Сивицког Яна, Раиског Матыса з былшими многими помощниками их мощно, кгвалтом на двор мой мене самог и брата моего пана Антона, слуг моих на има Юрка Варпахожког а Богдана Морочинског збили и зранили и подданног [моег] // Шимка и жону его также збили, змордовали•. И в тот, деи, часъ при том бою мне самому, брату моему, слугамъ и подданным моимъ шкоды немалые поделали•. Которых всих шкод реестръ меновите написаныи в себе быти менит. А потом, деи, на завѣтрие, в па тницу, посылал есми служебника моего Юрка до корчмы по гроши, которые, деи, кгда шол, до мене с пнѣми•, в тот, деи, час служебник его Янъ Раиский с помощниками своими•, перенемши, того служебника моего самого збил и пнѣи мои па нацдцат кол грошей в него ѱтнял и з него кожух и сукман знял•.

16 зв.

Дла чого ж на ѱгледанье ран своихъ, брата моего, слугъ и подданных своихъ бралъ ѱ мене вижомъ служебника моего Семена Ѳедоровича. Которыи виж тамъ бывши и ѱттола приехавши, пришедъчи передъ мене до книгъ тыми словы созналъ•, иж•, будъчи мне ѱ Рудъце, въ дворе, в пана Андрея на левои руце рана кривавая штыхомъ колотая•. Брат панский пан Антонъ поведиль, же его бито•, але ран есми в него не видеъл•; ѱ Юрка видеъл есми рану кривавую битую на голове•; ѱ Богдана видеъл есми рану рубаную на руце правои подле запястья•; в подданныхъ ѱ Шимка рана рубаная на голове•, а другая штыховая за плечима ѱ жонки его рана синая битая так же на плечох•, ѱ другои жонки [Тиш]ко(во)е рана в головѣ над чоломъ пробитаа аж до кости•.

И хотечи пан Андрей Рудецкий ѱ то мовити•, просиль, абы то было записано•. А так я жалобу и ѱповедање его и вижово сознание до книг замковыхъ записати казалъ.

// [№ 29] 28. Лѣт Бож нарож ꙗ̃ ѿ ꙗ̃ [1561] мѣѣ декаб кѣ [28] дѣя.

17

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего лудког•, земенин гсѣрский пан Ѳедор Василевич Рудецкий, жалуючи и ѱповедаючи тым ѱбычаемъ, што ж, деи, теперешних часов на завтрее Божего нарожения мѣѣ декабря двадцат шостог дѣя в четвергъ• посылал есми служебников своихъ на има Миколая Сивицког а Яна Раиског и Матыса ѱколского до имени пана Кгесинского Дублан с пнѣми по мед пресныи, которые есми был сторговал во Ивана Савчича дванаццат ведер по полторы копы грошей и там же до кравца по шаты, ино, деи, тот подданныи пана Кгесинског меду не дал•, поведаючи, абых до него по мед по сватех послал. А служебники мои, побравши шаты ѱ кравца, ехали до мене. Тог, деи, часу кон выбил ись санок Миколая Сивицког а Яна Раиског. Которыи кон из салками прибегл на двор брата моего пана Андрѣя Рудецког•, за которым, деи, конемъ служебник мой Матыс, приехавши на село, пытался ѱ кони. Люди ему

повелили, и ж кон из санками прибег до двора пана Андрѣва. Он за нимъ ехал до двора, того ж часу*, пытаючися ѿ кони*. То пак, деи, брат мои, пан Андрѣи, способившися з служебниками и людми, с подданными своими, которые на тот часть до него с коледою пришли, были пити*, тог служебника моего, не чинечи з нимъ жадное розмовы, | одно заразом стали его бити. Он, деи, перед ними дежчал. А брат мои, пан Андрѣи, з слугами и з людми из двора своего за нимъ гонил* и гонечи за ним, перенал тых служебников моих Сивиджого и Раиског. Которые вывернулись з санок, несучи з собою тьи речи, которые были на санках, а и ж имъ было трудно нести и обачивши боярина моего Микиту, которые ишол з двора пана Андрѣва, дали ему нести коц, ѿпанчи две, дылеи двѣ с китажкою, а двѣ жупицы, обачивши их, | идучи гостицном и тых заразом модно, кгвалтом пан Андрѣи з слугами и помочники своими збил и зранил*. И в тот, деи, час при том ѿ служебника моего Раиског згнуло пнѣи моих [готовых] //, которые есми посылал за мед осмѣнацѣт кол грѣи литовских*. А с нег, деи, оборвано саблю туреджюю, за которую, деи, дано пѣт кол грѣи, ку тому, деи, кожух барани и мошою с полцварта грѣи*, а в Сивиджого ѿпѣто аркабуз, кордъ, чинкатору, мешок* аксамитный и копу грѣи, ручник и ножи вгорские*, шапку, куницюю подбитую. А тот, деи, боярин мои, видачи таковыи квалт и не маючи в себе брони жадное, втекал и прибег до домѿ вранника моего Мордыша. Ино, деи, пан Андрѣи, брат мои, прибегши модно, кгвалтом на дом вранника моего, тог боярина моего збил и зранил и тые речи, вышеи ѿписаны, в него все побрал*.

Дла чого ж на ѿгледаѣ ран служебников своих брал в мене вижом служебника моего Ивана Лидоховского. Которыи виж там бывши и ѿтгола приехавши*, приходчи перед мене до книг тыми словы сознал*, и ж будучи в Рудце, ѿгледал есми служебника пѣа Ѳедора Рудецкого* и виделъ есми на Миколаю Сивиджом в головѣ две раны рубаных*; ѿ Яна Раиского рана на левой руке, на запасло битая, крываваая*; в Матыса на левой руке рана рубаная*; ѿ Микиты, боярина, рана синаа, битая на левой руке вышеи локта*. А потом, деи, при мне, вижу вradoвом, пан Андрѣи Рудецкий присылал вранника своего Трохима до пѣа Ѳедора Рудецкого и пытал его пан Ѳедор ѿ том кони*, которыеи из санками ѿ его служебников втек*. А так то вранник повелит, и ж тот кон из самми, с хомутом и з лецом ест ѿ пана Андрѣя Рудецкого.

И хотечи пан Ѳедор Рудецкий ѿ то мовити*, просил, абы то было записано. А так я жалобу, ѿповедаѣ го¹ и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал*.

¹ Пропущено одну літеру е у слові «его»: «ѿповедаѣ его».

// [№ 30] 29. Того ж мѣца декабра кѣ [29] дѣя.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лудкого, служебник его млѣти кнѣа Миколая Алдрѣевича Збаражого, старосты | креманелкого и малжонки его млѣти кнѣни Галны Деспотовны владник сѣрничкии пан Ян Яребинский жаловали и оповедал тым обычаем, што ж, деи, тых часов по Божом нароженю поддалныи кнѣа его млѣти люде с Тристайки ездили до корчмы пива пити и до имения костела Лудкого до Бокова. То пак, деи, мелник боковелчкии Васко а Грицко Залозныи, а ѳедец – люди боковелчкие и з ышшими многими помочниками а суседы своими, звазнившиса безвилене на воиґа тристайского на Михна Голубковича с палници на суботѣ, выпустивши его с корчмы, на гребли пред млыном его забили. По которого, деи, жона его той ночи приехавши з людми• и знашла его на гребли еще живог. И просила, по селу ходачи, абы ей з ним до избы впуццоно, которои, деи, нигде не пуццоно•. И привезла его до дому своег живого, але юж не мовил•, бо был велми збит и зранен, с которог збитя на завтрие в суботѣ передѣ вечером сконалтъ•.

Для чого ж на огледање тела трупу забитог брал в мене вижом• служебника моего Матыса•. Который виж там бывши и ѳтоґола приехавши, приходчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж будучи мне в Тристелцы и маючи при себе сторону, людеи добрых [з Голшан] паней Бокиевой поддалного Грицка•, а з Немелдкого Антонъ огледал есми труп небожчика Михна Голубковича•. Видел есми в головѣ рану битую, аж до мозгу и все тѣло збито, раны синии. И тоґды при огледало жона его поведила•, иж муж еѣ за причиною людеи бокиискихъ ест забить и с того света зшол•. А потом, деи, ехавши до Бокова, видели есмо знак на гребли, крови мног. И свѣчил мною вижом и сторонами пан Ян, владник сѣрничкии•, поведаючи•, иж на том местцѣ [ег забито и с тоґ, деи местца] небожчика Михна жона его взала•.

А так я то оповедање и вижово сознање до книг замковых записати казал•.

// [№ 31] 30. Того ж мѣца декабра л̄ [30] дѣя.¹

18 зв.

Передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим лудким постановившися обличне земане гсдѣрские пан Климентѣи Воиґич Боговитиновича з сестренками² своими Михаилом а Крыштооом Богухваловичи Лабунскими и дядко их пан Василей Иванович Лабунский оповедили и до книг вызнали тыми словы•, што ж, деи, есмо ѳт не | малого часу заштѣя и розницы ведучи право промежку собою мели, а обачивши з

¹ Справа записана іншим почерком.

² Виправлено зі слова «сестра» («е» замість «а»)

обудву сторон немалыи шкоды и наклады свои ѿ тые¹ вси розницы и заштѣя свои вгодливѣмъ обычаемъ передъ ихъ млѣтлю паны а приятели ншѣми поллобояныи и на то высаженными конецъ и застановеѣ вечистое а николи не порушеное вчинили• и подъ таковымъ обычаемъ листы, всю справу, которая ся ѿт початку заложена правомъ, а до дѣя сегоднеднегъ точила такъ выроки и презыски промежку собою на обе стороны сею вгодною ншѣю на вечныи чѣсы вморяемъ и николи ихъ сами промежку собою, такъ и кождыи потомокъ нашъ на обе стороны воспоминаѣти не маемъ•. Што ся дотычетъ именей нашихъ ѿчизныхъ в тыхъ ведлѣхъ роздѣлку и листовъ дѣлчихъ, которые ѿтецъ нашъ, небожчикъ Бгѣухвалъ зъ братомъ своимъ а даждкомъ нашимъ, паномъ Василемъ Лабунскимъ зъ ураду Креманецкого вчинилъ вечными часы, переставаемъ, николи его ниякими причинами не взрушиваючи правными и неправными•. Тыхъ тежъ именей трехъ Титкова, Микулина и Судилкова, которые матка моя, небожчица Овдотя, маючи вѣно ѿт ѿлца моего, небожчика Ивана Лабунского записаны невестце своєї, небожчицы Богданѣ, даровала и ѿписала с тыхъ трехъ именей, я, Василей Лабунский, вырекамъ яко, деи, [...] ровногъ ѿт братаничов моихъ мети не хочу, такъ и до жадного права николи позывалъ и ниякими причинами поискивати не маю•. Лѣчъ они на выхо[ване] до живота моего повинни поступити половицы Судилкова• албо Перегоновцовъ всѣхъ•, с тыхъ двохъ ѿдного, што бы-мъ с тогъ похотѣлъ•. А я того [што] на выховаѣѣ ѿт нихъ ѿзму, ни продати, ни заставити, ни ѿдати, ни записовати ниякимъ обычаемъ колвѣкъ старати не маю•, гдѣ бы-мъ кому якимъ обычаемъ и завѣлъ, тебѣ ни хто ѿдержати не можетъ• и по смерти моеи братаничомъ моимъ яко во властностъ свою безъ жадногъ права въехати и вѣчностю волно держати и по воли своєї шахвовати. Нижли то са мнѣ в роздѣлку ѿт брата моего [зостало] // и на листѣ дѣлчюмъ меновитѣ ѿписано тымъ я шахвовати, ѿдати, продати, заставити, заменити, яко самъ налепѣи къ пожитку своему розумеючи мимо братаничовъ всѣхъ крѣвныхъ и повиноватыхъ моихъ естемъ волѣнъ•. А за тымъ ѿповѣдаемъ и визнаемъ вгоды и застановеѣя своего, которое еднословне ѿбоя сторона визнаваючи в одно слово одна другои положивши оныи листы дѣлчие сполечне просили за то, абы былъ слово ѿт слова до книгъ вписанъ. Которыи листъ такъ са в себѣ маеть^А: «Зъ розказаня гсѣра короля его млѣ великого кнѣзѣ Жикгимонта Августа Шасныи Герцык, староста креманецкий Петръ Михайловичъ Семашко• а Иванъ Хребтовичъ•. Смотрѣли есмо того дѣла, што князь Юрей его млѣтлю Хвалчевский, бискупъ луцкий и берестѣйский, а панъ Миколай Воиловичъ Нарбургъ, староста киевский и мозырский, маршалокъ гсѣрский. Зъ розказана гсѣрскаго смотрѣли пана Богухвала Лабунского зъ братомъ его паномъ Василемъ Лабунскимъ•. Жаловалъ передъ ихъ млѣтлю панъ Богухвалъ Лабунский на брата своего пѣна Василя Лабунского• ѿ томъ, што, деи, которое заштѣе и неснадки | мѣли межѣ себе 8 многихъ рѣчахъ•. А такъ, деи, я зъ

¹ Очевидно, треба «ѿ тые».

братом своим паном Василем записали са под зарукою на замок Лудкии патсот кол гришеи, а на замок Креманеџкии патсот кол гришеи, а сторона стороне тисечу кол гришеи, иж мели ѿ всѣ заштѣя и неснаџки свои | межи себе едналным обычаем перед приятелми своими вгоду вчинити и в тых листех своих записаных рок, мѣстце и приятелеи своих меновите описали, естли бы которыи з них на тот рок перед приятелми вгоды принати не хотел тот мел тьи заруки платити. И кгда, деи, тот рок пришол, они, деи, тых, приятелеи своих, меновите в листех описаных ку оному еднало всѣх звести не могли и сами ачжолвек стали. Нижли, деи, брат мои, пан Василеи оное еднане розорвал и з ним еднаня принати не хотел и оному записови досыт не вчинил и в тьи заруки перепал*. Василеи Лабунский ѿпор чинил, иж, деи, ачжолвек я был з братом своим описалса вгодѣ едналнымъ обычаем межи себе принати и едначов, приятелеи своих в листех своих всѣх описаных. // Нижли кды, деи, тот рок пришол, тогды, деи, тые едначи наши не всѣ были зѣхалиса, ѿдно два и тьи на свои головы тог брати и нас поеднати не хотели и они са, деи, розѣхали проч*. А так их мл панове рада, видячи то межи нами, кгда ж водле опису их приятели* а едначи их на тот рок не зѣхалиса, а два едначи хота были*, але того ѱеднати не хотели. И тот ростыргъ не ѿт них са стал, едно ѿт тых едначов их, их мл оное заруки на палу Васило Лабунском не нашли*. А ѿ илшиє вси кривды заштѣя и ѿ поровнане делу дво именях их едналным вгодливым обычаем принали*. Чому ж их мл рок имѣ ѿбема сторонам рачили зложити*, которыи они сами принали под страченемъ права на ден матки Божи ѿ последнеи*, которое сѣто было ѿв ындикте шостом, и рачили их мл ку тои справе мене имѣ придати*. А они з рук своих едначами взали*: пан Василеи Лабунский з руки своеє взал кнѣа Александра ѳедоровича Порыџког а пѣа Гриџка Сенюты¹; а пан Богухвал з руки своеє пана Ѱлехна Козинского* а пана Ивана Богушевича*. А естли бы которыи с тых едначовъ на тот рок там быти не могли, тогды так же ровног ѿбрати мают*. А так за непоспешенством тых панов* гѣдрь корол его млст з руки пана Богухваловы быти росказати рачил палу Петру Семашку а палу Ивану Хрыбговичу*. Ѱдно ж са тая справа на рок зложоныи ѿт их млсти панов радѣ скончити не могла за хобою моею. А сами панове едначи того на себе брати не хотели*. А так я теперешнего часу на рок, ѿт мене зложоныи, которые з обудву сторон панове Лабунские принали под страченемъ права*. Пан Богухвал зѣ едначи своими приехал и пан Василеи Лабунский сам стал, нижли едначов своихъ як кнѣа Порыџкого, так и пана Сенюты з собою не мел*. А на местце их з собою мел кнѣа Владислава Збараского а Крыштоѳа Дудинского, нижли кнѣз Владислав и Дудинский* як росказаня гѣдрского, так теж и ѿт едначов, которыи мели быти з руки пѣа Василевы женого¹ порученя не мели, нижли мы чиначи досыт росказало

19 зв.

¹ Писарська описка, очевидно, треба читати «жадного».

20 гсѣрскому и водлуг описаня их [...] // дво имених их поровнае вгодливым обычаем вчинили, на што они з обудву сторон позволили и, списавши именья, наполю жеребеи метали: кому ся которая половица зостати мает. С которого порованя ихъ во имених ихъ пану Василю Лабуנסкому – Кольшчицы, Сахновцы, Скалицы на част его пришли, а напротивку тыхъ имении пану Богухвалу на его част – Городище, Гребенин, Лотовка. Нижлие тое имее Кольшчицы на тот час в заставе от пана Богухвала Лабунского в семидесят копах грошеи, а Городище обадва весполк заставили в девеностъ копах грошеи, к чому ся сами з обудву сторон знали. И што ся дотычет тых имении заставных, так есмо межии ними постановили, на што они сами з обудву сторон призволили, иж пан Богухвал мает дати пану Василю двадцат и пят кол грошеи, а пан Василеи сам Кольшчицы окупити мает, а напротивку тог пан Богухвал городище сам в девеностъ копах окупити мает, або пан Василеи мает дати пану Богухвалу полпетадесят кол грошеи. А пан Богухвал Кольшчицы окупивши, пану Василю, брату своему, подати мает. И маот тыи имения водлуг того розделку держати вечно. И на то есмо пану Богухвалу Лабуנסкому дали тот нашъ лист под нашими печатми.

Писан в Кремлицы лѣта Божего нароженя тисеча палсот чотырдесят сего мѣа октебра двадцать шостого дѣя, индикта шостого.

На што и выпис с книг под печало моею пан Василеи Лабуньский себе взал. А пан Климентъ з сестрелцами своими [в] тое ж слово также себе другии взалъ^Δ.

[№ 32] 31. Того ж мѣа декабра ѿ [30] дѣя.

20 зв. Присылала до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег лужкого, ес млст пани Францишкова Фаличовскаа, старостинаа квелская, пѣи Гална [Крыцкаа], оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, тых часов недавно прошлых без былности пѣа малжонка моего мѣа декабра сегонадцат дѣа в овторок пан Василеи Борзобагатыи, сын воита лужкого пѣа [Иванов], пособиавшиа з многими людми и помощниками своими [наехал] моцно, кгвалтом на имее наше до Руды, которое, деи, имее малжонок мой // держит от его кролевское мѣсти, врадника пѣа моего Остапа и людеи рудских были, мордовали, одных рогознали¹, а других, поймавши, везали^а и з собою побрали, которых, деи, еще и до сих часов не маш^а и нѣт вѣдомости, где их подевали. И в тот, деи, час при том кгвалтовном наехалю кони, быдла, свиини, дробинны, гуси, куры, людеи рудских побрали, все село спустошили, шкоды великие починили и с комор ихъ всю маетност: шаты, грѣи и всакие домовые речи

¹ Описка, треба «розогнали».

кгвалтом вылутили и побрали[•]. Которых, деи, всех шкод людских трудно выписати, бо, деи, людеи нѣт[•], а халупы их пусты стоят.

И просила еѣ млст пани Ѡлчѣвскаа, абы то было записано. А так я тую жалобу и Ѡповедаѣ еѣ млсти до книг замковых записати казаль^Δ.

Початокъ року а̄ ѳ̄ з̄а [1561]¹.

[№ 33] 1. Лѣт Бож нарож а̄ ѳ̄ з̄а [1561] мѣа гелвара а̄ [1] дѣа.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего, луцкого, посланец гсдѣрскіи Соломон Абдулис жаловал и Ѡповедал тым обычаемъ, што ж, деи, ма послал гсдѣрь корол его мл з листы | своими гсдѣрскими ѓ справах своих гсдѣрских до цара переколского, до Ѡрды[•], то [пак, деи,] тых часов по Божеем нарожею в недѣлю мѣа декабра двадцат дева[того] дѣа, едучи мнѣ гостиньцом, приехавши до имения пѣа Ивана Яцкови[ча Борзо]багатого, ключника и воита луцкого, до Туличова и ставши в дому [гостин]ном, хотечи переночовати и пытал есми гсдѣра домовог, [если бы] мнѣ шкоды в дому его не было. Ѡни мнѣ за то прирек, а по малои Ѡили [у вечер] пришедчи з двора служебники пана Борзобагатог на [има Станислав] Ѡ(в)довскіи а Каспор Каменскіи, пришодчи и до господы моеѣ, [не маючи со мною] жадное розмовы, кона моего взяли з господы моеѣ, хотачи на мнѣ взати мыто. Я имъ поведил, иж мыта жадного не даю, [бо-м я ест посла]нец гсдѣрскіи а еду з листы королевскими. Ѡни, деи, на то ничог не [дбаючи], // 21 кона моего мнѣ не дали и з собою его взяли[•]. А потомъ, деи, на завтриѣ, в понеделок, рано тые ж служебники пана Борзобагатог, способившиа з многими людьми туличевскими и с помощники своими, пришодчи модно, кгвалтом до господы моеѣ мене самог и слуг моих збили и зранили[•]. И в тот, деи, час при том бою и другог коня моего з возом моим взяли, на котором, деи, возе было мног речеи и помижки его королевское млсти[•], которые через мене там посланы[•], так теж листы гсдѣрскіе потребные, ку тому гроши золотыи чирвоныи и талари, и шаты мои, так теж и листы | стацелные – то все побрали и великие шкоды поделали. Которых всех шкод реестрь меновите написаныи в себе быти менил[•]. Я, деи, выдачи таковыи кгвалл, поехал есми зъ села. Ѡни, деи, за мною кони мои выгнали, а воз мой зо всеми речами в себе загамовали[•].

Дла чого ж на Ѡгледаѣ ран и хотечи пану Борзобагатому тых служебников и подданных его приручити, брал в мене вижом з ураду замку Луцкого служебника моего Ивана Василевича[•]. Которыи виж ран его самог и служебника его Ѡгледавши и в пана Борзобагатог бывши, пришодчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж видеел есми на Соломоне рану на лѣвои

¹ Написано більшими літерами і темнішими чорнилами. Ймовірно, пізніша вставка.

руце битую синною*, а на служебнику его, на Юхну Житовичу рана рубаная в лѣвое руки на палцы*. А потом, *деи*, пан Соломон зо мною, вижом врадovým, ходил на место до пана Ивана Борзобагатого и, знашодчи его в дому воитовскомъ, чинил перед ним жалобу на служебников его и на подданных людеи туличовских. На то пан Борзобогатыи поведил, иж то служебники, на которых ты жалуєш, не мои. Заправды, же перед тым в мене служили, але есми их недавно проч *олправил**. А врадник мои туличовский Богдан [вчорашнего] дїа вовторок¹ *от* мене до Туличова поехал*. А за тым Соломон приручил пану Борзобагатому под трема тисечма копами грїєи, абы тых служебников Станислава *Овдовског* а Каспора *Камєнског* и [помочни]ков их не спустил, поки са ему в том справедливост станет, поведаячи [во имєне] 21 зв. Туличове ни *от* ког ишлог, *одно от* [слуг] и *от* подданных [твоих] // бои и шкоды великие стали.

И хотєчи посланец гсїрский *от* то мовити*, просиль, абы то было записано. А так я тую жалобу, *оповеданє* его и вижово сознає до книг замковых записати казаль.

[№ 34] 2. Того ж мсїа гєнваря в [2] дїа.

Пришодчи перед мене Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцкого*, земайка гсїрская пани Зофїя Петровна *Олєхновая Козинска** жаловала и *оповедала* *обтяжливе* тым *обычаєм**, што ж, *деи*, тых часов в субботу прошлую мсїа декабра двадцат *осмог* дїя пан Иван Яджович Борзобогатыи, *воить* лудкии, без бытности моеє наслаивши врадника своего заборовльського Станислава *Гришковског* из *ылшими* служебниками своими на двор *мои* Заборовльский *моцно*, *кгвалтом* *свереп* моих *стадных* *десят** а жеребцов валашаных *четвертолѣтков* чотырех з двора моего *взавши* и до *имєня* *загнати* казаль*. А тых *свереп* моих *стадных* и жеребцов во *имєню* *своєм* *маючи* мне *олдати* и *поворочати* не *хочет**.

И просила пани *Козинская**, абы то было записано. А так я тую жалобу и *оповеданє* ее до книг замковых записати казаль.

[№ 35] 3. Того ж мсїа гєнваря в [2] дїа.

Запис книг замку гсїрског *Луцкого*° *Василя* *Михайловича* *Семашка* и *Гаврила* *Василевича* *Бокия*, *судєи* *повѣту* *Луцкого*°, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого.

---

¹Можливе трояке пояснення цього написання: 1) пропущений уподібнений прийменник в – в ввторок, 2) в овторок, 3) во вторник.

Смотрели есмо той справы. Ставши перед нами на рок ѡбоя сторона, жалобнаа и ѡпорная, пан Василеи Романович Белостоцкии, будучи затруднен илшими справы своими, не стал, але ѡт него ѡмоцованыи брат его, пан Яцко Белостоцкии, ведле позву жаловал на пѣа Олехна Белостоцкого, што ж, деи, ѡстал винен служебнику Василеву, Семену Хропуну, за бои па т кол грѣи. На то пан Олехно поведил, естли был винен // але-мъ юж за то служебнику его досыт вчинил и показал лист под печатю пана Матѡѣя Белостоцкого, в котором пишеть, визнаваючи, иж пан Олехно дал тому служебнику две копѣ грошеи, ку чому ся служебник пана Василевъ не знал. А пан Яцко тому листу вѣры не дал. А так мы з розсудку своего нашли пѣа Олехна Белостоцкого виноватым, всказали есмо на нем пану Василю па т кол грошеи, которым пнѣем и рок положили есмо за три недели. А што са дотычет, иж ѡн лист вызнаныи в себе мает заплате ѡстави, есмо его при волном права мовени.

Яко ж суди сказане наше до книг замковых записати казали.

[№ 36] 4. Того ж мѣа гѣнваря в [2] дѣа.

Запис с книг замку гѣйрског Луцкого Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокия, судей повѣту Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого.

Смотрели есмо той справы. Ставши перед нами ѡчевисте земане гѣйрские на року ѡбоя сторона, жалобная и ѡпорная, пан Тихно Иванович Хомек водле позву и листу децкого жаловал на пана Гурина Дахновича Жабокрыцкого, што ж, деи, ѡтец его, небожчик Дахно Жабокрыцкий, дла великой а пилной потребности своее позычил в нег ѡсмѣдесят коп и три копы грошеи личбы и монеты литвское, которые, деи, пнѣи на рок певныи ѡписал са ему был ѡдати, на што ж и лист записныи ѡпца его небожчика Дахна Жабокрыцкого под печатми лю[деи] добрых и с подписю влостной руки его перед нами показовал и был вычитал. В котором совито шкоды и наклады ѡписаныи и так доложено, и[ж] естли бы на рок ѡписаныи тых пнѣи ему не ѡтдал, ѡписал са в ыстияне и в совитости людеи своих жабокрыцких десет чоловѣков, // которы бы са палу Тихну подобали, мел поступити, за шкоды и наклады досыт вчинити. То пак, деи, небожчик, пан Дахно Жабокрыцкий, не дождавши того року, с тог света зшол. А сын его пан Гурин, ѡставыиса на имѣю ѡтчизном и вживаючи всеи маѣтности ѡпцевское, за вломинанем владовым платити не хотел. На то пан Гурин Жабокрыцкий поведил. «Слышу тут жалобу пана Тихнову, иж ѡн мене ѡдного з отчизны моее позывает. А нас колко брати? Я, деи, сам того долгу ѡпцевского без брати своее платити ему не винен, ѡ право вступовати и ѡказывати не хочу. Нехай, деи, пан Тихно не ѡдного мене, але и бралю мою позывает». На то пан Тихно поведил, иж ему дал позов перед роком за дванадцат недел. Дла чого, деи, ѡн брати своее ку праву не поставил. Я, деи, брати его збирати не буду, бо их не знаю, толко его

самог старшого сына Дахнова знаю. Он по смерти оца своего имени отчизное держит и вживает». И просил пан Тихно Хомек, абы был захован водле обычаю права посполитога. А так мы, вгланувши в Статут, иж сын старшии по смерти оца своего, *если будет припозван, винен долги оцевские платити, не вымовляючи ся недорослостю от брата своего, дчинили есмо пфа Гурина Дахновича от советости волным*, а тую суму пнзии долга оца его *осмьдевят¹ коп и три копы гршеи* а за шкоды и наклады *семнадцат коп грошеи*, тог всего суму всказали есмо на нем палу Тихну сто коп грошеи личбы и монеты литовское. И в тех пнзех водле опису небожчика Дахна пфа Жабокрыцкого присудили есмо десяти служобь людеи на зупольныхъ дворищах во имело пана Гурина Жабокрыцкого в Жабокрыках. Мае[т] [он] те люди держати и вживати до зуполной заплаты той су[мы] пнзии.

Которое всказане наше до книг замковых записати казали.

23 // [№ 37] 5. Того ж мѣся гелвара в [2] днѣя.

Запис с книг замку гедрского Лудког Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокия, судей повѣту Лудкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого. И на тотъ часъ при насъ были пан Александро Марковиц Жоравницкий а панъ Миколаи Харлинский.

Смотрели есмо той справы. Ставши перед нами земане гедрские на року обоя сторона, жалобная и олпорная, пан Петръ Иванович Хомек водле позову и листу децкого, жаловал на пана Гурина Дахновича Жабокрыцкого, што ж, деи, отецъ его, небожчикъ Дахно Жабокрыцкий позычил в него двадцат копъ и осмь копъ грошеи монеты и личбы литовское, на што ж и лист записны небожчика Дахна Жабокрыцкого подъ печатми людеи добрых и с подпислю[!] властное руки е[!] показоваль, в котором советост, шкоды и наклады описаны. А особливого, деи, долгу винен остал три копы грошеи, чому, деи, посведома мачоха его пфи Дахновая Жабокрыцкая. На то пан Гуриин Дахнович поведил: «Слышу жалобу, иж панъ Петръ мене одного з отчизны моее позывает. А нас колко брати? Я, деи, того долгу оцевского без брати своее оденъ самъ платити и олказывати не повинен. Нехай, деи, панъ Петръ не одного мене, але и брало мою позывает». Ку тому пан Петръ поведил, иж ему дал позов перед роком за дванадцат недел. Дла чого, деи, братии своее ку праву не поставил. Я, деи, брати его не знаю и збирати их не буду. Толко его самого старшого сына, пана Дахнова знаю [и он] по смерти оца своего имени отчизное держит и всеи маелности вживает, а долгу оцевского платити не хотел.

---

¹ Очевидно, описка, треба «осмьдесят».

И просил пань Петръ Хомак, абы был захован ведле обычаю права посполитог и Статуту Земског. А так [мы], вглянувши в Статутъ, иж сын старшии по смерти отца своего, естли будет припозван, винен долги отцевские платити, не вымовляючиса дорослостю лет брати своею, дчинили есмо пѣа Гурина Дахновича от советости волным, а тую суму позычных пѣзии долть отцевский двадцат кол и осмь кол грошей, а за шкоды и наклады пѣа Петровы пат кол грошей. Того всег сумою тридцат кол и три копы грошей монеты и личбы литвское всказали есмо на имело его Жабокрыках на части небожчика Дахна Жабокрыжого. А што са дотычет трех кол гршей, то есмо дали на розознае мачохи его паней Жабокрыц[коє]

// Яко ж тоє всказанье наше до книгъ замковых записати есмо казали.

23 зв.

[№ 38] 6. Того ж мѣся гелвара второго дѣя.

Пришодчи и постановившиса обличне в замку Луджомъ передь нами Гавриилом Василевичомъ Бокиемъ, судею повѣту Луджого, а Борисомъ Ивановичомъ Совою, подстаростимъ лупкимъ, земенинь гдѣрскый пан Януш Прокопович Вгриновский, оповедалъ и сознавалъ тымъ обычаемъ, иж што з розсудку врадѣ здешнего замьку Луцького присужоно было мачосе моеи, паней Урине Болбасовне, вѣна от небожчика отца моего неописаного тридцат кол грошей и к тому третью част в людех, в полахъ, в сеножатехъ и во всех пожиткохъ имена моег Вгриновского до тых часов, покол замуж поидет. Ино вже есмо с панею мачохою моею в томъ промежку себе приятельскимъ а вгодливымъ обычаемъ застановили, иж вжо пани мачоха моя, взявши от мене нѣкоторую суму пѣзии – третью част именя Вгриновского, – што мела до часу слушного держати, мнѣ в держане мое дала и поступила и вже в то ничимъ вступовати не мает. А што ся дотычет именей моих отчизных в повѣте Ввружкомъ: Кот[чи]ща и Велавска, што небожчик отец мой в двохсот копах грошей заста[вил] и листомъ своимъ описалъ, ино пани мачоха моя тых именей зо вси[ми] пожитки держати и вживати мает до зуполное еє млсти от мене заплаты оноє сумы двохсот кол гршей. А не отдавши ей тых пѣзии сумы помененоє я сам, сестры и никто з ближких моих в тые именя вступовати, ани которое переказы задержаня еє не чинити не маем, ни в чом ли[сту] небожчика отца моего не нарушаючи, але овшемъ его при моцы зоставити и заховати маемъ. Где тут же ставши очевисто мачоха ег пѣи Урина Болбасовна таким же способом вызнала, иж промежку себе на том застановили и показала лист записный малжолка своего под печатми [людеи добрых] на тые именя вышел помененыє. [И былъ вычитанъ] с початку аж до колца. Который лист так ся в себе мает: // «Я, Прокол Матѣевич Вгриновский визнаваю самъ на себе сим моим листомъ, кому будет потреба того вѣдати або чтучи его слышати нинешнимъ и на потом будучимъ, иж позычил есми 8 жоны моеє пани Урины Болбасовны ку потребе моеи двѣсте кол грошей литвское личбы, лича чи по

24

десяти пнѣии ѿ грош, и в тои сумѣ пнѣии заставил єсми жонѣ моєи имєнє мое ѡтчиное никому ни в чом не винное• село Котчишца, част мою, люди на има Павла ѡтамана, Якима Малца, Залца Полуяна•, а в другом сєлє моем ѿ Велажку чоловѣка моего моєє части на има Евдокима и зо всими с тыми людми зъ их зємлами боргными, полми, сєножатми, дубровами, с пуццями, з реками, з озєры, бобровыми гоны, зо всими платы грошовыми и данми медовыми, зо всим тым, як ся тоє имєнє ѿ себе маєт, ничог на себе не ѡставуючи, маєт жона моя, пани **Урина**, тоє имєнє, держати и єго вживати так, як я самъ держаль. А не ѡтложивши тои сумы пнѣии верху ѡписаное в жоны моєє пани **Урины**, я самъ, дѣти и ближкєє мои того имєня и людєи з рук єє брати не маєм до тых часов, поки я самъ, дѣти або ближкєє мои тую сѣму пнѣии єи заплачим. А єсли бых самъ, дѣти• або ближкєє мои тоє имєнє в жоны моєє з рук взяли•, а не ѡтложивши сумы пнѣии• або чимъ-колвє нарушили, тогды маємъ заруки заплатити пану воеводе кєєвскому сто коп грошєи, жонѣ моєи **Уринѣ** другую сто копъ грошєи. А заплативши зарукѿ пред сѧ жона моя тоє имєнє и люди держати маєт до тых часов, поки ѡт мене самог, ѡт детєи або ѡт близких моих єи зуполная заплата станєт•. А єсли бы котории чоловѣкъ мои ѡтчизный с того имєня задержаня жоны моєи проч гдє пошол•, тогды я сам, дѣти и ближкєє мои тог на жонѣ моєи поискивати не маєм•. А при томъ были и тог добре зведоми их млст княз Дмитрєи Александрович Бурємский•, пан Роман Иванович Белостоцкий, пан Андрєи Иванович Колпытовский•, а пан Иляш Несвєдкий•, а пан Дахно Александрович Мушата **Ухлоповский**•, а пан Еско **Улєхнович Грушвицкий**.

И просил єсми их мл ѡ приложєнє печатєи и их млст то на прозбу мою вчинили и печати к сєму моєму листу приложили и длѧ лєпшєи твєрдости я сам печат мою приложил и руку мою влостную подписал. И сєс мои лист на то жонѣ моєи **Уринѣ** я дал под печатми их млсти панов верху писаных // и под моєю печало и с подписомъ руки моєє•.

Писан в Пашовѣ лѣта Божєго нарожєня тєсєча патсот пѧтдєсѧт чєтвєртого мѣца ѡктєбра дєсѧтого дня».

А по вычєнєю листа• просил пан Януш Вгриновский•, абы то было записано•. А так мы ѡчевистое сознанє, доброволное ѡповєданє их и листъ небожчика Вгриновского до книгъ замковых записати казали.

25 // [№ 39] 7. Лѣт Бож нарож ꙗ̃ ꙗ̃ ꙗ̃ [1561] мѣѣа гєлвара в̃ [2] дѣѣа.

Запис книг замку гсѣрського Луцкого^Δ Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василєвича Бокея, судєи повету Луцког а Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого•. А на тот час при нас были пан Миколаи Харлинский а пан Александро Маржович Жоравницкий.

Ставши перед нами его млст княз Богуш Дмитрович Любеджий оповедил, што ж, деи, за позвы и за дежким позвал есми кнѣз Воину Вороницкого, иж он за листом владовымъ намяминальнымъ о покрадене двоига коней на подданных своих тристанскихъ на има на Тимоша², а на Невкраша¹ и на Ивана зложил был рок ку праву при стороне. Ино, деи, владник мой на рок припалыи восполок изъ судьями своими Гришкомъ Кучинским, владникомъ рожищъским, с Крыштоомъ а Иваном Гулалницким, ѳеджом Мордашевичом а Савкою Благутичом до нег в двор приехали. Он, деи, на тот час на подданных своихъ рок самъ зложивши права дати и справедливости вчинити не хотел и способившиса з слугами и з людми своими трыстанскими их самых моцно, кгвалтом позбивал и помордовал и в тот, деи, час при томъ бою погинуло в них речеи немало. Напервей ѳ Михаила, владника любеджого, десет коп грошей готовых, сукна порприяноваа гвоздиковая, шнуры на ней с пуклами золотыми, сагайдак, сабля, шапка; а Гришку Кучинскому, владнику рожищъскому, сагайдак з луком, з стрелами, сабля, шапка; а Крыштооѳ Воине, владнику любеджому, кон серыи з седломъ, кордь, пояс из вачкомъ и полгоры копы грошей, хустка и шапка; Ивану Селелдкому, владнику пѣа Харлинского, сукна синая лунская, шалка, пояс и полкопы грошей; ѳ Янка Ярмошевича сукна порприяновая гвоздиковая, сабля, кон серострокатыи из седломъ, пояс с калитою и две копе грошей, шалка с куницею; ѳ ѳедка Мордашевича сукна лунская синая, кон плесивыи // из седлом, кожух барани, шалка, пояс с калитою и палнацат грошей; ѳ Савки Благутича клача з седлом, сукна лунская синая, кожух барани, шалка, пояс с калитою и двацат грошей. А кгда, деи, они из села ег вышли, владник, деи, мой посылал служебника своего Матыса, ѳпоминаючи ег, абы он тыи речи их им поворочати казал. Он, деи, тых речеи ничог не вернул и еще, деи, над то тог служебника моего збити казалъ. И при том бою згинула в нег сукна порприяну лазуровог, кон рыжии из седломъ, сагайдак з луком и стрелами, шапка, сабля и тот, деи, лист владовый намяминальный еще на он час, кгда ег перед сторонами намяминал и права просил ѳ себе моцно, кгвалтом загамовал и до сих часов не ѳдал. За которыми позвы на рок позваныи ѳ воздвижении Честног Креста так теж и за дежкимъ на тот рок зложоныи нинешнего дѣа, мѣа гелъвара втор(о)го дѣа княз Богуш его млст Дмитрович Любеджий року вставал и ку праву перед нами зо всимъ доводом своим готов был и пилност в том чинил через ден аж до вечора, хотечи водле позву и листу данного справедливости своєї доводити. А княз Воина Вороницкии яко за позвы на рок припалыи, так теж и за дежким на рок зложоныи перед нами ку праву самъ не стал и никого ку ѳказу з моцно зуполною на мѣсто свое не присылал, ани ко(то)рой причины слушнои перед роком ѳ себе знати не далъ. А так мы,

25 зв.

---

¹ Написано помилково. Треба читати «Невкраша».

заховываючиса ведле обычаю права посполитого и Статуту Земского, за несталець ку праву кнѣа Воины Вороницког всказали есмо на нем кнѣю Богушу Дмитровичу Любелцкому за бои владнику его Михаилу Гулалницкому двадцат коп грѣи, а за коня его з седлом, з епанчою десет копъ, за сагайдак три копы, за однорадку порприянову три копы грѣи, за саблю полкопы грошеи, за шалку сем грошеи а десет коп готовых грошеи; Гришку Кучинскому, владнику рожицьскому, за бои его двадцат копъ, за сагайдак з луком, стрелами три копы грѣи, за шалку семь грошеи //; а Крыштоф Воинѣ, владнику любелцкому, за бои его двадцат коп: за кон з седломъ осмь коп грошеи, за кордъ золотыи полскии, за пояс вгорскии дванадцат грошеи, за вачок золотыи полскии а готовых пнѣи полторы копы грошеи, за шалку и за хустку десет грошеи; Ивану Селецкому за бои его пат коп грошеи, за сукню его люнскую полторы копы грошеи, за шалку и за пояс осмь грошеи а готовых пнѣи полкопы; Южку Ярмошевичу за бои ег двадцат коп, за сукню порприянову две копе, за саблю полкопы, за кон ег пат коп, за седло копу, за пояс с калитою осмь грѣи а готовых пнѣи две копе, за шалку с куницею двадцат грошеи; Ѳедку Мордачевичѣ за бои его пат коп, а за сукню полторы копы, за кон его из седлом пат коп, за кожух барании полкопы, за шалку, за пояс и за калиту десат грошеи, а готовых патнадцат грошеи; Савяе Благутичу, бортнику, за бои его сто грошеи, а за клачу з седлом три копы грошеи, а за сукню его полторы копы, за кожух полкопы грѣи, за шалку и за пояс с калитою десат грошеи, а готовых двадцат грошеи. А служебнику Михаилу Матѣсу за бои его двадцат коп, за сукню две копы, а за кон его из седломъ три копы, за сагайдак з луком, стрелами полторы копы, за шалку и за саблю его полкопы грѣи. Тог всего сумою на князи Воинѣ Вороницком всказали есмо до права кнѣю Богушу Дмитровичу Любелцкому сто коп семдесат коп осмы коп тридцат грошеи и девет грошеи.

Которое всказане ниѣе судовое до книг замковых записати есмо казали.

[№ 40] 8. Того ж мѣѣа гѣлвара 7 [3] дѣя.

26 зв. Запис книг замку гсдрѣског Луцког Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокия, судей повету Луцког а Бориса Ивановича // Совы, подстаростего луцког.

Ставши перед нами земенин гсдрѣскии пан Семѣн Зброхович Воютинскии водле позву и листу децког ѡповедал, што ж, деи, перво сег позвы владовыми, а теперечи листом децким позывал есми пѣа Матѣя Романовича Белостоцког ѡ том, што ж, деи, он тог лета по светом Петре в паницѣ мѣѣа июла патого дѣа способностиса с помочники своими, приехавши и молно, ктвалом на череду смыковскую имена жоны его и его самог, пастухов збивши, розогнал и два кони с череды побрал. одног, деи, коня пасыжова рыжого, за которог, деи, давано десат коп грѣи, а другого находника ег гнедог, за

которог, деи, сам дал сем кол грошеи, которые, деи, кони застал в нег ъ дворе пѣа Ялка Шибѣнског. За которыми позвы ѡ роках судовых прошлых по Чесном Кресте, так теж и теперечи за децким мѣа гелъвара третего дѣа в палницу пан Семень Зброхович Воютинский року пред нами ѡставал ку праву готов был и пилност в том чинил, хотечи ведле позву и листу децког справедливости своее собе доводити. А пан Матѡеи Романович Белостоцкии яко за позвы на рок припалыи, так теж и за децким на рок зложонныи ку праву сам не стали никого ку ѡлазу з моцю зуполною на мѣсто свое не присылали и никотори причины слушнои ѡ собе до нас, враду, знати не дал. И просил пан Воютинский, абы был захован обычаем правным. А так мы, заховываючиса водле обычаю права посполитог и Статуту Земского за нестанеи ку праву Матѡея Романовича Белостоцкого ѡсказали есмо на нем до права пану Семену Воютинскому за кон рыжии пасылка его десат кол грошеи, а навѣжи другую десат кол, а за находника ег семь кол грѣеи, а навѣжи другую сем копь. Того всего сумою тринадцат¹ кол чотыри копы грѣеи ѡсказали есмо до права пану Семену Воютинскому на пану Матѡею Романовичу Белостоцком.

Яко ж всказале нѣе судовое до книг замковыхъ записати есмо казали^А.

// [№ 41] 9. Того ж мѣа гелъвара г̃ [3] дѣя.

27

Запис книг замку гс̃дрьского Луцкого• Василя Михайловича Семашка, Гаврила• Василевича Бокѡя, судеи повету Луцкого а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого•.

Пришодчи обличнѣ и постановившиса перед нами• земалка гс̃дрьская, пѣи Прокоповая Вгриновская пѣи Ѡрина Болбасовна восполок с пасынкомъ своим пном Янушом Вгриновскимъ ѡповедала и вызнавала тым обычаем, што ж, деи, позывала есми ку праву пасылка своег пѣа Януша ѡ третюю част имения Вгриновског и Михлинског за судом вѣ мне всказаную, которую ѡн сам на себе держал и вживал ку тому и шкоды иш[!] наклады свои и ѡ илшии многие речи то, деи, теперечи на рок припалыи, не допускаючиса ку праву, пасынок мои просил мене за то, абых с ним приятелским обычаемъ погодила. Што ж я, не хотечи болшеи трудности вживати ку шкоды и накладомъ приходити, то есми вчинила, и ж мы с обудву сторон впросивши их млсти пѣѡв пасынок мои з руки (с)воеи² киѣа Богуша Дмитровича Любецкого а дворенина гс̃дрьского пѣа Иляша Богушевича Несвѣцкого, а я з руки свои пѣа Андрѣя Колытовског, пѣа Данила Рогозѣнског и брата своег пана Григоря Болбаса на том засадили их млст пѣѡве едначи пѣи з обудву сторон межи нами так погодили, и ж пасынок мои пан Януш Вгриновский за вѣно мое напротиву третѣи части имения

¹ У словѣ закреслено чорнилом «на», а на берегах винесено пѣзним почерком «тридцать».

² У словѣ пропушено початкову літеру с, треба читати «своеи».

Вгриновског и Михлинског так теж за всѣ шкоды и наклады мое, ѿ што єсми ег позывала, дал мнѣ палдєсат коп и пал коп грошеи личбы и монеты литовское [...]ожи с тог имени Вгриновског з Михлинског зо всеи третєи части, што на мене приходила, вырекамса и вжо до того не маю ничего, яко ж позвы, листы, выписы владовыи и всю справу свою, ѿ што его позывала перед нами, пасынку своему подавала // а болшеи тог справы в себе быт не поведала и хотя ж бы, деи, тои справы, листы, которые са появили, тые вжо перед каждым правомъ моцы жадное мѣти не будет. А што са, деи, дотычет ѿтчиzny пасынка моего других имении в повѣте **Ўврудкомъ Котчисца и Велавско**, который ѿтец его, небожчик Вгриновский, малжонок мои, тыи имена мне заставил в двохсот копах грошеи. И показала на то лист записныи под печатми людеи добрых так теж под печатю и с подписью властной руки небожчика пѣа Прокোпа Вгриновског*. На то пасынок єе пан Януш Вгриновский повелит. «Я, деи, са в тыи имения вступовати не хочу, нехай мачоха моя тыи имения держит и вживает до зуполное заплаты сумы пнѣи описаное водле листу записного. А кгда, деи, тыи пнѣи ѿдам, тогды она будет вижна мне тых имении поступити»*.

А так мы тую вгуду застановєня их ѿчевистое сознає до книг замковыхъ записати казали^Δ.

[№ 42] 10. Того ж мѣся гєнваря 5 [6] днѣя.

Запис книг замку гєдѣрског Лудког^Г Василя Михайловича Семашка, Гаврила Василевича Бокия, судеи повету Лудкого*, а Бориса Ивановича Совы, подстаростєго лудкого.

Смотрєли єсмо тои справы. Ставши перед нами на року ѿбоя сторона, жалобная и ѿпорная, пѣи Зоѣя Михнова Козинская восполок из сыном своимъ пнѣм Романом жаловали ведле позву на панною Любку Романовую Бѣлостоцкую, што ж, деи, малжонок [...] пан Роман Белостоцкии, будучи на справе их судьями¹ с пнѣм Яном Богушевичом, которая справа на листєх вызнаных описана меновитє и печат пѣа Яна Богушевичова приложона, а пан Роман Белостоцкии на тот // час печати своєи в себе быти не поведалъ, обещаючи свою печат илшим часом к тому листу приложити. С которым, деи, листом до него посылала, он печати не приложил, а потомъ с тог света зшол. А по смєрти, деи, его пѣи Романова вижна єст печат мужа своєг к тому листу приложити и не прикладаєт. На то пѣи Романова Белостоцкая повєдила, иж скоро по смєрти небожчика пѣа Романа Белостоцког, мужа єе, пришедши сын єе пан Матѣи скрыжку з листы и печатю ѿца своєг взал, а хотя бы, деи, печат мужа моєг в мене была, я бых єе не приложила, бо кгда пѣи Козинская с

¹ На письмі відбито асиміляцію – с судьями [‘с:уд’ами].

тым листом до мужа моего присылала, просечи ѿ приложєнє печатии, тогда муж мой к тому листу печати свои приложити не хотєл, поведаючи, иж тот лист не слушне справен, ку чому са пїи Козинская и сама знала, иж до пїа Романа Белостоцкого с тым листом посыдала, а ѿн печати своєи приложити не хотєл^р.

А так мы, обачивши невчинност пїєи Романовои Белостоцкой, вчинили єсмо єє ѿт пїєє Козинское и ѿт сынов єє в том волною. И то єсмо до книг замковых записати казали.

[№ 43] 11. Того ж мѣа гѣлвара ... дїя¹.

Запис книг замку гєдрьского Луцког Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василєвича Бокея, судєи повету Луцкого а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого.

Што кнзь Богушь Дмитрович Любєцкии позывал поэвы врадовыми пїа Андрея Григорєвича Хмару Миловског ѿ збите чотырох члѣков и ѿ забрає конєи их. А так ѿни, ѿбоя сторона, пришедчи перед нас ку праву взявши на то добрых людеи межи собою пого[дили] а застановєнє свое нам ѿбавили тым обычаєм, иж княз Богушь Любєцкии за прозбою людеи добрых ѿпустил палу Хмаре бои подданных своих, так теж шкоды и наклады, ѿдно-м што был пограбил кони, то маєт пан Хмара подданным єго млсти дати две сверєпы, а за двоє конєи пнѣми // заплатити пат коп грѣшєи, которыи пнѣи и тыи двоє сверєпы єго лист подданным маєт дати ѿт сєго дїа, патници, мѣа гѣлвара трєтєго дїа за две недєли. На што ж и квит под печало ссвоею[!] кнзю Богушу Любєцкому на то дал, а княз Любєцкии поэвы єму поворочал, а выпису в себе быти не повєдил, а хота ж бы и был тот, ѿжо ни перед которым правом моцы жадное мєти не будєт, а што теж пан Хмара Андреи позывал княза Богуша Любєцког ѿ невчинєнє справедливости на врадника и на подданных своих ѿ бои свои, ѿ везєнє и ѿ многие шкоды свои, што єго млст княз Богуш Любєц ѿбєцал справедливост вчинити на врадника своєг Ивана Семєновича и на подданных своих, которыи на рєистрє мєновитє списаны^р.

28 зв.

А так мы тую ѿгоду и застановєнє, их ѿчевистое сознанє до книг замковых записати казали.

[№ 44] 12. Того ж мѣа гѣлвара 3 [7] дїя.

Запис книг замку гєдрьского Луцкого^р Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василєвича Бокия, судєи повѣту Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого^р. Што земенин гєдрьскии пан Михаило Иванович

---

¹ Місце для літерної нумерації дня пропущене.

Щовский позывал **дедким** земенина **гсдрѣског** пѣна **Семѣна** Збороховича **Воютинског** ѿ том, што **ж**, **деи**, будучи ему за позы **Воютинског** перед **гсдрѣм** королѣм его **млѣсто** ѿ **Вилнѣ** и не хотѣчи в том **далѣи** з ним **заводити** ѿ **шкоды** и в **наклады** приходити, ѿ том **приятѣлским** обычаѣм перед его **млѣсто** **кнзем** **Александром** **Сонжгушковича** **Кошѣрским**, **маршал[комь]** **гсдрскимъ** а перед **пнѣм** **Михаилом** **Елом** **Малинским** и перед **пнѣмъ** **Иваном** **Шимковича** **Скленским** и под тым **принал** способом **застановил**, и **ж** за **всю** тую суму на нем **всказаную** зъ **ѣднаня** **мѣл** ему **дати** **сто** **коп** и **шѣстдѣсат** // **копѣ** **грошѣи** **литовских** а **кона** и **двѣ** **сверѣпы** **стадных** и там **жѣ**, **деи**, будучи ѿ **Вилни** **початком** той сумы **дал** ему **тридцат** **коп** **грѣшѣи** а **сто** **коп** и **тридцат** **коп** **грѣшѣи** **кона** и **двѣ** **сверѣпы** **стадных** **мѣл** ему **дати** **тут**, **приехавши** на **Волын** на **рок** **пѣвныи** на **Вознесѣнѣ** **Гсднѣ** **свата** **прошлог** в **року** **пѣтдѣсат** **ѿсмом**, на што **ж** и **лист** **свои** **записныи** **под** **печатми** **людеи** **добрых** и **под** **печатю** **своею** на то ему **дал**, хотѣчи то **выполнити**, а тую **заплату** **сто** и **тридцат** **коп** **грошѣи** и **двѣ** **сверѣпы** **стадныхъ** ѿ **дому** **пна** **Миколая** **Харлинског** **ѿтдати**. А **пан** **Воютинский** тую **заплату** **ѿт** него **взявши**, **лист** **записныи**, **маждат** **гсдрскийи**, **лист** **судовыи**, **позы** и **лист** **дедкий** его **млѣсти** **кнѣза** **Костѣнгинов** так **теж** и **вѣшѣлакиѣ** **листы** к тому **праву**^а **прислухаючие** ему **подавати** **мѣл**, а **хота** **бы**, **деи**, **которого** **листу** не **ѿтдал**, **тогды** **вжо** **тот** **лист** **нигдѣ** ѿ **каждог** **права** **моцы** **жадноѣ** **мети** не **мѣл** **або** **ѣстли** **бы** **теж** **пан** **Воютинский** **ѿт** пѣна **Щовског** на **рок** **вышѣи** **описаныи** **тых** **пнѣи** **ста** **коп** и **тридцати** **коп** **грѣшѣи** и **двох** **сверѣп** **ѿзати** **або** **ѿзѣмши** **листу** его **записног** на тую суму **пнѣи** **маждату** **гсдрѣског** так **теж** и **всѣхъ** **листов** ему **дати** и в том его **квитовати** не хотѣл **або** **якими-колькѣк** **причинамы** **розорвати** и з **листу** **своѣг** **записног** **мѣл** **выступити**, то **мѣл** **гсдрѣ** **королю** его **млѣсти** **заруки** **заплатити** **двѣстѣ** **коп** **грѣшѣи**, а его **млѣсти** **кнѣзю** **Костѣнгину** **сто** **коп**, а **пану** **Щовскому**, **яко** **сторонѣ** **ѿбраженои**, **сто** **копѣ** **грѣшѣи**. А **кды** **ж**, **деи**, **тот** **рок** **припал**, **пан** **Щовскийи**, **чинѣчи** **досыт** **ѿпису** **своему** на **рок** **припалыи**, **тоѣст** на **Вознесѣнѣ** **Гсднѣ**, **маючи** **при** **собѣ** **шлахту**, **вижа** **врадового** и **сторон**, ѿ **дом** **до** пѣна **Миколая** **Харлинского** **до** **Скорча** с тыми **пнѣми** **приехалъ** и **пан** **Воютинский** на **тот** **рок** **приехавши** и **взявши** в **нег** **сто** **коп** и **дѣсат** **коп** // **грошѣи**¹ **до** **дому** **своег** **приехал**, а ему **тых** **листов** **вышѣи** **писаных** **жадног** не **ѿтдал** и его за тую суму **пнѣи** не **квитовалъ**. А **ведлѣ** **ѿпису** **своѣг** в **заруки** **перепал**, што и **выписомъ** **врадovým** **под** **печатю** **кнѣза** **Андрѣя** **Ивановича** **Полубѣжского** **подстаростег** **бывшог** **луцког** **подпирал**, ѿ **котором** **виж** **даныи** **служебник** **подстаростег** **Лукаш** **Краѣвскийи** так **вызнаваѣт**, и **ж** **будучи** ему с **паном** **Щовскимъ** в **дому** пѣна **Харлинског** на **дѣн** **Вознесѣня** **Гсдна** **при** **нем**, **вижу** **врадовом**, и **перед** **людми** **добрыми** **пан** **Семѣн** **Воютинскийи** **взал** ѿ пѣна **Щовског** **готовых** **пнѣи** **сто** **коп** **грѣшѣи** **литовское** **личбы**, а в **семи** **копах** **взал** в **нег** **чотыри** **волы** а **корову**, а в **трох** **копах** **взал** **дѣсат** **лыжок** **срѣбрных**

¹ Літера г написана чітко як велика сучасна друкована Г.

заставнымъ обычаемъ, покола бы в него выкупил того всег, взал в нег сто коп и десат коп грѣи, а на остаток тых пнѣи, тоест на двадцат коп грѣи в него квитъ взати и тых пнѣи до Светого Петра ждати мел, а взяши тьи пнѣи, без ведомости ис Скорча до дому своег приехал, а его в том не квитовал и листов ему жадных не отдал. **О** што вжо его пан **Ощовский** позывал позы в радowymi на роки прошлыи в року палдесат деватом **о** Светои Луцеи, за которыми позы на рок припалыи мѣа гелвара першого дѣа пан Воютинский приехавши до Луцка и не хотечи з ним перед врадом правоватиса и позволили приятелеи своих на то взати, перед которыми правом або едналным обычаемъ тую реч кончити мели. И положили [со]бе рокъ: по крещени Гсѣни в тыжден мѣа гелвара третелнацат дѣа в суботу мели са зъехати там же до Скорча в дом пѣа Миколая Харлинского и на то mezi себе з ободвух сторон один другому под страченемъ права дали на себе листы записные, если бы сторона, которая на тот рок не стала и приятелеи своих не вывела, тая сторона реч свою вчне тратит, шкоды и наклады платити мает. А кгда ж тот рок был припал, они, обоя сторона, пан Михаилю **Ощовский** и пан Семен // Воютинский, зъехавшиса в дом до пѣа Миколая Харлинского и зволившиса обоя сторона далиса в компромис судьямъ своим его млѣти кнѣю Александру Кошерскому, маршалку гсѣрскому, пану Ивану Шимковича Склѣнскому. Которыи панове суди вычитавши позов пѣа **Ощовског**, огледавши всех листов его, ку тои справе прислухаючих, пытали пѣа Семена Воютинского, штобы на то, которыи отказ пану **Ощовскому** чинил, и жебы перед нами всю справу свою показал. На то пан Семен Воютинский поведил, и ж тог часу жадного листу справы тои, **о** которой ма пан **Ощовский** позовает, в себе не маю и мети их на тот час не могу, бо есми вси тьи листы до схованя дал приятелеви своему и просил, абы то ему отложено до четвертог дѣа и то за прозбою его вчинил, и ж он конечно в дому пѣа Ивана Шимковича Склѣнског **о** Склени мел сам стати и вси тьи листы, которыи на позве пѣа **Ощовского** описаны, мел положити под страченемъ права. А кгда ж тот рок припал мѣа гелвара шостогонадцат дѣа, на тот рок кнѣзь Кошерский с пѣом Михаиломъ **Ощовским** в дом до пѣа Ивана Шимковича Склѣнског приехал пан **Ощовский** року своег пилювал, и ждал през ден аж до вечора, а пан Семен Воютинский, давшиса доброволне в компромис и принявши рок под страченемъ права, самъ ку праву не стал и никог ку отказу от себе вмоцованого не прысылал и никоторое причины слушное **о** себе знати не дал. То пак пнѣе суди огленувши в добровольныи записы ихъ, маючи моц от пѣа Семена Воютинского, и ж он записавшиса тым записом своим досыт чинити не хотел, дла тых причин **о**чинили пѣа **Ощовского** от листу его записного волнымъ, так теж от мандату гсѣрского // от листов позовных дѣдких, листов судовых и **о**важчих его млѣти пѣа воеводы троцког и от других листов, позовов дѣдкихъ судовых и **о**важчих его млѣти кнѣа Костелтина, воеводы киевского, так теж и **о** тог статку долгу, што был отстал Воютинскому винен двадцат коп грѣи и две сверепы стадных, што

30

30 зв.

ширеи а достаточней на листе судежномъ ест описана•. А по том пан Семен Воютинский на то повелел, иж бы тыи листы давно ему поворочал, але иж пан Ощовский дважчих вижов владовых, шлахту, людеи добрых и сторон, кгда са двазовал, збивал и соромочувал, а остатка долгу двадцат кол гришей и двох сверепь не отдал и для тог з ним постановена до конца чинити не хотел и тых листов не отдал, а оповедивши долеглости своєї обоя стропа просил нас пан Воютинский, абыхмо не судовне правным обычаем, одно приятельским налезком в том ихъ погодили. А так мы, обачивши великии трудности, шкоды и наклады их з obu сторон межи ними погодили, заруку на сторону отложили, и тот долгъ, што был пан Ощовский ему винен двадцат копъ гришей и две сверепы, то естмо межи ними зъеднали, а они, обоя сторона, на том перестали и листы свои з obu сторон на касоване до рук нших нам подавал в себе листов тое sprawy быти не поведали, а хотя ж бы са потом которые листы тое sprawy показали тыи вжо ни перед которым правом моцы жадное мети не мают. А што са дотычет збитя шлахты, вижов владовых и сторон людеи добрых не пан Воютинский одно самъ пан Ощовский перенаидовати в том мает, а иж пан Воютинский обавалса, абы потом сын пна Ощовског Василеи водле перших позов обои свои торчинский ку праву его не притегал, ино пан Михаило Ощовский подналса от сына своег о кождого права пна Семена Воютинског заступати, штобы на том пан Воютинский шкодовалъ // то вси шкоды и наклады его не жаден довод, одно на приреченя слова своег пан Михаило Ощовский подналса и будет винен пану Воютинскому платити, бо вси тые речи, которые са межи ними от давных часов деяли аж до даты сего выпису, они вже межи собою погодили и намъ обявили.

Которую оводу застановеня ншого и добровольное позволене ихъ до книг замковых записати есмо казали^А.

[№ 45] 13. Того ж мѣца гѣнваря з [7] дѣя.

Запис книг замку гѣдрског Луцкого• Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокия, судеи повѣту Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•.

Смотрели есмо тои sprawy. Ставши перед нами на року обоя сторона, жалобная и олпорная, пни Маря Томковна Посаговедкая весполок из сыном своим, пномъ Гуриномъ Максимовичом, ведле позву своег жаловала на пна Григоря Оксакова и на жону его пнюю Овдолю Томковну Посаговедкую, о том, што ж, деи, онн пробачивши делу вечистог и постановеня пред приятельми принатог а на листех под заруками немальми описаного, того лета прошлого мѣца июня двадцатог дѣна в четвергъ поспол с пномъ Александром, городничим киевским, и з ылыми многими помочниками своими, наехавши модно, квалтом на влостивый кгрунт имени ее Посалвы, где она почала себе греблю сыпати, хотачи знову став занати, грабаров ее на име Конона, Жука з

гребли зогнал и сыпати имъ недопустил. Она, деи, не додаючи в том веры достаточне онымъ грабарамъ, // а на завтрее, в платицу, з вижом врадovým замку Лужого на потреби еє млсти даным пошла на оныи кгрунт свои, которого, поведает, час немалы ѓ спокойномъ держало вживала после делу вечистого, а чого, деи, еи з другое стороны рѣчки кгрунту не доставало, то, деи, она себе ѓ пѣа Звера, старосты острѣског, ѓтменила и росказала была пред са оную греблю сыпати. И довѣдавшиса, деи, тог пан Григорей того ж часу послал слуг своих до неи, ѓтповедаючи еи на здорое, абы тоє гребли сыпати не казала, а мало, деи, погодивши и сам за оною ѓтповедо с пѣомъ Александромъ зъ слугами и подданными своими, з бронами, з ручницами, з луками, и з рогатинами на ѓ(н)ыи¹ кгрунт приехал, хотачи ѓмысльне еє забыти. Она, деи, видечи таковую трудност свою, ѓт них до двора своего втекала и в тот, деи, час на неи з ручницы стрелити казал и мало еє не забил и тых грабаров розогнал, которым, деи, того часу шкоды на пат копѣ грошеи стало. То, деи, она тымъ грабаромъ своимъ грошми заплатила и илших шкодѣ своих реєстрѣ быти меновала, але его не покладала. На то пан Григорей Оксаков поведил, што, деи, пѣи жалуетъ, абыхмо еє быти хотели, то са тут явне пред врадомъ вѣи ничого не показало, што пѣи именуєт быти кгрунтгомъ своимъ, гдє почала греблю сыпати, то єст кгрунт нѣиѣ посполитыи, а еи ѓт нас не выделеныи, которог єсмо заборонали и через лист врадovýи наяпоминали•, абы она без нас стау не займовала и гребли не сыпала. И тепер того боронити будемъ, бо то [єст] крунт нѣиѣ посполитыи. А так мы з розсудку своего нашли, абы они, ѓпросивши себе приятелеи своих кого хотачи, на кгрунт пєвныи сами выехали и приятелеи своих вывели, хто кого может себе звести на рок ѓт нас, владу, зложоныи, тоєст ѓт сєго дѣа, волторжа, мѣа гєлвара сємог дѣа дванадцат недел. А так на том кгрунтє пѣи Маря Сєменовая Посаговєдкая из [сыном] своимъ пѣомъ Гурином маєт довод вчинити ѓ кгрунт земленыи и ѓ шкоды водле права посполитого и Стат(у)ту² земского•. Ку тому теж пѣи Сєменовая из сыномъ своимъ• жаловала на пѣа Григоря Оксакова, иж еи коня // ѓказала была на подданных его, тоєст на Волошину и на сынех его двадцат

31 зв.

32

¹ Помилка писаря, очевидно, треба читати «на оныи».

² Помилка писаря, очевидно, треба читати «Статуту».

32 зв.

поллаты копы грїѣи ѿт сегомо дїя волгоржа, мїца гєлвара за дви недєли. А єстли бы на тот рок пан Григорєи єи пїзєи не дал, тогды пїи Семенова будєт тым виноватцом ведлє воли свои шаѳовати. А потом пїи Семенова вєсполок из сыном своимь, пїѳом Гуриномь, за другимь позвом на пїа Григоря жаловала ѿ том, иж кгда ѿн з нею постановєнє в Дубнє передь приятєлми своими з обудву сторонь промежку себе на то взатыми чинил самь ѿт себе маючи мѳц зуполную и поручєнє ѿт жоны свои пїєи Ѡвдѳти Томковны ѳ многих заштгах и кривдах єє ѿт него єи самои и поддальным єє поделаных то пак кды, дєи, ѿн з нею вжо застановєнє скутєчнѳе вчинивши дла лєлшѳе пєвности и твєрдѳсти поручивши з обудву сторонь рєч свою єго мл пану Михаилу Еловичу Малинскому, просили єго млсти, иж бы тоє постановєнє их з обудву сторонь принатѳе передь єго млстю княжатєм Костєнтином Костєнтиновичомь Ѡстрожимь, вѳеводою кїєвскимь, маршалкомь Волынское земли, старостою володимєрскимь• вызнал и ѳповєдал, абы то было до книг єго млсти записано и выпиєь с книг под сыкгєтомь єго млсти выдано. Которого ж она застановєнєя и выпиєь с книг под сыкгнєтомь єго млсти княжєтским в себе маючи передь нами покладала, у котѳром широцє // а достатѳчнє ѳколо постановєнєя их под зарукою стома копь грошєи єст ѳписано, иж єстли бы ѿн што-колвєк бєзправнє противку нєи почати так и противку сына єє Гурина мєл, або хто з слуг и поддальных чим-колвєк выступити, то пан Григорєи поспол из жѳною своєю тую заруку добровѳлнє сам на себе положѳную пїєи Марї Семеновѳи и сыну єє Гурину сто коп грїѣи маєт заплатити, к тому шкѳды и наклады ѳправити•. То пак, дєи, пан Григорєи пробачивши того ѳб(ѳ)важу своєго, а нє ѳбѳходачисл з нею правнє ѳдно наполнившисл воли своєи кривды и шкѳды, бѳи, кгвалты, наєжчлнє кгвалтовнѳе на кгрунт єи влѳстивыи чинит, а єи самую и сына єє Гурина словы нєвѳчливыми сорѳмотил, ѳповєди и похвалжи на здѳровє их чинит и тут жє стоячи передь нами ѳ права сын єє пан Гурин повєдил пану Григорю нѳкотѳрыи слова праву нєприѳтѳинные. А так мы пїа Григоря Ѡксакова ѿт того другѳго позву, што на него жаловала пїи Маря из сыномь своимь Гурином, иж ѿн заруку нарушил, ѳчинили єсмо єго ѿт заруки и ѿт того позву, ѿт пїєи Семеновѳи и ѿт сына єє волнымь, так тєж и пана Григоря Ѡксакова ѿ тыи слова, што єму мѳвил, вжо ѳни ѳбѳя сторона ѿ то вєчнє молчати маѳют. И черєз то вжо ѳдин другѳго ѿ то позывати нє маєт под зарукою гєдѳрьскою стома копами гршєи.

Яко ж то єсмо до книгъ замѳковых записати казали^Δ.

[№ 46] 14. Того ж мєсїа гєлвара з̄ [7] дїя^Δ.

Запис книг замку гєдѳрьског Луджѳго•, Василя Михаилѳвича Сємашка и Гаврила Васиљєвича Бѳкєя, судєи повету Луджѳго, а Бориса Иванѳвича Совы,

подстаростег лудкого. А на тот час при нас были его млст пан Михаило Елович Малинский, а пан Иван Петрович Чаплича Шпановский.

Што земайка гдѣрская пѣи Маря Томковна Семеновая Посаговецкая позы[вала] позы и дѣдим земенина гдѣрского пѣа Александра Дмитровича, городничого киевског и жону его пѣюю Олрежку Томковну Посаговецкую, што ж, дѣи, тог лета прошлог мѣца иуна двацѣт второг дна в субботу дѣвка еѣ на има Овдотка, которая маючи ключи в себе ѿ то всег хованя, // еѣ млсти шкоды многіе без бытности еи на тот час ѿ дворе починивши а побравши речеи рухомых досыт немало то(е)ст¹: грошеи готовых тридцѣт коп, ку тому пояс серебряный позлотистый и листы потребный, которыи, дѣи, она мела на суму пнѣи на полтораста коп грѣи, што, дѣи, ѿстали винны мещане служкиѣ, и платя белого немало побравши, до него и до жоны его до двора их ѿ Посагви втѣкла, ѿ што, дѣи, она неѿднокрот посылала до него и до жоны его з вижомъ враду Лудкого напминаючи и просечи, абы ѿную дѣжку еѣ зо всеми тыми речами вернул або на неи рок праву зложивши и справедливост вчинил. Он, дѣи, тои дѣвки в себе быти не поведал, а потом к неи призналса и через служебника своего рок праву ѿ тую дѣжку на третии дѣн зложил и, рок зложивши, того ж служебника своег Миколая посылал до неи, просечи за то, абы она тую дѣжку свою ѿт нег взала и дѣжку еи прислал, але жадных речеи, што она побрала, ничог не прислал. Которая, дѣи, дѣвка перед вижомъ владовымъ визнавала, и ж тыи вси речи пану Александру и жонѣ его мл подавала, ѿ што, дѣи, повгоре она сына своег Гурина из вижомъ владовымъ посылала, просечи, абы еи тыи речи поворочал, которыи в дѣжки еи побрал. Он, дѣи, в тот час перед вижомъ сына еи и еѣ самую словы немятивыми соромотил и бит его хотѣл, а тых речеи ничог не ѿдалъ, ку тому теж што пѣи Маря Семеновая Посаговецкая жаловала ѿ томъ, и ж кгда, дѣи, matka еи небожчица выдавала еи за первшог мужа пѣа [Хо]мака и не маючи, дѣи, с так мног пнѣи, за нею, дочкою своею, дати так много, яко за первшими дочками своими, записала еи на именах своих в повете Овруцком на Коптев² [...] десѣт коп грошеи, ѿ котором, дѣи, листѣ так опи[...] // дочки або зати еи в тых именах дѣл мети то первѣи ѿтложивши ѿную суму пнѣи ѿ тот час дѣл ровных мети мают, где ж, дѣи, вжо пѣи Ощовская и пѣи Оксаковая, сѣст(р)ы³ еѣ за то досыт чинили. А пан Александр и жона его и до сег часу еи за то платити и досыт чинити не хотѣли, а ѿных пнѣи, што ѿт них част на неи приходит, ѿживаючи тых именѣи дати еи не хотѣли. И ку тому, дѣи, пан Александр, не дбаючи на заруки ѿписаныи, нашѣдчи з многими слугами и с подданными своими ѿмыслѣне, мощно, кгвалгом на домъ владника еи Миколая самог збил и зранил и в тот, дѣи, час при том бою згинуло в неи десѣт коп грѣи и ку

33

33 зв.

¹ Помилка писаря, очевидно, треба читати «тоест».

² Риг аркуша пошкоджений, частина тексту втрачена.

³ Очевидно, пропущено літеру р.

тому, *деи*, того ж *дїа* пан *Александро* *пришодчи* *моцно*, *кгвалтом* на дом тивона *єи* *Илицы* его *самог* и *матку* его *збил* и *зранил*, и *в* его ж *дому* боярина *єи* *Игната* *Чорновса* и *служебника* *Юрка* *збил* и *зранил*, и *потом* так же *шодчи* *кгвалтовнє* на *домы* *подданных* *єє* *тєдца*, боярина, а *подданного* *єє* *Карпа*, а *другог* *Ивалца* *их* *самих* *позбивал* и *поранил*. И *к* тому, *деи*, *мїца* *апрєла* *двадцат* *второг* *дїа*, *в* *сєреду*, *служебники* *пїа* *Александровы* *Петрок* а *Миколаи* *з* *многими* *помочники* *своими*, *нашодчи* на *дом* *шикарки* *єи* *Алнуши*, *єи* *самую* *збили* и *пат* *кол* *грїшєи* *в* *нєи* *отнали*, а *за* *две* *копє* *пива* *выпили*, а *в* *том* же, *деи*, *дому* *в* боярина *єє* *тєдца* *збили* и *две* *копє* *грїшєи* *в* *нєг* *отнали*. *За* *которыми* *позвы* на *рок* *припалыи* так *тєж* и *за* *дєджим* *пїи* *Маря* *Сєменовая* *Посаговєдкая* *перед* *нами* *ку* *праву* *са* *становила* и *пилност* *в* *том* *чинила*, *хотєчи* *ведлє* *позву* и *листу* *дєджог* *справєдливости* *своєи* *собє* *доводити*. А *пан* *Александро* *восполк* *ис* *жоною* *своєю*, *яко* *на* *рок* *за* *позвы* так и *тєперєчи*¹ [...] [...] *жоньи* *ку* *праву* *сам* *нє* *стал* и *никого* *ку* *отказу* *з* *моцно* *зуполною* [...] *нє* *присылал*, *ани* *которои* *причины* *слушнои* *ѿ* *собє* [*нє* *дал*] [*за*] *ховываючиса* *ведлє* *ѿбычая* *права* *посполитог* //² и *Статуту* *Зємског*, *за* *нєстакємь* *пїа* *Александра* *Дмитровича*, *городничог* *києвског* *ку* *праву* *ѿсказали* *єсмо* *на* *нє* *пїєи* *Мари* *Сєменовои* *Посаговєдкои* *за* *шкоды* *єи*, *што* *была* *дєвка* *побрала*...³.

33 а

33 зв. //⁴ [№ 47] 15. Того ж *мїца* *гєнвара* *ѿ* [7] *дїа*.

Присылала *до* *нас*, *Василя* *Михаиловича* *Сємашка* и *Гаврила* *Василєвича*, *судєи* *повету* *Лудког*, а *Бориса* *Ивановича* *Совы*, *подстаростєг* *лудког*, *єє* *млїть* *пїи* *Михаиловая* *Михаиловича* *Свинноская* *пїи* *тєдора* *тєдоровна*, *кнжна* *Чортгорьская*, *жалуючи* и *ѿповєдаючи* *тым* *ѿбычаєм*, *што* *ж*, *деи*, *тых* *часов* *на* *дєн* *светог* *Василя* *мїца* *гєнвара* *первог* *дїя* *в* *сєреду* *пан* *Ѽлєксєи* *Тихнович* *Козинский*, *наслаивши* *моцно*, *кгвалтом* *свадника*⁵ *своєг* *Козинског* *на* *има* *Яна* *з* *слугами* и *з* *многими* *людми* *подданными* *своими* *с* *козинскими* и *з* *ыванскими*, боярина *єє* *млїти* *Ивана* *шлахту* *без* *бытности* *его* *самог* *сынов* *его* *Степана*, *Мица* а *Конаша*, *нєвїстку*, *паробков* *дворных* *позбивали* и *помордовали* и *сусєда* *его* *Стєдка* и *жону* *его* так же *збили* и *змордовали*, а *быдла*, *кони*, *ѿвци*, *свили*, *гуси*, *куры* и *с* *комор* *их* *статки* и *живности*, *домовые* *рєчи* *забрали* и *з* *них* *самых* *платє*, *в* *чом* *ходили*, *бивши* *их*, *змордовали* и *великие* *шкоды* *поделали* *болшєи* *ста* *кол* *грїшєи*. *Которых* *всих* *шкод* *рєєстрь* *меновите* *списаныи* *в* *сєбє* *быти* *менит*.

¹ Рїг аркуша пошкоджений, частина тексту втрачена.

² Пропущено нумерацію одного аркуша, ймовірно, через недописану майже чисту сторінку арк. 34, пронумерованого олівцем як «33 а», на якому розміщено лише три рядки тексту – завершення запису. Новий запис розпочато на наступній сторінці, на якій повторно проставлено нумерацію «33 зв.»).

³ Справу недописано, залишок порожнього місця до кінця сторінки перекреслено.

⁴ Очевидно, помилково повторено нумерацію.

⁵ Можливо, треба «врадника».

И просила ея мѣ пѣи Свинюская, абы то было записано. А так мы туую жалобу и ѡповедае ея мѣ пѣи Свинюскои до книг замковых записати казали.

[№ 48] 16. Того ж мѣа гѣнваря 3 [7] дѣа.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лудког, врадник его млсти пѣа Александра Богдановича Семашка мелницкии Степан Сидорович Море жаловал и ѡповедал тым обычаем, што ж, деи, недавно прошлых часов мѣа ноября шостог дѣа пан Иван Якович Борзобогатыи, ключник, городничии, мостовничии и воигъ лудкии, на властивыи кгрунт пѣа моего на земло имения панског Поповицкую за рѣчку Дубовицѡ вѡ остров, прозываемыи Митнов, ѡ лѣсъ великии ѡпдстил на зимоване три[ста] и ѡсмынацат ѡвец земенина гѣдѣрског повету Володимѣрског пѣа Ждана Томковича Коилѣнског, с которыми ѡвцами волошы пѣа Коилѣнског ѡ том лѣсе так час немалыи мешкаючи шкоды великие // починили, дерево вырубали и лѣсъ спустошили. А потом, деи, третег дѣа врадник пѣа Ивана Борзобогатог мосорскии Станислав Рудскии, зобраяшиса с подданными пѣа моего мосорскими, наехавши модно, кгвалтом под тым же лѣсом, на сеножатех пѣа моего побрал чотыри стирты сена, ѡ которых было двесте и тридцат воз сена и того ж дѣа тот же врадник мосорскии Станислав Рудскии в Острове Митковском за речкою подрал бчол пѣа моего шестдесат и семеры. А потом, деи, того ж мѣа ноября двадцатого дѣа пан Иван Борзобогатыи ѡ тот же ѡстров Митковскии в лес великии за рѣчку Дубовицу, наславши модно, кгвалтом сына моего Василя з многими слугами и подданными своими мосорскими на буду пѣа моего, которую в том лѣсе пан мои збудовал для работы лесное, ваичосу и | клепок, буду спалил и ваичосу готовог, выробленого под брак кгданскии, тридцат сот и девет сот попалил и клепок двадцат сот и полчетвертаста попалил, котории, деи, ваичосъ и клелки пан мои купцом на готовыи торгъ робити казал. Бо на том пан мои с кулци кгданскими торгъ вчинил, иж за каждое сто ваичосу мели пану моему во Кгданску платити по двадцати и по два золотых, а за клелки по тридцати и по пати золотых полских. И в тот, деи, час пан Василеи, сын Борзобогатог, спаливши буду, ваичос и клелки и будников панских з лѣса выгнал, котории будники за розогнаемъ его ѡтнесли пану моему двадцат и сем копъ гѣшеи, а желѣз, пил, склютов, сокѣр за тринадцат коп гѣшеи. В чом, деи, его млсти пану моему великая шкода стала.

34

Для чого ж на ѡбвожеи и на ѡгледаи шкод панскихъ, ѡт пѣа Борзобогатог поделанных, брал ѡ мене вижомъ служебника моего Ивана Василевича. Котории виж там бывши и ѡттола приехавши, пришодчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж будучи мнѣ з урадником мелницкимъ в лѣсе Митковскомъ за рѣкою Дубовицею, маючи при себе сторону, людеи добрых, видеел есми в лѣсе великое спустошеи: дерева много вырубано, бчолы

кождо десат подрано, буду спалено и знак великий, где валчос и клепки попаленые, [п]од лѣсомъ на сеножатех сѣно побрано. И меновал вралник¹ мелнишкии // Степан Море, и ж, деи, вси шкоды поделаны от пѣа Ивана Борзобогатого.

А так я тую жалобу и оповедање вралника мелнижког и вижово сознање до книг замковых записати казали^Δ.

[№ 49] 17. Того ж мѣца гелвара ѿ [8] дѣя.

Казано записати лист его млсти кѣза старосты луцкого, который лист так са в себе маєт^Δ: «Я, Богуш Ѳеодорович Корейкии, староста луцкии, браславскии и веницкии, ѡзнаймую то симь моим листом, што ж постановившися передо мною в замку гсѣрьском Луцкомъ пан Иван Ѡлехнович Борзобогатыи Красенскии повелел самъ ѡт себе и малжонки своєї Ганны и свести своеє Мари Василевне Семашковича Рыкаиских, што ж которог половищ имєня Подрєжа ѡтчиzny их брата их пан Иван Василевич Семашко в пєяной сумє пѣзєи в пѣнадцѣти сот копах грѣшєи заставил был пану Василю Михаилловичу Семашку, суди луцкому, дла пилных потреб своих*. А к тому и другое имєње, ѡтчиzю теж ихъ, Тополє также заставил и записал в трехсот копах и в сороку копах грѣшєи пану Василю ж Семашку, брату их, и то пан Василен Семашко в той сумє пѣзєи ѡт немалог часу при животе пѣа еє Вана [!] Семашка так и по животе его спокойно держал, до чого ѡны ведле права прирѣжоног вєчностю будучи близкиє яко ку ѡтчиzє мали бы в тыи сумы пѣзєи в пана Василя Семашка тыи имєня ѡкупит, а то к рукам своим мети, нижли не хотєчи в том имєлю Подрєжд половицы держат не в покою и неприязни з братом своимъ пѣомъ Василемъ мети, доброволно позволили и хут свою до тог нахилили, кром великог припужєня, тую свою половищ имєня Подрєжског, выимуючи зо всех имєней своих ѡтчиzных, за третую част пану Василю Семашку, брату своему на вєчност, яко въ т[...]х сумах вышєи писаных, так и в додатку им илшєє сумы пѣзєи имєня част в Грушовне продати и ѡписати сами з дєтми и потомки своими. И прохали ма за то з обу сторон, яко пан Иван Борзобогатыи Красенскии з малжонкою своєю Ганною а свєстю Марєю Семашковнами // Рыкаискими так и пан Василен Семашко, судя луцкии, абых ѡнымъ продати и вєчности са списати, а єму подлє права зємског тую половицу имєня Подрєжског зо всѣмъ, яко са само в себе здавна маєт на вєчност купити дозволил. А так я, зрозумєвши в томъ подлє обычаю права посполитого и Статутѣ Зємског, и ж кождыи стан шлахетскии имєня своего ѡтчиzного за дозволенємъ владу гсѣрьского третую част на вєчност продати и кому хотачи записати, а двє части в сумє пѣзєи заставити волєи и моцєи. З мєслца моего

¹ Помилково винесена над рядок графема н.

владу староства Луцкого дозволил есми и дозволаю пану Ивану Красенскому з малжою его Галною и з свесто пїею Марєю Семашковнами Рыканскими тую половицѣ имени Подрезского зо всѣмъ, яко са само в себе здавна мае за третюю част всех имени их ѿчизных продати и записати на вечност. А пану Василю Семашку, суди луцкому, купити и записы вечистыи на то себе справовати и то вѣчне держати есми позволил». И дал пану Василю Семашкѣ, суди луцкому, сес мой лист дозволены под моею печато•.

Писан в Луцку под лет Божого нароженя тисеча палсот шестдесат першого мѣца гѣлвара ѿмого днѣа^Δ.

[№ 50] 18. Того ж мѣца гѣлвара ѿ [8] днѣа.

Запис книг замку гсѣрског Луцког Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокѣя, судей повѣту Луцког^о, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого^о.

Што земалка гсѣрская пнѣи Олехновая Козинская пнѣи Зооѣя Петровна постпол из сынами своими, Романом а Хомою Олехновича Козинскими, позывала позвы владовыми земенина гсѣрског пана Микиту Кутровског ѿ подданного своег Мартина, которыи был ѿ везело ѿ Берестечку, за которыми позвы на рок припалыи мѣца гѣлвара ѿмого днѣа в среду пан Микита Кутровский перед нами са становил ку праву готов был и пилност в том чинил через ден аж до вечора, хотечи пнѣи // Козинскои и сыном ее ѿв ѿказе быти, а пнѣи Козинская из сынами своими его позвавши сама на рок не стала и никого ку ѿказу з моцѣ зуполною на мѣсто свое не присылала, а никоторои причины слушнои ѿ себе знати не дала.

35 зв.

И просил пан Кутровский, абы то было записано. А так мы стане и пилност пнѣа Кутровског, а нестане пнѣи Козинског и сынов ее до книг замковых записати есмо казали^Δ.

[№ 51] 19. Того ж мѣца гѣлвара ѿ [8] днѣа.

Пришедчи перед нас, Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокѣя, судей повѣту Луцког, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, земалка гсѣрская пнѣи Олехновая Козинская Зооѣя Петровна весполок из сыном своимъ пнѣомъ Романомъ Козинским жаловала и ѿповедала плачливе а ѿбѣжливѣ, што ж, ден, вчорашнег днѣа бала¹ есми в Луцку тут дла справ своих, то пак, ден, без бытности моеи пан Иван Борзобогатыи, ключник и воитъ луцкии, наславши сына своег пнѣа Петра и владника гришковског из слугами и з людми заборолжскими и з ылыми многими

---

¹ Помилка писаря, треба «была».

помочниками *модно*, *кгвалтом* на *двор мои Заборолский дочку* мою *панну Варвару* и сына моего *Хому* *окрутне збили*, *змордовали* и *зранили*, не *вѣмъ*, *естли* *будут* живы, а *ключицу*, *дѣжу* мою *Югапку*, и *хлопца* моего *Васечка* з двора *взали* и не *вѣдати*, где их *подивали*. Которая, *дѣи*, *дѣвка*, *будучи* *ключницею*, *всѣ* *речи* мое *завѣдала* и *в тот*, *дѣи*, *час* при том бою *скр[и]жки* *полупали*, *готовых* *пнѣи* *полтора*ста *коп* *грѣи* *взато*, *осмь* *золотых* *чирвоных*, а *перел* *тридцат* *золотников* и *три*, за котрые, *дѣи*, *перла* *пѣи* *Свиноская* за *кожныи* *золотник* *давала* по *полчетверта* *десатка* *грѣи*, а *кошолка* *перловая*, *ѿ* *котором* было *шест* *цѣвок* *золота* и *осмьнадцат* *локот* *перел*, *чепец* *моравский* с *перлами*, за *которог*, *дѣи*, *дала* *есми* была *ѿ* *Вилни* *осмь* *коп* *грѣи* *литовских*, а *таница* *перловая*, на *которои* было *осмь* *золотников* *перел*, а *каждыи* *золотник* по *копе* *грѣи* *шест*, *лыжок* // *срѣбрены*х и *два* *поясы* *сребрены*х, а *два* *поясы* *венаджих*, на *которых* было *цалками* по *гривне* *серебра* ку *тому* *белог* *плата* и *иных* *рѣчей* *немало* *погинуло*, *которых*, *дѣи*, *всих* *шкод* *своих* *реестрь* *меновите* *написаныи* в *себе* *маю*. А *потом*, *дѣи*, *сын* *пѣи* *Борзобогатого* *Петръ* *зо* *всими* *тymi* *помочниками* *своими* *вышедчи* з двора моего и *пришедчи* на *село* мое *ѿзали* *четыри* *члѣвков* *моих* *отчизных* на *има* *Давыда*, *Ивалца*, *Петрока*, *Васечка* з *домов* *их* *зо* *всєю* *маетностю* *их*, *которых*, *дѣи*, *побравши*, *выпровадили* – *ѿдних* до *Полоное*, а *других* до *Городка*. А *то*, *дѣи*, *пан* *Борзобогатыи* *чинит* *через* *заруку* *гѣдърскую*, не *дбаючи* *ничог* на *лист* *гѣдърский* и на *заруки* в *нем* *описаные*•.

Дла *чого* *ж* на *ѿвожежѣ* *кгвалту* двора и на *ѿгледажѣ* *ран* *дочки* и сына моего *брала* *ѿт* *нас* з *ураду* *вижами* *Саву* *Миловского* и *Ждана* *Павловича*, *боярина* *гѣдърског* *красносѣлског*. Которые *вижи* там *бывши* и *ѿтгола* *приехавши*, *пришодчи* *перед* *нас* до *книг* *тymi* *слова* *сознали*, *иж* *будучи* *нам* в *Заборолѣ* в *дворѣ* *пнѣи* *Козинское* *видѣли* *есмо* *ѿкна* *повыбиваные* и *скрыжки* *полупаные*, ку *тому* *ѿгледали* *есмо* *ран* *дочки* и сына *пѣи* *Козинской*. *Видѣли* *есмо* *ѿ* *панни* *Варвары* на *лѣвои* *руцѣ* *четыри* *палцы* *наполы* *ѿдолжъ* *ростатые*, а на *голове* *рана* *битая* *кывавая* и на *парсуни*, на *ягоди* *рана* *битая* *синяя* *добре* *значная*. А на *сыну* *пѣе* *Козинское*, на *Хомѣ*, *видѣли* *есмо* *раны* *битые* *синие* по *хрыбту* и по *руках*, а *потом* *пѣи* *Ѡлехновая* *Козинская* *ѿводила* *нами* *халдѣы* *подданных* *своих*. *Видѣли* *есмо* *хаты* *пустыи* *ѿдно* *потросѣ* *збожя* и *сѣна* в *гумнѣх*, а *людеи* *нѣт*. И *повѣдла* *пѣи* *Козинская*, *иж* *тых* *людеи* *моих* и *всю* *маетност* *их* *пан* *Борзобогатыи* *модно* *кгвалтом* *побрал*.

И *хотѣчи* *пѣи* *Козинская* *ѿ* *то* *мовити*, *просила*, *абы* *то* *было* *записано*. А *так* *мы* *тую* *жалобу* и *ѿповѣданѣ* и *тых* *вижов* *сознанье* // до *книг* *записовых* *записати* *казали*^А.

[№ 52] 20. Того ж *мѣца* *гѣнваря* *ѿ* [8] *дѣи*.

Казано *записати*. *Пришодчи* *перед* *нас*, *Василя* *Михаиловича* *Семашка* и *Гаврила* *Василевича* *Бокея*, *судѣи* *повѣту* *Луцкого*, а *Бориса* *Ивановича* *Сову*,

подстаростег лудкого, его млсть кнѣзь Богуш Дмитрович Любеѣцкии жаловали оповедал тым обычаем, што ж, деи, за судомь и всказанемь ѿм владовым, маючи ѿт ѿм ѡважчого, ѡчорашнег дѣя ѡ волготорок мѣца генвара сегог дѣя посылал есми служебника ѿм далного мнѣ ѡважчим и стороною, людми добрыми и служебниками своими до кнѣза Воины Вороницкого з листом ѿм ѡважчимь, хотечи са ѡвезати во имене его за суму через суд ѿм вказаную, ино княз Воина Вороницкии ѡважчого моего послалца ѿм до себе ѡ двор не впустил, ѡвазаня не поступил, а послалца ѿм и служебников моих мало не побил, а ѡдного служебника моего ѡкрутне збил, змордовал, яко ж тои посланец вѣшь, которог есмо давали ѡважчимь его мл кнѣзю Богушу Дмитровичу Любецкомѡ Иван Лѣжович Лидуховский, ставши перед нами тыми словы сознал, иж будучи я даным ѡважчимь ѿт вѣм владу его млсти кнѣзю Богушу Любецкомѡ, хотечи за всказанемь ѿм судеиским его мл ѡвезати во именю кнѣза Воины Вороницкого за суму через суд ѿм вказаную, тоест за сто коп за семдесат коп за полдесеты копы и за девет гриѣи, маючи при себе сторону, людеи добрых и служебников его мл кнѣза Богуша Любецкого, ѡчорашнег дѣя ездил есми до кнѣза Воины Вороницкого. Кгды есми приежчал к двору ег ѡ Тристани, княз Вороницкии, обачивши нас, запершиса в дворе своем з многими людми ѡ колжосот члѣков, // не допускаючи нас к двору, почали на нас з ручниц, з луков стрелати и з рогатинами прискаковати, где я, ѡтсочивши ѿт них, стал имь поведати, же я не кгвалтовяе, ѡдно владовне з листом ѡважчимь приехал есми до кнѣза Воины Вороницког и показавши им лист и пыталса есми, «Естли бы был княз Вороницкии ѡ дворе своем?» Они его в дворе быти поведали. А повгоре поехал ку дѣвору, хотячи лист ѡважчии показати и копею ему дати. Они пред са мене до двора не допустили и копей брати не хотели, поведаячи, иж, деи, намь княз его мл пан нашъ вас ку двору припускати и жадных листов нам ѿт тебе брати не казал. И за тым ѡчинивши | они стрельбу подсадную, стали на нас з ручниц и з луков стрелати, заледве есмо втекли. И чинечи я досыт розказано вѣм и листу ѡважчому, поехавши ѿт двора кнѣза Вороницког с Трыстани, приехали есмо до другог имения его, до Щурина, хотячи кнѣза Любецког в том имению ѡвезати и вже есми ѡв одног члѣка на има ѡ Юхна Милковича был ѡвезал, ѡ тот час княз Воина Вороницкии, приславши тых же людеи з двора своего Трыстельского зо вшелакими бронами, розказал нас с тог имения своего выбити. Которыи заразом приехавши до Щурина, заступивши нам дорогу, почали на нас з ручниц и з луков стрелати, там нас всѣхъ мало не побили, а служебника кнѣза Богушова на има Гришка ѡкрутне збили и змордовали, которыи с тог збитя не вѣмь, буде ли жив. Што я, видечи таковыи кгвалт, мусилом ѡежчати и заледво есмо втекли*.

37

И хотечи княз Богуш Любецкии ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так мы тую жалобѡ и ѡповедане кнѣза Богуша Любецког и ѡважчог сознае до книг замковых записати казали^А.

37 зв.

// [№ 53] 21. Того ж мѣся гѣнваря ꙗ [10] дѣя.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцкого, дворянин его королевской млсти пан Иван Шимкович Склепский оповедал тымъ обычаем дан есми дважчимъ от его королевской млсти его мл пану Марку Василевичу Жоравницкому, наречелному владыци луцкому и острожскому въ епископство Луцкую и Острожкую, а так я, переписавши скорбь црковныи, подал есми крилошаномъ в моц и ехал есми именеи пописовати и зоставилом был себе имене одно Губин для дважчого своего. То пак, деи, его млст пан Марко Жоравницкий, наречелныйи владыка луцкий и острожский, не вчинивши мнѣ за то досыт и не беручи от мене реѣстров, ани листу дважчого, тое имене, которое-м был зоставил себе для дважчог своего, моцно, кгвалтом в мене отнал. И просил, абы то было записано.

А так тое оповедае пѣя Ивана Шимковича Склѣпского до книгъ замковых записати казаль^Δ.

[№ 54] 22. Того ж мѣся гѣнваря ꙗ [10] дѣя.

Казано записати. Присылала до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, ее млст княгина Ивановая Федоровича Четвертгенская, кнѣга Марина Киселевна^а, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, деи, в тую неделю прошлую перед Крещенемъ Господнимъ мѣся гѣнваря пятаго дѣя ехала есми от пѣя Петра Загоровского з Лукова и едучи вжо во имено своемъ в Боровичох в тот, деи, час вырвавшиса тот безел[ский] члѣвкъ Василеи Андреевич Четвертгенский, забища мужа моего, мало ма самъ не забил, а слуг моихъ окруте збил и поранил.

Для чого ж на огледае ран служебников своих брала в мене вижомъ служебника моего Ждана Кгабрияловича Бортоведжого. Которыи виж тамъ бывши и оттола приехавши, пришедчи перед мене до книгъ тыми словы сознал, иж будучи мне в Боровичох, ъ дворѣ кнѣги Иванови огледал есми служебников ее ранныхъ и видел есми на Лѣжку, боярину, рану в кулши штыхомъ колотую, а на Кондрацѣ Возницы видел есми ранѣ штыховую от шии // аж до плеча, а другая рана рубаная на левои руци.

38

И повѣдила передо мною, иж тыи раны маю от кнѣа Василя Андреевича Четвертгенског^а. А так я тую жалобу и оповедае кнѣги Ивановое и вижово сознане до книгъ замковых записати казаль^Δ.

[№ 55] 23. Того ж мѣся гѣлвара ꙗ [10] дѣя.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужского, воитъ дубенский жаловал и ѡповедал тым обычаем, што ж, дѣи, тых часов ѓ тот четвертъ прошлыи мѣся гѣлвара деватог дѣя посылал єсми двох радец присажных з мѣста єго млсти кнѣжеског Дубна на има Евхима Дуброву а Гридка з листомъ моим до Красного до пѣа Ивана и до пѣа Степана [!] Олехновичов Борзобогатых, ѡткладаючи подданного кнѣжетского члѣка ѡтчизного на има Ѳедка Мелника. Которыи послалцы мои приехавши до Красного и ставши в господи, маючи при себе сторону, людеи добрых, пошли з листом моим до двора и пыталися пнѡв Борзобогатых. Того, дѣи, часу пѣи Олехновая Борзобогатая, матка пѣа Иванова, обачивши тых послалцов, пытала их: «Што за люди, а дла чого приехали?» Они са повелили: | «Кнѣжетски ми мещане дубенские, поведаючи в себе лист до пѣа Ивана и до пѣа Степана, сынов єе». Она имъ мовила, абы сѣи лист показали. А кгда ж ѡт них з рук лист взяла и вычитавши без бытности сынов своих и того ж часу скоро по вычитало листа тых послалцов моих при стороне била, мордовала и до везеня своего, ѡковавши ихъ лалцугом за горло, ѡсадити казала. И в тот, дѣи, час при томъ збилию модно, квалтомъ ѓ Евхима Дубровы взато готовых пнѣи десат коп грѣи монеты а палдесат золотыхъ чирвоных, к тому шубу лисюю, сукномъ поприяновым серым крыга, кучму кдлюю; а в товариша єг Гридка взато готовых пнѣи двадцат копъ грошеи литовское личбы, которые, дѣи, пѣзи они мели з собою, хотѣчи купити колжо валтухов хмелю // и с того ж, дѣи, Гридка знато сукню лонскую с кнѣлами серебряными; шубу дхоровую, сукномъ лонским крыга; шапку чорную, куницею подбита; меч, булаву и чижотору, за которую, дѣи, дано две копе грѣи. А посажавши, дѣи, их самых до везеня, приславши на господу их, казала взати кона ихъ серого зъ салми, зс[!] хомутом и с тымъ, што было на санех, тоєст: коверец, ложник, ѡпанчу, саблю и сокержу. А потом, дѣи, на завтрее в палницу, приехавши сын єе пан Иван Борзобогатыи ѡдного подданного кнѣжатского Евхима Дуброву з везеня выпустил и давши ему лист ѡписаныи до мене з двора своєг пѣшого ни ш чимъ выпхати казал. А того, дѣи, другого подданного кнѣжетского на има Гридка не ведомо, где єго задели, которог, дѣи, и до сих часов не маш.

38 зв.

И хотѣчи пан Ян Лонский ѡ томъ слати до єго млсти кнѣжети пѣа своего, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедає єго до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 56] 24. Того ж мѣся гѣлвара єї [15] дѣя.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, его млст пан Микита Ѳедорович, хоружич, жалуючи и оповедаючи тым обычаемъ, што ж, *деи*, вчорашнего дѣя мѣся гѣлвара четвертогонадцат дѣя волторок¹ тивон его млсти бытѣнский на *има* Микита с подданными его Яцком Иѣвовичем а Еском Луцевичем ходили на заяца из сѣтми его дворными по влостной земли его на селищах ѓ лозах и вжо идучи оттола додому в тот, *деи*, час пан Роман Гулевич, наехавши молно, кгвалтом на кгрунт, на влостную землю его тут же под селомъ его Бытѣнскимъ тивуна его Микиту збил, зранил и тых подданных его, которые с тивуномъ были, позбивал, заѣци, сѣти заѣчни в них поѡтнимал, в чомъ себе его мл кривду и шкodu немалую быти менил.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедање до книг замковыхъ записати казалъ^Δ.

39 // [№ 57] 25. Того ж мѣся гѣлвара [...] ² дѣя.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, земенин гсѣдрьский повѣту Креманѣлкого пан Ѳедор Павлович Лудвицьский жаловал и оповедал тым обычаемъ, што ж, *деи*, пан Дахно Иванович Жабокрицкий ѡстал ми был винен пѣного долгу позычных пнѣи двадцат и пат копъ грѣи личбы литовской, ѡ што, *деи*, и в советост был перепал нижли з угоды и еднаня приятѣлского советост был ѡтпустил, а он в тых пнѣех в двадцати и в пати копах грошеи заставил был мне и в держане мое подал трох члѣков своих на *има* Юска, Яцка Лалжу а Штеха на зуполныхъ дворищах зо всеми их повинностями, которых, *деи*, людеи час немалыи был есми в держаню платы и доходы з них бирал с каждого в год по копе грошеи и по чотыри мерки креманѣлких ѡвса, на што и лист небожчика пѣа Дахна Жабокрицкого записныи под печатми людеи добрых выязаня едначког в себе маючи показовал и был вчитан. То пак, *деи*, пан Дахно Жабокрицкий, не окупивши в мене тых людеи своих, с тог света зшол, а сын его, пан Гурин по смерти ѡлца своего, не ѡлдавши мне ѡных пнѣи двадцати и пати кол грошеи, тых людеи з моцы и держаня моего кгвалтовне в мене ѡтнал.

ѡ што, *деи*, ѡдержавши на нег поэвы з ураду замку Луцкого ездил есми до него з вижомъ и маючи при себе шлахту, людеи добрых, хотечи с тых людеи чиншъ брати, ино пан Гурин Дахнович Жабокрицкий с тых людеи мне чиншу брати не допустил и быти мене хотел.

---

¹ Очевидно, писар відобразив уподібнення – «в волторок» або слід читати «в олторок».

² Пропущене місце для вписання дати.

// [№ 58] 26. Того ж мѣца гѣлвара 3ї [17] дїя.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког^а, пан Гришко Клечковский, боярин его королевское млсти повету Ковельского, попросил ѿ вижа, перед которым бы мел дати копїю з листу гсїдрьского ѿтроченого напротиво позов, которыми были поэвы гсїдрьскими пнѣве Борзобогатыи пан Иван Яцкович и пан Иван Олехнович позвали Гандскопа, справцу гсїдрьског робот лесных, давши копїю и лист гсїдрьский ѿказати. Я ему дал вижомъ ку той справе служебника своего Ивана Лєжовича Лидуховского. Которыи виж, тот-то служебник мой, при немъ бывши и пришедчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж, деи, тот боярин его королевское млсти пан Гришко Клечковский при мне, вижу вradoвомъ и при стороне, дал з листу гсїдрьского ѿтроченого копїю и лист оказывал пану Ивану Яцковичу, воигу луцкому, и пану Ивану Олехновичу Борзобогатым Красєнским дїа нинєшнего в патницѣ, гѣлвара семогнадцат дїя.

Которыи лист ѿтроченыи писан напротиву позов тых, которыми пнѣве Борзобогатыи поэвы позвали Ганускопа, справцу гсїдрьског робот лесных, а тот лист оказовал и копїю дал тот боярин пан Гришко Клечковский пану Ивану Яцковичу и пану Ивану Олехновичу в мѣсте Луцком в дому воитовском.

А так я тоє сознає служебника своег до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 59] 27. Того ж мѣца гѣлвара 3ї [17] дїя.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, боярин повету Ковельског пан Гришко Клечковский просил ѿ вижа, перед которым бы мел дати поэвы гсїдрьские ѿ рєч справцы товаров лесных єг королевское // млсти Ганускопа пану Яцковичу, воигу луцкому, и пану Ивану Олехновичу Борзобогатым Красєнскимъ, што я на прозбу того боярина его королевской мл вышєи помен(єн)ого пїа Гришка Клечковского тоє вчинил и вижомъ ему ку той справе дал служебника моего Ивана Лєжовича Лидѣховского, которыи при немъ бывши и пришедчи перед мене тыми словы вызнал, иж, деи, тот боярин его королевское млсти повету Ковельского пан Гришко Клечковский при мне, вижу вradoвомъ и при стороне, дал поэвы его королевское мл писаныи ѿ рєч Ганускопа, справцы его королевское мл робот лесных, пану Ивану Яцковичу и братаничу его пану Ивану Олехновичѣ Борзобогатым Красєнским на мѣсте в Луцку, в дому воитовскомъ и зложил ему рок стая, абы за тыми поэвы стати перед его королевскою млстю ѿ Вилни за дви недели перед Великоднемъ сватым приидучимъ в року теперешнем шєстдєсат первомъ.

40

Што ж я тоє сознає вижово служебника своег поданя тых поэвов днѣ теперешнего мѣца гѣлвара семогонадцат днѣ до книгъ замковых записати казалъ^Δ.

[№ 60] 28. Того ж мѣся гѣнваря к̄ [20] дѣя.

Казано записати. Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, велеможная пѣи еѣ млст пѣи Николаева Юрѣвича Остикова, старостиная резотынская и люценская державчина крѣвская княжна Гална Романовна Любѣцкая, просечи ѿ вижа дла подана листу наяпоминального палу Николаю Дубровскому.

40 зв. Я з ураду замку гсдѣрског Луцкого давал есми еѣ млсти вижомъ служебника моего Ивана Василевича. Которыи виж тамъ бываши и ѿттола приехавши, приходчи перед мене // до книгъ тыми словы сознал, што ж в тую патницу прошлую мѣся гѣнваря семогонадцат дѣя, маючи при себе сторону, людеи добрых, ездил есми з листомъ наяпоминальнымъ до пѣа Николая Дубровского, абы пуци Любѣцкое еѣ млсти пѣи Остиковой не пустошил, попелов палити и ваичосу робити не казал. И кгда ж есмо до Колмова приехали, пѣа Дубровског есми не застали, а пѣи себе в дворе быти не поведала. Я, допытавшиса врадника, показывал есми ему лист и копею перед ним положил, а потом ездил есми в пуцѣ Любѣцкую до шаѳара и до бутников пѣа Дубровского и знашодчи их в Любчи, мовил есми имъ ѿт еѣ млсти пѣе Остиковой, княжны Любѣцкое, абы болшеи тоѣ пуци еѣ млсти не пустошили и шкоды еѣ мл не чинили. Тог часу шаѳар пѣа Дубровского Петръ стал ма бити и с кордомъ добытым за мною гонил, абы ма был зранил.

И просила еѣ млст пѣи Остикова, абы то было записано. А так я тоѣ сознане вижово до книгъ замковых записати казалъ^А.

[№ 61] 29. Того ж мѣся гѣнваря к̄ [20] дѣя.

41 Казано записати. Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, велеможная пѣи еѣ мл Николаева Юрѣвича Остикова, старостиная резотынская и люценская*, державчина крѣвская княжна Гална Романовна Любѣцкая, просачи ѿ вижа дла подаия листов врадовыхъ кнѣю Богушу его млсти Дмитровичу Любѣцкому. А так я з ураду замку гсдѣрског Луцкого давал есми еѣ млст вижомъ служебника моего Ивана Василевича. Которыи виж тамъ бываши и ѿттола приехавши, приходчи перед мене до книгъ тыми словы сознал, иж будучи мне в Любчи за розказанемъ еѣ мл пѣи Остиковой давал есми лист заручныи ѿ небезпеченство // здоровья пѣи Остиковой, слуг и подданных еѣ млсти кнѣю Богушу Дмитровичѣ Любѣцкому мѣся гѣнваря патогонадцат дѣя в середѣ, в которомъ листе заруки ѿписано три тисачи копѣ грѣи его мл кнѣзъ Богушъ Любѣцкии тую заруку на себе принал и копѣю з листу заручного взал, поведаючи, я, дѣи, ку еи млсти, пѣи телце своѣи, во всемъ рад са добре заховыват, а ѿповеден и похвалок еѣ млсти не чиню, ѿдно бы, дѣи, еѣ мл хотела мне справедливост на подданных своих

вчинити. А потом, *деи*, того ж часу дал єсми кнѣю Богушу Любєцкому другиѣ лист вѣдыви *от пнѣи Ѡстиковой наѣпоминалныи* ѡ том, иж кнѣзь Богуш Любєцкии пуцу сполную, лєсы любєцкиє на палєнє попелу и на роботу вѣчосу запрѡдал бєз вєдомости єє млсти пану Харлинскому и пану Дуброєскомѣ, абы вжѡ болшеи того и лєсов любєцких єє млсти не пустошѡно, а жебы єє млст в томъ болшеи шкоды своєє не примовала. На то кнѣзь Богуш Любєцкии повєдил, што, *деи*, єє млсти пнѣи тєтка мєнє листомъ вѣдывимъ наѣпоминаєт єсли ж ѡн и запрѡдал, тогды ми то было волно вчинити, яко во влѡстности своєи, а єсли сѧ єє млсти тєтцє моєи видит в томъ шкода, єє млст нєхай так же с части своєє лєсы и пуцу Любєцкую на палєнє попелу и на работѣ вѣчосу комѣ хотѧчи запрѡдѧєт, або на сєбє робити кѧжєт. Я єє млсти тог забѡронати нє будѣ.

И просила єє млстѣ пнѣи Ѡстикова, абы то было записано. Гдє ж я тоє вижѡво сознѧє до книгъ замковѣхъ записати кѧзѧль^Δ.

[№ 62] 30. Того ж мѣѧ гєнѡвѧрѧ кѣ [20] днѣи.

Кѧзѧно записати[•]. Присылѧлѧ до мєнє, Борисѧ Иванѡвичѧ Сову, подстарѡстєго лужѡго[•], вєлможѧя пнѣи єє мл Микѡлѧєвѧ Юрєвичѧ Ѡстикѡвѧ, старѡстинѧя рєзѡтынскѧя и лѡцєнскѧя, дєржѧвчинѧя крєвскѧя кнѧжѧ Гѧлѧ Ромѡнѡвѧ Любєцкѧя, жалуючи и ѡповєдѧючи тѣмъ ѡбѣчѧєм, што ж, *деи*, тѣхъ часовъ мѣѧ гєнѡвѧрѧ шѡстѡгнѧдцѧт днѣи в чєтѡвєргѣ посылѧлѧ єсми з листѣ вѣдывими служєбѣникѧ своєгъ Гришкѧ з вижѡмъ вѣдывимъ и стѡронѧми людѣи добрыми // до пнѣи Микѡлѧѧ Харлинскѡгъ. *Ѡн*, *деи*, служєбѣникѧ моєгѡ, нє дѡбѧючи ничѡго на лист вѣдыви заручѣныи, єго сѧмогѡ ѡукал, а стѡрѡну сорѡмотил и бити хотєл, а потомъ, *деи*, того ж днѧ в чєтѡвєргѣ поддѧлѣныи пнѣи Харлинскѡгѡ любєцкиє на имѧ Курило Сорѡвѣчєвич з бѡратѡм и с помѡчѣникѣи своѣими поддѧлѣнѡгѡ моєгъ Иванѧ Мѧкѧрѡвичѧ збили и ѡкрулѣнє зрѧнили, которѣи з ѡкрутѡгѡ збитѣи и зрѧнєнѣя нє вєдомо, будєт ли живѣ. И в тотъ, *деи*, чѧсь при томъ боѡу шкоды нємѧлыє єму поделѧны, которѣхъ шкод рєєстрѣ мєнѡвитє написѧныи в сєбє быти мєнит.

41 зв.

Яко ж то и виж вѣдыви, придѧныи на сѡвѣрѣ єє млсти, служєбѣникѧ моѣ Иванѧ Василєвичѧ, пришедѣи прєд мєнє до книгъ тѣми словѣи сознѧл, иж будучи мнє ѣ єє млсти пнѣи Микѡлѧєвѧ Юрєвичѧ Ѡстикѡвѧ за рѡскѧзѧнємъ єє млсти єздил єсми до пнѣи Микѡлѧѧ Харлинскѡгѡ до Скорѣчѧ и знѧшѡдѣи єго в двѡрє Скорєцѡкомъ служєбѣникѧ пнѣи Ѡстикѡвѧ на имѧ Гришкѡ при мнє, вижу вѣдывѡмъ, и при стѡронє людєи добрыхъ дал пану Харлинскому лист вѣдыви ѡ нєбєзпєчєнствѡ здрѡвѣя заручѣныи. *Ѡн*, *деи*, ку листу вѣдывѡмъ заручѣномъ ничѡго нє дѡбѧючи на заруку ѡписѧную, мѡвилѧ словѧ нєпристѡинѣи, повєдѧючи, што, *деи*, єє мл пнѣи ѡдєржѧлѧ на мєнє з урѧду лист заручѣныи под трѣи тѣсѧчѣи копѧми грѣѣи. Я, *деи*, ѡ то ничѡго нє дѡбѧю и служєбѣникѧ пнѣи за ѡнымъ листомъ ѡукал а стѡрѡн сорѡмотил и бити хотєл. А потомъ тот же

служебник еє млсти пнїе дал други лист врадыви навроминалны пану Харлинскомѣ, абы он ѣ пуци еє млсти Любеджкои попелов палити и ванчосу робити не казал. На то пан Харлинский поведил*, же я до тоє пуци Любеджкое маю част, яко и еє млст пнїи. А ку тому теж закупил есми ѣ кнїа Богуша Дмитровича Любеджкого. Естли са, деи, еє млсти пнїеи видит шкода которая, нехай же себе ѿ то мовит с кнїем Богушемъ Любеджимъ, што посланец пнїеи **О**стиковои ѿсветчивши мною, вижомъ и сторонами, ехали есмо з двора пнїа Харлинскогѣ. И приехавши до Любча, ѿгледал есми подданного еє мл пнїеи **О**стиковое на има Ивана Макаровича, збитого и зраненог, видеѣл есми рану на парсуне з левое стороны челюст наскроз пробито, носа рушено и зубъ выбито, а в голове рана битая синяя. И ѿповедил мне, иж подданыи пнїа Харлинског лобеджкие Курило Сорояцевич з братомъ и с помощниками своими, пришедчи ѣмыслїне, его самого безвинне збили и зранили.

42 // И просила еє млст пнїи Николаевая **О**стикова, абы то было записано, а так я тую жалобу и ѿповедаїе еє млсти и вижово сознаїе до книгъ замковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 63] 31. Того ж мсїа гевара кѣ [22] дїя.

Казано записати*. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, земенин гсїрський пан Михаїло Иванович **О**щовский жаловаль и ѿповедал тымъ обычаемъ, што ж, деи, за всказанемъ судовым владу замку Луцкого тых часов недавно прошлых по Крещенїи Гсїдни в неделю мїца гевара второгнадцат дїа, маючи при себе шляхту и сторонѣ, ездил есми з уважчимъ врадывымъ до Цегова и ввезалса есми в члївка пнїа Семена Козинского на има во *Иванца* Величка, а потом ехал есми до двора пнїа Андрея Колпытовского. В тот час приехавши там же пан Григорей Иванович Козинский, брат пнїа Семенов, и хотечи в мене того члївка ѿпнати, в которог есми ввезалса, я ему того члївка не пустил. Он мене перед ѣважчимъ на дворе пнїа Колпытовского збил, сторсовал.

Яко ж то и служебник мой Иван Левкович Лидуховский, который его ѣвазовал, ставши передо мною до книг тыми словы сознал, иж пан Григорей Козинский вжо по ввазало приехавши до пнїа Андрея Колпытовского, поведил, же тот члїкѣ ѿт брата его пнїа Семена ѿсталса ему на делу. И хотел его ѣзати, а пан **О**щовский поведил, иж ѿ томъ не ведаю, ели са вы межи собою людми поделили, и боронил того члївка. А за тым пан Григорей Козинский пнїа **О**щовског стал торсовати*.

И хотачи пан Михаїло **О**щовский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаїе пнїа **О**щовског и вважчого сознаїе до книгъ замковыхъ записати казалъ^Δ.

// [№ 64] 32. Того ж мѣся гѣлвара кѣ [25] дѣа.

42 зв.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, земенин гсѣрський пан Александро Маркович Жоравницкий, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, тыхъ часов недавно прошлых мѣся гѣлвара шостог дѣя подданные мои, люди губинские, были в дгринови о празнику на ден Крещеня Гсѣня, то пак, дѣи, пан Януш Вгриновский, наполнившиса воли своее, жонѣ подданного моего губинского Мицка Куриловича Баглая Хотимку взявши кгвалтовне в дому подданного своег влашка Дмишевича, в которого начовала, вшетече а простне, запомневши дчтвности шляхетской, волю свою пополнал и еѣ кгвалтоваль. А в тот, дѣи, час шапка в неи згнула. Ку тому, дѣи, подданного моего губинского на има Гаврила збил, змордовал и ледво живого оставил. И в тот, дѣи, час при томъ бою згнуло в нег чотырнадцат грошеи. В чом себе его млст пан Александро шкоду и кривду немалую быти менит.

И хотачи о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 65] 33. Того ж мѣся гѣлвара кѣ [25] дѣа.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцког, ег мл отец Иона, архимандрит жидичинский, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, вчорашнег часу мѣся гѣлвара двадцат четвертого дѣа в палницу подданные его мл люди жидичинский ехали з Буремца до Жидичина и едучи [им] через Луцко в тот, дѣи, час пан Роман Олехнович Козинский за дозволенем матки своєї пнѣи Зооѣи Петровны Олехновой Козинской, перенем[ши] подданного его мл на има Ивана Гошковича на влицы Рыболовской за Глушцемъ его самог моцно, кгваллом збил, змордовал и кона его вороног з салми, з с хомутомъ, з уздою и з вожками в нег взал.

И хотечи его мл о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае до книг замковых записати казалъ^Δ.

// [№ 66] 34¹.

43

Присылал до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, его мл кнѣз Роман Фѣдорович Санггушковича, староста житомирский, оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, княз Александро его мл Андреевич Сонкгушковича Кошерский, маршалок гсѣрський, дал мне лист его королевское млсти заручный о небезпеченство здоровья через дворенина

¹ Запис без заголовка – дня місяця, тільки номер за місяць.

гсѣрського пѣа Федора Ивановича Русина в Свинюсах. Я, деи, в тот час будучи вжо на выезде, принавши лист гсѣрський, казал есми за собою ехати тому дворенину гсѣрському до двора моего Павлович, хочечи емѣ там лист гсѣрський ѡтдати. Он, деи, за мною не ехали листа гсѣрського ѡт мене не брал, с которым листом посылал есми дворенина гсѣрскогог пана Иляша Богушевича Несѣѣцког до кнѣа Александра Кошеерского, абы лист гсѣрський, который мне дал, до себе взал. Он, деи, его брати не хотел.

Яко ж то дворенин гсѣрський пан Иляшъ Богушевич Несѣѣцкий ставши и передо мною ѡчевисто тыми словы сознал, што ж за розказанемъ его млсти кнѣа Романа, старосты житомирскогог, искал есми на многих мѣстах кнѣа Александра Кошеерского з листомъ его кролевское млсти и приехавши до Каменя, мѣста ег мл, на завтрее Крещеня Гсѣна, тоест, на ден Светог Ивана Крестителя мѣа гѣнваря семог дна, в олгорок, давал есми кнѣю Александрю Кошеерскому лист гсѣрський, ѡт его мл кнѣю Роману даный. Кнѣз Кошеерский ѡт мене листу гсѣрскогог не брал, поведаячи. «Нехай, деи, кнѣзь Роман, староста житомирский, тот лист гсѣрський тому ѡтдает, в ког его взал». Я, деи, ѡсветчивши стороною, ехал есми ѡт него*. А потом ездил есми до Горухова и знашодчи там дворенина гсѣрскогог пѣа Федора Русина давал есми ему тот лист гсѣрський през него кнѣю Роману его мл даный. Он ѡт мене листу гсѣрскогог брати не хотел, поведаячи, иж, деи, [...] ¹ кнѣзь Александро Кошеерский листу брати не казал.

А так я [т]ое ѡповѣдане его мл кнѣа Романа и дворенина гсѣрскогог ѡчевистое сознае до книг замковых записати казалъ^Δ.

43 зв.

// [№ 67] 35. Того ж мѣа гѣнваря кѣз [27] днѣя.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, земане гсѣрський* пан Юшко а пан Федор Ярмашевичи Гулалицие жаловали и ѡповѣдали тымъ обычаемъ сами ѡт себе и ѡт брати своєї пнѣв Гулалициких, што ж, деи, великие трудности и шкоды завжды маем мы сами и подданные нѣши в боех и грабежах ѡт кнѣни ее млсти Андреевое Сожгушковича Кошеерской и старостиное луцкое княгини Богданы Мѣстиславное ѡт вранников, слугъ и боярь ее млсти березолулских. А подданные, деи, ее млсти березолулские лес нашъ, прозываются Монеѣв, завше пустошат, а тых часов в середу прошлую мѣа гѣнваря двадцат второг днѣа сын мой Михаилло с подданными моими на има с Каленикомъ, Иващкомъ, Сажкою а Феддемъ ездилы по дрова до властивого лесу нѣшог Монеѣва. В тот, деи, час служебник вранника березолулского Волыщовъ Ивановъ на има Миско Пикулик, способияшиса с помочниками своими, з людми березолулскими,

¹ Аркуш ушкодженый, не відчитано дві літери.

наехавши до властивог лѣса нїѣго сына моєг и подданных позбивали и помордовали и патеро конєи с хомуты с уздами в них побрали и сокѣръ пат в них поотнимали, ѿ што, *деи*, єсмо до *в*радника березолулского и сторонами, людми добрыми, ездили, зовучи єго тамъ до того мѣстца, где подданные нїѣи дрова рубали и где ихъ самыхъ позбивали и кони в них поотнимали[•]. А потом просили єсмо, абы намъ тыи кони на поруку подавал. *Он*, *деи*, яко ку ѿводу ехати, так теж и конєи на рукоємство дати не хотєл[•]. В чомъ себе шкоду и кривду немалую быти мєнит.

И просили, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедає ихъ до книг замковых записати казаль^Δ.

// [№ 68] 36. Лѣт Бож нарож ꙗѿ ѿ мѣца гѣлвара кѣг [27] дїя.

44

Казано записати. Ставши передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким, дворенин гсѣрьский пан Иляшъ Богущевич Несвѣцкии ѿповедал и визнавал тым ѿбычаєм[•], што ж, *деи*, за росказанємъ єго кролевское млсти єст єсми даным дворенином гсѣрьскимъ на всакїє sprawy єє млсти кнїни Андреевое Сожгушковича Кошерской, старостиной луцкой, кнїни Богдане Михайловне тых часов недавно прошлых мѣца гѣлвара сємого дїа ѿ волгорок на ден светог Ивана Крестителя, маючи при себе сторону, людєи добрыхъ служебника єго млсти кнѣа Ивана Чорторыского Васила а боярина єго млсти кнѣа Романа, старосты житомирского, Лучку Грабовского, ездил єсми до кнѣа Александра Кошерского за листы гсѣрьскими ѿ справахъ єє млсти кнїни Кошерское и нашедчи кнѣа Александра во *имєно* єго млсти в Камени, дал єсми єго млсти лист гсѣрьский заручныи ѿ небезпечєнство здоровья єє млсти кнїни Кошерское, слуг, бояр, и подданных єє млсти ѿт кнѣа Александра Кошерского ѿт слуг, бояр и подданных єго млсти, ѿ котором листє гсѣрьском заруки ѿписаны пат тисєчєи копъ грїєи. Кнѣз єго млсти лист гсѣрьский принал и вычитавши, мне єго вернул, а копею себе взал, а потом дал єсми єго млсти лист гсѣрьский напоминальныи, жебы Александрѿво *имєня* купленые и закупленые ѿ волыские и полєские, котории єє млсти кнѣажне записаные, так теж и во *имєня* єє млсти кнїни Кошерское литовские, што єє мл небожчика кнѣа старосты луцкого, малжонка єє млсти ѿ вѣне записано, што ширєи а достаточнєи на листє гсѣрьском доложено и каждое *имєнє* меновите написано, ѿ [м]оє села сам не ѿжчал¹, слугамъ и бояром своим ѿжчати не казал, але и жебы во всемъ сѣ ку єє млсти спокоинє заховывал. Єго мл кнѣз Александрѿ и тот лист гсѣрьский принал и вычитавши и мне єго ѿтдал, а копею себе взал.

---

¹Помилка писаря, треба «ужчал».

А так я тоє оповедає и дворенина гсѣьског пана Иляша Несвѣцког до книг замковых записати казалъ^Δ.

44 зв. // [№ 69] 37. Того ж мѣся гѣнваря кѣз [27] дѣня.

Казано записати. Ставши передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростимъ лудкимъ•, дворенин гсѣьский пан Иляшь Богущевич Несвѣцкий оповедал и вызнавал тым обычаемъ, што ж, *деи*, за розказанемъ его королевской млсти *ест* есми данымъ дворенином гсѣьскимъ на всакіе sprawy еє млсти кнѣни Андреевой Сожгушковича Кошерской, старостиной лудкой, кнѣни Богдани Михайловне тых часов недавно прошлых мѣся гѣнваря двадцат шостого дѣня в неделю, маючи при себе вижа владу замку Луцког, боярина гсѣьского красносѣлского Юрка и сторону, людеи добрых боярина его млсти кнѣза Романа, старосты житомирского, пѣна Сераѣина Кгостираловског, пѣна Марка Жоравницког, Григоря Олизаровича, ездил есми до кнѣза Александра Кошерского, до Горѣхова и пытал есми владника горѣховского Станислава и ключника замкового Савы ѿ кнѣза Александра Кошерского: «Где бы его мл был?» Они его повелили: «На замку». Я-м посылал служебника своего Малжера ис тивуном горуховским до кнѣза его млсти до замку, пытаючи, *естли* же бы его млст казал мне до себе пойти, которыи тивун бывши ѿ кнѣза его млсти на замку служебника моего с тым ѿправил до мене, поведаючи, иж, *деи*, еше са княз не ѿбрал а владника своег до себе послати казал•. А кгда ж владник его млсти горуховский до его млсти шол и бывши тамъ часъ немалыи до мене, до вижа и до сторон так ѿтказал. «Мне, *деи*, яко владнику, не казано никог до замку пускати». А я вжо з вижомъ и сторонами до кнѣза его млсти до замку был пошол, ино владник его млсти Станислав ѿтказал. «Маєт ли, *деи*, хто потребу которую до пѣна моего, нехай еє мне мовит, а замок, звод и ѿортку замкнути казано». И ждал есми немало. Они мене до замку не пустили. А кгда ж его млст княз мене до себе в замок пустити не казал, я лист гсѣьский навпоминальныи до кнѣза Александра писаныи, жебы сестре своеи еє млсти // княжне Галине ведле запису тастаменту ѿца их млсти небожчика кнѣза Кошерского, старосты лудкого, тисачу копей гриѣен на выправу еє млсти дал, показывал владнику горуховскому и копею с того листу, слово ѿ слово списаную, ему дал, а владник тоє копей брати не хотѣл. Я-мъ перед нимъ в дому его на столе копею положил. А потом служебник еє млсти кнѣни Кошерское Андреи Аврамович светчил мною, дворениномъ гсѣьским, вижом владовымъ и сторонами, же его млст кнѣзь Александр Кошерский в замку своемъ Горуховскомъ *ест*, а до себе с позвы гсѣьскими пустити не хочет и замок замкнути казал. Позвы гсѣьские до кнѣза Александра писаные ѿ побране грошей, скарбов и маєтностей еє млсти, што небожчик княз староста лудкий за внесєне вена еє мл записал, што ширєи а достаточнєи на позвєх гсѣьских меновите *ест* доложено ѿ побране скарбов ѿт

кнѣзѣ Александра самого и служебников его мл, написавши на позве гсдѣрьском наверху рок кнѣзю Александрѣ перед гсдѣрем его млсти стати, вступивши в пост великий за две недели и тот позов владнику горуховскому давал, а он брати не хотел, а служебник еѣ млсти кнѣжни старостиной то ѡсветчивши, позов гсдѣрьский перед Станиславом, владником горуховским в дому положивши, сами есмо проч пошли.

Яко ж то и виж владовии боярин гсдѣрьский красносѣлский Юрко пришедчи перед мене тыми ж словы сознал слово ѡ слово ничим не ѡдменяючи повести дворенина гсдѣрьског Иляша Несвѣцког.

А так я тоѣ ѡповедаѣ дворенина гсдѣрьског и вижово сознаѣ до книг замковых записати казаль^Δ.

// [№ 70] 38. Того ж мѣся гѣнваря кѣ [27] дѣя.

45 зв.

Казано записати. Ставши ѡбличне передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростимъ лужкимъ, пан Иляшъ Богушевич Несвѣцкии ѡповедали вызнавал тым обычаемъ, што ж, деи, за розказанем его кролевскои млсти ест есми приданым дворенином гсдѣрьскимъ на всакіе справы еѣ млсти кнѣжни Андреевои Сожгушковица Кошерскои, старостиной лужкии¹, кнѣжни Богдане Михайловиѣ Мстиславског тых часов недавно прошлых мѣся гѣнваря двадцат четвертог дѣя в палницу, маючи при себе вижа, владу замку Лужкого боярина гсдѣрьског Юрка красносѣлског и сторону, людеи добрых боярина его мл кнѣзѣ Романова, старосты житомирског, пѣна Сераѣина Кгостираловског а служебника его мл наречѣлног владыки лужкого и ѡстрожкого пѣна Марка Жоравницького Григоря Ѡлизаровича ездил есми з листом гсдѣрьскимъ напомнималнымъ до его млсти кнѣзѣ Александра Кошерског, маршалка гсдѣрьског. И приехавши до места его млсти Горухова пытал есми владника горуховског ѡ кнѣзи Александри Кошерском, где он ест и хто бы мене мѣл его млсти кнѣзю ѡповедати, служебников есми кѣжих просил, жебы со мною пошли. Они до замку пойти не смели, а кнѣзѣ в замку быти повелили. А затым пошол есми до господы до дворенина гсдѣрьског до пѣна Ѳедора Русина, которыи завжды дворенином при его млсти кнѣзю Кошерскомъ мешкает. И просиломъ пѣна Ѳедора Русина, абы со мною до кнѣзѣ его млсти пошол або служебника своего послал. Пан Ѳедор поведил, и ж его млст кнѣзь гонил пасеку под замком, а недавно, деи, с пола приехал, до замку, я, деи, сам ити не поспею, а послати кого не маю. Я сам з вижомъ и сторонами пошли есмо до замку и пришедчи в замок Горуховский, пытали есмо воротног и ключника кнѣжег Савы Кратковича: «Где его млст кнѣз?» Он мне поведил. // «Теперечи, деи, его млст с пола приехал и ест, деи, ѡ светлицы[!] низкои». А кды ж есми

46

---

¹Помилка писаря, треба «луцкои».

до сенеи пришол, хотечи к нему поити до светлицы, а затым его мл кнѣзь, обачивши мене, дверел¹ передо мною замкнути казал и мене в светлицу до себе пустиити не велел. И росказал тому ж воротномѣ Саве и илшимъ служебником и коморником своимъ мене з вижом и з сторонами вон изъ замку выгнати. А самъ его млст кнѣзь ѡкномъ выглядал. Я теж то обачивши, же мене из замку выганают, а иж теж было вжо позно тым же служебником его млсти кнѣжимъ показавши лист гсѣрьскый напомнималный до ег млсти кнѣза писанныи ѡ побране грошеи, скарбу, маелностеи ее мл кнѣни Богданы Кошерскои ѡт его млсти кнѣза Александра самог и ѡт служебников его млсти, што ширеи а достаточнеи на листе гсѣрьском побранных скарбов и маиностеи ее млсти меновите ест доложено. И жебы кнѣзь его млст то поворочал и на служебников своих справедливост ѣчинил. Которого листу гсѣрьского и копею слово ѣ слово списаную даваломъ воротному, ѡн не брал. Я то вижомъ и сторонами ѡсветчивши перед нимъ ѣ замку поблизу звѣда ѣ ѡртку заткнул, а потом служебник ее млсти кнѣни Кошерское Андрѣи Аврамович поэвы гсѣрьские ѡ побране скарбу и маиностеи ее млсти кнѣни Богданы Кошерское тому ж Саве воротному давал, а кнѣзь Кошерский на то ѡкномъ выглядал. Тот служебник ее млсти Андрѣи голосом великимъ ѣ замку до кнѣза валал, жебы его млст кнѣзь Александро за тыми поэвы гсѣрьскими ѣ Вилни перед гсѣрем его млстю сталь, вступивши в пост великий за две недели, што теж тот рокъ там же в замку на позве гсѣрьскомъ наверху написал, а кнѣзь его мл на то ѡкном выглядал и поэву гсѣрьского взати никому не казал. Ѣныи служебник ее млсти кнѣни Кошерскои мне дворенину гсѣрьскому вижу вradoвомѣ и сторонам ѡсветчил, а лист позовный гсѣрьский там же в замку побли[зу] звѣда ѣ ѡртку подле копеи заткнувши, пошли есмо• из замку во[н], бо вже было солныце на заходи.

46 зв.

Яко ж то и виж вradoвыи боярин // гсѣрьский красноселский Юржо, пришедчи перед мене, до книг тыми словы сознал слово ѣ слово ничимъ не ѡдменяючи дворенина гсѣрьского повести пѣна Иляша Несвѣцкого.

А так я тое ѡповедае дворенина гсѣрьского и вижово сознане до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 71] 39. Того ж мѣца гелвара лѣ [31] дѣя.

Казано записати•. Пришодчи и постановивши са ѡбличне передо мною, Борисомъ Ивановичом Совою, подстаростимъ лудкимъ•, земенин гсѣрьский пан Андрѣян Андрѣевич Коровай ѡповедал и вызнавал доброволне тымъ ѡбычаемъ, што ж, деи, которая частка моя ѡтчиная во имѣно Грушовне ѡт брата моѣи мне ѣв оддѣле са зостала и будучи я по требным пнѣзи и не могучи их ѡжкола набыти, продал есми тую частку свою ѣ Грушовни з людми зѣ их

¹Помилка писаря, треба «дверей».

землами, с платы и подачками, з роботами и з их повинностями, с полми и сеножатми, з дубровами и зо всѣм на все, яко тая частка моя з давных часов сама в себе мает, ничего на себе и на близких своих не оставуючи его млсти палу Василло Михаиловичу Семашку, суди повѣту Луцкого, на вечност за певную суму пѣши за полтора ста копь грѣи монеты и личбы литовское, што ширеи а достаточнее на листе моем записномъ ест описано и доложено. Яко ж и лист свои записный под печатми людей добрых палу Василло его млсти Семашку продажи своеи на то от себе даныи передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, который лист так са в себе мает^А: «Я, [Андр]иан Андревич Корован, ознаимую сим моим листомъ нынешним и на потомъ будущим кому будет потреба того вѣдати або чтучи его слышати, иж которая частка моя во *именю* Грушовне мне от брата моеи в отдѣле са зостала, а так мне будучи // потребным пѣши и не маючи откола набыти 47
продал есми третюю част свою в Грушовни, вынемши от всеи отчины своее за третюю част, розумеючи, иж болшеи не вынесет от третии части в отчизне моеи его мл палу Василло Михаиловичу Семашку, суди повету Луцког, на вечност за певную суму пѣши полтора ста копь грѣи монеты и личбы Великог Кнѣзства Литовского з людми зъ их землами, платы и подачками, з роботами и повинностями и теж с полми, сеножатми, з дубровами, з боры, з лѣсы, з гаи, з ловы звериными и пташими, з млыны, з реками, з бобровыми гоны, з ставы и ставищами, з млыны и з млынищами, зо всѣмъ на все так, яко са тая частка моя сама в себе пожитках и обыходех своих мает, ничего на себе, жону, дети и потомки свои не оставуючи, которую частку мою в Грушовни *держати* его мл пан Василеи Семашко самъ, жона, дети и потомки его млсти волни люди осажовати, ставы сыпати, млыны будовати и всакие пожитки прибавлати и розширати и их вживати так, яко самъ налепеи розумеючи и волно теж отдати, даровати, замѣнити, на церков записати и куды хотечи ведле воли своее оборочати и тым шаѳовати, яко влостностю своею. А я сам, жона, дети и потомки мои и ни хто з б(р)ати [!] и повиноватых близкихъ моих в тую частку мою в Грушовни нияким са обычаем не мам вступовати и ничог под его млстю поискивати жоною, детьми и потомки его мл и под тым, кому бы то от его млсти было правомъ заведено поискивати и о то до права поволокати, ани какое трудности задавати. *Одно* то при его мл и потомству его млсти вѣчне зостати маеть. А естли бых я самъ або жона и дети мои и хто ж колвек з близкихъ брата моеи хотел в тую частку мою вступоватиса и яко ж колвек взрушаючи тую продажу мою мел о што до права его мл пѣна Семашка або кого ж [колвек] кто бы то от его млсти держалку праву поволокати и в томъ // якую трудност 47 зв.
задавати, таковыи каждый мает и повинен будет заруки заплатити гсѣрю королю его млсти триста копь грѣи, а стороне противнои двѣсте копь грѣи и вси шкоды и наклады, штобы на то наложити сторона мѣла на речене слова кром доводу нагородити, а заплативши тую заруку и за шкоды досыт вчинивши пред са сѣс лист продажа моя вѣчне при mocy в каждого права

захована и держана быти маєт и на то есми дал его млсти дал пану Василю Семашку, суди повету Луцкого, жоне и потомству его млсти сес мои лист з моею печало•. А при том были и того добре свѣдоми и за прозбою моею печати свои к сему моему листу приложити рачили его мл кнѣз Василен Солтанович Соколский, пан Иван Петрович Чаплич, а пан Микита Ѳедорович Сербин, хоружич земли Волынского, а пан Гарасим Дахнович.

Писан• в Луцку лета Божог нароженя тисеча палсот шестдесат першого, мѣца гѣнваря второгонадцат днѣя^А».

А по вычитало листа просил пан Андрѣян Корован, абы то было записано•. А так я ѡчевистое сознане, добровольное ѡповѣдане до книг замковыхъ записати казаль^А.

[№ 72] 40. Того ж мѣца гѣнваря лѣ [31] днѣа.

Казано записати•. Пришедши и постановивши са ѡбличне передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростимъ луцкимъ, земенин гсдѣрський пан Иван Ѡлехнович Борзобогатыи Красѣнский, целник земли Волынского, восполк з малжолкою своею, панею Ганною и свестю своею панною Марєю Василевнами Семашковными Рыканскими визнавали и ѡповѣдали тымъ обычаемъ, иж што, дѣи, которая половица имени Подрѣжа властивая ѡтчизна на нас, девок пѣа Василя Семашка, заведена была заставою ѡт брата ншѡг роженог небожчика пѣа Ивана Василевича Семашка его млсти пану Василю Михайловичу Семашку, которую през немалый час на себе держал и вживал и не будѣчимы ведомыми права, за котрымъ // пан Василен Семашко тую половицѣ имени Подрѣжа держит, просили есмо его млсти пѣа Василя, абы намъ перед приятѣelmi нѣими право свое показал. Его млст за прозбою моею то вчинил. Напервѣи положил лист брата ншѡг небожчика Ивана, иж ѡн по смерти брата ншѡг и своег небожчика Василя, окупуючи тую част Подрѣжа ѡт илшихъ и беручи теж готовыхъ пнѣи на потребу свою ѡ пѣа Василя Семашка, тог всег набрал и до рук своих взал яко палнадцат сот копъ грѣиѣи монеты и личбы литовское, над то еще положил тастамент небожчика того ж пѣа Ивана, брата ншѡго, котрымъ заставил и запечатовал ѡсю моцност ѡныхъ записов своих ни в чомъ их не нарушаючи при моцы заховываючи. А так мы, видечи слушное право его млсти пѣа Василя Семашка и моцныи записы небожчика брата своег, пустили есмо тую половицу Подрѣжа на вечност его млсти пану Василю Семашку, а его млсти до тое всее сумы полторы тисачи копъ грѣиѣи пустил намъ волно имеѣе ншѡ Тополе, на котором мел триста копъ и сорок коп грѣиѣи, и теж дал намъ вечностю ѡ чотырохсот копах грѣиѣи част свою, которую купил ѡ пнѣв Короваев ѡ Грушовне, а к тому придал готовыхъ пнѣи двесте копъ грѣиѣи того всего сумою ѡт его млсти пѣа Василя Семашка вышло с тым долгомъ небожчика брата ншѡго Ивана и до рук нѣихъ дошло две тисачи копъ чотыриста и сорок копъ грѣиѣи монеты и личбы

Великого Кнѣзства Литовского•. Мы то ѿт его млсти вдаче принавши и выделивши зо всѣхъ именей своих ѿчизных за третюю част розумеючи то, иж болшеи не вынесет ѿ третей части его мл пану Василю Семашку, жоне, и потомком его млсти тую половицу Подрѣжа ѿчизну свою вечне есмо пустили и продали з людьми, зъ землами, с полми и сеножатми, з дубровами, з боры, и з лѣсы, и зо всакими пожитки, малыми и великими, ку той половицы Подрѣжа прислухаючими, якими ж колвек имени названы быти могут ничог сами [на] себе и на ближких своих не ѿстовуючи, што ширей а достаточней // тая 48 зв. продажа пѣа на листе пѣом записном ест ѿписано. Яко ж и лист свои записныи на паркгамене писаныи с печатми завесистыми на то пану Василю Семашку ѿт себе даныи передо мною покладали и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так са в собѣ мае^т: «Я, Иван Ѡлехнович Борзобогатыи Краселский, целник земли Волынское, восполк з малжолкою своею Галною и з свѣстью своею Марею Василевнами Семашковнами Рыканскими ѿзнаймуем сим нѣим листом нынешним и на потомъ будучим, кому бы того потреба ведати або чтучи его слышати, иж што которая половица имени Подрѣжа властная ѿчизна на нас, дѣвок пѣа Василя Семашка, заведена была в руки заставою ѿт брата нѣого роженого небожчика• пѣа Ивана Василевича Семашка его млсти пану Василю Михаиловичу Семашку, которую через немалый час на себе держал и вживал. То пак не будучи намъ вѣдомым права, за которымъ бы мел пан Василей Семашко тую половицѣ имени Подрѣжа держати, просили его млсти пѣа Василя, абы его млст, не вдаючися з нами в право и не приходечи ѿ наклады и трудности• приятелский а братский, померковане чиначи доброволне перед приятelmi нѣими право свое показал. Его млст пан Василей Семашко не будучи ни в чомъ противен прозбы нашои и ѡаючи праву и справедливости своеи показал намъ явне и доброволне право свое, которое на тую половицу имени Подрѣжа мает перед приятelmi нѣими•, которых есмо были на то себе ѡбрали•. Напервей положил лист брата нѣого небожчика Ивана, иж он по смерти брата нашего и своего небожчика Василя, ѡкупуючи тую част Подрѣжа ѿ инших и беручи теж готовых пнѣей в пана Василя Семашка, на потребу свою с тым всѣмъ набрал и до рук своих взал, яко палнадцат сот копъ грѣей монеты и личбы литовское и над то еще положил тастамент небожчика того ж пѣа Ивана, брата нѣог, которым заставил и запечатовал всю мощност ѡных записов своих ни в чомъ их не нарушаючи // и при мощи зоставуючи». А так мы, выдачи таковое слушное право его млсти пѣа Василя Семашка и мощныи записы небожчика брата своего Ивана, ач могучи тую част въ его млсти ѡкупити, але хотачи в покой вечистый ему, брату своему, вчинити, тую половицѣ Подрѣжа его млсти вечностю пустили, а его мл до тое всее суммы полторы тисечи копъ грѣей пустил намъ волно имени нѣо Тополѣ, на котором мѣль триста и сорок коп грѣей и теж дал намъ вечностю в чотырохсот копах грѣей част свою, которую купил в пѣов Короваев ѿ Грушовни•. К тому придал

готовых пнѣи двѣсте коп грѣи, где того всего ѿт ег млсти пѣа Василя Семашка вышло с тым долгом небожчика брата нѣого Ивана и до рук нѣих дошло сумою двѣ тисачи копъ чотыриста и сорок копъ грѣи монеты и ли чбы Великого Кнѣзства Литовского*. Мы то ѿт его млсти вдячнѣ принаѣши и выделѣвши зо всих именеи своих ѿчизных за третюю част, иж болшеи не выносит ѿт третей части его млсти пану Василю Семашку, жонѣ, дѣтемъ и потомкомъ его мл тую половицѣ Подрежа, ѿчизну свою, вѣчнѣ пуцаем и продаем з людми таглыми зъ их землами, платы, подачками, роботами и повинностями*, и теж с полми, сеножатми, з дубровами, з боры, з лесы, з даню медовою, з деревом бортным и не бортнымъ, з ловы зверилными и пташными, з реками и з бобровыми гоны, з ставы и ставищи, з млыны и з ихъ вымѣлки и зо всеми пожитки и доходы, так, яко са ѡная половица сама в себе и в пожиткох своих маѣт ничего на себе, на дѣти и на потомки свои не ѡставуючи. Которую половицѣ именея Подрежа держачи его млст пан Василен Семашко и потомство его млсти волни ѡдати, продати, замѣнити, даровати, на црков // записати и ку своему лепшому а пожиточнѣишому ѡбернути и волно теж всакѣе пожитки прибавлати и розширати, тоѣст: люди на новом, на сыром кореню ѡсаживати, ставы сыпати и млыны будовати, проробки розробливати и то все чинити и розширати, яко са налѣпѣи его млсти подобати будет. А мы сами, мужи, дѣти и потомки нѣи и ни хто з ближихъ брати и повиноватых нѣих не маѣт в тую половицу именея Подрежа нѣяким са ѡбычаем вступовати и того под его млсто самымъ, жоною, дѣтми и потомки его млсти поискивати. Ѳдно то при его млсти пану Василю Семашку, жонѣ, дѣтѣх и потомкох его млсти вѣчнѣ зостати маѣт*. А естли быхмо сами мужи, дѣи, и потомки нѣи або ли теж хто з брати крѣпных повиноватых нѣих мел са в тую половицу именея Подрежа зврушаючи сюю нѣю вечистую продажу вступовати або ли в чомъ его млсти якую трудност заделати таковыи каждыи маѣт и повинѣн будет заруки заплатити его кролевское млсти тисачу копъ грѣи и вси шкоды и наклады штобы на то наложити мел на речѣнѣ слова нагородити и заплатити тѣе заруки и за наклады досыт ѡчинивши пред са сѣс лист продажа нѣа вѣчнѣ при mocy захована быти маѣт. И на то я, Иван Ѳлехнович з жоною и свѣсто своею вышеи менены писаними, даем сѣс нашѣ продажныи лист з нашими печатми*. А при томъ были и того добре сведоми их мл* пан Марко Василевич Жоравничкии, наречѣнныи владыка луцкии и ѡстрожскии*, пан Петръ Богданович [Заго]ровскии, маршалок гсѣрскии, пан Гаврило Василевич Бокѣи, судя повету Луцкого, пан Иван Яцкович Борзобогатыи, ключник, городничии, мостовничии и воитъ луцкии, пан Михаилло Дашковичъ Ело

49 зв. 50 Малинскии, пан Иван Петрович Чаплич, которыи за прожою // нѣею печати свои приложили к сему нѣиому листу*.

Писан в Луцку лѣта божого нароженя тисеча пѣтсот шѣстдѣсѣт первого мѣа гѣнварѣ четвѣртонадцѣт дѣа*».

А по вычитано листа пан Иван Олехнович Борзобогатыи восполок з малжолю своею панєю Галною и свесто своею панною Марєю Семашковнами Рыканскими просили, абы то было записано.

А так я тоє оповеданє очевистое сознає и лист их записныи слово ђ слово до книг замковых записати казаль^А.

[№ 73] 41. Того ж мѣся гѣнваря лѣ [31] дѣня.

Пришодчи и ставши обличне в замку Луцкомъ его млст пан Василєн Михайлович Семашко, судя повету Луцког, оповедал мне, Борису Ивановичу Сове, подстаростему луцкому, и визнавал тым обычаємъ, иж што которые части имени Грушовна на пѣов^в Михаила, Остаѡъя, Плакиду, Андрєяна Андрєевичов Короваєв приходачие ѡтчизныи купил єсми ѡт них на вечност за певную суму пнѣи, на што право зуполное певное и достаточное маючи, продал єсми за са тые поменєльные части имени Грушовна волные ничим никому не пєльные з людми, зь землами и с полми, и сеножатми, зо всакими пожитками, малыми и великими, к тым частєм имени Грушовну прислухаючими, якими ж колвек имени названы быти могут их мл пану Ивану Олехновичу Борзобогатому Красєнскому и малжолює его млсти пѣи Гални и сестре єе млсти а свести пѣа Иванови панне Мари Семашковнам Рыканским за певную суму пнѣи за шєстсот кол грошєи личбы литовское, што ширєи а достаточнєи на листє моемъ // записномъ єст ѡписано, яко ж и лист свои записныи на паржгаменє писаныи под печатми и с подписю властное руки своеє тоє продажи пану Ивану Олехновичу, малжолює и свести его млсти на то ѡт себе даныи передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, которые лист так са в себе маєт^А: «Я, Василєн Михайлович Семашко, судя повету Луцкого, визнавам сим моим листом кому бы того была¹ ведати або чтучи его слышати, иж што которые части имени Грушовна на пѣов Михаила, Остаѡъя, Плакиду, Андрєяна Андрєевичов Короваєв приходачие ѡтчизныи купил єсми ѡт них на вечност за певную суму пнѣи, на што право зуполное певное и достаточное маючи продал єсми за са тые вышєи поменєныи части имени Грушовна волные и ничим никому не пєльные ани заведеные з людми, ставы, ставищи, з реками, з озєры, млыны и их вымєлки, з боры, з лесами, пущами, дубровами, сеножатми, полми, ѡстровами, из деревом бортным, з ловы пташыми и зверинными, з бобровыми гоны, з даню медовою, грошовою и зо всими ѡного имени платы, доходы и пожитками, которые на тот час єст и на потом розширєнє и прибавлєнє або якии-колвек имєлєм названы быти могут ничего на себе, на жону, дѣти, потомки и нащадки свои не зоставуючи, их млсти пану Ивану Борзобогатовичу Красєнскому и малжолює его мл пѣи

50 зв.

---

¹Очевидно, пропущено слово «потреба».

Ганне и сесте¹ еє млсти а свести пїа Иванової панїе Мари Семашковнам Рыкалским за певную суму пнїєи, за шєстсот коп грїєи личбы литовскої в кождыи грош личачи по десати пнїєи. Волни будут тые части свои вышєи написаныи пан Иван, малжонка его млсти и свєст его дати, потомки и щадки их спокойнє яко влостности по воли своєи дживаючи, держати и шафувати, яко сами налєпєи розумєти и хотєти продати, даровати, замєнити ку своєму доброму и пожиточному обернути // волни будут, а я самъ, жона, дєти, потомки и щадки мои и ниhto з ближких нїиx в том пану Ивану, малжонцє его млсти пїєи Ганнє и сєстрє еє мл панїє Мари, дєтєм, потомкомъ и щадкомъ их переказы, трудности и жадного перєнагабани чинити нє маємъ. А єстли бы хто-колвєк в тои продажи пану Ивану, малжонцє его млсти и свєстє еє панїє Мари або дєтєм, потомком и щадкомъ их трудност переказу и перєнагабани чинил, тогды я самъ, жона, дїти и потомковє нїиx тоє вєє властным накладом своим их мл ослободжати и очистиати маєм, што вєє ѿт мєнє, жоны, дєтєи и потомков моих ма быт твердо, непорушне и вєчнє держано под зарукою на гсїдра корола его млсти патмасты копами грошєи, а на сторону пану Ивану, жонє и свєсти его млсти и потомков их двємасты копами грошєи, што и заплативши прєд са во вєєм лист тот моцно твердо и вєчнє держан и выполнен быти маєт. Яко ж єсми тую продажу свою до книг вїраду замку гсдїбского Луцкого вызнал и на том его млсти пану Ивану, малжонцє и свєсти его млсти дал сєс мои лист з моєю печатю и с подписанємъ властное руки моєє. А при том были и того добре сведоми их млст наречєнныи вїдїка луцкии, острожский пан Марко Василєвич Жоравицкии, пан Пєтръ Богданович Загоровский, маршалок гсдїбский, пан Гаврило Бокєи, судя повїту Луцкого, пан Иван Борзобогатыи Красєнский, ключник луцкии, цєлник Волыньское земли, кнзъ Василєи Солтанович Соколский а пан Матяс Зїжович Острыєвский, которыи вси их мл за прозбою моєю печати свои к сєму моємд листу приложили. Писан в Луцку року божого нарожєня тисача патсот шєстдєсат первого мсїа гєнвара десатог дїа». А по вычитаню листа пан Василєи Михайлович Семашко, судя повїту Луцкого, просил, абы то было записано.

А так я тоє оповєдає очєвистое сознанє и лист его млсти записныи слово в слово до книг замковых записати казаль^А.

51 зв. // [№ 74] 42. Того ж мсїа гєнвара лїа [31] дїа.

Казано записати. Пришєдчи прєд мєнє, Бориса Ивановича Сову, подстаростєго луцког служебник пїа Александра Дмитровича, городничог киевского, на има фалєлги, оповєдал и вызнавал тым обгычаємъ, што ж, дєи, прєво того служил єсми час немалыи в пїєи Мари Томковны Семєновое

¹ Помилка в слові, треба «сестре».

Посаговејкоє и обачивши єє млст цнотливыи службы мои, намовала ми частокрот, абых дѣжку єє дворную волную на има Ѡвдотку понал, обещаючи мене и єє запомагати. Я, сподєваючиса ласки єє млсти, на то позволил и с тою дѣвкою шлюб брал в року прошлом палдєсат деватом на масланыи запусты и по оном шлюбе мешкал и служил єсми в дворе немало. А пїи Семенова мнѣ и жонѣ моеи ничего дати из двора оной дѣжки, жоны моеи, выпустити не хотєла. А вдаривши єє мл пїєи чолом, ѡтстал и приказал са єсми до пїа Александра. А потом того ж року мїа иона двадцат четвєртого дїа в субботу она дѣвка Ѡвдотка пришла до мене, яко до мужа своего, а до двора пїа моего, то пак пїи Семенова того ж часу присылала до пїа моего, просачи на мене права, и менуючи, якобых я тую дѣжку з двора єє выкрасти мєл. Што я, бачачи, иж она до пїа моего присылала и не хотєчи єє млсти, яко пїєи своеи давно тым нагневити и взявши из собою товариша своего, ходил єсми до пнєи Семеновои, просачи єє мл, абы за то гнѣву своего на мене не мѣла. Єє млст мнѣ повѣдила: «Естли ты з дѣвкою моею до мене приидєши, я тебе гнев свои хочю ѡпустити». И я потом того ж дїа в субботу, взявши тую дѣвку и шодчи з добрыми людми до двора пїєи Семеново¹ повтєре просачи пайєи, абы на мене и тую дѣвку гнѣву своего не мєла. А кгда єсми до двора до пїєи пришол, єє млст пїи мнѣ гнев свои ѡпустила, а дѣвку до себє взявши, до казни своеи ѡсадити казала. А тепєрєчи ѡтую дѣвку приможивши з умыслу своего многие шкоды пїа моего ку прау потєгаєт, ѡ чом єго мл пан мои не винєн. // Я то перед владом вызнаваю, иж тая дѣвка, яко жона моя венчалная, до мене была пришла, алє жадных рєчєи, што пїи поведает, из собою не принесла. В чом пїа моего єго млст пїа Александра в каждого владу и перед каждым правом хочю заступовати.

52

И просил, абы то было записано. А так я тоє ѡчевистое сознанє и ѡповєданє служєбника пїа Александра Ѡалєлєво до книгъ замковых записати казал^А.

[№ 75] 43 [1]. Лѣт Бож нарож ꙗ аѡ ꙗ [1561] мѣа ѡєврала ѡ [1] дїа.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєт луцкого^о, єго мл кнѣзь Ярослав Ѡєдорович Сожгушковица, старостич володимерскии, жалуючи ѡбтажливе и ѡповєдаючи великии жал и тажкост свою тым ѡбычаем, што ж, дєи, вчорашнего дїа в палницу мєца гєлвара тридцат первого дна ѡ нишпорной години, едучи єго млсти з Свинух до имєня своего Миржова через имєнє кнѣа Александра Андрѣевича Сожгушковица Кошерског, маршалжа гсѣрьского, через село Рачин и в тот, дєи, час служєбник кнѣа Александра Кошерского на има Савка Лецковиц з многими помочниками своими з людми рачинскими, заступивши в сєлѣ на доброволнои

¹ Помилка писаря, треба «Семеновои».

дорози и скликаючи, деи, кгвалту, стали на его мл бити, не чинечи жадной розмовы. Его мл самого збили и зранили и заледвѣи з села перед ними вѣхал аж впадчи в санки, до служебника своего, а служебника, деи, его млсти Станислава Хмѣла как¹ же на мѣстцу на смергъ забили и ихших² служебников его млсти добрых людеи шлахты колжо особ збито и поранѣно. [И в] тот, деи, час при том бою шкоды немалыи его млсти самомѣ и слугам его млсти поделаны: напервѣи два кони подводных з седлы, ѡдин тисавый, а другии глинастыи, седло едно злотоглавомъ крыто з радом сребрьным, а другое седло саѡьяном крыто з радом чержаским. В санках кнѣа его млсти кон глинастыи и в тых // же, деи, санках была скринка, в которой, деи, было два ланцюги золотых, а в тых ланцюгах было, деи, пѣсот золотых чирвоных, и в той же, деи, скрыще было клеилютов десѣт: три с туржосы, два з дьяменты, три ис шаѡерами, а деватыи з одног золота кручоныи. И в той же, деи, скрыще было золотых чирвоных двѣсте, а монеты ѡсмыдесѣт копѣ грѣи литовских, лыжок сребреных тузин, на тых же, деи, санках были шаты его млсти, шата атласу чирвоного соболми подшита, жупан чорныи ѡтласовыи, кожух бобровыи, а другии лисии, наголо [!] шапка соболем подшита, чотыри аркабузы, кордѣ зо срѣбром, рогатина, постѣл кнѣа его мл, в торбѣ кошул колежских десѣт, ковров два, коц бѣлыи, медвѣдно, мѣлница, лихтар. А служебника его мл Хмѣла, которыи забитыи там жо на мѣстцу зостал, кон вороныи из санками, в санках, деи, была скрышка из его речами, ѡднорадок влоских двѣ – ѡдна чирвоная, другая зеленая с кнаѡблами сребреными, аркабузов два, ручница долгая, сабла зо сребром, рогатина, постѣл. Служебника кнѣа его млсти Павла в тыхъ же, деи, Хмѣлевых санках было ѡднорадок влоских блакитных з шнурами золотыми, кошул колежских пѣт, три шолжом вышиваных, а двѣ простых; ку тому, деи, илших речеи немало там на тот час погинуло.

И хотачи его мл кнѣ Ярослав ѡ то мовити, просил, абы то записано. А так я тую жалобу и ѡповѣдаѣ до книгъ замковых записати казалъ^Δ.

[№ 76] 44 [2]. Того ж мѣа ѡѡрала ѣ [1] дѣа.

Казано записати. Пришодчи и постановившисѣ ѡбличнѣ передо мною³, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким, земенин гѣдѣрський пан Янушь Прокопович Вгриновский ѡповѣдал и вызнавал тым обычаем, што ж, деи, небожчик ѡтец мой с тог свѣта зшол, ѡставивши по себе долги немалыи, што мене по смерги не [...] // моего перед вѣрад ку праву многокрот позывано, а вѣрад прислужовал, абых я платил з ымеѣя своег ѡтчиюг, которого ми са велми мало послѣ ѡтца моего зостало. И не маючи я с чог тых долгов

¹ Помилка писаря, треба «так».

² Помилка писаря, треба «инших».

³ Помилка писаря. Вислів «передо мною» написано двічі.

оцѣвских платити дѣтлом са в томъ до ласковог приятеля моего пѣа Иляша Богушевича Несвѣцког и до паней малжонки его млсти пѣей Олены Ѳедоровны, иж их мл дочку свою паню Богдану за мене заручили, по которои панейцы своєї мѣли мнѣ дати вена готовых пѣей триста копѣ грѣей, а выправы за сто копѣ грѣей просил єсми их мл, абы мнѣ тыи пѣзи на долги оцѣвские выплачовати дали. Их мл джалившисьа мене и не хотечи мене шкоды моеи дзычати, абых я остаток оцѣвны своєї на долги оцѣвские мел заставлати, дали мнѣ триста копѣ грѣей монеты и личбы литовское. А иж тот час еще не пришол и рок веселя моего не припал, постерегаючи в том пан Иляшъ Несвѣцкии шкоды своеє, не хотел ми наперед веселя згола тых пѣей дати. Я дознавши ласкавую приязнь его млсти пѣа Иляша Несвѣцког и паней малжонки ег мл д той сумє пѣей в трохсот копах грошей заставил єсми их мл имєнє мое Вгриновское з людми, зь их землами, з роботами, с подачками, с платы и доходы и зо всакими пожитки. И сам са єсми его мл, яко пану а оццу своему дѣв опеку дал, маєт его мл сам и малжонка его млсти мене дѣв опеце своєї мєти и имєня моего Вгриновског держати и вживати до тог часу, покол ихъ мл пану Богдану дочку свою за мене в малжонство выдадут. А при выдавалю дочки своеє одно ми их млст мают дати за сто коп грѣей выправы, а я тыи пѣзи триста копѣ грѣей и выправы сто копѣ єи, малжонце своєї, панне Богданє Иляшовнє Несвѣцкои на третєи части имєня моего В(г)риновского совито оцправу маю вчинити. А чого Бжє рач дховати до тых часов на мене часу смертєнного, тогды сєстры мои роженни виши будут тыи пѣзи триста коп грѣей личбы литовское пану Иляшу Несвѣцкому, пѣей малжонце або дєтем его мл оцдати, а имєнє мое Вгриновское мают сєсты¹ к рукам своим взати.

И просил, абы то было записано. А так я тоє оповедає и очивистое сознанє пѣа Ялуша Прокоповича Вгриновского до книг замковых записати казалъ^Δ.

// [№ 77] 45 [3]. Того ж мѣа Ѳєврала ҃ [3] дня.

53 зв.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лудкого, боярин гсѣрскии красносєлскии Миколаи Маркович, виж даныи єє мл пѣей Александровой Кгєтовтовой пѣей Маринє Колантаєвни оповедал и визнавал тым обычаем, што ж при мене, вижу врадовом, боярин пѣей Кгєтовтовой Иван Радивонович вчорашнег дѣа, на ден Стретєния Гсѣна, дал позвы гсѣрские оц пѣє своеє кнзю Дмитрѣ Александровичѣ Бурємскому в Бурємли о осмѣдєсат коп грѣей литовское личбы и рок стая перед гдѣрем

¹Помилка писаря, треба «сестры».

королем его млстю за тыми позвы стати зложил ему ѿт вчорашнего дѣна недели мѣца феѵрала второг дѣна за чотыри недели.

И просил боярин пѣе Кгетовговое, абы то было записано. Где ж я тое сознае вижово до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 78] 46 [4]. Того ж мѣа феѵрала ҃ [3] дня.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лудкого, кнѣз Василен Солтанович Соколский ѿповедал и сознавал тым обычаемъ, иж што была небожчица невѣстка моя пѣи Гална Валковна записала мужови своему пану ѳедорѣ Дубравскому чотыриста коп грошеи, ино я з угоды приятелское дал ему сто и ѿмьдесат копь грѣи и полтретаста мац жита мѣры горуховское. Коли братанич наш кнѣз Василен Богданович Соколский доростет лѣт своих, не мает нам болшеи дати, ѿдно сто коп и ѿмьдесат коп грѣи и полтретаста мац жита мѣры горуховское. А мы в него маемо взати и тую част его ему поступити за тую суму, которую есми дали пану ѳедорѣ Брацкому¹, которая была ѿписана на третей части имени небожчика брата нѣшого кнѣза [Богдана], яко то в листех нѣих ширей а достаточней есть ѿписано. Которая вса справа на тую суму пѣей сполна до рук [моих] дошла.

А так я тое ѿповедае кнѣз Василя Соколског до книг замковых записати казаль^Δ.

54 // **[№ 79]** 47 [5]. Лѣт Бож нарож аѳ ҃ѣ [1561] мѣа феѵрала ҃ [3] дѣя.

Казано записати. Пришѣдчи перед мене, Бориса Ивановича Совѣ, подстаростего лудкого, подданныи его млсти кнѣз Костентина Костентиновича Ѽстрожского, воеводы киевского, маршалка земли Волыжское, старосты володимѣрского, жид дорогобузский на има Мошии Давидовичѣ жаловал и ѿповедал тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, прошлых часов ехал з Люблина и приехал до Лудка. В тот, дѣи, час писар коморы Лудкои пѣа Ивана Ялковича Борзобогатог, целника гсѣрьского, домагалсѣ в мене мыта. А я, дѣи, жадных речеи своих не мел, ѿдно никоторыи речи покупил есми был на потребу его млсти кнажетскую и показовал есми лист кнѣза его млсти под печатю. Он пред са на мне мита са домагал, я ему заставил две гривни сребра а сем каменей воску, што, дѣи, за писанемъ листу его мл кнажетскимъ пан Иван Борзобогатый писал лист свои до его млсти кнѣза Костентина, ѿбещуючи мне ѿ ярмарку Лудком прошлом на Светый Семен в року прошлом шестдесатом тое мое серебро и воскъ ѿдати, то пак, дѣи, за частокропным вспоминаемъ моим

---

¹ Помилка писаря. Треба «Дубравскому».

пан Иван Борзобогатыи серебра и воскъ ѿдати не хочет. И просил ѿ вижа, перед котрым бы са мел ему ѿ то впоменути.

А такъ я з ураду замку гсѣрського Луцкого давал есми ему вижомъ коморника кнѣа его млсти пѣа моего старосты лужкого, браславского и веницкого на има Ждана. Которыи там бывши и пришедчи перед мене, тыми словы сознал, иж при мне вижу Мошеи Давидович, жид дорогобузский, мовил и впоминал са палу Ивану Борзобогатому ѿ две гривни сребра и ѿ [сем]ъ каменеи воску. Пан Борзобогатыи поведил, иж я ѿ серебри и ѿ воску твоєм не ведаю и ворочати его тебе не бу[ду].

[Гд]еж я тоє ѿповедає жида дорогобузског и вижово сознає до книг замковых записати казалъ^А.

// [№ 80] 48 [6]. Того ж мѣа ѿевраля г [3] дѣя.

54 зв.

Казано записати. Пришодчи и постановивши са ѿбличєе передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим лужким, земенин гсѣрський с Коруны Полское пан ѿедор Дубровский ѿповедал и осознавал тым ѿбычаємъ, што ж, деи, которыи права и розницы ѿт немалого часу мел есми с кнѣнею Ѱленою Солтановою Соколскою и з сыми еє млсти кнѣємъ Василемъ и кнѣємъ Маржомъ Солтановичи Соколскими ѿ¹ праву малжонки моеи, которую она мела ѿт первого малжонка своєг небожчика кнѣа Богдана Солтановича Соколског на листе веновном суму ѿписаную тисачу копъ грѣєи на третєи части всѣх именєи, которыи бы са ему ѿстали в дѣлѣ ѿт брати его, с которое сумы пнѣєи тисачи коп грошеи малжонка моя мене ѿбдаровала и записала чотыриста коп грѣєи личбы литовское, где мы, не хотєчи ку болшим шкодам и накладомъ приходиѣи з обу сторон, засадиѣи на то пѣов а приятелєи нѣих, которыи, засєдчи на тои справе нашої, нас погодиѣи и на том застановили, иж кнѣз Василєи и кнѣз Маржо Солтановичи Соколские за тую чотыриста коп грѣєи сумы мнѣ ѿписаное ѿт малжонки моеє пѣєи Галны Важовны дали и записали мнѣ сто и ѿсмѣдєсат коп грѣєи литовское личбы, а полтрєтаста мал жита мєры горухожское – маюѣи ми дати на рок пєвныи в листєх ѿписаныи, которыи мнѣ на себє дали^А. Где ж я, зрекшиса того всего права моего, всю справу свою, которую есми на тую суму пнѣєи в себє мел, кнѣєм Соколским ѿдал, ничого на себє не ѿставуючи. А хотя ж бы са которыи листы тоє справы и зостали, тєє вжє ни перед котрым правом моцы жадное мѣти не маюѣи, што ширєи а достаточнєи на листе моем записномъ єст записано. Яко ж и лист свои записныи под печатми на то ѿт себє кнѣєм Соколским [да]ныи передо мною покладаѣи и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так са в себє маєт^А: «Я, ѿедор Дубравский, вызнаѣам симъ моим листомъ, кому

¹Помилково двічі підряд написано літеру «ѿ».

б того потреба была вѣдати або чтучи его слышати [ш]то которое право мел есми за злеценемь малжонки своєї пїей Галны Ванковны Лагодовского зъ ею млсто кнїнею Оленою Солгановою [и сыми] еє млсти кнїзем Василемь а кнїзем Маркомь Солгановичи Соколскими осправу малжонки своєї, которую
55 она мела будучи в малженстве за небожникомь // кнїземь Богданомь Солгановичом Соколскимь, сыномь еє млсти кнїни Соколское а братом кнїей Соколским¹ на листе веновномь от кнїа Богдана, небожчика, малжонка своего еи даному. Што и его млст пан Миколаи Радивил, воевода троцкии, з розсудку и выроку своег то знати и промежку нас застановити рачил, иж их млст кнїи Соколские мели поступити и выделити малжонце моеи и мнѣ по неи третьюю част во всѣх имєнях своих с тоє части, которая на небожчика и кнїа Богдана Соколског дв одѣле от брати его приити мѣла в той суме тисечи копах грїеи, которая ест записана малжонце моеи. С которое осправы своєї малжонка моя, пїи Гална Ванковна, дознавши млст и позволост мою ку себе, даровала и на листе своем под печатми людеи добрых, от нее мнѣ даномь, чотыриста коп грїеи литовское личбы записала и, не хотечи болшеи на том шкоды и втраты примовати а обычаем приятелским то помержовати, абы оная част записаная небожчицы малжонце моеи а отчизна кнїей Соколских в чужих руках яким-колвек обычаем заведена и держана быт мела. И с тых причин кнз Василеи а кнїзь Марко Солгановичи Соколские з належку пнѣв приятелєи нїих его млсти кнїа Матѳея Василевича Четвертєнского, а пїа Василя Михайловича Семашка, а пїа Гаврила Василевича Бокєя, судєи повѣту Луцког, а пїа Ивана Ядковича Красєнского, ключника, городничого, мостовничог луцкого, а пїа Ивана Шимковича Скленского, а пїа Мартина Бурцевича, коморника его млсти пїа воеводы троцког их млст, вгнєнувши² в запис небожчика кнїа Богдана Солгановича Соколского и малжонки моеи пнєи Галны Ванковны так знати и застановити рачили, иж кнз Василєи и кнз Марко за тую суму мнє от малжонки моеи описаную за чотыриста коп грошеи дати мнє мєли сто и ѱмьдєсат копъ грошеи личбы литовское а полрєтаста мац жита. Которую суму всю сполна сто и ѱмьдєсат коп грїеи личбы литовское кнз Василєи и кнз Марко Солгановичи Соколские мнє отдали [и за]платили, яко сєгодня мїца ѳєврала первого дїа тепєрєшнего року тисєча пѣсот шєстдєсат пєрвого. Я вжє всю тую справу, которую есми на тую суму пїєи мел, кнїзем Соколским вернул, а я самь, дєти и потомки и ниhto з близких и далеких моих, тоє сумы пнїєи чотырох сот коп грїеи на кнїєх Соколских в каждого права не наидуючи // причин жадных поискивати не маюг, але вжє ѱ то вєчнє молчано быти маєть. А при том были и тог добре свєдоми их млст пнѣве а приятєли нїи верхописаные^о его млст кнїь Матѳєи

55 зв.

---

¹ Треба читати «Соколских»

² Треба читати «вгленувши».

Василевич Четвертєнский• а пан Василен Михайлович Семашко•, пан Гаврило Василевич Бокєи, суди повету Луцкого, а пан Иван Яцкович Красєнский, ключник, городничий, мостовничий луцкий, а пан Иван Шимкович Скєлєнский, а пан Мартин Бурцєвич, коморник его млсти пїа воеводы тролцкого их мл на прозбу мою печати свои к сему моему листу приложит рачили. А для лепшого твердости и сам печат свою приложил к сему моему листу•.

Писал• в Луцку лета Божого нарожена тисєча палсот шєстдєсат первого мїца фєврала первого• дїя»^Δ.

А по вычитаню того листа просил пан Фєдор Дубровский, абы то было записано. А так я тоє оповєданє очєвистое сознанє и лист его записныи слово ъ слово до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 81] 49 [7]. Того ж мїца фєврала д̄ [4] дїя.^Δ

Казано записати•. Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого, єє мллт¹ пїи Зверовая Львовича Тишкєвича старостиная фстрьская пїи Фгрєлка Фєдорояна Посаговєцкая, жалуючи и оповєдаючи тым обычаем, што ж, дєи, часов недавно прошлых мїца ноябра чєтвертогнадцат дїа сын пїєи Мари Томковны Семєновое Посаговєцкое пан Гурин восполок из слугами | своими пришедчи [мод]но, кгвалтом на дом подданного єє млсти тєсли Ивана Корбута его сам[ого] збил, змордовал и окрутне зранил. Который, дєи, з оных ран неведомо [бу]дєт ли жив и вєчным жабраком будєт.

Для чого ж на фгледає ран [его брала] в мене єє млст вижом служєбника моего Арєстовского котор[ый] [...] там бывши и фтгола приехавши, пришедчи перед мене тыми словы сознал, иж будучи ему ъ пїєи Зверовой в Посєлви, фгледал тог подданного єє мл Ивана Корбута, тєсли збитого и зранєног, на котором, повєдаєт, видєл ъ голове шєст ран рѣбанных, а на руках, на палцох // 56 ручных дєсат ран рубанных. И мєновал перед ним шкод ему на тот час при том бою шкоды свои поделаныи рєєстръ мєновите списаныи в сєбє быти. Ку тому тєж жаловала єє млст пїи Зверовая на пїа Гурина Хомака, иж он мїца дєкабра двадцат второг дїа, ъ неделю, перед Рожєством Хрыстовым пришедчи до цєркви єє млсти Посаговєцкой свещєнника такорског Захаря ъ цєркви модно, кгвалтом збил, скривавил. Которое, дєи, збите многим людєм фбаполным єє млст оповєдала•. А потом, дєи, мїца гєнваря двадцат сємого дїа пан Гурин Хомак, сын пїєє Семєновое Посаговєцкое, приехавши модно, кгвалтом пасєку єє такурскую по два дїи гонил, што, дєи, єє млст пїи Зверовая то добрым сусєдом своим оповєдала и сторонами до пїи Хомакєвое посылала. Она са, дєи, сына своєг вырєкла, повєдаючи, иж сын єє ъ Посагвє

¹ Помилка писаря. Треба «млст»

ничого не маєт, а потом, деи, мѣца ѳеврала першого дѣа в субботу пан Гурин Хомак, перенемши в Посегви на селе подданного еє млсти Селиводца Жежгача, збил, змордовал кгвалтовне и хорга в него ѳналъ.

И хотечи еє мл пѣи Зверовая ѳ то мовити, просила, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѳповедає пѣи Зверовой и вижово сознанє до книг замковых записати казалъ.^Δ

[№ 82] 50 [8]. Того ж^о мѣца ѳеврала дѣ [4] дѣя.^Δ

56 зв. Казано записати. Лист судови Василя Михайловича Семашка, Гаврила Василевича Бокєя [!], судєи повѣту Луцкого а Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого. Ставши на року ѳбоя сторона, жалобная и ѳпорная, ѳтец Вартик, пол церкви [ѳрмє]нское ведлє позво жаловал на панюю Любку Грицкову [Привє]редовскую а на панюю Настасю Вечериную и на сынов еє Семєна а ѳедора Петровичов Баєвских, на пѣа Юхна и на пана Ивана Богдановичов Лидуховских, иж ѳни через комисарии едналным обычаем принали з ним границу¹ ѳт имения црѣви // ѳрмєнское села Цєпорова, а ѳт имения их Баєва, по которои вгоде пѣове комисарове справияши лист граничны под печатми своими дали попу ѳрмандскому Вартику, до которого листу пѣове Баєвских мѣли печати свои приложити, а теперечи, поведаєт, невѣдомо дла которои причины пѣове баєвские сами на то позволявши печатєи своих к тому листу граничному приложити не хочут. Того часу выступивши пан Василен Гулевич мовил рєч ѳт пѣов Баєвских и жебы пол ѳрмєнский Вартин² показал лист граничны, хотачи вѣдати, колжо печатєи в того листа приложоных, чиєи суг, а которых ещє потреба. ѳтец Вартин [!], пол церкви ѳрмєнское, лист свои граничны положил и был вычитан. ѳ которого листа печати комисарские, тоєст: первая печат пѣа Петра Семашка, небожчика старосты кремандцкого, другая печат кѣза Матѳєя Четвертєнског, а третья пѣа Ивана Борзобогатого^о, а на концы печат пѣа Ивана Шимковича Скленского а пѣа Иляша Несвѣцког, а пѣов Баєвских печати нимаши. Того часу пан Василен Гулевич мовил, абы с тог листу была копѣя дана пѣом Баєвскимъ. ѳтец Вартик того ж часу дал копѣю з оног листа и просил, абы то было до третєг дѣа ѳтложено, беручи себе на розмышленє, што єсмо за прозбою пѣов Баєвских то вчинили^о. А кгда ж тот рок третєго дѣа в середу мѣца марта двацат шостог дѣа припал и засѣли єсмо в замку Луцкомъ, в дєтилицы, на тои справи ѳ пѣа Марка Жоравицког, нарєчєльного владыки луцкого и ѳстрожког, а на тот час при нас были пан Воитєх Ключовский, староста ѳльцкии. Смотрєли єсмо тои справы. Ставши перед нами ѳбоя сторона: пол церкви ѳрмєнскои Светого Стаѳана [!] ѳтец

¹ З виправленє на г.

² Помилка писаря: треба «Вартик»

Вартик водлѣ пѣрвои жалобы свои жаловал на пѣнов Баѣвских, иж ѡны печатѣи своих до листу граничного [при]кладати не хочут. А пан Василѣи Гулевич на то ѡт пѣнов Баѣвских [поведил]: «Тут, поведает, ѡтец Вартик жалует на панов Баѣвских, которых припозвал, иж ѡни печатѣи своих не прикладают, а в листе его // а в листе его граничномъ не ѡдно тыи панове Баѣвскийи, которых ѡн позвал, алѣ и иишиѣ, которые не припозвано, ест ѡписано, яко пѣи Милжа Василѣвая Дривийская, так Настася Янушова Былидкая и Маря Степанова Миرويدкая Болдановны Лудуховские. А кгда ж тых не маш, пѣнове Баѣвскийи без тых сабровъ своих в право вступати и ѡтказу чинити не хочет [!], а за тым с права проч пошли^Δ.

57

[№ 83] 51 [9]. Того ж^ч мѣца ѳѣврала 3 [7] дѣа.

Казано записати. Присылал до менѣ, Бориса Ивановича Совы, подстаростѣг лудкого, дворенин его кролевское млсти пан Миколаи Миколаевич Кухмист(р)овича Дорогостаискии, просечи ѡ вижа дла поданя листов навпоминальных и позвов владовых брати его мл пану Петру а пану Яну Кухмистровичом Дорогостаиским.

Я з уреду замку гдѣрьского Лудкого давал есми его млсти вижом служѣбника моего Павла. Которыи виж там быяши и ѡттола приехавши, приходчи перед менѣ тыми словы сознал, иж при менѣ, вижу, служѣбник пѣа Миколая его млсти Кухмистровича Дорогостаиского Симон Змаилович вчорашнег дѣа мѣца ѳѣврала шостог дѣа в четвергъ давал лист владовый ѡт пѣа своего навпоминальный пану Петру, а другии лист пѣу Яну ѡ многие кривды и шкоды, навпоминаючи з уреду, абы право зложити и справедливост на владников, на слуг и на подданных своих вчинили. Их мл праву року положити и справедливост вчинити не хотѣли. А потом тот же служѣбник его млсти пѣа Ми[колая] дал поэвы владовые ѡчевисто его млсти пану Петру в дворе его [Дорого]стаиском ѡ тыи ж шкоды и кривды, ѡ што и через лист владовый навпоминал и рок ему зложил за тыми поэвы в замку Лудкомъ стати [ку праву н]а почало роков, тоест в неделю зборную мѣца ѳѣврала двадцат [третего] дѣа и там же ѡ дворе его млсти пѣа Петровом был брат ег мл // пан Ян. Давал ему служѣбник его млсти пѣа Миколаев пѣрво лист владовый навпоминальный, его млст листу не принал. Ѣн дал поэвы и рок ему зложил, абы сталвъ замку Лудком ку праву на тую ж неделю зборную.

57 зв.

А так я тоѣ вижово сознанѣ до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 84] 52 [10]. Того ж^ч мѣца ѳѣврала 8 [8] дѣа.

Казано записати. Присылал до менѣ, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого, его мл пан Марко Василевич Жоравнидкий, наречѣльный владыка лудкийи и ѡстрозскийи, просечи ѡ вижа дла поданя позвов

гсѣрскихъ еѣ мл пѣи Михайловоѣ Свиноскои, Ѳеодорѣ, княжнѣ Чорторыскои. А такъ я з ураду замку гсѣрского Луцкого давалъ есми вижомъ служебника моего Василя Григорѣвича. Которыи виж тамъ бывши и ѡттола приехавши, пришедчи передъ мене, тыми словы созналъ, ижъ яко дѣа вчорашнего мѣа Ѳеврала сего дѣа в палницу служебникъ его мл пѣа Марка Жоравницкого Григорѣи Данилѣвичъ при мнѣ, вижу в радвомъ, маючи при собѣ людѣи добрыхъ, сторожнихъ, именемъ пѣа своего далъ двои позвы гсѣрскіе ѡчевисто еѣ млсти пѣи Свиноскои. Первыи позвы ѡ имена и ѡ маѣтности небожчика пѣа Михаила Свиноского правомъ прироженнымъ на пѣа Марка спалыи, а другіе позвы ѡ кривды и ѡ шкоды, которыи пѣи Свиноская, дѣржачи тыѣ имена, починила. Што ширѣи а достаточнѣи на тыхъ двоихъ позвехъ гсѣрскихъ еѣт ѡписано. За которыи позвы и рокъ стая передъ гсѣремъ его кролежскою млсто стати пнѣи Свиноскои ѡт сѣѣи недѣли масопусту руского за чотыри недѣли, тоѣст вступивши в постъ великий 8 третюю недѣлю мѣа марта девятого дѣа року теперешнего шестдѣсатъ первого.

Гдѣ жъ [тоѣ] вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 85] 53 [11]. Того жъ мѣа Ѳеврала 1 [10] дѣа.

58 Записъ книгъ замку гсѣрского Луцкого Матѣа Васиљевича Четвертѣнскогъ а Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, за злѣченемъ и порученемъ // кнѣа Богуша его млсти Ѳеодоровича Корѣцкого, старосты луцкогъ, браславскогъ и вѣницкогъ•.

Смотрѣли есмо тоѣ справы. Што земении гсѣрскіи панъ Левъ Ржищовскіи позывалъ позвы в радвыми до замку гсѣрского Луцкого брата своего пѣа Василя Ржищовского ѡ квалтѣ, ѡ бои, грабежи и ѡ илшіѣ многіѣ заишты свои, которыи са межѣ ними дѣяли того лета прошлогъ року шестдѣсатого, што ширѣи а достаточнѣи на позвехъ еѣт ѡписано. За которыи позвы ѡ рокохъ судовыхъ прошлыхъ на рокъ припалыи мѣа гѣнваря третегъ дѣа в палницѣ, ставши ѡни ѡбоя сторона передъ паны судьями и подстаростимъ в замку Луцкомъ панъ Левъ Ржищовскіи ведле позву жаловалъ на брата своего пѣа Василя тымъ ѡбывчаемъ, што жъ, дѣи, мы, маючи межѣ собою ѡт немалого часу великіѣ заишты и розницы, ѡ которые есмо з ѡбу сторонъ позывалиса позвы в радвыми до замку гсѣрского Луцкого и не хотѣчи далѣи ѡтраты и накладовъ примовати, а до конца в томъ передъ в радомъ правомъ са ѡбходити дали есмо то на знаидѣѣ и на розсудокъ ихъ млсти пѣовъ а приятѣлѣи своихъ, тоѣст на пѣа Ивана Шимковича Скѣленского, на пана Григоря Гулѣвича, на пѣа Андрея Колмытовского а на пѣа Григоря Болбаса. Которыи, зѣехавши на мѣсто назначное• до Вгринова, дали са есмо имъ доброволнѣ в компромисъ. Ихъ млстъ пѣѣ судѣи нѣи з ѡбу сторонъ полубовныѣ вси розницы, заишты нѣи межѣ нами ѡскромѣли и листы свои подъ заруками намъ подавали, замораючи всю справу нѣѣ в радвовую, абыхмо тогъ болшеи не зрывали. С которое вгоды и застановѣя

приятельског мел есми брату своему пану Василю на рок певныи дати мѣца октебра шостогнадцат дѣа в середу за зранѣне и за шкоды его тринадцат кол гриѣи личбы литовское и того ж дѣа при отдавало тых пнѣи мел есми в замку Лудком сѣсти и чотыри недели седети, а брат, дѣи, мои пан Василен на тот рок до замку Лудкого мел самъ приехати або кого на мѣстцо свое прислати, тые пнѣи ѿ мене взати и седѣня моего пригледети. Я, дѣи, на рок положонныи ведле знаидѣня приятельског тут до замку Лудког приѣздил, хотечи брату своему пнѣи дати и седѣне в замку Лудком принати был готов. Але, иж, дѣи, брат мои на тот рок положонныи як самъ не был, так теж никог вмоцованог ѿт себѣ на мѣстцо свое до вреду замку Лудког не прысылал // Я дла тое причины, ѡсвѣтчиавшиса кнѣю Ѡстаѣью Соколскому, подстаростему бывшему Лудкому, ехал есми до дому своего, на што ж и выпис с книг враду замку Лудкого в себѣ маючи перед пнѣи судьями показовал. То пак, дѣи, брат мои пан Василен, пробачивши застановѣня приятельского и не дбаючи на заруки ѡписаные, нашодчи мощно, кгвалтом на дом мои, мене самог и жону мою збил, змордовал. И в тот, дѣи, час при том бою шкоды [мне] немалыи са стали. На то пан Василен Ржищовский поведил, иж, дѣи, я з братом своим пнѣом Львом вгоды жадное не принимовал и тым пнѣомъ судьямъ, которых ѡн менил быти едначами ннѣими з obu сторон полюбовными, в компромис са не вдавал. Напротивку того пан Лев Ржищовский покладал лист под печатми пнѣов вышеиписаных, в котором вызнавает водлуг повести пнѣа Львовы. А пан Василен к тому са листу не знал. То пак их млст пан Василен Михайлович Семашко а пан Гаврило Василевич Бокѣи, суди повѣту Лудкого, восполок с паном подстаростим видечи таковыи спор межи ними, а иж са пан Василен ку листу едналному не знал с тых причин не хотечи того межи нами кончити, ѡтложили то были до щастливог приеханя его млсти кнѣза старосты, иж по приеханю его млсти до Лудка за тыжден пан Лев Ржищовский восполок з братом своим перед его млстю кнѣзем старостою мел стати и тых пнѣов едначов своих вышеимененых дла подпирая печатѣи ставити и во всемъ са з братом своим мел росправити. Его млст кнѣзь староста дла илших пилных справ гсѣрских, а иж тот рок еще был не припал, ѡтежчаючи з Лудка, злецити и поручити рачил, абыхмо с пнѣом подстаростим межи ними того досмотрели. А кды ж рок припал на завтрее масопусту руского в понеделок на масленои недели, тогда панове Ржищовские в замку Лудкомъ ѡбоя сторона ставши перед нами. Пан Лев Ржищовский водле первое жалобы жаловал на брата своего пна Василя и судѣи своих ставил – пнѣа Андрея Колытовского и пнѣа Григоря Болбаса. А иж пнѣа Ивана Шимковича и пнѣа Григоря Гулевича не было, которые за илшими пилными справами своими сами [быти] не постѣли, але вызнане и поручѣне свое на листех ѡвороных под печатми своими товаришом своим пнѣу Андрею Колытовскому и пнѣу Григорю Болбасу дали. Которые показавши намъ на листех вызнане и поручѣлство товаришов своих, хотѣли и готовы были листу и печатѣи // своих подпирати, поведаючи в себѣ компромис влостивыи пнѣа Василя

58 зв.

59

Ржищовского, иж *ѡн* доброволне в том просилъ Мы, ѡбачивши, иж пан Колпытовский и пан Болбас за вмоцова^нем товаришов своих готови были подпирати листу и печатей своих, пытали есмо п^на Василя Ржищовског, если бы знал са к тому листу едналному^о. *ѡн* поведил, иж за хоробою своею тог был пропометал, а иж теж противного листу *ѡт* п^нѡв едначов в себе не м^ел, тогды *ѡ* том не ведал. А хотачи и позволяючи водле *первог* застановена п^нѡв едначов своих на всем перестати, где мне видачи позволене его, а иж са ку листу признал, всказали есмо ему на п^ну Лву водле *первог* застановена тринадцат кол г^ршеи и чотыри недели в замку Луцком с^едети и во всемъ поступок чинити ведле вгоды приятелское, ничим не нарушаючи листу их, то *ест* вступивши в пост великии другого д^на, 8 волторок, праве на масопуст великии. Пан Лев Ржищовский брату своему, п^ну Василю, приездивши тут, до замку Луцкого, ма^ет дати тринадцат кол г^ршеи литовское личбы. И на тот же рок в замку сести, то *ест* початком его с^еденя *ѡт* тог д^на волторка м^сца ѡеврала ѡсмогоднат д^на аж до выполнения чотырох недел. А што са ѡни з обу сторон позывали *ѡ* илши^е никоторые речи, которыи са то^е справы не дотыкают, *ѡ* то ѡни за тыми ж позвы своими *ѡ* роках близко приидучих року теперешнего шестдесат *первог* на выштыю роков, то *ест* патое недели, вступивши в пост великии, 8 волторок, перед п^ны судьями поветовыми и перед подстаростим ведле позву *ѡ*чевисто ма^ют са росправити. А што са дотычет то^е справы их, *ѡ* што ѡни вг^оду принали, тые вси листы – справу в^радовую – ведле листу их едналкого межи ними есмо заморили. И ма^ют тую справу свою всю до рук н^нших на касоване дати, ничего в себе не зоставуючи. А хотя ж бы с них 8 которого то^е справы после того листы показат м^ели, тые вжо перед каждым правом моцы жадное м^ети не будет. Што ѡни ѡбоя сторона на то позволили и мы на томъ застановили.

Которое застановене н^не и вг^оду их до книг замковых записати есмо казали^Δ.

59 зв. // [№ 86] 54 [12].Того ж м^сца ѡеврала г^н [13] д^ня.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудког, пан Воитех Куровский, буржграбл, в^радник тарнополский ѡсвецого п^на его м^лсти п^на Яна, кграба с Тарнова, кашталана краковского, г^елмана великого коруного, старосты стрыског и любачевского, просечи *ѡ* вижа на ѡбвожене и на ѡгледане кривдъ, шкод и квалтов, менуючи быти поделанных *ѡт* к^нза Владислава Андреевича Збаражого на в^лостивом к^рунте е^е м^лсти ѡсвецоное п^нее п^нее [!] Зо^оеи Зеспровои, малжонки ѡсвецоного п^на п^на [!] Яна Крышто^оа, кграбя с Тарнова, кашталана воиницкого.^Δ

Я з у^раду замку г^сд^рьского Лудког посылал есми до пана Куровского, в^радника тарнополског вижом служебника моег Матыса Лещинского, с которым вижом самъ шляхетный Воитех Куровский приехавши и ставши

обличне в замку гсѣрьском в Луцку, жаловал и оповедал тым обычаем, што ж, деи, маючи при себе Матыса Лещинского, вижа приданого з уряду замку Луцког з рамени его королевское млсти освещенои пѣи Зоѣи Зеспровои, малжонце освещеного Яна Крыштоѡа, кграби с Тарнова, кашгалана [!] воиницкого, ку огледано нижеи написанных речеи и опатрѣных Андрея з Сатанова и Кузму з Стронатина, возные земские воеводства Руского и Подолского, так теж и шляхту Якуба Турског, Юзеѡа Нестоимского, Станислава Петровског и Собестияна Осмольского освещене чинил противко врожоному Владиславови, князю Збаразскому, которыи, деи, себе князжачии титул привлаща, иж он мимо покои посполитыи, чинече валжу до Коруны, яко иншии неприятел, которыи псует и поседает албо поседати хочет, наехавши на кгрунт Сатановский властивыи и с предков належачии освещенои пѣи Зоѣи Зеспровои, малжонки освещеного Яна Крыштоѡа, кграбя с Тарнова, кашгалана воиницкого села и з их приселками[•], тоест Яблонев, Олховец, Микитилиця, Руда, Мшана, Репная, Тарновец, Тарновская Кола¹ и яблоневские дворища, которыи он мает в порувчєню в опатрѣности и в обороне от приреченог Яна, кграба с Тарн[ова], кашгалана краковског, которыи, деи, были через татарє спустошоны. Тогда за са людми волными осажал. То пак, деи, княз Владислав, не очекиваючи постановєня, которым бы гсѣрь корол его млст, яко пан того обюга панства, вчинити рачил, наславши слуг и помощников своих // в землю Подолскую, где жадное оселости ани волности не мает, ани мети может, тые села и воли розметал, порубал, спустошил и в болота вметал, дубровы дубровы [!] вырубал и в ни во што обернул, где о колко тисачей дубов вырубал и стрелбѡ на гребли Морозовскои был засадил, хочечи посєсти кгрунт влостныи дедичныи тоє то освещенои Зоѣи, на што, деи, не толко же сут листы достаточныи крулев их млсти с предков его королевское млсти нинєшнего пѣа ншбѡг, але, деи, сут явныи знаки и границы рѣки, которыи делат в Подолскую землю ѡдины от Руское земли, а другие от Вольна. А тот, деи, княз Владислав хочечи моцу и квалтом посєсти, до тог ничог не маючи кгрунт корѡныи а властност єє млсти пѣи Зоѣи и пустошачи землю Подолскую и тьи села, абы тых пустыи чим ладнее а безпечнее вживал, стады и добытки єг и подданных его и тут са, деи, светчит, естли бы са ему што в тои речи придало, тогда са то за початком его боронечи са моцы и квалтови его стало, поневаши, деи, он моцно, квалтом не жадным правом тот кгрунт сатановский, в Подолскои земли лежачии, таким квалтовным дживаемь, спустошєнемь села посєсти а привлащати себе хочет, не инак бы теж былъ не ѡдного пѣа, але яко иншии неприятел посторонныи а ѡбии. Так яко са тут, коли бы к тому пришло достаточне и явне ѡказати и довести будет могло быти тот квалт, которыи он вчинил предко[м] до

60

¹ Замість слова «Воля» написано «Коля».

Коруны моцно, кгвалтом ставов одиннадцат в селех своих, тоест ъ Болванца, Немиринец, Полана, Коросниц, Максимовец, Юшковец, Заваликовец, Тишковец, Иштавец, которые лежат там с той стороны реки Болванца ку берегу имени Сатановског влостивого дедицтва пїеи Зоѣи Зеспровои на реце Болванцу побудовал. Которыи, деи, кгвалт колко разов через него вчиненыи в часы и в години противко нему и поличников его ест обведены и осветчены.

60 зв. Яко ж то и виж владовый Матыс Лещинский, виж даныи з уряду замку гсѣрського Луцкого еє млсти пїеи Зоѣи Зеспровои восполк из возными, тоест зь Андреем з Сатанова и Кузмою с Пронатина так теж из шляхтою вышєи помененыи зь Якубом Турским, Юзеѣом Нестоємским, Станиславом Петровским и Собєстияном Ѡсмолским ведле обычаю владу корунног ставши передо мною // в замку Луцком тыми словы сознали, иж мѣа гельвара тридцат первого дїа в палницѣ перед Громницами, будучи им в тых селех вышєи поменєных видели столпы воли порубаня, в болота вметаня и домѣ на Яблонови розметаня, дубровы вырубаня и кобылины на гребли Морозовскои. Там поведали, иж князь Влодислав Збаражский на той гребли стрѣлбу был засадил^а.

А так я тую жалобу и ѡповеданє владника тарнопольского пїа Воитєха Куровского и вижово сознанє до книг замковых записати^а казал^а.

[№ 87] 55 [13]. Того ж мѣца ѡѣврала дї [14] дїя.^а

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, служебник ясновелможного пїа пїа Миколая его млсти Юрєвича Радивила, воеводича троцког, гетмана вїлшог Великого Кназства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белидкого и соми(ли)шского¹, пан Марко Гаврилович Холонєвский ѡповедал тым обычаем, што ж, деи, за листы и росказанємь его млсти пїа своег тых часов на масленои недели второгонадцат дїя в середу, маючи при себе вижа з уряду замку Луцкого Ивана Левжовича Лидуховского и людеи добрых сторонних, ездили єсмо до Шумска, хотачи пїа Жикмонта Славинского ѡвзати во имени Шумские за част вїна материстог малжонки пїа Славинского пїеи Ѡксии Ивановны Боговитиновича а сестры пїа Стеѡана Шумског и за четвєртую част имени ѡтчиznego, которая на нее водлуг права прирѡженого приходит за нестанеємь пїа Стеѡана Шумского ку праву, што ширєи а достаточнєи на листех справы его мл пїа моего ест ѡписано^а. И приєжчаючи нам до имени пїа Шумского до села Васковцѡв в тот час владник пїа Шумского Гаврило из вышшими служебниками пїа своего, споткавши нас перед селом, стал нам мовити, абихмо са вернули а до села не ехали, поведаяючи, иж, деи, мнє пан мой не казал вам ѡвзаваня поступати, а

¹ Написано помилково «сомишского».

єсли, деи, поедете до села, певне, вам набют хребта. Я поведил тому владнику, иж я не кгвалтовне, але владовне за росказанемь пѣа своег еду, хотачи пѣа Славинского ѓвезати // . И показал єсми ему листы пѣа моего, с которых и копѣи ему давал. А оныи владник листов о҃гледати, копѣи с них списаных брати и нас до села пустити не хотєл. До которог села и сами єсмо ехати не смѣли, слышачи таковыи погрозки и бачачи великое множество людеи в селѣ з луки, з мечи, з рогатинами и з ыльшими бронами. И положивши перед тымь владником копѣи, списаныи з листов, на поли и вчинивши о҃светчене вижом и людми добрыми сторонними, ехали єсмо прочѣ.

Яко ж то и виж владовыи Иван Лєжкович Лидуховский ставши передо мною тыми ж словы сознал, иж владник пѣа Стеѡана Шумского из ыльшими служебниками пѣа своег споткавши нас перед селом Васковцями до села нас пустити не хотєл, поведаючи, иж ми пан мои не казал вамь ѓвазаня поступати, а єсли, деи, поедете до села, набют вам хребта. Противко тых слов пан Марко Холонєвский ему поведил, иж я не кгвалтовне, але владовне за росказанемь пѣа своег его млсти пѣа воеводы троцкого ежчу, хотачи пѣа Славинского в част имени Шумского ѓвазати. И хотєл ехати до села, нижли обачивши¹ на селѣ людеи о двѣсте людеи з луки, з мечи, з рогатинами и з ыльшими бронами, дла чого єсмо до села ехати не смєли. И показовал ему пан Марко Холонєвский листы с печатми пѣа своего, с которых и копѣи списаныи ему давал. Он листов о҃гледати и копѣи брати не хотєл. Пан Марко Холонєвский там же перед селом на поли положил перед владником пѣа Шумского копѣи з листов пѣа своего списаные и, о҃светчивши мьною вижом и людми добрыми сторонними, ехали єсмо прочѣ.

И просил пан Славинский, абы то было записано. А так я тоє оповедає пѣа Маржа Холонєвского и вижово сознанє до книг замковых записати казаль.^Δ

[№ 88] 56 [14]. Того ж мѣца о҃еврала дї [14] дїя.^Δ

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг лудского, служебник ясневелможного пѣа пѣа Миколая его млсти Юрєвича Радивила, воеводы троцкого, гєлтмана навыйшог Великог Кназьства Литовског, // старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилишского, пан Марко Гаврилович Холонєвский оповедал тым обычаем, што ж, деи, за росказанемь его млсти пѣа своег мѣца гєлвара двадиат о҃смог дїа в олторок, маючи при себе вижа з ураду замку Лудког Юска и людеи добрых сторонних, был єсми в замку Шумскомь и дал єсми о҃чевисто пану Стеѡану Шумскому лист пѣа своего его млсти пѣа воеводы троцкого ѓважчий от пѣа Жиктмонга Славинского о част вѣна материстог, жоны его панєи Оксини Ивановны

¹ Слово «обачивши» написано двічі.

Боговитиновича а сестры пѣа Шумского и ѿ четвертую част именеи ѿчизных, которая ведле права прирѣженого на неѣ приходит, што ширеѣ а достаточнеѣ на листех справы его млсти пѣа моего ест ѡписано. Пан Стеѡан Шумский, принявши ѿ мене лист палский ѡважчиѣ, вычитал, а по вычитало мене его ѡтдал и пытал ма, як борзо буду пѣа Славинского ѡвазовати, бо, деѣ, я при том в дому своем не буду, але, деѣ, служебником своим того ѡвазаня боронити роскажу. А я за тым того ж часу дал есми ему другиѣ лист заручный ѿ небезпеченство здоровья пана Славинского и слуг его под заруками его кролевское млсти и под заруками пѣа моего^а. Пан Стеѡан Шумский и тот лист заручный принал, вычитал и ѡпат мене его ѡтдал. Я, взявши ѡбадва листы ѿ пѣа Шумского, давал есми ему копѣѣ з ѡбудву листов. **Он** в мене копѣѣ брати не хотѣл, поведаючи, иж, деѣ, ми тых копѣѣ не потреба, бо, деѣ, то добре вѣдаю с первых листов его млсти воеводы трѡцкого, а я ѡныѣ копѣѣ положил перед ним на столѣ и ѡсветчиѣши вижом и сторонами ехал есми ѿ него.

Яко ж то и виж врадovyи на има Юско, ставши передо мною тыми ж словы созналводлуг повести пѣа Марка Холоневского^а.

А так я тоѣ ѡповедаѣ пѣа Марка Холоневског и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ.^а

[№ 89] 57 [15]. Того ж мѣца ѡебрала дѣ [14] днѣя^а

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луджог, земѣтин гсѣрський пан Семен Зброхович Воютинский ѡповедал тым обычаѣм,
62 // што ж, деѣ, за судом и вказанемъ враду замку Луджого за нестанемъ ку праву пѣа Матѡѣя Романовича Белостолжого вказано мене на нем тридцат копѣ, чотыри копы грѣѣѣ и за которыѣ пнѣѣ ѡвазал ма, был ѡважчиѣ врадovyи в чотыри члѣвки его в Белом Стоце, которых, деѣ, есми был час немалыѣ в держало. То пак, деѣ, он не дбаючи на заруку ѡписаную, не ѡддаѣши мнѣ тых пнѣѣѣ и не переперши мене жаднымъ правом, тых людеѣ з моцы и держаня моего кгвалтовнѣ в мене ѡтнал и с послушенства моего вынал. **Он** што, деѣ, есми тых часов по масляных запустех в понеделок на масляной недели з людми добрыми сторонними до нег ездил, доведоваючиѣ, за што тые люди в мене ѡтнали хотечи тых людеѣ, в которых ма было ѡвазано, пограбити и на роботу свою привернути. **Он** тых людеѣ грабити не допустил и мене при тых людех добрых сторонних словы невятивыми соромотил и бити хотѣл, в чом собе кривду и шкодѣ быти менит^а.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ пѣа Семена Зброховича Воютинского до книг замковых записати казалъ.^а

[№ 90] 58 [16]. Того ж мѣца ѳеврала єї [15] дїя^Δ

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, пан Ян Николаевич Кухмистровича Дорогостайский ѡповедаючи тым обычаемъ, што ж, деи, сєи ночи с палници на суботу хлопец мои Гурин, немало речии зашкодивши, втєк. Взал кона, сѣрострокатога валаха, под палном моимъ и стада¹ моего, седлю, булавы двѣ и печат мою, к то[му] и илших речєи немало, которых еще и сам в дому не ѡгледѣлъ.

И просил, абы то было записано. А так я тоє ѡповедає его до книгъ замковых записати казаль^Δ.

// [№ 91] 59 [17]. Того ж мѣца ѳеврала ѕї [17] дїя

62 зв.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, купец кнѣз великого московског пан Василєи Иванович Познанков² жаловал и ѡповедал тым обычаем, што ж, деи, гсѣрь мои его мл Иван Василевич, великий княз московский, посылал архидѣякона своего Генадия и мене, слугу своег, Василя до горы Синаиское з милостынею и з некоторыми подарками до патрїархов и до Божог гробу и до илших монастыровъ. И кгда ж єсмо приехали до Вилни, его наяснеишая млст гсѣрь корол полский, великий кнѣз литовский, русский, пруский, жомойтский, мазовецкий и иных на писанє листу гсѣра моего кнѣз великого московског рачил росказати нам лист гсѣрьский с канцлерѣи выдати и жебы через все папство его королевское млсти доброволне и безмытне ни в чом нигде не гамуючи нас пропуцовано. За которым листом его королевское млсти пропуцовано нас вєдє безмытне. И был єсми водлуг росказаня гсѣра своего в горы Синаиское и на илших мєстцах. А теперечи приехавши мнє до папства его королевское млсти до Луцка пан Иван Яцкович Борзобогатыи, ключник, городничий, мостовничий, воигъ луцкий, целник гсѣрьский, не дбаючи на лист его кролевское млсти, мене гамует, хотєчи на мнѣ мыга ѡт тых речєи, што єсми ѡт гсѣра своег кнѣз великого московског до горы Синаискои возил. И показавши мнѣ лист его кролевское млсти, просил ѡ вижа, при котором бы мєл мовити пану Борзобогатому, жебы его не гамовал и ку шкоди, мешкаючи в мѣстє не приводил.

Я з уряду замку гсѣрьского Луцког в суботу маслопустную давал єсми ему вижом служебника моего Василя Григоревича. Котори виж там бывши и ѡттола приехавши, пришодчи перед мене тыми словы сознал, иж будучи в Заборовли при мнє, вижу, мовил пан Василєи пану Ивану Борзобогатому воигу луцкому, дла чого его через лист кролевский гамует и ку шкоде привод[ит]. На то пан Борзобогатыи поведил ему, иж бы возы ѡпустил, а сам абы не

¹ Тут на письмі не відображено асимілятивний процес «ис стада».

² Написано помилково: треба читати «Познанков».

63 *о҃тежчал* поки са намовит з братаничом своимъ Иваномъ Олехновичомъ Борзобогатымъ, бо вже, *деи*, есми до братанича // своего о томъ послалъ.

И по виживомъ сознаніи четвертогъ дна пришедчи панъ Василеи, купецъ кни́за, великого кня́за московского, оповедалъ, и жъ панъ Борзобогатыи ку шкоди его приводитъ и на мѣстѣ в господи гамуеѣ.

И просилъ, абы то было записано. А такъ я тоѣ оповѣданіе его и виживо сознаніе до книгъ замжовыхъ записати казаль.

[№ 92] 60 [18]. Того жъ мѣца о҃еврала зѣ [17] дѣна.

Пришедчи передъ мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростегъ лужского, служебникъ еѣ мл пѣеѣ Богушевое, подскарбиное, врадникъ ярославейкии панъ ѳедоръ Григоревичъ жаловалъ и оповедалъ тымъ обычаемъ, што жъ, деи, тыхъ часовъ ѳ прошлую патицу на масленои недѣли мѣца о҃еврала четвертогнадцатъ дѣна посылалъ есми бояръ еѣ пѣеѣ ярославейкихъ на имя Максима Мишкевича а Васка Кондратовича на Подлашье, абы купили колко валтуховъ хмелю на потребы еѣ мл пѣеи. Которыи приехавши до Луцка и напытавши колко валтуховъ хмелю в Луцку, вернулисѣ были до мене, хотечи тотъ хмелъ в Луцку покупити и жебы дороги великое не мели и едучи имъ з Луцка до Ярославичъ того жъ дѣна в патицу на смержани. Тогда, деи, панъ Василеи Привередовскии з служебниками своими, перенемши тыхъ бояръ панскихъ модно кгвалтомъ на добровольнои дорози на поли своемъ Котелевскомъ безвизнѣ збилъ, мордовалъ и окрутнѣ поранилъ, неведомо естли о҃денъ з нихъ з оногъ збитя и зраненя будѣтъ ли живъ. И в тотъ, деи, часъ при томъ бою згинуло в нихъ пнзѣи еѣ мл пѣеи, што есми давала на хмелъ двадцатъ копъ и патъ копъ грошеи литовское личбы, а ихъ влостивыхъ пнзѣи чотыри копы и десѣтъ грошеи также личбы литовское к тому епанча и кожухъ барани.

63 зв. Дла чого жъ на о҃гледаніе тыхъ бояръ збитыхъ и пораненыхъ бралъ ѳ мене виживомъ служебника пѣа моего кни́за Богуша егъ мл ѳедоровича Корейкогъ // старосты лужского, браславскогъ и веницкогъ^о Матыса Николаевича. Которыи вижъ тамъ бывши и о҃ттола приехавши, пришедчи передъ мене, тыми словы созналъ, и жъ будучи мнѣ въ Ярославичохъ во имени еѣ мл панѣи Богушевое о҃гледалъ есми тыхъ бояръ збитыхъ и пораненыхъ. Видѣлъ есми на Максиму Мишкевичу рана на правои руцѣ рубаная, а другая рана на голове такъ же рубаная на самомъ тѣмени, с котороѣ раны велми са зле маеѣтъ, а на Васку Кондратовичу видѣлъ есми ранѣ – губа исподная штыхомъ наскрозъ пробита, а другая рана в голове битая кривая. Ии[!] меновали шкоды на тотъ часъ: при ономъ бою згинуло имъ пнзѣи еѣ млсти пнзѣи двадцатъ копъ и патъ копъ грошеи, а своихъ властныхъ чотыри копы и десѣтъ грошеи. А по о҃гледало ранъ врадникъ ярославейкии панъ ѳедоръ задержалъ ма при собѣ, хотечи зо мною ехати до пѣа Василя Привередовскогъ. То пакъ нинѣшнегъ дѣна в понеделокъ первыи вступивши в постъ великии, панъ ѳедоръ зо мною, виживомъ врадывымъ и маючи при собѣ людеи стороннихъ ездилъ до кни́за

Якова Яловицког до Ялович и нашодчи там в кнѣа Яловицкого пѣа Василя Привередовског пыгал и мовил ему, для чого тых бояр еє мл панєи позбивали поранил? И шкоду вышєи помененую ему оповедал. На то пан Василен Привередовский слова жадного оповедити не хотєл. И там же будѣчи в кнѣа Яловицког, пан Василен Павлович стал мовити, поведаючи, иж я от брата своєг пѣа Привередовского отказ тебе на то чиню: «Маєт пан Привередовский осєлост свою, єстли маєш якую потребу, шукаи себе его в дому?» Напротивко тых слов пан ѳєдор, врадник ярославицкий, повєдил, иж ми пѣа Привередовского трудно шукати, а тебе, дєи, пѣе Павловичу, до того potrzeby жадное нимаши и прожно са в то вступаєшь. А за тым пан Павлович стал его ѳукати и бити хотєл, нишли его кнѣна Яловицкая вгамовала и бити не допустила. Што врадник ярославский осветчиши мною, вижом, и сторонами, єхал проч.

А так я тоє оповедає врадника ярославског и вижово сознає до книг замковых записати казаль^Δ.

// [№ 93] 61 [19]. Лѣт Бож нарож аѳ̄ з̄ѣ [1561] мєѣа ѳєврала ѳї [19] дѣя.

64

Казано записати. Приславши до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєго лужкого, єго млст кнѣз Матѳѣи Василєвич Четвертєнскийє, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, иж, дєи, кнѣна Иванова ѳєдоровича Четвертєнского Марина Кисєлєвна, вынєдчи [!] на мене заруку на листє корола єго млсти, абых са к нєи и слугамь еє спокоиє заховали слугам своим ку еє слугамь и людєм заховатиса казал. И зас сама, не полнєчи покою вєдлє заруки в листє гсѣрском описаное, дѣна вчорашнєг ѳ волгорок ѳєврала осмогонадцат дѣна бондари мои – два наємных, а третии отчизный на има Малко Ѱлєнич – шли з сєла нѣог сполєчного з Борович до буды моєє Четвертєнское и мєли при себе дєсєт коп грѣєи, которую єми им дал вчора ж ѳ волгорок на роботу бочєчную, перєславши подданных своих Хомицѳ Мишинича з братєю єго Михна Мєнка и илших подданных своих боровицких на добровольной дорозє, нє маючи до них жадное розмовы, модно, кгвалтом позбивати и поранити ѳкрутнє их казала. Которыє два приказных нє вєдомо, будут ли живы, а моєг отчизного бондара Малка Ѱмнича нє вѣдати, гдє подєт казала и до сих часов єго нѣт. И при ѳном бои и зранєнєю их тую дєсєт коп грѣєи, сокѳрѳ двѳ, сєрмаги двѳ, шапки двє в них поотнимали.

И просил посланєц єго млсти, абых тую жалобу и оповедає єго мл до книг замковых записати казаль. А так я тую жалобу и оповедає єго мл до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 94] 62 [20]. Того ж мѣца ѿѿврала кѣ [23] дѣя.

64 зв. Запис книг замку гсѣрског Луцког Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокея, суден повѣту Луцкого а Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого. Што земенин гсѣрский пан Антон Василевич Рудеѣжкий позывал позвы врадowymi братю свою пѣа Андрея и пѣа ѿедора Василевичов Рудеѣжких, иж, деи, они по смѣрти ѿца своего всю маѣтност ѿлц[ѿвскую] злото, сребро, перла, гроши готовые, шаты, кони ѿздные, быдло, стадо, зброю и иишии домовыи рѣчи, всакий стапки до рук своих побрала и людми Рудеѣжкими на две части межи собою роздели¹, ему брату своему четвѣртоѣ части яко маѣтности ѿлцѿвское, так теж и людѣи, што на него приходит, выделити ему не хотѣли. За которыми позвы // рок стая их стати был припал ѿ неделю зборную мѣца ѿѿврала двацѣт третѣг дѣа. На которыи рок пан Антон Рудеѣжкий перед нами са становил, ку праву готов был и пилност в том чинил, хотѣчи ведлѣ позвув справедливости своеѣ себе доводити, а брат его пан Андрей Рудеѣжкий на тот рок ѿт нег позваныи ку праву сам не стал толко до нас ѿ ѿоробе своеи знати дал, поведаючи, иж дла ѿоробы своеѣ ку праву стати не можѣт, а пан ѿедор Рудеѣжкий ку праву са становил, алѣ без брата своег пѣа Андрея ѿв отказѣ быти не хотѣл. Пан Антон Рудеѣжкий, не даючи вѣры хоробе брата своег пѣа Андрея, поведаючи, же ест здоров, одно ми в том проволоку чинит, не хотѣчи са ѿсправедливити. И просил, абы был захован ведлѣ ѿбычаю права.

А так мы за непослушенство пѣа Андрея Рудеѣжкого послали есмо по нег дѣлкого, абы в тых же роках перед нами ку праву стал на вышпгтю роков а пану ѿедору Рудеѣжкому розказали есмо ему ѿчевисто, абы он за тыми ж позвы на рок припалыи восполок из братом своим пѣом Андреем ку праву стали и во всем са брату своему пану Антону Рудеѣжкому, яко ж есмо то до книг замковых записати казали^Δ.

[№ 95] 63 [21]. Того ж мѣца ѿѿврала кѣ [24] дѣя.

Ставши ѿбличнѣ перед нами^с, Василемъ Михайловичом Семашком и Гавриломъ Василевичом Бокиемъ, судями повѣту Луцкого, а Борисом Ивановичомъ Совой, подстаростим лужким^с, пан Ян Кухмистровича Дорогостаиский ѿповѣдал и вызнавал тым ѿбычаем^с, што ж, деи, которыѣ имена по небожчицы пѣѣи мацѣ нѣѣои и теж по сѣстрѣ нѣѣои пѣѣи Ганни мнѣ з братею zostали, которых именѣи дла великих а пилных потреб своих там бывати не поспею. И дла того полѣтил есми брату своему его мл пану Петру [Кухми]стровичѣ в тых именах част свою, которая на менѣ приходит. На што есми и лист мой вмоцованыи под печало и с подписю власноѣ руки моѣи пану

---

¹Пропущено склад «ли».

брату моему на то дал, яко ж и лист свои вмоцованыи на то от себе его млсти пану Петру Кухмистровичу даныйи перед нами покладал и был вычитан с початку // ажъ до конца, которыеи лист так са в себе маеть^Δ: «Я, Янъ Миколаевич Кухмистрович, чиню явяю и визнаваю сам на себе сим моим листом, што ж которыеи именья остали по небожчицы пѣи малце нѣои», и теж по пѣи сестре нѣои пѣи Галне•, тоест Ошмана из дворцем з Укропишжами и Жесна з дворцом полеским з бояры, людми и зо всеми платы и доходы к тым именьям прислухаючи•, и теж с челадо невольною и быдлом•. Где я, Янъ Кухмистрович, дла великих• а пилных потреб своих до тых именей быти не постепю и полещил есми его мл брату своему пану Петру Кухмистровичу^а, пак ли бы их мл братя моя, пан Станислав и пан Миколаи Кухмистровичи, части мои с тых именей, которая на мене от их мл брати моеи правом приржоним приходит доброволне поступити не всхочут. А так я даю его млсти брату моему пану Петру Миколаевичу Кухмистровичу сес мои вмоцованыи лист перед каждым правом мает его мл тую част именей, которая на мене• от их мл брати моеи правом приржоним приходит, доброволне поступити не всхочут^а. А так я, Ян, даю его млсти брату моему Петру Миколаевичу Кухмистровичу сес мои вмоцованыи лист перед каждым правом мает его мл из их млстпо пѣи братею моею зыскъ и страту мети, а коли его мл ощищет, мает его млст тую част именей моих держати и вживати, покол его млсти шкоды и наклады, што его мл на то наложив, отдати, што его млст словом речет^а. И на то есми его мл брату моему пану Петру Кухмистровичу дал сес мои вмоцованыи лист под печатю моею и подписю руки моеи. Яко ж есми и перед владом Луджим очевисте ставши доброволне визнаал о то, иж есми на тые именья брату моему моц дал»•.

А по вычитаню листа пан Ян Миколаевич Кухмистровича Дорогостаижский просил, абы то было записано. А так мы очевистое сознае и лист ег вмоцованыи до книг замковых записати казали^Δ.

[№ 96] 64 [22]. Того ж мѣца феврала кд [24] дѣя.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луджого•, княз Александро его мл Андреевич Солжгушковица Кошерский, маршалок гсдѣрьский служебника своего Лаврена, жалуючи и оповедаючи обтажливе на княз Романа Федоровича Солжгушковица, старосту житомирского, тым обычаем, што ж, деи, тот служебник его мл Лаврен мѣца феврала десатого дѣа в понеделок ехал с Перемиля до его млсти с пѣзми чилшовыми и серебцизными, которых тых всих пѣзей было в нег патдесат кол грѣи литовское личбы. И приежчаючи, деи, емд до именья // княз его млсти Рачина ѓ тот, деи, час кѣз Роман его мл, переславши слуг своих под селом Рачинским на доброволной дорозе тог служебника ег мл Лаврена збити, змордовати и до окрутного везеня своег ѓ Миржови осадити казал. И в тот, деи, час при том

бою взато в него тые вси пїзи чиншове и серебшизные па пдесат коп грїєи, к тому коня, седло, ѡпанчу, коц, сагайдак, сабла, рогатина• и иных речеи немало. Которого, деи, служебника колко днии ѓ везело своем державши толко самог теломъ его выпустити казал, а тых пїзєи, коня и иных речеи вышєи писаных ничог не ѡтдал. Яко ж то тот служебник его млсти Лаврєн передо мною ѡчевисто ѓстне тыми ж словы ѡповедал.

И хотєчи его млкнз Александро Кошерский ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаєе его мл до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 97] 65 [23]. Того ж мїца ѡєврала кї [24] дїя.

Пришєдчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростєг луцког, дворєнии гсїбрьский пан Иван Дмитривич Гордин ѡповедал тым обычаєм, што ж, деи, маючи при себе вижом боярина кїзз Костєнтина Костєнтиновича Ѡстрожского, воеводы кїєвского, маршалка земли Волынской, старосты володимєрского пїа Воину Макаровича Лидухожского к тому шляхту пїа Перекладовского нынєшнего дїа в понєдїлок мїца ѡєврала двадцат чєтвертог дїа, нашодчи пїа Петра Миколаєвича Кухмистровича Дорогостаиского в мїстє Луцком в дому пїа Гризца Посолєжа дал єсми его млсти лист заручный ѡт кїзз Богуша его млсти ѡєдоровича Корєцког, старосты луцког, браславског и вєницког, ѡ забите небожчика Яна Станиславовича Садовског и ѡ побранє речеи небожчиковских, которого во имєню его Дорогостаєх врдник его мл дорогостаиский ѡилилжо нїт вїдома для которой причины на смєртъ замордовал и вси рєчи его, которые при нем были, побрал, припоручаючи пану Пєтру его мл Кухмистровичу под закладом гсїбрьским шєстмасты копами грїєи, абы тог врдника своєг ѡилилжа не спущал и добре вистил до росправы з братом небожчика Садовског, тоєст з служебником его 66 мл кнїз старосты луцког // Андрїємь Садовским и з ышнєю братєю его. Ино пан Пєтръ его млст лист его млсти кнїз старосты луцког под закладом гсїбрьским до него писанныи принал и вычитал, а по вычиталю мнї его вернул, а копїю с тог листу списаную себе взял и повїдил, и ж я тот лист ѡт его мл кнїз старосты под заруками его кролєвской млсти писанныи приимаю, але не на долго. Толко на две недєли ѡт подаяя листу и в тых двох недєлах на врдника своєг готов буду справедливост вчинити, а далєи двох недєл не буду его кгвалтом в неволи ховати. Я єму того врдника его ѡилилжа припоручивши, ѡсветчивши вижами и шляхтою, шол єсми ѡт нег•.

Яко ж то виж кнїз Костєнтина его мл Воина Макаровича Коколский и виж врадну замку Луцког Иван Лєжкович Лидухожский ставши передо мною тыми ж словы ведлугъ повєсти дворєнина гсїбрьског пїа Горалина вызнали•.

А так я тоє ѡповедаєе дворєнина гсїбрьског и вижово сознаєе до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 98] 66 [24]. Того ж мѣца ѳеврала кѣ [25] дѣя.

Запис книг замку гсѣрського Луцкого Василя Михайловича Семашка, Гаврила Василевича Бокия, судей повѣту Луцког*, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого*.

Смотрели есмо той справы. Стаяши перед нами на року обоя сторона жалобная и отпорная кнѣни Андреевая Четвертењская, кнѣни Маря Лвовна Свищовская жаловала на кнѣню Ивановую Четвертењскую Мариѣну Киселевѣну ѱ четвертую част дочок своих имени их Боровицкого и Голузењского, поведаяючи, иж бы она по ѳвазало еѣ тых людей, которых еѣго королевская млст за головушину небожчика кнѣа Ивана Четвертењского, малжонка еѣ, и за шкоды ѳ двохсот копах и в тридцати коп грошей, так теж и ѳ вене своєї гсѣрской ѳ сту копах грѣѣи дворенину своему гсѣрскому пану Крыштоѳу Маслу кнѣню Мариѣну Ивановую Четвертењскую [рач]ил розказати ѳвезати*. Ездила до гсѣра корола еѣго млсти, просачи плачливѣ ѱ четвертую част с тых имени на дочки свои*. Што, деи, еѣго королевская млст длѣ плачу моеѣ и дочок моих с тых имени, ѳ во што кнѣню Ивановую было ѳвазано, тому ж дворенинѳ своему гсѣрскомѳ пану Крыштоѳу Маслу четвертую част на дочки мои выделити розказати рачил. То пак, деи, кнѣна Иванова Четвертењская по выделело с тых имени на дочки моеѣ четвертое части, // наслаяши моцно, кгвалом слуг и подданных своих на имени дочок моих, подданных их, бити, имати и до везења своего ѳсадити казала. И на тот, деи, час шкоды немалые поделаны. На то кнѣни Иванова поведила: «Я, деи, тыи люди боровицкие и голузењские держу за листом гсѣрским и за ѳвазаеть дворенина гсѣрського». На што ж и лист гсѣрский показовала и был вычитан. У котором так ест доложено, иж еѣго королевская мл кнѣа Василя и кнѣа Лва Андреевичов Четвертењских, яко мужобитцов, с панства своѣг гсѣрског выволати и во имени их кнѣни Иванови Четвертењской ѳвазаеть дати рачил. **ѱ** которыи, деи, люди кнѣна Андреевая на мене жалуѣт, ино я тыи люди в Боровичох и в Голузеях¹. И просила, абы лист ѳт корола еѣг мл до дворенина еѣго королевской млсти писаныи, розказуючи четвертую част дочкам еѣ выделити, положила. А так мы пытали кнѣни Андреевое Четвертењское, естли бы она мела лист гсѣрский до дворенина еѣго королевской млсти Крыштоѳа Масла писаныи, за которым бы листом гсѣрским тот дворенин с тых имени четвертую част дочкам еѣ, кнѣжнам Четвертењским, длѣ выправы выделил. Кнѣни Андреевая повѣдила, иж лист гсѣрский на то еи был дан, але, деи, еѣго пан Крыштоѳѣ Масло, дворенин гсѣрский, за собою завезѣ. Мы, обачивши, иж кнѣни Андреевая Четвертењская листу гсѣрског не показала*, ѳдно листом пѣна Масловым того доводила*, а кнѣни Иванова Четвертењская, маючи в руках своих слушноѣ право, перед нами покладала: за розказанѣм гсѣрским, за

66 зв.

¹ Ймовірно, смислова лакуна, недописане речення.

листы и за подаемъ дворенина гсѣрського тые имена держит. С тых причин
вчинили есмо кнѣни Ивановую от того кгвалту на то т час волною.

Яко ж есмо то и до книг замковых записати казали^Δ.

[№ 99] 67 [25]. Того ж мса фебрала кѣ [25] дѣя.

Ставши обличне перед нами, Василемъ Михаиловичом Семашкомъ и
Гаврилом Василевичом Бокием, судьями повету Луцког, а Борисом Ивановичом
Совою, подстаростим луджим, земанин гсѣрський пан Гри[горей] Феодорович
Гулевича оповедал и визнавал тым обычаем, што ж, деи, земанин гсѣрський
пан Семен Иванович Козинский позывал мене позы владовыми до замку
67 гсѣрског Лвцког о о тна те зуполное службы члѣка его, о сеножати и о част
ставу и млына Борисовског, // дво што его ввазано было до права за несталею
Романа Козинског; и о побране двоига коней подданных его, о наслане на двор
его Борисовский и о збите владника его Яроша, о побране збожя и о илшие
многие речи, которые меновите на позвех ег описано, за которыми позы рок
станя в(а)шого в замку Луцком теперечи в тых роках о зборнои недели стати
припал мса фебрала двацат третего дѣа. Нижли я, не хочечи в том перед
врадом тут в замку Луцком з ним распави приимовати, одно во имело в Цевове
в дому пѣа Андрея Колытовског так же правым обычаем водле позов его во
всем маю са в справедливити на рок певныи з obu сторон межи нами принатию,
тоест от сей приидучои недели за тыжден мса марта деватого дѣа в неделю
року теперешнег шестдесат первого. На тую справу я з руки своее маю взати
судьями его млсти пѣа Гаврила Василевича Бокея и пѣа Андрея
Колытовског, а пан Семен Козинский з руки своеи пѣа Петра Костюшковича
и пѣа Гаврила Зброховича Воютинского. А естли бы теж с тых панов вышеи
помененых, которыи з них на тот рок дла илших пилных справ своих к той
справе быти не поспел, тогды на тое место з ру(к)и своеи кого илшого
впросити, а пред са на тот рок перед их млсто пѣи вышеи поменеными
жадными причинами са не вымовлаючи под страчелею права во всем са маю
ему в справедливити. А пак ли бы з нас которая сторона на тот рок описаныи
сам стати и судеи своих вывести або и ставши и судеи своих звездши, которыми
колвек причинами то розорвати и в справедливити са не хотел, тая сторона на
реч свою вечне тратит и вже о то молчати мает. А оная сторона, которая на
тот рок станет и судеи своих звездет, тыи суди реч тую ведле позы кончити
мают. И хотя ж [...] по том року сторона непослушная сторону року
вставаючую о то ку праву мел притягати, теды вси шкоды и наклады не на
жаден довод одно на приречене слова мает и винен будет онои стороне
платити. Яко ж и пан Семен Козинский тут же, стоячи перед нами, на то
позволил.

И просил пан Григорей Гулевич, абы то было записано // . А так мы тое оповеда^не п^на Григоря Гулевичово и позвол^не п^на Семена Козинского до книг замковых записати казали^а.

[№ 100] 68 [26]. Того ж мѣца ф^еврала к^с [26] д^ня.

Запис книг замку г^сд^рьского Луцкого• Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокея, суд^ни повѣту Луцкого•, и Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•.

Смотрели есмо того дела. Ставши перед нами пол церкви орменское луцкое отца Вартик жаловал водле позву и листу д^елкого• на п^нюю Гришковую Привередовскую Любку, на п^нюю Вечериную Настасю Валковну и сынов ее Семена а Ѳедора Баевских• на п^на Юхна и на п^на Ивана Богдановичов Лидуховских• ѿ том, што ж, д^еи, которыи ѳтиски, кривды, бои, грабежи, к^гвалтовное забра^не земли влостного к^грунту Цепоровского церкви орменское светого Стеѳана ѿт них самых и ѿт подданных их им^ню Цепорову и подданным цепоровским ѿт немалого часу д^еяли, ѿ што есми г^сд^ру королю его мл жаловал. Г^сд^рь корол его мл за жалобою моею рачил розказати на тот к^грунт, где са им^нло церковному ѿт них кривда д^еет, выехати и мне з ними справедливост вчинити на рок в листе г^сд^рьском описаныи маршалку своему г^сд^рьскомѣ пану Петру Ивановичу Кирдею а суди повѣту Луцкого пану Василю Михайловичу Семашку, которыи за пилнѣишими справами и росказан^немъ г^сд^рьским на той справе ихъ лист обадва быти не постепи и дали моц тую справу справовати. Пан Кирд^ни на м^естцо свое пану Петру Михайловичу Семашку, старости креманелжкому•, а пан Василеи Семашко кн^зю Матѳею Василевичу Четверт^ньскому. И кгда их млст на тот рок ѿт г^сд^ра корола ег мл в листе назначоныи поспол из судыи п^нов Баевских ѿт них на тую справу взатых п^ном Семеном Ѳедоровичем Елом и п^ном Иваном Ивановичом Белостоджим выехали и ѿ тот к^грунт п^нльны, где са розница д^еет, справедливост вчинити хотели, ѿдно ж мы, не хотечи са з об^еех сторон так далеце заводити, на в^году и на розозна^не их мл выш^неи помененыхъ пановъ // комисар^ней н^них пустили, и штобы их млст межи нами застановити, то есмо ѿт их млсти в^дачне принавши з об^иох сторон в^чне держати им^нли. То пак их мл за позвол^немъ н^ним добровольным, не кончечи ѿбычаем права судовным, але приятелскимъ застановен^немъ, вчинили две части тог к^грунту, где са розница д^еяла, п^номъ Баевским до им^ня их Баева пустили, а при им^ню церковномъ третюю част zostавили и копцами, по которым м^естцом в^чне есмо держати м^ели, заграничили и листы свои той в^годы застановен^ня своего под печатми своими и заруками на г^сд^ра и сторону описаныи, нам подавали, до которого листу п^нве Баевские и свои печати приложит обецали. То пак тепер, помневши тог застановен^ня в^годы приятелское и своего добровольного позвол^ня, до тог листу ед^налного печат^ни своих прикладати не хочут и тог

68

постановеня не полнечи, тыи грани, ѿт пѣов комисаров положоные, пан Юхно а пан Иван Лидѣховские в колко мѣстцах мошно, кгвалтом показали ку кривде и немалои шкоде тому имѣло церковному•.

Пнѣве Баѣвский через дмоцваного своего пѣа Василя Гулевича, ставши, повѣдили, ач есмо выѣздъ с попом ѳрменским Вартикомъ на кгрунт, где собе кривду быти менует, мѣли, але жадног постановеня не примовали. Вартик положил лист ѿт пѣов едначов ему даньи. Василеи Гулевич просил ѿт пѣов Баѣвских, абы с того листу копѣя стороне была дана, с которе бы зрозумѣши Вартикови на то ѿповѣдат мѣли. А так мы, розумѣючи, иж того ѿбычаи права посполитого несѣт, росказали есмо с того листа едначкого паном Баѣвскимъ копѣю дати и рок зложили до третего дѣа, на которьи пѣве Баѣвские ставши, мѣли на позов ему ѿтказовати•. А кгда ж тот рок припал мсца марта шостого дѣа в середу засели есмо дла справ земских при владыце его млсти пану Марку Жоравницком в замку вышнем а при нас на тои справе был пан Воитѣх Кпосовский, староста ѿлыцкии ясневѣлможного пѣа его мл пѣа Миколая Радивила, воеводы вилѣнског•. Ѿтец Вартик жаловал ведле первое жалобы и позву своего, на што пан Василеи Гулевич повѣдил, иж пѣове Баѣвские не повинни ему на тот позов ѿтказовати дла тог, иж всих, которые в листе едначком ест, имени ѿписаны и которьи правом близкост до тог именя Баѣва мѣли, не позваны, // яко пѣеи Василевои Дривинскои Милки•, пѣеи Янушевои Былицкое Настаси, так теж и пѣеи Степановои Мировицкое, Мари Богдановне Лидуховских, без которых пѣове Баѣвские ѿтказовати не хочут. Пол Вартик повѣдил, естли же-м их не позвал, того причина, иж они в повѣте Лудкомъ ѿселости не мают, бо хотя бых их ѿ повет тутешнии Лудкии и позвал тогды, они мимо свои врд не повилини ѿв ылшомъ повѣте становити и на он час ку граничѣло кгрунту комисеями гсѣрскими тых пѣеи не позывал, бо они в тот часъ именя Баѣвского в держаню не были, толко пѣов Баѣвских, которьи на позвех ест меновите ѿписаны и в держаню своѣм на тот час имѣне Баѣвское маючи зо мною граничили и за позволенѣм нашим з обу сторон люди Баѣвские плугом своим• так теж и подданнии церковнии люди цепоровский другим плугомъ границу з одного значили и копци сыпали. А ѿт тых пѣеи, яко на он час так и теперечи, кривды жаднои ѿт них не маю. И просил, абы панове Баѣвские на тот позов ему ѿтказовали, а пѣове Баѣвские вымовляючиса тыми сабрами своими и ему ѿтказувати не хотели. Мы на том застановили, кгда ж они в повѣте тутошним ѿселости не мают, хотя бы их Вартик и позвал был, тогды бы они в другом повѣте не повинни мимо свои ѿтказовати, а иж теж Вартик кривды себе ѿт них быти не поведает, нашли есмо пѣом Баѣвским на позов Вартиков ѿтказувати. Пѣове Баѣвский позву и жалобы Вартиковы выслухавши, кромъ жадных и ишних причин ѿдно дла тых пѣезеи, которьи в листе едначком ест помененыи, ѿтказовати не хотели и с права проч пошли. Мы заховываючиса водлуг ѿбычаю права посполитого, кгда ж хто ѿ права за позвомъ ставши, позву и жалобы выслухавши, кром слушных причинъ до

68 зв.

когда права слухати не будет и с права проч поидет, знашли есмо то, абы пйове Баевский к тому листу еднаккому печати свои приложили, не вымовляючися сябрами своими, от которых естли бы ся Вартику кривда видела, он до права в повѣт их позвати мает.

Я[ко ж] есмо то е знаидење наше до книг замковых записати казали.

//¹ [№ 101] [27] Того ж мѣца фебруаля кѣ [26] дня.

69

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, пан Ян его мл Якубович Монтовгъ, жалуючи и оповедаючи на врдника муравицког и на подданных пѣа Григоря его мл Александровича Ходкевича, кашталана троцког, тым обычаем, што ж, деи, врдник муравицкии подданных его мл збивает и грабит, а подданные, деи, его млсти пѣа троцког люди муравицкие и бережецкии на влостивыи кгрунт его вежчают и дуброву пустошат.

Для чого ж брал в мене вижом служебника моего Ждана Бортовецког. Которыи виж там бывши и отгола приехавши, пришедчи перед мене тыми словы сознал, што ж пан Ян его мл Якубович Монтовгъ посылал служебника своего Миколая Дембского зо мною, вижом, и людьми добрыми сторонними до врдника муравицког пѣа Щасного. И кгда тот служебник пѣа Монтовговъ приехал до Муравицы з росказаня пѣа своего оповедал врднику муравицкому палу Щасному на подданных его мл пѣа Ходкевича – на люди муравицкие и бережецкие, што, деи, они на влостивом кгрунте пѣа Монтовговом вежчают, шкodu чинат и дуброву пустошат, и пытал пѣа Щасного: «Естли бы то они чинили з росказанем и дозволенемъ его?» Пан Щасный поведил, иж я не розказую подданным пѣа моего в дуброву пѣа Монтовгову ездити, естли его мл пан Монтовгъ в дуброве своей которого знаидет, нехай з ним чинит, што хочет. А потом пытал о грабежи. Пан Щасный, врдник муравицкии, поведил, если ж, деи, которыи грабежи подданным панским поделаны, тогды то не за ведомостю моею, одно за врдом пѣа Колонгаевым. Я, деи, о том не ведаю, што пан Колонгаи казал будет побрати, а за врдду, поведает, моего толко одну сверепу з возом, а две мацы муки житное взато, што пан Ян Монтовгъ винен был мещанину муравицкомѣ з[а] мед сорокъ грошей.

А так я тую жалобу и оповедање пѣа Монтовгово и вижово сознане до книг замковых записати казала¹.

---

¹ Нумерацию цього аркуша пропущено.

// [№ 102] 70 [28]. Того ж мѣца оєвраля кѣ [27] дня.

Яко будучи намъ на роки судовые в замку гсѣрьском Луцкомъ: мнѣ, Василю Михайловичу Семашку• а Гаврилу Василевичу Бокѣю, судямъ повѣту Луцкого•, а Борису Ивановичу Сове, подстаростему луцкому•.

Пришедши перед нас, дворенин гсѣрьский пан Иван Дмитрович Горжин оповедал и жаловал перед нами тыми словы•, што ж, деи, за листом и росказалемъ его королевское млсти приежчал есми до ключника, городничого, мостовничого и воита луцкого пѣа Ивана Борзобогатого о долтъ, которыи он зостал винен жупнику рускому пану Малжерѣ Волбахѣ две тисечи копь грѣеи. А иж тых пѣзеи двох тисачеи копь грѣеи властного долгу пану Малжерѣ на рок на листе своем описаныи не заплатил, тымъ в совитост ъ чотыри тисачи и в чотыриста коп грѣеи, яко са в листе своем самъ описал, ест попал. Ино ведле запису пѣа Борзобогатог за чотыри тисачи и за чотыриста копь грѣеи. С которым же, деи, листомъ гсѣрьским и переписом церокграѣ его с подписю руки маршалка и писара его королевское млсти пѣа Яна Шимковича, будучи мнѣ на тоє двазане ѡт его королевское млсти во имения пѣа Борзобогатог посланому, и коли есми приехал здѣсе до Луцка, ищучи пѣа Борзобогатого с тым листом гсѣрьскимъ и маючи при себе вижовъ радových¹ зъ староства Луцког Ивана Лѣжовича Лидуховского, а другого вижа маршалства земли Волыньское Воину Макаровича Коколкаго, а к тому шляхту, людеи добрых кнѣя Богдана Ивановича Масалског, пѣа Семена а пѣа Дахна Зброховичов Перекалских, ино, деи, в неделю зборную мѣца оєвраля двадцат третего дѣа нашол есми пѣа Ивана Борзобогатого в Луцку в дому воитовском и дал есми емѣ лист гсѣрьский дважчий о долтъ Малжеров о чотыри тисечи копь грошеи до нег писаныи, а при листе гсѣрьском дал есми ему и тую копею з листу его записного рукою маршалка и писара гсѣрьског пѣа Яна Шимковича подписаную. И при ѡдданю листов и словяе его напоминал, абы он за истинну долгу Малжерова и теж и за совитость, // ъ которую попал чотыри тисачи копь, пану Малжеру и чотыриста копь грѣеи дворенину ведле ѡбазу своего дважчого заплатил, а если бы платити не хотол², абы подле листу гсѣрьского во имения свои двазаня мнѣ дворенину гсѣрьскому на то посланому поступил. Ино, деи, пан Иван Борзобогатыи лист гсѣрьский и копею з листу своего записного ѡт мене взявши и вычитавши•, просил до третего дѣа беручи себе на розмишлене и ѡбеуючи на третии ден ѡтказ на то вчинити, а лист гсѣрьский ѡдати. Я не ѡткладаючи до третего дѣа•, але того ж дѣа листу гсѣрьског в него просил, а копею ему давал. Он, деи, мнѣ листу его королевское млсти вернути не хотел и копеи в мене не брал. Где ж и на завтрее посылал есми до него з вижом, абы ми лист гсѣрьский вернул. Он мнѣ и на тот часъ того листу

¹ Треба читати «врадových». Тут пропущено «в» на межі слів.

² Треба читати «не хотел».

вернути не хотѣл. А кгда ж третии ден ѝ волгорок припал, я и повторе с тыми ж людми добрыми и з вижами ходил есми на место до пѣа Борзобогатого, впоминаючиса ему листу гсѣрьского, штобы мне его ѡтдал и тот долъ пану Малжерѣ и совитост, в которую ведле ѡбажки своеѣ попал естъ, заплатил, а естли бы платити не хотѣл, абы ѡвазанѣ во имения свои за листом его королевской мл водлуг ѡбажков листу своег записного поступил. На тот час пан Иван Борзобогатыи поведил. «Я, деи, тебе, пѣе дворанине, ѡвазаня жадного во имениях своих не поступаю, а листу гсѣрьског не вернѣ, хотя и вину гсѣрьскую ѡ загамованѣ листу, естли к тому приидет, заплачу и тебе досыт ѡчино. А дла того, деи, листу гсѣрьского не дам, иж хочу перед гсѣремъ королем его млстю стати и с тым, деи, нецнопливым члѣвком Малжером Волбахом ѡ то мовити, иж ѡн такий лист змышленыи, яко в копѣи стоит ѡписаныи, на мене себе именем моим справил. Я, деи, ему ничего не винѣн и листу жадного на себѣ не давал. Естли-м, деи, што был винѣн пану Чарнышу, мещанину варшѣвскому, и ему тоѣ все есми тому Малжерѣ заплатил». И с тым, деи, ма ѡправил, а лист его королевской млсти в се(бѣ) загамовал. Ино, деи, я на том ѡтказѣ его досыт не маючи на той же недели третег дна в четвергъ [с т]ыми ж вижами и маючи при себѣ тых же шлахтъ, людеи добрых, ездил есми до имения пѣа Борзобогатого до Заборола, чинечи досыт листу гсѣрьскомѣ и хотачи са ѡвезат в той сумѣ вышеи ѡписанои на пѣа Малжера вы имения ег Заборолжкого, бы тут не достало, том, деи, и в ышние имения его ѡвазывати хотѣл. А кгда ж, деи, есмо до Заборола приехали, в тот час пан Иван Борзобогатыи, вышедши сам из служебниками своими, мовил мне тыми словами: // «Прожне, деи, ты, пѣе дворенине, ездиди до имения моего и хочешъ са тут ѡвазовати, а я яко-м тебе перво поведилъ и тепер поведаю, иж я тебе тут и идѣи во имениях своих нигде ѡвазаня не поступлю и боронити буду, а естли тебе ѡткого до мене чога по треба, ты мене позываи перед гсѣра его мл, я хочу са каждому ѡсправедливити не так за чотыри недели*, але хотя и тепер дай ми позы на ѡден тыжден, готов есми перед гсѣрем его млцпо стати и тому Малжеру ѡв отказѣ быти»*. Што я, слышачи таковыи ѡтказ напротивку листу гсѣрьскому*, а иж теж ѡн и тот лист гсѣрьский в себѣ и кгвалтовне загамовал и ѡвазаня в том имению своем не поступил и по ииших всех имениях ѡвазаня заборонати росказал и припоменувши ему двоякую совитост и вси ѡбоважки его ѡсветчивши вижами и шлахтою, людми добрыми, муселом ехати з ымения его прочѣ.

70 зв.

Яко ж то тут же стоячи виж кѣза Костентинов Воина Макарович Коколский и виж враду замку Луцкого Иван Левжович Лидуховский тыми ж словами, ничим не ѡдменяючи повести дворенина гсѣрьского, слово ѝ слово вызнали*. Так теж пан Семѣн и пан Дахно Зброховичи Перекалские тым же обычаем сознали*.

И просил дворенин гсѣрьский пан Горлин, абы то было записано. А так мы ѡповедаѣ ег и вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казали^А.

[№ 103] 71 [29]. Того ж мѣца ѳеѵрала кѣ [27] дня.

Присылаѡ до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого пан Ян его млст Якубович Монтовъ, ѡповедаючи тым ѡбычаем, што ж, *деи*, подданныи гдѣрьскии жид места Луцкого Батко закупил ѡ его мл гаи Аршичинскии на паленѣ попелов, ино, *деи*, гаи выпустошил. Што попелов напалил, тог не шамлоѡвал и згаю не возил, которыи, *деи*, вжо ѡт колжа лѣт в гаю ѡ скринах стоит. А дерево, *деи*, иишое, которое на паленѣ попелѡ порубати, *покружати* казал, в колодах погноил, а попелу не палил, ѡдно гаи спустошил. В чом себе его млст шкоду *быти* немалую менить. К тому, *деи*, тот же жид Батко закупил ѡ его млсти млыны и ставки млыновскіе на выдержанѣ, то, *деи*, также за недбалостю жида Батка м[лыны] немалыи час пусто стоят, за начинѣмъ млыновым не мелют. А в том себе его млст шкоду великую *быти* менитъ.

71 Дла чого ж на ѡбвоженѣ и на ѡгледанѣ гаю, гребли и млынов млыновских брал в мене вижом служебника моего Ждана Боргнуевског. Которыи виж там бывши и ѡтгола приехавши пришедчи перед мене тыми словы созял, // иж будучи мне въ его млсти пѣа Яна Монтовта ѡ Коблини за ѡбвоженѣмъ пѣа Монтовтовым был есми ѡ гаю Аршичинском, там видеѡ есми в крынех попелов паленыхъ много, але не смалцованых и гаи спустошоныи, пниѡв порубаных и колод кружаных на паленѣ попеловъ множество лежит, иишее вже и погнило. А потомъ был есми на гребли млыновской и ѡ млынех и видеѡ есми гребла добра и млыны добры, ѡдно камѣня и начиня млынового немаш. А то са, поведает, все дѣѣт за недбалостю Батка, жида луцкого.

Где ж я тоѣ ѡповеданѣ его млсти пѣа Монтовтово и вижово созянѣ до книг замковыхъ записати казалъ.^Δ

[№ 104] 72 [30]. Того ж мѣца ѳеѵрала кѣ [27] дня.

71 зв. Пришедчи до владу замку Луцкого• перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, владник крупскіи кѣза Костѣнтина его млсти Костѣнтиновича Ѳстрожского, воеводы киевского, маршалка Волынской земли, старосты володимѣрского, пан Богдан Ивановскіи жаловал и ѡповедал тым ѡбычаемъ, што ж, *деи*, вчорашнего дѣа, над заходомъ солнца, ѳеѵрала двадцат шостого дѣя в середу владник ѡстрожскіи кѣни Иллиноѣ ѣе млсти Костѣнтиновича Ѳстрожское кѣни Бѣаты с Костѣлца Станиславъ Яшеѡскіи з бояры и с татары ѡстрожскими, з слугами и з многими помочниками своими зброино ѡ колжодесат конѣи и маючи при себе подвод з возы немало, тоѣст подданныхъ кѣни ѣе мл, которыи попел до Буга ѡѡвозили, приехавши ѡмыслѣне молно, кваллом на *именѣ* его млсти Крупую *наперѡеи* на дом ѡрандара княжетского, которыи в томъ *именю* его мл млыны, ставы, мыто и иныѣ пожитки ѡрандѣѣт // на *имѣ* Яцка Шимѣсича, жида луцкого, его самого и при немъ слугу его, двоѡх хрестаниновъ, двоѡх жидѡв збили, зранили и ѡкрутне

змордовали. А потом, *деи*, наехавши на дом гостинный господара домового, которые гребелного от жиды пилновал, на *има* Васка, и жону его, збили и зранили. А от того дому гостинного добывшиса в дом до подданного княжтского на *има* Данила, его самого, матер и сестру его позбивали и поранили. Што, *деи*, подданныи пѣа моего, выдачи таковыи квалтъ от тог истого Яшевского, стекали надвор. Они, *деи*, их там обачивши, того ж часу модно, квалтомъ вломившиса до двора княжати его млсти людеи в дворе немало збили и поранили, и я, *деи*, сам перед нимъ ледве до гаю втек и не ведаю, естли же там тых битых живых застану^о.

Дла чого ж на обвожене оног квалту и на огледане людеи збитыхъ и пораненых и шкод поделая бралъ у мене вижом з ураду замку Луцкого служебника моего Василя Григоревича, которые там бывши и оттолтъ приехавши, пришедчи перед мене, тыми словы сознал, иж будучи мне в Крупой, маючи при себе шлахту людеи добрых пѣа Матѣя Романовича Билостокского, пѣа Семена и пѣа Федора Петровичов Баевских к тому сторону людеи обаполных, огледал есми людеи крупских, збитыхъ и пораненых. Напервееи приходчи в дом, где жид мешкает, видеел есми жиды Яцка Симшича, рана в него в головѣ рубаная, а на руке правои колотая, а синих ран битых велми много по всему телу от головы аж до ног и не вѣдомо, будет ли жив, а слуги его в жиды Лазора рана колотая на руке, а по хребту и по руках раны битые синие, а в другого слуги его в жиды Шмоила, а в двоих хрестянинов по головах, по руках и по тѣлу раны битые, синие. И повѣдил тот жид Яцко Симшичъ сам и слуга его, иж, *деи*, без ведомости наехал на нас вранник острожский з многими людми, нас квалтовне збили, змордовали и праве, *деи*, нас за мертвые // покидали. А в тот, *деи*, час, што-мъ колвек тут мел я ис речеи княжати его млсти, которым былъ его млсти отдати приготавливал и кд тому речи, куплю свою, так теж и готовыи грѣши – то, *деи*, ми все погинуло. И именовал шкоды своихъ, иж, *деи*, в тот часъ загнуло: скрыжка, в которой, *деи*, было триста золотыхъ чирвоныхъ, монеты осмь копъ грѣи литовских, а к тому, *деи*, пѣзеи княжтских шестдесят копъ грѣи, которые поведаеть, иж вранникъ крупский дал былъ на куповане князю ег млсти теж и тот же жид Яцко поведиль, иж бы до волох наготовал два возы з сукномъ. В тот, *деи*, час з возов погинуло сукна влоского одинадцат поставов, сукна люцкого шестнадцат поставов, сукна цвиковского двадцат поставов, сукна шведединского осмь поставов, а котлов пивных три. А потом в дому гостинном видеел есми господара Васка, жону его Хведю, раны на нихъ битыи синии. И меновали шкоды своєї, иж, *деи*, в тот часъ згнуло в нихъ палнадцат копъ грошеи готовыхъ, однорадка луньская лазуровая, к тому, *деи*, в погреби двѣ бочки меду, палдесат квартъ горелжи, а пива пал бочок, чого, *деи*, тыи квалтовники не попили, то просточовали. И видеел есми Данила матеръ и сест(р)у его збитыхъ и пораненых, на которыхъ ранъ синихъ много, и меновали шкоды своєї: сермага, простици а сокѣръ две^о, [об]водил мною квалтъ

72

72 зв.

дворныи, видеЛ есми ѓ ворот дворныхъ две дощъки выбитые, дерево ѡторвано, где забиваютъ, а в светлицы ѡт ворот ѡконницы двѣ ѡторваные, а в сѣнѣх и в светлицы двери выбиты. У котором дому врадник крупский меновал быти // схованье свое и в тот, деи, часъ за квалтовным наеханемъ ихъ згинуло: шубка лисья зеленымъ сукномъ крыта с кнаѡлами сребреными, сукна гвоздикова, а конѣи два – ѡдинъ серыи, а другии гнѣдыи. То все повѣдали, и ж на тотъ часъ• при квалтовномъ наеханью врадника ѡстрозьского погинуло.

И просилъ врадникъ крупский пан Богдан Ивановский, абы то было записано. А такъ я тую жалобу и ѡповѣдае его и вижово сознае до книгъ замковых записати казалъ.

[№ 105] 73 [31]. Того ж мц ѡевраля кѣ [27] дѣя.

Присылалъ до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, врадникъ кѣза Михаила Александровича Порыцкого вышегородский Лавриш, жалуючи и ѡповѣдаючи на кѣза Миколая Андреевича Збаразского, старосту креманецкого, тым ѡбычаемъ, што ж, деи, без бытности пѣа моего кѣза Михаила Порыцкого кѣзь Миколаи Збаразскийи недавно прошлыхъ часовъ року шестдесатого перед Божимъ нароженьемъ, наславши врадника своего збаразского Григоря Лосатинского з бояры, з слугами и з многими людми, подданными своими через заруки гсѣдрьские мощно, квалтом на имена пѣа моего кѣза его млсти на Верецагиныци и на Палкояцы на волостивом кгрунтѣ пѣа моего ѓзал сто [волов] //, двѣсте ѡвецъ, а триста возъ сѣна ѓ подданныхъ кѣза его млсти. И в тыхъ, деи, людѣи, которыи са вкуповали и на тотъ, деи, часъ шкоды многіе поделаны. А то томъ¹, деи, року теперешнего шестдесат первого недавныхъ часовъ на Масленой недели ѓ волторокъ мсца ѡевраля первогоднат дѣя кѣзь Миколаи Збаразскийи, староста креманецкий, самъ ѡсобою своею з многими людми, наехавши мощно, квалтом на именья пана моего кѣза Михаила Порыцкого на влостивомъ кгрунтѣ пѣа моего землю ѡтежчал и вжищомъ помераль. А врадникъ, деи, кѣза Збаразского подданныхъ пѣа моего збиваеъ, грабит и великиѣ кривды, втиски и шкоды чинит за росказаньемъ пѣа своего кѣза Миколая Збаразьского•.

Дла чого ж на обвоженье и на ѡгледае квалту земли помѣренья брал ѓ мене з ураду замку Луцкого вижомъ служебника моего Ждана Бортновѣдкого. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавъши, пришедъчи перед мене тыми словы сознал, што жъ будучи мне во имѣло кѣза Михаила Порыцкого ѓ Вышъгороде, маючи при себе людѣи добрыхъ сторонныхъ Якуба Ѡрѣганисту, служебника кѣза Максима Вишневеѣдкого и боярина колодењского, Самькова сына, а Еска з Вербовца, за обвоженьемъ врадника

---

¹ Помилка писаря, треба «того».

вышггородского выежчали есмо на кгрунт землени, почавши ѿт имения кнѣза Михаила Порыцкого ѿт села Буглова аж до Валчулова Буглова, а ѿт Соколовец по гостинец Каменицкии, а ѿт Буглова // по Костановъскую Лозу. Поведал ми владникъ вышггородский, иж по тых мѣстахъ на влостивомъ кгрунтѣ пѣа моего княз Миколаи Збаразьскийи мошно, кгвалтомъ ѿтежьчаль и землю, влостивость пѣа моего, померал. И видель есми шлахи тые значны, куды ежчано, ѿжищомъ мероно и затыки позатыкано[•]. А потомъ ездил есмо до имения кнѣза Михаила Порыцкого до Верещагинец и до Палковецъ. Тамъ подданные кнѣза его млсти и люде сторонньи поведали мнѣ, иж владникъ збаразьский Григорей Лосатиньскийи з многими людми, наехавши мошно, кгвалтомъ, взал в них сто волов, двѣсте ѡвец и триста возъ сена[•].

73 зв.

А такъ я тую жалобѣ и ѡповедаѣ владника вышггородского и вижово сознанѣ до книг замковыхъ записати казаль^{1 Δ}.

// [№ 106] 1. Лѣт Бож нарож аѣ ѡ [1561] мѣца марта дѣ [4] днѣя.

74

Запис с книг замку гсѣрского Луцкого[•] Василя Михайловича Семашка, суди повету Луцкого[•], а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого[•]. И на тот час при нас были: пан Микита Ѳедорович Сербин, хоружийи земли Вольнское[•], пан Роман Ѳедорович Гулевич, пан Яцко Дрозденскийи[•].

Смотрели есмо той справы[•], што его млст пан Александро Дмитрович, городничийи киевскийи[•], восполк с панею малжонжою своею, панею ѡгрѣжкою Томковною Посаговецкою[•], позывал позвы владовыми и децкими до замку Луцкого[•] свѣст свою панюю Марю Томковну Семеновую Посаговецкую, иж ѡна за нестанемъ его млсти ку праву[•] ѡдержала себе з ураду всказане нѣкоторую суму пѣзини[•], што еи меновите на позвех еѣ и децком листе ѡписано[•]. А иж его млст пан городничийи был на послугах его кролевское млсти и за тым ку праву стати и еи са в справедливити не успѣл[•]. ѡдержавши лист гсѣрский, до неи писаныи, ѡтрочил еи тую справу до року в листе гсѣрскомъ ѡписаном, тоест по Велицедни в тыжден свата близкоприидучого в року теперешнем шестдесят первомъ[•]. Нижли пан городничийи, не хотечи так далеце в том до того року тывати и розумеючи себе на позвех панеи Семеновою ку доброй повести своеи, што тог шкодливого притагал еѣ ку праву позвы и децкимъ[•], хотечи с нею водлуг трох позвов и листов децких еѣ перед нами ѡчевистую росправу принати[•]. Ставши ѡни на року ѡбоа сторона, жалобная и ѡпорная, пан Александро его млст городничийи киевскийи водле позву и листу своего децкого, хотечи с панею Семеновою ѡчевистую росправу принати. А пани Маря Томковна Посаговецкая через ѡмоцованого своего сына, пана Гурина, поведила, иж я дла Ѳоробы моеѣ теперешнего часу с паном

¹ Половину аркуша 73 зв. залишено чистим і закреслено.

74 зв. городничим росправы принати не могу, [бо-мъ] ест ѳора•, а хотя бых была и здорова•, тогда я с ним теперечи [роспра]вы примовати не повинна•, бо, деи, пан пан Александро положил мне [через] лист гѣдрский рок ѳписанныи по Велицѣдни в тыждѣн. Я ся тог року, [деи], на тот час справедливости своеѣ себе доводити хочу. И показала копѣю з листу королевского•, в котором рок ѳписано вышеименованыи•. // Ку чому са и сам пан городничии признал•, иж еи лист королевский давалъ. Мы, обачивши, иж пани Семеноваа без того року росправы з ним примовати не хотѣла•, а иж теж пан городничии листом гѣдрскимъ рок заложил•, с тыхъ причин ѳтложили есмо тую справу их на рокъ в листѣ гѣдрском ѳписанныи, тоест по Велицѣдни в тыждѣн в неделю проводную•, свата ближоприидучог в року теперешнем шестдѣсят первом мают они ѳбоя сторона•, в замку Луцком перед нами стати и в том скутечную росправу ѳчевистую принятьи•. А до того року пани Семенова Посягювѣдка не маѣт са ѳвзавати во имѣня пана городничог за суму з ураду сказаную.

Яко ж есмо то до книг замковых записати казали.

[№ 107] 2. Того ж мѣца марта ̄ [6] дѣя.^А

Запис книг замку гѣдрского Луцкого• Василя Михайловича Семашка, суди повету Луцкого•, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•.

75 Што еѣ млст пани Михайлова Михайловича Свиноская, пѣи ѳѣдора ѳѣдоровна кнѣжна Чортгорыская позывала позвы врадовыми и делжимъ до замку Луцкого панною Яцковуу Жабокрыдкую Зеною Мордвиновуу• ѳ молно ктвалтовное ѳеханѣ во властныи двор и в половищ имѣня еѣ млсти Жабокрык, во властную куплю небожчика малжонка еѣ млсти пана Михаила Свиноског•, которое купил ѳ сына еѣ пѣа Василя Жабокрыцкого, дворника еѣ млсти тамошнег, которыи ѳт еѣ млсти на тот час ѳ дворе пригледал, выгнавши, его двор Жабокрычкии в моц свою взала и збожя, деи, яко жита, пшеницы, ѳвсы, ячмени, грѣчки, проса, зобраня домовые побрала•. За которым д[елжим] рок станя их в замку Луцкомъ стати был припал мѣца марта второго дѣя в неделю. На которыи рок были есмо затруднены илшими [спра]вами пилнеишими, ѳтложили были есмо тую справу их мл до серед[ы мѣца] марта патога дѣя•. А кгда ж тот рок припал, пани Свиноская [через] умоцованог своего ку праву вставала, хотѣчи водлѣ позвов и листу [децкого] справедливости своеѣ себе доводити. А пани Жабокрыдка сама [не стала], // нижли приятѣла своего пана Ивана Жабокрыцкого и дочку свою палу Катѣрину присылала, поведаяючи ѳ великою ѳоробе своеи, для которой на тот час ку праву стати не можѣт и даючи того причину, иж децкии не водлѣ права без бытности еѣ заѳчнѣ зложил рок за тыждѣн•. А так мы дла выздоровѣня панѣи Жабокрыцкое•, ач быхмо и хотѣли ѳ теперешних рокох справу тую на илшии час ѳтложивши кончити, ино нас пилнеишая справа гѣдрская зашла. ѳтложили есмо тую справу на роки судовые пѣришлыѣ•, тоест по семой суботѣ патога дня в середу року

теперешнем шестдесят першого•. На тот рок пани Жабокрыжкая стати и въ вотказе панеи Свиносской быти повинна будет•. А естли бы пани Жабокрыжкая на тот рок ку праву стати и в том очевистое росправы с панею Свиносскою приняти не хотела•, тогда ее млст пани Свиноская захована в том будет водле обычаю права посполитог и Статуту Земског.

Яко ж есмо то до книг замьковых записа ти казали. ^Δ

[№ 108] 3. Того ж мсца марта й [08] дñя¹.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростаростег луцког, пан Миколаи его млст Миколаевича Кухмистровича Дорогостаикий, жалуючи и оповедаючи тым обычаем•, што ж, деи, позывал позвы врадowymi до замку Луцкого брата своего пñа Яна о многие кривды, о шкоды, о бои, грабежи, о невчинене справедливости на врадника, на слуг и на подданных•. То пак, деи, кгда рок за позвы припал, приехавши до Луцка, пан Ян, брат его млсти, не припускаючиса перед врад•, обещаи и прирек пред приятelmi во имено их млсти в Дорогостаехъ, яко сам ся всправедливити, так на слуг и на подданных [своих] справедливост слушную чинити на рок певныи межи ними з obu сторон з...[ин]ятых. На которыи рок пан Миколаи брату своему пану Яну, так же [...] ему была потреба на слугу и на подданных своих ему самому, слугам и подданным [его] справедливост вчинити•. А кгда ж, деи, тот рок припал мсца марта [пато]го дñя в среду, его млст пан Миколаи, впросивши на то до себе задних [пñов] людеи добрых, хотечи в брата своего пñа Яна справедливости своее // собе доводити и ему чинити•, на тот, деи, чась пан Ян сам ся всправедливити на слуг и на подданных своих справедливости жадное чинити и от пана Миколая ее собе доводити не хотел. Што, деи, его млст осветчал вижом и людми добрыми. А потом, деи, на завьтрие в четвергъ посырал его млст до пñа Яна, брата своег, вижа вradoвог з людми добрыми сторонними о квалтояное отнате половицу млына на ставу их млсти Дорогостаиском нижнем. Он, деи, его млсти отказал: «Яко-м взял, так держу•, а брату своему не поступлю». И через того ж, деи, вижа вradoго¹ и при людех сторонних позвал пана Яна позвы перед его млст пñа воеводы троцкого².

75 зв.

Яко ж то и виж вradoвыи, служебник пана моего его млсти кñзя старосты луцкого, Матыс Миколаевич, пришедчи перед мене тыми словы сознаи, иж будучи мне в пана Миколая его млсти Кухмистровича в Дорогостаех в среду прошлую его млст пан Миколаи, маючи в себе добрых людеи, домагался в пана Яна, брата своег, абы ся сам всправедливил на слуг и на подданных своих справедливост чинил, хотечи его млсти самъ ся всправедливити пану Яну,

---

¹ Літери «во» пропушено писарем.

брату своему, так теж на владника, на слуг и на подданных своих справедливост[•]. А кгда ж пан Ян жаловал на владника пїа Миколаева Дорогостајского Яна Орышовског, поведаючи, яко бы он мел слова непристойные ку доброи повести его млмовити[•] просил, абы была ему наперед справедливост ѿ то вчинена была. Пан Миколаи заразом владника своег поставил и справедливост на него чинил[•]. В тот час пан Ян жаловал[•], якобы тот владник слова непристойные ку его млсти мовити мел. Ку чему ся [пан] Ян Орышовский не знал, он мел на том досыт и вчинил его волнымъ, а после тог брата своег пан Миколаи естли бы мел еще которыи потребы до владника, до слуг або до подданных его млсти, он ж[адное] жалобы, ани потребы своег не поведал. А потом пан Миколаи [просил] брата своего пана Яна[•], абы ся ему самъ ѿсправедливил [на слуг] и на подданных своих справедливост вчинил[•]. А пан Ян, якъ [успра]ведливитися, справедливости вчинити[•], ани себе ѿт пана

76 Миколая // ег доводити, не хотел. А за тым его млст пан Миколаи, ѿсветчивши то мною, вижом вядовым и людми добрыми сторонними, дал пану Яну, брату своему, позвы пїа Миколая его млсти Юревича Радивиля, воеводы тројского, гетмана Великого Княства Литовского[•], и ж он через заруки гсїрские и через влостныи ѿпис свои его млсти самому, слугам и подданным его кривды и шкоды немалые чинит в боех, в грабежах и на рејстре меновите ѿписано[•]. За которыми позвы и рок стая ему зложил[•], абы стал перед его млспю паном воеводою троцким ѿт того четверга прошлог мсца марта шостог дїя за чотыри недели. Пан Ян, принавши позвы, пошол до двора своег[•]. Его млст пан Миколаи послал за ним служебника своег Станислава зо мною, вижом, и сторонами[•]. Которыи служебник, пришедши до двора пана Янова, пытал именем пана своего, дла которой причины пан Ян моцно квалгом взал половицѣ млына и жебы его пану Миколаю ѿпат поступил. Пан Ян на то поведил, яко-мъ я тот млын взал, так его держу и держати буду, а брату своему его не поступлю.

А так я тог ѿповедале и вижово сознале до книг замковых записати казал^Δ.

[№ 109] 4. Того ж мсца марта дї [14] дїя^Δ.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцког, его млст пан Миколаи Миколаевич Кухмистровича Дорогостајский, жалуючи и ѿповедаючи ѿбтажливе на пана Яна Якубовича Монтовга, суседа своего, тым обычаем[•], што ж, деи, подданныи его млсти ѿтчизныи люди дорогостајские, починивши шкоды великие, крадежство, повтекали за [...] ¹ до

---

¹ Розмито початок рядка, не читаються 4 літери.

именя его Коблинского, которых, деи, за частокропным обсылаемъ [от]дати не хочет.

Для чего ж брал ѓ мене вижомъ з ураду замку Луцкого [боярина] гсѣрского красносѣлского Пилипа Созоновича, хотечи тых людей [своих]¹ во именю Коблинском заставаѣ и ѡ том пану Монтовту мовити. Кото[ры] виж там бывши и ѡттоля приехавши, пришедчи перед мене, тыми словы сознал, иж будучи мне в пана Миколая его млсти Кухмистровича // Дорогостаиского вчорашнего дѣя мсца марта третегонадиат дѣя в четвѣртъ, его млст пан Миколай зо мною вижом и з людми сторонними посылал служѣбников своих до пѣа Яна Монтовта до Коблина. И кгда ж есмо там приехали, служѣбник пана Кухмистровичов Станислав пытал ѡ пану Монтовте. И служѣбники пѣа Монтовтовы поведили пѣа своего ѓ дворе Коблинском ѓ избѣ. До которой избы, кгда есмо пошли, нас до избы не пуцоно и пѣа в дворе быти не поведали• врядника и тивона не сказали. Мы ѡт двора поехавши и ставши ѓ мѣсте, застали есмо в дому подданного пѣа Миколаева на има Ѳсталка ковала. Которыи, деи, тых часов мсца марта семог дѣя з ыменя его млсти з Дорогостаи втек. И пытал его служѣбник панский Станислав: «Для чего ѡт пана Миколая з ыменя панског втек?»•. Он ему поведил: «Для тог, иж ма страшно, поведаючи, иже бы ма пан хотел казати обесити и боячися тог, мусилом втечи»•. А теперечи, поведаѣт, служу его млсти пану Монтовту, и дал ми тот дом, ѓ котором ма есте нашли. А потом, принесши желѣза полторы шины и подковы конские, дал тому Станиславу, поведаючи, иж то желѣзо пѣа Миколаево, которое есми з собою завез. А служѣбник его млсти пѣа Дорогостаиског Станислав, взявши ѡт нег желѣзо, свѣтчил мною, вижом, и сторонами, поведаючи, иж то ковал, влостивыи ѡтчич его млсти пѣа Миколаев, которыи, деи, многие шкоды починивши, з ыменя панског втек.

76 зв.

А так я тую жалобу и ѡповедаѣ пѣа Миколая его млсти Кухмистровича Дорогостаиског и вижово сознаѣ до книг замьковых записати казаль^Δ.

[№ 110] 5. Того ж мсца марта єї [15] дѣя’.

Просил мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростѣг луцкого, земенин гсѣрский Иван Матѣевич Еловича Букоемский ѡ вижа [при], котором бы дворенин гсѣрский пан Ѳедор Солтанович [за] росказанем его кролеѣвское млсти во именѣ его Букоиму в [двор] и в люди, што дядки его, пан Гришко и пан Семен, ѡпеко[ю до лет] єг держали, ѓвезати его мѣл.

Я з ураду замку гсѣр[ского] // давал есми вижом боярина гсѣрского красносѣлског Михна Павловича. Которыи виж там бывши и ѡттоля

77

¹ Розмито початок рядка, не читаються 3-4 літери.

приехавши, пришедши перед мене тыми словы сознал, што ж в середу прошлую мсца марта второгнадцат дѣя дворенин гсѣрскіи пан Ѳедор Солтанович при мне, вижу вradoвом, и маючи при себе людеи добрых зацных земаи гсѣрских пѣа Андрѣа и пѣа Яцка Русинов•, пѣа Павла Корытѣнског•, пѣа Данила, пѣа Василя, пѣа Дмитра и пѣа Ѳалелѣя Рогозинских•, пѣа Василя Приверѣдовскогo•, пѣа Дмитра Долматовича и пѣа Андрѣя Кисела•, подавши палу Григорю и палу Семену лист гсѣрскіи ѡчевисто до рук их•, Ивана Матѳѣевича Еловича и сестру его палну Ѳедору въ половицу Бокоимы ѡв отчизну их, тоест в двор, в пашню дворную так в засеяную, яко и вжатую, што тог лѣта прошлог на той половине имения их жали•, в поля, в сеножати•, ѡ ставы•, ѡ млыны, въ их вымелжи, во всем по половине в люди, въ их платы и в роботы, и во всакіе пожитки•, так теж в пустожскіе дворища ѡвезал, в моц и в держанѣ пану Ивану Матѳѣевичу и сестре его палне Ѳедоре подал, што ширел• а достаточней на листе его кролевское млсти ѡвжчемъ меновите ест ѡписано^А.

[№ 111] 6. Того ж мсца марта ѡї [16] дѣя.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, дворенин гсѣрскіи пан пан Ѳедор Солтанович ѡповѣдал тым обычаемъ, што ж, деи, за листом и росказанѣмъ его кролевское млсти, маючи я при себе вижа з ураду замку гсѣрскогo Луцкогo Михна Павловича, боярина гсѣрскогo красноселскогo•, к тому шляхту, людеи добрых, [то ест] пѣа Андрѣа и пѣа Яцка Русинов•, пѣа Павла Корытѣнског•, пѣа Данила, пѣа Василя, пѣа Дмитра и пѣа Ѳалелѣя Рогозинских•, пѣа Василя Приверѣдовскогo•, пѣа Дмитра Долматовича и пѣа Андрѣя Кисела в середу прошлую мсца марта второгнадцат дѣя, // будучи во имѣло Букоимѣ ѡ пѣа Григоря и в пѣа Семена Еловичов, показовал есми имъ лист гсѣрскіи до них писаныи•, абы они братаничу своему Ивану Матѳѣевичу и сестре его палне Ѳедоре половинѡ имениа Букоимы влостивое ѡтчизны их з двором, с пашнею дворною, на полях засеяною и нажатую, тоголѣтнею, с полми, сеножати, з ставы, млыны, з людми и зо всѣмъ по тому, яко они по смерти небожчика ѡца их а брата своего пѣа Матѳѣя подле права посполитого ѡпекою до лет детских собе вziali были и в моцы своѣи мели, имъ передо мною з опеки своеѣ поступили и личбу зо всего вчинили. Они яко сами тог имениа подле росказаня и листу его кролевское млсти з опеки своеѣ им не пускаючи и з моцы своеѣ не подаючи и личбы им передо мною не чинячи, ѡдно згола повѣстю своею повѣдили, иж мы четвертое части того всего имениа браталцы своѣи палне Ѳедоре поступимо и выдѣлили подле права посполитог не боронимо, яко той, которая вже лѣта мает•, але, деи, тому братаничу нашему поступати не хочемо, бо лѣт зуполных еще не мает, а хочѣш ли, деи, ты ѡвзавати, то ест на воли твоѣи•, ѡдно ж, деи, ѡ том вѣдаи, иж, деи, мы ѡв опеку свою толжо двѣ части того имениа вziali•, а

третюю, *деи*, *част* я, Гришко, маце их а невѣстце своєї, што небожчик брат наш на третей части того имени вѣно еє полтора ста коп грошей еи записал, *отложил* и тую, *деи*, третюю *част* не опекою, але в той сумѣ пїзєи держу. И на то передо мною и перед вижом владовым и перед тыми задными людьми, которые на тот час при мне были, жадных листов, ани реестру, с чим тую опеку до рук своих, яко они сами менят, вziali, не показали. А братанич их пан Иван из сестрою своею палною ѳедорою ку жадным] пїзем, жебы матка их в пана Гришка брати пїзи м[ѣла] не знали и повелили, иж, *деи*, все имєне наше опекою дер[жит]. Где ж я маючи росказає гдѣрское и чинечи досыт листу его королевское млсти ѳ половицу того имени Букоимы, яко властн[ую отчизну] // детеи небожчика Матѳья Ивана и сестру его палну ѳедорѳ в двор, палню дворную так на тую зиму на полях засеяною, яко и нажатою, што тог лѣта прошлог року шестдєсятог на той половицы имени вжато, в ставы, в млыны, в поля, в сєножати дворные, в люди, ѳ их роботы, в платы и в доходы и во всакіє пожитки, яко *отец* ихъ, небожчик пан Матѳьи, а по нем и жона а матка их держала и яко ѳв опеку то до рук их пришло, ѳвазал и вынявши з опеки их Ивана Матѳєвичу и сестре его в держанє и в моц подал. На што ж и лист свои ѳважчи так теж и реестр, ѳ во што єси их ѳвазал, списавши каждую реч достато чєне на реестр и под печатю моею имъ дал.

78

И просили, абы то было записано. А так я тоє *оповедає* дворенина гдѣрского до книг замковыхъ записати казаль.

[№ 112] 7. Того ж мєса марта зї [17] дня.

Што *первого* сєго мєса того ж марта *первоганадцат* дѣя ѳ волторок писали присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого, земенин гдѣрский пан Богдан Иванович Дроздєнский, жалуючи и *оповедаючи* *обтажливе* тым *обычаєм*, што ж, *деи*, яко дѣа *вчорашнег* мєса марта дєсятог дѣя в понеделок позно *вдѣка* володимерский Иєсїѳъ, наславши бояр, слуг и подданных своих Ѳхрема, поповича купечєского, Мацину, пташника, и сынов его¹ боярина купечєског Ивана Носка и з *ышними* бояры и з слугами и с подданными своими и з многими людьми, помощниками их болшеи шєстидєсят чоловѣков зброїно моцно, квалтом на имєне его Гудчии Брод, подданных его людеи гудчєбродских самых били, мордовали и добывшиса в дома, с комор ихъ брали, што хотели, и на тот час *шкоды* [нема]лыє им поделали. Што, *деи*, *обаполным* сусєдом своим *оповедал*.

Дла чого ж на *обвожєнє* ѳного квалту и на *огледанє* людеи своих збитых и поранєных *брал* в мене вижом з *ураду* замку гдѣрского Луцкого служєбника моего Ивана Лєжовича Лидухожского. Которыи виж там бывши и

¹ Выраз «и сынов его» помилково повторено двічі.

78 зв. *оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи во имеемо панов Дрозденских в Гудчом Броду, маючи при себе людеи сторонних подданног пѣа Ванжа Белостоцкого Степана Ганушича // з Любитова и подданного пана Михаила Сербинова Дмитра Петровича з Быгна, а подданного пѣа Романа Гулевича ѳедка Борисовича з Радошина, огледал есми людеи збитых и пораненых: напервехи Лучку, боярина пѣа Богданова, видедел, на нем раны по плечах и по левой руке битые синие, и поведал ми тот боярин, иж, деи, на тот час жону его а сына Юниска и дочку его ѳные кгвалтовники били, мордовали и, повезавши, деи, их, з собою были побрали и в полумили покидали. Меновал тот боярин шкоды своее, иж, деи, на тот час при том кгвалтовном наехашо взато в него два кони, за ѳдного, поведает, сам был дал шест коп грошеи литовских, а други, деи, кон своен годовли, и вломившися, деи, до клетки, взали тридцат коп и пят коп грошеи литовское личбы, толсток ѳсми, черчатых шест а две синятки, ѳднорядку сукна влоског зеленую с петлицами, другую лунскую с петлицами лазуровую• а деводжую лунскую синюю, делѣя шведединская синяя и карватка чирвоная лунская, полотно триста локот, сорочок панадцат, рантухов пат•, а з него, деи, зняли сермагу и кожух. И показовал ми знаки ѳного кгвалту. Видедел есми в клетти двери розбитые. в Олешка Дешковича видедел рану битую синюю на руке, тот поведал шкоды своее, иж на тот час взато в него полжопы грошеи литовских; в Стедка Кобыша видедел на голове рана битая кривавая а другая синяя, и меновал шкоды своее, иж, деи, на тот час в него взато сверепу з возом•, а з него самог кожух и сермагу зняли и полжопы грошеи ѳтняли•. Иван повѣдил•, иж, деи, на тот час взато в него с коморы сорок локот полотна•, а в полотни полжопы грошеи литовских, рантухов чотыри, и в тог видедел есми двери до коморы розбитые•. Яким Должунович поведил шкоды своее, иж на тот час взато в него сукню женскую колпрышовую а две толстки, ѳдну черчатую, другую синятку, сорочок чотыри – мужских две а женских две, рантухов три, а два челпы шитых и сермага. Крон Рубежевич поведил, иж в него взато сукъман муравского сукна; Юшко Рубежевич поведил, иж в него взато две радни, сорочку и два платы'. А потом в панадцати мѣца марта четвергонадцат дѣя пан Богдан Дрозденский, впр[осив]ши приятелеи своих пѣа Ивана Гулевича и Матѳея Зенковича [посы]лал зо мною вижом до влдки володимѣрского. И кгды ж есмо приехали до [его мл] до Купичова, пан Иван Гулевич мовил ѳт пѣа Богдана Дрозденског и пытал ѳца влдки, для чога наславши мощно, кгвалтом• бояр, слугъ и под[данных своих] // з многими помочники на имеее его Гудчии Брод людеи его збили, поранили и лупезство чинили•, а добывшися в дома, с комор их брали, што хотели. На то ѳтед, влдка володимѣрский поведил, иж я на имеее пѣа Богдана Дрозденского не насылал, ѳдно, поведает, маючи я великую шкоду и трудность ѳт пѣа Семена Дрозденского•, жаловал и ѳповедал есми долеглости и шкоды свои служебнику ѳпекуна своего ясневѣлможного пѣа его млсти пѣа воеводы*

вилењского• пану Станиславу Кграєвскому• котории, деи, ѿ всех кривдахъ и шкодах моих писал лист свои до пѣа Семена• абы мнѣ поворочал, што в мене побрал, а шкоды и жал мои мнѣ нагородил•. Он, деи, до пна Кграєвского ѿписал, естли кому чоґ потреба, нехай мя ѿ то позывает•, поведаючи, иж маѣт ѿселост и сѣдит под правом. А за тым, деи, пан Кграєвский, ѿжалившися кривды и шкод моих, розказалъ и послал служебников своих• так теж бояр, слугъ и подданных моих• абы ѿни за шкоды мои подданныи пана Семена Дрозденского пограбили•. Котории, поведаѣт, служебники подданныи мои там ехати не хотели, тых, деи, пан Кграєвский киѣм бил и ѿдного служебника моего велми зранил•. А вед же, деи, што там ѿ Гудчюмъ Бродѿ колко клачъ взато, тые, деи, клачи пан Кграєвский мнѣ за шкоды мои зоставил и в себе их быти поведал. А пан Иван Гулѣвич на то влдѣце повѣдил: «Естли же тѣ¹ котории шкоды мениш себе быти ѿт пѣа Семена Дрозденского, тоґды пан Богдан с подданными своими и за то шкодовати не винен²». Влдѣца мовил: «Я, деи, того не вѣдал, ест ли тоѣ имѣнѣ пана Семеново• або всех панов Дрозденских•»? А за тым есмо ѿт неґ поехали•.

И хотѣчи пан Богдан Дрозденский ѿ то мовити, просил, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ пѣа Богдана Дрозденского и вижово сознаѣ до книгъ замъковыхъ записати казалъ.

[№ 113] 8. Того ж мѣса марта иѣ [18] дѣя.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростеґо лудкого, врдник пѣа Александра Богдановича Семашков мелницкий Ян Соколовский, ѿповедаючи и жалуючи•, иж с четверґа на палницѿ мѣса марта семогнаґдѣт дѣя вночи, злодеґским ѿбычаѣм подданныи его млсти кѣзѣ Миколая Збаражского // все село Поворское,² наехавши на кошару пѣа его мелницкую з многими помочниками своими ѿсмѣсот ѿвецъ взяли и двох волошинов на има (.....) ³ звезавши, до Поворска были повели и там подѣ селом Поворскимъ, побияши и помордовавши, звезаных пометали. А третѣґ волошина на има (.....)⁴ не вѣм гдѣ поделѣ. То пак он, взявши ведомост, за тыми подданными кѣзѣ Збаражского аж до села Поворска гонил и там в селѣ немало ѿвецъ было застал. Просил старца поворского ѿ вижа при котором бы шкодцов пана своего поимати и ѿвѣцы личжовати мел. Тот старецъ як вижа не дал, так и шкодцы имати не допустил и ещѣ, деи, его самоґ зъ села кийми выбыли•.

79 зв.

¹ Твоя милость.

² Тобто наїзд було здійснено мешканцями усього села Поворське.

³ Пропущене писарем місце для вписання імен.

⁴ Пропущене писарем місце для вписання імені.

И просилъ, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ ег до книг замковых записати казалъ.

[№ 114] 9. Того ж мсца марта кѣ [21] дня.

Запис судовиѣ Гаврила Василевича Бокѣя, суди повету Луджого•, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луджого•.

Што земенин гсѣрскии повѣту Володимѣрского пан Иван Богданович Ставѣдкии позывал позвы врадowymi и деѣжимъ до замку Луджого тещю свою панюю Ѡвдотю Тихновую Порванѣджую ѡ вѣно жоны своеѣ панѣи Татьяны Тихновны Порванѣджого•, и ж, деи, кгда еѣ ѡ малженство за него выдала, тогда по неѣ вѣна обецала и листом ся своим ѡписала ему за нею посагу дати сорок коп грошеи личбы и монеты литовское напротиву той ѡправы•, которую онъ на именях своих жоне своеѣи а дочѣе еѣ ведле обычаю права ѡписал. Которыми сорокма копами грошеи она сама ѡ листѣ своем записном и роки заплатѣ положила под совитостю•, и ж естли бы на роки ѡписаныѣ она тых пнѣи сорока коп грѣеи ему не ѡтдала, тогда мела [ему] поступити в тых пнѣех чотыри службы людеи своих подворищных [в] имѣню своем Порванѣджомъ•. А пак ли бы ему людеи своих в держа[не] не поступила•, ѡписала ся тые пнѣи совито ему заплатити, тоест [ѡсмьдесят] коп грѣеи•. К тому шкоды и наклады не на жадѣн довод, ѡдно на прирѣ[ченя слова] ему до[сыт чинити] // 80 Которые роки в листѣ еѣ ѡписаныѣ, вже давно проминули, а она водле запису своего тых сорока коп грошеи и до сих часов ему не заплатила и ѡвазая в люди свои порванѣджие ему не поступила. Што ширѣи а достаточнѣи на позвех его и на листѣ деѣжкованом и на листѣ еѣ записном ест ѡписано•. За которыми позвы, так теж и за деѣжим пан Иван Ставѣдкии перед нами ся становил ку праву зо всим доводом своимъ готов был и пилност в том чинил, хотячи водле позов листу деѣжкованог и листу еѣ записног справедливости своеѣ себе доводити•. А пнѣи Ѡвдотя Тихновая Порванѣджая, яко за позвы на рок припалыи, так теж и за деѣжим на рокъ зложоныи ку праву сама не стала• и никог ку ѡтказу з моѣю зуполною на мѣстцо свое не присылала•, ани которое причины слушноѣ перед роком до врьдѣ ѡ себе знати не дала. Пан Иван Ставѣдкии, показаяши лист еѣ записныи под печатми людеи добрых• и просил, абы был захован ѡбычаем правным•. А так мы, заховываючися водле обычаю права посполитого и Статуту Земског, за нестанѣмъ ку праву пнѣи Ѡвдоты Тихновой Порванѣджого• ѡсказали есмо ему на неѣ водле листу еѣ записного вѣна сорок коп грѣеи• а совитости другую сорок коп грѣеи за шкоды и наклады водле прирѣченя слова его пятнадцат коп грошеи• того всего сумою• ѡсказали есмо ему до права девѣдѣсят коп и пѣт коп грѣеи.

Которое ѡсказанѣ наше до книг замковых записати есмо казали•.

[№ 115] 10. Того ж мѣца марта кѣ [24] дня.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого¹, ясневелможныи пан его млст пан Григорей Александрович Ходковича• пан троцкии, державца кормаловский•, жадаючи ѿ вижа ку подадо позов гдѣрских еѣ млсти кѣнги Иллиной Остроэской кѣнги Беате с Костелла• ѿ имени Белашовъ, которое [дер]жит к манастырѣ Дерманскому•.

Я на писанѣ его млсти з урадѣ замку гдѣрског [Луцкого], з староства кѣнѣа его мл пѣа моего, давал есми вижомъ служебника [моего] Ивана Василевича Чешейка•. Которыи виж там бывши и ѿттоля² [приеха]вши, приходчи перед мене тыми словы сознал•, иж служебник его млсти [пана троц]кого Пѣтръ Шишка будѣчи ѿв Остроэе мѣца марта двадцат первог [дня] в па тницѣ при мнѣ, вижу врадовом, и при людех сторонѣныхъ // дал позы гдѣрские до рук враднику ѿстроэкому пану Станиславу Яшковскому и рок ѿзнамил за тыми позы гдѣрскими, абы кѣнѣа Иллиная Остроэская перед его кролевскою млсто стала ѿт поданя позов за ѿсмь недел рокъ припасти маѣт в року теперешнем шестдѣсят первомъ мѣц мая шостогонадцат дѣня•.

80 зв.

А так я тоѣ вижово сознанѣ до книг замковых записати казалъ.^Δ

[№ 116] 11. Того ж мѣца марта кѣ [24] дня.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого¹, ясневелможныи пан его млст пан Григорей Александрович Ходкевича• пан троцкии, державца кормаловский, просечи ѿ вижа ку подадлю позов гдѣрских его мл кѣнѣю Костѣнтину Костѣнтиновичу Остроэскому, воеводе киевскому, маршалку земли Волынское, старосте володимѣрскому ѿ имени ѿ Стугно и ѿ Мошеницю, ѿ Студѣжу и ѿ Мороч, и ѿ Малую Мошеницю•.

Я на писанѣ его млсти давал есми вижом служебника моего Ивана Василевича Чешейка•. Которыи виж там бывши и ѿттола приехавши, пришедчи перед мене тыми словы сознал, иж служебник его мл пѣа троцкого Пѣтръ Шишка при мнѣ, вижу врадовом и при людех сторонних дал позы гдѣрские его млсти кѣнѣю Костѣнтину Костѣнтиновичу Остроэскому до влостных рук его млсти ѣ Дубнѣ мѣца марта двадцатог дѣня в четвѣргъ и ѿт поданя позов рок положил его млсти стати перед гдѣремъ королем его млсто за чотыри недели, тоѣст мѣца априла семогнадцат дѣня•.

А так я тоѣ вижово сознанѣ до книг замковых записати казал.

¹ Чѣтко й виразно поставлено пѣсля цього слова роздѣловий знак «;» – крапка з комою.

² Літеру «я» виправлено з «ю».

[№ 117] 12. Того ж мѣца марта кѣ [24] дня.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, княз Андреи его млст Петрович Масалский, просечи ѿ вижа дла под[ана по]звов гсдрских палу Петру Богдановичу Загорюскому маршалку 81 [гсдрскому]. Я з ураду замку гсдрског давал єсми вижом служебника [моего] // Матуса Лещинского^а. Которыи виж там бывши и ѿттола приехавши, пришедчи перед мене, тыми словы сознал, иж вчорашнего часу мѣца марта двадцат четвертого дня в понеделок служебник кѣза Андрѣя Масалског Миско Глазович, приехавши до Малєва, при мнє, вижу вradoвом, и при людєх сторонних дал двои поэвы гсдрский ѿчевисто пану Петру Богдановичу Загорюскому именєм пана своего кѣза Андрѣя Масалског. Первыи поэвы ѿ имени, ѿ скарбы и ѿ сыкгнет небожчицы панєи Ивановои, подскарбинои[•], а другие поэвы ѿ имени Смердин и рок стая зложил перед гсдрємь его млстю ѿ Вилни стати ѿт подая позвов за ѿсьмь недел[•]. Которыи рок припасти маєт року теперешнег шестдєсят первого мѣца ма(а)¹ двадцат второг дѣя в понеделок. Его мл пан Загорюский поэвы гсдрский и рок стая зложонии принял[•], иж, дєи, я рад перед гсдрємь его млстю стати и князю Масалскому ся ѿсправедливити не тол(ко)² за ѿсьмь недел[•], алє и на ближшии час, кгда бы ми его млст зложил был[•].

А так я тоє вижово сознає до книг замковых записа ти казал[•].

[№ 118] 13. Того ж мѣца марта кѣ [24] дня.

Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого[•], заменинь гсдрский Иван Матѣевич Еловича Букоємский ѿ вижа[•], которыи бы при нем во имєлю Букоємском мешкат мел, боячися кривдѣ дядков своих пѣа Григоря и пѣа Семєна Еловичов. Я з ураду замку гсдрского Лужкого давал єсми єму вижом боярина гсдрского красноєлского Лєвка Ждановича[•]. Которыи виж там бывши и ѿттола приехавши, приходчи перед [мене] тыми словы сознал[•], иж будучи ѿ пѣа Ивана, ѿ Бокоимє мѣца марта шостогнадцат дѣя в неделю, пан Иван Матѣевич зо мною, вижомь вradoвымь, и маючи при себе люди добрых сторонних: служебника [пѣи] [Ко]зинское Андрєйка[•], а другог поддальног пѣа 81 зв. Васида Приверєдовског Дємида с Приверєдова // ходил до двора пѣа Григорєва з листом вradoвым заручным ѿ небєспечєство здоровья. А кгда ж єсмо пѣа Григоря в дворе его не нашли[•], тогды пань Иван положил копѣю з листа заручного списанную ѿ дворе его и челади дворной ѿповєдал. А потомь на тои же неделѣ в сєреду мѣца марта девятгонадцат дѣя пан Иван восполок из сєстрою своею палною Ѳєдоруоу заказали поддальнымь своимь на роботу

¹ Пропущено літеру «а» в назві місяця.

² Слово написано скорочено без закінчення «ко».

дворную. А кгда ж ся подданные ихъ до нихъ зышли•, они з ними до двора своег пошли, хотачи в дворе ѡсмотрети, што бы треба направовати•. А ѡдег человек, на има ѡдегъ Максимович, еще был не пришол, до которог пан Иван посылал служебника своего Ѡстапа Боржовича, абы пошол до роботы. И скоро тот служебник на двор до ѡного Хведца пришол. Того часу братанич пѣа Грижков• Андреи Стасевич з служебниками пѣа Григоревыми• а с помощниками своими вышодчи с хором ѡт того Хведца того служебника его збил•, а лук и два десятки стрел в него ѡтнял•. А ѡбачивши то, пан Иван из сестрою своею прибегли ратовати служебника своего, он еще самог пана Ивана и паню ѡедору збилъ, што мною, вижом, свѣтчили. Ино Андреи Стасевич там же при нихъ мене вижа и боярина пѣа Иванова Лекнарта также збил•. И пытал пан Иван того Андрѣя: «Дла чого а за чиимъ розказанемъ то чинитъ?» Он повѣдил: «Дла того то чиню•, иж пан Григорей, дадко мои, мене послал и розказал ми людеи боронити»•. Пан Иван, освѣтчивши мною, мусил проч поити. А после тог на завтрие в четвергъ• пан Григорей Елович сам ѡособою своею, зобравшися з служебниками и с подданными своими, пришодчи модно, кгвалтом на дворище Ярмаковское пана Иваново, взаль збожя ѡтбѣжщины стог жита, проса полстирты скол[...]надцат кол•.

И хотечи панъ Иванъ ѡ то мовити•, просиль, абы то было записано. А так я тое вижово сознае до книгъ замковыхъ записати казаль.

// [№ 119] 14. Того ж мсца марта кѣ [29] дѣя.

82

Просил мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцкого•, земенин гсдрский пан Богдан Иванович Дрозденский ѡ вижа дла подая позвоов врядовых и листов навпоминальных брати своєї. Я з урядѡ замку гсдрского луцкого давал есми емѡ вижомъ служебника моего Ивана Лѣжовича Лидуховского•. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавши, пришодчи перед мене тыми словы сознал•, иж в середѡ прошлую пан Богдан Дрозденский при мне, вижу, и при людех сторонних посылал слугу своего Ѡниска до пѣа Яцка, до пѣа Семена и до пѣа Михаила Ивановичовъ Дрозденских, брати своєї мсца марта двадцат шостого дѣя в среду з листомъ навпоминальнъмъ ѡ имене ихъ сполное Зубилно, которое еще ѡтец ихъ, небожчикъ, ѡ вѣне затю своему пану Петру Костюшковичу был заставиль шестидесят копах грошей•. На што, дѣи, и лист свои пану Костюшковичу на тую суму пѣнезеи дал•. За которое имене они всѣ чотыри братя, взавши пѣзи сполечные, зятю своему пану Петру Костюшковичу давню ѡтдали•, а тог именя Зубилна з рук пѣа Костюшковича и листу ѡлцѣвского•, ани квиту на то ѡт него не вziali. Панове Дрозденские на то повѣдили•, што, дѣи, нас брат наш через лист врядовыи напоминает ѡ тое имене наше Зубилно. Нехай ѡ томъ вѣдает, иж мы тыи пѣзи наши сполечные зятю нашому пану Петру Костюшковичу шестидесят кол грошей ѡтдали. А того именя до рук своих еще есмо не вziali, покол са зят наш с того именя зо

всею маєтностю вывозит. И просил слуга пѣа Богданов ѿ лист панов Дроздењскихъ•, которымъ былъ небожчикъ ѿтецъ ихъ имєнє Зубилно записалъ зятю своему•, такъ тежъ и ѿ квитъ•, которымъ бы панъ Петръ Костюшковичъ ихъ квитовалъ, же тыє пѣзи за имєнє Зубилно до рукъ его дошли. Пѣве Дроздењские на то повѣдили•, ижъ мы ѿ пѣа Костюшковича листу ѿцєвского•, ани квиту не брали. А ведъ же, деи, братъ нашъ панъ Богданъ маєтъ в себє копею с того листу списаную властной руки сына пѣа Василя Вито[нижского], поручника и вмоцваного своего. Которую слово ѿт слова с початку аж до конца списавши з листу ѿцєвского ему далъ. А мы, деи, брату своему тог листу не покажемо. Што служебникъ пѣа Богданов ѿсветчилъ мною вижомъ и людми сторонними•, которые на тотъ часъ при мнє были.

А такъ я тоє вижово сознає до книгъ замковыхъ записати казалъ.

82 зв. // [№ 120] 1. Лєтъ божъ нарожа ѿ 3̄ ̄ ̄ [1561] мєцъ апрєлѣ [02] дєи.

Въ небытности пѣа Бориса Ивановича Сова, подстаростєтъ луджого•, на мєстцѣ его млсти• Воитєхъ Красовский, воротный замку Луджого•. Присылалъ до мєнє земанинъ гсдрский панъ Лєвко Михайловичъ Зброховича Перекалский•, жалуючи ѿбтяжливе и ѿповєдаючи тымъ ѿбычаємъ•, што ж, деи, нынешнего дѣя рано в середу на страсной недєли передъ Великоднємъ мєца апрѣла второго дѣя, пришедши ему до млына ихъ перекалского з братєю его сполєчного¹, которые млынъ с паномъ Семєномъ² и паномъ Дахномъ Перекалскими чергою по тыждню на себє держатъ•. И в тотъ часъ, знашодчи скрыню сполєчную млыновую збожя полную•, посылалъ до нихъ•, абы збожє свое, што на ихъ черзє на нихъ пришло с тоє скрыни выбрали и жебы тежъ его збожє на его тыждню там до тоє скрыни было сыпано. То пакъ, деи, панъ Семєнъ и панъ Дахно Перекалские, способившия з слугами своими, прибєлши до млына• и не чиначи з нимъ жадное розмовы•, толко заразомъ добывши мечовъ и сабєл, моцно, кгвалтомъ стали на него сечи и ѿкрутє, деи, его зривши. С которыхъ, деи, ранъ не ведати естли будєтъ живъ•. И в тотъ часъ при томъ бою шкоды немалыє ему ся стали. Которыхъ всихъ шкод своихъ реєстръ мєновитє написаныи в себє быти повєдаєтъ.

Дла чого ж на ѿгледає збитя и ранъ своихъ бралъ ѿ мєнє вижомъ з ураду замку Луджого• служебника пѣа подстаростєтъ Ивана Лєвковича Лидуховского•. Которыи вижъ тамъ бывши и ѿтѣла приехавши•, ставши передо мною в замку до книгъ тыми словы созналъ, ижъ будучи мнє в Перекалєхъ ѿ пана Лєвька Перекалского ѿгледалъ есми ранъ его. И видєль есми на пану Лєвьку ѿ голове рана рубанаа черєзъ тєма на долонъ•, с которой раны велми трудєтъ. А в правое

¹ Ймовірно, треба читати «сполєчною».

² Ім'я помилково написано двічі.

руки три палцы порубаных велми шкодливе. А в левое руки [...] тыи палец также ранено•.

И хотячи пань Левько ѿ то мови[ти], просил, абы то было записано•. А так я тую жалобу, ѿповедає пана Лєжково и вижово сознає до книг замковых записати казал.

// [№ 121] 2. Того ж мєса апрелѣ [04] дѣя.

83

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого•, на мєстцѣ его млсти Воитех Красовский, воротный замку Луцкого•. Присылать до мене земанин гсдрский пан Григорей Елович Букоемский, жалуючи и ѿповедаючи тым обычаемъ•, иж, деи, великие трудности и тяжкости вживает ѿт братанича своего Ивана Матѣевича. Которыи, деи, приехавши до имени их сполечного Букоимы з отничом своимъ паном Андрѣемъ Киселем и зятємъ своимъ Дмитром Долматовичом и з ылыми слугами и помощниками своими молно, кгвалтом стал в подданного его Жука. И там, деи, стоячи в госпде тому чоловікѣ шкоды великие чинит•. Которых всих шкодъ реєстръ меновите написаныи в себе быти поведаеть¹. Кѣ тому, деи, вчорашнего дня в четвергъ на страсної недели мєса априла третего дня посылал до него з листом навпоминальным ѿт кѣзя Костєнтина Костєнтиновича Ѱстрожког, воеводы киевского, маршалка Вольнское земли, старосты володимѣрског, писанымъ до того братанича его Ивана•, абы он с тыми приятелми своими ѿт того чѣлка его проч ся знел¹•. И с тым, деи, листом посылал до нег служебника своего Мартинка и вижа его млсти князя Костєнтинова служебника Макара Черкаса• и другого вижа з ураду замку Луцкого•, боярина гсдрского красноселског Юрка'. То пак, деи, тот братанич его Иван, не дбаючи ѿ лист навпоминальный, ѿного служебника его Мартинка, шляхтича, окрутне збил и зранил и сторон также побивал и поранил служебника пѣа Ѳедора Рудєцког Томка зъ аржабуза в нос ранил, а другог служебника пѣа Лєжова Перекалског Сєлка збил, змордовал, а вижи, деи, заледва повтекали.

Яко ж то и виж врадыви бо[арин] гсдрский красноселский Юрко•, пришедчи до книг тыми словы сознал, иж тоє ся при нем так дѣяло. И видел в того служебника пѣа Рудєцког [Томка] рану на носє пострелєную.

И хотєчи пан Григорей его ѿ то мовити, просил, абы было записано. А так тая жалоба и ѿповедає и вижово сознає до книг замковых єст записано.

---

¹ Тобто, «проч знялся», у сенсі «подався геть».

тими словы сознал, иж дѣя вчорашнего 8 великую пятницу на страстной недели мѣца априла четвертого дня¹ служебник пѣа Юря Радошинского Каспор Лавринович Руделевский при мнѣ, вижу вradoвом и при стороне•, пришедчи до двора пѣа Яна Дорогостаинского и пыталса вradника его Стася ѿ пана Янѣ, где бы был. Он пана своего повелит в Литвѣ. А иж пана в дворе не было•, служебник пѣа Радошинского• именовъ пана своего тому вradникови Стасеви дал позы гсдрские• ѿ кгвалтовное побране двохсот колѡвса с поля• а ѿ полтора ста воз сѣна• и ѿ илшиѣ кривды и шкоды поделаня•, што ширѣи а достаточней на позвех ест ѡписано•. За которыми позы и рок станя пана Дорогостаинскому зложил перед гсдрем королем его млстю стати ѡт поданя позовов, тоест ѡт вчорашнего дѣя великой пятницы мѣца априла четвертого дѣя за ѡсмы недеѣл•.

И просил служебник пѣа Радошинского, абы то было записано. А так я тое живово сознаѣ в книги замъковыѣ записати казалъ^Δ.

[№ 124] 5. Того ж мѣца априла дѣ [4] дѣя.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, на мѣстцы его млсти• Воитехъ Красовский, воронны замку гдѣрског Луцкого. Присылал до мене пан Иван Ѳлехнович Борзобагатович Красельский [просечи] ѿ вижа дла поданя позовов гсдрских кѣзю Яну ег млсти // Андрoшевичу•, бискупу луцкому и берестейскому•, и всеи капитуле костела Луцког головного светой Троицы'.

84 зв.

Ино я з ураду замку Луцкого• давал есми вижом служебника пѣа подстаростего Ивана Василевича•. Которыи виж там бывши• и пришедчи перед мене до книг тыми словы созналъ•, иж сегодѣя в субботу великую мѣца априла патого дѣя• служебник пѣа Ивана Ѳлехновича Борзобагатого• Ѳедор при мнѣ, вижу вradoвом, и при людехъ добрых сторонних•, пришедчи до двора бискупего в замку Луцкомъ околномъ давал позы его кролевское млсти• кѣзю Томашу Хоенскому, поддяканему костела Луцкого, ѿ имѣе Тополѣ влостивое ѡлчизны жоны пана Ивана Ѳлехновича паней Галны и сестры еѣ палны Мари Василевен Семашковича Риканских•, иж ѡни тое имѣе ихъ Тополѣ власне на них правом на себе держат и вживают•, а имъ поступити не хочут. Што ширѣи а достаточней на позвех гсдрских• ест ѡписано. А кѣза поддякании повѣдил•, иж тые позы писаны до кѣза бискупа и до капитулы•. А тут, поведает, теперечи кѣза бискупа немаши и капитула при его млсти. И позовов брати не хотел. Тот служебник пѣа Иванов, положивши перед нимъ позов на ѡкне и рок ему ѡзнаимиль, абы его млсть княз бискуп за тыми позы перед гсдремъ королем его млстю стал• ѡт поданя позовов•, тоест ѡт

¹ Титло відсутнє.

нинешнего дѣя суботы великое мѣца априля платого дѣя за ѡсмь недѣль а ѡсветчивши мною, вижомъ, и людми сторонними ишол ѡт него прочь¹.

А так я тоѣ вижово сознангѣ до книг замковых записа ти казал¹.

[№ 125] 6. Того ж мѣца априля дѣ [4] дѣя^А.

В небылности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого[•], на местцы его млсти[•] Воитехъ Красовскийи, воротныи замку гдѣрског Луцкого¹.

85 Пришодчи до замку земазка гдѣрская пѣи Дахновая Жабокрыцкая Гална Чѣрневецкая просила мене ѡ вижа дла подана позовов гдѣрских // палу Гуринд Дахновичу Жабокрыцкому, пасынку своему, ѡ вѣно свое, тоест ѡ полтораста кол грошеи[•], што муж еѣ, небожчикъ пан Дахно Жабокрыцкии, напротивко вношеня еѣ записал еи на третей части имени Жабокрыцког[•] и на ииших рукомых речач[•] ѡ квалтовное ѡлнате листу еѣ венованого[•] и печати еѣ влостивое, ѡ побране всеѣ маелности еѣ[•], што достаточней а меновитей на позвех гдѣрских ест ѡписано¹.

Ино я з ураду замкѣ Луцкого[•] давал есми еѣ млсти вижом боярина гдѣрског красноселског Миколая Марковича[•]. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавши[•] пришодчи перед мене тыми словы сознал, иж дѣя вчорашнего рано ѣ великую пятницу на страстной недели мѣца априля четвѣртого дѣя пани Дахновая Жабокрыцкая посылала служебника своего Павла до пасылка своего пѣа Гурина[•], которыи, приехавши до Жабокрык, при мене, вижу врадовом, и при стороне пытался ѡ палу Гурину Дахновичу Жабокрыцком[•], ино его в дворе быти не повѣдили. И кгда ж есмо до двора его приѣждчали, в тот час вышодчи служебникъ з двора, спо ткавши нас, почал гамовати[•], абыхмо до двора не ехали, поведаючи, иж то ест двор пѣа моего кѣза Максима Вишневецкого. И пытал нас ѡ паней Жабокрыцкой: «Где бы была?» Служебник еѣ повѣдил: «Ѣв Обынѣжи, во имело пана Кирика Юлка[•]. А ѡн повѣдил ку ней слова невятивые, што каждому цнотливому шкодит[•]. А естли бы, дѣи, тут где поблизу мешкала, не была бы до сихъ часовъ жива. И выповедает: «До двора не едте, бо биты¹». А мы пред се ехали до двора. Он стал кваллу съкликати, абы нас били. Тогда того ж часу люди з двора и з села почали ся з бронями на нас збегати[•]. Где ж тот служебник паней Жабокрыцкое Павел, видячи таковыи квалл[•], выневши поэвы гдѣрские перед двором в плоту заткнул и тому служебникови, которыи з двора вышодчи, 85 зв. поткал нас, рок ѡзнамил, абы за тыми поэвы // пан Гурин Дахнович Жабокрыцкии перед гдѣремъ королем его млстю стал ѡт подана позовов, тоест ѡт дня вчорашнего пятницы Великое мѣца априля четвѣртого дѣя за ѡсмь недел. А кгда ж ѡбачил тот служебник поэвы, повторе кликнул на люди, абы

¹ Очевидно, пропущено слово «будете».

на нас били и гонили^о за нами^о большъ полумилья, бы есмо на добрых конех не были, они бы насъ вгоняши, побили^о.

И просила пани Дахновая Жабокрыдка, абы то было записано^о. А так я тое оповедане ея и вижово сознае до кнгъ замъковых записати казал.

[№ 126] 7. Того ж мса априла д [4] днѣ^а.

В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого^о на местцы его Воитех Красовский, воротный замку Лужкого^о.

Пришодчи в замок земенин гсдрский пан Андреи Тихнович Кисел^л, жаловал плачливе и оповедал сам от себе и от пасылка своего Ивана Матѣевича Еловича Букоемского и от сестры его палны ѳедоры Матѣевны а от зата их пана Дмитра Долматовича тым обычаем^о, што ж, деи, вчорашнего дня мса априля третего дня 8 четвергъ Великий на страстной недели, без бытности моея, пан Григорей ѳедорович Еловича Букоемский, не дбаючи о зарѣки в листе врадовом описане^о, наславши врядника своего Андрейца Рабка и братанича своего Андрея Стасевича и илших служебников и подданных своих з многими людми а помочниками своими колжодесят чоловѣков в зброях, в панцырях, в прилбцах, з луки, з ручницами и з рогатинами и всакими бронами, модно, кгвалтом на господѣ их^о а на дом подданного Ивана, пасылка его на има Микиты Жуковича, которог члѣка дворянин гсдрский пан ѳедор Солтанович за листом и росказанемъ его королевское млсти тог Ивана Матѣевича, пасылка его, свазаль // и в других подданных, што ест на реѣстре дворанина гсдрского меновите описано и ему подано, яко влостную отчизну его^о. То пакъ они за росказанем пана Грицковым, скоро добывшиса в господу, без жадное ведомости того пасылка его Ивана Матѣевича и зата его Дмитра Долматовича и вижа врадового, боярина гсдрского красносельского Левка Ждановича, которог они себе дла помочи первей сего были вziali, дв ыѣе завалавши и около избы дв окон заступили^о. А илшие из сеней из хижы скрижки с пнѣми золотыми^о а скрыню великую из шатами палны ѳедориными и два тлумоки из шатами: оден пана Андреев восполок с пасылкомъ Иваном, а другии – пна Дмитров, в которых, деи, тлумокох было¹ шат немало – шубы, однорадки, делѣи и илшие шаты, што достато чнѣи а меновите на реѣстрах ест их описано^о. Кѣ тому, деи, седла, сагайдаки з луками, сабли, рогатины – то все побрали^о, и ж, праве, ни при чом ихъ zostавили^о. А потом, деи, выбравши дочиста всю маелност, их самыхъ дв ыѣе побити хотели^о, повыбивавъши ожна избные, стрелали на них до избы з ручниц, з луков^о и служебника Дмитрова на има Андрея Яцинича, шляхтича, з ручницы скроз стегно навyleт^о пострелили^о. А его служебника Андрейка также з ручницы груди перепороли^о.

86

¹ У слові «было» літера «о» виправлена з літери «и» («были»).

А потом, *деи*, влезши на избу и зодравши стелю, почали их дручем бити. И в тот, *деи*, час Ивана Матѳѣвича стелиною в голову забили, которого, *деи*, ледве водою отлили. И теперечи, поведает, с того збитя не ведати *ест* ли будет жив. А потом, *деи*, тою ж дирею зверху накидавши соломою, хотечи запалити дв ызбе, нишли, *деи*, слышавши крик дочки пѣа Петра Хомека Смородовского палны *Овдоли*, которая в той избе была, бо мешкала при палне Федоре, яко сестре своеи. А иж теж обачили Ивана лежачого зраненог, вгамовалисе, дали покой. А потом, *деи*, в колко годинах того ж дѣа пан Гришко Букоемский через подданных своих, подославши под господу нашу некоторые речи, яко шубку мою, Андрееву, а другую Дмитрову а седел три, епанеч две, на плоту повешати казал. Мы, обачивши, осветчивши то вижомъ вradoвымъ и стороною шлахтою, которая на тот час при нас была, людми добрыми, то есмо побрати казали.

86 зв.

// Яко ж то и виж вradoвыи Лѣжо Жданович, ставши передо мною до книг тыми жъ словы сознал, иж мне будучи приданым вижомъ для справ и потреб Ивана Матѳѣвича Букоемского, иж дѣя вчорашнего в четвергъ Великийи мса априла третего дѣя без бытности пана Андрея Кисела пан Гришко Елович Букоемский, наславши мошно, кгвалгомъ вранника своего букоемского Андрея Рябка и братанича своего Андрея Стасевича и илшихъ служебников и подданныхъ своих з многими помощниками колкодесять чоловѣков зброино в палцарех, в прилбцах з луки, з ручницами и з ылшими многими бронами на тую господу и подданного их, яко вышѣи *ест* описано, добывшисе в господу их без жадное ведомости на всих, которые дв ызбе были, яко Ивана Матѳѣвича, так Дмитра Долматовича и девку, дочку пана Петра Хомекову палну *Овдоло* и при них мене и двух служебников их завалали и около избы дв окон заступили. А илшие з сеней, з хижии скрижи, тлумоки, седла, сагайдаки, сабли, рогатины и илшие речи брали, которых всих шкод, яко пан Андрей Кисел, пан Иван и пална Федора а пан Дмитръ реестра меновите написаны в себе мают. И кгда ж, *деи*, оную маелност их з дому тог господы их выносивши, нас всих, што есмо были дв ызбе завалены, побити насмерть хотели и окна повыбивавши, з ручниц, з луков стрелати почали и двух служебников з ручниц пострелали. Одного служебника пѣа Андрѣва Андрѣжа з ручницы груди напороли, а другог служебника Дмитрова Андрѣжа в стелю наскроз з ручницы прострелили, а иж нас не могли дв ызбе добыти, влезши на избу, верхъ стели зодравши и дручем били. И в тот час самог Ивана Матѳѣвича Букоемского зверху стелею в голову забили, которые обмерши час немалый лежал и заледве ег водою отлили и тою ж дирею зверху почали солему до избы кидати, хотечи нас всих дв ызбе запалити. Але, слышавши плач и великийи крик дочки пѣа Петра Хомека Смородовского и обачивши лежачого Ивана посеред избы кровавого и зраненаго, вгамовалисе, дали покой и пошли. Правда, и в малом часе пан Андрей Кисел, не вѣдаючи в том ничог, приехал с паном Василемъ и с паномъ

Фалелгѣмъ Рогозѣнскими, обачивши тот квалтъ, // збите и зранѣе пасынка своего и тых служебников и побране всеи маѣтности их, яко на реестрах ест описано, светчил и оповедал паном Рогозѣнским и илшим обаполнымъ суседомъ своимъ. А потом того ж дѣя 8 колко годинах поддалные пана Гриджовы букоемские, принесши две шубки, седел три, епанеч две под господою их на тыну повешали. Пан Андри, осветчивши мною, вижомъ, и тыми людми добрыми сторонними, шлахтою, тые речи побрати казал. К8 тому теж тот же Лѣжо жаловал, иж при томъ квалтовном насланю пѣа Гриджа Ела ему самому шкоды немало се стало, тоест ѓзато пѣзии готовыхъ копу грошеи, сукна чорная ческая, седло, сабла. И то, поведил, иж дня сегоднешнег 8 па тницу Великую пан Гричко Елович присылал мне саблю мою через служебника кѣза Костелинова Чержаса, нижли я ѓдной сабли, кром илших речеи своихъ, брат не хотѣл.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедаѣ пана Андриѣя Кисела и вижово сознаѣ до книг замковыхъ записати казал^Δ.

[№ 127] 8. Того ж мѣца априла ѣ [8] дѣя.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, на мѣстцы его Воитехъ Красовский, воротный замку гдѣрског Луцкого. Присылал до мене земенин гсѣрский пан Лѣжо Михайлович Зброховича Перекалский, просечи ѓ вижа дла подавня листу заручного ѓ небезпеченство здоровья своего, слуг и поддалных своих ѓт брата своег пана Семѣна и пана Дахна Перекалских.

Ино я з ураду замьку гдѣрског Луцкого давал есми вижомъ служебника пана подстаростего Ждана Кгаброяловича Бортноведжого. Которыи виж там бывши и ѓттола приехавш, пришедчи перед мене до книг тыми словы сознал, иж дѣя вчорашнег 8 понеделок великодныи мѣц априла семог дѣя пан Лѣжо Перекалский при мне, вижу врадовом и при стороне // посылал служебника своего Ивана Раевича з листом заручным до пана Семѣна и пѣа Дахна Михайловичов Перекалских, которыи знашодчи их 8 дворе их Перекалскомъ дал имъ лист заручныи ѓ небезпеченство здоровья пѣа Лѣжа, слуг и поддалных его, писаныи до них ѓт кѣза Богуша его млсти Фѣдоровича Корецког, старосты луцкого, браславского и венижого. Панове Перекалские лист принявши, вычитали, а по вычитало лист ѓтдали, а копею себе взали. А потом пан Дахно Перекалский, не дбаючи на заруки в листе описаные того служебника пана Лѣжова Ивана Раевича словы невѣтливыми соромтил и поличовал водлуг воли своег, а панъ Семѣн брата своего пана Дахна в том гамовал.

87 зв.

И просил пан Лѣжо, абы то было записано. А так я тоѣ вижово сознаѣ до книг замковыхъ записати казал^{∞ Δ}.

[№ 128] 9. Того ж мѣца априла ѿ [8] дѣя.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого•, на мѣстцы его• Воитехъ Красовскій, воротный замку Лудкого•. Пришодци в замок перед мене служебник кѣзѣ Михаила его млсти Вишневеджого•, старосты черкасского, пан Станислав Езерскій жаловал и оповедал тым обычаемъ, што ж, деи, жона его на *имѣ* Марухна Петерблюмова, починивши ему шкоды великіе и побравши з собою всю маѣтност его, без бытности его з дому его втекла, ѿт которой шапуѣт себе шкоды на пѣтсот коп грошеи. А то ся, деи, все стало через ѿца и матку еѣ, через Петерблюма и жоны его, тоѣст паню Петерблюмовую. **Ѿ** которой жонѣ своѣи, довѣдавшися поблизу Лудка•, просил мене ѿ вижа, с которымъ где в кого еѣ заставши, мѣл приручити.

88 Ино я з урадѣ замку Лудкого давал есми ему вижом Ждана Кгабрияловича Бортоведжого. Которыи вижѣ там бывши и ѿтола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал•, иж тых часов правѣ на самыи Великдень рано пан Станислав Езерскій при мене, вижу, и маючи при себе сторонних людеи•, приехавши до пана Щастного Кгесинского до двора ег Дубчанског, вшодци до светлицы и знашодци пѣа Кгесинског (а ѿнѣ с панею своєю // хочут ехати до мши) и там же при их млсти в светлицы заставши жону свою•, почал поведати пѣлу Кгесинскому, иж то ест влостивая жона его¹, которая, поведает, в мене всю маѣтност мою забравши и великіе шкоды починивши, втекла•. На то пан Кгесинскій ему ѿказал: «Я, деи, тебе не знаю и тог не вѣдаю, если то жона твоя, або нѣт. Я, деи, тую невѣсту маю ѿт пана Петерблюма и ѿт жоны его а ѿца и матки еѣ»•. И тог часу пан Станислав Езерскій стал приручати жону свою в шкодах своих, иже бы еѣ не спущал до росправы. А за тымъ пан Кгесинскій стал его ѿукати, поведаячи: «Иди ж себе з двора моего проч•, бо ты до мене жадное потребности не маѣш. Естли то жона твоя•, мов же себе с Петерблюмом и Петерблюмовою², бо я ѿт них тую дочку их маю»•. А за тым пан Станислав Езерскій припоручил еѣ пѣлу Кгесинскому в пѣтсот копахъ. И освѣтчивши то мною, вижомъ врадывым• и людми сторонними, которыи на тот час тамъ при нас были, ехали есмо ѿт него проч.

И просил пан Станислав Езерскій, абы то было записано. А так я тую жалобу, оповедаѣ и вижово сознаниѣ до книгъ замковых записати казаль³ ∞^Δ.

[№ 129] 10. Того ж мѣца априла ѿ [9] дѣя.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого•, на мѣстцы его• Воитехъ Красовскій, воротный замку Лудкого•. Присылал до замку гдрского Лудка его млст княз Матѣѣи Василевич Четвертѣнскій•, оповедаючи тым обычаемъ, што ж, деи, в середу прошлую на страстной

---

¹ Словосполучення «жона его» написано двічі.

недели• мса априля второг дѣя панъ Петръ Загоровскій позвал его млст пѣма листы дѣжкими гсдрскими и позы его кролевское млсти•, за которыми, дѣи, дворенин гсдрскій панъ Денис Несвѣцкій рок его мл кнѣю Матѣю ознаимил, абы за тыми [пѣл]ма листы дѣжковаными передъ гсдремъ его млстыю сталъ // ѿт поданя листов дѣжкованых за двѣ недели•, а за позы ѿт поданю за чотыри недели. Где ж его млст князъ Матѣи Четвергенскій будучи з Божог допущеня неспособного здорова своего ѿт давныхъ часовъ велми хорымъ, дѣла которое ѿробы а неспособного здорова своегъ, жедал, штобы огледал ѿробы его млсти•.

Ино я самъ, Воитехъ Красовскій, взявши з собою служебника пѣна подстаростегъ Гришка Трушовича Обазницкогъ, были есмо в кнѣю Матѣю его млсти Василевича Четвергенскогъ ѿ дворе его млсти на Яровицы и видѣл есми, иж его млст барзо ѿрыи и то повѣдил, иж панъ Загоровскій за листы его кролевское млсти положил рокъ близкій, на которыи стати не могу, але бы ми положил рокъ земскій, мыслил быхъ ѿ томъ, яко быхъ пану Загоровскому ѿ всемъ томъ, што на листехъ писано, былъ становилъ ѿв олказѣ•. Хотя быхъ ся лѣлко, а помалу казалъ в постели везти•. Нижли тотъ рокъ близко зложоний, ачъ бымъ и радъ, а тому досытъ вчинити не могу•. Иж за тыми листы его кролевское млсти ѿт пана Загоровскогъ на рокъ близко зложоний дѣла ѿробы своегъ передъ гдремъ его млстыю стати не можетъ.

А такъ я, обачивши неспособное здорове его млсти, тогъ ѿповедалъ в книги замковыя записати казалъ' ∞^Δ.

[№ 130] 11. Того ж мса априля вѣ [12] дѣя.

В небытности пѣна Бориса Ивановича Сова, подстаростегъ Луцкогъ•, на мѣстцы его• Воитехъ Красовскій, воротный замку Луцкогъ•. Пришодчи в замокъ передъ мене ѿтецъ Вартикъ, полъ цркви Луцкогъ ѿрманское светогъ Стеѡана•, жаловал и ѿповедалъ тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, тыхъ часовъ на светои неделѣ по Велицедни с четверга на пѣтницу подданый его на има ѡдецъ Половицка, собравшися з жоною, з дѣтми и с пасынками влостивыми, зъ быдломъ и зо всею маелтносю своею з ыменя цѣрковного Цепорова втекъ. Которого довѣдавшися, иж ѡнъ естъ поблизу того ж имени Цепорова //, просилъ мене ѿ вижа, с которымъ бы заставши того збѣга своегъ на имению припоручитъ мелъ•.

Ино я з урадѣ замку гсдрскогъ Луцкогъ давалъ есми ему вижомъ Ивана Василевича. Который вижъ тамъ бывши и ѿттола приехавши, пришедчи передъ мене• восполокъ з Вартикомъ, попомъ ѿрманскимъ, жаловалъ и ѿповедалъ плачливѣ а ѡбтѣжливѣ и сознавалъ тыми словы•, ижъ нынешнегъ дѣя в субботу по Велицедни ѿв ѡбѣдную годину мса апрѣла второгнадцѣт дѣя ѿтецъ Вартикъ посылалъ зо мною, вижомъ врадывымъ, тивона своегъ цепоровскогъ Яцка Грицевича и другогъ подданного своегъ Лѣвка, а къ тому людеи добрыхъ стороннихъ – боярина его млсти пана воеводы трюцкогъ с Полоной Маска а боярина

владычог з Городка Яцка Дуброву до имения пана Василева Гулевичова Баева. И кгда ж есмо там к селу приехали, нашли есмо под селом Баевом пасылка ђеддова ђхремта, а он женет на поле быдло. А приехавши в село, обачили есмо того истого збѣга з жоною и з детми. Мы, обачивши их, пытали есмо того истого ђедца: «За которым бы паномъ в Баеве мешкал?» Он ся повѣдил: «Пана Василевъ». И ехали есмо просто до двора пана Василева и нашодчи в дворе рикую, пытали есмо, где бы пан Василев и або вранник панский? Она поведила, и ж пан ѡтехалъ, а вранник, деи, поехал на поле ѡвса сеяти. И хотел тивон Вартиков того збѣга приручити. Ино мы еще з двора не выехали, а подданныи пана Гулевичовы зазвонили в звон на квалт и стали на нас кликати: «Биц, забии!». Што мы, видячи таковыи квалт, мусили есмо ѡждчати. А потом вранник пана Василя Гулевичов на има ...¹, способившиа з многими людми, с помочники, с подданными пана своего, всѣдши на кони, гонил за нами аж до Полонои, до замку его млсти пѣа воеводы трюжого. А догонаючи мене, вижа, то т вранник пана Гулевичов мене збил. И в тот час при том бою згинул ми пояс с калитою, з ножи. В калите полжопы грошей. И сторон так же збили, а тивуна и подданног Вартикова с коней збито. И видеел есми ѡден [...] попилса водою на Рудце² в границы полонское. Але тивона не вѣдати //, если же его забии, або поймавши з собою до села повели. А за тым и того тивона цепоровского Яцка Гришковича до замку привезено кривавого, збитого, зраненого, которого тот же виж Иванъ Василевич, ѡгледавши передо мною, вызнал, и ж видеел в него в головѣ рану рубаную кривавую, а на руке левои три раны штыхованных – одна вышеи локтя, а двѣ к запясто. И повѣдил тот тивон, и ж его, збивши с коня, за мертвого покинули, а иноходника Вартикова з седломъ саѡьяном крыто. И зо всим на все тот вранник с помочниками своими взаль. А в тот часъ згинулом копа грошей панских, которог себе коня з седломъ ѡтецъ Вартикъ шаповаль в десяти копахъ.

89 зв.

И просил попь ѡрменский Вартикъ, абы то было записано. А так я тую жалобу, ѡповедае попа ѡрменского Вартиково и вижово сознае до книг замьковыхъ записати казалъ' ∞^Δ.

[№ 131] 12. Того ж мса априля вѣ [12] ден.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужого, на местцы его Воитехъ Красовский, воротныи замку Лужого.

Пришодчи перед мене служебник его млсти пана Василя Гулевича, подстаростего володимерского Ян Крушевский, вранник баевский жаловаль и

¹ Пропущене місце для вписання імені.

² Ріка Рудка (?).

оповедал тым обычаемъ•, што ж, деи, нынешнего дѣя в субботу на сватой недѣли по Велицедни мса• априла второгонадцат дѣя пол ѡрменский Вартик, наславши слуг и подданных своих, тивона цепоровского Яцка Гризовича из ышними людми и помочники их на именѣ пѣа моег Баев без бытности панское, моцно, кгвалтом добываючися в домы до подданных панских, людеи розогнали и быдла людского двоенадцатеро поголовя занявши, до именя Вартикова Цепорова отогнали, тоест волов четыри, коров три•, а двулетков пят•. При котором, деи, кгвалтовном наехаю подданныи пѣа моего бороначиса, им тивона цепоровског хотѣли поймати. Он, деи, с кона спадчи, ѡтек до гаю•. А ѡни коня тог, на котором седел, шерсти гнедого, // прискованого з седломъ взявши, привели до двора пѣа моего. А я тог часу был есми на полю при сеяню ѡвса. Люди панские прислали до мене, даючи мне ѡ том ведомост. Я того ж часу приехавши до сѣла, ишодчи до пѣа Яцка Русина а до пана Ивана Петровича Калусовског, до пѣа Ивана Лидоховског, оповедал есми тот кгвалт и наехаю слуг и подданных попа ѡрменского. Их млсть за прозбою моею ѡгледали ѡног кгвалту. И видели в двох домех до сѣнеи двери поламаны•. И тог кона з седломъ есми имъ показоваль•.

90

И просил врадникъ баевский•, Янг Крушевский•, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедаю ег до книг замковых записати казалъ ∞^Δ.

[№ 132] 13. Того ж мса априля гї [14] дня.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког•, на местцы его• Воитехъ Красовский, воротны замку Луцког.

Пришодчи в замок Луцкии пан Александро его млст, городничии киевский, оповедал сам ѡт себе и ѡт жены своее панѣи ѡгрѣнки Томковны Посяговецкое тым обычаемъ•, што ж, деи, свѣст моя, пани Маря Томковна Семеновал Посяговецкая, позывала мене, жону мою до замку Луцког троима позвы и делкими, менячи собе ѡт мене самог и ѡт жены моее нѣкоторые шкоды свои мети•. К тому ѡ бои и кгвалты, нахожене на домы подданных ее людеи посаговецкихъ•. За которыми позвы врадовыми так теж и за делкими, будучи я на послугах его кролевское млсти, на рок припалыи в роках прошлых ку праву стати не поспел. Тогды панѣи Семеновои за нестанемъ моим ку праву всказано еи было з ураду на мне и на жоне моеи нѣкоторую суму до права•. Ино а, мешкаючи на послугах гсдрских•, посылал есми до гсдря корола его мл, просечи за то•, абы ми его мл рачил дозволити тут дла тои справы моее зъехати. Его кролевская млст на чоломбите мое то вчинит и мне // тут на Волын зъехати а до неи лист свои гсдрский писати росказати рачил, складаючи еи рок по Велицедни в тыжден свата недавно прошлог по Велицедни в рокѡ теперешнем шестдесят первомъ•. С которым листом

90 зв.

гсдрским посылал есми до неѣ, нижли я самъ, маючи перед собою послуги гсдрские, не хотячи так далеце в том мешкати, а розумею¹ себе на позвех панѣи Семеновоѣ ку доброй повести своѣи штос шкодливог, позывал есми еѣ ку праву позвы врадowymi и делжимъ, хотячи с нею очевистую росправу принять. Она, деѣ, за позвы на рок ѿ мене позваныи ку праву не стала. А потом за делжимъ на рок зложоньи в роках прошлых в пост великии мсца марта, четвертого дѣя, кгда ж я з жоною своєю² в замку Луцком ку праву стал. Тогда пани Семенова перед врадом постановившия черезъ вмоцованог сына своего пана Гурина Маскевича Хомека повѣдили, иж я теперечи дла ѳоробы своеѣ с паном городничим и малжонкою его, а сестрою своєю росправы принять не смогу, бо-м, деѣ, ест ѳора. А хотя ж бых, поведаѣт, была и здорова, тогда з ними теперешнего часу росправы приимовати не повиля, бо, деѣ, пан Александро через лист гсдрский зложил мне рокъ описаныи по Велицѣдни в тыжден. Я сѣ, поведаѣт, тог року держу и на тот час справедливости своеѣ себе доводити хочю. И покладала копѣю з листу кролеѣского. Тогда панове суди пан Василѣи Семашко а пан Борис Иванович Сова, подстаростии луцкиѣ, зложили нам очевисто ѡбема сторонам тот же рок, яко в листѣ гсдрском описано, тоѣст по Велицѣдни, в тыжден под страченѣмъ права и лист судѣйский под печатми в себе маючи застановѣня врадовог перед мною показывал и был вычитан, в котором такъ доложено, иж естли быхъ с нихъ на тот рок не стал, тая сторона рѣч свою трати¹, а сторона, року пилнуючая, маѣт быти ѿ панов судѣи захована водлѣ обычаю права посполитог и Статуту Земьского. То пак его млст пан городничий киевский за вмоцоваѣм панѣи малжонки своеѣ на рок зложоньи в неделю проводную року теперешнего шестдѣсят первого мсца априла третѣнадцат дѣя в замку Луцкомъ ку праву сѣ становиль // и пилност в том чинил через ден аж до вечера и на завтрие также хотячи с нею скутѣчную росправу принять. А пани Маря Семенова Томковна Посяговедкая на тот рок зложоньи ку праву сама не стала и никого ѿ себе вмоцованог на мѣсто свое не присылала. А никоторѣе причины и вѣдомости до владу ѡ себе знати не дала.

И просиль пан городничий, абы то было записано. А так я стаѣ и пилност его до книг замковых записати казалъ ∞^Δ.

[№ 133] 14. Того ж мсца априля сѣ [16] дѣя.

Ставши перед врадом замку Луцкого передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростимъ луцкимъ, виж далныи на потребы палу Ивану Шѣлвовскому до пана ѳролцка ѳаличевьского на има Ждан Павлович вызнал

¹ Слово недописане, ймовірно, треба читати «розумеючи».

² Пропущено літеру «с», треба читати «свою».

то, иж пан Иван Шелвовський дал листы королевские пану Фрошцу Фаличевскому о кгрунт земельных, которые ему сказан с права под заруками гсдрскими под шестмасты копами грошей. А други лист далъ ему королевский, же о небезпечелство здоровья под заруками теж под тисечма копами грошей. А при их млсти на тот час были шляхта: княз Стефан Федорович Ружинский, а пан Федор Федорович.

И просил пан Ива¹ Шелвовский, абы то было записано. А такъ я тое вижово сознае до книг замьковыхъ записати казалъ ∞^Δ.

[№ 134] 15. Того ж мсца априла $\ddot{\text{r}}$ [16] дѣя.

В небылости пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, на местцы его Воитех Красовский, воротныи замку Луцького.

Пришодчи в замок перед мене земени гсдрский пан Матас Зѣжович Остриевский // жаловал и оповедал тым обычаем, што ж, деи, в тую субботу прошлую на сватой недели по Велицедни мсца априла второгонадцат дѣя люди мои симоновские, пивши пиво праздничное, ишли до домовъ своих и в тот час слуга путныи пана Лва Вилгорского Андрѣец Манюкович симоновский, способившия с помочники своими и засѣдши на добровольной дорозе, застрелил з лука боярина моего на има Гридка Кгокглича, которые з онои раны третего дна в понеделок проводныи вмер.

91 зв.

Для чого ж на огледае и на обвожее оног трупѣ тѣла небожчиковского брал в мене вижомъ боярина гсдрског красноелског Семена Гордуновича. Которыи виж там бывши и оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи мне в Симонове, огледал есми тѣло того небожчика Гридка. И маючи при себе людеи добрых сторонних, и виде л есми ралу з лука постреленую въ правом боку вышеи пояса, и стрелу ми показовали, которую, поведают, небожчик з себе вырвал, и на стрелѣ знак кривавыи от желѣца на пяд. А по огледаю тое тѣло ховано. Тогда брат небожчиков Юхно чинил поволае над тѣлом, поведаючи, иж тот брат его небожчик Гридко за причиною того истог Андреица Манюковича с того света зшол, бо, деи, он его з лука безвине пострелил и с той раны третего дѣя вмер. А потом, сховавши тѣло, на завтрие пан Остриевский при мне вижу врадовом и при людех сторонних посылал врядника своег симоновског до пана Лва Вилгорского, приручаючи того мужобошу, просачи на него права. А кгда есмо в пана Вилгорского были в Вилгори, тогда пан Лев Вилгорский повѣдил, иж я пану Остриевскому права не [по]кладаю, бо тог слуги своего во имело своем не маю и не вѣдаю, где ест. Естли его там же в той звезде забили, чи пак поймавши, осадили, але, деи, я его не маю. На то врядник пана Остриевског

¹ Літеру «н» недописано, треба читати «Иван»

92 палу Велгорскому повѣдилъ, иж скоро по оном застрелѣно, взявши зъ собою // сторон и вижа твоего, вряднику твоему симоновскому ѿчевистое приручилъ, абы его до права не спускал. А пан Велгорский повѣдил, иж ѿ том ничего не вѣдаѣт и дла того праву рок зложит и справедливости вчинити не хотѣлъ.

И хотячи пан Остриѣвский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповѣданѣ пана Острѣвского и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ ∞^Δ.

[№ 135] 16. Того ж мсца априла ̑ї [17] дѣя.

92 зв. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, его млст пан Петръ Петрович Денисовича, просечи ѿ вижа, при котором бы мѣл дати лист гсдрский децкованыи. Ино я з ураду замку гсдрског Луцког з староства пана моего его млсти кнѣзя Богуша ѿedorовича Корѣцкого давал есми его млсти вижом служебника моего Ивана Лѣжовича Лидоховского. Который виж там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж в понеделок прошлыи проводныи мсца априла четвертогнадцат дѣя дворенин гсдрский пан Богуш Василѣвский при мнѣ, вижу врадовом и при людех добрых стороннихъ, знашодчи пана Олексѣя Тихновича Козинского в Козине давал ему ѿчевисто лист гсдрский децкованыи ѿ модно кгвалловное наеханѣ на имѣня пана Петра Денисовича, тоѣст на Столпец и Берѣг, ѿ побранѣ скарбу з двора Березского и ѿ забранѣ черед и всеѣ маѣтности, што ширѣи а достаточней на листѣ его кролевское млсти ѿписано. И рок ему зложил перед гсдремь кородем его млст ѿстати ѿт того дѣя понеделжа прошлог проводного мсца априла четвертогнадцат дня за чотыри недели року теперешнег шестдѣсят первого. И ѿсветчивши то дворенин гсдрский пан Василѣвский мною вижом врадовым и тыми людьми добрыми сторонними, //

И просил пан Петръ Денисовичъ, абы то было записано. А так а тоѣ вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ ∞^Δ.

[№ 136] 17. Того ж мсца априла ̑ї [17] дѣя.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, на местцы его Воитех Красовский, воротныи замку Луцьког.

Пришодчи перед мене подданыи его кролевское млсти Аврам Яковович, жидь места Ковѣлского, жаловал и ѿповѣдал сам ѿт себе и ѿт брата своего Юска тым обычаемъ, што ж, дѣи, земенин гсдрский пан Михаило Иванович Дрозденский дла великое а пилюое потребы своеѣ взал и позычил в нас тридцат коп грошей, копу и десѣт грошей монеты и личбы литовское, которые, дѣи, пѣзи тыи гроши всѣ сполна мѣл нам ѿдати на рок певныи, тоѣст ѿ середопости посту великого прошлог в року теперешнег шестдѣсят первом. То

пак дже тот рок проминуль, а ѿн и до сих часов тых пїзии тридцати копъ, копы и десети грошеи не ѿтдал. Яко ж и лист его записныи под печатми и с подписю влостное руки ег в себе маючи, передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, ѿ которомъ так ест доложено, иж естли бы пан Михаилю Дроздежский на рок в листе ѿписаныи тых пїзеи не ѿтдал, тогды в той сумѣ пїзии ѿписал и мел имъ поступити во имѣню своемъ ѿ Дрозднѣх чотырех чоловѣков подворищных, имени в листе ѿписаных меновите. А пакли бы пїзии на рок ѿписаныи дати, або людеи своих в держане их им поступити не хотелъ, тогды совито тыи пїзи мает [ѿн] платити, тоест шестдесят кол грошеи двѣ копе и двацят грошеи. [А в том] шкоды и наклады не на жадеи доводъ, ѿдно на приречене слова их им заплатити повиненъ. А кгда ж, деи, тот рок припал, мы до нег ѿ домъ ѣздили, мовечи ему, абы ѿн тые пїзи наши намъ ѿтдалъ // або людеи своихъ ведле ѿпису своего намъ поступилъ. То пак, деи, пан Михаилю Дроздежский на тот рок ѿписаныи грошеи намъ не ѿтдал и людеи своих ведле ѿпису своего нам не поступил. И просил нас за то, абых моему до третего дїа тых пїзеи пождали, ѿбецуючи нам добрым словомъ тыи пїзи в недѣлю первую по середопостю в домъ наш до ковала принеши ѿдати и на томъ другии лист дал записныи под печатю и с подписю влостное руки своею. И тот лист в себе маючи передо мною покладал и был вычитанъ, в котором рокъ ѿписано так теж истизну и совитост шкоды и наклады поменено. Ино, деи, и тот рок даю проминуль, а пан Дроздежский тых пїзеи нам ѿдати и людеи своих поступити водлуг двух листов своих записных не хочет, в чом собе шкодъ и трудност великую быти менят.

93

И хотечи с паном Дроздежским ѿ то мовити, просилъ, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедае его до книгъ замковыхъ записати казалъ ∞^Δ.

[№ 137] 18. Того ж мсца априла зї [17] дїя^Δ.

В небытности пїа Бориса Ивановича Сова, подстаростег Луцкогъ, на мѣстцы ег Воитех Красовский, воро тныи замку Луцкогъ.

Присылал до мене пан Михаилю Тихнович Козинский, городничии володимѣрский, служебника своего Васка Суму, которыи вказовал мне лист гсдря короля ег мл с подписю власное руки его кролевское мл, в котором пише до пана Фроицышка Фалчевского, державцы чернчгородского и ишпог ѿ посту[пле]е пущь, лесов пану Михаилу Козинскому, пану его, ку робленю лесных товаров – вантух, уклепок, попелов накладом гсдрским, которые лесы ест дво имена держан его мл, тоест в Чернчгородку, в Колжу, в Козлиничох, в Бруховичох.

И просил ѿ вижа, при котором бы мел тот лист гсдрский, вказавши пану Фроицышку, подат. А так я з ураду замку Луцког давал есми вижом // Ждана Павловича. Которыи виж там бывши в пана Фалчевского и ѿттола приехавши,

93 зв.

ставши передо мною, тыми словы сознал*, иж будучи мне въ дому пѣа ѳалчѣвского в Садове на проводной недели 8 волгорок мѣца априла пѣа дванадцѣт дѣя служебник пана Козинского Васко подал лист гсдрский пану ѳронцышжу ѳалчѣвскому в руки его самог и при том листе лист теж пана своего зашитыи дал. Пан ѳалчѣвский, выслухавши листу его королевское млсти, писаного до себе, поведил, иж я на жадныи лист гсдрский таковыи тых лесов пану Козинскому, пану твоему, не поступлю и мощне боронить того буду, бо мамъ тые имѣня зо ѱим и з лесами в сумѣ пѣзѣи ѱт его королевское млсти. А потом, кгда лист пана Козинского чтен был, в котором писано просечи ѱ лист пана ѳалчѣвского, абы дал до своих вранников, которых там в тых имѣняхъ ѱт себе мешкати зослал, иж бы росказал*, абы тые лесы вказали и завели тому служебнику пана Козинског, которого ѱнъ пригледати тои роботы лесное прислати бы мел и переказы теж ему и будником не чинили. Пан ѳалчѣвский напротивку тому писало пана Козинского и мовею слуги его повѣдил не толко так, иж бых мел лист свои, росказуючи вранникомъ своимъ, жебы вранники мои тые лесы вказовати и заводити мели або переказы чинити не мели*, але и я самъ таковых слугъ пана Козинского и работниковъ его, хто бы там только робит почат смель, выбит и забить и вешати роскажу*, и не позволамъ, ани попушу и боронити того мощне буду, ведайте ѱ томъ*.

А такъ я тоѣ вижовое сознанье въ книги замъковыѣ записати казалъ^{∞ Δ}.

94 // [№ 138] 19. Лѣта Божего нарож ꙗаѳа [1561] мѣца април ꙗї [17] дня.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростѣт лудког*, на мѣстцы его Воитѣх Красовский, воротныи замку Лудког*.

Пришодчи перед мене земении гсдрский пан Дмитръ ѳедорович Новосѣлидкии, збитыи и зраненыи, жаловал и ѱповедал плачливе а ѱбтяжливе тымъ ѱбычаемъ, што ж, деи, в субботу прошлую по Велицѣдни мѣца априла второганадцѣт дѣя пан Яцко Петрович Шибѣнскии*, приехавши до Новосѣлок и ставши в подданного своего в Хомы, присылал до мене по трикрот, просечи мене до себе*, абых к нему пришол, поведаючи, же маѣт великую потребу до мене*. Я за тым частым посылаемъ его пошол есми к нему*. А кгда ж есми там до тог чоловѣка его к нему пришол, тогды пан Яцко не чинечи зо мною жадное розмовы*, толко заразом стал ма поличковати, а потом, добывши корда, ѱкрутне ма збил и зранил. И с которого збитя и зранѣня трудно маю быти жив, бо ма так бил, же ма за мѣртвого покинул. И в тот, деи, час при том бою згинула ми шалка*, за которуюм был дал ѱсмъ грѣѣи литовских. И того ж, деи, дѣя в субботу пан Яцко Петрович подданного моего на имя Трохимца збил, змордовал, сѣрмягу и кожух з него зняти казал, чога и до сих часовъ ему не ѱдалъ[∞].

Дла чого ж на оґледає ран своих брал ѓ мене вижом Степана Климовича, служѣбника его млсти пана подстаростѣг. Которыи виж там бывши и ран его оґледавши и стаяши передо мною тыми словы сознал, иж видеѣл на палу Дмитру Новоселедкомъ ѓ головѣ две раны рубаных велми шкодливых• и вся твар спухла, рука лѣвая и правая ѡбѣдѣ збитые, раны битые синие, также з оного збитя попухли, лѣвая рука ѡт плеча аж до запастя•.

И хотечи пан Дмитръ Новоселедкий ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу, ѡповедає ег и вижово сознає до книг замьковыхъ записати казалъ [∞] ^Δ.

[№ 139] 20. Того ж мѣца апрѣля кѣ [23] дня¹.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростѣг луджого•, на мѣстцу его• Воитѣх Красовский•, воротныи замку Луджого•.

Пришедчи перед мене свещенник¹ пана Василя Гулевича на има Есифъ, пол баєвский ку[з]мыдемянский•, жаловал и ѡповедал плачливе и ѡбтяжливе тым обычаем //, што ж, дѣи, в тую неделю прошлую перед светым Юремъ мѣца априла двадцатого дѣя, седевши в дому корчѣнном с подданными своего пана там же, во имѣлю Баєве, и шол есми до дому своего. В тот час пан Юхно Богданович Лидуховский, погонивши мене на добровольнои дорозе з братом своимъ, паномъ Иваномъ, не маючи до мене жадной потребы и не чинечи зо мною жадное розъмовы, толко заразомъ моцно кгвалтом безъвине мене збил, змордовал, толко ма за мертвого покинул•. А кгда бы ма подданные панские не ретовали, снаг бы ма насмерть был забил. И показовал волосѣ головы своеѣ, поведаючи, иж на тот час пан Юхно, бьючи его голову, ему оборвал•.

94 зв.

Дла чого ж на оґледає збитя и ран своих брал в мене вижомъ з ураду замку Луджого Миколая Гриневича•. Которыи виж ран его оґледавши и стаяши передо мною тыми словы сознал•, иж видеѣл в него по голове раны битые синие, голова оборвана и коло ѡчеи на обличю раны синие, добре значные•. И просил свещенник баєвский, абы то было записано•.

А так я ту жалобѣ, ѡповедає ег и вижово сознає• до книг замковыхъ записати казалъ [∞] ^Δ.

[№ 140] 21. Того ж мѣца априля кѣ [23] дня.

В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростѣг луджого•, на мѣстцы его• Воитѣх Красовский•, воротныи замку Луджого•.

Пришедчи перед мене служѣбник пана Василя Гулевича•, Ян Крушевский, врядник баєвский•, жаловал и ѡповедал тым обычаем, што ж, дѣи, в тую

---

¹ Треба читати «свещенник».

недѣлю прошлую мѣца априла двадцатог дѣя¹ жаловал мене свещенник пана моего баевский на пѣа Юхна Лидуховского, иж он з братом своим паномъ Иваном, погонивши ег на добровольной дорозе тамже в се(ле)¹ Баеве безвильне збил, змордовал. И не смеючи их ити до дому своего, боячися, абы его насмерть не забил, просил мене, абых его до дому олпровадил. И кгда ж есми олпровадил его до дому и опат шол есми до двора пана моего, в тот, деи, час пан Иван Лидуховский воспелек из братом своим паном Юхном, перенемши мене на добровольной дорозе, не чинечи зо мною жадное розмовы, толко заразом сталма поличковати, потом збил, змордовал до воли своею.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае его до книг замковых записати казал^{∞ Δ}.

95 // [№ 141] 22. Того ж мѣца април кд̄ [24] дѣа.

Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, Янь Буцынский, служебник его млсти пана Яна Ореховского, подкоморего хельмьског, оповедал на пана Ивана Яцковича Борзобагатого, воита луцкого, тым обычаем, иж, деи, служилем ему два роки и мел, деи, мнѣ в рочистого платити на кон по шести кол литовских, а по сукну луцкому и по кожуху. То пак, деи, пан Борзобогатыи не толко абы ми за тые два годы в рочистое водле ъмовы платити мел, але еще два кони моих, позычивши в мене, мене их не олдал. К томѣ теж коня третего на послуже его в мене ѡкрадено, а четвѣртыи кон также на послуже его здох. Яко ж, деи, я еще будучи в пана воита просилем и впоминалем его в том велекрот, абы он мене яко в рочистые пѣзи так теж и тые сукна и кожухи поплатил, яко и ѡные кони мои мнѣ по олдавал и нагородил. Пан воитъ мнѣ яко за службу мою, так и за кони мои мнѣ ничог заплатити и нагородити не хотѣл. Я, деи, тых минулых часов ѡтехалемъ был до пана своего его млсти пана подкоморего, забралем был его за то чотыри возники пана Ивана, братанича его. То пак, деи, пан Иван Олехнович, братанич его, писал до пана моего, просечи в том, абы ему кони его поворочати мене велел, а ѡбещуючи ѡт стрыя своего вси тые шкоды мнѣ нагородити. Яко ж, деи, пан мой то на писане и ѡбетницу его вчинити рачил, а мнѣ розказал ѡные кони ему поворочат и мене за ѡным грабежом его млсть послали лист до пѣа воита писал, навпоминаючи его в том, абы мнѣ во всем в том слушную нагороду ѡчинил, яко бых я в том себе не шкодовал. То пак, деи, пан воитъ и тепер мнѣ, яко и перво яко за службу мою, так за кони мои заплатити и нагородити не хотѣл.

А так я тоѣ оповедае пана Яна Буцынского в книги замковые записати казал^{∞ Δ}.

---

¹ Слово недописане, треба читати «селе».

[№ 142] 23. Того ж мѣца апрѣлѣи [28] днѣи^А.

Пришедши перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, княз Томаш Хоенский, подданныи костела Лужкого*, жаловал и оповѣдал именем пана своег* его мл кнѣза Яна Андроновича, бискупа лужкого и берестейского, и от всеи капитулы костела Лужкого и сам от себе тым обычаемъ, што ж, деи, пан Иван Олехнович Борзобагатыи восполок з малжоюкою своею // панею Марєю и сестрою ея палною Галною Василевнами Семашковича Рыкажскими, насылаючи врадника, слуг и подданных своих рыкажских на влостивыи кгрунт имения костелного на земли Лучижкой и Тополской мощно, кгвалтомъ хворощи вырубовати, людеи грабити, пастухов имати* и збивати розказуют, оповѣди и пофалжи чинят. Дла которых кгвалловных наездок, боев и грабежов подданные костелные, вжо колко чоловѣков проч пошли* и илшиє дла того ж хотят проч ити*. Кд тому, деи, пан Иван Олехнович Борзобагатыи на влостивом кгрунтѣ имения костелного на земли Тополской осени прошлое року шестдесятого на колжонадцат ден поля пофравши, мощно, кгвалтомъ и житом засеяти казал*. Которых, деи, имении костелных и тог всег кгрунту земельного ку тым имениям належачог капитула костела Лужкого в спокойном держалю от двадцати и колжа лет мают и вживають. А пан Борзобагатыи и палны Рыкажскийи никгды вступу жадного там до тог кгрунту не мевали. А потом, деи, теперешних часов 8 Великодную субботу року теперешнего шестдесят первого пан Иван Олехнович Борзобагатыи восполок из жоною и з свестю своею Василевнами Рыкажскими, заложивши пѣна моег его мл кнѣза бискупа и всю капитулу костела Лужкого о имение костелное Тополе и сам же выславши на землю Тополскую имения костелного, мощно, кгвалтом поля на двѣсте ден пофрати овсом и илшими яринами засеяти казал и колды-границы звѣчистые поповал.

95 зв.

Дла чого ж на обвоженѣ границ зопсована и пол пофравя брал в мене вижом з ураду замку Лужкого* служебника моего Михаила Мартиновича Положкого. Которыи виж там бывши и оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы до книг сознал, и ж нынешнего дна в понеделок мѣца апрѣла двадцат осмог днѣа княз Томаш Хоенский, поддаканий костела Лужкого, маючи при себе людеи добрых сторонних*: подданного его млсти кнѣза Александра Чортгорыского Сажу Петровича зо Мстишина и подданног панеи подскарбиное Ленца с Подлесець* и Воитеха с Подлосец, боярина его мл пѣна Петра Загоровского, маршалка ег королевское мл при мне, вижу врадовом, выежчал на кгрунт земляныи имения костелного Топола. [И знашл]и есмо там на земли Тополской врадника рыкажског, служебника пѣа Ивана Борзобагатог Станислава Трыстельског*, которыи стоял при робо[тех] людми // рыкажскими два плуги фрали, шест чоловѣков овес сеяли, а осмеро коней бороновали*. Тогды там княз поддяканий светчил мною, вижом врадовым и тыми людми сторонними*, и ж то ест влостивая земля, на которой тые люди рыкажские робят кгрунт имения костелного Тополя*. В тот часъ врадник пана

96

Борзобагатоґ Станислав Трыстеґский словы неґчтывими кїза поддяканеґо соромотил, ѡповеди и поѡалки ему самому, слугам и подданным его чинил. Я его пытал: «Дла чого туоу землю робят на чужемъ кгрунтѣ и дла которе причины ѡповеди и поѡалки чиниш?» Он мнѣ на то повѣдил: «Дла того то чиню, иж ми пан мой и пани моя розказуют». И показовал ми за межею пола поѡраные и засеяные ѡвсом и илшими яринами•.

И просил княз поддакании, абы то было записано•. А так я тоѣ ѡповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ ∞^Δ.

[№ 143] 24. Того ж мсца априля кї [28] дїя^Δ.

96 зв. Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростеґо луджого, попь^ґ церкви ѡрменское луджое светого Стеѡана ѡтець Вартикъ ѡ вижа дла поданя листу заручного ѡ небезпеченство здорова своего слуг и подданных своих палу Василло ѡedorовича Гулевича, палу Михаилу и палу Василло Привередовским•, палу Юхну а палу Ивану Лидуховским•. Ино я з ураду замку гсдрского Луджого• из староства пана моего его мл кїза Богуша ѡedorовича Корелжкого посылал есми ему вижом служебника моего Ивана Лелжовича Ледуховского. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавши, пришедъчи перед мене тыми словы сознал, иж [дїя] вчорашнеґо в недељу мсца априля двадцат семог дїя попь церкви ѡрменское светого Стеѡана ѡтець Вартик зо мноу, вижомъ врадovýmъ при людехъ добрыхъ стороннихъ // посылал листъ заручныи ѡ небезпеченство здорова своего слугъ и подданныхъ своихъ имена церковноґ Цепорова•. Где я, приехавъши до Баева, знашодчи в дворе пана Василья Гулевича•, давалъ есми ему лист заручныи ѡт его млсти кїза старосты луджого писаныи до него под шестмасты копами грошеи заруки ѡписаное•. Его млсть влостиве лист кїза старостинъ принаѡши вычиталъ и за са ми его ѡдалъ, а копею с того листа списаную себе взалъ•. И поведил, тымъ обычаемъ дано ему листъ врадovyи, як ся ему хотело•, а кґды ж я буду жаловать, и мнѣ ведле жалобы моеѣ также дадут листъ, в чомъ ми его потреба будет, але я кгрунту своего буду боронити подъяданныхъ поповыхъ цепоровскихъ буду бити имати на своемъ кгрунтѣ. А кґды ся и попь потраѡит на моемъ кгрунтѣ, тоґды я его кажу ѡбвесит•. А потом был есми приехавши до двора пановъ Привередовскихъ ѡ Баеве без бытности пановъ Привередовскихъ с того листа положил есми копею списаную и ѡттола будучи в дворе пана Ивана Богдановича Лидуховскоґ, показавши ему тотже листъ кїза старостинъ с печалю под заруками ѡписаныи, дал есми ему копею•, которую он до рук своихъ взалъ•.

И просиль попь ѡрменский ѡтец Вартикъ, абы то было записано. А такъ я тоѣ вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казалъ^Δ.

// [№ 144] 25. Того ж мѣца априля кѣ [28] дѣн.^Δ

97

Просиль мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого*, дворенин гсдрский пан Григорей Потѣевич Елецъ ѿ вижа, при котором бы мѣл дати пану Ивану Яцковичу Борзобагату, ключнику, городничому, мостовничомъ и воиту луцкому листы гсдрские и позовные*. Ино я з ураду замку гсдрског луцкого з староства пана моего кѣзѣ Богуша его млсти Ѳедоровича Корелжого* давалъ есми ему вижомъ служебника моего Ивана Василевича. Которыи вижъ тамъ бывши и ѿттола пришѣдчи, ставъши передо мною тыми¹ слова сознал, ижъ нынешнего дѣя в понеделок мѣца априля двадцат ѿсмого дѣя дворенинъ гсдрський панъ Григорей Елецъ при мнѣ, вижу вradoвомъ, и при людехъ стороннихъ, знашодчи пана Ивана Борзобагатаго на мѣсте в дому воитовскомъ даль ему листы гсдрський децкованыхъ три, а четвертые позвы. Первыи листъ децкованыи ѿт его млсти пана Григоря Воловича, старосты мѣстибоговский, городъничии городенский, державцы эшишског, вораньского, коневьского, дубищьского и элвеньског ѿ мощно, квалтовное насланье на именѣ зятя его млсти пана Александра Богдановича Семашка Поповичское и ѿ збите служебника его млсти Степана Моря*. А другии листъ децкованыи ѿт пана Александра Богдановича Семашка*, ижъ сынъ пана Борзобагатаго Василей, наславъши мощно, квалтовне врядника своего мосорьского Посника* и врядника велицкого Гришковского и з ылыми многими помочниками своими на именѣ его млсти Поповичи, врядника его тамошнего Степана, слугъ и людѣи поповиджихъ позбивали и поранили и в тот, дѣи, часъ шкоды великие поделали*. А третии листъ децкованыи, што ѿнъ мощно, квалтомъ наславъши врядника своег мосорьского Станислава Рудского з многими людми, служебники и подданными своими мосорьскими з ылыми помочники своими // на именѣ пана Александра Семашка Поповичкое* служебника его млсти старосты мѣстибоговског пана Григоря Воловича Степана Моря, которыи для робо т лесныхъ попелов и ваичусу и клепок тамъ в томъ именѣ Поповичохъ все зложене свое маючи, мешкаль и именѣя Мелницкий пана Семашковы в мощи своѣи за порученемъ пана Семашковымъ мѣль*, збивши и ѿкрутне змордовавъши ѿ везело своемъ часъ немалыи деръжалъ. И в тот, дѣи, часъ при томъ квалтовномъ наеханью шкоды многие поделали. А четвертые позвы ѿт пана Александра Богдановича Семашька, ижъ панъ Иванъ Борзобагатыи того року прошлого шестдѣсятого* на влостныи кгрунт его млсти именѣя Поповичкого* за рѣчку Дубовицу в лесъ великий впустилъ на зимованѣ триста и ѿсмынадцат ѿвецъ земенина гсдрского повѣту Володимѣрского пана Ждана Томковича Коиленьского, с которыми, дѣи, ѿвцами волоши в том лѣсе час немалыи мешкаючи, шкоды великие починили*, дерево потребное вырубали и лесъ спустошили ѿ пображе сѣна, ѿ спаленье буды, клепокъ и ваичусу, ѿ

97 зв.

¹ Слово «тыми» написано двічі.

розогнае будьниковъ, ѿ поделанье шкоды и ѿ ингышия многия речы, што ширей а достаточней на троихъ листехъ делюваныхъ и на четвертьтыхъ позвехъ его крелевское млсти каждая речъ меновите ест ѿписана. За которыми листы делюваными и за поэвы зложилъ ему рокъ• передъ гсдремъ королемъ его млстью стати ѿт поданья листовъ, тоестъ ѿт сего дѣя понедѣлька мсца
98 априла двадцать ѿмого дѣя за чотыри недели. А ѿсветчивши // то мною вижомъ врьдовымъ и людми сторонними, которые на тотъ часъ при насъ были, ишолъ ѿт него прочь.

И просилъ дворенинъ гсдрскый панъ Елецъ, абы то было записано. А такъ я тое вижово сознае до книгъ замковыхъ записати казалъ ∞^Δ.

[№ 145] 26. Того ж мсца априла кѣ [28] дѣя.

Пришодчи передъ мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, бояринъ гсдрскый Михно Иванович Гулалъницкий жаловалъ и ѿповедалъ самъ ѿт себе и ѿт оца своего Ивана тымъ обычаемъ•, што ж, дѣи, тыхъ часовъ недавно прошлыхъ на день сватого Юря мсца априла двадцатъ третего дѣя в сѣреду былъ есми ѿ брата своего ѿедка и пилъ есми в него пиво волное. И в тотъ часъ тамъ же будучи суседове мои Иванъ Марьковичъ зъ братомъ своимъ Степаномъ и з сыномъ своимъ Маргиномъ и з ынгышими помочники своими мене безневиле били, мордовали•. Тогда послышавыши то ѿтець мой, ижъ мене бьютъ, прибегъ мене ѿт нихъ ратовати. Они и оца моего збили, зморьдовали, только за мертвого зоставили•. И не вѣдаю, естли с того бою живъ быти можеть. А в тотъ, дѣи, часъ при томъ бою згнуло в мене полъкопы грошеи з мошою и двѣ шапки: ѿдна моя чорная столбоноватая, купленая за семь грошеи•, а другая шалка ѿлова чорная, круглая, за чотыри гѣши.

Дла чого жъ на ѿгледае збитя своего и ранъ оца своего бралъ в мене
98 зв. вижомъ // з ураду замку Луцкого боярина гсдрского красносѣлского Семена Горьдуновича. Которыи вижъ тамъ бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми словы созналъ, ижъ видѣл есми на Ивану Микитъчичу Гулалъницкомъ в голове рану битую синною•, а на лѣвои руке две раны синихъ битыхъ и на лѣвомъ боку также рана битая синяя. А на сыну его Михну видѣл на обудву рукахъ раны битые синие.

И просилъ Михно Иванович, абы то было записано. А такъ я тую жалобу и ѿповедае его и вижово сознае до книгъ замковыхъ записати казалъ ∞.

[№ 146] 27. Того ж мсца априла кѣ [29] дѣя.

Пришодчи передъ мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, его млст панъ Климентъ Воиличъ Колесницкий• весполек из сестрелками своими Михайломъ а Крыштофомъ Богуѿаловичи Лабунскими жаловали и ѿповедали тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, ѿтецъ ихъ панъ Богуѿаль Лабунскый

правовался с кнѣземъ Миколаемъ, с кнѣземъ Щѣфаномъ, с кнѣземъ Юремъ• а с кнѣземъ Владиславомъ Андреевичи Збаражскими ѿ кгрунт земланыи имения своего Лотовска а имения ихъ Грицова•. Тогда пан Богуѳаль Лабуньский презыскал былъ на князехъ Збаражскихъ пѣтсот копъ тридцат копъ пат копъ и пѣт грошеи•, а ѿ двусту копахъ грошеи кнѣзи Збаражские заставили ему имения свое Грицово зо всимъ на все якъ ся в собе маѣт. И еще надъ то листомъ своимъ ѿписали подъ заруками немалыми и тогъ имения Грицова безъ року ѿписаного в негъ ѿкупати и ни в чомъ кгрунту земланого имения его Лотовского посегати не мели. Которогъ имения ихъ Грицова пан Богуѳаль Лабуньский, а по смерти егъ я, ѿпекуи детей его, с Климент[омъ] // колжонадцати летъ в спокоиномъ держалло были, на што ж и листъ еднадцкии записныи на паркгамене с печатми завесистыми писаныи в себѣ маючи, передо мною покладалъ и былъ вычитанъ с початку ажъ до колца. В которомъ листѣ заруки ѿписано пѣть тисечеи копъ грошеи•, тоѣст на гсдря короля его млст три тысячи копъ•, паномъ едначомъ в листѣ ѿписанымъ тысячу копъ•, а стороне тысячу копъ и то доложено, ижъ кнѣзи Збаражские безъ року того имения Грицова• в пана Лабуньского выкуповати не мели•, а выкупивши тому имению пана Лабуньского Логовиѣ кривдъ жадныхъ чинити и ни в чомъ кгрунту земланого посегати не мели•, ѿдно по границахъ и знакохъ положонныхъ в листѣ меновите ѿписаныхъ вѣчнѣ держати мели•, што ширей а достаточней на листѣ записному ест ѿписано•. То пакъ, деи, кнѣзъ Миколаи Андреевичъ Збаражский, староста кремандкий, не ѿтдавши тыхъ пнѣзии двохъ сотъ копъ грошеи•, тоѣ имения Грицовъ молно, кгвалтомъ, не дѣбаючи на листъ записныи и на заруки в немъ ѿписаные, подъ свою моцъ взалъ, держит и вживаѣт, а намъ тыхъ пнѣзии двохсот копъ грошеи ѿдати, ани того имения Грицова в держанѣ наше пустити и поступити не хочѣт. И еще, деи, надъ то ѿт того имения Грицова позаймалъ собе ставы и посыпалъ гребли ку властивому кгрунту имения нашего Лотовского•.

99

И хотечи его млсть пан Климентъ Воиничъ восполок изъ сестренжами своими паномъ Михаиломъ а Крыштоѳомъ ѿ то мовити, просили, абы то было записано. А такъ я тую жалобу и ѿповѣдаѣ ихъ до книгъ замковыхъ записати казалъ ∞^Δ.

// [№ 147] 28. Того ж мѣца априля кѣ [29] денъ.

99 зв.

Писалъ и присылалъ до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого•, панъ Михаилло Несведкий•, врандникъ загоровский, ѿповѣдаючи тымъ ѿбычаемъ, што ж, деи, панъ его его млсть панъ Петръ Богдановичъ Загоровский, маршалокъ гсдрский•, держалъ имения ѿт пнѣа Богуѳала Лабуньского, тоѣст половицу Судилжова а половицу Тилкова а Перегоновыи ѿ двохсот копахъ и в тридцать копахъ грошеи монеты и личьбы литовское. То пакъ, деи, его млсть панъ мой•, ѿтежчаючи до гсдря короля его млсти, розказалъ мне тые пнѣзи• ѿт пана Климента Воинича Колесницкого• и ѿт сестренцовъ Лабуньскихъ взати

и тыхъ именеи их имъ поступити•. То пакъ, деи, я водле росказаня пана своего в тую недѣлю прошлую по сватом Юри• мсца• априла двадцат сегомо дѣя ѿт пана Климента Воинича и ѿт сестрѣнцовъ его млсти тые пѣзи вси сполна двесте коп и тридцат копь грошеи личбы литовское до рукъ своихъ взаль• и тые именья половину Судилкова, половину Титкова и Перегонояцы вси их млсти через служебника пана моего на има Павла Пашковича поступити и в держанье ихъ млсти дати тые именья зо всимъ на все як сами в себе здавна мают• пустит казалъ.

И просил, абы то было записано•. А так я то его ѡповедаѣ и через лист писаныи визнаѣ пѣа Михаила Несвелкого, врадника загорѡвского, до книгъ замковых записати казалъ ∞^Δ.

100 // [№ 148] 1. Лѣт Бож нарож ꙗ̄ ѿ̄ ꙗ̄ [1561] мсца мая ѿ [2] дна¹.

Казано записати•. Присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростѣг луцкого•, кѣзь Яков его млст Василевич Крокотка Яловицкии, поведаючи ѡ ѡробѣ дочки своеѣ пѣѣ Мари Василевоѣ Привередовскоѣ. И просил ѡ вижа, при котором бы она за доброе памѣти своеѣ тастамѣнт справовати мѣла•.

Ино я з ураду замку гсдрьског Луцког з староства пѣа моего его млсти кѣза Богуша Ѳедоровича Кореджкого посылал есми вижом Михаила Маргиновича Полоджкого. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною восполок из служебникомъ кѣза Якова Яловицког визнавал и ѡповедал тым обычаем, иж пѣи Маря Яковояна Василея Привередовская, будѣчи во имѣлю Привередове, лежащи ѡ ѡробѣ своеи еще за зуполное а доброе памѣти своеѣ при мне, вижу врадвом и при зацных людѣи [!] добрых шлахты•, добро и всю маелност свою кому хотѣчи водле мысли своеѣ ѡказовала и тастамѣнт ѡстаточное воли своеѣ справовати казала. И кгда ж тастамѣнт написано и перед нею прочитано, тогды она просила тыхъ зацных людѣи пѣѡв а приятелѣи своих, которые на тот час при тастамѣнте справованя были, абы печати свои приложили их млсть за прозбою еѣ печати свои до тог тастамѣнтѡ приложити рачили•. Где тут же стоечи передо мною служебник кѣза Якова Яловицкого покладал тастамѣнтъ под печатми людѣи добрых и был вычитан с початку аж до конца, которыи тастамѣнт так са в себе маеть^Δ.

«Во има створителя моего я, раба Божя Маря, жона Василя Привередовского, выrozumела есми, иж на сем свѣте нѣт певнѣишог каждому члѣку ништо иншоѣ, ѡдно смертъ•. Про то я будѣчи на свете ѡробою, а в целом розуме, казам справити сию мою духовяницѡ, иж бых сама перед ѡсобою

---

¹Справу записано иншим почерком.

своею // ее справила. Наперед, если ма Гсѣь Бог с того света взати рачит, дѣу свою полецаю его светои млсти, а тело мое ѡтец мои кѣзь Яков Крокотка Яловицкии а муж мои пан Василеи Привередовский поховати мают в¹ Чесног Креста ѡ Словичох и муж мои Василеи с тых моих рухомых речеи, которыи в нег в дому са достали, дати по дѣши моеи по церквямъ Яловицким, яко там, где будѣт тело мое лежати в Чесного Креста, так и на тую церков светог Дмитрея, иж бы год ѡд годѡ по мнѣ памѣт водлуг закону нашог хрестанског бывала. А што са ткнет всех маелностеи, так теж и готовых грошеи, которые по долгом есть: сребра, перел, шат вшелакых, конѣи, быдла, цену, котлов и всех домовых речеи, которыи я вси тыи ѡт мала и до велика з дому ѡца своего его млсти• кѣза Якова Крокотчина привезла и нагнала в дом мужа моего пѣа Привередовского, то вси тыи речи мают са ѡстати при мужи моемъ, а ѡтец мои и дочка моя, которую маю с перьшим мужем моим Василемъ Красовскимъ• и ниhto з ближких моихъ тых всех моих речеи на мужи моем пану Василу Привередовском поиживати не мают. Што са дотычет, иж муж мои пан Василеи Привередовский зостал мнѣ винен двѣсте коп грѣеи, на што и запис его ест, а другую двѣсте коп грѣеи вѣно мне ѡправил на третей части имени своем Привередовскомъ, на што ж и запис по тому ж есть. Если его сватая млст с тог света рачит взати душу мою, тогды ѡтец мои его млст кѣзь Яков Крокотка а дадко мои пан Дмитръ Козинский мают ведлуг записов мужа моего пѣа Василевыхъ Привередовского всю сполна чотыриста копъ грѣеи литовских на нем справити або пак ведлуг записов мают са в люди в части его привередовские ѡвезати и то в себе держати, // поки дочка моя, которую мамъ с перьшим мужем моим Василем Красовскимъ, лет своих доростѣт, в тот час, выховавши ее, замуж ѡтец мои и дадко мои с тьми чотырмасты копами грѣеи выдати мают. И ѡсобливе есми слезне просила ѡца своего кѣза Якова Яловицкого и дадка моего пѣа Дмитра Козинского, иж бы до лет тую дочку мою Ѡвдохну, которую-м с перьвым мужем своим прибыла, цнотливе а добре в своих ѡпеках и ѡв обороне мели. Пакли ж, чога Бже ѡховаи, на тую дочку мою Ѡвдохну смерти, тогды тая чотыриста коп грѣеи малжонок мои пан Василеи Привередовский• тепер през листы свои записал, яко-м первеи всеи духовницы моеи выобразила, так и тепер през руки ѡца и дадка моего всѣмъ сестрамъ моим роженным маѣт быти ѡдана, а сестры мои тую суму пнзеи мают промежку себе розделити. А не мела есми при собе гербу моего и просила есми его млсти ѡца своего кѣза Якова Крокотки• и его млсть на прозбу мою вчинит то рачил и печат свою приложил к сеи моеи духовницы. А при том были и тог добре свѣдоми люди добрые его млст кѣзь Богдан Василевич Масалский а пан Семен и пан Дахно Михайловичи Зброховича Перекалские. Яко ж ѡстне их млсти всихъ верхоописаных панов просила есми ѡ приложене

101

¹Очевидно, далі пропущене слово «в церкви».

печатеи к сеи моеи дѡховницы. Их млсть на проѡбу мою то вчинити рачили и печати свои к неи приложили*. Писан ѡ Привередове лета Божого нароженѧ тисеча па тсот шесат первого мсца мая первого дѣя»^Δ.

И просил кѣзь Яков Крокотка через служебника своего мене за то, абы то было записано. А так я вижово сознаѣ и тастамент слово ѡт слова до книгъ замковых записати казалъ'^{∞ Δ}.

101 зв. // [№ 149] 2. Того ж мсца мая ѡ [2] дѣа.

Казано записати*. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, его млст пан Михаило Мышка, подстаростии мозырский, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаем, што ж, деи, его млсть* кѣзь Костентин Костентинович Острозский, воевода киевский, маршалок Волыньское земли, староста Володимерский владнику его варковскому Матысу и людем варковским ѡповеди и похвалки чинит на здорове их стоит, хотечи их ѡ горло приправити. Дла которых, деи, ѡповеден и похвалок тот владник и подданные его млсти люди варковские небезяе чни здорова своег*. А ку тому, деи, часов недавно прошлых в пост великий перед Великоднемъ за дви недели мсца марта двадцат третег дѣа владник дубельский пан Гневош Воронович за росказанемъ его млсти княѡжедким, наслаяши ѡмыслне подданных его млсти кѣза Костентина погореледких и рачинских моцно, кгвалтом на влостивый кгрунт в дуброву имѣня Варковского патинадцати члѣков его млсти варковскихъ побивали и помордовали и патеронадцатеро коней з возы с хомуты з сокеры*, а з них самых сѣрмаги, кожухи, шапки, поясы с калитами и с пенѣми в них побрали и шкоды немалыи поделали, которых, деи, тых всех шкод реестръ написаныи в себе быти поведают*. А потомъ, деи, кухар его млсти на има Станислав з ыменя Варкович ехал до Бородич через имѣе его млсти кѣза Костентиново Ивань. В тот, деи, час подданные княѡжедкий иванский, перенемши тог кухара на добровольнои дорозе во Иваню, ег самог безвиине збили и не[...]¹ речеи побрали, домагаючиса в нег нияког мыта. Которые, деи, ѡн вси шкоды на реестре меновите списаные в себе мает.

102 Хотячи его млст пан Михаило Мышка ѡ то мовити, просил за то, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповеданье // его млсти до книгъ замковых записати казалъ^Δ.

[№ 150] 3. Того ж мсца мая д [4] дѣа^Δ.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, служебник его млсти пѣа Олександра Болдановича

---

¹ Дви останні літери в слові ледь прочитуються – «ли», але втрачається смисл «нели». Має бути «немало».

Семашка на има Томко Судовский*, жаловали оповедал тым обычаем, што ж, деи, пан Иван Олехнович Борзобогатыи и малжонка его пѣи Маря и сестра ее пална Гална Василевны Семашковны Рыканские кгвалты, наездьки, бои, кривды и втиски, оповеди и похвалки мнѣ самому, слугам и подданным пѣа моего людом пелепелѣдким завжды чинат через вадника, слуг и подданных своих без бытности пѣа моего. А тых, деи, часов недавно прошлыхъ мѣца апрѣла двадцат сего дѣа в неделю вадник рыканский Станислав Трыстинский во именю сполечном Пелепелѣках, наславши подданных пѣа своего на став посполитыи пелепелѣдкий, гуси подданных пѣа моего колжодесат занавяши зо ставу и на поле яловое залнавяши, самъ з ними побил. Которых всѣх шкод подданныхъ пѣа своего реестръ меновите написаныи в себе быти поведает. И еще, деи, над то тот же вадник рыканский Станислав Трыстинский ѓ подданных пѣа моего людеи пелепелѣдких мощно, кгвалтом човны поудбирал на став посполитыи дъежчати [!] рыб ловити, поила быдлу и конем не допускает и воды брати забороняет. Дла чого, деи, подданные пѣа моего дже колжко члѣков проч пошли // и илшиє дла таковых кривдъ хотат прочити*. Ку тому, деи, тых часов недавно прошлых жонка пѣа моего дворная на има Марушка, зашкодивяши немало з двора панског, з Лаврова, втекла. Которое доведавшиса, иж она мѣшкает во именю пѣа Ивана Олехновича Борзобогатог в Тополю на има в Тишка ѓ тивона, я, деи, там приездил, маючи при себе людеи сторонних, хотачи ее прирдчити. Они, деи, мене в тот час мало не забили и оную жонку межи собою скрыли.

102 зв.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае его до книг замковых записати казал' ∞^Δ.

[№ 151] 4. Того ж мѣца мая ѣ [5] дѣа.

Казано записати*. Приездил до мене*, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, пан Василей Ѳedorовича Гулевича оповедал именем его млсти пѣа своего кнѣа Костелтина Костелиновича Острожского, воеводы киевского, маршалка Волынского земли, старосты володимерского, тым обычаем, што ж, деи, пан Иван Олехнович Борзобогатыи Красенский сам именем дадка своего, ключника луцкого пѣа Ивана Яцковича Борзобогатого описал са листом своим, иж мают дати кнѣю Костелтину его млст в Дубне шестсот кол грѣи по Велицѣдни за чотыри недели, которые, деи, пѣзи гсдрь корол рачил росказати имъ его млсти дати.

И просил ѡ вижа, при котором бы вадник дубенский пан Гневош Воронович тьи пѣзи ѡт них брати мѣл. Ино я з ураду замку гсдрьског Луцког давал еси ему вижом служебника моего Ждана // Кабрияловича Боргноведжого. Которыи виж там бываши и ѡтгола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж дѣа вчорашнего в неделю мѣца апрѣла четвертог дѣа пан Гневош Воронович, вадник дубенский, при мне, вижу врадовом, и

103

маючи при себе людеи добрых сторонних, ожидал пѣов Борзобогатых через ден споранку аж до вечора, а панове Борзобогатые сами не были и никого от себе с пѣназми не присылали, ани жадной ведомости от том знати не дали. Што пан Гневош, врдник дубенский, свѣтчил мною, вижомъ и людми добрыми сторонними.

И просил пан Василеи Гулевиц, абы то было записано. А так я туе¹ вижово сознае до книг замковыхъ записати казалъ^{Δ ∞ Δ}.

[№ 152] 5. Того ж мѣца мая ѿ [8] дѣя.

Казано записати*. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, земенин гедрьский пан Андрѣи Иванович Колпытовский, жаловал и оповедал тым обычаем, што ж, деи, пан Грицко Холоневский заставил ему двох чловеков в Холоневи, Жука а Климка, на што и лист его записный в себе быти поведаеть, которых, деи, тых двох члѣков пан Колпытовский от десяти лет в спокойном держало мает. То пак, деи, 8 волторок прошлыи мѣца мая шостого дѣя пан Василеи Андреевиц Холоневский, нашедши мощно, кгвалтом на дома тых подданных его Жука и Климка самых позбивал и два кони половых кгвалтовяе в них побрал, в чом себе кривду и шкodu немалую быти мениг.

103 зв. И просил, абы то было записано. А такъ я // тую жалобу и оповедае пѣа Андрея Колпытовског до книг замковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 153] 6. Того ж мѣца мая ѿ [10] дѣя.

Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, служебник пѣа Станислава Стужинског, ротмистра киевског, на има Ян Длужневский* жаловал и оповедал на врад мѣста Луцког, на Степана Пинчука, лантвойта, и на радец тым обычаем, што ж, деи, дал есми пушкаррови местскому Костантинови гаржабуз направовати. Он ми его не отдал, поведаючи, иж тот аржабуз пан Кросинский взал. И кды ж есми от то на нег жаловал пану воиту Борзобогатому, он мне с ним росказал справедливост вчинити. Тогды с права вказано ему присагу. Ино пан лантвойтъ и радцы роты ему на присагу выдати не хочут и присагат ему не казали, а мне ку шкoде немалои приправили.

И просил Ян Длужневский, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае его до книг замковых записати казал*.

---

¹Виправлено з ю на е, перше було «тую».

[№ 154] 7. Того ж мѣца мая аї [11] дѣа.

Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, кнѣз Томаш Хоѣнскій, поддякании костѣла Луцког, восполок з Вацлавом Соколожским, вѣдником лысчицким, жаловали и ѡповедали тым ѡбычаем, што ж, деи, дѣа вчорашнег в субботу мѣца мая десатог дѣа мелник пѣи Звѣровои с Клечан Степѣта, приехавши силоу, модо на дом тивона лысчицког на *има Ромалца*, самого збил, змордовал, и хотѣли его поимати, ѡн втек и ѡтбег ручници. Што, деи, есми людми сторонними ѡсветчалъ и збитъе // тивоново и раны ѡбводил.

104

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедае до книг замкових записати каза^А.

[№ 155] 8. Того ж мѣца мая вї [12] дѣа.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, пан Григорей Олизаровскій, вѣдник хорлуцскій, жаловал и ѡповедал тым ѡбычаем, што ж, деи, подданыи пѣа моего люди хорлопѣские Сенец, Конон из сыномъ, а Хомица Грицинич zostали были вины некоторую суму пѣи подданыи его млсти воеводы вилѣнског жидомъ ѡлыцким, за што есми сам поручилса, иж то они мѣли на рок пѣяныи заплатити. А они не заплативши тог долгу и зашкодивши немало з ыменя пѣа моего пѣа Марка его млсти Журавницког, владыки луцког, проч повтекали. То пак тыхъ часов на ден светог Николы ѡ ярмарку Жидичинскомъ будучи, люде хорлопѣские в Жидичинѣ ѡбачили збега а властивого ѡтчича хорлопѣског, по котором я прирек и поручилса и вже есми за них почал долгъ платити, дали ми ѡ том знати. Я на завтрее дѣа сватог Николы мѣца мая десатого дѣа в субботу посылаа есми служѣбников своих Яна а Ивана з людми сторонними, которые там приехавши и впросивши вижа ѡ вѣдника ѡтца архимандрыова в Михаила Смыковског, служѣбника сподинова¹, на *има Иева*, с которым шедши, поймали [!] збега ѡтчича востивого² хорлопѣског Хомицѡ Грицинича и приведши до монастыра, просили ѡ казнъ, где бы его мели ѡсадити. То пак, деи, тот вѣдник его млсти ѡтца архимандрытов Михаилу Смыковскій ѡног члѣва в них ѡгнавши пустил, а служѣбников моих збил. И в тот, деи, час при том бою стало им // шкоды ѡ пѣа десат копѣ грѣи, которых всих шкод реестръ меновите написаныи в себе быти поведает. Я, деи, потом сам ездил до его млсти ѡтца архимандрыта, просачи справедливости на того вѣдника. Его млсть ѡтец архимандрыт поведил, иж то ест служѣбник того ж

104 зв.

¹ «сподинова», тобто «господинова» отця архимандрита.

² Пропущено літеру «л», треба читати «востивого».

пїа, которого и ты его млсти владыки луцкого там, деи, собе права вживаите. И справедливости мнѣ з ним вчинити не хотѣл.

И просил Ян Олизаровских [!], абы то было записано. А так я тую жалобу и оповѣданѣ его до книг замковых записати казал.

[№ 156] 9. Того ж мѣца мая дї [13] дїа.

Казано записати•. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Ян Павлович Жуковецкий жаловал и оповѣдал сам ѿт себе и ѿт жоны своеѣ пїеи Зоѣи Яцковны Жуковецкой тым обычаемъ, што ж, деи, вчорашнего дїя мѣца мая третнадцат дїа 8 волгрок пан Ян Хрустицкий сам ѿособою своею зъ служебниками и помощники своими приехавши моцно, кгвалтом на влостивый кгрунт имени моего Жуковецкого паробков моих дворных пати члѣков збил, а шостог, на има Гаврила не вѣдати, где его задѣлъ; волов моих с плугами дванадцат, коней двое, сокер двѣ побрал и до имени своего загнал. А перво, деи, тог року палцесат деватого пан Ян Хрустицкий также наехавши моцно, кгвалтомъ на кгрунте Жуковецком волов моих дванадцат с плугами, свереп двѣ, сермаг чотыти, сокер двѣ побрал и до сих часов ничего ми не поворочал•.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповѣданѣ его до книг замковых записати казалъ.

105 // [№ 157] 10. Того ж мѣца мая сї [16] дїа.

Казано записати•. Приездил до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, пан Василей Феодорович Гулевича, оповѣдал именем его млсти кнѣа Костентина Костентиновича Острозского, воеводы киевского, маршалка Волынского земли, старосты володимѣрского, тым обычаемъ, иж, деи, гсдрь корол его млст рачил розказати дати княжати его млсти з мыга коморы волынского пїомъ Борзобогатым тисачу копъ грїеи. То пак, деи, Борзобогатыѣ част ѿных пнѣи его млсти ѿдали, а шестисот коп грїеи еще не ѿдали, на што, деи, пан Иван Олехнович Борзобогатыи Красенский и лист свои записный дал, иж мел его млсти тые пїзи на рок пѣяныи ѿдати. Который лист пан Гулевич передо мною ѿказовал под печатю пїа Ивана Олехновича и под датою року теперешнего шестцесат первого апрѣла первого дїа и был вычитанъ с початку аж до конца. В котором написано, иж под добрым словом мел тые грїши по Велицедни за чотыри недели ѿдати. И так доложено, иж если бы на тот рок не ѿдали, тогды волно его млсти кїю Костентину, в которое хотечи имѣне их казати ѿвезати, чого ништо заборонати не мел под ѣтрачѣнемъ почтивости•. Што ширѣи а достаточнѣ на листе его записном ест ѿписано. То пак, деи, тот рок вже давно проминул, а ѿн, деи, и до сих часов тых пнѣи шестисот коп грїеи не ѿдал.

И просил ѿ вижа, при котором бы са во *имене* их водлуг листу записног ѓвезати мѣл. Ино я з урадѣ замку гсдрьског Луцког давал есми пану Василло Гулевичу вижом служебника моего Ивана Лѣжковича Лидуховского. Которыи виж там бываши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми *слова* сознал, иж дѣа вчорашнего в чѣвергъ на ден Вознесѣня Христова // мсца мая патогонадцат дѣа пан Василѣи Гулевич при мне, вижу врадовом, и маючи при себе людеи добрых, шлахту, будучи в Красном ѣ дворе, ѿдно ж пана Ивана там нам не повѣдили, але, *дѣи*, есмо застали матку его панною Ѡлехновую, которои пан Василѣи поведал, иж пан Иван, сын твои, ѿписалса листом своим кѣзю Костентину его млсти шѣстсот кол грѣшеи на рок пѣвныи ѿдати и не ѿтдал. Я, поведаѣт, теперечи тут приехал, хотя *чи* са во *имене* ваше ѓвезати водлуг листу записного сына твоего. На то пѣи Ѡлехновая повѣдила, если же гсдрь корол его млст розказал дати кѣзю Костентину, тогды з мыта коморы волыжское, я, поведаѣт, сама и сынове мои мыта не *вживаемо*, держит мыто дѣвер мои, пан Иван Борзобогатыи, ключник луцкии. А хто мыто держит, тот нехаи и тые пѣзи платит. *Ѣвазаны* во *имене* не поступлю и того дуже боронити буду до горла моего. Пан Василѣи Гулевич на то повѣдил, иж сын твои, пан Иван ѿписалса под почтивостю своею тые пѣзи шѣстсот кол грѣшеи дати, або во *именю* своем, в котором его млсть кѣзь Костентин похочет ѓвазаны поступити. А кгда ж пѣзеи на рок пѣвныи не ѿтдал, я водле ѿпису его во *имене* ѓвезуюса. Она повѣдила, иж мнѣ сын мои тог не повѣдал, ани я ѿ том ведаю, ѿдно як *перво*, так и тепер тебе, пѣе Гулевичу, поведаю, иж ѓвазаны во *имени* не поступлю, а ты ед себе ѿт мене проч. Што пан Василѣи Гулевич ѿсвѣтил мною, вижом врадовым и шлахтою, людми добрыми, которые на тот час при нас были.

И просил пан Гулевич, абы то было записано. А так я тоѣ ѿповѣдаѣе его и вижово *сознане* до книг замковых записати казаль^А.

// [№ 158] 11. Того ж мсца мая иѣ [18] дѣа.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког, его млст пан Григорѣи Василѣевич Чаплич, жалуючи и ѿповѣдаючи тым обычаем, што ж, *дѣи*, тых часов недавно прошлых мсца мая третѣнадцат дѣа ѣ волгорок пан Мартин Ясеничкии сам ѿособою своею з служебниками и помочниками своими, приехавши модно, кгвалтом на влостивыи кгрунт *именя* его млсти Понѣбылског, людеи понѣбылскихъ на поли боронуючих чотырох члѣбков на *има* Сѣнца Перича, Мишка Гостиловича, Пилипца Мицинича, Гарасима Тишича збил и поранил ѿкрутне, с которых, *дѣи*, ран велми са зле мают и не ведомо *естли* живы будут. И в тот, *дѣи*, час при том бою шкоды немалыи им са стали, которых реиسترъ меновите написаныи все быти поведаѣт.

Дла чого ж брал в мене з уряду замку гсдрьског Лудкого на о҃гледање тых людеи збитых и пораненых вижом служебника моего Ждана Кгабрияловича Боргноведког. Которыи виж там бывши и о҃ттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж о҃гледал подданных его млсти пѣа Григоря Чаплича людеи понебылских и виде҃л в Филипа Жуковича три раны в головѣ кривавых, в Мишка Гостиловича также в головѣ три раны кривавых, в Гарасима Тишича две раны кривавые, одна в головѣ, а другая за плечима, в четвертого Сєнца в головѣ рана кривавая.

И просил, абы то было записано^а. А так я тую жалобу и оповедање его млсти до книг замковых так теж и вижово сознање записати казаль^а.

106 зв. // [№ 159] 12. Того ж мєца мая иї [18] дїа.

Казано записати. Писала и присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого, кнїни Ивановая ѳедоровича Четверте҃нская, кнїни Марина Киселе҃вна о вижа, при котором бы мѣла дати позвы его кроле҃вскои млсти кнїзю Матѣю Василевичу Четверте҃нскому о мо҃дно к҃валтовное наслане врадника четверте҃нског на влостивыи к҃рунт именя еє Лито҃гоши о҃вес пожати казал и побрање пола еє влостивого на двана҃дцат мац к҃валтовне поборати и поѣяти казал, и подрање бчол, и побране сена и о илше многие речи, што ширеи, а достаточнеи на позвех гсдрьских ест описано.

Ино я з уряду замку гсдрьског Лудкого посылал есми вижом служебника моего Степана Климовича. Которыи виж там бывши и ставши передо мною тыми словы сознал, иж мєца мая пато҃г дїа в поне҃дѣлок кнїги Ивановая Четверте҃нская при мне вижу врадовом посылала кнїа Юря Свирског и при нем служебника своег Хому до кнїа Матѣя Четверте҃нского с позвы гсдрьскими и к҃дгы ж есмо на Яровицу до двора кнїа Матѣева приехали, питали есмо служебников о кнази его млсти. Они повелили, иж еше его млст спит. Мы там ждали час немалыи, а потом кнїзь Матѣи вышодчи на двор, стал пытати кнїа Свирского: «Чи и ест, а о чом прише҃л?» Он повелит: «Кнїни Ивановои». И почал позвы давати^а. Его млст кнїзь Матѣи позов не брал и его о҃т себе посохом закованым пхнул, а то҃г служебника кнїни Ивановои Хому поймавши, збити и до везєня своег о҃садити казал, поведаючи, иж то ест заби҃ца брата моего небожчика кнїа Ивана Четверте҃нского. И ко҃на его зь сєдломъ и з опанчою взати казал^а. А потом того ж дїа кнїни Ивановая при мне вижу врадовом з людми сторонними посылала // повторе тые позвы через того ж кнїа Свирского, которыи приехавши до двора на Яровицѣ позвы его кроле҃вскои млсти на дворе видечи кнїа Матѣя положил и рок о҃знамил, абы за тыми позвы его млст кназ Матѣи перед гсдрем коро҃лем его млсно стал о҃т поданя позов, тоест о҃т поне҃делжа, мєца мая пато҃г дїа за о҃сѣм неде҃л^а.

107

И просила кнїна, абы то было записано. А так я тоє сознање вижово до книг замковых записати казал^а.

[№ 160] 13. Того ж мѣца мая ꙗ̅ [20] дѣя.

Казано записати^о. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког^о, его мл отец Иона, архимандрит жидичинский, оповедаючи и обтежливае жалуючи тымъ обычаем, што ж, деи, вчорашнего дѣя в понеделок мѣца мая девятнадцат дѣя пан Иван Олехнович Борзобогатыи, ключник, городничий, мостовничий замку Луцкого, сына своего Петра з многими слугами¹ своими а помощниками его, наславши модно кгвалтом на двор именя его млсти церковного Боголюбский, светлицы² замок отбили и окна повыбিরали и в клетѣ замок, защепки и прибои побили и поламали^о, а врадника его млсти боголюбского Игната самого поймавши, збили, змордовали и за шию очепивши, по полю его водили.

Дла чого его млст отец архимандрит на обвожеле того кгвалту и на огледае ран врадника своего^о брал в мене вижом служебника моего Матыса Лещинског. Которыи виж тамъ бывши и оттола приехавши, ставши передо мною тыми слова созналъ, иж будучи в дворе Боголюбскомъ видел есми в светлицы окна // повыбиваныи замки, защепки и прибои в клетѣ побиты и поламаны, а потом огледал есми врадника боголюбского Игната, збитого, и видел есми в него за плечима три раны битых синавых, рука правая збита и вса опухла.

107 зв.

И хотечи его млст отец архимандрит о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае и вижово сознае в книги замковыи записати казаль^а.

[№ 161] 14. Того ж мѣца мая ꙗ̅ [20] дѣя.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, врадник жуковский пан Сабостан Костеновский, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаем, што ж, деи, тых часов, недавно прошлых в четвергъ на ден Вознесения Гдѣна^о мѣца мая патнадцат дѣя подданныи ее млсти кнѣни Илиное люди заредкие на има тедец Мацынич с помощниками своими, едучи з Билевског торту, поткавши на добровольнои дорозе мещанина ее млсти пѣе Богушовое жуковског Савостиана, самог збил и наимита его Максима, звезавши и двое коней з возы и зо всѣмъ на всѣ побравши, до двора Сатыевског отвели и до сих, деи, часов тог наимита ѿ везеню держат. О што, деи, вжо подвакрот посылал до врадника сатыевског, просачи справедливости. Он, деи, тог наимита выпустити, коней поворочати и справедливости на людеи зарѣцких вчинити не хочет^о.

¹ Слово «слугами» написано двічі.

² Возможно, пропущенный приемник в – «в светлицы».

И просил владник жуковский, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедање его до книг замковых записати казал.

108 // [№ 162] [15]¹. Того ж мѣся мая кѣ [23] дѣя.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Собы, подстаростег лужкого• земенин гсдрьский пан Богдан Богданович Колмовицъский, служебник его млсти кѣза Романа Сожгушжовича, старосты Житомирског, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, дѣи, тых часов недавно прошлыхъ мѣся мая четвертогонадиат дѣя в среду владник его кнегининский Валентья с подданными его кнѣгининскими на просо новину копал. То пак, дѣи, в той час пан Семѣн и пан Дахно Михайловичи Перекалский, не маючи до тог жадной причины, пришедчи з слугами и с подданными своими, молно, кгвалтом на влостивыи кгрѣнт земли кнегининское владника его Валентья и подданных его десети члѣжов збили, поранили и полупили, вziali, дѣи, в них сокѣръ чотыри, мотык шест, сѣрмаг десат, шапок десет.

И хотечи пан Богдан Колмовицъский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедање его до книг замковых записати казалъ.

[№ 163] 15 [16]. Того ж мѣся мая кѣ [23] дѣя.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Собы, подстаростег лужкого, земенин гсдрьский пан Иван Михайлович Гулевича оповедал и вызнавал тымъ обычаем, што ж, дѣи з выроку его млсти пѣа Миколая Радивила, воеводы вилѣнског, маршалка земского, канцлера Великог Кнѣзства Литовского, старосты берестейског, державцы борисовског и шовлеянского, всказано на мнѣ его млсти пану Гарасиму Дахновичу, старостичу креманецкому сто коп пат коп и сорок грошей. И в той сумѣ пнѣи ѿвазано 108 зв. было его мл пѣа Дахновича // в полудинадиаты службы людеи моихъ, ѿ што ж, дѣи, теперешних часов застановење приятельское пан Гарасим Дахнович со мною принал и за прозбою моею так зо мною постановил, иж маю ег млсти дати на рок певныи, тоест ѿт сѣе недели, свата пришлог Сошествия Светог Дѣха в року теперешнемъ шестдесат первомъ, мѣся мая двадиат патого дѣя за три недели коров без телат або яловиц двадиат и двѣ а волов семь таковых, которыи бы са его млсти самому подобат мели. А кгда его мл тое быдло ѿт мене ѿмет, тогды мает ми его млст всю справу свою, што ѿ то на мене мел,

---

¹ Нумерацию цього запису пропущено, відтак нумерація наступних записів за травень зсунута.

передо мною подрати. А сли¹ бых я на тот рок описаныи того быдла двадцати и двох коров и семи волов пану Гарасиму Дахновичу не отдал, тогды маю и винен буду его млсти пану Дахновичу заруки заплатити сто коп грїеи, а заплативши тую заруку, пред са буду винен и маю его млсти дати водлуг змовы и застановєня нашего теперєднєго тоє быдло, коровы и волы, яко єст вышєи написано•.

И просил пан Иван Гулевиц, абы то было записано•. А так я тоє оповедає и добровольное сознає его до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 164] 16 [17]. Того ж мєца мая кд̄ [24] дїя.

Казано записати. Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєт луцкого, служєбник его млсти кїза Михайла Вишневедцкого, старосты черкасского и канєвского, Станислав Езерский ѿ вижа дла поданя листув врадových пану Щастному Кгєсинскому.

Ино я з ураду замку Луцкого давал єсми єму вижом служєбника моего Степана Климовича. Которыи там бывши // и отгола приехавши, ставши передо мною тыми словами сознал, иж тых часов мєца мая двадцатого дїа 8 волторок пан Станислав Езерский при мнє, вижу врадовом, маючи при себе людеи сторонних, приехавши до Дублян, до имєна и двора пїа Щастного Кгєсинского и пытали єсмо пїа, где бы был? И повєдрили намъ, иж пан ехал на поле до стада. И ждали єсмо его час немалыи, а потом пан Кгєсинский до двора приехал и мы за ним до двора пошли. Пан Кгєсинский нас обачивши, пыталъ Станислава Езерского, с чим до него приехал? Он почал єму давати лист навяминальныи•. А пан Кгєсинский взявши и ѿт нег лист не вычитавши опьат єму 8в очи кинул и стал на служєбники свои валати, абы нас били. А сам заразомъ добывши кия, почал его бити, а он, 8ходєчи, давал єму лист заручныи ѿт кїза Богуша его млсти ѳєдоровича Корєдкого, старосты луцкого, браслаьского и вєницького, писаныи под заруками ѿмасты копами грїеи ѿ небєзпєчєлство здоровья его. Пан Кгєсинский, не дбаючи на заруки описаныє, предца его бил и служєбником своим бити казал. И там же в дворе его лист навяминальныи и заручныи ѿстали. И кгда нас з двора выбили, там перед двором шалку ис поэвы з него збили и кордь єму з рук выбили и его ѿкрутне збили и зранили, и мы ѿт них вкєкши², на воз были всєли. Пан Кгєсинский повторє за нами служєбников своимъ казал гонити и так же 8 ворот ѿсєлицьныхъ в нас воз ѿтбили, а на возє ѿстала єпаньча и сагацдак. А Станиславъ // Езерский впадши на кон и втєк, а кгда был пред ними не втєк, подобно бы его на смєрть были забили.

А так я тоє вижово сознає до книг замковых записати казаль^Δ.

109

109 зв.

¹ Треба читати «если», очевидно, пропущена початкова літера «є».

² Треба читати «втєкши».

[№ 165] 17 [18]. Того ж мѣца мая кѣ [24] дѣа.

Казано записати•. Присылал до мене, Бориса Ивановича, подстаростег лужкого, его млст пан Михаило Харлинский восполок с пѣєю малжонкою своею пнею Ганною Богдановною, княжною Любелдою, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, осени прошлой року шестдесатог пѣи Михайлова Михайловича Свиноская ее млст пѣи Ѳедора Ѳедоровна княжна Чорторыиская, наславши владника своего блудовског Михаила с подданными своими блудовскими на влостивый кгрунт имения его млсти Скоречког на остров Мутишов модно, кгвалтом через границуѣ пола на колжонадцат днии поворати и засѣяти казала. А теперечи, деи, навеснѣ, року теперешнег шестдесат первого в том же острови Мутишови за розказанем пѣи Свиноской тот же владник блудовский Михаил с под(дан)ными ее млсти блудовскими также модно, кгвалтомъ границу пошвали, копцы поворали, в деревех грани вырубали и через границу пола поворали и яринами засѣяли•.

110 Для чого ж на обвожене того кгвалту и на огледање копцов зопсованя, грании вырубаня и зораня пол брал его млст ѳ мене з ураду замку Лужког вижом боярина гсдрьског красноселского Михна Павловича. Которыи виж там бывши и ѡтгола приехавши, ставши // передо мною, тыми словы сознал, иж будучи в пана Миколая Харлинского и маючи при себе людеи сторонних, выехавши там на тот остров Мутишов за обвоженемъ владника скорелкого, видеѣл есми на долини Мотишовской первыи копец плугомъ зорано, в котором копцы дуб был осыпаныи, то ѡдно корен, а дуб вырубаныи. И повѣдил нам владник, иж в том дубе были грани положонные, нижли, деи, владник и подданные пѣи Свиноской тот дуб вырубали, и видеѣл есми в того колца поле поворано и посеяно, и ѡт того копца едучи посродком той долины Мотишовской, видеѣл есми п а т копцов целых стародавних•. И за тыми копцы на островѣ Мотишовскомъ пола немало зорано и збожемъ ѡзимым и яринами засеяного.

А так я тое оповедање и вижово сознање до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 166] 18 [19]. Того ж мѣца мая кѣ [25] дѣа.

110 зв. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого, владник блудовский ее млсти пѣи Михайловой Михайловича Свиноской пнеи Ѳедоры Ѳедоровны княжны Чорторыискон на има Михаило, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, тых часов в четвергъ прошлыи мѣца мая двадцат второг дѣа без бытности ее млсти пѣи Свиноской пан Миколаи Харлинский ѡсобою своею, способившиса з слугами и с подданными своими // скорчѣнскими, приехавши модно, кгвалтом на влостивый кгрунт имения ее млсти Блудовског, знаходчи людеи блудовских на островѣ, прозываемом Мутишови, подданных ее млсти позбивал и плуги порубал и с пола их согнал.

Которог, дѣи, ѡстрова пан Михаило Свиноский и подданныи его млсти колжодесат лѣт в спокойном держаню были и вживали. А пан Миколаи Харлинский и предкове его, которыи Скочер в моцы своєї держали до тог ѡстрова вступу жадного не мевали.

Дла чого ж на ѡбвожене ѡного кгвалтовног наеханя и на ѡгледање людеи позбиваня и границы зопсованя брал в мене вижом з урѣду замку Луцкого служебника моего Матыса Лещинског, которыи там бывшии и ѡттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж врадник блудовский Михаило зо мною, вижом врадовым, и з людми добрыми, шлахтою, выежчали есмо на кгрунт земляныи. И приехавши дорогою блудовскою к долине Мотишови, поминувши ѡзерце, видели есмо там землю новозораную. Поведил врадник блудовский, иж то границѣ звечистую пан Харлинский кгвалтом зопсоват и поворати казал. А далеи троха ѡттола поехавши, на горѣ, за дорогою видеѣл есми на трох мѣстцох снаст плуговая порубана. А потом ѡгледал есми члѣва блудовског Ина¹ Попелнуха. Видѣл есми в нег на бородѣ рану битую синюю. Повѣдил, иж пан Харлинский границѣ зопсовати, плуги порѣбати и тог члѣвка зранити велѣл.

А так я тую жалобу и ѡповедање и вижово сознане до книг замковых записати казалъ ^Δ.

// [№ 167] 19 [20]. Того ж мѣца мая кѣ [26] дѣя.

111

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, земане гсдрьские пан Петръ и пан Ѳедор Андрѣевичи Несвѣцкие жаловали и ѡповедали именем ѡца своего пѣа Андрея Несвѣцког а брата своего Василя и сами ѡт себе тым обычаем, што ж, дѣи, пан Иван, пан Степан Ѡлехновичи Борзобогатыи Красенский моцно, кгвалтом землю нѣшу властивую именя Лавровског Дуброву покопати и поле поворати болше нижели полтретаста дѣи и засеяти казали.

Дла чого ж на ѡбвожене тоє земли своеє брали в мене вижом боярина гсдрског красноселског Филипа Созоновича. Которыи там бывшии и ставши передо мною, тыми словы до книг сознал, иж пнѣве Несвѣцкие при мне, вижу врадовом и маючи при себе людеи добрых сторожних, выежчали на кгрунт свои земляныи, почавши ѡт врочища Градного Пута къ селищѣ ку Хренове Горѣ показовали мнѣ дуброву покопаня и пол повораня и видеѣл есми дубровы покопаное, яко на семдесат дѣи, а пол зораныхъ и яринами засеяных, яко бы ѡ двѣсте дѣи и там же стоячи на том кгрунте пнѣве Несвѣцкие поведали мнѣ, иж то ест властивыи кгрунт и земля ихъ ѡтчизная именя Лавровског, которого,

---

¹ Ймовірно, помилкове написання імені «Ивана».

поведаєт, ѿни сами и предковє ихъ то держали и спокойнє вживали, а радомышлланє никгды перед тым до того кгрунту вступу жадного не мевали*.

И хотєчи пнѡвє Несвецкїє ѿ то мовити, просили, абы то было записано.

А так я тую жалобу и ѡповедає их и вижово сознанє до книг замковых записати казаль^Δ.

111 зв. // [№ 168] 20 [21]. Того ж мсца мая кї [28] дїа.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужког, его млст кїзь Матѡѡи Василєвич Четвертєнский, жаловал и ѡповедал через служєбника своего Бартоша Цыбулского тым ѡбываем, иж, дєи, дїя вчорашнего в понєделок на дєн Светои Троицы мсца мая двадцат шостог дїа боярин его млсти на има Иван Мицєвич, маючи приятєла своєг в Четвертєни и приехал до него с Подлес, яко до приятєла, будучи в нег в дому, свєрепу свою вороную выпутал на поле, которая была побєгла зас до дому, до Подлесь, и траѡила до двора пїа Пєтра Богдановича Загоровског, до Лукова. И коли то тот молодец приятєла тог боярина, которыи за тою клачєю гонил, пришедчи до дому, знати дал, жє тая клача в дворе Луковском, врадник кїза его млсти Четвертєнский послал трєх бояринов кїза его млсти с Четвертєна до врадника луковског Семєна Верєсковоког, просєчи, абы тую клачу вернул. И кгды ж, дєи, тьи бояровє до Лукова Галко Мартилицєвич, Иван а Кузма Сидковичи¹, до врадника приехали и нашли, дєи, его на сєлѣ, почали его просити, абы тую клачу вернул. Он клачу в сєбє повєдил и вернути имь ѡбєцал, до (д)вора имь за собою ити казал. А скоро ѡ двор ѡвошол, того ж часу, не давши имь жадное причины, самь и с поддалными пїа своего луковскими тыхъ бояр его млсти кїза позбивал и ѡкрутнє помордовал. При котором бою и шкоды сѧ им немалыи ста[ли].

112 И просил на ѡгледає битых и тєж ѡпытає того врадника пїа Загоровского Семєна Верєсковоког, абых послал вижа. Я вижом посылал боярина корола єг млсти красносєлског Михна // Ротковича. Которыи виж там бывши и ѡттола приехавши, передо мною до книг тым ѡбываем сознал, иж видєл єсми в тых вышєи писаных бояр кїза Матѡѡя Четвертєнског раны синїє кїєм побитые: в Галка Мартилицєвича рана в потылици вєлми великая, другая на плєчи, третая на бокѡ, а рукою, не ведаю, єстли жє владнути будєт, бо, дєи, вєлми выбита, а ииших ран много синих. Шкоды сєбє менуєт, што на тот час ѡтнато пѧдєсѧт грїшєи литовских а шалку; ѡво Ивана Сидоржовича рана синѧя на рuce лєвои, а шкоды сєбє менуєт быти, што на тот час ѡтнато полжопы грїшєи; в брата его Кузмицы Сидковича рана на правои рuce синѧя. А шкоды сєбє быти менуєт толко шалку ѡтнато при ѡном збито ѡт врадника

¹ Помилка писаря. Треба «Сидорковичи», див. нижче по тексту.

луковецког Семена Вересковског. А потом, деи, ездили есмо до Лукова, до тог владника з боярином кнѣза его млсти, пыгаючи, што бы тог за причина была, иж клачи не ѿдал и еще тых бояр позбывал. **Он** к тои клачи са знал, поведил: «Маю я тую клачу вороную, поимано еє на¹ паши. Нехай до мене кнѣзь Матѣи лист пишет, я тую клачу верну, але бояр есми его не бил, могли са где сами ѿ плот поображати».

А так я тоє ѿповедає его млсти и сознaje вижово до книг замковых записати казаль.

// [№ 169] 21 [22]. Того ж мсца мая л̄ [30] д̄на.

112 зв.

Запис книги замку гсдрьског Луцкого Гаврила Василевича Бокия, суди повету Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого. Што земенин гсдрьский пан Иван Перекладовский позывал поэвы врадовыми брата своего п̄на Богдана Перекладовског ѿ част именя Перекладовского, которая на них спала по смерти небожчика брата их Насона в Перекладовичох – в людех, в полах, в сеножатех, в быдле и в ылших рухомах чечах² – то все пан Богдан сам на себе держал, а его части на нег спалое ему выделити и поступити не хотел. ѿ попасење проса двох ден, ѿ пообрає пол и невчинене справедливости на поддальных;• ѿ ѿкрадење яловицы•. Што ширеи а достаточнеи на позвех ест ѿписано. **Ѿ** што вже пан Богдан Перекладовский и рок был принал на ден Вознесения Г̄дна св̄та недавно прошлог в року теперешнем шестдесат первомъ, обещаючи ему на именю во всемъ половицѣ выделити части небожчиковское. А я, деи, добываючи тог именя, выложил есми своих властных пиѣеи на полтора ста коп гр̄шеи. На то пан Иван Перекладовский ѿказал намъ лист его вызнаныи, иж ему за то досыт ѿчинил пан Богдан Перекладовский и сам са к тому признал, иж ему вже ѿ нег досыт са стала, але, поведаєт, брат ниѣ небожчик Насон ѿстал мне винен // петдесат коп гр̄шеи литовское личбы, а што, деи, брат мои хочет зо мною дел мети в людех, ино там люди не ѿчизные, але похожалые, а³, деи, их призвавши и за собою ѿсадил и своим добром запомагал. А так мы, розумеючи, иж тут, на враде, ѿ кгрунт земленыи нѣлзе кончити, ѿдно там, на именю•, дла того ж з ураду проложили есмо им рок земский, тоест ѿт сєи недели мсца июня первого д̄на за дви недели, на которыи рок ѿни з обу сторон приятелєи своих, кого себе прозбами своими могут звести там же во именю Перекладовичох, не в дворе п̄на Богдановом ани п̄на Ивановом•, ѿдно на ѿбчюм местцѣ на том засадити, а пан Богдан с части небожчика брата своег Насона в людех, в полах, в сеножатех, в конех, в быдле и в ылших рухомах речах во всемъ

113

¹ Стоить виносна літера, схожа на *ст*.

² Помилка писаря, треба «речах».

³ Ймовірно, пропущено займенник «я». Треба читати: «а я, дей, их призвавши...»

половицѣ выделити маѣт. А иж пан Богдан Перекладовский менил быти людеи похожалых, а не ѡтчизных, ино маѣт на то слушныи довод вчинити. И естли довод вчинит, тогды волно ему тые люди изнести и на своих дворищах исадити¹, а тые дворища части небожчиковское, пола, сеножати в лыко розделити наполю промежку себе маюут, а што са дотычет накладу его, што он выложил, доходачи тог имениа ѡказали есмо на тот же рок пану Богдану Перекладовскому присегу, яко он своим властивым, а не посполитым их докладал. А кгда присагнет, тогды брат его пан Иван винен ему будетъ полпретадцат коп грѣен лицьбы литовское дати. А што са // дотычет ѡ попасенѣ проса, то так ѡ всем том на тот же рок пан Богдан перед тыми приятелми на то высажонными сам са ѡсправедливити и на подданных своих справедливость вчинити маѣт. А пакли бы пан Богдан и на тот рок ѡт нас в раду зложонныи тои части небожчиковское в людех, в полах, в сеножатехъ, в конех, в быдле и в ынших рухомых речах части ровное брату своему Ивану выделити и поступити не хотел, тогды мы даемо моц приятелем Ивановым, которые на тот час при немъ будут: маюут моцно тую част небожчиковскую во всем наполю розделивши, половицу его ему дати. А естли бы в том часе служба гсдрьская зашла, тогды по зехало службы за чотыри недели маюут тот дел принати. На што они, ѡбоя сторона, на то позволили.

Яко ж есмо тоѣ застановене ниѣ а позволенѣ их до книг замковых записати казали^Δ.

114 // [№ 170] 22 [23]. Того ж мѣца мая [28-30]² дѣа.

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего лудкого, его мл княз Матѣи Василевич Четвертеиский и просил ма на право, которое его млсти зложоно ѡт лантвойта мѣста Лудкого, ѡ забиство боярина его Ивана Васковича зъ Яровицы, которыи менил быти забит ѡт шеяцов мѣста Лудкого на има Мируты Пилецкого а Васка Дорошковича. Я, маючи пилныи потребы свои, мусалом на тот час зъехати зъ замку проч, але просил есми товариша моего пѣа Воитеха Красовского, воротного Лудкого, жебы на том праве ѡ его млсти был. Яко ж он там бывши и пришол до книг передо мною тыми словы сознал, иж, деи, коли лантвойтъ лудкий з лавники лудкими на том праве засели, его млсть княз Матѣи Четвертеиский через служебника своѣг Богдана жалобѣ переложил тым ѡбычаем, иж тый шеяци – Мирюта, которыи на завтрее после замордованя ѡного боярина, которого и тепер тело на праве стоит перед вижом мѣстским, пойман ест и до казни мѣстской ѡсажон, с товаришми своими Пилецким а Васком Дорошковичом на ярмарку Жидичинскомъ, – не маючи до него жадной причины, первеи его киємъ ѡ

¹ У слові після і стоїть дві крапки, можливо, писар таким чином намагався передати подвоєння с?

² Запис без числа місяця. Пропущено місце писарем для вписання дати.

голову ранили и не могучи его промежку людми поконати на тот час втекли. И кгда, деи, тот истый боярин вжо до дому своего на Яровищ шол и мел при себе гршеи немало кйза его млсти, што в томъ ярмарку продавал бараны, молочное, волну, тот, деи, истый Мирюта с товаришми своими Пилеждим а Васком за початком своимъ, перенемши его на добровольнои дорозе его самого забили и до смерти замордовали и тыи гроши, которыи при нем были на тот час при ономъ замордовало, згнули. И просил, абы тая справедливост стала, яко в Статуте Земскомъ коло таких речен ест описано. Где батко рожоныи з даджомъ того забитого а братом своим и его жоною тут же стоячи // повелили, же есмо готовы на того истого Мирюту и на товаришов его ведле права довод при теле дчинити сторона обвиненая як ку зраненю, так ку забито и замордовало, ни к жадной речи са не знала и згола просто ведле Статуту Маелборского поведил, иж готов са есми олприсалнути лантвоигъ обвиненыи ол того ведле права маелборского олвестиса мел. Служебник его млсти кйза Матюфев, того не примуючи, того са допирал, абы был кйаз его млсти захован ведле Статуту Земского, як в нем описано, иж головоцизна раны самых шлахтъ, слуг и поддальных их не мают быти сужоны ол мешан правомъ маелборским, але земским, на што и Статут Земский показал. Лантвоигъ з бурмистры и лавники на то позволити не хотели. Его мл кназ Матюфи Четвертгенский, видечи тое, иж са ему справедливост ведле Статута стати ол пнов мешан не может, того истог Мирюту тут же на око, яко при ономъ теле обвиненого и поиманого под тою мерою, где его королевская млст роскажет того досмотрети, жебы того Мирюту и тело лантвоигъ и все право местцкое поставили, приручил на гсдра 8 тисечи копах гршеи тут же и тело с трудною оставивши, взал то себе до его королевское млсти.

114 зв.

И просил ма за то его млсть кйз Матюфи Четвертгенский, абы то было до книгъ замковых записано. А так я тое оповедане и сознание товариша моего пна Воитеха Красовског, воротного лудкого, до книг замковых записати казал.

// [№ 171] 23 [24]. Лѣт Бож нарож ѿѿѿ [1561] мѣца мая кѣи [28] дѣн.

115

Выпис книг замку гсдрског Лудкого Гаврила Василевича Бокия, суди повету Лудкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудког.

Што земенин гсдрский пан Денис Богдшевич Несвѣдкий позывал брата своего пна Иляша Бѣушевича Несвѣцког поэвы врадовыми, а потомъ и децким, иж, деи, он не вѣдати дла которое причины и за которым правомъ держит под собою част его имени олчизного Несвѣцког з дворцомъ з людми и зо всим як са въ себе мает его во всаких пожиткохъ дживает, а ему поступити и права своег за чим держит показати не хочет. За которыми поэвы так теж и за листом децкованым на роки припалье пан Денис Богдшевич Несвѣдкий ку праву готов был перед нами ставал и пилност в том чинил, хотечи з братом своимъ ол властивую олчизну свою мовити. А брат ег пан Иляш Несвѣдкий, яко

за позы на рок ѿт нег позваныи, так теж и за дежимъ на рок зложоньи, перед нами са ку праву не становил и никог ку ѿказу ѿт себе вмоцованог на мѣстце свое не присылал, а никоторое причины слушное перед рокомъ до враду ѿ себе знати не дал. А так мы, заховываючи пѣа Дениса Богушевича Несведког ведле обычаю права посполитог и Статуту Земског за нестанеъ пѣа Ильяша Несведкого ку праву, ѿказали єсмо ему до права тую част имения ег Несведкого зъ дворомъ, зъ людми, с полми и сеножатми и зо всакими¹ як са в себе маєт.

Которое всказае нѣе до книг замковых записати єсмо ему казали и выпис книг под печатми своими палу Денисѿ Богушевичу на то дали*.

[№ 172] 24 [25]. Року того ж зѣ [61] мѣца мѣя кѣ [28] дѣл.

Выпис книг замку гсдрьског Луцког Гаврила Василевича Бокия, суди повету Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког.

115 зв. Што боярин его мл кѣза Михаила Вишневецкого, старосты черкасского и каневског, пан Василей Лукошко позывал позы владовыми земенина гсдрьског пѣа Богдана Олехновича Кѣагининског, иж ему ѿстал винен пенного долгу двадцат коп грѣиен, на што ж и лист его записныи по² печатми людеи добрых на то в себе мел. То пак Богдан Кѣагининский, не припускаючиса за позы ку праву, єднал его приятельским // обычаємъ, и погодивши межи собою, ставши перед нами ѿбоа сторона: пан Богдан Кѣагининский поведил*, иж вже пѣа Василя, боярина его млсти кѣза Вишневецкого переєднал и за то ему досыт вчинил и лист свои записныи ѿт нег до себе взал и то вызнал, иж што колвекъ в тои речи, которую причинѿ до пѣа Василя мел, тогды вже ѿ то мовити ани его в томъ поижквати и ку жадномѿ праву притегати не маєт, єдно вечне ѿ то молчати маєт. А єсли бы ѿ то мовити або ку праву его притегати мел, тогды бѣдет винен зарѣки платити на замок гсдрский Луцкий пѣдѣсат коп, а ему двадцат коп грошеи и вси шкоды и наклады его не на жаден довод, ѿдно на приречєне слова ег ему заплатити*. Яко ж и пан Василей Лукошко, боярин его мл кѣза Михаила Вишневецкого, тут же стоячи перед нами вызнал, иж са ему ѿт нег вже досыт стало.

И просил пан Богдан Кѣагининский абы то было записано. А так мы тоє ѿчевистое вызнанє их до книг замковых записати казали и выпис с книг под печатми нѣми палу Василю Лукошку на то подали^Δ.

---

¹ Очевидно, пропущено слово «пожитки».

² Недописано літеру «д», треба читати «под».

[№ 173] 25 [26]. Року зѧ [61] мѧца мѧѧа кѧ [29] дѧн.

Выпис с книг замку гсдрског Луцког кѧзда Матѧѧа Василевича Четвертѧнског с порѧченства старосты луцког, браславског и виницког кѧзда Богуша ег млсти Ѡедоровича Корѧждког, Гаврила Василевича Бокия, суди повету Лудког, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког.

Што земанка гсдрская пѧи Ивановая Павловича пѧи Опралка Ѡедоровна Сѧрбиновна, хоружалка, позывала позы врадowymi до замку Луцког свекров свою пѧною Яцковѧю Жабокрыцкую Зеновию Мордвиновн¹ Ѡ ѡправу вѧна ѡт мужа своего першог небожчика Василя Жабокрыкого, иж еи записаль на третей части имени своего Жабокрыцкого чотыриста коп грѧшеи, которое она с тоѧ третей части в Жабокрыках держала и вживала. То пак, дѧи, тоѧ имѧне Жабокрыки и с тою еѧ третейю часлю ѧ вѧне еи записаною в моц свою взяла, держала и вживала, а еи, невестце, своѧи, поступи ти и выделити не хотела, што ширѧи // а достаточней на позвѧх ест ѡписано. За которыми позы на рок припалыи мѧца мѧѧа двадцѧт девѧтог дѧнѧ в четвѧртъ по сошествию Свтог Дѧха, ставши они ѡбоя сторона и неѧступаючи ѧ право, пѧи Яцковѧя Жабокрыцкая приятѧльскимъ обычаемъ в томъ з невесткою своѧю погодила. И ставши² перед нами ѡчевисто поведили³ и ѡбъявили, иж невестце своѧи пѧи Опралце Сѧрбиновнѧе поступили третей части имени своего Жабокрыцкого ведле записѧ небожчика Василя Жабокрыцкого, сына своего а мужа еѧ, ничим его не нарушѧваючи и ѡвшем при моцы зоставивши и рок выделѧло тоѧ третей части имени Жабокрык ѡзнаимила в сюю пришлѧю неделю мѧца июла першого дѧнѧ, тоѧст на запусы Петрова посту, пѧи Опралка Сѧрбиновна, взявши при себе вижа врадового и людеи добрых сторонних, в тую третейю част имени Жабокрыцкого – в двор, в люди, в поля, в сѧножати, в ставы, в млыны и во всакие пожитки к тои третей части прислѧхаючи, ѧехати, держати и вживати маѧт. А естли бы на тот рок ѡписаныи пѧи Яцковѧя Жабокрыцкая невестце своѧи пѧи Опралце третей части во имѧло Жабокрыкомъ⁴ вынаидѧючи яко⁴ колвек причины⁴ поступи ти не хотела, тогды будѧт вижна заруки заплатити его млсти старостѧ луцкомѧ двестѧ коп грѧшеи, а невестце своѧи пѧи Опралце другѧю двестѧ коп грѧшеи. И заплативши разѧки⁵ предца в то сѧ доброволне подала, гдѧ бы вгодѧ тои поменѧной досыт не вчинила, тогды врад здѧшний маѧт моц мети до тог имени, яко бы и за сѧдомъ, зослати и казати третейю част ведле листу вѧновног выделити пѧи Иванови Павловичови в держанѧе подати.

116

¹ Виправлено з «Мордвинову».

² «и ставши» написано двѧчи.

³ У словѧ «поведили» останнѧ лѧтера «и» виправлена з лѧтери «а» – спочатку писар написав в однинѧ «поведила».

⁴ Недописано лѧтеру: треба читати «якое».

⁵ Треба читати «заруки».

Яко ж есмо тоє застановеѣ их зобусторонее и ѡчевистое сознаѣ пѣе Яцковое Жабокрьжкое, так и стороны жалобное, до книг замковых записати казалали и выпис с книг под печатми нѣими пѣи Иванови Павловичовой пѣи Опралце, хорѡжалце, на то дали^А.

[№ 174] 26 [27]. Року зѣ [61] мѣца мѣя кѡ [29] ден.

Выпис с книг замку гсдрског Лудкого Гаврила Василевича Бокия, суди повету Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого.

116 зв. Пришодчи и поста- // новившиха перед нами ѡбличне землжа гсдрская пани Семеновая Белостоцкая дльяна Ивановяа ѡповедала и ѡъявила тым обычаемъ, што ж, деи, муж мой пан Семен Белостоцкий напротиву вношения вена моего ѡписал мнѣ на третей части имени своего ѡтчиного в Белом Стоце и в Городищи сто коп грѣи личбы литовское, яко в дворе, так и в полах дворных и в сеножатехъ, в людех из ихъ дворищами, с платы и роботами и зо всакими пожитки во всихъ доходах, в млыне, в ставе, в млынех, в запустех, в дубровах и зо всѣмъ по тому, яко са тая третья часть сама в себе и ѡбыходех своих мает. А ку тому маетность свою всю, гѣши, кони, быдло, шаты и илшие речи водлуг листу моего веновного, и иж муж мой без потомства с тог свѣта изшол. И, розумеючи я то, иж на том свѣте каждому члѣку ничог певног, яко час смертєльный, дла того ж за доброго а способного здоровья своего тую ѡправу ѡт мужа моего на третей части имени его Белостоцког и Городищского сто коп грѣи даю, дарую брати своеи пану Якову и пану Андрею Ивановичом Колпытовским. Братя моя по смерти моеи тую третю часть мнѣ ѡписаную в том сту копах держати зо всѣмъ тымъ, яко мне записано, мают. А кды крєвныє близкиє малжолжа моего небожчика пѣа Семена Белостоцкого тые пѣзи сто коп грѣи имъ ѡдана будет, тогды ѡни, взявши пѣзи тые третее части мнѣ ѡписаное, паномъ Белостоцкимъ поступити мают. Яко ж и лист свои веновныи под печатми людей задных в себе маючи перед нами покладала и был вычитан с початку аж до конца, в котормъ ѡписано вено еє ѡт мужа еє небожчика Семена Билостоцкого на третей части имени его Билостоцкого и Городищского, што он мел двѡ разделе ѡт брати своеє пѣов Билостоцкихъ в дворе, в полах, дворных и в сеножатехъ, в людех, в млыне, в гаехъ, в запустех, в дубровах и всаких пожиткох по томѡ, яко са тая часть третья в себе мает сто коп грѣи к тому маетность свою всю: гѣши, кони, быдло, шаты и илшие речи тоєи все жонє своеи ѡписал и то доложено, иж пѣи дльяна тыми пѣзи – и стома копами грѣи и всею маетностью своею – волна кому хотєчи дати, даровати и записати – водле воли своеи тым шаѡвати, што

117 ширєи, а достаточни // на листе еє веновномъ ест ѡписано. А по вычитаню

взявши ѿ нас пани вляяна лист свои веновяныи и дала его брати своєи пану Якову и пану Андрѣю Полпытовским¹.

И просила, абы то было записано. А так мы тоє оповедаѣ еє добровольное и ѿчевистое зознаѣ до книг замковых записати казали. И выпис книг под печатми своими пану Якову и пану Андрею Ивановичом Колпытовским на то дали².

[№ 175] 27 [28]. Року зѣ [61] мѣца мая кѣ [29] дѣн.

Выпис книг замку гсдрьског Луцког Гаврила Василевича Бокия, суди повету Луцког, а Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого.

Што еє млсть пѣи Михайлова Михайловича Свиноская, пѣи ѳедора ѳедоровна книжна Черторыская, позывала поэвы врадовыми, а потомъ и дѣдимъ замку Луцкого пѣною Яцкову Жабокрыцкую Зеною Мордвинову ѿ моцное, кгвалтовное ѳеханѣ и в двор и в половицу имени Жабокрык – во властную куплю малжолжа еє млсти пѣи Михаила Свиноског, которое, дѣи, купил в сына еє Василя Жабокрыцкого, и ѿ збите дворника еє млсти тамошнего жабокрыцкого ѿ побране збожя – жита, пшеницы и ярин, к тому и ѿ илшиє рѣчи, што ширѣи а достаточней на позвех и на листе дѣджованом ест ѿписано. И кгда ж за дѣдим в роках прошлых в пост великий в замку Луцкомъ стати был припал мѣца марта второго дѣа в неделю, тогды они ѿбоя сторона через вмоцованных своих ку праву ставали, нижли мы, врад, будучи на тот час затруднены илшими справами дла тог и зложили тую справу на пришлые рокы судовые, тоест по семои субобе² патог дѣя в среду в року теперешнем шестдѣсат первомъ. На што они ѿбоя сторона позволили и до книг замковых записати казали и выписы под печатми себе побрали. А кгда ж тож³ рок по семои суботе стати припал, пѣи Яцкова Жабокрыцкая Зеновна Мордвиовна перед нами са становила, ку праву готова была и пилност в том чинила аж до третего дѣа. А еє млст пѣи Михайлова Свиноская рок з ураду зложонныи ѿбусторонним принатыи // сама ку праву не стала и никого ку ѿказу з моцдо зѳолною на мѣстце свое не присылала и никоторое причины слушное перед роком до враду ѿ себе знати не дала.

117 зв.

И просила пѣи Жабокрыцкая, абы то было записано. А так мы стаѣ и пилност еє а нестаѣ пѣе Свиноское до книг замковых записати казали и выпис книг под печатми своими пѣеи Яцкови Жабокрыцкои Зенови Мордвиовни на то дали.

---

¹ Написано помилково, треба читати «Колпытовским»

² Написано помилково, треба читати «суботе».

³ Написано помилково, треба читати «тот».

[№ 176] 28 [29]. Року з̄а [61] мѣца мая кѣ [29] дѣн.

Присылаѣ до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, пан Гаврило Янович Загоровский, просечи ѿ вижа, при котором бы мел в¹ ымеѣе свои ѿтчиыны дѣхати. А так я з ѿрадѣ замку гсдрьского Лудкого посылаѣ есми ему вижемъ Петра Якубовича. Которыи вижъ там бияши и ѿтоле приехавши, ставши перед мною, тыми словы вызнаѣ, иж пан Гаврило Загоровский при мене, виждѣ врадвомѣ, и при поезднику замку Володимѣрского Терешку, маючи при собѣ сторону подданного кѣза подяканого Звихтуралмока [!] в понеделок прошлыи на завтрее Сошествия Свѣтго Дѣа мѣца мая двадцат шостого дѣна, приехавши до двора пѣна дадка своего его млсти пѣна Петра Загоровског, маршалка гсдрьског, до Хорова, и пытал врадника хороваго Михаила Несвѣждого, естли он двор Загоровский и млыны держит, и бояре, и гумно, бо то, поведаѣт, пѣи матка нѣна была поступила его млсти пѣну Ѡстаѣью Воловичу, маршалку и писару гсдрьскому, ѡпекуну нѣному. Он повѣдил: «Я са, дѣи, ни вступую ни в двор, ни в млыны, ани в гумно». Пан Гаврило Загоровский мовил емѣ: «Дла чога ж ты, приходчи кгвалгом на гумно наше и збил еси боярина пѣее матки нѣное Грицка а люди ратновские зь гумна согнали ѡвса на кони пѣна Ѡстаѣвы вымолотити не допустил». Врадник хорѣвский повѣдил: «Я са, – поведаѣт, – тѣ в томъ хотѣл прислужити, иж бы тот боярин ѡвес помолотивши, самъ не втек и [.....]² // его бил а подданных пѣее матки вѣ ратновских доброволне пустил³ и боярина Пацика и боярина того, дѣи, будѣ до горла боронити – ни Хрибтовичу, ни Воловичу, ани воеводи вилѣнскому и самомѣ королю не поступлю». Пан Гаврило Загоровский ѡсветчивши то нами, вижами и стороною, ехал з нами до двора своего Загоровского, аж ѣ дворе его быдла пасут бояр и подданных его млсти пѣна Петра Загоровского люди загаѣцкие. А тамъ было быдло Кондратово бояриново, Грицково бояриново, Пушличово, Ѡѣдцово, Пацуково, Пушличово⁴, Черницовой, Иваново и инших подданных. Видѣли есмо ѣ двора ворота ѡлбиты, и железа побраны, а дощѣки поѡлбиваны; коло двора ѡстрог поламан, ѣ светлицох чотырох ни дверѣи, ни ѡкон, ни ѡболон, ани столов, печи побиты, защѣпки и замки нутрьные повыбиваны и в подклѣтах также, а вь светлицах знати, што быдло запирано. И пытал пан Гаврило Загоровский подданных загоровских: «Хто таковую шкоду ѣ дворе починил?» Они повѣдили, иж подданыи пѣна Петра Загоровского хорѣвские, загаѣцкие. И то пан Гаврило намъ вижов⁵ своим и стороне ѡбъявил. А в гумнѣ знашли есмо чотыри стоги жита, а патая стирга. Потом шолши до млына великог стаѣу, знашли есмо ѣ млыны розмеру збожя могло быти мац с тридцат. А то са, поведаѣют, собралю

¹ Літера «в» виправлена з іншої літери з нижнім хвостиком на зразок «р» або «д».

² Край аркуша затерто – не читається 4-5 літер.

³ Тут по тексту смисловий розрив: або пропущені слова, або нелогічно сформульоване речення.

⁴ Ймовірно, ім'я «Пушличово» помилково написано двічі.

⁵ Написано помилково з невірним відмінком, треба читати «нам вижом».

по вымеру братковича владника его млсти пѣа **Остаѡеѡва** ѡт божего нароженья аж до сего часу, тоест аж до сошествия Свѣтого Дѣа. К тому теж видели в садѣ щепи покопаны, а другие поламаны и порѣбаны. И то пан Гаврило Загоровский нами ѡсветчил. А став под дворомъ, которог служебник его млсти пѣа **Остаѡеѡвъ** браткович Андрѣи ѡсени прошлое спускал, тот и до сих часов не занат. А потом огледали есмо збитя боярина пѣа Гаврилова Гридка Турка. Видели есмо в него за плечима раны синие битые, а рѣка правая збита вса, ѡпухла. Поведил намъ иж владник хоревский **Михаило Несведкий** его бѣзвинне пѣрѣначем збил.

И хотечи пан Гаврило Загоровский ѡ то мовити, просил абы то было записано. А такъ я тое сознане вижон¹ до книгъ замковых записати казал и выпис книг под печало моею пану Гаврилу Загоровскому на то дал.

// [№ 177] 29 [30]. Лѣт Бож нарож ꙗѡѣѣ [1561] мсца мая л̄ [30] ден.

118 зв.

Про памѣт казано записати. Присылали до мене, Бориса Ивановича Софы, подстаростего Луцкого, земане гсдрьский пан Иван, а пан Андрѣи Юхновичи Кошки, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаемъ, што ж, деи, тых часов недавно прошлых на ден Вознесѣня Гѣна мсца мая патогонадцат дѣа пан Фраицышок Фалчювский, наславши модно кгвалтом слуг, бояр и подданных своих людеи колжовских и рудникких, границѣ через комисарѣи положоную ѡт имени их Жировицкого, а имени пѣа Фалчювского Колжу и Рудник запсовал, копци пороскопувал и дерево граиное по границы и на властивом кгрунте их за границею ѡ колжонадцат сот дерева погожог почерти казал.

Дла чого ж на ѡбвожене границы зопсованя и копцов роскопаня и дерева почертѣня брали вижом з ѡраду замку Луцкого боярина гсдрьского красносѣлского Юрка. Которыи виж там быяши и ѡттола приехавши, ставши перед мною, тыми словы выязнал, иж пан Иван а пан Андрѣи Кошки при мнѣ, виждѣ владовомъ, маючи при себе людеи добрых, шлахту, выехавши и показали намъ копцы роскопаня и дерево почертѣня. И видеѣ есми, почѣвши ѡт рѣчки Грушвицы и ѡт могилы Чирчины до Чижова мостка, а ѡттола аж до врочища до Липова Снѣтя, тоест до земли и границы ег млсти пѣа воеводы виленског имени Берестиянского палдесат копцов и копец роскопанных, а дерева граиног болшеи сорока. К тому за границею дерева [по]гож[о]го² и иишог сплош болшеи тисѣчи почертѣно.

И просили пан Иван и пан Андрѣи Кошки, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ их и вижово сознане ѣ книги замковыѣ записати казал и выпис с книг под печало моею имъ на то дал[∞].

¹ Написано помилково, треба читати «вижово».

² Слово виправлено з иншого, читается нерозбірливо, очевидно, тут йдеться про «погожога».

[№ 178] 30 [31]. Того ж мѣся мая ѿ [30] дѣа.

119 Приѣзди до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, земенин гдѣрскый пан Богдан Иванович Дрозденскый // жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, дѣи, тых часов з олторжа на середу ночи вчорашнѣе, якобы тремя годинами в ночь, служебники, тивон и паробки дворные брата моего пѣа Яцка Дрозденского на има Логун, Сѣнчина, Пацюк, Тишко, Якуб, Оношко и з ыльшими многими помочниками своими за росказанѣмь пѣа своего, пришедчи молно, кгвалтом ѡ воротех двора его служебника его Матыса и подданного его Крона збили, змордовали. А потом, дѣи, добываючиса в двор мой, ворота потолжли; с пустками в двор на нег самого и на слуг его тискали и словы нещтивыми его соромотили. Што, дѣи, он разумѣючи то, иж дла небезпеченства здоровья своего, слуг и подданных своих заложил был листом заручным его кролежское млсти под тисечма копами грошей, а другим листом старосты луцког небожчика кѣза Андрѣя Сожгушковича Кошерского под палмасты копами грѣшей¹, ач видел таковыи квалт и набеганѣ ѡт них пред са напротивко них спокойне заховалса. Которыи, дѣи, квалт и збите служебника и подданого своего того ж часу на завтрѣе на враде замку Ковелског и ѡбаполным суседом своим ѡповедал и ѡсветчал.

119 зв. Дла чого ж на ѡбвоженѣ ѡного квалтувного нахоженѣя на двор его Дрозденскый и на ѡгледаѣ рани, збитя служебника и подданного своего брал в мене вижом боярина гдѣрског красноселског Миколая Марковича. Которыи там бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж будучи в пана Богдана Дрозденского в Дроздах видел єсми ворота збиты и поламаны. А потомъ ѡгледал єсми служебника и подданного пѣа Дрозденског и видел єсми в Матыса, служебника панского, на правои руке три палцы збиты, раны кривавые, в носѣ рана битая кривавая, а плечи // збиты, раны синии. А в подданного пѣа Дрозденского, в Крона видел єсми плечи и руки збиты, раны синие и руки ѡт битя попухли. И хотечи пан Богдан на том певност мети, посылал зо мною, вижомъ и людми сторонними, служебника своего Ѡниска до пѣа Яцка, припоручаючи тых квалтовяников. Ино пѣа Яцка Дрозденского в дворе єсмо его не застали, але тивунѡ єсмо приповедали, абы тыи квалтовяники до росправы были ѡвыищоны. Тивон пѣа Яцков поведил, яко н², дѣи, кому, але тому служебнику Матысу, стрѣлцѡ, ѡт нас живому не быти. И то служебник пѣа Богдана Дрозденского ѡсветчивши мною, вижомъ и людми сторонними ехали єсмо з двора.

¹ Смыслова вставка про заручні листи великого князя литовського і луцького старости, не пов'язані з цим наїздом, бо могли бути видані до цього наїзду – за старостування попереднього луцького старости кн. А. М. Сангушковича Коширського (пом. у жовтні 1560 р.).

² Ймовірно, написано помилково «н» замість «ж» – треба читати «яко ж».

И просил пан Богдан Дроздѣнский, абы то было записано. А так я тую жалобѣ и ѡповедаѣ его и вижово сознанѣ до книг замковых записати казаль.

[№ 179] 1. Року Божего ̄ѣ [61] мсца иона ̄ [3] д̄ѣя.

Казано записати. Пришодши до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Богдан Иванович Дроздѣнский жаловал и ѡповедал тымъ обычаем, што ж, деи, братья его Яцко, Семен, Михаилу Дроздѣнские в подданных его влостивыи пола их подворищъныи сами ѡтнимают и подданным своим кажут, кривды и втиски великие ему самому и подным его завше чинат. А тых, деи, часов перед Сошествием Святого Д̄ха в четверть мсца мая двадцат второго д̄на брат его пан Семен, наславши молно, кгвалтом между зорати и пола его влостивыи ему ѡт них выделеныи, которых болшеи десети л̄ѣт спокойно вживал, кгвалтовне на гречку поборати казал.

Дла чого ж на ѡгледаѣ, межи зопсованя и пол зораня брал в мене вижом боярина красноселског Миколая Марковича. Которыи там бывши и ѡттола приехавши а ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи в пана Богдана Дроздѣнского в Дрозднѣх, маючи при себе // сторону, ѡгледал ѡного пола и видеѣл межѣ зораную и за тою межою пола поборано, яко на пѣт ден. И повѣдил ми пан Богдан, иж то межа межи нас брати положоная, а за межою поле мое влостивое брат мои пан Семен кгвалтовне поборал.

И хотечи пан Богдан Дроздѣнский ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ его и вижово сознанѣ до книг замковых записати казаль.

[№ 180] 2. Того ж мсца иона ̄ [3] д̄ѣя.

Казано записати. Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Богдан Иванович Дроздѣнский ѡ вижа дла подана листу врадового навлѡминального пану Василю Витонижкому, иж, деи, ѡн в року прошлом шестдесѣтомъ мсца иона второгонадцѣт д̄ѣя ѡпросил его, абы восполк з братею его Яцкомъ, Семеном а Михаиломъ п̄ны Дроздѣнскими ехал до п̄на Петра Костюшковича имени их Зубелна выкупати. На што, деи, и лист поручоныи а под печалю и с подписю властное руки своее ему на то дал, которымъ обычаем ѡное имене Зубилно м̄гло быти выкуплено. То пак, деи, ѡн за листом его поручонным весполок з братею его ѡ п̄на Петра Костюшковича бывши а ѡттола приехавши и до сих ч̄сов ему ѡ том никоторох [!] вѣдомости не вчинил, ани листа ѡного постановеня, якимъ обычаем ѡное имене Зубилно ѡкупили, а до которого часу пану Петру Костюшковичу того имени держати были поступили, не дал и не ведати дла которои причины п̄зи ѡтдавши того имени Зубилна на тот час до рук своих ани листа ѡлца ихъ записного,

120

120 зв. которым был небожчик отец ихъ пану Петру Костюшковичу тое именѣ записал, ани квиту на оныи пѣзи от пѣа Петра Костюшковича не вдали. На што, деи, он непооднокрот пѣа Василя Витонизского прозбами вживал, // абы ему оного постановеня яко вмоцованыи его лист под печатю своею на то дал. А он, деи, и до сих часов листа ему не дал и его в том вѣдомым не вчинил. А пан Богдан Дрозденский без вѣдомости и листу его в тое именѣ Зубилно въехати не смѣет.

Ино я з ураду замку гсдрьского Луцкого давал есми ему вижом боярина красносельского Миколая Марковича. Которыи тамъ бывши и оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж дѣя вчорашнего в понеделок мсца июня второго дѣя посылал пан Богдан Дрозденский служебника своего Яцка Дьяка, мене вижа вradoвого и людеи сторонних до пѣа Василя Витонизского з листомъ наминальным. Пан Василеи Витонизкий по вычитало листа поведил, иж пан Богдан Дрозденский никгды ма о то не просил, а естли до мене приедет, хотя и сегоднѣ а будет ма о то просити, я ему лист дамъ. И кгда есмо то пану Богдану поведили, он того ж часу самъ оособою своею зо мною, вижом, ехавши до пѣа Василя Витонизского просил его, абы ему лист застановеня своего с пѣомъ Петром Костюшковичомъ о именѣ Зубилно ему дал и припоменул ему першиє прозбы свои, иж ему о то непооднокрот прозбами своими просил. Он ему на то поведил: «Заправды ижем тобѣ за прозбою твоею слобил лист дати, але, кгда ж ма так з вижами вradoвыми в том набегаеш, я тобе листу не дамъ». И с тых причин листу своего дати ани вѣдомости жадное оног застановеня своего вчинити ему не хотелъ.

А так я тое вижово сознае до книг замковых записати казал.

[№ 181] 3. Того ж мсца июня д [4] дѣя.

121 Казано записати. Просила мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, землжа гсдрьская пѣи Иванова Павловичова Опрлжа ѳедоровна Сербиновна о вижа, при котором бы свекров еє пѣи Яцкова Жабокрицкая // Зенова Мордвиовна во именю своемъ Жабокрыкох третюю част водле листу веновного сына еє, небожчика Василя Жабокрыцкого, еи выделит мела.

Ино я з ураду замку гсдрьского Луцкого посылал есми вижомъ служебника моего Ивана Лѣжковича Лидуховского. Которыи тамъ бывши и оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж в тую неделю прошлую мсца июня першого дѣа пѣи Иванова Павловичова Опрлжа ѳедоровна при мнѣ, вижд вradoвом, и маючи при себе людеи задныхъ шлахтъ пѣа Петра Ивановича Хомека, пѣа Михаила ѳедоровича Корытѣнского, пѣа Андрея Руделкого, Василя, Дмитра и ѳалелея пѣов Рогозелских, Михаила Привередовского, принала розделок з свекрою своею пѣею Яцковою Жабокрычкою в дворе, полах и сеножатех дворныхъ, в ставех, в млынех, в людахъ зъ их полми и сеножатми, с платы, з роботами и зо всакими

повишностями во *всемъ* як са тоє *именѣ* *Жабокрыцкое* здавна само в себе маєт третюю част в *чотырохъ*сот копах грошеи *вѣна* *ѣи* описано *от* *первѣшого* мужа *ѣе* небожчика *Василя* *Жабокрыцкого* *ведлуг* листу *веновного* и *выпису* *врадового*, *остауючи* двѣ части во *всакых* *пожитках* *именя* *тог* *Жабокрыцкого* *пѣи* *Яцковой* *Жабокрыцкои*, а третюю част *выделили* *пѣи* *Опранце* *Сербиновичѣ* – *пола* и *сеножати* в *лыко* *розмерили*, так *теж* и *людми*, и *дворищами* *под* *тым* *способомъ* *пѣи* *Яцковой* *Жабокрыцкои* на *две* *части* *тыѣ* *люди* *ѣи* са *достали*. *Напервѣи*: *Климко*, *Грицик*, *Харко*, *Макар*, *Сидоръ*, *Иванец*, *Якимович*, *Грицко*, *Еско*, *Данило*, *[Илья]шка*, *Денис*, *Сушко*, *Демко*. А на третюю част *пѣи* *Опранце* *Павловичовой*: *Пилип*, *Климъ*, *Лукаенецъ*, *Степан*, *Игнатко*, *Радко*, *Опанасиха*, *Сѣн* – *члѣвкъ* *посполитый*. Т[...]о *пѣи* *Яцковой* *две* *части*, а *пѣи* *Павловичовой* *третья* *часть* // *дворища* *Игнатовского* *Пустовского*. Так же во *всемъ* *пѣи* *Яцковой* *Жабокрыцкои* *две* *части*, а *пѣи* *Опранце* *Ивановой* *Павловичовой* *третья* *часть*. А што са *дотычет* *члѣвка* *Игнатка*, *которыи* з *ыменя* *их* *вѣк*, *тог* *ѣи* *сполечнѣ* *выискивати* *мают*, а *выискавши* *того*, *посполите* *держати* *мают* *до* *слушного* *поровняня*. *Которыи* *розделок* и *поровнянѣ* *пѣи* *Яцкова* *Жабокрыцкая* з *невѣсткою* *своею* *пѣи* *Опранкою* з *обу* *сторон* *принали* и на *том* *застановили*, *иж* *пѣи* *Опранка* *Сербиновича* *тую* *третюю* *часть* *именя* *Жабокрыцкого* *держати* и *вживати* *маєт* *ведлуг* *листу* *веновного*, а *пѣи* *Яцкова* *Жабокрыцкая* з *дѣтми* и з *близкими* *своими* *ничим* са в *то* *вступовати*, и *тоє* *третѣе* *части*, *што* *ѣи* *выделено*, з *моцы* и *держаня* *ѣе* *выимовати* и *переказы* *жадное* *чинити* не *маєт* *до* *зуполное* *заплаты* *суми* *описаное* *чотырѣхсот* *кол* *грѣшеи*. *Яко* *ж* *тыѣ* *пѣове* *дѣльчѣи* *вышеи* *помененыѣ* и *листы* *свои* *под* *печатми* и *под* *заруками* *описаными* *им* на *ѣбе* *стороне* *подавали*. А на *тот* *час* *при* *томъ* *роздѣлку* и *помѣркованю* *ку* *тому* *именю* *Жабокрыцкомъ* *нихто* са *ишшии* з *сторони* не *припоминал* и *того* *дѣлу* *жаден* *члѣвкъ* не *заборонал*.

121 зв.

А так я тоє *сознанѣ* *вижово* в *книги* *замковыѣ* *записати* *казаль*.

[№ 182] 4. *Того* *ж* *мѣса* *июна* *дѣ* [4] *дѣя*.

Казано *записати*. *Пришодчи* *до* *мене*, *Бориса* *Ивановича* *Совы*, *подстаростего* *луцкого*, *земенин* *гсдрьский* *пан* *Яцко* *Иванович* *Русин* *жаловал* и *оповедал* *обѣжливѣ* *тым* *обычаем*, *што* *ж*, *дѣи*, *дѣа* *вчорашнего* *мѣса* *июна* *третьего* *дѣа* *ѣ* *волторок* *позно* на *смерканю* *ишол* *ѣсми* з *мѣста* *Луцкого* на *Замостѣ* *до* *подвоя* *своего* и *в* *тот*, *дѣи*, *час* *подданныѣ* *пѣа* *Василя* *Гулевича*, *люди* *затурецкие* на *им*[а] // *Иван* *Годунко*, *Яцко* *Тулиголовец*, *Курило* *Застаевский*, *Жук*, *Нестерь*, *Гринецъ*, *Локот*, *Маско*, *Костюк*, *Жданецъ* и з *ышшими* *многими* *помочниками* *своими*, не *маючи* *до* *мене* *жадное* *причины*, *засѣгчи* *мне* *доброволную* *дорогу*, *вырвавши* *са* *с* *подмостя*, *розбойным* а *злудѣйскимъ* *обычаем* *мене* *самого* *розбили* и *шкодливе* на *облицю* *зранили* и *при* *мнѣ* *сына* *моего* *Стаса* и *служебника* *Еремѣя*, *шляхтича* и *врадника* *моего*

122

замостского Якимца и двох подданных моих Щастного а Володка збили, змордовали и окрутне зранили. И в тот, деи, час при том бою зъ служебника моего Еремѣя торбу с пѣзми, з листы потребными и з ышними речми ѡтнали. И в которой торбе было готовых пѣзєи палтдєсат колгрошеи личбы литовское, што єсми мел ѡдавати брати своєи, пану Ѳедору и пану Андрею Русином а жиду лужкому Левѣеви, к тому двѣ кошули колежскихъ а ручник зашитыи, листы записные и выписы владовые, то все с торбою розбойнымъ а злодежскимъ обычаемъ ѡтнали.

Для чого ж того ж часу на ѡгледає ран себе самого, сына, слуг и подданныхъ своих брал в мене вижомъ служебника моего Ждана Кгабрияловича Бортноведжого. Которыи виж ран их ѡгледавши и ставши передо мною тыми словы сознал, иж выдєл в пана Яцка Рвсина три раны обличныхъ кривавыхъ, а на левой руке рана битая синяя, а на сыну его Стасю рану битую синюю ѡ потылицы, ѡ служебника его Еремѣя в головѣ рана рубаная кривавая; ѡ Якимца, владника замостского, в головѣ рана битая кривавая, на хрыбте рана битая синяя; ѡ Щастного раны битые синие по хрыбту и по руках; ѡ Володка раны битые синие.

И хотєчи пан Яцко Русин ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобѣ и ѡповедає его и вижово сознанє до книг замковыхъ записати казаль^А.

122 зв. // [№ 183] 5. Того ж мєса иуна д̄ [4] д̄їя.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростєго лужкого, земенин гєдрьский пан Василєи Ѳедорович Гулевич, жаловал и ѡповедал ѡбгажливє тымъ обычаєм, што ж, деи, подданныи мои затурєдккєи, будучи тут, в Луцкѣ, на работє его кролєвскои млсти, робили на мосту городню. То пак, деи, на заходе сольгьца мєса иуна третєго д̄їа ѡ воллорок пан Яцко Иванович Русин, впившиє, ишол з мѣста з слугами и с подданными своими, знашодчи подданныхъ моихъ робачи, позбивал, аж перед ними з мосту скакат мусєли. А ѡн на том мало маючи, а наповнившиє воли своеє и способившиє с приятєлми, зъ слугами и с подданными своими и з илшыми многими помочниками повтєре нашодши модню, кгвалтомъ в ночи на стан ихъ, гдє подданныи мои начовали, самих колжо члѣков позбивал и поранил, возы ихъ порѣбал. И в тот, деи, час стало имъ шкод немало, згинуло в нихъ сєрмаг чотыри, шапок чотыри, ѡпанєч чотыри, сокѣрь дєсат, два мєхи с хлѣбомъ и з ышними живнєстами, к тому пѣзєи готовыхъ в кол што было.

Для чого ж на ѡбвожєнє и на ѡгледає ран подданныхъ своих брал в мене вижомъ служебника моего Ѳоникия Пугача. Которыи ран ихъ ѡгледавши передо мною тыми словы сознал, иж видєл в подданныхъ пѣа Василя Гулевича в людєи затурєдккєи раны: ѡ Яцка на чолѣ рана битая кривавая, повѣдил тот, иж на тот час в нєг згинуло полжопы грїшєи, ѡ Грицка Луцєвича в нозѣ рана

штыховая, а повѣдил шкоды своеє дванадцат грошеи. И тыи обадва повѣдили, иж ихъ пан Ядко Русин поранил на мостѣ. У ѳедца рана рубана на долони, в Маска рана рѣбаная на палцы подлє мезиного. Борис повѣдил шкоды свое осмьнадцат грошеи. И тые ралные повѣдили, иж ихъ пан Ядко Русин с помощниками своими, пришедши на стан ихъ вночи, позбывал и поранил.

И просил пан Василєи Гулєвич, абы то было записано. А так я тую жалобу // и оповедає его и вижово сознає до книг замковых записа ти казаль.

123

[№ 184] 6. Того ж мєца июня д̄ [04] д̄я.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, врдник єє млсти кїгни Иллиное Костєнтиновича Остроэское кїгни Бєаты с Костєлца шулжинский пан Аврамъ ѳедорович, оповедал тым обычаєм, што ж, дєи врдник єє млсти кїза Костєнтина Костєнтиновича Остроэског, воеводы киевского, маршалка земли Вольнское, старосты володимєрского колыщинский, захавши влостную землю звечистыи кгрунт имени кїгни єє млсти Чернатиноског через границу, рєчку Гребеницу, которая делит землю Колыщинскую², Чернатиноскую и местскую посєдаєт, кривды и втиски великий чинит и пола на влостивом кгрунте кїгни єє млсти моцно кгвалтом пофрати, ѳвсом и илшими яринами засеяти казал ку великои кривде и шкоде єє млсти¹.

Дла чого ж на обвожєлє тои земли брал в мене вижом служебника моего Гарасима. Который тамъ бывши и ѳттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи мнѣ в Шулжилцох, врдник шулжинский пан Аврам зо мною, вижом, и маючи при себе людеи добрых, сторонних, выехавши на кгрунт земленыи, ѳводил нами землю єє млсти кїгни Иллиное, почолши ѳт Чернатины, до сєлища Пашковое. И повѣдил нам врдник шулжинский, иж на том сєлищи мєшкала боярка єє млсти палювая, которая, дєи, дла великих кривдѣ врдников и подданных кїза Костєнтиновых ѳттол знесласа до имени єє млсти Марковецѣ. И видєл єсми на томъ сєлищи пола на паренину пофраныи, сєлитбу спустошоную и избы собраные [...¹ п]овєдают Колыщиццы через границу звечистую моцно, // кгвалтомъ тые пола пофрари и избы с того сєлища на землю Колыщинскую перевозили. А с того сєлища поехали єсмо границєю Гребениною до села Лисєго Пола – до бояр кїгни єє млсти Силєполскихъ². И там приехавши, повѣдил намъ врдникъ шулжинский, иж врдник кїза Костєнтиновѣ колыщинский моцно, кгвалтомъ захавши тыхъ бояр кїгни єє млсти лисєполскихъ и там же в Лисєм Поли бояромъ своимъ сєлитиса кажєт. И на тот час знашли єсмо там боярина его млсти кїза

123 зв.

¹ Затерто три літери, які не читаються.

² Написано помилково, треба читати «Лисеполскихъ».

Костєнтиновича, а ѿн са тамъ сєлит^о. И пытал его врадникъ шулжинский: «Дла чого, дєи, ты тут на влостивомъ кгрунтє єє млсти сєлитиса и мєшкати хочєш?». Тот боярин повѣдил: «Я, дєи, и самъ вѣдаю, иж то земла кнѣни єє млсти, алє мнѣ пан мой его мл кназ Костєнтин тут са сєлити казал». Пан Аврамъ, ѿсвєтчивши то мною, вижом врадновым и людми сторониными, ехали єсмо ѿттол.

И просил врадник шулжинский пан Аврам ѳєдорович, абы то было записано. А так я тоє ѿповєданє и вижово сознанє до книг замковых записати казал^а.

[№ 185] 7. Того ж мєца июна д̄ [4] д̄їя.

Казано записати. Присылал до мєнє, Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого, врадник єє млсти кнѣни Иллиное Ѳстрозское кнѣни Бєаты с Костєлца шулжинский пан Аврамъ ѳєдоровичъ, ѿповєдаючи тым ѿбываем, што ж, дєи, кназ Миколаи его млст Андрєевич Збаражский, староста креманєдкий, через границѣ звєчистую влостивыи кгрунт, землю кнѣни єє мл Косковског моцно, кгвалтом плуги своими нивы людєи косковских поѿрати казал.

124 Дла чого ж на ѿбвожєнє и на ѿглєданє тои земли брал въ мєнє вижомъ з ураду замку Луцкого служєбника моего Гарасима. Которыи там бывши и ѿттола приєхавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж врадник шулжинский пан Аврам // со мною вижом, и маючи при собє людєи добрых сторониных, выєжчали єсмо на кгрунт землєныи ѿт именя кнѣни єє млсти Косковског и знашли єсмо на поли Косковскомъ подданых кнѣза Миколая Збаражого, людєи грицовскихъ с плугами, а ѿни поле Косковское ѿрут. Врадник шулжинский тых людєи с поля и с плугами их согнал, повєдаючи, иж то єст влостивая земла кнѣни єє млсти Косковская по границѣ звєчистую Яблонцѣ. Яко ж и границѣ над рекою Хоморомъ видєл єсми яблон, а ѿт тои яблони идєт граница значная через поле аж до Лотожки. И видєл єсми через границѣ поля Косковског поѿрано немало.

И просил пан Аврам, врадник шулжинский, абы то было записано. А так я тоє ѿповєданє его и вижово сознанє в книги замковыи записати казалъ.

[№ 186] 8. Того ж мєца июна й̄ [08] д̄їа.

Казано записати. Писал и присылал до мєнє, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцкого, его млст пан Михаило ѳєдорович Мышка Варковский, подстаростии мозырский^а, жалуючи и ѿповєдаючи тым ѿбываем, што ж, дєи, тых часов недавно прошлыхъ мєца мая двадцат девятого д̄їа 8 волторок врадникъ п̄ба Василя Гулевича затурецкий Сєргєи Созонович а воитѣ Глєбко зо всими людми затурецкими, не ведати єстли жє з росказаня п̄ба своего, або

своволене, стадо пїа Гулевичово и всю череду села Затурецкого ѓмыслїне нагнавши модно, кгвалтомъ на влостивїю землю его млсти Сєрницкую через границѣ звечистую пашни вытравили и вытоптали и шкоды немалые поделали.

Дла чого ж на ѓбвожене и на ѓгледає шкод поделаныхъ служебник его млсти Роман Перевѣский брал ѓ мене вижемъ з уряду замку луцкого боярина гсдрьског красносєлского Юрка. Который там ездил, шкод огледавши и ѓттола приехавши, ставши // передо мною тыми словы сознал, иж маючи при себе людеи сторонних, врадник его млсти пїа Мыщин сєрницкий, выехавши со мною на землю Сєрницкую, показовал ми пашню потравленую и вытоптаную, видеел єсми шкод немало подѣланныхъ, которых шкод ѓщацивано с пашни, яко на па тдєса т копь пшеницы вытравленое и вытоптаное.

А так я тую жалобу и ѓповедає его млсти пїа Михаила Мышки и вижово сознане в книги замковые записати казалъ.

124 зв.

[№ 187] 9. Того ж мєса июня й [8] дїа.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский его млст пан Дмитрь Олєхнович Козинский, ѓповедаючи ѓробу пїєи малжонки своєи, же з Божего допущєня єст велми ѓора. И просил ѓ вижа, при котором бы тастамент водлуг воли и доброй памєти єє справован быти мал.

Ино я з уряду замку гсдрьского луцког посылал єсми вижом служебника моего Ивана Лєжковича Лидуховского. Который виж там бывши и ѓттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж кгда приехал до Козина, тогды на тот час пїи Огреѓина Ивановна Масалского Дмитрова Козинскаа^а дѓховницѣ свою справеную под печатми людеи зацныхъ влостною рукою своєю ему показавши, ѓстне его просила, абы то на враде замку Луцког вызналъ. При которомъ вызнаню его тут же, стоя з ним, служебник пїа Козинского ѓныи тастаментъ под печатми людеи добрых передо мною покладал и был вычитанъ с початку ажъ до коньца. Который тастамент так са в себе маєтъ: // «Во има Створителя моего аминь. Я, Огреѓина, дочка кїзз Ивана Василевича Масалског а жона Дмитра Козинского, зрозумела, иж нєт на сємь свєтє ничог певнешого над смєртгъ кождому члїву. Про то я, будучи ѓт немалого часу невєстою хорою и єстєм в цѣлом розумє и в доброй своєи памєти, не припужоною, ани теж намовленою, хїба по своєи доброй воли справила єсми суо¹ мою дѓховницу перед ѓбличєм своим, иж бы садєчи и муж мои, Дмитрь Козинский, а ниhto з ближих и браги моєє роженое заводитиса не мєли ѓ пришлых часєх, яко ж сая моя духовница так са в себе маєт. Напервєи дїю мою поручаю в руки его насвєлшой млсти, а тело моє земли.

125

¹ Написано помилково, треба писати «тую».

Муж мои Дмитръ Козинский тело мое положит в монастыри Дорогобужомъ мает, а дети нѣи, которые прибыла з мужем своим, Дмитром Козинским, Ивана а дочку Ѳедорѡ, тые злецывши их Богу во троицы единомѡ и даю их двѡ опеку ѡлцу их а мужу своему Дмитрѡ Козинскому. А што са ткнет тых именеи моих материстых, которые я теперешнег часу в себе держу, тоест именеи Моквин, Тишицы, Терешов, тых моих именеи никомѡ не даю, ани их злецывам толко две части двом деткам нашим Ивалу а Ѳедоре. А третюю¹ част тых именеи моих Мокквина а Тишицы, Терешова записую и дарую на вечные часы мужу моему Дмитрѡ Козинскому. Яко ж муж мои за тым ѡбдарованемъ всеи моеи дѡховницы волен тую третюю част ѡных именеи моих ѡдати, продати и к своему вжиточному ѡборочати водлугъ воли своее шаѡвати. И дла того дарую и записую през сую дѡховницѡ тыхъ трех именеи своих тую третюю част мужѡ своему, иж муж мои, доходечи правомъ на ѡлцу нѣом кѣзю Иване Масалском, выложил на тые материстые имена мои суму грошеи немалую, чого ж и я естем ясна, бо зо мною, доходечи материстого моего на ѡлцы моем, час немалый ѡ Вилни лежал. А што са дотычет, иж ма през лист свои даровал муж мои, // пан Дмитръ Козинский, так много двесте золотых або полтретаста золотых, которые лист двѡ отца моего кѣза Ивана Масалског ѡ заховано, яко-м ѡстне жедала мужа моего Дмитра Козинского, иж бы цнотливе а в добром выховано мел в дому своемъ и на тых именахъ моих тых двоє деток нѣихъ Ивана а Ѳедорѡ до лет их, яко ж и тые золотые, которые мнѡ муж мои Дмитръ през лист свои даровал, которые же лист ѡ заховано ѡлца моего ест, а тые золотые нехай муж мои Дмитръ Козинский деткам моим на доброе а цнотливое выховане дает, як же са и поднал, то полнити и тот лист его мнѡ ѡбдарованыи, которые в заховано ѡлца моего ест, през сую дѡховницу мою вморюю: дети и ништо з близких моих тым листом его мнѡ ѡбдарованыи, не мают на нем ничего поискивати. А што са ткнет речеи рухомых, так теж готовизны, быдла, ани теж иных статков, того-м ничего не мела даного ѡлца моего кѣза Ивана Масалского, кгда ма ѡ малженство давал за пѣа Дмитра Козинског. И том теперешнего часу з мужем зобрала всакого домового статку, так теж по части и шаток справили есмо, то все в дому мужа моего Дмитрови ѡстатса ма. А естли бы муж мои Дмитръ взерел себе и деткам нѣим с кривдою, якъ дво именах своих нѣих материстыхъ, як в Торговицы, ѡ Рудлеви, Баболоках и в ылших своих маестностах ѡсталыхъ по небожчицы малце нѣеи кнѣни Корейкои, ѡт ѡлца моего кѣза Ивана Масалского, тогды мает сполочне з роженою братею моею кнѣземъ Василемъ а кнѣземъ Богданом стати и правным ѡбычаемъ против ѡлцу моему². И хот же имена нѣи вси

¹ В слові «третюю» літера «р» вписана пізніше, ймовірно, в XIX ст., олівцем, а початково була пропущена писарем.

² Ймовірно, недописане дієслово «отказывати», тобто відповідати правовим чином по суду.

материстые сплитивши¹ и свои имена брата моя, которые тепер держат, на одно место, а в ровню на три части розделивши: одна часть брату моему кѣзю Василю, а другая часть другому брату моему кѣзю Богдану, а третья часть детям моим, Ивану а Ѳеodore. Яко-м писала и первой сего в той же дѣховницы моеи, естли муж мой похочет з братею моею стати против олицу моему и вси имена сплитивши // на одно место и кгда третья часть останеет детям нѣшим Ивану а Ѳеodore от брата моеи и с той третьей части детеи нѣших третья часть мужу моему Дмитру Козинскому даю и дарую на веки непорушно. Маеет муж мой ведлуг воли своее тым обдарованемъ моим шаюоват, а детям моим две части всего имения моего материстог маеет прийти истыми частми своими. Дети мои мают быти в опеци и оборони олица своего. Брата и ниhto з близких моих с тыми частми детеи моих не мают з моцы и опеки в мужа моего Дмитра брата. А чога, Бже створителю вховаи, на тые обое деток моих смерти, тогды тыи двѣ части их ни на кого иишого не мают спасти, одно на брата мою роженую, на кѣза Василя а Богдана Масалских. Дла чога покорне прошу брата моя роженая и вас близких своих, будучи ще за цалог розума и доброе своее памети, иж бы сая моя духовница от вѣее млсти не была ни в чом нарушона, а котории бы з вѣее млсти хотел бы союю мою духовницу чим-колвек нардшити, тот са зо мною рассудит на страшном судищи Хрыстовѣ. Дла чога ж и сербот [!]², котории мела-м при себе, к сеи моеи духовницы приложила. А при справовало сее духовницы моее были их млст люди добрыи, которые за встною прозбою моею и печати свои приложити рачили. Напервей, земенин его кролежской млсти а креянии мои брат стрыний³ его млст пан Дахно Перекалский, а пан Андреи Рудежский, а пан Олексеи Тихнович Козинский, а пан Иван Жабокрыжский, а служебник его млсти пѣа Григоря Воловича, старосты мѣстибоговского, подкалцлерог гсдрьского, пан Левко Гоголевский.

126

Писан в Козине лѣта Божого нароженя тисеча патсот шестдесат первого мса юна шостог дѣа».

А так я тот тастамент пѣее Дмитровое Козинское слово от слова с початку аж до колца так теж и вижово сознане до книг замковыхъ записати казалъ^Δ.

// [№ 188] 10. Того ж мса юна 7 [10] дѣа.

126 зв.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Иван Шелвовский, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, пан Өронцышко Өалчевский, насылаючи модно, квалтом на влостивии кгрунт, на землю имения его Шелвовского, квалтовяные наездьки, бои, грабежи подданым его

¹ Тобто, «сплитивши».

² Ймовірно, це неправильне написання слова «сыкнет».

³ Треба читати «стрыечный», тобто дядько по батькові.

ШЕЛВОЖКИМЪ ЧИНИТИ КАЖЕТ. А теперешних, дѣи, часов мѣца июна пато҃г дна в четвѣртъ также наславши мощно, кгвалтом слуг, бояр и подданных своих садовских на влостивыи кгрунт имѣня его в лѣсъ ШЕЛВОЖСКИИ, людеи его пати члѣбков збити и пограбити казал, на има: Зенова – в тог сѣрмагу и сокеру взато; Масца Прибытковича – тог, дѣи, збито, сѣрмагу, шапку, поес с калитою, з ножами и ѡбраде, и сокѣру в него взато, толко, дѣи, ѡв одной кошули збитого а ледво живого пустили; Данила – збили, кожух, сѣрмагу и сокеру в него взали; Матѣица Величка – збили, сѣрмагу, сокеру в него взали. Ку тому, дѣи, границѡ, через пѣов комисаров положоную и под заруками ѡписаную, зопсовати и в деревех грани вырубати казалъ.

127 Дла чого ж на ѡгледаѣ ран подданныхъ своих и на ѡбвожеѣ границы скажеѣя бралъ ѡ мене вижом боярина гсдрьског красносѣлског Михна Павловича. Которыи там быяши и ѡттола приехавши, стаяши передо мною тыми словы сознал, и ж пан Иван ШЕЛВОЖСКИИ, маючи при себе людеи зацных, выехавши на кгрунт имѣня своег ШЕЛВОЖСКОГО, показоваль ми границѡ на земли положоную, почолши ѡт врочища ѡсогов Луга аж до дороги Великого Гостицѣа, которая идет ѡт Садова берегом гая Линеѣвского до Локач, и видел есми тамъ два дубы граяные в корен порубаные, а в трех дубѣх стоячихъ грани вытесаные и копѣц недалеко дороги значно быдлюм нагнаѣя попсованыи. А потом ѡгледал есми ран подданных его людеи шелвожскихъ видел есми ѡ Масца Прибытковича раны битые, синавые на правои руке двѣ, а на кулши третѣя // в Данила, ѡ Матѣица Величка и в Зенова на тых так же раны битые, синие.

И просил пан ШЕЛВОЖСКИИ, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковыхъ записати казалъ^А.

[№ 189] 11. Того ж мѣца июна 1 [10] дѣа.

Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцког, служебник подстаростег володимѣрског пѣа Васила Гулевича на има Дмитръ Иванович жаловал и ѡповедал тым обычаемъ, што ж, дѣи, в неделю прошлую мѣца июна ѡсмог дѣа, маючи ѡн при себе людеи стороляних, знашодчи пѣа Ивана Романовича Сенютѡ во имѣлю пѣов ѡлѣхновичов Борзобогатых в Красном, позывал его листом делжованым ѡт пѣа Волчка Якимовича Жасковског, суди повѣту Володимѣрског. И в тот, дѣи, час Степан ѡлѣхнович Борзобогатыи, не маючи до него жадной причины, пробачивши послушенства врадовог и наполнившиса воли своеѣ, восполок с пѣом Иваном Сенотою, затем своим, сами руками своими его збили, змордовали и служебником своим его бити казали. А в тот, дѣи, час при том бою згнуло в нег монеты десѣт кол грѣшеи литовских, таларов палнацѣат, а чирвоных золотых двацѣат, с которыми, дѣи, пѣзми хотѣл ехати до ѡстрога на купованѣ коней.

Дла чого ж на *оґледає* ран своих брал *ѡ* мене вижом служебника моего Степана Климовича, который ран его *оґледавши* и ставши передо мною тыми словы сознал, иж видел в нем на левой руке рана битая синяя, а на хрыбте ран пат синих же.

И просил Дмитръ Иванович, абы то было записано. А так я тую жалобу и *оповедає* его и вижово *сознає* до книг замковых записати казал.

// [№ 190] 12. Того ж мсца июня аї [11] дїа.

127 зв.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужког, врадник пїа Василя Гулевича баєвский Ян Кг(р)ушовский¹, жалуючи и *оповедаючи* тым *обычаем*, што ж, *деи*, тых часов в недѣлю прошлую мсца июня *о*смог дїа ходил по селу, замышляючи людеи на роботу, и вжо, *деи*, есми ишол до двора пїа своего. В тот, *деи*, час пан Юхно Богданович Лидуховский, перенемши мене з слугами и помочниками своими перед ворота поддалного пїа Гулевичова Карпа, мене самого и при мне двох поддалных пїа моего Жука и Павла, мелника, збил, змордовал и поранил. И в тот, *деи*, час при том бою згинул в мене мѣшок *о*ксамитный, в котором, *деи*, было копа грїєи а сєкнег сребрыи – в нем важило шєст золотникoв сребра.

Дла чого ж на *оґледає* ран своих и тых поддалных панских брал *ѡ* мене вижом служебника моего Ждана Аристовског. Который ран их *оґледавши*, ставши передо мною тыми словы сознал, иж видел на Яну Кг(р)ушовском² рану рубаную в нозѣ правой, а в Жука на лѣвой рѣцѣ вышеи локта рана рубаная, а другая на стелнѣ лѣвомь рана колотая, а на Павлу на мелнику ран незначю. Тот повѣдил, иж его пан Юхно поличювал. *ѡ* поддалног пїа Гулевичова Залца видел есми кривавых битых на руке правой три, а по хрыбту ран битых синих чотыри. Тот повѣдил, иж его пан Яцко Русин с помочники своими безвилие вчорашнего дїа *ѡ* волторок збил, змордовал.

И просил врадник баєвский Ян Кгрушевский, абы то было записано. А так я тую жалобу и *оповедає* его и вижово *сознає* до книг замковых записати казал^А.

[№ 191] 13. Того ж мсца июня аї [11] дїа.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужког, врадник пїа Василя Гулевича баєвский Ян Кгрушовский жаловал и *оповедал* тым *обычаем*, што ж, *деи*, вчорашнего дїа *ѡ* волторок мсца июня десатого дїа пан Иван Петрович Колусовский с

¹ Пропущено виносну літеру «р» – треба читати «Кгрушовский».

² Пропущено виносну літеру «р» – треба читати «Кгрушовском».

128 помочниками своими, перенѣвши подданого пѣа Василѣва Зѣлца [...]¹, // не маючи до него жадной потреби, поймавши и выведши перед село и знаяши [!] с него сѣрмагу, шапку, пояс, толко в одной сорочке положивши, кими бити казал. И в тот, дѣи, час згинуло в него ѡсмыдесат грѣи.

Дла чого ж на ѡгледаѣ збитя и ран его брал в мене вижом служѣбника моег Ждана Аристовского. Которыи ставяши передо мною тыми словы сознал, иж видеЛ на Зѣлцу три раны на лѣвой руке битыи, кривавыи и за плечима ран битыхъ синих чотыри.

И просил врадник пѣа Гулѣвичов, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ.

[№ 192] 14. Того ж мѣца иона иѣ [14] дѣя.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, на мѣстцѣ его Василѣи Дѣшковский, писар замку Луцкого.

Писал и присылал до мене его млст кѣзь Александро Андреевич Салкгушковица Кошѣрский, маршалок гсдрьский, жалуючи и ѡповедаючи тым обычаем, што ж, дѣи, вчорашнего часу мѣца иона второгнадцат дѣя в четвергъ подданные его млсти горуховские ехали з Луцка. В тот, дѣи, час пан Иван Яцкович Борзобогатыи, воигъ луцкий, самъ ѡособою своею з слугами и помочниками своими, перенѣвши ихъ на добровольной дорозе подле Перепарова, розбойным обычаемъ тых подданных его млсти на има Тимоша, Васка, Калѣника, Ѡнацка, Гринчука, Яцка, Грицка самых позбиваль и семеро конѣи в нихъ з возы а из нихъ сукманы, кожухи и чотырнадцет копъ грѣи ѡплати казал. А двох, дѣи, члѣков, Ѡнацка а Гринчука, поимал и нѣт вѣдома, где их подевал, которых, дѣи, и до сих чѣов не машь. В чом себе его млст шкодѣ немалую быти менит.

И хотѣчи его млст княз Александро Кошѣрский з нимъ ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ его млсти до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 193] 15. Того ж мѣца иона гѣ [14] дѣя^Δ.

128 зв. Казано записати. Пришедчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, // подстаростег луцкого, земенин гсдрьский пан Юхно Богданович Лидуховский жаловал и ѡповедал ѡбтѣжливе тым обычаем, што ж, дѣи, дѣа вчорашнего мѣца иона второгнадцат дѣя в четвергъ, едучи мне в потребе своей до пѣа ключника луцкого, до Полоной, и ѡбачил єсми конѣи двое на ѡвѣ своем дворномъ, которыи ѡвес мои выпсовали. И вступивши з дороги, казал єсми

¹ Текст пошкоджено дираколом, не читается 5-6 літер.

владнику своему баевскомъ тыи коней двое з овса занавши и до двора своего загнати, хочечи ведомост мети, чие то кони мне шкоду починили, а сам, деи, есми к Полонои в дорогу поехал. А кгда ж, деи, владничок мой Пронец тыи кони двое з овса моего занал и до дворца моего Баевского пригнавши, в оборе их запер, тогда владник пѣа Василя Гулевича баевский Ян Кгрушевский, невѣдомо для которой причины, наполнившися воли своее, взявши зъ собо [!] товарища своего а служебника пѣа Гулевичова Ялка и илших служебников, к тому людеи баевских, подданных пѣа своего, пришедчи мощно, кгвалтом з ручницами, з рогатинами и з ышними бронами на двор мой Баевский, владника моего Пронца збили, змордовали и сверѣпѣ мою дворную мышастую ранили, на которой владник мой тыи двое коней заналь. А потом, деи, выломивши двери в загороды, вѣзали тыхъ двое коней, на оѵсе занатыхъ. Владничок, деи, мой из служебником моимъ Станиславом, вышодчи з ыѣбы, почали имъ мовити, абы таковог кгвалту дворѣ моему не чинили и тых коней занатых кгвалтовне не брали, хочечи их до испаси вести. А владник, деи, пѣа Гулевичов с помощниками своими и там же в дворе моемъ владничка и служебника моего Станислава збили, змордовали и зранили. Они, деи, видечи таковыи кгвалт, втекли перед ними и заткнулися в сѣнехъ, а они, деи, не дбаючи на покои постолитыи, двери сѣнныи порубали и выламали, а их из сенеи выволокли, били, мордовали. И в тот, деи, час при том кгвалтовномъ находжемо их шкоды немалыи в дворе моем Баевском стали, которых всѣх шкод реиسترъ меновите написаныи в себе быти мениг.

Для чого ж на обвожење кгвалту дворного и на огледање ран владничка и служебника своего брал в мене вижомъ з ураду замку Луцкого боярина гсдрьског красноселского Семена Гордуновича. Которыи там бывши // и оттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи в Баевеи в дворе пана Юхна Лидуховского видеел есми в ворот дворных одверки порубаные, в сѣнех в дворе двери выламаны и подвои порубаныи, в загороды также ворота выламаные. А потом огледал есми раныи: владника пѣа Лидуховского Пронца – видеел есми в него раны битые синие по хрыбту и по плечох, и по руках; а в служебника Станислава рана штыховая шкодливая на боку левом, а ран синих килка. И к тому видеел есми сверепу мышастую ранено, заимуючи клуба.

А так я тую жалобу и оповедање пѣа Юхна Лидуховского и вижово сознање до книг замковых записати казаль.

[№ 194] 16. Того ж мсца июня ѿ [16] дѣя.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на меслцы его Василен Дешковский, писар замкѣ Луцкого.

Пришодчи до мене владник его млсти пѣа Александра Богдановича Семашка вышковский Андреи с подданными пѣа моего, з людами вишневскими,

жаловал и оповедал тым обычаем, што ж, деи, тых часов в палницу прошлую мсца июна третегонадцат дѣа люди вишнеѡские ходили ѡв остров панский лозины драги. В тот, деи, час врадник пѣа Богдана Сосницког ѡгавчицький Демян з Лукяновичом, з Гавриловичом, з Мелниковичом, з унуком Шахновым, нашодчи силою, моцью трох члѣков вишнеѡских на влостивом кгрунте пѣа Семашковом, на зѣмли Вишнеѡвѣдкои, самих побывали и помордовали. И в тот, деи, час при том бою шкоды им стало: зъ Яска знято сѣрмагу, шапку, пояс с калитою, ѡсмь грѣѣи и сокѣру взато; в Бартоша – сѣрмагу, шапку, пѣт грѣѣи с мошною и сокѣру; в наймита Матѣева Шимка взато сѣрмагу, шапку, з мошною семъ грѣѣи и сокиру взато. Того, деи, Шимка ѡкрутне бито, и ж не мог тут до замку приѣхати.

Дла чого ж на ѡгледаѣ ран брали в мене вижом пана Чапъског, которыи ран ѡгледавши и ставяши передо мною до книг тыми словы сознал, и ж видель 129 зв. // на Яну три раны битых, синих на лѣвомъ плѣчи двѣ, а на руцѣ третая.

И просил врадник пѣа Александров, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедаѣ его и вижово сознанѣ в книги замковыи записаль^Δ.

[№ 195] 17. Того ж мсца июна зѣ [17] дѣа.

Про памѣт казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого преѡр клаштора Луцкого палны Марии, кѣзъ Сѣверин жаловал и оповедал ѡбѣжливо тым обычаем, што ж, деи, запродал став свои имения костельного Новоставский жидум луджимъ¹ Июди а Мордухаю за пѣтдесат коп полских и к той же сумѣ пѣizei пѣтмадесат копам грѣѣи припустили его с половицы, и ж мел с ними тот став наполю держати. их два половицу, а ѡн самъ другую половицу. То пак, деи, ѡни греблю роскопавши, воду спустивши, без ведомости став покинули, рыбы з водою выпустили, а другую въ ставу поморили. В чом себе шкоду ѡт нихъ немалую быти мениг.

Дла чого ж на ѡгледаѣ тог ставу своего брал ѡ мене вижом служѣбника моего Степана Климовича. Которыи там бывши, гребли и ставу ѡгледавши и ѡттола приѣхавши, ставяши передо мною тыми словы сознал, и ж будучи вы имѣло костельном в Новом Ставу за ѡбвоженѣмъ кѣзѣ преѡровымъ видѣл ѣсми гребра² в трох мѣстех роскопана глубоко и широко, а тых спустув не застановлено ничим. Жидов самых, ни рыболовов, ани жадног сторожа там есмо не нашли.

И просил кѣзъ преѡр, абы то было записано. А так тоѣ оповедаѣ его и вижово сознанѣ до книг замковых записати казаль.

---

¹ Остання літера виправлена з іншого нечитабельного знака, схожого на «р».

² Треба читати: «гребля».

[№ 196] 18. Того ж мѣца иуна ѿ [17] дѣя.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцког, владник его млсти пѣа Василя Гулевича баѣвский Ян Кгрушевский жаловал и оповедал тым обычаемъ, што ж, деи, пал Юхно а пал Иван Богдановичи Лидуховские ѿмысльне на[ганя]ют // и напушают быдла свои дворныи на пашню пѣа его. В чом шкоду немалую ѿ выпасеню и потоптаню пашни бытименил.

130

Дла чого ж на обвожене и на огледае шкод поделаных брал в мене вижом боярина гсдрьског красноселского Михна Павловича. Которыи там бывши в Баеве, шкод огледавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж владник баевский Ян Кгрушовский показовал мне пашню вытравленную и потоптаную, и видеѣл єсми на пати днєх ѿвес выпасено и потоптано, а два до полудєнки ячменю также потравлено и попсовано. И поведил ми владник баевский, иж тоє шкоды: выпасене и потоптане пашнѣ ни ѿт кого иншого, ѿдно ѿт пѣѡв Лидуховских. Яко ж и на тот час владник пѣа Гулевичов баевский при мне, вижу, быдло и свири пѣѡв Ледѡховских занатыє в пашни пашскои з двора пѣа Василєва выпустил.

А так я тую жалобу и оповедає владника пѣа Гулевичова баевского и вижово сознане до книг замковых записати казаль¹.

[№ 197] 19. Того ж мѣца иуна иѣ [18] дѣя.

Запис книг замку гсдрьского луцкого Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василєвича Бокия, судєи повѣту Луцкого, а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого.

Смотрели єсмо тог дѣла. Ставши под нами на рок припалыи ѡбоя сторона жалобная и ѡпорная: земашка гсдрьская пѣи Богдановая Костюшковича Хоболтовская пѣи Ѡлена Киселєвна жаловала водлуг позву на сестрѡ свою кнѣни Ивановую Четвертевскую Марину Киселєвну, иж она по смєрти небожчика Михаила Яковидкого, пєрвышог мужа пѣєи Ѡлены, позычила в неи шубу кунюю наголо, ѿднорядок влоского сукна чирвоныи, на котором, деи, было сем кнаѡлєи позлотистых, жупан влоский бурнатный. А потом, деи, приславши служебника своего Богданца позычила в неи три зо(ло)тых¹ чирвоных. Кнѣни Марина Киселєвна ку тым са речам помененым [не знала,] повѣдаючи, иж того никгды в неи не брала. А пѣи Ѡлена // Богдановая Костюшковича иналаса присаги, хотєчи того довести и присагою своєю кнѣни Ивановая присаги єє допустила. А так мы промежку них час присазе до завтрея были положили, иж кгды пѣи Ѡлена Костюсковичовая на том присалнет, тогды кнѣни Ивановая будєт єи вишна за тыи всѣ рєчи десат кол

130 зв.

¹ Написано помилково «зотых», треба читати «золотых».

грїѣи заплатити. А кгда ж рок присаги припал, мы роту присаги водле позвѣ казали написати. Пїи Олена хотела и готова была присагою своею того доводити, нижли кнїни Ивановая еѣ ку присазѣ не хотела, ѿ што была пытана через приводцу до трохкрат, а иж не хотела еѣ ку присазѣ вести. Пїи Костушковичовая на том помочное дала и мы водле судовог знайдѣня всказали есмо еи на кнїни Марїни Киселевни за всѣ тьи речи вышѣи поменены десѣт копѣ грїѣи, которым пнѣем и рок заплате положили есмо ѿт сегоднѧ, середы, мсца иона ѿсмогнадцѧт днѧ за чотыри недели.

Которое всказанѣ ниѣ до книг замковых записа ти есмо казали¹.

[№ 198] 20. Того ж мсца иона иї [18] днѧ.

Запис книг замку гсдрьского Луцкогo Василя Михайловича Семашка и Гаврила Василевича Бокия, судѣи повѣту Луцкогo, и Бориса Ивановича Совы, подстаростегo луцкогo.

Што земалка гсдрьская пїи Любка Романовая Белостоцкая позывала позвы врадowymi, а потомъ и децким до замку Луцкогo перед нас, земенина гсдрьского пнѧ Ѳедора Гавриловича Воютинскогo, што ж, деи, ѿн року прошлого, пѧдесѧт девѧтого моцно, кгвалтом поле еѣ влостивое имени Цевовскогo Копали чертежи поѿрал и просом засеял. Ку томѣ, деи, сеножат еѣ влостивую покосил и сена тог колжонадцѧт воз набрал, так теж и просо через заповѣд врадovou побрал, а потом¹, деи, повгоре тую землю на себе поѿрал. Ку тому, деи, подданная еѣ Децковая позычила сверепы своеѣ подданному его Аросту до плуга. Он, деи, тоѣ сверепы и до сих часов еи не ѿдал. За которую, деи, сверепу // давано еи три копы грошеи. И при том, деи, подданнии его пограбил людеи заграничких с Тетевчич и взал двоѣ конѣи. А тые, деи, люди тетевчичкиѣ за свои грабеж ѣ подданного еѣ Яцука взали сверепу серѣю, которая, деи, стояла трех коп грїѣи. А тот же, деи, подданнии его Арост подданного еѣ Устимца силою, моцно збил, змордовал. А он, деи, ѿ вси тые речи сравѣдливости вчинити не хотѣл. За которыми позвы, так теж и за децкимъ на роки припальѣ пнѧ Любка Романовая Белостоцкая перед нами са становила ку праву готова была и пилност в том чинила, хотечи водле позву и листу децкогo сравѣдливости своеѣ собе доводити. А пан Ѳедор Воютинский яко за позвы перво на рок ѿт нее позваныи, так теж потом и за децким на рок зложонии мсца иона ѿсмогнадцѧт днѧ ку праву самъ не стал, ани кого ку ѿказу з моцно зуполною ѿт себе вмоцованого на мѣстцо свое не присылал, ани которое причины слушное до владу ѿ собе знати не дал. А так мы заховываючи панюю Романовую Белостоцкую водле ѿбычаю права посполитого и Статуту Земскогo за нестанемъ пнѧ Ѳедора Воютинскогo ку

¹ Літера «п» виправлена з іншої літери.

праву присудили єсмо пїєи Романовои Белостоцкои до права тую ниву, на которой просо Воютинский побрал и сеножат єи в держанє, а за дванадцат воз сена всказали єсмо за каждыи воз по три гроши сємдєсат и два грїи з навєжою за свєрепу поддальноє три копы грїєи бєз навєзки, а за збите поддального єє Устимца палдєсат грошєи того всего сумою всказали єсмо єи на Воютинском до права дєсєт копь сємдєсат грїєи и два грїи.

Которое всказанє нїє до книг замковых записати єсмо казали’.

[№ 199] 21. Того ж мєса июня кѣ [21] дїѣ.

Казано записати. Пришодчи и постановивши сѣ обличнє перед нами, Гаврилом Василєвичом Бокиєм, судею повѣту Луцког, а Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким, земенин гєдрьский с повѣтѸ Пинского пал Антонєи Кузминич Колбовича¹ оповедал и сознал тым // обычаєм, што ж, дєи, которая част третѣя имєня моего Сєлєцког в повѣтє Пинском з дѣлу ѿ брата моего стрєчнѸє пїѸв КолбовичѸв, земан повєту Пинского, и к тому в дворищи Лопатском Сопчинском част ровная на мєнє пришла, ино я, не маючи чимь долгов своих выплачовати длѣа тог двє части того имєня моего Сєлєцког и част ровную Сопчинскую заставил єсми братаничу своему пану Богдану ИвановичѸ Колбу СєлєцкомѸ, дворенину гєдрьскому, Ѹ сту копах грїєи монєты литовское, личєчи по дєсєти пнїєи в грош наш. Тож и лист свои записныи под печалю своєю и печатми людєи добрых на то єму ѿт сєбє даныи перед нами покладад и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так сѣ в себе маєт²: «Я, Антонєи Кузминич Колбовича, будучи ѿгич а прирѸженєц, земенин гєдрьский повєту Пинского, визнаваю сам на сєбє симь моим листом, кому будєт по трєбь того вѣдати або чтучи єго слышати, нинєшним и на потом будучим, иж што кот(ор)ая² част третѣя имєня Сєлєцког Ѹ повєтє Пинскомъ з дєлу ѿ брата моего стрєчнѸє пїѸв КолбовичѸв, земан повєту Пинского, и к тому Ѹ дворищи Лопатском Сопчинскомъ част ровная на мєнє пришла. Нижли я за некоторыми недостаками своими Ѹтєхал єсми сєздє до земли Волынской и тую єсми част имєня моего Сєлєцког Ѹтєжчаючи, поручил єсми Ѹв опеку до часу слушног тои жє брата моего, пїѸм Колбовичомъ, держати. Алє иж за ласкою милог Бѣа, маючи сєздє, Ѹ земли Волынской, слушноє выхованє, Ѹдно нє маючи чим давных долгов своих выплатити, того имєня моего Сєлєцког двє части и Ѹную част ровную Сопчинскую заставил єсми Ѹ певнои сумѣ пнїєи братаничу моему пану Богдану Ивановичу КолбѸ Сєлєцкому, дворенину гєдрьскому, тоєст Ѹ сту копах грошєи монєты литовскои по дєсєти пнїєи в грош. Которыє пнїи сто коп грошєи сполна єсми ѿт пїѣ Богдана Сєлєцког до рук своих взѣл, тоєст: ис сєлищом старым, на котором Ѹтєц мои, небожчик

131 зв.

¹ Ймовірно, описка, треба читати «Колботовича».

² Написано помилково «котая», треба читати «которая».

Кузма Колбович седед, к тому с полми пашными и непашными, з гаи и заростями, сеножатми и деревомъ бортным, з ловы рыбными и пташными, з реками, речками, озеры и речищами и со всѣмъ на все так, яко тые две части имени моего и част Сопчинская сами в собѣ маюут. И до того часу панѣ // Богдану тые две части имени моего Селедкого и част Сопчинская держати и вживати мает, поки я сам або дѣти и хто з близких моих туо суму пнѣи сто кол грѣи пану Богдану отдадут. А отдавши ему тые пнѣи пред са пан Богдан ѓ тех двѣх частех имени моего ровную част выделу, волен будет мети и еѣ держати. А естли бы пан Богдан Селедкий не похотѣл самъ тех двух частей имени моего держати, тогды кому похочет волно ему будет ѓ тех же пнѣех ѓ сту копах грѣи заставити. А я, Антонѣи верхупомененыи, сам, дети и повиноватые мои сего запису моего ничимъ нарушивати и ѿт его ѿступати не маем под виною на гсдра корола его млсти патмадесат копами грѣи, а на старосту пинского тридцат кол грѣи, а пану Богдану двадцат кол грѣи. А при том были и тог добре сведоми пан Василѣи ѳедорович Гулевича, пан Андреи Иванович Колпытовский и пан ѳедор Василевич Рудѣкий, земане гсдрских [!] земли Вольской. И на то я, Антонѣи верхупомененыи, дал есми братаничу моему, пану Богдану Селедкому лист вызнаныи з моею печало и дла лѣпшой твердости просил есми их млсти пѣов верхупомененых ѿ печати. Их млст на проѣбу мою то вчинили и печати свои приложили к сему моему листу.

Писан в Луцку лѣта Божого нароженя тисеча патсот шестдесат первого мса иона двадцатыи день».

А по вычитаню листа пан Антонѣи Кузминич просил, абы то было записано. А так мы ѿчевистое сознаѣ и лист его записныи слово ѓ слово до книг замковых записати казали.

[№ 200] 22. Того ж мса иона кѣ [21] днѣя.

Казано записати. Пришодчи и постановивши са обличѣе перед нами, Гаврилом Василевичом Бокиемъ, судею повѣту Луцкого, а Борисом Ивановичом Совой, подстаростим луцким, земенин гсдрский повѣту Пинского пан Антонѣи Кузминич Колбовича ѿповедал и сознал тым обычаем, што ж, деи, которая част третая имени моего Селедкого в повѣте Пинском з дѣлу ѿт брата моего стрыѣчюи пѣов Колбовичов, земан повѣту Пинског, и к тому в дворищи Лопатском Сопчинском част ровная на мене пришла. Ино я не маючи чим долгов своих выплачовати, // дла того ж третюю част того имени моего Селедкого, третюю част в части моей в дворищи Сопчинском продал есми на вѣчност братаничѣ своему пану Богдану Ивановичу Колбу Селедкому, дворенину гсдрскому, за патдесат копѣ грѣи монеты литовской, личачи по десѣти пнѣи в грош. На што ж и лист свои записныи под печало своею и печатми людеи добрых на то ѿт себе ему даныи перед нами покладал и был вычитан с початку аж до конца. Которыи лист так са в себе маеть^А: «Я,

Антонѣи Кузмич Колбовича, будучи ѿтчим а прироженец земенин гсдрьскии повѣту Пинского, вызнаваю самъ на себе сим моим листом, кому будет по требъ того вѣдати або чтучи его слышати нинешним и на потом будущимъ, иж што которая част третая имени Селецког ѿ повѣте Пинском з дѣлу ѿт брати моег стрыѣчное пѣов Колбовичов, земаи повѣту Пинского, и к тому ѿ дворищи Лопатском Сопчинском част ровная на мене пришла, нижли я за некоторыми недостатки своими ѿтехал есми сезде до земли Волыньское и тую есми част имени моего Селецког ѿтежчаючи, поручил есми ѿв опеку до часу слушного тои же брати моеи пѣом Колботовичом держати. Але иж я за ласкою милог Бѣа, маючи сезде ѿ земли Волыньскои слушное виховане, ѿдно, не могучи чим давных долгов своих выплатити, ино я ачжолвек того имени моего Селецког две части и к тому част ровную ѿ дворищи Лопатском Сопчинском заставил есми ѿ певнои сумѣ пѣѣи ѿ сту копах грѣѣи братаничу моему пану Богдану Селецкому, дворенину гсдрьскому, на што есми ѿсобливый лист свои вызнаныи пану Богдану дал. Одно я и тыми пѣѣми стома копами грѣѣи не могучи са з долгов своих выплатити, третью част того имени моего Селецког и част третью в части моеи ѿ дворищи Сопчинском продал есми за певную суму пѣѣи братаничу моему пану Богдану Ивановичу Колбу Селецкому, дворенину гсдрьскому, за палдесат копѣ грѣѣи монеты литовское по десети пѣѣи в грош, тоест из селищомъ старым, на котором ѿтец мой, небожчик Кузма Колбович седел. К томѿ с полми пашными и непашными, з гаи и заросльми, сеножатми, деревомъ борным, з ловы рыбными и пташными, з реками //, речками, озеры и речищами и зо всѣмъ на все так, яко тая третая част имени моего Селецког и част Сопчинская сама в себе мает, которое пан Богдан Селецкий самъ, жона, дети и потомки его вечными чѣы держати и еѣ вживати мает. А я, Антонѣи верхупомененыи, сам, жона, дети и близкие мои не мают того на пану Богдану, на детех и потомкох его поискивати и сего запису моего ничим нарѣшовати и ѿт его ѿступати не маемъ под виною на гсдра корола его млсти тридцатма копами грѣѣи, а на старосту пинского двадцатма копами грѣѣи, а пану Богдану десетма копами грѣѣи. А при том были и того добре сведоми пан Василѣи Ѳедорович Гулевича пан Андреи Иванович Колпытговский а пан Ѳедор Василевич Рудецкий, земаѣ гсдрьские земли Волыньское. И на то я, Антонѣи верхупомененыи, даль есми братаничѿ моему пану Богдану Селецкому сѣс мои лист вызнаныи з моею печатю и длѣ лепшое твердости просил есми их млсти пѣов верхупомененых ѿ приложѣне печатѣи. Ихъ млст на прозбѣ мою то вчинили и печати свои приложили к сему моему листу.

133

Писан в Луцку лѣта Божего нароженья тисѣча палсот шестдесат первого мсца июня двадцатого дѣя».

А по вычитало листа пан Антонѣи Кузминич просил, абы то было записано. А так мы ѿчевистое созяне и лист его записный слово ѿ слово до книгъ замковыхъ записати казаль.

[№ 201] 23. Того ж мѣца иуна кѣ [21] дѣа.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лудкого, кухары его королевской млсти велицкии на има Ян а Малѣи просили ѿ вижа дла подаия листу владового наляминального палу Ивалу Ялковичу Борзобогатому, ключнику, городничомѣ, мостовничому и воиту лудкому, ѿ поделане кривдѣ и шкод через владника его велицкого, тоест ѿ покопане и поворане влостивог ѿстрова их Заполя, ко томѣ теж¹ ѿ збите и ѿ согнане плугов их з нив их стародавних.

133 зв. Ино я з ураду замку гсдрьског Лудкого давал есми им вижом служебника моего Ждана Кгабривловича Боргноведкого. Которыи // тамъ бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будучи намъ в Полонои в пѣа Борзобогатого кухары его королевской млсти велицкии Ян а Малѣи, маючи при собе сторону, при мнѣ, вижу владовомѣ, сами ѿ себе и ѿ всех потужников своих дали палу Борзобогатому лист владовый наляминальный. Он взал и вычитал и за са имъ того листу не вернул и еще ихъ соромотил², поведаючи, иж служебник мои добре чинит, што вас бьет и плуги виѣи зыганает, еще вас кажу бити, бо, деи, вас, хлопи, в моцы своєї маю. А затым их с очо своих согнал. Они, ѿсветчивши то мною, вижом владовым и стороною, ишли ѿт него проч.

И просили кухары его королевской млсти, абы то было записано. А так я тое вижово сознане до книг замковых записати казаль.

[№ 202] 24. Того ж мѣца иуна кѣ [21] дѣа.

Запис книг замку гсдрьског Лудкого Гаврила Василевича Бокия, суди повѣту Лудкого а Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудког.

Смотрели есмо того дѣла. Ставши перед нами на рок припальни земенин гсдрьский пан Василеи его млст Ѳедорович Гулевиц ведле позву и листу децкованого жаловал на пѣа Ивана Богдановича Лидѣховского, иж он, перебѣгши в Баеви владника его, шлахтича Яна Кгрушевског, збил, змордовал. Пан Иван Лидѣховский постановившиса обличне ѿпор на то чинил, поведаючи, иж я владника твоего не бил, але владник твои мене бил и зранил. О што, деи, есми в тебе на него права просил, а тѣм права дати и справедливости вчинити не хотѣл. Я-мъ тебе ѿ то позвал и показаль позов свои, которым пѣа Василя позвал, иж бы сам стал и владника своего перед нами ку праву поставил. Пан Василеи на то мовил, иж, деи, ты хотѣчи бои владника моего затлумит, мнѣ ег не жаловал и в мене справедливости николи на него не просил, а мене ег ѿ то безвиине позвал. Мы пытали ихъ: «Чим бы того доводити мѣли?» Владник пѣа Гулевицов Ян Кгрушевский повѣдил, иж тот

¹ Слово виправлено з іншого слова.

² Остання літера «н» написана помилково, треба читати «соромотил».

бои свои того ж часу на вѣдѣ замку Луцкогѣ оповѣдал и до книгъ записал. Которыи записъ его былъ вычитанъ, // жалоба и оповѣданѣ его записано, а вижова сознаня, жебы ранъ его о҃гледалъ, не описано. А панъ Иванъ Лидуховскій оповѣданя своего на вѣдѣ не показалъ и свидѣцтва жадного не становилъ: ани того сумнѣнѣмъ своимъ доводити не хотѣлъ. А вѣдникъ пѣа Гулевичовъ, хотачи бою своего себе доводити, инался присяги. Панъ Лидуховскій присяги его допустилъ, повѣдаючи, если того поправиши присагою своею телесною, я тобѣ хочу водлугъ стану твоего заплатити. И кгда жъ есмо роту присяги написати казали, вѣдникъ пѣа Гулевичовъ присагнути хотѣлъ и вже былъ початкомъ присяги. Панъ Лидуховскій присагати ему не далъ. Мы, заховываючися водлѣ обычаю права посполитого и Статуту Земскогѣ, всказали есмо вѣднику пѣа Василеву Яну Кгрушевскому за бои его на Ивану Лидуховскомъ двадцатъ копъ грѣи и рокъ заплати зложили есмо отъ сего дѣя суботы мѣсяца июня двадцатъ пѣрвого дѣя за чотыри недѣли, которыи рокъ припасти маѣтъ ѣ вилию сватогъ пророка Или, нижли панъ Иванъ веритъ тому не хотѣлъ, ижъ бы былъ шляхтичъ. И повѣдилъ, ижъ бы тотъ Кгрушовскій ведлѣ обычаю права посполитого шляхѣтство свое вывелъ. Я, дѣи, ему повинѣнъ будѣ навезатъ яко шляхтича. Мы всказали ведлѣ Статуту, ижъ вѣдникъ пѣа Василевъ повинѣнъ естъ до повѣту своего ехатъ и тамъ постановившися на вѣдѣ своемъ з братею своею и принесли ведомостъ з уреду, подъ которымъ онъ естъ, ижъ онъ естъ шляхтичъ. Тогда повинѣнъ будѣтъ панъ Иванъ Лидуховскій ведлѣ стану его навезатъ и вси шкоды и наклады его ему заплатитъ, што, едучи до повѣту своего, на то наложитъ ведлѣ присяги егъ. А пакли бы шляхѣтства своего на тотъ рокъ зложоньи Янъ Кгрушевскій не вывелъ, тогда панъ Иванъ Лидуховскій винѣнъ будѣтъ ему дати пѣтъ копъ грѣи, яко служѣ, водлѣ Статуту. А што панъ Иванъ Лидуховскій позывалъ пѣа Василя Гулевича ѣ невѣчинѣе справедливости на того жъ вѣдника Яна Кгрушевскогъ, менуючи, жебы его збилъ и зранилъ, на то доводѣ слушногѣ не показалъ, свидѣцтва не ставили и сумнѣнѣмъ своимъ того доводити не хотѣлъ. С тыхъ причинъ вчинили есмо пѣа Василя Гулевича и вѣдника его баѣвскогѣ // Яна Кгрушевскогѣ отъ пѣа Ивана Лидуховскогѣ ѣ томъ волныхъ.

Яко жъ тотъ судъ ниѣ до книгъ замковыхъ записати казали.

[№ 203] 25. Того жъ мѣсяца июня [15]¹ дѣя.

Записъ книгъ замку гсѣрскогъ Луцкогѣ Василя Михайловича Семашка и Гаврилы Василевича Бокия, судѣи повѣту Луцкогѣ.

Што его млстъ панъ Романъ Гостскій позывалъ поэвы вѣдновыми до замку Луцкогѣ передъ насъ земалку гсѣрскую пѣюю Марю Ивановую Турчиновича ѣ томъ, ижъ, дѣи, малжонокъ еѣ панъ Иванъ, едучи до Киева зъ его млстоу кнѣземъ

¹ В текстѣ мѣсце пропушено писаремъ для вставки дати. Дату реконструйовано за текстомъ цѣго запису судового листа.

Костентином, воеводою киевским, позычил в него коня половог так доброго, который коштовал яко тридцат колгрїей, а мохры, шолжу зеленого зо злотом и лысину, тканица венедкого золота, перлы сажоная, ку тому, деи, заставил ему гелшпан сребрными позлотистыи в осми копах грїей. **Ѡ** што, деи, колжокрот до него посылал Ѡ вси тые речи. А малжонок ее не Ѡтдавши тых речеи сам с тог света зшол. А потом, деи, по смерти пїа Ивана Турчиновича посылал до неи, вспоминаючиса тых всих речеи. Она, деи, тог поворочати не хоте́ла.

За которыми позвы, кгда рок стая их в замку Лужкомъ стати был припал мса июня патогнадцѣт дїа в неделю, пїи Иванова Турчиновича Маря Суринова ку праву готова была, перед нами са становила и пилност в том чинила през ден аж до вечора и на завтрее также. А Роман Гостский, позвавши сам на рок позваныи, ку праву не стал и никог ку Ѡтказу з молдо зуполною на местцо свое не прысылал, ани которои причины слушноу перед роком до враду Ѡ себе знати не дал.

И просила пїи Иванова Турчиновича, абы то было записано. А так [мы] стаяе и пилност пїей Ивановои, а нестаяе пїа Романа Гостског в книги замковыи записати казали^А.

135 // [№ 204] 26. Лѣта Божог нарож ѿф̄ ѿа [1561] мса июн к̄с̄ [26] ден.

Про памѣт казано записати. В небылости пїа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на местцы его млст Василен Дешковский, писарь замку Луцкого•.

Пришодчи до мене служебник ясневелможного пана его млсти пана Миколая Юревича Радивила, воеводы троцкого, гетмана Великог Кнѣства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилышского•, пан Иван Тимоѳѣвич Ѡповедал тым Ѡбычаем, што ж, деи, его млст пан Иван мои за жалобою подданных своих половских и иных всих имѣней своих волынских и полѣских, которыеи был его млст арендовал ключнику луцкому пану Ивану Яцковичу Борзобогатому, присылал мене до имѣней своих, абых я вси кривды, шкоды, бои, грабежи и розогнане людеи, што са за держаня пїа Борзобогатого стало, списал. Я, деи, водле росказаня его млсти, пїа моего, з боары половскими Иваном Гарабурдою а Иваном Балдою тыи вси шкоды и кривды, которыеи он над повинност поданых панских чинил, списавши и то на враде замку Лужком Ѡповедам. И показовал передо мною реистрь шкод поделаня и людеи Ѡчизных розогнаня, которыеи реистрь так написан•, иж за держаня пїа Ивана Борзобогатого с Полонои, имениа его млсти пїа воеводы троцкого, Ѡтчичов панских добре Ѡсѣлых проч пошло•. Напервеи Гринѣц Владычка, з ним сынов три а дочка•, Палко з сыном•, Ярошина, с тым сынов три а дочка•, Конаш з двема сыны и з двема дочками•, Селко з сыном а дочок две•, Сачко•, Тишко з сыном•, Савостанѣц з сыном и з

дочкою•, Хведец самотретии•, Ярмолец Киселевич – з ним сынов три а дочок двѣ•, Карпец з сыном а братаничов два•, Малко з двема сыны и дочок двѣ•, Степанец // з двѣма сыны а дочок три•, Савка, слосар, с трема сыны и з дочкою•, Стецко а с ним дочок чотыри•, Пасюк – з ним сынов два а дочка•, Хомица•, ђедец из сыном•, Жук из сыном•. Подданныи его млсти вси до Буга попел ѡтвезли, а он их там же загамовавши, казал имь к Бугу дерево возити и тыжден возили дерево. А которыи возити не хотели, он их бити казал•. Гарасима збито•, Михна збито•, Грицка збито, Курила збито, Саву збито, Ярмолца збито, тот проч пошол, а тых, деи, всех Василеи, сын воитов, позбивал•. А повторе им кривду над повинност их вчинил, иж што они повинни ѡрати, то были ѡторали, а он, деи, побравши плуги из волы гонил их до Заборовла ѡрати. Там, деи, сем ден ѡрали и на тои роботѣ чотыри волы здохли, а их всех позбивали•. Савку посылал до Лвова, там же, деи, в него кона взато, за которого ему давано двѣ копи и двацат грошеи•, в Матѡѡя там же взато два кони, за ѡдного, деи, давано сем копь, а за другого двѣ копи грошеи. Грицка безвинне с попелом выгнали, там же ему кон здох. Подданныи его млсти, видачи таковыи кривды, поехали были до его млсти пана, до Литвы, то пак, деи, пан воит казал их на дорозе погонити, а поймавши и до Заборовла привѣдши, там же перед собою казал их линами бити•: Назарца, Гулка, Сажу, Гуцину, Малашину збито. И вziali в них полпретѣ копы и двацат грошеи. А с Оздова, за держаня пѣа Борзобогатого, люде ѡтчизныи проч пошли•: Костюк з двема сыны и з дочкою•, Филипец, Ивашко, в тог вола взал, а в боарина его млсти Воины вziali двацат коп жита•, Ивана Кисла безвинне збито•, Свтуха также збили•, Костюка Надчергу с попелом выгнали, там же ему клача здохла, а [его] // самого безвинне тыжден ѡ вежи держали•. З ыменя его млсти Черукова за держаня Борзобогатого ѡтчичов его млсти проч пошло•: Куприян с трема сыны и з дочкою•, Костюк з двема дочками, Ивашко•, Лашко с чотырма дочками•, Каленик з сыном дочок чотыри, Петрок, Тимош, Мартин, Матѡѡи, Павлюк•. В попа чаруковжского ѡтнали его мѣрки, што ему зо млина приходили и держали на себе полтора року•. В мелника вziali полсемы мацы жита, Масюка безвинне збивши, свечами пекли•. Дѣака Иѡвца збито•, ђедину збито, Лукяна линами били. Ѡ Васка дѣвку вziali и невѣдомо где еи задѣли•, до Якубца, приславши на ѡгород, росаду порвати казали; он, деи, пришол жаловати, они его казали линами бити; Игнатова сына Грицка так же линами збили•, Мишкову жону, приходчи в двор, вziali, а кгда ж по жону пришол, его самого линами били•, Слтухова сына безвинне збили и в колоде его час немалыи держали•, Стецка линами збили•, Троца збили, а грошеи двацат и сукна чотыри локти в него вziali. Андрѣи Гирка служил год в дворѣ, мѣли ему дати ден жита а ден ѡвса, и кгдаж наиму своего просил, они его подвакрот линами бити казали, и клачу в него вziali•. Во Ивана седло и взду вziali, а ден паренины ѡтнали•, в Грицка сем возѣ сѣна вziali•, в Лашка шѣст воз сѣна, барана и кур трое вziali•, в Мартина двацат воз сѣна вziali, а

135 зв.

136

его самого и жону его збили•, в Матыска, в Лучки вziali сѣм воз сѣна, ѿ Яна Грабара сеножат на пѣнадцат воз вытравити казали, в Гацка Хомича днину жита // пожали и пѣт воз сѣна вziali•, в Михна Ѡвлучимский взал клачу, а в товариша его другую'. З ѡменя его млсти Коршова за держаня пѣа Борзобогатого людеи ѡчизных проч пошло•: Ивал•, Мордышова с трема сыны, Жданец•, Нестер з сыном а дочок чотыри•, Юшко з сыном, Тит з сыном и з дочкою•. И в тых же мужей коршовских казал во всех плуги из волы мужиком своимь побрати, иж над повинност свою не шли ѡрати. И на тои же роботе волы их поморил': в Сѣнца два волы (з)дохли, в Климец вол здох, в Лазара вол здох, ѿ Хведка вол здох•, в Кунаша вол здох•, во Ивалца вол здох•, в Мартицца вол здох, в Пилицца вол здох. Марко, шурич воитов, взал в Конаша чотыри копы грошей, Василей Воитович во Ивана взал на мѣсте мацу гороху за полкопы грошей и не заплатил•. ѿ Яцука вziali клачу, за которую, деи, давано чотыри копы грошей, в Маска вziali сорок грошей, в Пилицца вziali вепра•, в Ждана вziali десѣт коп жита и тридѣт локот полотна, ѿ Ѳедца стравили коими двѣнадцѣт коп грѣчки а сѣм коп жита•, во Ивалца шѣст коп жита стравили, в Гаврилца сѣм коп проса стравили'. Боарина панского Павлыша служѣбник воитов Бузынский подвакрот збивал а пан Борзобогатыи справедливости ему не вчинил. Ивалца тот же служѣбник збил безвинце•. Постник боарина полонского Труша безвинце збил и в везено держал•, Балдина сына Ивалца Ѳедорко з Блажевским збили•, старца червиского Махна збивши, ѿ везено тыждѣн держали, а з ним мужиков семи: Хведца, Кузму, Стацца, Ивалца, Тишка, Юрка, Палца так же збивши, тыждѣн ѿ вежи // держали•, в Сѣнка, слосара полонского, взал со млына шѣстнадцѣт мац жита•.

А по вычитаню того реѣстра тут же ставши боаре полонский его млсти пѣа воеводы троцкого Иван Гарабурда а Иван Балца ѡповедали и визнавали, иж так много подданных панских длѣ великих кривдѣ проч пошло и так имь веле шкод поделано, яко в том реѣстре меновите ест написано.

А так я тот реѣстръ спочатку аж до колца слово ѡт слова, так теж ѡповедање служѣбника его млсти пѣа воеводы троцкого и ѡчевистое сознање боар его млсти полонских до книг замковых записати казал.

[№ 205] 27. Року шѣстдѣсѣт первого мѣца июня кѣ [26] дѣн.

Про памѣт казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его млсти Василей Дешковский, писар замку Луцкого•.

Пришодци до мене зѣманка гсдрьская пани Иляшова Несѣцкая Олена Ѳедоровна, жаловала и ѡповедала тым обычаєм, што ж, деи, пан Януш Прокопович Вгриновский, заручивши дочку мою, пѣйну Богдану, за себе в малжонство, взалъ в мужа моего и в мене триста коп грошей личбы литовское вѣна ѡписаного, але иж еще тот рок веселя далеко, не хотѣли есмо ему тых

пїзеи дати, алиж он перво имєне свое Вгриновское в той сумбї пїзеи нам поступил и то на враде замку Луцком вызнал, иж мы того имєня Вгриновского зо всим на все держати, вживати и его в опеце своєи мїти мели до року поменєного, тоєст до весєля дочки моєи*. То пак, дєи, пан Вгриновский*, // наполнявша воли своєи а запометавши постановєня и позволєня своєго, пустивши в руки наши тоє имбїє свое Вгриновское, которого єсмо колжонадцат недєл были в держало, а теперєшних часов, без бытности мужа моєго, менє словы невцтивыми соромотивши, ѿ всеи маєтности моєи проч выгнал, ѿповєд и похвалки чинит и на здоровє моє стоит. Дла чого ж, ѿдержавши лист владовый заручный ѿ небезпечєство здоровья своєго, а другии лист навпоминальный, єздила єсми до него з вижом владовым и з людми добрыми шлахтою, хотачи там в дворе Вгриновском маєтности своєи ѿгледати и того имєня своєго, яко заставы своєи, вживати. А кгда ж, дєи, єсмо до Вгринова приехала, и шодчи з вижом до схованя своєго, ѿдно єсми бодню порожнюю нашла, в которой были полотно, скатєрти а ручники непорбзаные, а скрижка моя зо всим згинула, в которой, дєи, было панадцат золотых чирвоных, два поасы сребреных позлотистых, ковшь сребранныи а дванадцат лыжок сребрных*, пат заставных сребранных позлотистых двадцат и двб*, а тканиц перловых двб*, сватостєи сребранных позлотистых три, а Вгриновского чєтвертаа панагия. К тому листы записныи на заставу*: ѿдєн лист на ѿсдєсат коп грошєи*, другии на сорок коп, третии на полчєтвертадєсат коп грошєи и илшии листы, привиля и твердости на имєня пїа Иляша Несвбцкокого и пана Вгриновского в той же скрижєе были. И то, дєи, все скрыжюю по выгнало моєм с того имєня без менє погинуло. А потом, дєи, давала єсми ему листь // навпоминальный, абы ми того имєня своєго Вгриновского водлуг заставы поступил. Он не поступил*.

137 зв.

138

Яко ж то и виж владовый бодрин гсдрьский красносєлжкий Степан Павлович, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж пани Иляшова Несвбцкая при мнб, вижу владовом, и маючи при себе людєи зацных шлахть пїа Семєна и пїа Гаврила Зброховичов Воютинских вчорашнего дїа, в сєреду мїца июня двадцат пятого дїа, приехавши до Вгринова, напервби пошла со мною до схованя своєг ѿгледати маєтности своєи. И нашли єсмо там в коморы бодню порожнюю, с которое, поведаєт, згинуло полотно кужелного сто локот*, скатєртии сєдєсат локот*, а ручников тридцат локот непорбзаных*, а скрижка, повбдаєт, зо всеми рєчами вышєи поменєными згинула*. Што того ж часу палу Вгриновскому перед тыми паны меновите шкоды свои ѿповєдала* и дала ему лист навпоминальный, абы єи того имєня своєго Вгриновского водле заставы поступил, поведаючи ему, иж я приехала в тоє имєне, хотачи его вживати в грошєх своих*. Пан Вгриновский, лист вычитавши, повбдил: «Я, дєи, тебе, пани, с того имєня своєго не выгнал, алє ты сама без бытности моєи, яко-м был в Луцку, поехала и тепєрєчи тебе мєшкати не забороняю». А за тым пани Несвбцкая дала ему лист заручный ѿ небезпечєство здоровья

138 зв. своего• под патмасты копами грошеи заруки описаное•. Он тот лист вычитавши, повѣдил ей: «Кгда ж, деи, ты // такии листы на мене маеш, я тебе имени своего не поступлю, а будеш оттола вылетати и поедеш на бѣлом»•. Пани Несвѣцкая, освѣтивши то мною, вижом владовым и шлахтою, ехала от него проч, а приехавши до Несвѣча, в дворѣ панѣи Иляшовои видѣл есми невѣсту оорую, на има Марушу, которой пани Несвѣцкая пытала, с чого мает ооробу. Она повѣдила, иж ее пан Вгриновский збил в четвергь прошлыи, после того, як панюю выгнал.

И просила пани Несвѣцкая, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае ее млѣти и вижово сознание до книг замковых записати казалъ.

[№ 206] 28. Року Божого шестдесат первого мѣца иона двадцат сегого днѣа^А.

Про памѣт казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы подстаростего луцкого, на мѣстцы его млст Василѣи Дешковскийи, писар замку луцкого.

139 Пришодчи до мене служебник ее млсти панѣи Богушовои подскарбиное пан Ѳедор Григоревичъ, владник ярославичкий, жаловал и оповедал тым обычаем, што ж, деи, служебник панѣи Богушовои Роман Москвитин заставил шубу адамашки гвоздиковое, брушками лисими подшитую, с кнаѣлами серебряными позлотистыми• в пати копах грошеи, а другую шубу зеленую влоского сукна, лисами чорными подшитую, дал в заховане Юску, жиду луцкому, через руки• Аврама Хамка. То пак тот служебник змерь, а ее млсть пани Богушовая через мене тыи пѣзи пат кол грошеи // ему прислала, хотачи тые шаты в себе мѣти. Ино, деи, Хамко и Юско тыи пѣзи пат кол грошеи а лиѣы полкопы перед кѣзем Томашом Хоенским, подьяканим костела замку Луцкого, в мене вziali, а тых шат через мене панѣи моѣи дати не хочут ку шкоде и трудности безвильне приправуют. Яко ж то и кѣзь подьякании очевисто вызнал, иж они в него полшосты копы грошеи вziali, а тых шат ему не подавали.

И просил владник панѣи Богушовои ярославичкий, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае его до книг замковых записати казалъ^А.

[№ 207] 29. Того ж мѣца иона кѣ [27] дна.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его Василѣи Дешковскийи, писар замку Луцкого.

Писал и присылал до мене земенин гѣдрьский пан Ѳедор Гаврилович Воютинский, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, выпросил был 8 владника кнѣни Кошерское несвѣцког пола изъ скопи на паренину. И тых, деи, часов недавно прошлых мѣца иона шостогонадцат днѣа в понедѣлок, без

бытности его подданныи его воютинский ѿрали поле несвѣцкое, которое им вранник несвѣцкии завел. То пак, деи, пан Миколаи Харлинскии, не маючи до него и до его подданных жадной причины, наславши вранника своего скоречского Павла и з ним илших служебников и подданных своих на влостивыи кгрунт имени еє млѣти кнѣи старостиной луцкой на землю несвѣцкую вранника его Лєвжа, которыи был // при работе, и подданных его чотырох чоловѣков Матѣѣя, Лучжу, Мартиица а Лаврєнца позбивати и помордовати казал. И в тот, деи, час при том бою во вранника его Лєвжа згнуло семдесат грошеи литовских, которыи, деи, ему пан Воютинский дал был на скупованє домовых речєи в ярмарку торчинском, к тому сукман муравский а подданных, деи, его на тот час сєрмаги погинули.

139 зв.

И просил пан Ѳедор Воютинский, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедає его до книг замковых записати казал.

// [№ 208] 30. Того ж мѣца июн кѣи [28] дѣя¹.

139 зв.

Про памєт казано записати. В небытности пана Бориса• Ивановича Совы•, подстаростего• луцкого, на местцы• его• мл• Василєи Дєшковський•, писарь замькв Луцкого•.

Приходши перед мене служебник яснивєлможного кнжати• его млѣти кнѣз Костєнтина• Костєнтиновича• Острозкого•, воеводы киевского, маршалька Волянское• земли•, старосты володимєрского•, на имє Василєи Пархомович• жаловаль и ѡповедал• ѡбтажливе• тым обычаєм•, што ж, деи, держаль есми имєнє• цєркви столєчное влѣчства Луцкого• Немєджое• поблизѣ• Лѣвжа, которого, деи, имени ѡсєливши• своим властивым• грошем• и накладом• держал и вживаль• есми болшеи двадцати лѣт•, тоєст за владыки луцкого небожчика• Ѳєдосия Гулевича•, а по животе его мл• за ИоСИѡа•, небожчика влѣки луцкого ж быяшого•. А кгда ж пан Марко Жоравицький• наречєльнымъ // влѣкою зосталь, тогда давал ми индєи помєшканє, а тоє имєнє Немєджое, которое я своим властивымъ грошемъ и накладомъ ѡсадиль, двор збудоваль и зо всѣм на всем ѡкрунтоваль, собѣ взял. Я, не хотачи накладу и працы своєи ѡставити, просил есми его мл пана Маржа поколжукрот, абы ма с того именичька не рушил, хотачи его млѣти так служити, по тому, яком и пєрвымъ владыкам с того именица служиль. Пан Марко его мл мне в том ласки своєи панской показати не хотєл. Я по своєи тажкой неволи шукаль есми собѣ пана, кому бых малъ служити и заложилса есми за его млѣти кнѣз Костєнтина воеводы киевского. Его млѣть пан мои млѣтивыи кнѣз Костєнтинъ рачил розказати лист свои панский до пана Маржа писати, абы ма зо всѣм на

140

¹Справа записана іншим почерком. Його особливiстю є часте проставляння крапок, iнодi складається враження, що крапками писар видiляв слова. Приклад такої пунктуацiї зберiгаємо лише до кiнця цього аркуша.

все с того имени церковного выпустилъ. Его мл пан Марко на писане листу пана моего млѣстивог ѡзнаимил ми час•, до которого бых мел в том именю змешкати для вывоженя своего, а тое мене наменил дати служебнику своему Петру, владнику теремеѣскому, и писал до него листь, абы ми жадной переказы не чинил до того часу, покол са я с тог имени зовсѣм выпроважу. То пак в неделю Вербную, перед Великоднем, року теперешнего шестьдесят первого был есми ѡ Книѣни, имени книѣни Збаражкой, в тот час владник теремеѣский Петръ, приславши служебника своег Ядка Жуковског и з 140 зв. ылшими помощниками его тамжо ѡ Книѣни мене збили, змордовали, толко // за мертвого покинули. С которог збитя ѡт того часу недели Вербни аж и до сих часов здоров быти не могѡ. А потомъ• тот же владникъ теремеѣский, приехавши с помощниками своими, на сватой недели в середѡ стал ми ѡповедати• и мене з дому выгнал•. А посла того в тыждеѣ на проводной недели, без бытности моеи, жонѡ мою з дому ѡт всеи маиности моеи выметаль. А то ест шкод моих, што там на тот час погинуло: две скрыни великих из шатами и платемъ белым с полотны и скатертями, к тому цыи, мисы, талеры и илши рѡхомии речи и тамжо ѡв одной скрыни великой была скрынечка моя малая, в той, поведает•, было готовых пѣizei ѡсмѣдесат коп и полгрети копы гроши, серебра шест гривен а две ложки сребраных, листы записные и привилы в той жо скрылце были, то все на тот час погинуло, в чомъ себе шкодѡ немалую быти менит•. Которых всѣх шкод своих реистръ меновите написаныи в себе поведаетъ.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедане его до книг замѣковых записати казалъ.

[№ 209] 31. Того ж мса июн ѡб [29] дѣя•.

В небытности пана Бориса Ивановича Сова, подстаростего луѣкого, на местцы его Василеи Дешковскии•, писар замѣку Луѣкого.

Приехавши до владѡ замѣку• Луѣкого его мл пан Ян Якубович Монгонг¹, ѡповедал тымъ обычаемъ•, што ж, деи, вчорашнего часу• мса июн двацат ѡмого дѣя•, в субботу, згинулъ в него сыгнѣт золотыи под гербомъ его топором лососем (!) // и трема врубы, которог ѡтискати не могъ. И, постерегаючи его мл в томъ шкоды своеи•, абы са под тою печатю листы якие именемъ его мл писаные не показали, а хотя ж бы са которые листы именемъ его мл писаные ѡт того часу страченя печати под тою печатю показати мели, в которых не будет подпису влостивое руки его мл, тые листы моцы жадное ни перед которым правом мели не будут.

---

¹ Треба читати «Монтовт».

И просил его мл, абы то было записано. А так я тоє ѡповедає его мл до книгъ замьковых записати казал.

[№ 210] 32. Того ж мсца июн кѣ [29] дѣа.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его Василеи Дешковский, писар замку луцкого•.

Пришодчи перед мене служебник его млсти пана Яна Якубовича Молтовга на има Богдан Ожог Андрѣевич Безволицкий, жаловал ѡбгажливие и ѡповедал на Ивана Филиповича Барана тым ѡбычаємъ, што ж, деи, року прошлого шестдесатого, перемешковаючи ему в Луцку ѡ подворю панов Гневошевичов Яловицкихъ за Глушцем, то пак, деи, тогда Иван Баранович, званияшиса на него безвилие и его поймавши, приложивши к немѡ злодеискую вину, а не нашодчи в него жадного лица, до казни мѣстской, где злодѣвь и ииших злочинцов сажают, ѡсадити дал. И его, до везеня ѡсадивши, сам, деи, шодчи до господы его и забрал всю маелност его, што-колве в тои госпое своєи, в подворю панов Яловицких мел. И показал реистрь шкод своих, што, деи, на тот час в нег побрано // А то єст напервєи шєст сукон влоских, три зо срѣбром, а три зо шнурами – со золотом шнуры, три жупаны влоских•, две жупицы влоских•, дылгѣа адамашки чирвонои•, сардак ѡксамитныи•, двое ѡбране влоское, а третєє люнское•, кожух лисии брушковый сукном влоским бурналнымъ критый с кнаѡлами позлотистыми•, дылгѣа люнская блакитная, лисами подбита•, палнацат кошул колинских•, десат гривєн сребра•, тридцат кол грошєи готовых•, три кони, за сорок грошєи купленыи•, три седла, которыи коштовали ѡсьм кол грошєи•, два сагайдаки зо всим на все справленыи•, двѣ сабли зо сребром, на ѡбох шєст гривєн сребра•, кордъ, на нем сребра гривна•, саѡанов три•, полуботки саѡановых двое•, и боты саѡановыи•, колтак ѡксамитныи соболєм подшитый, двѣ чижкоторы•, чотыри подушки цвилеховых•, и простира колинская. А его, деи, в том везєло безвиє дєржал шєст недєл и мало, деи, его з голоду не вморил.

141 зв.

А хотачи с ним ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалбу и ѡповедає его до книг замковых записати казал.

[№ 211] 33. Того ж мсца июн л [30] дѣа.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его Василеи Дешковський•, писар замку Луцкого.

Присылал до мене•, его мл пан Андрєи Холстовский, староста торчыйский, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаєм, што ж, деи, тых часов недавно прошлых мсца июн двадцат четвєрьтого дѣа ѡ волторок на дєн стѡго Ивана•, ѡ нешпорной годинє служебник пана Фролдышка Фалчєвского Петрѣ

142 Мушчинський з многими // помочниками своїми, едучи с Торчина о ярмаръце, споткавши мещан торчинских на передместю колжо члѣковъ, безвине побивал и окруте поранил. И в тот, деи, час при том бою шкоды немалыи стали, которых всѣх шкоды реѣстръ меновитѣ написаныи в себе быти поведают. И тых, деи, мещан торчинских збитых и пораненых того ж часу обводили двораниномъ его кролевской млсти Яном Жуковеджимъ, которого на всѣ sprawy его млсти кѣзю Яну Андрушевичѣ, бискупу луцкому, до именеи его млсти торчинских придано.

Яко ж тот дворанин гсдрський Ян Жуковеджий, постановившиса передо мною оббличнѣ, тыми словы созналъ, иж огледал мещан торчинских*, збитых и пораненых. И видеѣл на Станиславе Орловскомъ 8 голове ран битых кривавых и шкодливых шест а хрибет кими збито, раны синии*, 8 брата Орловского Яна видеѣл руки правое три палце порубаных, которыми, поведаѣт, владнути не будет*, 8 голове ран рубаных три, а четвертая под левым 8хом на шии, а в лѣвои руки палец на члоньку ранено и хрибет збито, раны синии*, 8 Степана Шостаковича зъ Старог Торчина видеѣл в него в голове рану рубаную кривавую*, 8 Степанда зъ Смолѣгова видеѣл в голове рану рубаную, а другую битую кривавую под левым оком.

142 зв. А так я тую жалобѣ* и оповедаѣ* пѣна старосты // торчинского и сознаѣ дворанина гсдрского до книгъ замьковых записати казалъ.

[№ 212] 34. Того ж мса июня л̄ [30] дѣа¹.

Про памѣт казано записати*. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его Васиѣи Дешковскийи, писар замку Луцкого*.

Пришодчи до мене земанин гсдрский пан Степан Сербин, жаловал и оповедал обтажливе тымъ обычаемъ, што ж, деи, тых чѣсов недавно прошлых мѣц мая тридцат первого дѣа в субботу подданы пѣа Фролцѣка Валчовского броховиджий на има Оксентийи, способившиса з многими помочниками своїми, болшеи тридцати чоловѣков, копал силою моѣю чертежи мои влостивые змучские (!)*. Я, деи, довѣдавшиса того и ехавши до них, стал есми имъ мовити, абы з влостивог кгрунту моего пошли проч а болшеи не копали. То пак тот Оксентийи с помочниками своїми, не чина чи зо мною жадное розмовы, толко заразомъ почали ма бити и тамъ же мене самог и служѣбника моего Стася збили, змордовали и зранили и кона моѣг полового подо мною забили, которыи жив быти не можеть, и мене самого мало на смерть не забили. Што, деи, есми того ж часу людемъ добрымъ и суседомъ своимъ обаполным

---

¹Справа записана іншим почерком

оповедал и до врадѣ хотѣл есми ехати, нижли-мѣ, дѣи, не мог ехати, бо ма было окрутнѣ збито, которые, дѣи, раны мои добре значны•.

Дла чого ж на огледанѣ ран своих брал в мене вижом служебника моего Яна Чапъского, которые ран его огледавши и ставши передо мною тыми словы сознал, иж видеѣл в него ранѣ битую // синюю на правомъ плечѣ•, а другую рану на руце правои та же битаа синѣа.

143

А так тую жалобу и оповедаѣ пѣа Сербиново и сознаѣ вижово до книгъ замковых записати казаль•.

[№ 213] 35. Лѣта Бож нарож ѿѣ ѿа [1561] мѣца июла ҃ [3] дѣа.

Про памат казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковския, писар замку луцкого•.

Жаловали мене земанѣ гѣдрские• пан Остаѣи и пан Андрѣян Короваевичи сами ѿт себе и ѿт невестки своеѣ пѣи Михайловои• тымъ обычаемъ•, што ж, дѣи, люди подлѣские, подданыи кѣза Матѣѣа Четвертежского а кѣза Васиѣла и кѣза Маржа Солгановичов Соколских и пана Васиѣла Семашковы, на влостивомъ кгрунтѣ имени их селецкаго поля и нивы их влостивые ѡсени прошлое поѡравши, житомъ засеяли, в чомъ собѣ кривдѣ и шкодѣ немалую быти менат•.

Дла чого ж на ѡбвоженѣ и на огледанѣ кгрунту своего брали вижомъ боярина гѣдрского красносѣлского Юрка, которые тамъ бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж панове Короваевичи, маючи при себе людеи добрых сторонныхъ, при мене, вижу врадовомъ, выежчали на кгрунт земленыи и показывали мене шкоды свои•. Напервѣи, захавши за болото и за дорогу, котораа идѣт ѿт Сѣлца к Подрѣжю, къ старому сѣлу, тамъ есми видеѣл жито засеяно. И повѣдили подданыи пѣа Короваевы, иж на влостивых полях пѣов Короваев подданыи кѣза Матѣѣевы житом посеяли. И там же видеѣл есми пашню житомъ засѣяную. Повѣдил пан Короваяи, иж поле их влостивое люди подлѣские пѣа Семашковы и кѣзеи Соколских посеяли. А ѿттола поехали есмо на другое мѣстце за врочище // Извест ку дорозе, котораа идѣт ѿт Литогоща до Велицка, тамъ видеѣл есми пол зорано немало. И повѣдили мене, иж то влостиваа земля нѣа селецкаа, але кѣзи Соколские с паном Семашкомъ поѡрати казали.

143 зв.

А так я тоѣ оповедаѣ и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казал^А.

[№ 214] 1. Того ж мѣца июла ҃ [3] дѣа.

Про памѣт казано записати. Вне бытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковскии, писар замку лудкого•.

Жаловал мне земанин гѣдрскый пан Остаѣи Коровои тымъ обычаемъ•, што ж, деи, тых чѣов недавно прошлых, на ден сошествиѣ Светого Дѣха мѣа маа двадцѣт пѣтого дѣа, в неделю, безъ бытности моеѣ• подданнии пѣеи Петровое ѣе млсти Семашковой, старостиной креманицкой пѣеи Зоѣи Боговитиновны люди селѣцкие на има Иванец Качура, старец ѣе млсти селѣцкый•, Илжо Стажович а брат его Санец и з ыншими многими помочниками своими, невѣдомо, естли же з розказана пѣеи Семашковой албо своволенѣ, не маючи до мене жадной причины, приходчи силою модо на двор мой Селѣцкый въ светлицы и в ызбы окна повыбивали и двери светличныѣ поламали и порубали. А потомъ щодчи, пастовникъ и лѣс мой влостивыи на корень vyrubали и спустошили•. В чомъ собе кривдѣ и шкодѣ немалую быти менить.

145 Дла чого ж на ѡбвоженѣ на двор нахоженѣя и на ѡгледаѣ шкод поделаных брал вижом боярина гѣдрского красносѣлского Юрка, который тамъ бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною тыми словы созял, иж будѣчи в Селцы, в дворе пѣа Остаѣа Короваевича, видел во светлицы и в ызбы окна повыбиваны и двери светличныѣ поламаны и порубаны, а к томѣ //¹ видел есми лѣс сплосш порубаныи – на двѣстѣ на двадцѣт сажон спустошено.

А так а тую жалобу и ѡповедаѣ его и вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казаль^Δ.

[№ 215] 2. Того ж мѣца июла ҃ [3] дѣа.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковскии, писар замку лудкого•.

Приходчи до мене подданнии его кролеѣское млсти Янушь Левонович, жид мѣста Луцкого•, жаловал и ѡповедал тымъ обычаемъ, што ж, деи, теперешней години мѣа июла третего дѣа в четвергъ пришол самотретѣи з братею своею до аптыкарки в домъ, хотечи са пива напитки. Там же, деи, в дому седечи каплан костела замку Лудкого княз Петръ, не чиначи з нимъ жадной розмовы, толко, деи, заразом порвавшисѣ з добытымъ кордомъ, его безвильне збил, а кгда бы, деи, пѣи господына и служебники кѣза Матѣѣвы его ѡт него не ѡборонили•, подобно бы, деи, его на смерть штыхомъ забил•.

---

¹ Помилка в нумерації в тексті, має бути «арк. 144».

И просиль, абы то было записано•. А так а тую жалобу и оповедаѣ его до книгъ замковыхъ записати казаль^А.

№ 216] 3. Того ж мѣца июла д̄ [4] д̄на•.

Про памат казано записати•. В небытности п̄на Бориса Ивановича Сова, подстаростего лужкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковъскийи, писар замку Лужкого•.

Пришодчи до мене земане гѣдрские поветѣ Креманеѣджого пан Горайини пан Фалелѣи Бережеѣджие, жаловали и оповедали тымъ обычаемъ•, што ж, деи, пан Богдан Лосатинскийи, городничии и мостовничии креманеѣджии, зложил был рок праву пану Саве Бережеѣджому ѿ грабежи тые, которыи был подданыи гсдрскийи // дѣнаѣвскийи за покрадеѣ сена вчинил•, тоест клачу въ чоловѣка бережеѣджого подданного п̄на Савина пограбил•. И кгда ж, деи, они с паном Савою Бережеѣджимъ и за листомъ к̄нза Николаа его млсти Збаражог, старосты креманеѣджого, писанымъ ѿ ѿсобливыйи грабежи бережеѣджие, ѿ побраѣ волов до п̄на Богдана Лосатинского на рок зложонныи июня двадцат третего д̄на в понеделок до имениа гсдрског Кокоровского приехали•. Ино, деи, в тот час земанин гсдрскийи с повѣту Лужког пан Богдан Василевич Балковскийи, способившиа зъ слугами и с помочниками своими, в корчме кокоровскойи их позбивал и поранил. И в тот, деи, час шкоды им немалые стали в п̄на Фалелѣа Бережеѣджого: мешок, деи, з него оборвали, а в мешку полтрети копы грошеи и три золотых чирвоных, а з шапкою, деи, згнули два листы записных: ѿдин на десат кол, а другии на палнадцат кол грошеи•, а з воза, деи, его згнуло сагайдак з лукомъ и з стрелами, коц, епанча и взголове скурное. А в п̄на Горайина Бережеѣджого оборвано, деи, шаблю, за которую был дал сорок грошеи, к тому, деи, згнула в него шапка и палнадцат грошеи•. Што, деи, того ж часу бои, раны и шкоды свои на враде замку гсдрскомъ креманеѣджомъ оповедали и то себе до книг замковыхъ записати дали.

145 зв.

И просили, абы то и тут, на враде замку гѣдрскомъ лужкомъ, было записано•. А так а тую жалобу и оповедаѣ их до книг замковыхъ записати казаль^А.

[№ 217] 4. Того ж мѣца июла ̄ [6] д̄на¹.

Казано записати•. В небытности п̄на Бориса Ивановича Сова, подстаростего лужкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковъскийи, писар замку Лужког•.

Присылала до мене еѣ млѣт к̄н̄на Иванова Четвертеѣжская Марина Киселеѣвна. Жаловала и оповедала тымъ обычаемъ, што ж, деи, вчорашнего часу мѣца июла патого д̄на 8 субботу еѣ млѣт п̄ни Василеваа // Семашковаа, наславши владника своего на има Андрѣа Малиновског и подданныхъ своихъ

146

подрезских и литогошских колжодесаг чоловѣков на влостивомъ кгрунтѣ, на земли именя Литогошскаго влостивую пашню и дворную жати казали. Она, деи, довѣдавшиса того, с пола своего ѿт той пашни служебникомъ своим согнати казала. А тот, деи, врадникъ пѣи Семашковой с поддальными еѣ на завтрее, яко дѣа нынешнего, в недѣлю, способностисѣ зъ многими людми, за росказанѣмъ пѣи Семашковой тоѣ збоже моцно, кгвалтом пожал и до имени пѣи Семашковой звозилъ. В чом собе еѣ млѣть кнѣна Ивановаа Четвертеискаа шкодѣ немалую быти менит.

Дла чого ж на ѡбвожене и на ѡгледање шкод поделая – збожа пожатого и побраног брала вижомъ з урадѣ замку гѣдрского Луцкого боярина гѣдрского красносельского Семена Гордѣновича*, который тамъ бывши и ѿтола приехавши, стоящи передо мною, тыми словы созяль, иж за ѡбвоженѣмъ врадника кнѣни Иванови Четвертеиской ѡгледал на кгрунтѣ земленомъ пашни пожатое и побраное и видедел, якобы на шест ден жито пожато и с пола побрано. И поведал, деи, ему врадникъ кнѣни Ивановое*, иж то на влостивом кгрунтѣ кнѣни Иванови и властивую пашню еѣ пѣи Василеваа Семашковаа моцно, кгвалтомъ жито пожати и до имени своего звозити казала.

И хотѣчи еѣ млст кнѣна Ивановаа ѿ то мовити*, просила, абы то было записано. А такъ а тоѣ ѡповедање еѣ млѣти и вижово сознање до книг замковых записати казаль^А.

[№ 218] 5. Того ж мѣца июла 7 [7] дна.

Казано записати*. В небытности пѣна Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого*, на мѣстцы его Василѣи Дешковскии, писар замку Луцкого*.

Писала и присылала до мене земазка гѣдрскаа еѣ млст пѣи Василеваа 146 зв. Михайловича Семашковаа пѣи Ѡлена Карловаа, жалуючи // и ѡповедаючи ѡбгажливе тым ѡбычаемъ, што ж, деи, тых чѣсов ѿ субботу прошлую мѣца июла патог дѣа поддальные еѣ млсти подрезские и литогошские жали жито влостивое пашни еѣ дворные на влостивомъ кгрунтѣ имени еѣ млѣти Литогошскаго. И над тыми, деи, поддальными еѣ подрезскими и литогошскими при жниве был приставом служебник еѣ Андѣри Малиновскии. То пак, деи, в тот час кнѣна Ивановаа Четвертеискаа Марина Киселевна, способностисѣ з слугами и поддальными своими, приехавши моцно, кгвалтом ѡного служебника еѣ Малиновского збила и зранила и конѣ его рыжого лысого з седломъ, з опалчєю и зо всимъ на все взяла и поддальных еѣ млѣти людеи подрезских и литогошских, которые жали, позбивали, помордовали, клачи з возы, сермаги, шапки, серпы, сокиры в них побрала, а ѡдного с них, Андроса Волосовича, ѡкрутне збили, змордовали, который, деи, трудно жив быти маеть*. А потом, деи, людеи збивши и розогнавши, жита нажатого колжонадцат коп на тыи ж возы побрала, а нежатое потоптати

казала и немало шкод починила•. Которых всех шкод на тот час поделанных реестръ меновите написаны в себе быти поведаєт•.

Дла чого ж на огледає ран своих служебник пїе Семашковое Андрєи Малиновский брал вижом Степана Климовича, котории ран его огледавши и стаючи передо мною, до книг тыми словы сознал, иж видел в нег в голове три раны битых, кривавых, а на правой руце рана бита синла•.

А так а тую жалобу и оповедає еє млсти пїе Василевои Семашковой и вижово сознає до книг замковыхъ записати казаль^Δ.

// [№ 219] 6. Того ж мїца июла 7 [7] дїа•.

147

Про памат казано записати•. В небытности пїа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, на местцы его Василєи Дешковский, писар замку луцкого.

Пришодчи до мене в замок мещанин мїста Луцкого пан Иван Андросович•, жаловал и оповѣдал обгажливе именемъ зата своег Данила, мещанина мїста Луцкого тымъ обычаем, што ж, деи, теперешнего часу мїца июла семого дїа в понеделок позно над заходом солнца зат его Данило пошол был по кона в дом пїеи Положки, которого, деи, кона за подачки местские взато было ђ свещельника дмитровского и ему ђ двох копах заставлено•. То пак, деи, свещельник дмитровский без вѣдомости его з дому того кона взал. И повелили ему, иж того кона в домъ пїеи Положки отведено•. Он, деи, бывши в дому панєи Положки и того ж часу ишол зас до домѡ своего•. Тогда, деи, писар владыки луцкого его млсти пїа Марка Жоравницкого Григорєи Служкии, обачивши его на влицы•, послал за нимъ служебника своего на има Васка и другог служебника пїа Яворова Яцка и казал его збити•. Котории, деи, за росказаемъ Служкого, погонивши зата его Данила перед домомъ Олекшог, не чиначи з нимъ жадной розмовы, толко заразомъ стали его бити, которог окупне збили, змордовали и зранили, толко за мѣртового покинули и не вѣдомо, естли жив быти может. И в тот, деи, час при том бою згинул в него вачок, в котором, деи, на тот час было чотыри копы грошеи монеты•, а таларов осмь•, сыкгнет заставныи, в котором важило деват золотых чирвоных•, а кнаѡлеи серебряных осмьнадиат, в которых важило тридиат золотников сребра и однорадокъ гвоздикового поприану•.

Дла чого ж на огледає ран зата своег брал в мене вижомъ боярина гсдрског красноселского Семєна Гордуновича, котории ран ег огледавши и оттол пришодчи, ставши передо мною, до книг тыми словы созналъ, иж видел на Данилу, мещанину луцком, раны: рука праваа збита, на локти рана бита криваваа, хрибет•, плечи и ноги велми збито // раны синие. А потомъ, деи, ходили есмо до казни мїстское и пытали есмо тог служебника Яцка, которог поимано: «Дла чог его збили?» Он повѣдил, иж кды Данило пришол до панєи Положки, тамъ его привитано, а пан Служкии, обачивши его, тогда ж на него

147 зв.

скривилса и ѿн то видачи, пошоль з домѸ, а пань Служкии послал за ним служебника своего, а я не хотѣл поити, ѿн, деи, мене поличжовали мене за ним послал и вчинили есмо то за росказанемъ пѣа Служкого•.

И просил пан Иван Андросович, абы то было записано. А так а тую жалобу и ѿповѣданѣ его до книг замковых записати, так теж и вижово сознанѣ, казаль.

[№ 220] 7. Того ж мѣца июла ѿ [8] днѣа^Δ.

Про памат казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого, на мѣстцы его Василѣи Дѣшжовский, писар замку Лужкого¹.

Писал и присылал до мене земанин гѣдрский пан Дехно Андрѣевич Мокрѣнский•, жалуючи и ѿповѣдаючи тымъ обычаемъ, што ж, деи, тых чѣсов, на завтрее Свѣтго Петра, мѣца июня тридцатого днѣа, в понеделок пан Яско Ясеничкии, наславши на домъ имѣнечька его Кривич дмыслне мощно, кгвалтом врадника своег Яцка Глада, служебника своего Васечка и з ышшими многими помочниками ихъ, служебника его Андреяка и иишую челад его дворную, позбивал и помордповал и, добываючиса до избы, ѿкна повыбивали, двери сѣлные и избные побили и поламали•. И в тот, деи, час за кгвалтовным наеханем ихъ погинѣло з дому его речеи домовых немало, тоест два каѳтаны замшовых, ѿднорадок синии люнскый з шнурами, сагайдак панский з лукомъ, зъ стрелами, зо всимъ на все и сабля, ручниц двѣ, кос две, серпов пат•. И в тот же, деи,¹ тые ж служебники ег, ѿгород его розламавши, стадо пѣа Ясеничкикого (!) загнали и всакые рѣчи ѿвощовый потоптали, попсовали и там же, деи, перед домом сеножат ег властную выпасли и вытоптали•. А перво, деи, того // дворничку его Наталку с того ж дому его Кривич пан Яско Ясеничкии до себе намовилъ, котораа, деи, зашкодивши немало, з двора его втекла и в пѣа Ясеничкикого мешкала и зачастуюрпнымъ впоминаемъ и прозбами ѿной жонки ему выдати и справедливости вчинити не хотѣл•.

148

Дла чого ж на ѿвоженѣ кгвалтовного наехана на дом и на ѿгледанѣ шкод поделанных и дла подана листов врадových• брал вижомъ служебника пѣа подстаростег Матыса Лещинского•. Который там бывши и ѿтгола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж будѣчи в Кривичах в дворе пѣа Дехна Мокрѣнского, видеѣл ѿкна избные повыбиваныи, а двери сѣлные и светличныи побиты и поламаны. И видеѣл ѿгород розламан и всакые рѣчи в немъ потоптаны, сеножат там же перед двором видеѣл выпасеную и потоптаную•. А потом служебник пѣа Мокрѣнского Андрѣяко зо мною, вижом, и з людми сторонними ездил до пѣа Яска Ясеничкикого и дал ему лист заручный под палмасты копами грошеи ѿ небезпеченство здорова пѣа Дехна

¹ Слово «деи» написано двічі, але друге написання закреслено.

Мокрењского слуг и подданных его•. А после тог дал ему лист напомнималныи ѿ вси тые шкоды и ѿ жонку. Он, листы вычитаяши, копѣи собѣ побрал, а листы ѿба с печатю ему ѿдал ку тым шкодам, абы то за вѣдомостю его мело быти не знала и тои жонки в себе быти не поведал и тог служебника пѣа Дехнова Андрѣйка зсоромотил и бити хотел•.

А так а тую жалобу и ѿповедаѣ Дехна Мокрењског и вижово сознаѣ до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 221] 8. Того ж мѣца июла ѿ [9] дѣа.

Казано записати^Δ. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, на местцы его Василеи Дешковский, писар замку Луцкого^Δ.

Писали и присылали до мене земане гѣдрские пан Яцко, пан Семѣн а пан Михаило [Ива]новичи Дрозденские•, жалуючи и ѿповедаючи на брата своег, пана // Богдана Дрозденског тым обычаем, што ж, деи, он тых чѣов недавно прошлых, перед свѣтым Петром, ѿ палницѣ и в суботу, и по свѣтом Петре в середѣ, без бытности их по тьи три дни, наславши плуги свои сѣлский на поле их дворное¹ неделеное в Дроздах болшую половицѣ выѿрати росказал. И, мало, деи, на том маючи, еще и подданных их межи показити и поля поѿрати казал: тоест поле Каплино, поле Люtkово, поле Романдя Дѣмковича, поле Карпцово, поле Еска Мигачевича, поле ѿдѣа Лучича, поле Малкович. Тые вси поля, як дворное, так и сѣлские, ѿв оден ѿбшар на себе зорати казал, которыи, деи, люди их с тыми полми в ровном помержовалю до розделку вечистого им зостали и они их через ѿдинадцат лет спокойне держали, ѿ што, деи, ѿпоминал брата своего, пѣа Богдана, через пѣа Василя Витонижского, а потом через пана Ивана Гулевича, абы з ними дѣл вечистыи принал. Он, деи, дѣлу з ними вечистого не примуючи, кривды и шкоды им самим и подданнымъ их чинит и поля их поѿрати казал, в чомъ себе кривдѣ и шкодѣ немалую ѿ него быти менат.

148 зв.

И, хотѣчи з ним ѿ то мовити•, просили, абы то было записано•. А так а тую жалобу и ѿповедаѣ пѣов Дрозденских до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 222] 9. Того ж мѣца июла ѿ [10] дѣа^Δ.

Казано записати^Δ. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, на местцы его Василеи Дешковский, писар замку луцкого•.

---

¹ Выправлено з «дворную».

Жаловали мене и оповедали зєманє гѣдрские пан Иван а пан Марко и пан Олєхно Гавриловичи Холонєвские на пѣа Михаила Мышку Варковского тым обычаем, што ж, деи, в тую субботу прошлую мѣца июла патог дѣа его млѣт, наславши владника своего бородчицкого Мишка з людми своими бородчицкими через границѣ звечистую мощно, кгвалтом на влостныи кгрунт их Холонєвский против селища сеножати их влостныи, которыи са оцѣ их оцѣ оцѣ¹ (!) его млѣти пѣа Мыщина на делу остали а показити // казал. До которых, деи, сеножатеи его млѣт никгды перед тым ани подданные его млѣсти вступу жадного не мели, одно они с подданными своими то спокойне держали, в чом себе кривдѣ и шкодѣ немалую быти мена².

Дла чого ж на обвоженє покошена тых сеножатеи брал в мене вижом боярина гсдрского красносєлского Михна Павловича. Которыи там бывши и оцѣла приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж, будѣчи мене в пѣов Холонєвских, оказывали мене сеножати свои. И видал єсми на болоте траву покошоную, почолши оцѣ гати Бородчицкое аж до самых рыкун двора пѣа Мыщина. И повелили пѣове Холонєвские, иж то сеножати их влостивые пан Михаилу Мышка покосити казал. А потом пан Иван и пан Марко ездили со мною, вижом, до его млѣсти пана Михаила Мышки и, знашодчи его ѣ дворе пѣа Ивана Ожорского, мовили его млѣсти: «Дла которое причины сеножати их влостивые покосити розказал?». Пан Мышка на то повелит: «Єстли же а своимъ подданным розказал покосити, тогда а свои влостивые прокосы – не ваши, бо, деи, а там же, на том болоте, маю з вами част оцѣ брата виѣог Ѳедора, а вед же, – поведает, – будѣ я там, во именно своемъ Бородчицох, єстли са вам кривда видит, я з вами в лыко болото розмеру». Пѣове Холонєвские оцѣповедь на то чинили, иж мы здавна оцѣ оцѣ(а) своего сами и с подданными спокойне держали, а иж, деи, тѣ держишь част брата виѣог. Мы того молчати не будем. А за тым ехали єсмо оцѣ его млѣти.

И просили пѣове Холонєвские, абы то было записано. А так а тую жалобу и оповеданє их, так теж и вижово сознанє до книг замковых записати казал^{Δ 2}.

149 зв. // [№ 223] 10. Того ж мѣца июла ї [10] дѣа.

Казано записати. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростєго лужкого, на мєспцы его Василєи Дешковский, писар замку лужкого.

Пришодчи до мене в замок и ставши обличне земалка гѣдрскаа пѣи Олена Михайловна Кирдѣевича Мнишинского весполк з малжонком своимъ паном Ерошем Безєскирскимъ, оповедали и визнавали тым обычаем, иж, деи, што

¹ Тобто, «оцѣ».

² Вільне місце на три рядки внизу аркуша перекреслене літерою “Z”.

которые заштѣа и розницы его мѣсти пѣа Ивана Кирдѣевича Мнишинского маючи з нами, втѣк са был з жалобою своею ку его крелевскои мѣсти и до владу*. То пак мы, споменуяши на повиноватство*, не примуючи в том судовой расправы, ѡдно толко приятѣлским ѡбычаемъ промежку собою вчинити слушное застановѣне тыи вси заштѣа и розницы нѣи з обудву сторон ни въ во што ѡбѣрнули и то есмо на вечные часы ѡморили, иж вжо того пан Иван на нас ани мы на немъ поискивати и споминати не маемо, але ѡ то вечне молчати маемо*. А што са дотычет вѣна и выправы моеѣ ѡт брата моего пѣа Ивана, котораа бы ведлѣ права прирѡжонѡг мне быти мѣла*, ино вжо его мѣст пан Иван мне за то досыт вчинил*, и вжо нас ѡт его мѣсти сума певнаа, тоест сто коп двадцат и деват коп грошеи личбы литовское водлуг листу записног дошла, в которои сумѣ пѣзеи имена своего Чудницы в держане нѣиѡ поступил*. Я са теж посагу и выправы своеѣ вырекам*, што ширѣи а достаточнѣи на листе нашомъ ест ѡписано*.

Яко ж и лист свои ѡт себе на то пану Ивану даныи¹ передо мѣною показывали*, и был вычитан с початку аж до конца*, котории лист так са в собе маеть': «Я, Ѳлена Михаиловна Кирдѣевича Мнишинског, а я Ярош Бѣзсекерский вызнаваем и чинимъ явно тымъ листом нѣим кождѡмъ, кому того потреба вѣдати або чтучи ег слышати нинешним и на потом будучимъ*. Што которое заштѣе и розницы его мѣст пан Иван Кирдѣевич Мнишинский маючи з нами, втѣк са был зъ жалобою своею ку его крелевскои мѣсти и до владу*. То пак, не примуючи в том на конец судовой расправы // промежку собою, въспомнеяши есмо на повинност нѣиѡ, приятѣлскимъ ѡбычаемъ вчинили и принали есмо застановѣне под таковым ѡбычаемъ: тые вси заштѣа розницы мы противку его мѣсти а его мѣст, а его мѣст противку намъ ни во што ѡбѣрнувши, сим листом на вечныи часы ѡмораемъ, иж их николи вжо ѡспоминати не маем*. Што са дотычет вѣна и выправы моеѣ ѡт брата моего пана Ивана, котораа бы ведлѣ права прирѡжонѡго мне быти мѣла*, тогда кгда вжо нас ѡт его мѣсти сума певнаа сѣиѡ и двадцат коп грошеи личбы литовское на листе записномъ дошла*, в которои сумѣ пенезеи имѣня Чудницы в держане нѣиѡ под слушными ѡмовами поступил, ѡколо чога на листе его мѣсти, намъ даном, ширѣи и достаточнѣи ест ѡписано и ведлѣ него на ѡбе стороне, ничим не нарушаючи, во всем заховати естѣсмы повинни. Мы са теж сполечне примуючи и переставаячи на том посагу ѡт его мѣсти пѣа Ивана вѣдчнѣе з ыменя всего ѡтчизног*, и яким-колвек ѡбычаемъ по небожчику ѡлци нѣимъ zostалого и спалог*, штобы мне в посаг прити мѣло*, на вечные чсы вырекам*, иж мы сами и потомство нѣиѣ пѣа Ивана Мнишинског и каждого потомка его мѣсти предъ жадное право позывати никоторых трудностѣи задавати, посагу и выправы через тоѣ поискивати ниякими причинами не маемъ*. Пак ли быхмо

150

---

¹ Слово «даныи» написано над рядком.

мы зъ сего листу запису и доброволног вырекана нѣог выступили•, а чимъ-колвек намнѣи нарушили, пѣа Ивана ѿ посаг и выправу позвали•, або части якое через право воимѣно под его мѣст доходити хотѣли•, повинни будемъ заруки гѣдрю королю его мѣсти заплатити чотыриста коп грошеи•, а палу Ивану триста коп грошеи•. К тому особливе за всѣ шкоды и наклады без доводѣ, толко на приреченѣ слова досыт вчинити•, которые спадают не ѿдно на особы але з obu сторон на потомство нѣе. А заплативши гѣдрю и стороне заруки и вчинивши досыт за шкоды пред са сѣс нашъ лист при моцы ничимъ не нарушонныи пред каждым правомъ захован быти мает и тое выреченѣ нѣе ведле того, яко в сѣм листе нѣом ест ѿписано•, естесмы повинни под тыми всеми заруками и ѿблжками теперешних роков пришлых, вступивши в пост великии, 150 зв. постановивши са // ѿбличнѣ, не выламуючиса ниякими причинами, в замку гѣдрском в Луцкѣ перед вradoмъ ѿповедати и до книг вызнавати и дати записати. На то даем пѣу Ивану сѣс наш лист з нашими печатми•, и с подписю властное руки мужа моего, Яроша Безсекирског•. При томъ были и тому ведоми их мѣт пан Яроѿеи Гостский•, пан Иван Иванович Городицьский, пан Роман Гулевич, пан Лев Андрѣевич Вилигорский•. Яко ж за пробою нѣею их мѣт пѣве пѣчати свои к сѣму нѣму листу приложити рачили. Писан ѣ Кузmine лѣта Божего нарoжена тисача патсот шестдесатог, мѣца гѣлвара третего дѣа^а». Туте ж ставши ѿбличнѣ пан Иван Кирдѣевич Мнишинский, ѿповедал и вызнал• тым жо способомъ•, иж на том с ними застановил и имѣна своего Чудницы в той сумѣ вышѣи поменѣнной имъ поступил•.

И просили з obu сторон пѣи Олена Михайловна Кирдѣевна восполок з мѣжем своим Ерoшемъ Безсекирскимъ•, так теж и пан Иван Кирдѣевич Мнишинский•, абы то было записано•. А так а тое ѿчевистое сознание, obu сторон доброволное ѿповеданѣ и лист их записныи слово ѿт слова до книгъ замковых записати велел•.

[№ 224] 11. Того ж мѣца июла аї [11] дѣа•.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Сова, подстаростѣг луцкого, на мѣстцы его Василеи Дешковский, писар замку луцкого•.

Пришодчи до мене двoранин гѣдрский пан Ильяшь Богушевич Несвѣцкии, ѿповедал и вызнавал тымъ ѿбычаем•, што ж, деи, тых чѣов ѣ волгорок прошлыи мѣца июла ѿсмог дѣа ездил во справах попа ѿрманского Вартика до пѣов Баевских з листы его кролежское мѣсти, маючи при собѣ вижа врадѣ замку Луцкого Яска Чалского и сторонних людеи добрых: служѣбника его мѣсти пѣа Клосовског, старосты ѿльцког, Щасног Камѣнског и боярина его мѣсти кѣза Матѣѣа Четвертѣнског на има Левка, приехавши до Баева, нашодчи пѣа Василя Гулевича в дворе его дали ему лист гѣдрский заручныи под трема тисачма копами грошеи•, абы через то ѿповедѣи и похвалоку попу ѿрманскому Вартику, слугам и подданнымъ его не чинил и кгрунту его ни

чимъ не нарушалъ, што ширеи а достато чнеи на листе гсѣрскомъ ест описано•. Пан Василеи Гулевич лист гсѣрский вычитавши, мнѣ ѿдал, а копѣю // собѣ взал и повѣдил, иж, деи, а Вартику, ѿповедеи и похвалок не чинно, на здорове его не стою и кгрунту его не пралну•, а своег баежског, што мнѣ ѿлучичи тог имена завели, боронити будѣ•. А другии лист гсѣрский заручный также под трема тисачма копами грошеи, писаныи до панов Привередовскихъ, и до панов Лѣдуховскихъ•, там же в Баеве давал пѣу Ивану Богдановичу Лѣдуховскому. Он лист гсѣрский принаваши, вычитал и мнѣ его ѿпат ѿдалъ, и копѣю себе взалъ. И тот повѣдил, иж ѿповедеи ани жадных похвалок Вартику не чинили и кгрунту его ничимъ не нарушивалъ. А потомъ, третег дѣа, в четвергъ, июла десатог дѣа, подданныи церкви ѿрманское люди цепоровские дали Вартику знати, иж люди баежские, подданные пѣа Гулевичовы, сеножати его косат и жито его жнут. Он того ж часу посылал вижа врадовог з людми (!) сторонними, хотачи ихъ пыгати, за чимъ то росказаемъ через заруку гсѣрскую чинатъ. А тые люди баежские три чоловѣки з двема возы и четвергый хлопец на кони верхомъ, обачивши их, набравши травы и жита, изъехали проч зъ кгрунту его• на землю баежскую•. А посланды Вартиковы за ними не гонили•, толко вижомъ и сторонами¹ тьи шкоды сеножатъ покошоную и жито пожатое ѿводили•, што того ж часу пол Вартикъ мнѣ ѿповедалъ. А кгдаж виж з людми сторонними с пола пришол и стояли есмо в перегороды, в тог чѣсъ, приехавши служебник ѿт пѣа Васила Гулевича на има [.....]² и стал мовити попу Вартику, повѣдаючи, иж ма пан мои, пан Василеи, прислал до тебе, пытаючи, на кого са еси конно а зброино зобрал и приехал еси на мою землю•. Вартик поведил, иж я, далибог, на жадную валжу не гоню, людѣ зброиног не збираю, ани их в себе маю и с пѣом твоим валчити не хочѣ, ѿднож видачи, иж подданные пѣа твоег сеножат мою косили и жито мое жали, вышодчи, ѿсвѣтчил есми то дворанином гсѣрским и вижом врадовымъ и людми сторонними•. А тот служебник ѿказал, иж тые люди, которые сеножат твою косили и жито твое жали, то сут подданные не пѣа моег и не пѣов Привередовских. И то пол Вартик ѿсветчил мною, двораниномъ, // и вижом и людми сторонними.

Яко ж и то виж врадовый Яско Чалский, ставши передо мною тыми ж словы водлуг повести пѣа Иляша Несвѣцког вызнал, иж вже по ѿдалю листов гсѣрских заручных люди баежские на кгрунте церковном через границѣ сеножат Вартикову косили и жито ег жали•. И повѣдил, иж кгда тамъ выходил з людми сторонними, тог ѿглядати, тогды тамъ видели трех чоловѣков баежских з двема возы, а четвергый хлопецъ верхомъ, который поведает, нас обачивши, набравши на возы травы и жита, зъехали зъ кгрунту

¹ Виправлено з «сторонною».

² Пропуск у тексті, залишено місце для вписання імені.

цепоровсоког на землю Баевскую, и виде^{ли} есмо сеножати Вартиковы немало покошони и жита пожатог и побраного•.

И просил поп Вартик, абы то было записано•. А так а тоє оповеда^не и визна^не дворанина гсдрског и вижово созна^не до книг замковых записати казал^А.

[№ 225] 12. Того ж мѣца июла вѣ [12].

Казано записати'. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког на мѣстцы его Василен Дешковский, писар замку луджого'.

152 Пришодчи до мене земанин гсдрский пан Януш Прокопович Штриновский оповедал тымъ обычаемъ, што ж, деи, з розсудку и знаидѣна в^{ра}довог панов судѣи и пѣа подстаростег зложон был мне рок на кгрунт земленыи с пѣи Белостоцкими•: Валком, Любною Романовною, Иваном а Олехномъ•, выехати, которыи рок припал был яко в тую неделю прошлую мѣца июла шостог дѣа. Я, деи, с приятѣлми своими на тот рок зложоныи тамъ на кгрунт выежчал, так теж и пѣве Белостоцкие, с приятѣлми своими выехавши, тогда пѣве Белостоцкие зо мною приятѣлскимъ обычаемъ погодили•, а пѣве и приятѣли нѣи на том застановили, иж а паном Белостоцкимъ дал ѡтмѣну влостивог кгрунту своего за ѡстров, которог они мели яко бы заставныи быти мелъ•. И хотѣл есми, заведъши им тот кгрунт земли своеє, копцами засыпати и грами ѡграничити, // абы межи нами розниц не было•. То пак панове Белостоцкие с приятѣлми своими, почювши тот кгрунт ѡбежчати и до паты границы зо мною ехати а на конец вчинити и грами ѡграничити не хотѣли•, и с того ѡсторова проч додомѡ зъехали•, а водле знаидѣна в^{ра}довог и листу сѡдовог не скопчили•. А я с приятѣлми своими тот кгрунт ѡбехавши, которыи есми паном Белостоцкимъ заменою дал и его по знаках и в^рочищах оповедал. Котораа, деи, граница тог ѡстрова так са в собѣ маєт•: ѡт в^рочища Дѣда•, через дѡброву долиною а дорогою з Радомышла идѡчою через пола борисовелкие на греблю Штриновскою к болоту пришодчи над болотом стежкою•, аж до петы сѣлица Кошева, где ж, деи, есми пѣов Белостоцких перед людми добрыми впоминал•, абы зъ кгрунту не зъежчали, а на конец зо мною чинили. Они, ѡ то не дбаючи, копчити не хотѣли•. То обачивши, приятѣли мои заховали мене водле знаидѣна в^{ра}довог, тоєст листу судового, и то скопчивши, по тых в^рочищах кгрунт мнѣ держати подали, почювши ѡт в^рочища Дѣда до в^рочища Кошова, тыми знаки вышѣи писанными держачи по правои стороне ку имено пѣов Белостоцких Городищѡ, а по лѣвои стороне ку имено моему Штринову•. То пак, деи, пѣве Белостоцкие вжо через тот ѡстров замененыи на кгрунт мои властивыи кгвалтовне ѡежчают, сеножати косат и дрова в дѡброве моеи рубают, в чом собѣ кривдѡ и шкоду немалую быти менит•.

И просил, абы то было записано•. А так я тоє оповедає пїа Януша
Ҫгриновского до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 226] 13. Того ж мїца июла гї [13] дїа.

Казано записати•. В небытности пїа Бориса Ивановича Сова,
подстаростего лужкого, на месцы ег Василєи Дешковский, писар замку
Лужкого.

Писал и присылал до мене пан Михаилу Сваткови ч Хрєлницкий•, жалуючи
и оповедаючи тымь обычаємь•, што ж, дєи, тых чїов недавно прошлых, по
сватом Петре на другои недели кїзь Александро его млст Андрїевич
Сажгушкови ча Кошєрский, маршалок гсдрский, наславшы моцно //
кгвалтомь врдника своєг перемилског Юрка з многими людми поддальми
своими на влостномь кгрунте его млсти имени Тояпыжинского через границѣ
давнюю ѿ панов комисарєв положеную, сеножат на болоте покосити казал,
которог, дєи, кгрунту пан Хрєлницкий з давных лѣт в спокойномь держалю
был, а княз Александро Кошєрский и подданныи его млсти вьступу жадного
не мєвали никгды•.

152 зв.

Дла чого ж на ѿбожеє тог кгрунту своєг, сеножатеи покошена брал
вижомь з ураду замку Лужкого боярина гсдрског красносєлского Михна
Павловича•, которыи, дєи, тамь бывши и ѿттола приехавши, ставши передо
мною тыми словы созналъ•, иж, будѣчи мне ѿ Толпыжине, пан Михаилу
Хрєлницкий зо мною, вижом врдовым, з людми сторонними – боярином пїа
Петра его млсти Загоровского ѳедоромь а с подданным пїа Ядка
Шибєнского Иваном – посылал з нами врдника своего толпыжинского Тишка
на болото ѿглядати сєн покошєных. И видели єсмо траву покошєных (!)
болшєи ста воз. Поведал намь врдник пїа Хрєлницкого, иж то на влостивомь
кгрунте имени пїа его княз Кошєрский подданным своимь покосити казал•. А
потом ездил єсмо до врдника перемилского Юрка и пытал его врдник пана
Хрєлницкого: «Дла чого сеножати пана его покосил, єсли же з росказана
кїза его млсти, пїа своего•, бо, дєи, каждыи слуга то чинити мусит, што ему
пан его кажег•».

И, хотачи его млст пан Михаилу Хрєлницкий с кїзем Кошєрскимь ѿ то
мовити•, просил, абы то было записано•. А так а тую жалобу и оповедає его
млсти и вижово сознанє до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 227] 14. Того ж мсц июла гї [13] дїа^Δ.

Казано записати•. В небытности пїа Бориса Ивановича Сова,
подстаростего лужкого•, на месцы его Василєи Дешковский, писар замку
Лужкого•.

Што *первѣи* сего писала и присылала до мене земайка гсдрскаа пани // Сераѣинова Олговецкаа просечи ѿ вижа•, при котором бы на рок припалыи без бытности мужа своего пїзи свои десет коп грошеи ѿт пїа Михна Ощовског взати• або ѿ чоловѣка ег на зуполномъ дворищи ведла опису ег *двазатиса мѣла*•.

Ино а з ураду замку Луджого послал есми там вижом боярина гсдрског красносѣлског Миколаа, которыи там бывши и ѿтгола приехавши и ставши передо мною тыми словы сознал•, иж на рок припалыи мїца июла четвертого дїа, ѿ патицѣ, пїи Сераѣинова Олговецкаа при мнѣ, вижу врадовом, и маючи при себе людеи сторонних, *ездила до Ощова*, ино есмо пїа Михна Ощовског *ѿв Ощове* не нашли•, а пїи Ощовскаа ѿных пїзеи десети коп грошеи не дала и чоловѣка своег *двазатиса пїеи Сераѣиновой* не поступила, поведаячи, иж муж ее до Луджа *ѿтехал*•, а я, *деи*, ѿ томъ ничог не вѣдаю•. А после того в тыжден, в тую патицѣ прошлую, мїца июла *первогоднат* дїа пїи Сераѣинова повторе зо мною, вижом врадovým, и з урядникомъ звинаджимъ кїза Романа его *млсти Салкгушка*, старосты житомирског, Олехна Духова *ездила до пїа Ощовског*•, и нашолчи пїа Михна Ощовског ѿ дворе Ощовскомъ, *мовила* ему, абы *сеи* пїзи мужа ее *десет коп грошеи* ѿдал або чоловѣка своего подворищного ведлѣ листу своег *записног* *поступил*. Пан Ощовский *просил* ее за то, абы ему тых пїзеи до часу *слушног* за тыжден або за дви недели пождала. А пїи Сераѣинова *далеи* *ждати* не позволила, ѿдно ведлѣ листу его *записног* ѿ чоловѣка его подворищног *двезатиса* хотѣла•. Пан Ощовский *грошеи* не дал и *двазана* не поступил•, а пїи Сераѣинова, *ѿсветчивши* нами, *ехала до домѣ* своег•.

А так я тое сознане вижово до книг замковых записати казаль•.

153 зв. // [№ 228] 15. Того ж мсїа июла дї [14] дїа•.

Казано записати•. В небытности пїа Бориса Ивановича Совы, подстаростег луджого•, на местцы его Василеи Дешковский, писар замку луджог•.

Писал и присылал до мене его *млст* кназ Александр Андрѣевич Салкгушковича Кошѣрский, маршалок гсдрський•, жалуючи и ѿповедаючи тым ѿбычаем•, што ж, *деи*, вчорашнегo часу, мїца июла *третегоднат* дїа, в недѣлю подданые его *млсти* яблыновские ехали до его *млсти* с пеназми чилшовыми•. В тот, *деи*, час пан Ильяш Олехнович Борзобогатыи зь слугами и помочниками своими, перенемши их на добровольнои дорозе промежку Красного и Перекал, тых подданных его *млсти* шести чоловѣков розбойным ѿбычаем самих позбивал•. И *взал* в них шестеро коней зь седлы и ѿпанеч шест, а з них *сукманов* шест, *жупиц* шест, *сабѣл* шест, *сагайдаков* шест, *рогатин* чотыри *побрал*•, и пїзеи кїза его *млсти* дванадцат коп грошеи ѿтнал•, в чом себе его *млст* ѿт него *шкодѣ* великую *быти* менит•.

И просил, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ до книг замковых записати казаль^Δ.

[№ 229] 16. Того ж мѣца июла ѿ [15] днѣ^Δ.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого, на мѣстцы его Василен Дешковский, писар замку Луцкого•.

Присылал до мене его млст княз Дмитрий Александрович Буремский, просечи ѿ вижа дла подана листу ясневелможного пѣа Миколая Радвила, воеводы виленског, канцлера Великого Князства Литовског, маршалка земског, старосты берестейского и ковельского еѣ млсти пѣеи Михайлово¹ Свинюскои, пѣеи² Ѳеодоре, княжне Чорторыскои, ѿ зброю и ѿ стадо небожчика кѣза Лва•, што на его млсть ведле права прирожоног по смерти пѣа Михаила Свинюског спадкомъ пришло•.

Ино а з ураду замкѣ гдсрског Луцкого давал есми его млсти вижом боярина гдсрског красноселског Семена Гордуновича•, которыи там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж в тую неделю прош(лу)ю, июла третелнадцат днѣа служебник кѣза Дмитра его млсти Буремског Богдан Мотовило при мне, вижѣ врадовом и при пану Андрею Смыковскомъ // и маючи при себе людеи сторонних, знаходчи пѣюю Свинюскѣю ѣ Блудове, дал еѣ млсти лист его млсти пѣа воеводы виленского на которомъ листе рок ѿзнаимен•, абы еѣ млст пани Свинюскаа ку росправе перед его млсто стала на ден Свѣго Миколы³ зимнего•, в року теперешнемъ шестдесат первомъ•. Пѣи Свинюская лист принавши• и вычитала•, а потомъ слѣжебник кѣза Буремског дал еѣ млсти копѣю с того ж листа списаную•. И просил, абы ему тот лист ѿвороныи его млсти пѣа воеводы виленского вернула•. Ѽна повѣдила: «Я, деи, тобѣ тог листу не верну, хотя и квалт заплачу, бо, деи, а знаю, иж тот лист на мамраме писан, а то, деи, справа Матысова, писара его млсти пѣа воеводы виленског•, которыи, поведает, перед тымъ писат не вмевал•, але тепер ѣ справах кѣза Буремског навчилася»•. То пак служебник кѣза Буремског просил по колжокрот•, абы ему лист ѿтдала•, а копѣю себе держала, а еѣ млст пѣи Свинюскаа того листу ему не ѿтдала•, а в себе лист и копѣю того ж листу загамовала, поведаючи, иж кгда тот рок ѿзнаименнии припадет, тогды сама стану, лист покажу•, и квалт ѿ загамоване листа заплатити хочу•.

154

И просил его млст княз Дмитрий Буремский, абы то было записано•. А так а тоѣ вижово сознане до книгъ замковых записати казаль^Δ.

¹ В імені «Михайловоє» остання буква «є» виправлена з «е».

² У слові «пнеи» буква «п» виправлена з букви «и». Писалося спочатку «ин...»

³ Виправлено з «Николю».

[№ 230] 17. Того ж мѣца июла ѿ [15] дѣа^Δ.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, на мѣспы его Василеи Дешковскѣи, писар замкѣ Лужкого’.

Присылал до мене его млст княз Дмитрь Александрович Буремскѣи, просечи ѿ вижа дла подана листов гсдрских позовных земаном гсдрскимъ пану Петру и пану Тихнѣ Хомакомъ ѿ побране скарбов по смерти сестры их Михайловой Воицѣкѣи Жданы Ѳедоровны, што ест меновите на позвех ѿписано•.

154 зв. Ино а з ураду замку гсдрског Лужког давал есми его млсти вижомъ боярина гсдрског красносѣлског Семена Гордуновича, которѣи тамъ быяши и ѿттола приехавши, стаяши передо мною тѣми словы сознал, иж вчорашнег часу мѣца июла четвергонадцат дѣа, в понеделокъ княз Дмитрий Буремскѣи зо мною, вижом врадovým и з людми сторонними посылал // до пѣа Петра и пѣа Тихна Хомаков з листы гсдрскими позовными служебника своег Богдана Мотовила•, которѣи восполк з нами приехавши до Сморгви, имена пѣов Хомаков, там есмо самых пѣов ани врадников их не нашли. Ино пришедчи в двор пѣа Петров служебник княза Буремског ѿ санах¹ на столъ позов гсдрскѣи положили и рок челади дворной ѡзямили•, абы пан Петръ и пан Тихно Хомаки за тѣми позвы перед гсдрем королем его млстю стали ку росправе на дѣн свѣго Николы зимнег в року теперешнем шестдесат первомъ. И ѡсветчивши то мною, вижомъ врадovým, и людми сторонними, ехал з двора проч•.

А такъ а тое вижово сознане до книг замковых записати казалъ.

[№ 231] 18. Того ж мѣца июла ѿ [16] дѣа.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, на мѣспы его Василеи Дешковскѣи, писар замку Лужкого’.

Писал и присылал до мене его млст пан Михаило Мышка Варковскѣи, подстаростѣи мозырскѣи, жалуючи и ѡповедаючи тѣмъ ѡбычаемъ, што ж, дѣи, которѣи розделок был небожчику затю моему, пѣу Михаилу Гулевичу зъ братомъ его, пѣомъ Гавриломъ Михайловичом Гулевичомъ згоды albo належу приятѣлског• вы именно их Серниках, тоест в людех, в полях, в сеножатех и в дѣбровах, которого розделку и застановена листы на ѡбе стороне под печатми своими и под печатми тѣх делчих своих под заруками ѡписавши сд промежку себе подавали и на...² покола, хто што мел держати, границы положили, чога

¹ Треба читати «у санах».

² Дві винісні графемі розмиті.

небожчикъ пан Михаилло Гулевич, зат мои, ѿт килжа лет спокойне держаль и
вживал, которое имене Серники по смерти его до рук моих на вечност
пришло. То пак пан Гаврило Михайлович Гулевич, пробачивши делу и
належу приятелског и не дбаючи ѿ заруки на листех делчих описанье, тые
границы моцно квалгом пол, сеножатеи моих властивых немало под себе
позабирали збожемъ засеял.

Где ж брал ѿ мене з ураду замку гсдрског Луцкого на огледање покажена
границ вижомъ // служебника пѣна подстаростег Ивана Лельковича
Ледоховског, которыи виж там бывши и тых покожонных границ огледавши,
ѿттола приехавши, пришедчи перед мене, ставши обличне тыми словы до
книг сознал и поведил, иж, деи, видал есми почонши ѿт ѿзера покол и
выливает ѿт гостинца Великог, которыи идет зь Серник до Володимера через
поле в дѣбровѣ до дороги зубелевское, котораа идет с Корчомь до Зѣбелна,
копцов раскопаных чотыри а один ѿ дѣброве нероскопаныи. Яко ж и тепер
пашни, жита и ярины на тых полях корчомьских, так теж и сеножати пану
Гаврилу Гулевичу з листом врадowym передо мною, вижомъ, и стороною
заповедал, абы тые збожя пожаяши и сена покосивши, там же на тых мѣстцох
все в целости до росправы поставил.

И, хотечи пан Мышка ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так
а тую жалобу и ѿповедање его млсти, так теж и вижово сознанье до книг
замковых записати казал^А.

[№ 232] 19. Того ж мсца июла ѿ [16] дѣа.

Казано записати. В небытности пѣна Бориса Ивановича Совы,
подстаростего луцкого, на мѣстцы его Василеи Дешковскии, писар замку
луцкого.

Писал и присылал до мене его млст княз Александро Андрѣевич
Кошерскии, маршалок гсдрскии, жалуючи и ѿповедаючи тымъ обычаем, што
ж, деи, вчорашнег часу мсца июла патогнадцат дѣа, ѿ волготорок, подводы его
млсти ехали зь Горихова до Перемила зь речами его млсти и воз кухоннии
двема коими з ними ж ишол. В тот, деи, час пан Ильяшь Олехнович
Борзобагатыи зь слугами и помощниками своими, перенемши их на
добровольнои дорозе, на долине против Галичан, розбоинымъ обычаем тых
подданных его млсти подводан самих побиваль и коней ѿсмеро з возы и што
было на возех речеи его млсти питя: малмазеи, мушкателы, вина, скриню з
бѣлым платемъ, с кошполами из скатерти. Кѣ тому, деи, служниие тлумки из
шатами из их речами – то все побрал и воз кухоннии // зь двема коими его
млсти соловыми взали. На котором, деи, возе было речеи кухонных немало:
цынд и меди, тоест мис двадцат и чотыри, тарелеи два, тузины, котлов шест,
панов две, коловеи цыновых две – то все побрали и илшихъ шкод немало

155

155 зв.

починили•, которых всех шкод реѣстръ меновите написаныи в себе быти менит.

И просил, абы то было записано. А так а тую жалобу и ѡповедаѣ до книг замковых записати казалъ^А.

[№ 233] 20. Того ж мѣца июла ꙗ́и [17] дѣа.

Казано записати^Г. Присылал до мене, Васи́ла Дешковског^о, на тот чѣсъ на мѣстцѣ пѣа Бориса Ивановича Со́вы, подстаростег луцког^о, его млст пан Марко Василевич Жоравницкий, нареченыи влѣдка луцкии и ѡстрожи^о, ѡповедаючи^и, иж пани Михаилова Свиноска^а, пѣи ѳедора ѳедоровна кнжна Чорторыска^а, будѣчи позвана, ѳчинила постановеѣ зо мною ѡколо стрѣлбы, зброи и речеи воѣльных, при замку Свиноскомъ лежащихъ, иж их перед вижомъ замку Луцког^о мне або сыномъ моимъ на реѣстръ списати и реѣстръ под печатю своею дати мела. И просил пан Марко ѡ вижа, перед которымъ бы тые речи, яко стрѣлба, зброи и речи воѣльные в замку Свиноскомъ списаны были^и.

А так я его млсти давал на то вижомъ боярина гсдрског повѣту Луцког красносѣлског на има Юрка, котрыи ѳ пѣеи Свиноской бываши и ѡттола приехавши, передо мною до книг зознал и поведил, иж пан Александро и пан Михаило Жоравницкий, будѣчи послаыѣ ѡт ѡлца своего, его млсти пѣа Марка, приехали до пѣеи Свиноское, до имена Блудова и, будѣчи ѳ нее, просили ее млсти передо мною, вижомъ, иж бы ее млсти водлѣ застановена и казаня приятельског^о и ѡбоважѣ своег допустила всю стрѣлбу, зброи и речи воѣльные в замку Свиноскомъ по небожчику пѣе Михаиле Свиноскомъ zostалые на реѣстръ списати^и, а реѣстръ списана тых всех речеи под печатю своею, иже бы им дала. А так пѣи Свиноская тог позволити // и в замку Свиноскомъ, яко стрѣлбы, так и жадных речеи списывати допустит не хотела^и.

Которое я сознаѣ вижово и ѡповедаѣ его млсти пана Марка Жоравницкого въ кѣги замковые записати казалъ^и.

[№ 234] 21. Того ж мѣца июла ꙗ́и [17] дѣа.

Про памет казано записати^и. В небытности пана Бориса Ивановича Со́вы, подстаростег луцког^о, на мѣстцы его Васи́леи Дешковскии, писар замку луцког^о.

Писал и присылал до мене его млст кназ Александро Андреевич Салъгущковича Кошѣрскии, маршалок гсдрскии, жалуюючи и ѡповедаючи тым обычаемъ^и, што ж, деи, тых чѣсов^и, в субботу прошлую^и, июла второгнадцат дѣа подданные его млсти кошѣрские и люди бояр его млсти, вышодчи на властивыи кгрунт его млсти имена Кошѣрског^о, ку врочищѣ недалеко Кушнеровы могилы и Ѡмелянова дѣба а Пугачовое горы и Чернобаилова стоила жали свою властивую пашню^и. То пак, деи, в тот час

врдник Ковелский [.....]¹ Яковский а врдник милановский [.....]² Заруба и воить милановский [.....]³ Богушовский и бояре повѣту Ковелского Гришко Клѣчковский, Станислав Сабавинский, Яцко Попович, Андрей Облѣпский, Пилип с Ковла зо всіми мещаны и з многими людми всеѣ волости Ковелское, невѣдома естли же за росказанемъ его млсти пѣа старосты ковелског албо сами своволне, наехавши ѳмыслне мощно кгвалтомъ на тот влостивый кгрунт его млсти вышеи помененныи, подданных его млсти людеи боярских позбивали и с пола проч зогнали, а з них сермаги, шапки, з жонок простицы познимали, кони з возы с хомуты побрали и сермаги в них поолнимали и шкody немалые поделали. А жита нажатог пѣдесѣт копъ взали, а иишое збоже ѳзимое – ярины потоптали и вытравили. И еще, деи, на том мало маючи, после тог третег дѣа, в понеделок, июла четвертогонадѣт тот же врдникъ // ковелский а другии милановский з бояры и з мещаны ковелскими и з людми волости ковелское, способившисѣ з дѣлы и з гаковницами и з ручницами, зъ сагаидаки, з рогатинами и з выншими бронами, наехавши повторе мощно кгвалтом на влостный кгрунт кѣза его млсти межѣ тыми ж врочищами вышеи писанными влостивое пашни его млсти и подданных его млсти жита пожалѣи и побрали, а иишое потоптали болшеи трехсот копъ. А ѳттола, де(и), приехавши понедалеко села зо всіми тыми людми, которых, деи, было болшеи трех тисечеи парсун ездных и пеших, тамъ, деи, на влостивомъ кгрунтѣ его млсти пашни подданных его млсти ѳсмѣсот копъ жита потоптали и вытравили и сеножатѣи, на которых, деи, вкошувано по триста воз сѣна в тот же час вытоптали и потравили. А потомъ, деи, мало на томъ маючи, приточивши дѣла и гаковницы под самое село его млсти Залесе на подданных его млсти стрѣлали и, добывшисѣ, деи, в село в двох домѣх клѣти поѳтбивали и двери порубали и с клѣтѣи сукни, сермаги, платѣ белое, полотно, масѣ, сыры, масѣла побрали, и за людми по ѳгородомъ гонили и ярины вшелѣкиѣ, рѣчи ѳгородные поповсвали и потоптали и две колѣшни ѳгнемъ спалили. А в тот, деи, час немало людеи подданных его млсти позбивали, поранили и конѣи пострѣлали. А вси тѣе шкody поделаны, которых вси шкод реестра меновитѣ написаныѣ его млст в себѣ быти менить.

156 зв.

Дѣла чога ж на ѳбвожеѣ и на ѳгледаѣ шкод поделаныѣ а людеи збитых и пораненых брано его млсти вижомъ з ураду замку луцког боярина гсдрског красносѣлског Юрка, которых тамъ бывши и ѳттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж, будѣчи во имѣно кѣза Кошѣрског, в Залесею, видеѣл в двох домѣх ѳ Богуша а в [.....]⁴ клѣти поѳтбиваны, двери порубаныѣ и розбитыѣ, защепы з них поламаны, а в другиѣх людеи видеѣл две

¹ Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

² Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

³ Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

⁴ Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

колешни спаленых. К тому, *деи*, по *огородех* *вше* *лакие* *ярины* *потоптаные* и *полсованые*. И *видел* [.....]¹ на *грудех* *рана* з *ручницы* *перепоротой*, а на [.....]² // *рану* з *лѣвой* *рѣце* з *лука* *прострѣленную* и *иших* *людеи* *немало* *збитых* и *пораненых* – на *тых* *раны* *битые* *синие*, *которые* на *реѣстре* *меновите* *сут* *пописаны*•. А *потомъ*, *выехавши* *из* *села*, *видел* *кона* *забитог* *пѣа* *Гуринова* *Перевѣског* зъ *гаржабуза* *застреленог*•, за *которог*, *поведае* *т*•, *давано* *па* *тнадцат* *кол* *грошеи*•. Ку *томѣ*, *поведае* *т*, *видел* *жита* *по* *полю*•, *так* *теж* *ярины*, *овсы* и *ячмени* *велми* *много* *потоптано* и *выпалено*•, *так* *теж* и *сеножат* *потоптаную* и *вытравленную*•.

А *так* *а* *тую* *жалобу* и *оповедае* и *вижово* *сознае* *до* *книгъ* *замъковыхъ* *записати* *казалъ*^Δ.

[№ 235] 22. Того ж мѣца июла ѿ [18] дѣя.

Про *памет* *казано* *записати*•. В *небытности* *пѣа* *Бориса* *Ивановича* *Совы*, *подстаростего* *луцког*•, на *мѣстцы* *его* *Василеи* *Дешковскии*, *писар* *замкѣ* *Луцког*•.

Пришодчи *до* *мене* *земанин* *гсдрский*•, *пан* *Олѣхно* *Белостоцкии*, *жаловал* и *оповедал* *тым* *обычаемъ*, *што* *ж*, *деи*, *тых* *чѣсов* з *волгорок* *прошлыхи* *мѣца* *июла* *пато* *тнадцат* *дна* *казал* *был* *жито* *свое* *жати* на *поли* *церковномъ*•, *што* *был* з *попа* *взалъ* з *десатины* и *сам*, *деи*, *там* *же* *был* *при* *жещох*•. Тогда *пѣи* *Любка* *Романоваа* *Белостоцкаа* *весполок* з *сыномъ* *своимъ* *Яцкомъ*•, *способивши* *с* *многими* *людми* и *прошодчи*³ *моцно* *кгвалтомъ* *мене* *самог* *зсоромили* и *жещов* *моих* *с* *пола* *збили* и *согнали* и *влостивое* *пашни* *моєи* *миѣ* *жати* *не* *допустили*, а *теперечи*, *деи*, *тоє* *збоже* *ег* *моцно* *кгвалтом* *собе* *пожати* *казали*, *которого*, *деи*, *нажато* *двѣсте* *кол* *жита*, в *чом* *собе* *от* *них* *шкоду* *немалую* *бити* *менит*.

Дла *чого* *ж* на *обвожеи* и на *огледае* *тои* *пашни* *своеє* *брал* *вижом* *боярина* *гсдрског* *красносѣлског* *Семена* *Гордуновича*, *которыи* *там* *бывши* и *оттола* *приехавши*, *ставши* *передо* *мною* *тыми* *слова* *сознал*, *иж* *будучи* *там* на *том* *кгрунтѣ* *показовал* *ему* *пан* *Олѣхно* *пашню* *свою* *пожатую* и *нежатую* и *видел* *есми* *ста* *жита* *пожатог* и *сто* *кол*, а *нежатог* *може* *бити* *зо* *сто* *кол*. И *хотечи* *я* *певную* *вѣдомост* *мѣти*, *пытал* *есми* *попа* *их* *городищског*: «*Чия* *то* *пашна?*» *Он* *поведил*, *иж* *то* *єст* *земла* *церковная*, *але* *ее* *сѣял* *пан* *Олѣхно* *Белостоцкии* з *десетины*.

А *так* *я* *тую* *жалобу* и *оповедае* *ег* и *вижово* *сознае* *до* *книг* *замковых* *записати* *казалъ*^Δ.

¹ Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

² Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

³ Треба читати: «пришодчи». Після цього слова за змістом пропущено кілька слів, які би вказували місце, куди прийшли нападники.

// [№ 236] 23. Того ж мѣца июла ѿ [18] дѣа.

Казано записати•. В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужого•, будучи на мѣстцу его Василѣи Дешковскѣи, писар замку лужого•.

Писал и присылал до мене его млст пан Михаилу Мышка Варковскѣи, подстаростѣи мозырскѣи, жалуючи и ѡповѣдаючи тым ѡбычаем•, што, дѣи, которыи дѣл был небожчику затю моемѣ, палу Михаилу Гулевичу, з братом его, паном Гаврилом Михаилловичом Гулевичом з угоды албо налазку приятелског в ыимѣлю их Сѣрниках•, тоест в людех, полах, сеножатех и в дубровах, которог роздѣлку и застановена листы на ѡбѣдвѣ стороне под печатми своими и под печатми тых дѣлчих своих под заруками, ѡписавшисѣ промежку себе подавали и знаки покол хто што мел держати, границы положили•, чог небожчик пан Михаилу Гулевич, зат мои, ѡт колжа лет спокойнѣ держал и вживал•, которое имѣе Сѣрники по смерти его в руки мои на вечност пришло•. То пак пан Гаврило Михаиллович Гулевич, пробачивши делу и налазку приятелског, и не дбаючи ѡ заруки, на листех ѡписанныи, тыи границы моцно квалтом показил•, пол и сеножатеи моих властных немало под себе позабирал и збожем засеял•.

Где ж брал ѣ мене з ураду замку гсдрског Лужог на ѡгледање покаженя границ вижом служебника пѣа подстаростег Ивана Левковича Лидуховског•. Которыи виж там ездил и тых покажонных границ ѡгледавши, ѡттола приехавши•, ставши передо мною тыми словы до книг вызнал и повѣдил, иж, дѣи, видѣл есми почювши ѡт ѡзера як выливает ѡт гостилца Великог, которыи идет з Сѣрник до Володимера черес поле в дуброву до дороги Зубилѣнскои, которая идет з сѣла Корчюмѣ до Зубилна, колцов роскопанных чотыри, а ѡдин ѣ дуброви нероскопаныи•, яко ж и тыи пашни, жита и пшеницы и ярины на тых полах корчюмских засеяныи•. И сеножати палу Гаврилу Гулевичу з листом врадovým заповѣдных (!)¹ передо мною, вижом, и сторонами заповѣдал•, абы тоѣ збоже – жито, пшеницѣ и ярины пожавши и сеножати покосивши, там жо, на тых мѣстцох, все в целости до росправы поставил•. И хотѣчи пан Мышка ѡ то мовити, просил, абы то было записано•.

А так я тую жалобу и ѡповѣдање его мл и вижово сознанѣ до книг замковых записати казалъ.

// [№ 237] 24. Того ж мѣца июла ѿ [19] дѣа.

Казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужого•, на мѣстцы его Василѣи Дешковскѣи, писар замку Лужого•.

¹ Треба читати: «заповедным».

Писаль и присылаль до мене его млст княз Александро Андреевич Салжгушковича Кошерский, маршалок гсдрский, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, деи, вчорашнего часу мсца июла осмогоднат дѣа ведено кони его млсти з Горихова до Перемила. В тот, деи, час Ильяш Олехнович Борзобогатый, перенемъши их на добровольнои дорозе на долине противку Галичан, служебников его млсти позбивали и поранили и валахов его млсти двадцат и два взяли, чотыри ж, деи, кони назад прибегли а осмьнадцать, деи, коней и теперь в него, которые, деи, кони остато чныи стоит па тнадцати копь грошеи.

Для чого ж на огледае служебников своих збитых и пораненых брано вижом з урадо замку лужкого боярина гсдрског красноселского Юрька, который тамъ бывши, ралных огледавши и оттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж буддчи в Горихове огледал служебников кѣза его млсти збитых и пораненых, и видел на Ялкѣ Белогорскомъ, ъ голове две раны рубаных шкодливых, на Шимъку Миколаевичу ъ голове рана рубанаа, на Надмцы в голове рана битаа криваваа шкодливаа, а на [.....]¹ Ради (!) ъ голове рана рубанаа.

А так а тую жалобу и оповеданье и вижово сознае до книгъ замковыхъ записати казаль^А.

[№ 238] 25. Того ж мсца июла бѣ [19] дѣа.

Казано записати^с. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, на месцы его Василеи Дешковский, писар замку Лужкого^А.

Пришодчи до мене дворанин² гсдрский пан Ильяш Богусевич Несвѣцкии, оповедал тымъ обычаем, што ж, деи, тых часов в неделю прошлую мсца июла третелнадцат дѣа его млст княз Дмитреи Александрович Буремский позвал пѣною Михаиловою Свиноскую пѣую вѣдорѣ княжну Чортгорыскую ѿ зброю и ѿ стадо пр[ип]озвомъ, ясневелможного пѣа Миколая Радивила, воеводы виленского // при которомъ, деи, листе служебник кѣза Буремского^с Болдан Мотовило и копею ж с того листу списаную, нижли подписи ани печати кѣза Буремског в нее не было. Для той причины ее млст пѣи Свиноскаа, беручи себе на розмышлене, тот лист его млсти пѣа воеводы виленского, в себе задержала. А потомъ, третего дѣя, ъ волторок того ж мсца июла патогонадцат дѣа посылала мене с тымъ листомъ до кѣза Буремского. Ино есми кѣза Буремског ъ Буремли не нашол и давалъ есми тот лист кнѣни

¹ Порожне місце ("віконце"), залишене писарем для вписання імені.

² Очевидно, виправлено зі слова «земанин».

Буремьскои еє млсть брати не хотела•, што есми осветчилъ людми сторонними•.

И просил пан Илгьяшъ Несвѣдкий, абы то было записано•. А такъ а тоє оповедає его до книг замковых записати казал•.

[№ 239] 26. Того ж мѣца июла ѿ [19] дѣя.

Казано записати'. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковский, писар замку Лужкого'.

Пришодчи перед мене служебник пѣа подстаростег Степан Климович, оповедал и вызнал тымъ обычаемъ•, што ж, деи, за судомъ и сказанемъ владу замкѸ Лужкого был есми дважчим пѣи Любце Романовои Бѣлостоцкой до пана Ѳедора Гавриловича Воютинского. Яко ж тых чѸов, в середѸ прошлую мѣца июла шостогоднацат дѣа был есми з листом дважчим во имѣно пѣа Воютинского, в Цевовѣ, маючи при собѣ людѣи сторонних•, и пыгал есми ѿ пѣу Воютинскомъ, гдѣ бы был. И повѣдили мне, иж ехал с кѣземъ Романомъ до ИѸлант. Я, показавши лист дважчий пѣи Ѳедоровои и ехавши на село двазал есми пѣюю Любку Романовую Бѣлостоцкую в члѣка пѣа Ѳедорова, Ѹ Ярмола Борщика, на зуполномъ дворищу, в которог три сыны а дочка. И маєтност его всю на рѣйстръ списавши, дал есми пѣи Романовои того члѣка в держане водле суда и *всказана* вradoвог дв одинадцати копах и в дванадцати грошеи. [А кг]ды есми в тог члѣка панюю Романовую двазовал, тогды ку тому члѣку ниhto сѧ не припоминал и вѣвазаньѧ не заборонал•. И просила пѣи Белостоцкаѧ, абы то было записано•.

А так (а) тоє сознан(е) в книги замковыє записати казалъ.

// [№ 240] 27. Того ж мѣца июла ѿ [20] дѣа.

159

Казано записати'. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковский, писар замку Лужкого'.

Писал и присылал до мене вradник еє млсти кнѣни Иллиное Ѵстрожское•, кнѣни Биаты с Костелца сатыевский пан КръштооѸ Дембинский•, жалуючи и оповедаючи ѿбтажливе тымъ обычаем, што ж, деи, ѿ вradника кѣза Костентинова его млсти Костентиновича Ѵстрожого, воеводы киевского, маршалка Волынского земли, старосты володимерьского дубенского ѿ пѣа Гневоша Вороновича кривды и втиски великие, бои, грабежи, кгвалты и наездки имѣнямъ и подданнымъ еє млсти кнѣни Иллиное непооднокрот делают•. А теперечи, деи, вчорашнег часу, в субботу мѣца июла деватогнацат дѣа пѣѸ Гневош Воронович, vradник дубенский, наславши моѣно кгвалтомъ подданных кѣза его млсти дубенских Ивана Дутог а Ѹтамана рачковского Яхна з многими подданными и слугами его млсти путными на имѣне кнѣни еє

млсти Сатыев чередѣ сатыевскую: быдла рогатог занали полпретаста и семѣро, овѣць триста и дѣветѣро, коз семдѣсат и патѣро, пастухов двух поимали и нѣт ведома, гдѣ их подели, и жену чѣ, дѣи, тую чередѣ, потраѣили на стадо, там стадника звезавши, зѣ собою повѣли, стадо роспудили•, або зѣ собою полгнали, толко, дѣи, свѣрѣпъ и жеребцов патидѣсат поголова доискатиса нѣ могут•. А потом, дѣи, далѣи погнавшиса с чередою, поткали боярина кнѣги еѣ млсти пѣна Ѡвѣрса Ростопчу, а он ехал з дому своег до двора Сатыевског и нес пѣзи кнѣги еѣ млсти дѣсат копъ грошѣи попелных•. Того, дѣи, поймавши, зѣ собою повѣли и въ везѣно его держали, потом з везѣна нѣ пустили покул тую чередѣ прогнали, ижѣ бы он вѣсти нѣ дал•. В котором, дѣи, поймаю, поведает, иж ему тѣе пѣзи, дѣсат коп грошѣи, Ѡтнали.

И просил пан Крыштоѣъ, врадникъ сатыевский, абы то было записано•. А так а тую жалобу и Ѡповеданѣ его до книгъ замъковых записати казаль.

[№ 241] 28. Того ж мѣца июла кѣ [20] днѣа.

Казано записати•. В небытности пѣна Бориса Ивановича Сова, подстаростѣг лудкого•, на мѣстцы его Василѣи Дешковский, писар замку Луцкого•.

Приѣздил до мене его млст пан Микита Ѡдѣдорович Сѣрбин, хоружич Волынское земли•, жалуючи и Ѡповѣдаючи тѣм обычаемъ, што ж, дѣи, тѣх чѣсов, в сѣредѣ прошлую мѣца июла шостогаднат днѣа, подданные мои, люди хорохоринские на има Моисѣи, Иванѣц а Ѡношко косили траву на влостивом кгрунтѣ моемъ, на сеножатѣх хорохоринских•. То пак, дѣи, врадник старосты креманѣцкого его млсти кнѣза Миколаа Збаразкого и малжонки его млсти кнѣги Галны Деспотояны берѣстский Станислав с помочники своими, наехавши модно кгвалтомъ, тѣх подданных моих // самых позбивал и в них косы, сокиры, сирмаги побрал•, и их Ѡтведши до двора Берѣстского в колодѣ посажалъ. Я, дѣи, на тот чѣъ, маючи при себе вижа замку Луцкого, боярина гѣдрского красносѣлского Миколаа, послал есми з нимъ служѣбника своего до того Станислава, врадника берѣстского, пытаючи его: «Дла чого на влостивомъ кгрунтѣ моемъ подданныхъ моих позбивал и, поймавши, до казни посажалъ?». И, мовачи ему, абы их попуцалъ, он, дѣи, служѣбнику моему перед вижомъ Ѡтказалъ, иж нѣ толко тѣх, алѣ и других подданных пѣна хоружичовых иматиму, битиму и вѣшати их будѣ як псов, бо, дѣи, мамъ на то росказанѣ кнѣза его млсти и кнѣги еѣ млсти•. А потомъ, дѣи, державши тѣх подданных моих два дни в казни самих попускал•, а што в них побрал, тог ничего нѣ поворочалъ•.

Яко ж то и виж, боярин красносѣлский, ставши передо мною, тѣми ж словы созналъ, иж видал подданных пѣна хоружичовых ѣ Берѣстску в колоде трех чоловѣков сѣдачих, и слышал Ѡповѣди и поѠалки врадника берѣстского на подданных пѣна Сѣрбиновых•.

И просил его млст пан Микита Сербин, абы то было записано. А так а тую жалобу и оповедање его млсти и вижово сознане до книг замковых записати казалъ^Δ.

[№ 242] 29. Того ж мсца июла к̄ [20] дѣа.

Казано записати¹. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого[•], на мѣстцы ег Василѣи Дешковскии, писар замку Лудкого¹.

Писал и присылал до мене его млст пан Гарасим Дахнович, старостич креманѣжкий, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, пан Григорей Ело Букоемский подданным его воиницким бои, грабежи заявше непощаднокрот чинит¹ и чинит розказуе^т. И тых, деи, чѣсов недавно прошлых, в пост Петров, мсца июня шостогонадцат дѣа, в понеделок, боярин его млсти воиницкии Олексеи Петрович и подданныи Маско Омѣлжович², в тот, деи, час пан Григорей, переславши служебника своег Стаселю, на влостивом кгрунте его млсти ехали з дров[•], тых людеи моцно кгвалгом позбивали, кони з возы, сѣрмаги, шалки, сокеры, поясы с калитами и с пнѣми в них побрали: в Петровича с калитою полжопы грошеи ладских, ѿ што, деи, врдник его млсти воиницкии посылал, просачи ѿ тые вси рѣчи вышеи писаные боярина з людми сторонними, а ѿн того ничего не поворочал[•].

И просил пан Гарасим Дахно(вич), абы то было записано[•]. А так а тую жалобу и оповедање его млсти до книгъ замъковых записати казалъ^Δ.

// [№ 243] 30. Того ж мсца июла к̄ [20] дѣа.

160

Казано записати¹. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого[•], на мѣстцы его Василѣи Дешковскии, писарь замку Лудкого¹.

Просил мене земанинъ гсдрский пан Януш Прокопович Угриновскии ѿ вижа, при котором бы мел дати лист врадовый навпоминальный пѣеи Иляшовои Несвѣцкои Олене Ѳedorовне[•].

Ино а з урадѣ замку Лудкого давал есми ему вижом боярина гсдрског красносѣлског Пилипа Созоновича, котории там бывши и ѿттола приехавши, ставяши передо мною тыми словы созналъ[•], иж в тую прошлую палницу мсца июла ѿсмогнадцат дѣа пан Янушъ Угриновскии посылал служебника своего з листом навпоминальнымъ зо мною, вижомъ, и з стороною до пѣеи Иляшовое, котории служебникъ, воспол з нами приехавши до Несвѣча, и дал еи ѿчевисто лист навпоминальный ѿ листы, ѿ привилы, ѿ святости, менуючи, иж то дал еи до сховаия. Она, деи, без бытности его выехала з двора его Угриновского и тые

¹ Слово «чинит» написано двічі.

² По смыслу тут недописане речення – не вказано, що робили Олексій Петрович та Маско Омелькович, коли на них напали піддані Григорія Єла-Букоемського.

вси речи з собою побрала. К тому, *деи*, взала три кони *ег* влостивог стада•. Пани *Иляшоваа Несвѣцкаа* на то *оповедила*•, што, *деи*, пан *Вгриновский* поведаєт, жебых я з дому его ехала *своволие*, далибог са то часу *пришлог* покаже*т*, же по неволи *своеи* мусила есми ехати, бо ма з двора *выгнал* *от* всеє маєтности *моеє*•, а хота, *деи*, ма *выгналъ*, того прав не *будєт*•, бо, *поведаєт*, маю а на томъ *имєло* суму *описаную*, а *иж* пан *Угриновский* на мене *мѣнит*, жебых то я побрала. Я в нег *ничєг* не брала, а *ведже*, *поведа*, естли што его *будѣ* взала, я ему часу *пришлого* *отдамъ*, *одно*, *деи*, *толжо* нехай пан *Угриновский* *первей* мою маєтност, *от* чого ма *выгналъ*, *мнѣ* *поворочаєт*•. То *служебник* *освѣтчивши* мною *вижомъ* и *людми* *сторонними* ехал *проч* з *Несвѣча*•.

И *просил* пан *Угриновский*, *абы* то было *записано*•. А так а тоє *вижово* *сознає* до *книгъ* *замьковыхъ* *записати* *казаль*.

[№ 244] 31. Того ж мєца июла к̄ [20] д̄на.

Казано *записати*•. В *небытности* п̄на *Бориса* *Ивановича* *Совы*, *подстаростєг* *луцкого*•, на *мєстцы* его *Василєи* *Дешковский*, *писар* *замку* *Луцкого*•.

160 зв. *Писали* и *присылал* до мене *врадникъ* *ег* *млсти* *к̄нза* *Александра* *Фєдоровича* *Чорьторийского*, // *мстишинский* *Янко* *Жанєцкии*, *оповедал* и *жаловал* *тым* *обычаємъ*•, што *ж*, *деи*, за *росказанємъ* его *млсти* *кнжєти*, п̄на *моего*•, *вчорашнег*о часу мєца июла *девятонадцат* д̄на, 8 *суботу*, *єздил он зъ* *служебниками* *к̄нза* его *млсти*•, *которые* на *тот* час *при* немъ *были* и *зо* *всѣми* *людми* п̄на *своег*, *яко* *мстишинскими*, *так* *полгановскими* и *колнатицкими*, *зобраяшиса* *толоку* з *серьпами*•, *жито*¹ и *пшеницѣ* *жати* на *влостивом* *кгрунтє* и *на* *земли* п̄на *моего*, *которую*, *деи*, его *млст* *кнз* *Чорьторийский* *зуграню* *рачит* *мєти* за *гаємъ* *Кальнатицкимъ* зъ *земаны* его *кroleвское* *млсти* *Юшковичи* *Прускими*•. И *кгда* *ж*, *деи*, *почал* *оныи* *пашни* *жати*, в *тот*, *деи*, *час* *нѣт* *ведома*², не *обсылаючи* *ег*, пан *Ильяшъ* *Борзобогатыи* *Красєлский*, не *маючи* до нег *жадной* *причины*, *собравши* зъ *собою* *о* *колжонадцат* *конєи*, *приехавши* *тамъ* до нег зъ *оног* *кгрунту* его *млсти* *кнжєтского*, *его* *самого*, *слугъ* и *всих* *подданных* его *млсти* *к̄нза* *Чорторийског* с *того* *поля* *проч* *согнали*•, *жати* не *допустили*. *Он*, *деи*, с *той* *земли* *от* *тых* *пашєн* *объявивши* *то* *сторонам*, *иж* *ему* *жати* не *допустили*, *єхал* *проч* и *поехал* *зо* *всеми* *подданными* п̄на *своего* *ку* *двору* *Мстишинскому*, *хотачи* *оныи* *кгвалт* и *золживост* *пана* *своего*, *который* *стал* *от* п̄на *Ильяша* *Олєхновича*, *замку* *гєдрскому* *Луцкому* *объявити*. То *пак*, *деи*, пан *Иван* и пан *Ильяшъ* *Красєлские*, *способившиса* з *людомъ* *немалымъ*, *зброжно*, *о* *колко* *сот* *конєи*, *догнав* *их*

¹ У слові “жито” літера “т” виправлена з іншої літери, ймовірно з “д” (“жидо”).

² Ймовірно, фраза не дописана: „нет ведома для которое причины”

повторе на доброволнои дорозе, на гостиницу кролевскомъ, которыи идет с Красног ко Мстишину на земли и на кгрунте маршалка его королевское млсти пѣа Петра Загоровского под именемъ его млсти, Подълозцы, его самого и служебников кѣза его млсти гонили, аж до Подлозець и заледѣва, деи, перед ними в двор его млсти пѣа Загоровского втекли•. А которые, деи, за ними бѣчи не успели и втекати не могли, яко люди таллые, которые жали, тых з возы, с конми и зо всими маелностами их, мужиков, жонок и детеи бивши, мордовавши и поранивши, на земли пѣа Загоровского, занемши их всѣх, в полон до Красного зо всеми речми их, што ѿдно которыи колвек при себе мал, побрати и ку двору своему Красному ѿтолнати и до везена своего посажати казали•. А кгда, деи, его и служебников кѣза его млсти ѿ двор пѣа Загоровского до Подлозец ѿгнаши, тогда, деи, сторожею своею по всѣм дорогам розослати стеречи, кажучи его до смерти забити•, алиж, деи, врадник пѣа маршалка его млсти подлозецкии на другии ден вночи // киями перед ними его ко Мстишину выпровадили•.

161

Дла чого ж на ѿбвожее ѿног кгвалту и кгрунту кѣза его млсти и на ѿгледае шкод и жалю пѣа своего брал в мене вижом з ураду замку Луцкого боярина гсдрского красноселского Ждана Павловича, которыи тамъ бывши и ѿтола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж врадникъ мстишинский посылал з нимъ служебника кѣза его млсти Лазора Смолжу з людми сторонними до пѣов Олехновичов Борзобогатых. И кгда есмо приехали до Красного и знашодчи тамъ пѣа Ивана Борзобогатог, пытал его Смолжа: «Дла чого на влостивомъ кгрунте кѣза его млсти пашнѣ жати заборонили, врадника, слугъ и подданных его млсти с пола мощно кгвалтомъ солнали и дла которое причины врадника мстишинског и слуг пѣа его гонили и подданных кѣза его млсти колкодесать парсун поймавши на доброволнои дорозе до везена своег ѿсадити казали?» На то пан Иван Борзобогатыи ѿказал, што, деи, врадник мстишинский менил быти кгрунт его млсти кѣза Чорторыског по дорогу, котораа идет с Красног и ѿт Ставрова к Радомышло, то, деи, подъ гаемъ Колнатицким•, яко по правои руце земля моа ставровскаа, так теж и по леву, под гаем колнатицким моа ж земля, того, деи, боронию и боронити будѣ•. А што са, деи, дотычет подданных кѣза его млсти, тых, деи, поймал есми тридцет и пат чоловѣков и тых, деи, нелатво з везена выпущѣ и того служебника кнѣого Смолжи до них не пустил•. А потом ехали есмо до толковища под гаи колнатицкии, гдѣ люди с пола ѿт пашни солнано, видал есми тамъ збожа немалое плесо пожато и побрано. И поведил ми Смолжа, иж то влостивии кгрунт кѣза его млсти•, але, деи, пашню пѣве Борзобогатые мощно кгвалтом подданных кнѣих солнавши, сами себе пожати казали•. А ѿтола ехали есмо до другог толковища под Подълозци•, на землю пѣа маршалка его млсти. Видел есми там знаки побоища: ѿвсы потоптанные, так теж ячмени и сеножати и кров на колко местцах. И поведил ми Смолжа, иж на томъ местцѣ подданных кѣза его млсти позбивали и поранили, колко за

мерѣтвых покинули*, а иишых, деи, всех с коими, з вozy и зо всими речами их поймавши, до двора своего Красног побрали. А приехавши до Мстишина, показовали ми людеи збитых и пораненых. И видеЛ есми двух чоловѣков Грилц(а) а Омелянца збитых и пораненых – раны колотые и рубаные по заплечю, // а битых ран кривавых и синих по хрыбту, по го(ло)ве¹ и по руках велми много, которые с того збита невѣдомо естли будут живы*. К тому теж видеЛ есми и ииших людеи збитых немало, на тых раны битые кривавые и синавые, што ест на реѣстре меновите, так оные люди збитые, як и шкоды на тот час поделаные, описано, которыи реестръ владник мстишинский Янко Жанец в себе быти поведае*.

И просиль, абы то было записано*. А так а тую жалобу и оповедае владника мстишинского и вижово сознае до книг замковых записати казаль*.

[№ 245] 32. Того ж мса июла к̄ [20] дѣа.

Казано записати*. В небытности пѣа Бориса Ивановича Сова, подстаростел лудкого, на местцы его Василеи Дешковскии, писарь замку Лудкого*.

Пришедчи и постановившиса передо мною обличе в замку Луцком земажа гсдрскаа с повѣту Володимѣрского пѣи Татьяна Григоревна² Привереждовского Ивановаа Калусовскаа, сама оповедала и вызнала*, иж, деи, а, дознавши и маючи ку собѣ от своего милог малжонка пѣа Ивана Петровича Калусовского великое добродейство а дѣтливое заховане в малженстве нашом, которое он, мешкаючи со мною, ку мне, малжонце своей, заховал и оказал*. А иж, деи, теж малжонок мои пан Иван з особливое ласки а млсти своей, маючи по мне, жоне своей, внесене мое готовых пѣзени семдесат коп грошеи, ѿ том а от первого мужа своего, небожчика Гневоша Гурьковича вено описаное мела*, а к тому злото, серебро, перла, шаты, кони, быдло и иишие рухомые рѣчи, што-м колвек от первого мужа моего, небожчика Гневоша Гурковича, вено описаное мела и в дом пѣа Ивана Калусовског съ собою внесла, записал мне, яко жоне своей, на третей части имени своего некоторую суму пѣзени*. А так, деи, я, дваживши себе оное великое добродейство и ласкавую приязнь малжонка моего, которую ку его млсти, яко малжонку моему мам, даю, дарую и записую малжонку своему, палу Ивану Калусовскому тепере, за живота свего, и по животе моем, яко тую суму пѣзени семдесат коп грошеи вено описаное от первого мужа своего Гневоша Гурька, которую, деи, малжонок мои, пан Иван, своим влостным накладом, дошедчи до рук своих, взал и того, деи, со мною вживаль, // так, деи, всю маелност и внесене мое: злото, серебро, перла, шаты, кони, быдло, пла те белое и иишие вси рухомые, што, деи, колвек

¹ Помилково написано «по гове».

² Выплавлено з «Григореваа»

ѡт першого мужа своег Гурка и сама своеє влостности мела и в домъ пѣа Ивановъ съ собою внесла ѡт мала и до велика, ничог на себѣ и на вси кревныє и близькые мои не ѡставуючи, на вечност[•]. На што, дѣи, и лист свои записныи под печатю людеи зацных и под печатю моею¹ малжонку своему, палу Ивалу Калусовскому даю, в котором, дѣи, листе моемъ ширѣи а достаточней ест доложено. Которыи лист свои с печатми тут же передо мною был положон[•]. И положивши лист свои[•], палу Ивалу Калусовскому на то даньи, просила за то[•], абых а, так ѡповедаѣ и визнаѣ, яко и лист еѣ записныи до книг замьковых записати велель[•]. А так, кгда ж есми ѡчевистог а добровольного ѡповедана и созяна пѣи Татьяны Калусовское выслушал и тот лист еѣ записныи вычѣтши слово ѡт слова до книг замковых записати казаль[•], которыи же так са в собѣ маеть[•]: «Я, Татьяна Григорьевна Привередовского Ивановаа Калусовскаа, визнаваю и явнѣ чиню сим моимъ листом кождомѣ, кому будѣт потреба тог вѣдати або чтучи его слышати, и ж не з жадной намовы ани примушена[•], ѡдно сама по своєи доброй воли, дознавши[•], и маючи ку себе ѡт своег милог малжонка, пѣа Ивана Петровича Калусовского, великое добродѣйство[•], а ѡчтливое захованѣ в малжонстве нѣмъ, которое ѡн, мешкаючи со мною, кѣ мнѣ, малжонце своєи, заховываль и ѡтказал[•], а и ж теж малжонок мои, пан Иван, з особливое ласки а млсти своеє, маючи по мнѣ, жонѣ своєи, внесѣнѣ мое готовых пѣзи семдесат коп грошеи, што-м а ѡт першого мужа своег, небожчика Гневоша Гурковича вена ѡписаного мела[•], а к тому золото, сребро, шаты, перла, быдло и илшиє рухомые рѣчи, што-м колве ѡт першого мужа своег Гневоша Гурковича мела влостности² и в дом пѣа Ивана Калусовского съ собою внесла, записал мнѣ, яко жонѣ своєи, напротиву тог всего внесѣна моег по животе своемъ на третей части имена своег никоторую суму пѣзи[•]. А так я, ѡваживши себе ѡное великое добродѣйство и лист а ласкавую приязнь малжонка моег, пѣа Ивана Петровича Калусовского, з млсти моеє малженское, которую теж ку его млсти, яко малжонку моему мам, даю, дарую и записую малжонку моему пану Ивалу Калусовскому тепере за живота моего и по животе своемъ, яко тую суму пѣзи семдесат коп грошеи вено ѡписаное ѡт першого мужа своего Гневоша Гурка, которую малжонок мои, пан Иван, своимъ властнымъ // накладомъ дошедчи рук своих, взал и тог со мною сполечнѣ вживал, так и всю маетност, внесѣнѣ мое – золото, сребро, перла, шаты, кони, быдло, плате белое и илшиє рухомые рѣчи, што-м колвек ѡт першого мужа своег и сама своеє влостности мела и в дом пѣа Ивановъ зъ собою внесла ѡт мала и до велика, ничог на себѣ и на вси кревныє и близькые мои, не ѡставуючи, на вечност, до которое маетности моеє matka, брата, сестры и кревныє мои ничего не мели и тепере мети. Маѣт тоє вено ѡт першого мужа

162 зв.

¹ Слово «моею» виправлено зі слова «своею».

² Пропущено прийменник *в*, треба «в влостности».

моего мне даное и все внесене и маеност мою: золото, сребро, перла, шаты, кони, быдло, плате и илшия речи, што-колве з собою внесла, малжонок мои, пан Иван Петрович Калусовский, к рукам своим держати по животе моемъ и тог вживати, яко влостности своее на вечные чсы. И волен будет оудати, продати, даровати и записати або где-колве обернут, як самъ налепени розумеючи, як властное свое. А брата, сестры, кривныи и ништо зъ близких моих того вена внесена и все маенности моее на малжонок моег пна Ивана Петровичу Калусовскомъ некоторымъ правомъ ани близкостю поискивати ани ег ѿ то ку якому праву притегат и ничог к тому мети и мовити не мают. А естли бы брата, сестры, кривные або хто з близких моих ѿ вено внесене и всю тую маеност мою, которую а в дом малжонок моег пна Ивана Калусовского з собою внесла и ему сим листом моим записала, мели са пну Ивану по животе моем оминати и тог на нем яким-колвек обычаем поискивати або якие листы себе ку помочи в правех на то оказывати, тогды тот с тых близких моих и кажды, хто бы са на то взорвалъ або его ѿ то рушати мел, мает заплатити заруки его кролевское млсти патсот копъ гршеи, а на врад володимерскийи триста коп гршеи, а малжонок моему пану Ивану Калусовскому другую триста коп гршеи, а тые листы и записы естли бы са которыи ѿт кого кривных и близких моих на тое вено внесене и маеност мою именем моим против малжонок моег, пна Ивана, на яком праве або где-колве на илшом местце показыват мели, хотечи в том малжонок моему якую переказу вдела а ег ѿт тог одалати, таковыя листы и записы на има мое ѿт кривных и близких моих показываны на каждом праве и на всех местцах некоторое моцы и владности мети и пну Ивану, малжонок моему, ни в чом шкодити не мають // а заплативши верху писаныя заруки пред са тые вси речи вено и маеност моя ведле сего запису моег при малжонок моемъ, пну Ивану Калусовском, вечно зостати. А сесь теж запис мои на каждомъ праве и на всех местцах в зуполной моцы захован быти мает. Которую доброволную волю мою и тот запис свои сама обличие на вrade луджомъ и володимерскомъ сознала и оповедала и до книг замковых записати дала. А при томъ были и того добре вадоми ихъ млст пан Гаврило Бокей, судя повету луджого пан Богдан Костюшкович Хоболтовский, пан Яцко Иванович Русин а брата моа: пан Михаилю а пан Василей Григоревичи Привередовские. И просила есми ег млсти пна Гаврила Бокей, суди повету Луджого, и верху писаных панов ѿ приложене печати. Их млст за прозбою моею то вчинили и печати свои приложии к сему моему листу. А на твердост того и свою есми печат приложила к сему листу моему, которыи давам малжонок моему, пану Ивану Петровичу Калусовскому. Писан в Луджу лета Божего нарожена тисеча патсот шестдесат первог, мсца июла семогнадцать дна.»

И по вычетею, кды вжо оныи лист записныи, сознаие и оповедаие ее до книг замковых было записано, просила за то, абы и выпис с книг малжонок ее,

пану Ивалу Калусовскому на то был дан•. За проше́немъ еє пану Ивалу Калусовскому дал и выпи́сь с кни́гъ подѣ печатю моею•.

[№ 246] 33. Того ж мѣца июла кѣв [22] дѣа•.

Казано записати•. Прише́дчи перед мене на вряд Василя Дешковског, писара луцкого•, zostавеног• на мѣстѣ пана Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, виж ѿт мене, в небытности на тот час в Луцку, даньи на справы его мѣсти пану Михаилу Козинскому, городничому володимѣрскому•, боярин гсѣрскій красносѣлскій Михно Павлович ѿчевисто до книг вызнал тыми словы, иж што его мѣст ѿтец Иѳсиѳъ, владыка володимѣрскій и берестейскій, имѣне свое церковное Десатину его мѣсти пану Михаилу Козинскому и малжолце его мѣсти панѣи Мари Юре[вны] Голшанскои в держанѣ на платѣ врочистом на вѣчност пустил•. А так оногдашнѣг, деи, часу // мѣца июла двадцат второго дѣа ѿ волггорок был ѿн в том имѣло его мѣсти владыки володимѣрского в Десятине•. Тамъ же, деи, перед нимъ служебник его мѣсти ѿца Иѳсиѳа, владыки володимѣрского и берестейског, Михаилю Гришкович за росказанѣмъ пана своег везаль пана Михаила Козинского в тоѣ имѣне, ѿ Десятину, которое имѣне первѣи• боярин владыки его мѣсти Кузма держаль•, тоест ѿ дворец того боярина – ѿ будоване его и в люди десятинскіе, ѿ чотыри чловеки подворищных•, а в патого подсуе́дка и в земли их: в поля, в сеножати, в гаи, в заросли, ѿ ставы и ѿвес кгрунт того имѣня Десятини ѿт мала и до велика•, яко ся само в собе в обыходех и в пожиткох своих мает• и во всю властност к тому имѣло прислухающую•. И списавши, деи, тых людей и важност того имѣня Десятини меновите, яко ся в границах своих мает, в моць и в держанѣ его мѣсти пану Козинскому подал• и тым людем десятинским ѿт того часу послушным его мѣсти быти росказал•. Которыи, деи, реестръ так ся в собе мает•. Тоест напервѣи дворец того боярина Кузмин. светлица з сѣлми•, а гридня з сенми•, а стаиня•. Люди того имѣня Десятинског на има Маѣко Тилкович•, Матѳѣи Тилкович•, Исаи Мишкович•, Касян Толстикович•. Тыи чотыри чловѣки• каждый по дворищѣ своему держат•, а пятый чловѣкъ на ѿгороде седит• Ленко•. Граница тог имѣня Десятинского•, починши ѿт того села Десятини ѿт гребѣлки имѣня пана Козинского бискупичкого вниз посеред болота граница идет•, держачи землю десятинскую по правои руце до болота другог, которое идетъ ѿт села Склена ѿт того дѣстя ѿверхъ посередъ болота до гребли Склѣнское имѣня его мѣсти пана Требуховского, ѿт тоѣ гребли посеред ставу ѿверхъ граница идет до дороги и до врочища Межного Пути•, гдѣ граница прибегла блудовская• имѣня панѣи Свинуское•, ѿт того болота и врочища Межного Пути просто тою дорогою через поле, ѿтираючи гаю десатинского• боярина панѣи Свинуской Жукова•, держачи землю десатинскую по правои руце•, а землю панѣе Свинуское десятинскую, што боярин еє Жук держит, по

163 зв.

164 лѣвои руке аж до того ж села Десятин[ы] граница пришла ъ болото подле дворища десатинског Корѣмановског • // до петы ѡтколе се была первей граница почола•. Яко ж, деи, на ѡн же часъ перед тымъ жо вижом и служебникъ его млсти владыки володимерского Михаило Грицкович зложилъ тому боярину Кузмѣ за листом его млсти владычнимъ пана своего рокъ пѣяныи ѡт дѣа ѡлторжового мсца июла двадцат второго за чотыри недели, с того имениа зо всеми стаки своими выпровадить и того имениа вже ѡт того часу¹ имениа (!) не вживал•. Которог имениа и людеи Кузма за листомъ его млсти владычиным поступилъ и тоѣ имѣнѣ и люди заразом через него, деи, и лист его млсти ѡтца владычин пану Козинскому и малжонцѣ его млсти панѣи Мари данъ сут•.

А так я того вижа врядовог достаточне выслухавши•, такъ якъ ѡнъ передо мною все то вызналъ•, тоѣ сознаѣ его, яко вышеи есть ѡписано, до книгъ замѣковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 247] 34. Того ж мсца июла кг [23] дѣа^Δ.

Казано записати'. В небытности пана Бориса Ивановича Сова, подстаростего лужкого•, на местцы его Василеи Дешковскии, писарь замкѣ Лужкого'.

164 зв. Писала и присылала до мене еѣ млст пани Петрова Михаиловича Семашковой, старостиная креманецкая, пани Зоѣея Боговитиновна•, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаем•, што ж, деи, часов недавно прошлых перед сватым Петромъ• мсца июня двадцат сегог дѣа• подданыи еѣ млсти броховские пат чоловѣков ездилы до Залозец и везли на возех своих• каждыи с них ѡдно по полмацы жита•. И давши, деи, мыто мытнику креманецкому Ѳедорѣ•, взявши ѡт него квит, ехали•. И зменяли на тоѣ збоже свое• по меху соли не на продажу, толко на потребу свою домовую•. То пак, деи, не ведати дла которое причины, перенемши тых подданных еѣ млсти на доброволной дорозе• во имѣлю пѣа Ероѣѣя Гостског Почаеви // жидове креманецкие на има Щастныи Левон и з ылыми товаришми своими ъ них конѣи пятеро з возы з соло• и з ылыми речами их побрали•, чого реестръ меновите написаныи быти поведаѣт• и квит мытника кремянецкого, иж ѡни ѡтмытили, в себе маѣт•. Ѡ што, деи, того ж часу еѣ млсть посылала кѣ его млсти старостѣ креманецкому кѣзю Николаю Збаражскому•, просечи на нихъ справедливости•. Его, деи, млст рокъ праву зложити рачил• по свѣом Петре за дви недели•. Ино, деи, еѣ млст ку тому рокѣ впросивши пана Бартоша Жука, врадника муравичкого, его млсти пана троцъкого до Кремалца ку праву посылала•. А его, деи, млсть княз староста кремянецкий• на тот рок• ѡт его млсти зложоныи•, выслухавши

¹ Слово «часу» написано над рядком між словами.

жалобы *подданных* ее мести• и ѿпору стороны, выроку и *всказаня* своего не вчинил• и не вѣдати дла чог тоє право *звартовал* (!)•, справедливости не вделалъ, и кони *подданныхъ*¹ ее мл з возами на замокъ *Креманѣцкии* побрати казалъ•. В чом себе ее млст пани *Семашкова* кривду и шкодѸ немалую быти мѣнить•.

И жадала ее млстѣ, абы то было записано•. А такъ я тую жалобу и ѿповѣданѣ ее млсти до книгъ замковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 248] 35. Того ж мѣца июла кѣ [23] дѣа^Δ.

Казано записати•. В небытности пѣа *Бориса Ивановича Совы*, подстаростег *луцкого*, на мѣстцы его *Василѣи Дѣшковскии*, писаръ замкѸ *луцкого*.

Присылал до мене *его мл пан Фроцко Фалчовскии*, державца *чернигородскии*, жалуючи и ѿповѣдаючи тым обычаем, што ж, *деи, пан Иван Шельвовскии*, заложивши его мл листом гсдря короля его мл заручным ѿ *небезпеченство* здоровья•, аже бы ся теж во всем мы сусѣдскии а *приятѣлскии* промежку себе *спокойнѣ* заховали•. А теперешних, *деи, часов пан Иван Шельвовскии* *весполок* з служебниками своими в *понѣделок* прошлыи мѣца июла *двадцат* *первого* дѣа•, едучи с *Торчина* и *наехавши подданныхъ*² его мл *кошевских* *двух* *члѣвков* // на *имя* *Ивашка Иляшевича*•, *Андрѣйца Наѣмовича*•, 165
которые, *деи*, траву *косили* на *влодном* *кгрунтѣ* *имѣня* его млсти, на *земли* *садовскои* *самых* *позбивал* а *кони* их з *возы* *побрал*•, з них *сермаги* *две*, *шалки* и *косы* *модно* *кгвалтом* *побрати* *казал*•. В чом себе его млст *шкоду* *немалую* *быти* *мѣнить*•.

Дла чого на ѿгледаѣ *ран* *подданных* его млсти• *брал* в мене *вижом* *служебника* *пана* *подстаростего* *Степана* *Климовича*•. Которыи *ранг* *ѿгледавши*, *ставши* *передо* мною *тыми* *слова* до *книг* *вызнал*•, *иж* *видѣл* Ѹ *чоловѣка* *кошевского* *Ивашка* *Иляшевича* *рану* *битую* *крывавую* на *лѣвои* *рѣце*•. А *Андрѣецъ* *повѣдаѣт*, *иж* *его* *бито*•, *але* *ран* на *нем* *незначно*•.

И *просил* *служебник* *пана* *Фаличевског* *именем* *пана* *своего*, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповѣданѣ его мл• и *вижово* *сознаѣ* до *книгъ* *замьковыхъ* записати казалъ^Δ.

[№ 249] 36. Того ж мѣца июла кѣ [25] дѣа.

Казано записати•. В небытности пана *Бориса Ивановича Совы*, подстаростего *луцкого*•, на мѣстцы его *Василѣи Дѣшковскии*, *писар* *замкѸ* *Луцког*•.

¹ Слово «подданныхъ» написано з одним «н».

² Так в тексті. Розрив смислу, треба читати: «наехавши на подданныхъ»

Писаль и присылаа до мене его мл пан Миколаи Дубровский, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, што ж, деи, тых часов в субботу прошлую мса июла девятонадцат дѣи, тоест ѓвилѣю светого пророка Или, княз Александро его мл Андреевич Сожгушкови Кошерский, наслаяши модно квалтомъ вранника своег перемилског Юрка з слугами, з бояры и з многими помочниками своими на влостивый кгрунт его мл Зборошовский поданных его позбивал, а одног с них на има Андрушка Белика поймавши, збити, змордовати и до везенья своего ѡсадити казалъ, которого, деи, и до сих часов в себе ѓвезело своемъ держить. И в тот час при том квалтовном наеханю шкод немало подданным его млсти поделано. Чого реестръ меновите написаныи в себе быти поведает.

И просиль абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедае его мл до книгъ замъковыхъ записати казалъ.

165 зв. // [№ 250] 37. Того ж мса июла кѣ [27] дѣа^Δ.

Казано записати. В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростег луджого, на местцы его Василеи Дешковский, писар замку Луджого.

Писал и присылаа до мене земенин гсдрский его мл пан Василеи Гулевич, жауючи и оповедаючи тым обычаем, и ж, деи, ему великиє кривды и шкоды ся деют в попасеню ѡвсов, ячменев и сеножатеи во именю Баевском ѡт суседов же его панов Баевских. И занял, деи, на тои спаши ѡсьм волов пана Яджовых Русиновых¹.

Для чого ж на ѡгледае тои шкоды своеє и на ѓмовы спаши брал вижом з ураду замку Луджого служебника пана подстаростег Гарасима. Которыи тамъ бывши и ѡтгола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, и ж будучи в Баеве в пана Василя Гулевича, ѡбводил мною поле, ѡвсом засеяное, которое ест межи двором небожчика пана Лецка Баевског а двором, которого¹ збудовал небожчикъ Богдан Лидуховский, што са ѡстал з делу пану Василю Гулевичу. И видеа есми на том поли ѡвес вытравлено. И повелел мнє пан Гулевич, и ж быдлом пана Яджовым Русиновым выпасено и на тои спаши волов ѡсми пана Русиновых занято, которых мнє ѡказывал. И кгда ж есмо будучи в дворе пана Гулевичовом ѡбѣдали, в тот час два паробки дворные пана Русиновы на има Ленел а Янко, пришедчи до двора пана Гулевичова, выкрали волы зъ загороды. И кгда их ѡбачено, пан Василеи, порывавшиа з слугами своими, погонил их недалеко на ѓлицы и волы побрал ѡт них. А потом того ж часу вранникъ пана Русиновъ и пановъ Привередовских Михно з другим чоловѣком Шимком и з ылыми мужми имена Баевског позвал пана

---

¹ Треба читати: «который».

Василя до спаши и пан Василей Гулевич, впросивши людеи добрых сторонних з урадником своим и зо мною на тую спаш выслал^л. И, будучи на том поли, сторона, яко з руки врадника пана Русинова Михна[•], так теж и сторона з руки пана Василевы, вмовили на тые волы спаши тридцат коп овса а поде¹ палу Василю пожат присудили под таким обычаем: естли бы хто ж колвек еще того овса мел дотравлювати[•], тот мел другую тридцат коп овса пану Гулевичу дати[•]. И по той вмове того ж дѣла врадник пана Русинов Михно просил пана Василя, абы себе два волы чорных в той спаши // в тридцати копах овса оставил^л, покол ему овес будет отдан^л, а шест иж бы ему пустил^л. Пан Василей при мне, вижу вradoвомъ, шест волов ему пустил^л, а два волы чорных себе в той шкоде своєї оставил^л. А потом вночи, с патицы на субботу, якобы о полночи[•], врадник пана Василев закликав, поведаючи, иж волы и кони зъ загороды покрадены[•]. Мы того часу вси порвалися з двора, чинечи обыискъ[•], и застали есмо на том же овсѣ тые ж волы пана Русиновы[•], которые был пан Василей за прозбою врадничею выпустил^л, а они, наедшися, там же в вовсе лежат[•]. Врадник пана Василевъ и повторе тые волы занял^л.

И просил пан Василей Гулевич, абы то было записано[•]. А так я тое оповедае и вижово сознае до книг замковых записати казал^л^Δ.

[№ 251] 38. Того ж мсца июла кѣи [28] дѣла^Δ.

Казано записати[•]. В небытности пана Бориса Ивановича Сова, подстаростего лужкого, на местцы его Василей Дешковскии, писар замку Лужкого[•].

Пришодчи до мене земане гсдрские[•] пан Микита и Василей Яцковичи Юшковские[•] жаловали и оповедали[•] именемъ матки своее панее Настаси Юшковские (!) тым обычаем[•], што ж, дѣи, тых часов недавных мсца июла деватогадъцат в субботу в вилѣю светог пророка Или врадник мстишинскии Ян Коженедкии за дозволенемъ и розказанемъ его млсти кѣза Александра Федоровича Чортгорыского з бояриномъ его млсти полгановским Лазорем Смолкою[•] и з отаманомъ колнятицким Федьцем Кулкою, способившися з многими людми с подданными² и з стрелцами кѣза его млсти[•], наехавши мощно квалтом на влостнии кгрунт именя их Юшковец, пашньо их влостивую – жито и пшеницу пожати и побрати и до двора кѣза его мл[•] мстишинского звозити казал^л: жита о сто коп[•] а пшеницы на палдесат коп[•]. И к тому, дѣи, збожя десятиного подданных панов Борзобагатых людеи суховолжских[•], которые з десятины сеяли, также пожали и побрали на двадцат коп[•], до которого, дѣи, кгрунту их его мл княз Чортгорыскии ани подданные его млсти вступу жадного

¹ Написано помилково. Треба читати «поле».

² Слово «подданными» написано з одним «н».

166 зв. не мевали•, а они з давныхъ леть // въ спокойном держалю своемъ то мели•, што, деи, того ж часу обаполным суседом оповедали и вижомъ врадovým обводили•.

Яко ж то и виж врадový боярин гсдрский красноселский Юрко, ставши передо мною очевисто тыми словы сознал•, иж панове Юшковские з ним, вижом, и з людми сторонними выежчали на кгрунтъ земельни под гаи Колнятицкий• и показывали ему жита и пшеницѣ пожатую•. И поведиль, иж тамъ видеѣл збожа пожатые и с полпобранные•.

И просили пѣнове Юшковские•, абы то было записано•. А так я тую жалобу оповедаѣ их до книгъ замъковых записати казаль^Δ.

[№ 252] 39. Того ж мсца июла ѿа [31] дня^Δ.

Казано записати'. В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на местцы его Василеи Дешковский, писар замку Луцкого'.

Писал и присылал до мене земени гсдрский его млст пан Миколаи Дубровский восполк з малжонжою своею панею Жданою•, оповедаючи тым бычаем, иж, деи, тых часов навеснѣ подданные их ѿтчизные повтекали з ыменя их млсти Мокович и, маючи ѿ них певную вѣдомост, где оныи збегу мешкают•, просил ѿ вижа, при котором бы тых людеи а збегов своих застати мел•.

Ино я з ураду замку Луцког давал есми его млсти вижом Яна Ясенского, который там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал•, иж пан Миколаи Дубровский посылал служебника своег Мацея Ланежского зо мною, вижом, и з людми сторонними Панасом а Макаром, подданными (!) панов Болобанов, до имени ег млст пана Пѣтра Кирдея Мылского. И кгда ж есмо до Киселина приехали•, служебник пана Дѣбровского оповедал вяднику пана Кирдееву киселинскому Матысу, иж подданныи• а влостивыи ѿтчичи пана Дубровског и панеи малжонжи его мл люди моковские, повтекавши з Мокович и мешкают в Киселѣнѣ и в Твердыни• а просил вядник ѿ вижа•. То пак вядник киселинский вижа ему не дал, поведаючи•, иж тых людеи во имено пана моего немаш•, ани, деи, ѿ них вѣдаю•. А тот служебник пана Дѣбровског оповедившиса ему, ехал з нами на село и застал там пати чоловѣков моковских, // подданных пана своего на има Стелка Рокгалу з жоною и з дѣтми•, Мартишка Лалку з жоною и з дѣтми•, Бориса Жолну з жоною, з дѣтми•, Павлюка Масловича з жоною, з дѣтми•, Ялка Скрилка з жоною, з дѣтми. И пытал их служебникъ пана Дубровского: «Ким бы ся ѿзывали?» Они поведили, иж вышли з ыменя пана Дубровского•, а теперечи, деи, тут мешкаемъ подъ мождо его млсти пана Кирдеев в Киселинѣ и в Твердыни•. Тогда оныи служебник повторе ехавши до двора, просил вядника киселинског, абы ему тыхъ людеи, збѣговъ пана его, выдалъ. Онѣ

167

ихъ выдати не хотѣл, поведаючи, же на то розказаня пана своего не маеть. А онъ ему тыхъ люди приповедалъ и припоручил на замокъ гсдрский Луцкый в двохъсотъ копахъ, а на Володимѣрский в сту копахъ грѣши, абы ихъ з ыменя не спушалъ. А то ѡсвѣтъчияши нами, ехалъ прочь.

И просилъ служебникъ пана Дубровского именемъ его млсти пана своего, абы то было записано. А такъ я тоѣ ѡповѣданье и вижово сознанье в книги замъковые записати казалъ^Δ.

[№ 253] 1. Лѣт Божъ нарѡж ѡф ѣа [1561] мсца августа ѿ [2] дѣа^Δ.

Казано записати. В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на мѣстцы его Василен Дешковский, писар замку Луцког^Δ.

Писал и присылал до мене его млст кназъ Александро Андреевичъ Сажгушковица Кошѣрский, маршалокъ гсдрский, жалуючи и ѡповѣдаючи тымъ обычаемъ, што ж, деи, тыхъ часовъ ѡ четвергъ прошлыи мсца июла тридцатъ першого дѣя панъ Иванъ Олехновичъ Борзобагатыи Красѣнский ѡсобою своею, способившиса з многими людми, з слугами и с помочниками своими, // приехавши ѡмыслне мощно кгвалтомъ на влостивыи кгрунтъ имени его млсти Смоленского, туж под селомъ Смолевою стадниковъ позбивали и стада его мл пѣтдесат и три сверепы з жеребаты• а тридцатъ жеребцовъ взяли и подданныхъ, деи, его млсти Смоленскихъ позбивали• и в нихъ, што было коней, то все побрали•. Ку тому, деи, воловъ кѣзя его млсти скупленыхъ сто и тридцатъ а в подданныхъ з череды сорокъ воловъ, коровъ доинныхъ¹ тридцатъ а подтѣлжовъ колкодесятъ заняли•, люди и пастуховъ розогнали и немалые шкоды поделали•. Которыхъ шкодъ реестръ меновите написаныи в себе быти менигъ•.

167 зв.

Для чого ж на ѡгледаѣе люди збитыхъ и пораненыхъ брано вижомъ з ураду замку Луцкого боярина гсдрского красносѣлского Юрька•. Которыи тамъ бывши и ѡтголъ приехавши, ставши передо мною тыми словами созналъ, ижъ будучи ѡ Смоленеви, ѡгледалъ люди збитыхъ и пораненыхъ и виделъ ѡ двохъ стадниковъ [.....]² раны битые кривавые и синавые по плечахъ и по рукахъ, а в третего чоловѣка Смоленскогъ [.....]³ виделъ рану на парсунѣ битую синною•.

А такъ я туо жалобу ѡповѣдаѣе и вижово сознаѣе до книгъ замъковыхъ записати казалъ^Δ.

---

¹ Виправлено з «доидныхъ»

² Порожне мѣсце ("вѣконце"), залишено писаремъ для вписанья имени.

³ Порожне мѣсце ("вѣконце"), залишено писаремъ для вписанья имени.

[№ 254] 2. Того ж мѣца августа ѿ [9] дѣна^Δ.

Казано записати•. В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, на мѣстцы его Василѣи Дешковскіи, писар замку Луцкого’.

Писал и присыл до мене врадник его мл пана Миколая Кгнездѣнског, старосты белзьского, берестѣдкїи пан Валантїи Витвинскїи, жалуючи и оповедаючи тым обычаем•, што ж, дѣи, тых часов в неделю прошлую мѣца августа третѣг дѣна подданыи его мл пѣна Кгнездѣнског жид берестѣдкїи на има Марко Абрамович ездил зъ сукном на ярмарок дубенскїи•. И кгда, дѣи, приехал до имения его мл пѣна Михаила Ела Малинског до Вербои•, тогды, дѣи, врадник его мл пана Михаилов на има Федор Чарнѣвскїи, не вѣдати дла которой причины, тог жида збилъ, змордовал и зранил•. И в тот, дѣи, часъ при томъ бою згнуло в нег сукна и пѣзи з воза // яко на семьдесят коп грошеи литовское личбы•. Яко ж и сам тот жид ѡстне свою жалобу оповедал•. И просил вижа на огледање ран своих•.

А так я з ураду замку Луцког давал єси ему вижом служебника пана подстаростего Степана Климовича•. Которыи ран его огледавши, передо мною ставши, до книг тыми словы сознал•, иж видѣл в него на головѣ рану рубаную, а рука лѣвая вся збита и опухла•.

И просил тот жид Марко, абы то было записано. Ино я тую жалобу оповедање его и вижово сознанє до книг замковых записати казаль•.

[№ 255] 3. Того ж мѣца августа ѿ [10] дѣна в неделю.

Казано записати•. Приславши до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, врадник его мл кѣза Матѣя Василевича Чѣвтерѣнског четвѣртѣнскїи• Мартинъ Тархалскїи оповедал и жаловал тым обычаем•, иж, дѣи, без бытности кѣза, пана моего, маючи ми великие кривды• ѡт кнѣни Ивановой Чѣвтерѣнское кнѣни Марины Киселевны в поправленю коими своими и служними и теж подданным своим травити кажет сеножати дворные кѣза моего•, и теж людеи кѣза моего¹ (!) четвѣртѣнскїих в болоте за рекою Стыром сеножатеи так дворныхъ и подданных выправити казала болшеи, нижли на полтораоста возов сена•. Где-м до нее посылал з людми добрими стороною, вспоминаючи•, абы таких шкод кѣзю, пану моему, без бытности его мл чинити не казала•. Ее мл ничого ѡ том не дбаючи, пред са наганяти в сеножати кони казала•, где же-м конѣи за великою трудностю в сеножати двое – ѡдного чалог а серого занявши и ку ее мл з стороною посылал, просечи, абы была ку спаши на сеножат выслала и, заплативши, што

---

¹ Возможно, пропущено слово «пана», тогда б це речення читалось логічно: «теж людеи кѣза, пана моего, четвѣртѣнскїих».

люди найдут, кони свои побрати казала. Ее мл ни ку спаши не слала•, ани теж ѿ кони, што мовила• толко, деи, ѿказала: «Буду я за свое мети» •.

И просил абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его до книг замковых записати казал.

// [№ 256] 4. Того ж мсца августа і [10] дѣа•.

168 зв.

Казано записати•. Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого, еѣ млст кнѣни Кузминая Жѣславская кнѣни Настася Юревна Голшанская, жалуючи и ѿповедаючи на пѣа Ивана Ѡлехновича Борзобогатог•, целника гдрского• земли Волыское•, што ж, деи, ѿн запродал еѣ млсти комору мытную жѣславскую за нѣкоторую суму пѣзеи ѿт року до року зо всѣмъ на все, не маючи са в то ничим не вступовати до выдержаня року описаного•, на што и аранду его под печало и с подписью руки его влостное в себе быти еѣ мл поведаеть•. То пак, деи, тых часов•, которыи купцы ѿстрожские и илших мѣст ѿмычовали на коморе жаславской• тых, деи, всих в Лудку•, а иных в коморе креманѣцкой гамуѣт и повторе с них мыто берет•. А тые купцы поискивают шкод своих въ еѣ мл кнѣни Жаславской•. И просил служебник еѣ мл кнѣни Жѣславское ѿ вижа•, при котором бы мѣл дати лист ѿт кнѣни еѣ млсти пану Ивану Ѡлехновичу•.

Ино я з ураду замку Лудкого давал есми на то вижомъ боярина гдрского красносѣлског Семена Гордуновича•. Которыи в пана Ивана бывши и ставши передо мною, тыми словы сознал•, иж служебник еѣ мл кнѣни Жаславское Яцко Мацевич при мне, вижо (!) вradoвомъ, и при людех сторoнних, знашодчи пана Ивана Ѡлехновича• ѿ пана Ивана Яцковича Борзобогатого на мѣсте в дому воитовском, давши ему лист ѿт кнегини, панее своеѣ, и самъ ѣстне словом мовил, же ѿн, запродавши кнѣни еѣ млст комору жаславскую•, а сам купцов, которые ѿмытили и в Жаславлѣ, повторе мыто берет•. На то пан Иванъ Ѡлехнович восполок з дядком своим повѣдил: «Правда, же-мъ комору мытную жаславскую кнѣни еѣ мл запродал•, але, деи, которые купцы ѿтзываютса до коморы луцкое, с тых, деи, кнѣна еѣ млмыта брати не маеть // ѿдно пропуцати ихъ доброволне до коморы лудкое маеть»•.

169

А так я тоѣ ѿповедаѣ еѣ мл кнѣни Жаславское и вижово сознаѣ до книгъ замъковыхъ записати казаль^Δ.

[№ 257] 5. Того ж мсца августа аї [11] дѣа.

В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого•, на мѣстцы его Василеи Дешковскѣи, писар замку Луцкого•.

Присылал до мене врадник еѣ мл кнѣни Иллиное Ѡстрожкое кнѣни Беаты с Костелца ровенскѣи пан Григорей Сокор служебника своег Якима, жалуючи и ѿповедачи тым обычаем•, што ж, деи, яко дѣа вчорашнего в понеделок

августа десятог дѣя, в небытности пана моего, служебник его мл пана Михаила Мыщинъ, подстаростего мозырского, нѣякии Ян Зеленский, впросившиса в добрыи обычаи до замьку шаты свои, которые были в заховало в пана моего, просил, абы ему дозволено оныи шаты в замьку просушит. Ино, деи, пани малжонка пана моего, вверивши слову его, позволила ему, не выносячи негде зь замьку, одно тамъ же тые шаты просушит. То пак оныи Зеленский, выбираючи шаты, давал служебником своим и беручи оное платѣ, нашол там скрыжку свою с пѣнеми, которая была в приручело и в заховало за шестма печатми пана Мыщиными. Он, вземши оное платѣ и скрыжку с пѣзми, почал входити зь замку. Тогда пѣи ворота и оортку замкнути казала. Он, деи, пришедчи до ворот, сторожа збил и, сокеру в него ошнавши, замок и прибори в оортки збил и з оною скрыжою и с платемъ сам и з служебниками своими до места втек. И того ж, деи, часу, пришедчи до господы, печати вси от оное скрыжки отодравши, пѣзи выбрал. В той скрыжце было яко поллетага и осмь золотых полских. А выбравши пѣзи, // жону, матку и слуги свои в господѣ оставивши, сам потаемен з оными грошми з места втек. А потом, деи, пан мой, приехавши, поимал оных слуг его, которое (!) с ним оное платѣ зь замку вынесли и повтекали.

169 зв.

Дла чого ж на обвожене оного квалгу, от Зеленского поделаног, брал вижом з ураду замку Луцкого Яна Ясенского. Которыи там бывши и отгола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, поведаячи, иж кгда-м приехал до Ровного до пана Сокора, тогды за оказанемъ его видедел есми в оортки замковое прибори олбит и замок збит. И видедел есми слуг Зеленского Андрея и хлопца на има [... ...]¹ Рытчевского а мужика з Мозыра Станислава, которых при мне пыгано, естли бы зь Зеленским в замку были албо платѣ несли? Они всѣ однословне поведили, иж Зеленский, беручи с коморы шаты, нам давал, а сам скрыжку с пѣзми взаль. И кгда ж есмо пришли до ворот, оортка была замкнена, тогды панъ нашъ замок збил и олнесли есмо оное платѣ на место до господы. Яко ж еще пан Сокор пришедчи до господы Зеленского, пыгал матки и жоны ег, естли бы ся к тому знали, иж платѣ, шаты зь замьку побрал и з скрыжкою пѣзи взал. Ино матка и жона Зеленского нешмѣньне, яко слуги его, все сознали, иж шаты побралъ и пѣзи зь собою взаль.

И просиль панъ Григорей Сокор, врадникъ ровенский, абы то было записа(но). А такъ я тую жалобу оповеданье его и вижово сознанье до книгъ замьковых записати казаль.

---

¹ «Віконце» у тексті для вписання імені.

// [№ 258] 6. Того ж мѣца августа гѣ [13] дѣа•.

170

Приездил до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, дворанин гсдрский пан Иван Борзобагатович Краселский, оповедаючи самъ от себѣ и от жоны своеѣ Галны и сестры еѣ Мари Василевен Семашковича и жалуючи тымъ обычаемъ•, иж, деи, яко дѣа вчорашнегъ врадникъ мой рыканский Станиславъ Тристенский занал былъ череду лучицкую на сеножати дворной под селомъ Тополѣдкимъ•. И хотѣчи в томъ сусѣдскимъ а звыклымъ обычаемъ поступити, загналъ тую животину до загороды боярина моего тополского Тишины•. То пакъ, деи, князь Томашъ Хоелский, поддяканинъ луцкий, зобравшися з многими помочники, наехавши к гвалтовнѣ на имѣнѣ нашо Тополе, боярина Тишину и сына его Левжу збити и животину забраную зъ загороды выгнати и забрати казалъ•. И просилъ мене пан Иванъ о вижа•.

А такъ я з урадѣ замку Луцкого давалъ есми ему вижомъ служебника моего Матыса Лещиньского•. Которыи тамъ бывши и оттола приехавши, ставши передо мною, вызналъ•, иж видѣлъ подъ селомъ Тополемъ сеножатъ выгравленую•, якобы воз на двадцать•. К тому видѣлъ рану синюю в Тишину с Тополя под левымъ окомъ•. А на сыну его Левжу на правой руке рану синую битую•.

И просилъ панъ Иванъ Краселский, абы то было записано. А такъ тая жалоба, оповѣданье его млсти• и вижово сознанье до книгъ замковыхъ ест записано•.

[№ 259] 7. Того ж мѣца августа гѣ [13] дѣя^Δ.

В небытности пана Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого•, на мѣстцы его Василенъ Дешковский, писаръ замку Луцкого•.

Писал и присылалъ до мене земенинъ гсдрский пан Иванъ Матѣевичъ Еловичъ Букоемский восполокъ изъ затѣмъ своимъ паномъ Дмитромъ Долгматовичомъ•, жалуючи и оповедаючи // на пана Еловича тымъ обычаемъ•, што ж, деи, тыхъ часовъ в субботу прошлую августа десятогъ дѣя, способившися з многими людьми, приехавши мощно к гвалтомъ на поле, пашню ихъ влостивую, у во што ихъ дворанинъ гсдрский панъ Ѳедоръ Солтанъ ввезалъ, збожя нажатогъ, жита сто копъ и осмьдесятъ копъ• а пшеницы сто копъ и шестдесатъ копъ побралъ• и до гумна своего звозилъ•. В чомъ себе шкодѣ немалую быти менатъ•.

170 зв.

Дла чого ж на огледанье того збожя побраня• брали в мене вижомъ з урадѣ замку луцкого служебника моего Яна Яселского•. Которыи тамъ бывши и оттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы созналъ, иж за обвоженемъ пана Ивановымъ• и пана Дмитровымъ былъ на поляхъ букоемскихъ и видѣлъ збожя с полъ побраные•: жито и пшеницѣ на колжонадцати мѣстцохъ•.

И просил панъ Иван Елович весполок из затем своимъ паномъ Дмитромъ•, абы то было записано•. А так я тую жалобу оповедангье их и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ•.¹

171 // [№ 260] 8. Лѣт Бож нарожъ ѿ ѿ [1561] мѣца августа гѣ [13] дѣа•.

Про паматъ казано записати•. В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, на мѣстцы его Василѣи Дешковския, писаръ замку Луцког•.

Пришодчи до мене земанинъ гдсрскій Богданъ Крижановецъ Жуковецкій• жаловалъ ѿбтажливѣ и ѿповедалъ ѿт матки своеѣ пѣѣ Зоѳѣи и именемъ ѿтчимъ своего Яна самъ ѿт себе и ѿт брата своего Богуѳала• тымъ ѿбываемъ•, што ж, дѣи, панъ Фролицко Фалчевскій, державца чернчегородскій, пола нѣи влостивыѣ мощно кгвалтомъ в нас поѿтнималъ себе побрати, а сеножати также нѣи влостивыѣ покосити казалъ и ѿселею своею забудовалъ, кривды и втиски великиѣ завжды чинитъ, а враднику, бояромъ и слугамъ своимъ чинитъ росказуетъ. Кѣ тому, дѣи, вчорашнегъ часу мѣца августа второгнадцатъ дѣа 8 волгторокъ ехалъ есми с пола ѿт работы• в тотъ, дѣи, часъ бояринъ пѣа Фалчевскогъ Лучка и люди жуковецкѣи на имѣ Еско Троконоичъ (!), Андѣецъ Запковичъ а Максимецъ и Стецко з ылшими многими помочниками своими, перенемъши мене на добровольнои дорозе на гребли Жуковецкои силою, молдо мене взяли•. А перво, дѣи, того недавныхъ чѣовъ августа второго дѣа в субботу панъ Фролицко Фалчевскій, наслаивши мощно кгвалтомъ того ж боярина своего Лучку з многими людми с подданными своими подданныхъ нѣихъ влостивыхъ двохъ чоловѣковъ Еска а Максимца зъ жонами, з дѣтми, з быдломъ, с конми и зо всеми маѣлностями ихъ побрати и тамъ же, в Жуковцы, за собою ѿсадити казалъ. Тогда, дѣи, матка моя, вышодчи зъ двора своего, почала имъ мовити: «Дла чого то чинатъ?» То пакъ, дѣи, подданыѣ пана Фалчевскогъ Троконоичъ а Стецко Поповичъ матку мою збили, змордовали•, в чомъ себе кривдѣ и шкодѣ немалѣю быти менатъ•.

171 зв. Дла чого ж на ѿгледаѣ раи своихъ и матки своеѣ бралъ вижомъ з урадѣ замку Луцког• боярина гдсрскогъ красносѣлскогъ Юрка•. Которыи тамъ бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною // тыми словы созналъ•, иж будучи мене в Жуковцы за ѿбвоженемъ Богдана Жуковецког•, маючи при себе сторону•, видеалъ есми на земли ихъ влостивои сеножатъ покошоно и дворецъ пана Фалчевскогъ збудовано а пола ихъ яринами и засеяны, а иныѣ на паренину поѿраныѣ. И видеалъ есми двѣ дворища, с которыхъ люди побрано•. И вжо при мене в середѣ с тыхъ дворищъ ѿсело и хижѣ збрано•. А потомъ ѿгледалъ есми раи

¹ Решта аркуша недописано і закреслено таким же чорнилом.

пїее Зоѳи Жуковедое и видеѣл ранѣ на левомѣ плечѣ битую синюю• а в сына еѣ Богдана голова збита, раны синие и волосы оборвано•.

И просил Богдан Жуковедкии, абы то было записано•. А так а тую жалобу оповедаѣ и вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казалъ•.

[№ 261] 9. Того ж мѣца аягуста ꙗї [17] дїя•.

В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростег луджого•, на мѣстцы его Василеи Дешковскии, писар замку Луцкого•.

Пришодчи до мене дворенин гсдрский пан Ильяшъ Богушевич Несведкии восполок зъ шаѳари Еска Шломича, мытника гсдрского•, арандара корчомъ и солодовнеи мѣста Луджого•, тоест с Перцомъ, жидомъ, зъ его товаришомъ оповедал тым обычаемъ, иж, деи, гсдръ корол его мл рачил розказати до мене лист свои гсдрский писати ѿ дома корчомные мѣста Луджого•, которые дома под присудомъ бискупимъ, проборщовскимъ и плебанскимъ•, ѿ которыхъ домех бровары•, абы через то в них пив не варено• и медов не сычно, а кроме тых шаѳаров арандаровых ѿ броварех их•, ѿ што, деи, есми непоѿнокрот перед вижами врадѣ замку Луджого кїза подяканего, проборща и кїза преѳора навпоминал•, абы болшеи тог ѿ тых домех пив не варено и медов не сычно•, яко бы далеи шкод скарбу его кролевьское млсти не было•. На што, деи, и лист гсдрский, // до мене писаныи, перед ними есми показовал•. ѿ котором ест розказаѣ его кролевьское мл пана нашего млстивог, иж бых я в тых свовольных ѿ солодовнях горны•, а в броварех печи поламал и побил•. Они, деи, ничего не дбаючи на лист гсдрский пред ся в тых домех свовольне пива варити и меды сытити казали•. А я, хотечи розказаю гсдрскому досыт чинити, взявши з собою двох вижов вядовых ѿдного ѿт пана ключника•, а другог ѿт пана подстаростего, шодчи на место до тых домов плебанских позамыкал и позапечатовал•. То пак, деи, княз подякании и илшиє вси викареи костела Луджого, пришодчи модно кгвалтом на завгреє, замьки поѿтбивали и печати поѿтрывали, пива варити и меды сытити казали•.

172

Яко ж то и виж вядовыи на има Матыс, ставши передо мною тыми ж словы сознал•, иж при нем тые бровары были запечатаны•, а теперечи вже печати поѿтриваны и пива в тых броварехъ варать•.

И просил пан Ильяшъ Несведкии, абы то было записано•. А так а тоє оповедаѣ его и вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казал•.

[№ 262] 10. Того ж мѣца аягуста ѿї [19] дїа•.

Приездили до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луджого, земане гсдрские пан Иван Матѳеевич Еловиц восполок из затем своимъ паном Дмитромъ Долматовичом. просили ѿ вижа•, при которомъ бы лист вядовыи

заручныи ѿ небезпеченство здоровья мели дати пану Семену Еловичу и приповедати братанича его *Андрея Стасевича*•.

172 зв. Ино з ураду замку Луцкого давал есми имъ вижом боярина гсдрского красноселского *Федора Коллуна*•. Которыи там бывши и *оттола* приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж в неделю прошлую *августа* семонадцат дѣа *пан Иван Матѳеевич Еловичъ* // восполк из затемъ своимъ паномъ *Дмитром* при мнѣ, вижу *врадовомъ*•, и, маючи при собе людии *сторонних*, давали *лист заручныи ѿ небезпеченство здоровья своего палу Семену Еловичу*•, в котором листе *заруки* описано *осмьсот колгѣшеи*•. То пак *пан Семен Елович* тот лист вычитавши, имъ *отдал*, а копею себе *взъл*•. И того ж часу *пан Иван Матѳеевич* и *пан Дмитръ Долматович* там же ѿ дому пана Семеновом приручили ему очевисто братанича его *Андрея Стасевича Еловича* ѿ тисечи копах *грошеи*, менуючи до него *поделанных кривдъ и шкод своихъ*•, абы его до права не *спущал*•. Тогда *пан Семен* восполк из братаничомъ своимъ *Андреемъ*, не *дбаючи* на лист *врядовыи* и на *заруки* в листе описаные•, пана *Дмитра Долматовича* словы *невѣдчивыми* соромотили, до *корда* ся порывали и *бит* его хотели•. Он, *осветчивши* мною, *вижомъ* *врадovým*, и *людми* *сторонними*, *шол* з двора его до *дому своего*•.

И просил *пан Дмитръ* з шуриномъ своим *Иваном*, абы то было записано•. А так я тоѣ *вижово* *сознаиѣ* до *книг* *замъковых* *записати* казал•.

[№ 263] 11. Того ж мѣца *августа* бѣ [19] дѣа•.

В *небытности* пана *Бориса Ивановича Совы*, *подстаростег* *луцкого*• на *мѣстцы* его *Василеи Дешковский*, *писар* замку *Луцкого*•.

173 Пришодчи до мене *земане* гсдрские• *пан Василеи Дривинский*• а *панъ Степан Миrowsкий* *оповедали* тым *обычаемъ*•, иж по *смерти* *небожчика* *Ивана Лидуховского* во *имѣлю* *Баевском* *спала* *част* на *жон* их, *тоест* на *панюю* *Милку Дривинскую* и на *панюю* *Марю Миrowsкую*• а на *панюю* *Настасю Янушевую* *Былицкую* *Богдановен* *Лидуховских* – // *сестръ* *рожных* *небожчика* *Ивана Лидуховского*•, которую *част* *свою* *правом* *прирожным* на них *спалую* *злецили* и *поручили* в *моц* *пану* *Василю Федоровичу Гулевичу*•.

И просили•, абы то было записано•. А так я тоѣ *оповедаиѣ* ихъ до *книгъ* *замъковых* *записати* казалъ•.

[№ 264] 12. Того ж мѣца *августа* кѣ [25] дѣа•.

Писалъ и присылал до мене, *Бориса Ивановича Совы*, *подстаростег* *луцкого*, *вradникъ* его *мл кѣзя* *Януша Александровича Порыцког* *иванчицкии* *пан Ян Оришевский*, *жалуючи* и *оповедаючи* на *бояре* гсдрские *гула.лницкиѣ*•, *тоест* на *сыны* *Юлковы* и *Федоровы* тымъ *обычаемъ*, што *ж*, *деи*, они тыхъ

часовъ мѣца августъ [... ..]¹, едучи з Любча, попиѣшиса и поткаѣши на доброволнои дорозе подданыхъ кнѣза его млсти иванчицкихъ Єремѣица а Ивана и паробѣковъ ихъ мощно кгвальтомъ самихъ• позбивали• и четверо коней ихъ з возы и зъ сеномъ ѿ нихъ побрали• и сѣрмаги з нихъ познимали• и немало шкодъ имъ на тотъ часъ поделали•, абы, деи, были не повтекали•, подобно бы их на смѣрть были побили•. В чом собе шкоду и кривѣду немалую быти менить.

И просиль, абы то было записано•. А такъ я тую жалобу и ѡповѣданъе его до книгъ замѣковыхъ записати казаль.

// [№ 265] 13. Того ж мѣца августа кѣ [25] днѣа•.

173 зв.

Присылала до мене, Бориса Ивановича Соѡы, подстаростегъ луджого, пани Марина [... ..]² Викгуринаа кнѣза Ивана его мл Ѳеодоровича Чортгорьского, жалуючи и ѡповѣдаючи тымъ обычаемъ, што ж, деи, тыхъ часовъ ѿ четвергъ прошлыхъ• августа двадцатъ первогъ днѣа подданныи пана Яцков, дѣякъ чаруковскии, на има Иѣв• на влостивомъ кгрунтѣ на земли Викгурской силою мощо сеножатъ викгуриинскую болшеи двадцати возъ сена покосил, што, деи, пани Викгуриная того ж часу суседомъ своимъ ѡбаполнымъ ѡповѣдала• и людми сторонними ѡбъводила•. А потомъ, деи, четвертого днѣа в неделю того ж мѣца августа двадцатъ четвертого днѣа• подданныи пана Яцков чаруковскии на има Пацикъ•, приѣхавши з возомъ•, зобрал в копицахъ сено подданного панѣе Викгуриноѣ•, которого, деи, служебникъ еѣ заставяши с тымъ сеномъ того чоловѣка Пацика самогъ пустил•, а свѣрепу его вороную з возомъ и з сеномъ, взявши до двора панѣи Викгуриноѣ привел•. А потомъ, деи, пани Викгуринаа того ж врадника своего викгуриинского Мартина и з людми сторонними• до пней Яцковоѣ безъ бытности мужа еѣ посылала•, пытаючи еѣ: «Дла которое причины то люди чаруковские чинятъ?» То пакъ, деи, пани Яцковаа Маря Ивановна Борзобогатого людѣи стороннихъ словы неѡдѣтивыми зсоромотивяши позбивала• того врадника Мартина и двоухъ подданыхъ еѣ Грицая, Васила збивяши, змордовавши•, до везѣня ѡсадити казала•. Которыхъ, деи, за прозбою на поруку датъ не хотѣла•, державши ихъ в казни денъ и ночь, на завтрѣѣ выпустити казала•. В чом собе пани Викгуринаа кривѣду и шкодѣ немалую быти менить•.

И, хотѣчи ѡ то мовити•, просила, // абы то было записано. А такъ я тую жалбу и ѡповѣданѣ еѣ до книгъ замѣковыхъ записати казаль•.

174

¹ Далѣ писаремъ пропущено 2/3 рядка, але пропущене мѣсце закрѣслено.

² «Вѣконце» залившено писаремъ для вписання імені, але порожнє мѣсце закрѣслено.

и ж, деи, тепер того прошлого понеделжа• мса августа двадцат патог дѣя игумен дерманский именем Ѳедор, способившия з слугами своими• и с подданными манастыра дерманского з села Дермана, тоест з Бѣваномъ Рыжкомъ, Малышкомъ Маргиновичомъ, Ѳедкомъ Маскомъ, а з Надмомъ Гарабурдою, а Ѳедоромъ Карацевичомъ, з Мициною Ковалемъ, з Бляшомъ Томковичомъ, Маргиномъ Величкомъ, Куриломъ Ивашкомъ а Мелешкомъ, Ѳедоромъ Батыевичомъ, а Исаиломъ Левковичомъ, Ѳедоромъ Лютиковичомъ, Лашиною Маргиновичомъ // а Даниломъ, Маргиномъ Вовчкомъ, а Иваномъ Малышковичомъ зъ ихъ поплечниками со всимъ селомъ Дерманскимъ и теж з слугами ѡсельными манастыра Дерманскогъ села Белашовскогъ с Кирилломъ, Дашкомъ, Ѳнискомъ, Андриломъ, а Гришкомъ Вакуличемъ зъ Сажкою, а Игнацомъ Михниковичомъ и з ѡишими многими помочниками своими, наехавши моцно к гвалтомъ, на имене боярина церковного Гришка Сестрена на село Точивеки на дома людеи его точивецкихъ наежчаючи, яко к гвалтовники, людеи его побили и поранили и помордовали, пострелали и полупили, сѣрмаги, шалки, косы, сокеры побрали и всю череду тогъ села – кони, сверепы, волы, коровы, яловицы ѡт мала и до велика• и теж кони ѣздные и сверепы• и вес статокъ боярина Гришка точивецкого взяли и з собою погнали•. Яко ж и самъ тотъ Гришко Сестренъ при писаню владыки его мѣ, ѡчевисто ставши передо мною тотъ к гвалт, бои и раны людеи своихъ и шкоды починеные и взатѣ статку его и всее череды того села ѡповедалъ. Яко ж, деи, с тыхъ ранныхъ людеи вѣжо• ѡдинъ чоловѣкъ на има Хома вмѣръ, а иишиѣ, деи, не вѣдати, естли живы будутъ.

175

И просилъ мене на ѡгледаѣ того к гвалту и чоловѣка забитого и ранныхъ ѡ вижа•. А такъ я ему давалъ вижомъ служебника моего Матыса Лещинского, который тамъ в него, в Точивекахъ, бывши и тогъ всего ѡгледавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, и ж бачилъ есми ѡдного чоловѣка на има Хому до смѣрти забитогъ рана в него стреленаа з лука ѡ череве при правомъ боку, а в другогъ чоловѣка Семѣна Исаевича бачилъ рану ѡ хребте з лука простреленую, а третегъ чоловѣка бачилъ киими збитого – рана ѡ голове рубанаа•. И иишихъ людеи панъ Сестренъ повелелъ збитыхъ, с которыхъ, деи, сѣрмаги, шалки позниманы, косы, сокеры, сѣрпы поѡлниманы, тоестъ Степана Семѣнчича, Ивашка Налисна, // Яцка Матыжича, Богдана Хомичича, але ранъ на нихъ значныхъ не показалъ. При томъ тежъ панъ Сестренъ меновите шкоды свои мнѣ, яко вижови, ѡповедалъ, и ж в тотъ часъ взато• ѡ мене самого быдла рогатогъ тридцатеро и шестеро, воловъ чотыри, коровъ шестъ – двѣ с телаты, быковъ шестъ, которымъ было по пети летъ, яловицъ шестъ, а двое быдлатъ мещанина ѡстрожского Ивана Плескача, которое быдло ѡ мене на переховало, а коня валаха шерстью буланого, сверепу половую жеребную, жеребца стадного ѡ пестре рыжого. Тутъ же вси люди точивецкие, ставши передо мною шкоды свои повелили: ѡ мене, Семѣна Исаевича• и в сына моего Степана взато быдла рогатого воловъ ѡсмъ, коровъ ѡсмъ, быки два, сверепы две; а ѡ мене, Степана, при збилю моемъ сѣрмагу знали, сокеру и клачу с хомутомъ ѡлнали; ѡ мене,

175 зв.

Хомы Губчича, взато волы чотыри, коров доиных чотыри, быки два•, которым было по чотыри лета•, а яловицу, кони два и сверепу•; у мене, **О**лизара **Т**едровича, взато волы два, коровы две, яловицы две• а сверепу•; **д** мене, **Х**илца **С**енютича, взато вола• а сверепу•; **д** мене, **Я**дка **М**отыжича•, взато коровы две, яловицы две, вола а быка•, а **я**к мене бито, **с**ермаги две, косы две, сокеры две **д**зали и сверепу з воза выпрегли• и пояс з мошною на мне **о**борвали•, а в мошне было полжопы без двух грошеи•; в мене, **Г**аврила **С**енютича, взато волы два, коровы две•; **д** мене, **Т**омаша **Б**ондара, взато волы два, корову, яловицѣ а быки два•; **д** мене, **О**лешка **Н**осковича•, **д**зато волы два• а яловицу•; **д** мене, **Х**ведора **И**вановича, взато волы два•, коровы две, яловицы две, быки три, коней двое•; **д** мене, **И**вашка **Г**убчича¹ взато волы два, корову а коней двое•; **д** мене **П**рона **К**лимовича **д**зато коровы две // быки два а коня•; **д** мене, **И**вана **Ж**елезнаки (!), взато корову, яловицу а быка; **д** мене, **Т**омаша **К**овала, взато волы два, коровы две; а **в** мене, **Б**огдана **Х**омичича, сына тог забитого чоловѣка, взато волы два, коровы две, яловицы две, а сверепу•, а **я**к мене били, **с**ермагу знали, две шалки з мене и з брата моего знали, косу, **с**ерпов пят взали•; **д** мене, **И**вашка **Н**алисна, взали волы два и корову• а двое коней с хомутами с колес выпрегли и мене били•, а **в** тог часъ взали косы две, **с**ермаги две, сокеры две, шалки две з мене и з сына моего знали•; **д** мене, **Г**рина **М**ихалевича, взато коров две, яловицы две, а коней троє•; **д** мене, **Т**рухона **Н**оска, взато коровы две, волы два, яловицѣ а коня•; **д** мене, **И**вашка **Б**ондаревича, взато волы два, коровы две а сверепу^Δ.

И просил мене, абы то было записано•. **А** так я тую жалобу и **о**поведање его и вижово **с**ознање до книг замьковых записати казала^Δ.

[№ 268] 16. Того ж мсца августа кѣи [28] дня^Δ.

В небылости пана **Б**ориса **И**вановича **С**овы, подстаростего **л**уцкого•, на местцы его **В**асилеи **Д**ешковскии, писар замку **Л**уцкого•.

Пришодчи до мене боярин еє мл паней **В**асилевоє **М**ихайловича **С**емацковоє **Т**едор **П**ацкович, жаловал и **о**поведал **о**бтажливе тым **о**бычаєм•, што ж, **д**еи, вчорашнего часу мсца августа семогонацат дѣна **д** середу• **е**здил **о**н до имения паней своеє, **д**о **Б**ерезолупь, по сено• и **п**риехал до дому своего, до **Г**улалникъ•, и **п**овѣдил ему паробок суседа его на **и**ма [.....]², што, **д**еи, товар **д** пашни **е**ст. **О**н того ж часу пошол на поле до пашни своеє•, и нашов быдло **Л**евка **Я**нковича, боярина **г**улалницкого, **д** пашни своеи, а **о**н на спаши **к**лачу **в**зала•, // што, **д**еи, того ж часу сыны **Л**евька **Я**нковича, боярина **г**улалницкого•, **п**ришодчи **д**мыслне, на **и**ма **т**едец и з братом своим [.....]³ **м**одно **к**гвалтом в него **к**лачу тую **о**тнали, што на спаши **б**ыл **п**оималь и его

¹ Им'я «Губчича» написано двічі.

² «Віконце» залишене писарем для вписання імені, але порожнє місце закреслене.

³ «Віконце» залишене писарем для вписання імені, але порожнє місце закреслене.

самог збили, зморьдовали•, яко теж он раны свои осветчиль людми добрыми – суседы своими•.

Дла чого ж на огледає ран своих просиль в мене о вижа•. Ино я давал ему вижомъ• служебника моего Яна Чалског, которыи рань его огледавши, ставши передо мною, тыми словы созналъ•, иж видел в нег на стелнѣ рану битую синною•, а на голени рану битую кривавую•.

И просил тот боярин панѣи Семашковой•, абы то было записано•. А так я тую жалобу и оповедає его, так теж вижово сознанье до книгъ замьковыхъ записати казалъ•.

[№ 269] 17. Того ж мѣца августа л̄ [30] д̄на•.

Казано записати•. Писал и присылалъ до мене, Бориса Ивановича Совы, подьстаростег луцкого•, его млсть пан Михаило Мышка Варковьскийи, подьстаростии мозырскийи•, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ•, што ж, деи, посылал есми в некоторыхъ пыльных потребах своих до панов Збузских, швакгров своих, до Полскийи•, такъ теж и до Люблина покуповат некоторых речеи• служебника своего Марушевьского•. Которыи служебникъ, потребности мои справивши, с Полски до мене, до имени моего Варкович ехал•. И приежчаючи¹ емѣ неподалеку имени к̄нза Василя его мл Костентиновича•, воеводы киевского Погорелец, оставивши воз зо всими речми, которые // был в Люблине закупиль, и при возе служебника своего Щастного Креоѣку оставилъ, а сам напередъ ехал до мене•. И кгда тотъ служебникъ его с тымъ возомъ и речми за нимъ ехалъ•, тоестъ мѣца августа двадцат четвртого д̄на• в неделю•, то пакъ атаман погорелецкии Ивашко Хоминичъ•, способившися зо всими подданными погорелецкими, погонивши того служебника Щастного на добровольнои дорозе за селомъ Погорелдами на поли недалеко от границы варковское розбили и его звезавши, зъ собою до села Погорелецкого привели•. И водивши ег, звязаного по селу, за ся пустили•. И в тот часъ на том розбою в тог служебника отнали воз з возниками•, а на возе было п̄izen полгоста золотых полских•, фунт золота венацког, камен перду•, три фунты шаоѣрану, десят фунтов имберу, шест фунтов гвоздиков, камен микдалов, камен рыжу•, ошлывы полжамена, постав муравског сукна•, где я, маючи на тот час вижом на вси sprawy з ураду замку гсдрьского луцкого служебника т̄м, пане подстаростии, даным Ивана Лѣдуховского•, до вранника дубенского его мл к̄нза Василя Костентиновича, воеводы киевского, Гневоша Вороновича посылал и розбите служебника своего и побрає речеи своих на отамана и на всих подданных погорелецкихъ права просечи•. А так вранник дубенский

177

---

¹ Треба було б «И проежчаючи...».

жадноє справедливости на тог ѡтамана и на всѣх подданных погорелѣдких вчинити не хотѣл•.

177 зв. Яко ж и тот виж, служебник мой Иван Лидуховский, на вси sprawy палу Мышце даныи, на тых справах бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною, тыми словами до книг сознал•, и ж кды есми до пана Гневоша Вороновича, вранника дубѣнского, ездил•, а в тот час при мне стороны были – боярин велемого пана его мл пѣа Григоря Ходкевича // кашталана троцкого з ыменя его мл Кнѣгина на има [.....]¹, а другии сторона – боярин еє мл кнѣни Илиное Ѳстрожное з ымена еє мл Жорьнова. А так служебник его мл пана Мышчин Матыс Бережедкий передо мною, вижом, и сторонами ѡ пѣа Гневоша Вороновича, вранника дубѣнского• на ѡтамана погорелѣдкого Ивашка Хоминича и на всѣх подданных погорелѣдкихъ ѡ розбите служебника и ѡ побране речеи права просил и тых шкод побранных ему реєстръ давал•. Он того реєстру не брал, права дати и справедливости вчинити не хотѣл•, и ещє над то того служебника Матыса слова невчтивыми зсоромотил и мене, вижа, кием бити грозил•.

И хотѣчи пан Михаило Мышка Варковский ѡ то мовити•, просил, абы то было записано•. А такъ я тую жалобу, ѡповѣдає его млсти и вижово сознанье до книг замьковых записати казал•.

178 //² [№ 270] 18. Лѣт Бож нарѡж ѡѡ ѣа [1561] мѣца августа ѡ [30] днѣ.

Писалъ и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего лудкого•, его млсти пан Михаило Мышка Варковский, подстаростии мозырский•, жалуючи и ѡповѣдаючи тым обычаемъ•, што ж, ден, тых часов недавно прошлых ѡтаман• его мл кнѣза Василя Костантиновича•, воеводы киевского погорелѣдкий на има• Ивашко Хоминич зо всеми людьми погорелѣдкими на влостной земли и кгрунтѣ в дубровѣ варковской сеножати злодѣискимъ обычаемъ покосили• и сѣна болшеи•, ни жили на двестѣ воз но чю побрали• и до Погорелец ѡтвозили•. Где я, маючи на тот часъ вижом на вси sprawy• з ураду замку гедрского Лудкого данымъ, служебника тѣ, пане подъстаростии•, Ивана Лидуховского до вранника дубѣнского его млсти кнѣза Василя Костантиновича, воеводы киевского, Гневоша Вороновича посылал ѡ покошеє сеножатеи, ѡ побране сѣна на ѡтамана погорелѣдкого и на всѣх подданных погорелѣдких права просечи•, а он права дати и справедливости вчинити не хотѣл•.

Яко ж и тот служебникъ мой•, Иван Лидуховский, на вси sprawy палу Мышце даныи, на тых справах бывши и ѡттола приехавши•, ставши передо

¹ «Віконце» залишене писарем для вписання імені.

² Половина аркуша не заповнена текстом і закреслена коричневим чорнилом.

мною до книг созналъ, иж к(г)ды есми до пана Гневоша Вороновича, владника дубежского ездилъ, в тот час при мне стороны были боярин его мл велемого пана пѣа (!) Григоря Ходжевича, кашгалана троижого з ыменя его млсти Кнѣнина на има [... ..]¹, а другии сторона – боярин еѣ млсти кнѣни Илиное Острозское з ымена еѣ мл Жорнювна [... ..]². А так служебник его мл пана Михаила Мышчин Матыс Бережедкий передо мною, вижомъ, и сторонами ѓ пана Гневоша Вороновича, владника дубежского, на ѡтамана погорелецкого и на всихъ подданных погорелецких ѡ покошене сеножатеи, побране сена // права просилъ. Он права дати и справедливости вчинити не хотелъ. Яко ж есми и на тыхъ мѣстцохъ был, где сеножати покошоны ѓ дуброве Варковской, так много сеножатеи покошено и сена побрано болшеи, нижли на двесте воз и того знаки видеел, есми, куды сено везено до села Погорелецкого.

178 зв.

И хотечи панъ Мышъка ѡ то мовити, просилъ, абы то было записано. А так я тую жалобу его мл и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 271] 19. Того ж мѣца аягуста ѡа [31] дна.

Казано записати. Просил мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, дворенин гсдрский, пан Павел Оранский ѡ вижа, при котором бы мандатомъ его королевское млсти мел позвати пана Ивана Ялковича Борзобагатого ключника, городничого, мостовничого и воита луцкого а братанича его пѣа Ивана Олехновича Борзобагатого.

Ино а з врадъ замку Луцкого давал есми ему вижомъ служебника моего Матыса Лещинского. Котории там бывши и ѡттола пришедчи, ставши передо мною тыми словы созналъ, иж пан Павел Оранский при мне давал мандат гсдрский ѡчевисто пану Ивану Ялковичу Борзобагату, ключнику луцкому и рок ему ознаимилъ, абы восполк из братаничомъ своим паномъ Иваном Олехновичом перед гсдремъ королем его млсто стали ѡт сего дѣа недели аягуста тридцат первого дѣа за дви недели, тоест на ден Честного Креста мѣца сентебра четвертогонадцат дѣа в року теперешнем шестдесят первомъ. Пан Иван Борзобагатыи, ключникъ луцкий мандат гсдрский почтыве приналъ // и вычитавши, пану Оранскому ѡтдалъ, а копею себе взалъ.

179

И просил пан Павел Оранский, дворенин гсдрский, абы то было записано. А так я тоѣ вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ.

¹ Пропуск у тексті, залишений писарем для вписання імені.

² Пропуск у тексті, залишений писарем для вписання імені.

[№ 272] 20. Того ж мѣца августа ѿ [31] дѣя.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцког, врдникъ еѣ млсти кнѣни Илноѣ Острожкоѣ кнѣни Беаты с Костелда ровењский• пан Григорей Сокор, просечи ѿ вижа, при котором бы постановеле яко вчинити мел ѿ речи, которые ему в заховане дал был пан Янъ Зеленский•.

Ино я з урадѣ замку Луцкого давал ему вижом служебника моего Яна Ясенского•, Которыи там бывши и ѿтола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал•, поведаючи, иж пан Григорей Сокор•, врдник ровењский, при мнѣ, вижу вradoвомъ•, и маючи при собе людеи сторонних в понеделок прошлыи• августа двадцат пѣтого дѣя ездил до пана Михаила Мышки до Варкович• и мовил пану Мышце ѿ жону пана Зеленского, пытаючи•, естли еѣ мает держати або пустити•, бо, деи, она, поведает, естли ма¹ взяла пѣзи або шаты•, тогды свое влостивое, до чого, деи, пан Михаилу Мышка ничего не мает•, а мене безвиине держати кажет•. На то пан Михаилу Мышка пану Сокоору поведил. «Я, деи, еѣ ничим не гамую•, а ехат еи не позволяю• и тых всих речеи•, што-колвек она в тебе взяла•, я вѣдаю на ком того гледѣти буду»•. А потом, деи, третего дѣя в четвергъ, кгда пан Григорей Сокор до Рояного приехал•. Тогды жона Яна Зеленског Раина Глѣбовна Есмановна
179 зв. весполок з маткою Зеленьского // а свекровою своею• речи свои, которые были посполитою рукою з мужемъ своимъ пану Сокоору в заховане дали•, то все побрали•, а што са еше ѣ пана Сокоора ѿстало пѣни Зеленскаа пану Сокоору лист вызнанныи под печатло своею и под печатми людеи добрыхъ на том дала•. И побравши тые речи зо всим на все зъ слугами своими з мѣста Ровного доброволне, проч ехала•.

И просил врдник ровењский пан Григорей Сокор, абы то было записано•. А так я тоѣ вижово сознае до книг замковых записати казал•.

[№ 273] 1. Лѣт Бож нарож ѿф ѣа [1561] мѣца сѣнтѣбрѣ [2] дѣя•.

Казано записати. Пришодчи до мене, Петра Богдановича Загоровског, маршалка гсдрского•, справы староства луцкого•, а Бориса Иановича Сова, подстаростег луцког его мл пан Иван Борзобагатович Красенский, жаловал и оповедал тым обычаем•, иж, деи, стрыи его пан Иван Борзобагатович Красенский, ключник луцкии, целникъ гсдрский, маючи росказане гсдрское до Вилни з личбою и з грошми ехати, будучи зо всим готов, яко с квитами•, и з грошми его кролеѣское млсти мыльными, выбравшися зо всим з места з дому своего• а хотечи сына своег Василя зъ грошми его кролеѣское млсти до Києва до кнѣза воеводы и дла ѿлправы робошников при замку Києвском, што робат, слати, злепцяшы статечне мѣстце вradoв своих, яко под час ярмарочныи, ехал

¹ Частка «ма» написана над рядком.

наноч до имения своего Заборовля с приятелы своими• паном Станиславом Залескимъ, с паномъ Станиславом Лазницким – служебниками его мл пана воеводы тролжого, а с паном Лорилцомъ Крияницким, // служебником его млсти пана Радомского з малжолкою своею, з сыном, паном Василемъ и з внучкою своею•, дочкою небожчика пана Януша Гулевича•. И скоро, деи, греблю Омелениджую переехали•, то пак земане коруные повѣту Белзьского Лашове, пробачивши боязни Божее, покою посполитог, срокгости права и пристойности своее•, выступивши з гаю Заборолского в колжудесат конех зброино з ручницами и ощепы•, самог пана ключника, малжолку его, сына пана Василя• и внучку его, палну ѳедору Гулевичанку збили, змордовали и, ганебне зранияши, з двема возы их з собою и то, што при них было – листов, квитов въ справахъ его кролежское млсти и пѣizei, таларев золотых чирвонных• и клеинотов• и иных немало речеи – побрали и повезли и, ѳехавши повмили, самую пѣи ключниковую зъ внукою побитых и помордованых з возу выкинули•. Которыи ѳкрутне збиты, змордованы• и невѣдомо, естли будут живы•.

И просил, абы то было записано•. А так мы тую жалобу и ѳповедање его мл до книг замковыхъ записати казали•.

[№ 274] 2. Того ж мсца сентебра д̄ [4] д̄ня•.

Казано записати•. Присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, его млст пан Михайло Мышка Варковский, подстаростии мозырский, жалуючи и ѳповедаючи тым обычаем•, што ж, деи, ѳ подданных моих варковских• ѳкрадено патеронадцатеро коней•. А так врадник мои варковский Матыс з вижом и сторонами с тыхъ коней• одну клачу ѳ служебника пана Антон Яловицкого на има ѳ Тита во имело его Каменницы застал и, заставши тую клачу ѳ тыи вси кони, которые с тою клачею покрадены, ѳ пана Антон на того служебника Тита права просиль. // И он права не дал. Я са в том заховываючи сусадским обычаем, людеи добрых и вижа замкового до пана Антон Яловицкого посылал, права просечи, а он и за тым обсылаемъ права дати не хотел•. Я, не хотечи са с паномъ заводити, едно суседский ѳбходити•, маючи ѳт вѣ, пане подстаростии, вижом на вси sprawy даным служебника вѣ• Ивана Лидуховского• и лист ѳминальный, с тым вижом и з листом ѳминальным до пана Антон Яловицкого права просечи посылал•, а он и за тым листом ѳминальным права дати• и справедливости вчинити не хотел•.

Якож и тот виж, ѳт мене пану Мышце на вси sprawy даныи, служебник мои Лидуховский• на тых справахъ бывши, ѳтгола приехавши•, ставши передо мною, тыми словы до книг вызнал•, иж я, маючи при себе сторону боярина пана Михайла Щовского Васка, тот лист ѳминальный пану Антону Яловицкому давалъ, а он, яко за першимъ разомъ, як еси был из сторонами•,

так и тепер з листом доминальным ѿ покрадене коней. Пан Яловицкий на того служебника своего права дати и справедливости вчинити не хотелъ.

А такъ я жалобу пана Мышьчину и вижово сознанье въ книги замъковые записати казальъ.

[№ 275] 3. Того ж мѣца сѣнтября ѿ [5] дѣа•.

181 Приехавши до замку гсдрского его млсть пан Михаило Мышька Варковъский, подстаростии мозырский, ѿповедал, ѿбгажливе жаловалъ, што ж, дѣи, наместник дубѣнский кѣза Василя Костѣнтиновича, воеводы киевского, Гневош Воронович з росказаня пана своего, званившись на его мл первей сего непооднокрот квалты, бои, грабежи, кривды и шкоды его млсти самому, слугам, бояром // и подданным его млсти варковским, молодовским, хрилевскимъ делалъ и ѿповеди, поѿалжи на здорове его млсти самого, слуг, бояр, подъданных его мл чинилъ и по добровольных дорогах, переимуючи слуг, бояр, подъданных его мл бит, грабит казаль. Ѿ чом же, дѣи, его мл пан Мышка• его кролевской млсти, палу нашому млстивому, жаловалъ и ѿбраны в таковой долеллости своей звирхности гсдрское прохал, за чимъ бы мог самъ съ слугами, бояры и подданными своими здорова и добръ своих презѣчон (!) быти•. Яко ж, дѣи, его кролевская млст през лист его млсти гсдрский до кѣза Василя писаныи, закладами своими гсдрскими шѣстма тисѣчми¹ копами грошей ѿбрану свою гсдрскую вделати и вмоцнити рачилъ. То пак, дѣи, тот Гневош Воронович, наместник дубѣнский, пробачивши• звирхност и росказаня гсдрского и заруки ѿное шѣст тисѣч коп грошей, чинѣчи воли и ѿмыслу своему• або росказан(я) пана своего кѣза Василя Костѣнтиновича, воеводы киевского, досыт сего дѣа в патицѣ мѣца сѣнтября патог дѣа, съспособившись зъ слугами и людми кѣза, пана своего, дубѣнскими• а помочники своими• ѿмыслне ѿ полтора ста людеи з ручницами и немало ѣздных, подехал под место гсдрское Луцкое, под бок вряду гсдрского•, в часы и дни ярмарковые, где са каждому рицѣрскому члѣку покои заховал, здавна нарушаючи таковыи, поважилса, хотечи лѣлкость его мл палу Мышце и панѣи малжолце его млсти вделати• и ѿ здорове его млстоит•.

И прохал пан Мышка•, абы то было записано•. А такъ я тую жалобу и ѿповедање его мл до книг замковых записати казальъ².

---

¹ Виправлено з «тисечма».

² Нижній берег аркуша після останнього рядка – вільне від тексту місце перекреслено знаком “Z”.

// [№ 276] 4. Того ж мса сѣнтѣбра ѿ [5] дѣя^А.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, земенин гсдрский пан Михно Иванович Ощовский жаловал обѣдѣ живѣ и оповедал на пана Ждана Томковича Коилѣнского, што ж, деи, он, держачи от мене людеи моих въ Ощове колжонадцат чоловѣков в нѣкоторой сумѣ пѣзѣи тых подданных бѣет, грабит и вины з них непомерные берет, для которог драпѣства великих кривдѣ и грабежов прогнал пат чоловѣков року прошлог шестдесятог трох чоловѣков, а теперешнего – двох на има Думу, в которого козу взал безвилье, а другог – Овержа, в того взал року прошлого стог пшеницы и вола. А сѣг лѣта того ж Овержа, оковавши, возил его до Коилна, которыи там будучи окован, грабаржу сыпал три недели, кгда ж его выпустил, он, пришодчи додому, мало помѣшкал и взявши жону и дѣти, пошел проч. Ку тому, деи, пан Коилѣнский, пришодчи моцно квалтомъ на дом слуги моего Иваика, его самог збил, хорга в нег ѿпнал, и свины побил, которых шкод режстръ меновите написаныи в себе маю. А нынешнего, деи, часу мса сѣнтѣбра патог дѣя будучи мне на бесѣде с паном Ясеницикимъ и паном Оксаковым в дому Олекшег в мѣсте Луцком пан Ждан Коилѣнский з служебниками своими, пришодчи вмыслне и не чиначи зо мною жадное розмовы, толко заразомъ словы невѣчтивыми мене зсоромотил, и там же при мне служебника моего Васка квалтовне, потрикрот ѿдыхаючи, збил, змордовалъ и окрутне зранил. Толко его за мертвого покинул и невѣдомо, будет ли жив. А в тот, деи, час при томъ бою в того служебника его згинул корьдѣ и шалка. А потом, деи, вышодчи з дому Олекшого // и поткавши жону мою на месте перед добрыми людми словы невѣчтивыми ее зсоромотил. И при ней двоих служебников моих – Яна, шляхтича дѣяка, а Гаврила также квалтовне збил, змордовалъ. В чомъ себе жал, кривду и шкоду немалую быти менил.

182

Для чого ж на огледање ран служебниковъ своих брал вижомъ з ураду замку Луцкого служебника моего Ждана Кгабрияловича Бортновецкого. Которыи ран огледаючи и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж видел в служебника пана Ощовского в Васка на головѣ две раны розбитых кривавых, а на руце рана кривавая бита, а въ Яна, дѣяка, в правое руки два палцы порубаны.

И хотечи пан Михно Ощовский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А такъ я тую жалобу оповедање и вижово сознање до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 277] 5. Того ж мса сѣнтѣбра ѿ [5] дѣя в патицу.

Казано записати. Пришодчи перед мене, Петра Богдановича Загоровског, маршалка гсдрского, справцы староства Луцкого, а Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, его млст пан Иван Борзобагатыи Красѣнский,

ключникъ луцкии, целникъ гсдрскии земли Волянское*, жаловаль и оповедал *обгажливие* тымъ *обычаемъ**, иж, *деи*, в волгторок прошлыи мса сентебра второго дѣа*, маючи я росказане гсдрское нашог млстивого пана з личбами и грошми его кролежское млсти до Скарбу ехати* и, будучи, *деи*, зо всим, яко з реїстры з личбою, с квиты и с пеназми готов*, злецывши статечне*, яко под час ярмарку мѣста врадов своих, ехаломъ вжо в дорогу зо всим до

182 зв. Вилни, хотечи переночовати // в дворцу своемъ Заборолском и сына своего Васида отправити з грошми до Киева, до кѣза его млсти воеводы киевского* и дла отправы роботниковъ, которых, *деи*, з росказана гсдрского там отправил есми был двесте*. То пак, *деи*, переѣхавши мене греблю *Омеленицкую* под гаемъ моимъ Заборолскимъ земане Коруны Полское повѣту Белзьского* Адамъ и братанич его Станислав Стремелѣжкие*, Амброжии и Бартошь Видьковские* а Ян зо Гребеного Лашове с помочниками своими*, наполнившиса мысли* а препомневши пристойности своее*, выпадши з гаю* в колжудесят конех, зброино, з ошпы и руцницами мене самог, жону мою Настасю, сына моего Василя* и внуку теж мою палну Федору и службеников немало *о*круте поранили, помордовали* и з двема возы, с конми и зо всим, што при нас было – грошеи золотых чирвоных, талеров, клеинотов*, реїстров, квитов и листов*, яко его кролежское млсти, так и иных потребных немало*, то все побрали* и мене з жоною, з сыном*, з внукою были повезли*. И, выехавши, *деи*, за село Боголюбое, жону мою, з внукою помененою съ шобок (!), в которых были, злупивши, з возов выкинули, а мене з сыном звезавши*, до Ивалчич, имения кѣза Януша Порыцког, повезли*. Там мене и сына перед двором с почтом поставивши, сами Лащи с кнѣмъ Порыцким Янушом*, которог, *деи*, есми в твар видеѣл, в двор поехали, и *он*, *деи*, воз мой покрытыи, на котором две скрыжки были, и сам есми з жоною тамъ на том возе седеѣл зъ реїстры, квиты з грошми золотыми талерми и клеиноты в двор повезли*. И там, *деи*, добрую полгодини быяши* и воз тот зо всимъ при кѣзѣ оставивши, з двора выехали*, а выведши и заложивши два кони кѣза Януша Порыцког до воза моего колчого*, на которомъ мене и з сыном моимъ з собою повезли*. И ѣхавши *от* Луцка мил сем за село кѣза старосты житомирского *Умицу*, мене самого з возу выкинули под горломъ грозечи, абых *от* них проч пошол*, а сына моего

183 Васида з собою повезли. // И вziali, *деи*, на тот час з возомъ моимъ покрытымъ скрыжку *одну* зъ реїстры, листы корола его млсти* и квиты личьб моих корола его мл литовских, волянских, киевских и ключовых* и иных влостивых листов мене и братаничом моим належачих*, которых реїстръ меновите написан маю*. К тому, *деи*, в другой скрыжце вziali монеты двесте *осмьдѣсятъ* и чотыри копы грошеи* золотых чирвоных две тисечи и шестсоть таларов тисеча и *шестдѣсятъ* лалужков панѣнских – два важили *осмьдѣсат* золотых *вгорскихъ**, лалуг пана Александра Жоравницког, зата моего, важил сто и *осмьдѣсат* золотых*. Паней малжонки его сорокъ коп грошеи*, ложок два тузины сребреных* важили гривен дванадцат*, адамашку

брунатного, кармазину локот тридцат и семь•, адамашжу шарого локот осмьнадцат•, шапку мою соболло, купленую за двадцат чотыри копы грошеи•, шубку чорную жоны моее куно з бобромъ•, фанилпндышом крытую•, коштовала двадцат копь грошеи•, шубку внуки моее чамлетовую попелицами подшитую с кнафлами• позлотистыми сребреными – коштовала десет кол грошеи•, шапки две аксамитных – коштовали пат кол грошеи•, шубку куно з бобром наголо новокупленую за осмьнадцат копь грошеи•, воз, карету, лунским сукном крытую• – коштовала десят кол грошеи•, возники чотыри сивозелезных з шором• – коштовали сорок и чотыри копы грошеи•, воз котчий з двема возники глиндастыми и з шором – коштовали осмьнадцат копь грошеи, – то все з собою вziali¹. А иж еще в середу скоро са пан ключник в дом свои до Заборовла наве рнул, будучи сам з округного зранена хор, не могучи до замку быти за пробою братанича его мл пана Ивана•, давали есмо з ураду замку Луцкого вижами• от мене, Петра Загорьского, Михаила Русалског // а от мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, Ивана Лидуховского• на огледање ран и морду, которые са пану ключнику, малжонце его, внуцце и служебником его стали были даваны•.

183 зв.

Просил пан ключник, абы тые вижи ставши, што виде ли•, перед нами, врадом его кролежское млсти, до книг замковых визна ли•. Которые ставши и обадва однословне повелили•, иж в тую середу прошлую, будучи в Заборовли•, огледали ран• и виде ли 8 самого пана ключника на плечи правом рану рубаную•, а межи плеч¹ а межи плеч¹ колотых ран две•. К тому синих битых на теле ест немало•: в головѣ ран две пробитых кривавых•, на руке правои в локти рана колотая•, в левое руки палец збит•. Самую теж пїюю ключниковую збито – 8 правом боку две ребре выбиты, на персехъ рана рубанаа, на руке левои рана также рубанаа, на плечах ран синих збитых немало• и вста теж до криви збиты, 8 паней Александровое, дочки палны Хведоры•, на твари правое стороны рана синяя битаа•. К тому служебников пана ключниковых• – 8 Федора Андреевича ран две рубаных; 8 Мартина Олитского 8 голове на правои стороне рана рубанаа; 8 Григоря Загорьского• рана на локтю правое руки рубанаа•.

И просил пан ключникъ•, абы то было записано•. А так мы тую жалобу и оповедање его млсти и вижовъ сознање до книг замковыхъ записати казали•.

[№ 278] 6. Того ж мсца сентебра ̄ [5] дїя•.

Казано записати. Присылал до мене, Петра Болдановича Загорьского, маршалка гсдрского• а до мене, Бориса Иановича Совы, // подстаростего луцкого•, ключник людкий (!) пан Иван Борзобагатыи Красенский• шурина

184

¹ «А межи плеч» написано двічі.

своего пана Яна Лукашевича, оповедаючи•, иж, *деи*, за мандатом гсдрскимъ мне и братаничу моему пану Ивану перед гсдремъ ег млстю ѿ немалые речи личьбъ мытных• и пнзѣи корола его млсти рок припасти мает• на ден светог Крыжа• мсца сѣнтѣбра четвергонадцат дѣа ку которой, *деи*, справе ѿ волторок прошлыи сѣнтѣбра второгнадцат дна поехал есми был сам зо всею справою• до гсдра его мл. То пак, *деи*, в тот час• земане Коруны Полское повету Белзъског• Адам, Амброжии, Бартош, Ян зъ Гребѣяного• и Станислав Лащове, захавши• мене доброволную дорогу, мене розбили и ѿкрутне зранили•, а реистра, квити и листы на выдате (!) пнзѣи корола его мл и готовые грши з двема скрыжками забрали•. А так, *деи*, я теперешнег часу на тот рок ку той справе, не будучи ѿт Лащов способного здоровья• до гсдра корола его млсти сам ехати не могу•, а братанича своего не маю с чимъ послати•, кгда ж там вся справа ест забрана•. Дла чого ж• на огледае ѿоробы своег просил нас ѿ вижов врадových.

Ино я, Петръ Загоровский, давалом вижом• служебника моего [.....]¹ Свиту•, а я, подстаростии, давал есми вижом служебника моего Васка Гришковича•. Которые на Красном ѿ дворе бывъши и ѿттола приехавъши, ставши перед нами ѿбадъва ѿднословъне сознали•, иж видели ключника луджого пана Ивана Яцъковича Борзобагатого ѿоробою трудно ѿбтажоного•.

И просил пан Янь, абы то было записано•. А такъ мы тую жалобу оповедае и тых вижов сознае в книги замъковые записати казали’.

184 зв. // [№ 279] 7. Того ж мсца сѣнтѣбра 7 [7] дна•.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луджого• земенин гсдрский его мл пан Андръи Иванович Русин•, жалуючи ѿбтажливе и оповедаючи на пѣа Яна Монтовта тымъ обычаем•, иж, *деи*, он нынешнего дѣа в неделю, приехавши с приятelmi своими•, тоест з служебниками его млсти кнза Костѣнтина• воеводы киевского с паномъ Мошенскимъ• а с паномъ Просановскимъ• и з илшими многими• околко десят коней до двора его Берестежа, хотачи вѣдати ѿ року• дла ѿкупана имения своего Золочова. А кгда ж, *деи*, ѿказал ему лист его записный•, в которомъ рокъ ѿписано•, то пак, *деи*, пан Монтовгъ, не дослухавши листу своего и вышодчи с ызбы, будучи на дворе его восполк з ними его безвилие ѿукали, соромотили•, словы невчтивыми ему задавали• и бити его хотели•. Абы, *деи*, на тот час приятела своего в себе не мел•, снат бы, *деи*, што нагоршого водле воли своег вчинили•. И вчинивъши, *деи*, наконецъ• ѿповеди и поѿалки, з дому его поехали•.

¹ Пропуск у тексті для вписання імені, але порожнє місце закреслене.

Дла которыхъ ѡповедєи и поѡалок ихъ•, не будучи безпечонъ здоровья своего•, просить, абы то было записано•. А такъ я тую жалобу и ѡповеданъе пана Андрѣя Ивановича Русина до книгъ замъковыхъ записати казаль•.¹

// [№ 280] 8. Того ж мѣца сѣнтєбра ѿ [8] дѣя.

185

Казано записати•. Пришедчи и постановившиса ѡбличне в замку Луцком перед нами Гаврилом Василєвичом Бокиєм, судею повѣту Луцкого• а Борисом Ивановичом Совойо, подстаростим луцкимъ•, земанє гєдрские пан Михаило и пан Василєи Григорєвичи Привередовские, ѡповедали и сознавали•, иж, дєи, што которое имєлє Баєвское спало было по небожчику дѣду нашом пану Лецку Баєвском на матку нашу панюю Любку• и на тютку нашу панюю Марю Лидуховскую•. Яко ж по смєрти матки нашеє спало было тоє имєнє Баєвское на нас• и на две сєстрє наши – панюю Марю Яцкову Русинову• а панюю Татьяну Ивановую Калусовскую•, тоєст всего имєня Баєвского чєтвертаа част•. А так мы, будучи того имєня нашего Баєва• в посполитом держалю• с тыми сєстрами нашими• и розделок были єсмо себе вѣчинили•, нижли потом восполк из затємъ нашим паном Яцком Русином ѡ пана Ивана Калусовского• и в малжонки єго млєсти панєи Татьяны, сєстры своеє, купили єсмо част ихъ в том имєню нашом Баєвском•, которая на них ѡт нас з роздєлку была пришла, трєтєю част на вєчност, а две части в сумє пнѣли•, тоєст на нас тои купли нашей две части•, а на зата нашего, пана Яцка Русина, трєтєя част•. А так мы дла великое а пилное потребности своеє продали єсмо трєтєю част того всего имєня нашего Баєвского•, яко материстог так и купли, што єсмо купили ѡ сєстры своєи панєи Калусовской, на вєчност дадку нашому пану Василю Гулевичу за триста коп грошєи личбы литовское, личєчи по десєти пнѣии бєлых ѡ грош, з двором и с пашнею дворною, з людми, полми и сєножатми, з гаи, з сады и запустами, з дубровами, зъ ставы, // з млыны и их вымєлками, з уступомъ ѡ став Положский покол нашу землю заливаєт•, з ловы зверинными и пташными и зо всакими пожитками, якъ са здавна тоє имєнє само в себе и в обыходєхъ своих маєт, ничего на себе и на близких своих не ѡставуючи•, што ширєи а достаточнєи на листє нашом записномъ єст ѡписано•. Яко ж и лист свои записныи на то пану Василю Гулевичу ѡт себе даныи перед нами покладали и был вычитан с початку аж до конца•. Которыи лист так са в себе маєт¹: «Я, Михаило а Василєи Привередовские, чиним явю и сознаваем тым нашим листом кожному• кому того потреба будєт вѣдати• або чтучи єго слышєти, нинєшним и на потом будучимъ, иж што которое имєлє Баєвское спало было по небожчику дѣду нашом пану Лецку Баєвскомъ на матку нашу панюю Любку и на тютку нѣшу панюю Марю Лидуховскую•. Яко ж и по смєрти

185 зв.

¹ Нижній берег аркуша після останнього рядка – вільне від тексту місце перекреслено знаком “Z”.

матки наше спало было тое имєне Баєвское на нас и на две сестре наши• панюю Марю Яцкову Русинову а панюю Татьяну Ивановую Калусовскую•, тоест всего имєня Баєвского четвертая часть•. А так мы, будучи того имєня нашего Баева в посполитом держаню с тыми сестрами нашими и розделок были есмо себе вчинили•, нижли потом весполок и з затем нашимъ, паномъ Яцкомъ Русиномъ• ѓ пана Ивана Калусовского• и в малжонки его млсти пїеи Татьяны, сестры своее•, купили есмо часть их в том имєлю нашом Баєвскомъ•, которая на них ѡт насъ з розделку была пришла, третюю часть на вечностъ•, а две части в суме пїзеи•, тоест на нас той купли нашей две части•, а на зата нашего пана Яцка Русина третяа часть•. А так мы з великое а пилной потребы своее• продали есмо третюю часть тог всег имєня нашог Баєвского, // яко материстого, так и купли, што есмо купили ѓ сестры своее, панєи Калусовское, на вечност дадку нашому, пану Василю Гулевичу, за триста коп грошєи литовских, личечи по десети пїзеи белых ѓ грошъ, з дворомъ и с пашнею дворною, з людми, с полми и сеножатми, з гай, з сады и запустами, з дубровами, з ставы и млыны и з их вымелжами• и з уступом ѓ став Положский, покул нашу землю заливъ•, з ловы звериными и пташми• и зо всакими пожитками, якимъ колвек именем названы быти мають, ничог на себе и на дѣти и потомки свои и теж на близких наших не ѡставуючи•. Волен пан Василен Гулевич его мл, жона, дѣти• и потомки будучие счадки его мл тую вышєи помененую третюю часть того имєна нашог Баєвского держати, вживати, прибавлат, розшироват, ѡдат, продат, заменит• и куды хочечи къ своему лепшому и пожиточнейшому ѡбєрнутъ, якъ самъ розумеючи•. А мы сами, жоны, дѣти и потомки наши•, так теж сестры• и никто з близких наших• той третей части имєня нашог Баєвского• под паном Василемъ, малжонкою и потомством его мл поисквати не маємъ на вѣчные часы. А хто бы колвек ѡ тое имєне наше Баєвское пана Василя мѣль поисквати• або ку праву позыватъ, тогды мы повилни пана Василя Гулевича•, жону, дѣти его мл в каждого права заступоватъ. И на то есмо дали пану Василю Гулевичу сєс наш лист з нашими печатми и с подписми рук наших•. А при том были и тог добре сведоми его млст пан Михаилю Ело Малинским, пан Петръ Хомек Смордовским, княз Яков Яловицким•. Которые их мл за прозбою нашею и печати свои приложит рачили к сему нашему листу•. Писан ѓ Баєви под леты Божег нарожена тисеча патсот шєстдєсат первымсца сєнтєбра патыи дєнъ.»

И просили панове Привередовские•, абы то было записано•. А так мы очевистое сознає, добровольное ѡповєданє и лист их записный слово ѓ слово до книг замковых записати казали•.

186 зв. // [№ 281] 9. Того ж мєца сєнтєбра ѥ [8] дїа•.

Казано записати•. Пришєдчи и постановившися ѡбличне в замьку Луцком перед нами Гаврилом Василевичом Бокєемъ, судею повѣту Луцкого•, а

Борисом Ивановичомъ Совой, подстаростим луцкимъ, земане гсдрские пан Михаилло и пан Василеи Привередовские, оповедали и сознавали, иж, деи, што которое имене Баевское спало было по небожчику дѣду нашом палу Лецку Баевскомъ на матку нѣю панюю Любку и на тютку нашу панюю Марю Лидуховскую. Яко ж и по смерти матки нашео спало было тое имене Баевское на нас и на две сестры наши панюю Марю Яцкову Русинову и панюю Татьяну Ивановую Калусовскую, тоест всего имени Баевского четвертая част. Яко ж мы восполк из затем нашим паном Яцком Русином и пана Ивана Калусовского и малжонки его мл паней Татьяны, сестры своее, купили есмо тую част в том именю нашом Баевском, котораа на них от нас з розделку приходила, третюю част на вечност, а две части в суме пѣнезии, тоест на нас той купли нашео две части, а на зата нашог пана Яцка Русина третая част. А такъ мы для великое а пилное potrzeby своее заставили есмо две части того всего имени нашог Баевског, яко материстого, так теж и купли, што есмо купли и сестры своее пѣи Калусовское дадку нашому палу Василю Гулевичу, за шестьсот коп грошей личбы литовское з двором и с пашнею дворною, з людми, с полми и сеножатми, з гаи, з сады и запустами, з дубровами, з ставы, з млыны и их вымелки и з уступом и став Полонский, з ловы звериными и пташими и зо всакими пожитками малыми и великими, ничог на себе и на ближкихъ своихъ не оставуючи, як са тыи две части имени Баевского з давныхъ часов сами в собѣ и в обыкодахъ своихъ маюг, што ширеи а достаточнеи на листе нашом записномъ естъ описано. Якож и лист свои записныи на то от себе палу Василю Гулевичу даныи перед нами покладали и былъ вычитанъ с початку аж до конца, которыи лист так са в себе маеть: // «Я, Михаилло а Василѣи Привередовские, чинимъ явно и признаемъ тымъ нашимъ листомъ кожному, кому того потреба будетъ вѣдати або чтучи его, слышати нынешнимъ и на потомъ будучимъ, иж што, которое имене Баевское спало было по небожчику дѣду нашомъ палу Лецку Баевскомъ на матку нашу, пѣюю Лубку и на тютку нашу, пѣюю Марю Лидуховскую. Якож и по смерти матки нашео спало было тое имене Баевское на нас и на две сестре наши, пѣюю Марю Яцкову Русинову и пѣюю Татьяну Ивановую Калусовскую, тоест всего имени Баевского четвертая част. Якож мы восполк (з) затемъ нашимъ паномъ Яцкомъ Русиномъ и пѣи Ивана Калусовского и в малжонки его мл паней Татьяны, сестры своее, купили есмо тую част в том именю нашомъ Баевскомъ, которая на них от нас з розделку приходила, третюю част на вечност, а две части в суме пѣеи, тоест на нас той купли нѣе две части, а на зата нашог пана Яцка Русина третая част. А такъ мы з великое а пилное potrzeby своее заставили есмо две части того всего имени нашогъ Баевского, яко материстог, так теж и купли, што есмо купили и сестры своее паней Калусовской, дадку нѣму палу Василю Гулевичу за шестьсот коп грошей литовское личбы, личечи по десети пѣзии белыхъ и грошъ з дворомъ и с пашнею дворною, с полми и сеножатми, з гаи, з сады и запустами и з дубровами, з ставы, з млыны и з их

вымелжи и з уступом ђ став *Положский*, з ловы зверинными и пташими• и зо всакими пожитки, яким колвек именем названы быти мают, ничог на себе ани на жоны, дѣти и потомки и теж на ближние наши не оставуючи•. *Волен пан Василей Гулевич* тые две части того вышеи помененог имени нѣог *Баева держат*, вживат, прибавлат и прибудоват•. А коли быхъмо мели за тые две части пнѣи его мл *ѡкладаг*•, тогда на тот же час повинни будемъ // и наклады его мл, што бы его мл, будуючи на тых двух частех наложити мел, ѡтложити маемъ•, штобы ѡдно его словомъ поведил•. И волно теж его мл будет тые две части в том имени нашом в той вышеи помененои суме пнѣии и в накладех своих держати, ѡживати, ѡдати, даровати и заставити кому хочечи и ку своему лепшому ѡбѣрнут, яко сам розумеючи. А мы сами – жоны, дети и потомки наши• и никто з ближких наших, не ѡдаючи той сумы пнѣии всеи сполна•, – не маем са ничимъ в тые две части того всего имени нашог *Баевского* ѡступоват•. А естли бы хто колвек з ближких нашихъ мѣли ѡ тое имени *Баев* яко ѡ продажу, так теж и ѡ заставу нашу, пана *Васила*, жону и дѣти его мл позывати• або под ним поискиват•, то мы будемъ повинни• их мл во всем везде въ кождог права заступат•. И на то есмо дали пану *Василу Гулевичу* сесь нашъ лист з нашими печатми и с подписми рук наших•. А при том были и того добре сведоми его млст пан *Михаило Ело Малинский*, пан *Петръ Хомек Смородовский*, князь *Яковъ Яловицкий*•. Которые ихъ млсть за прозбою нашею и печати свои приложити рачили к сему нашему листу•.

Писан ђ *Баев* лета *Божего* нарожена тисеча патьсотъ шестьдесятъ перьвого• мса *сентябра* патыи день»¹.

И просили панове *Привередовские*•, абы то было записано•. А такъ мы ѡчевистое сознанъе добровольное ѡповеданъ(е)• и листъ ихъ записъный слово ђ слово до книгъ замъковых записати казали.

188 // [№ 282] 10. Лѣт Бож нарож ѿф ѣа [1561] мса сентябра ѿ [9] днѣа•.

Пришедчи перед мене¹ до замку гсдрского *луцкого* и ставши ѡбличне земенин гсдрский повету *Луцкого* пан *Гаврило Зброхович Гулевича Воютинский*, ѡповедал то, иж записать по животе своем мѣти малжонце своєї панѣи *Мари Петровне* вси речи рухомые, тоест злото, серебро, перла, гроши готовые, шаты, платѣ белое, кони ездные и всю маелност рухомую ѡт мала и до велика•, што колвекъ в дому своемъ ѡтчизномъ *воютинском* маю на вѣчныя чѣы•. И што са теж дотычет статку домового, конѣи, быдла рогатог, волов, коров, ѡвец, свиѣи, гусѣи, кур• – того всег статку третюю част по животе своемъ на вечныя чѣы•, на што и лист свои записный под печатю своею и под печатм людеи добрых на то малжонце своєї ѡт себе даныи, передо мною

¹ Им'я урядника, який приймав заяву, не зазначено, ймовірно, помилково пропущено.

покладал и был вычитан с початку аж до конца. Который лист так са в себе маеть': «Я, Гаврило Зброхович Гулевича Воютинский, вызнававаю и явне чиню сим моим листом кождому, кому будет потреба того вѣдати, нинешним и на потом будущим, иж ни з жадное намовы або припуженя, ѿдно самъ по своєї доброй воли, дознаючи и маючи ку себе ѿт своєї милое малжонки паней Мари Петровны поволную а великую приязнь и ѳчтвое заховане в малжонстве нашем, которое она напротивку мене, малжонка своєї, завжды мает и ѳказует з милости моеї малжонское, которую теж ку ней, малжонце своєї, мамъ, даю, дарую и сим листом моим записую жоне моеї паней Мари всеи речи мои рухомые, тоест золото, серебро, перла, гроши готовые, шаты, плате белое, кони ездные и всю маєтност мою рухомую ѿт мала и до велика, што колвек в дому моем ѿтчизном Воютине маю по животу моем на вечные чсы. А што са дотычет статку домовог – коней, быдла рогатог, волов, коров, ѳвец, свиней, гусей, кур, што есмо мешкаючи изъ собою в малжонстве через немалый час набыли и розмножили, того всег статку моего домовог з ласки и млсти моеї малжонское даю, дарую и сим листом моимъ записую жоне моеї паней Мари Петровне по животу моем третюю часть // на вечные часы. Маєт жона моя пани Маря, яко всеи тые вышеи помененые рухомые речи – золото, серебро, перла, гроши готовые, шаты, плате белое, кони ездные, што колвек в дому моемъ воютинском ест, так и тую третюю част всего статку моего домового – кони, быдло рогатое, ѳвцы, свини, гуси, куры водле сего запису моего по животу моемъ к рукам своим доброволне побрати и то держати и вживати, яко властности своєї. А сын мои старшии ѳедор, ани тыи дети мои, которые с нею мамъ, и ниhto с потомков ани ближких моих того всего еи заборонати и никоторыми причинами ѿт того еє ѳтискати и ничого к тому мети и мовити не мают. Волна будет жона моя пани Маря тые всеи рухомые речи, маєтност мою, и тую третюю част всего статку моего домового водле сего запису моего к рукам своим держачи, вживати, ѳдати, продати, даровати, записати або где-колвекъ своему лепшому а вжиточному ѳбернути, яко властност свою. А сын мои ѳедор и илшии дети потомков ани ближкие мои, жадное переказы ини¹ трудности в том еи делати не мают. А естли бы сын мои старшии ѳедор, дети и потомков або ближкие мои ѳхотели малжонце моеї Мари тых всих речей рухомых и третее части статку домовог водле сего запису моего заборонати або еє, ѿт тог ѳдалаючи, к рукам еє не дати або якую кривду в том еи делати. Тогда тот, хто бы еи то против сего запису моего вчинил, маєт заплатити заруки на замок лудкии двесте кол грошей, а жоне моеї Мари другую двѣсте кол грошей, а заплативши тые заруки, пред се жона моя Маря при всих тых речах вышеи мененых водле сего запису моего зостати маєт. И на то дава-м жоне моеї пѣей Мари сес мои лист

188 зв.

¹ Помилка писаря. Треба читати: «ани».

189 под печатю моею•. А при том были и тог добре сведоми их мл маршалок гсдрский пан Петръ Богданович Загоровъский а пан Василии Ѳедорович Гулевиц. И просил есми их мл ѿ приложене печатей. // Их мл на прозбу мою то вчинили, печати свои приложили к сему моему листу•. Писан в Луцку лета Божего нароженя тисеча палсот шестдесать першого мса сентѣбра шостого дѣа»’.

Которого ж я листа выслухавши слово ѿ слово до книг замковыхъ записати казаль•.

[№ 283] 11. Того ж мса сентѣбра жї [17] дѣа•.

Запись с книгъ замьку гсдрьского Луцького• Гаврила Васильевича Бокия, судьи повету Луцького• а Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого•. И на тотъ часъ при насъ были•: княз Остаѣи Василевич Соколский•, княз Василии Солтанович•, пан Василѣи Гулевиц•.

189 зв. Смотрели есмо тои справы•. Ставши перед нами на рокъ припалыи• обоя сторона•, земане гсдрские• пан Дахно Александрович Ѳхлоповский жаловал на брата своего пѣа Якима Ѳхлоповского•, што ж, деи, ѿнъ, маючи з ним ѿт немалог часу заштгы и розницы въ кгрунтѣ земленомъ – в полах, в сеножатех и в дворищи Богдановскомъ, записалиса промежку себе з обудву сторон на рокъ певныи, тоест ѿ Середопостю прошлом року теперешнего шестдесят первого, звездши себе приятелен своих, розделок и помержоване вечистое принати под тымъ обычаемъ•, иж естли бы з них которыи на тот рок ѿписаныи ку розделеню и помержованю вечистому готов не былъ•, приятелен не звелъ• або и звездши, помержованя и розделку приняти не хотелъ•, тот мает заруки заплатити стороне пилнующои палдесят коп грошей•. К тому шкоды и наклады не на жаден довод, ѿдно на приречене слова нагородити•. А кгда ж, деи, тот рок ѿ Середопости был припал, ѿн самъ кѣ розделку и помержованю вечистому готов былъ• и приятелен – пѣа Волчка Якимовича Жасковског, судю повѣту володимѣрског, и пѣа Микиту Кѣазьског // на то водле ѿпису своего себе был звелъ•. А пан Якимъ Ѳхлоповский• также на тот часъ маючи в себе притятелен своих – пана Шимковича Склѣнског и пана Григоря Гулевица, розделку и помержованя в полах, в сеножатех, в новинах и в дворищи Богдановскомъ приняти и кончити з ним не хотелъ, ѿ што, деи, панове суди его непооднокрот пана Якима Ѳхлоповског навпоминали•. А иж, деи, ѿн на рок водле ѿпису своего дѣлу и розмерку приимовати не хотелъ•, всказали на нем пану Дахну заруки ѿписаное палдесят коп грошей•. А за шкоды и наклады его на приречене слова семдесят коп• того всего сто и двацят коп грошей•, а ѿн, деи, яко заруки ѿписаное на нем сказаное•, так теж за шкоды и наклады его его платити и пороянаня вечистог з ним принати не хотелъ•. И положил лист под печатми судей своих пѣа Волчка Якимовича Жасковског• и пѣа Микиты Кѣзьског•, ѿ котором визнавают•, иж пан Дахно Ѳхлоповский восполок з

ними во именю их Охлоповском на кгрунтѣ земленомъ был готовъ и то, што жежи ними пелного в лыко¹ розмерити и розделок вечистыи з нимъ принят хотелъ. Яко ж, деи, пан Яким на тот же рок с приятелми своими готов был и початок тог розделку и помержованя вчинити хотелъ. И взявши за вжище мѣсце был дказаль•, ѿкол са мера почат мела•, а потом нѣтъ ведома для которое неготовости своее, не призволивши на меру, пошол ѿт них про•. О што, деи, за нимъ посылали•, абы ведле застановеня приятелен своих и ведле доброволног позволеня своего•, яко са подвезал под заруками и з братом своимъ примовалъ. Пан Яким до них поити и розмеру примовати не хотел. С тых причин сказали на немъ пану Дахну водле листу записног заруки палдесят копъ, а за шкоды и наклады на речене слова – семдесат коп гр•. На то пан Яким Охлоповский ѿпор чинил, поведаючи, иж ѿн на тот рок, доброволне з обудву сторон принатыи с паны приятелы а судьями // своими, водлуг ѿпису своего роздел и помержоване вечистое с паном Дахномъ, братом своимъ, приняти хотелъ, нижли, деи, пан Дахно судей своих ѿписаных ѿдно пана Волчка Якимовича Жасковског на тот рок мел, а другог суди своег пана Михна Ощовског не мелъ, а тым листу своего записног нарушилъ и в заруки перепалъ, што ми ест на немъ сказано. И показывал лист судей своих под печатми• пана Ивана Шимковича Склѣнског и пана Григоря Гулевича•, ѿ котором визнаваютъ, иж пан Яким Охлоповский• восполок и з ними паны приятелы• а судьями своими на рок ѿписаныи ѿ Середопостю прошлом там, во именю своем Охлоповском, на кгрунтѣ земленом былъ и то, што жежи ними пелного, з братом своим поделит хотелъ. Нижли, деи, пан Дахно Охлоповский• ачжолве сам сталъ и приятела своего, судю именованог пѣа Волчка Якимовича Жасковског•, а другог приятела суди именованог пѣа Михна Ощовског, не мелъ и никого на тот рок ѿт него вмоцованог не было•. Тогды пан Дахно именовал на мѣстцю Ощовског пана Микиту Кнаѣског, которыи за пытаемъ• их моцы жадной ѿт пана Ощовског и порученя не мел. А пан Дахно дѣлу и розмеру слушног брату своему пану Якиму выделити и поступити не хотелъ. Сказали на немъ пану Якиму Охлоповскому заруки ѿписаное палдесят копъ•, а за шкоды и наклады на речене слова осмьдесят коп. Того всего сумою сто и тридцат коп грошен, чому и рок заплате положили дванадцат неделъ. Пан Дахно противку того поведил. «Пан Яким восполок и з судьями своими для того делу вечистог• и помержованя примовати не хотелъ, иж на тот рок пана Михна Ощовског не было•, которыи, деи, на тот час был хор, чога и выпиномъ врадывым подпиралъ»•. И просиль, абы быть захован водле права. // А пан Яким Охлоповский поведилъ: «То, деи, брат мои на мнѣ тои сумы поискиваетъ, а я вже на немъ презыскалъ»•. И показал лист его кролевское млсти, писаныи до кѣза Корѣдког, старосты луцког, браславског и

190

190 зв.

---

¹ Підкреслено олівцем.

веницког•, до мене, Гаврила Бокия, суди повету Луцког•, и до подстаростег луцког•, абыхмо ведле суда и сказаня пѣа Шимковичева и пѣа Гулевичова палу Якиму на брате его, палу Дахну, отправу без проволоки вделаали•. А други лист гсдрский показал, писаныи до пана Дахна Охлоповског, абы ему туо суму сто и тридцат коп грошеи водле суда и сказаня заплатил• або за то досыт вчинил•. На то пан Дахно Охлоповский поведил•: «Я, деи, тебе о то пред врад замку Луцког позвал позвы врадowymi•, то пак, деи, ты, затлумлаючи реч мою справедливую, ездил до гсдра корола его мл и за прозбою твоею дано тобѣ с кашцлерей листы, бо хто чога просит•, тому дают•». А так мы, обачивши•, и ж имъ обоим сторонам суди их розные листы подавали – палу Дахну Охлоповскомѣ на палу Якиму сказали•, а палу Якиму на палу Дахну•, и не хотечи их ку болшим шкодам и накладом приводити, тые заруки сказаные на сторону отложиавши и справу их от них побравши, положили есмо им рок о Филиповых запустех року теперешнег шестдесат первого под страченемъ права•. На которых они там во имело своем Охлоповском сами выехати и приятелен по три або по два кого могут впросити на то вывести и во всем розделок и померковане в кгрунте пенном – в новинах, в дуброве, в сеножатех и в дворищи Богдановском• в лыко ровно розмерити и всѣ заштыя и розницы промежку себе вскромити•. А пак ли бы на тот час была служба гсдрскаа, тогды ко ропущено войска за чотыри недели•. А естлы бы на тот рок от нас, владу, зложоныи• // з них сторона, которая того полнити сам не быти приятелен своих не звести•, або и зведши, того кончити не хотел, тая сторона реч свою тратит и вже о то вѣчне молчати мает•. А сторона року пилнующая тые приятелен и суди его, которые на тот час будут, мают мощно ему половицу ег во всем розделити и вымерити, и то на вѣчные чѣбы межн ими держано быти мает•. Што они обоя сторона на то позволили и в то са сами доброволене поддали•.

А так мы тое застановене наше и позволене их до книгъ замъковых записати казали•.

[№ 284] 12. Того ж мса сентебра ии [18] дѣа.

Запись с книгъ замъку гсдрского Луцког• Гаврила Василевича Бокия, судьи повету Луцког•, а Бориса Ивановича Сова, подстаростег луцког•. А на тотъ часъ при насъ были•: их млст княз Василей Солтановичъ Соколский•, пан Семен Зброхович Воютинский• и пан Иляшъ Богушевич Несвецкий•.

Смотрели есмо тог дела•. Ставши перед нами очевисто на рокъ припалии земенин гсдрский пан Моисей Мурин Чагадаевич, жаловал водле позву и листу делкого на подданного кролевского Хажа Есмановича, жида луцког•, о том, што ж, деи, он, нет ведома дла которое причины, имене его отчизное Коршовець на себе держит и его вживает•, а ему, яко отчичѣ, того имениа поступити не хочет•, абы листы-твердости – право свое, за чимъ тое имене

держит, положил^л. Хазко Есманович, жид места Луцкого, показал и положил перед нами лист заставный на тое имение, и был вычитан. ^У котором написано, иж Настася Валковья Вечерина и з сыном своим Моисеемъ Мурином заставила тое имение Коршовец с трема чоловіки // с полми и сеножатми и зо всим на все^о, як са тое имение здавна само в себе мае^т, пану Гапону Григоревичу, владнику водирадскому, ^в восмидесят копах грошеи монеты и личбы литовское на сем год^о, тоест^о ^{от} року тисечного палсотного палдесят деватог^о, ^{от} Великих запуст^о, аж до того ж року^о, которыи запуст Великийи мае^т быти в року шестдесят деватом^о. А естли бы на тот рок тог имения в него не окупил^л, тогда пан Гапон другую сем год держати мае^т, а они в его без року окупати не маю^т. И то в листе доложено, иж естли бы пан Гапон потребовал пнзи^и, тогда ему так же волно тое имение Коршовец¹ в той же суме ^в восмидесят копах кому хотечи заставити^и, што ширей а достаточней на том листе записном ест описано^о. К^д том^д теж положил другии лист – визнаие пана Гапоново^о, ^в котором пан Гапон сам на себе визнаивает^о, иж тое имение Коршовец в той же суме пнзии – ^в восмидесят копах^о, заставил Хазку Есмановичу, жид^л луцкому, на три годы^о, тоест^о ^{от} Середопостя року шестдесятого^о аж до того ж року Середопостя^о, которое мае^т быти в року шестдесят втором. А естли бы на тот рок припалыи того имения в него не окупил^л, тогда Хазко другие три роки держати ме^л. А Гапон без року в него окупати не ме^л. И то в листе доложено, иж Хазко того имения никому иншом^д заставляти ани в руки пуцати не ме^л, ^{од}но пану Гапону самом^д. На то пан Моисей Муриин поведил. «Я, деи, са к тому листу не знаю и имения есми своег не заставлял и грошеи не брал^о, а естли же matka моя кому заставила, ино она до того ничого не ме^{ла}, хотя, деи, в том листе има мое написано^о, але печати моег немаш. А я, деи, на тот час, кгда тот лист справован и лет своих зуполных еще не ме^л»^о. Тогда Хазко Есманович того ж часу поставил заводцу своег пна Гапона, которому тут же, ^в права, листы право свое подал и тое имение Коршовец ему поступил^ь, // хотечи ^{от} него пнзи свои мети^и, пан Гапон Хазка жида заступоват не хотел, поведаючи, иж его ^о то не позвано^о и ку тому, деи, еще рок водле опису моего не припал, а грошеи тепер, чим бых тое имение окупил, не маю^о. Мы, вырозумевши из листа Гапонова, ^в котором написано, иж бы Хазко того имения никому иншом^д в руки не пустил, ^{од}но самому, сказали есмо, абы Гапон тые пнзи осмьдесят коп гршеи Хазку жиду ^{от}дал^л, Которои заплате тых пнзии и рок есмо зложили чотыри неделл^и. Нижли тут же стоячи перед нами Гапон Хазка ^впросил, иж ему троха далел двема неделлами тог року помкнул^л. А пан Моисей Муриин пна Гапона с права спустити не хотел^л, ^вбдаючи то, иж он оселости своег не мае^т. То пак пан Гапон восполок с паном Моисеем, не хотечи далел ^в болшие шкоды и в

191 зв.

192

¹ Підкреслено олівцем.

наклады приходити, тут же ѓ права згодилися приятельским обычаем, и заразомъ Гапон того имени Коршовца пану Моисею Мурину поступил и листы – право свое перед нами – ему дал. А пан Василей Гулевич восполнок з Моисеем Мурином пана Гапона от Хазка, жида, заступили, што мел ему пнзи дати, ѓ то вже его волным ѓчинили и на том промежку себе застановили, иж пан Василей Гулевич тые пнзи ѓсмыдсѓят кол грїєи за тоє имєнє Коршовец Хазку, жиду луджкому, єст винєн и маєт дати в замку Луджом от сєго дїа четвєрга мєца сєнтєбра ѓсмогнадцѓт дїа• за шєст недєл, а єстли бы на тот рок ѓписаныи пан Василей Гулевич тых пнзєи тут принєсши до замку Луджого, Хазку не ѓтдал, тогды Хазко, жид, того имєня зо всим на все ѓживати маєт• до тых чїѓв покол єму пан Василей Гулевич тые пнзи ѓсмыдсѓят кол грїєи ѓтдаст. А так мы, видєчи вгѓду их приятельскую, иж сѓ ѓни сами межѓ собою згодили, и тоє имєнє до рук пана Моисєєвых заразом в державє дошло, положили єсмо рок Хазку, жиду, с того имєня вывѓзитисѓ ѓт сєго дїа четвєрга мєца сєнтєбра ѓсмогнадцѓт дїа за чѓтыри недєли. Маєт ѓн пашню свою и дєрево, єстли бы што было, // кром будѓванѓ, то маєт вывєзти, а ѓсєли ничѓго з двѓрцѓ¹ рушити нє маєт. Волно єму с того имєня до тог часу статки маєтности и пашню свою готовую вывѓзити, а што будєт на поли засєяно, вже до тог ѓн дєла нє маєт.

Которє застановєнє нашє и вгѓду их до книг замковѓх записати єсмо казали^Δ.

[№ 285] 13. Того ж мєца сєнтєбра їи [18] днѓ^Δ.

Казано записати. Пришєдчи перед мєнє, Бориса Ивановича Сову, подстарѓстєго луджого, двѓрєнин гсѓрскии пан Тимоѓєи Головнѓ• ѓбтѓжливе и плачливє жаловал и ѓповєдал тым ѓбычаєм, што ж будучи мнє двѓрєнином ѓт єго крѓлєвскѓє млсти на всѓ справѓ длѓ кривдѓ данѓи єго мл пану Михаилу Мышцє Варковскому, подстарѓстєму мозырскому, которѓи сѓ єму дєют ѓт кїзѓ Василя Кѓстєнѓиновичѓ ѓстрожого, вѓєвѓды кѓєвского, маршалка Волынское землѓ, старѓсты володимєрского, и ѓт вѓрдника єго дубєнського Гнєвошѓ Вороновичѓ, ѓт слуг, бояр, мещѓн дубєнских и ѓт поддѓнных погорєлєдѓихъ и иванскихъ• ѓ кѓвалтєх и наєздках, бѓєх, грабєжѓх и ѓв ылших многѓх рєчах, што єст ширєи а достѓтѓчнєи мєновитє на выписєх вѓрадовѓх и на рєѓстрах выписаны.

Гдє я, маѓючи росказанє гсѓрское з листѓ гсѓрскими позѓвными ѓт пана Михаила Мышки з вижом з ураду замку гсѓрског луджого даным Иваном Левковичѓм Лѓдуховским и маѓючи при собє сторѓну боярина єго мл пана Григорѓ Годкєвичѓ (!), кашталѓна трѓжкого, з ымєня єго мл Кнїнина на имѓ

¹ У словї «дворьца» єр «ь» домальований з єрѓ «ь».

Сѣнка, а другою сторону – боярина ея мл мнѣни Илиное Острожское з ыменя ея мл Сатыева Остапка // до владничка кнѣза Василева, воеводы киевского, дубенского Гневоша Вороновича ездилъ, хотечи двою позвы гсдрские до кнѣза воеводы киевского ѓ кривдах пана Мышчиных писаныи ѓ Дубне ѡткол сѧ палу Мышце кривды деют положити и рок перед гсдремъ королем его млсто стати ѡзнаимити. И кды есми до Дубна приехал, тоест мѣца сѣнтѣбра шостолнадцѧ днѧ, ѓ волторок, напервѣи передо мною служебник пана Мышчин Матыс Бережецкии владника дубенского Гневоша Вороновича пытал, если з росказаня пана своег кнѣза Костентина, воеводы киевского, албо сам своволне собравшиися з бояры и з мещаны дубенскими и с подданными погорелѣцкими, рачинскими и иванскими• и з ылыми многими помочники своими ѡ колжосот чоловѣков з луки, з рогатинами, з ручницами и з ылыми многими бронями пану Мышце дорогу заежчалъ, як его млсть ѡ ярмарце Луцкомъ для некоторых потреб своих в Луцку был и под Луцком ѓ гаю Липовомъ килка ден стрѣг¹, хотечи его мл якую лѣткост вырадити, а потом ѡ многіе кривды• во владника дубенского права просилъ и реистръ кривдъ поделаных давалъ и людеи, которые ѓ везею в Дубне седат, такжо и грабежов, конѣи, быдла на поруку на поставленѣ ку праву просилъ. А потом я, маючи росказанѣ гсдрское, позвы гсдрские двою ѓ кривдах пана Мышчиных до кнѣза Костентина, воеводы киевского, писаныи Гневошу Вороновичу, владнику дубенскому, в Дубне ѡткол пану Мышце кривды деютъ, покладалъ. И он не толко, абы за пытанемъ служебника пана Мышчина ѡ переѣжчанѣ дороги, якии ѡтказ вделати•, так теж и за жалобою справедливости ведла реистру вчинити и тых людеи з везеня пустити и грабежи, кони, быдло на поруку на поставленѣ ку праву дати мѣлъ, але ещо на тог служебника по колжокрот с кордом ся торгал, хотечи ему лѣткост вырадити, нижли жона ег згамовала. // А потом его на шию сѧ светлицы выпхалъ, и тых листов гсдрских позовных не вчтил и листы подралъ и мене, послалца гсдрского, поличквалъ и кгвалту кликалъ. И я почал ѡт него входити на двор, он ещо мнѣ на порозѣ по зашижу далъ, снат, коли быхмо не вехали•, а он бы нас ѡ горло приправилъ.

193 зв.

Што и виж в раду замку Луцкого, на вси справы пану Михаилу Мышце даныи, служебник мой Иван Лидуховскии, ставши передо мною тыми словы до книг вызналъ, иж кды есмо з дворенином гсдрскимъ паном Тимоѣем Головнею до владника дубенского Гневоша Вороновича до Дубна приехали•, тогды служебник пана Мышчин Матыс Бережецкии напервѣи почал пытати владника дубенского Гневоша Вороновича•, естли з росказаня пана своего кнѣза Костентина, воеводы киевског албо самъ своволне собравшиися з бояры и з мещаны дубенскими и с подданными погорелѣцкими, рачинскими и иванскими и з многими помочниками своими ѡ колжосот конѣи з сагайдаки, з рогатинами,

¹Написано саме так. Очевидно, описка, треба «стерег».

з ручницами и з ынгшыми бронами пану Мышце дорогу заежчал як его мл ѿ ярмарце в ЛуцкѸ• для некоторых потреб своих был и под Луцком Ѹ гаю Липовом колко ден стерег•, хотечи его мл якую легкост вырадити•. А потом ѿ многие кривды на подданных дубенских ведла реиству права просил и реиسترъ ему давал и людеи посажоных на поруку з везеня и грабежов, коней, быдла на поставлене ку праву просил•. А потом пан ТимоѸей, дворенин гсдрский, двои позвы гсдрские Ѹ кривдах пана Мышчиных до кїза Василя, воеводы киевского, писаныи Гневошу Вороновичу, враднику дубенскому, Ѹ Дубне ѿкол са пану Мышце кривды деют•, покладал•, и ѿн не толко, абы мал за ѿпытуванемъ служебника пана Мышчина ѿ пережчане дороги якии ѿказ вделати•, так теж за жалобою справедлвости ведле реиству вчинити и реиسترъ брати• и тых людеи з везеня и грабежи на поруку дати мал•, // але на того служебника пана Мышчина по колжокрот с кордом ся торгал, хотечи ему легкост вырадити•, али ж жона его ѿт того гамовала и ѿнъ его зъ светлицы на шию выпхал и тых листов гсдрских позовныхъ не вчтил, листы подрал и дворенина гсдрского поличжовал и на шию зъ светлицы за двери выпхал и сам на кгвалт кликал, коли быхмо не вехали и ѿн бы нас ѿ горло приправил•.

А так я тую жалобу и ѿповедање дворенина гсдрского и вижово сознање в книги замжовые записати казаль•.

[№ 286] 14. Того ж мсца сентебра йї [18] дїя.

Казано записати. Пришодчи перед нас, Гаврила Василевича Бокия, судю повѣту Луцкого•, а Бориса Ивановича Сову, подстаростег луцкого•, поручонии и вмоцованыи ѿт паней Василевоє Семашковой паней Юлены Карповны Иван [... ...]¹, а другии служебник кнїни Ивановой Четвертегской Мари Киселевны Воитехъ Рыбинский ѿповедали•, и ж што пани Семашковая позвала кнїню Ивановую Четвертегскую• ѿ пожате збожя и ѿ збите служебника своего Андрея Малиновского и ѿ взате коня его з седломъ, з опанчею•, ѿ побране збожя и клач подданных з возы•, што ширей а достаточней на позвех ѿписано•. Ино, деи, пани Семашковая, зволившиися з obu сторонъ, принали себе рок под страченемъ права ѿт сей пришлои недели мсца сентебра двадцат першого дна за чотыри недели мают ѿни на тот кгрунт земленыи сами выехати• и приятелеи своихъ, кого могучи мети, на то вывести и во всем кнїна Ивановал // паней Семашковой водле позву мает са въсправедливити. А пани Семашковая кнїни Ивановой так же во всем Ѹсправедливитися мает•. А естли бы на тот рокъ сторона з них которая выехати и приятелеи своих вывести•, або и выведчи якими-колвек причинами розорвати и того кончити не хотела, тая

---

¹ Залишене порожне місце для вписання імені, яке закреслене, а згори написане слово «Кор».

сторона реч свою тратит•, а сторона, року пилнуючая, ѿт судей своих мает быти захована водле права посполитого и Статуту Земьского•.

И просили, абы то было записано•. Ино мы тоє сознаѣ их ѿчевистое до книгъ замьковых записати казали•.

[№ 287] 15. Того ж мѣца сѣнтебра ѿ [18] днѣ^Δ.

Казано записати•. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого•, земенин гсдрский пан Ильяш Богушевич Несвецкий ѿповедал•, иж пан Януш Ъгриновский поступил ему имениа своего Ъгриновского зо всеми пожитками ѿт мала и до велика водле первог застановеня своего•. И просил ѿ вижа, при котором бы тоє именѣ Ъгриновское и с которыми маєтностями до рук своих взал•.

Ино я з ураду замьку Лужкого давал ему вижом боярина гсдрского красноселского Семена Гордуновича•, который там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж пан Януш Прокопович Ъгриновский при мене, вижу вradoвомъ, и при людех сторонних поступил пану Иляшу Несвѣцкому именѣ свое Ъгриновское з дворомъ, з людми, с полми и сеножатми, з гаєм, з млыномъ, з ставомъ, с пашнею засеяною• и зо всим на все як са тоє именѣ само в себе мает•. А тоест напервѣи // дворъ, ѿ дворе будования светлиц две, промежку ними сени•, на дворе клетка, погреб, на погребѣ хижа з двема прихижки•, изба з сѣнми и с коморою•, стаина рубленаа•, лаянѣ з сѣнми•, быдла дворного волов ѿсьмъ•, коров две с телаты•, яловиц три, бык невпражен, другиѣ – подгелок, свиней шестеронадцатеро•, гусей пѣтеронадцатеро•, каплунов шестъ, ѿ гумне ѿвса ѿсьмдесят кол и двѣ копе•, гороху пѣнадцат возъ, проса ѿсьм кол, сѣна колешна и стирга•, а на поли сѣна шестдесят возъ, при дворе бровар с кадми с котлом, котел горѣлченый с трубами и с кадми, бочок пивных трынадцат, каден пятъ, а прикадков два, став, млын из вымѣлками•, пашнина поли засеяное, жита мац двадцат и полшесты•, а пшеницы полпрѣти мацы•. А то люди ѵгриновские з роботами и их повинностями: Лашко Жулча•, Иванец Дмиш, Степанец, Тишко а Гришко, Матѣец з Бараном•, Яшко с Климком, Иванец, Авдѣи, Панец, Климко, Каленик, Тимош, Яшко•, Хавустовая•, Андреи с Пожичи•, Конаш служба•, а сидит на теселстве. А тые вси сядят на зуполных службах•, а дают плату по шести грошей, по ѿсьми мац ѿвса, по возу сена•, по двоє куръ, прадива по десятку. А то ѿгородники: Филипецъ, Мартинъ, Пашко Гира, воролный, Мотруница, Михъно•, Демьянъ, Павелъ•, дедъ чоботаръ, Матѣоеецъ, Трушь, Козель, Волось бортникъ•. К тому боярѣ: ѿедор а Назаръ•. И то все панъ Янушь Ъгриновский, списавъши на реестра, пустил пану Иляшу Несвѣцкому, хотечи, абы панъ Иляшь Несвѣцкий часу пришълого под тымъ же ѿбычаемъ•, тоє именѣ пану Янушу Ъгриновскому зо всимъ тым в целости подал•.

195

И просил пан Иляш Нєсвецкий, абы то было записано•. А так я тоє сознає вижово в книги замковыє записати казалъ.

195 зв. // [№ 288] 16. Того ж мєса сєнтєбра йї [18] дїя•.

Казано записати•. Пришодчи и постановившия обличє в замку Луццькомъ передо мною, Борисом Ивановичом Совой, подстаростимъ луцкимъ•, земенин гсдрский пан Юхно Богданович Лидуховский, оповедал и сознавалъ, што ж, деи, єми продал четвєртую част имєня своего в Баєви•, так тєж и тую част, которая мнє по смєрти брата моего небожчика пана Ивана Лидуховского водлє права прирочног остала, обадва дворы з будовалємъ, с пашнами, з людми, с полми и зо всакими пожитки малыми и великими, ничего на себє, на жону, на дѣти и на ближких своих не оставуючи, так тєж и двор в мєстє Луцкомъ на вєчност, яснєвєлможному пану єго мл пану воеводе троцкому, гєтману навывшшому Великог Кназства Литовского, старостє мозырскому, державцы лидскому, бєлицкому и сомилшскому пану Миколаю Юрєвичу Радивилу•, на што, деи, єми и лист свои записный под печатю своею и под печатми людєи добрых на то єго мл далъ, в которомъ ширєи а достаточнєи єст описано•, и вжо, деи, тоє имєнє Баєв зо всимъ на всемъ и двор в мєстє Луцкомъ подал єми служєбником єго мл Станиславу Лазницкому•, а Ивалу Тимоѣевичу•, и рєєстръ єми под печатю своею дал, с чим єми тую продажу поступилъ.

И просил пан Юхно Лидуховский•, абы то было записано•. А так я тоє очевистое сознає и добровольное оповєданє єго до книг замковых записати казал.¹

196 // [№ 289] 17. Того ж мєса сєнтєбра йї [18] дїя.

Казано записати•. Пришодчи до мєнє, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцкого•, земенин гсдрский пан Дмитрѣь Rogozєnский, жаловали оповедал на браю свою – на пана Василя а пана Фалєлѣя Rogozєnских тымъ обычаємъ•, што ж, деи, вчорашнегo часу•, мєса сєнтєбра сємогонадцат дїа в сєреду приехал єми до них на право до двора старог оцовског в Rogozни и скоро єми до избы ввошолъ, того ж часу брат мои пан Фалєлѣи, не чинєчи зо мною жадной розмовы толко заразом порвавшия до мєнє вєсполок с паном Василємъ, мєнє самого и служєбника моего Воитєха збили, змордовали и зранили. И в тотъ час при том бою згинул ми там лукъ•.

Длє чого ж на оглєданє ран своих и служєбника своего брал вижом з урадв замку Луцкого служєбника моего Стєпана Климовича•, которыи ран ихъ

---

¹ Нижня частина аркуша на п'ять рядків порожня і закрєслєна вензєлями.

оґледавши и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж видель ђ пана Дмитра Рогозѣжского, ђ голове ралу битую, а в служѣбника его Воитеха видель ђ голове две раны рубаных, а в руки правое палец мезиныи порубан.

И просил пань Дмитръ Рогозѣжский, абы то было записано. А так я тую жалобу-оповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал.

[№ 290] 18. Того ж мѣца сѣнтября ѿ [19] дѣя.

В небытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког, на тот час будучи на мѣспу его Василѣи Дешковский, писар замкѣ Луцког. Присылал до мене земенин гсдрский, пан Павѣл Козинский, жалуючи и оповедаючи тымъ обычаемъ, што ж, дѣи, тых часов недавно прошлыхъ мѣца августа двадцать деватого дѣя в палницу пан Томило Ворона, наѣхавши мощно квалтом на поле его // влостивое Ватинское, стадниковъ его Маѣка а Грицка позбиваль, а потомъ, дѣи, на завтрие в субботу того ж мѣца августа тридцатого дѣя, наславши мощно квалтом врядника своего туличѣвского Пѣтра с подданными своими туличѣвскими на поле Ватинское, коня его влостного гнедого взати казал, ѿ што, дѣи, вжо до него ездил и коня того на поруку просил, а ѿн, дѣи, и до сих часов коня того в себе держит и на поруку его ему дати не хотѣл. В чомъ себе ѿт него кривду и шкodu быти мѣнит.

196 зв.

И хотѣчи з ним ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедаѣ его до книг замковых записати казал.

[№ 291] 19. Того ж мѣца сѣнтября ѿ [19] дѣя.

Приехавши и постановившиса ѿбличѣе в замку Луцком еѣ мл пѣи Василѣя Михайловича Семашкова пѣи Олена Карповна оповедала мнѣ, Борисѣ Ивановичу Сове, подстаростему луцкому, иж малжонок еѣ, небожчик пан Василѣи Семашко, будучи з Божего допущѣния ѿбгажон хоробою и розумеючи то, иж на сем свѣте ничог певѣишог яко час смертѣльный, про то ж еще за доброй памяти и зуполного розуму своег, спросивши задных панов а приятѣлѣи своих до двора своег Здѣнежског, справил тастамѣнт водлуг воли и мысли своеѣ, до которог, дѣи, пѣове а приятѣли небожчиковы, будучи добре свѣдомы воли его и печати свои за ѡстным прошенѣм ег приложити рачили. Яко ж и их млст пан Михаилю Ѳедорович Сѣрбин, хоружич Волынской земли, а старости ч креманецкий пан Гарасим Дахнович, и писар владу здѣшнѣг замку Луцког пан Василѣи Дешковский, а земенин гсдрский пан Ѳедор Хмара Миловский, ставши очевисто сознали и оповѣдили, иж пан Василѣи Семашко водлуг воли и мысли своеѣ ѿстаточное справил тастамѣнт, до которог мы за прозбою ег мл печати свои приложили. Где ж еѣ мл пѣи Семашкова тот тастамѣнт под печатми их млсти и с подписю влосной руки писарѣ владовог передо мною покладала. И был вычитан с початку аж до конца. Которыи

197

тастамент так са в себе маєт: «Во има Сватои живоначалнои Троицы Ѡца и Сына и Светого Дѣа я, Василеи Михайлович Семашко, будучи з Божого допущена хоробою ѡбгажому, розумеючи, иж каждыи хрестанскый члѣкъ не маєт на сем свѣте ничог пелнѣишого, ѡдно смерти, про тож я за доброй памати своєї и розуму сполног, хотѣчи з жоною и з детми своими през лист мой ведомост чинити, напервѣи дѣшу свою полежаю Богу в Троицы единому, а тѣло свое казалом положити в Сватога Спаса на Красном. // И там же на туо церков Сватога Спаса пат коп грѣиѣи, а на церков столечную Сѣго Ивана Богослова пат коп грѣиѣи, на шпитал Луцкую три копы грошеи. А жону свою и дѣти поручаю в опеку и в оборону палу добродѣю моему млстивомѣ, кнѣю Богушу ег мл Ѡедоровичу Корѣдкому, старосте луцкому, браславскому и вѣнничкому, а кнѣю Матѣю ег мл Василевичу Четвертецкому, а палу Михаилу Еловичу Малинскомѣ. И покорне низко чолом бию их млсти, жебы не рачили прозбы моеѣ оставлати, а водлуг сѣг ѡписаня моег на жону и на дети мои млсты а ласкавы быти и ѡпекатиса рачили так, яко паном а вѣрным хрестаном ест пристойно. А што есми записал жоне своєї Ѡлени Карповни вѣно на имѣно моем Зденежу и на Березолупех, на што и лист мой записный еи, малжонци моєи, на полторы тисачи коп грошеи дал, которые лист и тастаментом моим еи при моцы заставаю а имѣня мои Подрѣж, дворец Стругу в Литвѣ, Литогощѣ, люди подлеский в Навозе и в Копыли и Гнидау – то жона моя держати маєт аж до лет сына моег Яна, так теж и до лѣт тог детати, што перед породит, естли ж дѣжку вродит, тогды дѣжам посагѣ по палисот коп грѣиѣи готовых, а по палисот копѣ выправе, а тот посаг и выправу дѣжам моим жона мая (!) маєт дати с тых имѣнѣи вышен помененых, которые еи заставаю до лет детеи моих. А братаничи мои в тьи имѣня вышенпомененныи вступовати и под ею поижкивати не мают, толко жона моя до лѣт детеи своих держати, вживати и посаг дочкам нѣшим с тых имѣнѣи збирати маєт. А што са дотычет долгов моих, кому есми што винен, тоест палу Ивану Ѡлехновичу Борзобогатому Красенскому – двѣсте коп двадцат и пат коп грошеи; кнѣю Ивану его мл Чорторыскомѣ – сорок коп; палу Михаилу Хрѣнничкому – двадцат и двѣ копе грѣиѣи; палу Андрѣяну Короваевичу – тридцат копь; палу Андрею Русину – десат коп; палу Гришку Зубѣ, служебнику пѣа гнезденског – семдесат коп грѣиѣи; Еску, жидѣ луцкому – тридцат и чотыри копы грѣиѣи, в том ест застава – ланцог золотыйи широкийи а ваги в нем ѡсмѣдесат золотых чирвоных, пояс сребреныйи позолотистыйи а два ковыши сребраных – ѡден великийи, другии малыйи: болший под клеиномъ кѣза Крошинског, а менший под моим клеином; Хамжу, жиду луцкому, двадцат и две копе грѣиѣи, в том застава – пояс сребреныйи на ѡксамите а перстен, в котором пат золотых чирвоных; Балкови, жиду луцкому – дванадцат коп; Авраму Мошиевичу, жиду володимѣрскому – семнадцат копь грѣиѣи; жиду луцкому Левѣви – чотыри копы и сорок грѣиѣи, в том застава – ношенѣ пананское с крыжиком; // Саве Миловскому – сто коп грѣиѣи. Тые вси долги жона моя платити маєт с тых

197 зв.

именен моих або пак єстли бы Сава Миловский в тых сту копах грїїєи хотєл взати Гнидаву, тогды жона моя маєт ему Гнидавы поступити и листом его моцно вмоцнити и пашни, которыи на Гнидаве засѣяно, ему пустити•. А служебником моим: Ѳедечку – дворище Игнатовское, к тому – половицѣ пол емуж к томѣ дворищу, што Игнат держал, он сам на себе, жона и дѣти его маюг то держати до живота жоны моеє половицу земли, кром сеножатєи, єстли Яцутичи правом правоватиса не будут, то маюг им половицу поступити. А служебник мой Ѳедечко по смєрти жоны моеє с тым дворцом кому са похочєт, тому служити маєт. А дѣти мои и ниhto з близких моих под нимъ, жоною и дєтми его того дворца поижкивати не маюг, а он сам, жона и дєти его тот дворец держати и вживати маюг, яко влостност свою вечисто. Халєждму ѡтказую десат кол грїїєи и сукно люнское•; Плоти – кона Кутлубая и сукно люнское; Мартижови – копу грїїєи•. К тому теж припомєнул єсми пїа Михаила Тихновича Козижког, иж єсми с ним гандлєвал•, и што коли єсми ему был винєн, то-м ему все заплатил, нижли єсми ѡт него листов своих не брал и за то покорнє прошу єстли бы са в него на што листы мои показали, абы перед кождым правом моцы жадной не мѣли•. А на то справивши сєс мои тастамєнт водлуг воли своеє и печат свою приложивши, дал єсми єг жонє своєи Ѡлєни. А при том были и того добре свѣдоми•, пан Микита его млст Ѳєдорович Сєрбин, хоружич земли Волынское, пан Гарасим Дахнович, старостич креманєдкий, пан Ѳєдор Хмара Миловский а писар замку Луцког пан Василєи Василєвич Дєшковский. И просил єсми их млсти ѡ приложєнє печатєи. Их млст на прозбу мою то вчинили и печати свои к сєму тастамєнту моему приложити рачили•. Писан в Зденєжи лєта Божєго нарожєня тисача па тсог шєстдєсат пєрвог мєца июна двадцат чєтвєртог дїя».

А по вычєтєно тастамєнту просила єє мл пїи Сємашковая, абы то было записано. А так я тоє ѡповєданє, ѡчєвистое сознанє их мл, ѡныи тастамєнт нєбожчика пїа Сємашков слово ѣ слово до книг замковых записати казаль•.

// [№ 292] 20. Лѣт Бож нарож ѿѿѣа [1561] мєца сєнтєбра ѿ [19] дїа.

198

Запис книг замку гєдрськог Луцког•, Гаврила Василєвича Бокєя, суди повету Луцког•, а Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцког.

Што зєменин гєдрський пан Василєи Гулєвич позывал двоима поэвы врадovyми, а потом и листом дєждимъ пїа Юхна Болдановича Лидуховског и брата его Ивана•, иж, дєи, они, записавшиса з нимъ листы своими под заруками на гєдрѣ корола єг млсти стома копами грїїєи, а ему палмадєсат кол•, иж мєли на рок пєвныи до имєня своєго Баєвског с пїом Василємъ зъєхавшиса в том имєню своємъ Баєвє вєдлє листов продажи сєстръ своих во всєм роздєлок вчинити•. Яко ж, дєи, са были изєхали и приятєлєи своих на тот дєл высадили и немало, дєи, рєчєи мєжи собою дєлом розяли были. Нижли, дєи, пнѡвє Лидуховские, недокончивши дєлу, пєрвєи дєлмог своєг, пїа Ѳєдора

Русина отпустили и к тому до гумна збожемъ делит не пустили. А потом, деи, и сами почюши дел доделевати, не хотели и тым зъ запису своег, который на себе дали, выступили и в заруки впали. А панове, деи, делчие его, заховываючиса во всем водле опису их, сказали на них тые заруки в листе их записном помененые гсдру королю его млсти сто кол грїїеи, а пану Василю Гулевичу па тдсат кол грїїеи и при том в сєм зоставуючи, што они сами межи собою розделили, а к тому и 8 илших многих речах межи ними розделок вчинили, на што и лист свои делчии ему дали под заруками на гсдра корола его млсти двемасты копами грошеи, а ему, яко стороне, стома копами грїїеи. А они, деи, яко тых зарукъ на них сказаных, так теж и в листе делчюм

198 зв. // и добровольного розриваня своего, што сами межи собою розделили и дѣлу делчих его, што имъ через служебников своих и листом своим ознамили держати не хочут. Кд тому, деи, пан Юхно Лидуховский недавно прошлых часов мсца априла двадцатог дїа в неделю попа их посполитог баевског на има Есиѳа збил, змордовал. А так, деи, тот пол того ж часу 8тек са з жалобою своею до врадника его баевског Яна Кгрушевског. И просил за то, абы его до дому его ошпровадил, а кгда ж его ошпровадивши, ишол до двора пїа своег, в тот, деи, час пан Юхно Лидуховский, перенемши того врадника ег Яна Кгрушевског безвинне збил, змордовал, а потом, деи, мсца иона осмог дїа в неделю тот же врадник его Ян Кгрушевский, замышлявши людем его на роботу, ишол до двора пїа своег, тогды, деи, пан Юхно Лидуховский з слугами и помочниками своими, перенемши ег перед ворота члѣка его Карпа, тог врадника ег Яна Кгрушевског збили и зранили в ногу правую и при нем двох члѣков пїа Василевых Жука и Павла, мелника, збили и зранили. И на тот, деи, час в тог врадника его згинул мешок аксамитный, в котором, деи, был секгнет сребренный, важил шест золотников серебра и копа грїїеи готовых. Якож тот врадник его тьи бои свои и зранене подданных пана своег на враде замку Луцког оказывал и до книгъ замковых записати давал, за которыми позвы, так теж и за листом децкованым на роки припалье, кгда рок стая их в замку Луцком стати был припал, пан Василеи Гулевич перед нами са становил зо всим доводом своим ку праву готов был и пилност в том чинил, хотечи водле позвов и листу децкованог справедливости

199 // своее себе доводити. А пан Юхно Лидуховский, яко за позвы на рок от нег позваныи, а ч са был поставил, але в право вступовати и ему зв отказе быти не хотел, поведаючи, иж брат его пан Иван Лидѳховский с тог света зышол, а по смерти, деи, его тьи листы-позвы владовые погинули, не маю, деи, с чог ему ошказывати. И то поведивши, пошол от нас проч, так теж и за децким на рок от децког зложоньи пан Юхно Лидуховский ку праву сам не стал и никог ку ошказу з моцдо зуполною на месцпо свое не присылал ани которое причины

слушноє до владу ѿ собе знати не далѣ. А так мы, заховываючи пѣна Василя Гулевича ведлє обычаю права посполито҃г и Статуту Земско҃г, за нестанеѣ пѣна Юхна Лидухо҃ско҃г ку праву, всказали¹ єсмо на нем водлє первого сказаѣя и листу их записно҃г заруки на гсдря корола е҃г млсти сто кол грѣи а палу Василю Гулевичу палдєсат колѣ, за бои попа их бає҃ско҃г двадцат кол грѣи, за подвакролныи бои владника е҃го Яна Кгрѣ҃ско҃г, иж са мени҃т быти шлахтичом – сорок кол грѣи, а за шкоды е҃го – за мешок аксамитныи з шнуром шолжовым – дванадцат грѣи, за сєк҃гнет сребрєныи, в котором ва҃жило сєребра шєст золотников – двадцат и чотыри грѣи и копа грѣи готовых, за бои подданно҃г е҃г Павла мелника сто грѣи, а за бои друго҃го подданно҃г е҃го Жука – палдєсат грѣи. Того всего сумою всказали єсмо на нем до права и з зарукою гсдрскою – двєстє кол грѣи чотырнадцат кол и шєст грошєи, которое всказаѣє ниѣ до книг замковыхъ записати єсмо казали^А.

// [№ 293] 21. Того ж мєца сєнтѣбр ѿ [19] дѣа.

199 зв.

Запис книг замку гсдрьско҃го Луцко҃го• Гаврила Василє҃вича Бокиа, суди повету Лудо҃го•, а Бориса Ивановича Совы, подстаростє҃г луцко҃го.

Што зєменин гсдрьскии пан Юхно Богданович Лидухо҃вскии восполок з братом своим небожчиком Иваном Лидѣхо҃вским позывал перед нас троима поэвы владовыми до замку Луцко҃го•, пѣна Василя Гулевича, первыми поэвы, иж, дєи, он, не ведати за которым правом•, набывши части имєня Бає҃ско҃г ѿт сєстрь их•, пѣи Милжи Василє҃вои Дривинскои пѣи Настаси Янушовои Былє҃цкои•, а пѣи Мари Степановои Мирови҃цкои Богдановєи Лидѣхо҃вских•, которє, дєи, части ѿни, братя их, пнѣвє Лидухо҃вские, по смєрти ѿпѣа своє҃г небожчика пѣна Богдана Лидухо҃ско҃г тым сєстрам своим на выховаѣ до слушно҃го часу были поступи҃ли. И так, дєи, межи собою застановили•, иж на рок певныи, зєхавшиса всѣ сполєчнє, постановєѣє слушноє в тых частєх ѣчинити мелѣ•, на што, дєи, и листы записныє на том собе подавали•. То пак, дєи, сєстры ихъ, не чинєчи досы҃т ѿписом своим кром вєдомости их, брали своєє, тую част, которая, дєи, им до часу слушно҃го на выховаѣ была дана, єму в руки поступи҃ли, с которои, дєи, части пан Василє҃и Гулє҃вич пану Юхну и пану Ивану Лидухо҃вским, владником, слугам и подданым их бає҃ским в боєх, грабєжох и в ѿнимално к҃валтовном влостивых пол и сєножатєи, так дворных, яко и подданных их бає҃ских, кривды и втиски незносные сам чинит, владнику и подданым своим бає҃ским чинити росказуєть. // Другими поэвы, иж, дєи, пан Василє҃и Гулє҃вич, не ведати за которым правом, набывши части имєня Бає҃ско҃г ѿт пѣи Пєтровои Вєчєри҃ча Настаси Ванковны Бєлосто҃цко҃г а ѿт сынов єє а брати Лидухо҃вских – пѣна Сємена и пѣна Тєдєра Пєтровичов пѣом Лидухо҃вским,

200

¹ Помилка писаря. Треба читати: «всказали».

самым владником, слугам и подданным ихъ баевским, так теж в боех, кривды и втиски великие без престани ѓ кгрунте их влостном – в полах, в гаех, дубровах, в сеножатех и в ставех чинит, а владнику, слугам и подданным своим баевским чинити росказуеть и на влостивомъ кгрунте их собѣ робити кажет. А хотечи џт него ведодомост мети, за яким до близкости их пришил, абы сам стал и право свое на тые части перед нами положил и в том са з ними џчевисто росправил. Третие поэвы, иж, деи, часов недавно прошлых мсца иона второгнадцат дѣа в четвергъ, без бытности Юхна Лидуховског, владник пѣа Гулевичов Ян Кгрушевский восполок зъ Янком, служебником пѣа своег, и з ышшими многими помо чниками своими – з людми баевскими, нашодчи модно кгвалгом на двор его ѓ Баеви, владника его баевског Пронца и служебника его Станислава збил, змордовал и зранил и коней двое, которые, деи, были занаты, на џсе дворном, кгвалговне з обору занал и ииших кривдъ немало починил. И в тот, деи, час шкоды немалыи стали, што на реџстре ег џписано, поведаючи, иж на тот час сагаидак з луком, з стрелами – зо всѣмъ на все в сѣнах взато, которые, деи, коштовал двѣ копи грѣи, ѓ владничка его Пронца згнула сукна люнская синая, которая, деи, коштовала полторы копы грѣи, к тому кожух бараии. // ѓ служебника его Станислава на тот же, деи, час згинул клунок з речами, в котором, деи, был жупан зеленыи влоский, за которые был дал две копе грошеи, џднорадок голубыи люнский, за тот был дал две копе грѣи, а готовых, деи, пѣи там же, ѓ тлуможу, полтрети копы грошеи з мешечком згнуло. Абы пан Василеи сам стал и владника своего баевског Яна Кгрушевског перед нами ку праву поставил.

За которыми троима поэвы, кгда рок стая их в замку Луцком стати был припал мсца сентебра семогнадцат дѣа в середѓ пан Василеи Гулевич року ставал, перед нами са становил ку праву готов был и пилност в том чинил через ден аж до вечора, хотечи водле поэвов папу Юхну Лидуховскому ѓв отказе быти и во всем са ѓсправедливити. А пан Юхно Богданович Лидуховский, сам его поэваяши, справедливости своее себе не доводил. И ставши на тот рок перед нами, поведил, иж по смерти брата его небожчика пѣа Ивана Лидѓховског ѓ дворе Баевском тые листы-поэвы владовые погинули и не маю, деи, с чог справедливости своее себе доводити. Пан Василеи Гулевич, хотечи з ним џчевистую росправу принати, давал ему поэвы свои, которыми џн его поэвал. А пан Юхно Лидѓховский тых листов поэвных џт него брати, справедливости своее себе доводити и с ним џчевистое росправы приимовати не хотел. И просил пан Василеи Гулевич, абы в том ведле права был заховал. Мы, видечи пилност и готовост его, а иж пан Юхно Лидуховский сам его поэваяши, справедливости своее себе доводити не хотел и с права проч пошил, с тыхъ причин ѓчинили есмо пѣа Василя Гулевича џт тых поэвов пѣа Юхна Лидуховског волным, што до книг замковых записа ти есмо казали.

// [№ 294] 22. Того ж мѣца сѣнтѣбр ѿ [19] дѣа.

201

Присылаѣ до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростѣ луцког, его млсть пан Михаилу Мышка Варковскѣи, подстаростѣи мозырскѣи, жалуючи ѡбѣажливѣ тым ѡбычаѣм, што ж, деи тых часѡв недавно прошлых мѣца сѣнтѣбра шостог дѣа в суботу врдник ег млсти кнѣа Василя, воеводы кѣевског, маршалка Волынской земли, старосты володимѣрског, дубѣнскѣи Гневош Воронович, наславши ѡмыслѣне модно кѣвалтом мѣщан дубѣнских а ѡтамана погорелѣцког Ивашка Хомичича зо всими людми погорелѣцкими на властныи кѣрунт имѣня моего ѡ дуброву Варковскую занали стада моего варковског два валахи гнедых, валах сѣрыи ѡарбованыи а валах вороныи, а тринадцат свереп стадных и до Дубна ѡтогнаѣи, гдѣ я, маючи дворенина гсдрьског на вси справы даног, пѣа Тимоѡея Головню и вижа з урадѣ замку гсдрьског луцког Ивана Левковича Лидуховског и з сторонами до врдника дубѣнског Гневоша Вороновича служѣбника своѣг Матыса Бережѣцког, тых чотырох валахов и тринадцати сверепъ на поруку просѣчи посылаѣи и ѡн на поруку не дал и на того служѣбника моего до корда са торгал, хотѣчи ему лѣгкост вырадѣти, нишли жона его ѡт тог гамовала. А потом его ѡ шию зъ светлицы выпхал.

Якож и тот дворѣнин гсдрьскѣи пан Тимоѡея Головня, на вси справы его млсти пану Мышцѣ даныи, и виж з урадѣ замку Луцког Иван Лидуховскѣи, стаящи передо мною, тыми словы до книг вызнали: «Кгды, деи, есмо до врдника дубѣнског Гневоша Вороновича до Дубна приѣхали, на тот час с нами стороны были боярин его млсти пѣа Григоря Ходѣевича // з ымеѣня его млсти Кнегинина на има Сѣнко, а другиѣи сторона – боярин еѣ¹ млсти кнѣи Илиноѣи з ымеѣна еѣ млсти Сатыѣва [.....]². А так служѣбник пѣа Мышчин Матыс Бережѣцкѣи во врдника дубѣнског Гневоша Вороновича почал тых конѣи чотырох валахов, а тринадцати сверепъ стадных и ииших грабежѡв ведла реѣстрѡ на поруку просѣти. И ѡн не толко, абы мел тѣи валахи и сверѣпы стадныи и иишиѣи грабежи на поруку дати, але ещѣ на тог Матыса колжокрот до корда са торгал, нишли ег жона ѡт тог гамовала и ѡн его на шию за дѣвери выпхаль. А потом и мене, дворенина гсдрьског, спѡличковал, так теж и мене, вижа, ѡ шию зъ светлицы за дѣвери выпхаль. И ку тому видѣли есмо, иж ѡтаман погорелѣцкѣи Ивашко Хомичич зо всими людми погорелѣцкими, наѣхавши злодеѣским ѡбычаѣм но чѡ на властныи кѣрунт имѣня Молодавског, за колѣцами проса и грѣчки пожали десат дѣен и тоѣ просо и грѣчку до сѣла своѣг Погорелѣцког ѡтвозили. Якож и тѣи знаки, куды тоѣ просо и грѣчку до Погорелѣц везено, видѣли.

201 зв.

¹ «еѣ» випавлено з «его».

² Закреслений пропуск у текстѣ для вписання именѣи.

И, хотєчи пан Мышка ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тоє ѿповедає его млсти и сознає дворенина гсдрьског и вижа замку гсдрьског луцког в книги записати казал*.

[№ 295] 23. Того ж мсца сєнтєбр ѿ [19] дїа.

202 Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцкого, земенин гсдрьский пан Фалєлїи Иванович Рогозєнский жаловал ѿбтєжливе ѿт брата своего пїа Василя и сам ѿт себе // ѿповедал тым обычаем на брата своего пїа Дмитра Рогозєнског, иж, дєи, тых часов ѿ середу прошлую мсца сєнтєбра сємогонадцат дїа брат мой пан Василєи ездил до нег в дом, просєчи права на подданных его ѿ збитє служєбника своего Андрея. То пак Дмитрь права дати и справедливости на подданных своих вчинити не хотєл и ещє над то пїа Василя словы неядтивыми соромотил и з дому своего его вынал. А потом того ж дїа брат наш пан Дмитрь Рогозєнский, приехавши за нами вслєд до домѸ нїюг, способившисє з многими служєбники и помочниками своими, и вшодчи до избы, модно, зброино – зь луки, зь мєчми, не чинєчи зо мною жадное розмовы, мене самог и служєбника пїа Василєва Андрея Пискоровског збили и зранили.

Дла чого ж на ѿгледає ран своих и служєбника¹ пїа Василєва, брал Ѹ мене вижом боярина красносєлског Ждана, который ран их ѿгледавши и ставши передо мною тыми словы сознал, иж видєл на палу Фалєлїю Рогозєнском на ѿбличи правое стороны рану рубаную, а в Андрея Пискоровског Ѹ бровє над правым ѿком рану пробито кривавую.

И хотєчи пан Фалєлїи Рогозєнский з братом своим, пїом Дмитром ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедає его и вижово сознає до книг замковых записати казал*.

202 зв. // **[№ 296]** 24. Того ж мсца сєнтєбра ѿ [19] дїя.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцкого, врадник его млсти кїза Александра Фєдоровича Чорторыског мстишинский Ян Кожанєц, жалуючи ѿбтєжливе и ѿповедаючи на пїа Ивана Олєхновича Борзобогатог Красєнског тым обычаем, иж, дєи, ѿн вчорашнєг часу мсца сєнтєбра ѿсмогнадцат дїа в четвєртъ за росказанємъ пїа своего, кїза его млсти, маючи вижа враду замку Луцкого боярина гсдрьског красносєлског Сємена Гордуновича и людєи добрых сторонних – врадника его млсти маршалка гсдрьског пїа Кирдєєва вербаєвског Степана и двох подданных з Вербаєва Есипа а Макара, к тому боярина гсдрског пїа кнєздєнског Максима Мишковица зь Ерославиц. Посылал з ними служєбника кнїжєтског Лазора

---

¹ «и служєбника» написано двічі.

Смолжу и при нем подданных кѣза его мсти мстишинских и полгановских до пѣа Ивана и до пѣа Иляша Борзобогатых з листы его королевской мсти наляпоминальным и позовными ѿ подданных кѣза его мсти, которых ѿ везало¹ своем держат, так теж и ѿ грабежи. Ино, деи, кгда тот служебник кнѣи Лазор Смолжа з вижом и з людми сторолними вышеи поменеными до Красног приехали, там имъ пѣа Ивана Борзобогатог не повелили и казали его в Рыканех, которое имѣе мает по жоне своеи. Они того ж часу с Красног ехали до Рыкан и там приехавши, кони свои поставивши, сами ѿвошли в двор пѣа Борзобогатог, хотечи ему листы гсдрьскии дати. То пак, деи, врадник пѣа Борзобогатог рыканский [.....]² Тристенский, маючи при себе помощников своих ѿ колжодесат члѣка, поткавши их посрод двора // и, не допускаючи их до пѣа своего, там же, перед вижом, служебника кѣза его мсти Лазора Смолжу збил, змордовал и листы его королевской мсти з него зъ шапкою збил, так теж и сторон позбивал и з двора за ними гонил, аж, деи, заледва перед ними болотом са ѿтопили. А кгда бы, деи, на болото не повтекали, снат бы их на смергъ позабивали. Яко ж, деи, ѿдног с них боярина пѣа Кирдеева [.....]³ нѣт ведома естли забит або ѿсажон, которог, деи, и до сих часов немаш. И в тот, деи, час при том бою шкод немало им поделано: ѿ врадника пѣа Кирдреева вербаевског сукна лунская знета, сабла, булава ѿборвана и копа грѣи ѿпната, а в боярина пѣа кгнезденског Максима хустку с патманадцатма грошми взато; в Нестера с Полганова – сверепу зъ седлом зъ, епалчею и кордъ, ѿ Марка зо Мстишина – сверепу зъ седлом и жеребатем, а в Савки Петринича – кон зъ епалчею побрано.

203

Яко ж то и виж врадовый боярин гсдрьскый красноселский Семѣн Гордунович, ставши передо мною тыми ж словы сознал, иж за посланемъ врадника мстишинског при листех гсдрьских, кды приехали с Красног до Рыкан, и поставивши кони, сами есмо ѿвошли в двор, то пак врадник рыканский Трыстенский, маючи при себе помощников своих колжодесат члѣка, споткавши нас посред двора и, не допускаючи насъ до пѣа Борзобогатог, ѿдно там же заразом напервейи служебника кѣза его мл Лазора Смолжу рогатиною стал бити и шалку з него з листы гсдрьскими збил. Так теж сторон и подданных кнѣих, которые с нами были, позбивал и поранил, з двора за нами гонил, аж есмо заледва перед ними на болото повтекали. И в тот час им так мног шкоды // поделано, яко ту ест вышеи меновано. А потом, приехавши до имения его мсти кѣза Чортгорыског Мстишина, ѿгледал есми збитых и пораненых. И видеел есми в служебника кѣжог, в Лазора Смолжи, на головѣ рана битая кривавая, на плечах две раны синих битых, а на руце кривавая битая; ѿ Марка мстишинског рука правая вса збита, а в лѣвое руки нижеи

203 зв.

¹ Треба читати: «ѿ везело»

² Пропуск місця в тексті для вписання імені.

³ Закреслений пропуск місця в тексті для вписання імені.

локта рана колотаа; Степана збито*, то т не может (!), а ран на нем незна чно. А одного с них – боярина пїа Кирдеева*, Макара верблѣежског, которог и до сих часов нѣт, не ведомо, естли забит або ѡсажон, бо его знаити не могли*.

И просил владник мстишинский, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казаль*.

[№ 297] 25. Того ж мса сѣнтѣбр ѿ [19] дїя.

Казано записати. Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцкого, земени гсдрьский пан Моисей Мурич Чагадаевич ѡ вижа, при котором бы мел дѣхати во имене свое ѡтчизное – в Коршовец, которое перед правом владѣ замку Луцкого ѡкупил в Хазка, жида луцкого, в осмидесят копах грїеи.

204 Ино я з ураду замку Луцкого давал есми ему вижом служебника моего Ждана Аристовског, котори там бывши и ѡттола приехавши, ставши¹ передо мною, тыми словы сознал, ижъ тамъ, приехавши до Коршовца, напервей подал палу Муричѣ двор зо всим будованѣм // и ѡселею, ѡ дворе будованя – изба чорная з сѣми, против избы клет, подле клетки сырник, за сырником кухня, на дворе два зѣрубы, ѡдин на избу, други – в столпѣе, толко три стены, клюна непокрыта и двор не ѡгорожон*, на селѣ ѡдно два члѣки. В то есми пїа Моисей Муричѣ двезал, в моц и в держанѣ его подал*. А в дворѣ маелности Хазковы быдла рогатог – коров чотыри с телаты, клача воронаа, гусей десетеро, павов три*, ѡ грѣбе на дворѣ сена немного, а подле клуни два стожки жита, ѡ што есми Хазку жидѣ зложил рок ѡт судовог сказаня за чотыри недели, абы са с тым зо всим до тог часу з двора Коршовецког вывозил.

И просил пан Моисей Мурич, абы то было записано. А так я тое вижово сознаѣ в книги замковыя записати казаль*.

[№ 298] 26. Того ж мса сѣнтѣбр ѿ [19] дїа.

204 зв. Казано записати. Што земени гсдрьский пан Януш Прокопович Ѕгрыновский позывал позвы владовыми до замку Луцкого пїа Иляша Богушевича Несѣвцког, именуючи яко бы жона его без бытности ег, кгда ѡн до Луцка ѡдѣжчал, мешкавши час не малыи в дому его яко в приятела своего, ѡказоваючи ему прихилност ведле повиноватства, иж до чу свою змовили за нег. Он, деи, виде чи зычливост ее, зверившиса еи, дал еи в захованѣ вси листы свои – права, привилы и твердости на именя, кулчии и заставныи // и што, деи, колвек якии листы были приналежащи на именя его и на презыски*, к тому две сватости сребреных позлотистых с камѣнемъ – то, деи, все з собою

¹ Слово «ставши» написано двічі.

побравши мсца июла двадцатого дѣа в палницѣ з дому его Вгрыновског до имени своег Несвѣча выехала, што ширей а достаточней на позвех ест описано. За которыми позвы, кгда рок стая их в замку Луцкомъ стати был припал, пан Иляш Несвѣцкии восполк зъ жоною своею перед пѣом судею и пѣом подстаростим становилса, ку праву готов был и пилност в том чинил аж до третег дѣа, хотечи пану Стрыновскому в отказе быти и в том са ему водле позву вправедливити, а пан Януш Стрыновскии позвавши его, ач са был на рок постановил, нижли справедливости своее себе доводити ани в том водла позву очевистог мовеня с пѣом Иляшом Несвѣцким приимовати не хотел.

И просил пан Иляш Несвѣцкии, абы то было записано. А так стае и пилност его до книг замковых ест записано•.

[№ 299] 27. Того ж мсца сѣнгебр ѿ [19] дѣа.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Собы, подстаростег луцкого, земени гсдрьскии повѣту володимѣрског пан Иван Петрович Калусовскии, оповедаючи тым обычаем, иж, деи, земане гсдрские повету Луцког пан Михаилу и пан Василеи Григоревичи Привередовскии // взяли и позычили в него посполитою рукою тринадцат коп и двадцат грошеи, которые пѣзи мели ему в дом его до Калусова принеши, на рок пѣзныи оудати, тоест на ден светого Семена мсца сѣнгебра первого дѣа, ничим са не вымовлаючи – ни оубою, ни службами гсдрьскими, ани жадными причинами. Яко ж и лист их записныи под печатми и с подписми властных их рук мѣ показовано и был вычитан, ѿ котором так ест доложено, иж если бы панове Привередовские на тот рок описаныи пану Калусовскому оных пѣзи тринадцати коп и двадцати гршеи не оудали и в дом его до Калусова не принесли, а того року чим-колвек похибили, то маю т пану Ивану Калусовскому тыи пѣзи з совитостю заплатити, тоест двадцат коп, шест коп и сорок грошеи, в которых пѣзех, так в совитости, яко и в ыстияне мает и волен будет пан Иван Калусовскии кром жадного права и позывая, одно з вижом врадовым ѿ три члѣвки их подворищных, в котором именю их, в Привередови або в Баеви, где он самъ похочет, модно са ѿвезати, а их к рукам своим держати и вживати або во всеи той суме ѿ двадцети в шести копах и в сороку грошох кому хотечи заставити, в том ему волност дали и кому тых людеи пан Калусовскии заставит, тогда они вже их в тог окупати маю т. А естли бы они сами, жоны, врадники, слуги их або хто иишии, тог ѿвазая в люди их пану Ивану Калусовскому // чим-колвек заборонати и людеи его млсти не поступили, то са описали, иж кождыи с них пану Ивану заруки заплатити мает по двадцети копъ грошеи и всю шкоду и наклады ему на слово его нагородити•, што ширей а достаточней на листе их записном ест описано•. То пак тот рок описаныи вже давно минул а они, деи, водле опису своег и до сих часов грошеи пану Ивану Калусовскому не оудали. И не хотечи на том оуд

205

205 зв.

них большєи шкоды своєи приимовати, просил ѿ вижа, при котором бы са в люде их малъ ѡвезати.

Ино я з ураду замку Луцког посылал єсми вижом Ивана Адамовича, дворенина гсдрьског, которы там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж служебник пїа Ивана Калусовског [.....]¹ за розказаєм пїа своєг а за листом пїов Привередовских при мнє, вижу врадвом, и при людех сторожних был ѿ Привередове и хотєл са ѡвезати в три службы людеи подворищьных. Ино пїѡве Привередовские ѡвезаня не поступили а ѡпису своему досыт не чинили, поведаючи, иж мы гроши маємо и пану Калусовскому их ѡтнєшчи мамо², але ѡвезаня не поступимо. Служебник пїа Калусовског, ѡсветчивши мною и сторонами, ехал проч•.

А так я тоє ѡповедає и вижово сознає до книг замковыхъ записати казаль•.

206

// [№ 300] 28. Того ж мєса сєнтєбръ кѡ [22] дїа.

Казано записати. Пришодчи и постановившиса ѡбличнє в замку Луцкомъ передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцкимъ, земанжи гсдрьские повету Володимєрског пїи Милжа Василєвая Дривинская•, и пїи Маря Степановая Мировицкая Богдановны Лидухожског, ѡповедали и сознавали, иж, дєи, што которая част имєня Баєвског по смєрти брата нашог небожчика Ивана Богдановича Лидухожског правом прирожоньмъ на нас припала, яко в дворе, в людех, в поллах, в сєножатєх и во всих пожилках•, яко са здавна тая част небожчикова сама в себе и в обыходєх своих маєт•, так теж и в подворю, которое єст в мєстє Луцкомъ. Ино мы, яко первєи сєго через малжонков своих тут на врадє ѡповедали, так и тепєрєчи сами визнаваем, иж тую всю свою част на нас спалую, то со всим на вєє ничего сами на себе и на ближих своих не ѡставуючи, спустили и продали єсмо на вєчност за двадцат кол грїєи личьбы литовской даждѡ нїѡму пану Василю Гулевичу•.

И просили, абы то было записано. А так я тоє ѡчевистое сознає, добровольное ѡповедає ихъ в книги замковые записати казаль•.

[№ 301] 29. Того ж мєса сєнтєбра кѡ [26] дїа•.

Казано записати. Писал и присылал до мєнє, Бориса Ивановича Совы, подстаростєг луцкого, єго млст кїзъ Януш Кузминич Жєславский, жалуючи ѡбтєжливе и ѡповедаючи•, на бояр и подданых єго млсти пїа Григорєвых пїа Сєнюты Лаховецког тым обычаем, иж, дєи, єго млст кїзъ Януш посылал

¹ Пропуск мєся писарєм в текстї для вписаннє именї.

² Треба читати «маємо».

врадника своего жєславског // пїа Гаврила Вєрбовєджког*, до именєи своих Колжу а Чолгузова выбирати платов и доходов, которых, дєи, с тых иминєи ѿ давных часов не выбирано*. И кгды ж, дєи, тот врадник єго млсти*, жаславский пан Вєрбовєджкий, выбравши платы и доходы, єхал до єго млсти с пїзми, тых часов 8 волторок прошлыи мєца сєнтєбрѧ двадцѧ третєго дїѧ, тогды, дєи, боярє и подданныє пїа Григорѧ Сєнютинѧ, доведѧвшисѧ того, иж ѿн с пїзми єдет, прєєхавши єму дорогу доброволную, розбойным ѿбычаємь єго самого збили и ѿкрутнє шкодливє зранили, с которых ран невѣдомо, будєт ли жив. И то, што-колвє при нєм было, тых пїзєи кїзѧ єго млсти, которєє ѿн был выбрал*, и к тому маєтности єго – то всє в нєг поѿтнимали, а єго за мєртвогѧ покинули. И в тот, дєи, час многїє шкоды єму поделали, которых всїх шкод рєєстръ меновитє¹ списаныи в сєбє быти повєдаєт*.

И хотєчи єго млст кїзь Януш ѿ то мовити, просил, абы то было записано*. А так я тую жалобу и ѿповєданє єго млсти до книг замковых записати казал*.

[№ 302] 1. Лѣт Бож нарѡж ѡф ѿа [1561] мєца ѡктєбрѧ в [2] дїѧ.

Казано записати. Присылали до мєнє, Борисѧ Иванѡвича Совѧ, подстаростєг луцког, земанє гєдрьские*, пан Ѳстаѡєи и пан Андрѣѧн Кѡроваєвичи Сєлєцкие, жалуючи ѡбтєжливє на кїзѧ Матѡѣѧ єго млсти Василєвича Чєтвєртєнскогѧ и ѡповєдаючи* тым ѿбычаємь, што ж, дєи, тых часов недѧвно прошлыи мєца сєнтєбрѧ двадцѧ третєг дїѧ 8 волторок, єго млст кїзь Матѡѣѧ Чєтвєртєнский самъ ѡсобѡю своєю з слугѧми, з боярѧи и многими поддѧльными своими, наєхавши моцнѡ кгвалтом // на влѡстивыи кгру(н)т имєнѧ их Сєлєцкогѧ*, влѡстивыє полѧ их ѡраныє и як потреба зготованыє збожємь своимъ посеѧл, так двѡрныє полѧ, якѡ и поддѧльных их*. А потом, дєи, того ж дїѧ, єхавши моцнѡ кгвалтом* по влѡстивѡм кгрунтє их – по землѧ Сєлєцкоѧ*, в дєревєх знѧки понатєсьѧвал*, в чѡм собє шкоду и кривдѧ немѧлую бити мєнѧ т*.

207

Длѧ чѡгѡ ж на ѡбвожєнє и на ѡглєданє тых шкод поделѧных брали в мєнє вижомъ з ураду замку Луцкогѧ боярина* гєдрьског красносєлцкогѧ Ѳєдѡрѧ Коллуна, которѧи там быѧши и ѡттолѧ приєхавши, ставши прєдѡ мною тыми словѧи сознѧл*, иж будучи мнє в пїѧ Ѳстаѡѣѧ и в пїѧ Андрѣѧнѧ Кѡроваєвичѡв за ѡбвожєнєм ихъ, маючи при собє сторону, видєл єсми полѧ зѡранѡг и житѡм засєѧног якѡбы на тридѧт дєн*. К томѧ теж видєл єсми в дубѡвє в дєревєх знѧки понатєсьѧваныє на чѡтырєх дєревєх*. И повєдѧли мнє пїѡвє Кѡроваєѧчи, иж то влѡстивую землѧ их, которѡю ѡни сами пахали, кнѧз Матѡѣѧ єго млст Чєтвєртєнский моцнѡ кгвалтом посеѧти, так теж и в дубѡвє нїѡи влѡстивѡи в дєревєх знѧки починити казал*.

¹ Виправлено з «меновити».

И хотечи ѿ то мовити, просили, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ их и вижово сознаѣ до книг замковых записати казаль•.

207 зв. // [№ 303] 2. Того ж мсца ѡктѣбрѣ [2] дѣа.

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстар(ост)ег лужког•, земаѣ гсдрьские пан Ѡстаѡѣи и пан Андрѣян Короваѣвичи Селецкие, жаловали ѡбтажливѣ на служебника ег мл пѣа Михаилова Елова на Станислава Вилгорског и ѿповедали тым ѡбычаем, што ж, деи, тых часов в понедѣлок прошлыи мсца сѣнтября двадцат деватог дѣа поехали есмо были до Лужка за волоящиною, хотячи пѣом выбирчимъ ѡддати и приехали есмо до Велицка в дом корчюмныи за прозбою пѣа Иваницког. То пак, деи, в тот час врдник велицкии Станислав Вилгорскии, не ведати длѣ которои причины, звазняишисѣ на нас безвинне, мене Ѡстаѡѣя, и служебника моего Васка збил и зранил. И в тот час з брата моего Андріана пѣзи серебщина ѡт ѡсминадцати сох згинули, в чом собе жалѣ шкодѣ немалую быти менѣт.

Длѣ чого ж на ѡгледаѣ ран брал в мене пан Ѡстаѡѣи вижом боярина гсдрског красносѣлског Ѡедора Колуна. Которыи ран их ѡгледадавши и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж видеѣл въ пана Ѡстаѡѣя рану рѣбаню через правое ѡко, а в служебника ег Васка на правои руке рана нижеи локта рубаная•.

И хотечи пѣѡве Короваѣвичи ѿ то мовити, просили, абы то было записано. А так я жалобу и ѿповедаѣ их и вижово сознаѣ до книг замковых записати казаль•.

208 // [№ 304] 3. Лѣта Бож нарож ѡф ѣа [1561] мсца ѡк[тѣбра] г [3] дѣа в патнищу.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужког, подданныи его млсти пѣа Николая Юрѣвича Радивила, воеводы тродког, гѣтмана навылшного Великого Кнаѣства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского•, белицког и сомилшского Шлома Левѣвич, жид мѣста Лѣцког•, жаловал плачливѣ а ѡбтажливѣ ѡт матки своѣи Халны, ѡт брата своего Юхна и сам ѡт себе и ѿповедал тым ѡбычаем, иж, деи, нынѣшнего дѣа по нишпорнои годинѣ, без бытности ѡлца нашего и нас, сынов его, его млст пан Григорѣи Чаплич самъ ѡсобою своєю з служебниками своими и з служебниками пѣа Клосовского, старосты ѡльцког, з Щасным Камѣнским а Матъсом крацдом и з вышшими многими помочниками своими, не вѣдати длѣ которое причины, приехавши молдно квалтом на домъ наш, ворота дворные порубали и ѡкна светличныѣ з улицы повыбивали, а добыишисѣ в дом ѡлца нашего Лѣвѣа и нас, сынов его, искали, хотячи нас ѡмыслне позабивати и, впадши до светлицы, мало матки нашои не

забили, котораа, падаючи на ногах его, выпросившися с плачом, заледва втекла. И в тот, деи, час, яко то в свата наши жидовские ѿ кучках, што есмо шат и илших речии наших в светлицы мѣли, то все на тот час погинуло•. Напервей скрижка, в которой было пѣзеи готовых тридцат коп грошеи, што был княз Яков Аловицкий прислал•; двѣ ткажи перловых, золотыми цатками засажоныи, которыи коштовали полгоста коп грошеи•; два поасы серебряных позлотистых, в которых важило серебра дванадцат гривей, два тузины, лыжок серебряных; кубков чотыри два позлотистых, коштовали // семдесат коп грошеи, в других двох важило серебра чотыри гривны, дванадцат дукатов, перлы великими ѿсажованы, што сестра наша на шии ношовала•; вѣнец з двадцатма перстенми – то все з скрыжкою погинуло•. К тому шаты, которыи были в светлицы на жерди, тоест кожух кунни, влоским сукном критыи, на нем ѿсмь княѡлеи серебряных позлотистых; другии кожух лисии•, кучма соболая – коштовала дванадцат коп грошеи•. А потом, послышавши, што сѧ люди збирают дла обороны дому, ѡни, всѣдши на кони, ехали з дому и, выехавши на влицу, ѡповедали на горло ѡлцеви нашому и нам, сыном его, в чом собе жали шкоду немалую быти мена т.

Дла чого ж на обвожење и на ѡгладане ктвалтовного наеханя, брали в мене вижом служебника моего Степана Климовича, которыи там бываши и ѡттола пришедши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж будучи в дому Левѣвом, видеѡл ворота дворные, дверы сѣнные побиты и порубаны, а ѡболоны светличные повыбиваны и ѡкна порубаны.

И просил Шлома Левѣвич, абы то было записано. А так я жалобу и ѡповедање его и вижово сознање в книги замковыи записати казал.

[№ 305] 4. Того ж мсца ѡктября ѣ [5] дѣа.

Казано записати. Под вѣдомостю его млсти пѣа Петра Богдановича Загоровского, маршалка гсдрьского, справцы староства Луджого. Суд Бориса Ивановича Совы, подстаростего луджого. А на тот час при том были их млст княз Иван Жижемский•, княз Остаѡеи Василевич Соколский•, пан Михаилло Иванович Ѡщовский•.

// Смотрѣли есмо тои справы. Ставши перед нами за позвы владовыми на рок припалыи ѡбоа сторона: земане гсдрьский пан Григорей Игнатович Дчжуса жаловал на брата своего пана Михаила Дчжусу, иж, деи, ѡн держит болшеи людеи и земля над мене, брата своего, во имєнях наших сполных ѡтчизных, тоест в Лахове, в Болотковцах, в Новгородчичах и в земли Почапской, а мнѣ во всем том дѣлу ровного вечистого дати не хочет•. Ѡ што, деи, вжо есмо неоднократно под заруками записы своими ѡписовалися и роки на роздѣлок в тых наших имєнях приимовали и делчих своих на тьи роки выводили. А брат мой, пан Михаилло, впор свои ведучи и записом своимь досыт не чиначи, мнѣ в тых имєнях наших ѡтчизных и до сего часу дѣлу вечистого

не дал, для чого єсми его и перво сего был припозвал перед врад здешний замку Луцкого•. То пак брат мой, пан Михаилло, не хотачи зо мною перед врадомъ здешнимъ росправы принати, але хотачи•, проволоку в том чинити и мене ку шкодѣ приправовати, отозвалса до гсдра его млст•. Врад нам рок праву зложивши, отослал нас с тою справою до гсдра его млсти•. А там намъ будучи в Вилни, обачивши шкоды и наклады свои, взяли єсмо то з obu сторон приателєи своих: пѣа Павла Оражского и пана Василя Андѣевича – дворан гсдра короля его млсти, а служебника его млсти пѣа Миколая Радивила, воеводы вилєнского•, пѣа Михаила Данилєвича•, которые, выслухавши жалобы моеи и отпору брата моего, нас погодили, а заруки промежку нас з obu сторон вморили и рок нам роздѣлку положили по Велицєдни в тыждєн свата прошлого року теперешнего шєстдєсат первого, ку которому роздѣлку вечистому в тых имєнях наших, тоєст в Лахове, // в Болотковцах, в Новгородчичах и в зємли Почапской на том промежку нас застановили, и ж мы з обудву сторон за листом гсдрьским на тот рок описаныи мєли єсмо дєлчих своих вывести – пана Михаила Еловича Малинского а пѣа Ивана Петровича Чаплича•. А єсли бы с тых дву которыи-колвєк албо и обадва за ѳоробою або за акою илшою причиною на том роздѣлє в нас сами быти не могли•, тогды они на свое мєстцє моцни так же двох дєлчих за листом своимъ намъ до тых именєи наших выслати. А они мѣли нам тыи имєня наши наполю ровню роздєлити, на што єсмо обадва позволили и сами са доброволнє в заруки поддали. Єсли бы брат мой пан Михаилло або я того постановєня нашего вилєнского полнити не хотєл, то г мєл вины гсдру королю его млсти заплатити двѣстє коп, а стороне держачои постановєнє – другую двѣстє коп грошєи. Ино кгды тот рок припадал, я перед роком за двѣ недѣли брата своего пѣа Михаила просили и напминал, и жє бы он восполок зо мною к дєлчим нашим описаным до пѣа Михаила Єловича и до пана Ивана Чаплича ехал и их прозбами своими на рок роздѣлку нашего впєвнили. То пак брат мой, пан Михаилло, до ихъ млсти зо мною ехати, так теж на рок припалыи в тых имєнах наших вышєи поменєных дѣлу ровного мнѣ выделитьи и постановєня доброволнє принатого полнити не хотѣл, а тым в заруки сам на сєбє положоньє попал•. Пан Михаилло, чиначи на то отпор, повѣдил, што, дєи, ты, панє Григорєи, панє братє, на мєнє жалуєш, и жє бых я постановєня нашего перед приатєлми з obu сторон принатого полнити не хотєл•, то са тут явнє покажє, хто не полнит постановєня, и жє-м я перед рокомъ // потрикрот до панов дєлчих посылал, так до его млсти пѣа Михаила Єловича Малинского, яко и до пѣа Ивана Чаплича•, нижли их млст за илшими справами своими на тот роздєлок до тых именєи наших на рок описаныи быти не поспѣли. И показал лист пана Михаила Еловичов и другии – пѣа Ивана Чапличов, и ж они к тому року быти не поспѣли•. А пред са ж, дєи, хотачи я полнити постановєнє наше, впросил єсми был на то дєлчим приатєла своего его млст пана Степана Шумского•, нижли в тот час з Божого доущєна жона моя с того свѣта зошла•, а я не толко жє

бых мел во *именях дел приимовати*, але будучи в смутку и самъ есми ѿ собѣ не вѣдалъ. Пан Григорей повѣдил, иж, вже после року описаного жона твоа умерла, але а до тебе перед роком посылал зата нѣог, пана Рагозу, и звал есми тебе до панов делчих, ты зо мною ехати не хотѣл, а што тут листы панов делчих покладаеш – тыи листы помочи тебе не чинат, бо в листе застановена нашего виленского ест описано, иж мы обадва сполечне, панов делчих своих впросивши, до имѣней наших вывести мѣли. И положил лист под печатми приятелей своих з obu сторон принатых постановена виленского. На то пан Михаилу ѿпор чинил. «Што са ты, пане Григорей, в tych *именях* наших дѣлу домагаеш, я тобѣ дѣлу не бороню и завжды хочу его с тобою мѣти, ѿдно ты первей чини постановеню и описови досыт, кгда tych *людей*, которых еси позаставлял, выкупиш и в дел поставиш, я с тобою готов во всем роздел вѣчныи *принати*». Мы, обачивши лист постановена их виленского, казали есмо вычитати, в котором так доложено, иж панове делчии их, выехавши там, до tych *именей* вышей помененых, мают пѣа Григора запыгати, естли он тые люди повыкуповал, што позаставлял // и естли их до того року всех выкупит, тогда перед тыми делчиии мает значне показати и довести, иж ихъ всех окупил. А естли бы их до того року помененого не выкупил, тогда первей тые их делчиии мают оных *людей* заставных службу, подачки и вшелакии повинюсти и широкост земель их, которых они вживають, списати и, выведаяши са ѿ tych *людей* достаточне, перво мают водла Бѣа и речи справедливое так, якобы на обе сторонѣ без кривды было и напротивко tych *людей*, которыхи ест ѿ пѣа Григора в заставѣ, так теж много *людей* и с таковыми ж пожитками, службами, кгрунтгомъ, яко под тыми заставными людми в tych же *именя* вышей описаных палу Михаилови напротивко tych *людей* заставных в дел вѣчныи подати. А в част пана Григореву тые люди заставные так же в дел вѣчныи пустити. А потом всѣ *именя* их вышей помененые зо всеми пожитками малыми и великими, яким-колкек *именем* названы быти могут, част ихъ обудву, што которыхи з них держаль, каждую реч на место спустивши, в ровныи дел на вечност промежку них розделити. Нижли еще перед тым дѣлом пан Григорей невѣстце своеи, паней Михайловой, десат коп грошей позычных подле обовазана своего мел ѿдати и то в том листе описано, иж кривды з obu сторон, яко пан Григорей ѿ пана Михаила себе и подданным своимъ кривды и втиски великии в многих речах, так теж и пан Михаилу ѿ пѣа Григора самого и ѿ подданных его себе и подданным своимъ быти менили. Ѿ том промежку них так застановили, иж мают они обадва в долеглости своеи и подданных своих вси кривды на реистра списати и с тыми реистрами перед тым дѣлом вышей наменьлымъ за двѣ недѣли обослатиса, абы вѣдали, хто до кого и ѿ што дѣло мает. А кгда ж са mezi них во всем дел докончит, тогда они на он же час, яко сами ѿсобами своими ѿдин другому подле tych *реистров*, которыхи промежку себе подадут, перед тыми ж делчиии *всправедливитиса*, так теж и подданных своих с obu сторон, кому которыхи // з

210 зв.

211

дѣлу са ѿстанѣт, маюг там же поставити, а тые их дѣлчии не ѡтѣжчаючи ѡттол з ымена их, на ѡбе стороне подлѣ реѣстру и рѣчи справедливое до конца справедливост чинити маюг. И што кому на ком присудат, то моцны будут тые ж дѣлчии на них и ѡтправити подлѣ ѡбычаю права и Статуту Зѣмского. А они, ѡбѣдвѣ стороне, яко пан Михаило, так и пан Григорѣи, сами и подданныи их в том дѣлчим ани их ѡтправчимъ противни быти не маюг, што ширѣи а достаточнѣи на листѣ их еднажком ест ѡписано*. И повѣдил пан Михаило, иж пан Григорѣи тых пѣзѣи десати коп грошеи, которыи тут написаны, небожчицы жонѣ моѣи не ѡтдал*. Пан Григорѣи повѣдил: «Што-м я был жонѣ твоѣи винѣн, то есми еи заплатил и кгда рок роздѣлжу нѣшюму по свате прошломъ Велицѣдни был припал, тогды жона твоя тых пѣзѣи мнѣ са не впоминала». И поискивал на нем зарук ѡписанных*. Пытали есмо: «Чим бы того доводил, иж естли бы перед роком ѓ брата своего, пѣа Михаила, з реѣстрами ѡ кривды свои и подданных своих был албо и до панов дѣлчих своихъ ездил*». Пан Григорѣи повѣдил, иж з реѣстрами ѡ кривды списанныи до брата своего посылал перед роком за две недѣли и то ему за часу припоминал, абы с ним восполк за листом гсдрьскимъ до панов дѣлчих ехавши, на рок до имении наших впросилъ*. Ку тому са пан Михаило не знал, а ѡн теж сведоцтва жадного не показал. Мы, выдачи впорѣ их великии и не хотачи их далѣи ку болшим шкодам и накладом приводити, але хотачи межи ними милост братерскую и добрую приазнь ѓмоцнити, ѡныи заруки, в листѣ их еднажком ѡписанныи, на сторону ѡтложили и вже есмо то вечнѣ ѓморили, иж они ѡдин на другом тых зарук поискивати не маюг. А што са дотычет роздѣлку вечистого во именах их, тоест в Лахове, в Болотковцах, в Новгородчичох, // и в земли Почалской*, на то есмо имъ з ураду рок земский зложили ѡт сего дѣна недели мѣца ѡктября патого дѣна за чотыри недели под страченѣмъ права, на которыи рок ѡни ѡбоа сторона перед тыми ж дѣлчими своими, в листѣ их еднажкомъ поменеными, там в тых именах вышеи помененых – в людех, в полах, в кгрунтѣхъ и во всаких пожитках ѡт мала и до велика, ничим не ѡтступуючи листу своего еднажкого постановѣния вилѣнского, але кром зарук ѡт нас враду вморонных, при моцы его зоставуючи, полнити и во всем роздѣлок вечныи принати мает*, на што ѡни ѡбоа сторона позволили и то полнити ѡбѣцали, нижли ѡни ѡбадва згодившиса, с тых дѣлчих своих помененых пана Ивана Чаплича выпустили. ѡдно толко его млст пѣа Михаила Ела з обу сторон на тот дѣл до имении своих мѣти маюг, ѡбовазуючиса под тым ѡбычаем, иж естли бы з них которыи на тот рок, ѡт нас враду зложоныи, в тых именах выделить або акими колвек причинами розрываючи того кончити не хотѣл, тогды дѣлчии ихъ з обу сторон полбовяныи – его млст пан Михаило з вижом врадovým стороне року пилнуючои и постановѣния их вилѣнского держачои*, в тых именахъ вышеи помененых во всем половицу ровную модно выделить и ѡ вшелакие кривды справедливост слушную вчинити мает*. И што его млст дѣлчии ихъ промежку них налезком своимъ вчинит, то вже ѡни вѣчне

211 зв.

а не ѡтмѣнне держати мают. А што са дотычет тых пѣзеи десати коп грошеи, которыи пан Григорей повѣдает, же их не вѣстце своєї, паней Михайловой, ѡтдал, а пан Михайло повѣдил, и ж не ѡтдал, на том есмо застановили, и ж пан Григорей там же на тот час перед паном дѣлчимъ мает доводити. Естли же их ѡтдал albo нѣт, пак ли бы доводу чинити не хотѣл, тогда пан Михайло правом на немъ поискивати мает, а дѣлдѣлом пред са быти маеть.

А потомъ пан Григорей жаловал на брата своего, пѣа Михайла, // ѡ двое имее: Сѣяныи Гаи и Садки, которых, дѣи, мы, дошодчи правомъ з выроку велможного пѣа его млсти пѣа Миколая Радивила, воеводы вилѣнского, под паном Гарасимом Дахновичом и его маткою, а тых наших имѣней ѡтчизных были есмо ѡбадва сполне в держалю, ни жили потом, будучи мы вины з выроку его ж млсти пѣа воеводы вилѣнского, с тых же наших именей пану Клименту Воиничу и пану Григорю Гулевичу за вѣно жен их суму ѡписаную, тоест сто и шестдесат коп грошеи, а не маючи мы чим того долгу заплатити, ино тые ж имена наши Сѣяныи Гаи и Садки брат мои за дозволенемъ моим заставил в той же сумѣ пѣзеи – в сту и в шестидесат копах грошеи пану Велцеславу Подлажскому и дали есмо тии пѣзи пану Клименту Воиничу и пану Григорю Гулевичу – затем пана Дахновича. Где я ѡт давных часов с части своєї половицу тых пѣзеи – ѡсмыдесат коп грошеи – брату своему, пану Михайлу, даю, а ѡн в мене пѣзеи брати, именей вызволити и мѣ половицы мои выделитьи не хочѣт. ѡ што вже есмо будучи ѡ Вилни перед паны а приателы своими застановене вчинили, и ж брат мои пан Михайло, приехаяши з Вилни к дому, тии пѣзи – ѡсмыдесат коп грошеи колин (!) колвек без року ѡт мене взати, а по взалю ѡных пѣзеи за чотыри недѣли в тых наших именах – в Сѣяном Гаю и в Садкох – в людех, в кгрунтѣх и во всих пожитках мне половицу мою выделитьи мѣл, в чом заруками са ѡбвезал под двѣмасты копами грошеи. Ино я вже поколжокрот тии пѣзи ѡсмыдесат коп грошеи брату своему пану Михайлу даю, хотячи в тых именах половицу свою к рукам своимъ мети, а пан Михайло, брат мои, ѡт мене пѣзеи взати и мѣ дѣлу в тых именах поступити и выделитьи не хочѣт, а и ж не полнит постановена своего, доброволне перед приателы принатого, тым в заруки перепал. Мы пытали его: «Чим бы того доводил, // абы ему коли тии гроши дават мѣль?» Пан Григорей подпирал того листом еднацким постановена вилѣнского, в котором са водле жалобы его знашло. И показал лист сознана вижова – служѣбника его млсти кѣза Богуша Ѡедоровича Корѣлжого, старосты луцжого, браславжкого и вѣницжого, в котором вызнаваѣт, и ж пан Григорей тии пѣзи брату своему при нем давал, а ѡн ихъ в него не брал. Которому листу вижовому пан Михайло вѣры не дал и к тому са не знал, абы ему коли брат его тии пѣзи давати мал. А пан Григорей свѣдоцтвом того не подпирал, вижа при себе не мал и выпису с книг замковых не показал. С тых причин и ѡную заруку на сторону есмо ѡтложили, а тии пѣзи ѡсмыдесат коп грошеи пану Михайлу ѡт пѣа Григора тут же в права взати казали. А ѡ тии имена Сѣяныи

212

212 зв.

Гаи и Садки рок земский з ураду есмо зложили ѿт сего дѣа недели мѣа
ѡктебра патого дѣа за чотыри недели•. На которыи рок пан Михаило брату
своему пану Григорю в тых именах во всем половицу на вѣчност водлуг
постановена еднаккого и застановеля нашего врадового выделити маеѣт•. Пан
Михаило гроши ѿт брата своего взал и то выполнити обецаѣл•. А што са
дотычет, иж имъ рок ѿт нас владу зложон за чотыри недѣли ку роздѣленю
имеѣи их, так во именахъ их ѡтчизных – в Лаховѣ, в Болотковях, в
Новгородчичах и в Почалскои земли, так теж и в других именах, тоест в
Сѣаном Гаю и в Садкох, ино ѡни, зрозумѣвши, што тыи имена их не в одном
мѣсте, а на ѡдин рок всему тому досыт вчинити не могут, то сами промежку
собою в том погодили и нам ѡбѣавили, иж кгда тот рок, ѿт нас владу
зложоныи, припадеѣт, а ѡни са коло тых именаи дѣломъ забават, тогды на тот
213 рок пан Михаило и пан // Григорей до тых имѣнеи – до Сѣаного Гаю и Садков
– служебников своих маюѣт послати и по половицы тых имѣнеи на себе через
послалцов своих держати и вживати маюѣт до тых часов, покол ѡни з собою
роздѣлок вечистыи а неѡтмелныи, кром жадное проволоки, примут. На то
ѡни ѡбоа сторона позволили.

А так мы застановеѣе наше врадовое и добровольное позволеѣе ихъ до книг
замковых записати казали. А ѡни, ѡбоа сторона, выписы с книг под печалю
пѣа подстаростего собѣ побрали•.

[№ 306] 5. Того ж мѣа ѡктебра патог дѣа•.¹

Казано записати. Передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим
луцким ѡбличне в замку гсдрьскомъ в Луцку их млсть кѣзь Матѣѣи Василевич
Чѣтвертеѣнский, княз Дмитръ ѡлександрович Буремский, пан ѡедор а пан
Андрей Ивановичи Русины, пан Гридко Елович Букоемский, пан Яцко а пан
Томило Вороны Боротинский, пан ѡедор Хмара Милояцкий а пан Богдан
Андрѣевич Перекладовский, ѡдностаѣне вси ѡповедили и визнаѣли то, иж,
дѣи, зѣехавшиса нам дѣла потребъ наших и земских до замку гсдрьского
Луцкого, писал и присылал до нас ѡтец Иѡна его млст архимандрит
жидичинский, ѡповедаѡучи, иж позвал его перед гсдра корола его млсти
прѣѡр костела Луцкого панны Марыи кѣзь Саварын, мѣначи, жебы ѡн
кгвалгом на влостномъ кгрунте того костела а на акоисъ ѡлицы Татарскои
213 зв. колжось домов побудовати и пожиток // собе привлащати мѣл•. И жедал нас
ѡтец архимандрит за то, естли быхмо мы за предков его млсти зешлых
архимандритов жидичинских ѡколо того подвора, которое его млсть в мѣсте
Луцком на ѡлицы Жыдовскои в паркане ѡт Стыра к манастыру
Жидичинскому водле держаня предков своих держит и вживает и ѡ ѡлицы

¹ Між рядками праворуч над першим рядком прописана заставна латинська літера “R”.

Татарскои, где бы была, якую вѣдомост мели•, абы есмо тоє вѣдомости своеє вызнаѣ наше на писме его млсти дали. Ино мы, маючи вѣдомост ѿт предков своих ѿ том подвори архимандричомъ, а ѿ той вѣлицы Татарскои в мѣсте Луцком вѣдомости жадное не маемо•, ани есмо того слышали, абы коли татарове в мѣсте Луцком домами своими мешкат мели•. А веджо чого есмо свѣдомы и теж чого невѣдомы, дали есмо на то ѿлѣу архимандриту жидичинскому лист вызнаѣя нашего под печатми нашими•. Яко ж и лист свои на то ѿт себе его млсти даньи передо мною покладали и был вычитан с початку аж до конца, который лист так са в себе маєт: «Я, Матѣѣи Василевич Четвертєнский•, Дмитръ Александрович Буремский, ѳедор а Андрей Ивановичи Русины•, Грицко Єловиц Букоємский, Яцко а Томило Вороны Боротинский, ѳедор Хмара Милояшкии а Богдан Андреевич Перекладовский•, ознаимуємъ симъ листом своимъ каждому вобец, кому того будет потреба вѣдати, иж зъехавшиса нам дла потреб наших и земских до замку гсдрьского Луцкого•, писал и присылал до нас ѿтец Иѳона, архимандрит жидичинский, ѿповедаючи, иж, деи, позвал мене перед гсдра корола его млст преѿр костела Луцког панны Марыи княз Севарин•, мѣначи яко бых я кгвалтом на влостном кгрунтє того костела а на якоисъ вѣлицы Татарскои колкос // домов побудовати и пожыток себе привлащити мел. И жедал нас ѿтец архимандрит за то, естли быхмо мы за предков его млсти зешлых архимандритов жидичинских ѿколо того подвора, которое его млст в месте Луцком на вѣлицы Жыдовскои в парканѣ ѿт Стыра к манастыру Жидичинскому водлє держаня предков своих держыт и вживаєт и ѿ вѣлицы Татарскои, где бы была, якую вѣдомост мели, абы есмо тоє ведомости своеє ку помочы праву и ѿ держалло справедливости его млсти сознаѣ свое справедливе на писме его млсти дали и перед владом то вызнали•. Ино мы подлуг лет своих кождыи з нас зособна, яко надалєи ведаючи с предков и ѿлцов своих паметаючи а будучы есмо виныи рєч справедливую вызнати•. Так вызнаваем и всимъ вобец даємъ вѣдати, иж николи есмо ѿ том не слышали и не вѣдаєм, абы коли в том мѣсте гсдрьскомъ Луцку вѣлица Татарская быти мела. Никакое вѣлицы Татарское и татаров, который бы ѿбаватєлством и домами мешкати тут мели•, и нине не ѿдно вѣлицы Татарское, але и назвиска того нет•. И болшеи вѣлицам не єст назвискъ, кромъ толко вѣлица Троцкая, котораа идєт к мосту великому кривому•, другаа вѣлица Жыдовская•, третая Орманская•, а четвертая – до Глушца•, которыйи з давных и вечных часов всимъ вобец значны и ведомы сут. Яко ж подлуг лет и памяти нашої, иншии лет ѿт шестидєсат и далєи, иншии – ѿт патидєсат, а иншии – ѿт сорока лет. И ещє з ѿлцов своих то слыхаючи и ведаючи аж до сєго часу иначеи того не вѣдаємъ ани паметаємъ, ѿдно так вѣдаємъ, иж тоє подворє манастырское, которое и тепєр єст в месте Луцком на вѣлицы Жидовскои // ѿ парканє в кутє ѿт Стыра за многих прошлых архимандритов жидичинских завжды к манастыру Жидичинскому в спокоином держалло и вживалло было. А иншии ниhto в тоє

214

214 зв.

подворе николи са не впираше, не держал и не вступовал, але и до сего часу архимандриты жидичинскии тоє вышеи менованое подворе ку цркви Божои к манастиру Жидичинскомѣ держали и вживали того спокойне. Яко ж есмо то вси сполочне до книг владовых замку гсдрьского Луцкого визнаши и особливе на то сознаши и ведомости своеє его млсти оцу Ионе, архимандриту жидичинскому, сєс лист¹ наш под печатми нашими дали. Писан в Луцку лета Божего нароженя тисеча палсот шестдесат первого мєца сєнтября семогонадцат дїа».

А по вычтєно того листа оцєц Иона, архимандрит жидичинскии, через писанє листу и служєбника своего Макара Фєдоровича, просил мене, абы то было записано. А так я тоє очевистое сознає и лист ихъ млсти признаныи слово ѣ слово до книг замковых записати казал и выпис с книг под печатю моею его млсти оцїу Ионе, архимандриту жидичинскому, на то дал.

[№ 307] 6. Того ж мєца октєбра ̄ [6] дїа.

Казано записати. Пришодшы в замок и постановившыса ѡбличне передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцкимъ, пан Иван Яцковиц Борзобогатыи Красєнски, ключник, городничьи, мостовничьи и воит луцкии, пан Грицко Василєвич Посолєжо, Стецко Лєжкович, Томило Костюкович, Мицко Яцкович, Василєи Луканович а Фєдор Грибкович, – бурмистры мєста Луцкого, ѡповѣдили и визнавали тым обычаємъ, // што ж, дєи, будучы намъ на справах мєстских ѣ мєстє гсдрьскомъ в Луцку, писал присылал до нас оцєц Иона его млсть архимандрит жидичинскии, ѡповєдаючи, иж позвал его перед гсдра корола его млст, прєѡр костєла Луцкого панны Марьи кїзь Северын, мѣнєчы жебы ѡн кгвалтом на влостном кгрунтє того костєла а на якоисъ ѣлицы Татарской колжось домов побудовати и пожиток себе привлащити мєл. И жєдал нас оцєц архимандрит за то, естли быхмо мы за прєдков его млст зєшлых архимандритов жидичинских ѡколо того подвора, которое его млсть в мѣстє Луцком на ѣлицы Жидовской в паркєнє ѡт Стыра к манастиру Жидичинскому водлє держана прєдков своих держыт и вживєт и ѡ ѣлицы Татарской, гдє бы была, якую вѣдомост мєли, абы есмо тоє вѣдомости своеє визнає нїє на писмє его млсти дали. Ино мы, маючи вѣдомост ѡт прєдков своих ѡ том подвори архимандричомъ а ѡ тои ѣлицы Татарской в мѣстє Луцком ведомости жадной не маємо ани есмо того слышали абы коли татарове в мѣстє Луцком домами своими мешкат мєли. А вєд жо чого есмо сведоми и тєж чого невѣдомы, дали есмо на то оцу архимандриту жидичинскому лист визнаши нашего под печатю мєста Луцкого. Яко ж и лист свои на то ѡт себе его млсти даныи, передо мною покладали и был вычитан с початку аж до

¹ Треба читати «лист».

колца, которыи лист так са в себе мае́т: «Я, Иван Яцкович Борзобогатыи Красенский, ключник, городничьи, мостовничьи и воит луцкии, Грицко Василевич Посолеико, Стедко Лелкович, Томило Костюковиц, Мицко Яцковиц, Василеи Луканович а Федор Грибкович – бурмистры места Луцкого, ознаимуемъ симъ листом своимъ, иж седачы нам на справах местских // в мѣсте гсдрьском в Луцку, писал и присылал до нас отец Иона, архимандрит жидичинский, оповедаючи, иж, деи, позвал мене перед гсдра корола его млст преѡр костела Луцкого панны Марьи княз Северын, меначы, жебых я кгвалтом на влостномъ кгрунте того костела а на якожь длицы Татарской колкос домов побудовати и пожиток себе привлащыти мела. И жедал нас отец архимандрит за то, естли быхмо мы за предков его млсти зешлых архимандритов жидичинских около того подворя, которое его млст в мѣсте Луцком на длицы Жидовской в паркане от Стыра к монастыру Жидичинскому водле держаня предков своих держит и вживаеъ и о длицы Татарской, где бы была, якую ведомост мели, абы есмо тое ведомости своее ку помочы праву и одержалю справедливости его млсти сознаеъ своее справедливе на писме его млсти дали, и перед владом то вызнали. Ино мы подлуг лет своих кождыи з нас зособна яко надалеи вѣдаючи и с предков и оцов своих паметаючи а будучы есмо вилини реч справедливую вызнати, так вызнаваемъ и всим вобец даемъ вѣдати, иж николи есмо о том не слыхали и не вѣдаемъ, абы коли в том мѣсте гсдрьском в Луцку длица Татарская быт мела. Никакое длицы Татарской и татаров, которыи бы обавате́лством и домами мешкали тут мели и нине не одно длицы Татарское, але и назвиска того нет и болшеи длицам не естъ назвискъ, кромъ толко длица Тросцкая, которая идет к мосту великому кривому, другая длица Жыдовская, третья Орманская, а четвертая до Глушца, которые з давных и вечных часов всим вобец значны и ведомы сун. Якож подлуг лет и памети нашео иншыи лет шест- // десат и далеи, иншыи от патидесат, а иншыи от сорока лет и еше з оцов своих то слыхаючи и вѣдаючи аж до сего часу. Иначеи того не вѣдаемъ ани паметаемъ, одно так вѣдаемъ, иж тое подворе монастырское, которое и тепер естъ в месте Луцком на длицы Жидовской в парканѣ, в куте от Стыра за многих прошлых архимандритов жидичинских, завжды к монастыру Жидичинскому в спокоиномъ держалю и вживалю было. А иншыи ниhto тое подворе николи са не впирали, не держали и не вступовали, але и до сего часу архимандриты жидичинский тое вышеи менованое подворе ку цркви Божои, к монастыру Жидичинскому, держали и вживали того спокоине. Яко ж есмо то вси сполочне до книг владовых замку гсдрского Луцкого вызнали, и особливе на то сознаия и вѣдомости своее его млсти оцу Ионе, архимандриту жидичинскому сес лист наш под печало места Луцкого дали. Писан в Луцку лета Божего нароженя тисеча патсот шестдесат первого мца сентебра второгонадцат дѣна.»

215 зв.

216

А по вычтєно того листа ѿѣц Йона, архимандрит жидичинский, через писанє листу и служебника своего Макара Ѳедоровича*, просил мене, абы то было записано. А так я тоє очевистое сознає и лист их вызнаныи слово ѿ слово до книгъ замковых записати казал и выпис с книг под печатю моею его млсти ѿлцу Йонє, архимандриту жидичинскому, на то далъ.

216 зв. // [№ 308] 7. Того ж мѣца ѡктября ѿ [8] дѣа.

Про памєт казано записати*. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого*, маршалок гсдрьский его млст пан Петръ Богданович Загоровский, ѡповедаючи, иж што мел рок с кѣзем Матѡѣмъ Четвертепскимъ становитиса перед гсдремъ королем его млстю в некоторых кривдах своихъ по зъеханю службы теперешнее военное иѡлантской за чотыри недели*, на што и выпис гсдрьский его млсти в себе быти менил. И, маючи лист корола его млст ѡтрочоныи, посылал с тым листом гсдрьскимъ, яко сего дѣа, в середу, мѣца ѡктября ѡсмого дѣа, до кѣза Матѡея Четвертепског, жебы са вже на тот рок по зеханю воины иѡлантское за чотыри недели не становил, с которого листу и копѣю его млст дано*. При котором ѡтдавало того листа был вижом служебник мой Ждан Бортновецкий, а стороны – врдник єє млсти панєи Михаиловое Свинское кочкаровский Тишко и боарин єє млсти кѣни старостиной креманєдхой серницкий Макар.

Которыи виж там бывши и передо мною ставши, до книг замковых тыми словы вызнал, иж служебники его млсти пѣа Загоровского Андреи Новосєлский а Ѳедор давали лист корола его млст кѣзю Матѡѣю Четвертепскому ѡт пѣа своего и копѣю с того листа его млст дали, на которой копѣи и рок кѣзю Матѡѣю Четвертепскому ѡзнаимили стати перед гсдрем его млстю ѡ сватом Николи зимнем близкопришлом, которое свато маєт быти в року теперешнемъ шєстдєсат первом мѣца декабра шостого дѣа.

А так тоє ѡповедає его млсти пѣа маршалка и вижово сознає до книг замковых єст записано*.

217 // [№ 309] 8. Того ж мѣца ѡктября ѿ [8] дѣа.

Про памєт казано записати*. Писала и присылала до мене, Борыса Ивановича Совы, подстаростего луцкого*, єє млст пѣи Петрова Чуплича Шпановская пани Маря Козьчальна, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаємъ, иж, дєи, тых часов недавно прошлых мѣца сєптебра двадцат пѣтого дѣа в четвєргъ послала єє млст была боарином своим Ѡмелком Ѳєдвичом до Бѣлева Татариновой сємъ коп грошєи долгу, што была єи виина, а к торгу – другим подданнымъ своимъ Яцком Пугачєвичом две мапы пшеницы на продажу, к тому масла пѣт горшков а сыров тридцат*. То пак, дєи, в тот час боарин єє млст панєи Богушовой, подскарбиное, Яцко Гумєлницкий, перенємшы тых

людеи моих площенских на добровольной дорозе, мощно кгвалтомъ самих поймавши, до везеня ѡсадил, а тыи пѣзи сем коп грошеи литовских в бодрина еѣ млст взал, так теж кона его и сверепу подданного еѣ млст з возом – с пшеницою, з маслом и з сырми и зо всим на все, што-колвек на возе и при них было, то все побрал, а тых, деи, людеи еѣ млст и до сих часов ѡ везеню держит и выпустити не хочет, в чом себе еѣ млст пани Петрова Чупличова ѡт него жал и шкоду немалую быти мениг.

И, хотачи еѣ млст ѡ то мовити, просила, абы то было записано. А так таа жалоба и ѡповедаѣ еѣ млст панѣи Петровои Чуплича Шпановское панѣи Мари Козѣчалны до книг замковых ест записано*.

// [№ 310] 9. Того ж мсца ѡктября ѿ [9] дѣа в четвергъ позно.

217 зв.

Казано записати. Пришодчи в замок Луцкии перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, преѡр кваштора Луцкого палны Марьи кѣзь Севарын*, жаловал и ѡповедал на пѣа Ивана Борзобогатого, ключника, городничог, мостовничого и воита луцкого, тым ѡбычаем, иж, деи, вжо на колжокрот покладад ми право на жида луцкого Игуду Шломича ѡ спущене ставу моего Новоставского и ѡ многии шкоды мои через того жида подѣланые, што ширѣи а достачнѣи на арацѣ и на выписе вradoвом меновите ест ѡписано, справедливости скуточное вчинити не хочет. Где ж, деи, и тых часов за великими а частокротными доукама моими ѡ волторок прошлыи пан воит перед вижом замковым и при добрых людѣх зложил ми рок певныи, яко на нынешнии деи, ѡбещуючи мнѣ справедливост вчинити. Я на тот рок, ѡт него зложонныи, маючы при себе вижа вradoвого зъ замку служебника вѣ, сего дѣа споражу аж до вечора пилност есми в том чинил, хотачи себе справедливости своѣи доводити. А пан воит, зложивши мнѣ рок праву, сам до мѣста не был и никому того суда на мѣсто свое не злецыл, ѡдно ма болшеи ку шкоде и накладом приправует.

Яко ж то и виж вradoвыи служебник мои Ждан Бортновецкии, ставши передо мною ѡбличнѣ, тыми ж словы сознал, иж княз Севарын, преѡр кваштора Луцкого, сего дѣа споражу аж до вечора при мене, вижу, и при людѣх сторонних в дому воитовском был, ѡжидаячи пѣа воита, и пилност в том чинил, а пан воит сам не бывал и никому того не злецыл.

А так жалоба и ѡповедаѣ кѣза преѡрово и вижово сознаѣ до книг замковых ест записано*.

// [№ 311] 10. Лет Бож нарощ ѿѿ ѿ [1561] мсца ѡктября [10] дѣа.

218

Про памат казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, его млст кназ Александро Андрѣевич Сонгушковича Кошерскийи, маршалок Гсдрьскийи, ѡповедаючы тым ѡбычаемъ,

иж, деи, вчинил есми был торгъ с панею Михайловою Тихновича Козинскою, городничюю володимѣрскою, на тисачу мац жита, а малжонок еѣ его млст пан Михайло Козинский прирек ми за то добрым словом своим, иж мѣла ми третего дѣа задатку сто золотых дати. А естли бы мнѣ третего дѣа задатку водлѣ приречѣня своего не дали, тогды торгъ торгом не мѣл быти, на што и листы были справены•. Тогды пан Михайло Козинский лист мои до себе взал, а своего листу, што мнѣ мѣл дати, зодрал, так теж и задатку ста золотых мнѣ не дал. А в моем листѣ написано, иж вже пани Козинская сто золотых мнѣ задатку дала, а я, деи, и до сих часов жадного пѣза в них не брал•. При котором, деи, торгу нашом был при мнѣ виж враду замку Луцкого боарин гсдрьский краснѣлский Юрко. Он тому добре сведом, абы водлуг вѣдомости своеѣ передо мною вызнал•.

Яко ж то и виж врадовыи боарин красносѣлский Юрко, ставши передо мною тыми словы сознал, иж его млст кѣзь Александро Кошѣрский при мнѣ, вижу врадовом, вчинил торгъ с панею Михайловою Козинскою на тисачу мац жита. И за то ег млст пан Михайло Козинский прирек, иж после торгу третего дѣа мѣли задатку дати кѣзю Кошѣрскому сто золотых, на што и листы были справлены•. То пак пан Михайло Козинский лист кѣза Александра Кошѣрского собе взал, а свои лист, которыи мѣл дати его млсти кѣзю Кошѣрскому, зодрал ани задатку водлѣ приречѣня своего третего дѣа ста золотых не дал.

А так тоѣ оповедаѣ кѣза Кошѣрского и вижово сознаѣ до книг замковых ест записано•.

218 зв. // [№ 312] 11. Того ж мѣца октебра ѣи [11] дѣа.

Казано записати. Передо мною, Борисомъ Ивановичомъ Совою, подстаростим луцкимъ, в замьку гсдрскомъ Луцку•, постановившиа обличне прѣор костела Лудкого палны Мари кназ Северин самъ через себе, а отец Иона, архимандрит жидичинский, через приятела и дмоцованого своего пѣа Венедикта Богдановича за суполною молдо на листѣ ему даного добровольное постановление свое с обудву сторон вчиненое оповедали и до книг то княз Северин, прѣор луцкии, тыми словы вызнал, иж што, деи, позвал есми был листы гсдрскими позовными перед его кролевскую млст оца Иону, архимандрита жидичинского, такимъ обычаемъ, мѣначи, иж его млст не ведати за чимъ на влостномъ кгрунте того костела Лудкого палны Марии на Татарскои влицы колкос домов мощно кгвалгом побудовал и пожиток себе з нихъ привлащил•, яко то ширѣи на позвех гсдрских ест описано•. За которыи, деи, позвы рок от мене оцу архимандриту зложоныи перед гсдрем его млстю стати кгда припал•. Тогды са, деи, есмо обоя сторона на тот рок

становили, нижли, иж гсдрь корол его млст с потребы речи посполитое¹, за рушенемь всех земель палства его млсти гсдрского Великого Князства Литовского на службу его млсти гсдрскую и земскую военную до земли Июлантское вси sprawy судовыйи на илшии часть отложивши и туоу, деи, справу, котораа мнѣ з оцпом архимандритом мела быт, рачил его кролевскаа млст за тыми ж позвы отложити по роспущеню воиска с теперешнее службы военное за шест недел. То пак я, обачивши великий непожиток с частог поволокана на такъ дорогу неблизкую, и про неспособность здоровья своего а звлаща сподаваючиса и ожидаючи старшого и подавца своего Мелхиора в неомешканом часе были тут, в Лудку, через приятели некоторые обославшиса есмо зъ его млсто отцом Июною, архимандритом жидичинским. А на то с обудву сторон позволяючи, абы межи его млсто а старшим моимъ, кгда тут, в Лудку, будет в той мере, яко позов несет вгодливе, обычаемь едналным а на вечныи часть слушныи конец са стати мог. На том есмо постановили, иж вже року теперешнего, которыи по роспущеню воиска зъ земли Июлантское в шести неделах перед гсдрем его млсто становитиса нам припадает з обудву сторон так я, яко и отец архимандрит // жидичинский, сами через себе и моцованых своих пилновати и ку праву становитиса не маемъ и внивеч тот рок оборочаем, с которого року я отца Июну, архимандрита жидичинского, волного чиню, ведже на пришлыи час позов при моцы зоставуючи таковым обычаемь, иж естли бы старшии и подавца мои кѣзь Малхер оmeshкати а до светого Николаа, которое свато в нинешнем рокѣ шестдесат первомъ близко приходит, тут в Лудку быти не мог, албо и приехавъши, вгодливого колца з оцпом архимандритом жидичинским в том, яко позов несет, не принал и не вчинил. Тогда мы, обоя сторона, за тыми ж позвы по новом лете, свѣте приидучомъ, в року тисечи палсот шестдесат втором в тыиден, маемъ перед гсдремъ королем его млсто ку праву становитиса, на што моцованыи отца архимандрита жидичинского пан Венедикт за суполною модо именем его млсто позволил, и так княз Северин, преор луцкии, самъ через себе, яко и отец Июна, архимандрит жидичинский, через того вышеи менованог моцованог своег вчинияши тое оповедае передо мною на враде таковое свое добровольное постановеие и принаге року илшого дали да (!)² книг замковых записати, на што и выписы с книг под печало моею обоя сторона себе взали.

219

[№ 313] 12. Того ж мсца октебра ѿ [11] дѣа.

Казано записати: Пришодчи и постановившиса обличне в замку Лудкомъ передо мною, Борисом Ивановичом Совойо, подстаростим луджимъ, ес мл пѣи

¹ Тут у дослівному значенні «держава», «спільна справа».

² Треба читати «до книг».

Миколаєва Харлинска пани Гална кїжна Любелдкая, оповедала и вы(нала) тым обычаємъ, иж, *деи*, што которыи дворы имєня в Новгородскомъ повѣте, тоєст Исков, Вселоб и з ыишми приселжи, к тым двором прислухаючии, по небожчицы бабце моєи панєи Яновои Пєнковой панєи [... ..]¹ мнѣ правом 219 зв. приржоным спадкомъ спало*. То пак его млст пан Станислав Довоина //, воевода полджкии, тыи дворы и имєня не вѣдати, за котрым правом *дєржит* и *вживаєть**, а мнѣ части моєє поступити и выделити не хочєть. А я, вѣдаючи ѿ близкости своєи, хотачи того доходити*, злєцыла и поручила єсми малжонку своєму его млсти пану Миколаю Харлинському, даючи єму в томъ моц имєнем своимъ тыи имєня ѿискати, ѿт него зыскъ и втрату *приимуючи**.

И просила єє млст*, абы то было записано*. А такъ я ѿчевистое сознає и добровольное оповедає єє млсти до книгъ замъковыхъ записати казалъ*.

[№ 314] 13. Того ж мєца *октєбр* аї [11] дїа.

Казано записати*. Приєздил до мєнє, Бориса Ивановича Совы, подстаростєго луцкого, земенин гєдрєский пан Микита Кутровский, жалуючи ѿбѣжливє на зєман Коруны Полское повѣту Бузского на пана Яна на пана Андрѣя и на пана Адама Лашов Стремелєдких и оповедал тым обычаєм, што ж, *деи*, они, мєшкаючи со мною, сугран, кривды и втиски великиє в посєгало кгрунту моєг влостивог – в бору, в дубровє, в полєх и в сєножатєх з *дєных* чѣов чинат. А тепєрєчи, *деи*, тог лѣта року шєстдєсат *первого* по Светом Петрє в палницѣ мєца июла чєтвертого дїя, наєхавши моєно кгвалгом чєрєз границѣ звєчистую, тоєст чєрєз рєчку Судиловку, влостивую зємлю мою имєня моєг Мєрвєлского тридцатма плуги поѿрати, а потом и посєяти казали, в чомъ собє ѿт нихъ кривдѣ и шкоду немалую быти мєнить*.

И хотєчи ѿ то с ними мовити*, просил, абы то было записано*. А такъ я тую жалобу и оповедає єго до книгъ замъковыхъ записати казалъ*.

[№ 315] 14. Того ж мєца *октєбра* вї [12] дїа.

Казано записати*. Што земенин гєдрєский пан Яцко Иванович Русин позывал двоима позвы врадowymi до замку луцкого пана Василя Гулевича, ѿднymi позвы ѿ збитє своє и сына своєг Стасє и ѿ збитє слуг и поддєнных своих, и мєнуючи, жєбы их поддєнные пана Гулевичовы люди затурєдкие 220 самых позбивали, // и в тот, *деи*, час шкоды немалыє єму поделано*, а другими позвы ѿ моєно кгвалтоєное нахожєнє на двор єго Бєєский, ѿ збитє паробков єго Лєлєца а Яцка и ѿ взатє ѿсми волов єго и ѿ иишнє некоторые рєчи*, што ширєи а достаточнєи на тых двох позвєх мєновитє єст ѿписано*. За которыми

¹Місце залишено для вписання імені і закрєслєно. Нєвжє забула ім'є своєї бабцї?

позвы кгда рок стая их в замку Луцкомъ стати был припал на ден Чесног Креста мса сѣнтября четвергонадцат дѣла•, тогда они, обоа сторона, перед паном Бокеемъ, судею, и передо мною са становили, нижли не припускаючиса перед врад ку праву взали были себе на вгоду, хотечи в том приятелский поступовати и намъ, врадѣ, под тымъ обычаемъ объявили, иж естли бы межи собою до часу промежку них помененого не погодили•, тогда они ведле позвоу правнымъ обычаемъ на вышгью роков мса октебра второгнадцат дѣла в неделю расправитиса мѣли•. Ино они промежку собою не погодили и на тот рок на вышгьи роков пан Яцко Русин ку праву готов был и пилност в томъ чинил•, хотечи с паном Василемъ Гулевичом перед врадом замку Луцкого очевистое мовѣне мети•, але иж на тот час пана Гаврила Бокиа, суди повету Луцкого, за илшими справами не было•, а я, подстаростии, того сам на себе брати и судити ихъ не хотелъ•.

И просил пан Яцко Русин, абы то было до книгъ записано•. А так я стаѣ и пилност его до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 316] 15. Того ж мса октебр ѿ [12] дна•.

Казано записати. Што земенин гсдрский пан Василей Гулевич позывал позвы врадowymi до замьку Луцького пана Яцка Ивановича Русина ѿ квалтовное нахожене и ѿ збите подданныхъ своихъ затурелжих и ѿ шкоды их на тот час имъ поделаные•, што ширѣи а достаточней на позвехъ меновите ест описано•. За которыми позвы, кгда рок стая их в замьку Луцькомъ стати был припал на ден Чесног Креста мса сѣнтября•, четвергонадцат дна•, тогда они обоя сторона•, перед паном Бокиемъ, судею, и передо мною са становили // нижли, не припускаючиса пред врад ку праву, взали были себе на вгоду•, хотечи в том приятелский поступовати•, и намъ, врадѣ, под тымъ обычаемъ объявили, иж естли бы межи собою до часу промежку них помененого не погодили•, тогда ведле позвоу правнымъ обычаемъ на вышгью роков мса октебра второгнадцат дѣла в неделю расправити са мѣли•. Ино они промежку собою не погодили и на тот рокъ на вышгью роковъ пан Василѣи Гулевич ку праву готов был и пилност в томъ чинил•, хотечи с паномъ Яцкомъ Русинемъ перед врадом замку Луцког очевистое мовѣне мети•. Але иж на тот часъ пана Гаврила Бокѣя, суди повету Луцкого, за илшими справами не было•, а я, подстаростии, того самъ на себе брати и судити ихъ не хотелъ•.

220 зв.

И просил пан Василей Гулевич, абы то было записано•. А такъ я стаѣ и пилност его до книгъ замковыхъ записати казалъ^Δ.

[№ 317] 16. Того ж мѣсяца октябра [...] ¹ дѣла.

Казано записати. Присылал до мене Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, цѣлник гсдрьскый пан Иван Борзобогович Красѣнскый, жалуючи, и ж, деи, писал до него владник его бискупичкый Андрей Сикорскый, оповедаючи, што ж, деи, городничий володимѣрскый пан Михаило Козинскый з волторка на среду ѿ полночи, наславши кгвалтовне намѣстника своег володимѣрского Томаша Подоского з немалым почтом слуг на двор бискупичкый, которыи, деи, он з братею своею за ласкою его млсти владыки володимѣрского держит, ѿ двор са добывали, кобылину перед ворота подгали, слуг дворных поранили и побили и, не могучи са, деи, в двор вламати, до загороды са добыли, плот подгали и проломил и волов, которых было з ыных имѣнѣи дла вожея комаг зогнано сто и шестнадцат. К тому животину
221 всю – коров двадцат чотыри^о, ѿзимков // девятнадцат взали^о. На тот же, деи, час ѿ Гришка боарина волов два, коров три^о, в Бориса – волов тры, коров чотыри^о, ѿ Пархома з оборы волов тры, коров чотыри, ѿзимков два взали. И за са, деи, того ж дня в среду, скоро череду з села на поле выгнали, того ж Подоского з немалым почтомъ людеи або слуг своих пан Козинскый приславши, всю череду ѿкром дробины забрати казал^о. И просил мене пан Иван ѿ вижа владового на огледане того кгвалту и хотачи ѿ том до пѣа Козинского дла опытаня послати.

Ино я з ураду замку Луцкого давалом вижомъ боарина гсдрьского красносѣлского Юрка, которыи там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, поведаючи, и ж кгда есми приехал до двора Бискупич, тогды владник тамошнии их млсти панов Борзобогатых тамошнии (!) мнѣ ѿказовал перед ворота дворными кобылини две подгатых и лѣсу проламленую и в колжу мѣстцах подгатую до оборы и загороды дворное ѿкол волы, коровы и яловицы и всю животину дворную вночы намѣстник пѣа Козинского выгнал^о. И ѿказал боарина бискупичкого Гришка збитого. И видеел есми в него рану на твары через нос ѿщеписком битую, также му вса твар и ѿко левое синѣ испухло^о; Сидора, чоловѣка бискупичкого, збитого, на шыи рана синая и на палѣ в руки правои татая^о; ѿ Яцка Стеблевича, слуги дворного, рана татая на твары, и повѣдил, коли, деи, наехавши з волторка на среду Подоский Томаш ѿ двор тут стал са добывати, я, деи, двора бороначи, кгвалту на село кликати есми почал дла того люди ко мнѣ на ратунок бегли, а
221 зв. так, деи, // в тот час тых трох под самым двором ранено^о. Потомъ тот же владовник вси люди бискупичкый перед мене до двора ѿзвати и каждому свои шкоды, што кому в череде взято через послалца пана Козинского Подоского оповедати казал, а сам на реѣстръ пописовал. И так подданнии бискупичкые сами оповедали^о, и ж напервѣи в Сидора – волов чотыри, коров шѣст; ѿ Васка

¹ Пропуск у текстѣ мѣсяца для вписання числа.

Дедуховича - воловъ¹ два и корову; ѿ Андрѣица Дураса – вола а корову; ѿ Ѡедца Жуковича – вола и двѣ яловицы²; в Пилипа – вола и яловицу²; в Хомы Сусла – вола, а тры яловицы²; в боргника Гридка – вола²; в Богдалда – вола а корову²; в Сергия Игнатовича – волов два; во *Ивалца* Рыбки – яловицу²; ѿ Бориса – вола²; в Стецка Пилиповича – вола а корову²; в Харка Рымара – волов два, а яловицу; ѿ Мартина Хомичича – тры волы а коров двѣ²; во Ивалца Крижа – вола²; ѿ Ѡедца Лепески – волов три, коров чотыри; в Петраша Квача – вола; в Сѣнка Водки – яловицу²; в Хомы Пъаного – вола и яловицу²; в Пархома – волов три²; в Калиша Тириковича – коров двѣ²; в Данила Влѣзла – коров двѣ²; во Иванца Щотки – вола; въ Трохима Воиника – вола и яловицу²; в Сѣнка Кунаховича – волов два, яловиц двѣ²; ѿ Андрея Рудка – вола а корову²; во Ивана Стебла – волов три; ѿ Васка Проневича – вола²; в Хомы Плоты – вола²; ѿ Андрея Тунѣжа – вола²; в Матѣѣа Киневича – яловиц двѣ²; ѿ Юска Дудки – волов два²; в попа – волов шѣст, яловиц три, а коров чотыри²; в боарина Баглая – волов два²; в Селивона – вола. Которую, *деи*, животину всю зобраяши, ѿ во имѣнѣ пѣа Волчково Хмелево и до дворное загороды вогнали. // Там же, *деи*, еѣ немало кое-кому и жидом попродавши и там част в загороде пѣа Волчковой оставивши, а ѡстаток к Володимеру до дворца пѣа Козинского ѡтогнали*. А потом тот же врадовник бискупицкии ѡповедал, иж за забраемъ череды и волов сѣлских поля дворного поѡраного и пораленого житного ден шѣстдесят не засеял, которое поле мнѣ ѡказовал ѡраное и пораленое ѡдно несѣяное*. И тот же врадовник зо мною и з ыными служѣбни(ками)² пѣа Борзобогатого Яцком Саевским а Матушомъ Злоторыискимъ и з людми добрыми стороиними ехал до Володимера до пѣа Козинского. Ино пан Козинский его и мене до себе не пустил и, выславши намѣстника своѣг володимѣрского Томаша Подоского, ѡтказал, иж тепѣр его млст маѣт што пилнѣишого до справы, нижли тое, а вид же, естли маѣте што до пана и вы бы через мене всказали. Ино мы дла того почюишы ѡт ѡбѣдов аж до вечора в него сѣдѣли на дворѣ и пред са до себе пустити не казал, ѡдно, *деи*, вже позно того ж Подоского выслал, поведаючи, естли, *деи*, естѣ приехали дла грабежу, которыи казалом на имѣно Бискупицкомъ вчинити казал вамъ пан повѣдити, же ден светого Михаила близко прошлого, тоѣст маца сѣнтѣбра двадцат деватого дѣа, кѣзи и панове повѣту Володимѣрского списали всех, хто повинѣн замок будовати, в котором рѣйстре есть и села Бискупичы и Яневичы написаны. Ино за непослушенство за вижом в раду луцког сут пограблены*. На то повѣдил Сикорский, врадник бискупицкии, же ѡ то жадного впоминая не слыхал и просил, абы тыи волы, коровы и ишѣе быдло до росправы на рукоемство было вернено, а естли, *деи*, якая повинност ест з Бискупиц до замку, хотачи то полнити. На то ему

222

¹ В слові «воловь» букви «ло» надписані над словом.

² Слово недописане, треба читати: “служебниками”

222 зв. Подоский поведил, же того пан // Козинский того вчинити не хочет и ничего ворочати не казал.

И просил пан Иван Красенский, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедале и вижово сознае до книг замковых записати казал.

[№ 318] 17. Того ж мса октебра гї [13] дїа^Δ.

Казано записати. Пришодши и постановившиса обличне в замку луцкомъ передо мною, Борисом Ивановичом Совой, подстаростимь луцким, пан Василеи Григоревич, лангвоит места Луцкого оповедал и визнавал тым обычаем, иж, деи, арацдовал есми въ его млсти пана Фроцишка Фалчовского, держаючи чернягородского, и в кїза Томаша Хоежского, подаканего костела великого замкового, а в кїза Яна Залеского дом, которыйи zostал по небожчикѸ кїзи Балцари в мѣсте Луцком на кгрунтѣ костельном сватого Якуба збудованыи, которыйи лежит межи дома з одной стороны дом пїа Михаила Єла Малинского, а з другой стороны дом мешанина луцкого Фѣдка Блазниковича от року до року, а то ест початком держаня моего от свата близко пришлого светых апостол Шимона и Юды в року теперешнем шестдесат первомъ и колко лет в том дому буду мешкати, то на каждый рок с того дому плату маю давати его млсти пану Фалчовскому або тому, кому его млст роскажет, по два золотых чирвоныхъ, а на костел сватого Якуба на вино по дванадцати грошеи литовских.

И просил, абы то было записано. А так я очевистое сознае и добровольное оповедале его до книг замковых записати казал.

223 // **[№ 319]** 18. Того ж мса октебра дї [14] дїя^Δ.

Казано записати. Пришодши и постановившиса обличне в замку Луцкомъ передо мною, Борисом Ивановичомъ Совой, подстаростимь луцкимъ, землка гсдрьская пани [Олална]¹ Ивановая Лвовчикова, жаловала и оповедала тымъ обычаемъ, иж, деи, княз Александро Андреевич Сожгушковича Кошерский, маршалок гсдрский, зва(з)внившись² безвилне мужа моего Ивана Лвовчика, наславши модно кгвалтом на двор наш Гуговский, поймавши его, ѿ смерть приправил и с того света зослал, а имене Гугов, влостную отчизну мою, по смерти мужа моего, которое муж мой своими влостивыми пнїми выкупил, кгвалтовне в мене ѿпнал. А я, зоставшиса вдовою после мужа моего, выдачи жалъ а терьпечи³ великие кривды и шкоды от кїза Александра Кошерского, дала есми была ѿв опеку пану Михаилу Гулевичу. И што есми

¹ Им'я вписане іншим почерком у пропущене місце в тексті.

² Треба читати «званизвшись». Написано помилково: виносна літера «в» замість «з».

³ В слові «терьпечи» букви «р» і «п» прописані на місці інших.

на то в себе мела за жалобою своею выписов владовых*, и иных листов права своего на владное имение мое Гугов тьи вси листы до рук его мести пана Михаила Гулевичу отдавала, а он был прирек так о головщину мужа моего*, яко и о владное имение мое Гуговь*, мне права доводити. То пак з Божего допущения по несчастю моему и пан Михаилу Гулевич борзо в том часе с того света зшол*, а оные листы и вса справа моя в заховало небожчика пана Гулевича остала*, о што, деи, я по смерти небожчиковской непооднокрот пани Михайловой Гулевичовой просила, абы мне тые листы мои поворочала*, а пани Михайлова тых листов и до сих часов вернути не хочет*. А я ач бы-мь рада того доходити, ино тых листов в себе не маю*. А к тому, будчи тепер в великом вбожстве через княза Александра Кошерского, не маю чимь того докладати*. А розумеючи недолгии вѣкъ живота своего*, даю и поручаю мол сыну своему [.....]¹, естли Бог дѣшу мою з сего света взымет*, тогда сын мой по животе моем лет своих дорошши*, яко о голову оца своего, так теж и о имение мое Гугов кнѣза Кошерского и потомков его поискивати мает*, а естли бы княз Александр Кошерский, дѣти або потомки его мл по животе моем напротиву мне и сыну моему // якие листы показовати мели*, абы таковы листы перед каждым правом мощи жадной не мели*, бо я кнѣзю Кошерскому и никому иному на то листов своих некоторых не давала и печати своее ку жадному листу не прикладала*, а никог о приложене печати до таковых листов не прохала.

223 зв.

И то пред владомъ замьку Луцкого визнавши, просила, абы то было записано*. А так я очевистое сознание и добровольное оповедаие ее до книгъ замковых записати казала' ∞^Δ.

[№ 320] 19. Того ж мѣца октября ѿ [15] днѣ^Δ.

Казано записати. Пришедши в замок гсдрский Луцкий до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого*, его млет княз Дмитрей Александрович Буремский, оповедал тым обычаемъ, што ж, деи, еси весполок из затемь моим вѣдором Хмарою Миловским*, и з жонюю его а сестрою моею Мариною Александровною позвы гсдрскими позывали есмо его млет кнѣза Ивана вѣдоровича Чортгорьского перед гсдра корола его мести*, о имение власности материстое нѣбо Воисече правомъ приржоным на нас приходачоѣ. За которыми ж позвы тот зат мой Хмара, маючи мол суполную от жоны своее, а сестры моеѣ Марины на листе описаную, зо мною в Вилни перед гсдрем) его млстю року шестдѣсят первого по Велицедни свата прошлого становилися*, и права себе с кнѣзем Чортгорьским о тоѣ имение материстое Воисеч доводити были готовы*. Также, деи, и княз Иван

¹ Пропущено місце для вписання імені.

224 Чорторыский перед гсдрем его млстю становилса, хотечи намъ ѿ тое имене ѿказывати•. Нижли, деи, дла службы гсдрское военное и посполитое земьское•, на которую всему Великому Кназству Литовскому до земли Июлантское ехати казано•, и по зехалио с тои воины за чотыри недели тое право намъ ѿложено•, што, деи, и до книг гсдрских канцлерейских ест записано•. А к тому, деи, ѿ другое имене нашо такжо материстое Вечии позвы гсдрскими Ивана Борзобогатог, ключника и воита луцког, перед его королевскую млст позвали•, нижли, деи, он сам не стал и никого з мождо зуполною ѿт себе ку тому року нам ку ѿказу не присылал•. Ино, деи, гсдрь корол его млст // дла тое послуги военное и тот рок з Борзобогатым по роспущеню воиска за шест недел зложити рачил•. Кгды ж, деи, тепер с тое послуги гсдрское зъехали•, а оные роки ѿт его королевское млсти по роспущеню воиска зложоньи близко припали•. То пак, деи, тепер тот зат мои вѣдор Хмара и з жоною своею а сестрою моею Мариною, нет ведома дла которое причины, не хотечи того права сполне зо мною ѿ позвех на жалобе описаные, яко с кѣзем Чорьторыским, так и з Борзобогатым, до конца вести•, але въ шкодѿ и в наклад немалый мне приправивши, ѿт мене про ч с того права ѿступили и держати его зо мною не хочут•. Которых тых всих шкод и выкладов своих на тое право выложонных реестръ меновите написаныи в себе быти менит•.

И хотечи его млст княз Дмитрии Александрович Буремским ѿ то мовити, просил, абы то было записано•. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его млсти до книгъ замковыхъ записати казал•^А.

[№ 321] 20. Того ж мсца октебря її [15] дѣн^А.

224 зв. Казано записати•. Пришедчи в замок Лудкий перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, слуга его королевское млсти Ян Скрека, селетръник, жаловал ѿбгажливе на Ѳѣдора Грибковича, мещанина места Луцкого, и ѿповедал тым обычаемъ•, иж, деи, гсдрь корол его млст мене, слугу своего, тут до места Луцког за листы своими гсдрскими, дла работы селетреное прислати рачил•. Яко ж пан Иван Борзобогатый, ключник, городничий, мостовничий и воит луцкий, восполк с паны бурмистры и радями мѣста Луцког•, водле росказана и листов гсдра корола его млсти, выискавши мѣстце погожее дла работы селетреное за Глуцземъ поблизу Стыра, по дворех предместских мнѣ ѿбведши, назначили и землю брати дла селетры дозволили•, на которых мѣстцох землю есми бирал и селетру час немалый роблювал•. То пакъ тот истый вѣдор Грибкович недавных часов, спротивляючиса воли и росказало гсдрскому // на кгрунтѣ своемъ заборонал ми землю брати•. Ѿ то есми до пана Ивана Борзобогатого, воита луцкого, неоднократно ходили то его млсти ѿбъявил, иж мне тот мещанин земли брати не допускает•. Тогда пан воитъ мне приказал, абых я водле росказана и листу

его королевское млсти в том поступовалъ, и, не дбаючи мовея того мещанина, землю на кгрунтѣ его брал и селетру робити• казалъ. Ино я водле приказаня пана воитова в понеделок прошлыи мсца октебра третегонадцат дѣа почал землю брати, хотечи селетру робити•, тогды тот истый ѳедор Грибъкович, пришедчи на роботу мою, мене самого поличковал, збил, змордовалъ, так теж и земли брати на роботу селетреную не допустилъ, и вже три дни работы жадное не маю, толко безвинне роботников своих стравую и наемъ плачу•, ѱ¹ што єсми втекала зъ жалобою своею ѱ збите свое и ѱ замешкалѣ роботы до пѣа² воита•. Его млст посылал зо мною вижомъ служебника своего Яна Вѣрбицкого• до того ѳедора Грибковича, иже бы мне земли брати допустил и мне во всемъ покои далъ, а ѱн, ни за што себе маючи приказаня пана воитова, мнѣ ѱнои земли брати не допустил и еще передъ тым же вижомъ, служебником пана воитовым ѱповедал и поѳалки мне самому на здорове мое вчинилъ.

Где тот виж, служебник пана воитовъ Ян Вѣрбицкий, ставши передо мною тыми ж словы сознал, иж ѳедор Грибкович, мещанин луцкий, земли ему брати на роботу селетреную не допустил и на здорове его ему ѱповедал, хотечи его здорovia позбавити•.

То пак слуга гсдрский Ян Скрека, селетръник, будѣчи ѳт него небезпечон здорovia своего и маючи шкодѣ немалую в замешкалѣ роботы•, такъ теж и ѱ бои свои, хотечи с нимъ ѱ томъ всемъ мовити•, просилъ•, абы то было записано•. А так я тую жалобѣ и ѱповедаѣ его и вижово признаѣ•, до книгъ замъковыхъ записати казалъ•.

// [№ 322] 21. Того ж мсца октебря ѿ [16] дѣа.

225

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, ѳтец Иона, архимандрит жидичинский, жалуючи и ѱповедаючи, што ж, деи, которыи кгрунт земланыи влостныи црѣвныи сѣла Невжилского поля и сеножати пан Михаилю Козинский послгнувши, квалтовне забрал и привернул был ку имѣлю своему Голоубамъ. И будучы, деи, ѱ то так и ѱ иные многие кривды и шкоды ѳт него самого, врдника и подданных его головъських, людем црѣвнымъ невиллюом поделаныи, листы гсдрскими комисеинными перед певных з рамени гсдрского даных комисаров роком земскимъ позваныи ку праву на ѱныи кгрунт земланыи на тот рок ему зложоныи з судьями своими не выѣжчал, врдника и подданных своих водле комисеи гсдрской и реистру при комисеи ему даного ку праву не поставил и ни в чом са всправедливити не хотел. За которым, деи, его нестанемъ, яко на

¹ Буква «ѱ» виправлена з буквы «и».

² Слово „пѣа” виправлено з „дна”.

року завитом, тот вес кгрунт землений водле заведєня моего и сознаня светков суграшников влостных сказан ми єст, заграничон и подан в держанє до права в шкодах и накладох моих, што наложил праву(ю)чиса ѿ то. Яко ж, дєи, и лист сказананя панов комисаров моих под печатми их млсти на то в себе маю, ѿ чом, дєи, панове комисаре через ѿособливыи лист свои пану Козинскому знати дали•. То пак, дєи, пан Козинский, занєдбавшы того сказаня комисарского а не расправилися со мною ни в чом, весны в року нынешнемъ прошлое, перешодши за тьи границы ѿт панов комисаров положоные•, тот кгрунт, которыи, дєи, мнѣ ку имєлю црковному в держанє и вживанє волное сказан и подан до права, моцно, кгвалгом подданным своимъ головбскимъ ѿрати, збожемъ ярильным сеяти и вживати и тую, дєи, пашню ѿзимую, тоєст жыто, што на том кгрунтє црковном єще перво кгвалтовнє засѣано было, пожати и

225 зв. тепєр // на паренину ѿрати и жытом сѣати, так и сеножати сєго лѣта покосити казал, в чом єго млст ѿтец архимандрит церкви Божи, себе и людем своимъ црковным невжылдом кривду великую быти мѣначы, просил мене ѿ вижа на ѿгледанє тых кривдѣ и знаков кгвалтовных на том кгрунтє црковном за росказанємъ пѣа Козинского ѿт подданных єго головбских поделанных.

Я давал на то вижом єго млсти ѿцу архимандриту жидичинскому службника моего Ивана Ѡстанковича, которыи там в том имєлю єго млсти црковном Невжыли на ѿном кгрунтє, на котором са єго млсти имєлю црковному кгвалтовнє кривды стали, бывши и ѿттола приехавши и ставши передо мною на врадє в замку гсдрьскомъ Луцком, до книг тыми словы сознал, што ж будучи мнѣ в том сєлѣ црковном Невжыли служебник ѿца архимандритов Иєв Степанович•, старец и подданныи єго млсти – люди невжылский, маючи при себе людеи сторонних: подданного кролевского з Брыхович Сидора Дмитриовича а пѣа Сербинова з Бытна, Ивана Сачковича, выехавшы со мною на кгрунт землений, показовали мнѣ тьи границы, которыи, дєи, панове комисары починити велѣли, сказуючы за тыми границами тот кгрунт пола и сеножати ку сєлу црковному Невжылскому и вказали мнѣ на врочыщу Вжытного Гаю, гдє гран в соснѣ положона. А на другом врочыщу Лупоголовах и на третєм врочыщу Мачулищах с тоє стороны ѿт сєла Невжылского на плацу великом и на колжу нивах жыто пожато. И повѣдили, иж, дєи, за росказанємъ пана Михаила Козинского врдник єго головбский Васко всим сєломъ на том поли великом моцно кгвалгом нашєдшы, тоє жыто

226 пожал, иишое, дєи, до двора головбского повозил а иишое єще на поли // стоит. А на тых, дєи, мєлших нивах на трох мєстцах подданныи пѣа Козинского головбский Богданєц Пацєвич•, Палжо Мацкович•, Васко а Мишко Васютичы•, а Протас так же, дєи, за росказанємъ пѣа своего и за тым же врдничым кгвалтовным наитєм тьи жыта кгвалтовнє пожали, иишое, дєи, до домов своих повозили•, а иишое єще на поли стоит•. И на тых же трєх врочищах а за тыми ж границами вказывали ми на нивах на пати мєстцах: грєчки ѿв одном мєстцѣ•, проса теж в одном мєстцѣ, ѿвса посеяно было. И

повѣдили, што, *деи*, таки ж за росказанѣмъ пѣа Михаила Козинского подданныи его головбский Васко Васютич з братею своею а Протасик, Палжо и Пронѣц Дубровчич тыи нивы, мощно кгвалтом навеснѣ побравашы, тымъ збожемъ яринымъ посеяли были, пожали и до своих, *деи*, домов повозили. А над то ђ тых же вровичъ вказовали ми на семи мѣстцах на паренинѣ и на ѡтсѣве жыта немало тепер посеяно. То, *деи*, тыи ж вышенъ менованыи подданныи пѣа Михаила Козинского головбский такеж за росказанѣмъ пана своего, мощно кгвалтомъ побравашы, посѣдали•. И еще вказовали ми сеножат на вровичу Струзе так велику, яко бы на десат воз покошоную. И повѣдили, иж, *деи*, тую сеножат за росказанѣмъ пѣа Козинского подданныи его головбский Кузма а Гриц Ѡнацковичы а Ѡедец Сѣркович и з ыдшими помощники своими мощно кгвалтомъ покосили и сено побрали.

И просил его млст ѡтецъ Иона, архимандритъ жидичинский, абы то было записано. А так я тую жалобу ѡповеданѣ его млст и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казал•.

// [№ 323] 22. Того ж мѣсца ѡктѣбръ 7ї [17] дѣа•.

226 зв.

Казано записати. Приѣздил до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого•, его млст пан Микита Ѡедорович Сѣрбин, хоружичъ земли Волынское•, просѣчи ѡ вижа, при которомъ бы мелъ дати листы гсдрский комисеинные его млсти кѣзю Миколаю Андрѣевичу Збаражскому, старосте креманецкому•, и малжонце его млсти кѣни Галнѣ Деспотовнѣ ѡ кгрунтъ земельных имениа его млсти Хорохоринского и ѡ многие кривды и шкоды ѡт их млсти самих и подданных их млсти берестских.

Ино я з ураду замку гсдрского Луцкого•, давалъ есми его млсти вижомъ служебника моего Карпа Юнковича Гулалницкого, которыи тамъ бывши и ѡттола приѣхавши, ставши передо мною, тыми словы сознал•, иж в тот ѡлторокъ прошлыи мѣсца ѡктѣбра четвертогонадцат дѣа•, служебникъ его млсти пана Микиты Сѣрбиновъ Янъко при мнѣ вижу вradoвом•, и маючи при собе пана Ѡедора Василевича Рудецкого•, и илшихъ людеи добрыхъ стороннихъ•, приѣхавши до замьку гсдрского Креманецкого•, и нашодчи тамъ его млст кѣза Миколая Збаражого•, старосту креманецкого•, давалъ его млсти ѡчевисто ѡт пана своего листы гсдра корола его млсти комисеинные•, и рокъ его млсти на кгрунтъ земельныхъ выехати ѡзнаимал•, на тот же рокъ, на которыи и его млст князъ Миколай Збаражский з малжонкою своею пану Миките, хоружичу, комисеи дал•. То пакъ его млст князъ Збаражский, староста креманецкий, листовъ гсдрскихъ комисеинныхъ приимовати не хотѣл и на того са служебника бити порывал•. Ѡн, выходячи зъ замку Креманецкого, положилъ ѡ бронѣ копею з листу гсдра корола его млсти комисеинного•, и, ѡсвѣтчивши то мною, вижомъ вradoвымъ, и людми добрыми сторонними•, которые тамъ на тотъ часъ с нами были, ехалъ зъ замьку Креманецкого•.

И просил его млсть пан Микита Ѳедорович Сербинъ•, абы то было записано•. А такъ я тоє вижово сознанъе до книгъ замъковыхъ записати казалъ•.

227 // [№ 324] 23. Того ж мѣца октѣбръ ѿ [17] днѣа•.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког•, служебник его млсти пана Михаила Єла Малинског Станислав Вилгорский, вранник велицкии•, жаловал и оповедал на пѣа Остаѡья и пѣа Андреяна Короваевичов Селецких тым обычаемъ•, што ж, дѣи, они часов недавно прошлых мѣца сѣнтября двадцат деватог дна в понеделок, способившиса з служебниками своими и з вышшими многими помочниками•, наехавши моцно квалгом до имения пѣа моего до Велицка на домъ ѡ господу мою до подданного панског Юшка•, звязившиса на мене безвинне, не вѣдати дла которое причины мене самого•, и служебника моего Валентог Соколовског збили, змордовали и зранили•. А в тот, дѣи, часъ при том квалтовном наехали ихъ згнуло в мене пѣзеи пана моего двадцат и пат коп грошеи личбы литовское а моих влостивых пѣзеи патнадцат копъ грошеи•. К тому два однорадки парпанских (!)•, оден зо серебром•, а другии из шнурами шолжовыми и ручница моя•, ѡ што, дѣи, єсми того ж часу хотел до врадѡ здешнего ехати•, нижли-м са злє мел з оног збитя и зранєня•, а они¹, дѣи, и повторе теперешних часов ѡ волторок прошлыи мѣца октѣбра четвертогонадцат днѣа, способившиса з урадником пана Борзобогатог велицким, приехавши до имениа панског, мене шпикговали, хотєчи ма дмыслне забити•, и в тот час мєлника панског Яцка Андросовича збили, змордовали•, в чом себе жал и шкodu немалую ѡт панов Короваевичов быти менит•.

Дла чого ж на ѡгледає ран своих и служебника своего брал в мене вижом служебника моего Ѱникия Пугача•, которыи ран их ѡгледавши и ставши передо мною тыми словы сознал•, иж видел ѡ Станислава Вилгорског правое руки три палцы порубаны, великого палца члонок верхнии проч ѡттато•, а на служебнику его Соколовском на носє рана крываваа•.

И хотєчи Станислав Вилгорский ѡ то мовити, просил, абы то было записано•. А так таа жалоба оповедає и вижово сознанє до книг замковх єст записано•.

---

¹ Буква «ѡ» написана над словом «ани».

// [№ 325] 24. Того ж мѣца октѣбра ꙗ́и [17] дѣна в палницу.

Казано записати. Приходил до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, кназ Томаш Хоенский, подякании с капланы и з млодедцы костела великого замку Луцкого жаловали обтажливе на жидов места Луцкого и оповедали тым обычаемъ, иж, *деи*, мы, капитула костелная – плебани и млодедцы, маемо промежку себе з жиды заруку его королевской млсти под двемасты копами грошеи, абы они от нас а мы от них жадного пренаследования не мѣли, на што и листы гсдрьский на то в себе маемо*. То пак, *деи*, жидове, не бачачи на листы гсдрьские и не дбаючи заруки описанои, вжо непокнокрот плебанов и млодедцов костелных, гден-колвек (!) на мѣсте знашодши, соромотат и збивают, иж вжо для таковых збытков жидовских слугъ костелных заховати не можем*. А теперешних, *деи*, часов, отспеваяшы нишпор, послал есми был двох млодедцов Юзефа Вноровского и Миколая Нездановича з двема листы его королевской млсти в потребах костелных до Василя Григоревича, лапвоита луцкого, *которыи*, кгда ишли зъ замку влицю Великою в рынок, тогда в тот час служебник Яхнов Левѣвичов на има Симха Караимович, *жид*, вырвавшись з дому от каменчанки з добытым кордом, невѣдомо для *которой* причины погонившы их на добровольной дорозе и не чиначы з ними жадной розмовы, толко заразом стал ихъ бити, а они, не маючи при себе жадной брони, один с них бакалар Миколай Незданович втек в дом до Юска Щоки. А он того Юзефа Вноровского округне збил, зранил и палцы в руки правое прочъ поотгинал и невѣдомо естли будет жив. И в тот, *деи*, час, кгда его бил, там же шапку чорную лисицою подшитую з оными двема листы гсдрьскими с него збил и в болото вдоптал [!]. И кгда // бы, *деи*, люде не прибегли, он бы его был на смерть замордовал, але иж кгда обачил людеи бегучых на ратунок, он, покинувши его в болоте за мертвого, скачил самъ в дом Олекшиной и там же его скрито, иж его знаити не могли, в чом себе жал, шкоду и втиски великие быти мена т^о.

228

Для чого ж на оледање ран того Юзефа Вноровского, млодедца костелного, брали в мене вижом служебника моего Ждана Арыстовского, *которыи* ран его огледавши и ставшы передо мною, тыми словы сознал, иж видел на Юзеф Вноровскомъ в правой руки палцы порубаны – один палец проч отглато, *другии* подле того ж на скорцы висит и тым, яко живо, *хота и* пригаѣтуют, владнути не может, а третьего палца надглато.

И просил кѣзъ Томаш Хоенский, подякании костела замкового, восполк з викареями костелными, абы то было записано. А так тая жалоба оповедане ихъ и вижово сознање до книг замковых ест записано*.

[№ 326] 25. Того ж мѣца октѣбра ѿи [19] дѣня’.

Казано записати. Пришодчи до мене, Борыса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, дворенин гсдрьский пан Иляш Богушевич Несвѣкий

жаловал ѡбтажливе на пїа Януша Прокоповича Угриновского и ѡповедал тым ѡбычаем, иж, *деи*, тых часов в понедѣлок прошлыи мсца ѡктября третегонадцат дїа пан Януш Угриновский без бытности моеи, приехавши до двора моего Несвѣцкого вызычил в жоны моеи и в сына моего кона моего вороного и просил сына моего з собою ехати до Угринова. И кгда ж з нимъ поехал, *он*, *деи*, выехавшы на поле стал на сына моего Адама з лука стрелати и мало его // (228зв.) не забил. Тогда, *деи*, сын мой, вернувшисьсѧ ѡт него, жаловал перед маткою своею а жоною моею. Ино жона моя назавтрие ѡ волторок ехала сама до Угринова, хотачы в него кона своего ѡтыскати•, а кгда ж, *деи*, приехала до Вгринова и нашолчи кона своего в дворѣ ѡ стаини, взяла его была, то пак пан Януш Вгриновский через заруку з ураду положоную патмасты копами грошеи жону мою сторсовал, збил и кона моего влостивого квалтовне в неи ѡтнал. И што двор, имене свое Угриновское перед вижом врадovým мнѣ поступил, тепер са в то впирает а квалтовне вживает. И просил ѡ вижа, при котором бы мел ему ѡ то мовити, што бы ему болшеи пренагабани не чинил и хотачы в него кона своего ѡтыскати.

Ино я з ураду замку Луцкого давал есми ему вижом служебника моего Гарасима Яцковича, которыи тамъ бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж кгда есмо в патницу прошлую до Вгринова приехали, тогда того дїа пан Иляшъ Несвѣцкий при мне, вижу врадovým, и при людех сторонних застал кона своего вороного, которого был пан Угриновский позычил на селѣ в подданного пїа Вгриновского Малышки и взял его пан Иляшъ. А потом, приехавши до двора, пан Несвѣцкий пытал пїа Вгриновского: «Дла чого того кона ег был взял, на сына его стрелал и жону его збил?» На то пан Вгриновский поведил, што, *деи*, ты, пане Вгриновский, ѡ кона того мовиш, естли-м его был взял, тогда своего, бо ми есте его сами дали•. А пан Несвѣцкий ему ѡтказал: «Дал есми тебе был того кона в добрыи ѡбычани, иж еси ты мне прирекал добрую // приятнь, которую, кгда бы ми еси по собе вказывал, не толко того кона, але што бы тебе была потреба, то бы еси в мене брал. Ино, *деи*, ты так же бы ми еси приятнь свою мел оказовати, але што нагоршого злого а непристойного, то мнѣ и жоне моеи чиниш•. Што я, видачи таковыи прикрости твои до себе, взял есми ѡпат кона своего в тебе». И пытал его повторе: «Дла чого через заруку, ѡт владу положоную, жону его збил, сторсовал?» Угриновский на то поведил: «Естли са, *деи*, што стало, то са переиначити не может, естли же-м бил а не гараздъ, того ми жал, иже-м ее не добре бил». Ко тому теж пан Иляш Несвѣцкий мовил ему, иж ты, пїе Вгриновский, поступиши мнѣ в грошох до часу слушного двора и имения своего Вгриновского тепер са в то вступаеш, и што ми еси в дворе маетности своеи на реистре списавши был ѡставил, то еси сам же поел и потравил•. Угриновский ему на то ѡтказал: «Естли-м, *деи*, што поелъ и потравил, тогда не твое, але свое». А за тым пан Вгриновский пїа Иляша Несвѣцкого и мене соромотил а на сына его Адама ѡповед и поѡлжи чинил, хотачы его здорovia

позбавити•. Што пан Иляшь Несвѣцкии мною, вижомь владовым, и людми сторонними осветчил.

И просил пан Иляшь Несвѣцкии, абы то было записано. А так тая жалоба, оповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковыхъ ест записано•.

[№ 327] 26. Того ж мѣса октѣбра бѣ [19] дѣя.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земанин гедрьскии пан Януш Прокопович Вгриновскии, жалуючи и оповедаючи тым обычаем, // иж, дѣи, яко дна вчорашнего в палницу пан Иляш Несвѣцкии, приехвши мощно кгвалтомь на двор мои Вгриновскии, мене самог збил и словы невѣтивыми соромотил, на которыи, дѣи, час мел есми при себе людеи д(о)брих сторонних, перед которыми мене бил и еще, дѣи, над то в гумно мое людии несвѣцких колжодесаг чоловѣка, введши пшеницу и жито мое, кгвалтовне молоти казал и от всеи маѣтности моеѣ мене отогнал.

229 зв.

И хотачи з ним ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и оповедаѣ его до книг замковых записати казалъ.

[№ 328] 27. Того ж мѣса октѣбра бѣ [19] дѣя.

Казано записати. В небытности пѣа Борыса Ивановича Совы, подстаростего луцкого•, на то т час будучи на мѣстцы его•, Василен Дешковскии, писар замку Луцкого•.

Писал и присылал до мене ключник, городничьи и мостовничьи луцкии пан Иван Яцкович Борзобогатыи, жалуючи и оповѣдаючи на панною Яновуу Загоровскую панною ѳедору Боговитиновну, иж, дѣи, она дна вчорашнего в субботу октѣбра осмогонадцат дѣя, наслаяши мощно кгвалтом подданных своих ратновских на има Мордыша, ѳедца Терещковича•, Чорныша Иляшевича•, Малжа Малышковича•, Пилипта, Яцьну, ѳедину Сусоловича, Иванца Росошку, Королжа, Грицьну Турчиновича•, ѳалжа Любковича•, к тому слуг своих Савостяна, Андреяка и Хомицу з многими помочниками своими на влостныи кгрунт имѣня велможного пѣа его млсти пѣа Миколая Юрѣвича Радивила, воеводы трюцкого, гѣтмана навыйшпог // Великого Кѣзства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилишского на землю Ўздовскую до череды пастухов розогнати и половину череды людеи Ўздовских побрати и до имѣня своего Ратнова загнати казала, которого побраня быдла рогатого, конеи, овец, свинеи реиسترъ меновите, што в кого колжко поголовя взато, боаре и люди Ўздовские в себе маот.

230

И просил пан ключник ѿ вижа, с которим бы мел ѿ то послати до панѣи Загоровской, пытаючи еи, дла чого череду подданных его млсти пѣа воеводы трюцкого забрати казала, а хотачи тоѣ быдло застати. Ино я з ураду замку

Лудког давал есми на то вижом боарина гсдрьского красносельског Федора Колгуна, который там бывши и оттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал: «Посылал зо мною, вижом, и з людми сторонними вранника своего полонского Хадка Туличовского а служебника своего Станислава и боар полонских его млсти• Ивана Ламановича•, Ивана Гарабурду а Воину Ленковича до панѣи Загоровскои. И кгда ж есмо до двора Ратновского приехали, тогда нам панѣи Загоровское в дворе не поведили, нижли вышодчи до нас, дочка еѣ млсти панина Настаса, пыгала, ѿ чом есмо приехали•. Вранник полонский поведил, ѿ чом приехали•. Панина ѿказала: «То, де(и), вы менуєте, яко бы пани matka моя мела казати череду вашу ѿздовскую побрати, ино, деи, пани matka моя в том невилна, естли же череда забрана, тогда не ѿт матки моеи, але забрал пан Крупский, староста городельский, за то, иж вы, ѿздовцы, перво были забрали людеи ратновских, которых держит пан староста городельский, ѿ то ж, деи, они при своем и ваше забрали. // А потом вышедши служебник панѣи Загоровскои Андрейко повѣдил, иж, деи, еще того забору не ѿ толце (!)¹ перестанете, тепер, деи, то початок, а ѿкох еще будет. Они, свѣтчиши то мною, вижом, и людми сторонними, ехали з двора.

230 зв.

И просил пан ключник пан Иван Борзобогатыи, абы то было записано. А так таа жалоба, ѿповедаѣ и вижово сознаѣ до книг замковых ест записано².

[№ 329] 28. Того ж мсца ѿктебра двадцатого дѣа.

Казано записати. Писал и присылал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лунского, маршалок гсдрьский его млст пан Петрь Кирдеи Мылский, жалуючи ѿбтажливе и ѿповедаючи тым ѿбычаем, иж, деи, тых часов недавно прошлых мсца ѿктебра семого дѣа з олторка на среду, не вѣдати дла которое причины пан Миколаи Дубровский, способившиса з многими людми и помочниками своими ночным ѿбычаем, наехавши моцно квалтом на имѣѣ мое Твердыи, подданных моих позбивал и помордовал, маѣтност и всѣ статки их побрал•, а илших поймавши, з собою повел, которых, деи, и до сих часов ѿ везѣло своем держит и выпустити их не хочѣт, в чом собе его млст пан Кирдеи ѿт него шкоду немалую быти мѣнит. Которых всих шкод на тот час поделанных реистръ меновите списаныи в себе быти поведаѣт.

И хотачи его млст ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так тая жалоба и ѿповедаѣ его млсти до книг замковых ест записано•.

---

¹ На берегах навпроти цього рядка знак запитання, поставлений олівцем (XIX ст.).

// [№ 330] 29. Лѣт Божог нарож ѿф ѿа [1561] мста ѡкт(ѡбра) кѣ [22] дѣа.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого, кѣзь Томаш Хоѣнский, подякании костела великого замку Луцкого, жаловал и ѡповедал тым обычаем, иж, дѣи, плебан костела замкового кѣзь Мацеи, вчорашнегo часу ѡ вечор пошол на мѣсто до аптыкарки Бартошовои, иж там мѡвал госпoду. То пак, дѣи, служебник Яхнов Левѣвичов на има Данчик, жид, маючи на него з давных часов вазнь и, змовившиса с товаришом своим, тоест з барвѣрчиком Жикгмонтом и з ылыми помочниками своими, пришодчи там же на госпoду его до аптыкарки вночи, того плебана, кѣза Мацея, Жикмонтъ барвѣрчик, з напpавы жида Данчиковы забил а з живого и добре здоровагo мертвoгo вчинил. И того ж часу з дому повтекали.

Яко ж то и сподарина домовая Ныга, аптыкарка, пришодчи и постановившиса перед врадом в замку ѡбличне вызнавала тыми словы, иж, дѣи, вчорашнегo часу ѡ вечор пришол в дом мой кѣзь Мацѣи и казал себе дати пити. А потом, дѣи, борзо пришли два барберчики Томко а Жикмонт, а с ними третии жид Данчик. И казали себе меду дати. Тогды небожчик кѣзь Мацеи того ж часу почал мовити Жикгмонтови: «Хота еси, поведает, мой земок, але ми на тебе жал, иж ты зо псом, с тым жидом ходиш». На то ему барверчик ѡтказал: «Ты, дѣи, его мениш як самъ хочеш, але я его себе за брата маю, бо-м с нимъ пришол и до горла моего не хочу его перестати». А потом, троха поседѣвши, ѡдин барбѣрчик Томко пошол з домѡ, а Данчик, жид, на лавѣ лег спати. А небожчик кѣзь Мацеи с тым Жикгмонтом сами два пили и з собою немало жартовали // и руками са ѡдин другого ѡтали. Также далѣи небожчик княз Мацеи, похвативши зголове, кинул к горѣ и, похватившиса з ним рукопаш, ѡбернувшиса з ним по избѣ и поставил его перед собою. А тот барбѣрчик ему повѣдил: «Юже-м ти, кѣже Мацею, колко полчижов вытрывал, а иж ми кости згнѣтаеш, того тобѣ терпѣти не буду». И порвавшиса до саблицы, свечу загасил. Я, то ѡбачившы, просила есми с плачом, абы дали покои, и того ж часу свѣчу есми запалила, а ѡн в тот час на небожчика з обуруч тал, иж заразом на землю впал. Я, то видачи, стала есми крычати, а тот барберчик еще на мене замахнул, аж есми пала и мене самой ѡ волос мало не забил. А за тым с ызбы выскочил и кгда ѡн побег, я жида ѡбудила, хотачи кѣза Мацѣя подвести, аж ѡн вжо сконал. И жид, ѡбачивши то, з дому мого пошол».

231 зв.

Дла чого ж на ѡгледаѣ трупy того небожчика забитого княз подякании брал в мене вижом служебника моего Ждана Аристовского, котории тамъ бывши, трупy ѡгледавши и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж видеѣл в небожчика ралу ѡкрутную через ѡхо и щоку аж и горло перетато.

И просил княз Томаш Хоѣнский, подякании костела замкового, абы то было записано. А так таа жалоба ѡповедаѣ и вижово сознаѣ до книг замковых ест записано*.

[№ 331] 30. Того ж мѣца ѡктѣбра ꙗко [26] дѣа.

232 Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, нареченныи владыка луцкии и острожкккк // его млст пан Марко Василевич Жораяницкккк, оповѣдаючи тым обычаем, што ж, деи, я ку пилнои потребе своєї дла ѡтдани сумы пѣзѣи еѣ млсти панѣи Михайловои Свинускои за имѣнѣ Блудов, будучи потребным сумы пѣзѣи, позволил есми сыну моему Александрю, иж бы в кого ж колвек сумы пѣзѣи достати, позычити мог, а на ѡном же имѣло Блудове еѣ записати и ѡвѣстити*. Гдѣ ж, деи, сын мои Александрю дал ми того справу, иж сумы пѣзѣи семисот коп грошѣи на ѡное имѣнѣ Блудов за записом дати позволил пан Ян Котовскккк, служебник еѣ млсти кнѣжни Илинои Ѳстрозскои. Ино я сыну моему Александрю позволил и лист на то свои под печатю и с подписю влостной руки моеи пану Яну Котовскому на то есми дал, в котором ширѣи а достаточнѣи позволенѣ мое ест ѡписано. Яко ж и лист свои дозволеныи на то пану Котовскому ѡт себе даныи передо мною на врадѣ показовал и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так са в собе маѣт¹. «Я, Марко Василевич Жораяницкккк, нареченныи владыка луцкии и острожкккк, ѡзнаимую тым моимъ листом каждому, кому того потреба вѣдати або чтучи слышати нынѣшним и на потом будучим, што ж я ку пилнои потребе своєї дла ѡтдани сумы пѣзѣи еѣ млсти панѣи Михайловои Свинускои за имѣнѣ Блудов, будучи потребным сумы пѣзѣи, позволилом сыну моему Александрю, иж бы в кого колвек сумы пѣзѣи достати и позычити мог, а на ѡном же имѣло Блудовѣ еѣ записати и ѡвѣстити. Гдѣ дал ми того справу сын мои Александрю, иж сумы пѣзѣи семисот коп грошѣи на ѡное имѣнѣ за записом дати позволил пан Ян Котовскккк, служебник еѣ млсти кнѣжни Илиноѣ Ѳстрозское, гдѣ я сыну моему Александрю позволил и сим листом моимъ позволяю въ его млсти пѣа Яна // Котовского сумы пѣзѣи семисот коп грошѣи позычити и ѡную суму пѣзѣи, которую бы в пѣа Котовского позычил на имѣло Блудовѣ, ѡписати и записом певнымъ ѡвѣстити*. Про то ж, кгда сын мои Александрю сумы пѣзѣи семьсот коп грошѣи въ его млсти пѣа Яна Котовского позычит и до рук своих ѡзмет, а ѡную суму яким-колвек записом на имѣло Блудове ѡвѣстит и якие ж колве ѡбѡвѡзки в ѡном листѣ, которыи пану Котовскому даст, ѡпишет, тогды я ѡныи запис сына моего Александра пану Котовскому даныи яко властныи свои держати маю и ѡбецую и записую я сам за себе и за потомки мои тым листомъ моимъ. А сынове мои такжо водлѣ ѡного запису ничым с него не выступуючи захватиса будут повинни. На которое позволенѣ мое я, Марко Жораяницкккк, даю моц сыну моему Александрю зуполную в пѣа Яна Котовског на тую суму пѣзѣи семисот коп грошѣи на тоѣ имѣнѣ Блудов взати. А на то, на¹ што сын мои Александрю даст запис, ѡбѡвѡзуюса то во всех ѡбѡвѡзках и артыкулах моцно

232 зв.

¹ Частка «на» написана над рядком між словами.

а не^отмєнно держати, ни в чом того листу и запису его не ^отступуючи. И на то єсми пану Яну Котовскому дал єсє мой лист под моею печатю и с подписю влостной руки моеи^о. Писан в Луцку лета Божого нароженя тисача пѧтсот шестдєсѧт первого мєца октєбра двѧдѧт пѧтог днѧ^о».

И просил его млст пан Марко Жоравницкий через писанє листу своего, абы то было записано. А так я за писанєм и жедаємь его млсти тоє ^оповедає и лист его млсти дозволеныи слово в слово до книг замковых записа ти казал и выпис с книг под печатю моею пану Яну Котовскому на то дал^о.

[№ 332] 31. Того ж мєца октєбра к̄с [26] д̄нѧ^о.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, // его млст пан Роман Гулєвич вѧдника своего радошииского Станислава Славу, жалуючи и ^оповедаючи тым ^обьчаємь, што ж, дєи, тых часов мєца октєбра двѧдѧт третєго д̄нѧ в чєтвергь служебник его млсти Пѧвєл Гулѧллицкий ехал з Голоубь и застал чловека его млсти п̄нѧ Микиты Сєрбинова на имѧ ^оношка з Бытна, рубаючи дерево в лѣсє пана Романовом в Плискови, и хотєл его пограбити. Ино, дєи, тот чловека ^оношко с клѧчою ^от воза втєк, а тот, дєи, служебник пана моего, взявши тот возь и припровѧдил до двора Радошииского^о. То пак, дєи, назавтриє в пѧтницу єє млсть пани Сєрбинова присылала, просѧчи ^о воз по(д)данного своего. А пан, дєи, мой послал мене, вѧдника, и того служебника своего Павла Гулѧллицкого там¹ до того мєстѧ, где тот чловека бытєнский рубал. И кгдаж єсми в лєс вєхали, в тот, дєи, час поддалыи п̄нѧ Сєрбиновы на имѧ ^оношко з сусєды своими мене збили и зранили.

Длѧ чого ж на ^огледає ран своих брал в мене вижом служебника моего ^оникия Пугача, которыи ран его ^огледавши и ставши передо мною тыми словы сознал, иж видєл в него на парсунѣ рану битую кривавую.

И просил тот Станислав, вѧдник п̄нѧ Романов радошииский, абы то было записано. А так я тую жалобу ^оповедає и вижово сознає до книг замковых записа ти казал^о.

// **[№ 333]** 32. Того ж мєца октєбра к̄и [28] д̄нѧ^о.

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, Григорєи Посолєжко, Стєлко Лєлжович а Томило Костюкович, Васко Лукашович а вєдор Грибкович – бурмистры и радцы мєста Луцкого з многими людми – сусєды своими – з мєщаны луцкими, жаловали и ^оповедали на Пєрѧ Лазаровича и на Шмошка плємєнника, и шафѧров – Єска Шломича, арѧлдѧра

¹ В слові „там” буква „т” виправлена з букви „г”.

его *кр* млсти *корчом*, броваров и солодовен места Луцкого, иж, *деи*, они над привилеи гсдрьский предком нашим намь самым и потомком нашимь а месту Луцкому наданыи спротивност и шкоду великую гсдрю королю его млсти и нам, *подданным* гсдрьским, вчинили. Напервееи *о* светом Семени, ярмарку луцком волном, намь мещаном и людем приежчимь пожиток отдалили и ку великои шкодѣ приправили, што бывало волно намь мещаном, так теж и гостем, людем приежчим, горелкою, вином, меды и пивы шинжовати, чим хто хотачы торговати. Тогда тыи жидове з нас, мещан, и з людеи приежчих не водле аранды его *кр* млсти, толко водлуг вымыслу своего *от* медов и *от* пив брали, чого на аранде не маюг. Dla которои, *деи*, кривды въ армарок гостеи много з меды, с пивы проч з места поехали. И мы, мещане, с питем по селом як одны циганове волочилиса, а они пред са, пропомнивши аранды свои и не дбаючи на привилеи наш, а не жалуячи шкод наших, на нас *от* медов и *от* пив и *от* броваров брали и *тых* (?), которые мещане з меды и с пивы по армарокх и по селох dla вышинжованя ежчали, грабагт и забираюг, иж мещане перед ними з места нигде с питем выехати не смѣют, а тым себе пожитку жадного не маюг и дома свои позаставлявши, а илшии пусто оставяши, проч са расходагт, бо, *деи*, они на том застановили, иж мели бровары и солодовни свое в мѣсте побудовати *от* светых апостол Петра и Павла до светого Марцина року теперешнего шестдесат первого. А мы, мещане, до того часу мели в них солоды брати кождую мацѣ // по тринадцати грошеи, а они в нас бровары наймовати мели, а *от* того часу сватого Марцина солодовни и бровары свое побудовавши, мели са з нами справити водлуг *д*ставы берестеискои. То пак, *деи*, и тепер солодовен и броваров своих не будовавши, з солодов *от* каждое мацы, кром броварщины берут в нас по три гроши не водле *о*ранды своеи, *о* што есмо того ж часу въ ярмарок луцкии и потом вжо непооднокрот твоеи млст, враду замковому, пне подстаростии, *о*поведали.

234

И хотачы з ними *о* то мовити, просили, абы то было записано. А так я тую жалобу и *о*поведаеи их до книг замковых записати казал¹.

234 зв. // [№ 334] 33. Того ж мса октѣбра кѣ [28] днѣ.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, земении гсдрьский пан Маржо Збралныи, жалуючи и *о*поведаючи на пѣа Матѣѣа Романовича Бѣлостоцкого, иж, *де(и)*, он, наехавши на дом *в*радничка моего в Кнегининѣ Власца мощно кгвалтом самого збил, жону его Оксимку змордовал и замок в хижѣ *от*билши, где была скрына моя влостивого схованя моего, с тои скрыни шаты, гроши готовыи, так теж и листы мои прислухаючи на имееи Кнегинин, илшии листы на имения киевские

¹ Решта – 2/3 аркуша залишено порожнім і закреслено вензелями.

побрал и чоловѣка пѣа Загоровского, меначы его быти збегом своимъ, там же в том дому врадничка моего без вижа моего поимал. И в тот, деи, час за кгвалловным наеханемъ его немало шкод мнѣ самом и врадничку моему стало, которых всех шкод на тот час поделанных реистръ меновите написаны в себе быти менил.

И хотачи ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его до книг замковых записати казалъ.

[№ 335] 34. Того ж мсца ѿктѣи [28] дѣа'.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Матѣи Романович Бѣлостоцкий, жалуючи и ѿповедаючи тым обычаем, иж, деи, тых часов втѣк подданныи мои Андреец з ыменя моего, за которым, деи, бѣгал есми в погоню и заехалом до зата своего, пѣа Дахна Перекалжского. И там же будучи пан Марко Збранный почал ми мовити, повѣдаючи то, деи, ты ездиди за збегом своим, а ѿн, деи, теперечи ест во врадника моего // в Кнегинини. И дал ми вижом служебника своего, с 235

которым, деи, ехавши до Кнегинина, знашодчи там в чоловѣка его влостного збega своего, поимал есми его при вижу. А потом, кгда ж есми с тым збѣгом своим поехал, тогды пан Марко Збранный, не вѣдати дла которое причины, способившиа с помощниками своими и, погонивши мене на доброволнои дорозе, моцно кгвалтом мене самого збил, змордовал и зранил, и того збega моего Андрѣица кгвалтовне в мене ѿнал. И в тот, деи, час шкоды ми немало стало, чога реистръ меновите списаны в себе быти поведает.

Дла чога ж на ѿгледаѣ ран своих брал в мене вижом служебника моего Ѽникия Пугача, который там быяши и ѿтола приехавши, ставши передо мною, тыми словами сознал, иж видеел в пѣа Матѣа Бѣлостоцкого на грудех рану штыховую.

И просил пан Бѣлостоцкий, абы то было записано. А так я тую жалобу ѿповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ.

[№ 336] 35. Того ж мсца ѿктября ѣа [31] дѣя.

Казано записати. Приездила до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, еѣ млст пани Яновая Загоровская ѳедора Боговитиновича Шумбарского, жалуючи ѿбтажливаве и ѿповедаючи тым обычаем, иж, деи, вчорашнего часу мсца ѿктября тридцатого дѣа в четвергъ, якобы годиною перед заходом солнца пан Иван Яцкович Борзобогатыи, // 235 зв.

ключник, городниччи, мостовниччи и воит луцкии, наславши моцно кгвалтом сына своего Василя, врадника своего положского Хаджа Туличовского и служебников своих ѳедора, Ѽлешка Поповича заборолжского а Матыса

кушнера и з ыишими многими людми а помочниками их зброино – з ручницами, з сагайдаки, з рогатинами и з ыишими вшелакими бронами на имеє моє Ратново подданных моих розогнали. И, добываочис в дома их, дверы в домов и до комор выламавали, а с комор хусты и маєтности их водлуг воли своєи брали•. И што в кого быдла рогатого, так теж дробины – овец и коз – было, то все выгнавши, занали. Всего быдла рогатого подданных моих болшеи трехсот, а овец триста и осмдесат коз, тридцатеро и двое, к тому жеребца и вепра•, так теж хусты и ииших речеи немало побрали, чого реїстрь меновите, што в кого побрано, списаныи в по(д)данных своих быти поведаєт. И еше, деи, на том мало маючи, наехавши мощно кгвалгом на двор мои, хотачи¹ мене вмыслне забити, з ручниц на дом мой стрелали и, добываючиса Василен Борзобогатович з служебниками и помочниками своими на сени, дочку мою Настасю збил и двѣ скрини розлупал. З одной, деи, скрини взато чепец перловый и с ткалкою перловою, другии чепец золотый так же с ткалкою перловою•, завите двое – одно золотое с перлы, а другое золотое зо серебром•, кошполка перловая, двѣ кошполце золотых•, передники перловый, а двои золотый•, ланцог золотый, в котором, деи, важило палдесат золотых чирвоных•, чотыри перстени•, одинъ з камаином•, два з шаѳером, а четвєртыи с туржусом•, // шєст кошполек ѳламских шолком вышиваных а швабских и колєнских бєло и шолком вышиваных палнадцат•, кошпол долгих швабских чотыри•, рубков ѳламских чотыри, ралтухов швабских пать, кошпол долгих колинских три•, ручников колєнских шолком шитых шєст•. А в другои скрини шубка куная, чорным сукном крыта; шуба лисля завыжовая, чорным сукном крыта; шубка сибєрковая голая; лєтник ѳксамиту чорного з вымыкаными рукавы; лєтник адамашку гвоздикового с трема брамы ѳксамитными; сукна зеленая з брамом ѳксамитным; сукна чирвоная влоскаа з брамами ѳксамитными•; сукна чорная влоская з оксамитом•; сукна порпрыяну гвоздикового з оксамитом•; колдра китаики зеленои•; две запони•; три коверцы солтацких•; двѣсте локот ѳбрусов•, а ручников осмдесат локот•; двѣ штуки полотна колинского•. А потом, деи, наехавши до дворца моего, взяли быдла рогатого волов двадцат, коров тридцат, телат тридцат•, подгєлжов двадцат, овец сто•, коз палдесат, вєпров кормных чотырнадцат – то все побравши, з собою погнали. А тепєречи, деи, панове бирчїє серебщины гєдрьское в мене с подданных моихъ прават, а подданныи мои и я сама жадного быдлата не маєм•.

Дла чого ж на огледає кгвалтовного наеханя и шкод поделаня в дворѣ и во имєло своєм брала єє млст вижом служебника моего Матыса Лещинского, который там бывши и ѳтгола приехавши, стаящи передо мною, тыми словы сознал, иж будучи в Ратнове и маючи при себе сторониных, видєл єсми дверы

¹ Слово «хотачи» написано двічі.

сѣнныи и светличныи побиты, порубаны и скроз дѣры светличныи з ручницы аж до стѣны прострѣлено. И к тому теж видѣл двѣ скрыни розлупаных, а на селѣ в двох домѣх // дѣры сѣнныи и коморныи также побиты, порубаны и поламаны.

236 зв.

И хотѣчи пани Загоровская ѿ то мовити, просила, абы то было записано. А так я тую жалобу ѿповѣдаю еѣ и вижово сознаю до книг замковых записати казал^о.

[№ 337] 36¹. Того ж мѣсца ѡктября лѣа [31] дѣа.

Казано записати. Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, ключник, городничыи и мостовничыи луцкккй пан Иван Борзобогатыи Красѣнскккй, жалуючи и ѿповѣдаючи на панюю Яновую Загоровскую панюю ѳедору Боговитиновну, иж, дѣи, што недавно прошлых часов пѣи Загоровская перво сего мѣсца ѡктября ѡсмогодцат дѣа, наславши слуг и подданных своих ратновских мощно к гвалтом на имѣю велможного пѣа его млсти пѣа Миколая Юрѣвича Радивила, воеводы троцкого, гѣтмана навѣшшого Великого Кнѣзства Литовского, старосты мозырского, державцы лидского, белицкого и сомилшского Ѳздова до череды пастухов поимати и половину череды людеи ѡздовских побрати и до двора своего Ратновского пригнати казала. Которого побраня быдла люди ѡздовские реиسترъ в себе меновите списаныи маюг^о, ѿ што, дѣи, пан ключник в тот же час без бытности моеи присылал до враду луцкого в замок до Василя Дѣшковского, жалуючи, ѿповѣдаючи и ѿ вижа просачи, с которым мел послати до пани Загоровской, пытаючи еѣ, дла которой причины тот к гвалт и побране имѣю и подданным его млсти вчинити казала^о.

Яко ж и виж з ураду замку Луцкого даныи, боарын гсдрьскккй красносѣлскккй ѳедор Колтун с посланцами пѣа ключниковыми // до пани Загоровской до Ратнова ездил и ѿтола приехавши, вызнал, ач, дѣи, пани Загоровское в дому есмо не застали, але, дѣи, дочка еѣ млсти пани Настася згола нас ѿправила, поведаючи, иж, дѣи, не пани matka моя череду ѡздовскую забрала, але пан Криштоѡъ Крупскккй, староста городелскккй^о. И розумѣючи то пан ключник, иж подданным его млсти з старостою городелским, яко с паном корунным, не рихло са справедливост станет, и хотачи ѡное быдло взати, просил мене ѿ вижа, при котором бы ѡное быдло подданных его млсти взати мел.

237

Ино я з ураду замку гсдрьского Луцког давал есми вижом служѣбника моего Ждана Кгабрияловича Бортновѣцкого, которыи там при владнику полоном Хацку Туличовском, при боарох и подданных его млсти, кды

---

¹ Помилково пронумеровано як «26».

быдло брали, бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж кгда есмо до Ратнова приехали, маючи при себе людеи добрих сторонних, тогды застали животину в селѣ, которую бодре и подданныи его млсти ѿздовскии менили своею. И, вылучивши, взяли быдла рогатого – волов, коров и яловиц – сто поголовя•. Потом, деи, ехавши до дворца панѣи Загоровскои, застали в оборе ѿвец тридцатеро и трое, а козь шестеро, которые подданныи его млсти пѣа воеводы троцког *Ѡсташ* Бутко поведил, иж тыи ѿвцы после того забору ѿ волторок мсца ѿктябрьа двадцат ѿсмого дѣа покрадены и взал тыи ѿвцы. Потом, ехавши на село, застали в подданного панѣи Загоровское ратновского, в Торгуна, жеребца мышастого в сѣнѣх, поворозом привязаного, которого подданныи пѣа воеводы троцкого Костюк познал. И повѣдил, иж, деи, того жеребца з сверепою белою в мене до забору
237 зв. вкрадено // и с тыми ж, деи, конми илших конѣи сусѣдних подданных палских десатеро конѣи покрадено•. Яко ж, деи, есми до панѣи Загоровское колжокрот з людми сторонними ездил, жалуючи на того Торгуна и просачи в неи права, а пани, деи, Загоровская права дати и справедливости вчинити не хотела. И взявши того жеребца, люде ѿздовские мнѣ поведели, иж, деи, не толко того конѣи, быдла, ѿвец, свинеи ѿт ратновцов шкодуем, што есмо тут застали, але болшеи нерою в нас покрали, чого, деи, реистрь меновите списаныи в себе маемо.

А так я тую жалобу ѿповедаѣ и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал•.

[№ 338] 1. Лета Бож нарож ѿф ѣа [1561] мсца ноябра ѿ [1] дѣа.

Пришодчи и постановившиса ѿбличнѣ в замку Луцком еѣ млст пани Михайлова Михайловича Свинуская Ѳедора Ѳедоровна княжна Чорторыская ѿповедала мне, Борысу Ивановичу Сове, подстаростему луцкому, иж, деи, я водлуг воли и тастаменту небожчика пѣа малжонка моего пѣа Михаила Свинуского кѣзю Дмитрею его млсти Александровичу Буремскому именѣи Новосѣлок, части в Корсове и в Сестратинѣ на рок ѿписаныи свата в року теперешнемь шестдесат первог припалом мсца ноябра первого дѣа в субботу поступити мела. Ино кѣзь Дмитреи его млст Буремский на тот час а рок припалыи листом враду замку Луцкого через служебника своего Мартинжа мене впоминал, иже-бых ему тых имѣнеи водлугъ воли и тастаменту малжонка моего поступила. Где ж я того служебника кѣза Буремского перед веле зацными людми пыгала, естли бы он ѿт кѣза Дмитрия // Буремского в мене тыи именѣя поручѣство на листѣ его млст ѿказавши, ѿт мене в держанѣ кѣза Буремского взати мел. Ино тот служебник моцы жадное ани поручѣства пѣа своего ку взало тых именѣи вышеи помененых на листѣ не показаль, поведаючи, иж за тым впоминаемь врадовым пан мои его млст кѣзь Буремский самь будѣт и тыи именѣя вышеи помененыи в держанѣ до рук своих

238

озмет^о. То пак его млст после того через лист владовый и служебника своего напоминае на тот рок припалыи до мене сам не был и никого от себе поручоного своего, кому бых тыи имени спустити мела, не присылал ани жадной ведомости о том знати не дал, а я, деи, вжо от того часу и року описаного до тех вышеи помененых имении жадного вступу и некоторых ведомостии далям мѣти не хочю.

И просила, абы то было записано. А так я тое очевистое оповедае ея млсти паней Михайловое Свинуское Ѳедоры Ѳедоровны кнжны Чортгорыское до книг замковыхъ записати казал^у.

[№ 339] 2. Того ж мса ноября а̃ [1] дѣя.

Приехавшы и постановившыся обличне в замку Луцком ея млст пани Михайлова Михайловича Свинуская Ѳедора Ѳедоровна кнежна Чортгорыская, а пан Марко его млст Василевич Жоравницкий восполк и з сыми своими оповедали мне, Борису Ивановичу Сове, подстаростему луцкому, и вызнавали тым обычаем, иж, деи, што котораа вгода застановеня нашего виленского¹ через приятелеи наших з обу сторон за компромисом вчиненая на рок в листе компромии // сарскомъ описаныи, принатая нынешнего часу припала, тоест мса ноября первого дѣя в субботу, которого року мы, обоа сторона, пилновали а водле обовазку и застановеня компромисарского яко нынешнего дѣя на рок помененыи я, Михайлова Свинуская, тисачу коп грошей личбы литовской сполна от пѣа Марка Жоравницкого и сынов его млсти взяла, а имении, которые по смерти небожчика малжолжа моего пѣа Михаила Свинуского палу Марку Жоравницкому и сыном его млст правом прирожоным спалых, тоест имения Блудова с приселжом Десатиною и к тому замку Теслугова з приселки Крупцом, Боратином, Добрыводою и Пещалкою палу Марку Жоравницкому и сыном его млсти поступила и вже в тыи имения от нынешнего дѣя ни чим са вступовати и жадной переказы чинити не маю^о. Так теж листы, привиля на именѣ Блудов, на Теслугов, на Жабокрики и на Крупец прислухаючые пошдавала. Яко ж тут же ставши его млст пан Марко Жоравницкий восполк из сыми своими очевисто вызнал, иж на рок зложонныи водле выроку компромисарского тые пѣзи тисачу коп грошей ея млсти паней Михайловои Свинуской отдал и яко имения вышеи помененые, так теж листы и привиля ку тым имениям приналежащие до рук своих взяли и во всем томъ ея млст панюю Михайловую Свинускую волною вчинили и вжо о то вечне молчати мают.

238 зв.

И просили, абы то было записано. А так я тое очевистое сознае и добровольное оповедае их млсти до книг замковыхъ записати казал^о.

---

¹ Слово «виленского» написано двічі.

// [№ 340] 3. Того ж мѣца ноябра в [2] дѣна.

Казано записати. Пришедши и постановившия обличѣе в замку Луцком передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким, земнин гсдрский пан Василеи Чижевич Тушебинский оповедал¹ и визнавал тым обычаем, иж, деи, будучи мне в великом недостатку а маючи великое добродѣство и много запоможеня, яко грошми готовыми, так теж коими и илшими вшелакими потребами от кѣза Ивана его мл Ѳедоровича Чорторыског, а не маючи я чим того его мл ѡдати, даю, дарую и на вечные часы его мл записую третнюю част имени моего Тушебина половицы моее, которая ся мне давно от брата моего Ѳурса з двором, зь землами и пашнами дворными, з дѡбровами, с полми и сеножатми, з гаи, з ставом, з рекою, з людми, зь их землами, с платы и доходы и зо всакими пожитки малыми и великими, як са тая третая част здавна сама в себе в обыкодах и границах своих маеть, што ширей а достаточней на записном листе моем ест описано.

Якож и лист свои записный, на то от себе кѣзю Иваву его мл Чорторыскому даныи, передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, который лист так са в себе маеть: «Я, Василеи Чижевич Тушебинский явно чиню и сознаваю тым моим листом, иж будучи мне в великом недостатку и маючи много запоможеня, яко грошми готовыми, так коими, шатами и илшими всякими потребами от кѣза Ивана Ѳедоровича Чорторыског и не маючи чим тог его мл ѡдати ани заплатити, даю, дарую и вечными часы его мл записую третнюю част имени моего Тушебина половицы моее, которая са ми давно ѡстала в одделе от брата моего Ѳурса з двором и землами дворными пашными, з дубровами и сеножатми, з гаи, з ставом и з рекою, з людми, их землами и всакими иными пожитки, яким колвек обычаем наменены быти могут. Волно княз Иван его мл, и его мл кнѣга, дѣти и потомки их млсти, // тую третнюю част имени моего Тушебина собѣ держати, будовати, людми ѡсажовати, дубровы роспаховати и всакии пожитки причинати, або кому хотачи ѡдати, даровати, продати, заменити и ку своему пожитку ѡбѣрнути, яко налепей розумети будут. А я сам, жона, дѣти и потомки мои и нихто з брати и ближких моих в тую третнюю част вступовати и нияким обычаем того под кѣземъ Иваном его мл кнѣгею и дѣтми и потомки их мл и под тым, кому бы то от их мл было, яким-колвек обычаемъ заведено поижкивати не маем. А естли бых я, Василеи, жона, дѣти и потомки наши або хто з брати и ближких моих в тую третнюю част чим-колвек вступовати або ку праву позывати и ѡ наклады приправовати мел, таковыи повинен будет заруки заплатити гсдрю королю его мл триста кол грошей а кѣзю Иваву и его потомкомъ, другую триста кол грошей. А заплатившы тые заруки пред се тот запис мой добровольне вчиненыи при mocy zostати маеть на вечные часы. На што даю

¹ Навпроти цього рядка запис на берегах польською мовою XVIII ст. (арк. 239).

кѣзю Ивану его мл сѣс мои лист з моею печатю•. И дла сведомя бил еси чолом их мл паном папу Петру Кирдеевичу Мылскому, маршалку гсдркому•, а папу Ерофею Василевичу Гостскому•, папу Гарасиму Дахновичу•, а папу Михаилу Кривичкомѣ ѿ приложелѣ печатѣи. Их мл за чоломбитемъ моим печати свои приложили к сѣму листу моему•. Яко ж то ѡповедал еси на враде в замку гсдркомъ в Луцку•. Писан ѣ Клевани року Божого нароженя тисеча пѣтсот шестдѣсят первого мѣца ѡктѣбра пѣтого дѣня•.»

А по вычтѣлю листа пан Василѣи Чижевич Тушебинский просил, абы то было записано. А так я ѡчевистое сознаѣ, добровольное ѡповедаѣ и лист его записный слово ѣ слово до книгъ замьковых записати казаль•.

// [№ 341] 4. Лет Бож нарож ѣф ѣа [1561] мѣца ноябрѣ [2] дѣа.

240

Пришодчы и постановившисѣ ѡбличѣе в замку Луцком передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцкимъ, земенин гсдрский пан Василѣи Чижевич Тушебинский ѡповедал и визнавал тым обычаем, иж, дѣи, будучи мнѣ ѣ великом недостатку а не маючи ниѡткол индѣи запоможѣня, брал еси ку потребам своимъ грошми готовыми, коими, шатами и иншими многими рѣчами мнѣ потребными в кѣза Ивана его млст ѣедоровича Чортгорьского водлѣ шапужу зостал еси его млсти винѣн полпрѣтаста коп грошѣи личбы литовское, а не маючи я чим тоѣ сумы пѣзѣи его млсти заплатити, заставил еси в тои сумѣ в полпрѣтаста копах грошѣи двѣ части имени моего Тушебина половицы моеи•, которая са мнѣ недавно в олдѣлѣ ѡт брата моего ѣурса з двором, зѣ землами, с пашнами дворными, з людми, с полми и сеножатми и зо всакими пожитки, якими-колвѣк имени названы быти могут, ничого сам на себѣ и на близких своих не ѡставуючи, што ширѣи а достаточней на листѣ моем записном ѣст ѡписано.

Яко ж и лист свои записный на тыи двѣ части передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, который лист так са в себе маѣт^А: «Я, Василѣи Чижевич Тушебинский, сознаваю сам на себѣ симъ листом моимъ, кому будѣт потреба того ведати, иж будучи мнѣ въ великом недостатку и не маючи ниѡткол индѣи запоможѣня мети, брал еси ку потребам своимъ грошми готовыми, коими, шатами и иншими всакими рѣчами мнѣ потребными в кѣза Ивана его млсти ѣедоровича Чортгорьского, которых водлѣ шапужу на мнѣ ѡстало полпрѣтаста коп грошѣи личбы литовское•. И не маючи я чим тои сумы пѣзѣи его млсти заплатити, заставил еси двѣ части имени моего Тушебина половицы моеи, которая ми са даваю ѡстала в ѡделе ѡт брата моего ѣурса з двором и землами дворными, пашными, з дубровами // и сеножатми, з гай, з ставом и з рекою, з людми и их землами и дворищами и всакими иными пожитки, яким-колвѣк обычаем наменены быти могут. Маѣт его млст княз Иван и его кнегина, дѣти и потомки их млсти тыѣ две части имени моего Тушебина зо всим в тои сумѣ, в полпрѣтаста копах грошѣи

240 зв.

держати або кому хотачы заставити. А естли бы што за держаня своего в том имели моемъ прибавил в будовани або люди ѡсадил и якии-колвек пожиток вчинил або з суседы право вел, тогда при ѡтдавало той сумы вышеи писанои наперед мает быти заплачоны и вси наклады кнѣзю Ивану его млсти водле приреченя слова его млсти без жадного доводу, а потом тую полтретаста коп грошеи заплатити его млсти маю. А не заплативши накладов и не ѡтдавши той сумы пнѣи, я сам, жона, дети и потомки нѣи и никто з брати и близких моихъ в тые двѣ части ничим са вступовати ани з моцы и держаня кнѣза Иванова и потомков его або кому бы то ѡт его млст заведено было, выимовати не маемо под зарукою гсдру королю его млсти тремасты копами грошеи а кнѣзю Ивану другую триста коп грѣи заплатити маемъ. А заплативши тые заруки пред са кнѣзь Иван его млст и потомки тые две части имения моего Тушебина зо всим держати и вживати мает до зуполной заплати, яко накладов, так и сумы верхомененои, которю я ѡт кнѣза Ивана взал. И на то даю его млсти тот мой лист под моею печатю. И дла сведомя бил есми чолом их млсти пану Петру Кирдеевичу Мылскому, маршалку гсдрьскому, а пану Яроѡею Василевичу Гостскому, пану Гарасиму Дахновичу а пану Михаилу Кривицкому ѡ приложене печатей. Их млст за чоломбитем моимъ печати свои приложили к сему моему листу. Писан в Клевани року Божего нарож тисача палсот шестдесат первого мсца ѡктября четвертог днѣа.»

241 А по вычтено листа пан Василей // Чижевич Тушебинский просил, абы то было записано. А так я ѡчевистое сознае, добровольное ѡповедане и лист его записныи слово ѡ слово до книг замковых записати казал и выпис с книг под печатю моею кнѣзю Ивану его млсти ѡедоровичу Чорторыскому на то далъ.

[№ 342] 5. Того ж мсца ноября третег днѣа.

Казано записати. Пришодчы и постановившиса ѡбличне в замку Луцком передо мною, Борысом Ивановичом Совою, подстаростим луцким, земенин гсдрьский пан Роман Гулевич, ѡповедал, иж пан Богдан, пан Яцко и пан Семѣн Дрозденские лист свои на имение Зубиленское под печатми своими дали в сховане до рук моих, ѡ што ма пан Богдан Дрозденский прошовал, абых ему тот лист ѡтдал, чога я без брати его вчинити не смел. То пак пан Богдан Дрозденский ѡдержал до мене лист гсдрьский с канслереи его кр млсти, иж бых ему тот лист перед вradoм замку Луцкого ѡказавши и за печатю вradoвою ему ѡтдал. А так я за росказанем гсдрьским тот лист на вrade поклада-м и был вычитан с початку аж до коца, которыи лист так са в себе мает: «Я, Богдан, Яцко, Семѣн а Михаилу Ивановичи Дрозденские ѡзнамуемъ тымъ нашим листом, которое имеле ѡлца нашего и ѡт нас самых зат наш пан Петръ Костюшкович Хоболтовский держит – в сумѣ пнѣии в шестидесат копах грошеи – Зубилно. А так мы, хотачи тоѡ имеле в пнѣа Петра выкупити, маемо вси сполечне, ѡдин ѡт другого не ѡтступуючи, на которое имеле вжо и пнѣи

вси сполечне шестдесат коп грошеи маемо. А так мы тым листомъ нашим вмоцнаем то, иж естли бы з нас которыи ѿдин ѿ то поспол стоати не хотел, два або и тры, а ѿдин естли з нас, которыи на илшую потребу свою ѿтехали, а ѿдин ѿземши ѿныє пнѣи за порученѣм выкупил, нижли тоє причины // розрываия а заборонѣя. С тых причин, естли бы з нас котрыи ѿ то стоати за ведомостю приатѣлскою або за обослаенѣм через приатѣла того вчинити не хотел, тогды таковыи будѣт повинен ѿному, которыи имѣнѣ выкупит, заруку заплатити, тоест сумою пнѣи сто коп грошеи без жадного права и накладу, тож в том имѣню част мети. А тому старѣню¹ нѣюму ѿ тоє имѣнѣ перед семою суботою в тых часех або перед Светым Петром, а далѣи тому имѣню проволока ѿт нас самых быти не маєт под тою ж зарукою, яко вышеи меновано. А так мы тыи пнѣи шестдесат коп грошеи и сєс наш лист даемо брату нашему пану Роману Гулевичу в заховаѣ. И на то єсмо дали сєс наш лист з нашими печатми и с подписом рук наших влостных. Писан в Дрозднах лет Божого нароженя ѿф ̄ [1560] мсца априла первогадцат дѣа*».

А по вычтѣлю и до книг того листу записаня пан Роман Гулевич водле росказаня его кр млсти тот лист за печатю моею в вradoвою пану Богдану Дрозденскому дал, яко ж то єст до книг замковых записано*.

[№ 343] 6. Того ж мсца ноябра третего дѣа.

Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого, єе млст пани Михаиловая Михаиловича Свинуская ѿедора ѿедоровна княжна Чортгорыская, жалуючи на кнѣза Дмитра Александровича Буремского и ѿповедаючи тым, иж, дѣи, нынѣшнего часу мсца ноябра третего дѣа в понеделок рано посылала єе млст с Кочкаровца боарина своего свинуского Ивашка до имѣня своего Змеинца, ижебы подданных єе млсти змеиницких в подводу выгнал. То пак, дѣи, в тот час кнѣзь Дмитрей Буремский сам своею рукою, нев(є)домо // длѣ которое причины того боарина збил, змордовал и ѿкрулне зранил и кона его з сѣдлом, з опанчєю и кордѣ в него взал.

242

Длѣ чога ж на ѿгледаѣ ран того боарина своего и теж хотачи ѿ том до кнѣза Буремского слати, брала єе млст вижом служебника моего Карпа Южковича Гулалницког, которыи того боарина ѿгледавшы, в кнѣза Буремского на Змеинцы бывши и ѿттола приехавшы, ставшы передо мною, тыми словы сознал, иж видеел в того Ивашка в головѣ рану рубаную шкодливую. А потом, дѣи, єе млст пани Свинуская служебника своего Яна Гавриловича зо мною, вижом вradoвым, и з людми сторонними на Змеинец до кнѣза Буремского посылала, пытаючи его млст: «Длѣ чога того боарина збил и кона его з сѣдлом, з опанчєю и кордѣ в него взал?» Кназ Буремский на то

¹ Треба читати «стараню», тобто «старанням».

ѡказал. «Естли, деи, того збито, ино негараздъ, а того, деи, ми жал, иж его на смѣрть не забито, а будѣт ли пани Свинуская тут болшеи присылати, тогды кажу их вѣшати, бо, деи, вже пани Свинуская до того имени ничего не маѣт». Где тот служебник панѣи Свинуское, ѡсвѣтчивши то мною, вижом врадovým, и людми сторонними, ехал ѡт него.

И хотачы пани Свинуская ѡ то мовити, просила, аби то было записано. А так я тую жалобу ѡповѣдаѣ и вижово сознаѣ до книг замковых записати казалъ.

[№ 344] 7. Того ж мѣца ноябра патого дѣа.

Казано записати. Присылала до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, дворенин его кролеѣвское млсти пан Миколаи Кухмистрович Дорогостаискии, просачи ѡ вижа, при котором бы позвы гсдрские мел дати пану Яну Якубовичѣ // Монтовту Коблиискому.

Ино я з ураду замку Луцкого давал есми его млсти вижом служебника моего Семена Ѳedorовича. Которыи там бывши и ѡттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж вчорашнего часу мѣца ноябра четвертого дѣа 8 волторок врадник пѣа Миколая Кухмистровича дорогостаискии Ян Тарковскии при мне, вижу врадovém, и при людех сторонних ездил до пѣа Монтовта. И знашодчы его въ Аршичинѣ, дал ему ѡчевисто позвы гсдрские ѡ посагане кгрунту Дорогостаиского – ѡ вежчаѣ в дуброву, ѡ забираѣ людѣи и ѡ илшиѣ многіе рѣчи, што ширѣи а достаточнѣи на позвех гсдрских ест ѡписано. За которыми позвы и рок ему перед гсдрем его млстю стати ѡзнаимил по Божом нарожељу за двѣ недели в року пришлом шестдѣсат втором. Яко ж то мною, вижом врадovýmъ, и людми сторонними ѡсветчил.

А так я тоѣ сознаѣ вижово до книг замковых записати казалъ.

[№ 345] 8. Того ж мѣца ноябра ѡмого дѣа.

Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, наречѣнныи владыка луцкии и ѡстрозскии его млст пан Марко Василѣвич Жоравницкии ѡ вижа, при котором бы мел въехати во имѣѣ Блудов, што ему пани Михайлова Свинуская року теперешнего шестдѣсат первого мѣца ноябра первого дѣа водлѣ застановѣя и листу компромисарского поступила.

Ино я з ураду замку Луцкого давал есми на то вижом служебника моего Карпа Юнковича Гулалницкого, которыи там быяши и ѡттола приехавши, ставши передо мною, до книг тыми словы сознал, иж его млст пан Марко Жоравницкии при мне, вижу врадovém, // и, маючи при собѣ людѣи добрих сторонних, въехал во имѣѣ Блудов. Ино в дворе Блудовском быдла жадного – малого ни великого, так теж и илших домовых рѣчии ничего не заехал и не засталъ. К тому теж ѡказовал ми его млст, иж с црѣви блудовское пани

Михаилова Свинуская взяла сосуд *црковныи* серебряныи, келих, миску, звезду и лыжишу, евангелие с престола, серебром *о*правленое, ризы адамашковыи, *индит* адамашковая^о; з бровара, *дѣи*, взяла котел пианыи и кади^о; с корчмы взяла свѣтлочку, а другую светличку *перед* лаянею. К тому теж дерева, которого небожчик пан Свинуский на будова*лѣ* двора тамошнего был наготовал, *осмьдесат* протесов дерева великого до Свинух вывезти, а з саду щепи, яблонеи и груш добрих тридцатеро дерева *выкопати* казала. И то теж его *млст* повелит, иж теперешнего року *пѣи* Михаилова Свинуская с *подданных* блудовских *вырад* с каждого чоловѣка по *палнацати* грошеи брала и *коней* военных четверо а яловиц двѣ взяла а службы военное не служила и *ишшии*, *дѣи*, драпезства чинила и вины непомерныи з *людеи* блудовских брала, *чого реи*стръ меновите *написныи* в себе быти мениг.

А так я тое вижово *сознаѣ* до книг замковых *записати* казал^ъ.

[№ 346] 9. Того ж мсаца ноябра второгонацат дѣна.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, *земенин* гсдрьский пан Богдан Иванович Дрозденский, просачи *о* вижа, *дла* поданя *позво*в его *кроле*вское *млсти* владыце володимѣрскому, так теж и *брати* своѣи – *пану* Яцку, Семену и *Михаилу* Дрозденским.

Ино я з ураду замку Луцкого давал есми на то *вижом* служебника моего Степана Климовича. // Которыи там бывшии и *отгола* приехавши, ставши *передо* мною, *тыми* словы *созна*л, иж *тых* часов мсаца ноябра шостого дѣна в четвергъ пан Богдан Дрозденский при мене, *вижу* врадовом, и при людех *сторонних* через служебника своего дал *позвы* гсдрьские *брати* своѣи – *паном* Дрозденским: *пану* Яцку *очевисто* дано *четверы* *позвы*^о, *пану* Семену без *бытности* его *патеры* *позвы* дано, а *пану* Михаилу *двои* *позвы*. Якож и *рок* *пану* Яцкови за *одными* *позвы* *перед* гсдрем *стати* *озна*мил *от* *даня* *позво*в за *четыри* недели, а за *ишшими* *позвы*, *яко* *пану* Яцку, так теж *пану* Семену и *пану* Михаилу Дрозденским *рок* *перед* гсдрем *королем* его *млстю* *стати* *зложил*, так же *от* *даня* *позво*в, *тоест* *от* *четверга* мсаца ноябра шостого дѣна за *осмь* *недел*. И то мною, *вижом* врадовым, и *людми* *сторонними* *осветчи*л. А потом, в *неделю* *прошлую* пан Богдан Дрозденский *посы*лал зо мною, *вижом*, и з *людми* *сторонними* служебника своего Лучку, *которыи*, *приехавши* до Купичова и *нашодчи* там *владыку* *володимѣрского* *Иесиоа*, дал его *млсти* *очевисто* *позвы* гсдрьские *о* *квалтовное* *наслаѣ* на *имѣѣ* *пѣа* Богдана Дрозденского, на *Гудчии* *Брод*, *о* *збите* *людеи* и *о* *ишшыи* *многие* *шкоды*, *што* *меновите* на *листе*х гсдрьских *ест* *описано*, и *рок* за *тыми* *позвы* его *млсти* *озна*мил *перед* гсдрем *королем* его *млстю* *стати* *от* *подана* *позво*в, *тоест* *от* *недели* *прошлой* мсаца ноябра *девятого* дѣна за *четыри* недели.

И *просил* пан Богдан Дрозденский, *абы* то было *записано*. А так я тое *вижово* *сознаѣ* до книгъ замковых *записати* казал^ъ.

243 зв.

// [№ 347] 10. Того ж мѣца ноябра третегонадцат дѣя.

Просил мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, дворенин гсдрьский пан Василѣи Петрови ч Верига ѿ вижа, при котором бы мѣл позвати листом гсдрьским дѣлким в справе его млсти пѣа Яна Шимковича, маршалка и писара гсдрьского, старосты тыкотинского*, пѣа Петра Богдановича Загоровского, маршалка гсдрьского а пѣа Михаила Тихновича Козинского, городничого володимѣрского.

Ино я з уряду замку гсдрьского Луцкого давал его млсти вижом боарина красносѣлского Пилипа Созоновича, которыи там бывшии и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж при мене, вижу вradoвом, пан Василѣи Верига, дворенин гсдрьский, давал лист гсдрьский дѣлкий ѿчевисто пану Петру его млст Загоровскому, маршалку гсдрьскому, и пану Михаилу Тихновичу Козинскому, городничому володимѣрскому. И рок имь ѿзнаимил, абы ѿбадва сполечне стали перед гсдрем королем его млстю ѿт сего дѣа четверга мѣца ноябра третегонадцат дѣа за двѣ недели°. Которыи рок имь перед гсдрем королем его млстю стати припасти мает того ж мѣца ноябра двадцат сегомо дѣа°. Его млст пан Петръ Загоровский и пан Михаилу Козинский лист гсдрьский дѣлкий ѿчтиве принали и, вычитавши, пану Василю Вериге, дворенину гсдрьскому, ѿдали. И списавши, копѣи с того листа себе побралаи.

А так я тоѣ вижово сознаѣ до книг замковых записати казал.

[№ 348] 11. Того ж мѣца ноябра дѣ [14] дѣа.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцког, подданныи кролеѣжский Аврам Хажимови ч, жид мѣста Луцкого, жаловал и ѿповедал на пѣа Андрѣя Василѣевича Рудецкого тым обычаемъ, // иж, дѣи, тых часов в середу прошлую мѣца ноябра второгонадцат дѣа ехал есми з Вишнеѣца зъ ярмарку с крамом, и кгда ж есми через село Рудку переехал, тогды пан Андрѣи Рудецкий послал за мною трох служебников своих, которые мене погонивши на доброволной дорозѣ, мене самого збили, змордовали и в тот, дѣи, час при том бою згинуло ми готовых пѣзѣи семь коп грошеи, а з скрини ѿксамиту пат локот°, полотно колинского колжо ѿстанков, якобы со две штуки, а шолжу двѣ литры°. Я, дѣи, вернувшиса назад, ехал до пѣа Андрѣа Рудецког, жалуючиса ему и пытаючи его, за што ма збити казал? Пан Рудецкий к тому са признал, поведаючи, якобых са промытити мѣл и еще над то самъ взал в мене безвиинѣ промыты полжопы грошеи. А я са, дѣи, был не промытил, бо-м еще перво едучи на ярмарок до Вишнеѣца, мыто его дал, в чом себе ѿт него жали шкodu немалую быти менил.

Яко ж на ѿгледаѣ збитя и шарпаня своего брал в мене вижом служебника моего Степана Климовича, которыи его ѿгледавши и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж ран значных на нем не видел, ѿдно толко в кожуха его

видел колне^р кожуховыи зъ шматом кожуха, што дра^но, а в скор^жи лосиное две га^ттки сребренных порвано.

И просил Аврам Хажимович, жьд места Луцкого, абы то было записано. А так я тую жалобу оповеда^не его и вижово созна^не до книг замковыхъ записати казал^ъ.

[№ 349] 12. Того ж мсц ноября ѣи [17] д^на.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, в^радник е^е млсти кн^гни Илиное Острозкое ровенский пан Григорей Сокор, оповедаючи тым обычаем, иж, деи, брат его пан Томко // служебники его и подданные е^е млсти кн^гни Илиной Острозской от архимандрита дорогобужского Нектария были обвинены, менуючи на них яко бы они манастыру Дорогобужскому к^гвалтовное наеха^не вчинити и людеи поранити мели, при котором, деи, обвинено пан Томко, брат и служебники п^на Григоревы, так теж и подданные кн^гни Илиное Острозкой заразом были поиманы. То пак, деи, пан Григорей Сокор п^на Томка, брата и служебников своих и подданных е^е млсти пан^еи сво^еи на поруку взал и листом са своим под печатми людеи зацных описал, обвазуючиса брата, слуг своих и подданных е^е млсти кн^гни Илиное на рок зложоньи и в листе описаныи, тоест на ден сватого Марцина свата рымского року теперешнего шестдесат первого в замку Дорогобужском ку праву поставити*. И хотачи пан Григорей Сокор доброму слову обвазку и листу своему записному досыт вчинити, просил мене о вижа, при котором бы з братом, з служебниками своими и с подданными е^е млсти кн^гни Илиное Острозкое, которых з везеня на поруку свою взал, до замку Дорогобужского ехати и тамъ ихъ ку праву на рок описаныи поставити*.

245

Ино я з ураду замку гсдрьского Луцкого давал есми ему на то вижом служебника моего Ивана Лидуховского, которых там бывшы и отгола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж тых часов 8 волторок прошлыи на ден св^того Марцина, тоест мсца ноября первоонадцат д^на в^радник ровенский пан Григорей Сокор, маючи при себе дворенина гсдрьского п^на Тимо^еея Головно и и^нших людеи добрых, зготовивышиса з братом, з служебниками своими, так теж и с подданными е^е млсти кн^гни Илиное Острозской, ехати ку праву до Дорогобужя, наперед послал мене з людми сторонними до п^на Яна Витуицкого, в^радника дорогобужского, поведаючи, иж он водл^е обвазку и листу своего с тыми людми, которых на рукоемство взал, ку праву едет. Ино кгда ж есмо // до Дорогобужя приехали, в^радника дорогобужского ани наместника его в замку и в м^ѣсте быти не поведили, пошли есмо были до п^неи Витуицкое до замку, там насъ в замок не пустили и мешкавши час немалыи, поехали есмо з Дорогобужя*. То пак, выехавши з места, споткалиса есмо с паном Григоремъ Сокоромъ. И кгда ж есми имъ

245 зв.

поведил, иж пѣа Витуиского в Дорогобужю быти не поведают, а пани его до замку нас не пустила, тогда пан Григорей Сокор с приятелми своими и з оными людми, которые на тот час при нем¹ были, назад к Ровному вернулса.

А так я тое вижово сознаѣ до книг замковых записати казал[•].

[№ 350] 13. Того ж мсца ноя(б)ра к̄ [20] дѣа.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, земенин гсдрьский пан Остаѣи Рагоза, жалуючи обтажливе на подданных пѣа Михаила Павловича и жоны его паней Марухны на люди новгородчицкие и оповедаючи тым обычаем, иж, дѣи, тых часов недавно прошлых мсца ноябра патогонадцат дѣа в субботу подданные пѣа Михаила Павловича и жоны его новгородчицкие на има Иванец, Ѳедорец, Лука, Остапко з сыном отамановым и з ылыми помочниками своими, пришедши силою, молдо на дом чоловіка моего Тавлуя, горожу его влостную розметовали. И тот, дѣи, человек мой Тавлуи прибег до мене з жалобою. Я там до них самъ пошол, хотачи тому члѣву своему ѱт них ратунок вчинити. То пак, дѣи, тые подданные пѣа Михаила Павловича мене самог збили, змордовали и зранили[•].

246 Для чого ж на огледане ран своих брал в мене вижом служебника моего Ивана Лѣжовича Лидуховского, котории виж там бывши и ѱттола приехаяши, ставши передо мною тыми словы сознал, иж видѣл в пѣа Остаѣя Рагозы на лѣвои рупцѣ // рану битую кривавую вдолжь подле палца мизиного.

А так тую жалобу оповедаѣ его и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал[•].

[Гра(н)ицы межы пл[яц]ы охлоповским]²

[№ 351] 14. Того ж мсца ноябра двадцат першого дѣа³.

Пришедши до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужкого, земенин гсдрьский пан Дахно Александрович Охлоповский, оповедал тым обычаемъ, иж што, дѣи, з ураду здешнего замку Луцкого ѱ рокох судовых прошлых по Честномъ Кресте за позвы и за листомъ дѣлким, што еси позывал брата своего пѣа Якима ѱ дел вечистый, тоест ѱ кгрунт земланыи имени нашего Охлоповского, зложили нам рок земский под страчѣемъ права ѱ Ѳилиповых запустѣх недавно прошлых, на котории мы панов приятелей судами себе на то взявши, роздѣл вечистый промежку себе принати мели, на што нам ѱбома сторонам и выписы владовые с книг под печатми на то дано, в

¹Словосполучення «при нем» виправлено з «при нас».

²Дописка почерком XVII ст.

³На берегах польською мовою XVIII ст.: „Dział Ochłopowa”.

которих вса справа пїа ширєи а достаточнєи єст описана^а. Ино кгда тот рок припал, я водлє застановєия врадowego панов а приателєи своих ку роздєлєнєю кгрунгов до имєня нїго за прозбами своими звєл, а брат мои, пан Яким **Охлоповский** также з руки своеє на тот час приателєи своих мєл, одно ж не вїдати длє которєе причини, спротивлаючиса застановєнєю врадовому и не полначы позволєния своего, того делу со мною кончити не хотєл^ь. То пак пановє приатели и суди мои, вгланувшы ѓ выпис врадовый, иж намь рок завитый под страчєнємь права обома сторонам зложонны припал, мнѣ половицу мою кгрунту земланого в полах, в сеножатехъ и во всем выдєлили и то на вєчностъ держати присудили, на што ж и лист свои дєлчи под печатми своими мнѣ на то дали, в котором // каждая рєч достаточнє єст описана. Яко ж и тот лист свои под печатми дєлчих своих передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, который лист так са в себе маєт[?]: «Мы, приатели и суди з руки пїа Дахна Александровича **Охлоповского**, Волчко Якимович **Жасковский**, суда повету Володимєрского, а Михно Иванович **Ощовский** и **Федор Матѣевич Кназский**^а, а при нас был пан Михно Нємирич Порванєцкий. Чиним ведомо симь нашим листом, што ж за жєданємь пїа Дахна **Охлоповского** были єсмо зъехалиса до него в домь длє помѣру пол и сеножатеи, и хворощь имєня ихъ **Охлопова**, о которые ж они полє, сеножати и хворощи заишта и розницы немалые мєли мєжи собою пан Дахно с паном Якимом^ь. Гдє ж пан Дахно, маючи себе в тых заиштах кривды и шкоды немалые, позывал брата своего, пїа Якима **Охлоповского**, до владу замку Луцкого перед их млст панов^ь: пїа Гаврила Василєвича Бокиа, судо повету Луцкого, и пїа Бориса Ивановича Сову, подстаростєго луцкого. А пан Яким **Охлоповский** за позванєм брата своего одержал был лист с канцєлєрєи гсдрьскои до єго млсти кїза Богуша Федоровича Корєцкого, старосты луцкого, браславског и вєницкого^а, а до пїа Гаврила Василєвича Бокиа, суди повету Луцкого, абы водлє суда пїа Ивана Шимковича Склєнского и пїа Григора Федоровича Гулєвича на пану Дахну **Охлоповскомь** пану Якиму олправу вчинєно, а в небытности єго млсти кїза старосты луцкого до подстаростєго луцкого^а. Гдє ж за позвом пїа Дахновымь на рок припалыи в Луцку року шєстдєсат первого мєц сєнтєбра сємогонадцат дїа их млсть пан Гаврило Василєвичь Бокии, судя луцкии, а пан Борис Иванович Сова, подстаростии луцкии, не хотачы их в болшиє шкоды, в наклады и втраты¹ приводити, взавши в них ѓв обоєх справу в молц свою и в шаѳовалє // и в сказы обєєх сторон, на сторону олложили и то их млст нашли промєжку них и положили им приатєлский рок з ураду гсдрьского под страчєнємь права о запустєх вилиповых року шєстдєсат первого мєца ноябрє чєтвєртонадцат дїа, абы они по два албо по тры приатели, кого могучи себе на то звєсти

246 зв.

247

¹ Це слово можна потрактувати в цьому написанні трояко: втрати, в(и)трати, а також – в траты.

могли, вziali и роздѣлок ѓв оных полах и сеножатех и ѳорошах и в дворищы Богдановском помержоваѣ вчинили и вси заи(ш)тя и розницы промежку них помержовали. Где ж кгда тот рок ѳилиповы запусты пришли^а, пан Дахно **Охлоповский** взал з руки своєї нас приятелѣи своих вышѣи описаных. А пан Якимъ на то впросил з руки своєї приятелѣи своих – пѣа Андрѣя Ивановича Колпытовского, пѣа Григора Солнцева Кнажского и пѣа Ивана ѳедоровича Селецкого. А кгда ж тот рок пришол, пан Яким **Охлоповский**, не верачи нам, брали а приятелѣм своимъ, дла лѣпшой пѣвности взал собе мерчого присажного въ его млсти пѣа ѳроцка ѳалчевского пана Станислава ѳащовского, зацного а почтивога шляхтича, дали есмо ему водлѣ сватой справедливости землю в роздѣлок мерити и померковати. Где ж пан Станислав ѳащовский, выехавши на кгрунт земли **Охлоповское**, почоши ѳт границы жоравницкое, ѳт врочища **Оборотова**¹, вчинил два ланы, в которых ланѣх, поведил пан Станислав мерчыи, ровност по двѣ волоцы и по дванадцати моркгов. Где ж по оных двох ланѣх мерил лан через лан тогды, коли пришло ку разбираю ланов первыи лан ѳстал пану Якиму ѳт границы жоравницкое поле и з сеножатми вдолжь до границы селецкое. Другии лан ѳстал пану Дахну против ставу пѣа Дахнова, на котором же лану дворище пѣа Дахново над греблею и вниз ставу сеножат через болото до границы квасовское и зас

247 зв. должина того лану также аж до границы селецкое ж //; волок в том лану двѣ и двадцат моркгов^а. Третии лан ѳстал пану Якиму, почоши ѳт ставу пѣа Дахнова през ставок **Волажский** должинею аж до границы селецкое. В том лану три волоки^а. Потом четвертыи лан пану Дахну са ѳстал ѳт верху ставу Дахнова межи ставку **Волажского** и вниз гребли пѣа Якимовы и з сеножатми также долго аж до границы селецкое. В том лану три волоки^а. Потом патыи лан ѳстал пану Якиму, почоши ѳт ставу пѣа Якимова аж са приточило и к гумну Дешковому, человеку пѣа Дахнова должинею пошол тот лан велми мало минаючи гаи пѣа Дахнов старыи дубовыи, также до границы селецкое должинею дошол. В том лану волок пат и шест моркгов^а. Потом шостыи лан пану Дахну ѳстал, почоши с подгаю старого дубового пѣа Дахнова, минаючи дворище цѣрквоное и мимо двор пѣа Якимов и дворище Богдановское, минаючи гаи пѣа Дахнов, тот, што над дорогою гориховскою през тую ж дорогу, которая идет з Охлопова к Горихову ширинею и к гаю Дахнову, которыи Меловою Горою зовут, вдолжь аж до границы селецкое и печихвостское. В том лану волокъ пат и шест моркгов^а. Потом семыи лан пану Якиму ѳстал конѣем и к селу **Охлопову** и ѳбаполгаю пѣа Дахнова Меловое Горы, должина до границы печихвостское. В том лану деват волок и моркгов двадцат и чотыри^а. **Осмый лан пану Дахну ѳстал** подлѣ того ж лану пѣа Якимова аж до границы печихвостское около гнезда ѳрлова аж до волчѣи ямы и до дороги

---

¹ «ѳт врочища **оборотова**» видѣлено похилими рисками олівцем.

прасолжское. В том лану также волок деват а моркгов двадцат и чотыри°. Деватый лан остал пану Якиму. Тот лан боком лежит к границы панов Бокиев а концом до квасовское границы. В том лану пат волок и десат моркгов, прutow два и полтора локта°. Потом десатый лан подле того ж лану, который боком лежит к селу Охлопову, пану Дахну остал, починшы // от застенку, который застѣнок мерчии вчинил на горѣ поблизу дороги тое, котораа дорога идет з Охлопова до Печихвост, от того застенка и к гаю старому березовому и по обапол гаю березового аж до границы квасовское. В том лану также волок пат и десат моркгов, прutow два и полтора локта°. Первыинадцат лан пану Якиму зостал над селом и за двором пѣа Дахновым. В том лану моркгов патнадцат и прutow десатъ. Вторыинадцат лан подле того ж лану пѣа Якимова над селом пану Дахну остал. В том лану также моркгов патнадцат, прutow десат°.

248

А кгда ж его млст пан Станислав Шацевский то розмерил и повелит водле Бѣа и справедливости, иж, деи, есми землю панов Охлоповских справедливе померил. И кгда ж тот помер в полах, в сеножатех и в оорошах дошол, потом зас и дворище Богдановское шнуром в мѣру ровную розделил и знаки починил, ку чому теж панове Охлоповские°, яко пан Дахно, так теж и пан Яким ку оному помѣру, который са в полах, в сеножатех и в оорошах и в дворищи Богдановском стал, тогды они к тому обоа сторона пристали и вда чне то от нас той помер приналы и ланы – лан через лан – побрали под тыми знаки, яко са в сем листе нашом значы быти. Кгда ж мы то обачивши, иж помер слушне дошол на обе стороне°, мы, приатели пѣа Дахновы, зволившиа с приателми пѣа Якимовыми, тогды справили есмо были листы добре справедливые на има пѣа Дахново, в котором листе также знаки ланов были описаны. Нижли панове приатели, хотачи межи ними, яко межи братею, вечне впокои мети и на вечные часы то застановити, нижли панове приатели пѣа Якимовы к тому артыкулу пристати не хотели, который артыкул ланы меновите означал по врочищах, але их млст одно так згола хотели лист написати без знаков жадных, тогды са то нам не видало, // абы знаки в вечном кгрунте назначоны быти не мѣлы. И за тым са их млст з нами погодити не хотели. А так мы в том обачивши их, иж са они в том с нами згодити не хотели, мы выгланувши в выпис владовый его млсти пѣа Гаврила Василевича Бокиа, суди повѣту Луцкого, и водле знаиденя суду владового, яко в выписе стоит, и водле розобрана оных померков обоих сторон, мы пѣа Дахна Охлоповского при оной земли на вечност оставуемо. А што са дотычет збожя, на зиму застѣаного на оных померкохъ, то они, панове Охлоповские, сами и подданные их, што хто засеял, то мают себе жзати и побрати, а знавши збоже, мают ланы водле померкованя подь оными знаки в сем нѣом листе описанными, на вечност держати. И на то есмо дали пану Дахну Охлоповскому сес наш лист под нѣими печатми. Писан вв Охлопови лѣта Божего нароженя тисача патсот шестдесат первого мса ноабра осмогоднат дѣа¹».

248 зв.

А по вычтєно того листа пан Дахно Охлоповский просил, абы то было записано. А так я оповедає и лист дєлних его ему на то даньи слово в слово до книг замковых записати казала.

[№ 352] 15. Того ж мєца ноябра ѣ [17] дѣа.

249 Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, земанин гсдрьский пан Дмитръ Иванович Рогозинский, жаловал обтежливе на брата своего пѣа Фалелѣа и оповедал тымъ обычаем, и ж, дєи, вчорашнего часу мєца ноябра шостогонадцат дѣа в неделю посылал есми служебника своего Воитеха Носковича Сласа (!) з вижом врадovým и з людми сторонними до пѣа Василад и пѣа Фалелєя – до брата своєи – панов Рогозинскихъ с позвы врадowymi о многии кривды и шкоды свои, которыи от них маю. То пак, дєи, брат мои пан Фалелєи Рогозинский, наполнившиса воли своєи а пробачивши срокгости права и пристойности свыи // того служебника моего, доброго шлахтича, збил, змордовал и зранил. И в тот, дєи, час там же при том бою позвы погинули.

Яко ж то и виж врадovыи, служебник мои Степан Климович, ставши передо мною, тымь слова сознал, и ж кгда есмо приехали до двора панов Рогозинскихъ, тогда служебник пѣа Дмитров дал позвы пану Васило Рогозинскому, а пѣа Фалелѣа в дворе не повѣдали. А потом, кгда служебник пѣа Дмитров з светлицы вышол, в тот час пан Фалелѣи Рогозинский, не чиначи жаднои розмовы, того служебника збил, змордовал и зранил. И видєл есми в него в головѣ чотыри раны – двѣ кривавых, а две синих.

И хотачи пан Дмитръ Рогозинский о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедає его и вижово сознає до книг замковыхъ записати казала.

[№ 353] 16. Того ж мєца ноябра кв [22] дѣа.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужкого, кѣзь Дмитрєи его млст Александрович Буремский, оповедаючи тымъ обычаем, што ж, дєи, з выроку ясневєлможного пѣа его млсти пѣа Миколая Радивила, воеводы вилєнского, маршалка земского, каслєра Великого Кѣзства Литовского, старосты берєстийского и ковєнского, державцы борисовского и шовлєнского єє млст пани Михаилова Свинюская Фєдора Фєдоровна кнѣжна Чортгорыскаа в год по смерти малжоика своего, небожчика пѣа Михаила Свинуского, маєт мнѣ пустити в моц и в держанє мое именєи моих отчизных по небожчику пану Свинуском на мене правом моим прирожонымъ спалые, тоєст Новосєлжи и части в Корсовє, в Сєстратинѣ, на Змеилцы, в Обзирѣ и в Одрыжинє, которыи, дєи, рок ку поступєню тых именєи

от панѣи Свиноское мнѣ в держанье мое припал мѣся ноября // первого дѣна в субботу в року тепер идучом шестдесат первом. 249 зв.

И просил мене ѿ вижа, при котором бы до тых имѣнѣи вышѣи помененых, яко до ѿчизны своєї, въехати мѣл. Ино я з ураду замку Луцкого давал есми его млсти вижом служебника моего Ивана Гулалницкого, которыи виж зъ его млстю кѣзем Буремским тамъ в тых именях бываши и ѿтола приехавши, ставши передо мною до книг тыми словы сознал, иж на рок припалыи поступеня именѣи, тоест ноября первого дна в субботу его млст кѣзь Буремскийи служебника своего Мартинка со мною, вижом владовым, и з людми сторонними до еѣ млсти пѣи Свиноское з листом владовым напоминальнымъ посылал, в котором листѣ пишеть, абы пани Свиноская водлѣ выроку его млсти пѣи воеводы вилецкого на тот рок тых именѣи, тоест Новоселок и части в Корсове, в Сестратинѣ, на Змеинцы, в Обзире и в Одржинѣ кѣзю Буремскому в держане его ему здала и пустила. И того ж дѣна в субботу знашли есмо еѣ млст панюю Свиноскую на Кочжаровцы в дворе. Тамже тот служебник кѣза Буремского Мартинко лист навпоминальный панѣи Свиноской давал, которого еѣ млсть казавши вычести, ему ѿдала, а копѣю себе взала. А потом кѣзь Буремскийи того ж дѣна в субботу над вечором ждавшы панѣи Свиноское або послалца еѣ, напервѣи въехал во имѣне и в двор Новоселки з вижом его млст пѣи воеводы вилецкого на то кѣзю Буремскому приданным, паном Ѳедором Русиним, дворенином гсдрьским. И в том дворе, яко самое панѣи Свиноское, так владника, тивона, ключника ани рыкуни и никого есмо не нашли, ѿдно двор пустыи, которыи велми ѿпален и ѿбламан, а печи в светлицах розбиты, въ дверѣи и в вокон защепки поламаны и побраны, быдла ани которых речеи не застали и в гумнѣ, пашнѣ дворное ничого не было, так теж и на поли не засѣяно, што его млст кѣзь Буремскийи нами ѿсветчилъ. А потом зшедши са // 250 подданные новоселецкие повелили перед нами, иж, деи, еѣ млст пѣи Свиноская с того двора быдло, всю пашню дворную и иншии каждые речеи до именѣи своих выпроводила и там же в Новоселках его млст кѣзь Буремскийи нам ѿповедал, иж, деи, пѣи Свиноская вжо после выроку его млсти пѣи воеводы вилецкого с того именя Новоселок девати чоловекѣв ѿчизных з быдлом, с пашнами и зо всими их маелностами выпроводила и за собою во именях своих ѿсадила, которых дворенин гсдрьскийи пан Ѳедор Русин на реистры, так теж и вси шкоды ѿт панѣи Свиноское тым подданным поделаные все достаточне а меновите пописал и под печатю своею кѣзю Буремскому далъ. А што са теж дотычет части людеи в Корсови и в Сестратинѣ, тые люди там жо на тот час до двора Новоселок приходили, бо, деи, ѿни к тому двору служат. А потом назавтрие в неделю мѣся ноября второго дѣна его млст кѣзь Буремскийи въехал во имѣне Змеинец там двора на части небожчика пѣи Михаила Свиноского нет. И повелит намъ кѣзь Буремскийи, иж в том именю Змеинцы за кѣза Льва Буремского двор бывал, которыи, деи, и за пѣи Свиноского стоивал, нижли, деи, потом тот двор со Змеинца на Кочжаровец небожчик пан Свиноскийи

знести казал. И тых, деи, подданных змеинелжихъ к тому двору Кочкаровскому служити был привернул. И потом в среду мса ноября патого дѣа кѣзь Буремский въехал в двор Обзирский, в котором дворе также есмо никого не знали – ключника ани рыкуни не было, двор пусть стоит, толко есмо там застали шестеро быдла, тоест волов чотыри а яловиц двѣ, а пашни дворное в гумнѣ ничего немаш и на поли теж не сѣано. То его млст кѣзь Буремский нами осветчил. А потом в субботу того ж мса // ноября шостогонадцат дѣа кѣзь Буремский въехал в двор Одржижский. И там в томъ дворе не нашли есмо никого и врадника от паней Свиноское не было, быдла ани пашни в том дворѣ нет и перед тым, деи, не бывало, бо тот двор Одржижский под Пинском межи реками и болоты топкими стоит, одно ж, деи, дла переезду на час малыи тот двор поставлен. И тые ж подданные одржижские жаловали кѣзю Буремскому при дворанине гсдрьскомъ и при мнѣ, вижу вradoвом, иж, деи, пани Свиноская тых недавных часов и вже перед роком безвинне взала в нас шестнадцат волов, так теж платы, подачки и повинныи звыклости наши все сполна в нас выбрала. И то его млст кѣзь Буремский нами осветчил. Которых всих кривдь и шкод тымъ всим подданным от панее Свиноское поделанных пан Ѳедор Русин, дворенин гсдрский, все достаточне а меновите на реистрь пописал, а кѣзю Буремскому под печатю своею дал.

И просил кѣзь Буремский, абы то было записано. А так я тое оповедане кѣза Буремского и вижово сознае до книг замковых записати казал.

[№ 354] 17. Того ж мса ноября кѣ [25] дѣа.

Казано записати. Просил мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земанин гсдрьский пан Богдан Иванович Дрозденский о вижа, при котором бы мел дати позвы гсдрьский пану Василю Витонижскому о имене Зубиленское, иж он з братею его окупил тое имене за порученемъ его в зата их, пѣа Петра Костюшковича, и окупивши того имения Зубилна пану Петру Костюшковичу держати, вживати и спустошити допустил.

251 Ино я з ураду замку гсдрьского Луцког давал есми емѣ // вижом служебника моего Оникия Пугача, который там бывши и отгола приехавши, ставшы передо мною до книг тыми словы сознал, иж тых часов мса ноября двадцат второго дѣа в субботу пан Богдан Дрозденский зо мною, вижом вradoвым и з людми сторонними посылал служебника своего Япка Дѣака, который, знашодши пѣа Василя Витонижского въ Витонижѣ, дал ему очевисто позвы гсдрьские о имене Зубилно. Пан Василей позвы гсдрьские принал и вычести казал, а по вычтелю позвов поведил: «Прожно, деи, мене пан Богдан позывает о допущене имения Зубиленского пану Костюшковичу и о спустошене двора, бо, деи, я при окупало пану Костюшковичу оного имения в державе его не поступал, так теж и в дворе жадных речеи брати не допускал и ничего з ним на тот час не становил, если же што поступили панове

Дроздењские, тогда брата его, але не я». А за тым тот служебник пѣа Богдановъ и рок палу Василу Витонизскому за тыми позвы перед гсдрем королем его млстю, а в небытности перед Паны Радами их млсти стати ѿт даля позвов, тоест ѿт суботы мсца ноября двадцат второго дѣа за чотыры недели.

И просил пан Богдан Дроздењский, абы то было записано. А так я тое вижово сознаѣ до книг замковых записати казал.

[№ 355] 18. Того ж мсца ноября кѣ [25] дѣа.

Пришодши до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, земане гсдрские Гаврило Ивашкович а Семеѣн Костич и тетка их Настаса Матѳе(е)вая Подгаецкие жаловали и оповедали на мешан луцких, иж, деи, они, всылаючи на влостныи // кгрунт имени нѣго Подгаецкого запуст наши 251 зв. вырубовают и пустошат. А нинешнеи, деи, ночы с понедељка на ѿвторок мсца ноября двадцат четвртого дѣа застали есмо в запусе своем Яцка Степковича Биркозовича самотретего з молодцы его и два возы, ѿдно коилных два возы, ѿдно коилных дров нарубанных и накладеных. Яко ж я, Гаврило Ивашкович, заставши их в запусе своем, хотел есми их побрати, они са мнѣ брати не допустили и еше мене самого збили. Я, деи, потом, способившиса их побрал и взал есми в них два возы з дровы и с коими. Ѳдин кон сплеснива сивыи, а другии рыжи и двѣ сокиры. И то, деи, есми побравши, до имељчка нѣго припровадил.

И просили ѿ вижа на ѿбвожеѣ запусу своего, где зрубано, и на ѿгледаѣ оного забору и збита своего. Ино я з ураду замку Луцкого давал есми на то вижом служебника моего Ивана Гулаллицкого, которыи там бывши и ѿттола приехавши, тыми словы сознал передо мною до книг, иж, будучи во имелю Подгаецкихъ и маючи при себе сторонѣ, ездил в запуст подгаецкии и видеѣл в запусе дубник и березник свѣжо порубано, к тому теж видеѣл два кони забранныхъ и два возы дров наложонных, а ран на Гаврилу значных не видеѣл, толко ж поведаѣт, же его збито.

И просили Подгаецкие, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедане их и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал.

[№ 356] 19. Того ж мсца ноября кѣ [26] дѣа.

Што перво сего писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, его млст пан Ѳронцышко Ѳалчѣжский, державца черничгородский, оповедаячи, иж его млст кѣзь Ян Андрошевич, бискул луцкий, маѣт розездъ мети с паны Ѳкорскими // ѿт имени Торчинского Литвы 252 з Окорскомь. И простерегаючи его млст кгрунту имени Садовского, брал в мене вижом служебника моего Карпа Юнковича Гулаллицкого. Которыи виж там бывши и ѿттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж

тых часов мѣца ноябра четвертогонадцат дѣа в пѣтницу и назавтрие в субботу по розѣезде его млѣсти кѣза бискупа луцкого с паны Ѡкорскими, кгда землю розмѣрали, тогды его млѣст пан Ѡронцѣшко Ѡалчѣвский, маючи при собе кѣза Дмитра Козѣчича^а, пана Бартоша Вилвѣвского^а, пѣа Казимира Лѣдницкого, Валаптого Бзовского а Ѡедора Дутого при мнѣ, вижу врадовом, выѣжчал и стоал на кгрунтѣ земланом, тоѣст на врочищи Ѡ Вазового луга. И кгда ж староста торчинский и панове Ѡкорские с помѣрчими своими землю помираючи, пришли до того врочища, Вазового Луга, тогды тамъ Юрѣи а Ѡлѣхно – панове Ѡкорские – повѣдили и вызнавали, иж Ѡт того врочища по левои руже земля Садовская, по праву – земля Ѡкорская, а в тылѣ – Торчинская. И Ѡт того врочища, Вазового Луга, поѣхали дорогою над болотом аж до Куповатца и там застановившиса панове Ѡкорские тым же обычаем вызнали, иж до того врочища Куповатца по леву – земля Садовская, а по праву – Ѡкорская, аж до ѡзера Ѡкорского. Яко ж то его млѣст пан Ѡронцѣшко Ѡалчѣвский мною, вижом врадовым, и тыми зацными людми вышѣи поменеными ѡсветчил.

А так я тоѣ ѡповѣдаѣ пѣа Ѡалчѣвского^а и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал и выпишь с книг под печатю моею пану Ѡронцѣшку Ѡалчѣвскому на то дал^а.

252 зв. // [№ 357] 20. Того ж мѣца ноябра кѣс [26] дѣа.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростѣ луцкого, врадовник ясневѣлможного пѣа его млѣст пѣа Миколая Радивиля, воеводы вилѣвского, маршалка земского, калцлера Великого Кнѣства Литовского, старосты берестийского и ковѣвского, державцы борисовского и шовлѣвского пан Иван Патрикиѣвич Курозвоиский, жалуючи ѡбтажливе на панюю Ласкавую [.....]¹ Духну Сватковну и ѡповѣдаючи тым обычаем, иж, *деи*, она мнѣ самому и подданнымь моимь курозвоиским кривды и втиски великие в квалтѣх, в боѣх, в грабежохъ и в ыльших многих рѣчах шкоды з дажных часов чинит враднику и подданнымь своимь делати розказует. А теперешних, *деи*, часов мѣца ноябра четвертогонадцат дѣа в пѣтницу тивон мои курозвоиский на има Иван Толстыи за розказанемь моим с пѣзми моими, што збоже продавал, так з гумна яко и зо млина, а ильшии пѣзи, которые за солоды Ѡт корчмита брал. Ку тому теж и воловщину кролевскую з людеи выбравши, ехал до мене. То пак, *деи*, еѣ млѣст пѣи Ласковая, пославши и розказавши ѡмыслнѣ врадника своего курозвоиского Семѣна Кота и подданных своих курозвоиских Пархома Арпоховича^а, Дмитра Ходоровича а Ходора и з ыльшими помощниками их того тивона моего Ивана Толстого, перенѣмши на

---

¹ Пропуск мѣсяца в текстѣ писарем для вписання имени.

добровольной дорожи, там же в селѣ в Курозвонехъ, збити, зранити и на смерть его замордовати казала. И в тот, деи, час при том забито оныи пѣзи мои палдесат коп грошей згнули, а его влостныхъ полжопы грошей•. Што, деи, того ж часу обаполным суседомъ оповедал и заразом до неи жаловати оповедати тое забите и шкоды свои з людми добрыми сторонними и, припоручаючи тых истых вбищов вышеи менованых, посылал // а пани, деи, Ласковая на то отказала: «Естли, деи, тот врдник пѣа Патрикиев еще жив, я его кажу добити».

253

Для чого на огледање оного трупы, брал в мене вижом служебника Ждана Кгабраловича Боргновецкого, которыи там бывши и оттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж будучи в Курозвонех и маючи при себе людеи сторонних, огледал трупы забитого и видел в него голова на трое роста та, а в ногах рана штыховая и илших ран битых синих много.

И хотачи пан Иван Патрѣкиевич о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедање и вижово сознање до книг замковых записати казала•.

[№ 358] 21. Того ж мсца ноябра љ [30] дѣа.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луцкого, подстаростии ковелский пан Петръ Мисопад Куницкий, жалуючи обтажливе на пѣа Томаша Подоского, наместника володимѣрского, на тот час будущого от пѣа Михаила Тихновича Козинского, и оповедаючи тым обычаемъ, иж, деи, тых часов недавно прошлых мсца ноябра осмогодцат дѣа 8 волторок, за розказаємъ его млсти пѣа Кгабриела Тарла, охмистра королевое ее млсти, пѣа Радомского, старосты холмского и любачевского, державцы ковелского•, посылал служебника панского Яцка Жабу Осовецкого и з ним дворенина гсдрьского Гришка Клежковского з листы его кр млсти до подстаростего володимѣрского о имѣње Смедии, абы его млсти пану Тарлу поступлено. И кгда ж, деи, они до Володимера приехали, подстаростего володимѣрского, пѣа Михаила Козинского, не застали. И знашодчи наместника его пѣа Томаша Подоского // дали ему листы гсдрьские: он, деи, за тыми листы гсдрьскими оного служебника панского Яцка Жабу Осовецкого и дворенина гсдрьского Гришка Клежковского збил, змордовал и зранил. И в тот, деи, час при том бою в того дворенина гр згнула шалка, куницею подшитая, и шубку на нюм здрал и сшарпаль, которая, деи, его коштовала паткол грошей.

253 зв.

Для чого ж на огледање збитя и ран их брал в мене вижом з ураду замку Луцкого боарина гсдрьского красносѣлского Миколая Марковича. Которыи виж там бывши и оттола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж, будучи в Ковли, огледал есми дворенина гсдрьского пѣа Гришка Клежковского и видел есми в него на плечох три раны битые синии, а рука

лѣвая ѡкрутнѣ збита, которою владнути не можетъ. А на Аѣку Жабѣ ѡсовецкомъ ранъ значныхъ не видеѣл, ѡдно ж ми повѣдил, и ж его Томашъ Подоскии поличковалъ аж до крѡви.

И просилъ подстаростии ковелскіи панъ Петръ Мисопадъ Куницкии, абы то было записано. А такъ я тую жалобу ѡповѣданѣ его и вижово сознаѣ до книгъ замковыхъ записати казалъ.

[№ 359] 22. Того ж мѣсяца ноября тридцатого дѣла.

Пришодти и постановившиа ѡбличнѣ в замку Луцкомъ передо мною, Борисомъ Ивановичомъ Совою, подстаростимъ луцкимъ, земенинъ гсдрьскіи повѣту Житомирского пана Андруша Юревичъ Ворона ѡповѣдалъ и визнавалъ тымъ обычаемъ, и ж, деи, што которые именья ѡлца нашего спали на мене и на сестру мою по небожчику ѡлцо нашомъ, пану Юрю Воронѣ, ѡтчизныѣ, тоестъ имѣнѣ Миткевичи, лежачое в повѣтѣ Полоцкомъ, а другии именья в повѣтѣ Житомирскомъ, // тоестъ Трояновцы, Крошне, Мократичи, Денешевици. Яко ж сестра моя пани Гална Юрѣвна Воронила Григоревая Сокоровая выправы жадное слушное теперъ будучи за паномъ Сокоромъ, затѣмъ моимъ, не мѣла, але и ж то на нее правомъ прирѡжонимъ пришла четвертая частъ або выправа приити мѣла, ни жили за згодою приатѣлскою, а звлаща, не маючи я пѣзѣи готовыхъ, чымъ быхъ ее выправити мѣл, поступиломъ за тымъ всѣмъ вышеи мененыѣ именья мои с нимъ пану Сокуру и сестре моеи имѣнѣ Митковичи в повѣтѣ Полоцкомъ за всю четвертую частъ на нее приходачую все з дворомъ и будованѣмъ дворнымъ, з людми заседѣльными и незаседѣльными и з долею, которая на людехъ приходит, и з службою, з ставомъ, з млыномъ, млынищами и з вымелками, с огородами и с пашнею дворною, с полми, сеножатми, с пущею, с деревомъ бортнымъ и з лесомъ буднымъ, з ловы звериными и пташными, з бобровыми гонны, с озерми и зо всеми иными пожитки, ку тому имѣло належачими, ничего на себе и на потомковъ своихъ не ѡставуючи, на вѣчностъ. Которое имѣнѣ панъ Григорей Сокоръ, из сестрою моею маѣтъ вѣчнѣ держати и вживати, дати, даровати и на свои лепшии пожитокъ ѡбѣрнути. А я самъ ани потомки мои и ни кто з близкихъ моихъ в тоѣ имѣнѣ и во вси пожитки ничимъ са вступовати не маютъ. А што тежъ выходило на збытъ в томъ имѣло Митковичохъ, што на збытъ стоитъ, ни жили четвертая частъ за тоѣ ми панъ Сокоръ за позволенѣмъ моимъ далъ ѡсмьдесятъ копъ грошей личбы литовское, личачи по десати пѣзѣи бѣлыхъ на грошъ. А што са дотычетъ ѡ третью частъ, которую-мъ я панѣи малце в томъ же имѣло Митковичохъ былъ записалъ, ино тую частъ можетъ панъ Сокоръ або сестра моя якимъ-колвекъ обычаемъ в матки нѣшое взати еще за живота ее млсти, тоестъ на воли ихъ млсти

254 зв. // а по животѣ матки нашеѣ тую частъ панъ Сокоръ также ку своимъ рукамъ взѣмши, держати и вживати маѣтъ зо всимъ с тымъ, с чимъ пѣи matka нѣша, яко свое влостное, кромъ вшелакѡго накладу, такъ якъ ѡтецъ нашъ и по смерти ѡщѡвскои matka наша держала, ничего мне за то не прикладаючи, што ширѣи а

достаточней на листе моемъ записномъ естъ описано•. Якож и листъ записный пану Сокоору и малжонце его на то отъ себе даныи, передо мною покладал и былъ вычитанъ с початку аж до конца, которые листъ такъ самъ в себе маеть: «Я, Андрѣи Юрѣвичъ Ворона, ознаимую то явне самъ на себе тымъ моимъ листомъ, кому будетъ потреба того вѣдати або чтучи его слышати, нинѣшнимъ и на потомъ будущимъ, иж што которые имѣня отца нашего спали на мене и на сестру мою по небожчику отцу нашему пану Юрю Воронѣ отчизныи^а, тоестъ имѣне Митковичи, лежачое в повѣте Полоцкомъ, а другіе имѣня в повѣте Житомирскомъ, тоестъ Трояновцы, Крошне, Мократичы, Денешевичы•. Якож сестра моя пани Гална Юрѣвна Воронила Григоревая Сокоорова• выправы жадное слушное, теперъ будучи за паномъ Сокооромъ, затемъ нашимъ, не мѣла, але иж то на неѣ правомъ прирѣжонимъ пришла^а, четвертая частъ або выправа приити мела, нижли за згодою приатѣлскою а звлаща, не маючи я пѣзѣи готовыхъ чимъ быхъ еѣ выправити мелъ, поступиломъ за тые вси вышеи менѣныя имѣня мои с нихъ пану Сокоору и сестре моеѣ имѣне Митковичы в повѣте Полоцкомъ за всю четвертую частъ на неѣ приходачую^а, все з дворомъ и будованемъ дворнымъ, з людми заседельными и незаседельными и з долею, которая на людехъ приходит, и з службою, з ставомъ, з млыномъ, з млынищами и з вымелжами, с огородами, с пашнею дворною, с полми и сеножатми, с пущею, деревомъ борнымъ // и з лѣсомъ буднымъ, з ловы зверинными и пташными, з гоны бобровыми, с озерми и зо всеми иными пожитки, к тому имѣло належачими, ничего на себе и на потомковъ своихъ не оставуючи, на вечностъ•. Которое имѣне панъ Григорѣи Сокооръ изъ сестрою моею маеть вѣчне держати и вживати, дати, даровати и на свои лепшии пожитокъ обернути•. А я самъ ани потомки мои и ништо иишии з ближнихъ моихъ в тоѣ имѣне и во вси пожитки ничимъ самъ вступовати не маюотъ. А што тежъ выходило на збытъ в томъ имѣло Митковичохъ, што на збытъ стоить, нижли четвертая частъ•, за тоѣ ми панъ Сокооръ за позволенемъ моимъ далъ осмьдесятъ копъ грошей личбы литовское, личачи по десати пѣзѣи бѣлыхъ в грошѣ•. А што самъ дотычетъ отъ третью частъ, которую-мъ я панѣи матце нашой в томъ же имѣло Митковичохъ былъ записалъ, ино и тую частъ естли же можетъ панъ Сокооръ або сестра моя якимъ-колвекъ обычаемъ в матки нѣіое взати еще за живота еѣ млсти – тоестъ на воли ихъ млсти•. А по животѣ матки нашой тую частъ панъ Сокооръ также к своимъ рукамъ вземшы, держати и вживати маеть со всемъ с тымъ, с чимъ и матка нѣіа держитъ, яко свое властное, кромъ вшелакого накладу, едно такъ со всемъ, яко и отецъ нашъ держаль и по смерти отцовской матка наша держала, ничего мне за то не прикладаючи•. А хто бы колвѣ хотѣлъ на потомъ неяко поискивати того имѣня, тогда повиненъ буду восполокъ ис затемъ моимъ, паномъ Сокооромъ, отъ то стоати боронити и во всемъ сполечне очищати, в чомъ бы колвекъ потреба вказовала. А естли быхъ я, Андрѣи, чимъ-колвекъ мелъ тотъ опись мой нарушити, а якоѣ взорванѣ около того вчинити, тогда маю и повиненъ буду на гсдра корола его млсти заруки заплатити сто копъ грошей, а на пѣна воеводу полоцкого другую сто копъ грѣшей, // а сторонѣ яко порушонои,

255

255 зв.

третью сто коп грошей, вси шкоды и наклады на приречење слова их млсти з совитостю платити повинен буду. А заплативши оныи заруки и все тое описане мое, пополнивши пред са оныи тот опис мои при мощи оставлен быти мает. Где бы теж тот лист мой, в чом пану Сокоору, затю моему, и сестре моеи не по мысли был написан, тогда я обещаю затю моему другии лист дати, яким-колвек обычаем пан Сокорь хотети будет. А при том были и того добре сведоми его млст пан Федор Кадьянович Чаплич а дворане его кр млсти пан Тимофеи Головня и пан Василеи Богданович Шашкович Конюский, на што я, Андреи, дало-м пану Сокоору, затю моему, и теж паней сестре моеи тот мой лист под моею печатю и с подписю руки моеи властное. Где же-м просил их млсти вышеи мененых панов – пѣа Федора, а пѣа Головни и пѣа Василя ѿ приложене печатей, которые их млст за прозбою моею печати свои приложити рачили к тому запису моему. Писан в Ровном лѣта Божого нароженя тисеча палсот шестдесат первого мѣца ноябра двадцат шостого дѣа»•.

А по вычтено листа пан Андреи Юревичь Ворона просил, абы то было записано. А так я тое очевистое сознае добровольное оповедае и лист его записныи слово ѿ слово до книг замковых записати казал и выпис с книг под печатю моею пану Григорю Сокоору и малжонце его паней Галне Юревне на то дал.

[№ 360] 1. Року Божого За [61] мѣца декабра в [2] дѣя•.

256 Казано записати. Пришодчы и постановившиса обличне в замку Луцкомь ее млст пани Яновая Загоровская Федора Боговитиновна, жаловала и оповедала мне, Борису Ивановичу Совѣ, // подстаростему луцкому, иж, деи, што есми жаловала его млсти старосте луцкому, браславскому и вѣнницкому кѣзю Богушу Федоровичу Корелкому на пана Ивана Борзобогатого, ключника, городничого, мостовничого и воита луцкого, иж он, наславши сына своего Василя, слугъ и подданных своих на имене и на двор мой Ратновский мощно, квалтом, дочку мою збили и маелност мою, так теж быдло мое дворное и быдло подданных моих ратновских побрали и з собою отогнали. Тогда пан Иван Борзобогатый, воит луцкий, ставши перед его млстю кѣзем старостою обещаи и прирек тое быдло мое и подданных моих, к чому са самъ признаи, тоест деватдесат и деватеро быдла рогатого, так теж и маелности мои, што на он час побрано, на рок назначоныи, тоест в сѣреду мѣца ноябра двадцат шостого дѣа поворочали. А потом быдло и маелност мою мѣ поворочаяши, того ж мѣца ноябра тридцатого дѣа в недељу пан Иван Борзобогатый на сына своего Василя, на слуг и на подданных своих, кому ѿ то вину дано ѿ квалтовное наехане, ѿ збите дочки моеи и ѿ побране маелности, мел мне справедливост слушную вчинити, што, деи, и до книг справ судовых ест записано. И покладала выпис под печатю его млст пѣа моего кѣза старосты луцкого, в котором справа их ширей а достаточней ест описана и роки также,

яко вышєи стои(т) ѡзначоны•. Я, дєи, маючи при собє приатєлєи своих и дворенина гсдрьского пѣа Андрѣа Русина, при котором пан Борзобогатыи быдло и маєтност мою мнѣ поворочати•, так теж на сына, на слугъ и на подданных своих справедливост чинити мєл•, тых роков пилювала. А пан Борзобогатыи, не чина чи досыт застановєлє и не полначи слова своего // на тые роки ѡписанные быдла и маєтности моєи мне ничего не поворочал, так теж на сына, на слуг и на подданных своих и до сих часов справедливости вчинити не хотєл, ѡдно собє с того смєшки строит, а мене ку шкоде и накладом приводит.

256 зв.

И просила•, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповєдає єе млсти до книг заковых записати казал•.

[№ 361] 2. Того ж мєса декабра д̄ [4] д̄н̄я.

Казано записати. Приєздил до мене, Бориса Ивановича Соы, подстаростєго луцкого, дворенин гсдрьский пан Иван Борзобогатович Красєнский, ѡповєдаючи тым обычаєм, иж, дєи, кѣзь Александро Андрѣевич Сонггушковича Кошєрский, маршалок гсдрьский, того лѣта часов недавно прошлых, наслаяши моѣно кгваллом на имєє нѣє Зборошово, позбивати и помордовати казал, ѡ што са єсмо перед гсдра корола єго млсти позвали, иж тых подданных своих на рок зложоныи ку праву ставити маю. Ино вжє єми ѡдних до двора гсдрьского послал а другии ѡбложною немѡдо ѡгнистою хоры, которых, дєи, длє хоробы их ку праву ставити не могу•.

Длє чоґо ж на ѡгледає хоробы их брал в мене вижом з ураду замку Луцкого служєбника моего Степана Климовича, которых виж там бывши и ѡттола приєхавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж будучи во имєно панѡв Борзобогатых, ѡгледал єми людєи, которых ѡгневою хоры, а то єст имена тых людєи: Тишко Лиходѣевич•, Симон•, Андрѣец Довган•, Ѳєдорко Козула•, Хома•, Марко•, Костюк•, Пайко•, Зѣнец Волошин•, Иван Лиходєи•, Клишко•, Иван Некгодлик•, Мил•, Петр• Кравєц•, Ѳєдєц Яцєвич•, Босик, Андрѣец, Сєнюк.

И просил єго млст пан Иван // Борзобогатович Красєнский, абы то было записано. А так я тоє ѡповєдає єго и вижово сознає до книг замковых записати казал•.

257

[№ 362] 3. Того ж мєса декабра д̄ [4] д̄н̄я.

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Соы, подстаростєго луцкого, дворенин гсдрьский пан Иван Борзобогатович Красєнский, ѡповєдал, иж, дєи, поданыи а влостивыи ѡтчиц наш з ыменя нашего, з Радомышлє, на имє Никон з жоною, з дєтми и зо всею маєтностю своею втєк и єще з собою быдла нашего дворного, так теж и сєлского колжонадцєт поголовя занєл и проч ѡтоґнал и

иных шкод немало починил, которых всех шкод реѣстръ меновите списаныи в себе маю. Ино, деи, есми того збѣга своего з вижом владовым и з людми сторонними во имѣло кѣза Дмитрея Буремского в Буремли застал без бытности кѣза Буремского мовил. И просил есми владника буремского, воита, абы ми его выдал яко влостивого збега нашего або бы ми на него справедливост ѿ шкоды вчинил. То пак владник воит буремский ѿного Никона, влостивого збега и шкодцы нашего, мне выдати ани справедливости вчинити не хотѣл. Я его при вижу и при людех сторонних в осмидесат копах приручил.

257 зв. Яко ж то и виж владовый служебник мой Степан Климович, ставши передо мною, тыми ж словы сознал, иж пан Иван Красѣнский при мне, вижу владовом, при людех сторонних, заставши того Никона, просил владника буремского, абы ему яко збега и шкодцу его выдал або справедливост на него вчинил. А владник буремский // его выдати ани справедливости ѿ шкоды вчинити хотѣл. Пан Иван приручивши его владнику бѣремскому и ѿсветчивши то нами, ехал з Буремла.

И просил пан Иван Борзобогатович Красѣнский, абы то было записано. А так я тую жалобу ѿповедаѣ пѣа Ивана Красѣнского и вижово сознаѣ до книг замковых записати казал[•].

[№ 363] 4. Того ж мсца декабра д̄ [4] д̄ня.

Казано записати. Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Собы, подстаростего луцкого, земенин гсдрьский пан Януш Прокопович Вгриновский, жаловал и ѿповедал на пѣа Иляша Богушевича Несвѣцкого тым обычаем, иж, деи, я ему имѣѣ свое Угриновское з двором, з людми, с полми и сеножатми, з гаи и з дубровами до часу слушного в держанѣ его пустил, а ѿн также все в целости, кгда час приидет, здати и пустити мне в держанѣ мое мает[•]. То пак, деи, теперешних часов за держаня его подданыи пѣа Кгнезненского скленские не вѣдомо, естли же за дозволенѣмь его, албо своволне по колжодесат возъ в гаи мои вгриновский вѣжчают, дерево ѿвощовое – черешни, груши и яблони, дубѣ и сосны – дерево погожое вырубовают и до Склена возат и вжо колжосот сосон вырубали и дома себе побудовали. А там же в гаю за держаня его тои ѿсени шестеры¹ бчолы мои з бортеи вытолчоны и сосноѣ тоѣ порубано. А пан Иляш Несвѣцкий того боронити ани тоѣ шкоды искати не хочет, в чом себе ѿт него кривду и шкоду немалую быти мѣнит.

И просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѿповедаѣ его до книг замковых записати казал[•].

---

¹ Слово «шестеры» виправлено з «шостеры».

Присылаа до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лужога земенин гсдрьскии пан Богуш Павлович Былецкий зата своего Семена Проколевича, жалуючи обтажливе и оповедаючи тым обычаем, иж, деи, тои нocy прошлой с патници на субботу пан Богдан Перекладовский и з сыном своимъ, способившиса з служебниками и иишими многими помочниками своими, невѣдомо дла которое причины, приехавши молно, кгвалтом на двор ихъ Былецкий ночным обычаем пѣа Богуша самого, так теж дочку и зата его збили, змордовали, а челад дворную позбивали и проч розогнали. И в тот, деи, час при том кгвалтовном наеханю их з скрин шаты, листы потребныи, гроши готовые погинули и ииших, деи, шкод немало поделано, которых всих шкод на тот час поделаных реистръ меновите списаныи в себе быти мена т•.

Дла чога ж на обвожеже кгвалту дворного и на огледае збита и ран своих брали в мене вижом боарина гсдрьского красноселского ѳедора Колтуна•. Которыи виж там бывши и ѳ(т)тол приехавши, ставши передо мною тыми словы сознаа, иж будучи в дворе Былецкомъ за обвожежем зата Богушова пѣа Семеновым, видеа есми дvery селныи и коморные побиты и порубаны. А потом огледаа есми пѣа Семена и паробка их дворного Селца. И видеа есми на пану Семине рана битая синая на правои руке вышеи локта, а на Селцу, паробку их дворномъ, в руки лѣвое рана рубанаа промежку палцов.

И хотачи пан Богуш Былецкий восполок из затем своимъ ѳ то мовити, просили, абы то было записано. А так я туо жалобу оповедае их и вижово сознае до книг замковых записати казал•.

Приходил до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужого, подданныи его кролеьской млсти воит мѣста Ратеьского Станислав. оповедаючи тым обычаем, иж, деи, его млст кѣзь Роман ѳедорович Сонжгушковица, староста житомирский•, а кѣзь Богуш его млст Дмитрович Любецкий и врадники их млсти с подданных кролеьских мещан ратеьских в мѣстех и по именах своих мыта незвычайныи бирали, а хто не хотел давати их млст грабловали•. Ѳ што, деи, мещане ратеьский жаловали и били чолом гсдру королю его млсти. А гсдрь корол за жалобою и чоломбитемъ нашим лист свои гсдрьскии с канцлерей его кролеьское млсти• до кѣза Романа его млсти старосты житомирского и до кѣза Богуша его млст Дмитровича Любецкого дати и дворенина своего, пѣа Станислава Жебровского, до них послати рачил•. Где ж, деи, мы за листы его кролеьское млсти с тым дворенином гсдрьским до кѣза Романа и до кѣза Богуша Любецког ездили. Их млст кѣзь Роман и кѣзь Богуш, вычитавши листы гсдрьские, через то вжо в местех и по именах своих с подданных кролеьских мещан ратеьских прирекли

мыта не брати и грабежи, што в кого побрано, поворочати або за то досыт вчинити обецали•.

Яко ж то и дворенин его кролеvesкой млсти Станислав Жебровский, ставши передо мною, тыми ж словы сознал, иж тых часов в середу прошлую мса декабра десатого дѣа за росказанемъ гсдрьским был в кѣза Романа его млст старосты житомирского и в кѣза Богуша его млст Любеѣцкого з листы его кролеvesкий млст (!). Их, дѣи, млст кѣзь Роман, староста житомирский, и кѣзь Богуш Любеѣцкий листы гсдрьские почтивѣ принали и через то в местех и по имѣнях своих мыта с подданных кролеvesких – мещан ратевских брати не мают, а грабежи их имъ поворочати або за то досыт вчинити обецали.

И просил воит ратевский Станислав, абы то было записано. А так тоѣ оповедаѣ его и дворенина гсдрьского сознаѣ до книг замковых записано•.

259 // [№ 366] 7. Того ж мса декабра третегонадцат [13] дѣа в субботу.

В небытности пѣа Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудког, на местцы его Василѣи Дешковский, писар замку Лудкого•.

Пришодчи до мене служебник пѣа Михаила его млсти Сватковича Хрѣлницкого на има Ѡмелян Нагорникович збитый и зраненыи, жаловал обтажливе и оповедал тым обычаем, иж, дѣи, нынешнего дня¹, будучи мнѣ в мѣсте Луцком для потребы пѣа своего и маючи збоже продажное, потраѣил ми са в мѣсте приятѣл мой, слуга его млсти пѣа воеводы тродкого, с которым пошодчи были есмо на беседе Ѧ Валки, мещ(ан)ки лупкое•. То пак врдник его млсти наречеяного владыки луцкого и ѡстрозского пѣа Марка Василевича Жоравницкого полоиский Левко, пришодчи там же, до тои господы, на бесѣду нашу, невѣдомо для которое причины мене з служебником своимъ безвинне збил, змордовал и ѡкрутѣ зранил и не вѣмь, естли буду жив. И в тот, дѣи, час при том бою згнула ми хустка с пѣзми моими, в которой было двадцат и шѣст грошеи литовских, к тому шапка, за которую сего дѣа тут же, в Лудку, дал есми был сѣмь грошии. А рукавицы сукна люского, лисицами подшитыи, которыи, дѣи, стояли десати гр², в чом себе ѡт него жал, кривду и шкоду немалую быти менил.

Для чого ж на огледаѣ збитя и ран своих брал в мене вижом служебника моего Яска Чапского, которыи ран его ѡгледавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж видеѣл в него на чолѣ рану рубаную велми шкодливую над ѡком, ѡт которой, дѣи, не вѣдомо чи будет з оком, а на руках раны битые синии.

---

¹ В словѣ «дня» літера «я» виправлена з літери «а».

² Скорочене написання «грошеи».

И просил служебник пїа Хрєницкоґо, абы то было записано. А так тая жалоба его и вижово сознає до книг замковых записано•.

// [№ 367] 8. Того ж мєца декабра дї [14] дїа.

259 зв.

Казано записати. Присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкоґо, вранник наречєлноґо владыки луцкоґо и ѡстроґскоґо пїа Марґа его млст Жоравницкоґо полоиискии Левко, жалуючи и ѡповедаючи тым ѡбычаєм, иж, деи, вчорашнеґо часу мєца декабра третєгонадцат дїа в субботу, будучи єму в мїсте Луцком и пришол в дом до Ванґи. То пак, деи, там же будучи подданыи его млст пїа воеводы троцкоґо на има Малашина, тивон ѡздовскии, ис затемь своим Ѡмеляном и з ылыми помочниками своими его збили, змордовали и зранили. И в тот, деи, час при том бою згинуло в него пїзєи пїа его, которыхи при себе мєл, палнадцат коп грошеи, в чом себе ѡт него жали шкодо быти мєнит.

И хотачи з ним ѡ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу и ѡповедає его через Ярмолу Чижа, мещанина луцкоґо, до книг замковых записати казал•.¹

// [№ 368] 9. Лїт Бож аф ља [1561] мєца декабра дї [14] дїа•.

260

Приходил до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкоґо, подданыи его кролевское млсти Идель Зраилович, жид мїста ратєнскоґо, жаловал и ѡповедал тым ѡбычаєм, што ж, деи, его млст княз Роман Соґжгушковиц, староста житомирскии, ѡстал ми винєн певноґо долгу за листы своими нїкоторую суму пїнєзєи•, так теж слуги и подданые его млсти•, которых долгов в кїза Романа самоґ ѓ слуг подданных его мл выправити не мог. И маючи я на то листы записные и квиты под печатми, жаловал и бил єсми чолом гсдрю королю его млсти•, за которою жалобою и чоломбитємь моим гсдрь корол его млст лист свои гсдрскии до кїза Романа его млсти дати и дворенина своего, пана Станислава Жебровскоґо, послати рачил, иже бы его млст княз Роман тые долги, што ми винєн, поплатил•, а на слуг и на подданных своих, также ѡ долги справедливост вчинил•. То пак, деи, я за листом его кролевское млсти• и с тым дворенином гсдрским• тых часов в середу прошлую мєца декабра десятоґ дїя ездил до кїза Романа его млсти•. И кґды ж єсмо его млст ѓ Берєстску знашли•, тоґды ма враняникъ его млсти володавскии пан Микола Сєрбин и з ылыми добрыми людми, служебниками кїза Романовыми ѓ дворе Берєстском ѡступили•. И в тот, деи, час торба моя з мене згинула, ѓ которои листы записные на долги•, што ми его млст княз

¹ Решта (2/3) аркуша недописано та перекреслено.

Роман оустал винен, так теж слуги• и подданные его мл•. А то таковыє листы: два церокграоы кїза Романовы: один на пятьдесят коп•, а другии на тридцат и на чотыри копы грошеи•, был теж квит кїза Романов, што ми был дал на берези комагу порожную•, которая, деи, стояла ѓ Володави•. Был теж контракт кїза Романов на пятнадцат сот клепок• а на пятнадцат сот ванчосу• – каждое сто по дванадцати золотыхъ. Был теж квит оца Семенов, игумена мелецкого•, иж он за росказанемъ кїза Романовым на потреби его мл брал оунт шаорану•, оунт гвоздиков•, оунт оулицынамону•, пят оунтов имберу, полжаменя микъдаловъ, розыжов малых полжаменя•, а великих полжаменя, сливок камен, кмину и медовников, и повидел• за полжопы грошеи и цукру голову•, а оксамиту палнадцат локот и четверть•. Были теж два квиты на долги самого игумена: один на три копы•, а другии на полторы копы и на пятнадцат грошеи. Кѓ тому теж была с книг минута•, што-м справу мел з 260 зв. Кгусинским, врадникомъ // кїза Романа его млсти несухоежскимъ•. К тому квит на Миколу, врадника володавского, на пят талларов, на камен олова и на пят аршинов сукна муравского•. Был теж квит на жида кїза Романова Еска на двѣстъ золотыхъ. И теж квиты на подданных кїза Романовых – Гиршов на оделнадцат золотыхъ, а Шмарков – на пят золотыхъ. К тому теж были листы его мл пїа старосты ратенского, которые через мене были посланы до пана Борзобагатог и до илших панов – то ми все с торбою ѓ дворе Берестском згнуло•. И скоро есми то обачил•, того ж часу и тоє ж години чинилом опыт•. Где за опытаемъ моим боярин гсдрский Яцко Тимоха Гулалницкий поведил ми перед дворениномъ гсдрским Станиславом Жебровским•, иж торбу мою с тыми листы моими видеел во врадника кїза Романова володавского, в пана Миколы Сербина•, што есми дворенином гсдрским освѣтчил. И потом заразомъ ходил и просил есми пїа Миколы Сербина, даючи ему переем•, иж бы ми торбу мою з листы моими отдал. Он ся к тому не знал•, а торбы и листов моих мне не отдал•.

Яко ж то и пан Станислав Жебровский, дворанин гсдрский, ставши очевисто передо мною, тыми ж словы сознал•, иж кгды тому Иделю Зрайловичу торба з листы ег ѓ дворе Берестском згнула•, тогды за опытаемъ его Яцко Тимоха Гулалницкий повѣдил ему•, иж тую торбу з листы ег видеел ѓво врадника володавского Миколы Сербина•. Што того ж часу Идель Зрайлович мною, дворенином гсдрским, освѣтчивши•, заразом ходил до пїа Миколы, просячи и его и даючи ему переем•, иже бы ему оную торбу з листы ег отдалъ•. А врадник володавский Микола к тому ся не знал, а торбы и ни листов его ему не отдал•.

И просиль Идель Зрайлович, жид мѣста ратенского, абы то было записано. А такъ я тую жалобу оповедає его и дворенина гсдрского сознає до книгъ замковыхъ записати казалъ•.

Пришодчи и постановившися обличне в замку Луцком передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким•, земане гсдрские• пан Михайло и Крыштоѡъ Богуѡаловичи Лабунские, оповедали и визнавали тым обычаем•, и ж, деи, што его млст пан Климент Воинич, дядко наш, мел нас дв опеце своєї з ыменями нашими так ѡтчизными, яко и материстыми• и именем Грицово. А кгда ж с того света сходил, тогды нас самых з ымени нашими их мл кїзю Богушу Ѳедоровичу Корелжому•, старосте луцкому, браславскому и венижкому, а кїзю Ивану Ѳедоровичу Чорторыскому•, пану Михайлу Еловичу Малинскому•, пану Гарасиму Дахновичу злецил, што водлуг воли своеє и на дастаменте своем описал•, а мнѣ, Михайлу Лабунскому, лѣт дорослому и именѣя наши тоступити¹ казал•. А так я, Михайло, будучи брат старший• и вже лѣт дорослыи вси именѣя наши – так ѡтчизные, яко и материстые, што дядко наш, пан Климент, держал по смерти небожчика дядка нашог при погребѣ тѣла его млсти ѡт панов ѡпекунов их мл до рук и владности своеє взала панов ѡпекунов и панюю Климентовую, дядиную нашу, и дѣтей их мл з держаня именей наших ѡтчизных и материстых, так теж и з ыменѣя Грицова•, которое, деи, в презыску ѡтец наш•, а потом и дядко наш, пан Климент, небожчик держал и вживал•, которое, деи, княз Забаражский, пропомнѣвши запису своег, з моцы и держаня ег молно кгвалтом ѡтнял• (!)² зо всего того и з личбы волными чиню и вчинил•. А листы,– справу,– привилѣя прислухаючие на тые именѣя, так теж и лист записный на именѣ Грицово кїза Збаражского ѡт их мл до рук своих есми взал•. И вже через то жадных речеи ани личбы пїен дядиной нашои и еє мл дѣтех жадными причинами на вечные часы поижкивати не маемо•, на што, деи, есмо паном ѡпекуномъ и еє мл паней Климентовой, дядиной нашои, пней Катерине Дахновнє сєс наш лист под моею печатю и с подписю влостной руки моеє и под печатми людеи задных дал•. Якож и тот лист свои паном ѡпекуном и паней Катерине Климентовой, дядиной своєї, на то ѡт себе даныи, передо мною на враде здешнемъ покладали•. И был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так ся в собе маеть³: // «Я, Михайло а Крыштоѡъ Богуѡаловичи Лабунские• чинимъ явно и ѡзнаймуем то сим нашим листом кождому, кому того будет потреба вѣдати сєс час и на потом завжды•, и ж што его мл пан Климент Воинич, пан дядко наш, мел нас дв опеце своєї з ымени нашими, так ѡтчизными, яко и материстыми и именем Грицовом до живота своег. А кгда с тог света сходил нас самых з ымени нашими дв опеку злецил их млсти кїзю Богушу Ѳедоровичу Корелжому, старосте луцкому, браславскому и венижкому, а кїзю Ивану Ѳедоровичу Чорторыскому•, а пану Михайлу Еловичу Малинскому•, и пану Гарасиму Дахну•, што и на дастаменте

¹ Написано помилково. Треба читати: «поступити».

² Наявний смисловий розрив. Ймовірно, якась частина тексту протоколу була не переписана в книгу писарем.

своєм описалъ. А мнѣ, Михаилѣ Лабунскому, дорослому лет, именѧ поступити казалъ. А так я, Михаилю, яко будучи брат старшии, дорослыи вже лѣт, оныи вси именѧ наши, так отчизныи, яко и материстыи, по смерти пѣа Климѣнтове, дядка нашог, на погребѣ тѣла его мл¹ от панов опекунов их млсти до рук и владности своеѣ взял, а панов опекунов и пѣюю Климѣнтовую, дядиную нашу, и дѣтѣи их мл з держанѧ именѣи наших и з именѧ Грицова*, которое в презыску отец наш, а потом и дядко наш, пан Климент, небожчик держал, которое княз Збаражский, запомнѣвши запису своег, з моцы и держанѧ ег моднѣ, кгвалтом онял зо всего и з личбы волными чиню и вчинил и листы – справу – привилѧ прислухаючие на тыи именѧ*, так и лист записныи на именѣ Грицова кѣза Збаражског от их мл до рук своих есми взял. И вжо жадных речеи ани личбы на еѣ мл, панѣи дядиной нашои, еѣ мл, дѣтѣх некоторыми причинами поискивати не маемо на вечныи часы*, на што есмо дали паном опекуном и еѣ мл пѣѣи Климѣнтови, дядиной нашои, пѣѣи Катерине Дахновнѣ еѣс наш лист под моею печатю*. Якож есми то пришедчи до владу замку гсдрьског Луцкого до книг вызнал, до которог листу прохал есми о приложѣнѣ печатѣи их мл кѣза Матѣѧ Четвертењског, пѣа Гаврила Бокия, суди луцкого, пѣа Ивана Городищьског, пѣа Ждана Томковича Коилѣнског*, которые их мл вышеи описанѣ пѣве за прошѣнемъ моим печати свои к сему моему листу приложити рачили*. Писан в Луцку лета Божего нароженѧ тисѣча пѧтсот шестдѣсѧтъ первого мѣца декабра четвѣртогнадѣт дѣѧ»*.

А по вычѣнѣю листа пан Михаилю и Крыштофѣ Богуюаловичи Лабунские просили, абы то было записано*. А так я тоѣ очевистое сознанѣ, добровольное оповѣданѣ и лист их записныи слово ъ слово до книг замковых записати казалъ.

262 // [№ 370] 11. Того ж мѣца декабра дѣ [14] дѣѧ*.

Пришодчи и постановившиися обличѣе в замку Луцком передо мною, Борисом Ивановичом Совой, подстаростим луцким¹, земанѣ гсдрские* пан Иванъ Шимкович Скленский*, пан ѳедор Селѣцкий*, а пан Яким Александрович Охлоповский* оповѣдали и сознавали тым обычаем*, иж пан Семѣн Иванович Белостоцкий*, будучи з Божего допущѣнѧ обѣажен хоробою* и розумеючи то, иж на сем свѣтѣ каждому чоловѣку ничего певнѣишого, яко час смертѣльныи, прото ж еще за доброй памяти и зуполного розуму своег, спросивши нас, приятѣли своих до двора своег, справил дастамѣнт водлуг воли и мысли своеѣ оостаточной, даючи и на вечност даруючи третюю част во именѧх своих*, ъ Белом Стоцѣ и в Городищу, братаничом своим пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Валковичом Белостоцкимъ*, одалаючи от всѣхъ инших ближких и крѣвных своих*. А две части в тых же именѧх в Белом Стоцѣ

¹ «мл» написано над рядком.

и в Городищу тым же братаничом своим пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Ванковичом Белостоцким ѿказал и в тастаментѣ ѿписал в сумѣ пѣзи, тоест в чотырехъсот копах грошеи¹. Которыи дастамент водлуг воли своеѣ справивши, печат свою приложил и нас ѿ приложене печатѣи просил. А мы, будучи добре вѣдоми воли ег к тому дастаменту печати свои приложили. А иж на тот час при справованю дастаменту братаничов его пѣа Микиты, пѣа Ивана и пѣа Яцка жадного с них не было, тогда пан Семен Белостоцкии тот дастамент дал до рук моих мнѣ, Ивану Шимковичу Склењскому, и просил мене за то, абых а того дастаменту никому иишому, толко тым братаничом его пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Ванковичом Белостоцким¹. А кгдаж теперечи пан Микита Белостоцкии с Подоля тут, на Волыи, приехал, я, не хотечи прозбы небожчика пѣа Семеновы ѿоставити, тот дастамент перед врадом здешним ѿдавам и ѿдал. А пан Микита ѿт него вземши, передо мною покладали и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так са в себе мает¹: «Во има ѿца и сына и Светог Духа светое живоначалное и неразделимое Троицы. Я, Семень Иванович Белостоцкии, будучи чоловѣком лѣтным и ѿрым и лежащи ѿв обложной ѿоробе а надеваючи са на себе часу смертного, иж на кождог хрестянина то ѿт пѣа Бѣа приходит, не маючи плодѣ // из жоною моею, хотечи то ѿстаточнею волею своею и дастаментом своим поправити, абы по моем животе на потом близкиѣ мои ѿколо имени моег клопоту не мели, ѿпросил есми на то приятелѣи своих их мл пана Ивана Шимковича Склењского, пана Ѳедора Селецког а пѣа Якима Александровича Ѱхлоповског, абы их мл при ѿстаточной воли тог тастаменту быти рачили, иж я, будучи в добром розуме, не з жадное намовы, ани з жадног припужена, ѿдно по своѣи доброй воли наперед Богу в Троицы ѿдному душу свою полещаю, а жону мою Ульяну Ивановну брату своему пану Ванку Белостоцкомѣ и братаничом своим пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Ванковичом Белостоцким тым дастаментом моимъ злецаю. Маюг ѿни душею моею пекловатиса и жону мою в моцы а в обороне своѣи мети и ѿт кривдѣ боронити. Што есми поимуючи еѣ ѿ малжењство себе и мешкаючи з нею час немалыи, видечи еѣ склонност великую ку себе, ач есми на листѣ веновном первѣи сего записал вѣно на третѣи части имени своег в Белом Стоце и в Городищу сто коп гриѣи литвских и ку тому маѣтност свою всю ѿт мала и до велика, яко ест ширѣи а достаточнѣи на листѣ веновном ѿписано. А так я то его ѿстаточною волею своею то жонѣ своѣи поправую, абы она ни ѿт которых близких моих не была порушена. Кѣ тому теж будучи мне ѿ великом недостатку в лѣтѣх моих и маючи млст великую ку себе брата своег пѣа Ванка Белостоцког и сынов его а братаничов своих пѣа Микиты, пѣа Ивана и пѣа Яцка Белостоцких, иж ѿни мене миловали и шановали, яко власное дитя свое, давали мне их мл як конми,

262 зв.

¹ Очевидно, пропущено присудок «отдал».

так шатами и вшелакими речми, аж до моеє смерти•. А так я, видечи по них такову ласку великую•, не маючи по себе потомства, даю, дарую и записую их мл третюю част в *именях* моих в Белом стоце и в Городищу их млст самым, их жонам и дѣтем их мл на вечност. Жаден з *ышших* ближких моих того на их мл *поискивати* не мают, нижли оны жоны моеє Ульяны с тоє части рушити не мают•, не *отдавши* *ѣи* ста коп грошеи литвских, которая в листе еє веновном и в том тастаментѣ моем *ѣст* описана•. А што са дотычет в tych же *именях* моих в Белом Стоце и в Городищу двох частѣи моих, то я, маючи *от* их мл ласку великую, записую их мл братаничом своим пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Белостоцким на tych двух частехъ чотыриста коп грошеи // литовских•. Мают их мл то *держати* и *вживати* зо всѣм на все, як з двором так с полми, з дубровами, и з сеножатми, и з ставом, и з млыны, з гаи, зо всѣмъ на все•, як са тыѣ двѣ части в себе мают. Не маѣт нихто з ближкихъ моих *ишних* не *отдавши* их мл tych чотырехсот коп грошеи *вышше* описаных tych двух частѣи з рук их млсти *брати*•. А хотя *отдадут* их млсти тую чотыриста коп грошеи, тогды я *остаточною* волею моею на том тастаментѣ моем записую•, абы *пред* ся тыѣ две части *именеи* моих братаничомъ моим пану Миките а пану Ивану и пану Яцкѣ восполок з *ышними* братаничами моими на ровные части розделити мают•, бо *ѣсми* то не без причины *вчинил*, *одно* видячи немлст великую ку себе братаничов своих – сынов пѣа Романовых Белостоцкого•, и ж ма в великой непоцтивости мели и *невмели* мне *дожати*, як дядку своему. А хто бы *мел* тот тастамент мой *остаточнои* воли моеє порушити•, тот ся зо мною розудит *перед* млствым Богомъ на страшном *нелицемѣрномъ* судищи Хрстви•. На то *ѣсми* и к тому тастаменту моему *печат* свою приложил•. И просил *ѣсми* их мл *верхуписаных* панов *о печати*': пѣа Ивана Шимъковича Склењског, пѣа Фѣдора Селѣцкого и пана Якима *Щхлоповского* их млст за моею прозбою *печати* свои приложили•. К сему моему тастаменту•, а иж на тот час братаничов моих при справе того тастаменту моего не было•. Я-мъ тот тастамент мой дал в руки пану Ивану Шимковичу Склењскому, абы никому *ишному* того тастаменту моего не давал•, *одно*, абы братаничом моим – пану Миките, пану Ивану и пану Яцку Белостоцкимъ в руки далъ•. Писан в Белом Стоце лета Божего *нароженѣа* тисеча пятсот шестдесятого мѣца декабр шостогонадцат дѣя•».

А по *вычѣню* тастаментѣ пан Микита Белостоцкии просил, абы то было записано•. А так я *очевистое* сознаѣ добровольное *оповедаѣ* панов *вышше* поменѣных и *дастаментъ* небожчика пана Семѣна Белостоцкого• слово в слово до книгъ *замъковыхъ* записати казалъ•.

Пришодчи и постановившися *обличѣ* в замку Луцком *передо* мною, Борисомъ Ивановичом Совою, *подстаростим* луцким•, пан Михаило

Богуфалович Лабунский, оповедал и вызнал тым обычаем, иж, деи, я з братом своим мелшимъ Крыштофом панов опекунов и дядиную нашу панюю Климентовую Катерину Дахнову з держаня именеи наших отчизных и материстых, так теж з маелности и з речеи рухомых и з личбы вызволаем, вызволили и волными вчинили и чинимъ, на што и лист наш вызнаныи под печатми людеи задных паном опекуномъ• и панеи дядиной нашої дали•, в котором ширеи а достаточнеи застановеи наше ест доложено•, што есмо того ж часу на враде здешнем в замку Лудкомъ оповедали, нижли я на тот час печати своее при себе не маючи, руку свою влостную в тог листа нашог подписалъ, але обещаю и добрым словом своимъ прирекаю к тому листу нашому без омешкана печат свою приложити•. А естли бых я за якими-колвек причинами к тому листу нашому печати своее приложити не хотелъ, тогды тот наш лист в каждого права при моцы ведле опису и перед врадом сознания нашог захован и держан быти мает•.

А то очевисто вызнавши просилъ, абы то было записано•. А так я тое очевистое сознание и добровольное оповедаие пѣна Михаила Бѣгаловича Лабунского за пробою ег до книгъ замьковыхъ записати казаль•.

[№ 372] 13. Того ж мсца декабра патолнадцат дѣя•.

Запис книг замку гсдрског Лудкого• Гаврила Василевича Бокия, суди повѣту Лудкога Бориса Ивановича Сова, подстаростег лудкого•.

Што земенин гсдрский пан Семен Иванович Козинский позывал позвы владовыми до замьку Лудког пѣна Григоря Гулевича в то, иж, деи, он за перьвыми позвы перед врадом здешнимъ в замку Лудкомъ росправы приимовати не хотелъ, вдно там же во именю Цевове, вткол са палу Козинскому кривды и шкоды деяли, на рок под страченемъ права зложонии перед приятельми своими з obu сторон на то взатыми, также обычаем правным водле позвов всправедливити са мелъ. И кгда ж, деи, пан Григорей Гулевич на рок под страченемъ права зложонии и в листе описаныи // самъ ку праву не стал и никог вт себе вмоцованог на месцо свое не присылал и водле вобязку своего ни в чом не поступовалъ. Тогды, деи, суди пѣна Козинског вказали ему на палу Гулевичу в Борисковичох службу, людеи Ярмола и Хилжа зъ их повинюстами•. Ку тому част Романа Козинского там же в Борисковичох – пола засеяные житомъ и яринами, част в гаю, в ставу, в млыне и во вѣх пожиткох водле перьвог владовог сказаня•. А за квалты, за наездки, за бои, за грабежи и за илшие шкоды ег сказано ему на палу Гулевичу всего сумою сто коп, шестдесят коп, девет коп и чотыри гроши•, на што и лист суду и сказаня своего под печатми своими ему на то дали•. То пак, деи, пан Григорей Гулевичъ тых пѣнезеи суммы вт судеи его ему сказаное и до сих часов не заплатил и за то досыт вчинити не хотелъ. А тое, деи, части в Борисовичох Романа Козинского ему присужоное модно, кваллом держит и вживает, а ему поступити не хочет.

264

И там, деи, в том имени на части Романа Козинского, котораа пану Козинскому присужона, пан Григорей Гулевич квалтовне пшеницы, жита и ярины с пол пожал и до двора своего Долзского побрал. Так теж, деи, и сеножати его покосил и ииших шкод немало починил, што ширеи а достаточнее на позвех его описано. За которыми позвы, кгда рок стая их в замку Лудком мсца декабра пятогнадцат дѣя стати был припал, тогды они, обоя сторона, перед нами ся становили, нижли пан Григорей Гулевич, поведаючи иишие болшие потребности свои, просил, иже бымо то на ииший час отложили. А так мы, не чинечи ему в том короткост за прозбою его, а иж есмо теж на тот час многими справами земьскими были затруднены, а с тых причин отложили есмо тую справу их на рок под страчелем права зложонии, тоест от середи мсца декабра семогнадцат дѣя за дви недели. А тот рок припасти мает по Божом нарожени в первшую среду. На котории рок они, обоя сторона, за тыми ж позвы в замку Лудком перед нами ку праву стати и в том ся ведле позвоу очевисто расправити мают.

Яко ж есмо тое застановеле нѣе до книг замковых записати казаль.

264 зв. // [№ 373] 14. Того ж мсца декабра пятогнадцат дѣя.

Запис книг замку гсдрског Лудкого Гаврила Василевича Бокия, суди повѣту Лудког а Бориса Ивановича Совы, подстаростег лудкого. И на тот час при нас были их мл княз Матѣи Василевич Четвертешский, а пан Михаило Елович Малинский.

Ставши в замку Лудком перед нами очевисто на рок припали обоя сторона его мл пан Ян Якубович Монтовт водле позву и листу делкованого жаловал на пѣа Андрея Ивановича Русина, иж, деи, его мл заставил ему имене свое Золочов в нѣкоторои суме пѣзеи на рок в листе описаныи. И кгда ж, деи, тот рок припадал, пан Монтовт, хотечи имене свое в него окупити, с пѣзми на рок описаныи до него в домъ до Берестечка ездил и тые грѣши ему давал, нижли, деи, пан Андрѣи Русин, не вѣдати дла которе причины тых грошеи в него взати и того имени Золочова его млсти поступити не хотел и не поступил и вже, деи, по том року, так двору ег Золочовскому, яко и подданым золочовским, шкод много починил. Которых шкод реестрь меновите написаныи в себе были менил. А по вычтеле позву вradoвог и листу делкованого пан Андрѣи Русин повѣдил, што его мл пан Монтовт на мене жалует ѿ имене Золочово, которое мне в суме пѣзии до року в листе своем описаног, заставил, то ест реч мѣншая, але я мам до пѣа Монтовга 8 болших долеглостах справы свои, иж пан Монтовт, способившиися с приятelmi своими и з многими служебниками того лѣта, року шестдесят первого, часов недавно прошлых, невѣдомо, дла которе причины, приехавши молно, квалтомъ до двора моего Берестедкого, хотечи ми дмыслне тажкост якую вырадити, здоровья

моего позбавити• або ѿ горло приправити, заразом скоро до двора моего приехавши, мене сѹкал, словы неѹчитивыми зсоромити и бити хотѣл•. А кгда бых на тот час приятелѣи своих в дому своем не мѣл, снаг бы ма был забил• або што не пристойного водлуг мысли своеѣ вчинил, бо ми на здорое мое ѿповедавши, з дому моего поехал•. Дла которых ѿповедеи и поѳалок его, не будучи я безпечон здорова моего, за позы ег и за листом децкованым ѿв олказе быти не хочу, // аж ми перво приречѣт тут же перед врадом здешним в замку Луцком в долеглостях и в шкодах моих, што ми ся ѿт него дѣет, ѿсправедливит•. На то его мл пан Монтовт, повѣдил': «Што пѣе Русине, которые долеглости або кривды свои ѿт мене быти мениш, я тебе на то ѿповедаг не будѣ, бос ма ѿ то не позвал•, але ты мне водле позы и листу децкованог ѿ што-м тебе позвал ѿказуи и ѿсправедлив•». Пан Русин повторе и по третии крот пытал пѣа Монтовта, естли бы са ему тут же перед врадом в замку Луцкомъ ѿбѣцал ѿсправедливити•. Я, деи, тобѣ сего часу буду ѿв олказе•, а естли ми їм не речеши тут ся ѿсправедливити•, я на позов твои и на лист децкованыи ѿв олказе быти не хочу•. Его млст пан Монтовт на то ѿпор чинил, поведаючи, иж, ест добре ѿсельи, естли, деи, тобѣ, пѣе Русине, до мене чог потреба, їм мене ѿ то позывай, а там ся довѣдаеш•, естли тобѣ перед врадомъ ѿв олказе буду або нѣ•. Толко ся ты мне тепер водле позов моих и листу децкованог ѿсправедлив•. И просил, абы был захован• ведле обычаю права посполитог и Статуту Земского. А так мы, вѣдаючи ѿ том, иж его мл княз староста лудкий с кїжаты и паняты их мл обоватѣли панства земли Волыньское повѣту Луцкого так застановити рачили•, абы никому, хто бы собе тут в повѣте в замку Луцком справедливости своеѣ собе доводил•, а сам ся инде ѿзываючи тут, в повѣте, ѿсправедливитися не хотѣл•, таковым росправы чинити заказали, не хотечи того застановеня их мл похибити. И хотечи его стало держати, с тых причин того межи ними кончити не хотѣли•, а не чинечи им на ѿбе стороне в том короткости, ѿложили есмо тую справу их на рок под страченемъ права зложоныи до приеханя его мл кїза старосты лудкого в сих же роках по Божемъ нароженіи в первшую недѣлю мсца декабра двацѣт ѿсмог дїя•. На которыхи рок их мл ѿбоя сторона перед его млстю кїземъ старостою лудкимъ ку праву за тыми ж позы и листом децкованым стати и в том ся ѿчевисто росправити мають.

Которое застановенє наше до книгъ замьковых записати есмо казали•.

// [№ 374] 15. Того ж мсца декабр сегонацѣт дїя.

Пришодчи до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег лудкого, подданыи кролеѣвский Мошко Гошвич•, жид места Луцкого•, жаловал ѿбгажливе на пѣа Иляша Богушевича Несвѣцког и на пѣа Януша Прокоповича Вгриновског и ѿповедал тым ѿбываем•, што ж, деи, тои noci прошлое з олгоржа на середѣ был есми з братомъ своим Шмоилом•, и з ыльшими

265

265 зв.

людми добрыми на беседе в Муравчанки'. То пак пан Иляш Несвѣдкии и пан Януш Вгриновский на пятой години в ночь, приходчи на беседу нашу з служебниками своими, невѣдомо для которое причины, не чиначи з нами жадной розмовы, толко заразом впадчи до избы, брата моего Шмоила збили, змордовали и окрутно зранили, с которых, деи, ран не вѣдомо будет ли жив. И в тот, деи, час при том бою згинула в нег калита с пѣзми, в которой, деи, было монеты дванадцат коп грошей и шест таларов. К тому сыкнет мой, в котором было девят золотых чирвоных, а други перстенок малыи с каменем, который, деи, коштовал три копы грѣшей. К тому сукня лунская лазуровая з шнурами и два мечи – за одного дано два чирвоных золотых, а за друго сорок грошей'.

Для чого ж на огледање збитя и ран брата моего, брал в мене вижом служебника моего Ивана Остапковича Гулалницкого, который виж ран его огледавши и ставши передо мною, тыми словы сознал, иж виде на Шмоилу шест ран рубаных на лѣвой руке, иж вже пальцем великим яко живе владнути не может.

И хотечи Мошко Гошвич о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедане (е)го и вижово сознање до книг замковых записати казал.

[№ 375] 16. Того ж мсца декабр сегонадцат дѣя.

Приездил до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростег Луцког, его мл пан Ярошеи Гостский, жалуючи обтажливе на пѣа Богдана Сосницкого и оповедаячи тым обычаем, што ж, деи, он невѣдомо которым обычаем, набывши имена Огавчицкого, в пушу и в лесы имени его мл Зверовског модно кгвалтом будников звославши, палдесят лаштов попелу выпалил, лесы спустошил, дерево бортное и градное вырубати казал, в чом себе ег мл кривду и шкodu великую быти мени.

266

// Для чого ж на обвожене и на огледање шкод своих брал в мене вижом служебника моего Степана Климовича. С которым, деи, кгда посылал людей сторонних, слугъ и подданных своих до лесов, в тот, деи, час пан Богдан Сосницкий, переславши слугъ и подданных своих огавчицких, восполок с тыми будниками, люди сторонних, так теж слуг и подданных моих на влостивом кгрунте моем, в лесох имени Зверовского, позбивати и с пуши выгнати казал. А то ест имена тых людей збитых сторонних, так теж слуг и подданных моих: напервей чоловѣк стороннии боярин его мл пана Кишин Семен з Романова, а други пѣа Миколаа Дорогостайског Тишко з Романова ж, третии – пѣа Дахнов с Поддубец Дашко, к тому врадника моего зверовског Илка и врадника пѣа Юрева Ивана, боярина моего зверовског Хилца и Максима Лежневича, слуг дворных пѣа Козинского Кузму а Васка. А моих подданных – Васка а Ивалка, которые, деи, заледве перед ними з лесов повѣтекали.

Яко ж то и виж владовый служебник мой Степан Климович, ставши передо мною, тыми ж словы сознал, иж тех часов в понедеѣлок прошлыи мсца декабр патогнадцат дѣя его мл пан Яроѣи Гостский зо мно, вижом владовым, и з людми сторонними слуг и подданных своих до пущи зверожское посылал. И, будучи љ пущи, тамъ видел есми лесы спустошены и дерево бортное и градное порубано, видел есми колко сосон и колко дубов з грами порубаных. То пак в тот час слуги и подданные пѣа Богдана Сосницкого восполк из будниками, тех людеи сторонних пѣа Яроѣя Гостского, так теж слуг и подданных пѣа Юря Козлинского позбивали и з лесов вон выгнали.

И хотечи его мл палу Яроѣи Гостский ѿ то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу ѿповедаѣе его мл и вижово сознаѣе до книг замковых записати казал.

// [№ 376] 17. Того ж мсца декабр сѣмогонадцат дѣя.

266 зв.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростег лужког, владник ѿстрожецкий кѣза ѿедора его мл Петровича ѿстрожецкого Матѣи, жаловал и ѿповедал тым ѿбывает, што ж, деи, тех часов недаю прошлых, пан Демид Козинский невѣдомо дла которое причины, наехавши моцно, кгвалтом на имѣе кѣза его мл пѣа моего Богуши, чотыри дворы людских и гумно тех же дворовъ на корен попалил. У котором, деи, гумне тех людеи богушинских было збоже жита пѣсот кол, грѣчки триста кол, проса сто кол. А в тех, деи, домех спалил ѿднорядков люнских два, третяя сукня жонодкая, кожухов бараних два, сермаг три а сал тринадцат, сыров сто, масла пѣт горшков великих, жита молоченого пѣтнадцат мац, бчол ѿланичных тридцатеры. К тому статки домовые и илшие многие речи на тот час попалил. А потом, деи, пан Демид Козинский также моцно, кгвалтом наехавши на другое имѣе Березное до млына, двох чоловѣков подданных кѣза его мл на има Ивалца и Лѣжка збил, змордовал и ѿкрутне зранил и з них два сукманы – ѿден лунский, а другии ческий – знал и топовов мѣлницких пат, к тому свердлы и желѣза млыновые зо млына побралъ.

Яко ж на ѿбвожене кгвалтовяного наеханя, шкод поделаня и на ѿгледане людеи збитых и пораненых, брал љ мене вижом служебника моего Карпа Южковича Гулалницкого. Которыи виж там бывшы и ѿтола приехавши, ставши передо мною, тыми словы сознал, иж будучи во имѣю его мл кѣза ѿедора ѿстрожецкого в Богушох, маючи при себе людеи сторонних за ѿбвоженемъ подданных кѣза его мл видел есми знаки попаленя чотыри дворы и пѣтое гумно спалено. Кљ тому теж ѿгледал есми двох чоловѣков збитых и пораненых: и видель есми на Ивалцу рану рубаную за плечима, а другая также рубаная на левой руке, а въ Лѣжка ноги побиты, раны битые кровавые и синие. А потом, ехавши до другого имѣя Березное, там есмо во млыне желѣз млыновых ничог не нашли.

И просил врадник кнѣза Ѳеодоров Ѳстрожецкии, абы то было записано. А так я тую жалобу ѡповедаѣ ег и вижово сознаѣ до книгъ замковых записати казалъ•.

267 // [№ 377] 18. Того ж мѣса декабрѣи [17] днѣа.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего лудкого•, дворенин гсдрский Собестиян Вилковский, ѡповедал и вызнал тым ѡбычаем, иж ма ѡт дворѣ гсдря корола его мл послал деджимъ его мл велможныи пан Ѳстаѣи Воловичъ, маршалок дворныи, подскарбии земский, писар гсдрский, староста могилевский и медницкий•, в жалобе земалки гсдрское Яцкое Мацкевич Ѳлохны Василевны и зата ее•, Андрея Лантковского•, так и дочки ее Галны Ярцовны за листом гсдрскимъ по земенина гсдрского Богдана Батковского з Вольни ѡ третюю част именеи волынских•, тоест в Баткове, Демидове, в Пренятине и в Новоселжах, яко ж теж и ѡ имене руское во Мстиславли•. Которая жалоба ихъ ширеи на листех ест гсдрских ѡписана•. А так я с тым листом гсдрским ѡ Богдана Батковского был и лист гсдрский деджованыи ему вказывалъ, с которого и копѣю есми ему подписавши дал•, и рок ему ку росправе зложил перед гсдремъ его млспо стати ѡт подана листу деджованог за двѣ недели•, которыи рок мает припасти в року теперешнемъ тисеча пятсот шестдесят первого мѣса ноября тридцатог днѣа в недѣлю•. Што ширеи а достаточнеи на листе его вызнаном ест ѡписано•. Яко ж и лист свои вызнаныи передо мною покладал и был вычитан с початку аж до конца, которыи лист так са в себе маетъ: «Я, Собестиян Вилковский, дворенин гсдрский, визнавам то сим моим листом•, иж ма ѡт двору гсдра корола его мл послал деджимъ его мл велможныи пан• пан Ѳстаѣи Воловичъ, маршалок дворныи, подскарбии земский, писар гсдрский•, староста могилевский и медницкий в жалобе земалки гсдрское Яцкое Мацкевич Ѳлохны Василевны и за(та) ее Андрея Лантковского•, так и дочки ее Галны Ярцовны за листом гсдрскимъ по земенина гсдрског Богдана Батковского з Вольни•, ѡ третюю част именеи волынских•, тоест в Баткове, в Демидове, в Пренятине и в Новоселжах, яко теж и ѡ имене руское во Мстиславли•. Которая жалоба ихъ ширеи на листех ест гсдрских ѡписана•. А так я с тым листом господарским деджованыим ѡ Богдана Батковского был и лист гсдрский деджованыи ему вказывал, с которого и копѣю есми ему подписавши, дал // и рок ему ку росправе зложил перед гсдремъ его млспо стати ѡт поданя листу деджованог за двѣ недѣли•. Которыи рок мает припасти в року теперешнемъ тисеча пятсот шестдесят первого мѣса ноября тридцатог днѣа в недѣлю. И на то есми Яцку Мацкевичу и Андрею Лантковскому дал сес мои лист з моею печало•. Писан в Лудку лет Божег(о) нарожена тисеча пятсот шестдесят первого•, мѣса ноября шостогонадцат днѣа^А».

267 зв.

А по вычѣню листа дворенин гсдрский Собестиян Вилковский просил, абы то было записано*. А так я за прозбою его тое вызнае и лист его вызнаныи слово ђ слово до книг замковых записати казал.

[№ 378] 19. Того ж мса декабр ѡсмогонадцат дѣя*.

Што его млст княз Богущ Ѳедорович Корейкий, староста луцкий, браславский и вѣницкий ѡ забите сына пѣа Микиты Кутровског* зложил рок Ѳедору Хмаре*, абы пасыжка своег пана Ядка Шибѣнског ку праву в замку Луцком ставил. Ино кгды тот рок припал мса декабра семогонадцат дѣя в середу его мл пан Микита Кутровский* в замку Луцком передо мною, Борисом Ивановичом Совою, подстаростим луцким*, ку праву сѧ становил и пилност в том чинил через ден аж до вечера*. А пан Ѳедор Хмара Миловский на рокъ ѡт его мл кнѣза старосты ѡчевисто зложоньи сам ку праву не стал, пасыжка своего пана Ядка Шибѣнского не ставил* и никоторое вѣдомости и причины слушное до враду ѡ себе знати не дал*.

А так я тую справу ѡтложил до приеханя кнѣза его мл до нового лѣта*, тоест мса гѣнварѧ перьвого дѣя*.

И просил его мл пан Микита Кутровский, абы то было записано*. А так я стае и пилност его*, а нестает пана Ѳедора Хмары Миловског до книг замковых записати казал*.

[№ 379] 20. Того ж мса декабра ѣи [18] дѣя.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцког*, земенин гсдрский пан Михаило Лабунский*, жалуючи и ѡповедаючи на к(н)за Миколая Андреевича Збаражског, старосту кремнецког*, тым обычаемъ, што ж, ден, его мл княз Миколай Збаражский мса декабра шостого дѣя в суботѧ // моцно, кгвалтом наслаши владника своего грицовског Мелеха на имене Исачков и Перегонояы*. То пак владник кнѣза Миколая Збаражског за наслаем его мл там в тых именах моих кривды и шкоды великиѧ починил и што в ког было быдла рогатог, коней, так теж дробины – ѡвец, свинеи – то все занявши, з собою погнали*. Напервѧи ђ ѡтамана исачковског Ѳхрема взял волов пят, коней четверо; в Сада коней шестеро, волов сем, коров чотыри; ђ Грилда коней троѧ, коров сем, волов шест; ђ Ядка волов чотыри, коров три, коней четверо; в Сужка коней троѧ, волов два, коров три*; в Лучки коней четверо, волов три, ѡвец семъдѧсят, свинеи па дѧсят*; в Радца волов шест, коней семеро, ѡвец двадцатеро, свинеи сорок²; в Костюка волов три, коров пят, коней двоѧ, ѡвецъ тридцатеро*; ђв Опанаса коней ѡсмеро, волов сем, коров ѡсмь, ѡвецъ пѧтдѧсят*; ђв Остапа коней пѧтеро, волов шест, коров чотыри, ѡвецъ двадцатеро³; ђв ѡтамана перегоновског коней

268

двоє, свиней сорок, овец семдесят; 8 Малка волов шест, коров пат, коней трое; 8 во Ивашины коней четверо, волов три, коров двѣ взалъ.

И хотѣчи пан Михаило Лабунский о то мовити, просил, абы то было записано. А так я тую жалобу оповедаѣ его до книг замковых записати казалъ.

[№ 380] 21. Того ж мѣца декабра осмогнадцат дѣя•.

Писал и присылал до мене, Бориса Ивановича Совы, подстаростег лужког, земенин гсдрский пан Василей Михайлович Щоцковский, оповедаючи и жалуючи тым обычаем, иж, дѣи, тых недавно минулых часов в субботу прошлую мѣца декабра патогнадцат дѣя• был он с паном оцѣм своим в Лужку дла справ своихъ, а в тот, дѣи, час без бытности его приблудилися до имения его на Терешков ставок два жеребцы – оцѣн буланыи, а другии темнокарыи: на них пятна кола, в середине кола полжрижа, а на верху якобы вилки. И кгды ж, дѣи, их паробки ег до двора двогнали, того ж, дѣи, часу жона ег обаполным суседом людемъ добрым оповедала. А потом в середу, иж его з Лужка не было, она хотела с тыми жеребцы до нег, мужа своег, о том даючи знати и тые жеребцы ему прислати, абы их тут на враде здешнем в замку 268 зв. Лужком, яко блудаги, оцдати. // Ино, дѣи, того дѣя в середу• вранник его мл пѣа Петра Богдановича Загоровского, маршалка гсдрского, хоровский Михаило Несвѣцкии, способившиса з слугами и з ылыми многими помочниками своими, без бытности его, приехавши на двор именье ег моцно, кгвалтом, не вѣдати в которыи обычаи, естли же з росказаня пѣа своего албо своволне, жону ег Катерину Якововну Колпытовског, не чиначи жадное розмовы, ани пытаючи о тые жеребцы, словы невѣтивыми ее зсоромотил и бити хотѣл. А потом, дѣи, вшодчи до стаини, оные жеребцы поличковавши, то в жоны, дѣи, ег спытал. «Откол са, дѣи, тые жеребцы 8 вас явили?»• Она, дѣи, ему отказала, иж то жеребцы ест приблудные, а далѣи, не пытаючи и вчинивши, дѣи, оповеди и повалки, покинувши тые жеребцы в стаини, з двора ег ехал. И в тот, дѣи, час при томъ кгвалтовном наехало их шкод немало в дворе ег стало. Што, дѣи, того ж часу в четвергъ, приехавши з Лужка до дому своег, добрым людем обаполным суседом своимъ то оповедалъ.

И просил, абы то было записано. А так я тоє оповедаѣ его и жалобу до книг замковых записати казалъ•.

[№ 381] 22. Того ж мѣца декабра ѿ [19] дѣн.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего лужког, земенин гсдрский пан Яко Романович Белостодкии, жаловал и оповедал сам от себе и от брати своег Матѣя, Гридка и Василя Романовичов Белостодких тым обычаем, што ж, дѣи, тых часов з суботы на неделю мѣца декабр

четвертогонадцат дѣя дадиная наша пѣи *Ульяна Семеновая Белостоцкая* ѿмерла, а иж потомства не мѣла. Тогда част имения еѣ ѿ Белом Стоце и в Городищу ни на ког ишлог, ѿдно на нас, братаничов пѣа Семеновых, тоест на дѣти Романовы и пѣа Валковы правом приржоным припало•. А так мы з вижом врадovým и з людми сторонними в тую част имения небожчика дядка нашог ѿехали•, хотечи то мети яко влостную близкост свою•. То пак пан Микита Валкович Белостоцкии, способившиса зь служебниками и з многими приятelmi своими, с тоѣ части имения небожчиковъског мѣца декабра ѿсмогнадцат дѣя в четвергъ нас моцно, кгвалтом з двора и з ымения небожчика дядка нашог, так ѿ Белом Стоце, яко и в Городищу, выгнал•, а сам на себе всю част держит и вживает•, а им, брати своѣи, дати и поступи не хочуть. // В чом собе ѿт него кривьду и шкodu немалую быти менигъ.

Яко ж то и виж врадový боярин гсдрский красносѣлский ѿедор Колтун, ставши передо мною, тыми словы сознал•, иж пан Матѣѣи, Яцко и Грицко, и Василеи Романовичи Белостоцкиѣ, по смѣрти небожчицы дадиное своеѣ панѣи Семеновоѣ Белостоцкоѣ, в понеделок прошлыи мѣца декабра пятогонадцат дѣя при мнѣ, вижу врадovým, и з людми сторонними, водлѣ права своѣг приржоног ѿехали и ввазалися были ѿ двор небожчиковскии•, так теж и в люди ѿ Белом Стоцы и в Городищу – в сѣм чоловѣков, хотечи их сполечнѣ мети з дѣтми пѣа Иванковыми, братею своєю стрѣчною•. То пак пан Микита Белостоцкии ѿ четвергъ прошлыи ѿ двор небожчика пѣа Семенов слуг своих ѿвслал а Романовичов с того двора выгнал и люди з держаня их в них ѿтнял, поведаячи на то в себе право своѣ•, которое, поведает, вам покажу, толко ма ѿ то перед врядом позвѣте•.

А так я тую жалобу ѿповедаѣ их и вижово сознанѣ до книг замковых записати казал•.

[№ 382] 23. Того ж мѣца декабра ѿи [19] дѣя.

Пришодчи перед мене, Бориса Ивановича Сову, подстаростего луцкого•, земенин гсдрский пан Яцко Белостоцкии, жаловал и ѿповедал сам ѿт себе и ѿт брати своѣѣ Матѣѣа, Грицка и Василя Романовчов Белостоцких•, иж, дѣи, тых часов з суботы на недѣлю мѣца декабр четвертогонадцат дѣа•, дадиная их пѣи Ульяна Семенова Белостоцкаа ѿмерла, а иж потомства не мѣла, тогда вси рѣчи рухомые маѣтности небожчика дядка нашог по смѣрти еѣ ни на ког ишлог, ѿдно на нас – братаничов его, тоест на дѣти Романовы и пѣа Ванковы правом приржоным припало•. То пак пан Яков и пан Андрѣи Ивановичи Колпытовскиѣ, приѣхавши з многими людми до двора небожчика дядка нашог ѿ Бѣлом Стоце, тѣло и с трумною небожчицы дадиное нѣое ѿзали и всю маѣтност – шаты, быдло, кони и илшие каждыѣ рѣчи маѣтности рухомые з двора без вѣдомости нашои побрали и в дворе ничог не ѿставили, што есмо вижом врадovým и людми сторонними ѿбводили•.

269 зв. *Яко ж то и виж владовыи, боярин гсдрьский¹ Ѳедор Колпун, ставши передо мною, тыми ж словы сознал, и ж кгда паном Романовичомъ Белостоджим ѱ то вѣдомост дана•, тогды пан Матѳѣи, Яцко и Грицко Романовичи Белостоджие зо мною, вижом, и маючи при собе людеи добрых пѣа Семена Воютинског и пѣа Ивана Холоневског, к тому людеи сторонних, ходили до двора дядка своег небожчика пѣа Семенова•. Тогды в дворе маестности жадных речеи, што было перво пописано, не нашли•. И пытал дво[рника?] / н[а им]а Петрушка, где са то подевало. Он повѣдил, и ж панове Колпытовские тѣло небож[чицы] дадиноє их вziali и к тому маестности речеи рухомых на ѱсм возъ побрали, так теж [.....] три, а четвертое ..... // .....² коров, свинеи дворных шестеро, кормных двое з собою погнали и што было гусеи, ... и кур то все побрали•, и ж в дворе жадного курати не знашли и не застали•. Што пѣве Белостоджие мною, вижом владовым, и тыми людми добрыми, которые на тот час там при них были, ѱсветчили.*

И хотечи панове Белостоджие ѱ то мовити, просили, абы то было записано•. А так я тую жалобу ѱповедає єг и вижово сознає до книг замковых записати казал•.

[№ 383] 24. Того ж мсца декабр ѳѣ [19] дѣа.

Присылал до мене, Бориса Ивановича Сова, подстаростего луджого•, ключник, городничии, мостовничии и воигъ лудкии, пан Иван Яцкович Борзобогатыи Красєнский сына своег пѣа Василя, ѱповедаючи тым обычаем•, што ж, деи, за листом єго кролевское мл зложон єму рок перед гсдремъ королемъ єго млстыю ку росправе стати с купцемъ варшовьскимъ•, паном Малхером Вальбахомъ, по Божемъ нароженю в первшую неделю мсца декабра двадцат ѱмого дѣа ку тои росправе•, яко на рок зложоныи, зготовалса быть панъ ключьникъ єхати•, нижли, деи, з Божого допущєна тыхъ часов єсть вельми хорымъ•. Дла которое, деи, хоробы своеє перед гсдремъ королемъ єго млстыю•, ку тои росправе стати не можеть•. Яко ж дла лепшой вѣрности на ѱгледанье хоробы своеє•, брал в мене вижом служебника моего Ждана Кгабрияловича Боргновелджого•.

Которыи виж тамъ бывъши и ѱттола приехавши•, ставши передо мною тыми словы сознал•, и ж, будучи на Красномъ•, видєл пана ключника вельми хорого ѱбложною немощю•.

И просил панъ Василєи, сынъ пана воитовъ•, абы то было записано•. А такъ я тоє ѱповедає и вижово сознає до книгъ замковыхъ записати казал•.

Alexander Woyna Oranski, sędzia ziemski czernihowski deputowany do rewiziej

¹ Пропущено слово «красноселский».

² Правий нижній ріг аркуша обірвано.

Jan Mokosij Matwijowski Denisko, podsendek krzem[ieniecki], deputat do reuizi ex dekreto [...]
Mikolaj Zabokrzycki w[ojski] brac[ławski], [...] podstarosti sąd[u]
włodzim[ierskiego], deputowanyj do reuizii xiąg grodz[kich] łuckich

Та хієга zawiera w sobie kart in n[ume]ro 269

// 270

Комиссия Высочайше учрежденная ...¹

270 листовъ Апреля 1835 года.

Полковникъ Дохтуровъ (?)

Коллежскій ассесор Во...усков (?)

Губернскій стряпчий Вани.аченко (?)²

//

270 зв.

Документовъ 372

Pisalisie my piszemy

Pomarlisie my pomrzemy³

//

270

// Комисія, учреждѣнная на основании постановленія Волинского Губернского правленія въ 7-й день Божія 1839 года для повѣрки актовыхъ книгъ Луцкого у-здного Суда, при обозрѣнии гродской актовой и акторатовой книги за 1561 годъ нашла:

271

1-е, Въ сей книг- перенумерованныхъ высочайше учреждѣнною комисією 1835 года двѣстѣ сѣмдесять листовъ, кои прошнурованы голубымъ шнуромъ и припечатаны красного сургуча печатью, шнуръ и печать сохранены безъ малѣйшаго повреждѣнія.

2-е, Акты вписаны славянскимъ почеркомъ сохранены въцѣлости и под.....⁴

3-е, Нижняя часть листовъ сгнила отъ чего и письмена подлинника (?) неявиственны // Между 33 и 34 листами позовъ зѣмянина Александра Димитровича по ошибкѣ незаномѣрованы.

271 зв.

4-е, За тѣмъ с приобщениемъ для ...⁵ всѣхъ листовъ въ сей книгѣ двѣстѣ сѣмдесять два № 272. – 1840 года марта 9 дня.

(Підписи)

Коллежский Ассесоръ Василій .....

.....⁶

Депутатъ Дворянинъ Василій Тро.....

(три відбитки печаток з червоного сургуча)

¹ Далі три рядки дуже дрібним почерком не читаються.

² Внизу відбиток печатки на червоному сургучі з зображенням герба Російської імперії (двоголового орла) і написом із трьох рядків, які не читаються. Під печаткою зберігся залишок синього шнура, яким була прошнурована книга.

³ Напис польською мовою XVIII ст., коричневими чорнилами, розміщено посередині чистого аркуша.

⁴ Далі два слова не читаються. Можливо «под..... і сохранности».

⁵ Одне слово написано нерозбірливо.

⁶ П'ять слів нерозбірливо.

ЛУЦЬКА ЗАМКОВА КНИГА 1560-1561 рр.

ОПИС СПРАВ.

(383 записи, 269 аркушів книги)

№ 1 (1), [31 листопада або 01 грудня] 1560, арк. 1-1зв.

Скарга від імені дружини Михайла Сербина про те, що їхні хорохоринські піддані 03.11.1560 р. були пограбовані в Торчині на «волном торгу» торчинськими міщанами. Реєстр пограбованих селян. А також скарга про спустошення діброви, вирубування дерев на дрова на Хорохоринській землі. *Свідчення в'рядового вижа*. (Запис без початку).

№ 2 (2), грудня 01, арк. 1 зв.

Свідчення в'рядового вижа на прохання архімандрита Жидчинського монастиря про вручення господарських комісарських позовів служебником жидичинського архімандрита Михайлу Тихновичу Козинському в маєтку Головби. Неприйняття листів служебником М.Т. Козинського.

№ 3 (3), грудня 02, арк. 1 зв. -3.

Заява служебника трокського воєводи, найвищого гетьмана ВКЛ, мозирського старости і лідського деражвці Миколая Радивиля Мартина Бурцевича щодо вручення ув'язного листа М. Радивиля кнг. Олені Солтанівні Сокольській та її сину кн. Василю Солтановичу Сокольському в Соколі й Володимирі 24-25.11.1560 р. Прийняття служебником М. Радивиля від кн. Остафія Сокольського заяви щодо ув'язання «увазання» з в'рядовим вижем в маєтку М. Дубровського; недопущення кн. Остафієм Сокольським служебника М. Радивиля до ув'язання в маєток; недопущення до ув'язання в Міхлінському маєтку кнг. Солтанової Сокольської служебника М. Радивиля. *Свідчення в'рядового вижа* про недопущення до ув'язання в маєток Божів і в маєток Михлін.

№ 4 (4), грудня 05, арк. 3-3 зв.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича [Коширського] на житомирського старосту кн. Романа Федоровича Сангушковича і його брата кн. Ярослава про збройний наїзд на замок Кошир 28.11.1560 р., захоплення чотирьох турецьких коней та інших речей.

№ 5 (5), грудня 05, арк. 3 зв.-4.

Заява кн. Марка Солтановича Сокольського про причини відмови в ув'язанні 30.11.1561 р. в маєток князів Сокольських Божов служебнику трокського воєводи etc. Миколая Радивиля Мартину Бурцевичу, який прибув до маєтку з метою ув'язання за листом трокського воєводи (див. № 3).

№ 6 (6), грудня 05, арк. 4-4 зв.

Заява кн. Василя Солтановича Сокольського про те, що 30.11.1560 р. за його відсутності служебник трокського воєводи etc. Миколая Радивиля Мартин Бурцевич прибув до маєтку Михлін без наказу трокського воєводи, самовільно, намагаючися побити михлінського в'рядника кн. В.С. Сокольського Тишка Речинського, ображаючи самого кн. В.С. Сокольського, не маючи достатніх підстав пред'являти претензії (див. №№ 3, 5).

№ 7 (7), грудня 06, арк. 4 зв.

Заява господарського дворянина Криштофа Масла про виголошення вироку господарського суду щодо головщини розміром 400 кіп грошей у справі про вбивство кн. Івана Четвертинського, за що було присуджено ув'язання кнг. Івановій Четвертинській з синами в частину маєтків кн. Василя і кн. Льва Четвертинських. Ув'язання за господарським листом за скаргою кнг. Андріївої Четвертинської кнг. Марії

Львівни на ім'я її дочки з частини маєтків кн. Василя і кн. Льва Четвертинських $\frac{1}{4}$ частину. Проведення ув'язання господарським дворянином К. Маслом $\frac{1}{4}$ частини маєтку 04.12.1560 р.; ув'язав на кнг. Андрієву Четвертинську кнг. Марію Львівну боровицьких і голузьких селян згідно з реєстром.

№ 8 (8), (в оригіналі помилково № 9), грудня 06, арк. 5.

Скарга кнг. Марії Львівни Андрієвої Четвертинської на кнг. Марину Киселівну Иванову Четвертинську, яка, наславши своїх слуг, пограбувала підданих селян кнг. Марії Четвертинської після ув'язання господарським дворянином Криштофом Маслом 04.12.1560 р.

№ 9 (9), грудня 06, арк. 5-5 зв.

Скарга луцького міщанина Василя Лукашевича на рідню дружини його двірника Мицька з Підгаєць Вовковицьких, які (родичі дружини двірника) 05.12.1560 р. напали на цього двірника, побили його, а хатні речі і свійських тварин позабрали. Без свідчення вижа.

№ 10 (10), грудня 08, арк. 5 зв.-6.

Свідчення в'рядового вижа на прохання Зіновії Мордвиновни Яцькової Жабокрицької спільно з вижем маршалка Волинської землі від 06.12.1560 р. про вступ у володіння («увезання») Жабокрицького двору по смерті її чоловіка. Двір перебував у власності Михайла Свинюського до його смерті, а після його смерті згідно з господарським розпорядженням перейшов до Зіновії Жабокрицької.

№ 11 (11), грудня 08, арк. 6-6 зв.

Скарга любомльського єврея Яцька Афрашевича на луцького в'їта І. Я. Борзобогатого Красенського, який наказав Афрашевичу їхати до Заборовля, де єврея було оштрафовано за провезення товарів (проміто) Каспаром Свідерським – конфісковано торгове начиння з возу.

№ 12 (12), грудня 10, арк. 6 зв.

Скарги дорогостайського в'рядника Миколая Кухмистровича Дорогостайського Яна Оришовського на хорлупського в'рядника луцького й острозького нареченого владики Марка Жоравницького Григорія Олізаровського за наїзди на панських підданих Дорогостайського з Романова. Зокрема, оранку й сівбу на полях у 1560 р.; наїзд на романовських бояр М. Дорогостайського на вільному шляху, пограбування коней і особистих речей 22.11.1560 р.; побиття боярина М. Дорогостайського Яцька Мартиновича й пограбування його коня з собаками 05.12.1560 р.

№ 13 (13), грудня 14, арк. 7.

Скарга Романа Івановича Перевеського на зем'янина Кременецького повіту Федора Лудвицького, який у Кременці, в помешканні Р. І. Перевеського в міського писаря, забрав у невідомому напрямі його слугу Івана Лідуховського з конем і шаблею.

№ 14 (14), грудня 14, арк. 7-8.

Скарга кн. Дмитра Олександровича Буремльського на вдову М. Свинюського кнж. Федору Федорівну Чорторийську у справі розподілу спадщини Михайла Михайловича Свинюського (племінника Д. О. Буремльського по сестрі) маєтків Новосілки, Корсів, Сестрятин, Змінець, Обзир та інші, зокрема розподілу стада і зброї. 24.11.1560 р. кн. Д. О. Буремльський виїхав з двору Новосілок, а вдова М. Свинюського, скориставшись від'їздом князя, вивезла з двору худобу і стягнула з селян воловщину – податок від вола по 10 грошей, а також чинш і подимщину. А з підданих своїх у Корсові і Сестрятині стягнула 30 волів, що було завідчено в'рядовими вижами – від маршалка Волинської землі та від колишнього луцького підстарости кн. Остафія Сокольського.

№ 15 (15), грудня 14, арк. 8.

Скарга кн. Марини Киселівни Іванової Четвертинської на вбивцю її чоловіка кн. Василя Андрійовича Четвертинського за те, що він чинить погрози («отповеди») її матері в мастку Боровичі. Так, зокрема, 05.12.1560 р. він на вільній дорозі напав на копильських підданих кн. Марини Четвертинської, побивши їх і пограбувавши їхні речі. *Свідчення врядового вижа* – огляд поранення, місцеперебування винуватця.

№ 16 (16), грудня 14, арк. 8 зв.

Свідчення врядового вижа про вручення господарського заручного листа кн. Матвію Четвертинському від імені кн. Іванової Четвертинської Марини Киселівни, невістки кн. М. Четвертинського «для небезпеченства здоровья своего, слуг и подданных своих».

№ 17 (17), грудня 14, арк. 8 зв.

Скарга кн. Марини Киселівни Іванової Четвертинської про те, що 27.11.1560 р. вона, приїхавши до Луцька у своїй справі, була в домі луцького ключника, городничого, мостовничого і вїята І. Я. Борзобогатого Красенського, де зустріла кн. Олександра Сангушковича Коширського (запис без закінчення)¹.

№ 18 (17а), грудня [14-15], арк. 9-9 зв.

Без початку. Запис про продаж частин подвір'я в Луцьку, успадкованих братами Лідуховськими, Василю Гулевичу за 20 кіп грошей. Вписання продажного акту:

1560.03.12 Луцьк. Продажний лист братів Лідуховських Василю Гулевичу на продаж частин подвір'я в Луцьку за 20 кіп грошей.

№ 19 (18), грудня 15, арк. 9 зв.-11 зв.

Заява про продаж 1/3 і заставу 2/3 мастку Баїв Василю Гулевичу сестрами Богданівними Лідуховськими – Милкою, дружиною Василя Дривинського; Настасією, дружиною Януша Білицького; Марією, дружиною Степана Мировицького – за 150 кіп грошей як своєму дядькові. Вписання продажного і заставного листа:

1560.12.02 Затурці. Продажний лист на 1/3 мастку Баїв від сестер Лідуховських Василю Гулевичу.

1560.12.02 Затурці. Заставний лист на 2/3 мастку Баїв від сестер Лідуховських Василю Гулевичу.

№ 20 (19), грудня 16, арк. 11 зв.-12.

Заява луцького повітового судді Василя Михайловича Семашка та хоружого Волинської землі Михайла Федоровича Сербиновича про отримання в Луцьку цього дня з великою затримкою від господарського дворянина Н. Довгирта (ім'я нечитабельне) господарських листів від 18.07.1560 р. щодо збирання податку сребщини зі шляхти Волинської землі.

№ 21 (20), грудня 17, арк. 12-12 зв.

Свідчення врядового вижа на прохання ксьондза Северина з костелу св. Марії в справі подання позовів до господарського суду ключнику, городничому, мостовничому й вїйту луцькому І. Я. Борзобогатому Красенському. Оголошення судового року у Вільно за чотири тижні. Скарга ксьондза Петра на І. Я. Борзобогатого щодо припинення надходжень з луцького мита на Луцький костел – щороку по чотири копи грошей і чотири тисячі мірок солі.

№ 22 (21), грудня 19, арк. 12 зв.-13.

Скарга луцького зем'янина Михайла Івановича Ощовського на луцького міщанина Івана Івановича, який орендував корчму в мастку скаржника Ощові на один рік за 40 кіп

---

¹ «Закінчення цього акта й початок наступного акта вирвані». (Див. Каманин І. Опись ... – С.5).

грошей, але суму оренди не виплатив. Пред'явлення записного (орендного) листа на уряді. Оскарження М. І. Ощовським перед луцьким війтом etc. І. Я. Борзобогатим, який призначив «рок праву» на 17.12.1560 р., але судове засідання так і не провів. *Свідчення в'язового вижа* щодо причин відмови луцького війта провести судове засідання.

№ 23 (22), грудня 19, арк. 13-13 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання ксьондза Луцького костелу св. Марії Северина про подання двох позовів до господарського суду: один позов до названого владики луцького й острозького Марка Жоравницького, а другий позов до жидичинського архімандрита о. Йони. Вручення позовів слугою преора Павлом Дубровським з призначенням судового засідання від 19.12.1560 р. за чотири тижні у Вільно.

№ 24 (23), грудня 19, арк. 13 зв.-14.

Скарга слуги київського воєводи, маршалка Волинської землі і володимирського старости кн. К. К. Острозького Якуба Мошинського на ключника, городничого, [мостовничого] і війта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського та його племінника («сыновца») Івана Олехновича, як на господарських митників, які відмовилися видати кн. К. К. Острозькому 1000 кіп грошей згідно з розпорядженням великого князя видати цю суму грошей 01.10.1560 р. «на люд служебных до Києва».

№ 25 (24), грудня 19, арк. 14-15.

Скарга луцької зем'янки Опрахни Федорівни Василювої Жабокрицької з роду Сербиновичів (Сербиної) про вручення урядового нагадувального «навпоминального» листа своїй свекрусі Зиновії Мордвинівні Яцьковій Жабокрицькій щодо передачі 1/3 маєтку Жабокрики згідно з шлюбною угодою від недавно померлого її чоловіка Василя Жабокрицького. Недопущення до двору і неприйняття урядового листа. *Свідчення в'язового вижа* у цій справі.

№ 26 (25), грудня 23, арк. 15.

Скарга боярина кн. Олександра Федоровича Чорторийського Левка Солтановича Шпраського на Левка Стасевича Несвіцького та його слуг за наїзд на його слугу Дешка 22.12.1560 р. у діброві під час вигону худоби, побиття Дешка, пограбування коня з собаками. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 27 (26), грудня 28, арк. 15 зв.-16.

Скарга господарського зем'янина Яська Матвійовича Ясеницького (Ясениницького) про те, що 21.12.1560 р. ставецький урядник кнг. Беати Костелецької, вдови кн. Іллі Острозького, Степан спільно з іншими слугами наїхав на землю Ясеницького маєтку, побивши ясеницьких підданих, повіднімавши у них одяг, коли вони їздили в діброву по дрова. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень; прийняття скарги від того ж Ясеницького на підданих кн. Івана Чорторийського – клеванських міщан за те, що вони пошкодили межові знаки – огляд пошкоджених межових знаків.

№ 28 (27), грудня 28, арк. 16-16 зв.

Скарга луцького зем'янина Андрія Васильовича Рудецького на свого брата Федора, який 26.11.1560 р. разом зі слугами наїхав на дім підданого А. В. Рудецького Жданця Чоботаря, побивши його та інших слуг. Друга скарга про те, що 26.12.1560 р. Федір Рудецький, наславши своїх слуг на двір А. В. Рудецького, напав і побив самого скаргника та його слуг. Третя скарга про напад на слугу А. В. Рудецького по дорозі з корчми та пограбування у нього 15 кіп грошей разом з одягом. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 29 (28), грудня 28, арк. 17-17 зв.

Скарга луцького зем'янина Федора Васильовича Рудецького на свого брата Андрія за побиття його слуг, які зайшли до двору Андрія Рудецького в пошуках коня, що разом

із саньми збіг з дороги; пограбування 18 кіп грошей, одягу та особистих речей (перелік); побиття урядника Ф.В. Рудецького Мордиша. *Свідчення в'язового вижа* – огляд ран.

№ 30 (29), грудня 29, арк. 18.

Скарга серницького урядника кн. Миколи Андрійовича Збарзького Яна Яребинського від імені свого пана та його дружини про вбивство тристанського в'їта – підданого кн. М. А. Збарзького – Михна Голубковича, який пив пиво в корчмі маєтку Луцького костелу Бокові, де його й забили боковецькі люди. *Свідчення в'язового вижа* – огляд трупа й місця злочину.

№ 31 (30), грудня 30, арк. 18 зв.-20.

Заява зем'ян Кременецького повіту Климента Войнича Боговитиновича з племінниками по сестрі Михайлом і Криштофом Богуфаловичами Лабунськими з дядьком Василем Івановичем Лабунським про угоду полюбовного суду в справі розподілу «отчизних» маєтків Титків, Микулин та Судилків між Богуфалом і Василем Івановичами Лабунськими. Скасування претензій щодо своїх племінників з боку В. І. Лабунського. Вписання судового листу комісарського суду:

1547.10.26 Кременець. Дільчий лист («листы делчие») за скаргою Богуфала Лабунського на свого брата Василя про порушення процедури єднання згідно з «вгодливим обычаем». Розподіл маєтків між братами: Колищинці, Сахнівці, Скалинці (Василю Лабунському) і Городище, Гребенин і Лотівка (Богуфалу Лабунському).

№ 32 (31), грудня 30, арк. 20-20 зв.

Скарга від імені дружини ковельського старости Францишка Фальчевського Ганни Крицької на сина луцького в'їта Василя Борзобогатого Красенського, який 17.12.1561 р. здійснив збройний наїзд на маєток Руди; побиття рудського урядника та підданих селян; захоплення і виведення селян з села; захоплення свійської худоби і селянського майна; спустошення всього села, що унеможливило скаладання реєстру збитків. Без свідчення в'язового вижа.

№ 33 (1), січня 01, арк. 20 зв.-21 зв.

Скарга господарського гінця Соломона Абдуліса, посланого з листом до хана Перекопської орди, на луцького ключника, городничого, мостовничого і в'їта І. Я. Борзобогатого Красенського за спробу стягнути з нього мито в маєтку Туличові, де він намагався заночувати, та конфіскацію в нього двох коней з возом і його побиття з власними слугами. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень; оскарження гінцем Соломоном своїх збитків перед І. Я. Борзобогатим Красенським.

№ 34 (2), січня 02, арк. 21 зв.

Скарга луцької зем'янки Зофії Петрівни Олехнової Козинської на луцького ключника, городничого, мостовничого й в'їта І. Я. Борзобогатого Красенського про те, що він 28.12.1560 р. наслав свого заборовльського урядника Станіслава Гришковського на заборовльський двір Зофії Козинської та вивів з нього свійську худобу. Без свідчення в'язового вижа.

№ 35 (3), січня 02, арк. 21 зв.-22.

Розгляд судової справи за позовом Василя Романовича Білостоцького (через умоцваного – брата Яцька) на Олехна Білостоцького про те, що останній досі не виплатив слугі В. Р. Білостоцького Семену Хропуну 5 кіп грошей за його побиття. Вирок замкового суду на користь В. Р. Білостоцького.

№ 36 (4), січня 02, арк. 22-22 зв.

Розгляд судової справи за позовом Тихна Івановича Хом'яка на Гурина Дахновича Жабокрицького про те, що батько Гурина, небіжчик Дахно, позичив у Т. І. Хом'яка 83 копи грошей, а син Дахна Гурин не хоче платити батьківський борг. Вирок суду про сплату боргу Г. Д. Жабокрицьким з покликанням на Стутут ВКЛ.

№ 37 (5), січня 02, арк. 23-23 зв.

Розгляд судової справи за позовом Петра Івановича Хом'яка на Гурина Дахновича Жабокрицького про те, що батько Гурина, небіжчик Дахно, позичив у П. І. Хом'яка 28 кіп грошей, а син Дахна Гурин не хоче платити батьківський борг. Вирок суду про сплату боргу Г. Д. Жабокрицьким з покликанням на Статут ВКЛ.

№ 38 (6), січня 02, арк. 23 зв.-24 зв.

Заява луцького зем'янина Януша Прокоповича Угриновського про визнання права його мачухи Орини Болбасівни на частини маєтків в Овруцькому повіті, які їй записав небіжчик чоловік і батько Я. П. Угриновського Прокіп Матвійович Угриновський. Вписання «визнаного листу» Прокопа Матвійовича Угриновського:

1554.10.10. Пашів. Лист Прокопа Матвійовича Угриновського про позику 200 кіп грошей у своєї дружини Орини Болбасівни під заставу частин в «отчизних» маєтках в Овруцькому повіті: селах Котчище та Велавську з правом викупу нащадками до сплати вказаної суми.

№ 39 (7), січня 02, арк. 25-26.

Розгляд судової справи за позовом кн. Богуша Дмитровича Любецького на кн. Войну Вороницького, який не прибув на судовий рок замкового суду. Вирок суду за нестанням кн. Войни Вороницького в сумі 178 кіп 39 грошей за побиття урядника і слуг на засіданні доменіального суду кн. Войни Вороницького, який було складено за звинуваченням трьох тристанських підданих селян Вороницького, які вкрали двох коней. Урядник кн. Б.Д. Любецького прибув на цей «рок», де його побили і пограбували речі разом з іншими свідками й слугами (всього 8 осіб); перелік пограбованих речей; побиття й пограбування слуги, який після цього прибув з урядовим нагадувальним листом до кн. Войни Вороницького.

№ 40 (8), січня 03, арк. 26-26 зв.

Судова справа за позовом Семена Зброховича Воютинського на Матвія Романовича Білостоцького в справі про здійснення збройного наїзду 05.07.1560 р. на смиківську череду у володіннях дружини С. З. Воютинського, розігнання череди і захоплення двох коней. Нестання до суду М. Р. Білостоцького за першим позовом і за «децким». Присудження замковим судом відповідно до Статуту ВКЛ 34 копи грошей М. Р. Білостоцькому за нестання до суду і як відшкодування за захоплених коней.

№ 41 (9), січня 03, арк. 27-27 зв.

Полюбовна угода між луцькою зем'янкою Ориною Болбасівною, вдовою Прокопа Угриновського, та її пасинком – сином Прокопа Угриновського Янушем стосовно родового маєтку Угринів і Михлін, на 1/3 частини якого Орині Болбасівні було записане віно, за що вона отримала від пасинка 50 кіп грошей і зреклася судових претензій. Зі свого боку Януш Угриновський визнав право володіння Ориною Болбасівною на правах застави від чоловіка частинами маєтків в Овруцькому повіті Котчище і Велавське (див. № 37 (6)).

№ 42 (10), січня 03, арк. 27 зв.-28.

Розгляд судової справи за позовом Зофії Михнкової Козинської разом з сином Романом на Любку Романову Білостоцьку за відмову прикласти печатку її небіжчика чоловіка до документа, коли він був приятельським суддею на справі Зофії Козинської. Визнання з боку суду неправочинною позвану сторону прикладати печатку померлого чоловіка, оскільки він ще за свого життя відмовлявся прикладати печатку до документа, у правочинності якого сумнівався.

№ 43 (11), січня [3-7], арк. 28-28 зв.

Полюбовна угода на уряді між кн. Богушем Дмитровичем Любецьким та Андрієм Григоровичем Хмарою Миловським у справі про побиття чотирьох підданих кн.

Б. Д. Любецького і захоплення їхніх коней. Вручення А. Г. Хмарою Миловським квіту про повернення коней і позовів кн. Б. Д. Любецьким.

№ 44 (12), січня 7, арк. 28 зв.-31.

Полобовна угода від імені Луцького замкового уряду за скаргою луцького зем'янина Михайла Івановича Ошовського на луцького зем'янина Семена Зброховича Воютинського щодо скасування й видачі йому судових документів після виплати С. З. Воютинському судового відшкодування сумою в 160 кіп грошей, коня і двох кобил. Опис перебігу поетапної сплати суми грошей у Вільно й на Волині в 1558-1559 рр. перед полюбовними суддями.

№ 45 (13), січня 7, арк. 31-32 зв.

Розгляд судової справи за позовом Марії Томківни Посяговецької спільно з сином Гурином Максимовичем на Григорія Оксака та його дружину Овдотію Томківну Посяговецьку щодо порушення розподілу володінь, збройного наїзду на маєток Посягви 20.06.1560 р. та недопущення спорудження греблі на ставу. Призначення судового року приятельського суду щодо розподілу володінь від 07.01.1561 р. за 12 тижнів. Розгляд у справі відшкодування за дії підданого Г. Оксака селянина Волошина. За другим позовом розгляд справи щодо порушення заруки з боку Г. Оксака, який продовжував соромотити, погрожувати і наїжджати на володіння М. Т. Посяговецької. Звільнення судом Г. Оксака від заруки.

№ 46 (14), січня 07, арк. 32 зв.-33 а [=34].

Розгляд судової справи за позовом луцької зем'янки Марії Томківни Семенової Посяговецької на київського городничого Олександра Дмитровича та його дружину Огрінку Томківну Посяговецьку за те, що 22.06.1560 р. їхня прислуга, захопивши особисті речі й документи, втікла до їхнього двору в Посягві. Оскаржується також відмова сплачувати за викуп родових маєтків в Овруцькому повіті згідно з розподілом спадку по матері. Напад на дім урядника, тивуна, бояр, селян, шинкарки – посяговецьких підданих (чисельність не означено). Напад на підданих, побиття та пограбування 22.04.1560 р. Вирок на користь Посяговецької за нестанням на суді Олександра Дмитровича. Справу (кілька рядків – вирок та заключний протокол) недописано в книзі.

№ 47 (15), січня 07, арк. 33 зв.

Скарга від імені вдови Михайла Михайловича Свинюського Федори Федорівни княжни Чорторійської на Олексія Тихновича Козинського про напад 01.01.1561 р. його слуг на чолі з козинським урядником на дома двох бояр Свинюської, побиття й пограбування селянських господарств, захоплення свійської худоби та хатніх речей і одягу вартістю понад 100 кіп грошей. Без свідчення врядового вижа.

№ 48 (16), січня 07, арк. 33 зв.-34 зв.

Скарга мельницького урядника Олександра Богдановича Семашка Степана Сидоровича Моря на луцького ключника, городничого, мостовничого і вїйта Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського за спустошення лісу в Поповицькому маєтку в Митнівському лісі за річкою Дубовицею, спалення буди, ванчосу й клепок, пограбування 230 возів сїна та бджолиних вуликів мосорським урядником Станіславом Рудським у листопаді 1560 р., а також вигнання з лісу будників О. Б. Семашка сином І. Я. Борзобогатого Красенського Василем. *Свідчення врядового вижа* – огляд спустошень і пограбувань у Митнівському лісі.

№ 49 (17), січня 08, арк. 34 зв.-35.

Вписання листу старости луцького, брацлавського й вінницького кн. Богуша Федоровича Корецького:

1561.01.08 Луцьк. Дозволений лист старости луцького, брацлавського й вінницького кн. Богуша Федоровича Корецького, виданий на прохання Івана Олехновича Борзобогатого Красенського та луцького повітового судді Василя Семашка на продаж половини маєтку Підріжжя Василю Михайловичу Семашку, як еквівалент 1/3 усіх спадкових маєтків дружини Івана Олехновича Борзобогатого Красенського Ганни Василівни Семашківни Риканської та її сестри Марії.

№ 50 (18), січня 08, арк. 35-35 зв.

Розгляд судової справи. Неявка до суду позивача – луцької зем'янки Зофії Петрівни Олехнової Козинської з синами Романом та Хомою за позовом на луцького зем'янина Микити Кутровського за скаргою про ув'язнення «везене» в Берестечку в підданого Зофії Козинської Мартина. Засвідчення присутності на суді відповідача Микити Кутровського. (див. ще док. № 50 (19)).

№ 51 (19), січня 08, арк. 35 зв.-36 зв.

Скарга луцької зем'янки Софії Петрівни Олехнової Козинської на луцького ключника, городничого, мостовничого та вїйта І. Я. Борзобогатого Красенського про збройний наїзд його сина Петра з гришківським урядником і слугами на двір Зофії Козинської у Заборовлі 07.01.1561 р., побиття дочки Варвари і сина Хоми, викрадення ключниці й челядника, захоплення 150 кіп грошей та коштовностей зі скрині. Оцінка пограбованих речей. Виведення з села чотирьох підданих селян з господарствами. *Свідчення двох в'язових вижів* – огляд поранень та місць пограбування.

№ 52 (20), січня 08, арк. 36 зв.-37.

Скарга кн. Богуша Дмитровича Любецького на кн. Войну Вороницького за недопущення до ув'язання з в'язовим ув'язчим у маєток кн. Войни Вороницького Тристяни і маєток Щурино та вчинення збройного спротиву 07.01.1561 р.

№ 53 (21), січня 10, арк. 37 зв.

Скарга господарського вїйта Яна Лонського на нареченого владика Марка Васильовича Жоравницького, який відібрав у дворянина маєток Губин, узятий І. Ш. Скленьським за проведення процедури ув'язання М. В. Жоравницького в Луцьке й Острозьке єпископство.

№ 54 (22), січня 10, арк. 37 зв.-38.

Скарга кнг. Марини Іванової Федоровича Четвертинської нар. Киселівни на кн. Василя Андрійовича Четвертинського про напад на неї по дорозі до дому й побиття її слуг 05.01.1561 р., коли вона поверталася від Петра Загоровського з Лукова. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 55 (23), січня 10, арк. 38-38 зв.

Скарга дубенського вїйта Яна Лонського про те, що 09.12.1561 р. він послав двох присяжних радців з листом до братів Олехновичів Борзобогатих з проханням про відтермінування суду над підданим Федьком Мельником, у ході чого обох радців було затримано, побито, пограбовано й ув'язнено. Реєстр пограбованих речей.

№ 56 (24), січня 15, арк. 38 зв.

Скарга волинського хоружича Микити Федоровича на Романа Гулевича, який 14.01.1561 р. наїхав під селом Битня на його битенського тивуна з підданими селянами під час полювання на зайців; побиття тивуна, відібрання впійманих зайців та ловчих сіток. Без свідчення в'язового вижа.

№ 57 (25), січня 15, арк. 39.

Скарга зем'янина кременецького повіту Федора Павловича Лудвищського на Гурина Дахновича Жабокрицького за несплату боргу його батька небіжчика Дахна Івановича Жабокрицького сумою в 25 кіп грошей, під яку суму були заставлені трое підданих селян Ф. П. Лудвищського з правом збирання повинностей: в рік по копї

грошей та по чотири кременецьких мірки вівса. Пред'явлення на уряді записного листа Дахна Жабокрицького. Недопущення його сином Г. Д. Жабокрицьким вибирати чинш із заставлених селян згідно зі судовим позовом Луцького замкового уряду, який пред'явив Ф. П. Лудвицький.

№ 58 (26), січня 17, арк. 39 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання боярина Ковельського повіту Гришка Клечковського про вручення копії господарського «отроченого» листа з відтермінуванням судового позову Івана Яцьковича та Івана Олехновича Борзобогатих Красенських на «справцу господарского работ лесных» Ганускопа. Вручення листа в Луцьку у в'їтківському домі Гришком Клечковським 17.01.1561 р.

№ 59 (27), січня 17, арк. 39 зв.-40.

Свідчення в'язового вижа на прохання боярина Ковельського повіту Гришка Клечковського про вручення судового позову господарського суду Івану Яцьковичу та Івану Олехновичу Борзобогатим на «справцу господарского работ лесных» Ганускопа. Вручення в Луцьку у в'їтківському домі Гришком Клечковським 17.01.1561 р., оголошення терміну судового року за два тижні. (*Дослівно повторений попередній запис № 57 (26) з різницею про вручення судового позову Борзобогатим*).

№ 60 (28), січня 20, арк. 40-40 зв.

Свідчення в'язового вижа про вручення нагадувального листа Миколаю Дубровському за скаргою дружини Миколая Юрійовича Остика etc. кнж. Ганни Романівни Любецької від 17.01.1561 р. про спустошення пущі, випалення попелу й виробництво ванчосу. Вручення нагадувального листа колмовському уряднику М. Дубровському, огляд спустошеної пущі.

№ 61 (29), січня 20, арк. 40 зв.-41.

Свідчення в'язового вижа про вручення в Любечі 15.01.1561 р. урядових листів (заручного і нагадувального) кн. Богушу Дмитровичу Любецькому за скаргою дружини Миколая Юрійовича Остика etc. кнж. Ганни Романівни Любецької у справі спустошення спільних лісів у Любецькій пущі для випалення попелу й вироблення ванчосу.

№ 62 (30), січня 20, арк. 41-42.

Скарга дружини Миколая Юрійовича Остика etc. кнж. Ганни Романівни Любецької на Миколая Харлинського у справі про побиття служебника Г. Р. Остикової під час вручення Харлинському 16.01.1561 р. заручного урядового листа; побиття підданими М. Харлинського підданого селянина Ганни Остикової Івана Макаровича. *Свідчення в'язового вижа* про вручення у дворі М. Харлинського заручного листа про особисту безпеку та вручення нагадувального листа про заборону випалення попелу та вироблення ванчосу в Любецькій пущі. Опитування М. Харлинського. Огляд поранень підданого селянина.

№ 63 (31), січня 22, арк. 42.

Скарга луцького зем'янина Михайла Івановича Ошовського на Григорія Івановича Козинського, який у присутності в'язового ув'язчого у дворі луцького зем'янина Андрія Колпитовського побив М. І. Ошовського після ув'язання М. І. Ошовським у селянське господарство з маєтку Цевів, яке належало брату Г. І. Козинського Семену. *Свідчення в'язового вижа-ув'язчого* про побиття М. І. Ошовського.

№ 64 (32), січня 25, арк. 42 зв.

Скарга луцького зем'янина Олександра Марковича Жоравницького на луцького зем'янина Януша Угриновського, який звалтував Хотимку, дружину губинського підданого селянина Мицька Куриловича Баглая, коли вона ночувала в хаті у підданого селянина Я. Угриновського Улашка Дмишевича, а також про побиття губинського підданого Гаврила.

№ 65 (33), січня 25, арк. 42 зв.

Скарга жидичинського архімандрита о. Йони на луцького зем'янина Романа Олехновича Козинського, який 24.01.1561 р. за направою своєї матері Софії Петрівни Козинської напав у Луцьку на жидичинського підданого Івана Гошковича, побив його, відібравши коня зі зброєю. Без свідчення вижа.

№ 66 (34), січня [25-27], арк. 43.

Заява житомирського старости кн. Романа Федоровича Сангушковича про прийняття заручного королівського листа «о небезпеченство здоров'я» від господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського, врученого у Свиннохах дворянином Федором Івановичем Русиним і про відмову вказаних осіб прийняти лист назад пізніше 07.01.1561 р., коли кн. Р. Ф. Сангушкович намагався його повернути як особисто, так і через господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького в Камені й Горохові.

№ 67 (35), січня 27, арк. 43 зв.

Скарга Юнка та Федора Ярмашевичів Гуляницьких від себе і від імені своїх братів Гуляницьких на вдову колишнього луцького старости А. М. Сангушковича Коширського кнг. Богдану Михайлівну Мстиславську (помилково названа «Мстиславною») за утиски від урядників, слуг і бояр маєтку Березолупи, зокрема спустошення лісу Монів, належного Гуляницьким. Також 22.01.1561 р. сталося побиття сина Юнка Гуляницького Михайла з п'ятьма слугами під час заготівлі дров, відібрання п'ятох коней зі зброєю та сокирами. Проведення процедури обсилання звинуваченої сторони. Без свідчення в'язового вижа.

№ 68 (36), січня 27, арк. 44.

Заява господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького у справі вдови колишнього луцького старости А. М. Сангушковича Коширського кнг. Богдани Михайлівни Мстиславської (*в попередньому документі № 66 (35) вона названа – «Мстиславівна»*) про вручення кн. Олександру Коширському 07.01.1561 р. в Камені господарського заручного листа про безпеку здоров'я на 5 000 кіп грошей; господарського нагадувального листа про застереження вступати у володіння маєтками, які лишилися кнг. Богдані після смерті чоловіка.

№ 69 (37), січня 27, арк. 44 зв.-45.

Заява господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького у справі вдови колишнього луцького старости А. М. Сангушковича Коширського кнг. Богдани Михайлівни Мстиславської про вручення в присутності в'язового вижа й сторони в Горохові 26.01.1561 р. господарського нагадувального листа щодо виділення 1000 кіп грошей на «виправу» для одруження сестрі кн. Олександра Ганні згідно з тестаментом їхнього батька, небіжчика кн. А. М. Сангушковича Коширського. Неприйняття господарських листів кн. Олександром. Також пред'явлення господарських позовів до кн. Олександра Сангушковича Коширського про відібрання рухомих речей у кнг. Богдани Михайлівни, записаних чоловіком у віно. *Свідчення в'язового вижа.*

№ 70 (38), січня 27, арк. 45 зв.-46 зв.

Заява господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького у справі вдови колишнього луцького старости А. М. Сангушковича Коширського кнг. Богдани Михайлівни Мстиславської про намагання вручити кн. Олександру Сангушковичу Коширському 24.01.1561 р. в Горохові господарського нагадувального листа про повернення відібраних у кнг. Богдани Михайлівни рухомих речей, записаних чоловіком у віно. Недопущення дворянина до замку. Пред'явлення листа слугам кн. Олександра. Оголошення судового року. *Свідчення в'язового вижа – підтвердження слів дворянина.*

№ 71 (39), січня 31, арк. 46 зв.-47 зв.

Заява луцького зем'янина Андрія Андрійовича Коровая про продаж 1/3 своєї частини спадкового маєтку Грушовни судді Луцького повіту Василю Михайловичу Семашкові за 150 кіп грошей. Вписання «записного» листа:

1561.01.12 Луцьк. Продаж луцьким зем'янином Андрієм Андрійовичем Короваем 1/3 частини спадкового маєтку Грушовни судді Луцького повіту Василю Михайловичу Семашкові за 150 кіп грошей.

№ 72 (40), січня 31, арк. 47 зв.-50.

Заява цільника Волинської землі Івана Олехновича Борзобогатого Красенського спільно з дружиною Ганною Василівною та її сестрою Марією Семашками Риканськими про продаж маєтку Підріжжя луцькому судді Василю Михайловичу Семашку. Половина маєтку Підріжжя була заставлена від брата небіжчика Івана Васильовича Семашка Василю Михайловичу Семашку. Прохання пред'явити документи на право держання застави, тобто лист небіжчика І. В. Семашка за 1500 кіп грошей. Пред'явлення тестаменту Івана Васильовича Семашка, згідно з яким підтверджувалося право застави половини маєтку Підріжжя. Василь Михайлович Семашко визнав право на маєток Тополі, на якому мав 340 кіп грошей, до того ж додав частину в маєтку Грушівні на 400 кіп грошей, куплю у панів Короваїв, до того ж додав готівкою 200 кіп грошей під запезпечення боргу небіжчика І. В. Семашка. Разом вийшло 2 440 кіп грошей за ½ маєтку Підріжжя продажу В. М. Семашку. Вписання «продажного» листа:

1561.01.14. Луцьк. «Продажний» лист цільника Волинської землі Івана Олехновича Борзобогатого Красенського спільно з дружиною Ганною Василівною та її сестрою Марією Семашками Риканськими на ½ маєтку Подріжжя судді Луцького повіту Василеві Михайловичу Семашку за 2 440 кіп грошей з урахуванням взаємних розрахунків стосовно обміну різними частинами маєтків, як успадкованими від небіжчика Івана Васильовича Семашка, так і куплених у луцьких зем'ян Короваїв (частина в маєтку Грушівні).

№ 73 (41), січня 31, арк. 50-51.

Заява на уряді судді Луцького повіту Василя Михайловича Семашка про продаж частини маєтку Грушівні. Вписання продажного листа.

1561.01.10 Луцьк. «Продажний» лист судді Луцького повіту Василя Михайловича Семашка на продаж частини маєтку Грушівні, куплену в луцьких зем'ян Михайла, Остафія, Плакіді й Андріяна Андрійовичів Короваїв і проданих цільнику Волинської землі Івану Олехновичу Борзобогатому Красенському спільно з дружиною Ганною Василівною та її сестрою Марією Семашками Риканськими за 600 кіп грошей.

№ 74 (42), січня 31, арк. 51 зв.-52.

Заява слуги київського городничого Олександра Дмитровича Фалелія про те, що його дружина Овдотька перейшла жити до нього без речей своєї пані, Марії Томківни Семенової Посяговецької, у якій служила, відкидаючи звинувачення Посяговецької в тому, що Овдотька забрала їх із собою, а Фалелій викрав її.

№ 75 (43/1), лютого 01, арк. 52-52 зв.

Скарга кн. Ярослава Федоровича Сангушковича на слуг і підданих господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського за те, що 31.01.1561 р. по дорозі зі Свинюх до Міркова через село Рачин був атакований слугами кн. Олександра та підданими з села Рачин. Побиття кн. Ярослава, убивство слуги та побиття інших слуг-шляхти. Реєстр пограбованих речей. Без свідчення в'язового вижа.

№ 76 (44/2), лютого 01, арк. 52 зв.-53.

Заява луцького зем'янина Януша Прокоповича Угриновського про те, що він позичив у своїх майбутніх тестя й тещі 300 кіп грошей для сплати батьківських боргів

під віно і під заставу свого маєтку. Ілляш Несвіцький не хотів до весілля видати йому тих грошей, тоді Угриновський заставив свій маєток Угринів до тих пір, поки вони не видадуть заміж свою дочку Богдану.

№ 77 (45/3), лютого 03, арк. 53 зв.

Свідчення в'ядового вижа, наданого на справу дружині Олександра Гетовта Марині Колонтаївні про вручення їй боярином Іваном Радивоновичем позовів до господарського суду кн. Дмитру Олександровичу Буремльському в Буремлі 02.02.1561 р. щодо 80 кіп грошей. Призначення судового року за чотири тижні.

№ 78 (46/4), лютого 03, арк. 53 зв.

Заява кн. Василя Солтановича Сокольського про сплату Федору Дубровському 180 кіп грошей і 12,5 мац жита горохівської міри відповідно до приятельської угоди, як чоловікові померлої невістки кн. В. С. Сокольського Ганни Ванківни. Zobов'язання поступити у володіння третини маєтків небіжчика брата кн. В. С. Сокольського (ім'я не вказане, ймовірно – Богдану Солтановичу Сокольському) своєму племіннику кн. Василю Богдановичу Сокольському після досягнення повноліття за суму, виплачену Федору Бранському (180 кіп грошей і 12,5 мац жита горохівської міри). Zobов'язання до сплати 180 кіп грошей і 12,5 мац жита горохівської міри від кн. Василя Богдановича Сокольського після виповнення повноліття.

№ 79 (47/5), лютого 03, арк. 54

Скарга підданого київського воєводи, маршалка Волинської землі і володимирського старости кн. К. К. Острозького дорогобузького єврея Мошея Давидовича на протиправне стягнення мита в Луцьку писарем луцької митної комори цільника Волинської землі Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського etc. Пред'явлення листа кн. К. К. Острозького. Єврей «розплатився» товарами князя К. К. Острозького (сріблом і воском), які Борзобогатий обіцяв повернути, як заставу. *Свідчення в'ядового вижа* – нагадування Борзобогатому про повернення речей.

№ 80 (48/6), лютого 03, арк. 54 зв.-55 зв.

Заява зем'янина Корони Польської Федора Дубровського про залагодження конфлікту з Оленою Солтановою Сокольською та її синами кн. Василем і кн. Марком Солтановичами Сокольськими щодо спадкового права дружини Ф. Дубровського Ганни Ванківни Лагодовської на спадщину її першого чоловіка кн. Богдана Солтановича Сокольського, записаного на вінновному листі сумою в 1000 кіп грошей на 1/3 маєтків. З цієї суми дружина записала Ф. Дубровському 400 кіп грошей. За вироком трокського воєводи etc. Миколая Радивиля про виділення Ганні Ванківні 1/3 володінь з частини, записаної першим її чоловіком небіжчиком кн. Богданом Сокольським зі своїх маєтків. Приятельська угода, згідно з якою брати Сокольські погодилися сплатити Ф. Дубровському 185 кіп грошей і 250 мац жита в обмін на 400 кіп грошей, які Ганна Ванківна записала своєму чоловікові Ф. Дубровському. Вписання записного листу:

1561.02.01 Луцьк. Лист записний (визнаний) про сплату князями братами Солтановичами Сокольськими Василем і Марком на підставі приятельської угоди Ф. Дубровському 185 кіп грошей і 250 мац жита в обмін на 400 кіп грошей, записаної Ганною Ванківною своєму чоловікові Ф. Дубровському з вінновної частини першого чоловіка кн. Богдана Солтановича Сокольського. Ф. Дубровський вів справу за дорученням своєї дружини.

№ 81 (49/7), лютого 04, арк. 55 зв.-56.

Скарга дружини острського старости Звіра Львовича Тишкевича Огрінки Томківни Семенової Посяговецької на сина Марії Томківни Семенової Посяговецької Гурина Хом'яка про те, що він 14.11.1560 р. наїхавши на дім підданого теслі Івана Корбути, завдав йому серйозних поранень. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень у Посягві;

прийняття скарги від Огрінки Томківни Тишкевич на Гурина Хом'яка про те, що він 22.12.1560 р. побив у церкві такорського священика Захарія; про те, що він 27.01.1561 р. напав на її тайкурську (=такорську?) пасіку; про те, що він 01.02.1561 р. побив у Посягві підданого селянина Селивонця Жежгача, віднявши у нього собаку.

№ 82 (50/8), лютого 04, арк. 56-57.

Вписання *судового листу*:

[1561.03.23-26. Луцьк]. Судовий лист у справі священика Вірменської церкви о. Вартика за позовом на власників маєтку Баїв – Любку Грицькову Привередовську, Настасію Вечерину та на її синів – Семена й Федора Петровичів Баївських, а також на Юхна та Івана Богдановичів Лідуховських про відмову прикладати свої печатки до граничного листа комісарських суддів. Згідно з цим листом пани Баївські за єднальним звичаєм визнали і прийняли границю між маєтками Вірменської церкви та маєтком Баїв, але печатки свої не приклали. Судовий лист без судового вироку. Запис без заключного протоколу.

№ 83 (51/9), лютого 07, арк. 57-57 зв.

Свідчення в'рядового вижа на прохання господарського дворянина Миколая Миколайовича Дорогостайського про вручення урядового нагадувального листа й позов його братам Петру і Яну Кухмистровичам Дорогостайським у справі про нанесення збитків його підданам. Вручення листів слугою М. М. Дорогостайського Симоном Ізмаїловичем 06.02.1561 р. у Дорогостайському дворі. Призначення судового року в Луцькому замку 23.02.1561 р. «в неделю зборную».

№ 84 (52/10), лютого 08, арк. 57 зв.

Свідчення в'рядового вижа на прохання нареченого владики луцького й острозького Марка Васильовича Жоравницького про вручення господарських позовів удові Михайла Свинюського Федорі нар. кнж. Чорторийській: 1-й позов про розподіл спадщини Михайла Синюського, 2-й позов про кривди й збитки, завдані спадковим маєтком з боку Федори Свинюської. Вручення позовів слугою нареченого владики М. В. Жоравницького Григорієм Данилевичем 07.02.1561 р. Оголошення судового року за чотири тижні – 09.03.1561 р. у Вільно.

№ 85 (53/11), лютого 10, арк. 57 зв.-58 зв.

Розгляд судової справи за позовом луцького зем'янина Льва Ржищовського на свого брата Василя Ржищовського щодо наїздів, побиття і пограбувань улітку 1560 р. та невизнання полюбовної угоди. Передача справи до полюбовної угоди єдначам.

№ 86 (54/12), лютого 13, арк. 59 зв.-60 зв.

Скарга від імені краківського каштеляна, великого коронного гетьмана, стрийського і любачівського старости Яна Криштофа, графа з Тарнова, про наїзд і захоплення кн. Владиславом Збараським у Подільському воєводстві Корони Польської міста Сатанова з прилеглими селищами – Яблонів, Ольховець, Микитинці, Руда, Мшяна, Репна, Тарновець, Тарновська Воля і Яблунівські дворища – земель дружини краківського каштеляна. Скаргу подано слугою тарнопольського бурграбія Войтеха Куровського (урядника Яна Тарновського). *Свідчення в'рядового вижа* спільно з двома возними Руського і Подільського воєводств.

№ 87 (55/13), лютого 14, арк. 60 зв.-61.

Ув'язання в маєтки Шумської волості 12.02.1561 р. Жигимонта Славинського слугою гетьмана ВКЛ etc. Миколая Юрійовича Радивиля Марком Гавриловичем Холоневським за частину віна по матері дружини Ж. Славинського Оксинії Іванівни Боговитиновича – сестри Стефана Шумського [Боговитиновича] за ¼ «отчизного» маєтку, присудженого Ж. Славинському за нестанням Стефана Шумського до суду.

Недопущення до ув'язання в село Васківці. *Свідчення в'язового вижа* – підтвердження заяви М. Г. Холоневського.

№ 88 (56/14), лютого 14, арк. 61-61 зв.

Заява слуги трокського воєводи, гетьмана ВКЛ etc. Миколая Юрійовича Радивиля Марка Гавриловича Холоневського про вручення ув'язного листа М. Ю. Радивиля 28.01.1561 р. у Шумську Стефану Шумському [Боговитиновичу] в справі Жигимонта Славинського про виділення частини віна по матері від його дружини Оксинії Іванівни Боговитиновича – сестри Стефана Шумського [Боговитиновича] та виділення ¼ вітчизних володінь Оксинії, належних їй по спадковому праву. Вручення другого листа – заручного – про безпеку здоров'я Ж. Славинського. *Свідчення в'язового вижа* – підтвердження заяви М. Холоневського.

№ 89 (57/15), лютого 14, арк. 61 зв.-62.

Скарга луцького зем'янина Семена Зброховича Воютинського на луцького зем'янина Матвія Романовича Білостоцького про виведення з держання чотирьох селянських господарств у Білому Стоці, присуджених С. З. Воютинському з судового вироку і ув'язаних в еквіваленті 34 кіп грошей. Обсилання М. Р. Білостоцького С. З. Воютинським з людьми добрими. Без свідчення вижа.

№ 90 (58/16), лютого 15, арк. 62.

Заява Яна Миколайовича Кухмистровича Дорогостайського про втечу його підданого «хлопця» Гурина з конем, сідлом, двома булавами і печаткою свого пана.

№ 91 (59/17), лютого 17, арк. 62-63.

Скарга московського купця Василя Івановича Позняка на ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського за намагання стягнути мито всупереч безмитному господарському листу. Купця було послано великим князем московським Іваном Васильовичем разом з архідіяконом Геннадієм до Синаю до святих місць з подарунками до патріархів. У Вільно вони отримали безмитний лист з господарської канцелярії і по дорозі назад з Синаю до Москви були затримані в Луцьку. *Свідчення в'язового вижа* – обсилання І.Я. Борзобогатого в Заборолі.

№ 92 (60/18), лютого 17, арк. 63-63 зв.

Скарга ярославицького урядника підскарбиної Богушової Боговитинівни Федора Григоровича на луцького зем'янина Василя Привередовського про напад на бояр підскарбиної Богушової по дорозі з Луцька до Ярославич 14.02.1561 р. на Котелевському полі; побиття й поранення бояр, забрання 25 кіп грошей, виданих підскарбиною на закупівлю хмелю. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранених бояр в Ярославичах; обсилання Василя Привередовського в маєтку кн. Якова Яловицького Яловичі.

№ 93 (61/19), лютого 19, арк. 64.

Скарга кн. Матвія Васильовича Четвертинського на кнг. Марину Киселівну, дружину кн. Івана Федоровича Четвертинського про побиття 18.02.1561 р. трьох його бондарів підданими кнг. Марини у спільному маєтку Боровичі; забрання 10 кіп грошей, виданими князем на бочкову роботу, а також відібрання одягу й сокир. Без свідчення вижа.

№ 94 (62/20), лютого 23, арк. 64-64 зв.

Розгляд судової справи за позовом луцького зем'янина Антона Васильовича Рудецького на своїх братів Андрія та Федора Васильовичів Рудецьких у справі про розподіл батьківської рухомої спадщини – коштовностей, одягу, коней, худоби, зброї та рудецьких підданих, власне, про відмову виділити частину майна.

№ 95 (63/21), лютого 24, арк. 64 зв.- 65.

Пред'явлення на уряді Яном Кухмистровичем Дорогостайським «умоцваного» листа на ім'я його брата Петра на право управління часткою спадщини по матері й сестрі. Вписання умоцваного листа:

[б.д., ймовірно, 1561.02.24] Луцьк. Умоцваний лист Яна Кухмистровича Дорогостайського, виданий його брату Петру Кухмистровичу Дорогостайському на управління своєю частиною спадщини по матері й сестрі Ганні у зв'язку з неможливістю перебувати в цих мастках (Ошмяна з дворцем, з Укропишками, Жесна з поліським дворцем) і на випадок того, що інші брати – Ян і Миколай – відмовляться поступити його частину спадку в цих мастках.

№ 96 (64/22), лютого 24, арк. 65-65 зв.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на житомирського старосту кн. Романа Федоровича Сангушковича, подана слугою Лаврином, про напад 10.02.1561 р. на цього слугу, який віз з Перемиля 50 кіп грошей, зібраних як податок «пїзи чиншовые і среббизные» з мастків кн. Олександра; відібрання грошей, коня й особистих речей. Оскарження нападу особисто Лаврином. Без свідчення в'язового вижа.

№ 97 (65/23), лютого 24, арк. 65 зв.-66.

Заява господарського дворянина Івана Дмитровича Горяїна про вручення 24.02.1561 р. у Луцьку Петру Миколайовичу Кухмистровичу Дорогостайському заручного листа луцького старости у справі про вбивство Яна Станіславовича Садовського й захоплення його речей дорогостайським урядником Филипком; припоручення Филипка під закладом 600 кіп грошей до суду з братом небіжчика – слугою луцького старости Андрієм Садовським. Прийняття заручного листа П. М. Кухмистровичем Дорогостайським. *Свідчення в'язового вижа* й вижа від уряду маршалка Волинської землі кн. К. К. Острозького.

№ 98 (66/24), лютого 25, арк. 66-66 зв.

Розгляд судової справи за позовом дружини кн. Андрія Четвертинського Марії Львівни нар. Свищовської на дружину кн. Івана Четвертинського Марину Киселівну про виділення ¼ частину володінь для «выправы», записаних дочкам Марії Львівни на мастках Боровиця і Голузі у віно. Виправдання судом кн. Марини Четвертинської.

№ 99 (67/25), лютого 25, арк. 66 зв.-67 зв.

Перенесення судової справи з Луцького замкового уряду до приятельського суду на прохання відповідача – луцького зем'янина Григорія Федоровича Гулевича і за згодою скаржника – луцького зем'янина Семена Івановича Козинського у справі про привласнення податкової служби (селянського господарства), сіножатей, частини ставу і Норисковського млина, у що С. І. Козинського було ув'язано за нестанням до суду луцького зем'янина Романа Козинського, а також у справі про захоплення двох коней його підданих, наїзд на його Борисківський двір і побиття в'язника Яроша, захоплення збіжжя тощо. Справу з визначенням порядку судочинства й приятельських суддів перенесено до дому луцького зем'янина Андрія Колпитовського в масток Цевів на 09.03.1561 р.

№ 100 (68/26), лютого 26, березня 06. арк. 67 зв.-68 зв.

Розгляд судової справи за позовом і листом «децкого» священика Вірменської церкви св. Стефана в Луцьку о. Вартика на Любку Грицькову Привередовську, Настасію Ванківну Вечерину та на її синів Семена й Федора Баївських, а також на Юхна та Івана Богдановичів Лідуховських про спірні ґрунти, нанесення збитків, захоплення угідь мастку Цепорів, що належав до Вірменської церкви; про відмову оскарженої сторони прикласти свої печатки до еднального листу приятельського суду у справі про

розмежування спірних земель, оскільки позовом викликані не всі власники маєтку Баїв. (див. № 81 від 4-го лютого).

№ 101 (69/27), лютого 26, арк. 69.

Скарга луцького зем'янина Яна Якубовича Монтовтовича на муравицького врядника і на муравицьких і бережецьких підданих трокського каштеляна Григорія Олександровича Ходкевича про пограбування угідь і спустошення діброви в маєтках Я. Я. Монтовтовича. *Свідчення врядового вижа* – обсилання муравицького врядника Щасного в Муравиці.

№ 102 (70/28), лютого 27, арк. 69 зв.-70 зв.

Заява господарського дворянина Івана Дмитровича Горяїна про спробу ув'язання 23-26.02.1561 р. в маєтці луцького ключника, городничого, мостовничого і війта Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського за несплату боргу руському жупнику Малхеру Вольбаху 2000 кіп грошей згідно з господарським листом. Недопущення до ув'язання й відмова сплачувати борг з боку І. Я. Борзобогатого Красенського. *Свідчення врядового вижа* й вижа маршалка Волинської землі.

№ 103 (71/29), лютого 27, арк. 70 зв.- 71.

Скарга луцького зем'янина Яна Якубовича Монтовта на луцького єврея Батка за те, що останній, узявши в оренду Арчишинський гай на випалення попелу, спустошив його, а попіл так і не випалив, а той що випалив, не «шмалцовал» і з гаю не вивіз. *Свідчення врядового вижа* – огляд спустошеного гаю.

№ 104 (72/30), лютого 27, арк. 71-72 зв.

Скарга крупського урядника київського воєводи, маршалка Волинської землі, володимирського старости кн. К. К. Острозького Богдана Івановського на острозького врядника кнж. Беати Костелецької, удови кн. І. К. Острозького, Станіслава Яшевського про збройний напад на маєток Крупа 26.02.1561 р., зокрема на дім крупського орендаря – луцького єврея Яцька Шимсича, який у Крупах орендував млини, став і мито; наїзд на гостьовий дім Васька, який збирав гребельне мито з крупського митника Шимсича; напад на дім князівського підданого Данила; напад на крупський двір і побиття підданих. *Свідчення врядового вижа* – огляд поранень, перелік збитків і речей.

№ 105 (73/31), лютого 27, арк. 72 зв.-73 зв.

Скарга вишегородського урядника кн. Михайла Олександровича Порицького Лавриша на кременецького старосту кн. Миколу Андрійовича Збарзького про наїзд напередодні Різдва Христового в грудні 1560 р. його збарзького урядника Григорія Лосятинського з загоном підданих князя Збарзького на Верешагинці й на Панківці, захоплення в підданих кн. М. О. Порицького поголів'я худоби й сіна. Друга скарга про особистий наїзд 11.02.1561 р. кременецького старости кн. М. А. Збарзького й обмірювання землі в маєтках кн. М. О. Порицького. *Свідчення врядового вижа* – обведення ґрунтів.

№ 106 (1), березня 04, арк. 74-74 зв.

Розгляд судової справи за позовом київського городничого Олександра Дмитровича на дружину Марію Томківну Семенову Посяговецьку. Перенесення справи на наступний «рок» Луцького замкового уряду – після Великодня за тиждень – у зв'язку з тим, що О. Дмитрович не зміг з'явитися на призначений «рок» засідання суду за позовом Марії Посяговецької через виконання службових обов'язків, отримавши господарського листа про перенесення справи.

№ 107 (2), березня 06, арк. 74 зв.-75.

Розгляд судової справи за позовом удови Михайла Михайловича Свинюського кнж. Федори Федорівни Чорторийської на дружину Яцька Жабокрицького Зиновію Мордвинівну в справі про заволодіння половиною маєтку Жабокрики – куплею

небіжчика М. М. Свинюського в її сина Василя Жабокрицького, коли той служив двірником у Свинюського. Нестання Зіновії Жабокрицької до суду через хворобу. Відкладення судової справи на наступні судові роки.

№ 108 (3), березня 08, арк. 75-76.

Заява зем'янина Луцького повіту Миколая Миколайовича Кухмистровича Дорогостайського про відмову вчинити доменіальний суд з його братом Яном над своїми підданими після зняття справи з Луцького замкового суду за скаргю та позовом М.М. Кухмистровича Дорогостайського у справі про збитки, побиття й пограбування підданих, невчинення правосуддя над своїми підданими та відібрання половини ставу в їх мастку Дорогостаї його братом Яном. Вручення позову до суду трокського воєводи й гетьмана ВКЛ Миколая Юрійовича Радивиля. *Свідчення в'ядового вижа* про невчинення правосуддя та вручення позову в Дорогостаях 5-6.03.1561 р.

№ 109 (4), березня 14, арк. 76-76 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Миколая Миколайовича Кухмистровича Дорогостайського на свого сусіда, Яна Якубовича Монтовта, про відмову повернути коваля, який втік із залізом М.М. Кухмистровича Дорогостайського з мастку Дорогостаї 07.03.1561 р. *Свідчення в'ядового вижа* – застання втікача коваля в Коблині 13.03.1561 р.

№ 110 (5), березня 15, арк. 76 зв.-77.

Свідчення в'ядового вижа про ув'язання господарським дворянином Федором Солтановичем 12.03.1561 р. у половину мастку Букойми Івана Матвійовича Єловича Букоємського та його сестри, який (масток) тримали опікою його дядьки – Григорій і Семен Букоємські. Ув'язання проведено згідно з господарським ув'язчим листом.

№ 111 (6), березня 16, арк. 77-78.

Заява господарського дворянина Федора Солтановича у тій самій справі (див. № 109) – про виконання ув'язання 12.03.1561 р. в половину мастку Букойми Івана Матвійовича Єловича Букоємського згідно з господарським ув'язчим листом, вийнявши володіння з рук дядьків Івана – Григорія і Семена Єловичів Букоємських, які тримали володіння в опіці до повноліття племінників.

№ 112 (7), березня 17, арк. 78-79.

Скарга зем'янина луцького повіту Богдана Івановича Дрозденського на володимирського владика Йосифа про наслання загону слуг близько 60 осіб на його масток Гудчий Брід 10.03.1561 р; побиття гудчебрідських підданих та пограбування їхніх домів. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень, оголошення потерпілими збитків і знаків збройного наїзду; обсилання володимирського владика 14.03.1561 р.

№ 113 (8), березня 18, арк. 79-79 зв.

Скарга мельницького урядника Олександра Богдановича Семашка Яна Соколовського на слуг і підданих всього села Поворське кременецького старости Миколая Збараського про збройний наїзд на Мельницьку кошару і забрання 800 овець, побиття при цьому трьох пастухів-волошинів. Гоніння сліду. Прохання в поворського старця про надання поворського (панського) вижа. Без свідчення в'ядового вижа.

№ 114 (9), березня 21, арк. 79 зв.-80.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Володимирського повіту Івана Богдановича Ставецького на свою тещу Овдотью, дружину Тихна Порванецького, у справі про віно його дружини і її дочки Тетяни Тихнівни Порванецької згідно з віновим листом в сумі 40 кіп грошей, виданим Овдотьею Порванецькою (в еквіваленті 4-х служб «подворіщних» господарств). Присудження віна І. Б. Ставецькому за нестанням до суду тещі-відповідача в сумі «совитости» 95 кіп грошей.

№ 115 (10), березня 24, арк. 80.

Свідчення в'ядового вижа на прохання трокського каштеляна і корм'яловського державці Григорія Олександровича Ходкевича про вручення господарського позову вдові кн. І. К. Острозького кнг. Беаті Костелецькій у справі володіння маєтком Белашів, що належав до Дерманського монастиря. Вручення позову слугою Г. О. Ходкевича Петром Шишкою в Острозі 21.03.1561 р. в руки острозькому в'яднику Станіславу Яшковському з визначенням судового року на 16.05.1561 р.

№ 116 (11), березня 24, арк. 80 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання трокського каштеляна й корм'яловського державці Григорія Олександровича Ходкевича про вручення господарського позову кн. К. К. Острозькому etc. у справі володіння маєтками Стугна, Мошениця, Мала Мошениця, Студенка й Мороч. Вручення позову слугою Г. О. Ходкевича Петром Шишкою в Дубно 20.03.1561 р. в руки кн. К. К. Острозькому з визначенням судового року на 17.04.1561 р.

№ 117 (12), березня 24, арк. 80 зв.-81.

Свідчення в'ядового вижа на прохання кн. Андрія Петровича Масальського про вручення двох господарських позовів господарському маршалку Петру Богдановичу Загоровському: 1-ий про маєтки, скарби й печатку небіжчиці підскарбиної Іванової; 2-ий про маєток Смердинь. Вручення позовів слугою кн. А.П. Масальського Миськом Глазовичем у Малеві 24.03.1561 р. з визначенням судового року у Вільно через вісім тижнів.

№ 118 (13), березня 24, арк. 81-81 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Івана Матвійовича Єловича Букоємського про вручення заручного листа про небезпеку здоров'я від його дядьків – Григорія і Семена Єловичів. Покладання заручного листа особисто І.М. Єловичем Букоємським у Букоймі 16.03.1561 р. Оскарження Андрія Стасевича, який з наказу свого дядька Григорія Єловича побив слугу І. М. Єловича Букоємського Остапа Борковича 19.03.1561 р. у Букоймах, коли той скликав селян до роботи в панському дворі; побиття самого І.М. Єловича Букоємського та в'ядового вижа. Вивезення з Ярмаковського дворища Григорієм Єловичем жита й проса 20.03.1561р.

№ 119 (14), березня 29, арк. 82.

Свідчення в'ядового вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Богдана Івановича Дрозденського про подання в'ядових позовів і нагадувальних листів своїм братам – Яцьку, Семену й Михайлу в справі про маєток Зубильне, заставлений колись їхнім батьком у віно своєму зятю Петру Костюшковичу, а віднедавна викуплений братами. Вручення листів слугою Б.І. Дрозденського Ониськом 26.03.1561 р.

№ 120 (1), квітня 02, арк. 82 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Левка Михайловича Зброховича Перекальського на братів Семена й Дахна Перекальських, які 02.04.1561 р. побили його після того, як скаржник звернувся до братів з проханням звільнити з млинової скрині збіжжя для вимолоту й засипати своє збіжжя (три брати разом тримали спільний млин). *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень Левка Михайловича Зброховича Перекальського.

№ 121 (2), квітня 04, арк. 83.

Скарга зем'янина Луцького повіту Григорія Єловича Букоємського на свого племінника Івана Матвійовича [Єловича Букоємського], який спільно зі своїми родичами силоміць зайняв оселю його підданого Жука. Вручення напоминального листа з уряду маршалка Волинської землі кн. К. К. Острозького etc. 03.04.1561 р. в Букоймах у

присутності двох в'ярдових виживів. *Свідчення в'ярдового вижива* – підтвердження скарги; огляд ран.

№ 122 (3), квітня 04, арк. 83 зв.

Свідчення в'ярдового вижива на прохання луцького зем'янина Федора Григоровича Хмари Миловського про вручення господарського позову ключнику, городничому, мостовничому і війту луцькому І.Я. Борзобогатому Красенському. Позов за скаргою кн. Д.О. Буремського та його сестри Марини – дружини Ф.Г. Хмари Миловського – про розподіл спадкових маєтків по матері кн. Д.О. Буремського і кнж. Марії – Войсеч, а також Вічин і Кутів. Вручення позову особисто Ф.Г. Хмарою Миловським 04.04.1561 р. у Луцьку з призначення судового року за чотири тижні у Вільно.

№ 123 (4), квітня 04, арк. 84.

Свідчення в'ярдового вижива на прохання слуги маршалка і писаря великого князя литовського Остафія Воловича Юрія Радошинського про вручення господарського позову Яну Миколайовичу Кухмистровичу Дорогостайському про насильницьке захоплення 200 кіп вівса та 150 возів сіна з поля (масток не вказано). Вручення позову слугою Юрія Радошинського Каспором Лавриновичем в Дорогостаях уряднику Я.М. Дорогостайського Стасю. Оголошення судового року у Вільно за вісім тижнів.

№ 124 (5), квітня 04, арк. 84-84 зв.

Свідчення в'ярдового вижива на прохання Івана Олехновича Борзобогатого Красенського про вручення господарського позову луцькому і берестейському біскупу Яну Андрюшевичу за скаргою І.О. Борзобогатого Красенського про незаконне володіння маєтком Тополі, належного дружині І. О. Борзобогатого Красенського та її сестрі Марії Василівні Семашковій Риканській. Вручення позову слугою І.О. Борзобогатого Красенського Федором піддячому Томашу Хоенському 05.04.1561 р. у Луцьку, в Окольному замку, у дворі біскупа з призначенням судового року за вісім тижнів у Вільно.

№ 125 (6), квітня 04, арк. 84 зв.-86.

Свідчення в'ярдового вижива на прохання Ганни Дахнової Жабокрицької (нар. Черневської) про вручення господарського позову її пасинку Гурину Дахновичу Жабокрицькому за скаргою Ганни Жабокрицької про віно – 150 кіп грошей, записаних на 1/3 маєтку Жабокрики її чоловіком небіжчиком Дахном Жабокрицьким, а також у справі привласнення пасинком вінового листу, печатки та рухомого майна. Побиття вижива й слуги Ганни Черневської Гурином Жабокрицьким у ході вручення позову на Страсну п'ятницю 04.04.1561 р. у Жабокриках.

№ 126 (7), квітня [04], арк. 86-87.

Скарга луцького зем'янина Андрія Кисіля від себе і від свого пасинка Івана Матвійовича Букоємського, його сестри Федори Матвіївни та їх зятя Дмитра Долматовича на Григорія Єловича Букоємського, який 03.04.1561 р. наслав свого букоїмського в'ярдника Андрія Рябка з племінником Андрієм Стасевичем з озброєними слугами на дім підданого селянина Микити Жуковича, раніше ув'язаного на І.М. Букоємського за господарським листом, де вони мешкали, побивши Івана Матвійовича Букоємського та його слуг, захопивши одяг, зброю, коштовності і всі хатне майно та розметавши хату. Перелік пограбованого майна. *Свідчення в'ярдового вижива* – обведення збройного наїзду, огляд поранень.

№ 127 (8), квітня 08, арк. 87-87 зв.

Свідчення в'ярдового вижива на прохання Левка Михайловича Зброховича Перекальського про вручення заручного листа своїм братам Семену й Дахну за скаргою Л.М. Зброховича Перекальського про небезпеку його здоров'я. Вручення листа слугою Левка Перекальського Іваном Раєвичем 07.04.1561 р. у Перекальському дворі.

№ 128 (9), квітня 08, арк. 87 зв.-88.

Скарга слуги кн. Михайла Вишневецького Станіслава Єзерського на свою дружину Марухну Петерблюмівну, яка втікла від нього, захопивши маєтності на 500 кіп грошей з намови своїх батьків Петерблюмів. *Свідчення в'ядового вижа* на Великдень 6 квітня – припоручення Марухни Петерблюмової Щасному Гесинському в його Дубчанському дворі.

№ 129 (10), квітня 09, арк. 88-88 зв.

Огляд стану здоров'я кн. Матвія Васильовича Четвертинського воротним Луцького замку Войтехом Красовським і в'ядовим вижем для засвідчення неспроможності стати на судові роки господарського суду у Вільно за позовами і п'ятьма «децькими» листами від Петра Загоровського.

№ 130 (11), квітня 12, арк. 88 зв.-89 зв.

Скарга священника вірменської церкви о. Вартика про втечу підданого церковного села Цепорів Федька Половинки з родиною й усім майном. *Свідчення в'ядового вижа* про невдалу спробу припоручити збіглого селянина в маєтку Василя Гулевича Басві 12.04.1561 р. – напад і побиття на вижа і слуг о. Вартика.

№ 131 (12), квітня 12, арк. 89 зв.-90.

Зустрічна скарга баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського на о. Вартика та його цепорівського тивуна Яцька Грицовича про наїзд на маєток Василя Гулевича Баїв, розігнання підданих селян і захоплення худоби 12.04.1561 р. Оповідання наїзду окольним сусідам; пред'явлення коня, захопленого у цепорівського тивуна баївськими селянами. Без свідчення вижа.

№ 132 (13), квітня 14, арк. 90-91.

Заява київського городничого Олександра від себе і від своєї дружини Огрінки Томківни Посяговецької про готовність відповідати за судовим позовом Марії Томківни Семенової Посяговецької, свісті заявника, про збройні наїзди на підданих посяговецьких. Пояснення київським городничим причин попереднього відтермінування судових років у зв'язку зі службою. Нестання позивача Марії Посяговецької до суду 13.04.1561 р.

№ 133 (14), квітня 16, арк. 91.

Свідчення в'ядового вижа на прохання луцького зем'янина Івана Шелвовського про вручення господарських листів Францку Фальчевському за скаргою Івана Шелвовського: 1-ий нагадувальний лист про спірне землеволодіння, щодо якого було винесено судовий вирок господарського суду; 2-ий заручний лист про безпеку здоров'я.

№ 134 (15), квітня 16, арк. 91-91 зв.

Скарга зем'янина луцького повіту Матіяса Зіньковича Острієвського на симонівського путного слугу Льва Вільгорського Андрія Манюковича про вбивство з лука боярина М. З. Острієвського Грицька Гоглича 12.04.1561 р. в Симонові. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд трупа. Поволання над трупом убитого при похованні. Обсилання Льва Вільгорського М. З. Острієвським з вимогою правосуддя над звинуваченим у вбивстві путним слугою.

№ 135 (16), квітня 17, арк. 92-92 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Петра Петровича Денисовича про вручення господарського «децького» листа Олексію Тихновичу Козинському за скаргою П. П. Денисовича про збройний наїзд на маєтки Стовпець і Берег, захоплення коштовностей та худоби з Березького двору за наказом О. Т. Козинського. Вручення листа господарським дворянином Богušем Василевським у Козині 14.04.1561 р. з призначенням судового року у Вільно за чотири тижні.

№ 136 (17), квітня 17, арк. 92 зв.- 93

Скарга ковельського єврея Авраама Яковича про несплату луцьким зем'янином Михайлом Івановичем Дрозденським позиченої суми 31 копи і 10 грошей під заставу чотирьох подворищних підданих. Пред'явлення на уряді записного листа М. І. Дрозденського про позику грошей. Без свідчення вижа.

№ 137 (18), квітня 17, арк. 93-93 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання володимирського городничого Михайла Тихновича Козинського про вручення чернчегородському державці Фронцку Фальчевському господарського листа щодо поступлення М. Т. Козинському лісів і пуці для випалення попелу тощо за господарський кошт. Випалення лісу мало провадитися в лісових угіддях Ф. Фальчевського, якими він володів на праві господарського держання – Чернчегородку, Колках, Козлиничях і Бруховичах. Вручення листа слугою М. Т. Козинського Васьюм Сумою 15.04.1561 р. в Садові. Відмова Ф. Фальчевського поступити ліс і пуцу М. Т. Козинському, наказати своїм будникам покинути лісові угіддя і завести їх у володіння Васькові Сумі.

№ 138 (19), квітня 17, арк. 94.

Скарга луцького зем'янина Дмитра Федоровича Новоселецького на Яцька Петровича Шибенського про побиття його особисто 12.04.1561 р. у Новосілках, в оселі підданого, куди він запросив Д. Ф. Новоселецького на розмову. Наступне побиття підданого селянина Д. Ф. Новоселецького Трохимця. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 139 (20), квітня 17, арк. 94-94 зв.

Скарга священика Баївської церкви Кузьми і Даміана о. Єсифа, підданого Василя Гулевича, про те, що 20.04.1561 р. по дорозі з Баївської корчми додому він був побитий Юхном та Іваном Богдановичами Лідуховськими. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень священика.

№ 140 (21), квітня 23, арк. 94 зв.

Скарга баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського про побиття його Юхном та Іваном Богдановичами Лідуховськими у той час, коли він повертався від баївського священика о. Єсифа, якого Ян Гружевський провів додому після побиття священика братами Лідуховськими (див. № 139 (20)). Без свідчення вижа.

№ 141 (22), квітня 24, арк. 95.

Заява Яна Буцинського – колишнього слуги ключника, городничого, мостовничого і вїйта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського і теперішнього слуги холмського підкоморія Яна Оріховського про несплату найманої платні за два роки служби від І. Я. Борзобогатого Красенського грошима, тканиною й одягом; затримання двох власних коней заявника та невідшкодування за двох загублених під час служби коней.

№ 142 (23), квітня 28, арк. 95-96.

Скарга піддячого Луцького костелу Томаша Хоєнського іменем луцького біскупа Яна Андрошевича (Андрусевича) на Івана Олехновича Борзобогатого Красенського та його дружину Марію Василівну Семашківну Риканську про засіяння риканськими селянами земель костельного мастку Лучиці й Тополя, вирубубання лісу та грабування селян і пастухів, зокрема про засіяння земель у Великодню суботу 1561 р. *Свідчення в'ядового вижа* – обведення засіяних полів і межових границь 28.04.1561 р.

№ 143 (24), квітня 28, арк. 96-96 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання священика вірменської церкви св. Стефана м. Луцька о. Вартика про вручення трьох заручних листів зем'янам Луцького повіту: Василю Федоровичу Гулевичу, Михайлу і Василю Привередовським та Юхну й Івану Лідуховським. Вручення листів у Баєві 27.04.1561 р. слугами о. Вартика.

№ 144 (25), квітня 28, арк. 97-98.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарського дворянина Григорія Потійовича Сльбя про вручення господарських позовів ключнику, городничому, мостовничому і війту луцькому І. Я. Борзобогатому Красенському. Вручення дворянином трьох «децких» листів та одного позову 28.04.1561 р. в Луцьку у війтівському домі: від імені Григорія Воловича etc. про наїзд на маєток його зятя Олександра Богдановича Семашка Поповичі та побиття слуги Степана Моря; «децкий» лист від О.Б. Семашка про наїзд сина луцького війта Василя на маєток Поповичі, побиття слуг і підданих; третій лист «децкий» про наслання мосорського урядника Станіслава Рудського на Поповичі та ув'язнення слуги Г. Воловича Степана Моря; четвертий позов від О.Б. Семашка за скаргою на І. Я. Борзобогатого Красенського про те, що він у 1560 р. в маєтку Поповичі впустив на зимівлю стадо овець володимирського зем'янина Ждана Томковича Коїленського, пастухи якого нанесли великі шкоди лісовим угіддям, а також про спалення буди та розігнання будників, які випалювали попіл. Оголошення судового року у Вільні за чотири тижні.

№ 145 (26), квітня 28, арк. 98-98 зв.

Скарга господарського боярина Михна Івановича Гуляницького на своїх сусідів Івана Марковича з братом Степаном і сином Мартином про побиття його і його батька Івана Микитчича Гуляницького 23.04.1561 р., коли він пив пиво у свого брата Федька. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 146 (27), квітня 29, арк. 98 зв.-99.

Скарга кременецьких зем'ян Климента Войничя Колесницького спільно з Михайлом і Криштофом Богуфаловичами Лабунськими, його «сестренками», на кременецького старосту кн. Миколая Андрійовича Збараського за захоплення маєтку Гриців, заставленого раніше князями Збараськими їхньому батькові Богуфалу Лабунському за 200 кіп грошей за судовим рішенням в поземельній суперечці між маєтком Б. Лабунського Лотовськ і маєтком князів Збараських Гриців. Пред'явлення на уряді еднацького листа Б. Лабунського з князями Миколаєм, Стефаном, Юрієм, Владиславом Андрійовичами Збараськими, у якому визначалася застава маєтку Гриців Б. Лабунському. Маєток знаходився в опіці у К. В. Колесницького після смерті Б. Лабунського у зв'язку з малолітством синів.

№ 147 (28), квітня 29, арк. 99 зв.

Заява загоровського урядника господарського маршалка Петра Богдановича Загоровського Михайла Несвіцького про те, що він за дорученням свого пана 27.04.1561 р. отримав від К. В. Колесницького і його «сестренцов» братів Лабунських 230 кіп грошей, поступивши їм їхні маєтки, заставлені П. Б. Загоровському їхнім батьком Богуфалом Лабунським – половину Судилкова, половину Титкова й Перегонівці.

№ 148 (1), травня 02, арк. 100-101.

Свідчення в'ядового вижа на прохання кн. Якова Васильовича Крокотки Яловицького про засвідчення складання заповіту його смертельно хворої дочки Марії Василювої Привередовської в Привередові, у присутності свідків. Пред'явлення і вписання тестаменту до замкових книг:

1561.05.01 Привередів Луцького повіту. Заповіт Марії Яківни Василювої Привередовської кнж. Крокотки Яловицької.

№ 149 (2), травня 03, арк. 101 зв.-102.

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського на київського воеводу, маршалка Волинської землі, володимирського старосту кн. К. К. Острозького про заповідання кривд і утисків варковським підданим і уряднику Матису, зокрема

23.03.1561 р., коли дубенський урядник Гнівош Воронович наслав погорілецьких і ратчинських підданих на 15 варковських селян, пограбувавши коней з возами, їхні сокири, одяг і гроші. Друга скарга про пограбування кухаря Станіслава, який проїздив маєток кн. К.К. Острозького Івань, під приводом збирання мита.

№ 150 (3), травня 04, арк. 102-102 зв.

Скарга слуги О. Б. Семашка Томка Судовського на Івана Олехновича Борзобогатого Красенського та його дружину Марію Василівну Семашківну Риканську з сестрою Ганною за те, що вони чинять кривди і погрожують здоров'ям пелепелицьким підданам О. Б. Семашка, зокрема 27.04.1561 р. риканський врядник І. О. Борзобогатого Красенського Станіслав Тростенський у спільному маєтку Пелепелки на спільному ставу половив гусей. Крім того, повідбирав човни в підданих селян, заборонивши їм брати воду та поїти худобу і коней. Крім того, двірська жінка Марушка втікла з панського двора Лаврова до топольського тивуна І. О. Борзобогатого Красенського Тишка, яку не допустили приручити тому тивуну.

№ 151 (4), травня 05, арк. 102 зв.-103.

Свідчення в'ядового вижа на прохання слуги київського воєводи, маршалка Волинської землі, володимирського старости кн. К. К. Острозького Василя Федоровича Гулевича про несплату Борзобогатими Красенськими 600 кіп грошей за наказом господаря 4.04.1561 р. в Дубно дубенському уряднику Гнівошу Вороновичу.

№ 152 (5), травня 08, арк. 103-103 зв.

Скарга луцького зем'янина Андрія Івановича Колпитовського на Грицька Холоневського, який 06.05.1561 р. наїхав на двох своїх підданих у Холоневі, заставлених А. І. Колпитовському десять років тому, забравши у них двох коней. Без свідчення вижа.

№ 153 (6), травня 10, арк. 103 зв.

Скарга слуги київського ротмістра Станіслава Стужинського Яна Длужневського на Луцький міський уряд (лантвійта й радців) за те, що вони відмовилися видати роту на присягу й не наказали присягати луцькому пушкареві Костянтину, у якого Ян Длужневський не зміг забрати свій аркабуз, відданий пушкареві на ремонт. Без свідчення вижа – засвідчення сторонніми свідками.

№ 154 (7), травня 11, арк. 103 зв.-104.

Скарга піддячого Луцького костелу св. Трійці Томаша Хоєнського разом з ліщинським урядником Вацлавом Соколовським на Стецюту, клечанського мельника пані Звірової, який 10.05.1561 р. наїхав на дім ліщинського тивуна Романця, побивши його особисто.

№ 155 (8), травня 12, арк. 104-104 зв.

Скарга хорлупського урядника Григорія Олізаровського луцького й острозького владики Марка Жоравницького про втечу чотирьох хорлупських підданих, які заборгували олицьким євреям, підданам віленського воєводи. Втікачів виявили на Жидичинському ярмарку на день св. Миколи хорлупські піддані й донесли Г. Олізаровському, який послав своїх слуг упіймати збіглих селян. Упіймали одного з них і привели до монастирської в'язниці, але жидичинський архімандрит його випустив. Без свідчення вижа.

№ 156 (9), травня 13, арк. 104 зв.

Скарга луцького зем'янина Яна Павловича Жуковецького від себе й від своєї дружини Зофії Яцьківни Жуковецької на Яна Хрустицького, який 13.05.1561 р. наїхав на Жуковецький маєток, побивши шістьох двірських «паробков», захопивши 12 волів з плугами, двоє коней, сокири. Раніше, у 1559 р., також наїхав на маєток, відібравши волів з плугами, кобилу, одяг, сокири. Без свідчення вижа.

№ 157 (10), травня 16, арк. 105-105 зв.

Заява слуги кийвського воєводи, маршалка Волинської землі, володимирського старости кн. К. К. Острозького Василя Федоровича Гулевича про доручення князя ув'язатися в масток Борзобогатих Красенських як санкцію за неповернення 600 кіп грошей за наказом господаря видати їх з луцького мита. Пред'явлення на уряді записного листа Івана Олехновича Борзобогатого Красенського від 1.04.1561 р. про сплату 600 кіп грошей з луцького мита. *Свідчення в'язового вижа* про ув'язання в масток Красне – недопущення до ув'язання В. Ф. Гулевича матірню І. О. Борзобогатого Красенського. (див. № 150)

№ 158 (11), травня 18, арк. 106

Скарга Григорія Васильовича Чаплича на Мартина Ясеницького, який 13.05.1561 р. особисто наїхав на поле маєтку Понебіль, побивши підданих селян, які боронували поле. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень чотирьох селян.

№ 159 (12), травня 18, арк. 106 зв.-107.

Свідчення в'язового вижа на прохання кнг. Марини Іванової Федоровича Четвертинського нар. Киселівни про вручення господарських позовів кн. Матвію Василевичу Четвертинському за скаргою про наслання четвертинського в'язника на земельні угіддя маєтку Литоґоші, жнива вівса, оранку і сіянку поля, вибирання меду, викошення сіна тощо. Вручення позову слугою кнг. Марини Хоמוю з кн. Юрієм Свирським 05.05.1561 р. у Яровиці. Ув'язнення слуги Хоми кн. М. В. Четвертинським за звинуваченням у вбивстві його брата Івана.

№ 160 (13), травня 20, арк. 107-107 зв.

Скарга архимандрита жидичинського монастиря о. Іони на сина ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського Петра за наїзд на двір церковного маєтку Боголюбви, побиття боголюбського урядника Ігната, якого за шию очепивши, водили полем. *Свідчення в'язового вижа* – обведення збройного наїзду, огляд поранень урядника.

№ 161 (14), травня 20, арк. 107 зв.

Скарга жуківського урядника підскарбиної Богушової Себастьяна Костеновського на заріцьких підданих кнг. Беати Ілліної Острозької нар. Костелецької, які 15.05.1561 р. по дорозі з Билівського торгу, напали на жуківського міщанина Севастьяна, побивши його і ув'язнивши його наймита Максима з двома кіньми й возом у Сатиївському дворі.

№ 162 ([15]¹), травня 23, арк. 108.

Скарга луцького зем'янина Богдана Богдановича Колмовицького, слуги житомирського старости кн. Романа Сангушковича, на Семена й Дахна Михайловичів Перекальських, які 14.05.1561 р. напали на його княгининських підданих, котрі сіяли просо; побили урядника Валентія і десятьох підданих селян, відібравши у них сокири, мотики, серм'яги й шапки. Без свідчення вижа.

№ 163 ([16] 15), травня 23, арк. 108-108 зв.

Заява луцького зем'янина Івана Михайловича Гулевича про приятельську угоду з Герасимом Дахновичем щодо полагодження судової справи за судовим вироком віленського воєводи, земського маршалка, канцлера ВКЛ etc. Миколая Радивила, за яким (вироком) з І. В. Гулевича було стягнуто 105 кіп і 40 грошей і Г. Дахновича було ув'язано в 10,5 служби людей. Згідно з приятельською угодою І. В. Гулевич мав дати Г. Дахновичу 22 корови та 7 волів в обмін на закриття справи і розірвання судових документів.

---

¹ Нумерацію цього запису пропущено, відтак нумерація наступних записів за травень зсунута.

№ 164 ([17]16), травня 24, арк. 108 зв.-109 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання слуги черкаського й канівського старости кн. Михайла Вишневецького Станіслава Єзерського про вручення в'язових листів Щасному Гесинському – нагадувальний і заручний від Луцького замкового уряду. Вручення листів у Дублянах у дворі Щ. Гесинського 20.05.1561 р., неприйняття листів і побиття С. Єзерського.

№ 165 ([18] 17), травня 24, арк., 109 зв.-110.

Скарга Михайла Харлинського спільно з дружиною Ганною Богданівною кнж. Любецькою на вдову М. М. Свинюського кнж. Федору Федорівну Чорторійську, яка восени 1560 р. наслала свого блудівського урядника Михайла з підданими, котрі поорали границю і зіпсували копці, засіявши яринами поля. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поораного поля.

№ 166 ([19] 18), травня 25, арк. 110-111.

Зустрічна скарга блудівського урядника удови М. М. Свинюського кнж. Федори Федорівни Чорторійської Михайла на Михайла Харлинського, який зі своїми скорченськими підданими наїхав на земельні угіддя маєтку Блудів 22.05.1561 р., напавши на підданих селян, побивши їх та розігнавши з поля, відібравши плуги. Спір за Мутишівський (Мотишівський) острів. *Свідчення в'язового вижа* – огляд земельних угідь.

№ 167 ([20] 19), травня 27, арк. 111.

Скарга Петра і Федора Андрійовича Несвіцьких від імені свого батька Андрія Несвіцького і свого брата Василя на Івана та Степана Олехновичів Борзобогатих Красенських, які наказали своїм радомишльським селянам перекопати діброву і поорати поля їхнього маєтку Лаврово. *Свідчення в'язового вижа* – огляд земельних угідь.

№ 168 ([21] 20), травня 28, арк. 111 зв.-112.

Скарга кн. Матвія Васильовича Четвертинського 26.05.1561 р., де описуються пригоди боярина Івана Мицевича, який будучи у приятеля, випустив свою кобилу попастися, а кобила з поля забігла до двору П. Б. Загоровського до Лукова, після чого четвертинський урядник посилав трьох четвертинських бояр до лувківського урядника Семена Вересковського з проханням повернути кобилу, однак бояри дістали прочухана, а кобилу так і не повернули. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень, обсилання лувківського урядника.

№ 169 ([22]¹), травня 30, арк. 112 зв.-113 зв.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина луцького повіту Івана Перекладовського на свого брата Богдана щодо розподілу частини спадщини їхнього померлого брата Насона, а також щодо самостійного загосподарення земель і кривди підданим селянам. Визначення умов приятельського полагодження справи з боку Луцького замкового уряду і прийняття цих умов сторонами.

№ 170 ([23]²), травня [28-30], арк. 114

Засвідчення з боку Луцького замкового уряду судового засідання лавничого суду в справі про вбивство боярина кн. М. В. Четвертинського з Яровиці Івана Васьковича луцькими шевцями Мирутою Пілецьким і Васьком Дорошковичем та заборання князівських грошей, виручених після реалізації продукції на Жидичинському ярмарку.

---

¹ В оригіналі нумерацію пропущено.

² В оригіналі нумерацію пропущено.

№ 171 ([24] 23), травня 28, арк. 115.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Луцького повіту Дениса Богушевича Несвіцького на свого брата Ілляша Богушевича Несвіцького про правомірність тримання частини «отчизного» маєтку Несвіч. Присудження справи Д. Б. Несвіцькому за нестанням до суду брата (позваної сторони).

№ 172 ([25] 24), травня 28, арк. 115

Визнання господарського зем'янина Луцького повіту Богдана Княгининського про виплату свого боргу боярину черкаського і канівського старости кн. Михайла Вишневецького Василю Лукошці, отримання від нього назад своїх письмових зобов'язань. Заява на уряді і самого Лукошка про відсутність будь-яких претензій до Б. Княгининського.

№ 173 ([26] 25), травня 29, арк. 115 зв.

Розгляд судової справи за скаргуо зем'янки Луцького повіту Опранки Федорівни Іванової Павловича на свою свекруху Зиновію Мордвинівну Яцькову Жабокрицьку про виділення віна від першого свого чоловіка Василя Жабокрицького, записаного на 1/3 частини маєтку Жабокрики в сумі 400 кіп грошей, яку свекруха відмовлялася виділити. Відмова сторін від судового розгляду справи, яку мирно полагодили, заявивши на уряді про те, що 1-го липня свекруха оголосила про згоду ув'язати свою невістку в 1/3 маєтку Жабокрики, згідно з віновним листом свого сина, небіжчика Василя Жабокрицького.

№ 174 ([27] 26), травня 29, арк. 116-117.

Заява зем'янки Луцького повіту Уляни Іванівни Білостоцької про передачу прав власності на 1/3 маєтку Білий Сток і Городище своїм братам – Якову та Андрію Івановичам Колпитовським. Чоловік Уляни Іванівни Семен Білостоцький записав проти віна на 1/3 маєтку Білий Сток і Городище (100 кіп грошей) разом з нерухомим майном, бо він пішов з життя, не залишивши нащадків. Удова дарує «оправу» від чоловіка на третині маєтків Білий Сток і Городище на 100 кіп грошей своїм братам – Якову й Андрію Івановичам Колпитовським, які мають право володіти маєтками до сплати Білостоцькими 100 кіп грошей. Пред'явлення віновного листа на уряді. Передача віновного листа братам Колпитовським.

№ 175 ([26] 27), травня 29, арк. 117-117 зв.

Розгляд судової справи за позовом удови М. М. Свинюського кнж. Федори Федорівни Чорторійської на Зиновію Мордвинівну Яцькову Жабокрицьку у справі про насильницьке заволодіння двором і половиною маєтку Жабокрик – колишню купівлю М. М. Свинюського у сина Зиновії Мордвинівни Василя Жабокрицького, а також у справі про побиття її жабокрицького двірника, захоплення врожаю збіжжя. Судовий рок в Луцькому замку припав на великий піст 02.03.1561 р., але справа була перенесена урядом на пізніший час – по сьомій суботі, проте Федора Свинюська так і не стала до суду. Засвідчення відсутності на суді Федори Федорівни Свинюської кнж. Чорторійської.

№ 176 ([27] 28), травня 29, арк. 117 зв.-118.

Свідчення в'ядового вижа на прохання Гаврила Яновича Загоровського для засвідчення процедури ув'язання в «отчизные» маєтки (Загоровський двір, млини й гумна, бояр), які його мати поступила в держання їхньому опікуну Остафію Воловичу, маршалкові й писарю господарському, 26.05.1561 р. до Хорова до двора господарського маршалка П. Б. Загоровського. Засвідчення недопущення до ув'язання хоровським урядником П. Б. Загоровського Михайлом Несвіцьким. Опитування хоровського урядника. Обведення заподіяних збитків у дворі від хоровських і загасцьких підданих П. Б. Загоровського.

№ 177 ([28] 29), травня 30, арк. 118 зв.

Скарга луцьких зем'ян Івана та Андрія Юхновичів Кошок на Францишка Фальчевського про наїзд 15.05.1561 р. і зіпсування граничних знаків їхніх земельних володінь маєтку Жировичі з маєтками Ф. Фальчевського Колки й Рудники, власне розкопання 51 копця і зіпсування понад 40 стовбурів гранного дерева. *Свідчення в'язового вижа* – обведення земельних границь, розкопаних копців і дерев.

№ 178 ([29] 30), травня 30, арк. 118 зв.-119 зв.

Скарга луцького зем'янина Богдана Івановича Дрозденського на слуг, тивуна і двірних парубків його брата Яцька, які вчинили збройний наїзд 29.05.1561 р. у тому ж маєтку і дворі Дроздні на слуг і підданих Б. І. Дрозденського. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень і пошкоджень від наїзду, обсилання брата з припорученням винуватців.

№ 179 (1), червня 03, арк. 119 зв.-120.

Скарга луцького зем'янина Богдана Івановича Дрозденського на своїх братів – Яцька, Семена й Михайла Дрозденських про те, що вони віднімають у його підданих селян подворищні поля, наказуючи своїм підданам чинити шкоди. Зокрема, 22.05.1561 р. Семен Дрозденський наслав своїх селян переорати межу земельних угідь і зорати поля на гречку, які Богдан понад 10 років спокійно тримав. *Свідчення в'язового вижа* – огляд земельних угідь.

№ 180 (2), червня 03, арк. 120-120 зв.

Свідчення в'язового вижа про вручення нагадувального листа з Луцького замкового уряду на прохання зем'янина Луцького повіту Богдана Івановича Дроздовського (Дроздовського) за скаргою на луцького зем'янина Василя Вітонізького, який порушив угоду про викуплення маєтку Зубильне, заставленого батьком братів Дрозденських Петру Костюшковичу. В. Вітонізький був у ролі умоценого (уповноваженого) від Б. І. Дрозденського, коли 12.06.1560 р. упросив Вітонізького разом з братами Б. І. Дрозденського – Яцьком, Семеном і Михайлом викупляти маєток Зубильне в Петра Костюшковича, на що Б. І. Дрозденський видав «поручений» лист В. Вітонізькому. Проте В. Вітонізький досі не звітувався перед Б. І. Дрозденським про умови викуплення маєтку. Вручення нагадувального листа В. Вітонізькому слугою Б. І. Дрозденського Яцьком Дяком 02.06.1561 р. Відмова В. Вітонізького віддати листа та угоду про викуп маєтку через те, що це робиться з в'язовими вижами.

№ 181 (3), червня 04, арк. 120 зв.-121 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання зем'янки Луцького повіту Опранки Федорівни Сербінової Іванової Павловичової для вступу у володіння 1/3 маєтку Жабокрики за вівонним записом її чоловіка небіжчика Василя Жабокрицького і прийняття спадщини з рук своєї свекрухи Зиновії Мордвинівни Яцькової Жабокрицької. Розподіл маєтку Жабокрики 01.06.1561 р. за участю дільчих.

№ 182 (4), червня 04, арк. 121 зв.-122.

Скарга луцького зем'янина Яцька Івановича Русина на затурецьких підданих Василя Гулевича (бл. 10 осіб), які напали на Я. І. Русина, коли він ішов з міста до своєї домівки в Луцьку на Замості, побивши його особисто, а також його сина Стася, слугу Єремія, замостського урядника Якимця і двох підданих. Унаслідок нападу було відібрано цінну торбу з грошима й документами. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 183 (5), червня 04, арк. 122 зв.-123.

Зустрічна скарга луцького зем'янина Василя Федоровича Гулевича на Яцька Івановича Русина, який у п'яному стані напав на його затурецьких підданих, які в

Луцьку були на виконанні замкової повинності з упорядкування мостової городні, а потім напад удруге, коли вони ночували у своєму помешканні, відібравши особисті речі й одяг. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 184 (6), червня 04, арк. 123-123 зв.

Скарга шульжинського урядника кнг. Беати Костелецької удови кн. Іллі Костянтиновича Острозького Аврама Федоровича на колищинського урядника кн. К. К. Острозького etc., який поорав і засіяв вівсом землю маєтку Чернятин, переступивши границі володінь. *Свідчення в'язового вижа* – обведення поораного і засіяного поля.

№ 185 (7), червня 04, арк. 123 зв.-124.

Скарга шульжинського урядника кнг. Беати Костелецької удови кн. Іллі Костянтиновича Острозького Аврама Федоровича на кременецького старосту кн. Миколу Андрійовича Збарзького за порушення земельних володінь, поорання косківських полів його грицівськими підданими селянами. *Свідчення в'язового вижа* – обведення поораних полів.

№ 186 (8), червня 08, арк. 124-124 зв.

Скарга луцького зем'янина Михайла Федоровича Мишки Варковського 29.05.1561 р. на затурецького в'язника Василя Гулевича Сергія Созоновича і в'їта Глібка, які вигнали стадо свого пана на Серницьку землю, витравивши і витоптавши пашню. *Свідчення в'язового вижа* – обведення потравленого поля на 50 кіп пшениці.

№ 187 (9), червня 08, арк. 124 зв.-126.

Свідчення в'язового вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Дмитра Олехновича Козинського для засвідчення останньої волі і складання заповіту своєї дружини Огрефіни Іванівни кнж. Масальської. Пред'явлення заповіту на уряді. Вписання заповіту в замкові книги:

1561.06.06 Козин Луцького повіту. Заповіт Огрефіни Іванівни Козинської нар. кнж. Масальської. Поручення малолітніх дітей Івана і Федору в опіку чоловікові Дмитрові Козинському, 2/3 нерухмості – маєтки по матері кнг. Ганни (?) Корецької – Моквин, Тишиця, Терешів дітям, а 1/3 чоловікові Дмитру Козинському.

№ 188 (10), червня 10, арк. 126 зв.-127.

Скарга зем'янина Луцького повіту Івана Шелвовського на Францишка Фальчевського, який у червні 1561 р. наслав садовських підданих на лісові угіддя в Шелвові, які побили і пограбували п'ятьох шелвовських підданих, відібравши в них особисті речі й одяг; а також скарга на зіпсування маєткової границі і вирубання граней у деревах. *Свідчення в'язового вижа* – обведення границі, огляд поранень.

№ 189 (11), червня 10, арк. 127.

Скарга «децького», слуги володимирського підстарости Василя Гулевича Дмитра Івановича, на Степана Олехновича Борзобогатого Красенського та його зятя Івана Романовича Сенюту за побиття під час виконання службових обов'язків – при врученні «листу децького» (третього судового позову) від Володимирського замкового уряду, адресованого Івану Романовичу Сенюті, 07.06.1561 р. в Красному, в маєтку Олехновичів Борзобогатих Красенських. Відібрання суми грошей, з якими їхав купувати коней до Острога. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 190 (12), червня 10, арк. 127 зв.

Скарга баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського на Юхна Богдановича Лідуховського за побиття Ян Гружевського вкупі з Жуком і мельником Павлом підданими селянами В. Гулевича. Побиття сталося біля воріт підданого В. Гулевича Карпа, коли Ян Гружевський йшов до панського двору після обходу села

08.06.1561 р.; забрання в нього особистих речей – оксамитового мішка з копою грошей і срібним сегнетом на 6 золотників срібла. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 191 (13), червня 11, арк. 127 зв.-128.

Скарга баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського на Івана Петровича Калусовського за напад на підданого селянина В. Гулевича Зінця, якого роздягли і в одній сорочці, заваливши на землю, побили киями. Відібрання в нього 80 грошей. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 192 (14), червня 14, арк. 128.

Скарга від імені господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на луцького вїта І. Я. Борзобогатого Красенського про те, що він особисто 12.05.1561 р. на дорозі біля Перепарова напав на сімох горухівських підданих князя, коли вони їхали з Луцька, віднявши семеро коней і 14 кіп грошей, причому двох з цих селян невідомо куди запроторили. Без свідчення вижа.

№ 193 (15), червня 14, арк. 128-129.

Скарга зем'янина Луцького повіту Юхна Богдановича Лідуховського на баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського за те, що він спільно з товаришем Янком і баївськими підданими В. Гулевича, озброєні, напали на його баївський двір і, вломившись до сіней, побили урядника Пронця й слугу Станіслава. Також вони поранили кобилу, захопивши двох коней, яких Ю. Б. Лідуховський зайняв як невідомо чийх, коли вони паслися на його двірному полі. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 194 (16), червня 16, арк. 129-129 зв.

Скарга вишківського урядника Олександра Богдановича Семашка Андрія спільно з вишневецькими (вишневськими) підданими князя про побиття 13.06.1561 р. трьох з них огавчицьким в'язником Богдана Сосницького Дем'яном спільно з чотирма іншими селянами на вишневецькій землі О. Б. Семашка, коли вони ходили дерти лозину до панського земельного острова. Перелік пограбованих речей. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 195 (17), червня 17, арк. 129 зв.

Скарга преора Луцького кляштора ксьондза Северина на двох луцьких євреїв – Юду і Мордухая – на те, що вони порушили умови оренди ставу в костельному мастку Новий Став, згідно з якими (умовами) вони мали тримати став навпіл: половину ставу ксьондз, а половину – євреї. Проте вони розкопали греблю, спустили воду і вибрали всю рибу, а іншу поморили. *Свідчення в'язового вижа* – огляд спущеного ставу.

№ 196 (18), червня 17, арк. 129 зв.-130.

Скарга баївського урядника Василя Гулевича Яна Гружевського на Юхна та Івана Богдановичів Лідуховських за те, що вони насилають пастися свою двірну худобу на поля В. Гулевича, випасаючи і витоптуючи її. *Свідчення в'язового вижа* – огляд випасених і витоптаних худобою полів.

№ 197 (19), червня 18, арк. 130-130 зв.

Розгляд судової справи за скаргою і позовом зем'янки Луцького повіту Олени Киселівни Богданової Костошковичової Хоболтовської на свою сестру кнг. Марину Киселівну Иванову Четвертинську про те, що вона після смерті першого чоловіка Михайла Яковицького позичила у неї одяг – куничу шубу, італійське сукно, італійський жупан і три золотих червоних. Кнг. Марина Четвертинська не визнала свою провину і до присяги свою сестру не допустила. Винесення вироку на користь Олени Костошковичової Хоболтовської – сестра (обвинувачена сторона) має сплатити їй 10 кіп грошей за чотири тижні.

№ 198 (20), червня 18, арк. 130 зв.-131

Розгляд судової справи за позовом зем'янки Луцького повіту Любки Романової Білостоцької на зем'янина Луцького повіту Федора Гавриловича Воютинського про те, що він у 1559 і 1560 рр. виорював і засівав просом поле в маєтку Цевів, а також двічі викошував і вивозив сіножаті. За другою скаргою піддана Білостоцької позичила підданому Ф. Г. Воютинського Аросту (!) кобилу до плуга, яку він не повернув, а також випадки пограбування тетевчицьких підданих Любки Білостоцької. Ф.Г. Воютинський відмовився вчинити доменіальне судочинство над своїми підданими. Нестання Ф.Г. Воютинського до суду на цей судовий вирок. Присудження справи Любці Білостоцькій.

№ 199 (21), червня 18, арк. 131-132.

Заява зем'янина Пінського повіту Антонія Кузьминича Колбовича про заставу 2/3 виділеної частини «отчизного» маєтку Селецьк і Лопатське дворище в Сопчинську в Пінському повіті в 100 копах грошей своєму племіннику, господарському дворянину Богдану Івановичу Колбу Селецькому з потреби покриття давніх боргів. Вписання записного листу:

1561.06.20 Луцьк. Лист визнаний зем'янина Пінського повіту Антонія Кузьминича Колбовича про заставу 2/3 виділеної частини «отчизного» маєтку Селецьк і Лопатське дворище в Сопчинську в Пінському повіті в 100 копах грошей своєму племіннику, господарському дворянину Богдану Івановичу Колбу Селецькому до сплати суми.

№ 200 (22), червня 21, арк. 132-133.

Заява зем'янина Пінського повіту Антонія Кузьминича Колбовича про продаж 1/3 виділеної частини «отчизного» маєтку Селецьк і 1/3 Сопчинського дворища в Пінському повіті за 50 кіп грошей своєму племіннику, господарському дворянину Богдану Івановичу Колбу Селецькому. Вписання записного листу:

1561.06.20 Луцьк. Лист визнаний зем'янина Пінського повіту Антонія Кузьминича Колбовича про продаж 1/3 виділеної частини «отчизного» маєтку Селецьк і 1/3 Сопчинського дворища в Пінському повіті за 50 кіп грошей своєму племіннику, господарському дворянину Богдану Івановичу Колбу.

№ 201 (23), червня 21, арк. 133-133 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарських кухарів з Велицька Яна і Малія про вручення нагадувального листа ключнику, городничому, мостовничому і війту луцькому І. Я. Борзобогатому Красенському у справі про кривди і шкоди від велицького урядника І. Я. Борзобогатого Красенського, власне про виорання їхнього острова землі Запілля. Неприйняття листа і вигнання скаржників.

№ 202 (24), червня 21, арк. 133 зв.-134 зв.

Розгляд судової справи за позовом Василя Федоровича Гулевича на Івана Богдановича Лідуховського про побиття його баївського урядника Яна Гружевського. Присудження сплати штрафу за побиття Я. Гружевського І. Б. Лідуховському залежно від засвідчення Яном Гружевським свого шляхетства за місцем осілості у своєму повіті.

№ 203 (25), червня [15-16], арк. 134 зв. (в оригіналі число не вказано, між 21 і 26 червня, датування реконструйоване на підставі змісту запису) «на завтрее 15-го числа»

Розгляд судової справи за позовом слуги кн. В.-К. Острозького Романа Гойського на зем'янку Луцького повіту Марію Суринівну, удову Івана Турчиновича, у справі про неповернення коня, полотна та інших речей, які небіжчик Іван Турчинович позичив у кн. В.-К. Острозького, коли вони їхали до Києва. Нестання до суду позивача Романа Гойського за присутності відповідачки.

№ 204 (26), червня 26, арк. 135-137.

Заява слуги трокського воєводи, гетьмана ВКЛ etc. М.Ю. Радивиля Івана Тимофійовича про подання до Луцького замкового уряду і вписання до книг реєстру селянських збитків («реєстру шкод поделанных и людей отчизных розогнаня»), укладеного Іваном Тимофійовичем за наказом М.Ю. Радивиля за скаргою полонських селян на ключника, городничого, мостовничого і вїйта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського, через що селяни почали розходитися з маєтків – з маєтку М.Ю. Радивиля Полонне і маєтків Оздова, Чарукова, Коршова, орендованих в І. Я. Борзобогатого Красенського. Засвідчення на уряді цього реєстру полонськими боярами М.Ю. Радивиля Іваном Гарабурдою та Іваном Балдою.

№ 205 (27), червня 26, арк. 137-138 зв.

Скарга зем'янки Луцького повіту Олени Федорівни Ілляшової Несвіцької на Януша Прокоповича Угриновського, який, заручивши її дочку Богдану, позичив у Несвіцьких 300 кіп грошей під заставу свого маєтку Угринів за умови тримати заставлений маєток до весілля. Проте Я. П. Угриновський порушив умову і вигнав Олену Несвіцьку зі свого маєтку, після чого з маєтку зникли особисті речі і коштовності Олени Несвіцької. *Свідчення в'ядового вижа* – вручення Я. П. Угриновському Оленою Несвіцькою нагадувального листа. Угриновський не забороняв потенційній тещі «мешкати в своєму маєтку, проте обурився з приводу пред'явлення» йому урядового листа. Засвідчення вижем хворобливого стану нареченої Я. П. Угриновського Маруші (вище названої Богданою!), нібито побитої нареченим.

№ 206 (28), червня 27, арк. 138 зв.-139.

Скарга ярославицького урядника земської підскарбиної Богушової Федора Григоровича на луцьких євреїв, яким він заставив шубу за 5 кіп грошей. Шуба була в заставі у Федора Григоровича від іншого слуги підскарбиної Богушової Романа Московитина. Після смерті цього слуги підскарбина Богушова зажадала повернення шуби від Федора Григоровича, проте луцький єврей Аврам Хамко, отримавши від Федора Григоровича заставні 5,5 кіп грошей, шубу не повернув.

№ 207 (29), червня 27, арк. 139.

Скарга зем'янина Луцького повіту Федора Гавриловича Воютинського на скоречського (зі Скорча) урядника Миколи Харлинського Павла, який напав на урядника Левка і на чотирьох підданих селян Воютинського. Селяни орали землю, випрошену Ф. Г. Воютинським у кнг. Коширської на пар («на паренину»).

№ 208 (30), червня 28, арк. 139 зв.-140 зв.

Скарга слуги київського воєводи, маршалка Волинської землі і володимирського старости кн. К. К. Острозького Василя Пархомовича на тереманського урядника луцького і острозького нареченого владика Марка Жоравницького Петра. М. Жоравницький вигнав В. Пархомовича з церковного маєтку Німецьке, яке В. Пархомович осадив власним коштом і тримав 20 років за попередніх луцько-острозьких владик. В. Пархомович хотів служити М. Жоравницькому з маєтку Німецьке, проте М. Жоравницький вирішив надати цей маєток своєму тереманському уряднику Петру, дозволивши В. Пархомовичу вивезти свої речі. В. Пархомович у пошуках нового пана, звернувся за захистом до кн. К. К. Острозького. Проте В. Пархомович на Вербному тижні перед Великоднем був побитий у Княгинині тереманським урядником М. Жоравницького Петром після того, як ним було пограбовано його дім та викрадено скрині з речами, документами та грошима.

№ 209 (31), червня 29, арк. 140 зв.-141. стання

Заява Яна Якубовича Монтовта про втрату його золотого персня-печатки (сигнета) з трискладовим гербом: топором, лососем і трьома врубами, застерігаючи недійсність документів з цією печаткою та без його власного підпису.

№ 210 (32), червня 29, арк. 141-141 зв.

Скарга слуги Яна Якубовича Монтовта Богдана Ожога Андрійовича Безволицького на Івана Филиповича Барана, який в 1560 р. посадив його в Луцьку у в'язницю на шість тижнів за звинуваченням у крадіжці, забравши з його помешкання (з господи Яловицьких за Глушцем). Пред'явлення Богданом Ожогом реєстру збитків. Вписання реєстру збитків до замкової книги (сукно, одяг, зброя, гроші).

№ 211 (33), червня 30, арк. 141 зв.-142 зв.

Скарга торчинського старости Андрія Холстовського на слугу Фронцишка Фальчевського Петра Мунчинського, який на день св. Івана 24.07.1561 р., повертаючися з торчинського ярмарку, напав і побив торчинських міщан. *Свідчення господарського дворянина* Яна Жуковецького, наданого на всі справи луцькому біскупу Яну Андрушевичу – огляд поранень (замість в'язового вижа).

№ 212 (34), червня 30, арк. 142 зв.-143.

Скарга зем'янина Луцького повіту Степана Сербина на підданого селянина Фронцишка Фальчевського Оксентія, який 31.05.1561 р. перекопав змуцькі «чертежи» скаржника, побивши самого Сербина та його слугу, коли Сербин звернувся з вимогою покинути власну землю. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 213 (35)¹, липня 03, арк. 143-143 зв.

Скарга зем'ян Луцького повіту Остафія, Андрія Коровайовичів Селецьких та їхньої невістки Михайлової на підліських підданих кн. Матвія Четвертинського, кн. Василя і кн. Марка Солтановичів Сокольських, Василя Семашка за те, що вони минулої осені самовільно засіяли житом їхні поля. *Свідчення в'язового вижа* – огляд полів, посіяних житом.

№ 214 (1), липня 03, арк. 143 зв.-144.

Скарга зем'янина Луцького повіту Остафія Коровая на селецьких підданих кременецької старостиної Софії Петрової Семашківни (нар. Боговитинівни), які 25.05.1561 р. напали на двір Остафія Коровая, а потім зайнялися вирубкою лісу. *Свідчення в'язового вижа* – огляд будинку та вирубки лісу.

№ 215 (2), липня 03, арк. 145.

Скарга луцького єврея Януша Левоновича на каплана замкового костелу ксьондза Петра, який 03.07.1561 р. напав на єврея та побив його в «аптекарки», куди євреї зайшов випити пива.

№ 216 (3), липня 04, арк. 145-145 зв.

Скарга зем'ян Кременецького повіту Горяїна і Фалелія Бережецьких на зем'янина Луцького повіту Богдана Васильовича Батковського за те, що він 23.06.1561 р. напав на них зі слугами в Кокорівській корчмі, коли вони їхали на «рок зложоний» (судове засідання), складений від кременецького городничого і мостовничого Богдана Лосятинського у справі про стягнення («грабеж») з дунаївських господарських підданих, здійсненого братом Бережецьких Савою. Перелік пограбованого під час бійки з Б. В. Батковським. Скарга продубльована з кременецьких замкових книг. Без в'язового вижа.

---

¹ Помилка нумерації в оригіналі (ймовірно, зроблена ревізорами у XVIII ст.)

№ 217 (4), липня 06, арк. 145 зв-146.

Скарга кнг. Марини Киселівни Іванової Четвертинської на Василеву Семашківну, яка 05.07.1561 р., наславши свого урядника Андрія Малиновського спільно з підірзкими і литогошськими підданими на двірську пашню в її мастку Литогощ під час жнив. А урядник Семашківни А. Малиновський, збіжжя пожавши, відвіз його до своєї пані. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд пожатої пашні.

№ 218 (5), липня 07, арк. 146-146 зв.

Зустрічна скарга Олені Карпівни Василевої Михайловича Семашкової на кнг. Марину Киселівну Іванову Четвертинську (див. № 216 (4) від 06.07), яка особисто зі слугами наїхала на двірні поля її Литогошського мастку, побивши під час жнив її слугу Андрія Малиновського, який був «приставом» при жнивах, та, крім нього, іще її підірзких та литогошських селян, позабиравши в них одяг, коней з возами і пожате жито. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень А. Малиновського.

№ 219 (6), липня 07, арк. 147-147 зв.

Скарга луцького мішанина Івана Андросовича від себе і від свого зятя Данила, якого 07.07.1561 р. було побито, коли він йшов забирати коня, узятого за міські податки у священика Дмитрівської церкви і заставленої І. Андросовичу у двох копах грошей. Побиття сталося через те, що писар луцького й острозького владики Марка Жоравницького Григорій Слущкий наказав своїм слугам наздогнати Данила, які його й побили, забравши коштовні речі. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 220 (7), липня 08, арк. 147 зв.-148.

Скарга зем'янина Луцького повіту Дахна Андрійовича Мокренського на Яська Ясеницького (Ясениницького), який наслав на його масток Кривичі свого урядника Яцька Гляда з іншими слугами, побивши слугу Андрія та двірну челядь, погромивши хату та город перед хатою. Перелік пограбованих речей. Скарга на ув'язнення в Кривичах його челядниць («дворнички») Наталки, яка служила в його домі. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд погромленої хати й городу у дворі. Вручення заручного та нагадувального листа Яську Ясеницькому про збитки і про ув'язнену «жонку»-челядницю.

№ 221 (8), липня 09, арк. 148-148 зв.

Скарга зем'ян Луцького повіту братів Яцька, Семена та Михайла Івановичів Дрозденських на свого брата Богдана Дрозденського, який за їх відсутності в мастку, наслав «плуги свої селские» на їхні неподілені двірні поля в Дрозднях, виоравши більше половини земель: як поля підданих селян, так і двірні поля, порушивши межі всупереч намаганню братів вчинити розподіл мастку.

№ 222 (9), липня 10, арк. 148 зв.-149.

Скарга зем'ян Луцького повіту братів Івана, Марка й Олехна Гавриловичів Холоневських на Михайла Мишку Варковського, який 05.07.1561 р. наслав свого бородчицького урядника Мишка разом з бородчицькими селянами на землю Холоневського мастку – на сіножаті, що раніше, за батька М. Мишки Варковського, після межування відійшли до Холоневських. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд покошених сіножатей, опитування у М. Мишки Варковського причини заповідяних шкод.

№ 223 (10), липня 10, арк. 149 зв.-150 зв.

Заява про приятельське полагодження справи між Оленою Михайлівною Кирдійовича Мнішинського спільно з чоловіком Ярошем Безсекирським та Іваном Кирдійовичем Мнішинським, зокрема в справі про видачу віна й виправи І. Кирдійовичем Мнішинським Олені Михайлівні Кирдійовича Мнішинській, яка отримала в держання масток Чудницю в рахунок віна вартістю в 129 кіп грошей. Вписання записного листа:

1560.01.03 Кузьмин. Лист Олени Михайлівни Кирдійовича Мнішинської та її чоловіка Яроша Безсекирського, адресований Івану Кирдєсвичу Мнішинському про поладження взаємних претензій, зокрема отримання від Івана Кирдійовича Мнішинського маєтку Чудниця в рахунок видачі віна й виправи.

№ 224 (11), липня 11, арк. 150 зв.-151 зв.

Заява господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького про вручення 08.07.1561 р. господарських заручних листів у справі вірменського священника Вартика про зазіхання на земельні ґрунти вірменської церкви села Цепорів від сусідів-землевласників. Листи вручені: 1-ий власникам маєтку Баїв (Василію Гулевичу) та 2-ий панам Привередовським і Лідуховським у присутності в'язового вижа Луцького замкового уряду. Скарга цепорівських селян, прийнята дворянином І. Б. Несвіцьком 10 липня про викошення сіножатей байвськими підданими Василя Гулевича. *Свідчення в'язового вижа* – обсилання байвських селян, які косили сіножаті села Цепорів та обведення викошених сіножатей.

№ 225 (12), липня 12, арк. 151 зв.-152.

Заява зем'янина Луцького повіту Януша Прокоповича Угриновського про порушення межування земельних угідь між його маєтком Угринів та маєтком панів Білостоцьких Городище, яке було недавно проведене за судовим вироком Луцького замкового суду 06.07.1561 р., але не докінчене з боку панів Білостоцьких, які покинули межування границь. Опис границі земельного острова. Продовження Білостоцькими використання угідь заміненого ґрунту. Без вижа.

№ 226 (13) липня 13, арк. 152-152 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Михайла Сватковича Хрінницького на кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського про наслання перемильського урядника Юрка з селянами на сіножаті його маєтку Товпижин. *Свідчення в'язового вижа* – обведення викошених сіножатей, обсилання перемильського урядника Юрка.

№ 227 (14), липня 13, арк. 152 зв.-153.

Свідчення в'язового вижа на прохання зем'янки Луцького повіту Серафимової Ольговецької про несплату у визначений час Михном Ощовським позичених у Ольговецької 10 кіп грошей згідно з записним листом. Ольговецька двічі 4-го і 11-го липня безрезультатно їздила з вижем і сторонніми свідками до Ощова по гроші.

№ 228 (15), липня 14, арк. 153 зв.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на Ілляша Олехновича Борзобогатого, який 13.07.1561 р. на дорозі між Красним і Перекалями напав на шістьох яблунівських підданих князя, коли вони везли чиншові гроші (20 кіп грошей) до князя, побили їх, відібравши зброю й одяг. Без свідчення вижа.

№ 229 (16), липня 15, арк. 153 зв.-154.

Свідчення в'язового вижа на прохання кн. Дмитра Олександровича Буремльського про вручення судового позову («листа отвороного») віленського воеводи, канцлера ВКЛ etc. Миколая Радивиля, адресованого Федорі Михайловій Свинюській кнж. Чорторійській у справі про спадок кн. Льва Буремльського – зброю і стадо, які відійшли спадком до кн. Д. Буремльського після смерті Михайла Свинюського. Вручення позову 13.07.1561 р. у Блудові слугою кн. Д. О. Буремльського Богданом Мотовилом з призначенням судового року на день св. Миколи зимового у Вільно. Федора Свинюська відмовилася повернути лист М. Радивиля під тим приводом, що він був писаний на мабамі писарем віленського воеводи Матисом, який раніше писати нібито не вмів.

№ 230 (17), липня 15, арк. 154-154 зв.

Свідчення в'рядового вижа на прохання кн. Дмитра Олександровича Буремльського про вручення судових господарських позовів зем'янам Луцького повіту Петру і Тихну Хом'якам у справі про забрання коштовностей після смерті їхньої сестри Ждани Федорівни Михайлової Войсецької. Вручення позовів 14.07.1561 р. у Сморгдві слугою кн. Д. О. Буремльського Богданом Мотовилом з призначенням судового року на день св. Миколи зимового у Вільно.

№ 231 (18), липня 16, арк. 154 зв.-155.

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського на Гаврила Гулевича, який захопив і засіяв своїм збіжжям поля й сіножаті з частини Серників, яку успадкував М. Мишка Варковський після смерті свого зятя Михайла Гулевича – брата Гаврила Гулевича. *Свідчення в'рядового вижа* – огляд порушених границь, заповідання сіножатей Гаврилу Гулевичу з в'рядовим (нагадувальним?) листом.

№ 232 (19), липня 16, арк. 155-155 зв.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на Ілляша Олехновича Борзобогатого, який 15.07.1561 р. зі слугами напав на дорозі неподалік Галичан на князівські підводи та його підданих з одягом, винами і кухонним начинням.

№ 233 (20), липня 17, арк. 155 зв.-156.

Заява луцького й острозького нареченого владики Михайла Васильовича Жоравницького про недопущення Федори Федорівни Михайлової Свинюської (кнж. Чорторийської) описати зброю Свинюського замку згідно з приятельською угодою. *Свідчення в'рядового вижа*.

№ 234 (21), липня 17, арк. 156-157.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на милянського в'рядника, ковельського в'рядника, ковельських бояр, міщан і всю Ковельську волость за те, що вони чисельністю в 3 тис. осіб 12.07.1561 р. здійснили напад на коширські землі його підданих, коли вони були на жнивях. Було пограбовано нажатє жито, одяг, а решту пашні витоптано. 14-го липня здійснили повторний збройний наїзд, захопивши жито й напавши на село Залісся, ганяючися за людьми городами, грабували харчі в хатах тощо. *Свідчення в'рядового вижа* – огляд наслідків збройного наїзду на село Залісся.

№ 235 (22), липня 18, арк. 157.

Скарга зем'янина Луцького повіту Олехна Білостоцького на Любку Романову Білостоцьку та її сина Яцька, які силоміць вигнали його женців, що жали пашню на орендованому в городищенського попа церковному полі, зібравши врожай на свою користь. *Свідчення в'рядового вижа* – огляд церковного поля, опитування городищенського попа.

№ 236 (23), липня 18, арк. 157 зв.

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського на Гаврила Гулевича, який захопив і засіяв своїм збіжжям поля й сіножаті з частини Серників, яку успадкував М. Мишка Варковський після смерті свого зятя Михайла Гулевича – брата Гаврила Гулевича. *Свідчення в'рядового вижа* – огляд порушених границь, заповідання сіножатей Гаврилу Гулевичу з в'рядовим листом. (Дослівне повторення запису № 231 від 16 липня).

№ 237 (24), липня 19, арк. 158

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на Ілляша Олехновича Борзобогатого, який 18.07.1561 р. на дорозі неподалік Галичан напав на його слуг, які переганяли коней з Горохова до Перемиля,

побивши цих слуг, захопивши 22 валаха. *Свідчення в'язового вижа* – огляд чотирьох поранених слуг.

№ 238 (25), липня 19, арк. 158-158 зв.

Заява господарського дворянина Ілляша Богусевича Несвіцького про повернення 13.07.1561 р. позову віленського воєводи, канцлера ВКЛ etc. Миколая Радивиля в руки позивача – кн. Дмитра Буремльського від позваної сторони – Федори Михайлової Свинюської (кнж. Чорторійської). Позов у справі про спадок князя Льва Буремльського – зброю і стадо, які відійшли спадком до кн. Д. Буремльського після смерті Михайла Свинюського (див. запис № 16 від 15 липня арк. 153 зв.-154). Неприйняття позову кнж. Буремльською за відсутності кн. Д. Буремльського.

№ 239 (26), липня 19, арк. 158 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання зем'янки Луцького повіту Любки Романової Білостоцької на процедурі ув'язання 16.07.1561 р. в маєтку Гаврила Федоровича Воютинського Цевів в господарство підданого селянина Ярмоли Борщика з родиною згідно з судовим вирокм Луцького замкового суду, який було оцінено в еквіваленті 11 кіп і 20 грошей. У цей час Г. Ф. Воютинський перебував на війні у Лівонії.

№ 240 (27), липня 20, арк. 159

Скарга сатиївського урядника Беати Костелецької Криштофа Дембінського на дубенського урядника кн. К. К. Острозького etc. Гнівоша Вороновича про те, що він з дубенськими підданими і рачковським отаманом 19.07.1561 р. здійснив наїзд на Сатіїв, захопивши чималу череду худоби; крім того, нападники упіймали боярина Беати Костелецької Фурса Ростопчу, відібравши у нього 10 кіп грошей, які він відвозив до своєї пані.

№ 241 (28), липня 20, арк. 159-159 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Микити Федоровича Сербина на берестського урядника кременецького старости кн. Миколи Збарзького та його дружини Ганни Деспотівни Станіслава про те, що 16.07.1561 р. він наїхав на трьох хорохоринських селян, які косили траву на хорохоринських сіножатях, обібравши їх, захопивши в полон і ув'язнивши у Берестську. *Свідчення в'язового вижа* – опитування берестського урядника, огляд ув'язнених селян М. Ф. Сербина.

№ 242 (29), липня 20, арк. 159 зв.

Скарга кременецького старостича Герасима Дахновича на Григорія Єла Букоємського про те, що 16.06.1561 р. його слуга Стасель напав на його війницького боярина Олексія Петровича і підданого селянина Маська Омельковича, побив їх, відібравши коней, одяг, сокири і гроші. Без свідчення вижа.

№ 243 (30), липня 20, арк. 160.

Свідчення в'язового вижа на прохання Януша Прокоповича Угриновського про вручення урядового нагадувального листа Олені Федорівні Ілляшовій Несвіцькій у справі про передачу їй до схову своїх листів, привілеїв і «святостей», які вона взяла з собою, виїхавши з Угринова. Вручення урядового листа 18.07.1561 р. слугою Я. П. Угриновського у Несвічі, відповідь Олені Несвіцької.

№ 244 (31), липня 20, арк. 160-161 зв.

Скарга мстишинського урядника кн. Олександра Федоровича Чорторійського Янка Жанецького на Ілляша Борзобогатого Красенського, який 19.07.1561 р. з загоном слуг наїхав на поле, коли мстишинські, полгановські і колнятицькі піддані князя толокою жали серпами жито і пшеницю за Колнятицьким гаєм; зігнав селян з поля, не допустивши до жив. А потім повторно напавши на селян озброєним загоном слуг, коли вони поверталися до Мстишинського двору, захопив їх у полон і допровадив до Красного з усіма речами. Крім того, оскаржується подальше полонування на дорогах за

мстишинським урядником Янком Жанецьким, коли він намагався доїхати до Луцького замкового уряду і об'явити про збройний наїзд. *Свідчення в'язового вижа* – обсилання Олехновичів Борзобогатих слугою кн. О. Ф. Чорторийського Лазарем Смолкою. Відповідь Івана Борзобогатого про причину наїзду на спірну землю. Огляд пашні під Колнятицькими гаєм, де відбулося побиття і захоплення селян. Огляд поранень побитих селян.

№ 245 (32), липня 20, арк. 161 зв.-163.

Заява зем'янки Володимирського повіту Тетяни Григорівни Іванової Калусовської нар. Привередовської про вписання дарчої своєму чоловікові Івану Петровичу Калусовському на віно сумою в 70 кіп грошей, яке вона мала від першого чоловіка Гнівоша Гурковича (Гурка). Вписання дарчої (віновного листа). Прохання про видачу випису для чоловіка:

1561.07.17 Луцьк. Віновний запис Тетяни Григорівни Іванової Калусовської нар. Привередовської про вписання дарчої своєму чоловікові Івану Петровичу Калусовському на віно сумою в 70 кіп грошей, яке вона мала від першого чоловіка Гнівоша Гурковича (Гурка).

№ 246 (33), липня 22, арк. 163-164.

Свідчення в'язового вижа на прохання володимирського городничого Михайла Козинського про ув'язання в церковне володіння Десятину. Ув'язання 22.07.1561 р. слугою володимирського і берестейського владика Йосифа М. Козинського в маєток Десятину: в чотирьох подворищних селян і п'ятого підсусідка. Вписання реєстру маєтку Десятини. Оголошення року попередньому державці Десятин боярину Кузьмі про звільнення маєтку протягом чотирьох тижнів за листом владика.

№ 247 (34), липня 23, арк. 164-164 зв.

Скарга Софії Боговитинівни Петрової Михайловича Семашкової на кременецьких свреїв Щасного Левона та інших, які 27.06.1561 р. в маєтку Ярофія Гойського Почасві затримали п'ять возів з сілля п'ятьох брохівських селян підданих Софії Семашкової попри те, що селяни вже сплатили мито кременецькому митнику Федору після обміну в Залозцях свого жита на сіль. Кременецький староста кн. Микола Збараський склав судовий рок за скаргою Софії Семашкової, але, уникнувши судового рішення на суді після спору сторін, наказав передати вози з сілля на Кременецький замок.

№ 248 (35), липня 23, арк. 164 зв.-165.

Скарга чернчегородського державці Фронцишка Фальчевського на господарського зем'янина Івана Шелвовського, який 21.07.1561 р. наїхав на його двох кошевських підданих – Івашка Ілляшевича та Андрійця Наумовича, які цілий день косили траву в його маєтку Садовську, побивши і захопивши коней з возами, одяг і коси. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 249 (36), липня 25, арк. 165.

Скарга Миколи Дубровського на кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського, який наслав свого перемильського урядника Юрка з слугами і боярами на земельний ґрунт маєтку Зборошов, побивши його підданих селян і захопивши в полон одного з них – Андрушка Білика.

№ 250 (37), липня 27, арк. 165 зв.-166.

Скарга зем'янина Луцького повіту Василя Гулевича на своїх сусідів і родичів – зем'ян Баївських за порушення межі і потраву вівса на полі вісьма волами Яцька Русина. *Свідчення в'язового вижа* – обведення потравленого поля, затримання волів Яцька Русина; вчинення справедливості на місці потрави між сторонами з присудженням відшкодування за потраву вівса та поверненням затриманих волів Яцька Русина, які

наступного дня знову паслися на вівсяному полі і знову були затримані урядником Василя Гулевича.

№ 251 (38), липня 28, арк. 166-166 зв.

Скарга зем'ян Луцького повіту Микити і Василя Яцьковичів та їхньої матері Настасії на мстишинського урядника кн. Олександра Федоровича Чорторійського Яна Коженецького, який 19.07.1561 р. наслав полгановського боярина Лазара Смолку, колятицького отамана Федця Купку на маєток Юшковець, де вони з селянами пожали пшеницю та відвезли врожай до мстишинського двору кн. О.Ф. Чорторійського. *Свідчення в'ядового вижа* – обведення земельного ґрунту під Колнятицьким гаєм.

№ 252 (39), липня 31, арк. 166 зв.-167.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарського зем'янина Миколи Дубровського та його дружини Ждани у справі про повернення підданих селян, які переселилися з маєтку М. Дубровського Мокович до маєтків Петра Кирдія Мильського Киселин і Твердинь. Слуга М. Дубровського Мацей Линевський з урядовим вижем просив у киселинського в'ядаря Кирдія Мильського панського вижа. Застання п'ятох збіглих селян Мацесом Линевським та припоручення їх у киселинського урядника на Луцький і Володимирський замок.

№ 253 (1), серпня 02, арк. 167-167 зв.

Скарга господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського на Івана Олехновича Борзобогатого Красенського, який зі слугами 31.07.1561 р. напав під селом Смолів на «стадников», захопивши стадо чисельністю в 53 кобили, 30 жеребців, побивши смолевських селян, також захопивши 130 волів, закуплених князем, 40 волів з череди смолевських селян, 30 корів та підтілків; при цьому розігнали пастухів. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень стадників.

№ 254 (2), серпня 09, арк. 167 зв.-168.

Скарга берестецького урядника белзького старости Миколая Гнезненського Валентого Вітвинського на вербівського урядника Михайла Єла Малинського Федора Чарневського, який 03.08.1561 р. напав на підданого белзького старости, берестецького сврея Марка Абрамовича та відібрав у нього сукно на 70 кіп грошей, яке він віз продавати на ярмарок до Дубна. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 255 (3), серпня 10, арк. 168.

Скарга четвертинського урядника кн. Матвія Васильовича Четвертинського Мартина Тархальського на кнг. Марину Киселівну Іванову Четвертинську за потрапу дворних сіножатей і підданих селян на 150 возів сіна. Обсилання кнг. Марини Четвертинської та її відмова вислати на пашню і сіножаті своїх слуг.

№ 256 (4), серпня 10, арк. 168 зв.-169.

Скарга кнг. Настасії Юріївни Кузьминої Заславської (Жеславської) нар. Гольшанської на господарського цільника Волинської землі Івана Олехновича Борзобогатого [Красенського] про те, що після здавання в оренду заславської митної комори кнг. Н. Заславській Борзобогатий стягував повторне мито з острозьких і інших купців у Луцьку й Кременці по тому, як ці купці сплачували мито в заславській митній коморі. *Свідчення в'ядового вижа* – вручення слугою кнг. Н. Заславської Яцьком Мацевичем у Луцьку, у вїтївському домі, листа від кнг. Н. Заславської з претензією про повторне стягнення мита в купців, які сплачували мито в заславській митній коморі. Відповідь господарського цільника.

№ 257 (5), серпня 11, арк. 169-169 зв.

Скарга ровенського урядника кнг. Беати Ілліної Острозької нар. Костелецької Григорія Сокоора на слугу мозирського підстарости Михайла Мишки [Варковського] Яна Зеленського, який 10.08.1561 р., упросивши в дружини Григорія Сокоора просушити свій

одяг у Ровенському замку, виніс скриню з великою сурою грошей, яка була приручена, відідравши печаті на скрині, побивши при цьому сторожа й утік з міста. *Свідчення в'язового вижа* – обведення гвалту, опитування свідків і потерпілих.

№ 258 (6), серпня 13, арк. 170.

Скарга господарського дворянина Івана [Яцьковича] Борзобогатого на піддячого луцького костелу св. Трійці Томаша Хоєнського про те, що всупереч намаганням вчинити згідно з сусідським звичаєм (загнавши череду з костельного мастку Лучиці до загороди топольського боярина Тишини, яка (череда) потравила двірні сіножаті в селі Тополя), ксьондз Т. Хоєнський учинив збройний наїзд на боярина, забравши худобу і побивши його. *Свідчення в'язового вижа* – огляд витравлених сіножатей та огляд поранень топольського боярина Тишини.

№ 259 (7), серпня 13, арк. 170-170 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Івана Матвійовича Єловича Букоємського та його зятя Дмитра Долматовича на пана Єловича про те, що 10.08.1561 р. він, наїхавши силоміць на пашню, вивіз нажаті збіжжя: 180 кіп жита і 160 кіп пшениці. *Свідчення в'язового вижа* – огляд з поля зібраного жита на полях букоємських.

№ 260 (8), серпня 13, арк. 171-171 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Богдана Крижановця Жуковецького від себе і від своєї родини: матері Софії (Зофії), вітчима Яна і брата Богуфала на чернечгородського державцю Фронцишка Фальчевського про те, що він позабирав їхні поля, покосив сіножаті та оселю свою забудував. Зокрема, про напад 12.08.1561 р. на Жуковецькій греблі на Богдана Крижановця жуковецьких підданих Фальчевського. А також про те, що 02.08.1561 р. за його наказом вивели двох підданих та осадили їх там само в Жуківцях, у підданстві Фальчевського, побивши при цьому матір скаржника Софію. *Свідчення в'язового вижа* – огляд покосених сіножатей, забудови Ф. Фальчевського, двох викочених дворич та поранень скаржників.

№ 261 (9), серпня 17, арк. 171 зв-172.

Заява господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького спільно з шафарем господарського митника й орендаря корчом і солодовень м. Луцька Єська Шломича євреєм Перцем про неодноразове пред'явлення господарського листа у справі про корчемні доми м. Луцька, які перебували під присудом луцького біскупа, піддячому і преору Луцького костелу з вимогою припинити варити пиво й ситити меду. На виконання господарського наказу дворянин І.Б. Несвіцький у присутності двох в'язових вижив (від луцького ключника й підстарости) позамикав і позапечатував плебанські корчемні доми (броварні) з метою заборонити варити пиво й ситити мед. Проте наступного дня піддячий з іншими вікаріями Луцького костелу повідбивали замки й позривали печатки на костельних броварнях, продовживши варити пиво й ситити мед. *Свідчення в'язового вижа* – засвідчення дій господарського дворянина І.Б. Несвіцького по замиканню й запечатуванню костельних броварень та порушення заборони з боку вікаріїв Луцького костелу.

№ 262 (10), серпня 19, арк. 172-172 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання зем'ян Луцького повіту Івана Матвійовича Єловича спільно з зятем Дмитром Долматовичем про вручення заручного листа Семену Єловичу щодо загрози здоров'ю та приповідання його брата Андрія Стасевича. Вручення заручного листа 17.08.1561 р. І. М. Єловичем разом із зятем Дмитром Долматовичем

№ 263 (11), серпня 19, арк. 172 зв.-173.

Заява зем'ян Луцького повіту Василя Дривинського і Степана Мировицького про передачу в управління своїх спадкових частин мастку Баїв Василю Федоровичу

Гулевичу. Ці частини маєтків відійшли до них спадком за дружинами Марією і Настасією після смерті їхнього батька Івана Богдановича Лідуховського.

№ 264 (12), серпня 25, арк. 173.

Скарга іванчицького урядника кн. Януша Олександровича Порицького Яна Оришевського на гуляницьких бояр – синів Юнка й Федора, які в нетверезому стані, перестрівши іванчицьких підданих селян князя Єремійця й Івана з їхніми парубками, побили їх, відібравши в них чотирьох коней з возами і з сіном.

№ 265 (13), серпня 25, арк. 173 зв.-174.

Скарга боярині кн. Івана Федоровича Чорторійського Марини Вигуриної на чаруківського дяка Ієва, підданого пана Яцька, який 21.08.1561 р. викосив 20 возів сіна. А 24.08.1561 р. чаруківський підданий пана Яцька Пазик забрав у підданого селянина Марини Вигуриної сіно в копицях. Обсилання Мариною Вигуриною своїм вигуринським урядником Мартином Марії Іванівни Яцькової Борзобогатої про причину наїздів її чаруківських селян.

№ 266 (14), серпня 27, арк. 174-174 зв.

Скарга зем'янина Володимирського повіту Івана Петровича Калусовського на намісника володимирського городничого й підстарости М.Т. Козинського Томаса Подоського, який зі своїми помічниками на дорозі у Володимирі напали на нього й побили, забравши коня та інші речі. І.П. Калусовський оскаржив своє побиття господарському дворянину кн. Михайлу Масальському, а також володимирському війту, який, записавши скаргу до володимирських міських книг, випис І.П. Калусовському не видав. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень І.П. Калусовського та його слуги Мартина.

№ 267 (15), серпня 27, арк. 174 зв.-176.

Скарга нареченого владики луцького й острозького Марка Васильовича Жоравницького на дерманського ігумена Федора, який 25.08.1561 р. спільно зі слугами й підданими селянами Дерманського монастиря з с. Дермань (поіменний перелік 15 осіб), а також з осілими слугами Дерманського монастиря з с. Білашів (поіменний перелік 7 осіб) очолив збройний наїзд на маєток церковного боярина Гришка Сестрена на с. Точивіки. Побиття селян, пограбування одягу і знарядь праці селян, забрання всієї сільської худоби (череди) та захоплення всієї маєтності боярина Сестрена. Засвідчення збройного наїзду на уряді особисто боярином Гришком Сестреном. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень селян у Точивіках, огляд наслідків збройного наїзду на село. Оповідання збитків боярином Г. Сестреном. Оповідання збитків селянами с.Точивіки з поіменним переліком, у кого що взято.

№ 268 (16), серпня 28, арк. 176-176 зв.

Скарга гуляницького боярина Василевої Михайловича Семашкової Федора Пацковича на гуляницького боярина Левка Яцковича та його синів, які побили Федора Пацковича 17.08.1561 р., відібравши у нього свою кобилу, яку Федір Пацевич упіймав на своїй пасні і відвів до себе. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень.

№ 269 (17), серпня 30, арк. 176 зв.-177 зв.

Скарга мазирського підстарости Михайла Мишки Варковського на погорілецького отамана кн. К. К. Острозького etc. Івашка Хоминича, який 24.08.1561 р. напав на його слугу Павла Марушевського за с. Погорільцями, коли той повертався до Варкович з возом харчових спецій та сукном, куплених для М. Мишки Варковського в Польщі. Перелік пограбованого з возу. *Свідчення в'язового вижа*, наданого на всі справи М. Мишці Варковському – обсилання дубенського в'язника кн. К. К. Острозького etc. Гнівоша Вороновича про вчинення правосуддя над погорілецьким отаманом Івашком

Хоминичем та погорілецькими селянами. Відмова прийняти реєстр збитків та вчинити правосуддя (доменіальний суд).

№ 270 (18), серпня 30, арк. 178-178 зв..

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського на погорілецького отамана кн. К. К. Острозького etc. Івашка Хоминича, який з усіма погорілецькими селянами викосив сіножати на 200 возів у варковській діброві. *Свідчення в'язового вижа*, наданого на всі справи М. Мишці Варковському – обсилання дубенського в'язника кн. К.К. Острозького etc. Гнівоша Вороновича слугою М. Мишки Варковського Матисом Бережецьким про вчинення правосуддя над погорілецьким отаманом Івашком Хоминичем та погорілецькими селянами. Огляд покошених сіножатей.

№ 271 (19), серпня 31, арк. 178 зв.-179.

Свідчення в'язового вижа на прохання господарського дворянина Павла Оранського про вручення королівського мандата (справа не зазначена) ключнику, городничому, мостовничому і в'їту луцькому Івану Яцьковичу Борзобогатому та його племіннику Івану Олехновичу Борзобогатому 31.08.1561 р. Визначення судового року від дати вручення позову за два тижні у Вільно.

№ 272 (20), серпня 31, арк. 179-179 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання ровенського урядника кнг. Беати Ілліної Острозької нар. Костелецької Григорія Сокора у справі про угоду щодо речей, які йому дав на зберігання Ян Зеленський. Опитування Г. Соколом до М. Мишки Варковського 25.08.1561 р. у Варковичах про дружину Яна Зеленського Раїну Глібівну Єсманівну, яка нібито забрала гроші й одяг, передані Г. Соколу до схову.

№ 273 (1), вересня 02, арк. 179 зв.-180.

Скарга Івана Олехновича Борзобогатого на зем'ян Польської Корони Белзького повіту панів Лашців, які збройно напали на луцького ключника й господарського цільника Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського, котрий їхав до свого маєтку Заборовль з двома возами, в яких зберігалися листи в господарських справах, золоті таляри, квити, клейноти, вибивши пані ключникову з онукою з возів.

№274 (2), вересня 04, арк. 180-180 зв.

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського про викрадення 15 коней у його підданих варківських селян. Одна кобила була відібрана варківським урядником Матисом у слуги Антона Яловицького Тита в маєтку Камениця. Обсилання Антона Яловицького за сусідським звичаєм з проханням вчинити судочинство; повторне обсилання з нагадувальним листом від уряду і з урядовим вижем. Відмова Антона Яловицького вчинити судочинство над своїми підданими й повернути коней. *Свідчення в'язового вижа* – вручення нагадувального листа варківським урядником М. Мишки Варковського Матисом Антону Яловицькому.

№ 275 (3), вересня 05, арк. 180 зв.-181.

Скарга мозирського підстарости Михайла Мишки Варковського на кн. К.К. Острозького etc., власне на його дубенського в'язника Гнівоша Вороновича, який всупереч господарському заручному листу, писаному великим князем Жигимонтом Августом до кн. К.К. Острозького etc. на захист М. Мишки Варковського, з загоном слуг і дубенських підданих чисельністю в 150 осіб під'їхав до Луцька 05.09.1561 р., в період проведення ярмарку, зазіхаючи на здоров'я М. Мишки Варковського та його дружини.

№ 276 (4), вересня 05, арк. 181 зв.-182.

Скарга зем'янина Луцького повіту Михна Івановича Ощовського на Ждана Томковича Коїленського про те, що він чинить великі кривди ощівським підданим М.І. Ощовського, заставлених Ж.Т. Коїленському під певну суму грошей. Зокрема, в

1560 р. зігнав п'ятьох селян-господарів з Ошова, з яких попередньо стягнув пшеницю й худобу («грабеж»), бив та примушував до роботи в своєму маєтку Коїльне. Крім того, 05.09.1561 р. побив слугу М.І. Ощовського Васька в домі Олексого на «бесіді» з паном Ясениницьким і паном Оксаком, образивши самого М.І. Ощовського та його дружину непоштивими словами та ще потім побивши інших двох слуг – Яна, дяка, та Гаврила. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень слуги Васька та дяка Яна.

№ 277 (5), вересня 05, арк. 182-183 зв.

Скарга луцького ключника й господарського цільника Волинської землі Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського на зем'ян Польської Корони Белзьського повіту Лашів Стремелецьких – Адама, Станіслава, Амброжія і Бартоша Видковських, а також Яна з Гребенного, які в супроводі озброєного загону слуг під с. Заборовль напали 02.09.1561 р. особисто на нього та його дружину, сина Василя й онуку Федору, побивши багатьох слуг і пограбувавши два вози з грошима, документами, клейнотами, коли вони тільки-но виїхали до господарського Скарбу у Вільно, а син Василь мав їхати з грошима до Києва. Відтак, Лаші Стремелецькі захопили усіх в полон, дружину й онуку викинули з воза за с. Боголюби, а самого ключника повезли до маєтку кн. Януша Порицького Іванчич, куди завезли й вози з усіма цінностями. Потім, посадивши у віз ключника і його сина Василя, вивезли їх за Луцьк, за село Уймищо, де ключника викинули з воза одного, а його сина Василя повезли з собою. Перелік захоплених з возом речей і документів, зокрема, скриня з 284 копами грошей, 2600 золотих червоних, 1060 талярів тощо. *Свідчення двох в'язових вижів* – огляд поранень І.Я. Борзобогатого Красенського, його дружини Настасії, їхньої онуки Федори – дочки Олександра Жоравницького і трьох слуг. (Див.: № 272 (1), вересня 02).

№ 278 (6), вересня 05, арк. 183 зв.-184.

Заява луцького ключника Івана Яцьковича Борзобогатого Красенського, подана через його шурина Яна Лукашевича, про неможливість прибути до Вільна на день св. Хреста (14.09.1561 р.) до великого князя звітувати по митних справах у зв'язку з розбійним нападом на нього зем'ян Польської Корони Белзьського повіту панів Лашів Стремелецьких – Адама, Станіслава, Амброжія і Бартоша Видковських, а також Яна з Гребенного, які захопили усю документацію та гроші. *Свідчення в'язових вижів* – огляд у Красному стану здоров'я луцького ключника.

№ 279 (7), вересня 07, арк. 184 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Андрія Івановича Русина на Яна Якубовича Монтовта, який удався до погроз і образ («отповедей и похвалок») А.І. Русина, коли приїхавши до А.І. Русина в Берестечко в супроводі кількохдесят приятелів з метою дізнатися про час («рок») викуплення в А.І. Русина свого маєтку Золочів, слухав як А.І. Русин читав записний лист Я.Я. Монтовта на маєток Золочів, де було вказано термін викуплення маєтку.

№ 280 (8), вересня 08, арк. 185-186.

Заява зем'ян Луцького повіту Михайла і Василя Григоровичів Привередовських про продаж 1/3 частини маєтку Баїв, успадкованої від матері Любки Лідуховської і викупленої у сестер – Марії Яцькової Русинової та Тетяни Іваної Калусовської, їхньому дядькові Василю Гулевичу за 300 кіп грошей. Вписання записного листа на продаж частини маєтку Баєва Василю Гулевичу:

1561.09.05 Баїв Луцького повіту. Лист записний Михайла і Василя Григоровичів Привередовських на продаж 1/3 частини маєтку Баїв Василю Гулевичу за 300 кіп грошей.

№ 281 (9), вересня 08, арк. 186 зв-187 зв.

Заява зем'ян Луцького повіту Михайла і Василя Григоровичів Привередовських про заставу 2/3 частини маєтку Баїв, успадкованої від матері Любки Лідуховської і викупленої у сестер – Марії Яцькової Русиної та Тетяни Іванової Калусовської, їхньому дядькові Василю Гулевичу за 600 кіп грошей. Вписання записного листа на заставу частини маєтку Баєва Василю Гулевичу з двором і дворною пашнею тощо:

1561.09.05 Баїв Луцького повіту. Лист записний Михайла і Василя Григоровичів Привередовських на заставу 2/3 частини маєтку Баїв Василю Гулевичу за 600 кіп грошей.

№ 282 (10), вересня 09, арк. 188-189.

Заява зем'янина Луцького повіту Гаврила Зброховича Гулевича Воютинського про дарчий акт своїй дружині Марії Петрівні в рухомих речах (коштовності, одяг, їздові коні) і 1/3 домового статку (коні тяглі, худоба, птахи), які вони набули в «отчизному» маєтку Воютині. Вписання дарчого акту:

1561.09.06 Луцьк. Записний лист Гаврила Зброховича Гулевича Воютинського своїй дружині Марії Петрівні на рухомі речі і 1/3 домового статку у Воютині.

№ 283 (11), вересня 17, арк. 189-191.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Луцького повіту Дахна Олександровича Охлоповського на свого брата Якіма Охлоповського у справі про спірні земельні границі (розподіл земельних володінь) – у полях, сіножатах і Богданівському дворіщі. У визначений термін («рок») приятельського суду на встановлення границь земельних володінь Яким Охлоповський відмовився проводити межування спірних ґрунтів, що потягнуло до виплати штрафних санкцій («впал у заруку»). Пред'явлення на уряді листа приятельських суддів з боку скаржника і з боку відповідача з різним викладом подій. Згідно з листом приятельських суддів скаржника – брата Дахна – винесення вироку згідно з прийнятими штрафними санкціями за ухилення від межування спірних ґрунтів (50 кіп грошей заруки і 70 кіп грошей) за «шкоди и наклады на реченье слова» його брату Якимові. Пред'явлення Якимом Охлоповським господарського листа, писаного до старости луцького, брацлавського і вінницького кн. Б.Ф. Корецького, до судді Луцького повіту Гаврила Бокія і до підстарости Луцького замкового уряду з вимогою вчинити згідно з судовим рішенням приятельських суддів Я.О. Охлоповського, які присудили його брату Дахну виплату штрафу в 130 кіп грошей. Пред'явлення Якимом Охлоповським господарського листа, писаного до Д.О. Охлоповського з вимогою виплатити брату Якимові 130 кіп грошей згідно з рішенням його приятельських суддів. Рішення луцьких замкових суддів призначити черговий рок для проведення межування спірних земель та приятельського полагодження справи між братами.

№ 284 (12), вересня 18, арк. 191-192 зв.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Луцького повіту Мойсея Мурина Чагадайовича на луцького єврея Хазка Єсмановича у справі про держання «отчизного» маєтку М.М. Чагадайовича Коршовець, яке держить луцький єврей, не бажаючи поступити його власнику. Пред'явлення на уряді М.М. Чагадайовичем привілеїв на право володіння Коршовцем. Пред'явлення на уряді луцьким євреєм двох заставних листів на Коршовець про перезаставу йому маєтку від водирадського урядника Гапона Григоровича за 80 кіп грошей, за які Гапон Григорович отримав у заставу Коршовець від матері М.М. Чагадайовича Настасії Ванківни Вечериної в 1559 р. Прийняття на уряді приятельської угоди про повернення маєтку Коршовець М.М. Чагадайовичу від луцького єврея Хазка Єсмановича Григоровича за шість тижнів після сплати луцькому

сврею 80 коп грошей Василем Гулевичем в рахунок боргу Гапона Григоровича, який не зміг виплатити заставну суму луцькому сврею.

№ 285 (13), вересня 18, арк. 192 зв.-194.

Скарга господарського дворянина Тимофія Головні, який був даний дворянином на всі справи мазирському підстарості Михайлу Мишці Варковському на дубенського урядника Гнівоша Вороновича кн. К. К. Острозького etc. за побиття під час вручення двох господарських позовів, розірвання цих позовів, вигнання з двору 16.09.1561 р. у Дубні. Разом з цим – обсилання дубенського урядника слугою М. Мишки Варковського Матисом Бережецьким про причину зазіхання на життя М. Мишки Варковського під час луцького ярмарку, коли понад сотні підданих князя (погорілецькі й іванські піддані), стерегли М. Мишку Варковського в липовому гаю під Луцьком, переїхавши йому дорогу. Покладання реєстру збитків дубенському уряднику з вимогою вчинити правосуддя. *Свідчення в'ядового вижа* – повторення слів (дублювання заяви) господарського дворянина.

№ 286 (14), вересня 18, арк. 194-194 зв.

Заява повірених («умоцованих») від імені судових сторін: Олени Карпівни Василюї Семашківни та кнг. Марини Киселівни Іванової Четвертинської про перенесення справи до приятельського суду за скаргою Олени Семашківни на кнг. Марину Четвертинську за пожате збіжжя, побиття її слуги Андрія Малиновського та забрання в нього коня зі збуєю, а також за забрання збіжжя у підданих селян. Визначення року приятельського суду за взаємною згодою за чотири тижні на земельному ґрунті.

№ 287 (15), вересня 18, арк. 194 зв.-195.

Свідчення в'ядового вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Ілляша Богушевича Несвіцького про ув'язання в маєток Януша Прокоповича Угриновського Угринів. Передача маєтку Я.П. Угриновським з двором, з людьми, з полями й сіножатями, з гаєм, ставом і млином. Списання реєстру маєтку Яношом Угриновським та передача реєстру І.Б. Несвіцькому. Вписання реєстру (інвентаря) маєтку Угринів.

№ 288 (16), вересня 18, арк. 195 зв.

Заява зем'янина Луцького повіту Юхна Богдановича Лідуховського про продаж ¼ частини свого маєтку в Баєві, а також двору в м. Луцьку трокському воєводі, гетьману ВКЛ, мазирському старості, державці лідському й соміліському Миколаю Юрійовичу Радивилу; передача володіння слугам трокського воєводи Станіславу Лазницькому та Івану Тимофійовичу разом з реєстром володіння.

№ 289 (17), вересня 18, арк. 196.

Скарга зем'янина Луцького повіту Дмитра Рогозенського на своїх братів – Василя та Фалелія, які 17.09.1561 р. побили його особисто та його слугу Войтеха, коли вони прибули до Рогозні, до батьківського двору на доменіальне судочинство («до права»), складене його братами в якійсь справі. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 290 (18), вересня 19, арк. 196-196 зв.

Скарга зем'янина Луцького повіту Павла Козинського на Томила Ворону за наїзд на його Ватинське поле 29.08.1561 р. і побиття стадників, наслання наступного дня туличівського в'ядника Петра з туличівськими підданими селянами, які забрали коня.

№ 291 (19), вересня 19, арк. 196 зв.-197 зв.

Заява вдови Василя Михайловича Семашка Олени Карпівни про тестамент її чоловіка небіжчика, який вона пред'явила на уряді і подала до вписання. Засвідчення на уряді тестаменту небіжчика печатарями акту – Михайлом Федоровичем Сербиним, Герасимом Дахновичем, писарем Луцького замкового уряду Василем Васильовичем Дешковським та Василем Семашком. Вписання тестаменту:

1561.06.24 Зденеж. Тестамент судді Луцького повіту Василя Михайловича Семашка. № 292 (20), вересня 19, арк. 198-199.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Луцького повіту Василя Гулевича на Юхна Богдановича Лідуховського і його брата Івана в справі про порушення процедури поділу маєтку Баїв згідно з продажним листом. Крім цього, за побиття баївського попа Єсифа, побиття баївського урядника В. Гулевича Яна Гружевського 20.04.1561 р., побиття підданих баївських селян В. Гулевича 08.06.1561 р. тощо. Відмова Ю.Б. Лідуховського відповідати за позовом і за діцьковим листом у зв'язку зі смертю брата Івана, у якого лишилися позови. Присудження Ю.Б. Лідуховському 214 кіп і 6 грошей на користь Василя Гулевича через нестання до суду.

№ 293 (21), вересня 199 зв.-200 зв.

Розгляд судової справи за трьома позовами зем'ян Луцького повіту Юхна Богдановича Лідуховського і його брата Івана на Василя Гулевича. Перший позов у справі про незаконну купівлю В. Гулевичем частин маєтку Баїв, які були дані трьом сестрам братів Лідуховських до певного часу «на вихованьє»; з'ясування, за яким правом В. Гулевич став власником частин Баєва; утиски братам Лідуховським та баївському вряднику, слугам і селянам від В. Гулевича, який наказує бити, забирати поля й сіножаті як двірні, так і селянські. Третій позов у справі про напад на баївський двір Лідуховських та побиття баївського урядника Пронця й слугу Станіслава 12.06.1561 р. баївським урядником В. Гулевича Яном Гружевським спільно з іншими баївськими селянами. Відмова Ю.Б. Лідуховського провадити справу на суді у зв'язку зі смертю брата Івана та втратою позовів. Звільнення судьями від відповідальності В. Гулевича через відмову від судочинства з боку позивача, який пішов з суду.

№ 294 (22), вересня 19, арк. 201-201 зв.

Скарга мазирського підстарости Михайла Мишки Варковського на дубенського урядника кн. К.К. Острозького етс. Гнівша Вороновича, який 06.08.1561 р. наслав дубенських міщан і погорілецького отамана Івашка Хомичича з усіма погорілецькими селянами на Варківську діброву, захопивши частину варківського стада (перелік) та відігнав до Дубна. Обсилання дубенського урядника господарським дворянином Тимофієм Головною, даним М. Мишці Варковському «на всѣ справи» та врядовим вижем з проханням узяти на поруку захоплену худобу. Відмова Г. Вороновича дати на поруку захоплену худобу. *Свідчення господарського дворянина та врядового вижа* – обсилання дубенського урядника варківським урядником М. Мишки Матисом Бережецьким. Огляд пожатої погорілецькими селянами гречки та пшона в Молодавському маєтку М. Мишки Варковського.

№ 295 (23), вересня 19, арк. 201 зв.-202.

Скарга зем'янина Луцького повіту Фалелія Івановича Рогозенського та його брата Василя на свого ж брата Дмитра про те, що 17.09.1561 р. останній відмовився вчинити правосуддя (доменіальне судочинство) за обсиланням його брата Василя, коли той приїхав до Дмитра зі скаргою про побиття свого слуги Андрія. А потім, того ж дня, Дмитро Рогозенський, приїхавши до помешкання братів з багатьма слугами, побив Фалелія Рогозенського та його слугу Андрія Пискоровського. *Свідчення врядового вижа* – огляд поранень.

№ 296 (24), вересня 19, арк. 202 зв.-203 зв.

Скарга мстишинського урядника кн. Олександра Федоровича Чорторійського Яна Кожанця на Івана Олехновича Борзобогатого Красенського про напад і побиття слуги князя О.Ф. Чорторійського Лазоря Смолки, врядового вижа і сторонніх свідків під час вручення господарського позову й нагадувального листа 18.09.1561 р. в Ріканях. Вручення господарських напоминальних листів, писаних до Івана й до Ілляша

Олехновичів Борзобогатих у справі про ув'язнених підданих князя, яких тримають у себе, та про кривди й грабунки. *Свідчення в'язного вижа* – опис побиття при врученні листів та огляд поранень.

№ 297 (25), вересня 19, арк. 203 зв.-204.

Свідчення в'язного вижа на прохання зем'янина Луцького повіту Мойсея Мурина Чагадайовича про вступ у володіння його маєтком Коршовець за судовим вироком. Реєстр майна, споруд та свійських тварин маєтку.

№ 298 (26), вересня 19, арк. 204-204 зв.

Розгляд судової справи за позовом зем'янина Луцького повіту Януша Прокоповича Угриновського до Ілляша Богушевича Несвіцького у справі про вивезення 20.07.1561 р. з його маєтку Угринів коштовностей та маєткових документів дружиною І. Б. Несвіцького, коли вона мешкала в домі Я. П. Угриновського як мати засватаної за ним дочки. Засвідчення відповідача своєї присутності на суді. Відмова позивача провадити судову справу.

№ 299 (27), вересня 19, арк. 204 зв.-205 зв.

Скарга зем'янина Володимирського повіту Івана Петровича Калусовського на зем'ян Луцького повіту Михайла й Василя Григоровичів Привередовських, які позичили в нього 13 кіп і 20 грошей з поверненням 01.09.1561 р. Пред'явлення на уряді записного листа на позику. Прохання надати вижа на ув'язання в три «подворищних» селянина («службы») за несплату боргу. *Свідчення в'язного вижа* – недопущення до ув'язання посланого слуги І.П. Калусовського в три служби людей у Привередові братами Привередовськими.

№ 300 (28), вересня 22, арк. 206.

Заява зем'янок Володимирського повіту сестер Милки Василевої Дривинської та Марії Степанової Мировицької Богдановен Лідуховських про продаж спалої на них частки спадщини по смерті їхнього брата Івана Богдановича Лідуховського своєму дядькові Василю Гулевичу за 20 кіп грошей.

№ 301 (29), вересня 26, арк. 206-206 зв.

Скарга кн. Януша Кузмича Заславського (Жеславського) на бояр і підданих селян Григорія Сенюти Ляховецького за те, що вони напали 23.09.1561 р. на заславського урядника князя Я.К. Заславського Григорія Вербовецького, коли той повертався з маєтків князя після збору податків, побивши його та відібравши усі зібрані гроші і майно.

№ 302 (1), жовтня 02, арк. 206 зв.- 207.

Скарга зем'ян Луцького повіту Остафія і Андріяна Коровайовичів Селецьких на кн. Матвія Васильовича Четвертинського за те, що він особисто зі своїми слугами і боярами 23.09.1561 р. засіяв їхні селецькі поля, зорані і підготовані до сівби, а також повирубав знаки на деревах. *Свідчення в'язного вижа* – обведення полів та знаків на деревах братами Селецькими.

№ 303 (2), жовтня 02, арк. 207 зв.

Скарга зем'ян Луцького повіту Остафія й Андріяна Коровайовичів Селецьких на велицького урядника Михайла Єла Станіслава Вільгорського, який 29.09.1561 р. напав у корчмі на Остафія, побивши його і слугу Васька, відібравши в Остафія гроші, які вони везли до «бирчих», до Луцька, на сплату державного податку «волощини» (від 18 сох). *Свідчення в'язного вижа* – огляд поранень.

№ 304 (3), жовтня 03, арк. 208-208 зв.

Скарга луцького жиди, підданого Миколи Юрійовича Радвила, восводи трокського, гетьмана ВКЛ, старости мозирського, державці лідського, білицького і сомільського Шломи Левійовича на Григорія Чаплича, який сам особисто та зі своїми

слугами і зі слугами олицького старости пана Клюсовського та ін. напали на їхній дім за його відсутності та відсутності його батька й брата; пограбували скриньку з грошима й коштовними речами (перелік). *Свідчення в'язового вижа* – огляд пошкодженої будівлі і знаків збройного наїзду.

№ 305 (4), жовтня 05, арк. 208 зв.-213.

Розгляд судової справи за скаргою зем'янина Луцького повіту Григорія Гнатовича Джуси на свого брата Михайла за ухиляння від чесного розподілу «отчизных» земель в Ляхові, Болотківцях, Новгородчичах і Почапській землі. Призначення замковим судом року на розподіл маєтків з приятельськими суддями. Друга справа Григорія Джуси за скаргою на брата Михайла про маєтки Сіяний Гай і Садки, в яких брат відмовляється виділити половину.

№ 306 (5), жовтня 05, арк. 213-214 зв.

Свідчення вісьмох князів, панів і зем'ян Луцького повіту на прохання жидичинського архімандрита Йони з метою довести відсутність у Луцьку Татарської вулиці, на якій архімандрит нібито мав побудувати кілька будинків, про що скаржився господарю преор костела св. Трійці в Луцьку Северин. Вписання листу князів, панів і зем'ян Луцького повіту:

1561.09.17 Луцьк. Лист кн. Матвія Васильовича Четвертинського, кн. Дмитра Олександровича Буремського, Федора й Андрія Івановичів Русинів, Грицька Єловича Букоємського, Яцька і Томили Ворон Боротинських, Федора Хмари Миловського, Богдана Андрійовича Перекладовського на прохання жидичинського архімандрита Йони, яким засвідчується відсутність у Луцьку Татарської вулиці, на якій архімандрит нібито мав побудувати будинки за скаргою преора Луцького костелу св. Трійці на жидичинського архімандрита.

№ 307 (6), жовтня 06, арк. 214 зв.-216.

Свідчення ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського спільно з бурмистрами м. Луцька на прохання жидичинського архімандрита Йони з метою довести відсутність у Луцьку Татарської вулиці, на якій архімандрит нібито мав побудувати кілька будинків, про що скаржився господарю преор Луцького костела св. Трійці Северин. Вписання листа ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського спільно з бурмистрами м. Луцька:

1561.09.12 Луцьк. Лист ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського спільно з бурмистрами м. Луцька на прохання жидичинського архімандрита Йони, яким засвідчується відсутність у Луцьку Татарської вулиці, на якій архімандрит нібито мав побудувати будинки за скаргою преора Луцького костелу св. Трійці на жидичинського архімандрита.

№ 308 (7), жовтня 08, арк. 216 зв.

Заява господарського маршалка Петра Богдановича Загоровського про вручення позовів кн. Матвію Четвертинському після повернення з Ливонської (Інфлянської) війни за чотири тижні. *Свідчення в'язового вижа* – вручення 08.10.1561 р. слугами господарського маршалка Петра Богдановича Загоровського Андрієм Новосельським та Федором кн. Матвію Четвертинському господарського позову стати у Вільно на св. Миколи 6 грудня

№ 309 (8), жовтня 08, арк. 217.

Скарга Марії Козечанки Петрової Чаплича Шпановської на боярина підскарбиної Богушової Яцька Гуменницького, який 25.09.1561 р. напав на дорозі на площенських підданих бояр і селян скаржниць, які везли на продаж пшеницю, масло і сир; відібрав 7

кіп грошей, які Марія Шпановська передавала оплатою боргу, та ув'язнив їх усіх у мастку.

№ 310 (9), жовтня 09, арк. 217 зв.

Скарга преора Луцького кляштора св. Марії ксьондза Северина на ключника, городничого, мостовничого і вїта луцького І.Я. Борзобогатого Красенського за те, що він відмовляється вчинити правосуддя за скаргою на луцького єврея Ігуду Шломича за спуск Новоставського ставу та інші збитки, хоча при цьому вїт призначав термін судового року та сам не явився до суду. *Свідчення врядового вижа* – засвідчення очікування ксьондзем Северином у вїтївському домі вїта, який не з'явився до призначеного ним судового засідання.

№ 311 (10), жовтня 10, арк. 218.

Заява господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сагушковича Коширського про невилплату йому завдатку 100 золотих володимирським городничим Михайлом Тихновичем Козинським у рахунок уплати за купівлю тисячі мац жита його дружиною Михайловою Козинською. *Свідчення врядового вижа* – засвідчення торгових зобов'язань, оформлених письмово, та умови сплати завдатку на третій день.

№ 312 (11), жовтня 11, арк. 218 зв.

Угода між преором Луцького костела ксьондзом Северином та архімандритом жидичинського монастиря Йоною: перенесення судового року за скаргою преора на архімандрита у справі про незаконне будівництво в м. Луцьку нових споруд. Справа за господарським позовом була перенесена господарем у зв'язку з початком військових дій у Ливонській (Інфлянській) війні, але обидві сторони вирішили спочатку погодити справу приятельським звичаєм у Луцьку, а потім, у разі незгоди, уже їхати на суд до господаря, залишаючи позов чинним.

№ 313 (12), жовтня 11, арк. 219-219 зв.

Заява Ганни Миколаєвої Харлинської нар. кнж. Любецької про уповноваження свого чоловіка Миколи Харлинського на ведення справ з полоцьким воєводою Станіславом Довоїною, який привласнив маєтки у Новгородському повіті (Ісков, Вселюб з присілками), які спали спадком на Ганну Харлинську по її бабці Яновій Пеньковій.

№ 314 (13), жовтня 11, арк. 219 зв.

Скарга зем'янина Володимирського повіту Микити Кутровського на зем'ян Польської Корони Белзького (в тексті «Бузського») повіту Яна, Андрія й Адама Лашів Стремелецьких, які повсякчас чинять збитки та наїжджають на землі його маєтку за р. Судиловку, пустошачи бори, діброви, поля й сіножаті. Зокрема, 04.07.1561 р. вони зі своїми селянами поорали та посіяли тридцятьма плугами землю Мервинського маєтку.

№ 315 (14), жовтня 12, арк. 219 зв.-220.

Перенесення судової справи за відсутності судді Луцького повіту Гаврила Бокія за позовом Яцька Івановича Русина на Василя Гулевича про своє і свого слуги побиття затурецькими підданими Василя Гулевича, а за другим позовом про збройний наїзд на Баївський двір та побиття двірних парубків Ленця і Янка, захоплення восьми волів. Ця справа раніше розглядалася на замку 14.09.1561 р. суддею Г. Бокієм та була перенесена на 12.10.1561 р. до року приятельського замирення, яке не відбулося.

№ 316 (15), жовтня 12, арк. 220-220 зв.

Перенесення судової справи за позовом Василя Гулевича на Яцька Івановича Русина у справі про побиття затурецьких підданих В. Гулевича. Раніше, 14.09.1561 р., на судовому засіданні («року») Луцького замкового суду обидві сторони перенесли справу до приятельського замирення з призначенням нового терміну («року») на 12.10.1561 р., проте угоди досягнуто не було і справу знову перенесли до замкового суду на теперішнє

засідання, однак за відсутності судді Луцького повіту Гаврила Бокія справу було відкладено.

№ 317 (16), жовтня (число не означено), [12-13] жовтня, арк. 220 зв.-222 зв.

Скарга господарського цільника Івана Борзобогатого Красенського за поданням його біскупицького урядника Андрія Сікорського на володимирського городничого Михайла Тихновича Козинського, який наслав свого намісника Томаша Подоського на чолі великого загону слуг на біскупицький двір, у якому побили й поранили двірних слуг, захопили й вивели чималу кількість худоби. *Свідчення в'ядового вижса* – обведення збройного наїзду на біскупицький двір, огляд поранень. Вписання реєстру збитків біскупицьких підданих селян (перелік 28 осіб), складеного біскупицьким урядником Андрієм Сікорським. Обсилання володимирського городничого М.Т. Козинського про причину наїзду («грабежу»). Відповідь городничого через Т. Подоського, що це було зроблено за його наказом, як законне стягнення «грабеж» з в'ядовим вижем в рахунок виконання замкової повинності з маєтку Біскупиці згідно з переписом замкових повинностей зем'ян Володимирського повіту, що відбулась 29.09.1561 р.

№ 318 (17), жовтня 13, арк. 222 зв.

Заява луцького лантвійта Василя Григоровича про те, що він узяв в оренду будинок, розташований на ґрунті замкового костелу св. Якуба в Луцьку, у чернечгородського державці Фронца Фальчевського та піддячого Луцького великого костелу Томаша Хоєнського і ксьондза Яна Залеського. Зобов'язання луцького лантвійта сплачувати Ф. Фальчевському щорічно орендної плати по два золотих червоних, а на костел св. Якуба «на вино» 12 грошей литовських.

№ 319 (18), жовтня 14, арк. 223-223 зв.

Заява господарської зем'янки Оляхни Іванової Львовчикової про передачу усіх повноважень своєму малолітньому сину по досягненні повноліття – повноваження по відсуджуванню головшини за вбивство батька та власницьких прав на родовий маєток Гугів з господарським маршалком кн. Олександром Андрійовичем Сангушковичем Коширським, який звинувачується у вбивстві Івана Львовчика та відібранні маєтку Гугів. Олена Львовчикова заявляє, що усі її судові та майнові документи знаходяться у вдови небіжчика Михайла Гулевича, який за свого життя узявся захищати права О. Львовчикової перед О.А. Сангушковичем Коширським, проте після смерті його вдова, Гулевичівна, відмовилася видати О. Львовчиківій її документи на право власності маєтку Гугів.

№ 320 (19), жовтня 15, арк. 223 зв.-224.

Заява кн. Дмитра Олександровича Буремського про те, що його зять Федір Хмара Миловшський спільно з своєю дружиною, а його сестрою Мариною Олександрівною кнж. Буремською, відмовилися вести судові справи за двома господарськими позовами проти кн. Івана Федоровича Чорторійського щодо спадкового права на маєток Войсеч (по матері) та з ключником і луцьким війтом Іваном Яцьковичем Борзобогатим Красенським щодо маєтку Вічин. Обидві справи були перенесені господарем на період після розпуску війська з бойових дій Лівонської (Інфлянської) війни за шість тижнів, коли, власне, Хмара Миловшський з дружиною і покинули кн. Д.О. Буремського в його судових справах, чим завдали йому збитків.

№ 321 (20) жовтня 15, арк. 224-224 зв.

Скарга господарського слуги, селітерника Яна Скреки на луцького міщанина Федора Грибковича, який побив скаржника з погрозами на життя, заборонивши брати землю для роботи на місці за р. Глушцем поблизу р. Стир по передміських дворах, виділену ключником, городничим, мостовничим і війтом луцьким І. Я. Борзобогатим

Красенським. *Свідчення вижа луцького віита* про недопущення до роботи Яна Скреки та погрози на життя («отповеди и похвалки») з боку луцького міщанина Федора Грибковича.

№ 322 (21), жовтня 16, арк. 225-226.

Скарга жидичинського архімандрита Йони на Михайла Тихновича Козинського за посягання ґрунту церковного маєтку Невжилъ, оранка, сіяння житом, озимими, викіс сіножатей тощо зі свого маєтку Головби. М.Т. Козинський порушив судовий вирок комісарських суддів великого князя, які винесли вирок на користь жидичинського архімандрита. *Свідчення врядового вижа* – обведення ґрунтів маєтку Невжилъ слугою архімандрита Івом Степановичем, що було посіяно і пожато головбськими селянами за наказом свого пана М.Т. Козинського.

№ 323 (22), жовтня 17, арк. 226 зв.

Свідчення врядового вижа на прохання Микити Федоровича Сербина про вручення господарського комісарського позову кременецькому старості кн. Миколі Андрійовичу Збаразькому та його дружині Ганні Деспотівні у справі про посягання земельних ґрунтів маєтку Хорохорин від берестських підданих кн. М.А. Збаразького. Вручення позову у Кременеці 14.10.1561 р. слугою М.Ф. Сербина Янком та неприйняття їх кременецьким старостою.

№ 324 (23), жовтня 17, арк. 227.

Скарга велицького урядника Михайла Єла Малинського Станіслава Вільгорського на Остафія й Андріяна Коровайовичів Селецьких за збройний наїзд на помешкання Вільгорського у Велицьку, побиття його особисто та його слуги Валентого Соколовського, пропажу 25 кіп грошей М. Єла Малинського та 15 кіп грошей його власних, одягу й рушниць. *Свідчення врядового вижа* – огляд поранень.

№ 325 (24), жовтня 17 у п'ятницю, арк. 227 зв.

Скарга піддячого Луцького великого костелу Томаша Хоєнського на луцьких євреїв, які всупереч господарським охоронним листам соромотять і б'ють костельних плебанів і «млоденцов», зокрема й цього дня були піймані й побиті слугою Яхна Левійовича Симхою Караїмовичем двоє костельних «млоденцов» Юзеф Вноровський і Миколай Незданович, послані до луцького лантвойта Василя Григоровича з господарськими листами. Унаслідок побиття Юзефа Вноровського йому повідгинали пальці на руці, а шапку з господарськими листами втоптали в болото. *Свідчення врядового вижа* – огляд поранень.

№ 326 (25), жовтня 19, арк. 228-229.

Скарга господарського дворянина Ілляша Богушевича Несвіцького на Януша Прокоповича Угриновського про те, що 13.10.1561 р. Я.П. Угриновський за відсутності І.Б. Несвіцького виманив з маєтку його сина Адама і почав його обстрілювати з лука в полі, а наступного дня побив і дружину І.Б. Несвіцького, яка, приїхавши в масток Я.П. Угриновського, намагалася забрати свого коня, якого Угриновський учора випросив. *Свідчення врядового вижа* – обсилання Я.П. Угриновського щодо коня, побиття дружини і стріляння з лука в сина.

№ 327 (26), жовтня 19, арк. 229-229 зв.

Скарга Януша Прокоповича Угриновського на Ілляша Несвіцького, який учора, приїхавши до його двора Угринів, побив скаржника, образив і наказав своїм підданим селянам вимолотити в ґумні його пшеницю й жито.

№ 328 (27), жовтня 19, арк. 229 зв.-230 зв.

Скарга ключника, городничого, мостовничого і віита луцького І.Я. Борзобогатого Красенського на дружину Яна Загоровського Федору Боговитинівну, яка 18.10.1561 р. наслала своїх ратнівських підданих (поіменно 14 осіб) на Оздівську землю трокського

воєводи, гетьмана ВКЛ etc. Миколи Радивила, захопивши половину череди худоби, що була на випасі, і відігнали до Ратнова. *Свідчення в'язового вижа* – обсилання Федори Загоровського в її Ратновському дворі.

№ 329 (28), жовтня 20, арк. 230 зв.

Скарга господарського маршалка Петра Кірдея Мильського на Миколу Дубровського, який вночі 07.10.1561 р. на чолі озброєного загону наїхав на маєток Твердинь, побивши і захопивши його підданих селян, яких завів до себе в маєток.

№ 330 (29), жовтня 22, арк. 231-231 зв.

Скарга піддячого луцького замкового костелу Томаша Хоєнського на слугу луцького єврея Яхна Левійовича єврея Данчика, який в домі аптекарки Нити Бартошової спровокував бійку барвера Жигмонта з плебаном Мацеєм, унаслідок якої плебан Мацей був убитий. Свідчення на уряді аптекарки Нити, яка детально описала обставини бійки й загибелі плебана Мацея. *Свідчення в'язового вижа* – огляд трупа.

№ 331 (30), жовтня 26, арк. 231 зв.-232 зв.

Заява нареченого луцького і острозького владики Марка Васильовича Жоравницького про дозвіл своєму сину Олександру Жоравницькому позичити 700 кіп грошей у слуги кнг. Беати Ілліної Острозької Яна Котовського для викупу маєтку Блудів. Сума грошей позичена Олександром Жоравницьким під заставу маєтку Блудів. Вписання дозвільного листу:

1561.10.25 Луцьк. Дозвільний лист луцького й острозького владики Марка Васильовича Жоравницького, виданий слугі кнг. Беати Ілліної Острозької Яну Котовському про дозвіл своєму сину Олександрові Жоравницькому позичити в Я. Котовського 700 кіп грошей для викуплення маєтку Блудів.

№ 332 (31), жовтня 26, арк. 232 зв.-233.

Скарга радшинського урядника Романа Гулевича Станіслава Слави на битенського підданого Микити Сербина селянина Оношка (з с. Битня), який 23.10.1561 р. з іншими селянами напав у Битенському лісі на скаржника, побивши його й поранивши. Станіслав Слава разом із слугою Р. Гулевича Павлом Гуляницьким були побиті на місці вирубки лісу згаданим селянином Оношком, виїхавши туди після обсилання Романа Гулевича дружиною Микити Сербина з приводу повернення воза, пограбованого Павлом Гуляницьким у битенського селянина Оношка, коли той незаконно рубав ліс. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранення.

№ 333 (32), жовтня 28, арк. 233 зв.-234.

Скарга луцьких бурмистрів і радець спільно зі своїми сусідами на господарського орендаря луцьких корчом, броварів і солодовень Перця Лазаровича, його племінника Шмонка та їхнього шафаря Єська Шломича у справі про перевищення повноважень і завдання збитків, зокрема, про перешкоду шинкування спиртними напоями: стягнення надмірного податку з «медов и пив», не вказаного в орендному привілеї великого князя, на Луцькому ярмарку на св. Семена, внаслідок чого вони мусили продавати свій алкоголь по селах і «яко одны циганове волочилися». Над те євреї-орендарі вдалися до стягнень («грабежов») тих міщан, які ходили по селах, заборонивши їм виїжджати з товаром. Крім того, євреї-орендарі порушили угоду з луцькими міщанами про виробництво спиртних напоїв (угода викладена в переказі).

№ 334 (33), жовтня 28, арк. 234 зв.

Скарга господарського зем'янина Марка Збранного на Матвія Романовича Білостоцького, який наїхав на дім княгининського в'язника Власця, побивши його і захопивши в домі скриню Марка Збранного, у якій зберігалися документи на маєток Княгинин та інші київські маєтки; крім того, без залучення вижа він забрав селянина пана Загоровського як свого збіга.

№ 335 (34), жовтня 28, арк. 234 зв.-235.

Зустрічна скарга господарського зем'янина Матвія Романовича Білостоцького на Марка Збранного, який побив його на дорозі, наздогнавши після того, як М.Р. Білостоцький упіймав з вижем у Княгинині збіглого селянина Андрійця за наводкою Марка Збранного.

№ 336 (35), жовтня 31, арк. 235-236 зв.

Скарга Федори Янової Загоровської нар. Боговитинівни Шумбарської на ключника, городничого, мостовничого й війта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського, який 30.10.1561 р. наслав збройний загін на чолі з сином Василем і полонським урядником Хащком Туличовським на маєток Ратнове, на доми підданих селян, з яких силоміць захопили й вивели чимало поголів'я худоби. Крім того, наїхали на двір Федори Загоровської, увірвавшись всередину, побили дочку Федори Загоровської Настасію та дві скрині «розлупали». Вписання реєстру збитків. *Свідчення в'язового вижа* – обведення збройного наїзду на двір і на село.

№ 337 (36), жовтня 31, арк. 236 зв.-237 зв.

Зустрічна скарга ключника, городничого, мостовничого і війта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського на Федору Янову Загоровську нар. Боговитинівну Шумбарську, яка 18.10.1561 р. наслала своїх ратнівських слуг і селян на маєток трокського воєводи, гетьмана ВКЛ етс. Миколу Радивиля Оздів, захопивши й увівши до себе в Ратнове половину череди худоби, розігнавши при цьому пастухів. Повторне *свідчення в'язового вижа* – обсилання Федори Загоровської. *Свідчення іншого в'язового вижа* – вилучення в Ратновому худоби, захопленої ратнівськими селянами Федори Загоровської – сто голів та інших покрадених коней, жеребців, овець, тощо.

№ 338 (1), листопада 01, арк. 237 зв.-238.

Заява Федори Федорівни Михайлової Михайловича Свинюської нар. кнж. Чорторийської про те, що після смерті свого чоловіка згідно з тестаментом мала передати 01.10.1561 р. кн. Дмитру Олександровичу Буремському маєтки Новосілки, частини в Корсові й Сестрятині, проте кн. Д.О. Буремський на зазначений час не з'явився і маєтки не прийняв, хоча напередодні нагадував Федорі Свинюській з в'язовим вижем про передачу йому спадкових маєтків.

№ 339 (2), листопада 01, арк. 238-238 зв.

Заява Федори Федорівни Михайлової Михайловича Свинюської в присутності Марка Васильовича Жоравницького спільно зі своїми синами про передачу після смерті її чоловіка М. М. Свинюського за спадковим правом Жоравницьким маєтку Блудів з присілком Десятиною та замку Теслугів з присілками Крупцем, Борятином, Добриводою і Піщанкою, за що Федора Свинюська одержала від Жоравницьких 1000 кіп грошей.

№ 340 (3), листопада 02, арк. 239-239 зв.

Заява господарського зем'янина Василя Чижевича Тушебинського про дарування на вічність кн. Івану Федоровичу Чорторийському 1/3 маєтку Тушебин зі своєї половини, виділеної від брата Фурса. Вписання записного листа:

1561.10.05 Клевань. Записний лист (дарча) господарського зем'янина Василя Чижевича Тушебинського про дарування на вічність кн. Івану Федоровичу Чорторийському 1/3 маєтку Тушебин зі своєї половини, виділеної від брата Фурса.

№ 341 (4), листопада 02, арк. 240-241.

Заява господарського зем'янина Василя Чижевича Тушебинського про заставу кн. Івану Федоровичу Чорторийському 2/3 маєтку Тушебин зі своєї половини, виділеної від брата Фурса, в рахунок покриття боргу в 12,5 (полтретяста) кіп грошей. Вписання записного листа:

1561.10.05 Клевань. Записний лист господарського зем'янина Василя Чижевича Тушебинського про заставу кн. Івану Чортгорийському 2/3 маєтку Тушебин зі своєї половини, виділеної від брата Фурса, в рахунок покриття боргу в 12.5 кіп грошей (полтрегяста).

№ 342 (5), листопада 03, арк. 241-241 зв.

Заява господарського зем'янина Романа Гулевича про пред'явлення ним на уряді і вписання до замкових книг листа братів Дрозденських на вимогу Богдана Дрозденського, якому Р. Гулевич відмовлявся одноосібно пред'явити листа і який для цього звернувся зі скаргою до господарської канцелярії, аби отримати спільний лист і засвідчити його в'ядовою печаткою. Вписання листу братів Дрозденських:

1560.04.11 Дроздні. Лист братів Богдана, Яцка, Семена і Михайла Івановичів Дрозденських про спільний викуп у Петра Костюшковича Хоболтовського «штчизного» маєтку Зубильне за 60 кіп грошей і оговорення запобіжних заходів (заруки) у разі одноосібної дії когось із братів по викупленню маєтку. Зазначення того, що як лист, так і гроші на викуплення маєтку даються на зберігання Роману Гулевичу.

№ 343 (6), листопада 03, арк. 241 зв.-242.

Скарга Федори Федорівни Михайлової Михайловича Свинюської нар. кнж. Чортгорийської на кн. Дмитра Олександровича Буремського про те, що він особисто побив і пограбував її свинюського боярина Івашка, посланого Ф. Свинюською до свого маєтку Зміїнця виганяти підданих на підводи. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень; обсилання кн. Д. О. Буремського, який відповів з погрозами, що Ф. Свинюська до того маєтку вже нічого не має.

№ 344 (7), листопада 05, арк. 242-242 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарського дворянина Миколи Кухмистровича Дорогостайського про вручення господарських позовів Яну Якубовичу Монтовту Коблинському у справі про посягання земельних ґрунтів Дорогостайського маєтку. Вручення позовів 04.10.1561 р. дорогостайським урядником М. Кухмистровича Дорогостайського Яном Тарковським в Аршичині та оголошення судового року – за два тижні після Різдва Христового в 1562 р.

№ 345 (8), листопада 08, арк. 242 зв.-243.

Свідчення в'ядового вижа на прохання нареченого владики луцького і острозького Марка Васильовича Жоравницького для засвідчення вступу у володіння маєтком Блудовом, який перейшов спадком після смерті М.М. Свинюського і був переданий його вдовою Федорою Федорівною кнж. Чортгорийською (див. № 338). Засвідчення майнового стану двору, церкви, господарських споруд, дерева для будування, садових дерев, зокрема тих речей, які вивезла Федора Свинюська.

№ 346 (9), листопада 12, арк. 243-243 зв.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарського зем'янина Богдана Івановича Дрозденського для вручення господарських позовів володимирському владичі Йосифу та братам Богдана – Яцьку, Семену і Михайлу Дрозденським. Вручення позовів 06.11.1561 р. братам: Яцькові – чотири позови, Семену – п'ятеро позовів, Михайлові – два позови (справи не означені). Оголошення судових років за чотири і за вісім тижнів від часу вручення позовів. Також вручення позовів володимирському владичі слугою Лучком у Купичові у справі про збрійний наїзд на маєток Б. Дрозденського Гудчий Брід і побиття підданих селян. Оголошення судового року за чотири тижні.

№ 347 (10), листопада 13, арк. 244.

Свідчення в'ядового вижа на прохання господарського дворянина Василя Петровича Вериги для вручення господарського позову «децького» (3-ій виклик) за скаргою господарського маршалка і писаря, тикотинського старости Яна Шимковича на

господарського маршалка Петра Богдановича Загоровського та на володимирського городничого Михайла Тихновича Козинського. Вручення позовів господарським дворянином особисто в руки того ж дня 13.11.1561 р.

№ 348 (11), листопада 14, арк. 244-244 зв.

Скарга луцького єврея Аврама Хажимовича на незаконне стягнення мита в маєтку господарського зем'янина Андрія Васильовича Рудецького Рудках, який наслав своїх слуг на скаржника, коли той 12.11.1561 р. проїжджав село, повертаючись з ярмарку у Вишневці. При цьому єврея було побито, а його майно на возі захоплене як компенсація за промито (штраф за несплату мита). *Свідчення в'язового вижа* – огляд порваного кожуха і відірваних гудзиків.

№ 349 (12), листопада 17, арк. 244 зв.-245 зв.

Свідчення в'язового вижа на прохання ровенського урядника кнг. Ілліної Острозької Григорія Сокура для проведення судового засідання (року) в Дорогобужі за скаргою дорогобужького архімандрита Нектарія на його брата Томка, звинуваченого в нападі на Дорогобужький монастир. Томка Сокура було захоплено в полон та взято на поруки ровенським урядником, який тепер віз брата на судовий рок. Засвідчення відсутності в Дорогобужькому замку дорогобужького урядника Яна Вітунського 11.11.1561 р. на день св. Мартина та недопущення до замку в'язового вижа й господарського дворянина Тимофія Головні дружиною дорогобужького урядника.

№ 350 (13), листопада 20, арк. 245 зв.-246.

Скарга господарського зем'янина Остафія Рогози на новгородчицьких селян Михайла Павловича та його дружини Марухни, які 15.11.1561 р. напали на дім підданого селянина Тавлуя, а потім, коли О. Рогоза за скаргою Тавлуя прийшов його захищати від нападників, то був і сам побитий. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень О. Рогози.

№ 351 (14), листопада 21, арк. 246-248 зв.

Заява господарського зем'янина Дахна Охлоповського про проведення розподілу маєтку Охлопів 14.11.1561 р. згідно з постановою Луцького замкового уряду та за участі приятельських суддів з обидвох сторін – з руки Дахна Охлоповського та з руки його брата Якіма, який відмовився довершити справу в процесі проведення дільчої процедури. Вписання дільчого листа:

1561.11.18 Охлопів. Дільчий лист приятельських суддів з руки Дахна Охлоповського про проведення розподілу маєтку Охлопів між Дахном Охлоповським та його братом Якимом за участі «присяжного м'єрчого» Станіслава Фашовського, запрошеного від Фронца Фальчевського, який здійснив розподіл маєтку згідно з волоцюмою помірою. Незгода приятельських суддів з руки Якіма Охлоповського документально зафіксувати границі розподілу за ланами й знаками.

№ 352 (15), листопада 17, арк. 248 зв.-249.

Скарга господарського зем'янина Дмитра Івановича Рогозинського на свого брата Фалелія, який 16.11.1561 р. під час вручення йому й іншому братові Василю позовів з Луцького замкового уряду, побив слугу Д. І. Рогозинського, внаслідок чого позови загинули. *Свідчення в'язового вижа* – вручення позову Василю Рогозинському та побиття слуги, який вручав позов; огляд поранень.

№ 353 (16), листопада 22, арк. 249-250 зв.

Заява кн. Дмитра Олександровича Буремського про вступ у володіння маєтками Новосілки, частини в Корсові, в Сестрятині, на Зміїнці, в Обзирі і в Одржині згідно зі спадковим правом і за вироком віленського воєводи, земського маршалка і канцлера ВКЛ etc. Миколая Радивила за скаргою кн. Д. О. Буремського на державцю цих маєтків удову Михайла Свинюського Федору Федорівну кнж. Чорторийську, яка мала

поступити ці маєтки після смерті чоловіка. *Свідчення в'язового вижа* – вручення нагадувального листа удові М. Свинюського в Кочкаровці 1.11.1561 р.; вступ у володіння вищезазначеними маєтками з 1-го по 16 листопада за участі господарського дворянина і вижа від М. Радивиля etc. Федора Русина. Засвідчення збитків у маєтках від попередньої власниці.

№ 354 (17), листопада 25, арк. 250 зв.-251.

Свідчення в'язового вижа на прохання господарського зем'янина Богдана Івановича Дрозденського про вручення господарських позовів за його скаргою на Василя Вітонізького у справі про маєток Зубильне, викуплений В. Вітонізьким у Петра Костюшковича за дорученням Б. І. Дрозденського. Вручення господарського позову Василю Вітонізькому 22.11.1561 р. у Вітоніжі слугою Б. І. Дрозденського Яцьком Дьяком. Оголошення судового року у Вільно за чотири тижні від вручення позову.

№ 355 (18), листопада 25, арк. 251-251 зв.

Скарга господарських зем'ян з Підгайців Гаврила Івашковича, Семена Костиця та їхньої тітки Настасії Матвієвої Підгаєцьких на луцьких міщан, зокрема на Яцька Стецьковича Биркозовича, який 24.11.1561 р. нарубував два вози дров у їхньому запусі, що були захоплені Гаврилом Івашковичем та припроваджені до Підгайців. *Свідчення в'язового вижа* – обведення вирубаного Підгаєцького запусу, огляд побиття Гаврила Івашковича.

№ 356 (19), листопада 26, арк. 251 зв.-252.

Свідчення в'язового вижа на прохання чернчгородського державці Фронцишка Фальчевського для пильнування границь свого маєтку Садів під час проведення межування й обміру земель між маєтком Луцького біскупства Торчин (селище Литва) та маєтком Окорськ панів Окорських 14.11.1561 р. Виж у присутності Ф. Фальчевського засвідчив визнання маєткових границь з боку Юрія і Олехна Окорських на межі земельних володінь Окорська, Торчина й Садова.

№ 357 (20), листопада 26, арк. 252 зв.-253.

Скарга Івана Патрикійовича Курозвонського на Ласкову Н. Духну Сватківну, власницю іншої частини маєтку Курозвони, про вбивство його курозвонського тивуна Івана Толстого та забрання в нього 50 кіп грошей, які він віз до свого пана. Убивство було здійснено на дорозі в Курозвонах 14.11.1561 р. курозвонським урядником Ласкової Семеном Котом з іншими курозвонськими підданими. *Свідчення в'язового вижа* – огляд трупа.

№ 358 (21), листопада 30, арк. 253-253 зв.

Скарга ковельського підстарости Мисопада Куницького на намісника володимирського підстарости М. Т. Козинського Томаша Подоського, який 18.11.1561 р. побив слугу охмістра королеви, холмського і любачівського старости, ковельського державці Габрієля Тарла Радомського Яцька Жабу Осовецького, а з ним господарського дворянина Грицька Клечковського, при врученні ними у Володимирі господарського листа у справі про передавання маєтку Смедин Габрієлю Тарлу Радомському etc. *Свідчення в'язового вижа* – огляд поранень у Ковелі.

№ 359 (22), листопада 30, арк. 253 зв.-255 зв.

Заява господарського зем'янина Житомирського повіту Андрія Юрійовича Ворони про виділення маєтку Митковичі в Полоцькому повіті своїй сестрі Ганні, дружині ровенського урядника Григорія Сокура, в якості «в'їна» за відсутності готівки на видання «выправы». А. Ю. Ворона залишається власником маєтків у Житомирському повіті: Троянівці, Крошні, Мокрятичі, Денешевичі.

1561.11.26 Рівне. Лист записний (віновий запис) господарського зем'янина Житомирського повіту Андрія Юрійовича Ворони, виданий своєму зятю ровенському

уряднику Григорію Сокоору та своїй сестрі Ганні, на $\frac{1}{4}$ усіх спадкових маєтків, тобто на маєток Митковичі в Полоцькому повіті.

№ 360 (1), грудня 01, арк. 255 зв.-256 зв.

Скарга Федори Янової Загоровської нар. Боговитинівни на ключника, городничого, мостовничого і вїйта луцького І. Я. Борзобогатого Красенського за ухилення від відшкодування (вчинення справедливості) за збройний наїзд на її двір Ратнів, виведення великого стада худоби, побиття дочки й захоплення особистих речей. Повернення худоби І. Я. Борзобогатим 26.11.1561 р. Пильнування Федорою Загоровською року, складеного від І. Я. Борзобогатого 30.11.1561 р. на вчинення судочинства від себе.

№ 361 (2), грудня 04, арк. 256 зв.-257.

Заява господарського дворянина Івана Олехновича Борзобогатого Красенського про неможливість послати до Вільна до господарського суду решти своїх підданих селян зі Зборощова для їхньої участі в судовому засіданні в якості свідків за скаргою І. О. Борзобогатого Красенського на господарського маршалка кн. Олександра Андрійовича Сангушковича Коширського, який наїхав і погромив Зборощів. *Свідчення в'рядового вижа* – огляд хвороби («хвороба обложная огнистая») зборощівських селян (18 осіб поіменно).

№ 362 (3), грудня 04, арк. 257-257 зв.

Скарга господарського дворянина Івана Олехновича Борзобогатого Красенського на буремльського вїйта, урядника кн. Дмитра Буремльського, який відмовився видати збіглого селянина І. О. Борзобогатого Красенського Никона з с. Радомишль. *Свідчення в'рядового вижа* – застання збіглого селянина Никона в Буремлі, відмова буремльського вїйта його видати, приручення збіглого селянина І. О. Борзобогатим Красенським буремльському вїйту.

№ 363 (4), грудня 04, арк. 257 зв.

Скарга господарського зем'янина Януша Прокоповича Угриновського на Ілляша Богушевича Несвіцького за те, що він не захищає від нападів сусідів маєток Угринів, наданий йому в тимчасове держання Я. П. Угриновським. Зокрема, від нападу скленських селян пана Гнзненського, які повірубували кількадесят возів дерева в Угриновському гаю для будування.

№ 364 (5), грудня 13, арк. 258.

Скарга господарського зем'янина Богуша Павловича Білецького від себе і від свого зятя Семена Прокоповича на Богдана Перекладовського, який спільно зі своїм сином і зі слугами вночі наїхав на їх Білецький двір, побивши їх особисто, порозганявши челядь та захопивши одяг, документи й гроші. *Свідчення в'рядового вижа* – обведення збройного наїзду на Білецький двір, огляд поранень.

№ 365 (6), грудня 13, арк. 258 зв.

Заява ратненського вїйта Станіслава про вручення спільно з господарським дворянином Станіславом Жебровським господарських листів житомирському старості кн. Роману Федоровичу Сангушковичу та кн. Богушу Дмитровичу Любецькому у справі про незаконне стягнення мита з ратненських міщан в маєтках кн. Р. Ф. Сангушковича і кн. Б. Д. Любецького. *Свідчення господарського дворянина* Станіслава Жебровського – вручення господарських листів; згода князів припинити незаконне стягнення мита з ратненських міщан.

№ 366 (7), грудня 13, арк. 259.

Скарга слуги Михайла Сватковича Хрінницького Омеляна Нагорниковича на полонського урядника нареченого владки луцького й острозького М. В. Жоравницького Левка, який напав і побив скражника, забравши в нього одяг і

гроші в м. Луцьку на бесіді з його приятелем, підданим трокського воєводи, у луцької міщанки Ванки. Омелян Нагорникович продавав у Луцьку збіжжя свого пана. *Свідчення врядувого вижа* – огляд поранень.

№ 367 (8), грудня 14, арк. 259 зв.

Зустрічна скарга полонського урядника нареченого владики луцького й острозького М. В. Жоравницького Левка на підданого трокського воєводи, оздовського тивуна Малашину та його зятя Омеляна (слуги Михайла Сватковича Хрінницького), які побили його на бесіді в домі луцької міщанки Ванки, через що пропали його гроші (15 кіп грошей). Без свідчення вижа. Скарга подана луцьким міщанином Ярмолою Чижем.

№ 368 (9), грудня 14, арк. 260-260 зв.

Скарга ратненського єврея Іделя Ізраїльовича на своїх боржників – житомирського старосту кн. Романа Сангушковича та його слуг і підданих, які відмовляються платити борги. Вручення господарських листів, виданих за скаргою ратненського єврея на кн. Р. Сангушковича та його слуг і підданих у Берестському дворі 10.12.1561 р. в присутності господарського дворянина Станіслава Желіборського. Заява ратненського єврея про зникнення в нього торби з борговими документами в Берестському дворі. Перелік боргових документів. *Свідчення господарського дворянина* Станіслава Жебровського про зникнення торби з борговими документами.

№ 369 (10), грудня 14, арк. 261-261 зв.

Заява господарських зем'ян Кременецького повіту Михайла та Криштофа Богуфаловичів Лабунських про вступ у володіння після досягнення повноліття Михайлом Лабунським спадковими маєтками, які перебували в руках опікунів згідно з тестаментом їхнього дядька Климента Войничя, який був опікуном Лабунських після смерті їх батька Богуфала Лабунського. Вписання записного листа братів Лабунських на ім'я опікунів:

1561.12.14 Луцьк. Записний лист братів Лабунських на ім'я опікунів: старості луцькому, брацлавському і вінницькому кн. Б. Ф. Корецькому, кн. Івану Федоровичу Чорторийському, Михайлу Єловичу Малинському, Герасиму Дахновичу про вступ у володіння спадковими маєтками по досягненні повноліття старшим братом Михайлом Богуфаловичем Лабунським та отримання документів на спадкові маєтки.

№ 370 (11), грудня 14, арк. 262-263.

Заява печатарів тестаменту господарських зем'ян Івана Шимковича Склєнського, Федора Селецького та Якіма Олександровича Охлоповського про складання тестаменту Семеном Івановичем Білостоцьким у хворому стані за відсутності його спадкоємців – племінників по брату Микиті, Івана та Яцька Ваньковичів Білостоцьких. Передача на уряд тестаменту С. І. Білостоцького з рук І. Ш. Склєнського його адресатам в особі Микити Ваньковича Білостоцького. Вписання тестаменту вже померлого тестатора:

1561.12.16 Білий Сток. Тестамент бездітного господарського зем'янина Семена Івановича Білостоцького, в якому він заповідає 1/3 частину в Білому Стоку і в Городищі своїм племінникам по брату Микиті, Івану та Яцьку Ваньковичам Білостоцьким, а 2/3 тих же маєтків під запис суми 400 кіп грошей.

№ 371 (12), грудня 15, арк. 263 зв.

Заява господарського зем'янина Кременецького повіту Михайла Богуфаловича Лабунського про відтерміування прикладання своєї печатки до свого запису опікунам про вступ у володіння спадковими маєтками по досягненні повноліття (див. № 359 (10) від 14 грудня).

№ 372 (13), грудня 15, арк. 263 зв.-264.

Постанова Луцького замкового суду про перенесення судового засідання за два тижні на прохання позваної сторони – Григорія Гулевича в справі Семена Івановича

Козинського, який позивав Г. Гулевича першим позовом, а потім і приятельськими судьями, які присудили С. І. Козинському на Цевівському ґрунті 169 кіп і 9 грошей. Проте Г. Гулевич не сплатив присуджену суму, продовжуючи держати частину Романа Козинського в Борисковичах.

№ 373 (14), грудня 15, арк. 264 зв.-265.

Розгляд судової справи за позовом Яна Якубовича Монтовта на Андрія Івановича Русина у справі про неповернення заставленого йому в держання маєтку Золочів за певну суму грошей, нанесення збитків маєтку Золочів і неприйняття А. І. Русиним узятих під заставу грошей. Зустрічна скарга А. І. Русина на Я. Я. Монтовта про його наїзд на Берестецький двір А. І. Русина, погрози на життя. Відмова А. І. Русина відповідати по скарзі Я. Я. Монтовта, перш ніж він усправедливіть А. І. Русина за його скаргою. Відмова Я. Я. Монтовта відповідати без урядового позову А. І. Русина. Постанова Луцького замкового уряду відкласти справу до приїзду старости, посилаючися на рішення Луцького повітового зібрання привілейованих землевласників.

№ 374 (15), грудня 17, арк. 265 зв.

Скарга луцького єврея Мошка Гошвича на господарських зем'ян Ілляша Богушевича Несвіцького та Януша Прокоповича Угриновського про побиття його брата Шмойла на дому в Муравчанки, де вони були на учті (бесіді), через що Шмойло втратив гаманець з грошима (20 кіп грошей і 6 талярів), а також сигнет Мошка Гошвича й одяг. *Свідчення в'ядового вижа* – огляд поранень.

№ 375 (16), грудня 17, арк. 265 зв.-266.

Скарга Ярофія Гостського на Богдана Сосницького та його огавчицьких підданих селян, який, наславши будників у пушу маєтку Я. Гостського Звірив, випалив попелу на 50 лаштів, повирубавши бортне і гранне дерево. А також скарга за побиття слуг і сторонніх свідків (поіменний перелік), посланих у пушу з в'ядовим вижем для обведення збитків, завданих лісу. *Свідчення в'ядового вижа* від 15.12.1561 р. – обведення збитків, завданих лісу та засвідчення побиття й вигнання з лісу слуг і сторонніх свідків Я. Гостського.

№ 376 (17), грудня 17, арк. 266 зв.

Скарга острожецького урядника кн. Федора Петровича Острожецького Матвія на Демида Козинського, який наїхав на маєток Богуші, спаливши чотири двори підданих селян разом з гумнами, одягом і продуктами харчування (перелік), а також наїзд на інший маєток князя Березне та побиття й пограбування двох підданих селян та зняття металевих конструкцій з млина. *Свідчення в'ядового вижа* – обведення збройного наїзду та огляд поранень селян.

№ 377 (18), грудня 17, арк. 267-267 зв.

Заява господарського дворянина Себастьяна Вилковського про вручення «децького» господарського листа (3-й позов) Богдану Батковському за скаргою господарської зем'янки Олюхни Василівни Яцькової Мацкевича та її зятя Андрія Лантковського і дочки Ганни Ярцівни у справі про успадкування 1/3 волинських маєтків: Батків, Демидів, Пренятин, Новосілки, також руський маєток у Мстиславлі. Вписання листа господарського дворянина:

1561.11.16 Луцьк. Лист господарського дворянина Себастьяна Вилковського, наданого «децьким» від двірського маршалка, земського підскарбія, господарського писаря etc. Остафія Воловича, про вручення «децького» господарського листа (3-й позов) Богдану Батковському за скаргою господарської зем'янки Олюхни Василівни Яцькової Мацкевича та її зятя Андрія Лантковського й дочки Ганни Ярцівни у справі про успадкування 1/3 волинських маєтків: Батків, Демидів, Пренятин, Новосілки, також руський маєток у Мстиславлі. Вручення «децького» листа Богдану Батковському

16.11.1561 р. у Луцьку. Оголошення судового року Богдану Батковському стати на господарському дворі у Вільно за два тижні (30.11.1561 р.).

№ 378 (19), грудня 18, арк. 267 зв.

Явка до суду господарського зем'янина Микити Кутровського на судовому року за позовом на пасинка Федора Хмари Миловського Яцька Шибенського, звинуваченого у вбивстві сина Микити Кутровського. Звинувачена сторона не з'явилася до суду. Перенесення розгляду справи до приїзду старости кн. Б. Ф. Корецького.

№ 379 (20), грудня 18, арк. 267 зв.-268.

Скарга господарського зем'янина Кременецького повіту на кременецького старосту кн. Миколая Збараського за наїзд 06.12.1561 р. його грицівського вряdnика Мелеха на маєтки скаржника Ісачків і Перегонівці та захоплення худоби в підданих селян. Реєстр збитків з поіменним переліком селян (13 осіб). Без свідчення вижа.

№ 380 (21), грудня 18, арк. 268-268 зв.

Заява і скарга господарського зем'янина Василя Михайловича Ошовського на хорівського урядника господарського маршалка Петра Богдановича Загоровського Михайла Несвіцького, який, приїхавши до маєтку Ошовських за відсутності В. М. Ошовського, зсоромотив його дружину Катерину Яковівну нар. Колпитовську у зв'язку з розшуком двох жеребців, які прибули до маєтку Ошовських на Терешковому ставку і були відведені до стайні для опізнання.

№ 381 (22), грудня 19, арк. 268 зв.-269.

Скарга господарського зем'янина Яцька Романовича Білостоцького від себе і від своїх братів – Матвія, Грицька й Василя на двоюрідного брата Микиту Ваньковича Білостоцького, який 18.12.1561 р. вигнав братів з володіння частинами маєтків Білий Сток і Городище, які мали перейти їм у спадок після смерті 14.12.1561 р. дружини їхнього дядька Ульяни Семенової Білостоцької, яка померла бездітною. Напередодні їхнього вигнання брати 15.12.1561 р. здійснили вступ у володіння з врядовим вижем. *Свідчення врядового вижа* – вступ у володіння (ув'язання) частинами в маєтках Білий Сток і Городище – в сім підданих господарств та вигнання з маєтків М. В. Білостоцьким.

№ 382 (23), грудня 23, арк. 269-269 зв.

Скарга господарського зем'янина Яцька Романовича Білостоцького від себе і від своїх братів – Матфія, Грицька і Василя на Якова і Андрія Івановичів Колпитовських – родичів померлої тітки Ульяни Семенової Білостоцької, які після поховання небіжчиці вивезли з двору у Білому Стоці усі рухомі речі їхнього дядька небіжчика Семена Білостоцького. *Свідчення врядового вижа* – огляд двору у Білому Стоці.

№ 383 (24), грудня 19, арк. 269 зв.

Заява луцького ключника, городничого, мостовничого і вїта І. Я. Борзобогатого Красенського, подана через його сина Василя, про неможливість прибути до господарського суду за позовом на нього варшавського купця Малхера Вольбаха у зв'язку з хворобою. Судове засідання було призначене на 28.12.1561 р. *Свідчення врядового вижа* – огляд хворого І. Я. Борзобогатого Красенського в Красному.

ДОДАТКИ

**ПЕРЕЛІК РАНІШЕ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗАПИСІВ
ЛУЦЬКОЇ ЗАМКОВОЇ КНИГИ 1560 – 1561 рр.**

№№	запис луцької замкової книги + (№ запису за місяць)	аркуш книги	публікація
1	1560.12.02 (№ 3)	1 зв.	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 84 (№ XXV)
2	1560.12.05 (№ 4)	3	Малиновский И. Сборник 1912. – С. 29 (№ XXIV)
3	1560.12.06 (№ 8)	4 зв.	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 87 (№ XXVI)
4	1560.12.14 (№ 14)	7	Там само. – С. 93 (№ XXIX)
5	1560.12.30 (№ 30)		Архив ЮЗР Ч. 8, т. 4. – Киев 1907. – С. 429-434 (LXVIII)
6	1561.01.02 (1554.10.10) (№ 6)	23 зв.	Архив ЮЗР Ч. 6, т. 1. – Киев 1876. – С. 31-33 (№ XI); Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 44-46 (№ VIII)
7	1561.01.08 (№ 17)	34 зв.	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 95 (№ XXX)
8	1561.01.27 (№ 39)	44	Малиновский И. Сборник 1912. – С. 30 (№ XXV) (помилкове число – 25.01 і номер запису – 33)
9	1561.02.01 (№ 44)	52 зв.	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 96 (№ XXXI)
10	1561.02.17	62 зв.-63	Торгівля на Україні. – С. 91-92 (№ 64)
11	1561.02.24 (№ 64)	65	Малиновский И. Сборник 1912. – С. 31 (№ XXVI)
12	1561.03.21 (№ 9)	79 зв.	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 3. – Киев 1907. – С. 42-43 (№ XVII)
13	1561.06.26 (№ 26)	135	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 99-103 (№ XXXIII)
14	1561.06.28 (№ 30)	139 зв.	Там само. – С. 103-105 (№ XXXIV)
15	1561.07.17 (№ 20)	155 зв.	Там само. – С. 105-106 (№ XXXV)
16	1561.07.17 (№ 21)	156	Малиновский И. Сборник 1912. – С. 32-34 (№ XXVII) (помилкове число запису – 16.07)
17	1561.07.22 (№ 33)	163	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 112-114 (№ XXXIX)
18	1561.07.23 (№ 34)	164	Торгівля на Україні. – С. 92-93 (№ 65)
19	1561.07.31 (№ 39)	166 зв.	Архив ЮЗР Ч. 6, т. 1. – Киев 1876. – С. 36 (№ XIII): помилкове число місяця – 11-го липня замість 31-го
20	1561.09.18 (№ 12)	191	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 114-116 (№ XL)

21	1561.09.18 (№ 15)	194 зв.	Там само. – С. 98 (№ XXXII)
22	1561.10.21 (№ 29)	231	Полищук В. Между процедурой и формуляром. – Р. 374-376.
23	1561.11.01 (№ 2)	238	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 106-107 (№XXXVI)
24	1561.11.08 (№ 8)	242 зв.	Там само. – С. 107-108 (№XXXVII)
25	1561.11.14 (№ 11)	244	Торгівля на Україні. – С. 96 (№ 68)
26	1561.11.22 (№ 16)	249	Архив ЮЗР Ч. 8, т. 6. – Киев 1911. – С. 109-111 (№XXXVIII)

НАЗВИ ХРИСТІЯНСЬКИХ СВЯТ ТА ЇХ ДАТУВАННЯ

(на основі записів Луцької замкової книги 1560.12. – 1561 рр.)

Дата запису	аркуш	оригінальна назва свята в цитуванні джерела	Дата церковного свята за старим стилем (за новим стилем + 14 днів)
№ 80 (49/7), лютого 4	55 зв.- 56	мѣца декабра двацят второг дѣла 8 неделю перед Рождеством Хрыстовым	Різдво Христове 25 грудня (7 січня н.ст.)
№ 46 (15), січня 7	33 зв.	на ден светог Василя мѣца гелъвара первог дѣя в середу	Св. Василя Великого 1 січня (14 січня н. ст.)
№ 54 (22), січня 10		в тую неделю прошлую перед Крещеємъ Господнимъ мѣца гелъвара патого дѣла	Хрещення Господне 6 січня (19 січня н. ст.)
№ 63 (32), січня 25	42 зв.	мѣца гелъвара шостог дѣя поддальные мои, люди губийские, были в Угринови ѿ празнику на ден Крещея Гсѣдня	Хрещення Господне 6 січня (19 січня н. ст.)
№ 62 (31), січня 22	42	по Крещењи Гсѣдни в неделю мѣца гелъвара второгнацят дѣла	Хрещення Господне 6 січня (19 січня н. ст.)
№ 65 (34), січня [25-27]	43	на завтрее Крещея Гсѣдна, тоест, на ден Светог Ивана Крестителя мѣца гелъвара семог дна волторок	Собор св.прор. Іоана Предтечі і Хрестителя Господня 7 січня (20 січня н. ст.)
№ 67 (36), січня 27	44	мѣца гелъвара семого дѣла 8 волторок на ден светог Ивана Крестителя	Собор св.прор. Іоана Предтечі і Хрестителя Господня 7 січня (20 січня н. ст.)
№ 76 (45/3), лютого 3	53 зв.	вчорашнего дѣла, на ден Стретения Гсѣдна	Стрітєння Господне 2 лютого (15 лютого н.ст.)
№ 83 (52/10), лютого 8	57 зв.	ѿт сеєи недели масопусту руского за чотыри недели	М'ясопсна неділя («Мясопуст руський») – 9 лютого
№ 86 (55/13), лютого 13	60 зв.- 61	на масленои неделю второгонацят дѣя в середу	Масляна 10-16 лютого 1561 р.
№ 92 (61/19),	64	8 прошлую палтницу на масленои	Масляна

лютого 19		недели мѣца феврала четвергонадцат дѣя	10-16 лютого 1561 р.
№ 104 (73/31), лютого 27	72 зв.- 73 зв.	на Масленой недели ѿ волторокъ мѣца феврала первогонадцат дѣя	Масляна 10-16 лютого 1561 р.
№ 148 (2), травня 03	101 зв.- 102	в пост великийи перед Великоднемъ за дви недели мѣца марта двацат третег дѣя	Великий піст (за сім тижнів перед Великоднем)
№ 208(30), червня 28	140 140зв.	в неделю вербную, перед великоднем, року теперешнего шестидесят первого // ... от того часу недели Вербни на сватои недели в середѿ	Вербна недѣля (Страстний тиждень) 31 березня - 6 квітня 1561 р.
№ 119 (1), квітня 2	82 зв.	нинешнего дѣя рано в середу на страстной недели перед Великоднем мѣца априла второго дѣя	Страстний тиждень перед Великоднем 31 березня - 6 квітня 1561 р.
№ 120 (2), квітня 4	83	вчорашнего дня в четвергъ на страстной недели мѣца априла третего дня	Страстний тиждень перед Великоднем
№ 121 (3), квітня 4	83 зв.	в пятницу великую перед Великоднем на страстной недели	Страстний тиждень перед Великоднем
№ 122 (4), квітня 4	84	дѣя вчорашнего ѿ великую пятницу на страстной недели мѣца априла четвертого дня	Страстна п'ятниця перед Великоднем 04.04.1561 р.
№ 124 (6), квітня 4	84 зв.- 86	дѣя вчорашнего рано ѿ великую пятницу на страстной недели мѣца априла четвертого дѣя	Страстна п'ятниця перед Великоднем 04.04.1561 р.
№ 123 (5), квітня 4	84-84 зв.	сегодѣя в субботу великую мѣца априла пятого дѣя	Субота велика перед Великоднем 05.04.1561 р.
№ 141 (23), квітня 28	95-96	ѿ Великоднюю субботу року теперешнего шестидесят первого	Субота велика перед Великоднем 05.04.1561 р.
№ 134 (16), квітня 17	92-92 зв.	в понеделок прошлыи проводныи мѣца априла четвергонадцат дѣя	«понеделок проводныи» 14.04.1561 р.
№ 105 (1), березня 4	74-74 зв.	тоєст по Велицедни в тыжден в неделю проводную, свата ближопришучог в року теперешнем шестидесят первом	Провідний тиждень по Великодню 14-21 квітня 1561 р.
№ 144 (26), квітня 28	98-98 зв.	на день сватого Юря мѣца априла двадцат третего дѣя в середу	День сватого Юрія 23.04.1561 р. среда
№ 156 (10), травня 16	105-105 зв.	дѣя вчорашнего в четвергъ на ден Вознесєня Хрыстова // (105 зв.) мѣца мая пятогонадцат дѣя	Вознесєння Хрыстова 15.05.1561 р.

№ 160 (14), травня 20	107 зв.	в <i>четвергъ</i> на <i>ден Вознесе́ня</i> Ѓдна мѣца мая <i>патогнадцат</i> д́ѣа	Вознесіння Господне 15 травня 1561 р.
№ 176 ([28] 29), травня 30	118 зв.	на <i>ден Вознесе́ня</i> Ѓдна мѣца мая <i>патогнадцат</i> д́ѣа	Вознесіння Господне 15 травня 1561 р.
№ 168 ([22]), травня 30	112 зв.- 113 зв.	<i>рок был принал</i> на <i>ден Вознесе́ня</i> Ѓдна <i>сѣга</i> <i>недавню</i> <i>прошлог</i> в <i>року</i> <i>теперешнем шестдесат первомъ</i>	Вознесіння Господне 15 травня 1561 р.
№ 178 (1), червня 3	119 зв.- 120	<i>А тых, деи, часов перед сошествием</i> Свато́го Д́ха в <i>четвергъ</i> мѣца мая <i>двадцат</i> <i>второго</i> д́ѣа	Зішестя Святого Духа 25 травня 1561 р.
№ 162 ([16] 15), травня 23	108-108 зв.	<i>ѡт сее</i> <i>недели, свата</i> <i>пришлог</i> Соше́ствія Свато́го Д́ха в <i>року</i> <i>теперешнемъ шестдесат первомъ,</i> <i>мѣца мая двадцат</i> <i>пато́го</i> д́ѣа	Зішестя Святого Духа 25 травня 1561 р.
№ 214 (1), липня 3	143зв.	на <i>ден</i> <i>соше́ствія</i> Свато́го Д́ха мѣца мая <i>двадцат</i> <i>пато́го</i> д́ѣа в <i>неделю</i>	Зішестя Святого Духа 25 травня 1561 р.
№ 167 ([21] 20), травня 28	111 зв.- 112	д́ѣа <i>вчора́шнего</i> в <i>понеделок</i> на <i>ден</i> Свато́и <i>Трои́цы</i> мѣца мая <i>двадцат</i> <i>шосто́го</i> д́ѣа	П’ятдесяти́ця, або Тро́їця (Зелені свята) – на 50-й день після Велико́дня 26 травня 1561 р.
№ 211 (33), червня 30	141зв.	мѣца <i>июн</i> <i>двадцат</i> <i>четверьтого</i> д́ѣа <i>ѡ</i> <i>волторок</i> на <i>ден</i> <i>сто́го</i> <i>Ивана ѡ</i> <i>нешпорнои</i> <i>године</i>	Наро́дження св. Іоана Хрестите́ля 24 червня (7 липня н. ст.)
№ 242 (29), липня 20	159 зв.	в <i>пост</i> <i>Петров,</i> мѣца <i>июна</i> <i>шосто́гонадцат</i> д́ѣа, в <i>понеделок</i>	Піст <i>Петрѣвка</i> (починається після Тро́їці - Зелених свят і триває до Петра і Павла)
№ 283 (11), вересня 17	189	на <i>рокъ</i> <i>певный,</i> <i>тоєст ѡ</i> <i>Середопосто</i> <i>прошлом</i> <i>року</i> <i>теперешнего</i> <i>шестдесят</i> <i>первого</i>	«Середопостя»
№ 284 (12), вересня 18	191 зв.	на <i>три</i> <i>годы,</i> <i>тоєст ѡт</i> <i>середопостя</i> <i>року</i> <i>шестдесятого</i> <i>аж</i> <i>до</i> <i>того ж</i> <i>року</i> <i>середопостя,</i> <i>которое</i> <i>маєт</i> <i>быти</i> <i>в</i> <i>року</i> <i>шестдесят</i> <i>втором.</i>	«Середопостя»
№ 284 (12), вересня 18	191 зв.	на <i>сем</i> <i>год,</i> <i>тоєст ѡт</i> <i>року</i> <i>тисечного</i> <i>пато́того</i> <i>пато́десят</i> <i>девятог,</i> <i>ѡт</i> <i>Великих</i> <i>запуст,</i> <i>аж</i> <i>до</i> <i>того ж</i> <i>року,</i> <i>которыи</i> <i>запуст</i> <i>Великий</i> <i>маєт</i> <i>быти</i> <i>в</i> <i>року</i> <i>шестдесят</i> <i>девятом</i>	«запуст <i>Великий</i> »
№ 106 (2), березня 06	74 зв.- 75	<i>Ѳ</i> ложили <i>есмо</i> <i>тую</i> <i>справу</i> <i>на</i> <i>роки</i> <i>судовые</i> <i>пъришлые,</i> <i>тоєст</i> <i>по</i> <i>семои</i>	Сьома субота

		суботе патог дня в середу року теперешнем <i>шестдесят</i> первого	
№ 342 (5), листопада 3	241 зв.	а тому старею нїюму ѿ тоє имєнє перед семою суботою в тых часех або перед Светым Петром	Сьома субота, Св. Петра
№ 333 (32), жовтня 28	233 зв.	мели бровары и солодовни свое в мѣсте побудовати ѿт светых апостол Петра и Павла до светого Марциана року теперешнего <i>шестдесят</i> первого.	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
	148зв.	тых чѣсов недавно прошлых, перед свѣтым Петром ѿ паницѣ и в суботу и по свѣтом Петре в середѣ	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
	147зв.	тых чѣсов, на завтрее Свѣго Петра, мѣца июна тридцатого дѣла, в понеделок	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
226 (13), червня 13	152	по сватом Петре на другои неделѣ	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
№ 314 (13), жовтня 11	219 зв.	тог лѣта року <i>шестдесят</i> первого по светом Петре в паницѣ мѣца июла чѣвертого дѣя	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
№ 247 (34), липня 23	164 зв.	рокѣ праву зложити рачил по свѣтом Петре за двѣ неделѣ	Св. апостолів Петра і Павла 29 червня (12 липня н.ст.)
№ 249 (36), липня 25	165	в суботу прошлую мѣца июла деватогонадцат дѣя, тоєст ѿ вилѣю светого пророка Или	Св. прор. Іллі 19 липня (2 серпня н. ст.)
№ 251 (38), липня 28	166	мѣца июла деватогонадцат в суботу ѿ вилѣю светог пророка Или	Св. прор. Іллі 19 липня (2 серпня н. ст.)
№ 271 (19), серпня 31	179	на ден Честного Креста мѣца сѣнтября чѣвертогонадцат дѣла в року теперешнем <i>шестдесят</i> первомѣ	Воздвиження Чесного Хреста 14 серпня (27 серпня н.ст.)
№ 315 (14), жовтня 12	220	на ден Чесног Креста мѣца сѣнтября чѣвертогонадцат дѣла	Воздвиження Чесного Хреста 14 серпня (27 серпня н.ст.)
№ 278 (6), вересня 5	184	на ден светог Крыжа мѣца сѣнтября чѣвертогонадцат дѣла	Воздвиження Чесного Хреста 14 серпня (27 серпня н.ст.)
№ 351 (14), листопада 21	246	з уряду здешнего замку Луцкого ѿ рокох судовых прошлых по Честномѣ Кресте за позовы и за листомѣ дежким ... зложили нам рок земский под страчєнємѣ права ѿ	Воздвиження Чесного Хреста Пилипівка (Різдвяний піст)

		Филиповых запусетх недавно прошлых ... ку розделеню кгрунтов до имени ншго	триває з 21 листопада до Різдва Христового
№ 299 (27), вересня 19	205.	на ден светого Семена мсца сентебра першого дѣа	Прп. Симеона Стовпника 1 вересня (14 вересня н. ст.) – початок церковного року
№ 312 (11), жовтня 11	219	по новом летє, сѣте приидучомъ, в року тисечи палсот шестдесат втором в тыдєн	Новий церковний рік 1 вересня (14 вересня н. ст.)
№ 78 (47/5), лютого 3	54	о ярмарку Луджом прошлом на Светыи Семен в року прошлом шестдесатом	Прп. Симеона Стовпника 1 вересня (14 вересня н. ст.) – початок церковного року
№ 24 (23), грудня 19	14-14 зв.	на ден Покрова Прсѣтой Богородицы мсца октебра першого дѣа	Покрова Пресвятої Богородиці 1 жовтня (14 жовтня н. ст.)
№ 349 (12), листопада 17	245	на рок зложоныи и в листе описаныи, тоєст на ден сватого Марцина свѣта римского року теперешнего шестдесат первого в замку Дорогобужском ку праву поставити... ... 8 волторок прошлыи на ден сѣтого Марцина, тоєст мсца ноябра первогонадцѣ дѣа	Св. Мартина (католицьке свято) 11 листопада
№ 283 (11), вересня 17	190 зв.	положили есмо им рок о Филиповых запусетх року теперешнег шестдесат першого	Пилипівка (Різдвяний піст) триває з 21 листопада до Різдва Христового
№ 351 (14), листопада 21	247	положили им приатєлский рок з уряду гсдрьского под страченємъ права о запусетх Филиповых року шестдесат першого мсца ноябра четвергонадцѣ дѣа	Пилипівка (Різдвяний піст) триває з 21 листопада до Різдва Христового
№ 351 (14), листопада 21	246	зложили нам рок земский под страченємъ права о Филиповых запусетх недавно прошлых, на которыи мы панов приателєи судами собе на то взявши, роздел вечистыи промежку себе принѣти мели, на што нам обома сторонам и	Пилипівка (Різдвяний піст) триває з 21 листопада до Різдва Христового

		выписы владовые с книг под печатми на то дано	
№ 229 (16), липня 15	154	на ден свѣго Николы ¹ зимнего, в року теперешнемъ шестдесат первомъ	Св. Миколая Чудотворця 06.12. (19 грудня за н.ст.)
№ 230 (17), липня 15	154 зв.	на ден свѣго Николы зимнег в року теперешнемъ шестдесат первомъ	Св. Миколая Чудотворця 06.12. (19 грудня за н.ст.)
№ 308 (7), жовтня 8	216 зв.	о сватом Николи зимнем близкопришлом, которое свато мает быти в року теперешнемъ шестдесат первом мста декабря шостого дѣа.	Св. Миколая Чудотворця 06.12. (19 грудня за н.ст.)
№ 312 (11), жовтня 11	219	до светого Миколаа, которое свато в нинешнем рокѣ шестдесат первомъ близко приходит	Св. Миколая Чудотворця 06.12. (19 грудня за н.ст.)

---

¹ Виправлено з «Николь».

СЛОВА ПІД ТИТЛАМИ

б̃га	– бога
в̃м̃	– вашої милості
в̃п̃ого	– вашого
г̃с̃др̃ь, г̃с̃др̃у	– господар, господарю
г̃с̃др̃скии	– господарський
г̃с̃др̃скаа (зема̃лка)	– господарська
гр̃ш̃ей	– грошей
д̃ня	– дня
кн̃з̃а, кн̃з̃ю	– князя, князю
кн̃з̃ства	– князівства
кн̃ж̃ѣтског	– князівського
кн̃г̃на	– княгиня
ѡ Кн̃г̃нини	– у Княгинині
мс̃ѣа	– місяця
мл̃с̃ти, мл̃с̃то	– милості, милістю
м̃л̃	– милість
н̃ш̃а, н̃ш̃є, н̃ш̃ми	– наша, наше, нашими
п̃ш̃а, п̃ш̃ом, п̃ш̃ѡв	– пана, паном, панів
п̃ш̃и, п̃ш̃ей	– пані, панії
п̃н̃з̃ми, п̃н̃з̃ей	– пенязьми, пенязей
св̃т̃го	– святого
т̃м̃	– твоя милість
цр̃к̃ви	– церкви
цр̃к̃овныи	– церковні
чл̃в̃ка, чл̃в̃ков	– чоловіка, чоловік
ч̃с̃ы, ч̃с̃ь, ч̃с̃ов	– часи, час, часів

УРЯДНИКИ ЛУЦЬКОГО ЗАМКОВОГО УРЯДУ 1560 – 1561 рр.

Борис Иванович СОВА, луцький підстароста (1560.12.–1563).

Відомий як «Совороский» або «Борис Сова Ростский»¹. Друга частина прізвища відтопонімична – від назви річки Рось. Після 30. 06. 1567 р. призначається кн. Б. Ф. Корецьким вінницьким підстаростою. В 1569 р. у присяжному списку брацлавсько-вінницької шляхти другим за чергою, з титулом вінницького підстарости, складає присягу на вірність Короні Польській зі свого маєтку Волковийське². Володіння, з якого присягав Сова у 1569 р., не було спадковим, а висулуженим, оскільки в ревізії 1545 р. його ім'я не фігурує серед інших землевласників Східного Поділля й Волині³. На нашу думку, він був вихідцем з Білорусі. Непрямим доказом цього є порівняння його з пінським підстаростою Семеном Івановичем Совою (30.10.1561)⁴, а також зі слонімським лісничим королівських пуц у 1562 р. Романом Івановичем Совою⁵. У слонімських земських книгах 1565 – 1566 рр. згадується пан Михно Сова⁶. До речі, Б. Сова згадував у своєму тестаменті своїх «братаничів», тобто синів брата. Не можна виключати й родинні пов'язання з фігурою Івашка Сови, одруженого на дочці земського підскарбця Андрія Олександровича Солтана (1486–1498)⁷. Цей Сова 20.07.1495 р. на суді великого князя доводить свої права на третину маєтку Узди, яка дісталася йому по смерті брата⁸. Дружина Сови оскаржується, як невістка, дружиною Гліба Остафівича (22. 06. 1511) з приводу претензій на той само маєток Узди (Менський повіт?)⁹.

Б. Сова разом з Г. Данилевичем у тестаменті князя призначаються охоронцями його скарбниці до повноліття княжича Юхима: «А гроши готовые, золото, серебро, и вси речи рухомые ... в захованю слуг моих»; вони ж мають контролювати поточні прибутки з маєтків: «слуги мои вси пенязи (з маєтків і оренд – В.П.) в замку моем Корецькомъ ховати мають»¹⁰. Що може бути красномовніше за таку довіру для першого луцького підстарости, який пробув на цій посаді лише три роки? Б. Ф. Корецький у своєму тестаменті у винагороду за службу відписує Б. І. Сові два маєтки під запис суми – Селичів і Кутки, оцінені в 150 кіп грошей, «с которыхъ именеи пан Сова мне (кн. Б. Ф. Корецькому. – В.П.) по сес час пристойне, учтиве а пожиточно служил»¹¹. Подальша його служба синові князя, Юхиму, пов'язується з цим землеволодінням: за бажання Б. Сова може покинути службу (то будеть на его воли), а опікуни або нащадки

¹ Архив ЮЗР. – К., 1859. – Ч.1, т.1. – С. 101, 104.

² . Zródła dziejowe. – Т. XX: Ziemie Ruskie, Ukraina. – Warszawa, 1894. – S. 101-105.

³ Литовська метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року. / Підготував Володимир Кравченко. – К. 2005. – С. 551.

⁴ Бершадский С.А. Документы и материалы для истории евреев в России. – Т. II: Документы и регесты к истории литовских евреев (1550 – 1569) (Русско-еврейский архив). – СПб., 1882. – С. 91 (№ 144).

⁵ Метрыка Вялікага княства Літоўскага: Кніга 44: Кніга запісаў (1559 – 1566). / Падрыхтаваў А.І.Груша. – Мінск, 2001. – С. 10 (№ 6), 65 (№ 55).

⁶ Акты, издаваемые Виленскою археографическою комиссиею для разбора древних актов. – Т. XXII: Акты слонимского земского суда. – Вильно, 1895. – С. 274 (№ 513).

⁷ Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV - XVIII wieku. Spisy. – Opracowali H.Lulewicz i A.Rachuba. – Biblioteka Kórnicka. Kórnik, 1994. – S. 155. Акты Литовской метрики / Собраны Ф.И. Леонтовичем. – Т. I. Вып. 1 (1413–1498). – Варшава, 1896. – С.164.

⁸ Акты Литовской метрики ... – С. 77-79 (№ 203).

⁹ Литовская метрика. – Т. I // Русская историческая библиотека. – Т. 20. – Птб., 1903. – Стб. 722.

¹⁰ Архив ЮЗР.– Ч. 1. Т.1. – С. 105.

¹¹ Архив ЮЗР.– Ч. 1. Т.1. – С. 114.

князя Юхима повинні викупити в нього маєтки і «до іншихъ имень моихъ привернути мають», сплативши Сові 150 кіп грошей¹. У поборовому реєстрі 1576 р. Селичів і Кутки фіксуються за Совою, разом складаючи 23 дими й 11 городників². Сова отримав зазначені маєтки вже після того, як полишив уряд луцького підстарости. Пізніше його як луцького підстаросту уже погано пам'ятали луцькі земські урядники. Як впливає з акту Луцького земського суду від 6.11.1568 р., земський підписок не зміг пригадати ім'я підстарости, залишивши вільне місце в тексті запису Луцької земської книги: замковий слуга Василь Німецький у суперечці з луцько-острозьким владикою Марком Жоравницьким за право «держання» церковного села Німецьке «положилъ передъ ними с книгъ выписъ замку Луцкого оповеданя своего передъ подстаростимъ бывшимъ луцкимъ паномъ (після цього слова у тексті запису залишене вільне місце для вписання імені – В.П.) о отнятье того именья Немецкого, в которомъ дата описана року 1561»³. Після смерті князя маєтки залишилися за Совою, оскільки він продовжував служити його сину Юхиму. Цікаво, що на час складання тестаменту Сови заставна сума за Селичів і Кутки виросла з 150 до 400 кіп грошей, які мав сплачувати кн. Юхим Корецький Анастасії Совиній Роскій як правонаступниці чоловіка⁴. Повноправний шляхетський статус Б. Сови, який на рівних утверджував його серед шляхетської братії, закріпився за ним з вислоугою маєтку Хорошковичі на р. Росі (Східне Поділля), звідки й пішло друге іменування «Роскій». Натомість, володіння князівськими маєтками на Волині (Селичів і Кутки) під запис суми, залишало Сову слугою (васалом) Корецького, під «дахом» якого він існував.

Шлюб Б. Сови закономірно вписав його в клієнтарне коло кн. Б. Ф. Корецького. У 1566 р. він уже був одружений на сестрі Хребтовичів Богуринських Анастасії Іванівні⁵, що фактично було породичанням з клієнтами князя-старости. Тісне породичання між клієнтами князя-старости створювало набагато тісніший зв'язок, ніж його фіксують судові джерела. Ленні зв'язки урядницьких кланів ґрунтувалися на давніх традиціях споріднення і посвоячення слуг і клієнтів. На суді луцького старости 7-9.09.1566 р. в тій-таки справі Сова значиться серед свідків нападу на Богурин і був готовий присягнути на вимогу своєї тещі Любки Джусянки⁶. У 1575 р. Анастасія Сова мешкає в Селичові⁷. 7.07.1576 р. у Брацлаві, з тим само титулом, підписує відомий лист брацлавської шляхти (22 особи) до польського короля Стефана Баторія з вимогою про ведення справочинства руською мовою⁸.

---

¹ Там само. – С. 114.

² Archiwum Główne Act Dawnych. (Warszawa). – Archiw Scarbu Koronnego. Dz. I (księgi poborowe). – Sygn. 31. – Арк. 295 зв.

³ ЦДІАК України. – Ф. 26. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 236 (6 IX 1568); Архив ЮЗР. – Ч. 8. Т. 6. – С. 103..

⁴ РДАДА. – Ф. 389 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 198. (Мікрофільм: ЦДІАК України. – КМФ-36. – Спр. 198. – Арк. 276.

⁵ ЦДІАК України. – Ф. 25. – Оп. 1. – Спр. 8. – Арк. 216 зв.: (опис грабунку): *И так же дей светлицы две с коморами верхними, в которыхъ дей было все сховане паней матки нашею (Любки Джусянки. – В. П.) и сестрь наших и теж зятя нашего пана Бориса Ивановича Совы, то ест гроши готовые, золото, серебро, перла, шаты, уберы паненские, цынь, меды, зброя наша... и теж скрыня з листы с привилыми нашими на вси именья наши отчизные и материсты и зятя нашего пна Совиными ... и вся маєтност наша дочиста на корен погорела.*

⁶ Там само. – Спр. 8, арк. 359.

⁷ Там само. – Спр. 15, арк. 352 зв.

⁸ «Лист» надруковано: Акты Западной России. – Т. 3: 1544 – 1587. – С. 187-188 (№ 64); Dziadulewicz Stanisław. List szlachty wojewodztwa braclawskiego do króla Stefana Batorego // Miesięcznik Heraldyczny. 1936. – Rok XV. – № 5-6. – S. 70.

5 жовтня 1585 р. у Селичові було складено тестамент Сови Роського, згідно з яким бездітна дружина доручалася в опіку володимиро-берестейському єпископу та архимандриту Києво-Печерської Лаври, власне, своїм родичам і швагрю Сови Мелетію Івановичу Хребтовичу (Богуринському), а також Гаврилу Романовичу Гойському, Роману Вілгорському та трьом іншим шваграм – Івану, Данилу та Семену Івановичам Хребтовичам Богуринським¹. Як вірний слуга, належний до княжого дому Корецьких, Сова у своєму тестаменті наказує поховати його в Корецькому монастирі: «...а тело мое грешное при церкви Божой Пречистой Богородици в манастыри Корецкомъ, в Корцы, поховано водле закону нашего грецеского быти маеть»². Тестамент Б. І. Сови в джерелознавчому аспекті уперше розглядався серед комплексу волинських тестаментів XVI ст., внесених до Литовської та Руської (Волинської) метрик, але під викривленим іменуванням Совороський³, оскільки транлював помилкову транскрипцію XVII ст. «Саваровський», занотовану Станіславом Ганкевичем у польськомовному реєстрі Руської (Волинської) Метрики⁴.

Василь Васильович ДЕШКОВСЬКИЙ, луцький замковий писар (1560.12 – 1562.03.21).

Фігурує як печатар акту на Волині: серед печатарів тестаменту луцького повітового судді Василя Семашка (24. 06. 1561): «писар замку Луцкого пан Василей Василевич Дешковский» (запис № 291 від 19.09.1561, арк. 197 зв.), а також у 1574 р. знову в луцьких градських книгах як свідок (печатар) правового акту⁵.

За ослістю належав до шляхти Вінницького (а не Луцького) повіту, у якому з 1548 р. старостував кн. Б. Ф. Корецький. Маєток Дешківці (Дашківці) фіксується ще з часів удільного київського князя Семена Ольєковича (1440–1470), який «далъ былъ слуге своему Микну село у Веницкомъ повете на имя Дешковыцы»⁶. Як свідчать джерела, Дешковські склали поважний рід серед вінницької шляхти. На думку Олександра Яблоновського, вони були головними представниками місцевої шляхти з середнім рівнем землеволодіння⁷. Одна з найраніших згадок батька Василя Дешковського Василя міститься в листі Жигимонта Августа (20.04.1546) до маршалка Волинської землі, брацлавського і вінницького старости кн. Ф. А. Сангушковича, якого вінницькі зем'яни оскаржили за утиски⁸. Згідно з ревізією великокнязівських українських замків 1545 р., Василь Дешковський опрацював останню 13 *городню* Вінницького замку зі свого маєтку

---

¹ РДАДА. – Ф. 389 (Литовська Метрика), оп. 1, спр. 198. (Мікрофільм: ЦДІАК України. – КМФ-36. – Спр. 198, арк. 276.

² Там само. – Ф. 389 (Литовська Метрика). оп. 1, спр. 198. (Мікрофільм: ЦДІАК України. – КМФ-36.) – Спр. 198, арк. 275 зв.

³ Демченко Л. Волинские завещания XVI в. в Литовской Метрике: источниковедческий аспект // Lietuvos Metrika. 1991–1996 metu tyrimėjimai. – Vilnius, 1998. – С. 136.

⁴ РУСЬКА (ВОЛИНСЬКА) МЕТРИКА. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569–1673 / Упорядн.: Г. Борзяк, Г. Вайс, К. Вислобоков та інші. – К., 2002. – С. 419, 859 (Іменний покажчик).

⁵ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 459, арк. 25 зв.-27. (12.02.1574)

⁶ Акты Литовской метрики ... – С. 78.

⁷ [Jablonowski A.] Źródła dziejowe. – Т. XXII. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. XI. Ziemia Ruskie. Ukraina (Kijow–Braclaw). Dział III. Opisane przez Aleksandra Jablonowskiego. – Warszawa, 1897. – S. 619, 625.

⁸ Архив ЮЗР. – Ч. VIII, т. 6. – С. 463

Дешківці¹. Крім нього Олександр Яблоновський вказав на їхні володіння (частини маєтків) і в інших регіонах України: на Поліссі (Овруцький повіт, згадано в 1569 р.), в Житомирському повіті (Івниця по Киселях), а також пізніше – Петничани [Вінницького повіту?] (1598 р.)².

У присяжному списку брацлавсько-вінницької шляхти на вірність Короні 1569 р. Василь Дешковський присягав у Брацлавському замку разом з братом Олехном як шляхтич Вінницького повіту³. На Луцькому замковому суді В. Дешковський згадується як поранений при першому поданні скарги, коли не зміг її прийняти 17.07.1562 р.: «*книжли дей на тот час (17.07.1562) ино подстаростего в замку не было, а Дашковский, писар замковый, был зранен и велми ся злемел, того дей не вем, естли то ест записано*»⁴. Проте до початку вересня 1562 р. писар регулярно приймав на уряді заяви. Його рідний брат – Богущ Васильович Дешковський стає брацлавським підстаростою, тобто так само слугою кн. Б. Ф. Корецького, а згодом і брацлавським хорунжим⁵. Серед інших Дешковських у 1568 р. зустрічаємо Семена, якого Жигимонт Август призначив ротмістром Вінницького замку на чолі 100 драбів⁶. У присяжному списку брацлавсько-вінницької шляхти на вірність Короні 1569 р. С. Дешковський фігурує не тільки як ротмістр, але й як брацлавський і вінницький підкоморій⁷. У луцьких гродських книгах 25.05.1576 р. зафіксовано Олехна Дешковського⁸. Очевидно, його донька «*Zenna Olechnowna Deskowskiego z malzonkiem swoim*» судилася в Головному Люблінському Трибуналі⁹. Там само згадуються Богдан Богущович Дешковський (20.04.1602), а також якийсь Михайло Дешковський (2.08.1612)¹⁰. Тяглість роду та його належність до урядницького кола східноподільської шляхти простежується ще й у XVIII ст. Так, наприклад, брацлавським чашником 30.04.1728 р. іменується Ян Дешковський¹¹.

Войтех КРАСОВСЬКИЙ, ворітний Луцького замку 1561–1567 рр.

Рід Красовських простежується на Волині з кінця XV ст., але уривчасті факти не дозволяють реконструювати його генеалогію. Маєток Красів уперше фіксується за даниною Казимира Ягелона кн. Михайлу Курцевичу¹². Належність Войтеха Красовського до замкової адміністрації виражалась, зокрема, в тому, що в його домі в

¹ ЛМ 561. Литовська метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року... – С. 215, 219 (Дешківці в 1545 р. тягнуло до Вінницького замку і налічувало 40 господарських підданих у підпорядкуванні Василя Дешковського, батька луцького замкового писаря Василя).

² [Jablonowski A.] Źródła dziejowe... – Т. XXII. – S. 625.

³ Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie. – № 307 (Оригінал). – Арк. 215.

⁴ Там само. – Спр. 4, арк. 162 зв. (5.08.1562)

⁵ Архив ЮЗР. – Ч. 8. Т. 6. – С. 196, 360, 379 (Привілей польського короля Генриха на «*вряд земский хоружество браславское*» від 15.04.1574 р.)

⁶ Архив ЮЗР. – Ч. 8. Т. 6. – С. 172: «*Мы на его (кн. Ярослава Соколинського. – В.П.) местце поручьли и розказали ротмистромъ тамъ на томъ замку нашему быти земенину нашему веницкому Семену Дешковскому, маючи на таковий же почот сто драбовъ*». Згадано: Мальченко О. Укріплені поселення Брацлавського, Київського і Подільського воеводств (XV – середина XVII ст.). – К., 2001. – С. 37.

⁷ Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie. – № 307. – Арк. 212.

⁸ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 16, арк. 172, № 233. (25.V.1576 р.)

⁹ Там само. – Ф. 49, оп. 1, спр. 2673, арк. 4.

¹⁰ Там само. – Арк. 1, 6.

¹¹ Materiały źródłowe do dziejow żydów w księgach grodzkich lubelskich z doby panowania Augusta II Sasa 1697-1733. Vol. I: Judaika Lublinsia. / Oprac. Henryk Gmiterek. Z przedmową Adama Tellera. – Lublin 2001. – S. 346 (№ 1937).

¹² Любавский М.К. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского Статута. – М., 1892. – С. 215.

Луцьку зупинялися великокнязівські дворяни, які приїздили з Вільно з різноманітними дорученнями. Цей факт впливає з декількох скарг самих дворян, котрі у своїх заявах зазначали, що «стояли господою» в луцького ворітного: Остафій Гридич зі скаргою від 1.05.1562 р.¹, Андрій Голуб зі скаргою від 11.05.1562 р.² Однак цей дім не був власністю В.Красовського, що впливає з пізнішої його скарги на луцьких міщан, які «пришедиши моцно квалтом на Миклашовский, который я (В. Красовский. – В.П.) был за свои пенези, за одинацать коп грошей нанял у Яна Балцаровича, якожь жемь ся дей юж был зо всею маетностю своею в тот дом впровадил» (2.02.1567)³. Міська осілість Войтеха підтверджується ще й тим фактом, що він, серед інших міщан, займався «броварициною» – виробництвом пива на продаж: «собе в дому своем, в бровари своем властном пива на шинкъ варил» (1.05.1562)⁴. Повноваження ворітного розповсюджувалися на в'язницю (казнь сидмова), яка давала сталий прибуток – «повежное», сплачуване в'язнями за своє сидіння. Єдиний унікальний факт, де ворітний фігурує при виконанні процедури ув'язнення, міститься у двох зустрічних скаргах Луцької замкової книги від 29.08.1562 р.: «бо, дей он (ворітний. – В.П.) доход своей, повежное, взял, а того виноватца моего неведомо где задел»⁵. Заміщаючи підстаросту на уряді, ворітний епізодично виступав і в ролі судді, розглядаючи справи простолюдинів, що впливає з заяви якогось Пашка від 15.09.1566 р., «который живет в подворье ее млсти пнее Романовое Гулевичовое, в замку Луцком»⁶. Останній заявив, що «судил жону мою Варвару... пан Войтех Красовский, воротный замку Луцкого, з Васкомъ Деружкою, который живет в подвори пна Михайла Оцовского, и всказал был дей на жоне моей за соромоту навезку и положил был рок заплате той навезце (13 вересня)»⁷. Однак позивач не з'явився за відшкодуванням і ворітний звільнив звинувачену Варвару від сплати штрафу, узявши за це 5 грошей «памятного».

Показником невисокого соціального статусу луцького ворітного може служити його епізодична участь в ролі печатаря приватно-правових актів повітової шляхти – на відміну від вищих замкових урядників: Русинів, Хом'яків, Хребтовичів, Джус. Очевидно, що він обертався на нижчому соціальному щаблі (дрібна шляхта, міщани, бояри), який набагато слабше відображений у джерелах. Як печатар Красовський виступав у колі родичів, зокрема, при складанні тестаменту кн. Якова Васильовича Крокотки Словицького (18.03.1564 р. Єловичі. Запис від 9.11.1564)⁸, одна з п'яти дочок якого була видана за Василя Матвійовича Красовського. Останній у тестаменті згадується як небіжчик, у якого кн. Я. В. Крокотка наприкінці 1550-х рр. позичав під заставу свого маєтку Котелева 40 кіп грошей для спорядження на Лівонську війну. Раніше, 9.04.1560 р., князь скаржився за свою дочку (жаловал и оповедал жал дочки свое пани Мари Красовской), слугу якої було пограбовано по дорозі до Луцька⁹. Цікаво, що Василь Красовський надавав кредиторські послуги, зокрема Яну Якубовичу Монтовту Коблинському, позичивши йому 60 кіп грошей (19.12.1566 р.)¹⁰.

¹ ЦДІАК України. – Ф. 25, оп. 1, спр. 4, арк. 73 зв.

² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 4, арк. 82.

³ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 38.

⁴ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 4, арк. 111 зв.

⁵ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 4, арк. 176 зв.

⁶ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 373.

⁷ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 373.

⁸ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 255.

⁹ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 1, арк. 148 зв.

¹⁰ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 497 зв.

Войтех Красовський брав участь у публічних процедурах, зокрема, як «приятель» Щасного Гесинського, який стягував з луцького єврея борг у 120 кіп грошей, для чого уповноважив замкового писаря й ворітного особисто відвідати боржника (13.10.1566)¹. Не оминула В. Красовського й роль «умоцovanого», про що свідчить скарга луцького єврея Аврама Хамка на писаря познанського купця «через умоцovanого свого Василя, воротного замку Луцкогo» (20.06.1567)². Ворітний у січні-лютому 1563 р. брав участь у правових процедурах і як виж, зокрема, при ув'язанні на великого князя мастків колишніх волинських митників Борзобогатих Красенських, які не сплатили до великокнязівського Скарбу митні збори за 1561–1562 рр.³

Наступником В. Красовського на посаді луцького ворітного став Василь Костевич (Костя). Зміна урядників відбулась між 25 червня (остання згадка В. Красовського як ворітного)⁴ та 4 липня 1567 р. (перша згадка ворітним Костевича)⁵. Однак, незважаючи на нове призначення, В. Красовський не втратив довіри замкової адміністрації, залишаючись слугою кн. Б. Ф. Корецького, про що свідчить такий красномовний факт: він і надалі приймав заяву на місці підстарости, репрезентуючи замковий уряд (записи від 23 липня⁶ та 1 листопада 1567 р.⁷). Костевич на місці підстарости уперше фіксується 8.07.1567 р.⁸ А вже 27 вересня В. Красовський збирався їхати до війська на виклик князя-старости: «А так, дей, я, за писанемъ и розказанемъ его млсти пна своего, князя Богуша Корецкого, выбираючися отселя ку его млсти до войска...»⁹. Невідомо, що сталося з поїздкою, але 29 жовтня він в околицях Луцька відібрав у луцького міщанина коня як відшкодування (*грабеже*) за несплату боргу (1.11.1567 р.)¹⁰. Загалом 1567 р. для В. Красовського став періодом низки конфліктів з луцькими міщанами, з якими ворітний мав кредиторсько-боргові зобов'язання: записи від 2 лютого, 25 червня, 8 липня, 27, 29 вересня, 1 листопада 1567 р.¹¹ Про його зовнішній вигляд у цей час дає уявлення одна з таких скарг: «мене самого (В. Красовського.– В.П.) *слова невъчтивыми зсоромтил и, зъ замку идучи, на зведе мене в бороду костуромъ о носа подтирал, зранил..., (обізвавши) на мене однорадокъ люндышовый чорный с кнафлями позлотистьми*» (11.11.1566 р.)¹².

У приятельському зв'язку з ворітним перебував збіднілий племінник замкових урядників Хом'яків – Федір Маскович Хом'як Смордовський, який доручив Красовському в ролі *умоцovanого приятеля* добиватися відшкодування майнових збитків, яких Хом'як зазнав під час конфлікту піддячого луцького костелу Томаша Хоєнського та луцького мостовничого Івана Олехновича Борзобогатого Красенського (23.11.1564)¹³. Цікаво, що перед цим (17.03.1564 р.) В. Красовський був присутній на

---

¹ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8, арк. 419 зв.

² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 265 зв.

³ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 5, арк. 24 зв., 27, 28, 29.

⁴ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 279 зв.

⁵ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 289.

⁶ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 332, 335.

⁷ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 515 зв.

⁸ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 298 зв.

⁹ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 468 зв.

¹⁰ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 515 зв.

¹¹ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9. – Арк. 37 зв., 279 зв., 298 зв., 468 зв., 473, 515 зв.

¹² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 8. – Арк. 469 зв.

¹³ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 276. (23.11.1564): «А ведже пред ся, не хотячи того бою, ранъ и шкод своих опускати, злецаю то очеисто и поручаю пану Войтеху Красовскому, воротному замку Луцкогo, абы он, вне бытности моей (Ф. Хом'як відправлявся на військову службу. – В.П.), кгда бы

судовому засіданні серед «сторонніх суддів», які за відсутності повітових суддів Г. Бокія і М. Сербина асистували підстарості А. Русину у веденні судової суперечки між вищезгаданими сторонами: «*А при мне (підстарості. – В.П.) на тот час были...*»¹. Зв'язок ворітного з Федором Хом'яком мав характер породичання, щоправда, не досить вдалого, судячи зі скарги Красовського на того-таки Федора за те, що останній вигнав з дому свою вагітну дружину Ганну Яцківну, яка була племінницею дружини ворітного Тетяни (Таці) і яку Красовські видали заміж за Хом'яка з посагом у 30 кіп грошей². Пізніше, 23.06.1567 р. зі скаргою виступила Ганна, вдруге одружена з луцьким міщанином-кравцем Яцьком (*подданая его кр. млсти мещанка луцкая пни Ганна Якимовая Кравцовая*)³, заявивши про порушення зобов'язання з боку Красовських, які 22.06.1567 р. мали сплатити їй 15 кіп грошей за *віно*, взяте ними від колишнього чоловіка Ф. Хом'яка під час видання Ганни за нього заміж; 25 червня це *віно* уже було сплачене Красовськими⁴. На жаль, встановити точно родинні зв'язки між Красовськими, які згадуються протягом XVI ст., майже неможливо.

право князю подьяканему с паном Борзобогатым было, при князю подьяканем был и, яко обороны моей, так теж и обо вси шкоды с паном Иваном и врядником его Станиславом Тристенским у права мовил. А я ему даю в томъ моцъ, зыск и страту».

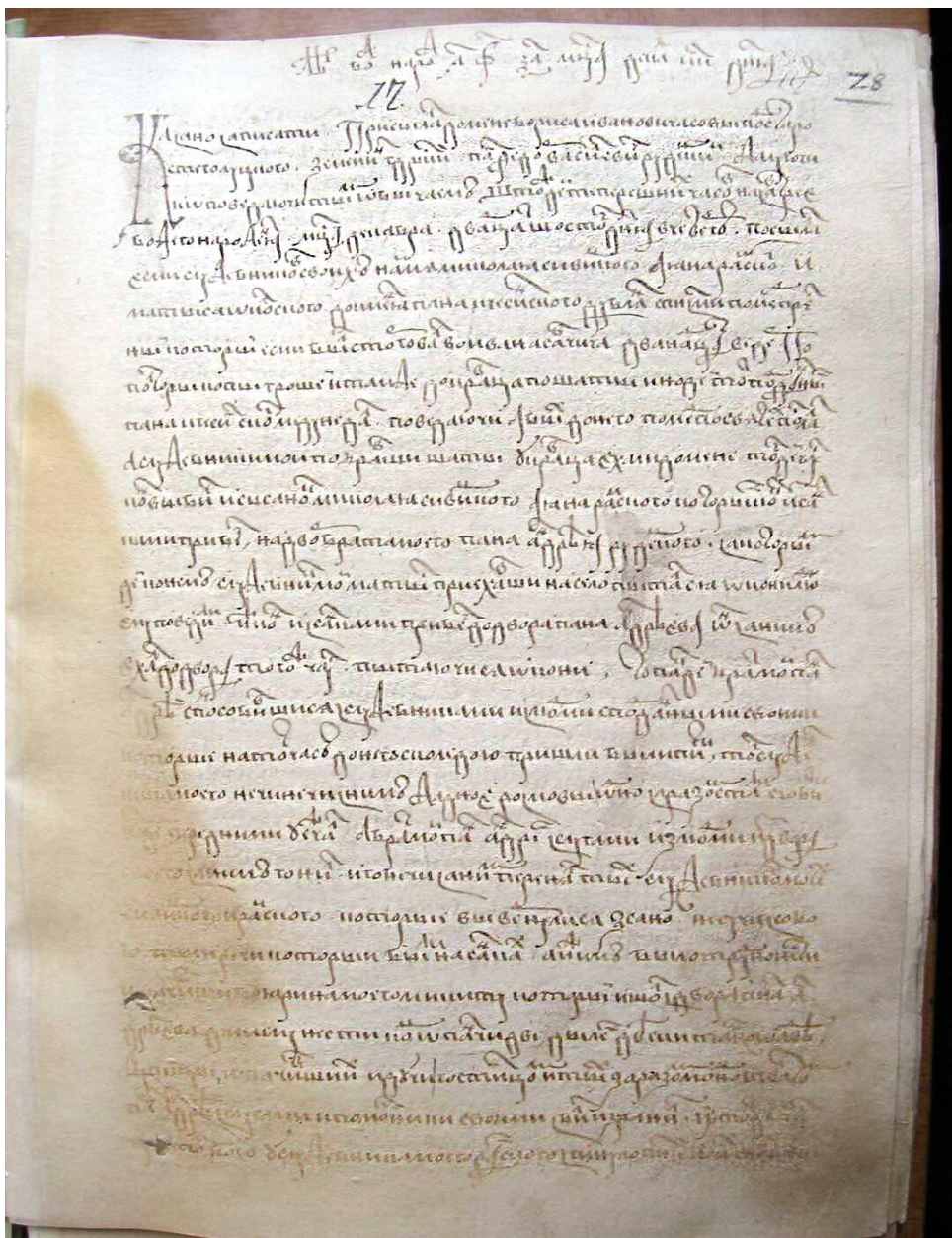
¹ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 43 зв. (17.03.1564)

² Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 6, арк. 289 зв. (12.12.1564). Запис надруковано: Архив ЮЗР. – Ч. 8. Т. 3. – С. 91.

³ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 273 зв. (23.06.1567)

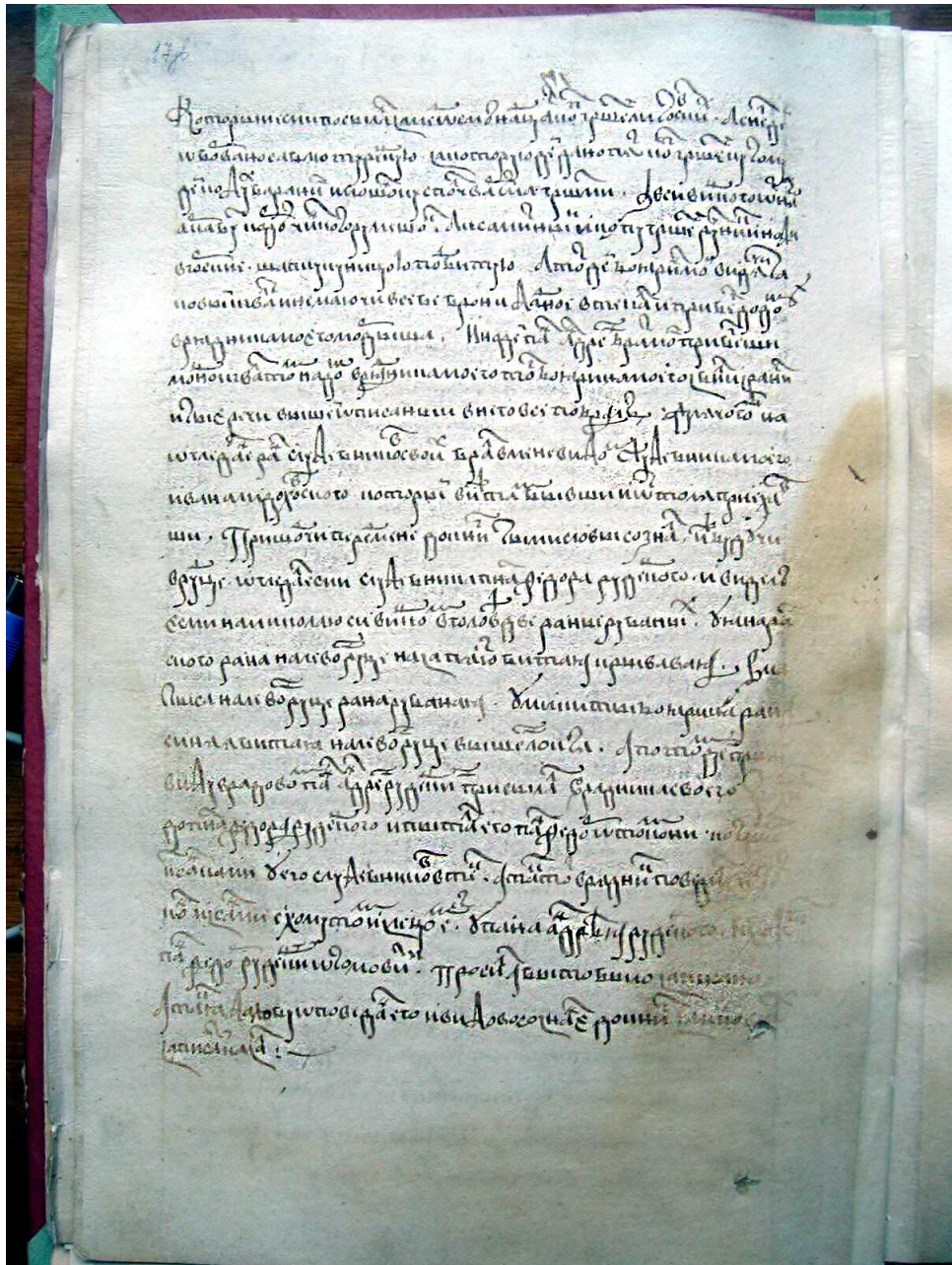
⁴ Там само. – Ф. 25, оп. 1, спр. 9, арк. 279 зв.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Фотокопія 1. Аркуш 17

Фотокопія 2. Аркуш 17 на звороті

Заки... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...
 [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]... [unclear]...

Фотокопія 3. Аркуш 25

Прислано в дар... [illegible handwritten text in Church Slavonic script]

Фотокопія 4. Аркуш 25 на звороти

84

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

№ 1000 № 1 ф 21 № 1000

101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

Фотокопія 9. Аркуш 84

Крестоносцевъ. Русскихъ князей...
Въспомогательные...
подъ его юрисдикциею...
указъ и прочее...
станутъ градоуказъ...
платитъ...
оуде...
ийто...
указъ...
нбд...
арх...
свое...
тмъ...
а...
рвд...
тв...
прим...
при...
под...
нн...
ево...
та...
тн...
вн...
та...
и...
мн...
нн...
нн...

Фотокопія 11. Аркуш 100

[The text is written in a highly cursive, handwritten script, likely a form of Church Slavonic. It is densely packed and difficult to decipher without specialized knowledge of the script. The text appears to be a liturgical or administrative document, possibly a list of names or a record of events. Key words are difficult to identify but seem to include names and titles.]

Фотокопія 15. Аркуш 135 на звороті

рѣшамъ. Вѣща съвѣра побѣдиша вѣдѣ съмислиа шѣка
 ша иа мѣрѣна. Провоитѣнаго мѣста рѣдѣа мѣрѣна
 иа водѣ гѣбѣнѣа есо мѣли пѣа во вѣрѣи порокуго
 иаа сарѣрѣрѣа аиаа вѣрѣа иаповѣрѣи иаиа кааа
 иаа мѣста побѣдиша пѣа мѣли гѣка вѣлиаи цуварѣ
 прѣа по мѣла иаа мѣли вѣли мѣла побѣдиша есо мѣста
 рѣдѣа мѣрѣна есо мѣли мѣла аиаа мѣста рѣдѣа
 есо мѣста аиаа мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 есо мѣста мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла

рѣшамъ рѣдѣа прѣваго мѣла мѣла мѣла

Прѣваго мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла
 мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла мѣла

Фотокопія 18. Аркуш 137

вирисати слід поручати надбати набулася допустити шона
Алла туро фавоку инаво в сего инаво в сего инаво в сего инаво в сего
ви написати на рад.

Гото Мја юна 2

4

Надано писати. Висыности на вориел ивановихасови то
старостиско луного. Намишиско васишиско писати
луного. Пришоту фомини старані стоиролісисити влиши
мвонди. Амиссиско луного. Амодлишиско в дитишиско
што дитишиско ринишиско гоннишиско иушиско инаво в сего
шд самостретишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего
нашиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
тшр дншиско инаво в сего в сего в сего в сего в сего в сего
шиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
пнишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
роннишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
ависко в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
инишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего

Гото Мја юна 3

3

Тропашиско писати. Висыности на вориел ивановихасови то
новихасови старостиско луного. Намишиско васишиско писати
луного. Пришоту фомини старані стоиролісисити влиши
мвонди. Амиссиско луного. Амодлишиско в дитишиско
што дитишиско ринишиско гоннишиско иушиско инаво в сего
шд самостретишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего
нашиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
тшр дншиско инаво в сего в сего в сего в сего в сего в сего
шиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
пнишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
роннишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
ависко в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего
инишиско в сего в сего в сего в сего в сего в сего в сего

Фотокопія 19. Аркуш 145

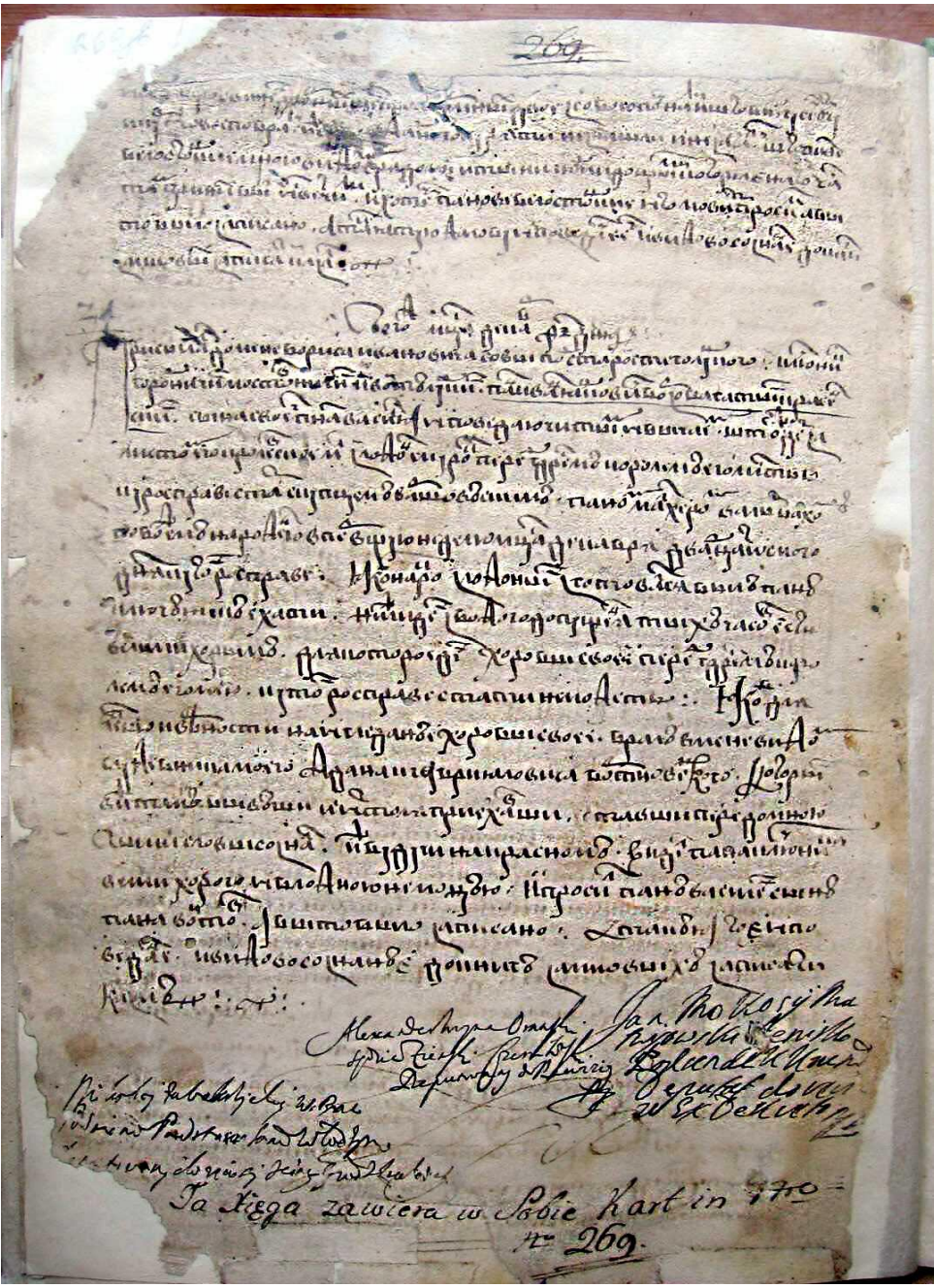

Фотокопія 29. Аркуш 269

ПОКАЖЧИК СЛІВ ТА СЛОВОФОРМ

У покажчику подаємо всі виявлені в пам'ятці слова та їхні форми із зазначенням номера аркуша оригіналу. До неповнозначних частин мови вказуємо частиномовну належність, для повнозначних, у випадках неоднозначних прочитань – відмінок, число, рід, спосіб, час. До деяких слів – тлумачення, а для кращого розуміння значення – контекст.

А

а (спол. єдн.) 1, (спол. прот.) 2
абы (спол.) 4, абы-м 4 зв., абымо 12,
абых 35
або (спол. розд.) 149 зв., албо 154 зв.
адамашки (ж.р.) – адамашки
гвоздиковоє 138 зв., адамашку (ч.р.) –
адамашку брунатного 183
адамашковыє, адамашковая 243
аж (частка) 52
ажє (спол.) 164 зв.
аксамитныи 17 зв., аксамитных 183
але (спол.) 14 зв., але-мь 22
алиж 137
ани (част.) 2 зв.
аниякоє 47
апостол (Р.мн.) – светых апостол
Шимона и Юды 222 зв.
до аптыкарки 145, аптыкарка 231
арандара 171 зв.
арандаровых 171 зв.
аранду 168 зв., на арандѣ 217 зв., водле
аранды 233 зв.
арандовал 12 зв.
з аркабузы 2 зв., аркабуз 17 зв.,
аркабузы 52 зв., аркабузов 52 зв., зь
аркабуза 83, зь гаркабуза 157
во ...артыкулах 232 зв., к артыкулу 248,
архидьякона 62 зв.
архимандрыта 1 зв., архимандрыту 13,
архимандрытова 104
архимандричомъ 213 зв.
аршинов 260 зв.
атласу 52 зв.
ач (спол.) 49
ачколвек 19

Б

по бабце 219 зв.
панове баєвскии 57
бакалар 227 зв.
бараны 114, барана 136
барании 17 зв., барании 25,
барвѣрчик ... з барвѣрчиком 231,
барберчики 231, барверчик 231
барзо 88 зв., борзо 61
батко 114
бачачи 51 зв.
бачил 175
бегли 221
бегучых 228
безвинне 3 зв.
безмытне 62 зв.
безпечнеи 60
безпечонь 184 зв.
безправне 8
бєлых 9, бєлого 33, бєлог 36, бѣлыи 52
зв., бєлыи 140 зв., бєлою 237, бѣлых 255
бєлю 236
ку берегу 60, на берези 260
бережецкиє 69, бережецкого 145 зв.
березник 251 зв.
берестейскии 19, берестинского 249
берестецкии 167 зв.
берестских 226 зв.
берокъ 29 зв.
на бесєде 181 зв.
бивши 33 зв.
бирчие 236
бискуп 1, бискупъ 19, бискупа 84 зв.
бискулимъ 171 зв.
бискупицкии 220
бискупицкого 163 зв.
бискуповым 1

битая 15 зв., битую 21, битад 147
бити 4, были 20 зв., бит 33, быти –
быти мене хотел 39, били 85, биш (нак.
сп.) 89, бил 94, бьют 97 зв., бьют 133
зв., иматиму битиму 159 зв., бию 197
бито 15 зв.
блакитных 52 зв., блакитная 141 зв.
ближшии 81
близких 9, блиских 11
близкост 68, ѿ близкости 219 зв.
блудаги 268 зв.
бо (спол.) 149; бо-м 244 зв.
бобровыми 24, бобровыи 52 зв.
з бобромъ 183
бодню 137 зв.
божого 55 зв., по божеѣм 20 зв.
бои 21 зв., за бои 26, бои 28, ѿ бои 28
зв., при бою 33 зв., ѿ боех 43 зв., при бои
64, в боех 76, бою 134
под бока 3, на боку 98 зв., под бок 181
бокиискихъ 18
боковецкии 18
боком (присл.) – боком лежит 247 зв.
на болоню 6
з болоты 10, в болота 60, за болото 143,
на болотѣ 149, к болоту 152, над
болотом 152, в болотѣ 168, в болото 227
зв., через болото 247
болшеи 2, болшии (Н.одн.) 197
бондари 64, бондара 64
борзо 61
борисовског 108
боровицкихъ 4 зв., боровицкиѣ 66 зв.
на бородѣ 110 зв.
боронечи 60, бороначиса 89 зв.
боронити 2 зв., боронить 93 зв., бороню
210
бороновали 96
боронючих 106
в борох 4 зв., з боры 47, в бору 219 зв.
з бортеи 257 зв.
бортнику 26
бортном 4 зв., бортными 24, з бортными
49
боты 141 зв.

бочечную 64
бочки 72, бочок 72
бояром 6 зв., бояров 6 зв., при бодрох
237, бодрѣ 237
боярина 1, боаярин 4, боадын 236 зв.
боярка 123
боячися 81
под брак 34
с брамы 236, з брамом 236, з брамами
236
браславского 58
брат 3, до брата 2 зв., з братом 18 зв.
ѿт братаничов 18 зв., братаничом 18
зв., мимо братаничов 19, братаничу 40,
братанич 53 зв., до братанича 62 зв.
братанцы (Д. одн.) – братанцы своѣи 77
зв.
брати 3 зв., брала 1, браль 16 зв., бирал
38, берет 181, бирали 258 зв.
ѿт брати 4 зв., в братии 5, братя 5, на
братю 9, без брати 22 зв., чотыри
братя 82
братковича 118
кром броварщины 234
ѿ бровѣ 20
бровары /броварні/ 171 зв., ѿ броварех
171 зв., пива в тях броварехъ варать
172 бровар 195, броваров 233
з бронями 15, брони 17 зв., броня 174, з
бронєю 174
броховицкии 142 зв.,
брунатного 183
брушками 138 зв.
брушковыи 141
будников 34, будники 34, будником Д.
мн. 93 зв., будьниковъ 97 зв.
на буду 34, буду 34, до буды 64, буды 97
зв.
будовавшы 234
зо ... будованѣм 9, будованя (Н.мн.)
'будівлі' – ѿ дворе будованя светлицъ две
195, в будовани 240 зв.
будовати 10
будѿ 2 зв., будѣши 2 зв., были 3, будѣт 3,
будемъ 31 зв., будѣм 149

будучи 1, будучы 214
будуючи 11
будучие 10, будучим 10 зв.
булаву 38 зв., булавы 62, булава 203
буланы 268
буркграбл (Н. одн.) 59 зв.
бурмистру 12 зв.
бурнатныи 130, бурнатнымъ 141 зв.
бчол 34, бчолы 257 зв.
бъючи 94 зв.
бы (част.) 6, бы-м – што бы-м с тог
похотел 18 зв.
бы (спол. 'ніби') не инак бы теж былъ
не одного пѣа 60, бы тут не достало 70
бывала 100 зв.
бывши 1
бывшого 7 зв.
быдло 5, быдла 7, быдла 3.мн. – его
быдла пасут 118
быдлат 175 зв., быдлата 236
быки 175 зв., бики 175 зв., бык 195
быти 'бути' 1, были 1 зв., был 5 зв., *быт*
27, быхмо выступили 150, бых 238
без бытности 21 зв.
бѣчи 'бігити' 160 зв., бѣгал 234 зв.

В

в (прим.) Зн. неделю 1, в мене 1, в
середу 1, вы именя ег 70, Р. мн. в них 1,
М. в дворе 2, во имене 2 зв., во имене 3
зв.
ваги (Р.одн.) 197
важило 127 зв., важили 'коштували' –
тузины серебряных важили гривен
дванадцат 183, важил 198 зв.
вазнь 231
валати 'кричати' 109
валаха 1
валашаных 21 зв.
на валку 151
валчиги 151
вантухов 38, ван[т]ух 93
ванчосу 34, ванчусу 97 зв.
варено 171 зв.
варити 172, варать 172

варшевскому 70, варшовьскимъ 269 зв.
из вачкомъ 25, за вачок 26, вачок 147
вбищов 252 зв.
ввезалса 42
вважчих 30 зв., вважчог 37
ввазана 3,
в везеню 5, до везеня 5
вгамовала 63 зв.
вгланувши 22 зв., вгланушы 246
въгланушы 248 зв.
вгодливым 18 зв.
вгодою 18 зв., вгоды 19
вгорские 17 зв.
са вдал 58 зв.
вдаривши 51 зв.
вделат – хотечи ... якую переказу
вделат 162 зв., вделалъ 164 зв., вделали
190 зв.
вдовою 223
вдолжь 'уздовж' 246
вдячне 49
вед жо (част.) 8 зв., вед же 79, вид же
222
ведаючы 213 зв., вѣдаючы 215 зв.
ведер 17
ведле (прим.) Р. розделку 18 зв., ведла
153, водле 248 зв.
ведлуг записов 100 зв.
ведомостю 10, вѣдомости 20 зв., без
ведомости 29 зв., ведомост 79 зв., без
ведомости 238
о вѣжчане 242 зв.
въѣжчаючи 69
ѡ вежи 136
везали 20 зв.
везде 62 зв.
о везене 28 зв., з везеня 32, ѡ везеню 35
вел (дієсл.) 'вѣв' 240 зв.
веле 'багато' 137
велекрот 95
велеможная 40, велеможного 178
великиє 3, великоє 7 зв., великую 13,
великой 22, великии Зн. мн. – великии
трудности 30 зв., великая 34, великимъ

46, великими 50, ω великои 75, великии
(Н.одн.) 197, δ великом 223
великодныи 87
велми 53
велмоцного 1 зв.
велѣли 225 зв.
венацких 36
венецкого 134 зв.
веницкого 58, вѣницкии 267 зв.
вено 18 зв., вена 45, за вѣно 212
веновном 14 зв.
вепра 136 зв.
верит (инф.) – верит тому не хотел 134
вернул 2, вернулиса 63, вернула 153 зв.,
верну 153 зв.
вернувшыса 228 зв.
верхнии 227
верху 24, верхъ 86 зв.
верхомъ (присл.) 151
врачи 247
вес (займ.) 225, ѿвес 163 зв.
веселя 53
до весны 13
весполок 20, весполек 94 зв., восполок
5, восполек 16,
въехати 18 зв.
вехали 'від'іхали' – коли быхмо не
вехали, а он бы нас ω горло приправил
193 зв.
вечистог 31
вечно 20, вечне 29 зв.
на вечност 9, на вѣчност 9 зв.,
вечностю 18 зв., вечности 35, на
вечность 246
передъ вечером 18, до вечера 25 зв., до
вечера 91, δ вечор 231
вешати 93 зв., вѣшати 159 зв.
вжато 'нажато' 78
вживала 5 зв., вживати 10, вживает 22
зв., вживают 84 зв., вживаемо 105 зв.,
вживат 187
вживаючи 22 зв.
вжищомъ 73, за вжище 189 зв.
вжо 4, вѣжо 174 зв. (присл.)
взголове 145 зв.

взду /узду/ 136
взорваль 'заглядався, заздри́в' 162 зв.
взрушаючи 47
взрушиваючи 18 зв.
взавши 2
взали 1, взала 5, взал 28, взела 115 зв
взатѣ 174 зв., по взатю 212, ку взатю
238
взатыми 32
видечи 7 зв., видачи 17 зв.
видели 3 зв., са видети 14 зв., видит
41, ся ... видела 68 зв., видал 149, са ...
видит 149
вид же (част.) 222
са ... видило 248
вижом, виж1, при вижу, при вижох 1
зв., вижа 2, ω вижа 5 зв., вижами 6, вижи
7 зв., вижемъ 13, виж 14, вижов 30 зв.
вижово 1 зв.
викареѣ Н.мн. 172, з викареями 228
вилки 268
ѿ вилѣю 165
за вину 4 зв., вины 4 зв., вина 27 зв., ѿ
вене – ѿ вене своеѣ 66
винен 2 зв., винни 53, винны 104
вина 'спиртний напій' 155, вином 233
зв.
виноватым 22
виноватцом 32
вишневскими 129
взорванѣ 255
за вказанемъ 62
вказовал 93
вкошувано 156 зв.
владности 162 зв., до владности 261 зв.
владнути 112
владыки 6 зв., владыце 13
владычиным 164, владычин 164
владычог 89
вдѣчества 139 зв.
вламатиса 2 зв.
властивую 7 зв.
властивост 5 зв.
во властност 18 зв.
вломившыса 71 зв.

влоског 6, влоских 52 зв.
влостной 22, властной 27 зв., влостных
80 зв., влостного 196
влостностью 47, влостности 162
на влостивую, влостивом1, влостивое
2 зв., властивое 3, властивые 6 зв.
вмѣвал 153 зв.
вмели 263
вметал 60
вметаня 60 зв.
вморяем 18 зв., вморил 141 зв.
вмоцнаем 241
за вмоцванем 90 зв.
вмоцваного 30
вмыслне 181 зв.
за внесене 45
внивеч 219
вниз (присл.) – вниз ставу 247
вночи 79, вночи 160 зв.
напротивко вношеня 85, вношеня 116 зв.
зь внукою 180, внуку 182 зв.
внучку 180, внучце 183 зв.
вовков, на вовки 1
ѿ вовсе 166
вогнали 221 зв.
водою 86 зв.
водили 107
водле (прійм.) Р. водле декрету 2 зв.,
водла 210 зв.,
водлуг 6
воеводы 1 зв., воеводе 24
военных 155 зв., военные 155 зв.
военное 216 зв.
для воженя 'возиння' 220 зв.
з вожками 42 зв.
возом 1, з возом 6, на возе 6, воз 21, воз
Р.мн. – ѿ полтораства воз 84, сѣм возь
136, з возы 71, з возов 72, з возом 78 зв.,
на возы 146 зв., на возех 155, з возу 180,
ѿ воз 233
ѿ воздвиженни 25 зв.
возил 62 зв.
возники 95, з возниками 177
возные 59 зв., из возными 60
воины 216 зв., с ... воины 223 зв.

воиницкого 59 зв.
воит 6, воита 8 зв., ѿ воита 12 зв.,
воитова (прикм.) приказаня пана воитова
224 зв., воитов 269 зв.
воитовскомъ 21
волы 5, ѿт вола 7 зв., волов 8, вол 136
зв.
волен 9
воли 2, з волею 9
воли 'вільне місце' – села и воли
розметал 60
волну 'вовну' 114
волнымъ 22 зв., волнымъ 32 зв., волными
59 зв., волном 22, волною 28, волную 51
зв.
волно 18 зв.
волности 60
воловшину 7 зв., за воловшиною 207 зв.,
володимѣрског 83
волоцы – по двѣ волоцы 247, волок 247
зв.
волосе 94 зв.
до волох 72
волошинов 79 зв.
волошия 33 зв.
ѿ волторок 16, (див. ще ѿлторка)
вовторок 21, волторка 31 зв., ѿвторок
251 зв.
волчеи 247 зв.
волынские 44
вон (присл. 'геть') 46, вон – з лесов вон
выгнали 266
вороного 1, вороныи 52 зв., вороную 111
зв., воронал 204
ѿ воротех 2 зв., ѿ ворота 15, ѿт ворот
72, перед вороты 220 зв.
воротны 90, воротног 45 зв.,
воротномъ 46
воску 54
ѿ восмидѣсят 191 зв.
впадчи 52
впали 198, впал 231 зв.
впившисл 122 зв.
са ... впирал 214 зв., са ... впирает 228
зв.

впокои 248
за *впоминанєм* 22 зв.
впоменути 54
впросивши 27
впросил 247
впустил 36 зв.
впущено 18
врадовне 14 зв.
врадовыи 3, врадовом 8 зв., врадовыи 14 зв., врадовымъ 96, врадовым 36 зв.
вряднику 1 зв., врядник 3, врядника 17 зв., врядника 17 зв., на врядника 28 зв., врядникови 84
врядничюю 166, врядничыи 226
врядничок 128 зв.
врядовник 104
до владу 7 зв., владѣ 23 зв., до владу 58
вродит 197
врожоному 59 зв.
врочистого 94 зв.
от врочища 111, до врочища 118 зв., по врочищах 152, на врочищу 225 зв., врубѣ – под трема врубѣ 141
всели 'вслися' 109
всих 3 зв., всего 4 зв., всеѣ 7 зв., всѣ 8, зо всѣми 10, зо всими 11, всѣхъ 19, всеи 22 зв., всихъ 29, во всемъ 41, до всеѣ 49, всѣх 54 зв., на всих 86 зв., вѣс 225, всим 225 зв.
всказали 25 зв.
всказано 4 зв.
всказаную 28 зв.
всказанье 23 зв., за *всказанемъ* 42, всказане 74
вспоминати 18 зв., впоминал 237 зв.
всправедливити 194 зв.
вставал 25 зв., вставала 74 зв.
вставающую 67
сл ... *вступаещи* 229
вступовати 13, вступаешь 63 зв.
вступовати 168 зв., вступавал 214 зв.
вступу 10 зв.
всхочут 65
всылаючи 251 зв.

всакиѣ 7, всяких 14 зв., *всакии статки* 64
всѣдши 89
втекал 17 зв., втек 17 зв., втекала 31 зв., втекла 33, втечи 76, втекли 114, втекати 160 зв., втекалса 224 зв.
втиски 6 зв., втиски 252 зв.
вторыи 10 зв., второг 32 зв.
вторыинадцат 248
вховаи 126
входити /тобто, уходити, йти геть/ почал входитьи зъ замку 169
вчиненое 218 зв.
вчинивши 3
вчинили 12 зв.
вчинков 8 зв.
вчиню 2, вчинил 4, вчиниль 7 зв., вчинит 8 зв., вчинили 9
вчора 64
вчорашнего 1 зв., вчорашнии 12 зв., вчорашнее 119
вчтил 193 зв.
вшелакие 29, зо вшелакими 37
вшетечне 42 зв.,
вы 2 зв., вас 2 зв.
выбил 17, выбити 37, выбит 93 зв.
выбирчимъ 'выборним' – пѣом
выбирчимъ *отдати* 207 зв.
выбравшиися 179 зв.
выважено 7 зв.
выведши 128, выведчи 194 зв.
вывела 29 зв., вывели 31 зв.
вывернулиса 17
для вывоженя 140
вывозит 82, вывозитися 192
выволаны 8
выгледал 46
выгнавши 74 зв.
выгнало 137 зв.
выгнаши 21, выгнал 34, выгнати 46, выганяют 46
при выдаваню 53
выдал 32, выдадут 53
выделеныи 31 зв.
по выделеню 66

выделивши 4 зв.
выделил 4 зв., выделили 77 зв.
выделу 132
на выдержане 70 зв.
на выезде 43, выездъ 68 зв.
выехал 12 зв., выехали 31 зв., выежчал 95 зв., выежчали 111
по выеханю 7 зв.
вызволаем 263 зв., вызволили 263 зв.
вызнавает 29 зв., вызнавала 33,
вызнаваем 149 зв.
вызнаваючи 22
вызнаныи 22, вызнаных 27 зв.
вызнане 58 зв.
вызычил 228
выидет 14 зв.
выимовати 240 зв.
на выиштью 64 зв., на выиштью 220, на выиштьи 220
вызнал 1 зв.
вызнаемъ 19
выкинули 180
выкладов 224
выкрати 51 зв., выкрали 165 зв.
выкупил 29 зв., выкупили 210, выкупит 210 зв.
выламуючиса 150
выламавали 235 зв.
выламаные 129
вылетати 138 зв.
выливает 155
выломивши 128 зв.
вылупили 20 зв.
вылучивши 237
з вымелками 10, з вымелки 49
по вымеру 118
выметаль 140 зв.
вымовляючиса 22 зв.
вымолотити 117 зв.
вымыкаными 236
вымыслу 233 зв.
вынал 62
вынемши 47, вынявши 78, выневши 85
вынешчи 64
выносивши 86 зв.

выносячи 169
выобразила 101
выорати 148 зв.
ѿ выпасеню 130
выпасли 147 зв.
выписати 20 зв.
выписы 27, выпису 28 зв., выписомъ 29 зв., на выписех 192 зв., ѿ выпис 246, ѿ выписе 248 зв.
выпачовати 53
выповедает 85
выполнен 51
выполнити 29
на выправу 45, выправы 53, ѿ выправе 197
вырадити 193
выпрегли 175 зв.
выпровадити 7 зв., выпровадили 36,
выпроважу 140
выпсовали 128 зв.
выпускала 32
выпустивши 18
выпустити 5, выпустиль 140, выпущѿ 161
выпустошил 70 зв.
выпутал 111 зв.
выпхати 38 зв., выпхал 193 зв.
вырвавшиса 37 зв.
вырвал 91 зв.
вырекамса 27, са ... вырекам 149 зв.,
вырекла 56
выробленого 34
з выроку 4 зв., выроки 18 зв., водле
выроку 238 зв.
вырубали 34, вырубал 60,
вырубая 60 зв.
вырубовати 95 зв., вырубывают 251 зв.,
вырад 243
высаженными 18 зв.
выслушает 14 зв.
выступити 29
вытесаные 126 зв.
вытоптали 147 зв.
вытравити 136
вытравлено 165 зв.

вытравал 231 зв.
выховавши 101
на выхованє 18 зв., выхованє 131 зв.
выходил 151 зв., выходило 254
вычести 'вчитати' 251
вычетши 162
вычитавши 8 зв.
вычитали 87 зв.
вычитан 22, вичитан 39
по вычитаню 9
по вычтеню 24 зв.
вышьгородского 73 зв.
вышеи 17 зв., вышеше 263
вышиваных 52 зв.
для вышинокваня 233 зв.
вышли 25 зв.
вышодчи 81 зв.
вадоми 163
вѣдаем 2, вем 5 зв., вѣдати 10 зв., вѣмъ
35 зв., вѣдаю 61, вѣдаи 77 зв.
вѣдаючы 215 зв.
вѣдомым 48 зв.
вѣкъ 223
вѣнец 208 зв.
вѣно 14 зв., вѣна 23 зв., за вѣно 27, 8
вѣне 44, вена 45
для вѣрности 269 зв.
вѣрным 197
вѣры 22, веры 31
вѣсти 159

Г

з гаи О.в. 11, гаи 3. мн. 70 зв., з гаю 70
зв., в гаю 70 зв., гаю Р. одн. 70 зв., до
гаю 89 зв., в гаехъ 116 зв., за гаемъ 160
зв., к гаю 247 зв.
гамованя 6
гамует 62 зв., гамовати 85, гамую 179
гамуючи 62 зв.
гандлевал 197 зв.
ганебне 180
гараздъ (присл. 'добре') 229
зь гаркабуза 157
от гати 149
гатовых 35 зв.

гаотки 'элемент одягу, застѣбка' – в
скорки лосиное две гаотки сребренных
порвано 244 зв.
гвоздиков 177
гвоздиковая 25, гвоздиковое 138 зв.,
гвоздиковаго 147
где (присл.) 'куди' – не вѣдаем, где
поехала 2
где (присл.) 'де' 2, где-м 168
где-колвек 14 зв., где-колве 162 зв.
гелшпан 134 зв.
генвара 25 зв.
гербу 101, под гербомъ 140 зв.
гетмана 3 зв.
гледѣти 179
глинастыи 52, глинастыми 183
глубоко 129 зв.
гнез 51 зв., гнѣву 51 зв.
гнедыи 72 зв.
около гнезда 247 зв.
в год 39, годы 95, на сем год 191 зв., на
три годы 191 зв.
в години 60, в годинах 87, годинами 119,
по годинѣ 208
годовли 78 зв.
на голени 176 зв.
головбѣскому 1 зв.
за головощину 4 зв., головощизна 114 зв.
8 головѣ 8, на голове 16 зв., в голове 63
зв., в головѣ 106, в голову 223
з голоду 141 зв.
голосом 46
голузеиских 4 зв., голузеиские 66 зв.
гонечи 17
гонил 17, гонили 151, гоню 151
з... гоны 24
горелки 72, горелкою 233 зв.
гориховскою 247 зв.
горѣлченыи 195
до горы 62 зв., на горѣ 248,
к горѣ 'вгору' 231 зв.
в горло 7, за горло 38, под горломъ 182
зв.
горны (Зн. мн.) /тут, горн/ 172
городище 20

городничого 8 зв., городничому 12,
городничим 31, городничии 74 зв.,
городничии 229 зв.
городню 122
горожу (ім. Зн.одн.) 245 зв.
гороху 6
горѣховского 44 зв., горуховское 53 зв.,
горшков 217
на господу 7, з господы 7, до господы 20
зв., в господи 38
господына 145
на гдѣа 4 зв., гдѣрю 5 зв., гдѣрь 20 зв.,
гдѣрем 84, до гдѣря 90, гдѣрь 102 зв.
гостеи 233 зв.
гостиннии 71 зв., гостинног 71 зв.,
гостинном 72
гостинцом 17, гостинъцом 20 зв., на
гостинцу 160 зв.
гдѣрського 1, гдѣрских, гдѣрскои 1 зв.,
гдѣрскии 3, гдѣрская 5 зв., гдѣрскими 20
зв., гдѣрские 23, гдѣрському 30
гдѣрская 35, гдѣрских 84, гдѣрського
84, гдѣрскии 97
готовизны 125 зв.
готовых 25, готов 25 зв., готового 34,
готовых 35 зв.
готовост 200 зв.
грабарку 181 зв.
грабаров 31, грабарамъ 31, грабаромъ,
Д. мн. – тымъ грабаромъ своимъ 31 зв.,
у грабежох 43 зв., грабежи 58, для
грабежу 222
граблювали 258 зв.
грабити 62, грабит 181, грабят 233 зв.
границ 16, граними 151 зв., гран 225 зв., з
гранми 266
границѣ 110 зв., по границы 118 зв., за
границею 118 зв., по границѣ 124,
граница 124, к границы 247 зв.
ку граниченю 68 зв.
граничили 68 зв.
граничные 1, граничными 56 зв.,
граничному 56 зв.
гранное 16
от гребѣлки 163 зв.

гребѣльного 71 зв.
на гребѣли 2 зв., греблю 31, з гребѣли 31,
къ гребѣли 174, над гребѣлю 247
грѣчки 6, грѣчки Н. мн. 74 зв., на грѣчку
119 зв.
по гривнѣ 36, гривни 54, гривен 140 зв.,
гривна 141 зв., гривны 208 зв.
гридня 163 зв.
грицовскихъ 124
до гробу 62 зв.
гроцкого 76
грозил 177 зв.
перед громницами 60
гроши, грошеи 1, 8 грош 9, грошми 31
зв., гршеи 39, в грош 131 зв., в грошех
138, грошем 139 зв., грошми 169 зв., в
грошох – в сороку грошох 205 зв.,
грошии 259
грошовими 10, грошовою 50 зв.
8 грѣбе 'господарська будівля' – 8 грѣбе
на дворѣ сена немого 204
груды 86 зв., на грудех 156 зв.
груш 243
губа 63 зв.
на гумнѣ 4, в гумнѣх 7 зв., з гумѣн 7 зв., в
гумнѣ 118, в гумно 229 зв., к гумну 247
зв.
гуси 5 зв., гусеи 7 зв., гуси Зн.мн. – 102

КГ

квалтом 1, квалту 14, на квалт 15,
квалт 17 зв., ѿ квалт 58, квалтов 59
зв., квалтови 60, 8 квалтех 192 зв.
квалтоваль 42 зв.
квалтовнѣ 5 зв.
квалтувногого 119, квалтовнымъ 72 зв.
квалтовники 72
кданскии 34
кгда 136
кграби 59 зв.
на кгрунтѣ 1, на кгрунтѣ 16, кгрунту 31
зв., ѿ кгрунт 31 зв., зъ кгрунту 151

Д

давал 1 зв., *давати* 12 зв., *давам* 'даю' 163, *даваломи* 184, *дават* 212 зв.
давано 135 зв.
давно 30 зв.
давних 131 зв., *давную* 152 зв.
давшиа 30
далеи 2 зв.
далеце 67 зв.
далибог (присл.) 151
дати 2, *дал* есми 1 зв., *дамь* 4 зв., *дала* 5, *дат* 13 зв., *даю* 20 зв., *дали* 21, *далиса* 30, *дадут* 96 зв., *даемо* 241 зв.
дан (дісприкм.) – *сєс наш лист ... дан* 261, *даньи* 261
данъ 11 зв., *данми* 24, *з даню* 49
даровати 50 зв., *дароват* 162 зв.
дастамєньтъ 263
датою 12, *до даты* 31
даючи 90
дбаючи 14
два 1, *двѣ* 9 зв., *двое* 15, *две* 15 зв., *двои҃га* 25, *двох* 29, *за дви* 32, *за две* 33 зв., *двои* – *двои* *позвы* 57 зв., *двоих* – *на тых двоих позвєх* 57 зв., *двух* 86 зв., *з двема* 135, *з двѣма* 135 зв., *двєма* – *двєма* *неделами* 192
двадцат 1, *двадцатєро* 7 зв., *двадцати* 95 зв., *ѡ* *двадцєти* 205, *з двадцатма* 208 зв.
дванадцат 6, *двоєнадцатєро* 89 зв.
двери 78 зв., *дверєи* 118, *дверы* 235 зв., *въ дверєи* 249 зв.
в дворє 2, *до двора* 1 зв., *в двор* 5 зв., *двор* 5 зв., *к двору* 5 зв., *до дворов* 7, *з двором* 11, *ѡт двора* 15, *из двора* 17, *ѡ* *двор* 36 зв., *ку двѡру* 37, *в дворѣ* 138 зв., *межи двором* 165 зв., *по дворєх* 224
дворєнин 4 зв., *черєз дворєнина* 4 зв., *дворєнина* 5, *дворєнину* 43, *дворєнинє* 70, *дворєнинѡмъ* 142, *дворєнин* 150 зв., *при дворєнинє* 250 зв., *дворєнин* 260 зв., *на дворищах* 22 зв., *на дворищи* 153, *ѡ* *дворищы* 247
дворника 5,

дворничку 147 зв.
дворную 6, *дворной* 7 зв., *дворною* 10, *дворныи* 72, *дворныхъ* 72, *дворное* 148 зв.
ѡ *дворцы* 5, *до дворца* 5, *з дворца* 5 зв., *из дворцєм* 65, *з дворцом* 65, *з дворьца* 192 зв.
двоякую 70 зв.
двулетков 89 зв.
двѣстє 11 зв., *в двохсот* 23 зв., *двємасты* 51, *двохсот* 84, *ѡ* *двусту копах* 98 зв., *под двємасты* 227 зв.
ѡ *дєвенѡстѡ* 20
дєвєр 105 зв.
дєвєтєсят 80, *дєвѡтдєслѡт* 256
дєвєка 32 зв., *дєвєку* 33, *дєвєк* 47зв., *с дѣвєкою* 51 зв., *дѣвєку* 136, *дєвєкам* 197
дєвєѡцкую 78 зв.
дєвѡтѡг 8, *дєвєт* 26, *дєвѡтѡм* 29 зв., *дєвѡт* 247 зв., *дєвѡтєро* 256
дєвѡтѡгнадцѡт 13, *дєвѡтѡгнадцѡт* 81 зв.
дєдизнѡгѡ 9
дєдичєствѡ 60
дєдичныи 60
по дєду 9, *по дѣду* 185
дєютєса 1 зв., *са ... дєяли* 31, *дєяли* 67 зв., *са ... дєєт* 67 зв., *са ... дєяла* 68, *са ... дѣєт* 71, *сѡ ... дѣялѡ* 83, *дєють* 193
дєи (част.) 1
дєкабра 4 зв.
дєла /справи/ 19
з дєлы /вид збрѡй/ 156 зв.
дєлають 159, *дєлати* 188 зв.
до дєлу 'поділу' 10, *дєл* 10
в дѣлѡ 54 зв., *дѣлѡмъ* 212 зв., *дєлит* 123
дєлчих 18 зв., *дєлчє* 19, *дѣльчє* 121 зв., *дѣлчєи* 211
дєлѣя 78 зв., *дылѣя* 141 зв.
дѣя 1, *дѣѡ* 1 зв., *дєни* 5, *дєнь* 10 зв., *на дєн* 12 зв., *черєз дєн* 25 зв., *колко дєни* 65 зв., *двох дєн* 112 зв., *на дєнєх* 130
в дєрєвє 4 зв., *дєрєвѡ* 34, *из дєрєвѡм* 50 зв., *ѡ* *дєрєвєх* 126 зв.

державцы 1 зв., державца 80
державчина 40
держан 11 зв.
держана 55
держано 51
в держаню 3, в держанє 23 зв., в держанє
39, водле держаня 213 зв.
держати 4 зв., держит 20 зв., держат 34
зв., держу 77 зв., держишь 149, держыт
214
держачи 57 зв.
дєсят 2 зв., дєсет 4 зв., по дєсет 7 зв.,
по дєсети 8, по дєсяти 10, дєсят 33 зв.,
дєсети 92 зв., дєсетма 133, дєсетєро 204
дєсятка 35 зв., дєсятки – два дєсятки
стрєл 81 зв., по дєсятку 195
з дєсатины 157
дєсятиногo 166
дєсятинскую 163 зв.
в дєтинцы 56 зв.
дєтєи 5 зв., дєти 9, дѣтєм 9, на дєти 10,
дѣти 24, з дєтми 34 зв., дєтєм Д. мн. 48,
на дѣти 49
дєтати 197
дєтиных 77 зв.
за дєцким 25, дєцкогo 64 зв.
дєцкогo – водлє позву и листу дєцкогo
22
дєцкованом 80, дєцкованыи 115
дивногo 2 зв.
дирєю 86 зв.
длa (прим.) Р. длa чoгo 1
днину 136
до (прим.) Р. до Торчина 1
дoбрых 2, дoбрыми 2, дoбра ж.р., Н.в.,
дoбры мн. Н.в. – грєблa дoбра и млыны
дoбры 71, дoбрыи Н.одн. ч.р. 169,
дoбрых 237
дoбрє 3
дoброволнє 30
дoброволнои б
дoбрoдєиство 161 зв.,
дoбрoдѣю 197
дoбыватися 2 зв., ся нє дoбываю 14 зв.,
сa дoбывали 220 зв.

дoбити 253
дoбывшисл 79, дoбывшисє 86 зв.,
дoбывши 'дїставши' – дoбывши мєчoв
82 зв.
дoбыти 'дїстати' 86 зв.
дoбытки 60
дoбытымь 145
дoвoдити 12 зв.
дoвoдoм 25 зв., дoвoд 31, бєз дoвoдѣ 150
дoвєдoвaючисл 62
дoвѣдавшисл 31 зв.
сѣ дoвѣдаєи 265
дoгнав /дїсприл./ 160 зв.
дoгoнaючи 89
в дoдaтку 34 зв.
дoдєлєвaти 198
дoдoму (присл.) 38 зв., 152
дoиных 167 зв.
дoждaвши 22 зв.
зa дoзвoлєнємь 35, з дoзвoлєнємь 69, зa
дoзвoлєнємь 212
дoзвoлил 35, дoзвoлaю 35, дoзвoлити
90, дoзвoлили 224
дoзнaвши 53
з дoимoм 8
дoклaдaти 223
дoкoнчит 210 зв.
дoкyкaми 217 зв.
дoлгaя 52 зв.
дoлгo 247 зв.
дoлгy 22 зв., дoлгъ 104, дoлгoв 131 зв.
дoлєглoсти 30 зв., в дoлєглoсти 210 зв., y
дoлєглoстax 264
з дoлєю 254 зв.
нa дoлини 110, к дoлинѣ 110 зв.,
дoлинoю 152
дoлжинa 247, дoлжинєю 247 зв.
дoлoжoнo 22
нa дoлoн 82 зв.
нa дoм 5, ѣ дoм 7, ѣ дoмy 29, в дoм 30, в
дoмy 63 зв., в дoмєх – в двoх дoмєх 90,
дo дoмoвѣ 91 зв., нa дoмы 103 зв.
дoмaгaлcл 54
дoмoвыє 20 зв., дoмoвыи рєчи 64
дoмoвoю 164

са допирал 114 зв.
допомагаєт 2
допускаючи 27
допустил 3, допушаю 8 зв., допушаєт
102 зв.
допущеня 88
допытавшиса 40 зв.
дорогу 2 зв., на дорозє 6, на дорози 52,
дороги 63, до дороги 155, дорогою 163
зв., над дорогою 247 зв., през дорогу 247
зв.
доростєт 53 зв.
дороиши 223
досмотрели 58 зв., досмотрети 114 зв.
доставало 31 зв.
са достали 100 зв.
достаточнє 32 зв.
достаточное 50
достояти 3 зв.
досыт 2
дотравлювати 165 зв.
са дотычєт 4 зв.
в доходєх 116 зв.
доходєчи 125
доходити 223
дочиста (присл.) 86
на дочки 4 зв., дочок 4 зв., дочкам 14 зв.,
дочкою 33, дочками 33, дочки 36, дочку
88
дошъки 72
драно 244 зв.
драпєзство 7 зв., дла драпєзства 8
драти 129
добины 20 зв., ѡкром добины 221
дрова 1, по дрова 15 зв., з дровы 251 зв.
други 10 зв., другои 19, другую 24,
другая 52 зв., другие 57 зв., другие 60
другим 165 зв., на другом 225 зв.
дручємъ 86 зв.
дубы – три дубы 16, дуб 110, дубов 60, в
дубє 110, в дубєх 126 зв.,
дубє 1, дубє 257 зв.
дубєнскии 38
дубник 251 зв.
дубовыи 247 зв.

дуброву 1, в дубровє 6 зв., з дубровамы
10, на дуброву 15, дубровы 60 зв., в
дубровах 116 зв., через дѡброву 152
дужє 3
дукатов 208
к дѡховници 101, дѡховницѡ 124 зв.
по дѡши 100 зв., душєю 262 зв.
дхоровую 38 зв.
дылєи 17, дылѣя 141 зв.,
з дыямєнты 52 зв.
дядиную 'тут, дядина' 261, дядиной 261,
дадиное 269
дядку 9 зв., з дадкои 18 зв., дядки 76 зв.,
дядкои 81
дѡака 136, дѡяк 173 зв.

Е
эшииског 97

Є
євангєлиє 243
єднал 2
єдналным 19 зв.
єднанє 2, єднаня 2, ку єднаню 19, зѡ
єднаня 28 зв.
єдначов 19, єдначи 19 зв., єдначами 19
зв., зѡ єдначи 19 зв.
єдно 52
єдно (част.) не хотєчи са с паномъ
заводити, єдно сусєдскии ѡбходити 180
зв.
єднословнє 19
єдучи 63
єжчали 233 зв.
єжчоно 73 зв.
єздат 1, єдтє 2 зв., єздила 14, єздили 15
зв., єду 20 зв., єздил 36 зв., єжчу 61,
єздити 69, єздиш 70 зв., єдтє 85, єд 105
зв.
єздные 64, єздных 156 зв.
єи (див. ѡна) 32 зв.
з єпанчою 25 зв., єпанча 63
вѡ єпископо 37 зв.

есми 2, есмо 2 зв., есте 2 зв., *ест* 3, естѣм 19, *естмо* – *естмо* межи ними зъеднали 30 зв., естесмы 150, еси 151
естли (спол.) 2 зв., если 3, *естли-м* 70
естли (част.) 37
ехавши 18
ехал 2 зв., ехали 2 зв., *ехати* 2 зв., *ехат* 2 зв., ехал 6, ехала 37 зв., ехаломъ 182
еще (част.) 1, ешо 193
еще (присл.) 18

Ж

ж (част.) 1, жь 13 зв.
жабраком 55 зв.
жакгов, жакгов с огнем 8
жадною (займ.) 2 зв., жадной 4, жадног 7 зв., жадное 17, жаден 31, жадных 33
жал 52, жалю 161
жалобная 21 зв.
за жалобою 4 зв., жалобу 5 зв.
жаловал 19, жалуси 21, жаловала 21 зв.
жаловали 27 зв., жаловать 96 зв.,
жалует 31 зв., жаловал 133 зв.
жалующи 3, жалующиса 6
жали 151, жнут 151
жартовали 231
жѣ-м (част. з показником I ос.) 68 зв.
жо (част.) тых жо 2
ждати 2, ждал 44 зв.
жебы (спол.) 114, жебых 215 зв.
жедал 88 зв., жедала 125 зв.
за жеданемъ 232 зв.
желѣз 34, желѣза 76 зв.
от желѣца 91 зв.
женет 89
женскую 78 зв., женских 78 зв.
женучи 159
при женцох 157, женцов 157
жеребѣи 20
жеребную 175 зв.
жеребцов 21 зв., жеребца 175 зв.,
жеребцы 268 зв.
з жеребаты 167 зв., зъ жеребатѣм 203
на жерди 208 зв.
жив 1, живог 18, жива 85

живности 33 зв., живностями 122 зв.
живе (присл.) – палцем великим, яко живе, владнути не может 265 зв.
живоначалное 262
по животе 'після життя' 34 зв., живота 223
животину 170
жид 54, жида 70 зв., жидов 71 зв.,
жидомъ Д.мн. 104, жидум Д.мн. 129, на жидов 227 зв., жидове 227 зв.
жидовские 208
жидичинского 1 зв.
жита 7 зв., жита Н. мн. 74 зв., житомъ 143, жыто 225
житное 69
житомирского 3
при жниве 146 зв.
жонки 16 зв., ѿ жонки 16 зв., жонка 102 зв.
жоною 5, жона 9, в жоны 24, жоны 26 зв., от жоны 32, из жоною 32 зв., жонѣ 51 зв.
жоноцкая 266 зв.
жупан 52 зв., жупаны 141 зв.
жупицы 17, жупиц 153 зв.
жупнику 69

З

з (прим.) Ор. возом 1, Р. з жони 1
за (прим.) Ор. росказанемъ 1, Зн. за копцы 1
забават 212 зв.
забиваютъ 72
забили 18, забыти 31 зв., забил 31 зв.,
забии (нак. сп.) 89, забить 93 зв.
ѿ забиство 114
забища 37 зв., забища 106 зв.
забитых 3, забить 18
после забору 237
заборовльского 21 зв.
заборонал 6, заборонали 31 зв.,
заборонати 70 зв., заборонает 102,
забралѣм 95
забравши 87 зв.
ѿ забране 28, за забранемъ 222

заваленые 86 зв.
завалали 86 зв.
завёдал 7
заведена 55
заведьши 151 зв.
завёл 18 зв., завела 83 зв., заводити 28 зв., са ... заводити 180 зв.,
завесистыми 48
завыковая 236
завите 235 зв.
завитом 225
завжды 43 зв.
заводцу 191 зв.
на завтрее 2, до завтриа 2, на завтрие 5,
до завтрёя 130 зв.
завше 3
загамовали 21, загамовал 25 зв.
о загамоване 70
загасил 231 зв.
загнавши 102
загнати 21 зв., загнал 104 зв.
заграничили 68
заграничному 3 зв.
заграничон (дісприкм.) – кгрунт
заграничон 225
заграницких 131
в загороды 128 зв., зь загороды 165 зв.,
до загороды 220 зв., в загороде 222
задавати 47 зв., задавали 184 зв.
задатку 218
заделати 49 зв.
задели 38 зв., задѣль 104 зв.
задержал ма 2
задержаня 23 зв.
заежчал 193
заехалом 234 зв.
заєци 38 зв., на заяца 38 зв.
заєчни – сети заєчни 38 зв.
завзвонили 89
заимовала 31 зв.
заимуючи 129
заишта 58, заиштя 189
заказали 3
закликав 166 (дієсл., мин.ч.)
закупленые 44

закону 12
заледве 37, заледво 37, заледвеи 52,
заледва 83
залив 11 (ім., ч.р.)
заливаєт 185 зв., залив 186
заложена 18 зв.
заложивши 182 зв.
заложилса 140
замахнул 231 зв.
заменены 152
заменить 9, заменил 10
о замешкане 224 зв.
замку (споруда) 2, под замком 45 зв., до
замку 45 зв., в замок 45 зв., зь замку 114
замок (пристрій) 44 зв.
замкнули 14, замкнути 44 зв.
замковых 1 зв., замкового 84
замордовали 114
при замордованю 114
замораючи 58
замуж 23 зв.
замышлявши 198 зв.
замышляючи 127 зв.
занедбавшы 225
занявши 89 зв., занемши 160 зв.
занати 31
занат (дісприкм.) 118
запалити 86 зв., запалила 231 зв.
запер 128 зв. (дієсл., мин.ч.)
запершиса 36 зв.
записы 30, записом 30
записавшиса 30
записанемь 54
записати 1 зв., записали са 19, записала
33, записат 162 зв.
записныи 22, записног 29
записовати 18 зв.
заплате 22, заплата 24
заплативши 11
заплатити 11, заплатил 24, заплачу 154
по заллечю 161
заповед 130 зв.
запометавши 137 зв.
запомнєвши 42 зв.
запомогати 51 зв.

запомагал 113
запоможеня 239
запони 236
заправды 21
запродал 41, запродаєт 41
запсовал 118 зв.
з запусты 10, на запусты 51 зв., по
запустех 62, в запусте 251 зв., запуст
251 зв.
запушоньи 2 зв.
подле запястья 16 зв., на запястю 17 зв.,
к запястю 89 зв., до запястья 94
заразом 17
заросльми 132 зв.
заруки 2 зв., заруку 32 зв., через заруку
36, на заруки 36, через заруки 76
заручными 8 зв.
зас (присл.) 64
засадивши 54 зв.
засадили 27, засадили 60
засеґчи 'перекривши, загородивши' –
засеґчи мне добровольную дорогу 122
засеґельми 254
засеґдчи 54 зв.
засеґли 114
засеґною 77 зв., засеґные 96, засеґного
248 зв.
засеґно 192 зв., засеґно 225
засеґяти 95 зв., засеґяти 109 зв., засеґл
154 зв.
засеґдши 91 зв.
засеґли 56 зв.
в заставе 20
заставили 9 зв., заставити 18 зв.,
заставил 34 зв.
заставляти 53
заставнымъ 29 зв.
застал 26 зв., застану 71 зв., застати 166
зв.
застановене 18 зв., с застановеня 58,
застановеня 90 зв.
застановлено 129
от застенку ... застеґнок 248
по застреленю 91 зв.
застрелил 91 зв.

заступати 30 зв.
заступовати 52, заступоват 186
заткнувши 46
заткнути 15, заткнул 85
заткнулиса 128 зв.
затлумит 133 зв.
затлумляючи 190 зв.
затруднен 21 зв., затруднены 117
затыки 73 зв.
захован 22 зв., захована 90 зв.
при заховани 11 зв., в захованю 169
заховати са 23 зв., заховал 64,
заховалса 119, заховати 150
са ... заховыват 41, са ... заховывал 44
заховываючиса 25 зв.
на заходи 46, над заходом 147
зацным 2, зацных 12 зв.
по зашиику 193 зв.
зашитыи 93 зв.
зашкодивши 62
зашла 75
заштыя 18 зв., заштах 32, заштыя 149 зв.
защепы 156 зв.
защепки 107
збаразскии 73 зв.
збега 104, збеґов 166 зв., збеґом 234 зв.,
збеґом 235, збеґа 257
ся збеґати 15
збивал 30 зв., збивати 95 зв.,
збивают 227 зв.
збил 5, збили 16, збити 25 зв.
збирати 15, збираю 151, са збирают
208 зв.
збираючи 7 зв.
збитых 1, збито 2, збит 18, збито 142
збитя 18, ѿ збитє 28
збоґеґа 7, збоґеґе 7 зв., збоґеґемъ 154 зв.
зборную 57
зброино 71
зброю 7, зброи 7
збудовал 34, збудоваль 140
на збыт 254
збытков 227 зв.
в зваде 91 зв.
звазнившиса 18

звѣдет 67, звѣе 189, звѣл 189
 звѣдомы 24
 звѣдши 67
 звѣзавши 107 зв.
 звѣзду 243
 звѣрившиса 204
 звѣринными 49
 звѣсти 3 зв.
 звинацкимъ 153
 звирхности 181, звирхност 181
 звод 44 зв., поблизу звода 46
 звозил 146
 зволившиися 194, зволившииса 248
 в звон 89
 зврушаючи 49 зв.
 звазаных 79 зв.
 зъганает 133 зв.
 згнуло 17, згнула 25 зв.
 згнѣтаеи 231 зв.
 згоды 154 зв.
 згодившииса 211 зв.
 згодилисa 192, са ... згодити 248 зв.
 згола 53
 зголоє 231 зв.
 зготовалса 269 зв.
 зготованые 207
 здавна 12
 здаѣти 257 зв.
 здѣшняго 23 зв.
 здороє 64 зв.
 здороєя 8 зв., на здоровє 31 зв.
 здох 95, здохли 135 зв.
 здѣсе 69 зв.
 зъєднали 30 зв.
 зеленая 52 зв., зеленымъ 72 зв., зеленую 78 зв.
 зелѣзо 76 зв.
 землѣныи 31 зв., земланыи 225
 земли 5 зв., зо всѣми земли 10, зъ
 землами 143, на земли 178, земля (Р.мн.)
 209
 земског 23
 земенин 28 зв., земенина 28 зв.
 земок 231
 земане 22, земаном 154
 земанка 5 зв.
 зъѣхавшиса 30
 зъѣхалиса 19 зв., са зъѣхати 29 зв.,
 зъѣхати 14, зъѣхали 151 зв., зъѣжчали
 152
 по зѣханю 113 зв.
 зжати 248 зв.
 зимнем 216 зв.
 на зимованє 33 зв.
 злє – велми са злє маєт 63 зв.
 злєзши 'вилізши' 86 зв.
 за злєцєнем 57 зв
 злєцѣвши 125
 злєцѣти 58 зв., злєцѣвам 125, злєцѣли
 173, злєцѣл 217 зв., злєцаю 262 зв.
 злых 8 зв.
 злодѣиским 79, злодѣискую 141
 злодѣєвь 141
 зложивши 33
 зложити 19 зв., зложили 32, зложил 33
 зложонымъ 4 зв., зложонии 25 зв.
 зложоно 114
 злотоглавомъ 52
 змєнали 164 зв.
 змєшкати 140
 змовы 108 зв.
 змовившииса 231
 змордовал 83, змордовали 176 зв.
 змышлєныи 70
 на знаидєнє 58, ведлє знаидєня 58,
 знаидєнє 68 зв.,
 знаити 2, знашол 2, знашли 2 зв.,
 знашла 18, знаидєт 69
 знак 18, по знакохъ 99, знаки (О.мн.) –
 под тыми знаки 248
 знал 22, знаю 22 зв., знати 26 зв.
 значат 12, значили 68 зв., са ... значы –
 са в сєм листє нашом значы быти 248
 значная 36, значныи 73 зв., значныє 94
 зв., значных 175 зв.
 знашодчи 21
 знєсласа 123
 знєта 203
 знял 16 зв., са знєл 82, зняти 94
 зобравшииса 34, зобравшиися 81 зв.

са ... зобрал 151, зобрал 173 зв.
зобраня 74 зв.
зобусторонєє 116
зовсѣм 140
зогнал 31
зогнано 220 зв.
зодравши 86 зв.
зодрал 218
зознанє 117
золживост 160 зв.
золота 52 зв., злото 64, зо злотом 134 зв.
золотник 35 зв., золотников 35 зв.
золотых 6, золотыи 21, золотыми 25
зопсоват 110 зв.
зопсована 95 зв.
зорати 119 зв.
зослал 93 зв.
зоставеноє 163
зоставшиса 223
зостала 6, ся ... зостати 20, зостал 52 зв.,
зостали 104
за зранєнє 58, зранєня 63
зранєнаго 86 зв.
зранил 15
зрекшиса 54 зв.
зрозумєвши 35
зривали 58
зьрубы 204
зсоромитили 157, зсоромитил 181 зв.
зугранно 160 зв.
зупольныхъ 22 зв., зуполной 22 зв., до
зуполное 23 зв., зуполного ... сполноє
розуму 196 зв., за суполною 218 зв.
зшол 6, зышли 81 зв.
из затєм 5, зят 12 зв., зати 33 зв., затю
82, затєм 127, зата 147, затєм (Д.мн.)
212, до зата 234 зв.
зыскъ 65

И

и (спол.) 1
и (колишній анафор. займ. в ролі підр.
спол.) служу его млсти пану Монтовту
и дал ми тот дом 76 зв.
идучи 17

иддчою 152
иж (спол.) 1, ижем 120 зв., ижєс 228 зв.
ижебых 237 зв., ижебы 241 зв.
из (прийм.) 1 зв., ис 259 зв.
до избы 18, ѿ избы 76, ѿколо избы 86 зв.,
на избы 86 зв., с ызбы 184 зв., по избѣ
231 зв.
избные – двери избные 147 зв., избный
148
изволившиса 30
изъехали 151, са изехали 198
изнести 113
имати 95 зв., иматиму 159 зв.
имберу 177
имєна 1 зв., в имєнє 2 зв., до имєна 2
зв., в имєню 2 зв., имєнє 6, во имєню 12
зв., з ымєня 12 зв., на имєню 22 зв., на
имєнях 33, зо всіх имєнєи 34 зв., во
имєнє 36 зв., к имєням 65, ѿ имєня 80
зв., в ымєнє (3. мн.) – в имєнє свои
ѿтчизный 117 зв., в имєнахъ 211 зв., ѿ
имєнє (3. мн.) ѿ двоє имєнє 212, з имєни
(О.мн.) нашими 261 зв.
именица Р. одн. 140
с имєнячѣка 140, до имєнєчка 251 зв.
имєновал 15 зв., имєнуєт 31 зв.
на има 4, имєнем 13 зв., на имє 31,
имєны О.мн. якими ж колвєк имєны
названы 50, имєна 266
индєи 'дєсь' 140
ѿв ындиктє 19 зв., индикта 20
индит /покривало на престоли/ 243
ино (спол. підр.) 1 зв.
иноходника 89 зв.
инших 3 зв., з ыншими 5, з ынъшими
193 зв., из ыншими 21 зв., иншими 21
зв., иншеє 34 зв., иншии рєчи 64, иншиє
95 зв., инши (Н.мн.) 140 зв., иншыи 214,
иншоє 225 зв.
иньи 59 зв.
иналаса 130, инал ся 134
ись (прийм.) 17, ис тивуном 44 зв.
искал 2, искали 208
до испаси 128 зв.
исподня – губа исподня 63 зв.

иссадити 113,
истинну (прикм., Р.одн.) – за истинну
долгу 70
истоты 12 зв.
истца 32
в ыстизне 205
истыи 12 зв., истога 71 зв., истых 252 зв.
ити 45 зв., ишол 17, шол 44 зв., шли 64,
иди 88, идет 124
июлантскои 216 зв.
ишодчи 90, шодчи 5
ишучи 69 зв.
июл 12, июля 26 зв.

К

к (прийм.) торгу 1
с кадми, кадеи 195, кади 243
казал 1 зв., казала 7 зв., смо ... казали 68
зв., кажут 119 зв., казалом 197, кажу
253
каждые 250
кажучи 160 зв.
казая 155 зв.
до казни 52, ѿ казнъ 104
казнодеиског 12
с калитою 25, за калиту 26, в калитѣ 89
з камаином 235 зв.
каменеи 54, каменя 71, с каменѣмъ 204
зв.
с канцлерѣи 62 зв., с канцлерѣи 190 зв.
канцлерѣиских 223 зв.
до капитулы 84 зв., капитула 84 зв., ѿт
капитулы 95
каплан 145, с капланы 227 зв.
каплунов 195
карватка 78 зв.
карѣту 183
кармазину 183
на касоване 30 зв.
каѳтаны 147 зв.
кашталана 59 зв., каштылана 59 зв.,
кашталана 59 зв.
квалтовнымъ 72зв.
квартъ 72
квартал 12

водлѣ квиту 13 зв., с квитом 13 зв., квит
29 зв., с квитами 179 зв., квиты 260
квитовати 29, квитовал 29 зв.
кды 2 зв.
келих 243
киверѣцког 1 зв.
кидати 86 зв., кинул 231 зв.
киѣвскии 19, киѣвскому 24
киими 79 зв., кия 109, киѣмъ 114
с китаикою 17, китаики 236
под клеиномъ 197
клеиновых 52 зв.
клепок 34, клепки 34, за клѣлки 34
до клѣти 78 зв., в клѣти 107, с клѣтеи 156
зв.
клѣтка 195
кликати 15, кликал 193 зв.
клуба 'задня частина коня' 129
клунок 200 зв.
клюдна 204, подлѣ клуни 204
ключи 32 зв.
ключнику 12, ключника 13 зв.
ключниковую 180
ключницу 35 зв., ключницею 35 зв.
ключа 25 зв.
ключовых 183
клячу 1, клячею 111 зв., клячи 112, с
клячею 233
кляштор 12
кмину 260
кнаѳлеи 130, с кнаѳлами 38 зв., с
кнаѳлами 52 зв.
книг 1, до книг 21 зв.
кнѣза, кназ 1, кнѣю 25 зв., кнѣзь 28, при
кнѣзь 182 зв.
кнѣни 2, ѿ кнегини 2, с кнѣнею 54 зв.
кнѣжѣмъ (О.одн.) 54 зв.
кнажѣтског 38, кнажѣтског 38 зв.,
кнѣжѣтског 38 зв., кнажѣтскимъ 54
кнажѣна 7, кнажне 57 зв.
кназчачии 59 зв.
ко (прийм.) роспущеню 190 зв.
кобылины 60 зв., кобылину 220 зв.,
кобылин 221
ковал 76 зв., до ковала 93,

ковалева (прикм.) 8 ковалева сына 1,
ковельская 20
коверец 38 зв., коверцы 236
ковров 52 зв.
ковшъ 137 зв., ковши – два ковши 197
кое-кому 222
кождому 10 зв., каждыи 11 зв., кождыи
12, коджую 12 зв., кожное 34, кожныи
35 зв., каждогого 39, каждая 97 зв.,
каждые 250
кожухи, кожухъ 1, кожухов 6 зв., по
кожуху 95
кожуховыи 244 зв.
козу 181, коз 235 зв.
колвек 47, колве 255
колдра 236
с коледою 17
коленских 52 зв., колинских 141 зв.
с колес 176
колешни 156 зв., колешна 195
коли 53 зв.
колко 3, *от* колка 70 зв., 8 колко годинах
87, килка 129
колкодесят 71, в колкудесят 182 зв.,
колконадцат 95 зв., на колконадцати
170 зв.
о колкосот 36 зв.
колкость 213
колнер 'комір' 244 зв.
кола (ім. Р.одн.) 268
коло (прійм.) Р.в. – коло двора 118
колоденского 73
в колодях 70 зв., колод 71, в колоде 136,
в колодѣ 'в кайдани' – в колодѣ
посажаль 159 зв.
колотая 16 зв., колотую 37 зв.
колпак 141 зв.
колтрышовую 78 зв.
комисарове 56 зв., через комисарии 56,
через комисарии 118 зв., *от* комисарев
152 зв., комисаре 225, комисары 225 зв.
комисарских, комисарский,
комисарскими 1 зв.
комисеи 1 зв., комисеи 1 зв., комисеями
68 зв.

комисеинными 225
с коморы 5 зв., с комор 20 зв., комору
168 зв.
коморником 46, коморника 55
коморы 54, в коморы 138
в компромис 30, за компромисом 238
компромисарскомъ 238
комаг 220 зв., комагу 260
коней 3 зв., на кони 3 зв., коня 15, кон
17
за конемъ 17, *о* кони 17, два кони 26 зв.,
за кон 26 зв., кони 33 зв., по коня 147,
конми 168, в ... конех 180, с конми 182
зв.
на кон /кін, на кону/ 95
конвей 'емність для зберігання чогось,
переважно жиру' конвей цыновых 155
зв.
конец 18 зв., до конца 30 зв., на концы
56 зв., концем 247 зв., ... концом 247 зв.
конечно 30
конно 151
конных 251 зв.
конские 76 зв.
контракт 260
кончечи 68
кончити 29 зв.
коп 4 зв., две копѣ 22, две копе 25, копах
29 зв., за две копе 33 зв., копи 135 зв.
копал 142
копцы 1, копци 68 зв., копцов 109 зв.,
копец 110, в копцы 110, за тыми копцы
110, копцами 151 зв.
копцы-границы 95 зв.
в копицах 173 зв.
копбю 2, копею 2, копеи 37, копбю 56
зв., копби 61
с кордом 4, кордъ 17 зв., корда 94, до
корда 172 зв., корьдъ 181 зв.
кореня 6, кореню 49 зв., корен 110, в
корен 126 зв., на корен 266 зв.
корову 29 зв., коров 89 зв.
королю 11 зв., корола 19, корол 20 зв.,
крулев 60
кормаловскии 80 зв.

короткост 264
корчемном 94 зв., корчомный 207 зв.
от корчмита 252 зв.
в корчмы 8, корчму 12 зв., до корчмы
16, в корчме 145 зв., корчомъ 172
корунного 59 зв., корднныи 60, корунные
180
кос – кос две 147 зв., косы 159 зв.,
косили 151, косат 151
до кости 16 зв., кости 231 зв.
костела 12
котлов 72, с котлом, котел 195
которыи 1, котором 2 зв., которого 3,
которого-м 4, у которой 4 зв., для
которое 5 зв., в котором 6, которы (Н.
мн.) 22 зв., которое-м 37 зв., которыи
Н.мн. которыи части 50 зв., для
которой 76
которыи-колвек 209 зв.
котчого – до воза моего котчого 182 зв.
коц 17
кошул 52 зв., с кошюлами 155
кошюлка 35 зв., кошюлце – двѣ
кошюлце 235 зв.
до кравца 17, з кравцом 208
с крамом 244 зв.
красноселского 12 зв.
крѣвных 19
креманецкого 18
по крещени 29 зв.
кривды 1 зв., кривдъ 81, с кривдою 125
зв., в кривдах 193, кривду 225 зв.
крывому 215 зв.
с крыжиком 197
крик 86 зв.
крилошаномъ 37 зв.
крычати 231 зв.
крови 18, кров 161, до криви 183 зв.
кroleвских 5, кroleвская 6, кroleвское 8
зв.
кром (прійм.) Р. припуженя 34 зв.
кружанных 71
крукаи 34 зв.
кручоныи 52 зв.
с крыжиком 197

в крынех 71
с крыницами 10
крывавая 15 зв., криваваа 147
крыто 52
крыта 38
ку (прійм.) тому 17 зв., ко – ко
роspущеню 190 зв.
куды 178 зв.
кужелного 138
в кулши 37 зв., на кулши 126 зв.
куницею 17 зв., с куницею 25
квнюя 38, куню 183, кунии 208 зв.,
куняя 236
купец 62 зв., купцом 34, с куци 34,
купцы 168 зв., купцов 168 зв.
купити 35, купили 185
купленные 44
куплю (им. купля) 72, купли 185
на куповане 72
куры 5 зв., куров 7 зв., кур 136
кураги 269 зв.
в куте 214 зв.
кухар 101 зв., кухара 101 зв., кухары 133
кухна 204
кухонныи 155
о кучках /свято еврейське/ 208
кучму 38

Л

на лавѣ 231
з лавники О.мн. 114
лазня 195, перед лазнею 243
лазуровог 25 зв., лазуровая 72
лазуровую 78 зв.
лан ... в ланех ... ланов ... на лану 247, в
лану 247 зв., ланы 248
лантвоиту 12 зв., от лантвоита 114
ланцугом 38, ланцоги 52 зв., в ланцугох
52 зв., ланцог 197
ланцужков 183
ласковог 53, ласкавую 53
за ласкою 8 зв., ласки 12
лацнеи 60
левое 82 зв., на лѣвои 21, лѣвое 21,
леву 161, по леву 252

ле̑з 231
ле̑жко 88 зв.
ле̑жкост 181, ле̑г̑жкост 193
ле̑жат 60
ле̑жачии 60
ле̑пеш 9
ле̑пшому 9, ле̑пшого 10 зв., ле̑пшое 10 зв., ле̑пшои 247
лесное 34, лесных 39 зв.
з лесы 47, лесов 93, лесы (З.мн.) 265 зв., до лесов 266, в лесах 266, з лесов 266
лета 12 зв.
летник 236
з лещом 17 зв.
лещ 18 зв.
ли (частк.) будещи ли 2 зв.
лидского 1 зв.
линами 135 зв.
липовомъ 193
лисами 138 зв.
лисицою 227 зв.
лист 2, з листу 2, листу 3 зв., листы 7 зв., к листу 10 зв., листов 18 зв., в листех 19, на листех 27 зв., на листе 30 зв., листув 108 зв.
листы-твердости 191
лисною 38, лисьяя 72 зв., лисими 138 зв.
литовского 1 зв., литовское 12 зв.
литры 244 зв.
лифы 139
лихтар 52 зв.
лица 141
личачи 9, личечи 131 зв.
личьбъ 183
личковати 79 зв.
з ловы 47
ложники 5 зв., ложник 38 зв.
8 лозах 38 зв.
лозины 129
локта 17 зв., на локти 147, на локтю 183 зв.
локот 'мира довжини' – сорок локот
полотна 78 зв., полтора локта 247 зв.
лосиное 244 зв.
лососем 140 зв.

з луки, О. мн. 2 зв., з луком 25, з луками 31 зв., з луков 37, лукъ 196
луньская 72, лунским 183
лупезство 79
луцкого 1 зв.
любачевского 59 зв.
любецкого 24 зв.
люденская 40
люди 1, людеи 2, люде 228, людемъ 2, людами 2 зв., в людах 4 зв., в люди 80
людом Д.мн. – людом пелепелецким 102, людии (Р.мн.) 229 зв.
люд8 151, з людомъ 160 зв.
людских 20 зв., людского 89 зв.
люнского 6, люнская 25, люнскую 38 зв., лунскую 78 зв., люнскими 147 зв.
8 лѣсь 33 зв., лѣсь 34, под лѣсом 34, з лѣса 34, лесов 41, лесы 41, з лесы 47, в лѣсь 126 зв., в лѣсе 233
лѣсу (ж.р.) лѣсу проламленную 221
лѣта 6 зв., лѣт 53 зв., з лѣт 152 зв., в лѣтех 262 зв.
лѣтным 'старшою людиною' – будучи чоловѣком лѣтным 262
лыжок 29 зв.
лыжицу 243
в лыко 113
лысину /очевидно, лисятину/ 134 зв.
лысого 146 зв.
ладских 159 зв.

М

мает 2 зв., маеѣ 2 зв., мают 3, маю 3 зв., мал 4, мам 4, маемо 10 зв., маеѣ 10 зв., маем 11 зв., мамо (III ос. мн.) 205 зв., мет 10, мети 10 зв., будет мели 11 зв., не маи 20 зв., мел 22 зв., мѣти 27 зв., мали бы 34 зв., ма 3 ос. одн. – ма быт 51, мѣла 51 зв., маеи 63 зв., малъ 140, мають 162 зв.
маетборского – ведле статуту
маетборского 114 зв.
маетност 6, маетности 7 зв.,
маетностеи 45
маиностеи 46, ѿт маиности 140 зв.

малжонки 53, малжонце 53, малжонци 197
малжонков 10, малжонкове 10 зв., з малжонком 149 зв.
в малжонство 53, в малженстве 161 зв.
з малжоню 50
малмазеи 155
мало (част.) мало нас не побил 3
мало (присл.) 8
малои 2 зв., малыми 50, малыи (Н.одн.) 197
на мамраме 153 зв.
в манастыри 13 зв., до манастыровъ 62 зв., к манастырѣ 80, до манастыра 104, манастыра 174 зв.
за мандатом 4 зв., мандат 29, мандату 29, *от* мандату 30, мандатомъ 178 зв.
марта 57 зв.
маршалок 3, маршалку 30, маршалкомъ 32, маршалка 69 зв., маршалка 161, маршалства 69 зв.
масла (Н.мн.) – мѣса, сыры, масла 156 зв., масла (Р.одн.) 266 зв.
маслопустную 62 зв.
масляныи 51 зв., масляной 58 зв.
масляных 62, на масляной 62
материзну 83 зв.
материстое 10 зв., материстог 185
матер 71 зв.
до матки 2 зв., матка 3, по матце 10 зв., с маткою 14 зв., матце 77 зв., через матку 87 зв.
мацы 1, маца 6, мац 53 зв.
мачоха 3 зв., мачохи 23, мачосе 23 зв., с... мачохою 23 зв.
маючи 2
мевали 95 зв., мевал 231
по мед 17, меду 17, за мед 17 зв., мед 52 зв., медов 171 зв., меды 172, меды (О.мн.) 233 зв., *от* медов 233 зв., з меды (О.мн.) 233 зв.
медвѣдно 52 зв.
меди 155 зв.
медниции 267
медовников 260

медовыми 24, медовой 49
за межею 96, межу 119 зв., за межою 119 зв.
межи (прийм.) Р.в. межи себе 12 зв., О.в. межи собою 64
мезиног 122 зв., мизиного 246
мельник 18
мѣлница 52 зв.
мельниции 34, мельницую 79, мельницких 266 зв.
мелют 70 зв.
менил 3 зв., менила 3 зв., менует 68 зв.
меновити 3 зв., меновите 5 зв.
меншии 197, меншимъ 263 зв., меньшая 264
менуючи 59 зв.
менячи 90, мѣнѣчи 213, мѣнѣчы 215 зв.
мерити 'мірѣти' 247, мерил 247
меры 54 зв.
мерки 39, мѣрки 136
мероно 73 зв.
мертвые 71 зв., мертвого 89 зв., мертвых 161
мерчого 'того, хто міряе' 247, мерчыи 247
мѣа 1
местского 7, местской 141, мѣстское 147 зв.
на место 21, з места 38, в мѣсте 62 зв., на мѣсто /тут про центр міста/ пошол на мѣсто до аптыкарки 231
на месте 9, в трох мѣстех 129,
на местцох 2, мѣстце 19, на местцо 25 зв., з местца 35, на местцу 52 зв., по местцахъ 73, местце 126, на мѣстцы 139, на местцах 161, до местца 233
мехи 122 зв., по меху 164 зв.
з мечи 2 зв., меч 38 зв., мечов 82 зв., зъ мечми 202
мешкавшы 245 зв.
мешкаю 2 зв., мешкала 5, мешкат (інф.) 81, мешкати 90 зв., мешкают 166 зв., мешкаемъ 167, мешкат 215
мешкаючи 10
з мешечком 200 зв.

мешок 17 зв., мѣшок 127 зв., в мешку 145 зв.
мещане, мещан 1, на мещан 16
мещанина 9, мещанин 12 зв.
микдалов 177, микъдаловъ 260
миловали 262 зв.
млсти 11, млстю 13
з милостынею 62 зв.
мил (Р.мн.) 182 зв.
мимо 8
минаючи 247 зв.
минулых 95
минута 'выпис /копія/ з документу' 260
мисы 140 зв., мис 155 зв.
миску 243
на митники 13 зв.
михлинскии 3
з млоденцы 227 зв.
з млыны 10, пред млыном 18, част
млына 66 зв., млыны 70 зв., млынов 70
зв., 8 млынех 71, в млынех 116 зв., 8
млыни 118
з млынищи 10, з млынищами 47
млыновскии 70 зв.
млыновьм 70 зв., млыновую 82 зв.,
млыновыє 266 зв.
многих 2, многими 2 зв., многіє 57, за
многых 216
много 33
многократ 53
мнозство 2 зв., множество 71
мовити 2 зв., мовил 18, мов (нак. сп.)
'говори' 88
мовени 22
от могилы 118 зв.
могилевскии 267
могучи 46 зв.
может 1, мог 2, могут 10, могу 30,
може 157
до мозку 18
мозырского 1 зв., мозырскии 19
мой, моего, моему 1 зв., мое 2 зв., моеє
2 зв., мои 2 зв., моих 2 зв., во ... моем 12
зв., моего 17 зв., моим 21, по моем 161
зв., мая – жона мая 197

молодец 111 зв.
молодовскии 181
молоченого 266 зв.
молочное 114
молчано 55 зв.
молчати 32 зв.
монеты 12 зв.
моркгов 'единица виміру' – по
дванадцати моркгов 247
мордовали 20 зв.
москвитин 138 зв.
московског 62 зв., московскии 62 зв.
до мостка 118 зв.
на мостѣ 122 зв.,
мостовничог 8 зв., мостовничому 12,
мостовничыи 214 зв.
мохры 134 зв.
моц 4 зв., при моцы 23 зв., з моцю 25 зв.,
моцы 28 зв., моцу 'міццо' – моцу и
кгвалтом 60, моцью 129
моцно 1
моцон 35, моцни 209 зв., моцны 211
з мошною 6 зв., с мошною 129
мошонку 17 зв., з мошонкою 98
мъстибоговскии 97, мстибоговског 97 зв.
муж 18, мужа 28, до мужа 51 зв.,
мужови 53 зв., в мужеи 136 зв., з мужми
165 зв.
мужебоица 8, мужобоицу 91 зв.
мужиком (Д.мн.) 136 зв.
мужских 78 зв.
мусило 76 зв., мусил 81 зв., мусалом
114
муравицкии 69
муравского 78 зв.
мушкатель 155
до мши 87 зв.
масопусту 57 зв.
маса Н.мн. – маса, сыры, масла 156 зв.
мы – нас 1 зв., нам 2 зв., при насъ 23,
перед нас 28
мысли 182 зв.
з мыта 12, мыто 20 зв., мыта 62 зв.
мытнику 164 зв.
мытную 169 зв., мытными 179 зв.

мышастую 128 зв.
мѣры 53 зв., мѣра 189 зв., в мѣре 218 зв.,
в мѣру 248

Н

на (прійм.) М. волном 1, Зн. на
огледанє1
набегаєи 120 зв.
набеганє 119
набравши 151
набывши 199 зв.
набыти 'набути' 46 зв., набыли 188
набют 60 зв.
навезат (інф.) 134
навезки 26 зв., з навезкою 131, без
навезки 131
навернете 3, навернул 183
наверху 46
навєснѣ 109 зв.
навпоминал 25 зв., на впоминали 31 зв.
навпоминальнѣм 14
навпоминаючи 57
навчилса 153 зв.
навылет 86
нагнала 100 зв., наганяти 168
нагневити 51 зв.
наголо 130
нагоршого 229
над (прійм.) то 1, над (Зн.) повинност
135
надалєи (присл.) 214
надвор (присл.) 71 зв.
надеваючи сѧ /надіючися,
сподіваючись/ 262
надтато 228
наєдшися 'наївшиши' 166
наєжчанє 32 зв.
наездьки 1, наездках 192 зв.
наємъ 'найм' 224 зв.
наємных 64
наєхавши 5
наєханю 20 зв., наєханємъ 72 зв., при
наєханю 165
нажатоє 156
назавтриє 252

назад 158
названы 10
назвиска 214, назвискъ 214
назначоное 58
наидут 168
наидуючи 55
наимита 107 зв., в наимита 129
наимовати 234
наитєм 226
накладєныхъ 251 зв.
наклады, накладое 11, в наклады 28 зв.
ку накладомъ (Д.мн.) 54 зв.
налезкою 30 зв., з налезку 55, налезку
154 зв., налазку 157 зв.
налепєи 18 зв.
налепшому 11
наложит 11
наменєнымъ 210 зв., наменєны 239,
наменил 'наказував, називав' – имєнє
наменил дати 140
сѧ намовит 62 зв.
намовленюю 125
намовла 51 зв.
наноч 179 зв.
напалил 70 зв.
напервєи 1, напервѣи 138
написаныи 3 зв., написано 105
написанє 62 зв.
сѧ напити 145
напытавши 63
наполнившисѧ 32 зв.
наполы 'наполовину' 7
напороли 86 зв.
з направи 231
направовати 81 зв.
направуючи 11
напротивку /прійм./ Р. напротивку нас 2
зв., напротивку того 58 зв., напротивко
вношєня 85
наречєнноє 6 зв., наречєнному 13
нароженъя 9, по нароженю 18,
нароженѧ 55 зв.
нарубаныхъ 251 зв.
нарушаючи 123 зв.
нарушивати 132

нарушили 24, нарушил 32 зв., *нарѣшити*
126, *нарушивал* 151
нарѣшовати 133
нарушена 126
нарушѣваючи 116
на*светшои* 125
наскроз 63 зв.
наславши 21 зв.
о наслане 67, при насланю 87
насылаючи 126 зв.
натрое (присл.) 253
нахилили 34 зв.
за находника 26 зв.
нахожене 90, *нахоженя* 119
за начинемъ 70 зв.
начовала 42 зв.
нашедчи 33 зв.
есте нашли 76 зв., *нашов* 176,
наши, наших, нашу, *нашом* 1, наша Дв.
Н.в. – *дети* и *брата* наша 9, *наше* 9,
нашою 10, *нашог* 10, *нашого* 10 зв.,
нашею 10 зв., *наш*, *нашому* 11 зв., *нѣтъ*
31 зв., *нашъ* 37, *нѣто* 48, *нашо* – *имене*
нашо 170
нашли 22
наяснейшая 62 зв.
не (част.) 1
небезпечни 101
для *небезпеченства* 8 зв., о
небезпеченство 81 зв.
неблизкую 218 зв.
небожчика 3 зв., *з* *небожчиком* 7,
небожчикъ 10 зв.
небожчиковских 65 зв.
небожчица 18 зв., *небожчицы* 55
в *небытности* 87
неведомо 64
невѣсту 88, *невестою* 125
невестка 8 зв., *невѣстка* 14 зв., *невѣстку*
33 зв., *невѣстка* 53 зв., *невѣстце* 77 зв.,
невестце 116
невпражен 195
неволи 140
невѣтливими 33, *невѣтливые* 85,
невѣтливыми 264 зв.

о *невчинене* 75
невчинность 28
невѣтливыми 4, *невѣтливые* 85
невѣдомо 56 зв.
невѣдомы 213 зв.
негде 169
неготовости 189 зв.
недавно 3
недавних 6 зв.
за *недбалостю* 70 зв.
неделю 1, *в* *неделю* 6, *в* *недѣлю* 20 зв.,
недел 31 зв., *в* *неделах* 66, *неделами* 192
недолгии 223
недорослостю 22 зв.
недостатками 131 зв., *у* *недостатку* 239
незвычайными 258 зв.
незначно 127 зв.
незносные 3, *незносные* 199 зв.
некоторыми 62 зв., *нѣкоторую* 74
нелатво 161
нелицемерномъ 263
немалая 14, *немалог* 34 зв.
немало 25
немоцю 256 зв.
неоднокрот 33
неописаного 23 зв.
неотмѣнне 169 зв., *неотмѣнне* 211
зв., *неотменно* 232 зв.
неотменными 213
непожиток 218 зв.
непомерные 181
непорѣзаны 137 зв.
непорушнѣ 51
непослушенство 4 зв.
непоспешенством 19 зв.
непоцтивости 263
непристойные 32 зв., *непристойного* 229
неприятел 59 зв.
неразделимое 262
несет 8
неснадки 19
неспособного 88, *неспособное* 88 зв.
нестане 4 зв., *за* *нестанемъ* 26 зв.
несучи 17
о *недчинене* 28 зв.

нехай 13
по нещастю 223
неяко 255
ни 2 зв.
ниву 131, з нив 133, на нивах 225 зв.,
нигде 18
нижли (спол. 'але') 5 зв., нижли-м 227
низко (присл.) 197
низкои 46
никакоє 214
никды 7, никгды 130
николи 18 зв.
никому 2 зв.
никоторо 6, никоторої 14 зв.,
нѣкоторую 23 зв., никотороє 30,
никоторую 104, никоторых 150
нимаиш 'немає' 56 зв.
ниоткол-индеи 'нізвідкіля' 240
ни при чом – ни при чом ихъ zostавили
85 зв
нихто 6
ничого 3, ничим 4, ничимъ 23 зв., ничез
160, ничым 232 зв.
нишпор 'вечірна' – отспевавшы
нишпор 227 зв.
нишпорнои 52
нияким 47, ниякими 150, нѣякии 169,
ниякоє 'якогось' – домагаючися в нег
ниякоє мыта 101 зв.
нынешнег 6, нынешним 10 зв.,
нинешинего 25 зв.
в новинах 190 зв.
новозораную 110 зв.
новокупленую 183
по новом 219
в носѣ 119, в нозѣ 122 зв.
ножи 17 зв.
в нос 83, на носѣ 83, через нос 221
ночи 18, ночью 178, ночки (Р.одн.) 251 зв.
ночным 230 зв.
начовали 'ночували' 122 зв.
ношене 197
ношовала 208 зв.
ноябра 1
нутрьные 118

нѣвѣдома 128
нѣлзе (присл.) 113
нѣт 14 зв.
нѣякии 'якийсь' 169

О

о (прим.) Р. кнегини 2, Зн. о воз 233
обавателством 214
обавалса 30 зв.
обаваючися 12
обадва 20, обадѣва 184
обапол 247 зв.
обаполным 56, обаполных 71 зв.
обачено 165 зв.
обачивши 12
обачили 14
обведены (дієприкм., Н.одн.) – кгвалт
... ест обведены 60
обвесит 96 зв.
объводили 142
на обвожене 34
обвазку 32 зв.
обдаровала 54 зв.
обдарованемъ 125
на обѣ 18 зв., з обудву 18 зв., обоя 19,
обѣма 19 зв., з ободвух 29 зв., з обу
сторон 34 зв., обоига – пан того обоига
панства 59 зв., з обѣех 67 зв., з обіох 68,
обѣма сторонам 90 зв., на обудву
рукахъ 98 зв., обох 141 зв., обома
(Д.мн.) нам обома сторонам 246, ѡв
обоєх 246 зв., обѣех 247
обѣдали 165 зв.
от обѣдов 222
обѣжчати 152
обѣрнути 11, обернут 162 зв.
обѣсати 76 зв.
обѣтницу 95
обѣцал 28 зв., обѣцали 68
обѣцуючи 28
обѣдную 89
обламан 249 зв.
обличне 18 зв.
на обличю 94 зв., перед обличем 125,
на обличи 202

обложною 256 зв.
обмерши 86 зв.
обовазана 210 зв.
обовязку 11, обовазки 70 зв.,
обовазках 232 зв.
обовазуюса 232 зв.
обовазуючиса 211 зв.
Ѡ оборѣ 128 зв., з обороы 221,
в обороѣ 237
оборочаем 219
обернувшиса 231 зв.
оболон Р. мн. – ни Ѡкон, ни Ѡболон 118
оборвано 17 зв., Ѡборвана 94 зв.
дла Ѡбороны 208 зв.
обславшиса 218 зв.
за Ѡбсланѣм 241 зв.
Ѡбслатиса 210 зв.
Ѡбрати 19 зв.
Ѡбраженои 29
Ѡ оброне 59 зв., Ѡброны 181
за Ѡбсыланѣмъ 76
Ѡбсылаючи 160 зв.
Ѡбтяжливе 21 зв.
Ѡбтажоного 184, Ѡбтажон 196 зв.,
Ѡбтажоному 196 зв.
Ѡбудила 231 зв.
з обуруч 231 зв.
Ѡбусторонним 117
Ѡбходачиса 32 зв.
Ѡбчии 60, Ѡбчом 113
ув Ѡбшар 148 зв.
Ѡбъявили 28, Ѡбъявила 116 зв., Ѡбъявил
118, Ѡбъявити 160 зв., Ѡбъявили 212 зв.
ведле Ѡбазку 70, Ѡбазков 70
Ѡбыискъ 166
в ... Ѡбыходех 47
Ѡбычаем 1 зв., водле Ѡбычаю 22 зв.
Ѡвса б, Ѡвсы Н.мн. 74 зв., Ѡвсом 95 зв.,
Ѡвсѣ 106 зв., на Ѡвсѣ 128 зв., Ѡвсов 165
зв., Ѡ вове 166
Ѡвощовьи 147 зв., Ѡвощовое 257 зв.
Ѡвсаньими 10
Ѡввторок 21, Ѡвторок 251 зв., див. ще
Ѡлторок
Ѡвцы 33 зв., Ѡвѣц 33 зв., Ѡвцами 33 зв.

Ѡвшемъ 24
Ѡгавчицькии 129
Ѡгледавши 15
Ѡгледали 7 зв., Ѡледѣль 62, Ѡгледали
137 зв., Ѡгладати 151 зв.
по Ѡгледаню 16, на Ѡгледаньѣ 16 зв., на
Ѡгледанѣ 34, Ѡгледанѣми 126 зв.
Ѡгнемъ 7 зв., с огнемъ 8
Ѡгневою 'хвороба' – Ѡгневою хоры 256
зв.
Ѡгнистою 256 зв.
Ѡгород 147 зв., по Ѡгородомъ 156 зв.,
Ѡгородные 156 зв., на Ѡгороде 163 зв.
Ѡгорожон 204
Ѡграничити 151 зв.
Ѡдверки 129
Ѡдавши 62
при Ѡдданю 69 зв.
Ѡденки (два) 7 зв.
Ѡдержавши 39
Ѡдержаню 215 зв.
Ѡдержала 8 зв., Ѡдержати 18 зв.
Ѡдиннадцат 60, Ѡденнадцат 260 зв.
Ѡдменяючи 46 зв.
Ѡдно (числ.) 11, Ѡдного 18 зв., одна 19,
Ѡдень 23, Ѡдин 29 зв., Ѡв одног 37, Ѡдно
52, Ѡдины 60, Ѡден 63, Ѡдньими 219 зв.,
Ѡдны (Н.мн.) – як Ѡдны циганове 233 зв.
Ѡдно (част.) Ѡким-колвекъ Ѡдно
именемъ названы 11, Ѡдно ми в томъ
проволеку чинит 64 зв., не Ѡдно на
Ѡсобы 150
за Ѡднорадку 25 зв., Ѡднорадок 52 зв.,
Ѡднорадка 72, Ѡднорадокъ 147,
Ѡднорадок (ч.р.) голубыи люнскии 200
зв.
Ѡднословне 169 зв.
Ѡжаловати 174
Ѡжидал 103
з озѣры 24, Ѡт озѣра 155
Ѡземши 29
Ѡзѣрце 110 зв.
Ѡзимков 220 зв.
Ѡзимую 225 зв.
Ѡзму 18 зв.

ознамен 153 зв., ознаменены 154
ознамил 12, ознамити 193,
ознамал 226 зв.
ознамная 254 зв.
оказовал 'показував' – лист пан Гулевич
передо мною оказовал 105, оказывали –
сеножати свои оказывали 149
окона 36, окномь 46, на окне 84 зв., ъв
окон 86 зв., окон 118, в вокон 249 зв.
оком 142, под окомь 170, око 221, над
оком 259
оковавши 38
окован 181 зв.
около (прийм.) Р.в. 32 зв.
оконницы 72
окох 230 зв.
окром (прийм.) 221
окрутного 183
на оксамите 197, оксамиту 236
оксамитныи 127 зв.
октебра 212 зв., октебра 213
для окупана 184 зв., при окупаню 251
окупивши 20
окупит 11, окупити 20
окупу 32
окупуючи 48 зв.
оливы 177
олова 260 зв.
олторка 12, олторок 12 зв., ѡвторок 251
зв.
олторкового 164
олыцкии 56 зв.
омешканы 12
омешкане 14, без омешкана 263 зв.,
омешкати 219
он 1 зв., его 1, ему 2, до него 4, в него 6
зв., на нем 10, з ним 12 зв., за ним 17,
от него 21 зв., ъ него 23, ему 40, через
него 60
она 14, ее 2, з нею 14 зв., до неи 14 зв., в
неи 15, еи 32 зв.
они 2, оны 262 зв., им 2, на них 4 зв.,
перед ними 17
оныи 19, оное 19 зв., онымь 31, оная
49, по оном 51 зв., онои 51 зв., з оных

55 зв., на он – на он час 68 зв., онои – з
онои раны 91 зв., оному 241 зв.
оногдашнєз 163
опалєн 249 зв.
опанчи 5 зв., опанчу 38 зв., з опанчою
106 зв., з опанчею 146 зв.
в опатрьности 60 зв.
опатрьных 59 зв.
ѡв опеку 53, ѡв опеце 53, опекою 77 зв.,
з опеки 78, в опеце 137
опытаня 221
описал са 22
описаня 11
опису 11, через опис 76, описом 199
зв., описови 210
описаны 2 зв., описаныи 22, описаное
27 зв.
описовалиса 209
оповедал 1 зв., оповедала 14 зв.,
оповедам 135, оповедалемь 174 зв.,
оповѣдили 196 зв.
оповедане 3, оповеданье 5 зв.,
оповедаючи 3, оповедаючи 215,
оповедивши 30 зв., оповедившиса 166
зв.
оправы 79 зв., оправу 116 зв.
оправити 32 зв.
водле оправы 14
оправленое 243
опухла 15
опат 76, опьат 109
опыт /тут, опитування/ 260 зв.
опытанє 111 зв., за опытанемь 260 зв.
за опытуванемь 193 зв.
орали 96, орут 124, орати 225
орандара 71
орандѣт 71
ораные 207
до орды 20 зв.
орлова – около гнезда орлова 247 зв.
орменский 89 зв., орменського 89 зв.
осадивши 141
осадити 5, осажал 59 зв., осадили 91
зв., осадиль 140
осажовати 10, осаживати 49 зв.

осажоваючи 11
осажон 114
осветченє 2, освалтченє 3
осветчены (Н.одн.) – кгвалт *ест*
осветчены 60
осветчивши 6, освѣтчивши 7 зв.
осветчил 1 зв.
освецоного 59 зв., освещенои 59 зв.,
освещеного 59 зв.
оселею 171, осели 192 зв.
оселищныхъ 109
оселому 3 зв., оселыи 265
оселости 60, оселост 63 зв.
осени 95 зв.
ослободжати 51
осмьдесят 22, ѿ осмидесят 191 зв., в
осмидеслат 257
осми 1, осмого 3, осмь 6, осмеро 7 зв.,
осмы 26, осмом 29, осьм 165 зв.
осмогонадцат 12, осмьнадцат 17 зв.
осмотрети 81 зв.
осмьсот 79 зв., осмасты 109
особ 52, особою 73
особливе 150
особливого 23
оставити 22, оставлати 197
оставуемо 248 зв.
оставуючи 10, остовуючи 48
оставшиса 22 зв.
остал (тут оставил) 21 зв.
остал (тут остался) 23, был остал ...
винен 30 зв., остали винны 33, са ...
остали 54 зв., са остати 100 зв., остала
– на возе остала епанча 109
са останет 211
останков 244 зв.
остаток 7 зв., на остаток 29 зв., остатка
30 зв.
остаточное 196 зв., остаточной 262,
остаточнею 262 зв.
остров 34, островами 50 зв., в острови
109 зв.
острог 118
острозкого 6 зв., острозскому 13
остръская 55 зв.

оступили 260
осыпаныи 110
от (прійм.) 1 зв., Р. от князя 3, ото
всег 32 зв.
з отаманомъ 166, отамана 201
отбег 103 зв.
отбили 107
отбилши 'відбивши' 234 зв.
отбѣжщины 81 зв.
з отавы 10
отвели 107 зв.
ку отводу 43 зв.
отвозили 71
отвороныи 154
отдавам 262
отдавши 99
при отдаваню 58
отдалати 162 зв.
отдалаючи 188 зв.
отдати 9, отдат 10, отдам 27 зв.,
отдал 262
ѿв оддѣле 46 зв., в оддеде 239
отдыхаючи 181 зв.
отѣжчал 62 зв., отѣжчалъ 73 зв.,
отѣхал 89, отѣхалемъ 95
отѣжчаючи 58 зв.
отец 22, отца 1 зв., отцу 13 зв., отецъ
23, на отцы 125, по отци 150, отцеви
208 зв.
отзываютса 168 зв.
отищет 65, отискати 141, отыискати
228 зв.
отказ 2, ку отказу 25 зв., ѿв отказе 35,
отказал 44 зв., отказуи 265
отказывати 14 зв., отказовали ...
отказовати 68 зв., отказувати 68 зв.
откладат 187
откладаючи 38
откол 263 зв.
отласовыи 52 зв.
отлили 86 зв.
отложивши 24
отложил 12 зв.
отложено 30
отменили 31 зв.

отмѣну 151 зв.
отменяючи 4
отмытили 'розмитнили' 164 зв.
отмычовали 168 зв.
отнѣшчи 205 зв.
в отнимаю 199 зв.
отнимают 119 зв.
отнал 5 зв., отнали 33 зв.
о отнаѣте 66 зв.
отнато 15 зв.
отодравши 169
оторали 135 зв.
оторвано 72, оторванные 72
отписаныи 38 зв.
отписати 34 зв.
отповедавши 264 зв.
отповедаючи 31 зв.
отповеди 8, отповедеи 8 зв.,
отповедю 31 зв.
отповедити 63 зв.
отпорная 21 зв.
отпору 164 зв., отпор 189 зв.
отправил 21
отправу 53
сл...отприслѣзнути 114 зв.
отпровадил 94 зв.
отпустил 28, отпустити 51 зв.
отроченого 39 зв., отрочоныи 216 зв.
отрочил 'відтермінував' 74
на отсѣве 226
отскочивши 37
отспевавши 227 зв.
отстал 51 зв.
оттискати 188 зв.
оттола 2 зв., оттоля 5 зв., оттоле 117
зв., оттол 123
сл оттопили 203
оттато 227
отую 52
отцова 98
отцевское 22 зв., отцевского 22 зв.
во... отчизну 7 зв., з отчизны 22 зв.,
отчизны 34 зв.
отчизного 9, отчизном 22 зв.,
отчизные 50 зв., отчизныи 64

з отчичом 83, отчича 104, отчичов 135
очевисте 22
коло очей 94 зв., дв очи 109, с очю своих
'з очей своїх' 133 зв.
очѣкиваючи 59 зв.
очѣпивши 107
отчичи 151
очищати 51
ошацовано 124 зв.
ощепы 180
ощеписком 221

П

павов 'пава' 204
пак (присл.) то пак в тую прошлую
пѣтницу 7
на палене 41
палити 40 зв.
на палцы 21, палцы 36, на палцох 55 зв.,
палец 82 зв., на палцѣ 221, подлѣ палца
246
про памѣт 118 зв.
памѣтаемъ 214
памѣтаючи 214
пан 1, пана, пѣх, пану 1 зв., с паномъ
2, до панов 2 зв., панове 3, пане 4, пнѣве
30, пѣом Д.мн. 56 зв., пѣве 151 зв., с
паны 189 зв.
панагия 137 зв.
панов две /Н.в., очевидно, панва/
'металева кастрюля' 155 зв.
панѣнских 183, панѣнское 197
панѣнцы 53
пани 5 зв., до панѣи 14, панѣи 14, до
панѣи 14 зв., на панюю 27 зв., от пѣѣс
28, пѣѣ Д. одн. – давал есми пѣѣ заплапу
32, панюю 138 зв., с панѣю 218
панны 12, панну 35 зв., панне 77 зв.
панновая 123
панский 2, панского 1, панские 6 зв.,
панскихъ 34, панское 89 зв.
в панцырях 85 зв., в панцарех 86 зв.
панѣнское 197
на паренину 123, паренины 136, на
паренинѣ 226

на паркгамени 10 зв., на паркгамене 48
в паркане 213 зв., в парканѣ 213 зв.
парканного 174
паробка 6, паробков 33 зв., паробки 119,
паробьковъ 173
на парсуни 36, парсун 156 зв., на
парсуне 167 зв.
пасеку 45 зв.
пасинка 26 зв., с пасынкомъ 27, пасынок
27, пасынку 85, до пасынка 85
пасинкова 26 зв.
пастовникъ 144 зв.
пастухов 26 зв.
пасут 118
до патрархов 62 зв.
пахали 207
с паши 124 зв.
з пашнею 10, с пашнею 11, пашиню 124
зв., пашинь 130, с пашнами 250
пашнина 195
пашными 132 зв.
пѣнаа 149 зв.
пѣвнѣ 60 зв.
пѣвности 32
пѣвныи 22, пѣвных 225
пекли 136
пекловатиса 262 зв.
пнѣии 12 зв., пнѣем Р.мн. 22, пнѣи 22,
пнзеи 22, пнѣи 39, в пнѣх 39, пнѣзеи
82, тых пнзи 99, с пензми 101 зв., с
пнѣзми 103, пензеи 150, с пнѣзми
169
пенного 9 зв., пенные 50, пенном 190 зв.
первого 1 зв., первыи поэвы 57 зв.,
первош 33, первшими 33, первомъ 90
зв., першиѣ 120 зв., первшого 121
перво (присл.) перво того 4 зв.
первѣи 11
первыинадцат /одинадцатий/ 248
перебывал 12 зв.
перебѣгши 133 зв.
перевозили 123 зв.
в перегороды 151

перед (прийм.) Р. перед мене 1 зв., О.
перед ним 1 зв. З. перед ворота 14 зв.,
пред 75
передники 235 зв.
на передмѣстю 142
са переиначити 229
перееднал 12 зв.
о переижчанѣ 193
для переѣзду 250 зв.
переем 'перейму' 260 зв.
переемующи 181
переказы 9, переказу 11 зв.
переконского 20 зв.
перемешковаючи 141
перенагабаня 51
перенацдовати 30 зв.
перенемши 15
переночовати 20 зв.
перенл 17
перепал 19
переперши 62
переписавши 37 зв.
переписом 69
перепороли 86
перепоротою 157
переславши 64
перестали 30 зв., перестати 59
перетато 231 зв.
на перехованю 175 зв.
перцу 177
перла 35 зв., перел 35 зв., с перлами 35
зв., перлы 134 зв., перла 161 зв.
перловая 35 зв., перловых 137 зв.,
перловыи 235 зв., перловою 235 зв.
на персехъ 183 зв.
з перстенми 208 зв., перстени 235 зв.
перстенок 265 зв.
8 пестре 175 зв.
с петлицами 78 зв.
петнацат 1
под печатю 1 зв., под печатми 7 зв.,
под печатъми 11 зв., з печатю 28,
печатии 28
печи (им., Н. мн.) 118
печихвостское 247 зв.

пеших 156 зв.
пива 18, пиво 91 зв., *пиво* Р.мн. 171 зв.,
пива Н.мн. 172, пивы (О.мн.) 233 зв., *от*
пиво 233 зв., с пивы (О.мн.) 233 зв.
ѿ пивницы 6
пивных 72
пивши 91 зв.
пил – ім. Р. мн. 34
пилнеишими 74 зв., *пилнеишая* 75
пилновал 30
пилной 22, *пилных* 34 зв., *пилныи* 114
пилност 25 зв.
пилнуочая 90 зв., *пилнуочои* 189
на *писанє* 140, при *писаню* 174 зв., *через*
писанє 214 зв., за *писанєм* 232 зв.
писаного 3 зв., *писанными* 152
до писара 7, *писар* 54, *писара* 69 зв.,
писарѧ 153 зв.
писати 4 зв., *писати* 90 зв., *писат* 153
зв.
пити 231
пити (дієприкм.) тут, були *питі*,
напідпитку – были *пити* 17
питя 155, с *питєм* 233 зв.
пишет 22, *пише* 93
платы 'головний убір' – два *платы* 78 зв.
платы О.в. зо всѣми *платы* 10, *платов*
(Р.мн.) – *платов* и *доходов* 206
платити 12 зв., *платил* 53
платя 33, *платє* 33 зв., *платємь* 140 зв.,
плахты 5 зв.
плачливе 35
с *плачом* 231 зв.
плебани 227 зв.
плебанскимь 171 зв.
племенника 'племінника' 233
плеснивыи 25
плесо 161
на *плечах* 15, на *плечох* 15 зв., за
плечима 16 зв., до *плеча* 37 зв., по
плечах 78 зв., на *плечи* 112, ѿ *плечѣ* 143,
плечи 147, на *плечѣ* 171 зв., *межи плеч*
183 зв.
плодѣ 'дитини, спадкоємця' – не *маючи*
плодѣ из *жоною моею* 262зв.

в *плоту* 85, на *плоту* 86, *плот* 220 зв.
площенских 217
плуговая 110 зв.
плугомь 68зв., *плуги* 96, с *плугами* 104
зв.
на *плацу* 225 зв.
пїюв 'пнів' 71
побегла 111 зв.
побиты 236
поблизу (прийм.) Р.в. – *поблизу* *звода*
46, *побьлизѣ* *Луцка* 139 зв.
побоища 161
побрано 161
побраных 46
побрати 3 зв., *побрали* 20 зв., *побрала*
33
побудовавши 234
побудовал 60, *побудовати* 213,
побудовали 257 зв.
по (прийм.) *Зн.* – по *дрова* 1, *Д.* – по
вычитаню 2
побрали 1, *побрати* 3 зв., *побрала* 33 а,
побранє 106 зв.
поведаючи 3, *повѣдаючи* 151
повелили 1 зв., *поведаю* 2 зв., *поведил*
6, *поведал* 13, *поведаю* 21, *повѣдила* 11
зв., *повѣдили* 122 зв., *поведа* 160
повести 4, *повєстю* 77 зв.
повєту 28, *повѣту* 10 зв., в *повєтє* 33,
повѣтє 68 зв., в *повѣт* 68 зв.
повешали 87
повидел /ім. *повидло*/ 260
повинєн 11 зв., *повинни* 18 зв.
на *повиноватство* 149 зв.
повиноватых 19
повинностями 10
повыбивавши 86 зв.
повыбиванье 36
повыбирали 107
повмили 180
поволанє 91 зв.
поволност 55
поволокати 47
поволоканѧ 218 зв.
поволокати 47

поворотом 237
поворочати 21 зв., поворочал 28 зв.,
поворочат 95, поворочала 223
повороского 79 зв.
повтекавши 166 зв.
повтекали 83
повторе (присл.) 14 зв.
повыбиваныи 107 зв.
повыкуповал 210
погнуло 25
погодивши 54 зв.
погодила 27, погодили 27
погожог /тут йдеться про хорошу
деревину/ – дерева погожог почєрти
казал 118 зв., погожєє – мєстце погожєє
для роботы селєтреноє 224
поголовя 89 зв.
в погоню 234 зв.
погнило 71
погноил 70 зв.
погонити 135 зв.
погонивши 6
погонил 'наздогнав' 165 зв.
пограбили 1, пограбил 28, пограбити 62
при погрєбє 'похованні' 261
до погрєбу 7 зв., , 8 погрєби 72, погрєб,
на погрєби 195
погрозки 61
под (прим.) О. печатю 1 зв., 3. под
бока 3
подавал 30 зв., подавала 33
подал 4 зв., подат 93, подадут 210 зв.
подавца 219
для поданя 12, ку поданню 80 зв., *от*
подана 267
з подарками 62 зв.
подачками 46 зв., подачки 250 зв.
подвакрот 107 зв.
подвакротныи 198 зв.
са подвезал 189 зв.
подвести 231 зв.
подвод 71, в подводу 241 зв.
подводных 52
подводан 155
подвои /ім. Н. мн./129

подворищных 79 зв., подворищныи
Н.мн. 119 зв., подворищного 153
подле подворя 9, в подвори 9, до
подворя 121 зв., 8 подворю 141, в
подворю 206, около подвора 213 зв., *о*
подвори 213 зв.
подданыи, подданных 1, поданных 3,
подданныи 28, подъданных 96 зв.
поддяканєму 84 зв., поддякании 84 зв.,
поддяканєго 171 зв.
подевали 20 зв., *подєт* 64, са
...подевало 269
поделали 3, подеалал 15 зв.
поделаных 1 зв., подеаланы 34 зв.,
подѣланных 124 зв., подѣланыє 217 зв.
о подеаланьє 97 зв., *о* подеаланє 133,
поделаня 236
поделит 190
подєт 64
подехал 181
подивали 35 зв.
подковы 76 зв.
в подклѣтах 118
подле (прим.) Р. подле Лавок 6
подлѣские 143, подлескии 197
с подмостя 122
подналса 30 зв.
са ... подобали 22 зв., са ... подобат
108 зв.
подославши 86
подпирал 29 зв.
для подпираня 58 зв.
с подписанємь 51
подпису 141
с подписю 7 зв., с подписью 168 зв., с
подписми 187 зв.
подрал 34, подрати 108 зв.
подранє 106 зв.
подсадную – 8чинивши ... стрєлбу
подсадную 37
подскарбинои 81, подскарбиноє 217,
подстаростєго 1 зв., подстаростимь 23
зв.
подтелков 167 зв., подтєлок 195
подтали 220 зв.

подтатых 221
подушки 141 зв.
подшита 52 зв., подшитую 138 зв.,
подшитыи 141 зв.
подяканого 117 зв.
подымщину 7 зв.
при поезднику 117 зв.
поел 229, поель 229
поехала 2, поехал 2, поедте 14 зв.,
поедете 60 зв., поедеш 138 зв.
пожати 106 зв., пожал 146, пожат 165
зв.
пожато 161
пожатог 151 зв.
о пожате 194
пождали 92 зв., пождала 153
зо ... пожитки 9, в пожиткох 14 зв., зо
всеми пожитками 50 зв.
пожиточнеишому 11, пожиточнѣишому
49
позабирал 154 зв.
позаималь 99
позамькал 172
позапечатовал 172
позаставлал 210
позатыкано 73 зв.
позбавил 8, позбавити 229
позбивали 1, позбивал 3, позбивати 64,
позбиваня 110 зв.
позбирал 15 зв.
ес ... позвал – ес о то безвинне позвал
133 зв., позвѣте 269
позвавши 35
позвана 155 зв.
позволене 31
позволивши 56 зв.
позволили 20, позволаю 179,
позволилом 232,
позов 1 зв., позвы 12, позвов 13, ведле
позву 21 зв., позвы О.мн. врадовыми 26
зв., на позвех 57 зв., ведле позвув 64 зв.
позно 46, позно 217 зв.
позовными 192 зв.
позлотистыи 33, позлотистых 130,
позлотистыми 183, позолотистыи 197

позниманы 175
познимали 173
позовных 30 зв.
позывано 53
позывати 3 зв., позыват 11 зв.,
позывает 22 зв., позывала 27, позывал
28, позываи 70 зв.
позычил 22, поэчыит 232
позычных 23
пойдет 23 зв., поити 44 зв.
поила – поила быдлу 102
поиман 114, поиманы 245
поимано 147 зв.
в поиманю 7
поймавши 5
поимати 89 зв., поимал 169 зв.
поимуючи 262 зв.
поискивати 18 зв., поисковають 168 зв.
покаженд 154 зв.
показавши 2
показал 2 зв., покажут 11, показатися
14, показало 31 зв., покажемо 82, покаже
209 зв.
показовал 22
показовано 205
показити 'викривити' 148 зв., показал
157 зв.
показывал 12 зв., показат 14, показовал
54
поки (спол.) 24
покинувши 228
покинули 89 зв.
поклала 31 зв., покладал 50 зв.
покладам 241
покожных 155
покои 231 зв.
покол 10, покола 29 зв.
поколкукрот 140
поконати 114
покопаня 111, о покопане 133
покопаное 111, покопаны 118
покосити 149, покосил 173 зв.,
покосили 178
покошону 149, покошони 151 зв.,
покошных 152 зв.

в покою 34 зв.
ω покрадене 25
полкрижа 268
покружати 70 зв.
покрытии 182 зв.
покупити 63
поламали 107, поламал 172
поламаны 90, поламан 118
полгодини 182 зв.
полдесеты 36 зв.
в полах 4 зв., пола 6 зв., на поли 7 зв., с
полми 24, с пола 45 зв., на полю 90, по
полю 107, пол Р. мн. – зорая пол 109
зв., на полах 143, пола Н.мн. 148 зв.
полеские 44, полеским 65, полѣских 135
полещил есми 65, полещаю 262 зв.
поличковал 87 зв.
поличков 231 зв.
поличников 60
полкамена 177
полкопы 1
полнечи 64, полначы 246
полнити 125 зв., полнит 212
половицы 18 зв., половица 20, половицѣ
34 зв.
половог 134 зв.
полюдиннадцаты 108 зв.
положивши 1 зв.
положил 1 зв., положили 29 зв.
положонные 16, положонную 32 зв.
полотна 5 зв., в полотни 78 зв.,
полотна Н.мн. – были полотна,
скатерти 137 зв., с полотны 140 зв.
ω полночы 220 зв.
полпетаста 169
полпаты 32
по полреки 10
полроку 12
полсемы 136
полскии 26
полстирты 6
полтора 7 зв., полторы 26
полтораста 9 зв.
полтретѣ 135 зв.
полтретадцат 113

полтретаста 7, полътретаста 53 зв.
полчетвертаста 34
полчетвертадесат 137 зв.
полуботки 141 зв.
полуденки 130
в полумили 78 зв., полумилья 85 зв.
полупали 35 зв.
полупили 174 зв.
с полчвартма 17 зв., полчетверта 35 зв.
полшосты 139, полшесты 195
полюбовными 18 зв., полюбовные 58,
полюбовными 211 зв.
полупаны 36
помененного 9
померкованю 'помірянню' 121 зв.,
померковане 189, водле померкованя
248 зв.
померковати 247
помераль 73
пометали 79 зв.
поминки 21
поминувши 110 зв.
помирлючи 252
помкнул 192
помолотивши 117 зв.
помордовал 25
поморили 129
ку помочи 162 зв., ку помочы 213 зв.,
з ... помочники 5
помѣренья 'поміряння' 73
для помѣру 246 зв., помер 'поміряння'
248
померков 248 зв., на померкохъ 248 зв.
с померчими 'з мірляльниками' 252
понатесывал 207
понатесываные 207
поневаши 60
понедалеко 156 зв.
понеделок 2
понесите 1 зв.
понал /тут 'взяв'/ абых дѣвку еє
дворную волную на има **Ω**водотку
понал 51 зв.
пообирали 6 зв.
поодбирал 102

поотбиваны 118
поотнимал 8, поотнимали 64
пооравши 95 зв., пооравшы 226
поорал 6 зв., поорати 219 зв.
поораня 95 зв., пооранє 106 зв.
поораные 96, поораньи Н.мн. 123
поотриваны 172
поп 56 зв., попу 56 зв., в попа 221 зв.
попалєня 266 зв.
попалити 7 зв.
попасєне 112 зв., в попасєню 165 зв.
попєлицами 183
попєлов 40 зв., попєлу 41
попили 72
попилса 'захлинувся' – попилса водою
на рудце 89
пописовати 37 зв., пописовал 221 зв.
зь поплєчниками 175
поправиши 134, поправую 262 зв.
попсовали 16
попухли 94
попуцаль 159 зв.
поралєного 222
поранєно 2
поранили 1, поранил 37 зв.
порвавшиса 145, порвавшисьа 196
порванєцкиє 80
поровнанє 19 зв., до поровнаня 121 зв.
на порозє 193 зв.
порожнюю 137 зв.
пороскопувал 118 зв.
поросточовали 72
порпорияну 6, порпрьяну 236,
порпридноваа 25
порубали 16, порубал 60
порубаня 60 зв.
порубаных 82 зв., порубаны 118,
порубан 196
на поруку 193
поручаю 125
поручєня 19 зв., поручєнем 57 зв.,
поручєне 58 зв.
поручєнство 58 зв.
поручивши 32
поручєне 32

ся порывал 4, ся порывали 172 зв.
посагд 197, посаг 197
посажавши 38 зв.
посажаль 159 зв.
посведома 23
посєгати 98 зв.
в посєганю 219 зв., ѿ посаганє 242 зв.
посєдєвши 231
посєдати ... посєдаєт 59 зв., посєсти
60
посєредь (прийм.) Р.в. – болота 163 зв.,
посєню 226
посбали 226
послал 20 зв., посылала єсми 1, посылал
13, посылала 28
посланец 20 зв., посланца 35 зв.
посланы 21
послє (прийм.) послє делу 31 зв., посли
53
последнеи 19 зв.
на послугах 90
в послушенство 6, с послушенства 62
послышавши 86 зв.
посохом 106 зв.
поспєю 45 зв., поспєли 58 зв., поспєл 74
поспол (присл.) 31
посполитог 22 зв., посполитыи 31 зв.,
посполитыи (Н.мн.) – покои посполитыи
59 зв.
посрод (прийм.) посрод двора 202 зв.
посродком 'посередині' 110
в пост 46
постановєне 32, ѿколо постановєня 32
зв.
поставил 22 зв., поставиши 210
на поставленє 193,
поставог 72, постав 177
постановєня 59 зв., постановєне 218 зв.
постановившисьа 27, постановившисьа
214 зв.
постєл 5 зв., в постєли 88 зв.
постєрегаючи 53
посторонныи 60
пострєленую 91 зв.
пострєлали 86 зв., пострєлил 91 зв.

ку поступеню 249
поступлю 2 зв., поступил 3, поступила
14, поступити 22 зв., поступаю 70
посагнувши 225
за посылаемъ 94
посѣял 6 зв., посѣяти 106 зв.
потаемне 169 зв.
потегает 51 зв.
поткавши 6 зв.
поткает 2 зв., поткал 85
потолкли 119
потом 2
потомкомъ 9, на потомки 10, потомок 18
зв., з потомки 34 зв.
без потомства 7
потоптал 4, потоптали 146 зв.
потоптаную 148
потоптаню 130
потравил 229
потравленную 124 зв.
в потравленю 168
потраѡит 96 зв., потраѡили 159,
потраѡил ... сд 259
потребы 4, по потребе 7, потреба 10 зв.,
в потребе 14, на потребы 31 зв., для
потреб 34 зв.
потребные 21, потребны 33,
потребным 46 зв., потребное 97 зв.
потребовал 191 зв.
потрикрот 181 зв.
потросе 36
потрутивши 4
поттали 220
потужников 133 зв.
в потылицы 112, 8 потылицы 122
похвалки 32 зв., поѡалки 95 зв.
похвативши 231 зв., похватившиса 231
зв.
похибили 205, похибити 265
поховати 'похоронити' 100 зв.
похожалые 112 зв.
похочет 105 зв.
почавши 111

почал 2 зв., почала 14 зв., почали 15,
почати 32 зв., почат 93 зв., се ... почола
164, сд ... почат 189 зв., почал 234 зв.
початком 29, за початком 60, с
початку 149 зв.
на початю – на початю роков 57
почениши 'почавши' 118 зв.
почертеня 'покреслення' – дерева
почертеня 118 зв.
почертено 118 зв.
почерти 118 зв.
починили 20 зв., починила 57 зв.
почтиве 8 зв., почтивие 178 зв.
почтivosti 105
почтом 182 зв.
пошли 12 зв., пошол 14 зв., пошла 31 зв.
пошилинами 10
поясы 6 зв., пояс 25, пояса 91 зв., поес
126 зв., полсы 137 зв.
праве (присл.) 3
правныи 26 зв.
праву 12 зв., ку праву 12 зв., право 13, 8
право 22 зв., до права 26, правом 28 зв.,
под правом 79 зв., с права 91, на право
114, в правех 162 зв.
правое 82 зв., правад 147
правоватиса 29 зв.
правда (част.) 86 зв.
правдт 'вимагають' 236
прагну 151
прадива 5 зв.
празничное 91 зв.
працы 140
пред (прим.) 18
с предков 60, предца 109
предместских 224
през (прим.) през ден 30
презыскал 98 зв.
презыски 18 зв., в презыску 261
пренагабня 228 зв.
преор 12
преорове (прикм.) 13, преоровымъ 129
пресныи 17
без престани 'без перестанку' 200
с престола 243

при (прійм.) М. при мне 1 зв.
 прибавлене 50 зв.
 прибавляти 10, прибавлял 186
 прибавляючи 11
 прибегли 15, прибег 17, прибежь 98,
 прибегла 163 зв.
 прибудилися 268
 прибудные 268 зв.
 прибои 107
 прибудовати 11, прибудоват 187
 прибыла 'набула' – а *дети* нѣби, которые
 прибыла з мужем своим 125
 привлаща 59 зв.
 привлащати 60
 привлащыти 215 зв.
 привезено 89 зв.
 привернути 62
 привиля 137 зв., ω привиля 160
 привитано 147 зв.
 через приводцу 130 зв.
 пригаютуют 'приладнають' 228
 пригледети 58, пригледати 93 зв.,
 пригледал 74 зв.
 придат 19 зв., придало 60
 приездил 58, приѣжчал 36 зв.,
 приехали 172
 приѣжчаючи 8
 приѣхавши 1 зв.
 приехали 2, приехал 6, приехала 14
 приеханя 58 зв., по приеханю 58 зв.
 призволили 20
 признался 33, сѧ ... признала 32
 приидучимъ 40, приидучои 67,
 приидучого 74
 приидеши 51 зв., приишол 19, приидет 70,
 пришло 247
 примовал 1 зв., примую 8 зв.,
 примовати 10, принимаю 66
 прикадков 195
 приказал 51 зв.
 приказных 64
 прикладает 28, прикладала 223 зв.
 прикладаючи 254 зв.
 прикрости 229
 δ прилбцах 86 зв.

ω приложене 24
 приложили 3, бых ... приложила 28,
 приложити 28, приложит 186
 приложивши 10 зв.
 приложона 27 зв., приложонных 56 зв.
 приможивши 52
 принал 2, принати 2, принал 13,
 принят 189 зв.
 принешиши 205
 приналте 219
 принатог 31
 принал 29, припасти 80 зв., припадет
 212 зв.
 припалыи 25
 приповедали 32, приповедалъ 167
 припозван 22 зв.
 припоменувши 70 зв.
 сѧ ... припоминал 13 зв., припоменул
 120 зв.
 припоручит (инф.) 89
 приправоват 11 зв., приправуют 139
 кром припуженя 34 зв., з припуженѧ 262
 зв.
 припужоною 125
 прирек 20 зв., прирекал 228 зв.
 на приреченя 31, подле приреченя 32
 прироженец 131 зв.
 прирожоным 57 зв.
 приручити 21, приручил 21
 з приселки 219 зв., с приселком 238 зв.
 прискаковати 37
 прискованого 90
 прислат 13 зв., присылат 26 зв.,
 прысылал 30, прислал 33, прислати 93
 зв.
 прислужовал 53, прислужити 117 зв.
 прислухаючи 5 зв., прислухаючиє 29,
 прислухаючицх 30
 приставом 146 зв.
 присудили 22 зв., присудат 211
 под присудомъ 171 зв.
 присужоно 23 зв.
 присегу 113, присягою ... присяги ...
 присязе 130 зв., ведле присяги 134
 присязнет 113

присажных 38
притегал 30 зв., притегати 67, притегат
162 зв.
пристоинности 182 зв.
приточивши 156 зв.
са приточило 247 зв.
з прихижки О. мн. – з двема прихижки
195
приходит 9, приходити 27, приходила
27
приходачие 50 зв., приходачоє 223 зв.
прихожовали 10
для причины 5 зв., причинами 29
причинати 239 зв.
пъришлыє 75, пришпыє 117
пришодчи 1 зв., пришедши 13
приязнъ 53
приятелєи 12 зв., приятелми 19, с
приятелы – с паны приятелы 189 зв.,
перед приятелы 212
приятельскимъ 23 зв., приятелским 30
зв., приятелское 53 зв.
про Зн. – про памєт 118 зв.
пробачивши 32 зв.
пробитаа 16 зв.
проборща 171 зв.
проборщовскимъ 171 зв.
межи проваля 174
проводную 90 зв.
проволеку 'затримку' проволеку чинит
64 зв., без проволеку 190 зв., проволека
241 зв.
продавал 114
на продажу 164, продажу 195 зв.
продати 9, продали 9, продат 10
прожно 2 зв., прожне 70 зв.
продажу 47
за прозбою 5 зв., на прозбу 24, прозбами
113
прокосы 149
проламленую 221
проложили 113
проломил 220 зв.
промежку (прийм.) 18 зв.
проминули 80, проминуль 92 зв.

промыты 244 зв.
промытити 'промитнити' 244 зв.,
промытил 244 зв.
пропометал 59
пропомневши 68, пропомнивши 233 зв.
пропущати 169
пропущовано 62 зв.
проробки О.в., зо всакими проробки 10
проса б, проса Н. мн. 74 зв., просом 130
зв.
просєчи 5 зв., просачи б
просили 12
простерегаючи 12
простира 141 зв.
простици 72, простицы 156
простне 42 зв.
прострєлено 236
прострєленую 157
прострєлили 86 зв.
просушит 169
прото /спол./ 262
протєсов 243
противку 32 зв., противко /прийм./ Д.
противко врожоному 59 зв.
противной 47 зв.
прохали 34 зв., прохал 181, прохала 223
зв.
проч 2 зв.
за прошенємъ 261 зв.
прошлую 1, прошлых 3, прошлог 6 зв.,
прошпыи 12 зв., прошлое 143
прошовал 241
прудко 174
прутов 247 зв.
псов 15
псуєт 59 зв.
пташиими 47
с пуклами 25
пустили 2 зв., пуцу (дієсл.) 2 зв.,
пустити 14 зв., пустил 49
пустошат 1, пустошила 7 зв., пустошат
69
пустошоно 41
пусто 70 зв.
пусты (прикм., Н. мн.) 20 зв.

пустын 60
путныи 91 зв., путными 159
с пущами 24, пущи 40 зв., 8 пущ8 40 зв.,
пущ 93, до пущи 266, 8 пущи 266
пущаня 12 зв.
пушоно 18
пхнул 106 зв.
пшеницы Н.мн. 74 зв., пшеницы 124 зв.,
пшениц8 160 зв., с пшеницою 217
пытали 1 зв., пытал есми 2, пытала 6,
пытался 17, пыгати 151
пытана 130 зв.
за пытаемъ 193
пытаючи 112
на пяд 91 зв.
до петы 152
пат 7 зв., патого 2, на пат 31 зв., по
пати 34 зв., в пати 39, патма 88,
патая 118, по пети 175 зв., патеры 243
зв., пятое 266 зв.
пядесят 24, пяддесат 27, пяддесат
112 зв., пядмдесат 132, от
пядидесат 214
пяднадцат 25 зв., в пяднадцати 34 зв.,
пяднадцат 1, пядинадцати –
пядинадцати члвков 101 зв.,
пядеронадцатеро 101 зв., пядогнадцет
134 зв., с пядманадцатма 203
пядницу 5 зв., в пядницу 6 зв., с
пядницы 18, с пядници 62, от
пядници 28 зв., в пядниц8 39 зв., 8
пядницу 78 зв., с пядницы 166
под пядном 62, пядна 268
пядсот 10 зв., пядмасты 51, в
пядисот 88, пядьсотъ 187 зв.
пядсотного 19 зв.
пфрначем 118
пфшого 38 зв.

Р

рада /ім./ 19 зв.
рад /прикм./ 41, рада 223
радни – две радни, двоіна 78 зв.
з радом 52
радомышлане 111

радцамъ 12 зв., до радец 13, радец 38,
радцы 103 зв.
разов 60
з раменя 59 зв., з рамени 225
ран 1, ран8 63 зв., рана 82 зв., три раны
106, две раны 106
ранные 'поранені' 122 зв.
ранено 82 зв.
ранил 83
ранных 16
рано 21
рантухов 78 зв.
ратовати 98
на ратунок 221
рач 53
рачил 4 зв., рачили 55 зв.
ребре (форма двоіни – две ребре)183 зв.
резотынская 40
реистрь 1 зв., реестрь 4 зв., на реестрь 7
зв., на реестре 11, реистров 37 зв., на
реистре 76, реестра Н.мн. – реестра
написаные 156 зв., реистрами 210 зв.
з реками 24, рѣки – Н.мн. 60, на реце 60,
за рекою 168
репы 6
за речкою 34, от рѣчки 118 зв.
речеи 3 зв., речи 7, в речи 14 зв., речами
33, рѣчеи 36, ѿ реч 39 зв., речеи 62, з
речми 122
на речене – тут 'на промову' на речене
слова 47 зв.
речеи 265
ризы 243
рикуню /служница в дворі/ 89
рихло (присл.) 237
рицерскому 181
робити 34, робит 93 зв., робят 96,
робили 122, робат 179 зв.
ку робленю 93
роблювал 224
з роботами 10, дла роботы 34, на роботу
64, до роботы 81 зв., при роботѣ 139
роботниковъ 93 зв.
ровеньскийи 169 зв., ровенскийи 245
ровно 190 зв.

ровног 18 зв., ровное 113 зв., ровная 131 зв.
ровност 247
рогатиною 1, з рогатинами 2 зв., на рогатины 3, рогатины 6, рогатина 52 зв.
рогатог 7 зв.
роженыи 53
рожищському 25
рожоною 10, роженою 125 зв.
ку розбираню 247
ω розбитє 77 зв.
розбитые 78 зв.
розбоиньми 122
ку розделєню 189, ку роздѣленю 212 зв.
розделил 7, розделили 64, розделити 101
ведле розделку 18 зв., в розделку 18 зв., розделок 121
розездь 251 зв., по розъезде 252
розъехали 19 зв.
розынков 260
розказую 69
розламавши 147 зв.
розлупал 235 зв.
розлупаных 236
розмерили 121, розмеру 149, розмерити 190 зв.
розмеру (Р. одн.) 118
розметал 60
розметаня 60 зв.
розметовали 245 зв.
розмножили 188
розмовити 14, розмовит 14 зв.
розмовы 14 зв., розъмовы 94 зв.
на розмышленє 56 зв.
розницы 18 зв., розниц 152
рознали 198
розобранѧ 248 зв.
розогнал 26 зв., розогнали 89 зв.
за розогнанємь 34
на розознанє 23
розорвал 19, розорвати 29
розробливати 49 зв.
розровнанє 9, розровнаня 198 зв.
розрываючи 211 зв.
ся ... розсудит 263

з розсудку 22, на розсудок 58
в розумє 125
розумєю 90 зв.
розумєючи 9, розумѣючи 119
розширенє 50 зв.
розширяти 10, розширати 49 зв.
розшироват 186
за рок 12, на рок 12 зв., перед роком 23,
ω рокох 26 зв., роки 94 зв.
на року 4 зв., рок 12, року 22 зв., в року 29, роков 57
розказали 3, розказати 4 зв., розказала 31 зв., розкажу 61, розказуют 95 зв., розказуеть 199 зв.
розказанємь 1, розказаню 2, розказаня 4, за розказаньєм 4 зв., розказаня 6, з розказанѧ 19, розказаню 19 зв.
роскопавши 129
роскопаня 118 зв.
роскопанных 155
роспаховати 239 зв.
росправившиѧ (тут 'з'ясувавши стосунки') 225
росправити 58 в.
росправы 149 зв.
роспудили 159
ко роспущєню 190 зв., по роспущєню 218 зв.
росаду – росаду порвати казали 136
ростатыє 36
ростыргь 19 зв.
сѧ росходѧт 233 зв.
роту 'текст присяги' 134
рубаную 16 зв., рубаных 17 зв., рубанѧ 82 зв.
рубѧют 1, рубали 43 зв.
рубѧючи 233
рубков 236
рубленаѧ 195
з рудами 11
рудских 11
з рук 3 зв., рук 7 зв., в руках 8, на руке 21, з руки 27, на руци 38, в руки (М.одн.) – в правои руки 228
з рукавы 236

рукавицы 1
на рукоёмство 43 зв.
рукопаш (присл.) 231 зв.
русского 57 зв., рускому 69
рухомыи 7
ручник 17 зв., ручники 137 зв., ручников
138
з ручницами 2 зв., з ручницы 2 зв.,
ручниц 6, ручницу 8, з ручниц 15, з
ручницами 31 зв., ручница 52 зв.
ручных 56
за рушенемь 218 зв.
рушил 140
рыб 102, рыбы 129
рыболовов 129 зв.
рыжу – камен рыжу 177
рыжи 25 зв., рыжого 146 зв.
рыкун Р.мн. /хазяйка прип двори/ – до
самых рыкун двора 149, рыкуни 249 зв.
радцы 103 зв.
рѣчки 31 зв.

С

с (прим.) О. печатю 2, Р. с света 6, ис
тивуном 44 зв., со – выехавшы со мною
225 зв.
саблю 17 зв., сабла 25, сабел 82 зв.,
сабли 87
до саблицы 231 зв.
сагаидак 25, сагаидаки 141 зв.
в садѣ 118, з сады 186
сажают 141
сал (Р.мн.) 266 зв.
сами 2, самых 2, сам 30, самую 32 зв.,
самое с.р. – под самое село 156 зв.
самотрети – пришол самотрети з
братею своею 145
самошост 8
ись санок 17, из санками 17, на санках
17, в санки 52, в санках 52
з санами 6 зв., из санми 17 зв., зь санми
38 зв., на санех 38 зв.
сардак 141
сатановский 60,
саоѣяном 52, саоѣнов 141 зв.

саоѣновых 141 зв.
сведомостю 9 зв.
сведомя 7 зв., дла сведомя 10 зв.
свѣдомы 213 зв.
до скрви 14, свекрви 14, свекров 14 зв., з
свекровю 121
свердлы 266 зв.
сверел 21 зв., сверепы 28, сверепу 78 зв.,
сверѣпѣ 128 зв., свѣрепѣ 159, з сверепою
237
свести 34 зв., з ... свестю 34 зв., з
свѣстю 48, свѣст 90
с света 6, на свѣте 262
светков-сугранников 'свідків' 225
по светом 26 зв., светог 33 зв., светого
67 зв., светои 88 зв., светым 94 зв.
ѣ светлицы 46, до светлицы 46, в
светлицу 46, в светлицы 72, ѣ
светлицох ... вь светлицах 118, съ
светлицы 193 зв., светлиц 195
светличныи 148
светчил 45, светчит 60, свѣтчили 81
зв.
свечами 136
свещенника 56, свещенник 94 зв., ѣ
свещенника 147
свидоцтва 134, сведоцтва 211,
свѣдоцвом 212 зв.
свини 5, свинеи 7 зв.
свѣдоми 10 зв., зведомы 24
свѣжо 251 зв.
свѣтлочку, светличку 243
свѣчил 18, свѣтчил 76 зв.
своволне 156
своих 1, своего 1 зв., своими 2 зв., своем
5, свое 6, свои 7 зв., своее 12, свои (ж.р.
Р. одн.) з руки свои 27, свои 28 зв.,
своеи 44 зв., своего 161 зв., свьи (ж.р.
Р.одн.) – пристоинности свьи 248 зв.
свадника 33 зв.
по сватех 17
сватостеи 137 зв., ѿ святости 160,
сватости 204 зв.
секгнет 127 зв., сыгнѣт 140 зв.
сегоднешнег 18 зв.

сегодна 55
седеня 58, седене 58
седети 58, сѣсти 58, седит 79, седел 89
зв., седат 193,
з седлом 6 зв., седло 52, седла Зн. мн. 86
зв., седел 87, зь седлы 153 зв.
седечи 145, седачы 215
седачих 159 зв.
сею 18 зв., сих 5, сим 10 зв., в семь М.
одн. – в семь листе 11, сюю 49 зв., *от*
сеи 57 зв., *сеи* Р. одн. – *сеи* ночи 62,
сию 100, сую /возможно, описка/ – сую
мою дѣховницу 125, сесь 163, сес 241 зв.
сезде 131 зв.
для селетры 224, селетру 224
селетренное 224
селетръник 224
до села 2 зв., на село 14 зв., под селомъ
38 зв., ъ села 44, в селѣ 52, села – тые
села 60, в селех 60, на селѣ 204, по селом
(Д. мн.) 233 зв.
селских 222
селитбу 123
селитиса 123 зв., са тамъ селит 123 зв.
на селищах 38 зв., къ селищѣ 111, на
селищи 123
селский Н.мн. 148 зв., селские Н.мн. 148
зв.
в семидесят 20, семдесат 26
сечь 26 зв., сегомо 1, в семи 29 зв.,
семеры 34, сем 34, на сем 191 зв., семою
241 зв.
семогонадцат 12, семнадцат 22 зв.
семисот 232, сечьсот 232 зв.
сена 6, сѣна 36, сѣн Р.мн. 152 зв., с ...
сеномъ 173 зв.
до сенеи 46, в сѣнех 72, з сенеи 86 зв., до
сѣнеи 90, в сѣнехъ 128 зв., в сѣнах 200,
сѣнныи – двери сѣнныи 128 зв., сѣнныи
147 зв.
в сеножатех 4 зв, сеножатми 10,
сеножат 130 зв., сеножатеи 165 зв., з
сеножатми 247 зв.
сентябра 198, сентябрѣ 200 зв.
серебра 36, зо срѣбром 52 зв., сребро 64

серебщизну 12, серебщина 207 зв.,
серебщины 236
серебщизными 65, серебщизные 65 зв.
середнем 174 зв.
ѡ середопости 92 зв., по середопостю
93
в среду 1
сермагу 1, сермаг 6 зв., сермаги 15 зв.,
сермага 72, сермагу 78 зв., сирмаги 159
зв.
серницкии 18
серострокатыи 25, сѣрострокатога 62
серыи 25, серыи 38, сѣрѣю 131
сѣрпов 147 зв., з сѣрпами 160 зв., сѣрпы
175
сесь 163
з сестренками 18 зв., *от* сестренцовъ 99
зв.
сестры 33 зв., сестре 44 зв., сестру 71 зв.,
сестръ 173
з сѣтми 38 зв.
сечи (инф.) 'сѣкти' 82 зв.
сеяли 96, сѣял 157, сеяти... сѣяти 225
зв.
при сеяню 90
сиберковая 236
сивозелезных 183
силою 5
синии 18, синѣа 17 зв.
синавых 107 зв., синавыѣ 126 зв.
синятки 78 зв.
скажѣня 126 зв.
в сказы 247
сказан 91
сказане 22
сказуючы 225 зв.
скакат 122 зв.
скарбъ 37 зв., скарбов 45, скарбу 46, ѡ
скарбы 81
скатерти 137 зв., скатертии 138,
скатертами 140 зв., из скатертми 155
складад 13
складаючи 90 зв.
скликавши 14
съкликати 85

склонност 262 зв.
склютов 34
скональ 18
сконч*ити* 19 зв.
изъ скопи 139
скоро 2
на скорцы 'на шкірці' 228, в скорки 244 зв.
скроз (присл.) 236
скривавил 56
скривилса 147 зв.
скрынечка 140 зв.
скрынку 28, скрынки 36, скринка 52 зв., в скрынце 52 зв., скрынка 52 зв., в скрынце 137 зв., скрынкою 137 зв.
ѿ скринах 70 зв., скрыню 82 зв., до скрыни 82 зв., ѿв скрыни 140 зв., скрини 235 зв.
скроз (прійм.) – скроз стегно навьлет 86
на скупованє 139
скураное 145 зв.
скутечнос 32, skutечную 74 зв.
слати 38 зв.
слезне 101
сливок 260
словне (присл.) 69 зв.
слова О. тыми слова 1, словом 14, слов 63 зв.
з слугами 25, з слуг 32 зв.
служние 155, служними 168
служу 76 зв.
служоб 4 зв., службы 51 зв.
служебниковъ 1, служебник 1 зв., служебниками 1 зв. перед служебники 2, из служебниками 2 зв., служебника 7 зв., служебникови 85
служебничих 174
служилем 94 зв.
слуцкие 33
слухати 14 зв.
слушнє 28
слушныи 4, слушного 23 зв., слушнои 26 зв.
слубил 120 зв.

слюсар 135 зв., слюсара 137
слышу 22 зв., слышети 185 зв., слышали 215
слыхаючы 214
смалцованых 71
смели 45 зв., смель 93 зв.
на смєркани 63, на смєркано 122
смєртенного 53
по смєрти 3 зв., ѿ смєрть 223, до смєрти 262 зв.
смєючи 94 зв.
смогу 90 зв.
смотрели 19
смыковскую 26 зв.
смѣют 233 зв.
снаст 110 зв.
до снопа 7 зв.
собе 1 зв., собѣ 10 зв., з собою 17, ѿ собе 26 зв., по собе 52 зв., при собе 64, ку собѣ 161 зв.
собе (част.) едте ж собе 2 зв.
собоelmi 52 зв., соболем 141 зв.
соболя 208 зв., собою 183
собравшися 15
совито 12 зв., совитости 12 зв.
согнал 110 зв., согнати 146
ѿ согнанє 133
согнано 161
сознаваем 10 зв., сознаваль 23 зв.
сознанє 1 зв.
сокеру 1, сокир 6 зв., сокеры 15 зв., сокѣр 34, сокѣрь 64, сокиры 159 зв.
сокерку 38 зв.
ѿ сол 12, з солю 164 зв., соли 12, солгацких 236
солньце 46, солньца 122 зв.
солоды 233 зв.
солодовени 171 зв., ѿ солодовнах 172,
солодовен 233, солодовни 234
солому 86 зв.
сорок 12 зв., в сороку 34 зв., сорокма 79 зв., сорока 79 зв.
соромотил 12 зв., соромотили 119,
соромотат 227 зв.

соромочувал 30 зв.
сорочки 5 зв., сорочок 78 зв., в сорочце 128
в соснѣ 225 зв., сосны 257 зв., сосон 266
сосоне 257 зв.
сосуд 243
от сох 207 зв.
спадком 7
спадчи 89 зв.
о спаленѣ 97 зв.
спаливши 34
спалил 34
спало 9
спальи 57 зв., спалое 112 зв., спалую 206
спасѣнского 1
на спаши 165 зв., на спаши 165 зв.
списавши 4 зв.
списали 7 зв., сд списати 35
списаныи 28 зв., списаную 45
спит 106 зв.
сплитивши 125 зв., сплытивши 125 зв.
сплои (присл.) 118 зв.
с-под (прим.) с-под гаю 247 зв.
сподарина 231
сподѣваючися 51 зв.
спокоюм 13
спокоюне 5 зв.,
спокоюном 9
сполна (тут, мабуть, 'цілком') 53 зв.
сполног 196 зв.
сполную 41
сполечне 19, сполочне 125 зв.
сполечные 82, сполечную 82 зв.
споменувши 149 зв.
споранку 103
способишися 2 зв.,
способного 184
споткавши 8
справедливости 12 зв., справедливост 21
справедливые 248
справу 2 зв., на справы 4, на справу 5 зв., в справах 20 зв., на справи 56 зв.
зе справои 59 зв.

справен 28
справеную 124 зв., справлены 218
справивши 56 зв.
справил 196 зв., сд ... справити 234
справован 124 зв.
справовати 35
справцу 39 зв., справцы 39 зв.
спросивши 'тут, попросивши' 262
спротив 13 зв.
спротивност 233
спротивляючися 224
спускал 91 зв.
спустивши 210 зв.
спустил 21
спустошене 34, спустошенемъ 60, о спустошене 251
спустошили 20 зв., спустошил 265 зв.
спустошоны 59 зв., спустошоныи 71
спустув 129
спухла 94
спущал 65 зв.
о спущене 217 зв.
спытал 7 зв.
зо сръбром 52 зв., зо серебром 52 зв.,
серебра 208
сребрных 29 зв., сребрными 33,
сръбреных 36, сребреных 36,
сребреными 38 зв., сребрными 52,
сребрными 137 зв., сребрных 137 зв.,
сребраных 197
срокгости 180,
став 10, з ставы 47, част ставу 66 зв., на став 102, посеред ставу 163 зв., в ставех 200, в ставу 264
стависчи 10, з ... ставищами 47
през ставок 247 зв., межи ставку 247 зв.
стада 7, ис стада 62, о стадо 153 зв.
стадников 167 зв.
стадных 21 зв.
стадного 175 зв.
стаина 195, в стаини 228 зв.
стале (присл.) 265
сд ... станет 21
сд становиль 90 зв.
станя 'ставання' рок станя 13, стане 35

старати 18 зв.
стареню 241 зв.
старца 79 зв., старец 79 зв., старец 225 зв.
стародавних 133
з староства 80
старостинаа 20, старостиное 43 зв., старостинь 96 зв.
старостичу 108, старостич 196 зв.
старосты 1 зв., старостою 32, староста 58 зв., кѣ старостѣ 164 зв.
старшого 22 зв., старшии 22 зв.
старшим 218 зв., старьи 247 зв.
стати 13, стал 21 зв., сталь 46
статечне 179 зв.
от статку 30 зв., статки 33 зв., статков 125 зв., статку 188
в статут 22 зв., статуту 23
стацеинные 21
створителя 125, створителю /Кл.в./ 126
ѣ стезно 86 зв., на стезнѣ 127 зв.
стели 86 зв., стелею 86 зв.
стелиною 86
до стѣны 236
стеречи 160 зв., стрез 193, стерез 193 зв.
стирты 34, стирта 118
сто 7 зв., ста 4 зв., стома копь 32 зв., девет сот 34, ѣ сту копах 66, ѣ колконадцат сот 118 зв., стома копами 132 зв.
стоги (два) 7 зв., стога (полтора) 7 зв., стогов (плат) 7 зв., стог 7 зв., стоги (чотыри) 118
стожки 204
стоивал 250
столбоноватая 98
на столе 1 зв., на столѣ 61, столов 118, на столѣ 154 зв.
столечное 139 зв., столечную 197
столпы 60 зв.
в столпѣ 204
сторговал 17
сторожею 160 зв.

сторонами 1 зв., з стороны 6, до сторон 44 зв., при сторонѣ 83 зв., на сторонѣ 248
сторонними 61, стороньние 73 зв., сторонных 78
сторсовал 42
стоя (дѣприсл.) 124 зв.
стояла 'коштувала' 131
стоят 2 зв., стояло 4 зв., стою 8 зв., стоит 70 зв., стояли 151
стоит 'коштуе' – стоит плтнадцати копь грошеи 158, стояли – стояли деслати гр. 259
стоячи 32 зв.
стравую 224 зв.
страсной 83, страстной 84
страту 65
под страченемъ 19 зв.
з стрелами 25, стрелами 25 зв., стрел 81 зв., стрелу 91 зв., на стрелѣ 91 зв.
стрелбѣ 60, стрелба 155 зв.
стрелати 15, стрелити 31 зв.
стрелцѣ 119 зв., з стрелцами 166
стрыечное 131 зв.
от стрья 95
стрыиског 59 зв.
в субботу 1 зв., суботу 2, на суботу 18, по суботѣ 75
сугран 219 зв.
сугранников 225
через суд 36 зв., за судом 62
судеискомъ 30 зв., судеиским 36 зв., судеискии 90 зв.
суди 10 зв., судеи 23, изъ судьями 25, судьямъ 30, судьи 191,
судищи 263
судовне 30 зв.
судовной 149 зв.
судовых 26 зв., судовыи 29, сѣдовог 152, судовыи (Н.мн.) 218 зв.
сукман 16 зв., сукманов 153 зв., сукманы 266 зв.
сукна 6, сукномъ 38
сукна 25, сукню 38 зв., сукон 141
сумки 6
сумненъемъ 134

сумою 4 зв.
суполною 218 зв.
суседы 18, суседа 33 зв., суседом (Д.мн.)
56, *от* суседов 165 зв., з суседы (О.мн.)
233
суседскии 164 зв., суседськимъ 170,
сусадским 180 зв.
сут 56 зв.
соукал 264 зв.
сховаши 91 зв.
схованя б, до схованя 30, схованье 72 зв.
счадки 9
са (зв. част.) если са, деи, навернете 3
без сабровъ 57, сябрами 68 зв.
садечи 125
под сыкгнетомъ 32, *о* сыкгнет 81,
сыгнѣт 140 зв.
сына 2, сынов 4 зв., сын 22 зв., *от*
сынов 28, на сынѣх 32, из сынами 35,
сыном 35 зв., з сынми 54 зв., сыны 158
зв.
на сыновца 13 зв.
сыпати 31, сыпали 68 зв.
сыпано 82 зв.
сырник, за сырником 'господарське
приміщення' – против избы клет, подле
клеті сырник 204
сыры Н.мн. – маса, сыры, масла 156 зв.,
сыров 217, з сырми 217
на сыром 49 зв.
сытити 172
сычноно – медов не сычноно 171 зв.
сѣано 250

Т

таикурскую 56
так 1 зв.
также 3, также 193
такии 70, таковую 7 зв., таковыи 11 зв.,
таковыѣ 223 зв.
такорског 56
талеры 140 зв., талари 21, таларов 127,
таларѣв 180
там 1
тамжо 140

там 'туди' – я, деи, там приездил 102 зв.
тамошнез 74 зв.
тарелеи 155 зв.
тарнопольскии 59 зв.
тастаменту 45, тастамент 101,
тастаментом 197, на дастаментѣ 261,
дестаментом 262 зв., дастаменьтъ 263
через татарѣ 59 зв., татарове 213 зв.,
татаров 214
твар 94, *ѡ* твар 182 зв., на твари 183 зв.,
на твары 221
твердо 51
твердости 9
теже 4 зв.
тела 18, тѣло 18, теломъ 65 зв., по тѣлу
71 зв., тѣла 91 зв.
телесною 134
телат 7 зв., с телаты 195
темнокарыи 268
через тема 82 зв.
тепере 161 зв.
теперешних 6 зв.
теперечи 1
терпѣти 2 зв., терпети 231 зв.
теръпечи 223
на теселстве 195
тесли 55 зв.
на тетку 9, с теткою 9, тетце 41, на
тютку 185
тещю 79 зв.
тивон 38 зв., тивуна 38 зв., с тивуномъ
38 зв., тивунѡ 119 зв.
тивоново 104
тисавыи 52
тисеча 9, тисечи 12, тисечеи 12, тисечма
21, тислчи 41, тислчми – под трима
тислчми 41 зв., тислчеи 60, под тисечма
91, тисечеи 99, под тислчма 150
тисечного 191 зв.
тискали 119
титул 59 зв.
ты 2 зв., тобе 2, тобѣ 120 зв.
тканица 35 зв., тканиц 137 зв.,
тканки 208, с тканкою 235 зв.
са ткнет 125

тлумки 155
тлумоки 86 зв.
ѿ тлумочку 200 зв.
то (займ), на тые , тыми 1, того, тот ,
тоє 1 зв., тым 1 зв., на то 2, в туу 4 зв.,
за тии 4 зв., то-м /тут -м – показник I
особи/, ѿ то 13, тые 17 зв., том-то 39
зв., до тоє 49
то (част.) – за чимъ то росказанемъ 151
в товариша 38, товаришом Д.мн. 58 зв.,
товарышов 58 зв., с товаришими 114
товаров 39 зв.
тогда 2 зв.
тоголѣтнею 77 зв.
тоест 264
только 1 зв.
до толковища 161
ѿ толце /возможно, толк?/ 230 зв.
толоку 160 зв.
толсток 78 зв.
топкими 250 зв.
топором 140 зв., топоров 266 зв.
в торбе 52 зв., торбу 122, с торбою 260
зв., торбы 260 зв.
торгу 1, торгъ 34, з торгу 107 зв., торгом
218
ся торгал 193
торсовати 42
торчинские 1
тот (займ.) 233
точила 18 зв.
траву 149
травити 168
в траты 246 зв.
тратит 29 зв.
траѿила 111 зв.
третег 1 (третего), три 1, третюю 9,
третєи 14, трех 18 зв., под трема 21, ѿ
третюю 27, в трох 29 зв., за третюю 34
зв., ѿт трети части 47, троима –
троима позвы 90, на троихъ М.в. – на
троихъ листехъ 97 зв., на трох 110 зв.,
третю част 116 зв., на третем 225 зв., с
трема 236, тры 241
третєнадцат 29 зв.

тридцат 1 зв., по тридцати 34,
тридцатма 133, тридцет 161,
тридцатеро 175 зв., тридцатєры 266 зв.,
тридцатого 267
трикрот 94, до трохкрот 130 зв.
трынадцат 195, тринадцат 201,
тринадцати 201
ѿ триста 6, в трехсот 34 зв., триста 47
зв., болшеи трехсот 156 зв.
тристанского 18
троха 110 зв.
троцкого 3, троцкии 54 зв.
с трубами 195
трудно 17
труден 82 зв.
трудности 3, трудност 31 зв.,
трудностю 168
с трумною 'з труною' 269
труп 18, труп 18
трывати 74
тузин 52 зв., тузины 155 зв.
туличевскими 21
турецких 3 зв., турецкую 17 зв.
с туркосы 52 зв., с туркусомъ 235 зв.
тут 2 зв., тутє ж 150 зв., ту 203 зв.
тутешнии 68 зв., тутошним 68 зв.
таглыми 49, таглыми 160 зв.
тажкою 140
тажкост 2
тал /тнути/ 231 зв.
татая 221
в тыжден 29 зв., за тыжден 58 зв., по
тыждню 82 зв., тыжден 135 зв., в
тыиден (может, описка?) 219
в тыле 252
на тыну 87
на тѣмени 63 зв.

У

ѿ (прим.) Р. Кондрата 1, М. ѿ дворе 2
ѿ ... ѿбозстве 223
са ... ѿбрал 44 зв.
ѿбранє 126 зв.
увезати 3 зв. (див. ще увазати)
ѿверивши 169

дверхъ 163 зв.
двес 163 зв.
дво10, ув 11
двославиши 265 зв.
двошол 111 зв.
двѣжчих 30 зв. двѣжчого 36 зв.,
двѣжчимъ 36 зв., з уважчимъ 42
увазана 3
двѣзати 2, увезати 3 зв., увезаль 4 зв.,
увезал сѧ 4 зв., сѧ двѣзати 36 зв.,
двѣзалсѧ 42, сѧ двѣзат 70, двѣзуюсѧ 105
зв., двѣзатисѧ 153
двѣзовати 2 зв., двѣзыватисѧ 2 зв.,
сѧ двѣзовал 30 зв.
двыищоны 119 зв.
дгамовалисе 86 зв.
дгланувши 23, дгленувши 30
дгодливе 218 зв.
дгоду 31, з угоды 53 зв.
дгожати 263
дгорскихъ 183
ддолжь (присл.) 36
деднати 19 зв.
дехавши 180
дехала 5 зв., уежчаю 6, дѣжчал 17, дѣхал
52, дѣжчати 44, дѣжчают 69, дѣждчати
89
дѣхал 'в'ихав' 7 зв.
дѣхане 74 зв.
джалившисѧ 53
уживам 3
дживанемъ 60
дживаючи 33 зв.
джиточному 125
джищомъ 73 зв.
джо 28 зв.
дзвати 221 зв.
з уздою 42 зв., с уздами 43 зв.
дзнат 174
дзрел 125 зв.
дзати 29, дзали 36, дзал 72 зв.
дзычати 53
дистил 65 зв.
уклепок 93
дкрадено 95

з укропишкѧми 65
дкрунтоваль 140
длѣзши 86
на длицы 147
дляничныхъ – бчол длянничныхъ 266 зв.
дмер 91 зв., дмерь 138 зв.
под дмовами 150, по дмове 165 зв.
дмовили 165 зв.
дмораю 125 зв., дморили 149 зв.,
дморѧемъ 150
дмоцованыи 21 зв., дмоцованого 74
дмыслне 16, дмысльне 31 зв.
з умыслу 52
дниз 163 зв.
з унуком 129
дпѣвнили 209
дписаныхъ 19
дпоминаючи 13 зв.
дпор 14, впор 209
дпросити 67
дпросивши 12 зв., дпросившисѧ 169
дпѣстил 33 зв.
з ураду 2, з урадѧ 36, перед драд 75
драдникъ 165 зв.
на дсих 86 зв.
дсказали 33 зв.
дскромилѧ 58, дскромити 190 зв.
сѧ дсправедливити 67, сѧ
дсправедливил 75 зв., дсправедливитисѧ
194 зв.
дставал 26 зв.
дставивши 7 зв.
от дстя 163 зв.
дсне 65 зв., дстне 124 зв., дстною 126
дсправедлив (нак. сп.) 265
дста 183 зв.
водлуг дставы 234
дступоват 187 зв.
дступу 9, з уступом 10
дсхотѧли 188 зв.
дсѣхъ 37
дтеклом сѧ 7 зв., дтек 32, дтекали 71 зв.,
дтек сѧ 198 зв.
дтираючи 163 зв.
дтиски 67 зв.

втраты 58
под втраченем 105
вваючи 48 зв.
вховати 53
вхом 142, через вхо 231 зв.
вчинили 12 зв.
вчораинег 36 зв.
вчтиве (присл.) 1
вчтливое 161 зв.
вчтливости 42 зв.

Ф

фанилюндышом 183
фарбованыи 201
са ... фатали 231 зв.
по фили 2 зв.
фламских 236
фора 'хвора' 74, форыи 88 зв., форуя
138 зв., форым 262
ф форобе 64 зв., для форобы 64 зв., у
форобе 262
в форошах 248
фортку 44 зв., в фортку 46
фукати 63 зв.
фунт 177, фунты 177, фунтов 260
фунцынамону 260

Х

халупы 20 зв.
с хворощами 10, хворощи 95 зв.
хворощъ 246 зв., в форошах 248
хелмьског 94 зв.
хиба 125
в хижы 6, зъ хижы 86 зв.
хлеба 13, с хлѣбомъ 122 зв.
хлопы 133 зв.
хлопец 62
хмелю 38, хмел 63, на хмел 63
ховано 'похоронено' 91 зв.
хованя 32 зв.
ховати 66
ходил 21
ходачи 18
с хомуты 6 зв., с хомутом 17 зв.
хорлупскии 6 зв.

за хоробою 19 зв., хоробе 64 зв.
с хором 81 зв.
хорым 88, хорою 125, хор – будучи сам
з округного зранена хор 183
хорохоринские, хорохоринскую,
хорохоринского 1
хортов 6 зв., хорга 56
хоружич 196 зв.
хоружичовых 159 зв.
хотел 2 зв., хочут 8, хочем 13, хочете 14
зв., хотела бых 14 зв., хочу 22 зв.,
хочемо 77 зв., хотят 95 зв., ся ... хотело
96 зв.
хотечи 2, хотачи 20 зв., хотачы 228 зв.,
хота 14 зв.
по хребту 15 зв., по хрыбту 36, хребта
60 зв., хрибет 142
хрестаниновъ 71 зв., хрестянинов 71 зв.
хрестаном (Д.мн.) 197
хрестанскии 96 зв.
хрилевскимъ 181
хто 2, комъ 41
за хустку 26, хустка 259
хусты 5 зв.
хут 34 зв.

Ц

до царя 20 зв.
цат 137 зв.
цатками 36
цвиковского 72
цвилиховых 141 зв.
целник 48, целника 54
в целости 257 зв.
целых 10, цѣлом 125, цалог 126
цену 100 зв., цын 140 зв., цынъ 155 зв.
на церков 47, на црков 49, церкви 139
зв., с цркви 243
церьковном 13, црковныи 37 зв.
церокграоѣ 69 зв.
цнотливе 125 зв.
цнотливыи Н. мн. – цнотливыи
службы 51 зв., цнотливому 85
цукру 260
цѣвок 35 зв.

Ч

чалог 168
чамлетовую 183
час 1 зв., часов 3, часу 13 зв., в часе 113 зв.
ча^{ст} 4 зв., ча^{стеи} 4 зв., ча^{сти} 10, с тых двох ча^{стии} 11, к ча^{стем} 50, ѿ ча^{ст} 66 зв., в ча^{стех} 199 зв.
ча^{стка} 46 зв.
ча^{стокрот} 13 зв.
ча^{стокротным} 54
в ча^{сы} 60, ча^{совъ} 94, в ... ча^{сех} 241 зв.
ча^{рти} 12 зв.
ча^{пец} 35 зв., ча^{пцы} 78 зв.
ча^{рвиского} 136 зв.
ѿ ча^{реве} 175
ча^{ргою} 82 зв., на ча^{рзе} 82 зв.
на ча^{реду} 26 зв., с ча^{реды} 26 зв., ча^{ред} 92, ча^{реду} 124, в ча^{реде} 221 зв., до ча^{реды} 230
ча^{рес} (прийм.) – ча^{рес} по^{ле} 157 зв.
ча^{решни} 257 зв.
ча^{ркаским} 52
ча^{ртежи} 142 зв.
ча^{рчатых} /йдеться про о^{дяг} – тол^{стку}/ 78 зв.
ча^{ская} 87, ча^{скии} 266 зв.
в ча^{тверъ} 3, ча^{тверга} 13, в ча^{твергъ} 16
ча^{твертинник} 6
ча^{твертогоднадцат} 252
ча^{твертолѣтков} 21 зв.
ча^{ии} 56 зв.
ча^{имъ-колвѣ} 24, ча^{им-колвек} (див. што-колвек) 32 зв.
ча^{инечи} 29
ча^{инивши} 2
ча^{инит} III ос. одн. 6 зв., ча^{нила} 7 зв., ча^{инно} 8 зв., ча^{ним} 10 зв., ся ... ча^{инит} 14, ча^{инити} 23 зв., ча^{иниш} 96, ча^{инит} инф. 159 зв.
ча^{нкотору} 17 зв., ча^{нкоторы} 141 зв.
ча^{нши} 7 зв., с ча^{ншами} 10, ча^{ншъ} 39
ча^{ншовыми} 65, ча^{ншовые} 65 зв.
ча^{рвоныи} 21, ча^{рвоных} 38
ча^{лонок} 'член' 227

ча^{овны} 102
над ча^{ломъ} 16 зв., ча^{лом} 51 зв., на ча^{лѣ} 122 зв.
на ча^{ломибитѣ} 90
ча^{ловѣков} 1, ча^{ловек} 1 зв., ча^{ловѣку} 3 зв., въ ча^{ловѣка} 145 зв., три ча^{ловѣки} 151, ча^{ловѣка} 229 зв.
ча^{рную} 38 зв., ча^{рныи} 52 зв., ча^{рная} 98, ча^{рных} 165 зв.
ча^{тырех} 3 зв., ча^{твертую} 4 зв., ча^{твертого} 4 зв., ча^{тыри} 6, ча^{тверо} 6 зв., до ча^{твертог} 30, по ча^{тыри} 39, ѿ ча^{тырох} 48, ча^{твертоѣ} 64, с ча^{тырма} 136, на ча^{тырех} 207, ча^{тверы} – дано ча^{тверы} по^{звы} 243
ча^{тырдесят} 20
ча^{тыриста} 4 зв., в ча^{тырохсот} 49, ча^{тырехсот} 263
ча^{тен} 93 зв.
ча^{тучи} 10 зв.
на ча^{ужемъ} 96

Ш

ша^{новали} 262 зв.
ша^{лку}1, ша^{пки} 6 зв., ша^{пка} 25
ша^{рого} 183
ша^{рпаня} 244 зв.
ша^т 6, ша^{ты} 20 зв., ша^{та} 52 зв., из ша^{тами} 140 зв., ша^{тами} 262 зв.
ша^{ток} 125 зв.
до ша^{ѳара} 40 зв., ша^{ѳар} 40 зв., ис ша^{ѳерами} 52 зв., зъ ша^{ѳари} 171 зв., ша^{ѳаров} 171 зв., на ша^{ѳаров} 233
ша^{ѳрану} 177, ша^{ѳрану} 260
в ша^{ѳованѣ} 246 зв.
ша^{хвовати} 18 зв., ша^{ѳовати} 50 зв.
ша^{цуѣт} 87 зв.
во^{дле} ша^{цунку} 240
ша^{вабских} 236
ша^{вакгров} 176 зв.
шве^{бединского} 72, шве^{бединская} 78 зв.
ше^{вци} 114
ше^{рсти} 89 зв., ше^{рстью} 175 зв.

шест 6, шостого 5 зв., шостом 19 зв., за
шестма 169, шестеро 175 зв., шестма
181, шостыи 247 зв., шестеры 257 зв.
шестеронадцатеро 195
шестдесатог 6 зв., шестдесятыи 10 зв.,
шестдесатом 12 зв., шестдесат 28 зв.,
шестидесят – болшеи шестидесят
чоловѣков 78, шестьдесать 187 зв., в
шестидесат – в шестидесат копах 212
шестмасты 65 зв., под шестмасты
копами 91 зв.
от шии 37 зв., за шию 107, на шии 142,
на шию 193 зв.
шинкарки 33 зв.
шинковати 233 зв.
шины – желѣза полторы шины 76 зв.
шириню 247 зв.
широко 129 зв.
широце 32
шкод 1 зв., шкоды 3, за шкоды 4 зв.,
шкоду 7 зв., 8 шкоды 28 зв., в шкодах 32,
ку шкоди 62 зв.
шкодит 85
шкодливая 129
шкодовал 30 зв., шкодовати 79,
шкодуем 237 зв.
шкодцов 79 зв., шкодцы 257
шлюб 51 зв., по шлюбѣ 51 зв.
шлахетскии 35
шлахетство 134
шлахи 73 зв.
шлахту 2, шлахтою 2, шлахты 52,
шлахть 70
шлахтича 83
шмалцовал 70 зв.
зь шматом 244 зв.
шнуры 25, з шнурами 52 зв., зо шнурами
141, из шнурами 227, шнуром 248
шовленского 108
шодчи 5
шол 44 зв., шол 16 зв., шли 64
шолком 52 зв., шолку 134 зв.
шолковыи 198 зв., шолковыми 227
шолши `йшовши` 118
з шором 183

шостогонадцат 30
шпикговали 227
на ипитал (ж.р.) луцкую 197
што 1 зв., чога 1, ѿ што 5 зв., чым 14,
чому 19 зв., в чом 33 зв., чим 77 зв.,
штобы 30
што-колвек 32 зв., што-колве 141, чимь-
колвек 150
штос 90 зв.
штобы 70
штуки 236
штыхованых 89 зв.
штыховая 16 зв.
штыхомь 16 зв.
шубка 72 зв., шубки 87, съ шюбок 182
зв.
шубу 38
шукаи 63 зв., шукати 63 зв., шукаль 140
з шуриномь 172 зв., шурина 184

Щ

щадкомь 51
щастливог 58 зв.
щепи 118
щоку 231 зв.

Ю

юж 3, юж-ем 231 зв.

Я

я 2, мною 1 зв., мене 1 зв., мнѣ 2, ми -
казал ми 2, ма - задержал ма 2, мнѣ 2
зв., в мене 5 зв., мнѣ 8, мене /мені/ 12
зв., 8 мене 12 зв., перед мене 13, ма –
прохали ма 34 зв., ям – Ям посылал 44
зв., на мнѣ 62 зв.
яблон 124, ѿ яблони 124, яблонеи 243,
яблони 257 зв.
яблонцѣ 124
явно 10 зв., явне 31 зв.
явныи (Н.мн.) – явныи знаки 60
на ягоди 36
якие-колвек 9, яким-колвек 10, якими-
колвек 29
якобых 3 зв., якобых 51 зв., якобы 146,

яко (спол.) 29, яком 138
якую 2 зв.
на *акоись* 213
яловиц 108 зв., яловицы...
яловицу... аловицы 221 зв.
яловое 102
ямы 247 зв.
яринами 95 зв., ярины 156 зв.
яринным 225
ω ярмарку 54, на ярмарку 114, ω

ярмаръце 142, на ярмарок 167 зв., въ
ярмарок 234
ярмарковые 181
ярмарочныи 179 зв.
на яровицы 8 зв.
ярославицких 63, ярославецкии 63 зв.
ясневелможного 13 зв.,
яснивелможного 130 зв.,
ячмени Н.мн. 74 зв., ячменю 130,
ячменеѡ 165 зв.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК¹

А

- Абрамович Марко, жид берестейский, подданный пѣна Кгнезденского 254
Аврам Яковович, жидъ места Ковельского, брат Юска 136
Аврамович Андрей, служебник кнѣги Кошечское 69, 70
Аврашко, брат Савки и жоны дворника Мицка 9
Адамович Иван, дворянин гсдрський, виж 299
Александро, городничий киевский (див. Дмитрович Александр)
Андреевич Федор, служебник пана ключника 277
Андреец, врядников сын, ясенинський подданныи Яска Матѣевича Ясенинського 27
Андреец, подданныи Матѣя Романовича Бѣлостоцког 335
Андреец, служебник Дмитра Долмаговича 126
Андрѣевич Василей, дворянин гсдрський 305
Андрѣевич Ѳедко, романовский боярин Николая Кухмистровича 12
Андрей з Сатанова, воляны земский воеводства Руского и Подолского 86
Андрей, вышкожский врядник Александра Богдановича Семашка 194
Андрей, слуга Яна Зеленского, служебника Михаила Мышки Варковского 257
Андрей, служебник кнѣги Кошечское 70
Андрей, служебник Ѳалелия Ивановича Рогозенского 295
Андрейко (врядникова сына Андрейца), члѣвк ясенинський Яска Матѣевича Ясенинського 27
Андрейко, служебник пѣни Козинское, сторона 118
Андрейко, служебник пѣна Андрѣева /Киселя?/ 126
Андрейко, слуга Янови Загорьской Ѳедоры Боговитиновичи 328
Андрейко, служебник з Кривич Делна Андрѣевича Мокрецьког 220
Андрѣец, збег Матѣя Романовича Бѣлостоцкого 335
Андрѣец, зборощовский подданныи панов Борзобогатых 361
Андросович Иван, мещанин мѣста Луцкого 219
Андросович Яцко, мелник Михаила Ела Малинског 324
Андрюшевич Ян, кнѣзь /ксьондз/, бискуп луцкий и берестейский 1, 124, 142, 211, 356
Андрюшевич Ян (див. Андрюшевич Ян)
Анюша, шинкаря Мари Семеновои Посеговейкои 46
Антонъ з Немелкого, сторона 30
Арьстовский Ждан (див. Арьстовский Ждан)
Арьстовский Ждан, виж, служебник подстаростег луцкого Бориса Совы 81, 190, 191, 297, 325, 330
Арьст, подданныи Ѳедора Воютинског 198
Арьтохович Пархом, курозвоинский подданныи пани Ласкавои 357
Арьстовский Ждан (див. Арьстовский Ждан)
Арьрашевич Яцко, жид з Любомля, подданныи гсдрський 11

---

¹ Навпроти імені вказується порядковий номер запису. Принципи укладання іменного покажчика наведені в дослідженні В.Поліщука на с. 44-46.

Б

- Баевская Любка Лелковна (див. Привередовская Гриджовая Любка Лелковна Баевская)
Баевская Маря Лелковна (див. Лидуховская Богдановая Маря Лелковна Баевская)
баевские подданные Василя Гулевича (4 особи) 190
Баевские, земане гсдрские повѣту Луцкого 82, 100, 250
Баевский Ѳедор Петрови ч 82, 100, 104
Баевский Лецко, дѣд, небожчик 18, 19, 250, 280, 281
Баевский Семѣн Петрови ч 82, 100, 104
Баглаи, боарин, бискупиджий подданныи 317
Баглая Хотимка, жона губинского подданного Александра Жоравницкого Мишка Куриловича 64
Балда Иван, полонский боарин троцкого воеводы 204
Баран (Баранови ч) Иван Филипови ч 210
Баргош, вишневецкий (=вишневецкий) подданныи Александра Богдановича Семашка 194
Бартошова Ныга, аптыкарка в мѣсте Луцком 330
Батко, жид места Луцкого 103, 291
Батковский Богдан Василевич, земанин гсдрский с повѣту Луцког 216, 377
Батыеви ч Ѳедор, дерманский подданныи 267
Безволицкий Богдан Ожог Андрѣевич, служебник Яна Якубовича Молтовга 210
Безекирский Ярош (Ерош), земанин гсдрский 223
белашовские подданные – слуги оселье монастыра дерманског села Белашовског 267
Белик Андрушко, зборошовский поданныи Миколая Дубровског 249
Белогорский Яцко, служебник кѣза Александра Андреевича Сажъгушковича Кошерского 237
Белостоцкая Любка Романовая, земалка гсдрская (Романовая, Любка Романовая Белостоцкая, Бѣлостоцкая Любка Романовая), матка Яцка Романовича 42, 198, 235, 239, 370
Белостоцкая Настася Валковна (див. Лидуховская Петровая Вечерича)
Белостоцкая Романовая (див. Белостоцкая Любка Романовая)
Белостоцкая Семеновая Ульяна Ивановна Колпыговская, земалка гсдрская (потомства не мела) 174, 370, 381
Белостоцкие, земане гсдрский 174, 225, 370, 381, 382
Белостоцкий Валко, земанин гсдрский 225
Белостоцкий Василей Романови ч, земанин гсдрский 35, 381, 382
Белостоцкий Грицко Романови ч, земанин гсдрский 381, 382
Белостоцкий Иван Валкови ч (Иванови ч), земанин гсдрский 370; судя пѣов Баевских 100, 225
Белостоцкий Матѳей (Матѳѣи) Романови ч, земанин гсдрский 35, 40, 42, 89, 104, 334, 335, 370, 381, 382
Белостоцкий Микита Валкови ч, земанин гсдрский 370, 381
Белостоцкий Олехно, земенин гсдрский 35, 225, 235
Белостоцкий Роман Иванович, земенин гсдрский небожчик 38, 370
Белостоцкий Семѣн Иванович, земенин гсдрский 174, 370
Белостоцкий Яцко Валкови ч, земенин гсдрский 370
Белостоцкий Яцко Романови ч, земенин гсдрский 35, 235, 370, 381, 382

Бережелдкий Горалин, земанин гсдрский повеѣ Креманецкого 216
 Бережелдкий Матыс, служебник Михаила Мышки Варжовьского 269, 285, 294
 Бережелдкий Сава /брат Фалелія та Матиса/ 216
 Бережелдкий Фалелѣи, земанин гсдрский повеѣ Креманецкого 216
 Бзовский Валангыи /свідок земельного межування/ 356
 Билостоцкие (див. Белостоцкие) 174
 Билостоцкий Матѣи Романович (див. Белостоцкий Матѣи Романович)
 Биркозович Яцко Стецкович, мещанин луцкии 355
бискупцикие подданныи /35 осіб/ 317
 Благутич Савка, слуга кнѣза Богуща Дмитровича Любецкого 39
 Блажевский Н., [слуга луцкого воита] 204
 Блазникович Федко, мещанин луцкии 318
 Бѣлостоцкая Любка Романовая (див. Белостоцкая Любка Романовая)
 Бѣлостоцкий Матѣи Романович (див. Белостоцкий Матѣи Романович)
 Богдан, михлинский и соколский вранник кнѣи Олены Солтановое Соколское 3
 Богдан, служебник Андрѣя Василевича Рудецкого 28
 Богдан, служебник княза Матѣя Четвергенского 170
 Богдан, туличовский вранник Ивана Яцковича Борзобагато 33
 Богданец, бискупцикий подданныи 317
 Богданец, служебник кнѣи Марины Киселевны Ивановой Четвергенской 197
 Богданец, человек кнѣи Мари Лвовны Андрѣевои Четвергенской 8
 Богдана, невестка Овдоти Ивановой Лабунской 31
 Богданович Венедикт, ѣмоцованныи жидичинского архимандрита 312
 Боговитиновна Зофѣя, старостиная креманицкая (див. Семашковая Петровая)
 Боговитинович Климентѣи (Климентъ) Воинич (Колесницкий), земанин гсдрский, дядко и
 опекун сестрежков Лабунских 31, 146, 147, 369; зать пана Дахновича 305
 Боговитиновна Шумбарская Федора, жона Яна Загоровьского (див. Загоровская Яновая
 Федора Боговитиновна Шумбарского)
 /Боговитиновна/ Оксиня Ивановна, жона Жиктмонта Славинского, сестра Стеѣана
 [Боговитиновича] Шумского 88
 /Боговитиновна/ Богушева Н. (див. Богушева Н., подскарбиная)
 /Боговитинович/ Шумский Степан (Стеѣан) (див. Шумский /Боговитинович/ Степан)
 Богуш, залеский подданныи князя Кошерского 234
 Богушева Н., подскарбиная 92, 142, 161, 206, 309
 Богушевич Иван, земенин гсдрский, еднач з руки Богухвала Лабунского 31
 Богушевич Ян 18, 42
 Богушовский Н., воитъ милановский 234
 Бокеи Гаврило (див. Бокеи Печихвостский Гаврило Василевич)
 Бокеи Печихвостский Гаврило Василевич, судя повѣту Луцкого 19, 35-47, 50, 51, 52, 72, 73,
 80, 82, 85, 94, 95, 98, 99, 100, 102, 114, 169, 171, 172, 173, 175, 197-200, 202, 203, 245, 280,
 281, 283, 284, 286, 292, 293, 315, 316, 351, 369, 372, 373
 Болбас Григорѣи, земенин гсдрский, еднач 41, 85
 Болбасовна Орина, жона Прокопа Матѣевича Угриновьского, мачоха Януша Угриновьского
 838
 Бондаревич Ивашко, чоловік з Точивек 267

Борзобагатович Красєнскіи Василєи Иванович, сын ключника (див. Борзобагатыи Василєи)
Борзобагатович Красєнскіи Иван Олєхнович (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иван
Олєхнович)
Борзобагатович Красєнскіи Иван, (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иванъ Яцкович)
Борзобагатыє – пійомъ Борзобагатым 151, 156, 157, 361
Борзобагатыє Олєхновичи 167, 189
Борзобагатыи Василєи Иванович, сын воита луцкогo 32, 144, 48, 204, 273, 277, 336, 360, 368,
383
Борзобагатыи Иван Олєхнович (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иван Олєхнович)
Борзобагатыи Иванъ Яцкович (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иванъ Яцкович)
Борзобагатыи Красєнскіи Иван Олєхнович (сынoвєц Борзобагатыгo Ивана Яцковича) 49, 55,
58, 59, 73, 91, 124, 142, 150, 151, 156, 157, 141, 167, 189, 244, 253, 271, 278, 291, 296;
дворанин гсдрскіи 258, 361, 362; мытник его кролєвскoє млѣти земли Волынскoє 24,
цєльник гсдрскіи земли Волынскoє 72, 256
Борзобагатыи Красєнскіи Иванъ Яцкович, ключник, городничий, мостовничий и воит
луцкіи 11, 17, 21, 22, 33, 34, 48, 51, 58, 59, 72, 80, 91, 102, 122, 141, 144, 151, 156, 157, 160,
192, 201, 204, 256, 271, 273, 278, 307, 320, 321, 328, 336, 337, 360, 368, 383; цєльникъ
гсдрскіи 79, 273, 317 цєльникъ гсдрскіи земли Волынскoє 277, цєльник Волынскoє
земли 73; мытник его кролєвскoє млѣти земли Волынскoє 24
Борзобагатыи Красєнскіи Ильяшъ Олєхнович 228, 232, 237, 244, 296
Борзобагатая Олєхнова, матка пѣа Иванова и пѣа Степанова 55, 157
Борзобагатая Яцкова Маря Ивановна 265
Борзобагатыи Иван (Яцкович або Олєхнович), печатар 82
Борзобагатыи Иван Олєхнович (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иван Олєхнович)
Борзобагатыи Иван Яцкович (див. Борзобагатыи Красєнскіи Иванъ Яцкович)
Борзобагатыи Ильяшъ (див. Борзобагатыи Красєнскіи Ильяшъ Олєхнович)
Борзобагатыи Петръ, сын Ивана Яцковича Борзобагатыгo, ключника и воита луцкогo 51,
160
Борзобагатыи Степан Олєхнович 55, 167, 189
Борис, бискупичскіи подданныи 317
Борисович ѳєдко з Радошина, сєрничскіи подданныи Романа Гулевича, сторона 112
Боркович Остап, служебник Ивана Еловича Букоємскoгo 118
Бортновєдкіи Ждан Кгабриялович, виж владовый, служебник подстаростегo Бориса Соы
54, 101, 103, 105, 123, 127, 128, 151, 158, 182, 201, 276, 308, 310, 337, 357, 383
Борцик Ярмола, члѣкъ ѳєдора Воюгилскoгo (на зуполномъ дворищу, в которог три сыны а
дочка) 239
Босик, зборошовскіи подданыи панов Борзобагатых 361
бояре повѣту Ковєлскoгo 234
Бранскіи ѳєдор /помилково/ (див. Дубровскіи ѳєдор) 78
Браткович Андрѣи, служебник Остаѳея Воловича 176
Бузынскіи, служебник воита луцкогo 204
Букоємскіи Ело Григорей 242
Букоємскіи Иван Матѳѣевич (див. Елович Букоємскіи) 126
Буремская Марина Александрoвнa, кѣжна (див. Хмарина Миловская ѳєдорoвнa Марина
Александрoвнa кѣжна Буремская)

Буремский Александр, княз 14
Буремский Дмитрий Александрович (Дмитрь Александрович), княз 14, 38, 122, 229, 230, 238, 306, 320, 338, 343, 353, 362
Буремский Лев, княз, брат Александра, дед Михаила Свиносского 14, 229, 353
Бурцевич Маргин, служебник Николая Юревича Радивила, воеводы троцкого, гетмана навыйшого етс. 3, 5, 6; коморник воеводы троцкого 80
Бутко Остап, подданныи воеводы троцкого 337
Буцынский Янь, служебник Яна Ореховского, подкоморего хельмьского 141
Быледкая Янушова Настася (див. Былидкая Янушова Настася Богдановна Лиддоховская)
Быледкий Богущ Павлович, земенин гсдрьский 364
Былинский Якуб 18
Былидкая Янушевая Настася Богдановна Лиддоховская, сестра рожоная небожчика Ивана Лидуховского 19, 82, 100, 263, 293
Былидкий Януш, муж Настаси Богдановны Лиддоховской 19

В

Вакулич Андреец, слуга осельни монастыра дерманьского села Белашовского 267
Вакулич Гришко, слуга осельни монастыра дерманьского села Белашовского 267
Валентыи, кнегининский вранник Богдана Колмовицьского 162
Вальбахъ Малхер, купецъ варшавьский (див. Волбах Малхер) 102, 383
Валка, мещанка луцкая 366, 367
Валковья Ганна (див. Лагодовского Ганна Валковья)
Валковья Настася (див. Вечеринаа Настася Валковья)
Варелко Яков (на Якову Варелце), члвк ясенинцкии Яска Матюевича Ясенинцкого 27
Варковский Михаилло Мышка (див. Мышка Варковский Михаилло)
Варпаховский Юрко, служебник Андрѣя Василевича Руделког 28
Вартик (Вартикъ), попцркви луцкое орманское (орменской) светог Стеѡана 82, 100, 130, 131, 143, 224
Васечко, члвк отчизный, хлопец Зофеи Петровны Олехновои Козинской 51
Васечко, служебник Яска Ясенилког 220
Василевич Иван, виж врановый, служебник пѣа подстаростего Бориса Совы 48, 60, 61, 124, 130, 144; приданыи на справы Остиковой 62
Василевский Богущ, дворенин гсдрский 135
Василей, викгуринский подданныи Марины Викгуриной 265
Василей воитович (див. Борзобагатыи Василей Иванович)
Василей, служебник кнѣа Ивана Чортгорьского, сторона 68
Василевич Иван, виж з ураду замку Луцкого, служебник подстаростег Бориса Совы 27, 33
Васко, мещанин места Луцкого, господар гостиного дому 104
Васко, боярин Михаила (Михна) Ощовского, сторона 274; служебник 276
Васко, голоубский вранник Михаила Козинского 322
Васко, зверовский подданныи Ярофея Гостского 375
Васко, мелник боковский 30
Васко, слуга дворный пѣа Козинского 375
Васко, служебник Остаѡея Короваевича Селецког 303
Васко, служебник Григория Слуцкого 219

Васко, хорохоринский боярин, подданыи Микиты Ѳедоровича Сербина 1
 Васкович Иван зъ Яровицы, боярин Матѡѡя Василевича Четвертєнског 170
 Васютич Васко (Васютичы), голоубский подданныи Михаила Козийского 322
 Васютич Мишко (Васютичы), голоубский подданныи Михаила Козийского 322
 Вгриновская Прокоповая Ѳрина Болбасовна (див. Угриновская Прокоповая Ѳрина
 Болбасовна)
 Вгриновский Прокоп Матѡѡевич (див. Угриновский Прокоп Матѡѡевич)
 Вгриновский Януш Прокопович (див. Угриновский Януш Прокопович)
 Величко, шелвовский подданныи Ивана Шелвовского 188
 Величко Иванец, члѡк Семена Козийского 63
 Величко Мартин, дерманский подданныи 267
 Вересковский Семен, луковский (луковецкий) врдник Петра Богдановича Загоровского
 168
 Вербицкий Ян, виж, служебник луцкого воита 321
 Вербовецкий Гаврило, жєславский врдник князя Януша Кузмича Жєславского
 /Заславського/ 301
 Верига Василєи Петрович, дворенин гсдрский 347
 Вечеринаа Настася Валковна 100; сыны єє Семен а Ѳедор Петровичи Баєвский 82; з сыном
 своим Моисеемъ Мурином 284
 Видьковский Амброжии, земанин Коруны Полское повѣту Белзьского 277, 278
 Видьковский Бартош, земанин Коруны Полское повѣту Белзьского 277, 278
 Викгуринаа Марина, /боярина/, подданныя кѡза Ивана Ѳедоровича Чорторьского 265
 Вилгорский Лев Андрѣевич 134, 223
 Вилгорский Станислав, велицкий врдник Михаила Єла Малинского 303, 324
 Вилгорский Лев Андрѣевич (див. Вилгорский Лев Андрѣевич)
 Вилковский Собестиян, дворенин гсдрский, дедкий ѡт дворѡ гсдря корола его мл 377
 Витвинский Бартош 356
 Витвинский Валагтыи, берестецкий врдник Миколая Кгнезденског, старосты белзьского
 254
 Витонижский Василєи 119, 180, 221, 354
 Витонижский Василєи (див. Витонижский Василєи)
 Витунский Ян, дорогобузский врдник 349
 Вишневецкий Максим, кѡзь 125
вишневецкие подданные (див. вишневские)
вишневские (=вишневецкие) подданные Александра Богдановича Семашка (5 осіб) 194
 Власец, врдник Марка Збралног в Кнегининѡ, жона его Ѳксимка 334
 Влѣзло Данило (в Данила Влѣзла), бискупийский подданныи 317
 Вноровский Юзеѡ, млоденец костела великого замку Луцкого 325
 Волячко Мартин, дерманский подданныи 267
 Водка Сенко, бискупийский подданныи 317
 Воина Крыштоѡ, слуга кѡза Богуша Дмитровича Любецкого 39
 Волик Трохим, бискупийский подданныи 317
 Волик, служебник кнѡги Четвертєнскои Ивановои Марины Киселевны 8
 Волич Климент (див. Боговитинович Климентєи Волич, див. Колесницкий)

Воиселдая (Воисѣцкая) Михайлова Ждана Ѳедоровна, земалка земли Вольнское, сестра
 Петра и Тихна Хомека 122, 230
 Воитех с Подлозец, боярин Петра Загоровского, маршалка ег королевское мл. сторона 142
 Воитех, служебник Дмитра Рогозенского 289
 Волбах Малхер, жупник руский (див. Вальбахъ Малхер) 102, 383
 Воловичъ Ѳстаѳеи, маршалок дворный, подскарбии земский, писар гсдрский, староста
 могилевский и медницкий 176, 377
 Воловичъ Григорей, староста мъстибоговский, поджанцлерии гсдрский, городъничий
 городежский, держаяца еишишский, воранъский, конейский, дубищъский и зълвеньский
 144, 187
 Володжо, подданныи Яцка Ивановича Русина 182
 Волосович Андрос, подданныи кнѣги Четвертежской Ивановои кнѣги Марины Киселеяны 218
 Волошин Зѣнец, зборшовский подданныи панов Борзобагатых 361
 Волошин з сынами, подданныи Григоря Ѳксака 45
 Вольнецъ Иван, врдник березолуцский 67
 Ворона Андрѣи Юревич, земенин гсдрский повѣту Житомирского 359
 Ворона Боротинский Томило 290, 306
 Ворона Боротинский Яцко 306
 Ворона Юрей, ѳтецъ Андрѣя, небожчик 359
 Воронила Гална Юревна, жона Григорей Сокоора, сестра Андрѣя Юревича Вороны (див.
 Сокоорова Григореева Гална Юревна Воронила)
 Воронидкий Воина, кнѣз 39, 52
 Воронович Гневош, дубельский врдник (наместник дубельский) кнѣа Василя Ѳстрожского
 149, 151, 240, 269, 270, 275, 285, 294,
 Воютинский Гаврило Зброхович (див. Гулевича Воютинский Гаврило Зброхович)
 Воютинский Семѣн Зброхович, земенин гсдрский 40, 44, 89, 205, 284, 382 (див. Гулевича
 Воютинский)
 Воютинский Ѳедор Гаврилович, земенин гсдрский сын Гаврила Зброховича Гулевича
 Воютинского 198, 207, 239, 282 (див. Гулевича Воютинский)
воютинский подданныи Ѳедора Гавриловича [Гулевича] Воютинского (4 особи) 207

Г

Гаврило, шумский врдник Стеѳана /Боговитиновича/ Шумского 87
 Гаврило, губинский подданныи Александра Жоравницкого 64
 Гаврило, служебник Михна Ѳцовского 276
 Гаврилович Ян, служебник пани Свиноуской 343
 Гаврилович, огавчицкий подданныи Богдана Сосницкого 194
 Ганѣскоп, справяа гсдрский робот лесных 58, 59
 Гална, княжна, сестра Александра Кошерского 69
 Гална Ярцовна, дочка Ѳлюхны Василевны Яцковой Малкевича 377
 Ганушич Степан з Любитова, подданныи Валка Белостоцкого, сторона 112
 Гарабурда Иван, боярин полонский пѣа воеводы троцкого 204, 328
 Гарабурда Наѳм, дерманский подданныи 267
 Гарасим, вижъ з урадлу замку Луцкого (див. Яцкович Гарасим)
 Гацковая, поддальная хорохоринская 1

Генадии, архидьякон великого князя московского 91
 Гердык Щасныи, староста креманецкий 31
 Гирка Андрѣи 204
 Гирша, жид, подданныи кнѣза Романова Сангушковича (квит Гиршов) 368
 Глебко, воитъ затурецкий, владникъ Василя Гулевича 186
 Глад Яцко, владник Яска Ясеницкого 220
 Глазович Миско, служебник кнѣза Андрѣя Масалского 117
 Гневошевичи Яловицкие (в Луцку за Глушцемъ въ подворю) (див. Яловицкие) 210
 Гоголевский Лѣжо, служебник Григоря Воловича, старосты мѣстибоговского, подканцлерог гсдрьского 187
головбский подданныи Михаила Козинского (10 осѣ) 322
 Голова Тимоѣи, дворянин гсдрьский 285, 294, 349, 359
 Голод Сенко, хорохоринский подданныи Микити Федоровича Сербина 1
 Голубкович Михно, воит тристанский, небожчик, подданныи кнѣза Миколая Андрѣевича Збаражского, старосты креманецкого 30
 Голшанская Маря Юрѣвна, /княжна/, малжонка Михаила Козинского 246
 Голшанская Настася Юрѣвна, кнѣга (див. Жеславская /Заславська/ Кузминая)
 Горалин Иван Дмитриевич, дворянин гсдрьский 97, 102
 Гордунович (Гордѣнович, Горьдунович) Семен, виж з уряду замку Луцкого, боярин гсдрьский красносѣлский 5, 22, 134, 145, 193, 217, 219, 229, 230, 235, 256, 287, 296
 Городищский Иван Иванович 223, 369
горуховские подданные кнѣза Александра Андрѣевича Салжгушковича Кошерского 192
 Васко 192
 Григчук 192
 Гриджко 192
 Каленик 192
 Онадко 192
 Тимош 192
 Яцко 192
 гсдрь корол - господарь король (див. Жикгимонт Август)
 Гостилович Мишко, понебылский члѣк Григоря Чаплича 158
 Гостский Роман, пан 203
 Гостский Яроѣи (Ероѣи, Ероѣи) Василевич, пан 223, 247, 340, 341, 375
 Гошвич Мошко, жид места Луцкого, подданныи королевский 374
 Гошкович Иван, подданныи отца Иоаны, архимандрита жидичинского 65
 Грабовский Лука, боярин кнѣза Романа, старосты житомирского, сторона 68
 Грибкович Ѳедор, бурмистр места Луцкого 307; мещанин места Луцкого 321
 Григоревич Гапон, владник водирадский 284
 Григоревич Ѳедор, владник ярославецкий, служебник пнѣе Богушевое, подскарбиное 92, 206
 Григоревич Василѣи, виж, служебник подстаростег луцкого Бориса Совы 2, 83, 84, 91
 Григоревич Василѣи, лантвоит места Луцкого 318
 Гриневич Миколай, вижъ з уряду замку Луцкого, боярин гдрьский красносѣлский 15, 16, 139
 Гринѣц, исачковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Гринѣц, мстишинский подданныи (чоловѣк) кнѣза Александра Ѳедоровича Чорьторииского 244

- Гринѐц (Грицовы пасыжки), ясениницкий подданныи Яска Матѳѣевича Ясениницкого 27
- Грицовы пасыжки, люди ясениницкий Яска Матѳѣевича Ясениницкого 27
- Грицевич Яцко, цепоровский тивон, подданныи попа цркви Луцкое орманское Стеѳана Варгика 130, 131
- Грицаи, викгуриинский подданныи Марины Викгуриной 265
- Грицинич Хомица, хорлопский олчич 155
- Грицко боржник, бискупицкий подданныи 317
- Грицко, боярин Яновой Загоровской 176
- Грицко, загадкий боярин Петра Загоровского 176
- Грицко, подданныи [з Голшан] паней Бокиевой, сторона 30
- Грицко, присажный радца з места его млсти княжеского Дубна кїза К. К. Острозского etc. 55
- Грицкович Михаилло, служебник олца Июсиѳа, владыки володимѣрского и берестейского 246
- Грицкович Яцко (див. Грицевич Яцко)
- Гришко, боярин бискупицкий 317
- Гришко, служебник кнїза Богуша Дмитровича Любецкого 52
- Гришко, служебник пнѣи Остиковой княжны Галны Романовны Любецкой 62
- Гришкович Васко, виж, служебник подстаростего Бориса Сова 278
- Гришковский Станислав, заборовльский вранник луцкого воита 34; велицкий вранник 144;
- Грушвицкий Еско Олехнович, земенини гсдрский, печатар 38
- гсдрь корол его мл, великий кнзь, его королевская млст (див. Жикгимонт Август)
- Губчик Ивашко, чоловік з Точивек 267
- Губчик Хома, чоловік з Точивек 267
- гудчобродский люди**, подданныи Богдана Ивановича Дрозденского 112
- Гулевич Василей (Василѣи) ѳедорович, земенини гсдрский 18, 19, 82, 100, 130, 143, 151, 156, 157, 183, 186, 199, 200, 202, 224, 250, 263, 280, 281, 282, 283, 284, 292, 293, 300, 315, 316
- Гулевичова Маря Петровна, малжолжа Гаврила Зброховича Гулевича Воютиинского 282
- Гулевич Воютиинский ѳедор (Гаврилович) 282
- Гулевич Гаврило (див. Гулевич Воютиинский Гаврило Зброхович)
- Гулевич Гаврило Михайлович 231, 236
- Гулевич Григорей ѳедорович, земанини гсдрский 85, 99, 283, (зять пана Дахновича) 305, 351, 372
- Гулевич Иван Михайлович, земенини гсдрский 112, 163, 221
- Гулевич Михаилло, брат Гаврила Михайловича, зять Михаила Мышки Варковского, небожчик 231, 236, 319
- Гулевич Роман, земенини гсдрский 56, 223, 332, 342
- Гулевич ѳе(о)д(о)сии, владыка луцкий, небожчик 208
- Гулевич Януш, небожчик, зять Ивана Яцковича Борзобагатого Красенского, ключника и воита луцкого 273
- Гулевича Воютиинский Гаврило Зброхович, земенини гсдрский 18, 205, 282; судя з руки Семена Козийского 99; жона Маря Петровна 282
- Гулевичова Михайлова, вдова Михаила Гулевича 319
- Гулалницкие (Гуланицкий) /бояре и земане гсдрские/ 67
- гула.лницкие** бояре гсдрские 39, 67, 145, 264, 268, 368

Гулалницкии Юнко Ярмашевич, земанин гсѣрський 67
 Гулалницкии Ѡедор Ярмашевич, земанин гсѣрський 67
 Гулалницкии Иван Ѡсталжович, виж, служебник подстаростего Бориса Совы 322, 353, 355, 374
 Гулалницкии Карпо Юнкович, виж, служебник подстаростего Бориса Совы 266, 323, 343, 345, 356, 376
 Гулалницкии Михаило, владник любецкии 39
 Гулалницкии Михаило, сын Юнка Гулалницкого 67
 Гулалницкии Павел, служебник Романа Гулевича 332
 Гулалницкии Яцко Тимоха, боярин гсѣрський 368
 Гулалъницкии Иванъ Маръковичъ 145
 Гулалъницкии Степан Маръковичъ, брат Ивана Маръковича 145
 Гулалъницкии Маргин, сын Ивана Маръковича 145
 Гулалъницкии [Микигъчич] Михно Иванович, бояринъ гсѣрський 145
 Гулалъницкии Иван Микигъчич, отец Михна, бояринъ гсѣрський 145
 Гулалъницкии Ѡедко Микигъчич, брат Ивана Микигъчича 145
 Гуланицкии Крыштоо, судя з руки любецкого вядника 39
 Гуланицкии Иван, судя з руки любецкого вядника 39
 Гулевичанка Ѡедора, онука Ивана Борзобагатого, воита и ключника 273
 Гуменицкии Яцко, бодрин паней Богушовои, подскарбиное 309
 Гурин, хлопец Яна Миколаевича Кухмистровича Дорогостаиского 90
 Гуржович Гневош (Гуржо), первыши муж Тяяны Григоревны Калусовской, небожчик 245

Д

Давидович Мошии (Мошеи), жид дорогобузский, подданныи кнѣз Костелтина Костелтиновича Ѡстрожского 79
 Давыд, члѣк ѡтчизныи заборолскийи Зооѣи Петровны Ѡлехновой Козинской 51
 Данил, мещанин мѣста Луцкого, зать Ивана Андросовича 219
 Данилевич Григорей, служебник Марка Жоравницкого 83, 84
 Данилевич Михаило, служебник Миколая Радивила, воеводы вилельского 305
 Данило, дерманский подданныи 267
 Данило, подданныи кнѣзскийи (кнѣз Костелтина Костелтиновича Ѡстрожского) 104
 Данило, шелвовский подданныи Ивана Шелвовского 188
 Далчик, жид, служебник Яхна Левѣевича 330
 Дахнович Гарасим, старости ч креманецкии 71, 163, 242, 291, 340, 341, 369
 Дахновна Климентовая Катерина, дядина панов Лабунских 369
 Дашко с Поддубец, подданныи пѣна Дахнов, сторона 375
 Дашко, слуга ѡселыи монастыра дерманског села Белашовског 267
 Дедухович Васко, бискупцкии подданныи 317
 Дембицкий Крыштооъ, сатыевский владник кнѣни Илиное Ѡстрожское кнѣни Биаты с Костелца 240
 Дембский Миколаи, служебник Яна Якубовича Монтовга 101
 Демжович Романец (поле Ромалца Демжовича), дроздецкий подданныи 221
 Демид с Привередова, подданныи Васида Привередовског, сторона 118
 Демян, огаыицкии владник Богдана Сосницког 194

Денисович Петръ Петрович, земенин гсдѣрскихъ 135
дерманские подданные з села Дермана (подданные монастыря дерманского з села Дермана) 267
 Деспотова Гайна, кнѣга, малжонка кнѣза Миколая Андреевича Збаражского, старосты креманецкого 30, 241, 308, 323
десятиные подданные (люди того имени Десятинского) 246
 Детиницкий Богдан Олехнович, виж, служебник кнѣза Костелтина Костелтиновича Острожского, воеводы киевского, маршалка земли Волынской, старосты володимѣрского 10
 Дешко, служебник Лѣжа Солтановича Шпраского 26
 Дешкович Олешко, гудчебродский члѣк Богдана Ивановича Дрозденского 112
 Дешковая, подданная Любки Романовой Белостоцкой 198
 Дешковский Василей Василевич (Дешковского Василя), писар замку Луцкого, писар владу здѣшнѣг замку Луцкого 192, 194, 204-254, 257, 259-261, 263, 268, 290, 291, 328, 337, 366
 Длужневский Ян, служебник киевского ротмистра Станислава Стужинского 153
 Дмитрович Александр, земенин гдѣрскихъ, городничий киевский 46, 74, 106, 132
 Дмитрович Сидор, подданныи королевский з Брыхович, сторона 322
 Дмишевич Улашко, подданныи Януша Вгриновского 64
 Довган Андрѣец, зборошовский подданныи панов Борзобогатых 361
 Дожиртъ Н.¹, дворенин гсдѣрскихъ 20
 Довоина Станислав, воевода полодкий 313
 Долматович (Дольматович) Дмитръ, зать Ивана Матѣевича Еловича Букоемьского 110, 111, 121, 126, 259, 262
 Долсунович Яким, гудчебродский члѣк Богдана Ивановича Дрозденского 112
 Дорош, члѣк ясенинскихъ Яска Матѣевича Ясенинского 27
 Дорошковиц Васко, швец мѣста Луцкого 170
 Дривинская Василева Милка Богдановна Лидуховская (див. Дривинская Василева)
дрозденские подданные Ялка, Семена и Михаила Дрозденских (тивон и паробки дворные - 6 осѣб) 178, (7 осѣб) 221
 Дрозденские 119, 180, 221, 342, 346
 Дрозденский Богдан Иванович, земанин гсдѣрскихъ 112, 119, 178, 179, 180, 221, 342, 346, 354
 Дрозденский Михайло Иванович, земенин гсдѣрскихъ 119, 136, 180, 221, 342, 346
 Дрозденский Семен Иванович, земенин гсдѣрскихъ 112, 119, 179, 180, 221, 342, 346
 Дрозденский Яцко Иванович, земенин гсдѣрскихъ 106, 119, 180, 221, 342, 346
 Дроздовский Богдан Иванович (див. Дрозденский Богдан Иванович)
 Дривинская Василева Милка Богдановна Лидуховская, земалка гсдѣрская повету Володимѣрского, сестра рожаемая небожчика Ивана Лидуховского 19, 82, 100, 263, 293, 300
 Дривинская Милка Василева Богдановна Лидуховская (Дривинская Василева Милка)
 Дривинский Василей, земанин гсдѣрскихъ 18, 19, 263
 Дубравский Ѳедор (див. Дубровский Ѳедор)
 Дуброва Евхим, подданныи кнѣза Костелтина Костелтиновича Острожского etc. 55

---

¹ Дірка в аркуші, ім'я нечитабельне.

Дуброва Евхим, присажный радца з места кнѣског (Костентина Костентиновича
 Острожого) Дубна 55
 Дуброва Яцко, боярин владычии з Городжа, сторона 130
 Дубровская Николаева Ждана, малжонка Миколая Дубровского 252
 Дубровский (Ѳедор?, Миколай?), який вачосу запродал 61
 Дубровский Миколай, земенин гсдрский 60, 249, 252, 329
 Дубровский Павел, служебник кнѣз /ксондза/ преѡров костела луджого панны Марии 23
 Дубровский Ѳедор, земенин гсдрский с Коруны Полское, муж Ганны Валковны 3, 5, 78, 80
 Дубровчич Пронѣц, голоубский подданныи Михаила Козинского 322
 Дудинский КрыштоѲ, еднач з руки Богухвала Лабунского 31
 Дудка Юско, бискупцкии подданныи 317
 Дума (на има Думу), чоловѣк Михна Ощовского 276
 Дурас Андрѣец, бискупцкии подданныи 317
 Дуровский Павел, служебник кнѣз преѡров Севарина 23
 Дуги Иван, дубенский подданныи кнѣз Костентина Костентиновича Острожого etc. 240
 Дуги Ѳедор 356
 Духов Олехно, звинацкии урядник кнѣз Романа Сажгушка, старосты житомирского 227
 Дчжуса Григорѣи Игнатович, земанин гсдрский 305
 Дчжуса Михаило Игнатович, земанин гсдрский 305
 Дчжуса Михаилова, жона Михаила Игнатовича Дчжусы 305
 Дѣяк (Дѣак) Яцко, служебник Богдана Дрозденского 180, 354

Е

Евдоким, чоловѣк Прокопа Матѡѣевича Угриновского 38
 Езерский Станислав, служебник кнѣз Михаила Вишневецкого, старосты черкасского и
 канѣвского 128, 164
 Елецъ Григорѣи, дворенинъ гсдрский (див. Потѣвич Елецъ)
 Ело Букоемский Григорѣи (див. Ело, Елови ч Григорѣи)
 Ело Грицко (див. Ело Букоемский, Елови ч Букоемский)
 Ело Малинский Михаило (див. Елови ч Малинский Михаило Дашковичъ)
 Ело Семен Ѳедорович (див. Елови ч Семен Ѳедорович)
 Елови ч Букоемский Иван Матѡѣевич, земенин гсдрский 110, 111, 118, 259, 262 (дяджи его,
 пан Грицко и пан Семен 110, 118)
 Елови ч Букоемский Григорѣи (Грицко) Ѳедорович, земанин гсдрский 110, 111, 121, 126, 242,
 306 (братанича своего Ивана Матѡѣевича)
 Елови ч Малинский Михаило Дашковичъ (Малинский Ело Михаило, Малинский Елови ч
 Михаило) 44, 46, 45, 72, 254, 280, 281, 291, 305, 318, 369, 373
 Елови ч Матѡѣи, ѡтец Ивана и сестры его панны Ѳедоры, небожчик 111
 Елови ч Семен Ѳедорович, судя пѡв Баевских 100, 111, 259, 262
 Еловичева Букоемская пална Ѳедора Матѡѣевна, сестра Ивана Матѡѣевича Еловича 110,
 111, 118 (пан Иван восполк из сестрою своею палною Ѳедорою)
 Елух, члѣв ясениницкии Яска Матѡѣевича Ясениницкого 27
 Еремѣи (Єремѣи), шлѡхтич, служебник Яцка Ивановича Русина 182
 Есиѡъ, пол баевский кузмыдемянский (церкви Кузьми и Демьяна) свещелник Василен
 Гулевич, баевский посполитый свещелник 139, 140, 292

Есип, *подданыи з Верблаева*, сторона 296
Еско з *Вербовца*, из *людеи* добрых сторонъных 105
Еско, жид кїза Романа Солжгушковича 368
Еско, *подданыи влостивыи* Крыжановцев Жуковецких 260
Есманович Хажко, жид *лудкии* 284

Є

Єло *Малииьский* Михаилло (див. Елович *Малииьский* Михаилло Дашковичъ)
Єлович Семен (див. Елович Семен ѳедорович)
Єремѣи, *ивалчицкии подданыи* кїза Януша Александровича Порыцког 264
Єско, жид *лудкии* 291
Єсманоля Раина Глѣбовна, жона Яна Зелєнског 272

Ж

Жабокрыцкии Дахно Иванович (див. Жабокрыцкии Дахно Иванович)
Жабокрыцкая Василеява пїи *Ѡпрахна ѳедорова* Сєрбиновича, *земалка гсѣрская* (див. Павловичова Иванова *Ѡпралка ѳедорова* Сєрбиновна)
Жабокрыцкая Дахнова Гална *Черневская*, *земалка гсѣрская* 37, 126
Жабокрыцкая Катерина, дочка *Яцкова* Зенови Мордвиновны 107
Жабокрыцкая *Яцкова* Зенова Мордвиновна, *земалка гсѣрская* 10, 25, 107, 173, 175, 181
жабокрыцкиє люди 181

Грищик, человек *жабокрыцкии* 181
Грицко, человек *жабокрыцкии* 181
Демко, человек *жабокрыцкии* 181
Денис, человек *жабокрыцкии* 181
Данило, человек *жабокрыцкии* 181
Еско, человек *жабокрыцкии* 181
Иванец, человек *жабокрыцкии* 181
Игнатко, збег *жабокрыцкии* 181
Игнатко, человек *жабокрыцкии* 181
Ильяшка, человек *жабокрыцкии* 181
Климко, человек *жабокрыцкии* 181
Климъ, человек *жабокрыцкии* 181
Луцянецъ, человек *жабокрыцкии* 181
Макар, человек *жабокрыцкии* 181
Ѡпанасиха, /пїддана/ *жабокрыцка* 181
Пилип, человек *жабокрыцкии* 181
Радко, человек *жабокрыцкии* 181
Сєн, человек *жабокрыцкии* *посполитыи* 181
Сидоръ, человек *жабокрыцкии* 181
Степан, человек *жабокрыцкии* 181
Сушко, человек *жабокрыцкии* 181
Харко, человек *жабокрыцкии* 181
Якимович, человек *жабокрыцкии* 181

Жабокрьжкий Василей, сын Жабокрьжкои Ялковой Зенои Мордвиновны, небожчик 25,
 107, 173, 175, 181
 Жабокрьжкий Гурин Дахнович 36, 37, 57, 125
 Жабокрьжкий Дахно Иванович, отец Гурина, небожчик 36, 37, 57, 125
 Жабокрьжкий Иван 25, 107, 187
 Жанец Ялко (див. Жанецкий Ялко)
 Жанецкий Ялко, мстишижский владник кнѣз Александра Ѳеодоровича Чорьторицкого
 244
 Жасковский Волчко Якимович, суда повету Володимѣрского 19, 189, 283, (во имѣне пѣа
 Волчково) 317, 351
 Ждан, виж уряду замку гсѣрського Луцкого, коморник кнѣз старосты луцкого,
 браславского и веницкого 79
 Ждан, виж владовый, боярин гсѣрский красносѣлский 295
 Жданович Левко, виж владовый, боярин гсѣрский красносѣлский 118, 126
 Жебровский Станислав, дворенинг гсѣрский 365, 368,
 Жежгач Селивонец, подданныи пѣе Семеновое Посаговецкое 81
 Железняк Иван, чоловѣк з Точивеки 267
 Жеславская /Заславська/ Кузмина Настася Юрѣвна Голшанская, кнѣга 256
 Жеславский /Заславський/ Януш Кузминич, кнѣзь 301
 Жижемский Иван, кнѣз 305
 Жикгимонт Агуст, гсѣрь, корол полский, великий кнѣзь литовский, руский, пруский,
 жомойтский, мазовецкий и иных 2, 5, 7, 10, 16, 20, 21, 23, 24, 31, 33, 44, 45, 58, 59, 66, 68,
 69, 70, 77, 84, 91, 93, 98, 100, 102, 105, 106, 110, 111, 115, 116, 117, 122, 126, 129, 132, 133,
 135, 137, 144, 146, 147, 151, 157, 159, 167, 170, 176, 178, 199, 200, 224, 230, 248, 261, 271,
 273, 275, 277, 278, 283, 285, 292, 296, 305, 306, 307, 308, 312, 320, 321, 322, 323, 333, 340,
 341, 344, 346, 347, 354, 358, 359, 361, 365, 368, 377, 383
 Жикмонг, барвѣр мѣста Луцкого 330
 Житович Юхно, служѣбник посланца гсѣрского Соломона Абдулиса 33
 Жолна Борис з жоною, з дѣтми, моковский подданыи Миколая Дѣбровского, збѣги 252
 Жоравицкая Хведора Александровна, пална 277
 Жоравицкий Александр Маркович, земенин гсѣрский 37, 39, 64, 233, 277, 331 (зять
 Ивана Борзобагатого Красѣжского, ключника луцкого)
 Жоравицкий Марко Василѣвич, наречелный владыка луцкий и острожский 23, 53, 69, 72,
 73, 82, 83, 84, 100, 155, 208, 233, 267, 331, 339, 345
 Жоравицкий Михаил 233
 Жук, баевский подданныи Василя Гулевича 190
 Жук, грабар Мари Томковны Посаговецкой 44
 Жук, подданныи Григорѣя Еловича Букоемского 121
 Жук, члѣвк баевский Василя Гулевича 292
 Жук, чоловек холоневский 152
 Жук Бартош, муравицкий владник пана троцького 247
 Жуковецкая Зофѣя Ялковна, матка Богдана Крижановца Жуковецкого, жона Яна
 Павловича Жуковецкого 156, 260
жуковецкие люди (люди жуковецкие на има - 4 особи) 260
 Жуковецкий Богдан Крижановец, земенин гсѣрский 260

Жуковецкий Ян Павлович, земенин гсдрьский 156; дворянин его королевской млсти, которого на всѣ sprawy его млсти кѣзю Яну Андрушевичѣ, бискупу луцкому, до именеи его млсти торчиньских придано 211
Жукович Филип, понебылский члѣвк Григоря Чаплича 158
Жукович Ѡедец, бискупидкий подданныи 317
Жукович Микита, букоемский подданныи Андрея Тихновича Киселя и панов Букоемских 126
Жуковский Яцко, служебник теремеенског владника Петра 208
Журавнидкий Марко Василевич (див. Жоравнидкий Марко Василевич)

З

заборолские люди ЗоѠеи Петровны Олехновой Козинской (четыри члѣвков ѡтчизных) 51
загаецкие люди Петра Богдановича Загоровского, маршалка гсдрьского (7 осѣб) 176
Загоровская Яновая Ѡедора Боговитиновна Шумбарского 328, 336, 337, 360
Загоровский Гаврило Янович, пан 176
Загоровский Петръ Богданович, маршалокъ гсдрьский, пан 19, 54, 72, 73, 117, 129, 147, 168, 176, 244, 282, 308, 347; справа староства Луцкого 273, 277, 278, 305
Загорьский Григорин, служебник пана клячника 277
Залеский Станислав 273
Залеский Ян, кѣзъ /ксѡндз/ 318
Залозный Грицко, члѣвк боковецкий 30
Занец (Залца), баевский подданныи Василя Гулевича 190
Занкович Андѣецъ, человек жуковецкий 260
Заруба N.¹, владник милановский 234
затурецкие люди, подданные Василя Гулевича 182, 183
Борис, человек затурецкий 183
Гринецъ, человек затурецкий 182
Жданецъ, человек затурецкий, 182
Жук, человек затурецкий 182
Заставский Курило, человек затурецкий 182
Иван Годужко, человек затурецкий 182
Костюк, человек затурецкий 182
Локот, человек затурецкий 182
Луцевич Грицко, человек затурецкий 183
Маско, человек затурецкий, подданныи 182, 183
Нестерь, человек затурецкий 182
Тулиголовец Яцко, человек затурецкий 182
Ѡедец, человек затурецкий 183
Яцко, человек затурецкий 183
Захарии, священник таижорский (церкви пани Посаговецкой) 81
Збаражские, кѣзи 146
Збаражский Владислав Андѣевич, кѣзъ 146

---

¹ Порожне місце («віконце»), залишене писарем для вписання імені.

Збаражский Миколаи Андреевич, кїзь, староста кремлянежии 29, 105, 146, 185, 216, 241, 247, 323, 369, 379
Збаражский Миколаи Андреевич (див. Збаразский Миколаи Андреевич)
Збаражский Щефан (Стефан, Степан) Андреевич, кїзь 146
Збаражский Юрєи Андреевич, кїзь 146
Збаражии Владислав Андреевич, кїзь 31, 86, 146
Збаражая Н., кнїга 208
Збаразский Миколаи Андреевич, кїзь (див. Збаражский Миколаи Андреевич)
зборошовские подданные панов Борзобогатых 361
Збралый Марко, земенин гсдрский 334, 335
Зброхович Воютинский Гаврило (див. Гулевич Воютинский Гаврило Зброхович)
Зброховича Перекалский Лєжо Михайлович (див. Перекалский Зброховича)
Збуские, паны (до панов Збуских, швакгров своих (Михаила Мышки Варковского), до Полский) 269
Звер, староста ѡстрьский 44
Зверовая, жона пана Звера, в Поселви 81
зверовские подданные Яроѡея Гостского 375
Звихтуралмок, подданныи кїза /ксьондза/ подьяканого, сторона 176
Зелєнский Ян, служебник Михаила Мышки Варковского, подстаростего мозырского 257, 272
Зелкович Матѡи, земенин гсдрский (див. Остриевский Матас) 112
Зенов (в Зенова), шєлвожский подданныи Ивана Шєлвожского 188
Зеспровая Зоѡея, малжолка Яна Крыштоѡа Кграбя с Тарюва, кашгалана краковского (волицкого) 86
Злоторыиски Матуш, служебник пїа Борзобогатого 317
Змаилович Симон, служебник Миколая Кухмистровича Дорогостаиского 83
Зїнец, баєвский подданныи Василя Гулевича 191
Зраилович Идель, жид мїста Ратєнского 368
Зуб Гришко, служебник пїа гнєздєнского 291

И

Иван (быдло Ивановое), загаєдкий подданныи Пєтра Загоровского 176
Иван, букоємский подданныи Андрея Тихновича Кисєля и панов Букоємских 126
Иван, врдник Юрєя Козлийского, сторона 375
Иван, ивалчицкий подданныи кїза Януша Александровича Порыцког 264
Иван, мещанин луцкии 22
Иван, подданныи Яцка Шибєнского, сторона 226
Иван, служебник хорлулского врдовника Григорєя Олизаровского 155
Иван, гудчєбродский члїк Богдана Ивановича Дрозденского 112
Иван Н.¹ поручоныи и вмоцованыи ѡт Василєвое Сємашковой Олены Карповны 286
Иван Василєвич /Грозний/, великий кнєз московский 91
Иванец, новгородчицкий подданныи Михаила Павловича 350

---

¹Залишене порожне місце для вписання імені, яке закрєслєне, а згорн написанє слово «Кор».

Иванец, *отчизный члѣкъ Олехновой Козинской* 51
 Иванец, *подданныи кѣза его мл Ѳедора его мл Петровича Острожедского* 376
 Иванец, *подданныи Мари Семеновои Посеговедкои* 46
     Иванец, *члѣкъ отчизный заборолский* 51
 Иванилкий N. 303
 Ивалко, *зверовский подданныи Яроѳея Гостского* 375
 Ивалко, *слуга Михна Ощовског* 276
 Иванови ч Дмитръ, *служебник подстаростего володимѣрског Василя Гулевича* 189
 Иванович Хведор, *чоловѣкъ з Точивек* 267
 Ивановая, *подскарбиная, небожчица* 117
 Ивановский Богдан, *крупский врдник кѣза Костентина Костентиновича Острожского* 104
 Ивашина, *перегоновский подданныи Михаила Лабунского* 379
 Ивашко, *Балдин сын, сын полонского боярина троцкого воеводы Балды* 204 (див. Балда Иван)
 Ивашко, *дѣрманский подданныи* 267
 Ивашко, *подданныи Юнка Гулалницког* 67
 Ивашко, *свинуский боарын Михайловои Свинускои* 343
 Игнат, *боголюбский врдник жидичинского архимандрита* 160
 Игнат, *служебник Василя Семашка* 291
 Игнатови ч Сергии, *бискупилкий подданныи* 317
 Иев, *виж врдника оца архимандритова Михаила Смыковског* 155
 Иев, *дѣякъ чаруковский, подданныи Яцка Борзобогатог Красенског* 265
 Иев, *виж, служебник жидичинского архимандрита* 155
 Иевович Яцко, *подданныи Микиты Ѳедоровича Сербина* 56
 Иесиѳъ, *отец, владыка володимѣрский* (див. Июсиѳъ, *отец владыка володимѣрский и берестейский*)
 Илко, *зверовский врдник Яроѳея Гостского* 375
 Илица, *тивон Мари Томковны Семеновои Посаговедкои* 46
 Иляшеви ч Ивашко, *кошеьский подданныи Ивана Шельвовског* 248
 Иляшеви ч Чорныш, *ратновский подданныи Ѳедоры Яновои Загоровскои* 328
 Июна, *отец, архимандрит жидичинский* 2, 23, 65, 155, 160, 306, 307, 312, 322
 Июсиѳъ, *влдка лудкий, небожчик* 208
 Июсиѳъ, *отец, владыка володимѣрский и берестейский* 112, 246, 317, 346
 Исаевич Семен, *чоловѣкъ з Точивек* 267
иса чковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Июда, *жид лудкий* 195

К

Каленикъ, *подданныи Юнка Гулалницког* 67
 Калусовская Ивановая Татьяна Григоревна Привередовская, *земалка гсдрскаа повѣту Володимѣрског* 245, 280, 281
 Калусовский Иван Петрови ч, *земенин гсдрский повѣту Володимѣрског* 131, 191, 245, 266, 280, 281, 299
 Каменский Каспор, *служебник Ивана Яцковича Борзобогатог* 33
 Каменский Шасный, *служебник ольщкого старосты пѣа Кплосовског, сторона* 224, 304

Капля (поле Каплино), *дрозденский подданный* 221
 Караимович Симха, *жыд луцкий* 325
 Карацевич Ѳедор, *дерманский подданный* 267
 Карп, *баевский члѣк Василя Гулевича* 292
 Карп (поле Карпцово), *дрозденский подданный* 221
 Карп, *подданный Мари Семеновои Посеговецкои* 46
 Качура Иванец, *селецкий старец, подданный Петровое Семашковой* 214
 Квач Петраш, *бискупичский подданный* 317
 Кгесинский Щастный 29, 128, 164
 Кгетовговая Александровая Марина Колангаевна 77
 Кгокглич Гришко, *боярин Матаса Ѳстриевского* 134
 Кгостираловский Серафин, *боярин кнѣз Романа, старосты житомирского* 69, 70
 Кграевский Станислав, *служебник воеводы вилежского* 112
 Кгрушевский Ян (*Кгрушовский, Крушовский*) /*Гружевський, шляхтич з Мазовіі/*, *баевский владник Василя Гулевича* 131, 140, 190, 191, 193, 196, 202, 292, 293
 Кгусинский, *несухоежский владник кнѣз Романа Солжгушковича* 368
 Киверелский Н., [*земенин гсдрьский повѣту Луцкого*] 1
 Киневич Матѳѣи, *бискупичский подданный* 317
 Кирдеевич Мнишинский Иван [*Михайлович*], *пан, брат Ѳлены Михайловны* 223
 Кирдѣвич Мнишинская Ѳлена Михайловна, *земалка гѣдрскаа, жона Яроша Бежескирског* 223
 Кирдеи Мылский Петръ Иванович, *пан, маршалок гсдрьский* 100, 252, 329
 Кирик Юшко, *земенин гсдрьский* 125
 Кирилец, *слуга Ѳсельи монастыра дерманског села Белашовског* 267
 Кисел Андрѣи (*Кисела Андрѣя*) 110, 111, 121, 126
 Киселевна Ѳлена, *сестра Марины Киселевны кнѣги Ивановои Четвертежскои (див. Хоболтовская Богдановая Костюшковица Ѳлена Киселевна)*
 Киселевна Марина, *кнѣга (див. Четвертежская Ивановая кнѣги Марина Киселевна)*
клевалские мещане, *подданный кнѣз Ивана Чортгорьского* 27
 Клечковский Гришко, *боярин его королевское млст повету Ковельского* 58, 59, 234; *дворенин гсдрьский* 358
 Клечковский Гришко (див. *Клечковский Гришко*)
 Климентовая Катерина Дахновна, *дядина Михайла а Крыштофа Богуѳаловичей Лабунских* 371
 Клишко, *зборшовский подданный панов Борзобагатых* 361
 Клишко, *чоловек холоневский* 152
 Климович Пронь, *чоловѣк з Точивек* 267
 Климович Степан, *виж владовый з ураду замку Луцкого, служебник подстаростег Бориса Совы* 10, 21, 26, 138, 159, 164, 189, 195, 218, 248, 254, 289, 304, 346, 348, 352, 361, 362, 375; *ѳважчий* 239
 Ключовский Воитех, *олыцкий староста Николая Радивила, воеводы вилежског etc.* 82, 100
 Кнѣгининский Богдан Ѳлехнович, *земенин гсдрьский* 170
 Кнѣзский Микита, *земенин гсдрьский* 283
 Кназский Ѳедор Матѳѣевич, *земенин гсдрьский* 351
 Кобыш Стедко, *гудчебродский члѣк Богдана Ивановича Дрозденского* 112

Коженецкий Ян, мстишинский вранник кнѣз Александра Ѳедоровича Чортгорьского 251, 296
 Кожанец Ян (див. Коженецкий Ян)
 Козѣчална Маря, жона Петра Чаплича Шпановского (див. Чаплича Шпановская Петрова Маря Козѣчална)
 Козѣчич (Козѣка) Дмитро, кнѣз 356
 Козинская Ѡлехновая Зоѳея Петровна, земалка гсѣрьская 34, 42, 50, 51, 65
 Козинская Ѳедора, дочка Дмитра Козинского 187
 Козинская Варвара, дочка Ѡлехновой Зоѳеи Петровны 51
 Козинская Дмитрова Огреѳина Ивановна кнѣжна Масалская, жона Дмитра Козинского, дочка кнѣз Ивана Василевича Масалског 187
 Козинская Зоѳья Михновая (див. Козинская Ѡлехновая Зоѳея Петровна)
 Козинский Григорей Иванович, брат пѣа Семенов 63
 Козинский Демид 376
 Козинский Дмитръ Ѡлехнович 148, 187
 Козинский Иван, сын Дмитра Козинского 187
 Козинский Михаилу Тихнович, городничий володимѣрский 2, 137, 246, 291, 311, 317, 322, 347, подстаростий володимѣрский 358
 Козинский Ѡлексей (Ѡлексѣй) Тихнович 47, 187, 135
 Козинский Ѡлехно, еднач з руки Богухвала Лабунского 31
 Козинский Павел, земенин гсѣрский 290
 Козинский Роман Ѡлехнович, сын Ѡлехновой Зоѳеи Петровны 42, 50, 51, 65, 99
 Козинский Семен Иванович, земанин гсѣрьский 99, 372
 Козинский Хома Ѡлехнович, сын Ѡлехновой Зоѳеи Петровны 50, 51
 Козула Ѳедорко, зборшовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Козлинский Юрей 375
 Коилѣнский Ждан Томкович, земенин гсѣрьский повету Володимѣрског 48, 144, 276, 369
 Коколский Воина Макарович, (виж маршалства земли Волинское), виж кнѣз Костѣнтина Костѣнтиновича Ѡстрожского etc. 97, 102
 Колбович (Колботович) Антоней Кузминич, земенин гсѣрьский повету Пииского 199, 200
 Колботович Кузма, отец Антонѣя Кузминича Колботовича 199, 200
 Колботовичи, браты стрѣчьные Антонѣя Кузминича Колботовича, земане повету Пииского 199, 200
 Колб-Селецкий Богдан Иванович (див. Колбусинский Богдан Иванович)
 Колесницкий Климентъ Воинич (див. Боговитинович Климентей Воинич), весполек из сестренками своими Михаилюмъ а Крышкоом Богуюловичи Лабунскими 146, 147
 Колбусинский Богдан Иванович, дворенин гсѣрьский, братанич Антонѣя Кузминича Колботовича 199, 200
 Колмовицьский Богдан Богданович, земенин гсѣрьский, служебник кнѣз Романа Соижкушковича, старосты Житомирског 162
 Колонтай Н. (за врандом пѣа Колонтаевым), вранник Григоря Александровича Ходкевича, кашталана троцког 101
 Колытовская Катерина Якововна (див. Ѡщовская Михновая Катерина Якововна)
 Колытовская Ульяна Ивановна (див. Белостодкая Семеновая Ульяна Ивановна Колытовска)

Колпыговские, земане гсдрьскийи 174, 382
 Колпыговский Андри (Андрѣи) Иванович, земенин гсдрьскийи земли Волыжское 38, 41, 63, 85, 99, 152, 174, 199, 200, 351, 382
 Колпыговский Яков Иванович, земенин гсдрьскийи земли Волыжское 174, 382
 Колтун Федор, виж владови, боярин гсдрьскийи красноселскийи 262, 302, 303, 328, 337, 364, 381, 382
 Колусовский Иван Петрович (див. Калусовский) 191
 Конач, сын боярина Михайловой Свиноской Ивана Шлахты 47
 Кодрат, загаедкийи боярин Петра Загоровского 176
 Кодратец, возница кнѣги Марины Киселевны кнѣги Ивановой Федоровича Четвертинской 54
 Кодратович Васко, ярославицкийи боярин подскарбиное Богушевое 92
 Конон, хорлопськийи подданныи лужкого владыки Марка Жоравицког 155
 Конон, грабар Мари Томковны Посаговецкой 44
 Кононский Василеи Богданович (див. Шашкович Кононский Василеи Богданович)
 Корейка /Ганна/, кнѣга, жона кнѣга Ивана Василевича Масалского 187
 Корейскийи Богуш Федорович, староста лужкийи, браславскийи и веницкийи 49, 85, 92, 97, 108, 115, 127, 135, 143, 144, 148, 164, 173, 283, 291, 305, 351, 360, 369, 373, 378
 Корбут Иван, тесла, подданныи Мари Томковны Семеновое Посаговецкое 81
 Короваевич Андриян (див. Короваевич Селецкийи Андриян Андриевич)
 Короваевич Михаил Андриевич, земанин гсдрьскийи 73
 Короваевич Плакида Андриевич, земанин гсдрьскийи 73
 Короваевич Селецкийи Андриян Андриевич (Андрѣян Андриевич), земанин гсдрьскийи 71, 73, 213, 291, 324
 Короваевичева Михайлова Н., жона Короваевича Михаила Андриевича 213
 Короваевич Селецкийи Остаеи Андриевич, земанин гсдрьскийи 73, 213, 214, 324
 Коровай Андриян Андриевич (див. Короваевич Селецкийи Андриян Андриевич)
 Коровай Михаил Андриевич (див. Короваевич Михаил Андриевич)
 Коровай Плакида Андриевич (див. Короваевич Плакида Андриевич)
 Коровай Остаеи (див. Короваевич Остаеи)
 Коровай Остаеи Андриевич (див. Короваевич Селецкийи Остаеи Андриевич)
 Коровай, пѣи 8 Грушовни 72
 Королко, ратновскийи подданныи Федоры Яновой Загоровской 328
коршовские подданые (мужи коршовские, люди олчияные) з ыменя Миколая Юревича
 Радивила Коршов (режстръ) 204
 Гаврилец, коршовскийи подданныи 204
 Ждан, коршовскийи подданныи 204
 Жданец, коршовскийи подданныи 204
 Иван, коршовскийи подданныи 204
 Иван, коршовскийи подданныи, проч пошол 204
 Иванец (1), коршовскийи подданныи 204
 Иванец (2), коршовскийи подданныи 204
 Клишко (Климца), коршовскийи подданныи 204
 Конач, коршовскийи подданныи 204
 Кунач, коршовскийи подданныи 204

Лазар, коршовский подданныи 204
 Марко, шурии воитов, коршовский подданныи 204
 Мартинец, коршовский подданныи 204
 Маско, коршовский подданныи 204
 Мордышова с трема сыны, коршовский подданныи 204
 Нестер з сыном а дочок чотыри, коршовский подданныи 204
 Павлыш, бодрин панский (положский (?), коршовский (?)) троцкого воеводы 204
 Пилипец, коршовский подданныи 204
 Пилипец, коршовский подданныи 204
 Сенко (Селца), коршовский подданныи 204
 Тит з сыном и з дочкою, коршовский подданныи 204
 Хведко (Хведка), коршовский подданныи 204
 Өедец , коршовский подданныи 204
 Юшко з сыном, коршовский подданныи 204
 Яцук, коршовский подданныи 204
 Корягелский Михаил Өедорович, земанин гсдрьский 181
 Корягелский Павло, шляхта, сторона 10, 110, 111
 Костеновский Сабостан, жуковский врдник пйее Богушовое, подскарбиное 161
 Косталтин, пушкар местский луцкий 153
 Костюк, зборшовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Костюк, иса чковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Костюк, подданыи пйа воеводы троцкого 337
 Костюкови ч Томило, бурмистр места Луцкого 307, 333
 Костюшкови ч Петро, земанин гсдрьский 99, 119, 180, 354
 Костюшкови ч Хоболтовский Богдан, земанин гсдрьский 245
 Кот Семен, курозвонский врдник пани Ласкавои 357
 Котовский Ян, служебник кнїни Илинои Өстрозскои 331
 Кошерская Богдана, кнїня 70
 Кошерская, кнїня 68
 Кошерский Александр, кнїзь, маршалок гсдрьский (див. Сонжгушковича Кошерский Александр Андреевич)
 Кошерский Александр Андреевич, кнз, маршалок гсдрский (див. Сонжгушковича Кошерский Александр Андреевич)
 Кошерский, кнз (див. Сонжгушковича Кошерский Александр Андреевич)
 Кошерский, кнїзь, староста луцкий (див. Сонжгушковича Кошерский Андрей Михайлович)
 Кошка Андрїи Юхнович, земанин гсдрьский 177
 Кошка Иван Юхнович, земанин гсдрьский 177
 Кошки, земане гсдрьский 177
 Кравец Петрь, зборшовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Кравец Селко, мещанин луцкий 18
 Краеяский Лукаш, виж, служебник подстаростего кнїа Андрея Ивановича Полубелского 44
 Краселский Иван Яцкови ч (див. Борзобагатыи Краселский Ивань Яцкови ч, ключник, городничий, мостояничий и воит луцкий)
 Красожская Василева Мария Яковна кнїжна Крокотка Яловицкая /у першому шлюбї/ (див. Привередовская Мария Василева дочка кнїа Якова Крокотки Яловицкого)

Красовский Василѣи, первшии муж Мари, дочки кнѣзя Якова Крокотки Яловицкаго 148
 Красовский Воитехъ, воротный замку Луцкого 120-132, 134, 136-140, 170
 Кратковиц Сава, воротный и ключник кнѣзя Александра Кошерского 70
 Кривицкии Михаило, [земенин гсдрьский], печатар акту 340, 341
 Крижа Иваѣец, бискупичкии подданныи 317
 Кривичкии Лоринц, служебник пана Радомского 273
 Крижановец Жуковецкии Богуюал, брат Богдана 260
 Крижановец Жуковецкии Богдан, брат Богуюала 260
 Креоѣка Щастный, служебник Михаила Мышки Варковьского 269
 Крокотка Яловицкии Яков Василѣевич, кнѣзь (див. Яловицкии Яков Василѣевич)
 Кронь, подданныи пѣа Дрозденского 178
 Кросинский Н., /підсудний луцького міського вряду/ 153
 Крошицкий, кнѣзь (под клѣтномъ кнѣза Крошицког) 291
 Крупский Криштоѣ, староста городельский 328, 337
 Крушевский Ян (Янгъ) (див. Кгрушевский Ян)
 Крыштоѣ Воина, любелкии врдник 39
 Куэма с Пронатина, возный земский воеводства Руского и Подолского 86
 Кузма, боярин владыки володимѣрского и берестѣйского Йосифа 246
 Кузма, слуга дворный пѣа Козинского 375
 Кунахович Сѣлко, бискупичкии подданныи 317
 Куницкии Мисопад Петръ, подстаростии ковельский 358
купечевские подданные володимѣрского владыки Йосифа 112
 Кулка Ѳедец, колятицкии отаманъ кнѣза Александра Ѳедоровича Чоргорьского 251
 Куприянович Степанец, романовский боярин Миколая Кухмистровича 12
 Кутровский Микита, земенин гсдрский 378
 Курило, дерманский подданныи 267
 Курилович Мицко, губинский подданныи Александра Жоравничкаго 64
 Куровский Воитех, буржграбл, тарнопольский врдник Яна Крыштоѣа кграбя с Тарнова, кашгалана воиничкаго (або краковьского), гетмана Великого корулног, старосты стрыског и любачевьского 86
 Курозвоискии Иван Патрикиевич, врдник воеводы вилѣвского, маршалка земского etc. Миколая Радивила 357
курозвоискии подданныи пани Ласкавои 357
 Курцевич Михаило, кнѣз, судя повѣту Володимѣрского 19
 Кутровский Микита, земенин гсдрьский 50, 314, 378
 Кухмистрович Гална Миколаевна, сестра Яна и Петра 95
 Кухмистрович Дорогостаискии Миколай Миколаевич, дворенин его королевское млсти 83, 108, 109, 344
 Кухмистрович Дорогостаискии Ян Миколаевич 83, 90, 95, 123
 Кухмистрович Дорогостаискии Петръ (пану Петру) Миколаевич 83, 95, 96
 Кухмистрович [Дорогостаискии] Станислав Миколаевич, брат Яна, Миколая и Петра 95
 Кучевич Васко, хорохоринский подданныи Микити Ѳедоровича Сербина 1
 Кучийский Гришко, рожищьский врдникъ кнѣза Богуша Дмитровича Любецкого 39

Л

- Лабунская Ивановая *Ювдотя*, матка *Михаила* а *Крыштооа* *Богуюаловичеи*, небожчица 31
- Лабунский (Лабунський) *Бгѹхвал* *Иванович*, небожчик, *отец* *Михаила* а *Крыштооа* 31, 146, 147
- Лабунский *Василеи* *Иванович*, дядко *Михаила* а *Крыштооа* *Богуюаловичеи* 31
- Лабунский *Крыштоо* *Богухвалович*, земенин *гсдрский* 31, 369, 371, 379
- Лабунский *Михаило* *Богуюалович*, земенин *гсдрский* 31, 369, 371, 379
- Лаврен, служебник кнѣз *Александра* *Солжгушковича* *Кошерского* 96
- Лавренец, воютинский подданыи *Федора* *Гавриловича* *Воютинского* 207
- Лавриш, вышгородский вранникъ кнѣз *Михаила* *Александровича* *Порыцкого* 105
- Лагодожского *Гална* *Валковна*, малжолка *Федора* *Дубровского*, /за першим шлюбом/ кнѣни *Богдановая* *Солтановича* *Соколская*, невѣстка кнѣз *Василя* *Солтановича* *Соколског*, небожчица 78, 80
- Лазарович *Перец*, жид, шаѳар *арандара* его *кр* *млсти* *корчюм*, броваров и солодовен места *Луцкого* *Еска* *Шломича* 333
- Лазнишкии *Станислав*, служебник *воеводы* *тролжого* *Миколая* *Юревича* *Радивила* 273, 288
- Лазор, жид, слуга *Яцка* *Шимьсича* [*Симшича*], *орандара* кнѣз *К. К. Острозского* в *Крупях* 104
- Ламанович *Иван*, *полонский* *бодрин* *Ивана* *Яцковича* *Борзобагатого* 328
- Ланевский *Мацеи*, служебник *Миколая* *Дубровского* 252
- Лантковский *Андреи*, зать *Юлохны* *Василевны* *Яцковой* *Малкевич* 377
- Лалка *Мартишко* (*Мартишка* *Лалку*) з *жоною* и з *дѣтми*, *моковский* *подданые* *Миколая* *Дбровског*, збѣги 252
- Ласкавая *Н.*¹ *Духна* *Свалковна* 357
- Лаш *Адам*, земанин *Коруны* *Полское* *повѣту* *Белзьского* 314
- Лаш *Андрѣи*, земанин *Коруны* *Полское* *повѣту* *Белзьского* 314
- Лаш *Ян* з *Гребеного*, земанин *Коруны* *Полское* *повѣту* *Белзьского* 277, 278, 314
- Лашове *Стремелѣдкие*, земане *Коруны* *Полское* (*корунные*) *повѣту* *Белзьского* 273, 277, 278, 314
- Лвовчик *Иван*, небожчик 319
- Лвовчикова *Ивановая* [*Юлахна*]², *землика* *гсдрьская* 319
- Лев, кнѣзь (*див.* *Буремский* *Лев*)
- Левѣевич *Яхно* 330
- Левѣи, жид *луцкии* 182, 291
- Левжо, боярин кнѣз *Матѳѣа* *Четвертежского*, сторона 224
- Левжо, боярин кнѣни *Марины* *Киселевны* кнѣни *Ивановой* *Федоровича* *Четвергенской* 54
- Левжо, несвѣцкии вранник *Федора* *Гавриловича* *Воютинского* 207
- Левжо, подданыи кнѣз *Федора* *Петровича* *Острожецкого* 376
- Левжо, подданыи *попа* *цркви* *луцкое* *орманское* *свето* *Стеѳана* *Вартика* 130
- Левжо, *полонский* *вранник* *наречельного* *владыки* *луцкого* и *острозского* *Маржа* *Василевича* *Жоравницкого* 366, 367

---

¹ Пропуск місця у тексті для вписання імені.

² Ім'я вписане іншим почерком у пропущене місце в тексті.

Лежко, сын Тишины, тополского боярина Ивана Борзобагаго Красенского 258
 Левкович Исаец, *дерманский подданныи* 267
 Левон Щастный, жид креманецкий 247
 Левонович Янушь, жид мѣста Луцкого 215
 Леѣдницкий Казимир 356
 Ледоховский Иван Лежкович, виж, служебника пѣа подстаростег луцкого Бориса Совы 143, 231
 Лежневич Максим, зверовский боярин Яроѣя Гостского 375
 Лекнарт Иван, боярин Ивана Матѣевича Еловича Букоемского 118
 Лелко, *десятицкий подданныи* 246
 Лелко, паробок дворный баевский, подданныи Ялка Русина 250, 315
 Лелко с Подлесецъ, *подданныи паней подскарбиное, сторона (подданюг паней подскарбиное Лелца с Подлесецъ)* 142
 Лелкович Воина, *полоцкий боарин* Ивана Яцковича Борзобагаго 328
 Лелкович Стецко, бурмистр мѣста Луцкого 307, 333
 Лепеско Ѡедец, *бискупичкий подданныи* 317
 Лелкович Салжа, служебник кнѣа Александра Андреевича Сожгушковича Кошерского 75
 Лелкович Степан, радца мѣста Луцкого 21
 Лещинский (Лещиньский) Матыс, виж *врадовый з ураду замку Луцкого, служебник подстаростег Бориса Совы* 86, 117, 160, 166, 220, 258, 261, 267, 271, 336
 Лѣдуховские, *земане гсдрские (див. Лидуховские, Лидоховские, Лидѣховские)*
 Лѣдуховский Иван Богданович (див. Лидоховский Иван Богданович)
 Лѣдуховский Иван Лежкович (див. Лидуховский Иван Лежкович),
 Лидѣховские Богдановны, *сестры* 293
 Лидѣховские, *земане гсдрские (див. Лидуховские, Лидоховские, Лѣдуховские)*
 Лидоховский Иван (див. Лидуховский Иван)
 Лидоховский Иван Богданович (див. Лидуховский Иван Богданович)
 Лидоховский Иван, *служебник Романа Ивановича Перевѣского (которые в мене служили вси речи мои заведат)* 13
 Лидоховский Юхно Богданович 18, 19
 Лидуховская Богдановая *Маря Лелковна Баевская* 19, 280, 281
 Лидуховская *Маря*, *тютка наша (див. Лидуховская Богдановая Маря Лелковна Баевская)*
 Лидуховская *Петрова Вечерича (Вечериная?) Настася Валковна Белостолкая* 293
 Лидуховские, *земане гсдрские* 224, 293
 Лидуховский *Богдан*, *Ѡтец Ивана и Богдана, небожчик* 18, 19, 250, 293
 Лидуховский Иван Богданович 18, 19, 82, 100, 131, 139, 140, 143, 196, 202, 224, небожчик 263, 288, 292, 293, 300
 Лидуховский Иван Лежкович, *виж врадовый Ѡт Бориса Ивановича Совы, подстаростег луцког* 29, 58, 59, 63, 87, 97, 102, 112, 119, 120, 122, 135, 156, 157, 181, 187, 236, 277, 285, 294, 349, 350; *виж на вси sprawy з ураду замку гсдрского луцкого* 269, 270, 274; *ѣважчий* 52
 Лидуховский Семен Петрович, *земенин гсдрский* 293
 Лидуховский Ѡедор Петрович, *земенин гсдрский* 293
 Лидуховский Юхно Богданович, *земенин гсдрский* 82, 100, 139, 140, 143, 190, 193, 196, 288, 292, 293

Линевский Ѳедор, земенин гсдрьский 18
 Лиходѣвич Тишко, зборошовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Лиходѣи Иван, зборошовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Логун, тивон Яцка Дрозденского 178
 Лонский Ян, дубенский воитъ 55
 Лосатинский Богдан, городничии и мостовничии креманецкий 216
 Лосатинский Григорѣи, владникъ збаразский 105
 Лудвицьский Ѳедор Павлович, земенин гсдрьский повету Креманецкого 13, 57
 Лука, новгородчицкий подданыи Михаила Павловича 350
 Лукашевич Василеи (Васко), мещанин мѣста Луцкого 9
 Лукашевич Ян, шурин Ивана Борзобагатого Краселского, ключника луцкого, целника гсдрского земли Вольнгское 278
 Лукашович Васко (див. Лукашевич Василеи)
 Лукошко Василеи, боярин кнѣза Михаила Вишневецкого, старосты черкасского и каневског 172
 Лукянович, огавницкий [подданыи] Богдана Сосницкого 194
 Луканович Василеи, бурмистр мѣста Луцкого 307
 Луцевич Еско, подданыи Микиты Ѳедоровича Сербина 56
 Лучич Ѳедец (поле Ѳедца Лучича), дрозденский подданыи 221
 Лучка, воютинский подданыи Ѳедора Гавриловича Воютинского 207
 Лучка (в Лучки), исачковский подданыи Михаила Лабунского 379
 Лучка (огледал Лучку), боярин Богдана Ивановича Дрозденского 112, 346
 Лучка, боярин Фронцишка Фалчевского 260
 Лучка, грабовский боярин кнѣза Романа Сангушковича, старосты житомирског, сторона 68
 Любедкая Гална Богдановна, кнѣжна (див. Харлинская Михайлова)
 Любедкии Богуш (Богушь) Дмитриевич, кнѣз (кнѣзь) 39, 41, 43, 52, 61, 62, 365
 Любкович Фалко, ратновский подданыи Яновой Ѳедоры Загоровскои 328
 Лютикович Ѳедор, дерманский подданыи 267
 Лютик ? (поле Лютково), дрозденский подданыи 221
 Лалка Яцко, члѣкъ Дахна Жабокрыцкого на зуполномъ дворищи 57
 Ласковский, служебник кнѣгини Марины Киселевны Ивановой Четвертегской 8
 Лах Яцко, подданыи кнѣгини Мари Лвовны Андрѣевои Четвертегской 8

М

Макар, верблевский боярин пѣа Кирдея, сторона 296
 Макар, подданыи панов Болобанов 252
 Макар, сѣрницкий боярин кнѣгини старостинои креманецкой, сторона 308
 Макарович Иван, подданыи пѣеи Ѳстиковой 62
 Максим, боярин пѣа кгнезденског 296
 Максим, наймит жуковског мещанина пѣеѣ Богушовое Савостиана 161
 Максимец, подданыи влостивыи Крыжановцев Жуковецких 260
 Максимец, чоловек жуковецкий 260
 Максимович Ѳедецъ, подданыи Ивана Матѣевича Еловича Букоемског 118
 Малец Яким, чоловѣкъ Прокола Матѣевича Угриновского 38
 Малашина, оздовский тивон, подданыи пѣа воеводы тролцкого 367

Малашинич *Андрейко* (*Андрейка*), копыльский подданный кнѣги Марины Киселевны
 Четвергеньской 15
 Малѣи, великий кухар его королевской млсти 201
 Малиновский *Андрѣи*, пристав, служебник Семашковой Василевой Михайловича 217, 218,
 286
 Малинский Елович *Михаило* (див. Елович Малинский *Михаило* Дашковичъ)
 Малинский *Ело* *Михаило* (див. Елович Малинский *Михаило* Дашковичъ)
 Малинский *Михаило* Елович (див. Елович Малинский *Михаило* Дашковичъ)
 Малхер, кѣзь (ксьондз) 312
 Малхер, служебник Иляша Богусевича Несвѣцког 69
 Мальшко Маргинович, дерманский подданный 267
 Мальшко, жабокрижии дворник *Михаила* Свиносого 10
 Мальшко, подданный Януша Прокоповича *Гриновского* 326
 Мальшкович Иван, дерманский подданный 267
 Мальшкович *Малко*, ратновский подданный *Федоры* Яновой Загоровской 328
Малко, перегоновский подданный *Михаила* Лабунского 379
Малкович (поле *Малкович*), дроздецкий подданный 221
 Манюкович *Андрѣецъ*, симоновский путный слуга *Лва* Вилгорского 134
 Марина *Александровна*, жона кѣза *Буремског* *Дмитрия* *Александровича* 122
Марко, зборшовский подданный панов Борзобагатых 361
Марко, мстишинский подданный кѣза *Ивана* *Федоровича* *Чорторыског* 296
Маркович *Миколаи*, виж з уряду замку *Луцког*, боярин гсѣдский красносельский 77, 125,
 178, 179, 180, 358
Маргин, виггуриинский вранник Марины *Виггуриной* 265
Маргин, подданный *Флехновой* *Козинской* 50
Маргин, служебник кѣза *Дмитрея* *Александровича* *Буремског* 338, 353
Маргин, служебник *Ивана* *Петровича* *Калусовского* 266
Мартинец, воютинский подданный *Федора* *Гавриловича* *Воютинского* 207
Мартишко, шлахтич, служебник *Григорей* *Еловича* *Букоемског* 121
Мартишко, служебник *Василя* *Семашка* 291
Мартинович *Лашина*, дерманский подданный 267
Мартинович *Яцко*, боярин *Миколая* *Кухмистровича* 12
Мартицевич *Галко*, четвергеньский боярин кѣза *Матѣя* *Василевича* *Четвергеньского* 168
Марушевский *Павло*, служебник *Михаила* *Мышки* *Варковьского* 269
Марушка, дворная жонка *Флехсандра* *Богдановича* *Семашка* 150
Марухна, земанка гсѣдская, жона *Михаила* *Павловича* 350
 Масалская *Фгреѣина*, княжна, дочка кѣза *Ивана* *Василевича* *Масалског* а жона *Дмитра*
Козинского (див. *Козинская* *Дмитрова* *Фгреѣина* *Ивановна* кѣжна *Масалская*) 187
 Масалская *Ивановна* кѣжна /*Ганна*/ *Корелкая* (див. *Корелкая* /*Ганна*)
 Масалский *Андрей* *Петрович*, княз 117
 Масалский *Болдан* *Василевич*, кѣзь 187
 Масалский *Болдан* *Иванович*, кѣзь 102, 187
 Масалский *Василей* *Иванович*, кѣзь 187
 Масалский *Иван* *Василевич*, княз 187
 Масалский *Михаило*, кѣзь, дворенин его королевское мл 266

Маско, боярин воеводы трожого с Полоной, сторона 130
 Маско, дерманский подданный 267
 Маско, человек кнѣни Четвергѣнскои Андрѣевои Мари Лвоны 8
 Масло Крыштооѣ, дворенин гдрѣский 7, 8, 98
 Маслович Павлюк з жоною, з детми, моковскый подданые Миколая Дѣбровског, збѣги 252
 Матеи, вранник пѣеи Михаиловои Свиноскои 14
     Матеец (Матейца), шельвовскый подданныи Ивана Шельвовског 188
     Матѣѣи, воютигскый подданныи ѳедора Гавриловича Воютигског 207
 Матѣѣи, острожецкый вранник кѣза ѳедора Петровича Острожецког 376
 Матыжич Яцко (див. Мотыжич Яцко)
 Матыс кушнер, служебник Ивана Яцковича Борзобогатог Красенског 336
 Матыс, варковскый вранник 149, 274
 Матыс, виж врановый (див. Лещинскый Матыс)
 Матыс, киселижскый вранник пана Кирдея 252
 Матыс, кравец, служебник пѣа Ключовског, старосты ѱлыцког 304
 Матыс, служебник любецког вранника Михаила Гулалницког 39
 Матыс, служебник пѣа Дрозденског, стрелец 178
 Мацевич Яцко, служебник кнѣни Жаславское 256
 Мацеи, кѣзь (ксьондз), плебан костела замковог 330
     Мацина, птацник и сыны его, подданныи володимерског владыки Иосифа 112
 Мацьниц ѳедец, зарѣцкый подданныи кнѣни Илиное 161
 Малкевич Яцко, земенин гдрѣский 377
 Малкевич Яцкова ѱлохна Василеяна, земалка гдрская (дочка еѣ Гална Ярдовна) 377
 Мацкович Палко, голоубскый подданныи Михаила Козинског 322
 Мелех, грицовскый вранник кѣза Миколая Андреевича Збаражског 379
 Мелешко, дерманскый подданныи 267
 Мелник ѳедко, подданныи княжетскый, члѣк ѱтчианы кѣза Костентина Костентиновича
     ѱстрозског etc. 55
 Мелникович Н., ѱгавчицкый подданныи Богдана Сосницког 194
 Мелхиор, старшый и подавца прѣора костела Луцког палны Мари княза (ксьондза)
     Северина 312
 Мелко Михно, боровицкый подданныи кнѣни Ивановои ѳедоровича Четвергѣнскои Марины
     Киселевны 92; кѣза Матѣѣа Василевича Четвергѣнског 93
 Мигачевич Еско (поле Еска Мигачевича), дрозденскый подданныи 221
 Микита, боярин ѳедора Василевича Рудецког 29
 Микита, быгѣнскый тивон Микиты ѳедоровича Сербина 56
 Миколаевич Матыс, виж, служебник кѣза Богуша ѳедоровича Корейког, старосты лудког,
     браславског и веницког 92, 108
 Миколаевич Шимѣко, служебник кѣза Александра Андреевича Салжѣгушковича
     Кошерског 237
 Миколай, боярин гдрскый красноселскый, виж замку Луцког 227, 241
 Миколай, вранник Мари Томковны Семеновои Посагovelцкои 46
 Миколай, служебник Александра Дмитровича, городничого киевског 46
 Милкович Южно, тристанскый подданныи, ѱвезаныи на кѣза Воину Вороницког 52

Миловский Сава, виж з ураду замку гсдрского Луджого 51; /позичальник В. М. Семашка/
 291
 Мировицкая Маря Степановая Богдановна Лидуховская, сестра рожоная небожчика Ивана
 Лидуховского; земалка гсдрьская повету Володимѣрског 19, 82, 100, 263, 293, 300
 (Мировицкая Маря Богдановна Лидуховская, Мировицкая Маря Степановая Богдановна
 Лудуховская, Мировицкая Степановая Маря Богдановна Лидуховская)
 Мировицкии Степал, земанин гсдрскии 18, 19, 263
 Мисопад Куницкии Петръ, подстаростии ковельскии 358
 Михайло, блудовский вранник Михайловича Свиноской ѳедоры ѳедоровны
 кнѣжны Чорторыиской 165, 166
 Михалевиц Гринь, чоловѣк з Точивек 267
 Михникович Игнатец, слуга ѳсельны монастыра дерманског села Белашовског 267
 Михно, вранникъ пана Русиновъ и пановъ Привередовских 250
 Миц, зборошовскии подданыи панов Борзобогатых 361
 Миц, сын боярина Михайловича Свиноской Ивана Шлахты 47
 Мицевич Иван, боярин кнѣзя Матѳѣя Василевича Четвертењского 168
 Мицина коваль, дерманскии поддалныи 267
 Мицинич Пилипец(див. Жукович Пилип), понебылскии члѣк Григоря Чаплича 158
 Мицко, дворник мещанина Василя Лукашевича 9
 Мишинич Хомица, боровицкии поддалныи кнѣжни Ивановои ѳедоровича Четвертењскои
 Марины Киселевны 92, 93
 Мишкевич Максим, ярославицкии боярин пѣе Богушевое, подскарбиное 92
 Мишковиц Исая, десятинскии подалныи на дворище 246
 Мишковиц Максим, гсдрскии боярин пѣа кгнездењског зъ Ерославиц 296
моковские подданые Николая Дѣбровског, пать чоловѣков 252
 Мокрењскии Дѣлно Андрѣевич, земанин гсдрскии 220
 Монтовт Коблињскии Ян Якубович, пан 101, 103, 109, 209, 279, 344, 373 (Монтовтъ Ян
 Якубович)
 Монтовт Ян Якубович (див. Монтовт Коблињскии Ян Якубович)
 Море Степал Сидорович (Степана Мора, Моря), мелницкии вранник Александра
 Богдановича Семашка 48; служебник мстибоговског старосты Григоря Воловича 144
 Мордашевич ѳедко (див. Мордасевич, Мордачевич), слуга кнѣза Богуша Дмитровича
 Любецког 39
 Мордухаи, жид лудкии 195
 Мордыш, вранник ѳедора Василевича Рудѣлког 29
 Мордыш, ратноскии поддалныи ѳедоры Яновой Загоровскои 328
 Морочинскии Богдан, служебник Андрѣя Василевича Рудѣлког 28
 Москвитин Роман, служебник панѣи Богушовои, подскарбиное 206
 Мотовило Богдан, служебник кнѣза Дмитра Буремьског 229, 238
 Мотыжич Яцко, чоловѣк з Точивек 267
 Мошењскии, служебник кнѣза Костелтина Костелтиновича Ѱстрожског, воеводы
 киевского 279 /ймовірно, Мошињскии Якуб/
 Мошиевич Аврам, жид володимѣрскии 291
 Мошињскии Якуб, служебник кнѣзя Костелтина Костелтиновича Ѱстрожског (див.
 Мошењскии) 24

Мстиславская Богдана Михайловна, кїѣна, вдова кїѣза Андрея Михайловича Солжгушковича Кошерского (див. Солжгушковича Кошерская Андреевая Богдана Михайловна Мстиславская)

Мунчинський Петръ, служебник Фромдышка Фалчевского 211

Муравчанка, мещанка места Луцкого 374

Мурин Чагадаевич Моисей, земенин гсдрьский, сын Вечериной Настаси Вайковны 284, 297

Мушата Фхлоповский Дахно Александрович (див. Фхлоповский Дахно Александрович)

Мылский Петръ Кирдеевич, маршалок гсдрский, пан 340, 341

Мышка [Федор], отецъ Михаила Мышки Варковского 222

Мышка Варковский Михаилу Федорович, подстаростин мозырский 149, 186, 222, 231, 236, 269, 270, 272, 274, 275, 285, 294

Мышка Михаилу (див. Мышка Варковский Михаилу Федорович)

Н

Наѣмец, служебник кїѣза Александра Андреевича Салжгушковича Кошерского 237

Наѣмович Андрейко, кошевский подданныи Ивана Шелвовского 248

Нагорникович Фмелян, служебник Михаила Сватковича Хрелницкого 366

Налисень Ивашко (Ивашка Налисна), чоловік з Точивек 267

Наречелкович Левко, служебник комисарский 2

Нарбургъ Миколаи Воитахович, староста киевский (?) и мозырский, маршалок гсдрьский 31

Настаса, пална, дочка Федоры Боговитиновичи Яновой Загоровской 328, 336, 337

Настася, жона Ивана Борзобагатого Красенского, ключника луцкого, целника гсдрского земли Вольньское 277

Наталка, дворничка з Кривич Дехна Андрѣевича Мокренского 220

Невстѣжкович, служебник отца Ионы, архимандрита жидичинского 2

Незданович Миколаи, млоденец костела великого замку Луцкого 325

Некгодлик Иван, зборшовский подданныи панов Борзобагатых 361

Нектарии, дорогобузский архимандрит 349

Несвецкий Адам Иляшевич, сын Иляша Несвецкого 326

Несвелкий (Несвѣцкии) Илгьяшъ (Илгьяш, Иляш, Иляшъ) Богушевич (Бѣушевич), земенин гсдрьский 38, 68, 69, 76, 82, 205, 363, 374; дворенин гсдрский 41, 66, 70, 171, 224, 238, 261, 284, 287, 298, 326, 327

Несвелкий Денис Богѣшевич, земенин гсдрьский 171

Несвелкий Левко Стасевич, земенин гсдрьский 26

Несвелкий Михаилу, загоровский врдникъ 147; хоровский (хоревский) врдникъ Петра Богдановича Загоровского, маршалка гсдрского 176, 380

Несвѣцкая [Иляшовна] Маруша, невѣста Фора 205

Несвѣцкая Богдана (=Маруша) Иляшовна, паїна, дочка Иляша Богушевича Несвелкого и Флены Федоровны 76, 205

Несвелкий Андрей, брат Василя, отецъ Петра а Федора 167

Несвѣцкая Иляшовая Флена Федоровна, земанка гсдрьская 76, 205, 243

Несвѣцкии Иляш Богушевич (див. Несвелкий Илгьяшъ Богушевич)

Несвѣцкии Петръ, земенин гсдрьский 167

Несвѣцкии Федор, земенин гсдрьский 167

Несвѣцкии Денис, дворенин гсдрский 129

Несвѣцкии *Михаило* (див. Несвѣцкии *Михаило*)
 Нестер, полгановский подданныи кнѣза *Александра Ѳедоровича Чортгорыског* 296
 Нестоимский Юзеѳ 86
 Никон, влостивый ѡтчи *ч* Борзобогатых з ыменя з Радомышла 362
 Никон, влостивый збег буремский 362
новгородчицкиє подданныє *Михаила* Павловича и жоны его 350
 Новоселицкии *Дмитръ Ѳедорович*, земении гсдрский 138
 Новосѣлскии *Андреи*, служебник пѣа *Петра Загоровског* 308
 Носкович *Ѡлешко*, чоловѣк з Точивек 267
 Носок *Иван*, боярин купечѣский, подданныи володимерског владыки *Иосиѳа* 112
 Носок Трухон, чоловѣк з Точивек 267

Ѡ

Ѡбязницкии *Гришко* Трушович, служебник подстаростег *Бориса Сова* 129 (див. *Труш Гришко*)
Ѡблалскии *Андреи*, боярин повѣту Ковелског 234
Ѡвержо, чоловѣк *Михна Ѡщовског* 276
Ѡвдовскии *Станислав*, служебник *Ивана Яцковича Борзобогатог* 33
Ѡвдотка, дворная дѣжка *Мари Томжовны Семеновои Посаговѣцкои* 46, 74
Ѡвлучимскии *Н.*, [слуга луцког воита *Ивана Яцковича Борзобогатог*] 204
Ѡгавчицкиє подданныє *Богдана Сосницког* (3 особи) 194
Ѡгапка, ключница заборолског двора, дѣжка *Ѡлехновой Зоѳеи Петровны* 51
Ѡздовскиє подданыє (люде ѡтчижныи) воеводы троцког *Миколая Юревича Радивила* (за держаниа пѣа Борзобогатог, люде ѡтчижныи проч пошли) - 7 осіб 204
Косток, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Пилипец, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Ивашко, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Война, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Кисло Иван (*Ивана Кисла*), боярин ѡздовскии 204
Євтух, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Надчерга Косток, ѡздовскии подданныи (члѣвк ѡтчижныи) 204
Ѡколскии *Матыс* 29
Ѡкорские, шляхта 356
Ѡкорскии *Иван* 222
Ѡксѣнтии, броховицкии подданныи *Ѳропцъка Ѳалчовског* 212
Ѡксак *Григорѣи* 44
Ѡксак (*Григорѣи* ?) 276
Ѡксаковая Григорѣвая Ѡвдотя *Томжовна*, жона *Григорѣя Ѡксака*, сестра *Мари Томжовны Семеновои Посаговѣцкои* 46
Ѡксимка, жона *Власца*, врадника *Маржа Збрашног* в *Кнегининѣ* 334
Ѡлекшина (в дом *Ѡлекшиной*), мещанка мѣста *Луцког* 325
Ѡлекшии, мещанин мѣста *Луцког* 219, 276
Ѡленич *Малко* (*помилково – Ѡмнич*), бояр ѡтчижныи кнѣза *Матѳѣя Василевича Четвергѣнског* 93
Ѡлговѣцкаа *Серафиноваа*, земажка гсдрскаа 227

Олизарович Григорей (див. Олизаровский Григорей)
 Олизаровский Григорей, вранник хорлупский, служебник наречелного владыки луцкого и
 острожкого Марка Жоравницкого 12, 69, 70, 155
 Олизаровский Ян 155
 Олитский Маргин, служебник Ивана Ялковича Борзобагаго Красенског 277
 Олюхна Василевна, земалка гсдрская, жона Ялка Малкевича (див. Малкевич Ялкова
 Олюхна Василевна)
 Омелко (Омелца збито), члвк ясениницкий Яска Матѳевича Ясениницкого 27
 Омелкович Маско, воилицкий подданныи Гарасима Дахновича 242
 Омелян, зать оздоовского тивона ѳедца Максимовича, подданног Ивана Матѳевича
 Еловича Букоемског 367
 Омелянец, мстишинский подданныи (чоловѣк) кѣза Александра ѳедоровича Чорьторииског
 244
 Опацкович Гриц, головбский подданныи Михаила Козинского 322
 Опацкович Кузма, головбский подданныи Михаила Козинского 322
 Оникии (Оникиец поведил), члвк ясениницкий Яска Матѳевича Ясениницкого 27
 Оникии Пугач, виж, служебник подстаростег луцкого Бориса Сова 335
 Онисимович Лука из Седник, сторона 2
 Ониско, слуга осельни монастыра дерманског села Белашовског 267
 Ониско, служебник Богдана Ивановича Дроздеиског 119, 178
 Ониско, сын Лучки, боярина Богдана Ивановича Дроздеиского 112
 Оношко, паробок дворный Ялка Дроздеиского 178
 Оношко з Быгня, человек Микиты Сербина 332
 Опанас, исачковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Ореховский Ян, подкоморий хелмьский 141
 Оранский Павел, дворенин гсдрский 271, 305
 Оришевский Ян (див. Орышовский Ян)
 Орышовский Ян (див. Орышовский Ян)
 Орловский Ян, мещанин торчинский, брат Станислава 211
 Орышовский Станислав, мещанин торчинский 211
 Орышовский Ян, дорогостаиский вранник, служебник пѣи Николая Кухмистровича
 Дорогостаиског 12, 108; ивалчицкий вранникъ кѣза Януша Александровича Порыцког
 264
 Осмолский Собестиян 86
 Освелцкий Яцко Жаба, служебник Кгабриела Тарла 358
 Осталкович Иван (див. Гулялицкий Иван Осталкович)
 Остап, вранник пѣи ѳралцышка ѳалчевского (ѳаличовского) 32
 Остапко коваль, подданныи Николая Кухмистровича Дорогостаиского 109
 Остап, исачковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Остапъ, боярини кнѣни Илиное Острожкое з ыменя Сатыева, сторона 285
 Остапко з сыном отамановым, новгородчицкий подданныи Михаила Павловича 350
 Остикова Миколаева Юревича Гална Романовна Любелкая, княжна, старостиния
 резотыская и люцельская державчиная креськая (пѣи Остикова княжна Любелкая,
 пѣи Миколаева Юревича Остикова) 60, 61, 62
 Остриельский Матас Зѣлкович (Острыельский Матас Зѣлкович)

Острожецкий Федор Петрович, кнѣзь 376
 Острожская Илная Биата с Костельца, кнѣга, вдова кнѣза Или Острожского 27, 104, 115, 161, 240, 252, 269, 270, 272, 285, 294, 331, 349, 359
 Острожский Костентин (Василей) Костентинович, кнѣзь, воевода киевский, маршалок Вольинское земли, староста Володымерский 10, 14, 24, 44, 45, 79, 97, 102, 104, 116, 121, 126, 149, 151, 156, 157, 184, 203, 269, 270, 273, 275, 279, 285
 Острыевский Матяс Зѣлкович, земенин гсдрский 73, 112, 134
 Охлоповский Дахно Александрович, земенин гсдрский 38, 283, 351
 Охлоповский Яким Александрович, земенин гсдрский 3, 283, 351, 370
 Охрем попович, купеческий подданыи володимерского владыки Иосифа 112
 Охрем, отаман исачковский 379
 Охремѣц, пасынок Федца Половижи, подданного попа цркви луцкое орманское светог Стефана Варгика 130
 Ошкович Иван, подданныи жидичинского монастыря 65
 Ощовская Михновая, жона Михна (Михаила) Ощовского, Катерина Якововна Колыговского 227, 380
 Ощовский Василей Михайлович, земенин гсдрский 380
 Ощовский Михайло (Михно) Иванович, земенин гсдрский 22, 44, 63, 227, 276, 305, 351

П

Павло мельник, баевский члѣк, подданыи Василя Гулевича 190, 292
 Павло, отаман Прокола Матѣевича Угриновского 38
 Павло, виж, служебник подстаростел Бориса Совы 83
 Павло, скоречский врдник Миколая Харлинского 207
 Павло, служебник Дахновои Жабокрицкои 125
 Павло, служебник кнѣза Ярослава Федоровича Сонжгущковича 75
 Павлови ч Василей, земенин гсдрский 92
 Павлови ч Ждац, боярин гсдрский красноселский, виж з ураду замку Луцкого (виж врадovskyи) 51, 133, 137, 222, 226, 244,
 Павлови ч Михно, боярин гсдрский красноселский, виж з ураду замку Луцкого (виж врадovskyи) 3, 25, 110, 111, 165, 188, 196, 246
 Павлови ч Степан, боарин гсдрский красноселский, виж з ураду замку Луцкого (виж врадovskyи) 205
 Павлови ч Михайло, земенин гсдрский, жона его Марухна 350
 Павловичовая Ивановая Опралка Федорова Сербиновна (за першим шлюбом - Василевая Жабокрицкая), невѣстка Жабокрицкои Яцковой Зеновии Мордвиновны 25, 181
 Палко, головбский подданыи Михаила Козинского (див. Мацкови ч Палко)
 Панас, подданыи панов Болобанов 252
 Палко, зборшовский подданыи панов Борзобагатых 361
 Панкович Ярмола, хорохоринский подданыи Микити Федоровича Сербина 1
 Паны Рада 354
 Пархом, бискупицкий подданыи 317
 Пархомович Василей, служебник кнѣза Костентина Костентиновича Острожского etc. 208 (= Василей Немецкий)
 Пацевич Богданец, головбский подданыи Михаила Козинского 322

Пацик, хоровский боярин Загоровских 176
 Пацикъ, чаруковский подданныи Ивана Яцковича Борзобагатого Красенского 265
 Пацкович Ѳедор, боярин Василевоє Михаилловича Семашковоє 268
 Пацук (быдло Пацуково), загаєдкий подданныи Пєтра Загоровского 176
 Пацок, паробок дворныи Яцка Дрозєнського 178
 Пашкович Павло, служебник Пєтра Богдановича Загоровског 147
 Пєлжовая Яновая N.¹, бабка Миколаевои Харлиискои Галны кїжны Любецкои, небожчица 313
 Перевѣский Роман Иванович 13
 Перевѣский Гурин 234
перегоновские подданные Михаила Лабунского 379
 Перекалские Зброховича (див. Семєн, Дахно, Лєжо Михаилловичи)
 Перекалский Дахно Михаиллович Зброховича, земенин гдѣрский 102, 120, 127, 148, 162, 187, 335
 Перекалский Лєжо Михаиллович Зброховича, земенин гдѣрский 120, 127
 Перекалский Семєн Михаиллович Зброховича, земенин гдѣрский 102, 120, 127, 148, 162
 Перекладовский Богдан Андрѣевич, земенин гдѣрский 169, 306, 364
 Перекладовский Иван [Андрѣевич], земенин гдѣрский 169
 Перекладовский Насон [Андрѣевич], брат Богдана и Ивана, небожчик 169
 Перекладовский N.² /Богдан або Иван/, сторона 97
 переколский цар (до цара переколского, до ѱрды) /хан Перекопської орди/ 33
 Перєц, жид, шаѳар господарского мытника Єска Шломича 261
 Перич Сєнко (Сєнца), понєбылский члѣк Григоря Чаплича 158
 Петєрбломовна Марухна, жона Станислава Езєрского 128
 Петєрблумы 128
 Петорблумы (див. Петєрблумы)
 Петрь, врадник теремєнский, служебник наречєлног вїдки Марка Жораяицьког 208
 Петрь, туличєвский врадник Пєтра Козинског (врадника своего туличєвского Пєтра) 290
 Петрь кравєд, зборошовский подданныи панов Борзобагатых 361
 Петрь, княз, каплан костєла замку Луцкого 215
 Петрь, шаѳар пїна Миколая Дубровского 60
 Пєтрок, члѣк ѱтчизныи заборолский 51
 Петрович Ѡлексєи, волиицкий боярин Гарасима Дахновича 242
 Пєтринич Саяка 296
 Петрович Дмитро з Бытна, подданныи Михаила Сєрбина, сторона 112
 Петрович Саяка зо Мстишина, подданныи кїззє Александра Чортгорьского, сторона 142
 Пєтровский Станислав, шляхта 86
 Пєтрок, ѱтчизныи члѣк Ѡлєхновои Козинскои 51
 Пєтрок, служебник киевского городничого Александра Дмитровича 46
 Пєтрушка, белостодкий дво[рник] 382
 Пикулик Миско, служебник березолулского врадника Ивана Воыльда 67

¹ Місце залишено для вписання імені і закрєслєно.

² Ім'я пропушено, але місце для вписання імені залишено.

Пиледжий Мирута (Мирюта), швец мѣста Луцкого 170
 Пилип с Ковля, боярин повѣту Ковельского 234
 Пилип, бискупиджий подданныи 317
 Пилипец, ратновский подданныи Ѳедоры Яновой Загоровской 328
 Пилипович Степко, бискупиджий подданныи 317
 Пинчук Степан, влад мѣста Луцкого 153
 Пирог Маргилец, хорохоринский подданныи Микити Ѳедоровича Сербина 1
 Пискоровский Андреи, служебник Василя Рогозельского 295
 Плескач Иван, мещанин острожский 267
 Плюта Хома (в Хома Плуты), бискупиджий подданныи 317
 Плюта (Плоти – коня Куллубая и сукно люньское), служебник Василя Семашка 291
 Подгаецка Настаса Матфеевая, земанка гсдрьская, тетка Гаврила Ивашковича а Семена Костица Подгаецких 355
 Подгаецкие, земане гсдрьские 355
 Подгаецкий Гаврило Ивашкович, земанин гсдрьский 355
 Подгаецкий Семён Костица, земанин гсдрьский 355
 Подлянский Венцеслав 305
 Подоский Томас (Томаш), служебник (наместник) городничого и подстаростего володимѣрского Михаила Тихновича Козинского 266, 317, 358
 Поляков Василей Иванович, купец князя великого московского 91
 Половижа Ѳедец, подданныи попа цркви луцкое орманское светог Стеѳана Вартика 130
 Положа, мещанка мѣста Луцкого 219
положские бояре Миколая Юревича Радивиля, воеводы троцкого 204, 328
положский подданныи (отчичи положскийи) Миколая Юревича Радивиля, воеводы троцкого 204
 Гарасим, отчич положскийи 204
 Гринец, отчич положскийи 204
 Гринец Владычка, отчич положскийи 204
 Грицко, отчич положскийи 204
 Гулко (Гулка збито), отчич положскийи 204
 Гуцина (Гущину збито) 204
 Жук, отчич положскийи 204
 Карпец, отчич положскийи 204
 Киселевич, отчич положскийи 204
 Конаш, отчич положскийи 204
 Курило, отчич положскийи 204
 Малашина (Малашину збито), отчич положскийи 204
 Малко, отчич положскийи 204
 Матѳеи, отчич положскийи 204
 Михно, отчич положскийи 204
 Назарец (Назарца збито), отчич положскийи 204
 Палко, отчич положскийи 204
 Пасюк, отчич положскийи 204
 Сава, отчич положскийи 204
 Савка, слосар, отчич положскийи 204

- Селко, ѿтчич полоцкский 204
 Сенко, слосар полоцкский 204
 Сачко, ѿтчич полоцкский 204
 Тишко, ѿтчич полоцкский 204
 Савостанец, ѿтчич полоцкский 204
 Степанец, ѿтчич полоцкский 204
 Стелко, ѿтчич полоцкский 204
 Хведец, ѿтчич полоцкский 204
 Хомица, ѿтчич полоцкский 204
 Федец, ѿтчич полоцкский 204
 Ярмолец, ѿтчич полоцкский 204
 Ярошина, ѿтчич полоцкский 204
 Полоцкий Михаилу Мартинович, виж з ураду замку Луцкого, служебник подстаростег
 лужкого Бориса Совы 142, 148
 Полубельский Андреи Иванович, кнѣзь, подстаростии бывшии лужкии 44
 Полуян Занец, чоловѣк Прокопа Матѣевича Угриновского 38
понебыльскый люди Григоря Чаплича – /4 особи/ 158
 Попелнух Ин (Попелнуха Ина), члѣвк блудовский 166
 Попелнух Стась, помочник Томаса Подоского 266
 Попович Оуелшко, заборолский служебник Ивана Яцковича Борзобогатог Красенког 336
 Попович Стелко, чоловек жуковецкий 260
 Попович Яцко, боярин повѣту Ковельского 234
 Порванецкая Оудогя Тихновая, теща Ивана Богдановича Ставелького 114
 Порванецкая Татьяна Тихновна, жона Ивана Богдановича Ставелького 114
 Порванецкий Михно Немирич 351
 Порыцкий Александр Федорович, кнѣзь, еднач з руки Василя Лабунского 31
 Порыцкий Михаилу, кнѣзь 105
 Порыцкий Януш, кнѣзь 277
 Постник (Посник) Н., мосорьский врядник Василя Борзобогатого Красенского 144; [слуга
 воита лужкого] 204
 Посаговецкая Оуленка Томковна, землякка гсѣрская, жона Александра Дмитровича 46,
 106, 132
 Посаговецкая Семеновая Маря Томковна, землякка гсѣрская, мати Гурина Масковича
 Хомека 46, 74, 81, 106, 132 (Семеноваа Посаговецкая)
 Посник, мосорьский врядник Василя Борзобогатого (див. Постник) 144
 Посолешко Григорей (Гришко) Василевич, бурмистр (радца) места Луцкого 21, 97, 307, 333
 Посаговецкая Семеноваа Маря Томковна (див. Посаговецкая Семеновая Маря Томковна)
 Потѣевич Елецъ Григорей, дворенин гсѣрский (див. Елецъ Григорей) 144
 Прибыткович Маско (в Маса), шелвожский подданныи Ивана Шелвожского 188
 Привередовская Оудюхна Василевна, дочка Марии Яковны кнѣжны Крокотки Яловицкои
 148
 Привередовская Грицковая Любка Лелковна Баевская 18, 19, 82, 100, 280, 281
 Привередовская Ивановна Татьяна Григоревна Калусовская (див. Калусовская Ивановна
 Татьяна)

Привередовская *Маря Яковояна Василея*, дочка кнзя Якова Крокотки Яловицкого, жона *Василия Привередовского* 148
Привередовские 143, 224
Привередовский *Василей Григоревич*, земанин гсдрский повету *Луцког* 92, 110, 111, 143, 148, 224, 245, 280, 281, 299
Привередовский *Михаило Григоревич*, земанин гсдрский повету *Луцког* 143, 181, 224, 245, 280, 281, 299
Проколевич Семен, зать *Богуша Павловича Былцког* 364
Прокоп, члвк *ясениницкий Яска Матѳеевича Ясениницкого* 27
Прокопъ, княз (ксьондз) костела замку *луцкого палны Марии* 21
Проневич *Васко*, *бискупцкии подданныи* 317
Пронейц (Пролца), *баевский вадник Юхна Лидуховског* 193, 293
Просановский *Н.*, *служебник кнза Костентина*, воеводы киевского 279
Протас (Протасик), *голоубский подданныи Михаила Козинского* 322
Прусские (див. *Юшковици Прусские*) 244
Пугач *Юникии*, *виж*, *служебник подстаростего луцкого Бориса Сова* 183, 324, 332, 354
Пугачевич *Яцко*, *подданныи Марии Чапличовой Шпановской (Козьчаны)* 309
Пушчич (быдло *Пушчичово*), *загаецкии подданныи Петра Загоровского* 176
Пьяны *Хома*, *бискупцкии подданныи* 317

Р

Раевич *Иван*, *служебник Лейка Перекалског* 127
Рагоза *Остаеи*, *земенин гсдрский* 305, 350
Радивил *Миколаи Юевич*, воевода троцкий, гетман *навышшии Великог Кнзства Литовского*, староста *мозырский, державца лидский, белицкий и сомилыцкий* 3, 5, 6, 80, 87, 88, 108, 130, 204, 222, 273, 288, 304, 328, 337, 328, 366
Радивил *Миколаи*, воевода *вилецкий, маршалок земский, калцлер Великог Кнзства Литовского*, староста *берестейский и ковенский, державца борисовский и шовленский* 82, 100, 112, 155, 163, 176, 229, 238, 305, 353, 357
Радивонович *Иван*, *боярин пйей Марины Колалгаеяны Александровои Кгетовговои* 77
Радко (в Радца), *иса чковский подданныи Михаила Лабунского* 379
Радошицкий *Юрей Семенович*, *служебник Остаея Воловича, маршалка и писара его королевское млсти* 123
Радя (?) *Н.*,¹ *служебник кнза Александра Андреевича Салкьгушковича Кошерского* 237
Раина *Станислав*, *помочник Томаса Подоского* 266
Раиский *Матыс*, *служебник Федора Василевича Рудецког* 28, 29
Раиский *Янь*, *служебник Федора Василевича Рудецког* 28, 29
ратновские подданные (люди) *Федоры Боговитиовны Яновои Загоровской* 176, 328
Речинский *Тишко*, *михлинский вадник кнзя Василия Солтановича Сокольского* 6
Ржищовский *Василей*, *земенин гсдрский* 85
Ржищовский *Лев*, *земенин гсдрский* 85
Рогозельские, *земане гсдрские* 126, 181, 289

---

¹ Порожне місце (“віконце”), залишене писарем для вписання імені.

Рогозенский Василей Иванович, земенин гсдрский 110, 111, 126, 181, 289, 295, 352
 Рогозенский Данило, земенин гсдрский 41
 Рогозенский Дмитръ Иванович, земенин гсдрский 10, 110, 111, 181, 289, 295, 352
 Рогозенский Фалелѣи Иванович, земенин гсдрский 110, 111, 126, 181, 289, 295, 352
 Рогозињский Фалелѣи Иванович (див. Рогозенский Фалелѣи Иванович)
 Рогозињский Василей Иванович (див. Рогозенский Василей Иванович)
 Рогозињский Дмитръ Иванович (див. Рогозенский Дмитръ Иванович)
 Рокгалья Стеѣко з жоною и з детми, моковский подданые Миколая Дѣбровског, збеги 252
 Романец, тивон лысчицкии (костела Лудког) 154
 Росошка Иваѣец, ратновский подданыи ѳедоры Яновои Загоровскои 328
 Росточа ѳѳръс, боярин кнѣги Илиное Острожкое 240
 Роткович Михно, боарин гсдрский красносѣлский, виж врядовыи замку гсдрського Луцког 168
 Рубежевич Кроп, гудчебродский члѣк Богдана Ивановича Дрозденского 112
 Рубежевич Юшко, гудчебродский члѣк Богдана Ивановича Дрозденского 112
 Руделевский Каспор Лавринович, служебник Юря Радошињского 123
 Рудѣцкии ѳедор Василевич, земенин гсдрский 28, 29, 94, 199, 200, 323
 Рудѣцкии Андрѣи (Андрѣи) Василевич /у текстї помилково – Рудѣцкии/, земенин гсдрский 28, 29, 94, 181, 187, 348
 Рудѣцкии Антон Василевич, земенин гсдрский 28, 94
 Рудка Андрѣи, бискупцицкии подданыи 317
 Рудский Станислав, мосорский врадник Ивана Яцковича Борзобагатог 48, 144
 Ружинский Стеѳан ѳедорович, княз 133
 Русалкий Михаило, виж врядовый ѳт Петра Загоровског 277
 Русин Андрѣи (Андрѣи) Иванович, земенин гсдрский 110, 111, 182, 279, 291, 306, 373; дворенин гсдрский 360
 Русин Стась Яцкович (Яцькович), сын Яцка Русина 182, 315
 Русин ѳедор Иванович, земенин гсдрский 182, 292, 306; дворенин гсдрский 66, 70, 353
 Русин Яцко Иванович, земенин гсдрский 110, 111, 131, 182, 183, 190, 245, 250, 280, 281, 315, 316
 Русиновая Маря Яцкова (див. Лидуховская Маря) 280, 281
 Рыбинский Воитехъ, служебник кнѣги Ивановои Четвертељскои Мари Киселевны 286
 Рыбка Иваѣец, бискупцицкии подданыи 317
 Рыжко Ыванъ, дерманский подданыи 267
 Рымар Харко, бискупцицкии подданыи 317
 Рытѣвский Н.¹, хлопец, слуга Яна Зелевског, служебника Михаѣла Мышки Варковского 257
 Рѣбко (Рябко) Андрѣи (Андрѣец), букоемьский врадник Гридка Еловича 126

С

Саевский Яцко, служебник пѣа Борзобагатог 317
 Сабавињский Станислав, боярин повѣту Ковелжког 234

---

¹ «Віконце» у текстї для вписання імені.

Сава, гордоховский замковий ключник 69
Саварын (див. Северин, кїзь)
Сажка, брат Авришка и жоны дворника Мишка 9
Сажка, подданныи Юнка Гулалницког 67
Сажка, слуга осельни монастыра дерманског села Белашовског 267
Савостилан, жуковский мещанин пїее Богушовое 161
Савост(и)ян, слуга ѳедоры Боговитиновичи Яновои Загоровскои 328
Савич Иван 29
Садовский Андрѣи, служебник кнѣа старосты лужког 97
Садовский Ян Станиславович 97
Самьков сын, боярин колоделский, сторона 105
Салжгушковича Кошерский Александро Андрѣевич (див. Сожгушковича Кошерский Александро Андреевич)
Салжгушковича Роман ѳедорович, кнѣз (див. Сожгушковича Роман ѳедорович)
Сац, иса чковский подданныи Михаила Лабунског 379
Сачкович Иван, подданныи пїа Сербина з Бытна, сторона 322
Свидерский Каспор, лантвонг места Лужког 11
Свинуская Михайлова Михайловича ѳедора ѳедоровна княжна Чортгорыская 14, 47, 51, 83, 84, 107, 165, 166, 175, 229, 233, 238, 246, 331, 338, 339, 343, 345, 353
Свинуский Михаило, небожчик 10, 14, 83, 84, 107, 166, 175, 229, 233, 338, 353
Свиноскаа Михайловаа ѳедора, княжна Чортгорыская (див. Свинуская)
Свиноскаа Михайловаа ѳедора ѳедоровна княжна Чортгорыскаа (див. Свинуская)
Свиноская Михайлова Михайловича ѳедора ѳедоровна княжна Чортгорыскаа (див. Свинуская)
Свирский Юреи, кнѣз (ксьондз) 159
Свита N.¹, виж вядовый, служебник Петра Загоровског 278
Свищовская Маря Лвожня (див. кнїна Четвергєнская Андреевая (Андрѣева) Маря Лвожня Свищовская)
Северин (Саварын, Севарын, Северын, Севарин), кнѣз (ксьондз) прееор костела (кляштора) лужког паны Марыи 21, 23, 195, 306, 307, 310, 312
Севарин (див. Северин, кнѣз)
Севарын (див. Северин, кнѣз)
селецкие подданныи (люди селецкие) Петровое Семашковои, старостиной кремлицкои пїеи Зофїи Боговитиновичи 214
Селецкии Короваевич Андрѣян, земенин гсдрьский 302, 303
Селецкии Короваевич Остафеи, земенин гсдрьский 302, 303
Селецкии Богдан, земенин гсдрьский земли Вольцкое 199, 200
Селецкии Иван ѳедорович, земенин гсдрьский, владник пїа Харлинског 39, 351
Селецкии ѳедор, земенин гсдрьский земли Вольцкое 199, 200
Селивон, бискупичкии подданныи 317
Семен з Романова, боярин пана Кишин /Кишки?/, чоловѣк стороннии 375
Семен, игумен мелецкии 368

---

¹ Пропуск у текстї для вписання іменї, але порожне місце закреслене.

Семенович Иван, *врядник* кнѣзю Богуша Любеджого 43
 Семенич Степан, *чоловѣк* з Точивек (див. Степан, сын Семена Исаевича) 267
 Семашко Александър Богданович, *земенин гсдрський* 144
 Семашко Василеи Михайлович (Василѣи), *судя* повѣту Луцкого 19, 20, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 71, 72, 73, 80, 82, 85, 94, 95, 98, 99, 100, 102, 106, 107, 132, 197, 198, 203, 213, 291
 Семашко Иван Василевич, *земенин гсдрський, небожчик* 49, 72
 Семашко Петръ Михайлович, *староста креманецкий, небожчик* 31, 82, 100
 Семашко Ян Василевич, *земенин гсдрський* 291
 Семашкова Василева Михайловича Олена Карповна, *земалка гсдрская* 217, 218, 286, 291
 Семашкова Петрова Михайловича Зоѣя (Зоѣѣя) Боговитиновна, *старостиня креманецкая* 214, 247
 Семашковича (Семашковна) Ганна Василевна (див. Семашковича Рыкалская Ганна Василевна)
 Семашковича (Семашковна) Маря Василевна (див. Семашковича Рыкалская Маря Василевна)
 Семашковича (Семашковна) Рыкалская Галия Василевна, *жена* Ивана Олехновича Борзобагатовича Красенского 49, 72, 73, 124, 142, 150, 258
 Семашковича (Семашковна) Рыкалская Маря Василевна, *сестра* Ганны 49, 72, 73, 124, 142, 150, 258
 Сенец, *хорлопський поддальи* луцкого владыки Маржа Жоравницког 155
 Сенко (Сенца), *паробок дворьни* Семена Проколевича 364
 Сенко, *боярин* Григоря Ходжевича, *кашталана* троцкого, з ыменя его *мл* Кнѣгина (Кнегинина), *сторона* 285, 294
 Сенко *кравецъ, мещанин* луцкий 18
 Сенко, *служебник* Левжа Перекалског 121
 Сенчина, *паробок дворьни* Ялка Дрозденского 178
 Сенок, *зборошовский подданыи* панов Борзобагатых 361
 Сенота Грицко, *земенин гсдрський, еднач* з руки Василя Лабунского 31
 Сенота Иван Романович, *зять* Степана Олехновича Борзобагатог 189
 Сенота Лаховедкий Григорей, *земенин гсдрський* 301
 Сенютич Гаврило, *чоловѣк* з Точивеки 267
 Сенютич Хилец (Хилца), *чоловѣк* з Точивеки 267
 Сераѣинова Олговецка (див. Олговецка Сераѣинова)
 Сербин Микита Ѳедорович, *хоружич* земли Вольское 56, 71, 106, 241, 291, 323
 Сербин Микола, *володажкий* *врядник* кнѣза Романа Сангушка 368
 Сербин Степан, *земанин гсдрский* 212
 Сербинович Михайло Ѳедорович, *хоружии* земли Вольское 1, 20
 Сербиновна Опражка (див. Павловичова Иванова Опражка Ѳедоровна Сербиновна)
 Сербиновна Опрагна = Опражка/Опражка (див. Павловичова Иванова Опражка Ѳедоровна Сербиновна)
 Серкович Ѳедец, *головбский подданныи* Михаила Козинского 322
 Сестрен Гришко, *церковный боярин* з села Точивеки 267
 Сивицкий Миколай, *служебник* Ѳедора Василевича Рудецког 29
 Сивицкий Ян, *служебник* Ѳедора Василевича Рудецког 28

Сидкович Иван (помилково - див. Сидоржович Иван)
 Сидкович Куэма (помилково - див. Сидоржович Куэма)
 Сидор, бискупичкии подданныи 317
 Сидоржович Иван, четвергелскии боярин кїза Матѣла Василевича Четвергелского 168
 Сидоржович Куэма (Куэмица), четвергелскии боярин кїза Матѣла Василевича Четвергелского 168
 Сикорскии Андреи, бискупичкии владник Ивана Борзобогатовича Краселского, целника гсдрьского 317
 Симон, зборшовскии подданныи панов Борзобогатых 361
 Симшич Яджо (див. Шимьсич Яджо)
 Склескии Иванъ Шимжович, земанин гсдрскии 3, 44, 80, 82, 85, 283, 351, 370; дворенин его кролежской млсти, ѡвжачии 53
 Скрека Ян, селетръник, слуга его кролежское млсти 321
 Скрипка Яджо з жоною, з детми, моковскии подданые Миколая Дѡбровског, збегии 252
 Слас Носкович Воитех, служебник Дмитра Рогозинског 352
 Слава Станислав, радошиинскии владник Романа Гулевича 332
 Славилскии Жиктмонт, муж Ѡксиии Ивановны Боговитиновича 87, 88
 Служкии Григорей, писар владыки лудкого Марка Жоравничкого 219
 Смолка Лазор (Лазора, Лазора), полановскии бояринъ кїза Александра Ѳедоровича Чортгорыского 244, 251, 296
 Смыковскии Андреи 229
 Смыковскии Михаило, владник жидичинского архимандрыта 155
 Сова Борис Иванович, подстаростии лудкии, 2-48, 50-297, 299-383
 Созонович Пилип, бодрин гсдрскии красноселскии, виж врьдовыи замку гсдрского Лудкого 109, 167, 243, 347
 Созонович Сьргей, затурецкии владникъ Василя Гулевича 186
 Соколовскии Валентыи, служебник Станислава Вилгорског 324
 Соколовскии Вацлав, лысчинскии владник 154
 Соколовскии Ян, мелничкии владник Александра Богдановича Семашка 113
 Соколская Ѡлена Солгановая, кнїна и з сынми ее млсти кнїземъ Василемъ и кнїземъ Маржомъ Солгановичи Соколскими 3, 80
 Соколскии Ѡстаѡеи Василевич, кна з 14, 283, 305; подстаростии бывшии Лудкии 85
 Соколскии Болдан Солганович, кнїзь, небожчик (малжонка Гална Ванжовна Лагодовского) 78, 80
 Соколскии Василей Болданович, кна з 78
 Соколскии Василей Солганович, кнїзь 71, 73, 78, 283, 284
 Сокор Григорей, ровелскии владник кнїни Илиное Ѡстрожкое кнїни Беаты с Костельца 257, 272, 349, 359
 Сокор Томко, брат Григорей Сокора 349
 Сокоровая Григоревая Гална Юревна Воронила, сестра Вороны Андрѣя Юревича 359
 Солнцов Кнажскии Григорей (Григора Солнцева Кнажского), приател з руки Дахна Ѡхлоповског 351
 Соломон Абдулис, посланец гсдрскии 33
 Солган Ѳедор (див. Солганович Ѳедор)
 Солгановая Соколская Ѡлена, кнїна (див. Соколская Ѡлена Солгановая)

Солтанович *Ѳедор*, дворенин *гсѣрскии* 110, 111, 126, 259
 Солтанович *Соколскии Василь*, кѣзь 3, 6, 213
 Солтанович *Соколскии Марко*, кѣзь 3, 5, 213
 Сожгушкович *Роман Ѳедорович*, княз, староста *житомирскии* 66, 96, 277, 365, 368
 Сожгушковича *Ярослав (Ярослав) Ѳедорович*, княз, старостич *володимѣрскии* 4, 75
 Сожгушковича *Александро Андрѣевич*, княз (див. *Сожгушкович Кошѣрскии Александро Андрѣевич*)
 Сожгушковича *Роман Ѳедорович (Сажгушковича Роман Ѳедорович)*, кнѣзь, староста *житомирскии* 66
 Сожгушковича *Кошѣрскии Александро Андрѣевич (Сажгушковича Кошѣрскии Александро Андрѣевич)*, княз, маршалок *гсѣрскии* 4, 5, 17, 44, 66, 68, 69, 70, 75, 96, 192, 226, 228, 232, 234, 237, 249, 253, 311, 319, 361
 Сожгушковича *Кошѣрскии Андреи (Андрѣи) Михайлович*, кнѣзь, староста *лужкии*, небожчик 68, 69, 178
 Сожгушковича *Кошѣрская Андрѣева Богдана Михайловна Мстиславская (Мѣстиславное)*, кнѣжна, старостина *лукая* 67, 68, 69, 70
 Соровѣевич *Курило з братом*, *любѣлжкѣ поддальни пѣа Харлинского* 62
 Соснижкѣи *Богдан*, земенин *гсѣрскии* 375
 Ставѣжкѣи *Иван Богданович*, земенин *гсѣрскии повѣту Володимѣрского* 114
 Станислав (Стась), вранник *дорогостаискии*, служебник *Миколая Кухмистровича Дорогостаиского* 108, 123
 Станислав *мерчыи* (див. *Ѳащовскии Станислав*)
 Станислав, *берестскии вранник старосты креманѣцкого кѣза Миколаа Збаражого и малжожки его млсти кнѣни Галны Деспотояны* 241
 Станислав, *воит мѣста Ратѣлского* 365
 Станислав, *горѣховскии вранник кѣза Александра Кошѣрского* 69, 70
 Станислав, *кухар Михаила Мышки Варжовског* 149
 Станислав, *мужик з Мозыра* 257
 Станислав, *служебник Ивана Яцковича Борзобогатог* 328
 Станислав, *служебник пана Кухмистровича* 109
 Станислав, *служебник Юхна Богдановича Лидуховского* 193
 Станислав, *служебник Юхна Лидуховског* 293
 Стажкович *Илко*, *селѣжкѣи поддальни Петровое Семашковой* 214
 Стажкович *Санѣц*, брат *Илька*, *селѣжкѣи поддальни Петровое Семашковой* 214
 Стасевич *Андреи*, братанич *Грижка Еловича* (див. *Стасевич Елович Андреи*)
 Стасевич *Елович Андреи*, братанич *Семена Еловича* 118, 126, 262
 Стасель (Стаселя), *служебник Григорѣя Ело Букоемского* 242
 Стась (див. *Станислав*, *вранник дорогостаискии*)
 Стась, *служебника Степана Сербина* 212
 Стебель *Иван*, *бискупѣжкѣи поддальни* 317
 Стеблевич *Яцко*, *слуга дворныи бискупѣжкѣи* 317
 Степан, *вербаѣжскии вранник маршалка гсѣрског пѣа Кирдѣева* 296
 Степан, *вранник ставѣжкѣи*, служебник *кнѣни Илное Ѳстрожское кнѣни Бѣаты с Костѣлда* 27
 Степан, *сын боярина Михайловои Свиноскои Свиноская Ивана Шлахты* 47

Степан, сын Семена Исаевича, чоловік з Точивек (див. Семелнич Степан) 267
 Степанец зь Смолѣгова 211
 Степанович Иев, старец, служебник жидичинского архимандрита 322
 Стецѣга, мелник пїєи Звѣровои с Клечан 154
 Стецко, сусед боярина Михайловои Свиноскои Ивана Шлахты 47
 Стецкович Иев, служебник оца архимандрыга жидичинского 2
 Стомич Велериян, служебник комисарский 2
 Стремелецкии Адамъ, земанин Коруны Полское повѣту Белзьского 277, 278
 Стремелецкии Станислав, братанич Адама, земанин Коруны Полское повѣту Белзьского 277, 278
 Служилский Станислав, киевский ротмистр 153
 Судожский Томко, служебник Олександра Богдановича Семашка 150
 Сужко, исажовский подданныи Михаила Лабунского 379
 Сума Васко, служебник Михаила Тихновича Козинского 137
 Суринова Маря Ивановая Турчиновича (див. Турчиновича Ивановая Маря Суринова)
 Сусло Хома, бискупичкии подданныи 317
 Сусолович ђедина, ратновский подданныи ђедоры Яновои Загоровскои 328

Т

Тавлуи, чоловік Остаѡя Рагозы 350
 Тарковский Ян, дорогостаиский владник Миколая Кухмистровича 344
 Тарло Кгабриель пан Радомский, охмистр королевое еє млсти, староста холмский и лобачевский, державца ковельский 358
 Тархалский Мартинъ, четвергелский владник кїза Матѡѡя Василевича Четвергелского 254
 Терешко, поездник замку Володимержского 176
 Терешкович ђедец, ратновский подданныи ђедоры Яновои Загоровскои 328
 Тилковиц Матѡєи, десятинский поданныи на дворище 246
 Тилковиц Малко, десятинский поданныи на дворище 246
 Тимоѡѡевич Иван, служебник Миколая Юревича Радивила, воеводы троцкого 204, 288
 Тириковиц Калиш, бискупичкии подданныи 317
 Тит, служебник Антоиа Яловицкого 274
 Тишина, тополский боярин Ивана Борзобагатога Красенского 258
 Тишич Гарасим, понебылский члїк Григоря Чаплича 158
 Тишкевича Зверовая Львовича Огреджа ђедоровна Посаговеджа, старостиная острьская 81
 Тишко, кочкаровский владник Михайловое Свиноское, сторона 308
 Тишко, паробок дворный Яцка Дрозденского 178
 Тишко, тольжыинский владник Михаила Сватковича Хрелницког, чоловік стороннии 226
 Тишко, топольский тивон Ивана Олехновича Борзобагатога 150
 Тишко з Романова, подданныи Миколаа Дорогостаиског, чоловік стороннии 375
 Тишковая жонка, подданныя Андрѡя Василевича Руделцкога 28
 Толстикович Касян, десятинский поданныи на дворище 246
 Толстыи Иван, курозовский тивон пани Ласкавои 357
 Томаш бондар, чоловік з Точивек 267
 Томаш коваль, чоловік з Точивек 267

Томко, луцкий барбѣр 330
Томко, служебник ѳедора Рудецкого 121
Томкович Иляш, дерманский подданныи 267
Торгун, ратновский подданныи паней Загоровское 337
точивецкие люди 267
Трыстѣнский Станислав (див. Трыстѣнский Станислав)
Трокконолич Еско (!), человек жуковецкий 260
Трохим, вадник Андрея Рудецкого 29
Трохимец, подданныи Дмитра ѳедоровича Новоселицког 138
Труш Гришко, служебник, виж з ураду замку Луцког ѳт кѣза Остаѳья Соколског
подстаростег бывшого луцкого 14 (див. Обазницкий)
Труш, полонский боарин троцкого воеводы 204
Трыстѣнский Станислав, рыкальский вадник Ивана Борзобагатог Красенског 142, 150, 258,
296
Трыстицкий Станислав (див. Трыстѣнский Станислав)
Туличовский Хацко, полонский вадник Ивана Яцковича Борзобагатог Красенског 328,
336, 337
Тунѣико Андреи, бискупичини подданныи 317
Турок Гришко (Гришка Турка), боярин Гаврила Яновича Загоровског 176
Турский Якуб, /шляхтич/ 86
Турчинович Грицына, ратновский подданныи ѳедоры Яновича Загоровскои 328
Турчинович Иван, земенин гсдрский, небожчик 203
Турчиновича Ивановая Маря Суринова (Ивановая Турчиновича Маря Суринова), земалка
гсдрская 203
Тушебицкий Василей Чижевич, земенин гсдрский 340, 341
Тушебицкий ѳурс Чижевич, земенин гсдрский (брат Василей) 340, 341

ѳ

ѳгриновский Прокоп Матѳѣевич (= Вгриновский Прокоп Матѳѣевич див. Угриновский
Прокоп Матѳѣевич)
ѳгриновский Януш Прокопович (= Вгриновский Януш Прокопович див. Угриновский Януш
Прокопович)
ѳгриновские люди, подданные Януша Прокоповича Угриновского – люди ѳгриновские з
роботами и их повинностями (реистрь) 287
Авдѣи, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Андреи с Пожичи, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Баран, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Волось бортникъ, ѳгородник ѳгриновский 287
Гришко, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Дедъ чоботарь, ѳгородник ѳгриновский 287
Демьянь, ѳгородник ѳгриновский 287
Дмиш, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Иванец (1), человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Иванец (2), человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287
Каленик, человек ѳгриновский на зуполной службѣ 287

Клишко (1), человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Клишко (2), человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Козель, *огородник вгриновский* 287
 Конаш, человек *вгриновский* на *зуполной* службе а *седит* на *теселстве* 287
 Лашко *Жулча*, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Мартинь, *огородник вгриновский* 287
 Матѳеец, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Матѳеець, *огородник вгриновский* 287
 Михъно, *огородник вгриновский* 287
 Мотруница, *огородник вгриновский* 287
 Назар, *боярин вгриновский* 287
 Павелъ, *огородник вгриновский* 287
 Панец, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Пашко Гира *воротныи*, *огородник вгриновский* 287
 Пилипецъ, *огородник вгриновский* 287
 Степанец, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Тимош, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Тишко, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Трушь, *огородник вгриновский* 287
 Хавустовая, /*піддана*/ *вгриновска* на *зуполной* службе 287
 Яшко, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Яшко, человек *вгриновский* на *зуполной* службе 287
 Угриновская Прокоповая *Юрина Болбасовна*, *земляка гсѣрская* 41
 Угриновский Прокоп *Матѳеевич*, *отец Януша*, *небожчик* 38, 41, 76
 Угриновский *Януш Прокопович*, *земанин гсѣрский* 38, 41, 64, 76, 205, 243, 225, 287, 298, 326, 327, 363, 374
 Угрыновский *Януш Прокопович* (див. *Угриновский Януш Прокопович* = *Вгриновский Януш Прокопович*)
 Устимец, *подданныи Любки Романовои Белостолцкои* 198

Ө

Өалелии, *служебник киевского городничог Александра Дмитриовича* 74
 Өаличевский *Өролицышек* (див. *Өалчевский Өролицышко*)
 Өаличовскаа *Гална* (див. *Өалчевскаа*)
 Өаличовский *Юрии*, *кнѣзь (ксѣндз)*, *бискупъ луцкии* и *берестежский* 30, 122
 Өалчевскаа *Гална пѣи* [*Крыцкаа*], *старостинаа ковельская* 31, 32
 Өалчевский *Өролицышек* (*Өролицышко*, *Өралицышок*, *Өролицко*) 133, 137, 177, 188, 212, 248, 260, 318, 351, 356
 Өалчевьский *Өролицышко* (див. *Өалчевский Өролицышко*)
 Өалчовский *Өралицышек* (див. *Өалчевский Өролицышек*)
 Өащовский *Станислав*, *присажный мѣрчыи*, *шляхтич* 351
 Өедец (быдло *Өедцово*), *загадкий подданныи Петра Загоровского* 176
 Өедец, *боярин Мари Семеновои Посеговедцкои* 46
 Өедец, *сын Левка Яковича*, *боярина гулялицкого* 268
 Өедец, *члѣвк ясениницкии Яска Матѳеевича Ясениницкого* 27

Өедец, чоловік боковецкий 30
 Өедець, подданны Юлка Гулалицкого 67
 Өедец, ясеницкий подданны Яска Матѣевича Ясеницкого 27
 Өедечко, служебник Василя Семашка 291
 Өедко, дерманский подданны 267
 Өедко мельник, подданны княжеский, члѣк ѡтчиzny кнѣз Костентина Костентиновича
 Өстрозского etc. 55
 Өедкович Өлизар, чоловік з Точивек 267
 Өедор, боярин Өгриновский 287
 Өедор, служебник Ивана Өлехновича Борзобогатого Красенского 124
 Өедор, боярин гсдрский гулалицкий 264
 Өедор, боярин Петра Загородского, сторона 226
 Өедор, дедкий 94
 Өедор, игумен дерманский 267
 Өедор, мытник креманецкий 247
 Өедор, служебник Ивана Өлехновича Борзобогатого 124
 Өедор, служебник Ивана Яцковича Борзобогатог Красенског 336
 Өедор, служебник пѣа Загородского 308
 Өедора, панна, дочка Ивана (Гулевича?) и онука Ивана Борзобогатог Красенског, ключника
 луцког, цѣльника гсдрског земли Вольшньское 277
 Өедорец, новгородничкий подданны Михаила Павловича 350
 Өедорко N., [слуга воита луцкого] 204
 Өедоровичь Аврамъ, шульжинский владник кнѣги Иллиноѣ Костелтиновича Өстрозское
 кнѣги Беаты с Костелца 184, 185
 Өедорович Макар, служебник жидичинского архимандрита Ионы 306, 307
 Өедорович Микита (див. Сербин Микита) 56
 Өедорович Семен, виж вядовый, служебник подстаростег Бориса Сова 28, 344
 Өедорович Өедор, земенин гсдрский 133
 Өедчи ч Өмелко, боярин Мари Козѣчалки Петровои Чаплича Шпановскои 309
 Өилилко, дорогостайский владник Петра Николаевича Кухмистровича Дорогостайского 97

Х

Хажимович Аврам, жид места Луцкого 348
 Хажо, жид места Луцкого 297
 Халецкии, служебник Василя Семашка 291
 Халчинский Андрейко, виж вядовый, служебник подстаростег луцкого Бориса Сова 23
 Хамко Аврам, жид места Луцкого 206
 Хамко /возможно, Аврам, 206/, жид места Луцкого 291
 Харлинская Николаева Гална Богдановна кнѣжна Любелкая 165, 313
 Харлинский Николаи 37, 39, 44, 61, 62, 165, 166, 207
 Харлинский Михаило (помилково, див. Харлинский Николаи) 165
 Хвалчевский Юреи, княз, бискупъ луцкий и берестейский (див. Өаличовский)
 Хведя, жона господара домового Васка, который гребельного ѡт жида пилловал 104
 Хилец (Хилца боярина), зверовский боярин Яроѡея Гостского 375
 Хилко, гяглая/ служба в Борисковичох 372

Хмара Өедор (див. Хмара Миловский Өедор Григоревич)
 Хмара Миловский (Миловский) Өедор Григоревич, земенин гсдрьский 122, 291, 306, 320, 378
 Хмара Миловский Андреи Григоревич, земенин гсдрьский 43
 Хмарина Миловская Өедоровая Марина Александровна кйжна Буремская 320
 Хмель Станислав, служебник кйза Ярослава Өедоровича Соижгушжовича 75
 Хоболтовская Богдановая Костюшжовича Өлена Киселевна, земалжа гсдрьская (Өлена Богдановая Костюшжовича, Өлена Костюшжовичовая) 197
 Хоболтовский Богдан Костюшжович, земенин гсдрьский 245
 Хоболтовский Петрь Костюшжович, земенин гсдрьский, зат панов Дрозденских 342
 Ходичич Романец, копылский подданныи кйни Марины Киселевны Четвергенской 15
 Ходжевич Григорей Александрович, кашталан тролжий 101, 114, 116, 269, 270
 Ходжович Григорей Александрович, пан тролжий, держаяла кормаловский (див. Ходжевич Григорей Александрович, кашталан тролжий)
 Ходор, курозвожский подданныи пани Ласкавои 357
 Ходорович Дмитро, курозвожский подданныи пани Ласкавои 357
 Хоелский Томаш, княз, поддяканин костела замку Луцкого (поддяканин луджий, подаканин костела великого замкового) 124, 142, 154, 206, 258, 318, 325, 330
 Холоневские, земане гсдрские 222
 Холоневский Василей Андреевич, земенин гсдрьский 152
 Холоневский Грицко, земенин гсдрьский 152
 Холоневский Иван Гаврилович, земенин гсдрьский 382
 Холоневский Маржо Гаврилович, земенин гсдрьский, служебник Миколая Юревича Радвила 87, 88, 222
 Холоневский Өлехно Гаврилович, земенин гсдрьский 222
 Холстовский Андреи, староста торьчинский 211
 Хомек (Хомак) Гурин Маскевич (Маскович/Максимович), земенин гсдрьский, сын Мари Семеновои Томковны Посаговеджои 46, 81, 106, 132
 Хомек Петрь Иванович (див. Хомек Смордовский Петрь Иванович)
 Хомек Тихно Иванович, земенин гсдрьский 36, 37, 230
 Хомек Смордовский Петрь Иванович, земенин гсдрьский 37, 181, 230, 280, 281,
 Хомякова Өвдотя, пална, дэвжа, дочка Петра Хомяка Смордовского 126
 Хомак Гурин, сын Семеновое Посаговеджое (див. Хомек Гурин) 81
 Хомак Н. (Маско?), первыши муж Мари Томковны Семеновои Посаговеджои, сын Гурина Масковича Хомяка 46
 Хома, зборшовский подданныи панов Борзобагатых 361
 Хома, подданныи Ялка Петровича Шибелског 138
 Хома, слуга Өселыи монастыра дермалског села Белашовског /або Точивеки/ 267
 Хома, служебник кйни Ивановои Четвергенской 159
 Хоминич Ивашко (Хомичич), атаман (өтаман) погорелецкии 269, 270, 294
 Грицинич Хомица, хорлопский подданныи луджого владыки Маржа Жоравницког 155
 Хомица, слуга Өедоры Боговитиновны Яновой Загоровской 328
 Хомич Симон, человек пана Киверецкого, сторона 2
 Хомичич Богдан, чоловік з Точивеки 267
 Хомичич Ивашко (Ивалко) (див. Хоминич Ивашко, атаман погорелецкии) 294

Хомичич Мартин, бискупиджий подданыи 317
Хомяк Гурин (див. Хомек Гурин Маскевич)
хорлопские подданыи (люди хорлопские) лужкого владыки Марка Жораяниджог 155
хорохоринские люди, подданыи Микити Ѳедоровича Сербина 1, 241
хоружич Микита Ѳедорович (див. Сербин Микита Ѳедорович)
Хребтович Иван (Хрыбтович), еднач з руки Богухвала Лабунского 31
Хрелнидкий Михаилло Сваткови ч 226, 291
Хрибтович Н. (= Хребтович Н.) 176
Хролун Семен, служебник Василя Романовича Белостодкого 35
Хрустицкий Ян 156

Ц

Цар перекопский 33
Цыбулский Баргош, служебник кйза Матѡѡя Василевича Четвертєнског 168

Ч

Чагадаевич Моисеи Мурин, земенин гсдрский 284
Чаплич Григорей Василевич, земенин гсдрский 158, 304
Чаплич Иван Петрови ч (див. Чаплич Шпановский Иван Петрови ч)
Чаплич Ѳедор Кадьянови ч, земенин гсдрский 359
Чаплич Шпановский Иван Петрови ч, земенин гсдрский 46, 71, 72, 305
Чаплича Шпановская Петрова Мария Козьчальна 309
Чалский Ян (Яско), виж врадѡ замку Лужкого, служебник подстаростег луцкого Бориса
Совы 194, 268; служебник писаря Василя Дешковского 212, 224, 366
Чапский Ян (див. Чалский Ян, Яско)
червиские подданые Миколая Юревича Радивиля etc. 204
Иванец, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Кузма, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Махно, старец червиский 204
Панко (Палца), мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Станец, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Тишко, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Хведец, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Юрко, мужик червиский, подданыи Миколая Юревича Радивиля 204
Черневский Ѳедор, врадник Михаила Ела Малинского 254
Чарныш, мещанин варшєвский 102
Черкас Макар, служебник, виж князя Костєнтина Костєнтиновича Ѳострозского etc. 121,
126
Черневская Гална (див. Жабокрыпкая Дахновая Гална Черневская)
Черница (быдло Чернищовое), загаедкий подданыи Петра Загоровского 176
черуковские подданые (олчичи) Миколая Юревича Радивиля (з ыменя его млсти Черукова
за держания Борзобогатого олчичов его млсти проч пошло) 204
Васко, черуковский подданыи 204
Гиржа Алдрѡи, черуковский подданыи (слуга) 204
Гринец, черуковский подданыи 204

- Грицко, черуковский подданныи 204
 Єлтухов сын, черуковский подданныи 204
 Иван, черуковский подданныи 204
 Ивашко, черуковский подданныи 204
 Игнагов сын, черуковский подданныи 204
 Иєв дѣак (в дѣака Иєвца), черуковский подданныи 204
 Каленик, черуковский подданныи 204
 Костюк, черуковский подданныи 204
 Куприян, черуковский подданныи 204
 Лашко, черуковский подданныи 204
 Лукян, черуковский подданныи 204
 Лучко /Лука/ (в Луцка), черуковский подданныи 204
 Масюк, черуковский подданныи 204
 Мартин, черуковский подданныи 204
 Матыско, черуковский подданныи 204
 Матѳѣи, черуковский подданныи 204
 Михно, черуковский подданныи 204
 Мишкова жона, черуковская подданная 204
 Павлюк, черуковский подданныи 204
 Петрок, черуковский подданныи 204
 Стецко, черуковский подданныи 204
 Тимош, черуковский подданныи 204
 Троц, черуковский подданныи 204
 Ѳедина, черуковский подданныи 204
 Хомич Гацко, черуковский подданныи 204
 Якуб, черуковский подданныи 204
 Ян грабар, черуковский подданныи 204
 Н., поп чаруковский, подданныи 204
 Четвергѣнскаа Ивановаа Марина Киселѣвна, кнїна, невестка кнїзя Матѳѣя Четвергѣнского
 8, 7, 15, 16, 217, 218
 Четвергѣнская Андрѣева (Андрѣева) Маря Львовна Свищовская, кнїна (кнїни Андреевое
 Четвергѣнское) 7, 8, дочки 98
 Четвергѣнская Ивановая Ѳедоровича Марина Киселѣвна, кнїна (кнїна Ивановая
 Четвергѣнская) 8, 15, 16, 17, 54, 93, 98, 159, 197, 254, 286
 Четвергѣнский Василей Андрѣевич, княз, мужебоица 15, 54, 98
 Четвергѣнский Иван, кнїзь, небожчик, малжонок Марины Киселѣвны 7, 98, 159
 Четвергѣнский Лев Андрѣевич, княз, мужебоица 98
 Четвергѣнский Матѳѣи (Матѳѣи) Василевич, кнїзь 16, 80, 82, 85, 93, 100, 129, 159, 168, 170,
 173, 213, 215, 291, 302, 306, 308, 369, 373
четвергѣнский бояре кнїза Матѳѣя Четвергѣнског (3 особи) 168
 Чешѣнко Иван Василевич, виж, служебник подстаростег луцкого Бориса Сова 115, 116
 Чибѣнский Петрь, виж ѿт кнїза Костѣнтина Костѣнтиновича Ѳстрожского etc. 14
 Чиж Ярмола, мещанин луцкии 367
 Чоботар Жданец, подданныи Андрѣя Василевича Рудѣлког 28
 Чорнодс Игнат, боярин Мари Томжовны Семеновои Посаговѣлкои 46

Чортгорыцкая Өедора Өедоровна, кнѣжна, вдова *Михаила Михайловича* Свиноскога (див. Свиноская *Михайлова Михайловича* Өедора Өедоровна кнѣжна Чортгорыцкая)
Чортгорыцкiй Александр Өедорович, кѣзь 26, 244, 296
Чортгорыцкiй Иван Өедорович, кѣзь 291, 320, 340, 341, 369
Чортгорыцкiй Александр Өедорович (див. Чортгорыцкiй Александр Өедорович)

Ш

Шашкови ч Коноскии Василеи Богданович, дворянин его кр млсти 359
Шахнов унук (з унуком Шахновым), *огавчицкии подданыи* Богдана Сосницког (див. Н., унук Шахнов) 194
Шахо (див. Шахнов унук) 194
Шелест Гринец, хорохоринскии подданыи Микити Өедоровича Сербина 1
шелвожские подданыи Ивана Шелвожского (людеи его пати члѣков) 188
Шелвожскии Иван, земенин гсдрскии 133, 188, 248
Шибелскии Яцко Петрович, пасынок Өедора Хмары 40, 138, 378
Шимко, *наимит* Матѣев, *вишнежскии* (=вишневецкии) *подданыи* Александра Богдановича Семашка 194
Шимко, *подданыи* Андрѣя Василевича Руделког 28
Шимко, *чоловѣк* имени Баевског 250
Шимкович Иван (див. *Склежскии* Иванъ Шимкович)
Шимкович *Склежскии* Иван (див. *Склежскии* Иванъ Шимкович)
Шимкович Ян, *маршалок* и *писар* гсдрскии, староста тыкотинскии 102, 347
Шимѣсич (Симшич) Яцко, *жид* места Луцког, *брандар* кѣзя К. К. Өстрожского в Крупах 104
Шитко Кондрат, хорохоринскии подданыи Микити Өедоровича Сербина 1
Шижка Петръ, *служебник* Григорѣя Ходковича, пѣа троцког 115, 116
Шлахта Иван, *боярин* Михайлови Свиноскои з сынами Степаном, Миѣем а Конаѣем 47
Шлома Левѣевич, *жид* места Луцког, *подданыи* Миколая Юевича Радивила, *воеводы* троцког 304
Хална, *матка* Шломы и Юхна Левѣевича, *жена* Левѣа 304
Левѣи, *жид* места Луцког, *отецъ* Шломы и Юхна (в дом отца нашего Левѣа) 304
Шломич Еско, *мытник* гсдрскии, *арандар* *корчомъ* и *солодовнеи* мѣста Луцког (арандар его кр млсти *корчом*, *броваров* и *солодовен* места Луцког) 261, 333
Шмарко (квит Шмарков), *жид*, *подданыи* кѣзя Романа Сангушковича 368
Шмоило, *жид* места Луцког, брат Мошка Гошвича 104, 374
Шмонко, *племеник* шаѣара Перца Лазаровича 333
Шостакович Степан зъ Старог Торчина, *мещанин* торчинскии 211
Шпраскии Левжо Солганович, *боярин* кѣзя Александра Өедоровича Чортгорыског 26
Штех, *члѣк* Дахна Жабокрыцког на зуполномъ дворищи 57
Шумскии [Боговитинович] Степан (Стеѣан), /пан/ 87, 88, 305

Щ

Щасныи (Сщастныи), *муравиккии* *врдник* Григорѣя Александровича Ходкевича, кашгалана троцког 101
Щастныи, *подданыи* Яцка Ивановича Русина 182

Шока Юско (в дом до Юска Шоки), мещанин места Луцкого 325
Щотка Иванец, бискупички подданыи 317

Ю

Юнко, боярин гсдрский гулалнишкии 264
Юрко (Юрько), боярин гсдрский красносельский, виж з вѣраду замку Луцкого 1, 69, 70, 87, 88, 121, 177, 186, 213, 214, 233, 234, 237, 251, 253, 260, 311, 317
Юрко, перемильский вѣрника кѣза Александра Андрѣевича Салжгушковича Кошерского 226, 249
Юрко, служебник Андрѣя Василевича Рудельского 28
Юрко, служебник Мари Томковны Семеновои Посаговецкой 46
Юско, жид места Луцкого, брат Аврама Яковича 136, 206
Юско, члѣвк Дахна Жабокрыцкого на зуполномъ дворищи 57
Юхно, брат Шломы Левѣевича 304
Юхно, брат небожчика Грицька Кгокглича 134
Юшко, подданыи Михаила Єла Малинского 324
Юшковичи Пруские, земаны его королевское млсти 244
Юшковская Настася, земанка гсдрская 251
Юшковские, земане гсдрские 251
Юшковский Василей Яцкович, земенин гсдрский 251
Юшковский Микита Яцкович, земенин гсдрский 251

Я

Яким, служебник ровенского вѣрника Григория Сокура 257
Якимец (Якимца), замостский вѣрник Яцка Ивановича Русина 182
Яковички Михаилю, земенин гсдрский, первыишии муж Ѡлены Киселевны 197
Якуб, паробок дворныи Яцка Дрозденского 178
Якуб Ѡрганиста, служебник кѣза Максима Вишневецкого, сторона 105
Якубович Петръ, виж 176
Яловицкая Н., кнѣга, жона кѣза Якова Яловицкого 92
Яловицкие Яковны, сестры 148
Яловицкии Крокотка Яков Василевич, кназ 92, 148, 280, 281, 304
Аловицкии Яков, кназ (див. Яловицкии Крокотка Яков Василевич)
Ян, величкии кухар его королевской млсти 201
Ян, вишневский (=вишневецкии) подданыи Александра Богдановича Семашка 194
Ян дѣяк, шляхтич, служебник Михна Ѡщовского 276
Ян, козинский вѣрник Ѡлексея Тихновича Козинского 47
Ян, сѣрнишкии вѣрник кнѣза Миколая Андрѣевича Збаражского, старосты креманецкого 30
Ян, служебник хорлуцкого вѣрника Григорѣя Ѡлизаровского 155
Яцко, паробок дворныи баевский, подданыи Яцка Русина 250, 315
Яцко, служебник Василея Гулевича 193, 293
Яцкович Левко, боярин гулалнишкии 268

Ялковский Н.¹, владник ковельский 234
 Янъко, служебник Микиты Сербина 323
 Яребинский Ян, сєрницкий владник кнѣза Миколая Андѣевича Збаражского, старосты
 креманельского и малжонки его млсти кнѣги Ганны Деспотовны 30
 Ярмола, /гяглая/ служба в Борисковичох 372
 Ярмошевич Юнко (див. Ярмошевич Янко)
 Ярмошевич Янко (Юнко) [Гулалницкий (?)], слуга кнѣза Богуша Дмитровича Любецкого 39
 Ярослав, княз (див. Солжгушкович Ярослав Федорович)
 Ярош, владник Семена Ивановича Козинского 99
ясениницкие люди, подданныи Яска Матѣевича Ясениницкого (9 осіб) 27
 Ясениницкий Яско Матѣевич, земенин гсдрский 27, 220, 276
 Ясеницкий Мартин, земенин гсдрский 158
 Ясеницкий Яско (див. Ясениницкий Яско Матѣевич)
 Ясенский Ленарт, владник голоубьский Михаила Тихновича Козинского 2
 Ясєвский Ян, виж з урадѣ замьку Луцкого, служебник Василя Дешковского 252, 257, 259,
 272
 Яско, вишневский (=вишневецкий) подданныи Александра Богдановича Семашка 194
 Яхно, отаман рачковский, подданныи кнѣза Костєнтина Костєнтиновича Острозкого etc.
 240
 Яцевич ђедец, зборшовский подданныи панов Борзобогатых 361
 Яцко, исачковский подданныи Михаила Лабунского 379
 Яцко, служебник пѣа Яворова 219
 Яцкович Гарасим, виж з ураду замку Луцкого, служебник подстаростег луцкого
 Бориса Совы 184, 185, 250, 326
 Яцкович Мицко, бурмистр места Луцкого 307
 Яцук, подданныи Любки Романовой Белостоцкой 198
 Яцутичи, служебники Василя Семашка 291
 Яцына, ратновский подданныи ђедоры Яновои Загоровской 328
 Яцинич Андѣрей, шляхтич, служебник Дмитра Долматовича 126
 Яшєвский Станиславъ, острозский владник кнѣги Илиное Костєнтиновича Острозское
 кнѣги Беаты с Костєлца 104, 115
 Яшковский Станислав (див. Яшєвский Станиславъ)

Н (особи, які згадуються в тексті без зазначення імені)

Н. гришковский владник Ивала Борзобогатого, ключника и воита луцкого 51
 Н.² служебник Ивана Калусовского 299
 Н.³ боярин пѣа Кирдєева 296
 Н.⁴ мещанин муравицкии 101
 Н. велицкий урадник пана Борзобогатог 324

¹ Порожне місце, залишене писарем для вписання імені.

² Пропуск місця у тексті для вписання імені.

³ Закреслений пропуск місця у тексті для вписання імені.

⁴ Ім'я нерозбірливо, не читається 3-4 літери.

- N. виж *владови* замку *Луцко*го 44
 N. виж *владу* *Луцко*го 46
 N. *воит буремский / владник буремский* 362
 N. *волошин-3* (*третег волошина на има ... не вем*) 113
 N.¹ *волошин-1, 2* (*двох волошинов на има*) 113
 N. *владник кїза Четвертєйско*го 168
 N. *Гецкова, жона хорохоринского подданного* *Микити Федоровича* *Сербина* *Гецка* 1
 N. *жона дворника* *Милка* 9
 N. *зять* *Савки* 9
 N. *кравец з имени* *пана Кгесинского* *Дублан* 29
 N. *несвѣцкии владник кнїни* *Кошерское, старостиной* *луцкой* 207
 N. *перегоновский* *отаман* *Михаила* *Лабунского* 379
 N. *подданыи кїза* *Миколая* *Збаражского* 113
 N. *поп бискупиджи* 317
 N. *свещелник дмитровский* *мѣста* *Луцко*го 219
 N. *служебник кнїзя* *Якова* *Яловицко*го 148
 N. *служебник пїа* *Козинского* 187
 N. *служебник пїа* *Хрелницко*го 366
 N. *староста* *ковельский* 234
 N. *чоловѣк пїа* *Загоровско*го, *збег* *Матфѣа* *Бѣлостоцко*го 334
 N. *боярин кнїни* *Илиное* *Острожко*е з *ымена* *Жорьнова*, *сторона* 269, 270
 N. *боярин* *Григоря* *Ходкевича*, *кашталана* *троцко*го з *ымена* *Кнїнина*, *сторона* 269, 270
 N.² *боярин кнїни* *Илиной* з *ымена* *Сатыева*, *сторона* 294
 N. *ковалев сын, хорохоринский* *подданыи* *Микити* *Федоровича* *Сербина* 1
 N. *колысчинский* *владник кїза* *Костентина* *Костентиновича* *Острожко*го, *воеводы* *киевского, маршалка* *земли* *Волынского, старосты* *володимѣрского* 184
 N. *писар* *коморы* *луцкой* *Ивана* *Яцковича* *Борзобогатог, целника* *гсѣрьского* 79
 N. *сєрницкии* *владник* *Михаила* *Федоровича* *Мышки* *Варковско*го 186
 N. *унук* *Шахнов* (з *уноком* *Шахновым*), *огавчицькии* [*подданыи*] *Богдана* *Сосницко*го 194
 N. *Ян, олчим* *Богдана* *Крижановца* *Жуковецко*го 260

---

¹ Пропуск місця у тексті для вписання імені.

² Закреслений пропуск у тексті для вписання імені.

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК¹

А

Аршичин, *именє* 344
Аршичинский гаи (8 Коблине) 103

Б

Баев, Баев, *именє*, двор/дворец, село (во *имелю* Баевском, до *именя* своего Баевского; на земле баевскую) 19, 82, 100, 130, 131, 139, 140, 143, 193, 190, 191, 196, 202, 224, 250, 263, 280, 281, 288, 292, 293, 299, 300, 315
Баболоки, *именє* 187
Батков, *именє* 377
Билевский торг (едучи з Билевског торгу) 161
Бискупичи, *именє*, двор (бискупичкин двор, до двора Бискупич; на *имелю* Бискупичкомь) 317; гребелка (гребла) пана Козинского *именя* бискупичкого 246
Белашов, *именє*, которое [...]жит к манастирь8 Дерманскому 115
Белзський повѣт Коруны Полское 273, 277, 278
Белый Сток (Бѣлый Сток), *именє* 89, 174, 335, 370, 381, 382
Берег, двор Березский, *именє* Петра Денисовича 135
Березное, *именє* Федора Острожецкого 376
Березолупы, *именє* (на *имелю* моем Зденежу и на Березолупех) 268, 291
Берестечко, двор, 50, 279, 373
Берестиянское именє воеводы виленског (граница земли пѣа воеводы виленског *именя* Берестиянского) 177
Берестск, двор (8 дворе Берестском; до двора Берестского; 8 Берестску) 241, 368
Бѣлев 309
Блудов, *именє*, двор, кгрунт *именя* Блудовског 166, 229, 233, 331, 345; с приселком Десагиною 339
Богдановское дворище *именя* Охлоповского 283, 351
Боголюбое, село 277
Боголюбы, двор *именя* церковного (Жидичинського манастиря) 160; в дворе Боголюбскомь 160, двор *именя* его млсти церковного Боголюбский;
Богущи, *именє* кѣзв Федора Острожецкого 376
Божов, *именє* 3, 5
Боков, *именє* костела Луцкого 30
Болоткояцы, *именє* Джусов 305
Боратин, приселок замка Теслугова 339
Борисковичи, *именє* 372
Борисковский двор 99
Борисковский став и млын 99
борисовецкие пола 225
Боровичи, *именє*, село 15, 54, 93, 98
Бородничдая гать 222

---

¹ Принципи укладання географічного покажчика наведені в дослідженні В.Поліщука на с. 46.

Бородчичи, имєнє 149, 222
Бруховичи, имєнє 137
Брыховичи (подданного королевского з Брыхович) 322
Бузский повет Коруны Полское (Коруны Полское повету Бузского) 314
Буг, река 104
Буглов, село, имєнє кнѣза Михаила Порыцкого 105
букоемские пола 259
Букоима, имєнє, двор (во имєнє его Букоюму; въ половицу Бокоюмы; ъ Бокоюме) 110, 111, 118, 121
Буремец 65
Буремль, имєнє кнѣза Буремского 77, 238, 362
Былецкий двор 364
Бытень, имєнє, село (з Бытна; под селомъ его Бытєнскимъ) 112, 322, 332

В

Вачулов Буглов, село, имєнє кнѣза Михаила Порыцкого 105
Варковичи, имєнє 149, 269, 270, 272; **варковские** люди (подданныи) 274, 275
Варковская дуброва 294
Васковцы, имєнє пѣна Шумского, село 87
Ватинское поле 290
Вгринов (Вгрынов) имєнє, двор (имєнє свое Вгриновское) 38, 41, 76, 85, 205; 298 (див. ще Угринов)
Вгриновский гай 363
Велавско, имєнє в повѣтє Овруцкомъ 41
Великий Гостинец, дорога, которая идет ѿт Садова берегомъ гая Линевского до Локач 188
Великое Кнѣзство (Кназство) Литовское (монета и личба) 71, 72; 5, 312, 320 (див. Литва)
Велицк, имєнє 324
Верещагиньци, имєнє кнѣза Михаила Порыцкого 105
Верблаев, имєнє (подданных з Верблаева) 296;
Верба, имєнє (до имени его мл пѣна Михаила Ела Малинского до Вербой) 254
Вечин, имєнє 122, 320
Вжытныи гай, врочыще села црковного Невжыль (на врочыщу Вжытного гаю, где гран в соснѣ положона) 322
Викгурская земля 265
Викгурская сеножат 265
Вилгор, имєнє (в пана Вилгорского были ъ Вилгори) 134
Вилно (Велна, ъ Вилне, до Вилни, з Вилни) 23, 44, 51, 59, 70, 91, 117, 187, 273, 277, 305, 320, 339; канцелерия господарская (канслерия его кр. млсти, канцлерєя) 342, 351, 365; скарб 277
Витониж, имєнє 354
Вишневец, земля имени (на кгрунтє пѣна Семашковом, на земли Вишневецкой); 194,
Вишневецкий ярмарок (ехал есми з Вишневица зъ ярмарку с крамом; на ярмарок до Вишневица) 348

вишне́вские люди =вишне́вскіе (**вишне́вские** люди во именах ихъ пану Василю Лабу́нскому Кольщичицы, Сахновцы, Скалилицы) 31
воини́цкие подданные 242
Воисеч (Воисѣч), имене (имене власности материстое нѣю Воисече; имене материстое Воисеч, со всех именей своих, тоест Воисѣчя) 122, 320
Воланский ставок 351
Володава 368
Володимер, мѣсто 231, 236, 266, 317, 358; **воит** володимерский 266; книги мѣстский 266; писар мѣстский 266
Володимерский замок, врьд 176, 245, 252, 266
Володимерский повет 19, 48, 114, 144, 190, 245, 266, 299, 300, 317, 351
Волын (по Волыни, з Волыни, Волына, тут на Волын) 3, 44, 86, 132, 370, 377
Волынская земля (до земли Волынской) 20, 24, 122, 199, 200, 373; **ѿт** всеи шляхты земли Волынское 20; **маршалство** земли Волынское 102
Воютин, имене 282
воютинский подданныи 207
Вселоб, двор именя в Ноягородскомъ повѣте 313
Вазовыи луг, вровиче именя Садовского 356

Г

Галичаны, имене, двор 232, 237
Гнидава 291
Голобы, имене, двор пана Михаила Тихновича Козинского 2, 322, 332
Голузеи, имене 98
голузенские люди 7
Горихов (ехали зъ Горихова до Перемила) 232, 237, 351; **Горухов**, замок (до Горухова; до Горѣхова; в замку своемъ горуховскомъ; замок горуховский) 66, 69;
Гориховская дорога, 351
Городище, имене нѣюв Белостоджих 31, 174, 225, 370, 381
Городок 130
Горухов (див. Горихов)
горуховские подданные 192
гостинець королевский (на гостищу королевскомъ, который идет с Красног ко Мстишину) 244
Гребенин, городище 31; граница 184
Гребеница, рѣчка, которая делит землю Кольщичскую, Чернатилскую и местскую 184
Грицово, имене 146, 369
грицовские люди 185
Грушвица, рѣчка 177
Грушовна, имене (во имело Грушовяне; в Грушовяни) 49, 71, 72, 73
Градныи Путь, вровиче 167
Губин, имене 53
губинские люди 64
Гугов, имене, двор Гуговский 319
Гудчи Брод, имене панов Дрозденских 112, 346
Гулалники 268

гула **ЛНИЦКІЕ** бояре гсдрскіе 264

Д

Демидов 377

Денешевичы, імене в повѣте Житомирскомъ 359

Дерман, село 267

Деръновое 23

Десатина, імене церковное, село 246

Десатина, приселок іменя Блудов 339; **Десятинская земля** панее Свинуское 246; **пета** іменя десатинского отколе се была **первей** граница почола 246

Десатинский гай боярина панее Свинуской Жукова 246

Дѣд, врочище 225

Добрывода, приселок замка Теслугов 339

Долзьск, двор 372

дорога, котораа идет с Красноги от Ставрова к Радомышлю 244

дорога **Зубеленская**, котораа идет с села Корчомъ до Зѣбелна (Зубилна) 231, 236

дорога, **гостинец Великий** 231, 236

дорога, котораа идет от Литогища до Величка 213

дорога, котораа идет от Селца к Подрезю, къ старому селу 213

дорога **Прасолская** 351

Дорогобуж, замок Дорогобужский 349

Дорогобужский манастыр (Дорогобужский) 187, 349

Дорогостаи, імене, двор, кгрунт 108, 109, 123, 344

Дроздни, імене, двор 136, 178, 179, 221, 342

дубенские подданыи 240

дубенский ярмарок 254

Дубляны, імене, двор пѣа Щастного Кгесинского 29, 164

Дубно, место, замок 45, 55, 116, 151, 285, 294; ярмарок 254

Дубовица, речка 48, 144

Дубчаны, двор 128

дѣнаевский подданыи гсдрский 216

Е

Ерославичи (див. **Ярославичи**)

Ж

Жабокрики, **Жабокрыки**, імене, двор 10, 25, 36, 107, 125, 175, 181, 339

Жаславль (Жеславль, в Жаславли) – Заслав 256, **Жеславская** мытная комора 256

Жесна з дворцом полеским, імене 95

Жидичин, **Жидичинский** манастыр 23, 65, 155, 306, 307

Жидичинский ярмарок 155, 170

Житомирский повѣт 359

Жировичи, імене 177

Жоравницкая граница 351

Жорьнов, імене 269, 270

Жуковедкая гребля 260

Жуковец, имєне Жуковєдкое (в Жуковиє ... дворец пана Фалчєвского збудовано) 156, 260

З

Заборовь, Заборол, Заборовльський двор (до имєня своего Заборовла) 11, 34, 51, 102, 273, 277

заборолский гаи 277

Заваликовец, став, который лежит там с той стороны реки Болвалца ку берегу имєня Сатановског 86

загаєдкие люди 176

Загоров, Загоровский двор 176

Залєсе, село во имєло кїза Кошерского 234

Залозцы (ездили до Залозєц) 247

Заполе, остров 201

зарєдкие люди 161

Затурцы, имєне, село 19, 186

затурєдкие люди 183, 315, 316

Зборошово, имєне, Зборошовский кгрунт 249, 361

Зборошовский кгрунт 249

звинадкий урадник кїза Романа его млсти Санжгущка 227

Звѣров, имєне 375

Зденєж, имєне, двор 291

Змеинец, имєне 14, 343, 353

змєиницкие подданные 343

змучские чергєжи 212

Золочов, имєне 279, 373

золочовские подданные 373

Зубилно (Зубєлно, Зѣбєлно), имєне Зубилєнское 119, 180, 231, 342, 354

И

иванский подданные (ыванские люди) 47, 149, 285

иванчицкие подданные 264

Иванчичы (во Ивалчичох) 4

Ивань, имєне его млсти кїза Костєнтиново 149

Игнатовское дворище, што Игнат держал 291

Извест, вродище 213

Инставец, став, который лежит там с той стороны реки Болвалца ку берегу имєня Сатановског 86

Исачков, имєне 379

Исков, двор имєня в Новгородскомъ повѣте 313

Иѡланы, Иѡлантская земля – Ливонія, служба, воина 239, 308, 312, 320

К

Калусов, имєне 299

Каменица, имєне Аптона Яловицкого 274

Каменицкий гостинєц 105

Камень, *имене* 66, 68
квасовская граница 351
Киев (Киев), замок, мѣсто 24, 203, 273, 277, 334
Киселин 252
клеванские мещане 27
Клевань 340, 341
Клечаны 154
Кнегинин, **Кнѣнин**, *имене* его млсти пѣа Григоря Ходкевича 270, 285, 294, 334, 335
Кнѣнин (**Кнегинин**), *имене* кнѣни Збаразскои 208
кнѣнинские подданные 162
Коблин, *имене*, двор 103, 109
Ковел (с Ковла, будучи в Ковли), замок 156, 358; врад замку Ковелског 178
Ковелская волость 234
Ковелский повет 58, 59 234
Козин 135, 187
козинские люди 47
Козлинич, *имене* 137
Коилно, *имене* 276
Кокоров, *имене* гсѣрское повѣту Креманецкого 216
Колжа, *имене* пѣа Ѡалчовского (*именя* Колжу) 137, 177, 301
Колмов, *имене* 60
колнатицкие люди 244
Колнатицкий гаи (за гаемъ Калънатицкимъ) 244, 244, 251
Колышчинцы, *имене*, земля Колышчинская 31, 184
Коптев, *имене* в Ѡвруцком повете 46
копыльские люди 15
Копыль 291
Коросниц, став, *которы* лежит там с *той* стороны реки Болванца ку берегу *именя* Сатановског 86
Корсов, *имене* 14, 338, 353
Коруна Полская (до Коруны) (див. Полска) 80, 86
Корчмы, село 231, 236
корчомские пола 231
Коршовець, *имене* 284, 297
Коръмановское дворище *именя* десатинского 246
Косков, *имене* (*от* *именя* кнѣни ее млсти Косковског) 185
косковские люди 185
Костановская Лоза 105
Котелевское поле земенина гсѣрского Василя Привередовского 92
Котчисще, *имене* в повѣте Ѡвруцкомъ (*именей* в повѣте Ѡвруцкомъ Котчисща и Велааско, *которы* *отец* его, небожник Вгриножкий) 41
Кочаровцы, двор Кочаровский, 343, 353
Кошево, селище 225; **пета** селища Кошева 225
кошевские подданные 248
Кошер, *имене*, замок, кгрунт *именя* Кошерского 4, 234
Красное, *имене* пѣов Ѡлехновичов Борзобогатых, двор 157, 189, 228, 244, 296, 383

Красное, църков Сватога Спаса на Красном 291
Креманец (в Креманци, до Креманца), место, замок 13, 31, 247, 323; мыто 247; мытная комора 256
Креманецкии замок, урад гсдрскии 31, 216, 247, 323
Креманецкии повет 13, 57, 216
Кривичи, имене, двор 220
Крошне, имене в повѣте Житомирскомъ 359
Крупец, приселок замка Теслугова 339
Крупа, имене (имене его млсти Крупуо) 104
Кузмин, двор 223
Купичов 112, 346
Куповатец, врочище имени Садовского 356
курзвонскии подданныи 357
Курзвоньы (в селѣ в Курзвонехъ; в Курзвонех) 357
Куты, имене 122
Кушнерова могила, кгрунт имени Кошерского 234

Л

Лаврово, имене, двор (двора паиског, з Лаврова) 150 167
Львов, место 204
Линевскии гай 188
Липов Снѣтъ, врочище (до Липова Снѣтя) 177
Лисе Поле, село (до села Лисега Пола, в Лисем Поли) 184
Литва (в Литвѣ, до Литвы) 123, 204, 291
Литва, имене Торчииское 356
Литогоща, Литогощъ, имене 159, 217, 218, 291
Локачи (до Локач) 188
Лотовжа 31, 185
Лотовск, имене 146
Луков, двор Петра Богдановича Загороеског (до Лукова, з Лукова) 54, 168
Лупоголовы, врочище села црковного Невжыль 322
Луцк, Луцко (в мѣсте Луцком; з мѣста Луцкого; место гсдрское Луцкое; в мѣсте гсдрском в Луцку; писан в Луцку) 3, 9, 15, 17, 18, 22, 44, 51, 58, 59, 65, 71, 72, 73, 79, 80, 85, 91, 92, 97, 102, 108, 122, 128, 144, 182, 183, 192, 199, 200, 205, 208, 210, 215, 219, 227, 245, 246, 256, 275, 276, 277, 282, 285, 298, 303, 304, 306, 307, 310, 312, 318, 320, 321, 330, 331, 333, 366, 367, 369, 374, 377, 380
 – врад мѣста Луцког (лаитвоитъ и радцы) 11, 21, 22, 91, 97, 153, 170, 307, 321, 325, 333;
 бурмистры места Луцкого 22, 307, 321, 333
 – гай липовыи (под Луцком ѓ гаю липовомъ) 285
 – господа плебана костела замкового кѣза Мацея (на мѣсто до аптыкаржи Бартошовои) 330
 – двор бискупа луцкого в замку Луцкомъ околномъ 124
 – двор в мѣсте Луцкомъ панов Лидуховскихъ 288, 300
 – двор панов Гневошевичов Яловичкихъ (в Луцку ѓ подворю панов Гневошевичов Яловичкихъ за Глушцем) 210
 – дом воитовскии 29, 58, 59, 102, 122, 144, 256, 310

- дом Иляша Богусевича Несвѣцког 298
- дом мещанина луцкого ђедка Блазниковича 318
- дом, который зостал по небожчикѣ кѣзи Балдари в мѣсте Луцком на кгрунтѣ костельном сватого Якуба збудованыи 318
- дом Олекшого 219
- домы корчюмные мѣста Луцкого, которые домы под присудомъ бискупимъ, проборщюжскимъ и плебалскимъ 261
- земля для селетры за Глушцемъ поблизу Стыра, по дворех предместских 321
- замосте мѣста Луцкого 182
- казнь мѣстская 219
- комора луцкая (див. мито) 256
- костел великийи замку Луцкого светои Троицы 21, 24, 30, 124, 142, 195, 325, 330
- костел сватого Якуба 318
- мыго луцкое 21, 157, 256
- на мѣсте в дому воитовском 256
- печать места Луцкого (под печало места Луцкого) 307
- подворе манастырское (Жидичинского манастыря), которое и тепер ест в месте Луцком на влицы Жидовской ѣ паркане в куте ѿт Стыра 306, 307
- влица Великая (кгда ишли зъ замку влицою Великою в рынок) 325
- влица Жыдовская (в мѣсте Луцком на влицы Жыдовскои в паркане ѿт Стыра к манастыру Жидичинскому) 306, 307
- влица Рыболовская за Глушцемъ 65
- влица Татарская (на акось влицы Татарскои; ѿ той влицы Татарскои в мѣсте Луцком вѣдомости жадное не маемо) 306, 307, 312
- влица третья Орманская 306, 307
- влица Троицкая, котораа идѣт к мосту Великому кривому 306
- влица четвертая – до Глушца 306, 307
- цѣрков столечная Стго Ивана Богослова 291
- шпитал луцкая 291
- ярмарок (ѿ ярмарце луцкомъ, ярмарок луцкийи волныйи ѿ светом Семени) 79, 275, 277, 285, 333
- Луцкий замок** (до замку гсѣрского Луцкого, в замку Луцкомъ, в детищцы 82) 31, 45, 49, 82, 83, 85, 86, 99, 106, 107, 108; 114, 122, 128, 129, 130, 132, 170, 172, 173, 175, 194, 202, 203, 206, 215, 223, 233, 252, 282, 284, 292, 298, 306, 310, 311, 315, 316, 339, 372, 373, 378
- Луцкий замковый врад** (враду Луцкого; з ураду замку гсѣрского Луцкого; до враду замкового; до врадѣ замьку Луцкого; пред врад замку луцкого; на врадѣ в замку гсѣрскомъ в Луцку; на врадѣ здешнем в замку Луцкомъ; перед врадом здешним в замку Луцком) 46, 57, 63, 69, 70, 79, 83-89, 91, 97, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 117-121, 123-128, 130, 132, 135, 137, 139, 142, 143, 144, 145, 148, 151, 157, 158, 159, 164, 165, 166, 173, 175, 176, 180, 185, 186, 187, 193, 197, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 209, 217, 223, 224, 227, 229, 230, 231, 234, 236, 237, 239, 241, 243, 244, 245, 250, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 270, 271, 275, 276, 277, 283, 285, 287, 289, 291, 294, 297, 299, 302, 305, 311, 317, 319, 322, 323, 324, 326, 328, 337, 338, 340, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 351, 353, 354, 355, 358, 361, 369, 371, 373; з мѣстца моего врадѣ старства Луцкого 49, 102

Лудкий повѣт (в повѣтѣ Лудкомъ; повет тутешнии Лудкии) 100, 299, 351, 373
Лучицы, имєнє костєльное 142
Любєдкая пуца 60, 61, 62
Любєдкие лєсы 61
Люблин 79, 269
Любомль 11
Любчє 60, 61, 264
Лахов, имєнє Джусов 305

М

Максимовец, став, котори лєжит там с той стороны реки Болвалда ку берегу имєня Сатановског 86
Малєв 117
Малая Мощєница, имєнє 116
Мажовцы, имєнє 184
Мачулици, врочыщє села прѣкояного Нєвжыль 322
Мєжныи Путь, врочыщє, гдє граница прибєгла блудовская имєня панєи Свинуское 246
Мєловая Гора, гаи имєня Охлоповского 351
Мєрвєц, имєнє 314
Микитинци, село 86
Микулин, имєнє 31
Миржов, имєнє 75, 96
Митковичи (Миткевичи), имєнє в повѣтѣ Полоцкомъ 359
Митковский остров 34
Митковский лѣсь 34
Митнов, лѣсь великии 48
Михлин, имєнє кнѣни Солтановое Соколское 3, 6, 41
Моквин, имєнє 187
Моковичи, имєнє 252
Мократичи, имєнє в повѣтѣ Житомирскомъ 359
Молодаво, имєнє 294
молодовские подданыє 275
Монєв лєс (лєс нашъ, прозываемыи Монєв) 67
Морозовская гребля 86
Мороч, имєнє 116
Мощєница, имєнє 116
Мстиславль 377
Мстишин, имєнє, двор 142, 244, 251, 296
Муравица 101
Мутишов, остров имєня Скорєчцког 165, 166
Мутишовская долина 165
Мшана, село 86

Н

Навоз, село 291
Нєвжиль, имєнє церковное, село (в том сєлѣ церковном Нєвжыли) 322

Немедкое, *имене* церкви столетное влѣчества Лудкого 30, 208
Немиринец, став, который лежит там с той стороны реки Болвалца ку берегу имени Сатановског 86
Несвѣцкая земля 207 (на землю несвѣцкую; поле несвѣцкое)
Несвѣч, *имене*, двор 171, 205, 243, 298, 326,
Новгородчичи, *имене* панов Джусов 305
Новосельки, *имене*, двор 14, 138, 338, 353, 377
Новоставский став имени костельного (о спущене ставу моего Новоставского) 195, 310
Новый Став, *имене* костельное 195

О

Обзир, двор Обзирский 353
Оборотов, врочище имени Охлоповского 351
Обыньж, *имене* пана Кирика Юлка 125
Овруцкий повет 46
Огавчичи, *имене* (набывши имена Огавчицкого) 375
Одрьжин, двор Одрьжинский под Пинском (тот двор Одрьжинский под Пинском межи реками и болоты топкими стоит, одно ж, деи, для переезду на час малыи тот двор поставлен) 353
озеро, як выливает от гостица Великог 231, 236
Оздов, *имене* 328, 337
Окорск, *имене* 356
Олковец, село 86
Омеленицкая гребля 277
Омелянов Дѣб, кгрунт имени Кошерского 234
Осовый Луг, врочище (от врочища Осовог Луга) 188
Острог 115, 189
острозские бояры 104
острозские купцы 256
острозские татары 104
Орда 33
Охлопов, *имене*, село, кгрунт землины 283, 351
Ошманы, *имене* 95
Ощов, *имене*, двор 22, 227, 276, 380

П

Пайковцы, *имене* князя Михаила Порыцкого 105
Пашов 38 (Писан в Пашовѣ)
Пелепелецкий став посполитыи 150
Пелепельки, *имене* 150
Перегоноцы, *имене* 147, 379
Перекали, *имене*, двор (в Перекалах, Перекал) 120, 127, 228
Перекладовичи, *имене* (во *именю* Перекладовичох) 169
Перемиль, замок, *имене* 232, 237
Перепаров 192
Печихвосты, *имене* 351; печихвостская граница 351

Пещанка, приселок замка Теслугова 339
Пинский повѣт 199, 200
Плисков, лѣс Романа Гулевича 332
площеньские люди 309
Поворск, село 113
погорельские люди (подданные) кѣза Костѣнтина 149, 269, 270, 285, 294
Погорельцы, имене, село (за селомъ Погорельцами; до села Погорельскаго) 269, 270
Подгаецкий запуск 355
Подгаецкий кгрунт имения 355
Поддубцы 375
подлеский (подлѣские) люди 213, 291
Подлесцы 142
Подлесы (с Подлес; до Подлесъ) 168
Подлозцы, Подлѣзцы, имене, двор пѣа Петра Загоревскаго 142, 244
Подляше – Підляшша 92
Подолє (с Подоля) – Поділля 370
Подолская земля (Подолскую землю ѡдины ѡт Руское земли, а другіе ѡт Воляна) 86
Подолское воеводство 86
Подрѣже, Подрѣж, имене (Подрѣжа; Подрѣжа; Подрѣжа, имения Подрѣжскаго) 49, 72, 291
подрезские подданные 217, 218
Полана, став, который лежит там с той стороны реки Болванца ку берегу имения Сатановскаго 86
Полганов, имене 296
полгановский подданные 244, 296
Полоная, имене (до Полонои, в Полонои) 130, 193, 201
Полоная, река (Полоное реки) 19
полоньские подданные 204
полоньский став 19
Полоцкий повѣт 359
Полска 269 (до Полский) (див. Коруна Полская)
понебылский люди 158
Понебыль, имене (имения Понебылскаго) 158
Поповицкая земля имения Александра Богдановича Семашка 48
Поповичи, имене Поповичское 144
Порванецкое имене 114
Поселва, Поселва, имене 45, 81
посаговецкие люди 132
Почаев (во имело пѣа Ерофѣя Гостскаго Почаеви) 247
Почапская земля, имене панов Джусов 305
Пренятин 377
Привередов, имене 118, 148, 299
Пугачова гора, кгрунт имения Кошерскаго 234

Р

Радомышль, имене 225, 244, 362

Радошин 112
ратеѣнскіи мешчане 365
Ратно, мѣсто Ратеѣнское 365
Ратново, имѣе, двор Ратновскіи (до имѣя Ратнова, имѣе Ратново, будучи в Ратнове)
 328, 336, 337, 360
ратновскіе люди (подданныи) 176, 328, 337
ратчинскіе подданные 149
Рачин, имѣе кнѣз Александра Андрѣевича Солжгушжовича Кошерского, село 75, 96
Репная, село 86
Рожно, замок, мѣсто (до Ровного, писан в Рожном, назад к Ровному, з мѣста Ровного)
 257, 272, 349, 359
Рогозна, двор 289, 295, 352
Романов, село 375
романовскіе люди 12
рудѣжкѣи люди 94
Руда, село 32, 86
Рудка, двор, село 28, 348
Рудка, река 130
Рудлев, имѣе 187
Рудники, имѣе 177
рудскіи люди 32
Руская земля (воеводство) 86
Руское воеводство (земля) 86
Рыкани, имѣе (в Рыканѣх; с Красног ехали до Рыкан) 296
рыканскіе подданные 142

С

Садки, имѣе панов Джусов 305
Садов, имѣе Садовское 137, 188, 356
Садовская земля 248
Сатанов, кгрунт Сатановскіи 86
Сатыев, имѣе, двор Сатыевскіи 161, 240, 285, 294
Свинохи, **Свинухи**, замок 66, 75, 233, 345
Сѣанны гаи, имѣе панов Джусов 305
Селец, имѣе в Пинском повѣтѣ 199, 200
Селецк, имѣе, двор Селецкѣи (будѣчи в Селцы, в дворе пѣа Остафѣа Короваевича)
 213, 214, 302
селецкая граница 351
Сѣрники, имѣе 186, 231, 236
Сѣстратин, имѣе 14, 338, 353
Симонов, имѣе 134
Синаиская гора 91
Склень, имѣе, село 246, 363; **гребля Скленская** имѣя пана Требуховского 246
Скорче, имѣе, двор Скорѣжкѣи (до Скорча; в дворе Скорѣжкомъ; на кгрунт имѣя
 Скорѣжког) 44, 62, 165
скорѣжкѣи подданные 166

Скочер (Скочер в моцы своєи держали) 166
Словичи 148
служки мещане 46
Смедии, имєне 358
Смердин, имєне 117
Смолева, имєне (под селомъ Смолевою) 253
Смордва, имєне пѣов Хомаков 230
Смыковская череда имєна жоны его 40
Соколовцы, село 105
Соколь, двор (до Сокола) 3
Сопчинское Лопатское дворище 199, 200
ставецкие люди 27
Ставров (по дорогу, котораа идет с Красноги ѿт Ставрова к Радомышло; по правои руще земля моа Ставровская) 244
Старьи дубовьи гай имєня Охлоповского 351
Старьи Торчин 211
Столец, имєне Петра Денисовича 135
Стронатин 86
Струга, врочыще села црковного Невжыль 322
Струга, дворец в Литвь 291
Стугно, имєне 116
Студєнка, имєне 116
Стыр, река 255
Судилков, имєне 31, 147
Судиложа, рєчка 314
суховолские люди (подданных панов Борзобагатых людеи суховолских) 251

Т

Тарнов 86
Тарновец, село 86
Тарновская Вола, село 86
Твердын, имєне 252, 329
Теремное (Марко его мл Жораяницки, будучи в дворе своем Деръновном ѿ Теремном) 23
Терешов, имєне 187
Теслугов, замок з приселками 339
Титков, имєне 31, 147, 379
Тишицы, имєне 187
Тилковец, став, который лежит там с той стороны реки Болвалца ку берегу имєня Сатановског 86
Топыжжии, имєне 226
Тополь, имєне, село 49, 72, 124, 150, 258,
Тополь, имєне костелное 142
Торговица, имєне 187
Торчин 1, 211, 248
Точивеки, село (в Точивеках) 267

Тристан, двор 52
Тристанка, село 30
тристанский подданный 39
Трояновцы, имение в повѣте Житомирскомъ 359
туличевские подданные 290
Туличов 33
Тушебин 340, 341

У

Угринов (до Вгринова; до Угринова) имение, двор Угриновский 62, 64, 225, 243, 287, 326, 327, 363
угриновская гребля 225
угриновские люди 287
Угриновское имение, двор 363
Умица, село кѣза старосты житомирского 277
Укропишки, дворец имени Ошманы 95

Х

Хмелев, имение пѣа Волчково 317
Холонев, имение 152, 222
Хомор, река (над рекою Хоморомъ) 185
хоревские люди (Хоров, Хорев) 176
хорлопские люди (Хорлоп) 155
Хоров, двор пѣа Петра Загоровског 176
Хорохорин, имение, земля 1, 323
хорохоринские люди 1, 241
Хренова Гора (ку Хренове Горѣ), селище 167, 275

Ц

Цевов, имение, двор 63, 99, 198, 239, 372
Цепоров, имение церковное церкви армянское луцкое светого Стефана, село 82, 100, 130, 131, 143, 224

Ч

чаруковские люди 265
Чернатин, имение, **Чернатинский** кгрунт имени 184
Чернчегородок, имение 137
четвергеньская буда 93
четвергеньские люди 255
Четвертна, имение 15, 168
Чижов мосток 177
Чирчина могила 177
Чолгузово 301
Чернобайлово стоило, кгрунт имени Кошерского 234
Чудница, имение 223

Ш

Шельвов, кгрунт имєня 188
Шельвовский лѣсъ 188
Шулжицы (в Шулжицѣх) 184
Шумск, замокъ 87, 88

Щ

Щурин, имєнє 52

Ю

Юшковец, став, которыи лежит там с той стороны реки Болвалца ку берегу имєня Сатановског 86
Юшковцы, кгрунт имєня 251

Я

Яблонов, село 86
яблоновские дворища 86
яблыновские поддальные 228
Яловичи, имєнє 92
Яневичы 317
Яровица, имєнє, двор 16, 129, 159, 170
ярославидкие бояре 92
Ярославичи, **Ерославичи**, имєнє 92, 296
ясениниджие люди 27
ясениниджии кгрунтъ 27

Н. имєнє руское во Мстиславли 377

АНОТАЦІЇ

The full is published by one of the first completely saved Act Books - the Castle book of Lutsk by December 1560 and all of 1561, which includes 383 records of judicial and notarial affairs - a fundamental historical source from the history of Volyn, which was part of the Grand Duchy of Lithuania, Rus' and Zhemajtyskoho. This is the first book formed by governance of Prince Bogush F. Koretsky as mayor of Lutsk. The Castle book is the product of power and documentary judicial and administrative institutions (castle Government) in the capital of Volyn land. The case materials reflects the social structure and dynamics of caste society in Volyn before the Union of Lublin in 1569 – the princes, lords, nobles, the boyars, servants, countrymen. Displayed home, property and conflicting relations between the noble estates, officials (sergeants), Lutsk citizens, merchants. Exhaustively represented the area of justice. The text of the study is an unique source old-of written Ukrainian literary language in its northern Ukrainian version. A lot of linguistic and historical facts shown first. Transliterated text is accompanying historical, linguistic-paleographic study, guide words and word forms, name and geographical.

The publication is intended for historians, linguists, lawyers, and for all who interested in the history of Volyn, Volyn nobility and the countrymen of the sixteenth century.

W pewnym wymiarze zostanie opublikowana jedna z pierwszych zachowanych ksiąg aktowych – Lucka zamkowa księga za grudzień 1560 oraz cały 1561 rok, która liczy 383 zapisów aktów sądowych, stanowiące fundamenty historycznego źródła historii Wołyni, który należał do Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego i Żemajtyskiego. To jest pierwsza opracowana księga za czasów rządzenia księdza Bogusza Fedorowicza Koreckiego na stanowisku starosty luckiego. Księga Zamkowa jest zbiorem uprawnień i postępowań sądowo-administracyjnej instytucji (rządu zamkowego) w stolicy na ziemi Wołyńskiej. Materiały aktów przedstawiają strukturę socjalną oraz dynamikę rozwoju społeczeństwa stanowego na Wołyniu przed Unią Lubelską 1659 r. – książąt, panów, szlachty, bojarów, sług, chłopstwa. Przedstawiono również gospodarcze, majątkowe i konfliktowe stosunki między majątkami szlacheckimi, osobami, pełniącymi odpowiednie stanowiska (urzędnikami), luckim mieszczaństwem, kupcami. Wyczerpująco został przedstawiony zakres sądownictwa. Tekst jest unikalnym źródłem poznania staroukraińskiego piśmennie-literackiego języka w północnoukraińskim obszarze. Po raz pierwszy wyświetlono dużo językowych i historycznych faktów. Transliterowany tekst przewodniczy historycznym, lingwistyczno-paleograficznym badaniom, reprezentacji słów, słowotwórstwa, jest imienny i geograficzny.

В полном объеме печатается одна из первых полностью сохраненных актових книг – Луцкая замковая книга за декабрь 1560 и за полный 1561 год, которая насчитывает 383 записи судебных и нотариальных дел, – фундаментальный исторический источник по истории Воыни, которая была в составе Великого княжества Литовского, Руського и Жемайтійського. Это первая сформированная книга за время правления князя Богуша Федоровича Корещкого на должности луцкого старосты. Замковая книга – продукт полномочий и деловодства судебно-административного учреждения (замкового правительства) в столице Воынской земли. Материалы дел отражают социальную структуру и динамику развития классового общества на Воыни в предверии Люблинской унии 1569 г. – князей, панов, шляхты, бояр, слуг, крестьян. Отражены хозяйственные, имущественные, а также конфликтные отношения между шляхетскими именьями, должностными лицами (урядниками), луцкими мещанами, купцами. Основательно представлена сфера судопроизводства. Текст памятника является уникальным источником изучения староукраинского письменно-литературного языка в его северноукраинском варианте. Много языковых и исторических фактов засвидетельствовано впервые. Транслитерированный текст сопровождает историческое, лингвистически-палеографическое исследования, указатели слов и словоформ, именной, географический.

Издание рассчитано на историков, языковедов, правоведов, а также для всех, интересующихся историей Воыни, воынской шляхты и крестьянства.

Наукове видання

ЛУЦЬКА ЗАМКОВА

КНИГА

1560 – 1561 рр.

Підготували до видання
МОЙСІЄНКО Віктор Михайлович, ПОЛІЩУК Володимир Васильович

Верстка та оригінал-макет
Жанни Ганько

Верстка, виготовлення оригінал-макету здійснено в Північноукраїнському
діалектологічному центрі імені М. В. Никончука
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Наклад 300 примірників

Умовн. друк. арк. 54,12 Обл.-вид. арк. 46,26

Друк: СПД ФО Купровський В.М., вул. Грушевського, 19, м. Нововолинськ,
45400, тел. 03344-24658.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру України: серія
ДК № 3286 від 24.09.2008 року

ДЛЯ ПОТАТОК

ДЛЯ ПОТАТОК